

ԺԵ ԴԱՐԻ ԿԱՅԵՐԵՆ ՁԵՌԱԳՐԵՐԻ
ԿԻՇՎԱՏԱԿԱՐԱՆՆԵՐ

ՄԱՍՆ

Գ

Ե Ր Ե Վ Լ Ն

«МАТЕНАДАРԱՆ»

ИНСТИТУТ ДРЕВНИХ РУКОПИСЕЙ ИМЕНИ МАШТОЦА ПРИ СОВЕТЕ
МИНИСТРОВ АРМЯНСКОЙ ССР

ПАМЯТНЫЕ ЗАПИСИ АРМЯНСКИХ РУКОПИСЕЙ

XV ВЕКА

ЧАСТЬ ТРЕТЬЯ
(1481—1500 гг.)

Составил
Л. С. ХАЧИКЯН

ИЗДАТЕЛЬСТВО АКАДЕМИИ НАУК АРМЯНСКОЙ ССР
ЕРЕВАН 1967

902.9
7-24

«ՄԱՏԵՆԱԳՐԱՆ»

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՈՒ ՄԻՆԻՍԹՐՆԵՐԻ ՍՈՎԵՏԻՆ ԱՌԸՆԹԵՐ ՄԱՇՏՈՅԻ ԱՆՎԱՆ
ՀԻՆ ՁԵՌԱԳՐԵՐԻ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏ

ԺԵ ԳՐԻ

ՀԱՅԵՐԵՆ ՁԵՌԱԳՐԵՐԻ ՀԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆՆԵՐ

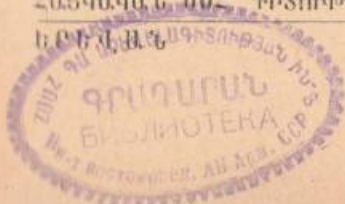
ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԳ
(1481—1500 pp.)

Կազմեց
Լ. Ս. ԽԱՉԻԿՅԱՆ

~~25665~~

1295

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՈՒ ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԱԿԱԴԵՄԻԱՅԻ ՀՐԱՏԱՐԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆ
ԵՐԵՎԱՆ 1967

Տպագրվում է Մաշտոցի անվան Մատենադարանի
գիտական խորհրդի որոշմամբ

ԾՐԿՈՒ ԽՈՍՔ

Ժե դարի հայերեն հիշատակարանների ամբողջական հավաքածուի և մասը, տողերիս զբողի աշխատասիրությամբ, հրատարակվեց 1955 թվականին՝ դարիս առաջին հիսնամյակի հիշատակարաններն ընդգրկող մի մեծ հատորով: Հավաքածուի Ք մասը՝ 1451—1480 թթ. հիշատակարաններով ու ընդարձակ ներածական ուսումնասիրությամբ, լույս տեսավ 3 տարի հետո (1958 թ.): Խիստ ուշացավ, սակայն, ժե դարի վերջին ֆանամյակի հիշատակարաններն ընդգրկող այս Գ մասի նյութերի ամբողջական հավաքման ու խմբագրման աշխատանքը: Քանն այն է, որ այս տարիների ընթացքում, մեկը մյուսի ետևից, հրատարակվեցին այժմ առկա, ինչպես և առաջին համաշխարհային պատերազմի դժնդակ տարիներին հրո նարակ դարձած ու ոչնչացված հայերեն ձեռագրերի մի շարք մեծածեղ հավաքածուների ցուցակներ*:

Այս նույն շրջանում զգալի աշխատանք տարվեց նաև Մաշտոցի անվան Մատենադարանի ձեռագրական հավաքածուի նկարագրության ու երկհատոր ցուցակի տպագրության պատրաստման գծով: Ինչպես վերը ակնարկված տպագիր ցուցակներից, այնպես էլ Մատենադարանի հայերեն ձեռագրերից անհրաժեշտ էր ֆողել ժե դարի ընթացքում շարադրված մեկ հարյուրից ավելի արժեքավոր այն հիշատակարանները, որոնք դուրս էին մնացել մեր տեսադաշտից:

Եվ ահա, ուշացումով, բայց 1401—1480 թթ. շարադրված հիշատակարաններ պարունակող ընդարձակ մի հավելվածով տպագրության ենք հանձնում ժե դարի հիշատակարանների վերջին այս հատորը:

Օգտվելով հարմար առիթից անհրաժեշտ ենք համարում ծանուցել, որ Հայկական ՍՍՀ գիտությունների ակադեմիայի պատմության ինստիտուտում

* Նկատի սեններ հետևյալ ցուցակները:

Ն. Պողարեան, Մալր ցուցակ ձեռագրաց սրբոց Յակոբեանց, շրբորշ (1956) և հինգերորդ (1960) հատորները:

Քարգեն աթոռակից կաթողիկոս (Կիլիկոբեան), Ցուցակ հայերեն ձեռագրաց Ղազարիոս ազգային մատենադարանի հայոց, Անթիլիաս, 1961:

Յ. Քոփեան, Ցուցակ ձեռագրաց Արմաշի վանքին, Վիեննայի, 1962:

Ցուցակ հայերեն ձեռագրաց վանաց ս. Կարապետի և ս. Գանիկի ի Կեսարիա, կազմեջ Տրդատ եպո. Պալեան, Վիեննա, 1963:

Ցուցակ հայերեն ձեռագրաց Մխիթարեան մատենադարանին ի Վիեննա, հատոր Ք, կազմեջ Հ. Համազասպ Ոսկեան, Վիեննա, 1963:

Ցուցակ հայերեն ձեռագրաց Չմմառի վանքի մատենադարանին, կազմեջ Մեարոյ վրդ. Քեչիշեան, միարան Չմմառի, Վիեննա, 1964:

Յ. Քոսեան, Ցուցակ հայերեն ձեռագրաց Արծնեան վարժարանի ի Կարին և Կարնոլ գիւղերու (տպագրված է «Հանդէս ամսորեայ»-ի 1961—1964 թթ. համարներում):

Verzeichnis der orientalischen Handschriften in Deutschland, Band IV, Julius Assfalg und Josef Molitor. Armenische Handschriften, Wiesbaden, 1962:

17986

և Մաշտոցի անվան Մատենադարանում ծրագրված աշխատանք է տարվում մինչև 1300 թվականը (ներառյալ), ինչպես և 1500 թվականից հետո շարագրված հայերեն հիշատակարանների հավաքածուներ կազմելու և հրատարակության պատրաստելու գծով: Մինչև 1300 թվականը շարագրված սկզբնագիր հիշատակարանները, մեկ հատորով, հրատարակության է պատրաստում Մատենադարանի աշխատակից Ա. Մաքևոսյանը: Նրան հաջողվել է հայտնաբերել շուրջ 100 արժեքավոր հիշատակարաններ, որոնք տեղ չեն գտել Գ. Հովսեփյանի «Յիշատակարանի ձեռագրաց»-ի մեջ. մեծ արժեք են ներկայացնում նաև 1251—1300 թթ. հիշատակարանները, որ առաջին անգամ են հրատարակվելու նրա պատրաստած հատորում: Գրեթե պատրաստ է նաև ԺԶ դարի հիշատակարանների նոխ հավաքածուն՝ Մատենադարանի գիտական աշխատող Ս. Լալաֆարյանի ջանքերով: Շուտով կավարտվի ԺԷ դարի հիշատակարանների հավաքածուն և հրատարակության պատրաստման ծանր աշխատանքը, որի կատար է անվում ակադեմիկոս Ա. Հովհաննիսյանի և անվանի բանասեր Վ. Հակոբյանի միացյալ ուժերով:

Այսպիսով, առաջիկա տասնամյակում, հույս ունենեմ, որ հաջողությամբ ավարտվելու է հայերեն ձեռագրերի հիշատակարանների հրատարակման շնորհակալ աշխատանքը, որը մեծ նպաստ է բերելու Հայոց պատմության ու մշակույթի ուսումնասիրությանը:

Այս երկտողն ավարտելուց առաջ մեր հանելի պարտքն ենք համարում շնորհակալական խոսք ուղղել այս հատորի խմբագիր Ա. Մաքևոսյանի հասցեին: Նրա օգնությունն զգացվում է մեր ուշադրությունից վրիպած հիշատակարաններով Հավաքածուն նոխացնելու և հիշատակարանները խնամքով սրբագրելու դժվարին աշխատանքներում:

* * *

Հիշատակարանների այս ժողովածուն վաղուց հանձնված էր տպագրության, երբ 1966 թ. հունվար-մարտ ամիսներին մենք բախտ ունեցանք լինելու Երուսաղեմի սրբոց Հակոբյանց վանքի ձեռագրատանը, ինչպես և Զմմառի հայ կաթողիկե վանքի Մատենադարանում: Այդ հաստատությունների ձեռագրական հարուստ հավաքածուներից, այլ նյութերի հետ միասին, մենք օրինակեցինք և միկրո-պատենենանեցինք շուրջ 300 հիշատակարաններ՝ ննագույն դարերից մինչև 1600 թվականը:

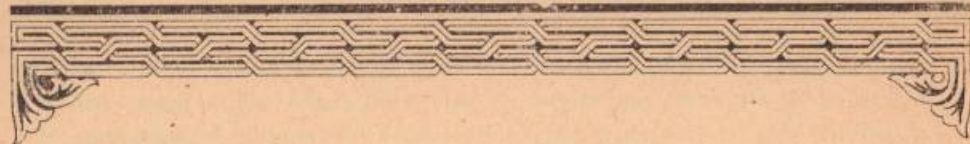
Վերադառնալով Երևան «ԺԵ դարի հայերեն ձեռագրերի հիշատակարանների» այս վերջին հատորը գտանք արդեն շարված ու տպագրության պատրաստ: Սաաի, անկարող լինելով նոր հավաքված հիշատակարաններ համապատասխան տարերվերի տակ տեղադրել, կատարեցինք հետևյալը. Երուսաղեմի ու Զմմառի 1481—1500 թթ. այն հիշատակարանները, որոնց բնագրերը հայտնի էին տպագիր ու ձեռագիր մեզ մատչելի աղբյուրներից՝ սրբագրեցինք բոա կարելվույն, բաղդատելով մեր ստույգ ընդօրինակությունների հետ, իսկ ԺԵ դարի մյուս հիշատակարանները՝ տեղադրեցինք հավելվածի բաժնում, որից աղբյուրներից փաղված բազմաթիվ այլ նորահայտ հիշատակարանների հետ միասին:

Լ. Խ Ա. Չ Ի Կ Յ Ա Ն

Հ Ա Յ Ե Ր Ե Ն Զ Ե Ռ Ա Գ Ր Ե Ր Ի

Հ Ի Ը Ա Տ Ա Կ Ա Ր Ա Ն Ն Ե Ր

(1481—1500 թթ.)

Յ Ա Տ Ս Մ Ա Ի Ո Ի Ր Ք

2. Յ. Փոսեան, Եւրոպայի Կարնայ գիտերու, 8, 2Ա, 1963, սյուն. 210—212
ևս 2. Ոսկեան, Տարոն-Տարուրերանի վանքերը, էջ 184—185

Գրիշ՝ Մովսէս
վայր՝ Արծկէ.

703բ

Աւարտեցաւ սուրբ տառս, որ կոչի Յալամաւորք... ձեռամբ յոգնամեկ գրչացս՝ Յակոբի և Մովսիսի, ի խնդրոյ կուսակրօն և սրբասնեալ կրանաւորին Մկրտչի, որ ետ գրել զսա ի հալալ արգեանց իւրոց յիշատակ բարի, և բարեխօս հոգոյ իւրոյ և ծնաւդաց իւրոց: ...Եւ ստացաւ զանտոկի մեծութիւնս և զանկողնպտելի գանձս... ի վայելումն հարազատ եղբարց իւրոց, պաշտօնէից և սպասաւորաց սուրբ Կարապետին, ի յիշատակութիւն բարի հոգոյ, և ծնօղաց իւրոց Աստուածաւորուն և Խարուն-Մէլիքին, և ծնօղափոխան բազմերախտ քեռոյն իւր՝ տէր Կիրակոսին, և ամենայն արեան մերձաւորաց իւրոց: Եւ զի ետ զսա ընծայ և նրւեր և անջինջ յիշատակ ի վանս Գլակայ ի դուռն սուրբ Կարապետին, վասն որոյ յերես անկեալ աղաչեմ զժողովակողք սուրբ կտակիս, զհամակամ կրօնաւորք յիշել յերկնաբացիկ յազաթս ձեր... զտէր Մկրտչին և զիւրքն ամենայն: Այլ և յիշել ի տէր զԿարապետ և զՅովանէս արեղայրն, որք ըստ կարեաց իրեանց ամօժանդակ եղեն տէր Մկրտչին սակաւ իրօք, և աշխատեցան ընդ գրոցս:

Եւ մեր տեսեալ զեռափափաք սէր սոցա հետ սուրբ գրոցս և ձեռն արկեալ զրեցաք զսա ողորմութեամբ սուրբ Կարապետին, ի լաւ և չքնախր արինակէ, որ կոչի Սերենց, ի բազարն Արծկէ, ընդ հովանեաւ սուրբ Սրանչեկագործին և պատերազմի սուրբ Նշանին և այլ սրբութեանցս, ի թուականութեան Հայոց Ջ. եւ ի Իթ. (1480) ամին, որում էր տանուաւր ձուկն: Որ և ի սույն ամի եղև մեծ պատերազմն ի յԱրեհայ բազար: Վասն զի Պաղանուն զաւրաւարն Մարա սուլտանին եկեալ բազում զօրօք ի վլ և յրա Արեհայոյ, և աւերեալ զերկիրն բազարովն և նստեալ ի վերայ բերդին բլոյց բովանդակ և ի յառ երեր: Իսկ Ազուր փառշահն, որդի Հասան փառշահին, որ նստէր ի շահաստանն Փարէզ, որ կալեալ էր զթախթն յետ հօր իւրոյ զեռ ևս Գ. (3) տարի: Եւ զի սա տղայ զոլով հասակաւ և անհմուտ պատերազմի, և զի անմարթ ևս է թագաւորաց ընդ իշխանս կուել, վասն որոյ առաքեաց զբաջ զօրավարն իւր զՂօշ Բայանդուուն բազում զօրօք և պատերազմեցաւ ընդ Պաղին արինօք, ճակատ առ ճակատ, և յաղթեալ նմա կոտորեաց ըզզօրսն նոր[ա] և փախստական արար, և բռնեալ կրա-

* Մարա սուլթանի զօրավարը Հ. Քոստանի մտ կոչվում է Պաշ, ուղղում ենք ըստ Հ. Ոսկեանի և Գ. Այվազի (տե՛ս «Այրարատ», էջ 328):

րեաց զպաշն Պաղին, և արար շապաղ իւրեան հեծելին, և յուղարկեաց արմազան Հոռոմոց սօլթանին: Եւ այս եղև ի խնամոցն աստուծոյ և ի զօրութենէ սուրբ Կարապետին, ձեռնաւորութեամբ բազմահաւար սրբոց աշխարհիս Հայոց:

Իսկ աւարտեցաւ գիրքս ի կրկնեալ ամին, որ աճեաց թվական 21. (1481), որոյ էր տանուէր խոյն: Որ և ի սոյն ամի հայրապետն սուրբ ուխտիս Գլակայ տէր Մկրտիչ, իւր համաշունչ և միախոհ եղբարքն, ձեռնարկեցին ի սալել զկումբէթ սուրբ Կարապետին, զսուրբ Ստեփանոսին և զՅարութենին, աւժանդակութեամբ երջանիկ դիտապետին՝ Ստեփանոս եպիսկոպոսին, որ մականուամբ Շղոնց ափ, զոր տէր աստուած խաղաղութեամբ ի կատարումն անցէ ամէն:

Արդ, աղաչեմ զժառանկորդք սուրբ կտակիս յիշել ... ստացող սուրբ գրոցս զմեծ տէր Մկրտիչն, ... զգծող առաջին հատորի սորա զտէր Յակոբն և զձնօղան իւր զՅովաննէս բահանայ ... այլ և միով աստուած ողորմիւ և զիս՝ զանարժան Մովսէսս յիշել՝ զգծող վերջին հատորիս, և զձնօղան իմ զԳանիէլ բահանայ և զՀայխարունն, և զՏօրեղբարսն իմ՝ զԿիրակոս կրօնաւորն, որ աշխատեցաւ ի կսկել թղթին, և զՍերունի և զՍիմէոն, և բոլորով սրտիւ զթողութիւն մեզաց խնդրելոցս ի սմա...

2

Շ Ա Ր Ա Կ Ն Ո Յ

Երուսաղէմ 1614 (հմմ. ՇԱ, 1960, էջ 191—192)

Գրիչ՝ Ստեփանոս եպիսկոպոս վայր՝ Խարբեր, Արղլմսեհի վանք

ա

...Գրեցաւ եղանակաւոր տառս ի թուականիս 21. (1481) ի վանքս սուրբ Կարապետոյ և Ապօղլմսեհին քաջ նահատակի և այլ բազմահաւար սրբոց մարտիրոսաց որ աստ կան. սոցա կարողութեամբ աւարտեցաւ Շարահնոցս ի հայրապետութեան տեան Սարգսի և տեան Յովանիսի. և աթոռակալութիւն սուրբ էջմիածնին էր Աւետիք վարդապետին Հասնէլֆացոյ, և առաջնորդութիւն գերահռչակ ուխտիս քաջ յարունապետին Գրիգորի, որ փայլէ քան զարեգակն ի մէջ երկրի, և պարնութիւն Գալբէլ թախտին էր Նաղուպ֊բակին՝ որդի Հասան պարնին, թոռն Ալիբակին. արար իշխանութիւն մինչև ի ծովն Հրնդկին:

Արդ, գրեցաւ ձեռամբ բազմամեզ և փրծուն գրչի Ստեփանոս եպիսկոպոսի ի վայելումն անձին իմոյ և յիշատակ հոգոյ իմոյ և ծնողաց իմոց:

Եւ յիշեցէր զտէր Բանարգէս հարեղբայրորդի Գրիգոր վարդապետին, որ բազում տէր և քնդելութիւն արար ի հետ մեր և կաշխատէր ի սպասարութիւն միարանիցս... քնդ նմին յիշեցէր զհոգևոր եղբարքս մեր զտէր Աւետիք վարդապետն երաժշտականի, որ ուսուց զձայնաւորքն քնդունելի. և զտէր Յովսէփ քաջ փիլիսոփայն, որ բազում աշխատեցաւ ի յետ մեզ յուսուցանելն զգժարախաղ շարակունքս, և զտէր Վրդանէսն, որ զմեզ որդորէր ի ժամու տեղիս, և զտէր Աւետիքն, որ քնկեր մեզ ի հետ դասի, և աշխատեցար շատ ատեն մի:

Գարձեալ յիշեցէր զտէր Յակոբ աւարերէց ի Չմա գիւղաբաղարի, որ արար մեզ շատ լաւութիւն՝ հայրութիւն և ծնողութիւն, զի գնաց աշխատութեամբ ի յերկիրն Բալուայ՝ աղաւթատեղն Մեսրոպայ՝ ի գիւղն, որ կոչի Քրիսէ, զի անդ կայր արինակ քաջ քարտուղարին Գրիգորի, որ մականուն Խոյ կոչի, զի էր ձեռացագիրն իւր, գրեալ էր հոգեբարձու և երէր թէ կամա, թէ չակամա, զի զրժար կու տաին զհանց արինակն, և յորժամ բերաւ՝ զրեցար ուրախութեամբ: Աստուած լուսաւորէ զիւր ծնաւոցս հոգին, ամէն: Եւ յիշեցէր զտէր արինակին՝ Մաաթէոս երէցն... Թ. (9) շաբաթ գրեցաւ:

Եւ յիշեցէր զՄելիքսեք բահանայն և զվարպետ Սամուէլն, որ աշխատել են ի հետ մեզ, և աստուած զձեզ յիշէ, ամէն:

Բ

224 Իսկ գրութիւն եղև սմին
Ձեռամբ փծուն արհեստ գրչին՝
Ստեփանոս եպիսկոպոսին,
Որ գաւառան Արաբաղից,
Ի պարնութիւն Աղուպ֊բակին,
Որդի գորով Հասան֊բակին,
Թոռն Արմանի մեծ արքային.
Նըստաւ ի թախտն ի Ջահանջին:

Թվականին Հայոց 21. (1481) գրեցաւ ի յերկիրս Խարբերոյ, ի վանքս սուրբ Կարապետոյ և Ապօղլմսեհոյ:

3

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն
Երևան 5833

334ա Առաջի աստուծոյ և յաշողութեամբ սուրբ Խաչիս ի հայրապետութեան տեան Ստեփանոսի, և ի զանութեանն Աղուպ֊բակին. ի թուականիս Հայոց 21. (1481), ևս՝ Լալա Միրանչէս, աստուծոյ կարողութեամբն և սուրբ Խաչիս գնացի ի փաթշահի դուռն, և յիսնէ շատ խարճ արարի և զթամղէն, որ ստանն էր ի յետ կտրեցի և տեղացս էրի, Աղբամարայ տանուէրացս՝ մեծի և փոքու, և Ռստաւայ թամղաշոց կամաւորութեամբն. և ի յԱղբամարայ մալն զրի, և զձիթահացներու հարճն սուրբ Խաչին և այլ եկեղեցեացն ձիթագին տով ին յք զամղին փոխ[ան], և ոխֆ արարինք սուրբ Խաչին:

334բ Որ և փրկիչն տիեզերաց՝ Քրիստոս աստուած մեր, փրկեցէր զԼալա Միրալ և իւր զեռարոյս ծագիկ որդին <իւր> զՄիրզաբէկն յամենայն փորձութենէ հոգոյ և մարմնոյ, ի ձեռաց անարինաց և ի մարդաղէմ զպաղանաց, և պահեցէր խաղաղական ի կենօք յերկար ամօք և բազում ժամանակօք, մինչև ի խորին ծերութիւն, ամէն. և յետ աստեացս ելանելոյ սրբոցն Սարգսի և այլ զինով որ լացն խորանակից և պսակակից անէ, հանդերձ ծնողաբ և նախնաբն, ամէն:

Այլ և արհնեսցէ տէր աստուած մեր զԱղբամարայ տանուորէքն, որ

կամակից և յորդորիչք եղեն այս բարի բանիս: Տէր աստուած տացէ վարձս վաստակոց նոցա զերկնից արքայութիւնն և զանբաւ բարութիւնն, ամէն:

Եւ եթէ ի յետ այլ ժամանակաց աս և լիս էնի ի դիւան կամ ի ՅԱԳՐԱՄԱՐ և կամ ի յայլ անաւրինաց հակառակի այս բարի բանիս, նա զանէժքն զաւձին և զԿայնինն ժառանգեսցէ և զմասն զՅուզային և զայլ խաչահանացն աոցէ՝ ինքն և կամակիցքն իւր, հանդերձ ծնողօրն և ազգակախօրն, և ի հետ Արիոսի պատժի և պատուհասի, ամէն:

4

Ճ Ա Ռ Ը Ն Տ Ի Ր

Նոր Զուգա 544, ՄՏՄ և ՄՍԱ

Գրիչ՝ Ագաբիս
վայր՝ Վան

Արդ, զրեցաւ սուրբ գիրքս ի թուականիս Հայոց ԶԼ. (1481), ի կաթողիկոսութեան տեառն Սարգսի և յառաջնորդութեան սուրբ ուխտիս Գէորդայ տէր Յովանէս Եպիսկոպոսի Գունդուզի, ի թագաւորութեան սուլթան Ազուպիճ, և յիշխանութեան աշխարհիս մեծ և հրոխտ պարոնին էմանքէկին, որ տէր Կարապետս հաղինազար է. վասն այսորիկ ի սորին յատուրքս շինեց զկումբէթս սուրբ տաճարիս, զոր և անաւրէնքն որպէս կրճատէին զատամունս իւրեանց ի սա ոչ մերձեալս, զոր տէր աստուած զսա ընդ երկայն աւուրս պահեսցէ, ամէն:

5

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Ն. Կալայեան. Յուցակ՝ Վասպուրականի 200, սյուն. 487—489, Մակսի Արքահամենց թաղի ս. Յարութեան եկ. 6

Գրիչ՝ Խաչատուր
վայր՝ Կառուց կղզի

...Արդ, այսմ աստուածեղէն և երկնապարզ և յուսափայլ մարդարտիս ցանկացաւ և զեղաւ սրբասէր և բարեմիտ կրանաւորն Վարդան արեղայն... [որ] ստացաւ զսա ի հալալ արդեանց ի վաչելումն անձին և յիշատակ հոգոյ իւրոյ, և ծնաւոց իւրոց՝ հարն Յովանէսին, և մարն Եղիսարէթին, և հարեղբարն Քումա արեղայն, և բնոյն Աստուածատուր կրանաւորին, որ զեկեղեցին շինեաց, և բերցն Սիրամարգին և Ազրգին և Մրոչանին, և զաւակացն Սիրունին և Առաքելին և Խաչատուրն և Շախարին, և հարեղբարն Խերապետին, և բեր նոյին Մարբային. և զաւակին Ջանարէկին, և հոգեոր բեր Եղիսին, և ամենայն արեան մերձատրաց իւրոց՝ կենդանեաց և հանգուցելոց, ամէն:

...Ընդ նոսին և զբազմամեղ գրիչս զԽաչատուր, և զծնաւոսն իմ՝ զհայրն իմ զՅովանէս և զմայրն իմ զԱսլ-Մելիք, և զհարազատ հոգոյ իմոյ զՍտեփաննոս կրանաւորն, որ զթուղթս լաւ կռկեաց, զոր և տացէ տէր աստուած զբլարձս փոխարինին յարքայութեան երկնից, ամէն:

...Եւ վասն սգալանաց և արհեստից և խոշորութեան զրիս անմեղազիր լինել ազաշեմ, զի տեղս անհանգիստ էր, շոգ, դանարն կու մածէր և չէր ճապղեր: Գրեցաւ զարութեամբ և յաջողութեամբ սուրբ հոգոյն սուրբ Աւետարանս ի աստուածարեակ, ի հրեշտակաճեմ և ի ներքսագոյն կղզիս, որ կոչի Կառուց, ընդ հովանեալ լուսազարդ սուրբ Կարապետիս, և լուսաւորչաշէն սուրբ Խաչիս, և սուրբ Ստեփաննոսիս, և սուրբ Աստուածածնիս, և այլ սրբոցս որք աստ կան հաւարեալ, ձեռամբ փծուն և անարհեստ զրչի Խաչատուր, ի խնդրոյ սրբասէր և մարբամիտ արեղային Վարդանայ, որ զեկեղեցոյ զլուխն ս[ու]ղեաց՝ և զարտն ի Շատուան երար ռիֆ եկեղեցոյն, թվականիս մերում ԶԼ. (1481), զոր տէր աստուած վաչելի տացէ:

Եւ ընթերցաւ սուրբ Աւետարանիս լաւ և սուրբ պահեսցէր և մոմն ի մէջն մի բռնէր. և Քրիստոս աստուած զձեզ խաղաղական կենօր պահեսցէ յայսմ կենդ յազս և յետ աստեացս ելանելոյ զասակից և պսակակից արասցէ ամենայն ընտրելոց սրբոց: ԶՎարդան արեղայն, և զվերոյգրեալքս ի սմա, և զլսաւղ բանիս, և որ զաստուած-որորմին ասէ՝ զօգորմութիւն ի յաստուածոյ աոցէ, ամէն...

6

ՄԱՂԻԿ ԿՈՉԵՅԵԱԼ ԲԺՇԿԱՐԱՆ ՄՏԵՓԱՆՈՍ ԲԺՇԿԻՒ ՈՐԴԻՈՅ ԱՆԱՐՈՆ ԲԺՇԿԱՊԵՏԻ

«Բիւզանդիան» օրաթերթ, Կ. Պոլիս, 1956 թ., հունիս 5—18 (№ 2963)

Ստացող՝ Ճառանկաշի պարոն Ռամատան վայր՝ Կոստանդնուպոլիս

...Տեսայ ևս անպիտան ծառայ աստուծոյ ի թուականութեան ԶԼ. (1481), ապրիլ ամսոյն Զ. (6)-ն ի տանի աւետան սրբուհոյ Աստուածածնի, ի մայրաբաղարս ի Կոստանդնուպոլիս, և զտաք շատ Աղրապատինք, որ զրած էր հայոց լեզվով զայս յառաջարանութիւն, և մեր զրեցար, զի ով որ ի յայս յարուեստքս հետեի՝ նայ իւր շինած զեղերն պակասութիւն չի գաղի:

Եւ զիս՝ զանարժան ծառայս ճառահայաշի համ պօստանճիպաշի լիշեցէր ի տէր, և աստուած չիշէ զձեզ ի վերին Երուսաղէմ: Կատարեցաւ Բժշկարանս կամօք պարոն Ռամատան ճառահայաշիին^{**}:

* Գուցե ևզել է «սարեաց», որ ազիլի տրամաբանական է:
** Հիշատակարանի հրատարակիչ և բժշկարանի մասին կարեւոր տվյալներ հաղորդող Կ. Գարեկյանը կարծում է, թէ ԶԼ. (1481) թվականը շղեպ է համարվի ճառահայաշի Ռամատանի հիշատակարանի թվականը: Ըստ նրա այդ Ռամատանը ձեռագիրն ստացած կամ ընդօրինակած պետք է լինի 1521 թվականին:

7

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Նոր Ջուղա 326, ՄՏՄ

Հիշատակագիր՝ Յովաննես արեղսյ
վայր՝ Չագավանք

332բ ...Փափազաւղ եղեն աստուածային սուրբ Աւետարանիս աստուածա-
սէրն Յովանէս և ամուսին իւր Գալատ-Խարունն, և ստացան զսայ ի հա-
լալ չ[ը]նչից և ի յարդար վաստակոց՝ յիշատակ հոգոյ իւրեանց, և ծնո-
ղացն՝ հաւրն և մարն, և զաւակացն՝ Մկրտչին, և այլ ամենայն արեանա-
սու մերձաւորաց, ամէն: Արդ, ես՝ Գալատ ստացայ զԱւետարանս հալալ
յարգեանց իմոց և տվի Չագովանից, յիշատակ ինձ և ծնաւղաց իմոց, ի
զունն հրաշափառ կաթողիկէին Գէորգայ, և զեռաղարձ սուրբ Նշանիս, և
լուսատու սուրբ Սարգսիս, և այլ բազմահաւաք սրբոցս, որ ասա կան հա-
ւարեալ: Ի թվականիս Հայոց ՋԼ. (1481), ի հայրապետութեան տեան
տէր Յոնանէս կաթողիկոսի, ի յաթոռ սուրբ էջմիածնի Վաղարշապատու...

Այլ ես Գալատս, որ ստացայ զսուրբ Աւետարանս զայս յիշատակ ինձ
և ծնաւղաց իմ՝ հաւրն Սարգսին և մարն Գիշատին, և զաւակացն Վան-
բամշին, և զստերացն Քուխտորին և Քամսկանն, և այրին իմոյ յետոյ՝
Մկրտչին, և զաւակի նորին, և զստերն Բէկիխարունին, և այլ ամենայն
արեան մերձաւորաց. այլ և եղբարցն իմ՝ Ամիրզուլին, Վարձիգուլին, և
զաւակաց նորին՝ Սարգսին և Արանաս զպրին, և բեռոյն իմ Սամուէլ մահ-
դասին՝ բարեհոգի և հաւատարիմ քրիստոնէին, ամէն:

Այլ ես Գալատս՝ հաւատարիմ կինս՝ զարձեալ յետոյ տվի Աւետա-
րանս զայս Չագա եկեղեցուն, ի զունն սրբոյ Գալթի քաջ նահատակին,
յիշատակ հոգոց մեր, ննջեցելոց մերոց...: Եւ միով բանիւ աստուած-ողոր-
մի ասացէք յիշատակարանի զրոզի Յովաննէս անուամբ միայն արեղսյի.
և ոչ ունիմ գործս բարի, և ով որ ասէ ողորմի, նայ աստուած իւրն ողորմի
ի յաւուրն ատենի...

8

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Իրան, Փերիս գաւառ, Նամակերտ գիւղ
ՄՏՄ և ՄՏԱ

Գրիչ՝ Ստեփանոս
վայր՝ Հայրիվանք

ա

206բ Քրիստոս աստուած ողորմի ստացողի Աւետարանիս տէր Մեսրոբին
և ծնողացն՝ Ներսէս քահանային, և աղգացն Վարդանին, և Կիրակոսին,
Իկաիչին, Մեսրոբին, և Գոնարին, Մելիֆսերին, Միսիսարունին, Ալամին
և Խարունչին...

Գրեցաւ սա ի սուրբ ուխտս Հայրիվանս, ձեռամբ յոզնամեղ և ան-
արուեստ զրչի Ստեփանոսի, ի թվին Հայոց ԹՃԼ. (1481)...

բ

...Ջոր և տեսալ զսորայն անճառ փրկագործութեան խորհուրդ սրբ-
բասէր և մաքուր քահանային Մեսրոբ, և նորաբողոք որդին իւր Մելիֆսէր
քահանայն, և զծաղկեալ զաւակսն իւր զՆերսէս և զԿարապետ, և զհայրն
իմ զՆերսէս քահանայն, և զմայրն իմ զԻկաիչ, և զամուսինն իմ զԳոնար,
և զհարսն իմ Միւնախարուն, և զբուերքն իմ զԽալաֆն, և զՀալիմն, և
զԱլամն, և զԽարովն լըլն, զՔուխիկն, և զփեսայն իւր զԱնտոն, և զնախ-
նիքն իմ զՎարդան քահանայն, զԿիրակոս քահանայն, և զհանգուցեալ
զաւակսն իմ զՎերանէսն, զՎորսապէսն, զԻրիգորէսն, և զզուստրն իմ
զԴուլստան, և զՇնովհուրն, որ այսմ աւուր հանգեալ ի Քրիստոս...

9

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երևան 6699

Գրիչ՝ Զափարայ
վայր՝ Հեւմոնի վանք

ա

...Գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ձեռամբ Սարգիս զիղապետի, որ նըս-
տեալ է ի յաթոռն սուրբ Լուսաւորչին ի Վաղարշապատ քաղաքի՝ ի սուրբ
էջմիածնի, նմանեալ սրբոյն Գրիգորի, համբերելով շարշարանաց կեն-
դանի վկայ Քրիստոսի:

294բ Ի թվականիս Հայոց ՋԼ. (1481) || եղև զբաւ սորա ի վանս Հեւմոնի
ի յերկիրս Վայիձոր յորջորջեալ. առաջնորդ սուրբ ուխտիս Սարգիս քաջ
և արի վարդապետի և այլ միաբանիցս, որ անդ կան ժողովեալ. յիշեցէր
յաղօթս և աստուած զձեզ յիշէ, ամէն:

Արդ, ցանկացաւ եղեալ սուրբ Աւետարանիս տէր Մարէոս քահանայն
սրբամիտ և ճգնազգեաց, որ բազում առաքինութեամբ վարի ի վերայ աշ-
խարհի վասն յուսոյ արքայութեան և սիրոյն Քրիստոսի. բստացաւ զսայ
յիշատակ իւրն, և ծընողաց իւրոց Շանիկին և Բաղտատին, և իւր կենա-
կըցին Եղիսաբեթին, և զստերն Վառվաթին՝ ի Քրիստոս հանգուցելոցն, որ
տարածամ փոխեցան ի յաշխարհէ աստուած-ողորմի նոց[ա], ամէն:
Ի վայելումն անձին իւրոյ և իւր որդոյն տէր Քումին՝ նորայրբողոք քահա-
նայի և աստուածային շնորհաւք իւր, զոր աստուած վայելել տացէ, ամեն,
և կենակցին Քումա քահանային՝ Քան-Մելիֆին՝ նմանեալ սրբոյն Շու-
շանա և Գայիանէ, և որդոյ սոցա՝ Ազարիայի, զոր աստուած բնդ երկայն
աւուրս արասցէ զսա:

Այլ, յիշեցէք զՍարգիս աղէն, և զԻւ[ր] որդիքն, և զՎարդանէսն ի
Քրիստոս փոխեցեալ՝ զտէր Մարէոսի եղբայրքն, և զհարսնեքն՝ զՇան-
մելիֆն և զՈւստիանէն:

295ա Կրկին անգամ ազաշեմ զհանգիստող յիշեսչիք յաղաթս ձեր զտէր
Չագարն զնորայրքնեք քահանայն, և զՍարգիսն, և զԱմիրխանս, և
զմայր սոցա զԴունիայն, և[ւ] զԽունար-Խարուն տասն, զոր լսել տացէ
զերանուեստ ձայնն, ամէն:

Այլ, երեսս անկեալ աղաչեմք զՏանգիպաւ[ղ]ք սուրբ Աւետարանիս, որք Տանգիպիք սմայ կարգալով կամ արինակելով և կամ զազափարելով, յիշեցէք ի մարբայփայլ յաղաթն ձեր զվերայգրեալքս ի սմա՝ զտէր Մարէոսն և զտէր Քոսմայն, և զամենայն [արեան]առու մերձաւոր-սոցա ի բազկատարած յաղաթն ձեր առաջն բեմին Քրիստոսի: Կուք յիշաւորդ և սորայ յիշեցեալքս յիշեալ լինիք առաջն արդար զատաւորին Քրիստոսի աստուծոյ մերոյ, ամէն, ամէն և եղիցի, եղիցի:

ն.լ.ո.դ.ւ.բ.փ.ն.բ.ձ.բ.ց.ժ.ս* և աստուած զձեզ յիշէ, ամէն:

Բ

228բ Զեսայի նկարող սուրբ Աւետարանիս յիշեալ:

10

Կ Ա Ն Չ Ա Ր Ա Ն

Երեան 10146

Գրիչ՝ Խաչատուր վայր՝ Ճիխէլ գիւղ

199ա ...Գրեցաւ Գանձարանս ձեռամբ Խաչատուր իրիցու՝ փցուն և ախմար գրչի, ի գիւղս որ կոչի Ճիխէլ, ընդ հովանեալ Միքայէլու Աստուածածնիս, հրամանաւ և ծախիւք սրբաւէր և զերալուր անձին Անտոն կրօնաւորի, որ է հայր վանաց Զաղրու Աստուածածնին: Ի վայելումն անձին իւրոյ և յիշատակ իւր և ծրնողաց իւրոց: Ով զմեզ յիշէ՝ աստուած զինքն ի բարին յիշէ և նմայ փառք յաւիտեանս, ամէն:

Գրեցաւ ի թվ. Հայոց ԶԼ. (1481):

11

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երեան 7745

Գրիչ՝ Զափաւս վայր՝ Արեւել

248բ ...Արդ ես՝ յետինս ի կարգաւորաց և անիմաստս ի գիրս գրչութեան Զափաւս անուամբ միայն կոչեցեալ կարգաւոր և զործով ունայն և թափուր, ոչ ունելով իշխանութիւն մերձենալ ի սուրբ Աւետարանս, այլ յասալով յողորմութիւնն աստուծոյ, և շնորհօք սուրբ-հոգոյն սկսայ և ներողութեամբն Յիսուսի աւարտեցի զսուրբ Աւետարանս թվին ԶԼ. (1481). ընդ հովանեալ սուրբ Աստուածածնի տաճարիս յԱրեւել քաղաքի, վասն

* Գծակետային ծածկագրով կարգացում է «Զաքարու» գրիչը:

** Եղբայրացիք ծածկագրով (նշված տասի փոխարեն պետք է կարգաւ աչրբնական հերթականութեամբ նրա նախորդ կամ հետորդ տար) կարգացում է՝ «յիշեցէք յաղաթն»:

որոյ յերես անկեալ աղաչեմ զձեզ աստուած-ողորմի ասել ինձ, և ծնողաց իմոց՝ հօրն Առոմիճ և մարն Խոնանիճ*, և ամենայն երախտաւորաց իմոց, ամէն:

12

Ա Ղ Օ Թ Ա Գ Ի Ր Ք

Երեան 8621

Գրիչ՝ Մկրտիչ վայր՝ Սալլալ անապատ

140ա ...Արդ, գրեցաւ սա ի վանսն որ կոչի Սալլալ անապատ**, ընդ հովանեալ սուրբ Աստուածածնիս և սուրբ Կարապետիս և սուրբ Գրիգոր Լուսաւորչիս, ի թվականիս Հայոց ԶԼ. (1481), ձեռամբ մեղաւմած և անարհեստ գրչի Մկրտիչ արեղայի, որ զանունս ունիմ և ոչ զործս, այլ յոյժ վիրաւորեալ եմ ի աստանայէ:

140բ Արդ, ո՛վ զասք քահանայից և երամք կուսակրան վեհից, յործամ հանդիպիք սուրբ և աստուածախօս մատենիս կարգալով կամ արինա- կելով յիշեցէք ի սրբանուէր ի յաղոթն ձեր զստացող սորա***:

13

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

2. Ոսկեան, Վասպուրականի-Վանի վանքերը, 1940 թ., էջ 264

Վայր՝ Սալլալ անապատ

Գրեցաւ թի վանս որ կոչի Սալլալ անապատ, ընդ հովանեալ սուրբ Աստուածածնի և սուրբ Կարապետի և սուրբ Գրիգոր Լուսաւորչի, ի թվականիս Հայոց ԶԼ. (1481):

14

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Գ. Սրուանձուեանց «Քարոս Ազար» Բ., էջ 444—445
Տիգրանակերտ, ս. Կիրակոս եկեղեցի

Գրիչ՝ Արիստակէս վայր՝ Խոյալու վանք

Գրեալ ի թվ. Հայոց ԶԼ. (1481), յաստուածունակ և ի հոշակաւոր վանքս Խոյալու, ի դուրս սուրբ Գէորգայ, յառաջնորդութեան Գրիգոր բարունակաւի, որ դուրս և զգիշեր ի խորս աստուածային տալից դեգերելով վասն մեր՝ առնելով և ուսուցանելով զամենեւեալ... [ձեռամբ] անարուեստ գրչի Արիստակէս պիտակ անուն արեղայի...

* Անվան «ա» տարը չնշված է, կարելի է կարդալ նաև «անգրին»:

** Վանի Սալլալապատի ս. Գրիգոր վանքն է. կոչվել է նաև Սալլալ անապատ:

*** Ստացողի անվան և ստացման հանգամանքների զրանցման համար տեղ է թողված, որի վրա, 1514 թվականին, Մարտիրոս անունով հետագա ստացող գրել է իր հիշատակարանը (Երան է նաև 144թ.—145թ էջերի հիշատակարանը):

15

ՄԱՇՏՈՅ ՉԵՌՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Երևան 2671

Գրիչ՝ Առաֆել
վայր՝ Աաֆ վանք

ա

12ա Զստացաւ գրոցս գտէր Յոհաննէս եպիսկոպոսն, և զիրսն, և զմեղաւք մեռեալ ոգիս՝ զԱռաֆել. գրիչս յիշեցէր ի Քրիստոս:

բ

85ա ...Արդ, գրեցաւ եկեղեցարհնէքս, աւագանարհնել, դուռն դնելոյ, պղծել տաճարին, հանդերձի և սպասք արհնելոյ ի թվ. 21. (1481), ձեռամբ մեղսամակարդ և անարժան Առաֆել արեղի, ի Աաֆ վանք, ի դուռն սուրբ Առաքելոցն, ի վայելումն տէր Յոհաննէս եպիսկոպոսին: Աղաչեմ զձեզ, որք հանդիպիք կամ կարգալուվ կամ արինակելով, յիշեալիք ի սուրբ յաղաթս ձեր, և աստուած ձեզ ողորմեսցի. ամէն:

գ

151բ ...Գրեցաւ ձեռնադրութիւնս սպասաւորաց եկեղեցոյ ի թվ. 21. (1481), ձեռամբ մեղսամակարդ և անարժան ոգոյ՝ յետնոյս ի կարգէ կրանաւորաց՝ նրաստ անձին Առաֆելի, ի Աաֆ վանք, ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնին և սուրբ Կարապետին և սուրբ Առաքելոցն և Յովանէս վարդապետի, ի վայելումն տէր Յոհաննէս եպիսկոպոսին: Գրեցի ես՝ Առաֆել սուտանուն արեղայս, յիշատակ տէր Յոհանէս եպիսկոպոսին, ինձ և ծնաւզաց իմոց: Աղաչեմ զձեզ որք հանդիպիք կամ կարգալուվ |||

16

Շ Ա Ր Ա Կ Ն Ո Յ

Զմմառ, Անտոնեան հաւաքածոյ 153

Գրիչ՝ Առաֆել
վայր՝ Աաֆ վանք

311բ ...Արդ, գրեցաւ Շարակնոցս ի լաւ և յընտիր արինակէ, թվ. 21. (1481), ի սուրբ անապատս, որ կոչի Աաֆ վանք, ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնին, և սուրբ || Կարապետին, և սուրբ Առաքելոցս, առ ոտս Յովանէս բարունապետին, յառաջնորդութիւն տէր Յոհաննէս եպիսկոպոսին, ձեռամբ անարհեստ գրչի Առաֆել արեղի...

17

Ճ Ա Շ Ո Յ

«Առյս», 1906, էջ 144,
Թավուանի ս. Թորոս

Գրիչ՝ Յովաննէս նաղաչ
վայր՝ Կեսարիոյ գաւառ, ի վանս
Գրիգորի Նիսացայ

...Արդ, գրեցաւ Տարեգիրքս ի թուականիս... 21. (1481), ձեռամբ տէր Յովանէս նաղաչին և աշակերտին իւրոյ Ստեփաննոս մեղաւք թաղձեալ ոգոյն, ի գաւառս Կեսարիոյ, ի սուրբ ուխտս՝ որ է աթոռ սրբոյն Գրիգորի Նիսացոյ, ընդ հովանեաւ սուրբ Գրիգորի Նիսացոյն, և սուրբ Քէոզորոսի զինաւորին, և սուրբ Յակոբայ Մծբնայ հայրապետին, և սուրբ Ստեփաննոսի նախավայրին և Մեռիկրիոսի զինաւորին, և այլ բազում սուրբ ճշխարացս և մասանցս, որ աստ կան հաւաքեալ, ի հայրապետութեան տէր Ստեփաննոսի, և յեպիսկոպոսութեան այսմ նահանգի տէր Կիրակոսը [և] տէր Անդրէասի:

Արդ, ի յայսմ... Ժամանակիս փափաք եղեալ ամենայն արհնութեան արժանաւոր պարոն ելլալաշի Էմին-պէկն, և իւր մայրն Հոփիսիմէն այսմ հոգիաբուղիս և լուսաղարդ և ծաղկաւէտ բուրաստանիս, և ետուն գրել զսա ի հալալ արդեանցն իւրեանց՝ յիշատակ անջնջիլի յամերամս ժամանակաց հարն իւրոյ պարոն Թոլ րո յսին, և մայր իւրոյ խաթուն Հոփիսիմէ, և եղբար իւրոյ Ըստակէսին և Մաքէոսին, և փոքր եղբարսն Էտիլ-պէկին, որ յայսմ ամի վախճանեցաւ ի Քրիստոս և սուզ մեծ եթող իւր ծնաւղացն և իւր ընտանեացն, և բրւերն ձաւաւրին, և կողակցացն իւրոց Պաղտատին և Սաւեիային և Վարդեմատին, և զաւակաց իւրոց երիցկնոջն, և Խուանդին, և Ըղբստակէսին, և Շնուար-Պարոնին, և Մաքէոսին և այլոց, որ ի Քրիստոս են հանգուցեալ՝ Խովանդիւն, աստուած ողորմի իւր հոգոյն, ամէն:

18

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ՔԵՐԱԿԱՆԻՆ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԻ ԵՐԶՆԿԱՅԻՈՅ

Հ. Քյուրդյանի հավաքածու 17

Գրիչ՝ Խուրլուպէկ

Թվին 21. (1481) Դեկտ. Ժէ. (17) օրն:

Պարոն Թօլաֆ պարծանք ազգիս,
Որ դուն յունիս անուն բարի,
Խելօք խիկար հեղահոգի,
Մէջ յաշխարհի ես գովելի:
Պարոն Զախնոյն է քո որդի՝
Քեզ յիշատակ լինի բարի,
Որ ժառանգէ ըզհայրենի.
Զաւակ նորա յոյժ բազմացի

Որպէս յաւազ յեզր ի ծովի,
 Կամ որպէս յասողք, որ ոչ թուի,
 Նոյնպէս լիցի վաւակ նորին,
 Որ ամենայն ազգաց գովի.
 Ես Խորյուպէկս եմ անարժան...

19

Մ Ա Ն Ր Ո Ի Ս Մ Ո Ի Ն Ք

Երևան 6107

Հեռ. ստացող՝ Գրիգոր

234ա Արդ, աղաչեմ դմանկունքդ սուրբ եկեղեցոյ, որք հանդիպիր զարմա-
 նալի տետրակիս յիշեցէք ի Քրիստոսս զանարժան կրանաւորս Գրիգոր, որ
 ստացայ զսուրբ գիրքս յիշատակ հոգոյ իմոյ, և մարմնաւոր ծնաւոյց
 իմոց Ներսէսին և Թանկխաթունին, և ամենայն արեան մերձաւորաց իմոց,
 և եղբօրն իմոյ Աբրահամին, և ամենայն երախտաւորաց իմոց՝ հոգևորաց
 և մարմնաւորաց, ամէն: Եւ լի բերանով աստուած-ողորմի ասացէք և
 աստուած ձեզ ողորմեսցի, ամէն: Թվ. ՁԼ. (1481):

234բ Այլ և զմեծ պապն իմ զտէր Դաւիթ և զԹումայ քահանայն, որ տղա
 հասակաւ փոխեցաւ ի Քրիստոսս, և զմայրն իւր զԱւագ յիշեցէք ի Քրիստոսս:
 Դարձեալ աղաչեմ յիշել ի տէր աստուած զհեղահոգի, զգեղեցկատիպ
 և զհրեշտակայնման զԱնտիս արեղայն՝ զՄովսէսին, որ երեք զտետրս ի
 Կաֆայէն՝ ի վերին աշխարհս Հայոց. մասն բարեաց եղիցի նմայ ի տեառ-
 նէ աստուծոյ, ամէն:

20

Ժ Ո Ղ Ո Վ Ա Մ Ո Ի

Երևան 1548

Ի թի[ւն] Հայոց ՁԼ. (1481) մայիս ի Դ. (4) մեոս սուլտան Մուհամ-
 մաւն:

21

ՈՂՐ ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔԻՆ ԵԶԸՆԿՈՒ, ՈՐ ՇԱՐԺ ԵԼԱԻ ԵՒ
 ԿՈՐՄԱՆԵՅԱԻ

Տ. Պալեան, Հայ տղուներ, Ա, 1911, էջ 108—110

Հեղինակ՝ Մրսկին Երէց Անուշապկցի

Ցինն հարիւր Հայոց թըվական,
 Երեսուն և մէկ թիւն ի լըման (1482)
 Զարմանալի բան մի եղաւ
 Մայրաքաղաքն ի յեզրնկան:
 Յանկարծակի մահու գիպան
 Պատուհասի հանդիպեցան,
 Սողոմացոց նըման ելան,
 Ներքև հողին զընտանեցան:
 Յորժամ քաղաքն ի թունտ ելաւ
 Եւ մանր ու մեծ ի դող ելաւ,
 Թէ վայլէ մեզ հազար բերան
 Մեր չը կեցանք ի պատուիրան:
 Տէրըն յառաջ արար զայս բան,
 Միթէ՞ ըզմեղբըն մոռանան,
 Եւս տաւել պոսրնկեցան.
 Պոսրնկութեամբ նոքա կորեան:
 Յիշոցքն արար ըզ զեզրնկան,
 Որ յաստուծոյ աչացն ելան,
 Քահանայիւրըն միարան
 Ներքև հողին զընտանեցան:
 Կին մի կանչեց, թէ սուրբ Նըշան՝
 Ըմ գու պահէ զիմ մէկ տըղան,
 Աստուած լըսեց նորա ձայնին,
 Որ փըրկեցան մայրն ու տըղան:
 Ի տասն ու հինկ օրն ի լըման,
 Ապա զբտան զայն մէկ տըղան,
 Լալով կ'երթար դէպ ի շուկան
 Թ'իմ հայրն ու մայրն ինչպէս եղան:
 Զայն զեղեցիկ ստրկաւազերն,
 Որ չէ տեսեր աչքը մարդկան
 Բեթլէէմի մանկանց նըման
 Ներքև զեանին զընտանեցան.
 Զայն զեղեցիկ աղջրկունքն և կին

Վայրի եղունքն էին նրման
 Ներքև հողին թարշամեցան:
 Ո՞վ է տեսեր այնպէս խեղճ բան,
 Որ ճանաչեց հայրն ըզտըղան,
 Նոր պըսակած հարսն ու փեսան
 Ի մէկ մէկէ բաժանեցան:
 Հազար աւազ ըզ զեզրնկան
 Մէջ աշխարհիս է Հայաստան,
 Վաճառականաց էր օթեան:
 Հազար աւազ դան ճոխ մանկտիքն,
 Որ միաբուն կոտորեցան
 Ամէնն մընաց հողաբերան,
 Ներքև հողին զընտանեցան:
 Աստուծոյ խնամքն վերացան,
 Տես թ'ինչ արար ըզ զեզրնկան,
 Որ ոչ ի ծերրն խընայեց
 'Ի ոչ ի մանուկն 'ւ ոչ երեխան:
 Քահանայիցըն ոչ խըղճաց,
 Ոչ ժողովուրդն էր միաբան
 Զնկեղեցիքն կործանեց
 Եղուկ է մեզ հազար բերան:
 Բոլոր քաղաքն աւերեցաւ,
 Ի յանդընդոց երկիր շարժաւ,
 Երկու տարպայ հինգ հազարաւ,
 Ներքև հողոյն զընտանեցաւ,
 Մըսկին երէց Անուշպակցի
 Մեղօք իրի և անարժան
 Այդ հերիք է զինչ գործեցիր
 Դարձից և լեր դու փօշիման:
 Ես աղաչեմ զձեզ միաբան,
 Որ չը կըտրէք զՏէր մեղան,
 Մեղքըն քակեց ըզ զեզրնկան,
 Այս աշխարհիս է մեծ նըշան:

22

ԱՆԳԻՏԱՅ ԱՆՊԷՏ ԱՄԻՐԴՈՎԼԱԹԻ ԱՄԱՍԻԱՅԻՈՅ

«Անգիտաց անպէտ», էջ 1—3, 25, 623—624

Երևան 457*

Հեղինակ՝ Ամիրզովլաք Ամասիացի

ա

Շնորհիւ տեսան և ողորմութեամբն արարչին և անմահին աստուծոյ, որ պարզեող է ամենայն բարեաց և բաշխաւղ է ամենայն շնորհաց, և տուող է զարութիւն և բնութիւն և աւգտութիւն ամենայն ստեղծուածոց՝

* Ամիրզովլաքի այս հիշատակարանը հրատարակված է մի քանի անգամ. տե՛ս և հմտ. ՀԱ, 1892 թ., էջ 83—85, Բրիտ. թղթ. օր. 3712, 48 134, էջ 315—317, ՍՅԶ, հտ. Բ. 5, էջ 37—39 ևն:

անասնոց, գազանաց, և բուսոց, և տնկոց, և դուսումն և զիմաստութիւն ի մարդն տպաւորեաց, և պատուական արար ի մէջ ամենայն ստեղծուածոց և զամենայն շնորհ և զհմտութիւն յինքն եղիր, և սգայութիւն երես տէր աստուած մարդկան, որ զամենայն հանճարեղութիւն ի գործ արկանէ. թէ աստուածպաշտութիւն է, թէ իմաստութիւն է, և թէ աստեղաբաշխութիւն է, և թէ երկրաշափութիւն է, և թէ թուականութիւն է, և թէ բժշկութիւն է, և թէ երաժշտական* արհեստն է, և թէ քերականութեան արհեստն է: Զայս ամենայն իմաստութիւնս ի մարդկային բնութիւն տպաւորեաց աստուած** և հասու արար*** ամենայն ստեղծուածոց, որ թէ խոտ է, որ թէ բոյս է, որ թէ տունկ է, որ թէ ծառ է, որ թէ անասուն է, որ թէ քարինք են որ ի գետնէն կու ելանեն, և որ անասնոց զաւուրածքն է, և որ մանանայ է՝ ի յերկնիցն կու իջանէ. և որ ոք այլ կան որ ի ծովէն կու ելանեն և կամ ի դեռնէն կու ելանեն: Զայս ամենայն իրացս զբնութիւնն, և զգորութիւնն, և զօգտութիւնն, և զչարն, և զչարին խափանումն, զամէնն տէր աստուած մարդկան իմացուցեր է****, փառք նորա պարգևատու աստուածութեանն յաիստեանս, ամէն:

Արհնեմք զարարիչն աստուած, թէ կամի զբանս կատարէ.

Գրենք զղեղերուն անուանքն, սկսաք յայրուբենէ,

Որ է բժշկաց արուեստ և բառեր, ի աւգտութենէ:

Աւարտի սա հինգ լեզուաւ ի Հայոց թըվականն Շինէ. (1478)*****:

Ի ժամանակս թագաւորութեանն իսմայելացոց ազգին սարակինոսաց, ի յազգէն Հազարու, որ նուազեալ էր թագաւորութիւնն Յունաց ի մայրաքաղաքն Կոստանդինուպոլիս, որ անխաղթ և անսասան կենան այն քրիստոնեայք, որ անդ են բնակեալ. ի թագաւորութեանն սուլթան Մովսիմատ խանին, և կաթողիկոսութիւն յէջմիածնայ տէր***** Սարգսի, և հայրապետութեան ի մայրաքաղաքն Կոստանդնուպոլիս տէր Նիկաւայոսիւն***** և ի թվականութեանս Հայոց վերոյգրեալ Շինէ. կարմիր գրին*****, առ ոտն սրբոյն Նիկոլայոս սբանչեւագործ և արագահաս հայրապետին:

Թարգմանեցաւ այս զիրքս մէկ մէկ զեղերուն զարութիւնն ի բազում գրենաց այլազայց, ձեռամբ մեղաւոր, անպիտան և անիմաստ բժշկին՝ Ամասիացի Ամիրտովլաքին*****, առ ի յիշատակ իւր և ամենայն քրիստոնէից. և որ կարգան կամ արինակեն՝ յիշեն հայր մեղայիւ մի, և Քրիստոս յիշէ զինքեանս***** ի միւսանգամ զալուստն, ամէն:

* Տպ. «երաժշտականութեան»:

** № 457 «տպաւորեալ է» փխ «տպաւորեաց աստուած»:

*** № 457 «եղեալ» փխ «արար»:

**** Տպ. «յիմացուցել է»:

***** Այսինքն՝ Ծ—500+Ի—20+ն—400+է—7, որ է՝ 927 թ. Հայոց, կամ 1478 թ.՝ ըստ մեր թվարկութեան:

***** Տպ. «ի հայրապետութեան Տեսան Սարգսի սրբոյ էջմիածնի փխ «կաթողիկոսութեան էջմիածնայ տէր Սարգսի»:

***** Տպ. «Եւ յպիսկոպոսութեան տեսան Նիկոլայոսի, մայրաքաղաքին Կոստանդինուպոլիս»:

***** «Շինէ» (1478) թվականը զրված է կարմիր թանաքով:

***** Տպ. «Ամիրտովլաքին Ամասիացոյ»:

***** № 457 «գրին»:

Եւ զայս գիրքս շինեցաք և ստուգարանեցաք* շատ բառերով և պատմութիւններով** ։ զի որք կարգան՝ հեշտութեամբ իմանան, և անգէտն ոչ աւգտի ի սմանէ։ Եւ անուանեցաք զայս գրոցս անուն՝ Անգիտաց անպէտ. և պարտական եմ գիտնականացն և ծնողայ ամենայն փիլիսոփայիցն։

Եղիր հետևող իմաստութեան հետ
Եթէ շուսանիս՝ բժիշկ ևս անգէտ,
Լինիս դու գիտուն, արա բանիս պէտ
Գրոցս անունն է Անգէտի անպէտ։

Ասէ իմաստունն Սողոմոն, թէ գիտութիւնն լոյս է, և անգիտութիւնն խաւար է, աստուած լոյս է, և սատանայ՝ խաւար է. և ով որ զուսումն ունի՝ զլոյսն ունի, և այս բժշկութեան արհեստս ի գիտնականութենէն մաս մըն է և հանապազ զմարդոյն կենդանութիւնն առողջ կուզէ։ Եւ որ չէ առողջ մարմնով ոչ կարէ ծառայել աստուծոյ հոգւով։ Եւ ի յայս բանիցս առին առաջին բժշկապետքն մեր՝ մեծն Մխիթար բժիշկն, և Անարոն բժիշկն, և որդին նորա Ստեփանոս բժիշկն, և տոհմն նոցա ձաշլին բժիշկն, և Սարգիս բժիշկն, և Յակոբ բժիշկն, և Գեղիկ բժիշկն, և Սիմաւն բժիշկն, և Վահրամ բժիշկն, որ շատ գրեանք շինեք էին վասն գեղերուն զարութեանն և օգտութեանն և կարճառատ էին արել. և թէ բնութեամբ կու գիտէաք, նա զէութիւնն չի գիտէաք, և թէ զարութիւնն գիտնայեաք՝ զբնութիւն չէաք գիտնալ. և կար որ զանուանքն գիտէաք՝ և զինքն չի գիտէաք, և կար որ զանունն գիտէաք՝ և ոչ զինքն և ոչ || զիւր փոխանն։ Եւ ի վերայ այսր հանապազ մեզ ի պակասութեան կար վասն գեղերուն, և այս պատճառաւ՝ այլազգեաց կարաւտ էաք։

Եւ յետոյ գնացաք, ի շուրջ եկաք քաղաքանի, և զծովն անցաք, և շուրջ եկի զաշխարհն Մակեդոնացոց, և եկայ բնակեցայ ի մայրաքաղաքն Կոստանդինուպոլիս. և հաւաքեցաք բազում գրեանք ի յալաղգեաց, և աշխատեցաք և ուսաք զբառերն և զանուանքն ազգի ազգի, և զփոխանն, և զաննելուն շափն, հինգ լեզուաւ, կամաւքն աստուծոյ։

Գիտացիք, որ զամէն լեզու մէկ մէկ նշանագիր արարաք, որ է այս նշանօքն՝ յարապիկերէն -յ, պարսկերէն -պ, թուրքերէն -թ, հայերէն -հ, հոմերէն -հո, ասորիւն -աս, լաթիւն -լ, ֆոանկն -ֆ։ Զայս անոր համար գրափակ արարաք*** վասն խրթութեան համար, որ չի շատաբանի։ Եւ այլ անուանք բժշկապետացն այս են՝ Բա—Բագարատն, Գս—Գեղիանոսն, Սին—Սինէայ որդին, Գս—Գիոսկրիտոսն, Իպն—Իպն ի Պայտարն, Պա—Պատէհին։ Վասն այնորիկ կարճառատ լինի այս, և այս բժշկապետաց անուանքն, որ պիտի յիշուի ի գեղերուն զօրութեանցն ի մէջն է կամաւքն աստուծոյ, ամէն։

...Եւ այլ աննք թէ է՞ր եղաւ այս գիրքս աշխարհաբառս Եւ այս երեք պատճառի։ Ա. այն է՝ որ ամենայն մարդ չկարէ քերական կարդալ, և կամ

* Տպ. «ստուգեցաք»
** Տպ. «պատմութիւններով»
*** Տպ. «արաք»։

արտաքին գրեանք, որ զայս խրթին բաներն յիմանայ. այնոր համար եղաւ աշխարհաբառս։ Եւ Բ. պատճառ այն է աշխարհաբառ լինալուն, որ այլ բառեր խառնեցաք, որ մեք ի տաճկաց՝ բառն գտաք, և պիտուան էր այս բառերս մեզի, վասն տաճկաց ստածումն առնելուն համար։ Եւ Գ. պատճառ այն է, որ կայ ի այս գիրքս յ-էն, պ-էն, հո-էն, ք-էն, անոր համար՝ որ այս գիրքս ի այլ լեզուէ փոխել է. անոր համար շատ բառեր կայ ի այս գիրքս, և է աշխարհաբառս։

Եւ թէ աստուած աջողէ, գրոցս ի վերջն յիշեմ մէկ ազէկ բառգիրք մըն, որ զինչ որ դժար բառ կայ՝ հայ լեզուաւ պատմէ, զի որ կարդացողն զհարութեամբ հասկնայ, և ուսնողն զհարութեամբ ուսանի, և իսկի ծածուկ իրք շմնայ, և յայանի...

Բ

Փառք քեզ տէր և արարիչ, մեզ ողորմեայ.
Որ տուող ես մարդկային միտք և սղայ.
Քու ստեղծուածն են ի յաշխարհս զինչ որ կայ.
Ամենայն շունչ կենդանու քեզ փառք կու գայ։
Գոհանամք ի քէն Քրիստոս, անմահ արքայ,
Որ տուիր ինձ ժամանակ մինչև ի սմայ
Չորս տարի զտիւ և զգիշեր աշխատեցայ.
Ի քաղում արինակաց աւարտի սայ,
Գրեցի, կատարեցի զինչ բան որ կայ,
Ի բառից բժշկութեան զինչ որ գտայ,
Աւարտեմ զսայ հինգ լեզուաւ, զինչ որ ուսայ,
Ի հայոց, և ի յունաց, և յարապկայ,
Ի պարսից, և ի թուրքաց, թիչ լազիկայ,
Ի հայոցն ևմ արարել սկիզբն դորայ,
Ի վերայ այբուբենից զինչ զեղ որ կայ,
Եւ զֆէն այլ կու յիշեմ ի վերջն դորայ։
Ես բժիշկ Ամիրտավար, հայրս Եղիայ,
Որ ծնեալ եմ ի քաղաքն Ամասիայ։
Ես հիմայ եմ բնակել ի Բիւզանդիայ,
Որ իսկի դորա նման քաղաք չկայ,
Որ այժուսն է Բուրք ազգին հիմակ որ կայ,
Որ ասեն տաճիկ լեզուաւ Կոստանդիայ։
Գծողին և շինողին ով որ կարդայ,
Ողորմի Քրիստոս որ ասէ, թէ հայր մեզայ,
Որ ի բանս այլ պակաս իրք չի մնայ։
Փառք քեզ, տէր, Հայոց թուականն ԼՄՆԱՅ. (1482)**։

* Ամիրտավար «տաճկաց» անելով հասկանում է «արաբացոց»։
** Այսինքն՝ Լ—30+Մ—200+Ն—400+Ա—1+Ց—300, որ է 931 Բ. Հայոց, կամ 1482 Բ. իստ մեր թվարկութեան։

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երևան 7770

Գրիչ՝ Աբրահամ
վայր՝ Վալոց-ձոր, Բոլորբերդոյ
անապատ

ա

251բ ...Արդ, գրեցաւ այս ձոյլ ոսկի,
 Որ փոխանորդ է Յիսուսի
 Ջեռամբ իմոյս՝ անարժանի,
 Որ Աբրահամ անունս կոչի.
 Ստունգանող պատուիրանի
 Եւ անցաւոր տեառն արինի,
 Սուտանուն քահանայի
 Եւ հեք, փանար, շիք արեղի:
 Յարեթականս տաւարի
 Եւ հալկազեան թվականի
 Իննհարիւր և երեսունի,
 Նայ և մի ամ այժմ աւելի (1482).
 Յերկիրս այս Վայիձորի,
 Որ Եղեգեաց գաւառ կոչի,
 Բոլորբերդոյ յանապ[ատ] յի,
 Ի յահագին բարձր սարի,
 Ի դրան սուրբ մարս Աստուածածնի
 Եւ այլ սրբոցս, որ այս տեղի:
 Քանզի ձեռամբ իմ գրեցի,
 252ա Նա և ծաղկօք || զարդարեցի
 Եւ աւարտեալ ևս կազմեցի՝
 Ոչ իմ կարեալք, այլ Յիսուսի.
 Ի վայելումն բարեալք բարի
 Յակօր ընտրեալ քահանայի
 Եւ զաւակացն իւր ցանկալի՝
 Տիալք տղայք, ոչք են մանկտի՝
 Չաբէսի, Մարէսի,
 Մարտիրոսի, Ստեփանոսի:
 Ի դանութեան ժամանակի,
 Որք եմք նեղեալ ի ձեռս տաճկի,
 Ի խանութեան Յաղուպ-բեակի,
 Որ է այժմ ի Քավրէժ թախտի:
 Համբաւ եղև ի յայսմ ամի,
 Քէ հաճ նոցա հրով կայրի:

Եւ էր հայրապետ Հալոց զարմի
 Տէր հոգևոր՝ Սարգիս կոչի,
 Հեզ և խոնարհ ըստ Մովսէսի,
 Համանման տէր Գրիգորի:
 Եւ երջանիկ և տէր ահրի
 Եպիսկոպոս յայսմ գաւառի
 Տեառն Յոնանէս՝ սուրբ և բարի
 Եւ Ստեփաննոս եպիսկոպոսի,
 Եւ բարունեացս ցանկալի՝
 Մեծն Սարգիս յոյժ գովելի,
 Եւ ի սորին աշակերտի՝
 Աւագտիրի և Յակօրի
 Եւ Եսայի նորաբուսի,
 Որք են շնորհօք հոգոյն իլի:

Արդ, աղաչեմ զձեզ, ո՛վ սուրբ ընդերձողք և հանգիստողք և գաղա-
 փարողք սուրբ Աւետարանիս, յիշեսջիք ի մաքրափայլ յաղաթն ձեր զմիա-
 բանք սուրբ ուխտիս՝ զհոգևոր հայրն իմ և զուսուցիչն և զառաջնորդ սուրբ
 252բ տեղեացս զԱւագտիր վարդապետն, || զտէր Ստեփաննոս սուրբ արեղայս
 և զասաւլար, զտէր Զաբարիա հէրպետ և մարմնաւոր եղբայր իմ, զտէր
 Գալիք աւաք եղբայրն իմ՝ յոյժ շնորհալի, և աւաքէրէց Գեղէից զտէր Նա-
 հապետ աշակերտս մեր կուսակրան, որ զթուխթս կոկեաց, զտէր Կոս-
 տանդն, զտէր Ալեքսանոս փակակալն սուրբ եկեղեցոյս, զտէր Աքանէսն,
 զԱղաչան զպիրն և զՈնան:

Արդ, դարձեալ յերեսս անկեալ աղաչեմ զձեզ յիշել ի տէր Յիսուս
 Քրիստոս զստացաւղ սորա զտէր Յակօր քահանայն, և զկենակիցն իւր
 զԹանկսուղն, և զորդիքն իւր. զի ստացաւ զսա ի հալալ ընչից իւրոց ան-
 ջինջ յիշատակ իւր և ծնաւզացն... Եւ ետ գրել իմոյս տկարի ի վայելումն
 անձին իւրո, և որդոցն, և եղբարցն իւրոց: Յիշեցէք զտէր Յակօրն, զհայրն
 նորա զԻսանակն, զմայրն նորա զԹամիկն և զեղբարքն՝ զՄարգարէն,
 զՓիրիկն, զՄարկոսն, զՋանիարն, զԿոստանդիանոսն, և զքորքն նորա՝
 զՀալոցն և զՆուլն, և զհարեղբայրն նորա՝ զՅովանէսն, և զորդիքն նորա
 զՍիմէոնն, զՈսկիկն, զԳալիկն, զՊաստամն, և զմայրն սոցա զԹուրիկն,
 ամէն:

253ա Եւ զիս՝ զանարժան գրիչս, և զծնողսն իմ զՏէրտէրն և զԳոնցայն, և
 զեղբարքն իմ զՄարգարէն և զԱկօր միայնակեացն: Եւ եթէ միաբան աս-
 տուած-ողորմի ասէք՝ միոյն հազարապատիկ անցէք զողորմութիւն ի
 Քրիստոսէ աստուծոյ մերոյ, ամէն և եղիցի:

Եւ սղալանաց և խոշորութեան գրոյս անմեղադիր լերուք, զի կար մեր
 այս էր:

* Սածկագրով գրված է «Աբրահամ գրիչ»:

F

116բ ԶՅակար քահանայն՝ զստացալ սուրբ Աւետարանիս, և զծնաւզսն, և զեղբայրսն, և զազգականն նորա, և զԱւրխաշ տանուտէրն, և զիս՝ զանարժան Արքանամ գրիչ՝ ծնաւդար և վարդապետաւք, յիշեցէք յողորմութիւն

աստուծոյ, նոյն և ձեզ ողորմեցցի, *ա ւ ւ ւ*

Գ

192ա Զանարժան Արքանամ յիշեալ: Սուրբ վիրապի տանին աւարտեցաւ, յաւուրս շարաթ, քաղոց Գ. (3), մարտ ԻԳ. (23), թվ. 21Ա. (1482):

24

Շ Ա Ր Ա Կ Ն Ո Յ

Վնեարկ 884

Գրիչ՝ Վերանէս վայր՝ Արարատեան երկիր, Առջաւերկ անապատ

...Զեռամբ Վերանէս կրանաւորի, յորինակէ Գրիգորի Խոյ կոչեցեալ, յանապատն Առջաւերկ, առ ոտս սուրբ Սարգսի և Յակովբոսի, ի հայրապետութեան տեանն Սարգսի էջմիածնի, և մերոյ եպիսկոպոսի տէր Մանուէլի, ի զանութեան Յաղուպ-բէկին, ի թագաւորութեան Վրաց Կոստանդին, ի յերկիրս Արարատեան, ի խնդրոյ տէր Սարգիս կրօնաւորի Հայոց-քառոյ:

25

Ա Ի Ն Տ Ա Ր Ա Ն

ИВАН, С.—25, № 24, 1892, էջ 84—85

Գրիչ՝ Յովանէս վայր՝ Արծկէ

289բ ...Որոյ ցանկացող եղեալ սուրբ Աւետարանիս աստուածաւոր և պատուական՝ ամենայն արհնութեանց արժանաւոր Արուան՝ աղայն և որդի նորա [Արղուշայն, և ստացան զաստուածարան սուրբ Աւետարանս յիշատակ հոգոց իրեանց և խաթուն մարն Հեղինիւն: Որ և զուր՝ սուրբ մանկունք եկեղեցոյ, լի բերանով աստուած-ողորմի ասացէք Արուան աղային և իւր կենակցին՝ Հեղինիւն, և որդին իւր Արղուշայի]**:

Եւ ես՝ անպիտանս յամենայնի մեղուցեալ գրիչս Յովանէս տեսի զեռափափագ սէր և զչան, զոր ունէր հետ սուրբ Աւետարանիս (Արուան աղայն), ձեռնարկեալ գրեցի զսա ի քաղաքս Արծկէ, ընդ հովանեաւ ամենամաքուր սուրբ Աստուածածնի տաճարիս և սուրբ Ստեփանոսի նախա-

* Կարգա՝ «ամէն»: ** Սկզբից գրված է եղել «Արղուան» *** Փակագծերի մեջ առնված հատվածը գրված է այլ ձևադրով:

վկայիս, ի հայրապետութեան տեանն Սարգսի՝ ընդհանիր Հայոց կաթողիկոսի, իսկ յաշխարհակալութեան Աղուպ-բէկին, ի թվականիս մերում 2. և 1Ա. (1482) ամին:

Գարձեալ... յիշեցէք ի Քրիստոս և լի բերանով աստուած ողորմի ասացէք պարոն Արուանիւն, և կենակցին իւրոյ Հեղինիւն, և ծաղկեալ որդւոյն իւրոյ Արղուշին, և իւր զաւակին Գրիգորիսիւն, այլ և ծնաւդաց Արուան աղային՝ պարոն Յախոյին և մօրն՝ Մաւերիւն...

26

Տ Օ Ն Ա Կ Ա Ն

երևան 4869

Գրիչ՝ Յոհանէս վայր՝ Կառոց կղզի

667ա ...Զոր և տեսեալ զայս ամենայն վայելչութիւնս հրաշխց Յոհանէս քահանայն, որ անուամբ միայն է և ոչ գործով, և բորբոքեցաւ ի սէրն աստուածային՝ ցանկացաւ այսմ աստուածաին գրոցս, որ կոչի Տօնական, զոր ունի յինքեան զպատմութիւն և զգովասանութիւն տանից տնարինականացն Քրիստոսի աստուծոյ մերոյ, գլխութիւն փրկչին մերոյ, այլ և զյիշատակ սուրբ և փառաւորեալ Աստուածածնին, և զարեամբ նահատակեալ սուրբ մարտիրոսացն, այլ և զպատուէր քարոզութեանն յաւուրս պահոց, զոր գրեցին սուրբ վարդապետք, զի հանապազ ընթեռնուն սուրբ քահանայք՝ մանկունք եկեղեցոյ՝ ի լսելիս արհեսեալ ժողովրդեանն, զի լսելով զայս ամենայն խրատք պատուիրանացս և հաստատեցին ի հաւատս ուղղափառս, զոր ունին, և յիշեցեն անաղի Քրիստոսի յաղաթան իւրեանց || զՅոհանէս քահանայն, և զծնողսն իւր՝ զհայրն զՄարտան և մայրն զՄարգարիտն, և զհօրեղբայրքն իւր զԱստուածատուր քահանայն և զԷլատն և զԳրիգորն, և զբուերքն իւր՝ զՌսկին և զՋուսեան, զՍարգիսն և զՇնօսեան և զայլ ամենայն արեան մերձաւորքն՝ զկենդանին և զհանգուցեալքն...

Եւ արդ, ես ամենամեղ և անարժան ծառա ծառայիցն աստուծոյ Յոհանէս անարհեստ գրիչ, որպէս ծառա հրեման առեալ ի տեսնէ և յանձն առի տկար անձամբ... և բազում աշխատանար հասուցի զսա յաւարտումն յաստուածընկալ սուրբ ուխտս, որ վերակոչի Կառոց, ընդ հովանեաւ սուրբ Խաչապետիս, և սուրբ Աստուածածնիս, և սուրբ Ստեփանոսիս, ի թուականիս Հայոց 21Ա. (1482), ի հայրապետութեանն տեանն տէր Ստեփանոս կաթողիկոսի, և բռնակալութեան աշխարհիս Աղուպ-բէկին: Վասն որոյ բարեխաւսութեամբ սուրբ և փառաւորեալ աստուածածնին Մարիամոս և աղաչանաւք ընդրելոց սրբոց քոց, Քրիստոս աստուած՝ քահանայապետն երկնաւոր, զպատուական կրօնաւորքն՝ զտէր Գրիգոր եպիսկոպոսն, և զՍարգիս եպիսկոպոսն, և զՍաղաւոր վարպետն իմ, և զՅակար կրօնաւորն, և զՀայրապետ եպիսկոպոսն, և զՆերսէս կրօնաւորն, և զփորք Խաչատուր կրօնաւորն՝ զհայրապետ վանացս, և զՍտեփանոս քարունա-

պետն՝ զնորոգող սուրբ եկեղեցոյս սուրբ Կարապետի, և զՄինաս ծաղկող սուրբ գրոցս, որ զարդարեալ պայծառացոյց, և զԿարապետ եկեղեցւոյն 668ա կրօնաւորն, և զայլ միեղէն եղբարքն առհասարակ՝ յլ զմեծ և զփոքրն՝ դասակից և մասնակից արասցէ ընդ սրբոց հայրապետացն և ճգնաւորացն և մարտիրոսացն, և սրբոց արդարոցն և նմանեաց նոցին, և զուրախարար ձայնն արձակելով առ սոսա, եթէ՝ Եկայք ծառայք բարիք և հաւատարիմք. մտէք յուրախութիւն տեառն ձերոյ:

...Այլ և յիշեցէք զվարպետն իմ զԳրիգոր, որ զսակաւ գիրս ուսոյց մեզ. և աստուած յիշէ զյիշողքդ, ամէն: Այլ և որ զսուրբ գիրքս լաւ պահէ և խնամ ամէ՝ ջնջեսցէ աստուած զձեռագիր լանցանաց իւրոց և գրէ ի զպրութիւն կենացն, ամէն:

Քրիստոս աստուած ողորմի նիգարին, որ զգրոց թէրձան մանեց՝:

27

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Նոր Զուրա 479, ՄՏՄ և ՄՏԱ

Գրիչ՝ Խաչատուր վայր՝ Կտուց կղզի

ա

286ա— ...Յիշեցէք զԽաբունջանն, և զծնաւզսն իւր զխաւջայ Բաղշայիշն և 288բ զԱ.գիզխարունն, և զաւակսն իւր զԿարապետն, զԽրդրշէն և զՄաղսումն, ... և զծնաւզքն իմ զՅովանէս և զԱսրլմէլիք, ... և զՍտեփաննոս հարազատ հոգոյ իմոյ սրբասէր արեղայն:

Խաչատուր արեղայս գրեցի զսուրբ Աւետարանս ի ներբսագոյն յանապատիս ի յաստուածաբնակ կղզիս որ կոչի Կտուց, ընդ հովանեաւ սուրբ և սքանչելագործ և դիւահալած սուրբ Կարապետիս, և սուրբ Աստուածածնիս, և Գրիգորիս... Ի թվ. Հայոց ԶԼԱ. (1482)... Յիշեցէք զԽաբունջանն, և զքոյրն իւր զՄարմէլէքն, և զհարեղբայրն իւր զԿարապետն, և զնորին զաւակն զխօջա Գրիգորն, զՄիրիշանն և զԽօջաշանն և զԲէկիշանն**...

բ

141ա ԶԽաչատուր գծող սուրբ Աւետարանիս և զաշակերտն իմ Ստեփաննոս յիշեցէք:

գ

222բ ...Ես Կանայք (՞) ապաշխարողս բստացայ աստուածաշունչ և սուրբ Աւետարանս ի հալալ ընչից իմոց, յիշատակ հոգոյ իմոյ և ծնողաց իմոց՝ հաւր իմ Յեարիկ (՞) և մաւրն իմ Յուստիանա, և եղբարսըն իմ՝ Պետրոս արհեստակոպոս, և Պաղոս արեղային, և Վարդանին, և Շահվելին, և Յունանին, Ողարին (՞), Մարէնոսին և ամենայն արեան մերձաւորաց՝ կենդանեաց և ննջեցելոցն յիշեցէք ի մաքրափայլ աղաւթս ձեր, և աստուած զձեզ յիշէ, ամէն:

* Վերջին նախագատութիւնը գրված է էջի ներքին լուսանցքում, մանր գրերով:
 ** Ա. հիշատակարանն ունի միայն Մ. Տեր-Մովսիսյանը:

Զմեղուցեալ տառապողս և զանհամեմատս ի զունզս մեղաւորաց զԽաչատուր գծաւզ աղաչեմ յիշել ի տէր և զՍտեփաննոս արեղայն, որ զթուխ[ա]ս կոկեաց...

...Արդ, կատարեցաւ աստուածախաւս և տիեզերաքարոզ Աւետարանս ի խնդրոյ... Խօջա Էղիշին, որ ստացաւ զսուրբ Աւետարանս ի հալալ և յարդար վաստակոց իւրոց ի վայելումն մանկանց եկեղեցոյ, և յիշատակ հոգոյ իւրոյ և բարի ծնաւզացն, և աստուած ողորմի ասացէք՝:

28

Յ Ա Յ Ս Մ Ա Ի Ո Ի Ր Ք

Տիրայր. Յուլիակ Օբսֆորդի Բողոքան գրատան, Ms. Marsh 438 (I—III), Երևան, Մատենադարան «Անհատական արխիւներ», թղթ. 122, էջ 2006

Գրիչ՝ Մկրտիչ վայր՝ Խարբերոյ երկիր, Խուլայոյ վանք

ա

590ա ...Գրեցաւ սուրբ գիրքս ի թուարեւութեանս Հայոց ԶԼԱ. (1482), ի հայրապետութեան տեառն տէր Սարգիս կաթողիկոսի ամենայն Հայոց, յերկիրս Խարբերոյ, ի վանքս Խուլայո, ընդ հովանեաւ սրբոյ Գէորգեա զաւրաւարիս և ամենասուրբ Աստուածածնիս և սուրբ Սարգսի՝ արագահաս աւգնականի, ի յառաջնորդութեան ուխտիս Գրիգորի՝ քաջ հոգեւորի և երշանիկ դիտապետի, ձեռամբ յոգնամեղ անարհեստ գրչի Մկրտիչ րանի սպասաւորի, ի խնդրոյ աստուածասէր և հաւատարիմ պարոն խաւճա Յակոբին, [զոր բազում փափագանօք ետ գրել զսուրբ գիրքս յիշատակ իւր, և ծնաւզացն իւրոյ՝ հօրն խօճայ Կոտնիպէկին և մորն Տիմարին, և Աղուրին, և եղբարցն Ավրանին, և Մուսեխին, և Կարապետին, և Կօնանին, այլ և կենակցին իւրոյ Մարիանէ, և որդոցն Յովանէս սարկաւազին, և Սեանտարին, և Տովլաքին, և որդոց նորին՝ կենդանեացն և հանգուցելոցն: Վասն որոյ աղաչեմ զամենեանս, որք հանդիպիք սուրբ գրոցս տեսութեամբ և կարգալով և կամ օրինակելով յիշեսցիք ի Քրիստոս զխօճայ Յակոբն, և զծնաւզքն, և զեղբարքն, և զամուսինն, և զորդիքն, և զզստերքն իւր]*... և զուր յիշեալ լիջիք ի Քրիստոսէ աստուծոյ մերոյ, ամէն: Այլ ևս յիշեսցիք ի Քրիստոս զՄկրտիչ գրիչս, և զծնաւզսն իմ, և զամենայն արեան մերձաւորսն իմ, որ բազում աշխատութեամբ գրեցի զսուրբ գիրքս և ի հանկ հանի: Եւ զուր՝ յիշողքդ և մեք՝ յիշեալքս թողութիւն գտցուք ի Քրիստոսէ աստուծոյ մերոյ, ամէն:

Գրեցաւ վանքն Խուլայո և եղաւ ի Յաղման:

բ

232բ [Յիշեցէք]... և թղթիս կոկողին՝ տէր Կարապետին, և Աստուածատուր սարկաւազին, և թանքի եփողին՝ Նէֆամատ զըպրին, և կարդացողաց, և լսողաց, և ամէն ասողաց***, ամէն:

* Գ. հիշատակարանն ունի միայն Ս. Տեր-Ավետիսյանը:
 ** Փակագծերի մեջ առնված հատվածը գրված է այլ ձեռագրով:
 *** Ձեռագրում՝ «լսողաց»:

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Ե. Լալաչեան, Յուցակ Վասպուրականի 201, սյուն. 491—492, Վանի Յայնկոյանների հկ. 46

Գրիշ՝ Մկրտիչ վայր՝ Հիզան

...[Գրեցաւ] ի մեծ թուիս Հայոց ԶԼԱ. (1482), ի կաթողիկոսութեան հայկազեան սեռի տէր* և ի մերոյ կաթողիկոսութեան Ազրամաւայ տէր Ստեփաննասին, զոր տէր աստուածն Իսրայէլի պահեսցէ անասան զաթոռն հայրապետական մերոյ ազին:

Եւ արդ գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ի քաղաքիս՝ որ կոչի Հիզան, ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնի, և սուրբ Յարութեան, և սուրբ Սարգսի զարափարին և որդոյ նորա Մարտիրոսին, և սուրբ Գէորգա, որ է սակաւ մի հեռի:

Այլ և գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ձեռամբ Մկրտիչ քահանայի՝ սուա և ախմար գրչի և անարժանի: Եւ իմ անընդունակ զուով յարուեստ գրչութեան և բազում մեղաց ցնորիւք պաշարեալ, այլ ըստ կարի մերում, զոր պարգևեաց մեզ մարդասէր հոգին սուրբ՝ բազում աշխատասիրեալ իմ ի սմա: Արդ, աղաչեմ դձեզ, ո՛վ սրբատէր մանկունք Սիոնի, յիշեցէք ի Քրիստոս և զիս՝ անարժան գրիչս զՄկրտիչ քահանայ, և զծնաւոյսն իմ զՍուլտանշէն և զԹրուանդէն, և զամենայն արեան մերձաւորոսն, և զայնոսիկ, որ ի վերայ մեր աշխատանք և երախտիք ունին. յիշեցէք ի Քրիստոս և աստուած-ողորմի ասացէք, ամէն:

Դարձեալ [աղաչեմ] զամենեսեանդ՝ յիշեցէք ի Քրիստոս զստացաւդ սուրբ Աւետարանիս զՅոնանն, որ եռափափադ ստացաւ զսա յիշատակ հոգոյ իւրոյ, և ծնաւոց իւրոց՝ Վարդանին և Թագուլին, և եղբարցն՝ Խաչատրուն, Բուծիկին, և բուրոջն՝ Թամարին:

Շ Ա Ր Ա Կ Ն Ո Յ

Երասողէմ 2471

Գրիշ՝ Առաքել վայր՝ Աւագ վանք

588 ...Արդ, գրեցաւ Առաջարանս և Տանացոյցս և տետրս ի լաւ և յընտիր արինակէ, թվ. ԶԼԱ. (1482), ի սուրբ անապատս որ կոչի Աւագ վանք, ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնին, և սուրբ Կարապետին, և սուրբ Առաքելոցս, առ ոստ Յովաննէս բարունապետին, յառաջնորդութիւն տէր Յոնաննէս եպիսկոպոսի, ձեռամբ անարհեստ գրչի Առաքել արեղի...

* Անունը չի գրված:

Գ Ա Ն Ձ Ա Ր Ա Ն

Վենետիկ 58

Վայր՝ Թֆնա վանք

Գրեցաւ ի վանքն Թֆնա, ընդ հովանեաւ սուրբ Յովհաննոս Կարապետին, և սուրբ Ստեփանոսի նախավկային՝ ի հոյակապ և հոշակաւոր, բարձրաշէն և գեղեցկաշէն սուրբ տաճարին, ի թվ. Հայոց ի ԶԼԱ. (1482). ի հայրապետութեան տեառն Սարգսի, [ձեռամբ] սուտանուն կրօնաւորի ||| և յիշեցէք զվարդապետքն իմ զԴաւիթ* եպիսկոպոսն, և զԱւետիք եպիսկոպոսն, և զեղբայրքն իմ զԴաւիթ արեղայն, և զԱրաքսամ մենակեցն...

Գ Ի Ր Զ Հ Ա Ր Յ Մ Ա Ն Յ Գ Ր Ի Գ Ո Ր Ի Տ Ա Թ Ե Ի Վ Յ Ի Ո Յ

Երեան 4515 (Ղ. Փրորդալեմեան, Նշխարք պատմութեան Հայոց, Բ)

Հատ. ստացող և կազմող՝ Մաաթնու Սերաստացի

219 Ո՞վ սուրբ բարունապետ և աշակերտեալ նոցին բանից, յորժամ վայելէք յիմաստութենէ գրոցս յիշեցէք յաղօթս ձեր զՄաաթնու Սերաստացի՝ միայն բանի սպասաւորս, որ ցանկացող էի ի վաղուց և դաւայ մօտ կրօնաւոր մի Խաչատուր անուն՝ տեղեաւ Զրմբշկածագցի՝ բարի հոգի ... և գնեցի ի նմանէ հալալ արդեամբք իմով և վերստին կազմեցի ձեռօք իմովք ի վայելումն անձին, և յետ իմոյ յիշատակ հոգոյ իմոյ կացցէ ի ձեռս սուրբ վարդապետաց, զի կարդայք և ողորմութիւն յաստուծոյ խնդրէք ինձ, և ծնողաց իմոց Մաաթնուսին և Հասարին, և ամենայն նախնեաց իմոց:

Արդ, կազմեցաւ սա ի թվ. ԶԼԱ. (1482):

Ճ Ա Շ Ո Յ

Երեան 7438

Նուիրատու՝ Մեծպարուն վայր՝ Դբիմ

180բ Արդ, ոմն աստուածատէր և բարեպաշտ, երկիւղած և իմաստուն Արապէլ անուն ըստացաւ զայս սուրբ Տարեպիրքս ի արդար վաստակոց իւրոց, և կամէր տալ զսայ ի վանս սուրբ Աստուածածնին Ինտիրնէ Քեմնակ կոչեցեալ, և ոչ ժամանեաց, զի մինչ յայսմ խորհրդոյ էր՝ փոխեցաւ առ Քրիստոս, որոյ աստուած ողորմեցի նմայ, ամէն: Եւ Մեծպարունն՝ յեղբայրն Արապէլիկին, կամարն աստուծոյ երես զսուրբ Ճաշոցս Ինտիրնէ վանացն, յիշատակ իւր եղբարն պարոն Արապէլիկին, և որդոյ նորին Պարոնելուսին, և հարն մերոյ նախապետին, և մարն մերոյ Եղնիկին, և այլ ամենայն արեան մերձաւորաց մերոց՝ կենդանեաց և ննչեցելոց...

* Մեքենագրված է՝ «զՏափլ» (՛):

Արդ, ես՝ Մեծպարոնս կուտամ զայս սուրբ գիրքս ի սուրբ Աստուածածնին վանքն Քլմնակ կոչեցելոյ, և զտէր Տիրատուր՝ Կուլամին հարպետըն, և զիս Յոնանէս արեղա, որ զգիրս գրեցի, և զՏովալն, և զՍիմէոնն, և զՄիլաւսին վարժի և հայեցող և տեսուչ կանոնիմ, որ տեսնուն, որ մարդ չի հանէ և ոչ այլ տեղ տանի, և թէ ահ լինի և կամ փախուտա, բերին ի տեղս՝ ի սուրբ Յովաննէս Կուլամին վանքն պահեն՝ մինչև խաղաղութիւն լինայ՝ դարձեալ տանին ի վանքն, կարգան և ողորմի ասեն մեզ և մեր եղբարն պարոն Արայլէկին: Եւ հետ այս սուրբ ճաշոցին և Աւետարանիս կու տամ մին կով՝ մ վանիցն, որ աստուած-անեղ ասեն իմ եղբորն:

Արդ, գրեցաւ վերջին յիշատակութիւնս ի թվին ՋԼԱ. (1482) և աւզոտոս Ժ. (10), սուրբ Աստուածածնին բարեկենդանին, շաբաթ օրն:

34

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երևան 8157

317ա Մայիսին ի ԻՋ. (26) հանց ձուն երեկ, որ ոչխարին ու տարին խոտ կու տային: Տանուաւորն եկաւորն էր, թվ. ՋԼԱ. (1482) իննևտասաներրակի մի էր. կէտ սուզականն ի ԿԳ. (64) տարի էր*:

35

Շ Ա Ր Ա Կ Ն Ո Յ

Երևան 6333 (Յովհ. Բարազանեան. Յուցակ Վասպուրականի), էջ 173, լծվ. 1001

Գրեցաւ եղանակաւոր տառս ձեռամբ իմաստուն և պատուական քահանայի, քաջ բարտուղարի Մովսէսի... ի վայելումն ընտիր, սրբասնունդ քահանայի տէր Փովմայ կրանատրի, զոր ստացաւ ի հալալ արդեանց իւրոց, ի վայելումն անձին և յիշատակ բարի իւրն, և ծնաւդացն՝ հարն Մովսէսին և մարն Շուրանին, և եղբարցն Բախտիարին և Իգնատիոսին, և քուերն Ուտիանին, և հարաներաց Խուպիփաշին ||| և եղբորորդոցն Խալալաջանին, Աղաջանին, Պապաջանին, Միրիչանին, Ախիչանին, և եղբարդատերացն՝ Խարունջանին և Շուրանին, և հարեղբարն Աստուածատրին և որդոյն Յովաննէսին...

Գրեցաւ ի թվին ՋԼԱ. (1482) ամին. որք հանգիստիք աստուած ողորմի ասացէր և աստուած ձեզ ողորմի, ամէն:

* Ձեռագիրն ընդօրինակված է սույն հիշատակագրութիւնից տարիներ առաջ: Պահպանվել է ընդարձակ անթվական հիշատակարան, որի մեջ պատմական հետաքրքրութիւն են ներկայացնում միայն կարմիր թանաքով գրված հետևյալ տողերը. «Յանկացաւ եղև արհնութեանց արծան[ա] յորն պարոն Արևն, և եղ ի յիշ[ատ]յակ իւր և եղբարն իւրոյ Վաշին, և ծնողաց իւրոց՝ Մովսէսին և ձուարին, և այլ ամենայն արեան մերձաւորացն, և ինձ Կարայլետ գծողիս» (էջ 317ա):

36

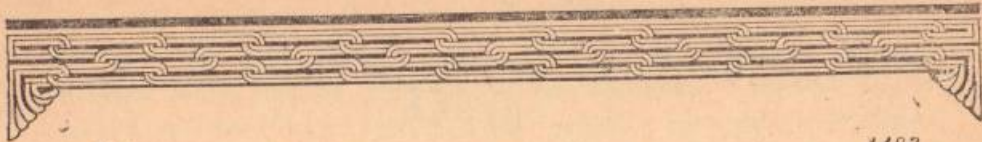
Մ Ա Շ Տ Ո Յ

Ա. Սիրժէեան, Յուցակ Հալէպի Ա, 81, էջ 163

Գրիչ՝ Յակոբ

Գրեցաւ սուրբ գիրքս ի թվին Հայոց ՋԼԱ. (1482), ձեռամբ Յակոբ մեղսամած քահանայի, ի խնդրոյ սրբասնեալ և առաքելաշնորհ եպիսկոպոսին տէր Յովանիսի, ի վայելումն անձին իւրոյ և յիշատակ հոգւոյ իւրոյ: Վասն որոյ աղաչեմ զամենեսեան, որք պատահիք սմա տեսութեամբ և կամ օրինակելով յիշեսցիք ի մարբափայլ յաղօթս ձեր զտէր Յովաննէս եպիսկոպոսն և զմեղաւոր գրիչս զՅակոբ ծերունիս, և դուք յիշեալ լիջիք ի Քրիստոսէ աստուծոյ*:

* Տեղեկութիւն ունենք նաև այն մասին, որ վեհեփկում պահվում է 1482 թ. ընդօրինակված մի Աղօթագիրք, որի գրիչն է նիկողայոս եպիսկոպոս Աղբերմանցին:

Յ Ա Յ Ս Մ Ա Ի Ո Ի Ր Ք

Երևան 6224

Գրիչ՝ Մելիքիսեք
վայր՝ Գուգարաց գաւառ,
Ուխտիք դղեակ

413ա ...Աւարտեցաւ քրիստոսահիմն և առաքելախաւս, մարդարէաշէն հոգիաբուն տառիս ի յամի հայ տումարիս Զ. և ԼԲ. (1483) թուականիս, մարտ ամսոյ ի Զ. (6):

Ձեռամբ փցուն Մելիքիսեքի՝
Բազմասղալ կարգաւորիս,
Այլ սուտ անունս, որ է առ իս,
Ծոյլ և վալ տ յթար և պղերգիս,
Բիւր քանքարո պարտականիս,
Բազում մեղաւք լցեալ հոգիս,
Աղտեղութեամբ ներկեալ կերպիս.
Յոգնավորով և տատանեալ աստուորիս,
Իբր ի ծովու ծփեալ ալիս,
Խաբէութեամբ կամ ի ձեկիս,
Զի բազմամեղ եմ այս գերիս
Եւ նախատինք մարդկան աղգիս,
Քանզի ամաթ եմ այս կարգիս,
Գարշ և խտրանք այս սուրբ ձեկիս,
Եմ հայհոյանք ստեղծողին զիս,
Եւ անարդ անուանս որ չիս,
Զի ոչ իմա զպատիւ կարգիս
Ոչ գերախառ տեառն որ առ չիս:
Արդ, որք արժան էք այս շնորհիս
Եւ սրբութեամբ կայք ի ձեկիս
Պահելով զմեծ շնորք տէրունիս
Սպասատրեալ սուրբ խորանիս,
Որ քահանայք էք անուանիս
Եւ էք պարժանք այս գաւառիս՝
Գուք մի նախք ի ձե գրիս,
Որ է սղալ և խոշոր ի քարտիղիս,
Այլ ուշ գրէք զուր նամակիս՝
Հոգէպատում Ասմաւորիս:

413բ Զձեզ աղաչեմ դամենեսեան սիրովն աստուծոյ, զընթերձողքդ և զլսող բանից սորին || և անկանիմ առ ոտս ձեր, որ սրտի մտաւք ասէք՝ տէր աստուած թողցէ զյանցանս բազմամեղ գրչիս, և զուր գտչիք զթողութիւն յանցանաց ձերոց ի Քրիստոսէ աստուծոյ մերո, որ է աւրհնեալ յաւիտեանս յաւիտենից, ամէն:

Արդ, գրեցաւ սուրբ գիրս ի գաւառս Գուգարաց, ի դղեակս Ուխտիք կոչեցեալ, ընդ հովանեաւ սուրբ Կարապետիս, և նախավկա սուրբ Ստեփաննոսիս, և սուրբ Յակոբիս, և այլ բազմահաւաք սրբոցս, ի զանութեան Աղուպակի՝ որդո Հասան-պակի, և ի պարոնութեան վրաց Կարդուէի, և ի կաթողիկոսութեան տեառն Սարգսի, և յեպիսկոպոսութիւն տէր Յուսկանն՝ հեղահոգի և մաքրամիտ, ճգնաւոր եպիսկոպոսի:

Արդ, ստացաւ սուրբ գիրքս հեղահոգի տէրն Ամինադին ի հալալ վաստակոց իւրոց, յիշատակ իւր, և ծնողացն իւրոց, և ամենայն արեան մերձաւորաց՝ Աստուածատուր իրիցուն, Հոփիսիմաին, Մելիքիսեք, Մարգարիս, Խաչատրիս, Էմինին, Յովանիսին, Սարգիս իրիցուն, Նիկիֆարիս, Գուգարիս, և այլոց նոցին: Եւ մեղաւոր Մելիքիսեքիս՝ անպիտան գրչիս, և Ստեփանոս Եգեպատո իրիցուն, զ՛նա եղև պատճառ գրելո սուրբ գրոցս...

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Ե. Քարամեանց, Յուլիս Բերլինի 9, էջ 7

Գրիչ՝ Մելիքիսեք
վայր՝ Գուգար

...Յամի ինն հարիւր և ԼԲ. (1483) թուականութեանս Հայոց գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ձեռամբ անարժան և անարհեստ գրչի Մելիքիսեք սուտանուն երիցու, որ անուամբս եմ կոչեցեալ և գործովս ոչ, ընդ հովանեաւ սուրբ Կարապետիս, ի գաւառս Գուգարաց՝ Ուխտիք կոչեցեալ, ի դառն և անբարի ժամանակի... յորում յամի եղև շարժ և եզրնկա քաղաքն Ի. (20) գեղով ընկղմեցաւ մարդով և անասնաւք, մինչև ԼԲ. (30. 000) մարդ ի գիր ելաւ:

Շ Ա Ր Ա Կ Ն Ո Յ

Ներքին Ազգութիս, ՄՅՄ

Գրիչ՝ Գրիգոր Եպիսկոպոս
վայր՝ Բջնի

Գրեցաւ և զանակաւոր տառս ի թուաբերութեան հայկազեան տաւմարիս Զ. և ԼԲ. (1483), ի հայրապետութեան տեառն Սարգսի և յաթոռակալութեան Գրիգորի քաջ բաբունապետի և զանութեան Աղուբեկին, ի մեծափառ և ի սուրբ յաթոռս Բջնո սուրբ Աստուածածնի, ձեռամբ յոգնամեղ Գրիգորի՝ եպիսկոպոսին Բջնոյ նահանգին:

40

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Նոր Զուղա 486, ՄՏՄ

Գրիշ՝ Գրիգոր վայր՝ Բասեն

320ա

...Յամի իննհարիւր և 18.-երորդի թուականութեանս Հայոց (1483) գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ձեռամբ անարժան և անարհեստ գրչի Գրիգոր սուտանուն իրիցի, որ անուամբ և գործովս ոչ, ընդ հովանեան սուրբ Գրիգորի ||| Աւետարանս փրկիչ Աւետարան ||| գաւառ Բասեն ||| յիշես- չիք ի սուրբ յաղաթս ձեր զբաղմամեղս Գրիգոր սուտ իրիցունկս, և զհայրն իմ տէր Առաքել, և զմայրն իմ Խանում, պապն տէր Գալիք և Սա- հակ, և զամենայն արեան մերձաւորս իմ:

Գարձեալ աղաչեմ զձեզ, զի անմեղադիր լինիք խոշորութեան և սղա- լանաց գրիս, զի կար մեր այս էր և ժամանակս շար:

41

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

2. Քյուրդլանի հավաքածու

Գրիշ՝ Յովհաննէս վայր՝ Արծկէ

ա

...Յիշեա ողորմութեամբ քո զհոգի ուսթայ Բէրամին, և զծնողաց հորին՝ զպարոն Զանգիշաչին և զՄամայխաթունին, և զղաւակաց նորին՝ զԱղայշանին, զԱմիրսլիին, զՄիրիշանին, զՍուլթանշայն, Թուլշային, Խուպարաղչին, և զմայր սոցին Մուսավար Զաննիպշայն (*) խաթունն՝ զփո- խեցեալքն ի Քրիստոս, և զեղբարքն զԹուլշայն և զՍուլթանշայն, և զԱղմուրն, և ըզգոստերն Իմիշայ Խաթուն, Մանմէլիքն, Բէկիշանին և զՇա- հին, և զմայրն զԽոնդրեկին, և զամենայն արեան մերձաւորսն, և զծաղ- կէալ թոռն երեսփոխան ուսթայ Բերամին՝ զԽոշայշանն, զոր տէր աստուած ընդ երկայն աւուրս առնէ, ամէն: Արդ, որք հանդիպիք սուրբ Աւետարանիս կարգալով կամ արինակելով յիշեցէք ի մաքրափայլ յաղօթս ձեր զերես- փոխան ուսթայ Բերամն, որ ստացաւ զսա ի խալալ արդեանց իւրոց յի- շատակ իւրն, և ծնաւղացն, և ամենայն արեան մերձաւորացն:

Արդ գրեցաւ սա ձեռամբ Յովհաննէս քահանայի և որդոյ նորին Յա- կոբ սուտանուն քահանայի, ի քաղաքս Արծկէ, ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնի տաճարիս, ի թվականութեան Հայոց ԶԼԲ. (1483) թուին, ի հայրապետութեան տեառն տէր Սարգսին և ի զանութեան Աղուպ-բէկին: Եւ արդ՝ որք հանդիպիք սմա յիշեցէք յաղօթս ձեր զերեսփոխան ուսթայ Բէրամն, որ ստացաւ զսուրբ Աւետարանս ի հալալ արդեանց իւրոց, և ետ զսա ի դուռն սուրբ Աստուածածնի տաճարիս, և մին լաւ ծածկոց սուրբ

սեղանին, և մին արծաթի սկիհ, զոր տէր աստուած զարդարէ զնա հոգւով և մարմնով, ամէն:

բ

Ո՛վ եղբայր, յիշեցէք ի սուրբ յաղաթս ձեր զուսթայ Բէրամն, զփո- խեցեալն ի Քրիստոս, և զփեսայն իւր զՌալվաքիար աղէն, զորդին իւր զԱմիրն, և զզուտարն իւր զԶանիփաշլէն, աստուած ընդերկայն աւուրս արասցէ, և ինքն աւրհնեալ եղիցի, ամէն*:

42

Գ Ա Ն Զ Ա Ր Ա Ն

Վենետիկ 1210

Գրիշ՝ Յովհաննէս Մանգասարենց վայր՝ Արճէշ

Գրիշ՝ Յովհաննէս երէց Մանգասարենց, ի քաղաքս Արճէշ, ի դուռն սուրբ Գէորգայ զօրավարին, ի վայելումն տէր Ալէքսիանոսին Վրացոս- նից, որդոյ Գրիգորի քահանայի, և կողակից Խոնդար-Խաթունի, հայր Անդրէաս երէցի, Մանանի, Կոստանդին քահանայի, Գրիգորի:

43

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երևան 6879

Գրիշ՝ Յոհաննէս վայր՝ Կոտուց կղզի

ա

Արդ, այսմ աստուածեղէն և երկնապարզ գանձիս և լուսափայլ մար- զարտիս ցանկացող եղա Յոհաննէս սուտանուն քահանայ... [և] ստացայ ի վայելումն անձին և յիշատակ հոգոյ իմոյ, և ծնաւղաց իմոց՝ հարն Մուրադին և մաւրն Մարգարտին**, և Բրեւրաց իմոց Զոնա//րին և Ոսկուն, և հարեղբարցն՝ Աստուածատուր քահանային, և կողակցի նորին Խարի- բին, և Էւադին, և Գրիգորուն:

Արդ, որք աւկաթիք յայս աստուածաշունչ Աւետարանէս կարգալով կամ արինակելով՝ լի բերանով աստուած-ողորմի ստացէք վերոյ գրելոցդ, զոր գրեսցէ տէր աստուած զանուանքս մեր՝ զանարժան քահանայիս Յո- խանիսի և զնախնեաց իմոց, և զԽալիքի խաթունին և զնախնեաց նորին՝ ի զպրութիւն կենացն, ամէն...

Եւ զարձեալ, յիշեցէք ի Քրիստոս զԳրիգոր եպիսկոպոսն, և զՍարգիս 363բ եպիսկոպոսն, || և զմեծ Խաչատուր կրօնաւորն՝ զվարպետն իմ, և զԳրի-

* Գրված է որիշ գրչի կողմից, հետագայում:
** Զեռագրի 11ա էջում նկարված են ստացողի ծնողները, նկարից ներքև կա հետևյալ մակագրութիւնը. «Մարգարտե և Մուրատե՝ ծնաւղքն տէր Յոհաննէս զորդի սուրբ Աւետարանիս, զոր ետ ի դուռն սուրբ Աստուածածնին Կորնզու վանից»:

գոր վարպետն իմ, և զՅակոբ կրօնատրն, և զՍտեփանոս կրօնատրն, և զԽաչատուր խէրպետն, և զՆերսէս կրօնատրն, և զԿարապետ եկեղեցւոյանըն, և զՄինաս ծաղկաւղն, և զայլ քահանայսն, և զմիաբան ուխտիս՝ զմեծ և զփոքր, առհասարակ. և աստուած յիշողացդ ողորմեսցի, ամէն...:

364ա Եւ արդ, գրեցաւ սա ի թվականիս Հայոց || ՋԼԲ. (1483), ի յաստուածաբնակ սուրբ ուխտս, որ կոչի Կառոց, ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնիս, և սուրբ Խաչիս, և սուրբ Կարապետիս, և սուրբ Ստեփանոսիս, և այլ ամենայն սրբոցս, որ աստ կան հաւաքեալ, ձեռամբ մեղսաներկ Յոնանիսի, յիշատակ ինձ, և ծնաւոց իմոց, և Խարիբիւն...

Եւ արդ, գրեցաւ սա ի դարն և ի նեղ ժամանակիս, զի վասն ծովացեալ մեղաց իմոց Երզրնկա քաղաք տապալեցաւ, և ժԸՌ. (18. 000) ոգի ի ներքև հողու մնաց, և այլ ոչ մնաց մի կենդանի: Եւ տաճկունք քակեցին զՍքանչելագործն:

364բ Բայց յայս ուրախ եմք, զի կրակ ան||գաւ յերկնից և էրեց զՔարայն՝ ժԲ. (12) մընիրա ի հետ և վեց հազար ոգի:

Բ

364բ Ես՝ Յոնանէս քահանայս ետու զԱւետարանս ի գուռ Կորնգեց սուրբ Աստուածածին, յիշատակ հոգոյ իմոյ, ||| զՄխիթար և զՈվսէփ քահանայքըն, որ պատճառ և առիթ եղեն այսմ աստուածախաւս բուրաստանիս, և ետուն բերել սայ ի գուռ սուրբ Աստուածածնին, աստուած-ողորմի նոցա, ամէն:

Գարձեալ յիշեցէք յերկնայրացիկ յազօթս ձեր զՈսկին և զիւր որդին զԳրիգորն, որ Բ. (2) զարի՞ հաց ետուր և նորոգեց զեկեղեցին. աստուած-ողորմի նոցա, ամէն:

365բ Գարձեալ յիշեցէք ի ժամ սոսկալի պատարագին զՂուլիշան և զիոզակիցն իւր զԱրուս-Խաբուն, որ են անո<րէ>թեան |||** լի սրտիւ և բու<կ>որախաւս բերանով աստուած-ողորմի ասացէք նոցա, ամէն***:

44

Տ Օ Ն Ա Յ Ո Յ Յ

Տեղն անյայտ****

Գրիչ՝ Ալեգսանոս վայր՝ Յօղացաբա վանք

Արդ, գրեցաւ Տաւնացոյցս և Կիսատետրս ի թվականիս Հայոց մեծաց ՋԼԲ. (1483), ի վանքս Յօղացաբա, ընք հովանեաւ կեանսաբեր սուրբ Նշանիս և Քրիստոսի սուրբ բեւոթիս և այլ քաղմահաւաք սրբոցս, որ աստ կան:

* Ձեռագրում հապաված է այսպէս՝ «գրիչ»:
** Մի բառ չի ընթերցվում:
*** Ա. հիշատակարանը ստացող Տոհմիսի անունից գրել է ձեռագրի գրիչը, իսկ Բ. հիշատակարանը գրված է ստացողի կողմից՝ անվարձ ձեռագրով:
**** Հիշատակարանը վերցրել ենք Մատենադարանում պահվող մի լուսանկարից, որի վրա որևէ նշում չկա, թե որտեղ է պահվում բնագիրը:

Արդ, գրեցաւ առաջնորդութեան սուրբ ուխտիս Գրիգոր եպիսկոպոսին, ձեռամ[բ] յոգնամեղ և պիտականուն Ալեգսանոս անուամ[բ] միայն և գործով յունայն արեղայի... :

45

Գ Ա Ն Ձ Ա Ր Ա Ն

Երեան 5785

Գրիչ և լրացնող՝ Կարապետ Բաղիշեցի վայր՝ Բաղեշ, Գոմաց վանք

152ա Զանպիտան ծառայս զԿարապետ Բաղիշեցիս յիշեա ի բարին, ո՞վ պատական երգիչ, ի թվ. ՋԼԲ. (1483), ապրիլ ժԱ. (15)*:

46

Գ Ա Ն Ձ Ա Ր Ա Ն

Երեան 5434

Հեղինակ նոր գանձերի՝ Կարապետ Բաղիշեցի

ա

51բ—52ա Տէր Կարապետ Բաղիշեցի Յոյժ անպիտան և եղկելի Զտաղս ի մտացս իմ ասացի, Գառն սրտիւ աստ զբրեցի: Եւ դու եղբայր իմ սիրելի, Յորժամ երգես ի յատենի՝ Յիշեա ըզմեղ միշտ ի բարի, Սըրտիւ ասայ մեղ ողորմի. Եւ տէր աստուածն ամենայնի

* ժՁ. գարում ոմն Մակար նորագել է («սուլայել և զեղծածն գրել») Գանձարանը իր հիշատակարանում (էջ 426ա-բ) նա կարևոր տվյալներ է հաղորդում նաև ձեռագրի գրչության մասին, ձեռքի տակ հավանորեն ունենալով այժմ քաջակայող գլխավոր հիշատակարանը՝ Ստորև մեջ ենք բերում Մակարի հիշատակարանի մեղ հետաքրքրող հատվածը. «...Որ ետ կարողութիւն տկար ոգոյ և զեղեկալ մատանցս անարժան Մակարի, որ հանի ի յավարտ զԳանձատետրս ի յսուլայելու և զեղծածն գրելու, ի թվականին Հայոց ՌԱ. (1552) մարտի ժ. (10), ի գրունս սուրբ Կարապետին, և սուրբ Աթանազիսի հայրապետին, և սրբոյ Ստեփանոսի Նախավայնի, և սրբոյ Գրիգորի մէրոյ Լուսաւորչին, և սուրբ Յարութեան, և այլ սուրբ միանձանցի: Եւ ես անարժան Մակար Հենեցիս զտկարութիւն անձին մոռացալ սկսայ և աւարտ հանի: Եւ արդ գիտելի է, [զի] զրեալ էր Գանձատետրս յեզր Բաղեշ քաղաքի, ի վանքս Գոմաց կոչեցեալ, առ դրան սրբոյ Աստուածածնին և սուրբ Գեորգա զարապարին, ձեռամբն Կարապետ արեղայի՝ բարտուղարի իմասանս. եւ ի յառաջերգութիւն վանիցըն առաքելաշնորհ արքեպիսկոպոսին՝ տէր Քոմայից, զոր տէր աստուած ողորմեսցի իւր միսանգամ զաւուսան տէր Կարապետին և տէր Քոմայ արքեպիսկոպոսին, ամէն:

Գարձեալ աղայիմ ||| զսակաւ աշխատողս, որ աշխատեցաւ ի յուլայնին, ի սակաւ գիրն և ի կապելն՝ զՄահար տնուն յիշեցէք, և իմ բազում յանցանացն թողութիւն խնդրեցէք: Այլ և

Եւ քեզ տացէ մասըն բարի,
Ջի յոյժ առատն է պարզևի,
Եւ խընդրողացըն տայ ձըրի*:

Բ

64ա Ի Կարապետ Բաղիշեցոյ, Կաֆայ
Կամիս ասել՝ ասայ դու զիս
Արի և քաջ, ձայն թէ ունիս,
Բամեալ բանիւ ի յատենիս,
Առաջի մեծ սխևհոգոսիս.
Պընդեալ ըզքո մեջքդ և զգաւտիս
Եւ ապայ տուր դու ձեռք ի յիս,
Տեղըս ցուրտ է չի մըսիս
Ի տեսողացըզ պատ/կառիս:

47

Շ Ա Ր Ա Կ Ն Ո Յ
ИВАН, А—24

Վայր՝ Բաղէշ

...Արդ գրեցաւ Շարակնոցս ի Թվիս Հայոց ՋԼԲ. (1483), ի Բաղէշ քաղաքի, առ դրան**, ձեռամբ Յովսէփ քահանայի, որ փոխեալ է առ աստուած, ի խընդրոյ պատուական կրանաւորին Կարապետին, որ ստացաւ զսա ի հալալ արդեանց իւրոց յիշատակ իւր, և ծնաւզաց իւրոց՝ հաւրն Շահինշին և մաւրն Հայոցին, և հարադատ եղբարցն իւրոց Սարգսին և Կիրակոսին, Սարգսուն և Բագին, և ամենայն արեան մերձաւորացն, ամէն...

48

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն
Երևան 7919

Գրիշ՝ Մարգարայ

Վայր՝ Աղբակու Երկիր, Երզնգանի գիւղ

256ա Փառք և պատիւ այժմ, յաւիտեան՝
Համադոյ երրորդութեան,
Երեք անձնեա սուրբ տէրութեան,

ողալանաց և խոշորութեան և իսմ և կարկատուն ուլային, որ անճմուտ էի արուեստիս՝ անմեղադիր լերուք. և յարժամ քնթխանուք զյիշատակարանս կամ եղանակէք, զսակաւ գիրն որ ես գրեցի՝ զպական լցէք, և զանուրդն քերեցէք, զսղալն ուղղեցէք, և զանարժան Մակարս յիշեցէք, և մեղաց թողութիւն խնդրեցէք ինձ և ծնողաց իմոց՝ հաւրն իմոյ Մաղսափն և մաւրն իմ Մահրուպին» (էջ 426ա): Մակարը հաղորդում է նաև, որ «Մարտի Ը. (8) պսոյով ասաղ մի՛ կլա ի յարեւելեան կողմն, երեկունն գալը և շրջէր ի վերայ արևմտեան կողմոյն» (էջ 426բ):

* Սույն յափածո հիշատակարանը Կարապետ Բաղիշեցին գրել է Գանձարան ժողովածուի մեջ գեանդած իր «Աստուած իմ Յիսուս Քրիստոս՝ կենդանի և կենդանարար...» սկզբածք ունեցող առաջի կապակցութեամբ:

** Վանքի անունը լրացնելու համար մեկուկես տող դատարկ է թողնված:

Միասնական աստուածութեան,
Հայր անսկիզբն և անվախճան,
Պատճառ որդոյ սուրբ ծնընդեան
Եւ սուրբ հոգոյն անճառ բղխման,
Փառաւորեալ միշտ յաւիտեան,
Եւ կատարող արարչական
Որով բոլոր էակք ստեղծան:
Յորժամ հրամանքն տիրական
Մտարդխեաց զաշխարհս համայն
Երկիր հիմամբք հաստատեցան
Եւ ամբացեալ անշարժացան.
Բարի շարժամբ բաժանեց
Ի պողաբերք և յանդաստան,
Ի բուսականն, յաճական
Եւ ի յաճումն նիւթական:

256բ Աննիթ բնութիւն աստուածա/կան
Ճարտարապետն ազդի մարդկան
էարկ զհիմունսն տարրական,
Կառոյց կամարք անդուգական
Տասն մասամբք բաժանեցան
Կըմբեթաձև, բոլորանման
Գասք զաւրութեան անհունական
Յամէն խորան անդ կանդնեցան.
Իսկ ի վերինն մեծ խորան
Աթոռ կարգեաց շորեքիտեանս,
Բայց կորովի մարդոյ նման,
Կերպ առեւծոյ՝ խրոխտաձայն,
Եւ զլաձև արդիւնական,
Եւ արծրի վեր սլացական,
Ութիւք թեօք վեր ամբարձան
Եւ ընդ աշօք գեղեցկացան,
Ոտիւք քառաւք հարմարեցան
Մայրադունին հանգստարան՝
Սեռն լուսով երեք դիմեան
Բազմեալ յաթոռ հրակերպեան,
Ի ձեռն առեալ արարչական
Ջղազան աւանդս աշխարհական,
Իսկ ի ներքին փոքր խորանն
Երկոտասան խորան անդ կան:
Եւ ի նոսա շատ աստեղացն,
Որ կենդանեաց են կերպարան,
Եւ կաճառեալ դասք աստեղացն,
Որ կարգեցան ինեան կայեան,
Իսկ մոլորեալքն լուսընկայն
Եւթն դարու սահմանեցան

Եւ դիտարար մեր լուծական
 Զդալի աչաց մեր մարմնական,
 257ա Պայծառ լուսովն // արեղական
 Տուրնչինացան սեռս ամենայն,
 Եւ զլուսին մըշողական
 Վասն թուոյ ժամանական.
 Եւ սիրեցեալ ամենեքեան
 Եւ ցնծացեալ ուրախանան՝
 Աւրհնեն զաստուած միշտ, յաւիտեան:
 Այլ և ի յայս միտս արարչին
 Զդրախտն տնկեաց բարձր ի լերինն,
 Զծառն կենաց ի մէջ դրախտին
 Եւ պատուիրեաց շուտել նոցին.
 Յորժամ կերան՝ մահու հասին
 Եւ ի դրախտէն արտաքսելին.
 Բազումք այլ ծառք, որ ի դրախտին
 Անմահ կենաց պտուղ նոցին
 Անապական ոչ ըսպառին,
 Այլ միշտ անշարժ կան ի նոսին.
 Ոչ նուազին՝ և ոչ ծերանան,
 Ոչ գոսացեալ ազականին,
 Զի մինչ կթին՝ այլ բազմացին,
 Միոյն հազար ի տեղն անգին,
 Որպէս մտաց բանքն և սրտին,
 Ականջաց լուրն և խօսք լեզուին,
 Թէ և բղխէ՝ թէպէտ խօսին,
 Թէ և լսէ՝ ոչ խափանին:
 Զայս և պատմէ երանելին
 Պօղոս՝ ընտրեալ մեծ խորհրդին,
 Ոչ տեսեալ ակն, ոչ լուեալ ունկն,
 Ոչ է անկեալ ի սիրտ խորին,
 Զոր պատրաստեաց աստուած նորին,
 Որ հաւատա ալսմ շնորհին.
 Եւ այս յայնժամն կատարին,
 Յորժամ մահուամբ ի հող լուծ[ին],
 257բ Եւ յարութեամբ կեն[դանացին],
 Յանմահութիւն զգեցեալ խառնին,
 Յանմահ պտղոյն ճաշակեսցին,
 Յորժամ անմահ բնութիւնն լինին:
 Եթէ և այլք բարբանջեսցին
 Բաջաղելով վասն նորին.
 Ապականեալ զսա կարծին
 Եւ ոչ անմահ խոստովանին,
 Անիծեալ նզովեսցին,
 Որպէս զհերձուածն Արիոսին:

Այլ և աղբեր՝ մի անդրստին
 Առատահոս ի մէջ դրախտին
 Առողանէ զվայրս նորին
 Եւ բաժանէ ի շորս մասին.
 Մինն յարեկս հիւսիսի,
 Որ և անուն Փիսուն կոչի,
 Գիմեալ երթա յաշխարհ հեռի.
 Այն որ Հնդիկ անուն կոչի,
 Անցեալ ընդ ծագ տիեզերաց
 Խառնի ընդ ծովն հարաւի,
 Անդ ուր ոսկին է պատուելի,
 Ծրլեալ պայծառ յեզր գետին,
 Զոր ի մըշմանցըն ժողովին
 Եւ մեծամեծ ամբար կուտին,
 Զոր թագաւորք հազիւ որսան
 Բազում զօրօք, յամէն ամի:
 Անդ և սուտակն է զովելի
 Եւ դահանակն, որ է անգին,
 Զոր և պատմէ սուրբն Մովսէս
 Պայծառացեալն ի հանդիսի.
 Մա նշանակ Մաթէոսի՝
 Պատմող զհրաման տեառն Յիսուսի,
 Զորօրինակ գետն յանջրգի
 Զճառաւս բազմաց լցեալ սրտի,
 Եւ ի յաթոնն հայրենի
 Պատկեր մարդոյ է պանծալի,
 Եւ զօրութիւն ի մեր հոգի
 Իմաստութեան մասն բարի.
 Եւ բազմաբար արտաճառի
 Խոհեմութիւն նազելի,
 258ա Որ հաւատով խոստովանի
 Եւ հաւատա զհայր և զորդի
 Եւ դաւանի զսուրբ հոգին՝
 Աստուած մի տէր՝ զերիս անձինս:
 Որ և զովեմք զանճառելին,
 Երկրպագեմք ամենայնին
 Զարհնեալն աստուած յամենայնի,
 Զոր պարզէ՛ հոգոյն բարի
 Աւետարանիս ստացողի՝
 Մկրտիչ բահանայի
 Եւ բար[ի] հօր՝ Յովանիսի,
 Եւ մօրն՝ Խաբուն-Մելէֆի,
 Եւ կողակցին Գալիմարի,
 Ի որդոյ նոցին՝ Կարապետի,
 Ով որ զսա օրինակի

Զաստուած-ողորմի ասէ ձրի:
 Երկրորդն ի կողմն արևմտի
 Գետն, որ Գեհնն անուն կոչի,
 Ելն ի լուսին լեռնէն լինի,
 Երթայ ի կողմն հարաւի՝
 Անդ ուր Կանանց աշխարհ ասի,
 Ուտի դշտոյն Սաղովմանի
 Եկն ի ծագաց երկրէ հեռի՝
 Յիմաստութիւնն գովելի
 Գարձեալ ի դրունս Եգիպտոսի,
 Եւ անդ նեղոս անուն ձայնի,
 Երթայ ի կողմն արևմտի՝
 Յծնովպացոցրն գաւառի,
 Ի ստորոտ լերինն Սինայի,
 Մերձ ի յեզր Կարմիր ծովի
 Յևաթն վրտակս բաժանի,
 Զորսն ի Կարմիր ծովն լցւի,
 Երեքն երիս լիճ ժողովի՝
 ԶՄիտիզոս, զՍերբանիտէ
 Եւ զԱրալիք արևմտի,
 Եւ այլն երթայ յԱղէքսանդրի՝
 Յնդիպտական ծովն խառնի:
 Սա օրինակ է Մարկոսի,
 Գետարէն բղխեալ բանի,
 Զովացուցող պասքեալ սրտի,
 Եւ կերակրիչ զսովեալ հոգի,
 Եւ գերեզմանն ի նոյն տեղի,
 Եւ ի յահեղ աթոռ մեծի.
 Սա կերպարան է առեծի,
 Եւ մեկնութեամբ պարզաբանի
 258բ Զասուն (՝) ի մարդն նշանի.
 Յորժամ շարի մասն շարժի,
 Նա զօրանայ և ոչ յաղթի.
 Տեսնն աստուծոյ աթոռ կարգի
 Եւ սուրբ հոգւոյն տուն և տեղի:
 Երրորդ գետոյն կոչէ Տիգրիս.
 Ելնի Հաշտէն Հայոց երկրիս,
 Գեաւդն, որ ձայնի Ոլորայիս,
 Ուր սուրբ տաճարն է Տիրամօրն՝
 Աստուածածնին հոգոց տեղիս.
 Երթա բնդ մէջ Կորդաց երկրիս,
 Անցանելով բնդ Ասորիս,
 Խառնի յԵգիպտոս մեծ խորհրդիս
 Եւ պար առեալ բնդ Բաբելոն՝
 Խառնի ի ծովն ի մի տեղիս:

Ղուկաս գրող է սուրբ տառիս,
 Առակախօս բազում բանիս,
 Սա արինակ է այս գետիս
 Զբանն կենաց սուրբ հրամանիս,
 Եւ ի յաթոռս շորեք սեննիս,
 Պատկեր եղին կերպարանիս,
 Եւ ցանկական տրամաբանիս,
 Եւ հեղարար ողջախոհիս,
 Որպէս առակ ջո սուրբ բանիս,
 Զենման եղեն պարարակիս,
 Ի սուրբ սեղան բառանգրինիս,
 Զի աղատես զննչեցեալսն,
 Իր ակն ունին զքեզ ի բարիս,
 Եւ յուսացեալ են ի սրտիս
 Աւրհնեն զաստուած անլուելիս:
 Նա և շորորդ գետն է ահեղ,
 Եգիպտոս անուն և բազմաբեղ,
 Որ երեկ նորա այնտեղ,
 Որ բղխեսցէ աղբեր համեղ.
 Այլ ի Կարմնոյ բաղբէ զօրեղ
 Եւ ի Տարօն զաշտապարեղ
 Հընչեալ երթայ ձայնի ուժեղ
 Ընդ խորածորս դժար ու նեղ,
 Պատեալ զերկիր բազմաբարեղ,
 Անցեալ բնդ բերդ Կլայո բակեղ,
 Երթայ բնդ երկիր հեռապարեղ
 Եւ Միջագետ առնէ գետեղ,
 259ա ԶԱսորեստան // զազգն զարմեղ,
 Եւ ի Տիգրիս խառնի ազդեղ,
 Ընդ Բաբելոն անցեալ մեղմեղ,
 Գիմեալ ի ծով Պարսիս պարբեղ:
 Յոհան գրեաց զայս բանս ուղիղ
 Որտաւրով բնդ երկնից աստեղ,
 Որպէս արծիւ արագաթոնեղ,
 Հասեալ յերկնից կամարն ամպեղ,
 Զօրաց երկնից ազդեաց հնչեաց
 Ի սկզբանէ ճառեաց անեղ,
 Հօր էակից և անդննեղ,
 Թէ ոչ շափեալ, ոչ քննեալ,
 Եւ ոչ անկեալ ի միտ պատմեղ,
 Որպէս գրեաց սուրբն ի նոյն տեղ:
 Զաստուած ոչ որ կտես ուղիղ,
 Բայց միածինն անանջատեղ,
 Ի ծոց ծնողէն անհատ, անեղ,
 Սուրբ միածինն պայծառ լուսեղ:

Արդ, յանուանեալ զետոցն քան
 Քառավտակ կենդանական
 Ելեալ ի մի վայր անձնական
 Եւ ուսնացեալ ի շորս բաժան,
 Մտեալ ի ծոց երկրի սպաւման
 Բզխեն յաշխարհս բազմածորան
 Եւ ժողովեալ ի շորս սահման
 Կենդանութիւն տան մարմնական
 Ի պողաբերք և յանդաստան,
 Նա և ի ծովն պարզեան.
 Անդ կենդանիք կան բազմադան,
 Նոցա յուրվ արբումն տան,
 Որ զովանան կենդանական.
 Քէպէտ ի ծովն են մեծ սահման,
 Սակայն զետոցն կարօտանան
 Եւ անձրևի են փափագման:
 Որպէս երակք զխոց մարդկան
 Սփռեալ յանդամն հնարական,
 Որ հաստատին և զօրանան,
 259ր Ոմանք զլոյսըն || տան ական,
 Ոմանք զծայն լսեն ունկան,
 Ոմանք զհոտն հողմական,
 Ոմանք զբարբառն խօսական,
 Ոմանք ի ձեռս արուեստական,
 Ոմանք զընթացս արիական,
 Այլք զաճումն կենդանական,
 Որ ի յանդամքն մարմնական,
 Եւ որք լսեն ուղիղ զայս բան,
 Փառք և պատիւ աստուծոյ տան:
 Այլ թէ զովին զՊաղեստին
 Վասն սիրոյ սուրբ տաճարին
 Եւ լուսընկալ զերեզմանին,
 Եւ ծնընդեանըն Քրիստոսին,
 Եւ Գողգոթայն, որ խաչեցին,
 Եւ յամբարձման տեառն ի յերկին,
 Եւ Տիրամօր զերեզմանին,
 Եւ սուրբ զումարքն հանդիսին,
 Որ հաւաքեալ կան յայն տեղի:
 Այլ մեր աշխարհս է զովելի,
 Եւ պատուական, և պանծալի,
 Զի այս շորս գետս, որ յԱզենի՝
 Մեզ հրաւիրակք են յաշխարհի,
 Զհալածեալ բնութիւնս յայտնի
 Եւ զտարազրեալսն ի կենցաղի,
 Տալ մխիթար յուսով սրտի՝

Եկայք ծառայք իմ պատուելի,
 Որ տառապեալ էք ի յերկրի.
 Զեղ պատրաստեալ եմ զայն տեղի,
 Որ չէ տեսեալ ազգ հողածնի.
 Փետե՛ կոչաւ Սեմա ազգին,
 Գեհոն՝ յազատ Քանան երկրին,
 Տիգրիս և Եփրատ բազմաղիմի
 Յարեթեան Հայկեա զարմի,
 Եւ այլ բազում ազգատոհմի,
 Որ են ազիւնք մերումս լեզի.
 Միծաղելով երթան յերկրի
 260ա Զուրախութիւն || հնչեն ազգի
 Մեծ հարսանիք է հանդիսի,
 Որդոյն երկնից թագաւորի.
 Փեսայն ելեալ յառագաստի
 Դիպէ հարսինդ սրբօրասիրի՝
 Եկայք որդիք իմ սիրելի
 Ի հարսանիսս երկնախորմբի
 Վասն սիրոյ սուրբ փեսային
 Զեղ հրաւիրակ առաքեցին,
 Մի ծուլանայք ի պատճառի
 Վասն լծոյ հինգ սղարանի
 Կամ հեշտասէր կին ածաղի,
 Կամ ստացող ազարակի,
 Կամ հիմարաց կուսից հընդի,
 Ունայնացեալք յիւղոյն շնորհի,
 Եւ անպատրաստ դտան յերկրի
 Վասն շիջմանն լապտերի:

Եւ արդ, զայս ամենայն տեսեալ և իմացեալ ոմն պատուական և զովելի քահանայ և կրօնաւոր Մկրտիչ անուն ցանկացաւ այս աստուածախօս սուրբ Աւետարանիս և փափագանօք ստացաւ զսա ի յարդար վաստակոց իւրոց՝ յիշատակ հոգոյ իւրոյ և ծնօղաց իւրոց՝ հօրն Յովանէիսին, մօրն Խարուն-Մէլէֆին, և կողակցին Գուլի-Մարոյն, և որդոյն Կարապետին, և քեռուն Գալիք քահանային, և քրեւրն Մըսըր-Մէլէֆին, և վարպետին Յովանէս քահանային, և այլ ամենայն ազգականացն, ամէն:

Քրիստոս աստուած, քո սուրբ զալստեանդ, և շարշարմանդ, խաչելութեամբդ, և թաղմամբդ, և յարութեամբդ, համբարձմանդ, և հոգոյ զալստեանդ, և փշմանդ յառաքեալսն՝ ողորմեա ամենայն հաւատացեալ լոցս ի քեզ, || ևս առաւել ստացողի սուրբ գրոցս Մկրտիչ քահանային, և ծնօղաց նորին Յովանէիսին և Խարուն-Մէլէֆին, և քրեւրն Մըսըր-Մէլէֆին, և կողակցին Գուլի-Մարոյն, և որդոյն Կարապետին, և Գալիք քահանային, և այլոցն ամենայնի, և զերանական ձայնն տուր լսել, որ ասէ. Եկայք բարի և հաւատարիմ ծառայք իմ, մտէք ի հանգիստն յաւիտենա-

կան և ժառանգեցէք յարքայութիւն իմ՝ զանտրտում ուրախութիւնն, ամէն:

Արդ, գրեց[աւ] սուրբ Աւետարանս ի յերկիրս Աղխրակու, ի գեաւդս որ կոչի Երընգանի, ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնի տաճարիս, ի թուականիս Հայոց ՋԼԲ. (1483) ամի, ձեռամբ մեղաւոր և անիմաստ Մարգարայ գրչի:

Արդ, մանկունք սուրբ եկեղեցոյ, որք հանդիպիք սուրբ Աւետարանիս կարգալու՛, կամ օրինակելով, կամ տեսանելով՝ լի սրտիւ և բոլորախօս բերանով աստուած-ողորմի ասացէք Մկրտիչ քահանային, Յովանիսին, և Խաթուն-Մէլէֆին, և այլոցն, որ վերոյ գրեցաք, մանաւանդ ինձ՝ ամենամեղ գրչիս, և իմ ծնողացն Մկրտիչ քահանային և Շնօհորին, կարդացողացն և յողացն, յիշողացդ և յիշեցելոցս, և ինքն, որ առատն է ի տուրս բարեաց Քրիստոս ողորմեսցի |||*

49

Մ Ա Շ Տ Ո Յ

Երևան 5937

Գրիչ՝ Մարգարայ
վայր՝ Աղրակոյ երկիր.
Երբեկանի գիւղ

234ա ...Շնորհաւր ամենազար և ամենակալին աստուծո ես՝ տկարս և անարհեստս ի գրչաց, առաջինս մեղաւորաց և վերջինս ի կրօնաւորաց, որ ի րաց հեռացայ՝ ամենամեղ Մարգարայ սկսայ և ողորմութեամբ նորին կատարեցի զսուրբ գիրքս, որ կոչի Մաշտոց, յիշատակ սրբասէր և աստուածահաճոյ վարուք Մարտիրոս քահանային**...

234բ Արդ, գրեցաւ սա ի յերկիրս Աղխրակոյ, ի յանեղաշէն և յաստուացապահ գեւդս Երընգանի, ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնի տաճարիս, ի յառաջնորդութիւն սուրբ աթոռոյն Բարդուղիմէոսի առաքելոյ՝ Մանկլօենց տէր Յովանէս արքեպիսկոպոսի, ի թուականիս մեր ՋԼԲ. (1483): Ի յայսմ ամի նշան գրին քրիստոնէիցս, և զժամ զարնուցն խափանեցին, և այլ բազում շարիս արարին: Ամէն վասն մեր մեղացն, որ ծուլացեալ եմք յաղօթից և անուամբ միայն եմք քրիստոնեայ և ոչ գործով...

235ա Գարձեալ, յերեսս անկեալ կրկին անգամ ազաշեմ զձեր սրբութիւնդ, ո՛վ սուրբ հարբ և եղբարք, հանդիպողք սուրբ գրոյս կարդալով կամ օրինակելով՝ յիշման արժանի առնէք զստացող սորա՝ զվերոգրեալսն զՄարտիրոս քահանայն, և զծնողսն՝ զՍտեփանոսն և զԱղիգն, և զկողակիցըն զՆդիսէն, և զորդին զԹումէն, և զՄեսրոբն, և զամենայն մերձաւորսն, ամէն:

Մանաւանդ զիս՝ զանյիշելի Մարգարայ գրիչս, և զիմ ծնողսն զՄրկրտիչ քահանայ, ևս առաւել զհոգևոր հայրն իմ զըռայիս Ֆառուխն, որ

* Նույն էջի ներքին լուսանցքի վրա գրիչը գրել է. «Տէր Մկրտիչ, անմեղադիր կալ խոշորութեան գրիս, զի ճաշ (՝) ոլոր կայր ի ներս»:

** Ստացողի և նրա ազգականների անունները այստեղ և ստորև լրացված են այլ ձեռագրով, գրչի կողմից գատարկ թողնված տողերի վրա:

բազում երախտիք ունի ի վերայ իմ, և ընդ նմին զպատուական տէր Յոհանէսն, և զհոգևոր եղբարքն իմ զփոքր տէր Յոհանէսն, զԱրապշէն, զԱկարշէն, զՍուլտանշէն, և զմեծահաւատ և զհոգիացեալ հոգևոր մայրն իմ զՍաղղաքն, որ աներկմիտ և անտրտովն լը մեղ կու սպասաւորէ...

50

Շ Ա Ր Ա Կ Ն Ո Յ

Վենետիկ 327

Գրիչ՝ Առաքել
վայր՝ Աւաք վանք

Արդ, գրեցաւ Շարահնոցս ի լաւ և յընտիր արինակէ թվ. ՋԼԲ. (1483), ի սուրբ անապատս որ կոչի Աւաք վանք, ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնի, և սուրբ Կարապետին, և սուրբ Առաքելոցս, առ ոտս Յովանէսն րարունապետին և Ստեփանոս վարդապետին և գրոց աշակերտացն, ի յառաջնորդութեան Յովանէսն եպիսկոպոսին... ձեռամբ անարհեստ գրչի Առաքել արեղի*:

51

Մ Ա Շ Տ Ո Յ

Երևան 7954

Գրիչ՝ Մեղիտէ
վայր՝ Կաֆա

216ա ...Գրեցաւ Մաշտոցս ի մայրաքաղաքս ի Կաֆաս, ի վանքս առ ոտս սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին, ի հայրապետութեան տեառն տէր Սարգսի և եպիսկոպոսութեան տէր Յոհանէս Բանեարկերի, և առաջնորդի վանացս տէր Քորոս եպիսկոպոսի, թվին Հայոց ՋԼԲ. (1483), զէկտլ եմբերի] Ի. (20), ձեռամբ Մեղիտէ սուտանուն արեղի:

Արդ, ցանկացող եղեալ սուրբ գրոցս Խաչեռ ոսկերչին, և ետ զսա գրել յիշատակ իւր, և հարն Մարկոսին, և մարն Գոհար-Տիկնա, և եղբարցն երկու՝ Ուլուպէյին, և բերցն Ոստիանէ և Մաղկանց, և իւր որդոցն Նիկողոսին և պարոն Գոգրին, և իւր պապու՝ Յոհանէսին, և մամուն Մամուչին: Եւ կուտա զսա ի սուրբ Սիմոն եկեղեցին, որ իւրեանց տապանատեղ է, յիշատակ անշինջ:

216բ Եւ է ազատ, որ ոչ որ շունի իշխանութիւն հանելոյ ի սուրբ եկեղեցոյս. և որ որ ձեռնամուխ լինի սուրբ գրոցս ի յազգականացն՝ մասն զՅուդային աոցէ և զխաչահանացն և զանէծքն աստուծոյ:

Արդ, երես անկեալ ազաշեմ զամենեսեան, որք հանդիպիք սուրբ գրոցս կարդալով կամ արինակելով՝ յիշեսչիք ի Քրիստոս զԽաչեռեսն, և զծնաւղսն իւր, և զանարժան զՄեղիտէ, և դուք յիշեալ լիչիք ի Քրիստոսէ աստուծոյ մերո, ամէն:

* Նույնպիսի Շարահնոցներ Առաքել արեղան ընդօրինակել է նաև 1485 (Ձմառ) և 1483 (Երուսաղեմ) թվականներին: 1485-ին ընդօրինակվածի հիշատակարանը տարբերվում է սրանից միայն Արրահամ անվան հիշատակութեամբ Ավագ վանքի վարդապետների՝ Յովհաննեսի և Ստեփաննոսի շարքում:

Մեկնութիւն ՂՈՒԿԱՍՈՒ ԱԻԵՏԱՐԱՆԻՆ, ԻԳՆԱՏԻՈՍԻ ՎԱՐԳԱՊԵՏԻ

Մ. Աղափունի, «Միարանք և այցելութիւն հայ Երուսաղէմի», էջ 93

Նորոգող՝ Գրիգոր Արեւիշեցի վայր՝ Երուսաղէմ

Յիմար Գրիգորս Արեւիշեցի,
 Կոխան ամէն վարդապետի
 Իննհարիւր թուականի,
 Ի քսանինն անլորդի (1480)*
 Ի սուրբ Երուսաղէմս եկի,
 Երեք տարի ի տեղս կացի,
 ԶԱւետարանս Քրիստոսի
 Զգլուխն որ Ղուկաս անուանի,
 Որ է մեկնեալ Իգնատիոսի
 Աստուածաբան հոգեւորի.
 Բաներ ունի յոյժ պիտանի,
 Քաղցրահամ քան զխորխիս մեղուի,
 Ըստ իմ տկարութեանս կարի
 Բանիկ-բանիկ դաս ասացի
 Աւանականութեամբն Յիսուսի.
 Ի սուրբ Գէորգ սկիզբն առի
 Ի նոր կիրակէն վճարեցի.
 Կապն էր հնացեալ, նոր կազմեցի.
 Հողեր եղբայրն մեր բարի՝
 Քաջ վարդապետն Ծալի,
 Որ է ամէն շնորհաւրն իւրի,
 Հմուտ ամենայն արհեստի,
 Ի կապելն այս սուրբ կտակի
 Խրատատու եղև մեզի:
 Որք հանդիպիք այսմ տառի
 Ընթերցմամբ կամ արինակի,
 Միշտ յիշեցէք զմեզ յաղաթի...

Գ Ա Ն Զ Ա Ր Ա Ն
Նոր Զուգա 313, ՄՏՄ

Գրիշ՝ Խաչատուր

90բ ...Գրեցաւ փոքրիկ Գանձարանս ձեռամբ Խաչատուր անարժան քահանայի ի ծերութեան ժամանակիս, որ էի ԿԸ. (68) ամաց, աչքս վատատե-

* Այս և նախորդ տողը ձեռագրում եղել է այսպէս՝ «Զ. թուականի, ի ԻԹ. անլորդի»

սեալ էր, ապա զփափագս ունէի, յընտիր և ի լաւ արինակէ, գոր էր ստուղբաներ սուրբ վարդապետն Գրիգոր Մերեցցն:

Ով մեզ յիշէ՝ աստուած զինքն յիշէ, ամէն. գրեցաւ ԶԼԲ. (1483) թվականին:

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Մ. Սմբատեանց, «Նկարագիր Եամասոյ», էջ 243

Գրիշ՝ Խունկ

Արդ, Զս անարժան և անպիտան անուամբ Խունկ կոչեցեալ, բայց ի վարս և ի հոռոս և ի համս դառն և անարգ ի գործս քահանայութեան ...գրեցի սուրբ Աւետարանս... Արդ ստացաւ սուրբ Աւետարանս Սարգիս ի հալալ ընչից իւրոց՝ յիշատակ իւր, և ծնողաց իւրոց՝ հարն էլպին և մարն Պաղտատին, և եղբարն յԱյտինին, և բվերն Յարայ-Խարունին, Թամբայ-Խարունին, և որդոցն Ճաննանին, Ամիրճանին, Միրճանին, և կողակցին իւրոյ Զարմանիքխին, և դստերն Խոնդարին, Խոստուրիքխին, և հարսինն Թամամին, Մարճանին, Հոփսիսիին, թոռանց և ամենայն արեան մերձաւորացն, ամէն: Ի կաթողիկոսութեան տէր Սարգսին, ի զանութեան Աղուպէկին, ի թվիս Հայոց ԶԼԲ. (1483)...

ԱՌ ՈՐՍ ԶԱՌՔ ԳՐԻԳՈՐԻ ՆԱԶԻԱՆԶԱՅԻՈՅ

Երևան 113

Գրիշ՝ Յուսիկ

159բ ...Արդ, գրեցաւ գիրս մեծին Աստուածաբանին Գրիգորի ի յամի ԶԼԲ. (1483) թվականին, ձեռամբ անարժան և անպիտան Յուսիկ անուամբ մեղաւք իւրի, ի խնդրոյ տէր Գրիգորի՝ յոյժ սրբասէր, հեղահոգի, ի վաչելումն անձին իւրոյ. տէր աստուած տացէ վաչելել յերկար ամօք և սրբութեամբ:

Արդ, որք օգտիք ի սմանէ գրելով ի քարտի կամ ուսմամբ իմաստի նախաշախիղ հետեղացն առաքելադրումար խմբիցն երջանկի զանրստերիւրն գնալով ձեզ ուղղի՝ յիշել մաղթեմ անմոռաց սրտիւ զկարօտս աղօթից սրբազանիցդ դասի, զի թերևս օժանդակութեամբ աղօթից ձեր ըզձի ցաղիսցի կաթիլ մի ցաղոյ յամենեւրանեանն տեսնէ ի կրկնամեոս իմ ոգի. որոց խնդրողացդ և փափագողացս, առհասարակ, ողորմութեան ցաղն տեղացի հանդերձ մերովքն ննջեցելովք և ձերովքն ամենի, յորոյ միով բերանով փառաւորի ամենատուրբ երրորդութիւնն, յափտեանս, ամէն:

Յ Ա Յ Ս Մ Ա Ի Ո Ի Ր Ք

Երևան 4868

Գրիչ՝ Յովանէս

ա

78բ Բարեխաւսութեամբ սրբոց քոց Քրիստոս աստուած ողորմեա ստացողի սուրբ գրոցս Կիրակոսին և Մարտիրոսին, և ծնողաց նոցա՝ Յովանէսին և Աւագ-Տիկնէն, և մեղապարտ գրչիս Յովանէս ժպասատրի բանին աստուծոյ, և մեր ծնողացն՝ Շառլուսին և Խարունշին, և կարգացողաց և լսողացդ:

բ

137բ Տէր աստուած, աղաչանար սրբոց ողորմեա ստացողաց գրոցս Կիրակոսին և Մարտիրոսին, և ծնողաց նոցա, և զաւակացն՝ Դաւթին և Ստեփանոսին և Թումին, և Մարգարայ քահանային, որ զթուխտս կոկեց:

գ

294բ Ողորմի ստացողի գրոցս Կիրակոսին և Մարտիրոսին, և զաւակաց նոցա Դաւթին և Ստեփաննոսին և Թումային, և Ստեփանոս եպիսկոպոսի, ամէն:

դ

407ա Ողորմի, Քրիստոս, ստացողաց գրոցս Կիրակոսին և եղբարն Մարտիրոսին, և զաւակացն, և հարսնեբուն՝ Խալիմ-Խարունին և Աղբբրացին, և զաւակաց նոցա, ամէն*:

ե

335ա Յայսմ աւուր նաւուզ ջալալ է**:

* Նման մանր հիշատակագրութիւններ կան բոլոր վկայարանութիւնների վերջում: Յավոր, Երանցից ոչ մեկը թվական չունի:
** Մատենադարանի հին ցուցակում, մեզ անհայտ տվյալների հիման վրա, ձեռագրի ընդօրինակման թվականը նշանակված է 1483-90: Համոզված ենք, որ ցուցակագրողը ձեռքի տակ ունեցել է որևէ տվյալ գրություն մերձավոր թվականը որոշելիս, ուստի հիշատակարանները պայմանականորեն ղեկում ենք 1483-ի թվաշարքում: Ձեռագրի հնագրական տվյալները ևս վկայում են, որ իրոր այն ընդօրինակված է ժն. դարում:

Գ Ա Ն Ձ Ա Ր Ա Ն

Երևան 7593

Գրիչ՝ Ստեփանոս

ա

273բ Փառք... որ ետ կարողութիւն [տ]կարիս հասանել ի յաւարտ զծիս: Աւերտե[ց]աւ քրիստոսահիմն և հոգիաբուղիս Գանձարանս [ի] թուրքութեանս հայկազեան տամարիս ԶԼԳ. (1484), [ի] հայրապետութեան տեանն Սարգսի ի յաթոտ սուրբ էջմ[իա]ծիկն, որ ի վաղաբշարատ, և ի յառաջնորդութեանն ուխտիս զմեծ զիտապետ զտէր Յովանէնէս արհե- [պիսկոպոսի և] զեղբայր նորին զտէր Ստեփանոս եպիսկոպոս: Եւ ի յաշ- իս[ար]հակալութեանն կորովի և յաղթող մանկանն [Նա]ղարէկին, որոց մեծին Հասան-բէկին, որ բազում [բա]զաք և տեղիք էառ և աւեր արար, և զնաց ի վր[աց]տուն, և զաւ[ր]քն սրփոռալ տարածեցան յերկիր ||| և մտեալ ի մեծ քաղաքն Տրփիսիս, և սուր ի [վերայ եղ]եալ կոտորեցին առ- հասարակ զծերս և զտ[ղայս, ա]ռհասարակ՝ զքահանայքն և [սա]րկաւա- գ[ունքն] ի յեկեղեցո միջին զենուին: Եւ զորս փախըստա[կան ի] մացառս մայրոյ որոնէին և զտեալս [զենէին որ]պէս զանասուն, և զբազումս զե- րեցուցին ||| աւերեցին և բազում նոճիրս զործեցին ||| փախըստական արարին |||

բ

194ա Չանպիտան մեղաւք իլի Ստեփանոս գրիչս յիշեալ:

Ճ Ա Շ Ո Յ

Երևան 939

Հեա. ստացող՝ Ներսես Քանափեցի

219բ Այլ և զվերջին ստացող գրիս Չներս[էս] էրէց Քանափեցիս, Որ ստացայ զգանձս բարիս, Յայս նեղութեան ժամանակիս՝ Ի մեծ թվին հայ տումարիս Իննհարիւր* յերեսուն՝ ւ երիս (1484):

* Բնագրում գրված է «Զ» (իննհարիւր):

Յոյժ զօրացան ազգն նետողիս
Եւ յխացան դէմ Հայոց ազգիս,
Ժողովեցին զմեր զանգահանիս
Եւ շատ աւեր ածին այս երկրիս:

59

Գ Ա Ն Ձ Ա Ր Ա Ն
Երևան 7553

Գրիչ՝ Մկրտիչ
Վայր՝ Մողմի

ա

243ա Փառք... որ ետ կարողութիւն մեղասաէր և տկար ոգոյ սղալուտ, փծուն
և անարհեստ գրչի՝ սուտանուն և անարժան Մկրտիչ երիցուի:

Ես անպիտանս յամենայնի
Մեղաւք լըցեալ 'ւ ողորմելի
Ունիմ տեղիք բանբասելի,
Որ գ'անձատեարս յուշ գրեցի:
Ես էլ գիտեմ, որ սուտ էի,
Շատաշրջիք յամէն տեղի,
Որք հանդիպիք յայսմ զանձի
Ինձ ասացէք աստուած-ողորմի,
Եւ դուք արժան լինիք տեսոյն Քրիստոսի:

243բ Արդ, աղաչեմ զամենեանս, որք հանդիպիք սմայ՝ յիշեցէք... զբա-
րեմիտ, զհոգէսէր, զհիւրընկալ և զաղբատասէր, զողորմած // զՍանիլն,
և զկենակիցն իւր զՔայրամն՝ փոխեցեալն ի Քրիստոս, վասն զի ոչ մնա-
լով զաւակ մարմնաւոր ի վերայ երկրի՝ ստացաւ զայս զանձս, որ ճշմա-
րիտ զանձ է աստուածային...

...Հաւատարիմ կինն այս Զանվիլն.. ստացաւ զսայ ի հալալ ընչից
իւրոց յիշատակ իւր, և ծնողաց իւրոց՝ հարն Յովնանէիսին և մարն Քոյս-
բարին, և զաւակացն Վերապտուրին և Շահապտուրին, և կենակիցին Քայ-
րամին, և տէր Յոհաննէիսին, որ եղբայր էր Քայրամին՝ հարազատ և լաւ,
ընտիր կրանատր, փիլիսոփայ, գրագիր, ծաղկող, կազմող և լաւ առողայ:
Եւ Զանվիլն սոցա յիշատակ ստացաւ զսա իւրն, և բերցն Շնոհորին,
Սարգսին, որ էր երախտաւոր փեսայ իւր, և զաւակացն Մարտիրոսին, և
Մանանի, և մեծի և փոքու, և միւս բերն Զմբուքին, և որդոյն Յոհաննի-
սին, և Շահապտուրն փեսային, և ինձ՝ մեղաւոր գրչիս Մկրտիչ երիցիս, որ
անուամբս միայն եմ և ոչ գործովս:

Արդ, գրեցաւ սայ ի թվականիս Հայոց 2219. (1484), ի հայրապետու-
թեան տէր Սարգսի ի սուրբ էջմիածնի, և ի զանութեան Աղուբէկին, ի զե-
զրս որ կոչի Մողմի, ընդ հովանեաւ սուրբ Գէորգեայ զաւրավարի, առ ոտս
Կէոբ կրօնաւորի արեղիցս՝ Ատոմիս և Սարգիս և Մարէաս երիցիս, և
ինձ՝ մեղաւոր գծողիս Մկրտիչ երիցիս: Արդ, ո՛վ եղբայրք, խոշորութեան

և աղալանացն անմեղադիր լերուք, զի կար մեր այս էր: Եւ որ հանդիպիք
սմայ ուսմամբ, կամ արինակելով, կամ տեսանելով՝ յիշեցէք ի Քրիստոս
Զանվիլն և զամենայն արեան մերձաւորսն իւր, և աստուած զձեզ յիշէ ի
միւտանգամ գալուստն իւր, ամէն:

Բ

Աւախ, զի ի բազում մեղաց իմոց միտքս մուրեցօ: Եւ այս թուղտս
կիսատ է:

60

Մ Ա Ն Ր Ո Ւ Ս Մ Ո Ւ Ն Ք
Վիեննա 403. Յ. Տաշեան, Յուլիոս, էջ 855

Գրիչ՝ Աբրահամ
Վայր՝ Բոլորածոր անապատ

181ա— Փառք... որ ետ կարողութիւն անարհեստ գրչի անարժան Աբրահամի
182ա սոսկ անուամբ աբեղա կոչեցեալ և ոչ գործով, զի գրեցի զտետրակս և ոս-
կով զարդարեցի և կապեցի, ի վալիւումն անձին իմոյ, և հոգեւոր հօրս և
ուսուցչի և հօրեղբարս իմ Աւագուր* վարդապետի, և եղբարց իմոց տէր
Զաւարին, Յակոբին, և աւաք եղբարն իմ տէր Գալիք աւագիրիցու և փի-
լիսոփայի, և Մարգարին, և զօսկաց նոցին: Եւ յիշատակ մեզ և ծնողաց
մերոց:

Գրեցաւ ի յանապատս Բոլորածորոյ, ի թվ. 219. (1484)...

61

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Հ. Անտոնեան. Յուլիոս Քարիզի 15, էջ 16, Քարիզ, Բերդաթաղ

Գրիչ՝ Գրիգոր
Վայր՝ Վերի նոր [ալանի]

ա

275ա ...Արդ, եղև զբաւ գրչութեան այսմ աստուածաշունչ սուրբ Աւետարա-
նիս ի թվականութեան հայկազան տումարի 219. (1484), ի դառն և ի
դժնեա, յանբարի և ի վշտաշատ ժամանակի, յորում նեղ[իմք] յանարի-
նաց [և] անիր[աւ] պահանջող[աց], ի երկնահանգ[էա] և [մեծ] ահաշակ
[սուրբ] ուխտիս Վերի նոր [ալանս] // * ի հայրա[պետութեան] Յովնան-
էի[ս]ի, ի յաթ[ոն] սուրբ էջմի[ածնի] վաղ[արշա]պատ գրու[մ] Այ[րա-
ւա]ղեան նահանգի, ձեռամբ ամենամեղ, փծուն և անարհեստ գրչի Գրի-
գոր անարժան և ծոյլ արեղայի, որ զանունս միայն ունիմ կրանաւորի:
Ի խնդրոյ և յարգեանց երիցս երանեալ երջանիկ և սրբասէր արեղայի Յո-
վանէս վերած[այն] էլոյ...

* Տպագրված է ոչ որպես անձնանուն, այլ որպես «աւագ Տէր»:
** Վեց տող անընթեանի շնչված է:

P

217ա Զերիցս երանեալ և զարժանապատիւ զսրբասէր զՅովանէս սրբա- կրան արեղայ՝ ստացաւ սուրբ Աւետարանիս, հանդերձ ծնաւղաւք և ամե- նայն արեան մերձաւորաւք, և զիմ զանարժանութիւնս՝ Գրիգորի գծողի սորա յիշեցէք ի Քրիստոս՝:

62

Ս Ա Ղ Մ Ո Ս Ա Ր Ա Ն

Նախալկայ 512, ՍՍԱ

Գրիչ՝ Բարդղիմէոս վայր՝ Մաղարզու վանք

Արդ, գրեցաւ Սաղմոսարանս ձեռամբ յոգնամեղ սուտանուն Բարդղ- ղիմէոս [կր]օնաւորի, ի տեղս որ կոչի Մաղար[ղու] վանք, ընդ հովանեաւ սուրբ Ստեփա[նոս] Նախալկայի, առ ոտս երջանիկ [] պս, և զվարպեան իմ զտէր Գրիգոր Բերկեցիին, և զուսուցիչն իմ զտէր Պետրոս մահապսին, թուին 219. (1484)**:

63

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Նրեան 6273 (Ղ. Փիրղալեմեան, Նշխարք պամ. հայոց), էջ 330, վան՝ Հայկալանք

Գրիչ՝ Հեռապետ վայր՝ Աղբամար

Եւ արդ, ես սնայնս և թափուրս յամենայն հոգևոր բարեմասնու- թեանց... սուտանուն արեղայս Հեռապետ՝ տեսի զփափաղ Գունարին և զսէրն զոր ունէր առ հոգևորսն, և իմով իսկ տկար անձամբս յանձն առի և ամենակարող զօրութեամբն աստուծոյ կատարեցի զսուրբ Աւետարանս զայս յաստուածախնամ կղզիս Աղբամար, ընդ հովանեաւ սուրբ Խաչիս, և սուրբ Սարգսի, և սուրբ Գէորգայ, ի հայրապետութեան տեսուն Ստեփան- ճոսի, ի թուականութեան հայկազեանս տումարի 219. (1484), ի դառն և ի նեղ ժամանակ[ի], որ երկիր ամենայն երեբեալ և տատանեալ կայ ի ձե-

* Հ. Աճառչանը հայտնում է, որ «հիշատակարանն ետք կա և թերթի մի փշրանքները որմն կը հետեցվի թե ավետարանը երկրորդ անգամ նորոգված է, թե առուծախ մը կա վկա- յութիւններով հանդերձ, բայց կարգաւ զանոնք այլևս ուշ է»:

Սարգիս Հայկունին իր 1894 թ. հրատարակված «Բագրեանց գաւառ» աշխատութիւն մեջ նա մի հատված է մեջ բերել ձեռագրի հիշատակարանից (էջ 382—383), ինչպես նաև մի-երկու առեղ առուծախի այդ արձանագրութիւնից, որ Հ. Աճառչանի ժամանակ արդեն (1905/6 թթ.) հնարավոր չի եղել վերձանել: Ահա այդ տողերը. «Ի արեւադիտակարանն Ռ. (1000) դկն. տարաւ, ձՄ (150) լիտր ցորեն, խանջալ ձՄ (150) դկն. դկնի ապրիլումէ գոտիկ առաւ. Առա- քել եպիսկոպոսէն...»:

** Ս. Ցէր-Ավետիսյանը հաղորդում է, որ ձեռագրերը շատ վատ դրութիւն մեջ է եղել. «Համարյա բոլոր թերթերը,—գրում է նա,—կամ կտրած են կամ պատռված, կամ պոկված, կարկատած»:

ուսց անօրէն ազգին նետողաց, և ի յահէ աստուածահրաման պատուհա- սիս՝ մահտարածամէս, որ ի վերայ աշխարհիս է տարածեալ վասն ծովա- ցեալ մեղաց մերոց...

64

Մ Ա Շ Տ Ո Ց

Նրեան 4966

Գրիչ՝ Միւնաս վայր՝ Կառուց կղզի

328բ ...Արդ, Ազրեկ և կողակիցն իր Հարուն-Մէլէքն իմացեալ զայսպիսի պատուէր և զերանաւետ ձայն՝ ստացան և ետուն զրել զարհնութիւնս քա- հանանագործութեան ամենայն կարգօրութեանց եկեղեցոյ և զկրանս քրիստոնէութեան, զոր սահմանեցին սուրբ հարքն յիրաքանչիւր ժամա- նակս, զոր ժողովեաց սուրբ վարդապետն Մաշթոց, և եթող զանձ անկո- ղոպտելի եկեղեցոյ և լուսաւորիչ հաւատացելոց քրիստոնէից:

Արդ, աղաչեմ զձեզ զամենեանս՝ զքահանայքդ և զպաշտունայս եկե- ղեցոյ՝ յիշեցէք յաղաթս ձեր զԱզրէկ, և զկողակիցն իր զՀարուն-Մէ- լէքն, և զաւակն իրեանց զԱւագն՝ զփոխեցեալն ի Քրիստոս, և զծնա[ւ]ղս իրեանց, և զամենայն արեան մերձօրս իրեանց՝ զկենդան[ի]ն և զհան- զուցեալ յիշեցէք ի Քրիստոս և լի բերանով աստուած-ողորմի ասացէք և աստուած ձեզ տղորմի, ամէն:

Եւ արդ, ես նուաստանուն կրանաւորս, որ միայն անուամբ եմ կրա- նօր, այլ գործով ծոյլ և անպիտան, և յերես անց[ի]ն աղաչեմ զամէնի- սան եղբեղ (իմա՝ ուղիղ) սրտիւք աստուած-ողորմի ասացէք Ազրէկին, և Հարուն-Մէլէքին, և զօակաց նոցին, որ հանգին ի գոգն Աբրահամին, ամէն:

Արդ, գրեցաւ սուրբ Մաշթոցս յանապատս, որ կոչի Կառուց, ընդ հո- վանօ սուրբ և զեհալած սուրբ Կարապետին և սուրբ Աստուածածնին, ի թվական Հայոց 219. (1484)...

329բ ...Արդ, աղաչեմ զձեզ սուրբ մանգունք եկեղեցու, որք խան[դ]իպիք սմա կարդալով կամ օրինակելով կամ տեսանելով՝ ուղիղ սրտիւք և լի բե- րանով աստուած-ողորմի ասացէք անարժան գծաւղիս Միւնասիս, և ծնաւ- զաց իմոց՝ հարն Հաւրապետին և մարն Արուսիին, և եղբարն իմ Աբրա- համին, և ամենայն արեան մերձաւորաց իմոց, ամէն...

65

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Մ. Աթոռ 63, «Էջմիածին», 1951 թ. հուլիս-օգոստոս, էջ 87—88. նաև Ե. Արաբեան, Յուցակ Վասպուրականի 202, սյուն. 493—498

Գրիչ՝ Ագարիա վայր՝ Վան

ա

392ա — ...[Ա]րդ, յանց ելեալ կատարեցաւ սուրբ Աւետարանս ձեռամբ անար- 397ա ժան և սուտանուն երիցու Ագարիայի, որ զանունս ունիմ և զգործս ոչ, ի

քաղաքս Վան կոչեցեալ, ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնի տաճարիս, ի թուարեքութեանս Հայոց ԶԼԳ. (1484), ի դառն և ի վշտաշատ ժամանակիս,

Որ չգիտեմք թէ ինչ տի լինի Հայոց ազգիս
Ի թիւնաւոր աւձից միջիս շիւարեալ կանք ողորմելի,
Սպառեալ կանք մեղաւք հանապազ ի հոգս աշխարհի,
Աղաւթք և աղաշանք շունենք առ աստուած, որ մեզ ողորմի,
Զսէր աշխարհիս ունինք՝ աստուծոյ եղեալ թշնամի:
Հազար բերան լալ պիտի, թէ զի՞նչ տանք մեք պատասխանի,
Յորժամ արարիչն գայ և քննաւ լինի ամենի:
Ծկա՛յք արդարոցն ասէ, զմեղատէրքն դատապարտէ,
Աւա՛ղ ու հազա՛ր աւա՛ղ, ճշմարիտ որ այս տի լինի:
Դարձեալ աղաշանք զձեզ՝ զմանկուքդ սուրբ Սիոնի,
Յորժամ հանդիպիք տառիս յիշեցէք զստացաւոյն յաղաւթի,
Զմեռեալ տառապեալ գերի, զհողացեալքն ի գերեզմանի,
Քրիստոս ողորմի ասցէք, որ հանգչին ի յաւթեմանի.
Եւ ձեզ ողորմի Քրիստոս ի յահեղ աւուրն մեծի,
Ի յաջակողմեան դասուն ձեզ պսակ փառաց պատրաստի,
Զեկայքն լսել տա ձեզ՝ ժառանգել զդրախտն Ազննի,
ամէն, եղիցի, եղիցի:

...Այսմ աստուածեղէն և երկնապարզ և գանձիս և լուսափայլ մարգարտիս ցանկացող եղեն սրբասէր և բարեմիտ տանուտէրքն խոջայ Քարիմշէն, խոջայ Խորշէն և խաւջայ Ատոմն... ստացան ի վաշխումն անձանց իւրեանց, և յիշատակ հոգոց իւրեանց, և ծնաւոց իւրեանց՝ հարն թումին և մարն Ծարմէլէֆին, և այլ ամենայն արեան մերձաւորացն, ամէն...

Դարձեալ յերես անգեալ աղաշանք զձեզ յիշեցէք ի սուրբ և ի մարբափայլ աղաւթս ձեր զբարեմիտ և զհեղահոգի տանուտէրն զխաւջայ Քարիմշէն, որ փափաքելի սիրով ստացաւ զսուրբ Աւետարանս ի հալալ վաստակոց իւրոց, յիշատակ հոգոյ իւրոյ, և ծնաւոց իւրոց թումին և Ծարմէլէֆին, և կենակցին իւրոյ Դուլտանին, և զաւակաց իւրոց Սաֆարշին, Ամիրգատին և Դուլամփաշին՝ փոխեցելոցն ի Քրիստոս, և զդեռարոյս ծաղիկն իւր զԽաւջէն, որոյ տէր աստուած ընդ երկայն աւուրս առնէ զնա, ամէն:

Արդ, աղաշանք զձեզ, յիշեցէք ի սուրբ յաղաւթս ձեր զխաւջայ Խորշէն և զկողակիցքն իւր զԱղուրն, և զմիս կողակիցն զԱնլի-Փաշէն, և զնորին զաւակսն զխաւջ[այ] Սմբատն, և զխաւջայ Միւրաֆն, և զմիս կողակիցն զԲէլի-Խարունն, և զդեռարոյս ծաղիկն իւր զՍալքան-Ղուլին, որոյ տէր աստուած ընդ երկայն աւուրս արասցէ զնոսա մինչ ի խորին ձերութիւնն, ամէն: Եւ ողորմեացի Քրիստոս աստուած մեր Աղուր-Խարունին և Անլի-Փաշին, Էզրանին և Մուսուր-Սալքանին՝ փոխեցելոցն ի Քրիստոս...

Դարձեալ յիշեցէք ի սուրբ յաղաւթս ձեր զխաւջայ Ատոմն, և զնորին կենակիցն զԴուլտան-Փաշէն, և զաւակսն իւր զԴովլար-ղուլէն և զՇաննիարն, և զմիս Դուլար-ղուլին՝ զփոխեցեալն ի Քրիստոս, և լի բերանով աստուած-ողորմի ասացէք և աստուած ձեզ ողորմեացի, ամէն:

Դարձեալ յիշեցէք... զխաւջայ Խորշէն, և զեղբայրն իւր զՄիւրիջանն, և զնորին կողակիցն զԹարաւ-Խարունն, և զնորին զաւակսն զԱնիջանն, տէր աստուած փրկեցէ զնա յամենայն չարէ, ամէն, [և զՓարի-Խարունն՝ զփոխեցեալն ի Քրիստոս]*:

Դարձեալ, յիշեցէք... զխաւջ[այ] Խորշէն և զորդին իւր զխաւջայ Սմբատն, և զնորին կենակիցն զԴուլտանն, և զորդին զԿարապետն, և զբունքն իւր զՔնէուլն և զԹուրան-Մէլեֆն, զԹարքիփշէն և զԽալաֆ-Խարունն, և զմեծ պապն զՇաֆարն և զԱտոմն, և զբեռիքն՝ զխաւջայ Բախշայ-յիշէն, և զնորին որդին զՍիււմոնն, և զմիւս բեռին զՄաղբումն, զՔանդարն, և զնորին որդին զԱտոմն, և զհարաբայրն զՓաշէն, և զմարաբայրն զԽարունշէն, և ուղիղ սրտիւ աստուած-ողորմի ասացէք:

Արդ, յերես անգեալ աղաշանք զձեզ յիշման արժանի արարէք զմեղուցեալ գծողս զԱգարիայ, և զծնաւոյն իմ և զուսուցիչ զԿարապետ քահանայն, որ նահատակեցաւ ի Սուրենշ քաղաքի, և զմայրն իմ զՄաղղաք, և զայլ ամենայն արեան մերձաւորքն մեր՝ զկենդանիք և զհանգուցեալքն ի Քրիստոս...

Բ

Դարձեալ յիշեցէք ի Քրիստոս զխոջայ Քարիմշէն, որ զարդարեաց զժամատունն Պետրոսի առաքելոյն և զթարմէն կապեց...

Դարձեալ յիշեցէք ի Քրիստոս զխոջայ Քարիմշէն, որ զշուրջառն է տրւեր և զբուրվանն յԹուսաց է բերէր և զբեր ի դուն Պետրոսի առաքելոյն...

Դարձեալ, յիշեցէք ի Քրիստոս զխոջայ Քարիմշէն, որ զերկաթայդիւր Աւետարան և զՄաշթոցն է բերէր և զբեր ի դու[ն] սուրբ առաքելոյն Պետրոսի և Պօղոսի:

Ո՛վ եղբարք և մանկունք սուրբ եկեղեցոյ, որք հանդիպիք սմա կարդալով կամ օրինակելով յիշեցէք և լի բերանով և բոլոր սրտիւ աստուած-ողորմի աս[ացէք] քահանայն (*) և զխոջայ Քարիմշէն և զեղբայր Խորշէն, որ ետուն զսոսկալի սուրբ Աւետարանն ի դուն սուրբ Պետրոսի առաքելոյն անջինչ յիշատակ հոգոյ իւրեանց. եթէ որ [յ]անդգնարար հեռացնէ կամ ծանէ կամ գրաւէ՝ անէծք կայինի առցէ**:

66

Յ Ա Յ Մ Մ Ա Ի Ո Ի Ր Ք
Երեան 5313

Վայր՝ Վան

...Յիշեցէք ի մաքրափայլ յաղօթս ձեր զԱսլան-Մէլիֆենց Ասպահանշէն և զբաջ նահատակն զՍֆանդարն, որ ի ձեռաց անօրինաց մարտիրոսացաւ...***

* Փակագծի մեջ բերվածն ավելացված է հետո
** Բ. հիշատակարանը՝ խոջայ Քարիմշի մատուցած նվերների մասին՝ գրված է այլ ձեռագրով:
*** Գ. Փիրղալեմյանը հայտնում է, որ նահատակության տարեթիվը գրված չէ, բայց եղած պետք է լինի 1466—1484 թթ. միջոցին:

576w Յիշեցէք ի սուրբ յաղօթս ձեր զՎանայ տանուտէրքն զխոջայ Արապ- շէն, և զխոջայ Խորշէն, և զխոջայ Մուրաղշէն, և զոչս Խումարշէն, և զտա- նուտէրքս՝ զմեծ և զփոքր, որ ի Սուլիման-բէկի ատուրքս բազում բարութիւ- նքս տրարին. զի ջանն խափանեցին, և զդահիանզղէն վերուցին ու զմլքանէն տասնէն մէկ առնուն, ու զքահանայքն յանօրինաց հարկապա- հանջութենէն ազատեցին*...

67

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երևան 4097

Ստացող՝ Թաղէոս մանդասի վայր՝ Արարուց (Եկեղեցի)

634r ...Արդ, աղաչեմ զձեզ, ո՛վ մանկունք սուրբ եկեղեցոյ, յորժամ տե- սանիցէք զաստուածայխաւս սուրբ Աւետարանս տեսանելով կամ արինա- կելով՝ յիշեալիք ի յերկնայթուիչ յաղաւթս ձեր զԹաղէոս մահապսի, որ ըստացա զսուրբ Աւետարանս ի հալալ վաստակոց իմոց, յիշատակ ինձ, և ծնաւոցս իմոց՝ հարն իմոյ Չրբբնին և մարն իմոյ Բաղատին**...

635w Գնեցի զսուրբ Աւետարանս և նորոգեցի և գրի ի դուռն սուրբ Գրի- գոր Լուսաւորչիս Արարուց, և տվի ընծայ սուրբ Գրիգոր Լուսաւորչիս՝ զսուրբ Աւետարանս, զսուրբ սկիհն և զգանձատարն՝ իմ հոգոյս բաժին: Ոչ որ իշխէ իմոց կամ ատարաց ծախել, կամ գրաւել, կամ հանել ի վա- նուցս: Ով որ հանէ ի գրանէ սուրբ Գրիգոր Լուսաւորչիս զիմ հոգոյ բա- ժինս կամ ծախէ՝ զմասն Յուդայի առցէ [և] զխաչահանուացն: Ով որ լաւ պահէ կամ լալ խնամս տանի՝ զվարձն յաստուծոյ առնու ի սուրբ Գրիգոր Լուսաւորչէս, ամէն:

Գարձեալ, կրկին աղաչեմ յիշել յաղաւթս ձեր զսուրբ Գրիգորի վանուց միաբանս՝ զտէր Գէորգն, զտէր Գալիթն, զտէր Վարդանէսն, զտէր Գրի- գորն, զտէր Պաղոս, զտէր Ստեփանոսն, զտէր Մարէոսն, և զԹաղէոս մահապսի, և զսարգաւաքէրն՝ զՄիբիշան, և զՄինասն, և զՋանիկն, և զՀայրապետն, և զայլ ամենայն զմեծն և զփոքրն:

Կազմեցաւ սուրբ Աւետարանս ի թվականիս Հայոց ՋՃԼԳ. (1484), և Քրիստոսի փառք յափտեանս, ամէն: Ով որ զմեր յիշատակութիւնս ջնջէ կամ կտրէ, նայ անիծած լինի յաստուծոյ և յամենայն սրբոց նորա: Շատ անմիտ զայդ կառնեն, զուր մի՛ առնէք, զձերն գրեցէք և զմերն անջինջ պահեցէք:

* Վերոհիշյալ վկայարանությունը գրված է 1484 թ., ըստ այդմ սույն հիշատակարանը պայ- մանականորեն տեղադրում ենք 1484-ի թվաշարքում:

** Հիշատակում է իր բազմաթիվ օտարան մերձատրոններին: Ուշագրավ են՝ Մումպարաք (ար.), Մզիկիշ (իգ.), Նատար (ար.), Գոհարշատ (իգ.) անունները:

Կրկին աղաչեմ յիշել յաղաւթս զվարդպետն իմ՝ զտէր Գրիգորն, և զմիս ուսուցիչն իմ զԳալիթ Սառանէնց յիշեցէք և աստուած-ողորմի ասա- ցէք, և աստուած զձեզ յիշէ, ամէն: Սովորութիւն է աստուծոյ այլում բերա- նով այլում ողորմիլ, զուր աստուած-ողորմի ասացէք, և աստուած ձեզ ողորմի, ամէն:

68

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երևան 9233

Գրիչ՝ Յակոբ վայր՝ Աղբամար

...Հեղահոգի տանուտէրն խոջա Սաղաղէն... ևս զծագրել զսա յիշա- տակ հոգոյ իւրոյ և եղբարն՝ խոջա Թումարէկին, որ յայսմ ամի փոխեցաւ ի Քրիստոս երիտասարդ և տղա հասակաւ ի զարիբութիւն, և եթող սուր անմխիթաբ, այլ և ծնաւոցսն Յովանիսին և Ղանիմին. և կո//ղակցացն Մէլէթ-Խարունին և Ասլի-Փաշին, և տղայոցն և զաւակացն և ամենայն արեան մերձատրացն իւրեանց՝ կենդանեացն և հանգուցելոցն, առհա- սարակ:

Եւ արդ ևս՝ յետինս ի գրչաց և անարժանս ի կարգաւորաց սուտանուն կրանաւորս Յակոբ... կատարեցի զսա մեղսամած մատամբ իմով յաս- տուածարնակ կղզիս Աղբամար, ընդ հովանեաւ ամէնայաղթ սուրբ Խաչիս և սուրբ Նըշանիս, ի հայրապետութեան տեսուն Ստեփաննոս կաթողիկո- սի, ի թուականիս Հայոց ՋԼԳ. (1484)...

Արդ, որք ճաշակիք յաստուածաին բուրաստանէս և յամէնայի սեղա- նոյս, // որք պատահիք սմա տեսութեամբ և կամ ընթերցմամբ... յիշեցէք ի Քրիստոս զառաջ յիշեցեալ զստացողն սուրբ Աւետարանիս ըզխոջա Սա- ղաղէն, և զեղբայրն զխոջա Թումարէկին, և զծնաւոցն իւրեանց՝ զՂանիսնց Յովանէսն, և զՂանիմ-Մէլէթ, և զՍաղաղի կողակիցն զՄէլէթ-Խարուն, և զորդիքն զՄակարոց, և զՄիբաթ, զՊարսամ, և զԽոջամիթ, և զդասերքն զԳիլբուշատ և զԱնիլիան, և զԹումարէկի կողակիցն՝ զԱսլիփաշէն, և զտղայք նոցին՝ զՍալտանշայ, զՍաֆարշայ և զՍեֆանդար, և զդուստրն զԱսլիգաղէն, և զքոյրն զՋանիփաշայ, և զայլ ամենայն արեան մերձա- տրքն՝ զկենդանիքն և ըզհանգուցեալքն, և զզնած ծառէն՝ զԳուրդանէն...*

3r ...Ընդ նոսին և զիս՝ զանպիտան և զանարժան և զմեղաւոր ծառայս աստուծոյ զՅակոբ աղաչեմ յիշել ի տէր, և զիմ անարժանութիւնս, նաև զծնաւոցն իմ զՅովանէկի և զՓաշայ, և զեղբայրն իմ զՍուլիթաս, որ յայսմ ամի փոխեցաւ ի Քրիստոս, և զեղբօրորդին իմ զՍտեփանոս, և զվարդպետն

* Բաց ենք թողնում երկուսուկես էջ բունդ մի ընդարձակ մաս, ուր գրիչը 5 անգամ, համանման տարածում արտահայտութիւններով, խնդրում է հիշել ձեռագրի վերահիշյալ ստա- ցողներին՝ Սաղաղին, Թումարեկին և մյուսներին:

իմ գտէր Յովաննէս կրօնաւորն, որ զարինակն շնորհեաց, և դամենայն երախտաւորք և դամենայն աղգականքն իմ... և ծաղկողին՝ տէր Կարապետ վարպետին, որ մեծաւ աշխատանաւր նկարեաց զսայ, այլ և վայելողին՝ տէր Յակօբին, և տէր Հայրապետին, և տէր Սամբուոնին, և որք զկնի նոցա լինին...

6ա Ես խոշա Սաղաղայ և Թումարէկ* ստացար զսուրբ Աւետարանս ի հալալ և յարգար վաստակոց մերոց և տուար զսա ընծայ ու նուէր Պարբասի սուրբ նշանին, ի ձեռն տէր Յակօբ քահանային և որք զկնի նոցա լինին, զի յամենայն ամի զյիշատակարանս ընթեռնուն և մի ձանձրանան թէպէտ յաճախ է** և անյարմար, աստուած զիրենանց հոգին լուսաւորէ. որ կամենան և կարգան աննախանձ, և խոշորութեանն և սխալանացն անմեղադիր լերուք, զի կար մեր այս էր...***

69

Գ Ա Ն Ձ Ա Ր Ա Ն

Երեան 4767****

Գրիշ՝ Թումայ վայր՝ Աղթամար

313ա ...Եւ արդ ես՝ ...անյիշելիս ի գրչաց սուտանուն քահանայ Թումայ՝ եղկելի ողի, տեսի զսէր և զփափագ սորա (Սարգսի) առ հոգևորսն և... զծագրեցի զսա մեղսամած մատնամբս իմով, մեծաւ աշխատութեամբ յաստուածարնակ կղզիս Աղթամար, ընդ հովանեաւ հրոշակաւոր և երկ/ 313բ նանման գումբեթալարկ սուրբ Խաչիս և սուրբ Յարութեանս, ի հայրապետութիւն տեառն Ստեփաննոսի, և ի թուականութեան հայկազեան սոմարիս ՋԼԳ. (1484)...

Արդ, ես՝ Սարգիս և կենակիցն իմ Եղիսաբեղ լուսազարդ և ուրախարար բանից ցանկացող եղէ և ստացայ զնրիթ սորա ի հալալ արգեանց իմոց և նուիրեցի ի դուռն սուրբ երեշխատր Աստուածածնին՝ Մկրտովանիցն, որպէսզի ուրախացին սովաւ հանապաղ մանկունք սուրբ եկեղեցոյ համեղաբան գանձիւքն և քաղցրեղանակ մեղեդեաւքն և տաղիւքն, որ |||

* Այս հատվածը գրված է ստացողների անունից, բայց նույն գրչի կողմից, որպես հիշատակարանի շարունակություն:

** Ակնարկում է ստացողների մասին հիշատակարանում եղած միանման հատվածների առատությունը, որ արված է, հավանաբար, ստացողների պահանջով:

*** Ձեռագրից պահպանվել է միայն հիշատակարանը. այն անգամահատված է եղել ձեռագրից զեռուս 1888 թվականին, երբ Ղ. Փիրղալեմյանը լուսանցքների վրա գրել է տեղեկություն իր կողմից օգտագործված լինելու մասին: Նա հայտնում է նաև, որ այն ձեռագիրը, որից հանված է հիշատակարանը, գտնվել է Բաղեշի սուրբ Սարգսի եկեղեցում:

**** Այս Գանձարանը, մինչև առաջին համաշխարհային պատերազմը պահվել է Վարդգի վանքում: Ձեռագիրը տեսել և նկարագրել են Ղ. Փիրղալեմյանը (տե՛ս № 4515, էջ 227), Հ. Բարալեմյանը (№ 6333, էջ 452) և Ե. Լալայանը (Ցուցակ Վասպուրականի, սյուն. 536):

70

Շ Ա Ր Ա Կ Ն Ո Յ

Երեան 1585

Վայր՝ Աղթամար

213բ Փառք անեղ էին, անսկիզբն արարչին Ամենից գոյացուցչին, յանէից հաստչին, Հաւրն անպատճառին, Որդւոյն պատճ (՝) իւրում բանին, Ձի է միակ ի յերեսին՝ Երբեակ ի մին անքննային, Ի պատկերէս մեր տիրային Տէր ճանաչի անհասն յերկին, Մարմին և բան և հոգիս մին Երիս և մի ի բոլորին, Որ արժանի արար սմին Հանել ի յանկ զտառս կոծախն, Ձի յոյժ կարիք էաք սմին, Ի կղզիս, որ Ախրալ մալր կոչին, Ընդ հովանեաւ սրբոյ Խաչին Ի ամէնաւրհնեալ Աստուածածնին, Թուով հասեալ յիննհարիւրին՝ Երեսուներեք սարբար նորին (1484), Ի վայելումն իմում անձին Եւ յիշատակ իմ ծնողին:

71

Յ Ա Յ Ս Մ Ա Ի Ո Ի Ր Ք

Կայրենի համալսարան, Ֆ. Մակիր, Ցուցակ 17, էջ 38

Գրիշ՝ Մելիխեթ վայր՝ Բաղէշ

533ա ...Եւ ես՝ փոռն գրիչս Մելիխեթ քահանա՝ ծանրաբեռն մեղաւք, տգէտ գիտութեամբ և անիմաստ մտաւք, անհմուտ գրոց գիտութեան և անվարժ արուեստիւք, յանդգնութեամբ ձեռնարկելով ի մեծ գործս յաւս ոչ ըստ իմում կարողութեանս, այլ ապաւինելով յամենակարող զարուսթիւն պարզեատուին, որ տա առատապէս և ոչ նախատէ, բազում և մեծ աշխատանաւ հասուցի զսա յաւարտումն յաստուածապահ քաղաքս Բաղէշ, ընդ հովանեաւ հինկ խորանացս՝ սրբուհոյ Աստուածածնին, և սուրբ Սարգսի զարավարին, Պետրոսի և Պօղոսի, և սուրբ Խաչին: Ի թուականիս Հայոց

ի Զ. և ԼԳ. (1484) ամին, և հայրապետութիւն տէր Սարգսին և ի դանութիւն* Ազոսքէկին:

...Քրիստոս աստուած դասակից և պսակակից արասցէ սրբոց Հոսիփօսիմեանցն և Գայիանանցն զհոգի ստացողաց գրոցս պարոն Սէքին, և Մուրադին, և Գիլատին, և Մելիֆոնին, և Ղազարին, և Մկրաչին, Մարքեաթունին, և Մուսիսին, և Թուրվանդին և Սարգսին մշակին** և աստուած-ողորմի Սարգիս քահանային, փծուն գրչիս, ամէն:

Գարձեալ կրկին աղաչեմ զամենեսեան, որք հանդիպիք այսմ աստուածաշունչ տաշոխ կարդալով կամ արինակելով, յիշեսչիք յազաթս ձեր զգծող սորին զՄելիսէք, և զծնաւոսն իւր զՅոնանէս քահանան և զԱզիզն, և լի բերանով աստուած-ողորմի ասացէք, և ինքն տէրն ամենայնի մեզ և ձեզ ողորմեսցի, ևս առաւել ստացողի գրոցս Սարգիս քահանայ զծողիս, ամէն:

Որ քահանայ և կամ ժողովուրդ, որ զայս ծախէ և կամ գրաւէ՝ զպատինն զՈւղայի աոցէ և զխաչայհանուածացն, ամէն, եղիցի, եղիցի:

72

Ա Ի Ն Տ Ա Ր Ա Ն

Ատրպատականի Մոսամբար գյուղ, ՄՏՄ

Գրիչ՝ Գրիգոր

Արդ, եղև զբաւ գրչութեանս այսմ աստուածաշունչ սուրբ Աւետարանի ի թվ. Հայոց ԶԼԳ. (1484), ի դառն և ի դժնդակ ժամանակի, յորում կամք նեղեալ յանօրինաց, ձեռամբ Գրիգոր անարժան արեղայի Յովնանէս վերածայնելոյ***:

73

Ա Ի Ն Տ Ա Ր Ա Ն

Գ. Սրուանձտեանց, «Քորոս Աղբար», Բ, էջ 302 (Կամախ, Թագէոս առաքելոյ վանք)

Գրիչ՝ Առաքել վայր՝ Աւագ վանք

...Գրեալ յԱւագ վանք... ի թվ. ԶԼԳ. (1484), աւուրս երջանիկ բարունապետին Յոնանէս վարդապետի, եղեալ յիշատակ ի սուրբ անապատիս, յիշեսչիք զառաջնորդն սուրբ ուխտիս զՊաղոս հայրապետն... և զԱռաքել գրչակս...

* Տարված է «Իշղանութիւն»:
** Գատարկ տեղ է թողնված:
*** Մազկոզն ու կազմողն է Մարգար երեցը, ապա Իրրիանոս արեղան:

74

Ճ Ա Շ Ո Յ

Տ. Պալեան, Ցուցակ Ս. Կարապետի վանոց, էջ 14, նաև «Մադիկ» 1891, ք. 32, շա, 1959, 421—424

Գրիչ՝ Յովանէս վայր՝ Կեսարիա, Գրիգոր Նիսացոյ վանք

Ա

379ա Յայս հրաշափառ մեծի տանինս,
Քեզ երանի, որ հանդիպիս
Լուսափթիթ բուրաստանիս
Հոգիաբուղիս սրբոյ տառիս:
Երբ լի սրտաց ծունր կրկնիս,
Սիրով հոգոյդ յաստուած հպիս,
Յայնժամ յիշեա դու զեղկելիս՝
ԸզՅովանէս գծող տառիս՝
Զմեղաբ թաղեալս ի մէջ տղմիս՝
Զդեղերեալ տիաբ լալիս,
Որ զձե ունիմ կրանաւորիս,
Գործոց բարեաց [թափուր] հոգիս.
Եւ արդ յիշէք զմեզ ի բարին,
Յիշեալ լիջիք յայնմ առեսին:

Բ

395ա ...Արդ, ցանկացաւ եղեալ այսմ լուսազարդ բուրաստանիս հոգևոր և աստուածասէր մղտեսի խօճայ Մանուկն, և ետ գրել և ոսկով զարդարել զաստուածատունկ լուսափթիթ սուրբ տառս՝ որ կոչի Տարեղիրք, և եզ զսա յիշատակ անջնջելի ի դառն սուրբ Աստուածածնին ի մայրաքաղաքիս, որ Կեսարիա անուանեալ կոչեն Կապարովկեցոց: Ի հայրապետութեան տէր Ստեփանոսի, որ յայսմ ամի փոխեցաւ ի Քրիստոս, և յեպիսկոպոսութեան այսմ նահանգիս տէր Անդրիասի և տէր Կիրակոսի, ի թվականութեան Հայոց ԶԼԳ. (1484):

Արդ, գրեցաւ սա և ծաղկեցաւ և ոսկով զարդարեցաւ ձեռամբ մեղաւոր և անարժան և փցուն և տխմար գրչի Յովանէս յանցաւորի, ի հոշակաւոր անապատս սուրբ Գրիգորի Նիսացոյն, ընդ հովանեաւ սրբոյն Յակոբայ Մծրնայ հայրապետին և սրբոյն Ստեփանոսի Ունեցոյն: Եւ եղաւ յիշատակ ի սուրբ Աստուածածինն մղղիսի Մանուկին, և իւր կողակցին Խթայիաշային, և ծնողացն իւր մղղեսի Մելիֆչին, և մղղեսի Ասիմելիֆին, և եղբայրն Երանչին և Խասպակ սարկաւագին, և իւր որդոցն Ամիբին և Գրիգորին, և երկու Ղարիպչին, և իւր հոգևոր որդոյն Քորոսին, և փեսանուն Ղարակազին, և Աստուածատուրին, և Խառչին, և դասերացն Քիմիա-

յին, Խարունճուխին և Խարփաշային*, և ամենայն արեան մերձատրացն իւր՝ կենդանեաց և ննջեցելոցն, ամէն:

Յիշեցիք ի Քրիստոս զուսուցիչքն իմ զՍամուէլ և զՊետրոս կուսակրան արեղայքն, որ բազում աշխատութեամբ սնուցին և ուսուցին զմեզ, հատուցէ նոցա աստուած իւրեանց աշխատանացն փոխարէն զերկնից արքայութիւնն և զանտրտում ուրախութիւնն, ամէն:

Դարձեալ, յիշեցիք ի Քրիստոս զեղբար զուստրն իմ զԳուհարն և զզուստրն իւր զՄալխարուն, որ բազում աշխատութեամբ սպասատրեցին մեզ և ազնական եղեն ի խաղել թղթիս, և յայլ ամենայն սպասատրութեան: Եւ զաշակերտն իմ զԱստուածատուր սարկաւազն, և զՊետրոս սարկաւազն, որ զգրոցս թուղթն կոկեցին և ազնական եղեն գրոցս, յիշեալ լիցին ի Քրիստոսէ յաստուծոյ մերոյ, ամէն**:

Քահանայք և տանուտէրք և ժողովուրդք, ունկն դիք մղղեսի Մանուկին և վկայ կացիք այս բանիս, շունի որ իշխանութիւն, ոչ յիմ ազգականաց և ոչ որ յաւտարաց այս գրոցս, որ յԱստուածածնիս գրանէն հանէ զայս գիրքս, ոչ ծախելով և ոչ գրաւ դնելով և ոչ այլ բանիւ. և թէ յանդոնի որ և հանել ջանայ՝ ելցէ ինքն զարմաւբն ի Քրիստոսէ արքայութեանէն, և մասն և բաժինն զկայէնի, զՅուդայի և զխաչահանուացն ընկալցին: Եւ որ խնամով պահին և դաստարակաւ բռնեն և մոմ շկաթեցնեն՝ արհնեն յաստուծոյ և յամենայն սրբոց, ամէն:

Ձեռս երթայ դառնայ ի հոդ,
Գիրս մնայ յիշատակող,
Ով զմեզ յիշէ սրտի բուրբ՝
Տէրն ողորմի յատեանն ահաւոր:

75

Գ Ա Ն Ձ Ա Ր Ա Ն

Երևան 6333 (2. Բարաղամեան, Յուցակ վասպուրականի), 470

Գրիշ՝ Մելիսեբեկ

...Արդ, զրեցաւ աստուածաշունչ տառս, որ կոչի սայ Գանձարան ...ի թուականիս Հայոց 219. (1484), ձեռամբ անարհեստ գրչի Մելիսեբեկի, ի խնդրոյ իմաստուն և հանճարեղ քահանային Աստուածատրոյ, յիշատակ... հարն Խոսրովի և մարն, և կենակցին իւրոյ Գուլփաշին, և զաւակացն իւրեանց Կարապետին, որ տարածամ մահուամբ փոխեցաւ առ Քրիստոս և թողին սուգ անմխիթար ծնողաց իւրեանց...:

Դարձեալ, յիշեցէք ի Քրիստոս զստացող սուրբ տառիս զՄկրտիչն, և զկենակիցն զՍառէն, և զծնաւղքն իւրեանց...:

Դարձեալ, յիշեցէք ի Քրիստոս զՄելիսէք սուտանուն քահանայն, և զծնողսն իմ զՍտեփանոս և զԳոհար, և զզաւակսն իմ՝ զհանգուցեալն և զկենդանիսն, և աստուած-ողորմի ասացէք:

* «Մաղիկ»-ում՝ Խանփաշային:

** Շարունակութունը տպագրված է միայն «Հանդէս ամսօրեայ»-ում:

76

Գ Ա Ն Ձ Ա Ր Ա Ն

Երևան 6273 (Ղ. Փիրղալեմեան, Նշխարք պատմութեան հայոց), էջ 329, Ամասիա՝ ս. Նիկողայոս եկեղեցի

Գրիշ՝ Անդրէաս վայր՝ Ամասիա

Փառք... որ ետ կարողութիւն ինձ՝ մեղաւոր և անարժան... գրչի Անդրէաս մեղապարտ իրիցու, որ զրեցի զԳանձատետրս թախձեալ ոգով և մեղսամած մատամբ, ի թուականութեանս Հայոց 219. (1484), ի մայրաքաղաքս յԱմասիայ, առ դրան սուրբ Նիկողայոսի արագահաս և սքանչելագործի, ի կաթուղիկոսութեան տեանն Սարգսի և յնպիսկոպոսութեան տէր Յովնանէսի:

77

Գ Ա Ն Ձ Ա Ր Ա Ն

Երևան 10142

Ստացո՞ղ՝ Աստուածատուր

...Ստացանք զայ[ս ի] հալալ արդ[եանց] մերոց ի թ[վա]կան[ի]ս Հայոց 2. և 19.: Անիմաստ և մեղսամա[կար]դ անու[ան]եալ վարդապետ[ա]: Ե[ս Ա.]ստուածատուրս ահաւ |||*

* Ձեռագիրը քարացած է. բարեբախտաբար վերջին էջում մնացել է այս հիշատակագրութունը՝ խիստ քայքայված վիճակում:

Գրիշ՝ Սարգիս կաթողիկոս վայր՝ Հոռոմոսի վանք

557բ Ես՝ Սարգիս կաթողիկոս և Գրիգոր վարդապետ տեսաք զՏարեգիրքս, որ Աստուածատուր եպիսկոպոսն գրել է Եւբել և յիշատակ գրել ի Հոռոմոսի վանքս և անիծաւք փակել, որ ի սուրբ Յովանիսի դուռս կենա: Մեք այլ կրկին հաստատեցաք զՏարեգիրքս ի Հոռոմոսի վանքս, ի դուռս սուրբ Յովանիսիս, ի յառաջնորդութիւն վանիցս Գրիգոր եպիսկոպոսի, ի թագաւորութիւն Քավրիգոյ թախթի Յաղուպ փաթշահի, ի թլ. ՋԼԳ. (1485), և եթէ յառաջնորդաց և կամ յայլոց զինչ և իցէ՛ թէ ի կարգաւորաց և թէ յաշխարհականաց, թէ յրոստակաց և թէ յազատաց՝ կամեսցին եթէ այս գիրքս ի վանացս հանցեն կամ ծախելով, կամ գրաւելով՝ զանէճքն, որ տէր Աստուածատուր եպիսկոպոսն գրել է՝ կրկին և երեքին առցէ. ապա հաստատուն պահողքն արհնին յաստուծոյ և յամենայն սրբոց նորա և ի մէնչ, ամէն, եղիցի, եղիցի:

Գրիշ՝ Խաչատուր վայր՝ Սանահին

236ա ...Եւ արդ, ես՝ յետինս և անարժանս կարգաւորաց Խաչատուր մեղուցեալ գրիչս տեսի զսէր և զփափագ Բէկիխարուն ապաշխարողի, զոր վազուց հետէ ունէր զփափագ սուրբ Աւետարանիս: Եւ իմ անընդունակ գոյով յարուեստ գրչութեան և բազում մեղաց ցնորիւք պաշարեալ, այլ ըստ կարի մերում, զոր պարզեաց մեղ մարդասէր հոգին, յանձն առի և բազում աշխատութեամբ և տառապանաւք գծագրեցի զսայ մեղսամած մատամբ իմով և երկնահանգէտ և ի գերահոշակ ուխտս որ կոչի Սանահին. ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնիս և հրաշափառ կաթաղիկէիս, ի յառաջնորդութեանն տէր Բարսեղ եպիսկոպոսի և այլ միաբանիցս. ի թուականութեանն Հայոց ՋԼԳ. (1485), ի դառն և ի շար ժամանակիս, որով նեղիմք ի բռնութենէ անարիւնաց:

Եւ արդ, երեսս անգեալ աղաչեմ... յիշեցէք յաղաթս ձեր զիս՝ զԽաչատուր անարժան արեղայս, որ զանունս միայն ունիմ, և զբազմերախտ

հարեղաւորս իմ՝ զսէր Վարդան կուսակրան արեղայն, և զուսուցիչն իմ զտէր Արիստակէսն, որ բազում աշխատութեամբ ծաղկազարդեաց զսուրբ Աւետարանս, և զհամշիրակ եղբայրն իմ Մկրտիչ կուսակրան արեղայն, նաև զծնաւզսն իմ՝ զհայրն իմ զՅովաննէս և զմայրն իմ զՀազարէվարդն, որ բազում աշխատանաւք ծառայեցին մեզ: Այլ և աղաչեմ կրկին մազթանաւք յիշեցիք ի Քրիստոս և զբոյրսն իմ զՆիկար-Խարունիս, Աննա-Խարունիս, Նոյիմզարին՝ զհանգուցեալսն ի Քրիստոս...

Վրաստանի արվեստների պետ. թանգարան, Ք[արթլի] № 1045

Գրիշ՝ Վարդան վայր՝ Չորիվանք

ա

Փառք... վասն որոյ ցանկացող եղեալք աստուածաշունչ սուրբ Աւետարանիս, բնութեամբ հեղ և հոգեաւոր կիւնն զԽոնդս և Արգարիկն և Մէլի ի-Խարունս և Խէրանշէն յուսալով ի բան մարդարէին, որ ասէ Երանի, որ ունիցի զաւակ ի Սիովն և ընդանիս վերինն Երուսաղէմ, և ի բան տեանն, որ ասէ Գանձեցէք ձեզ զանձ յերկինս ուր ոչ գող մերձեցայ և ոչ ցեց ուտիչ ապականէ: Ըստ յայսմ յուսո և պայմանի պատուական և հաւատարիմ կիւնս այս Խոնդս ստացող եղեալ Աւետար[ան]ին բաներացս և ետ գրել զսայ ի հալալ ընչից յիշատակ իւրն, և ծնաւդացն իւրոց, և ամենայն արեան մերձաւորն. ով վայելէ զԱւետարանս աստուած ողորմի ասէ Խոնդին և ծնողաց նորին, զի անդին դանձ է Աւետարանս հոգոց կեցուցիչ, մեղաց բախչ և ազատեցուցիչ. ի սուրբ հանդերցիւք պատատեցէք և ի սուրբ տեղ պահեցէք:

Արդ, եղև զբաւ գրչութեան աստուածախաւս սուրբ Աւետարանիս ի թվականութեան հակադեան տամարիս ՋԼԳ. (1485) թվի, ի դանութեան Յաղուպ-բէկին, որդոյ Հասան-բէկին, որ եկն և էառ զՔաւրէզոյ թաղոսս և խաւար էած եկեղեցեաց, զի զանկակն ի վեր առին, զոր տէր աստուած ազատեցէ զմեզ ի սոցանէ, ամէն:

Ի հայրապետութեան Հայոց տեանն Սարգսի՝ ի յաթոս սուրբ էջմի-ածնիս, ի վանս որ կոչի Չորիվանս, ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնիս և սուրբ Վարդանանց նահատակիս, որ աստ կան հանգուցեալ:

Ձեռամբ մեղսասէր և փցուն գրչի Վարդան վարդապետի, որ անունս միայն ունիմ վարդապետի և ոչ զգործս, վայ և եղուկ ինձ Ռ. (1000) բերան, թէ ինչ կայ յԱւետարանս ու ես յամենոցէ մահրում եմ և որք վայելեն՝ յամենայն ամի երկու անգամ յիշատակարանս կարդան, մէկ ի զատկի ճրագլուցին և մէկ յայտնութեանն կարդան ի յատենի, և որք լսեն աստուած-ողորմի ասեն որք երախտիք ունին ի սուրբ Աւետարանս կամ տուրք տալով կամ ուտացէնելով. և թողութիւն մեղաց հայցեցէք. աղաչեմք, ո՛վ սուրբ ընթերցողք և լսողք, ստացողաց սորայ, ևս առաւել

Կծագրողիս՝ նուստ Վարդան վարդապետիս, և ծնողաց իմոց, և հարն իմոյ հանգուցեալ ի Քրիստոս Զանոյ, և մարն իմոյ Քարամ-Խարունին. և եղբայրն իմ սրբասնեալ քահանայն Մխիթարին, և հարագատացն իմոց՝ Ղալամշին և Զահանշին և Ընտակիսին, և ամենայն արեան մերձաւորաց՝ կենդանեաց, մեռելոց: Այլ և յիշեսցիք ի մաքրափայլ յաղաթս ձեր զըստացաւ սուրբ Աւետարանիս զհաւատարիմ և զերկիւղած և աստուածասէր կինն զԽոնդն, որ տղայ հասակաւ փափագեցաւ սուրբ Աւետարանիս, որ որդի շունէր յիշատակ. ըստացաւ զԱւետարանս ի հալալ ընչից յիշատակ իւրն, և ծնաւոցն, և ամենայն արեան մերձաւորացն, և երեխտաւորացն իւրն հոգոյն՝ Խոնդին և Ագարիին, և ծնողացն իւր Մէլի-Խարունին և Խէրանշին, և եղբարն Հայրապետին, և տալին Խոնդիին, և միւս տալին Մինա-Խարունին, և Պաշարաքին, և Քեղիպարին, և Յովանիսին, և դասերացն իմոց Խուպնազին և Քամամին, և եղբարորդին իմ զՎերանէս սարկաւազն՝ վայելող սուրբ Աւետարանիս: Այլ և յիշեսցիք զպատրոնն իմ զՄարտիրոսն, և զՈւսէփն, և զՀարագաթին, զԶահանշէն: Այլ և յաղաթս ձեր յիշեսցիք զՆարեկիզն, զԸնտակէսն և զԱմիրանշէն, զորն յիշեսցար, զորն ոչ կարացար յիշել, ամենեցուն աստուած-ողորմի ասացէք, ևս առաւել Խոնդին, որ աշխատեցաւ և զգինն երես Աւետարանիս, և կարդացողաց, և լսողաց, և ժամատեղ եկողաց, և աստուած-ողորմի ասողաց, ամենեցուն աստուած-ողորմեսցի իւր միտանգամ զալըստեանն, ամէն և եղևցի, և զիցի:

Բ

Զսակաւ ծրաւդս լուսայգարդ մատենին զՎարդան վարդապետս և զծնաւոյն իմ յիշման արժանի առնել, ո՛վ սուրբ ընթերցաւորք, զի յոյժ կարաւ եմ ձեր սուրբ արտուաստալից աղաւթիցդ, զի ներումն արասցէ Քրիստոս աստուած բազում սղալանաց իմոց ըստ ձերոց հայցման և զուք յիշեալ ի վարձս ընկալչիք ի Քրիստոսէ աստուծոյ մէրո, ամէն:

Գ

Զմեղաւոր ծրողս զՎարդան վարդապետս յիշեա, ո՛վ սուրբ ընթերցող:

81

Ս Ա Ղ Մ Ո Ս Ա Ր Ա Ն
Քաղրիզ, ՄՏՄ

Գրիչ՝ Բարդուղիմէոս
վայր՝ Մաղարդավանք

ա

- 134ա Տաճար տեսայ մին լի լուսով,
- Կաղմած, զուգած ութ անկիւնով,
- Վաթսուն ու շորս սակի դոնով
- Հարիւր ու յիսուն պատուհանով.
- Կուսանք ի նա կային լալով,
- Գողք և պոսնիկք պարեն հոգով,

Որ որ առնա դիմէ յուսով,
Զնա բմայէ ոսկի թասով:
Ի տէրութեան հայկազանի,
Տէր Սարգիս սրատրիարգի
Իննհարիւր թուականի,
Երեսուն շորս թիւ աւելի (1485),
Մաղկեցաւ Սաղմոսարանս
Ի հոշակաւոր վանքս Ստեփաննոսի
Զեռամբ ախմար նկարողի,
Որ Աքանաս անուն կոչի:

Տէս ո՛նց գովեցի զքեզ, վարպետ, լա՛ւ ծաղկէ զՍաղմոսարանս:
...Արդ, գրեցաւ Սաղմոսարանս ձեռամբ յոգնամեղ սուտանուն Բարդուղիմէոսի, որ սակաւ ատուրս հոդ լինելոց եմ, ի տեղիս որ կոչի աստուածաբնակ Մաղարքէվանք, առ սոս երջանիկ և առաջնորդ սուրբ ուխտիս զտէր Վարդան արհեստիսկոպոսի, և զվարպետն իմ զտէր Յակոբ փիլիսոսփայն և զուսուցիչն իմ զտէր Պետրոս մահապան:

Արդ, ես Մելիքէսէր արեղայս գնեցի զՍաղմոսարանս յիշատակ ինձ և իմոց, հարն իմոյ Քաղղիսարին, և մարն Քամամբաւէ (՝), և հարեղբար տէր Ստեփաննոսին, և հարեղբարորդէցն տէր Ստեփաննոսին, և զտէր Պաղոսս կուսակրան պատուական կազմողին, և տէր Քաղէոսին և զեղբայրն իմ զՊապիշանն, և զկողակիցն իւր զԿուլփաշէն, և շորդիւրն իւր զՍլքունջանն, զԱմուջանն, զՄալխայսարն, զՔաղղիսարն, և զմիւս եղբայրն իմ զՓիրիկն, և զկողակիցն իւր զՍաւրղանն, և զփեսէն իւր զԱնկիշէն, և զկողակիցն իւր զՏիկիմէրն, և զեղբայրն իւր զՄուրաշէն, զՔաղղարշէն, զՍտեփաննոսն, և զբուրն իւր զՄէլիք-Խարունն, և զբովերբն իմ զՆուրիջանն, և զորդիբն իւր զՆուրսէսն և զՄանուրէկն, և զմիւս բուրն իմ զմուրսն, և զորդիբն իւր, ամէն: Եւ զհանգուցեալ բուրն իմ Դիկիմէրն, և հարեղբայրն իմ զԼիպարիկն, և զհանգուցեալ որդին իւր զՄկրտիչն, և զմնացեալ որդիբն իւր զՈվանէսն, զՄուրատն, և զբուր սոցա զԶահանսի, և զմիւս հարեղբայրն իմ զՔարսեղն, և զորդին իւր զխաւչա Քաղրիղուլի, և զբուրն իւր զԽէրաթն, և զհանգուցեալ բուրն իւր զԱղուրն: Եւ զմիւս հարեղբայրն իմ զՆուանշախն, և զորդիբն իւր զՆորշախն, և զՊարոնշէն, և զհանգուցեալ եղբարբն իւր զՆուրամիրն և զՋանամիրն, որ կարաւտ սրախ առ Քրիստոս է գնացել, և բուր սոցա զՊալշիշախն, և զմիւս հարեղբայրն իմ զՔայիպշէն, և զորդին իւր զՍայիպշէն, զՋանփաշէն, և զբուր սոցա զՆազմէլիքն, զԴունամէլիքն, զԹովսծամն:

82

Գ Ա Ն Ձ Ա Ր Ա Ն
Երևան 5879

Գրիչ՝ Մինաս
վայր՝ Արնէշ

278բ Փառք... որ ես կարողութիւն տկար անձին իմոյ Մինաս սուտանուն քահանայի հասանել յաւարտ սուրբ Գանձարանիս յուրախութիւն մանկանց սուրբ եկեղեցոյ և ի տանայխրմբութիւն սրբոց վկայիցն. ի թվ.

ՋԼԳ. (1485), քաղաքն յԱրևելջ, ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնին, յիշատակ Յովանիսին, և ծնողացն Շնորհարին, և Թողանին, և զաւակացն Մուսիսին, և քուրոշն Թաղայ-Մելեֆին, և Խոռոմսիմին, և Մարեմին, և Եղիսայրեբին, աստուած ողորմի ասացէք Յովանիսին և ամենայն արեան մերձաւորացն, ամէն:

83

Շ Ա Ր Ա Կ Ն Ո Յ

Երևան 6273 (Ղ. Փիրղալեմեան, Նշխարք պատմութեան հայոց), էջ 334—335, վան

Գրիչ՝ Յովհաննէս վայր՝ Աղթամար

...Քայց զրեցաւ սա ի թուականիս Հայոց ՋԼԳ. (1485), յաստուածապահ կղզիս Աղթամար, ընդ հովանեաւ մեծափառ և զմբեթալարի և, երկնանման սուրբ Խաչի տաճարիս և այլ սրբութեանց, որ աստ կան հաւարեալ՝ բարեխօս վասն ամենայն աշխարհի, ի հայրապետութեան տեառն Ստեփաննոսի, ձեռամբ անխմաստ և փծուն զրչի Յովհանիսի անարժանի և սուտ արեղայի, ի վայելումն Ստեփաննոս կրօնաւորի:

84

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Մ. Բարխուդարեանց, Արցախ, էջ 148

Գրիչ՝ Մկրտիչ վայր՝ Սալնանապատ

Հաւատարիմ տանուտէրն Յակոբ և հայր իւր պարոն Գրիգորն, որ ստացաւ զսա ի հալալ վաստակոց իւրոց... Եւ արդ, ես յետինս ի զրչաց և անարժանս ի կարգաւորաց... Մկրտիչ արեղայ... Գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ի յաստուածարնակ և հրեշտակաճեմ սուրբ ուխտս, որ Սալնանապատ կոչիւր, ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնիս և սուրբ Կարապետիս... ի հայրապետութեան տեառն Սարգսի կաթողիկոսի և ի թուականիս Հայոց ՋԼԳ. (1485), ձեռամբ Մկրտիչ հարեղայի...

85

Շ Ա Ր Ա Կ Ն Ո Յ

Ձմառի վանք, Անտոնեան հաւարածոյ 154

Գրիչ՝ Առաքէլ վայր՝ Աւախ վանի

392բ ...Արդ, զրեցաւ Շարակնոցս ի լաւ և յընտիր արինակէ թվ. ՋԼԳ. (1485), ի սուրբ անապատս որ կոչի Աւախ վանի... առ ոտս Յովհաննէս

րարունապետին, և Ստեփաննոս վարդապետին, և Աբրահամ վարդապետին, և զրոց աշակերտացն, և այլ կրանաւորացն, ի յառաջնորդութիւն տէր Յովհաննէս եպիսկոպոսին և սպասաւորաց նորին, ձեռամբ անարհեստ զրչի՝ Առաքէլ սուտանուն արեղի...

86

Գ Ա Ն Զ Ա Ր Ա Ն

Վիեննա 318, Յ. Տաշեան, Յուցակ, էջ 760

Գրիչ՝ Սարգիս վայր՝ Կիրղի վանի

ա

215բ- ...Արդ, զրեցաւ Գանձարանս ի լաւ և յընտիր արինակէ ձեռամբ բազմամեղ և անիմաստ Սարգիս սուտանուն կրօնաւորի, ի թուականութիւն Հայոց ՋԼԳ. (1485), ի մայիս ամսոյ ի յինն, ի գաւառիս Թիւրիկոյ, ի յանապատս որ Կիրղի վանի կոչի, ի դունն սուրբ Աստուածածնի, և կենսակիր սուրբ Նշանին, և սուրբ Գրիգոր Լուսաւորչին, և սուրբ Յակոբի, և սուրբ Յովհաննէս աւետարանչի, և այլ սրբոցս որք աստ են հաւարեալ, ի յառաջնորդութեան սուրբ ուխտիս Կարապետ վարդապետին՝ վերագիտաւղի այսմ նահանգի...

Արդ, ազալեմ զձեզ, ո՛վ սուրբ ընթերցողք, յիշեցէք յազալիս ձեր զմեղապարտ զրիչս և զծնողս իմ զՂազարն և զԽաւորիմելեֆն, և զեղբայրսն իմ զՅովհաննէս երէցն և զԱստուածատուր երէց... Այլ և յիշեցէք զԿարապետ վարդապետն, որ զարինակն շնորհեաց:

բ

215ա Ո՛վ եղբայրքորդ հրաշալի, Մի՛ մեղազրէք ինձ՝ ախմարի, Սղալանաց՝ անարհեստ զրբի, Ձի շեմ հըմուտ այսմ արհեստի:

87

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Վենետիկ 135 (1519), Բ. Սարգիսեան, Յուցակ, հտ. Ա, էջ 598

Ստացող՝ Գրիգոր վայր՝ Սերաստիա

322ա ...Գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ի թուականիս Հայոց ՋԼԳ. (1485) ի հայրապետութեան տէր Սարգսի յաթոնն սուրբ Լուսաւորչի, ի յերկիրս Սերաստիոյ, ի յանապատիս՝ որ հանդէպ Սերաստիոյ է, ձեռամբ Փիլիպպոս եպիսկոպոսի, ի զրան սուրբ Աստուածածնիս և այլ բազմահաւար [սրբոցս], որ աստ են:

Այլ և յիշեցէք ի բարին զհայրապետ վանիցս զտէր Խաչատուր արեղայ, և զեղբայր իւր զՍողոմոն արեղայն, և զմիս Խաչատուրն: Քրիստոս աստուած իրեանց վարձահատոյց լինի, բազում աշխատութեամբ սպա-

սատրեցին ի գրելն սուրբ Աւետարանիս: Ընդ նոսին յիշեսցիք և զստացաւ սուրբ Աւետարանիս՝ զԳրիգոր նկարող, և զգեոտարոյս որդին զԱստուածատուր զպիր, և զեղբայրն իւր զԱռաքել ընթերցող, որ ստացաւ զսուրբ Աւետարանս ի հալալ ընչից իւրոց և եզ ի դուռն սրբոյն Մինասայ՝ յիշատակ ծնողաց իւրոց և մաւր Աստուածատուրին՝ Խուանդ իրիցկնոջն, որ փոխեցաւ առ Քրիստոս յանցեալ ամս, տարի մի է և է. (7) աւր, որ յուսով առ Քրիստոս փոխեցաւ: Արդ աղաչեմ զդասս լուսերամ քահանայիցդ, ի ժամ սուրբ պատարագին, որ կարկառէք զսուրբ Աւետարանս ի վերայ ձեռաց ձերոց, յիշեսցիք ի սուրբ աղաւթս ձեր զմայր Աստուածատուրին՝ զԽուանդ իրիցկինն, և լի և առատ սրտիւ աստուած-ողորմի ասացէք: Կրկին աղերսանաւք խնդրեմք ի ձէնջ յիշել աղաւթս զԳրիգոր անարժան հոգս, և զծնաւդսն իմ՝ զհայրն իմ զՇնոֆոր պարոն և զմայրն իմ Վարդտիկին, և զհարեղբայրն իմ զՊաղոս կրանաւոր, և Յովնանէս կրանաւոր, և զեղբայրն իմ զԱնդրէաս քահանայ, և զկենակիցն իմ զԽուանդ՝ զհանգուցեալ առ Քրիստոս, և լի և առատ սրտիւ աստուած ողորմի ասացէք: Եւ որ առատն է ի տուրս բարեաց ձեզ՝ յիշողացդ և մեզ՝ յիշեցելոցս ողորմեսցի, առ հասարակ, ամէն:

Ի թուին ԶԼԵ. (1486) եղաւ սուրբ Աւետարանս ի գրան տաճարի սրբոյն Մինասայ ի քաղաքս Թողար...

88

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Բրիտ. Թանգ. ՕԳ 2681 Կոնիքեր, Յուցակ 15, էջ 25*

Գրիչ՝ Աւետիք Հաղբատեցի վայր՝ Երուսաղէմ

ա

Փառք համագո... Յերեսս անկեալ առ ոտս սրբազանից քահանայից ընթերցողաց, այլ և համարէն ամենայն հանդիպողացդ և լսողաց մեղաւոր հոգս և բազմամեղ գրիչս Աւետիք սցւտանուն արեղայս Հաղբատեցի. և արտասուալից աչօք խնդրեմ յամենեցունց՝ յիշել սրտի մտաւք զանարժանս, զծնաւդսն իմ և զամենայն ազգն իմ, և զերախտաւոր քոյրն իմ ըզմուղղեսի Կովլարն, և զամենայն մերձաւորս, և զուսուցիչն իմ, և զվարպետն իմ, որ գիրս ծանոյց մեզ: Եւ որք յիշէք զմեզ զվերոյգրեալքս ի բարին՝ Քրիստոս աստուած զձեզ յիշէ յիւր անճառելի բարիքն, ամէն:

Արդ, գրեցաւ սայ ի սուրբ քաղաքս Երուսաղէմ ի դուռն սուրբ Յակոբայ, ի հայրապետութեան տէր Մկրտիչի արհիեպիսկոպոսի, և բաբունապետացս արի և քաջ և ի ծայր հասեալ ամենայն առաքինութեամբ զարգարեալ տեսականան Գրիգոր վարդապետի. և Խաչատուր վարդապետի** և զբազմերախտ հայրն մեր զԱռաքեալ Ճգնաւորն, որ ի մարմնի զոլով զանմարմնոցն բերէ յինքեան ըզնմանութիւն, որ և զթուխտս կո-

* Յ. Կոնիքերի ցուցակում հիշատակարանը բերված է շատ համառոտ: Բերում ենք ամերիկահայ բանասեր Հ. Քյուրդյանի հմուտ ընդօրինակութեամբ:
** Մի տող ազատ է թողնված:

կեաց և զկապն ուսոյց մեզ, և հայրաբար զթով խնամէ զմեզ. որո ըզքոխարէնն երախտեաց աստուած հատուցանէ ի միւս անգամ գալըստեանն իւրոյ, ամէն: Եղև զբաւ սորա ի թուականիս Հայոց ԶԼԳ. (1485), յամսեանն ապրիլի ժԼ. (18), ի փառս Քրիստոսի յուսոյ մերոյ:

Բայց յերեսս անգեալ աղաչեմ, ո՛վ սրբազան հայրք և եղբարք, զի սղալանաց եւ խոշորութեան անմեղազիր լերուք, զի կար մեր այս էր, և որ զմեզ յիշէ և աստուած ողորմի ասէ մեզ՝ յիշելոցս և ձեզ՝ յիշողացդ առհասարակ ողորմեսցի Քրիստոս աստուածն մեր, որ առատն է ի տուրս բարեաց, մեզ եւ ձեզ ողորմեսցի, և նմա փառք:

Այլ և ստացաւ սուրբ Աւետարանս զայս բարի և հաւատարիմ մարդն աստուծոյ պարոն Վարդան ի յիշատակ իւր, և ծնողաց իւրոց Ոսկէվանին և Խամուշին, և իւր կողակցին Սառաին, և իւր եղբարն Յակոբին, և իւր որդուն Լազարին, Տարեշին*, և Սկանտարին, և դասերաց Մարիամին և Մարգարտին, և այլ արեան մերձաւորացն: Եւ ստացաւ ի հալալ արդանց իւրոց յիշատակ իւր և իւր ննջեցելոց. և ով որ հանդիպի սուրբ աւետարանիս նա լի սրտիւ աստուած-ողորմի ասացէք Ոսկէվանին, և Վարդանին, և Յակոբին, և Տարեշին, և Սկանդարին, Սառային, և դասերացն՝ Մարիամին և Մարգարտին...

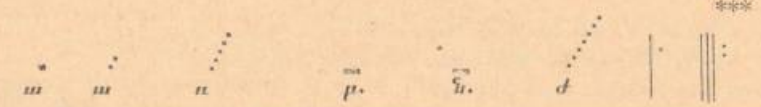
89

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երևան 6862

Հեա. ստացող՝ Մուրատայ

141բ ...Զվերջին ստացող սուրբ և աստուածաշունչ Աւետարանիս զՄուրատայ աղէն և զկենակիցն իւր զՊամար տատն, որ ըստացան զանառիկ մեծութիւնս ի հալալ արդեանց իւրեանց յիշատակ իւրեանցն, և ծնողացն իւրեանց, և ի վայելումն ծաղկեալ զաւակաց իւրեանց՝ տէր Առաքեալ քահանային, Մարէասին, Ղուկիկին, Վարդանին, Շէրանին, և որդոց իւրեանց Յակոբին և այլոցն** յիշեցէք ի մաքրափայլ յաղաւթս ձեր և աստուած զձեզ յիշէ, ամէն: Թվիս ԶԼԳ. (1485):

142ա Արդ, դարձեալ, կրկին անգամ աղաչեմ զպատահող սուրբ Աւետարանիս, յիշեցէք զՄուրատայն, զՊամարն, և զԱռաքեալ քահանայն, և զիւր եղբարսն, և զկենակից սոցա, և զմիւս եղբայր տէր Առաքելին զՓիլազաւն, որ կիսաւրեա փոխեցաւ առ Քրիստոս և զայլ ամենայն ննջեցեալսն, և աստուածն, որ առատն է ի տուրս բարեաց ձեզ՝ յիշողացդ և մեզ՝ յիշեցելոցս ողորմեսցի, ամէն:

* Գրված է «Տարեշին», իսկ տակը՝ «Տարեշին», քանի որ այս վերջին ձևով է գրված նաև հետագայում, ուղղում ենք՝ «Տարեշին»:
** Մյուս որդիների անունները լրացնելու համար տեղ է բաց թողնված:
*** Սածկագրի առաջին երեք տառերը կարելի է կարդալ «Արք», վերջին երեքը «համ», միջին երկու տառերը (ր. ն.), չենք կարողանում վերծանել: Թվում է թև ծածկագիրը պետք է կարդալ՝ «Արքահամ»:

ՏՕՆԱՅՈՅՑ ԵՒ ԱՂԹԱՐՔ

Երևան 8628

Գրիշ՝ Մովսէս

233ա ...Գրեցաւ Տաւնացոյցս և Կիպրիանոսս ձեռամբ Մովսէս արեղին, ի թվկ. Հայոց 217. (1485), ի վայելումն սրբակրան Ստեփանո[ս] արեղին և յիշատակ հոգ[ոյ] իւրոյ, նայև յիշատակ բուրոջն իւրոյ Գուլսու//րաքին, որ յայսմ ամի փոխեցաւ ի Քրիստոս, և որք հանդիպիք սմայ արիւնակելով կամ կարգալով յիշեցէք ի սուրբ յաղաթս ձեր գվերոյգրեալսն ի սմա. և որք յիշէք յիշեալ եղիցիք ի Քրիստոս Յիսուս ի տէր մեր, որ է արհնեալ յաւիտեանս, ամէն:

[2]աշխատողս ի սմայ՝ գծաղզաղս [և զ]կազմողս աղաչեմ յիշել ի տէր՝ գվիրակոս եպիսկոպոս*:

Ճ Ա Ռ Ը Ն Տ Ի Ր

Վրեննա 920, Հ. Ոսկեան, Յուցակ, էջ 507

Գրիշ՝ Մկրտիչ

214բ Քրիստոս Աստուած... ողորմեա Մինին, և ծնաւդացն Սալչուբին և Աւուլմուսեղին, և Մկրտիչ գծողիս, և ծնաւդացն՝ Կիւրակոսին և Սանդուխին, և զաւակացն Խաղաղարին և Մարտիրոսին և Մեսրոպին և Քուրանդին, և կենակցին Գուրխարին, և կարգացողաց և լսողաց, ամէն. թվ. 217. (1485):

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երևան, Մատենադարանի Կաթողիկոսական դիվան, թղթ. 240, վավ. 138 (հմմ. Հ. Քօփենան, Յուցակ Խ: Գաղեանի, Բ, էջ 52)

Գրիշ՝ Սիմէոն վայր՝ Երուսաղէմ

Արդ գրեցաւ բառաբուխ Աւետարանս ի սուրբ քաղաքս Երուսաղէմ, ընդ հովանեա սուրբ Յակոբայ որդոյն Զեքեթայ, որ է աթոռ սուրբ հայրապետին տեառնեղբարն Յակոբայ՝ առաջին պատրիարզին, զի այս է աթոռ նորա: Եղև կատարած սորա ձեռամբ մեղսամած և անարժան գրչի Սիմէ[օնի], ի յառաջնորդութեան սուրբ ուխտիս տէր Մկրտիչ արհնեպիսկոպոսին Կովեցոյն, համշիրակ եղբարն իւրոյ Խաչատուր վարդապետին՝ սնուցողին զիս...

Գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ի թուականութեանս հայկազեան տուարիս 217. (1485):

* Վերջին պարբերությանը գրված է մանր գրերով:

Մ Ա Շ Տ Ո Յ

Մ. Աթոռ 104, «Էջմիածին», 1960 թ., Մայիս, էջ 57—58

Գրիշ՝ Յովանէս վայր՝ Արեւել

ա

250ա Փառք... որ ետ կարողութիւն սխալամիտ և մատնադէտ և մեղսամած գրչի Յովանէս անարժան քահանայի յանկ հանել զաստուածախաւս կտակարանս աւժընդ:սկութեամբ սուրբ Աստուածածնին՝ ամէնարհնեալ և զերագով կուսին Մարիամու: Զնա կալեալ բարեխօս առ միածինն և աստուածն իմ Յիսուս Քրիստոս, աւարտեցաւ սուրբ տառս, որ այժմ Մաշթոց կոչի բոլոր, յամի 218. (1486) թուի, ընդ հովանեա սուրբ Աստուածածնի տաճարիս, ի յԱրեւել քաղաքիս, ի հայրապետութեան տեառն տէր Սարգիսի, և ի թագաւորութեան Յաղուպ զանին, և յեպիսկոպոսութեան Երկրիս տէր Յովսէփի և տէր Կարապետի և Գրիգոր վարդապետի: Ծաղկեցուցէ զնոսա տէր աստուած ի վերայ ծաղկեալ զաւագանաց և յետ ազդեացս ելանելոյ սուրբ վարդապետացն զասակից և պսակակից արասցէ, ամէն: Որ եղև լրումն և կատարումն աստուածապատում սուրբ Մաշթոցիս ձեռամբ սուտանուն Յովանէսի աշխարհի իրիցու:

Եւ արդ, ո՛վ պատուական քահանայք և աստուածաւէր ժողովուրդք, յիշեցէք ի Քրիստոս զստացող սուրբ գրոցս զուսթա Սարուղաւջն, և զծնօղան // զԱստուածատուր, և զեղբայրն իւր զՏիրատուրն և զՄեծատուրն, և զմեծ պապն զՍարուն, և զկողակիցն իւր զԵլեմէլիբն:

Եւ զարձեալ աստուած-ողորմի ասացէք Սարուղաւջին, և ծնաւդացն՝ հարն Աստուածատուրն և մօրն Ուսթիանին, և եղբօրն Սարուղաւջին, և որդին Խալիֆին, ամէն:

Եւ զարձեալ կրկին յիշեցէք ի Քրիստոս զՍարուղօջն, և զբուերբն իւր զՍալբան-Խարունն, և զՍալիպ-Սալբանն, և զՂամար-Խարունն, և զՔար-Խարունն, և զՔիշի-Խարունն, որ փոխեցեալ են առ Քրիստոս, և զպարոն Գորհն, և զմայրն իւր զՈւսթիանէն, և զծնաւդանն նորին զՅովանէսն, ամէն:

Եւ զարձեալ աստուած-ողորմի ասէք պարոն Գորգուն և ծնաւդացն նորին, ամէն: Եւ զարձեալ յիշեցէք ի Քրիստոս զպարոն Գորհն, և զամուսինն իւր զՓաշա-Խարունն, և զծաղկեալ որդիքն իւր զԳալալաւջն, Շահ-Մեծատուրն, և զգոստերբն իւր Պատի-Խարունն և զՄովսէսին, և զնացելոցն առ աստուած՝ Մովսի-րեկուն և զԽալիֆէն, և զամուսինն իւր զՔար-Խարունն, և զգոստերբն իւր զՇախ-Փարիխանն և զՏուրիխանն:

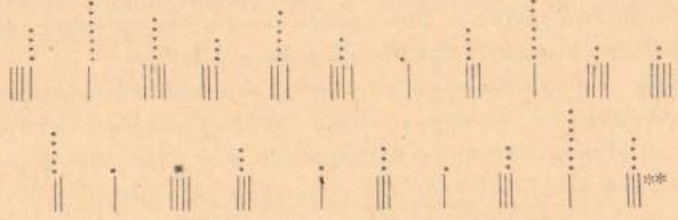
Բ

251ա Այլ և աղաչեմ զձեզ, ո՛վ եղբայրք, որ սիրով կարգայք և կարգայ տայք, նա զվարձս ի Քրիստոսէ առնու[ք] և զգրոց շնորհս: Քանզի սա է լուսերանդ և վարդափթիթ և ծաղկաւէտ բուրաստան. սա է փարթամութիւն և անառիկ մեծութիւն. սա է պայծառութիւն սուրբ եկեղեցոյ. սա է հաց կենաց և ջուր անմահութեան. սա է դաւաղան կաղաց և ճրագ կուրաց. սա է մեծութիւն աղբատաց և հանգիստ տառապելոց. սա է կերակրիչ քաղցիւրց և լցուցիչ կարատելոց. սա է բժիշկ հոգոց և խրախութիւն մարմնոց:

Վասն որոյ աղաչեմ զձեզ լի բերանով աստուած-ողորմի ասցէք նալբանդ պարոն Գորգուն, և իւր ծնաւդացն, և հօրեղբարորդուն Սանփանոս քահանային, և եղբորն Աղլմուսեխին և Խամաւիքն և Գուշինարին, ամէն:

Եւ արդ ես՝ յետինս ի քահանայից և անիմաստս ի զիրս գրչութեան Յովնանէս սուտանուն քահանայ զիմ անարժան երեսս ի գետին զնելով աղաչեմ զձեզ, ո՛վ սուրբ քահանայք և ժողովուրդք, աստուած-ողորմի ասել ինձ անարժանիս, || և իմ ծնաւդացն՝ հօրն իմոյ Աստուածատուն և մարն իմոյ Գուլիխասին, և երախտաւոր ուսուցչին իմոյ տէր Յովնանեխին, և ծնաւդացն նորին Մաճգասարին:

10բ Տէր աստուած Յիսուս Քրիստոս ողորմեա ստացալի սուրբ գրոցս նալբանդ Սարուաւիքին և իւր ծնաւդացն, և ինձ անարժանիս Յովնանէս գրչի և իմ ծնաւդացն, և ձեզ կարգացաւդացդ և լրսաւդացդ, առհասարակ, ամէն, եղիցի, եղից[ի]՝:

Թաթէաս արեղայ

88ա Ինն հարուր թիին, Երեսուն և հինգ ամին (1486) Եղաւ խիստ ողորմն բան Քաւրէզ՝ խուճա Միրափին: Մեծի հինգշա[ք]թի աւուրն նա գնաց ի ժամատեղին: Վարդապետն քարոզէր՝ նա ականջ գնէր քարոզին: Գարձաւ, խոստովանեցաւ ու ասաց զուր անցանք նորին,

88բ Ի իններորդ ժամին, որ կեր[ա]ւ զհաց սլատուիրանին.

* Այսպիսի հիշատակագրութիւններ կան նաև ձեռագրի 36ա, 140բ, 173բ, 184բ և 234բ էջերում: ** Սածկագրով գրված է՝ «Տեր Յովանէսս ծառ[ա]յ ա[ստուծո]յ ամէն»:

Վարդապետն նստաւ յաթոռ նմանակ մեծին Յիսուսին, նայ լուաց զձեռն, զոտն՝ զինչ Յիսուս իւր աշակերտին: Մեծի ուրբաթի աւուրն նայ գնաց ի մէջ փողոցին, Դուռն երաց դուբանին, շէր գիտել թէ շար կու խորհին: Եկին դուռն դուբանին, թէ իման բեր մեր մեծուորին, նայ պատասխան զայն արար՝ հաւատամ զ[Յ]իսուս կենդանին: Այն պեղ[ծ]ն էառ զսուրն ու էհատ զգլուխ խուճին Այլ նմանակ Հերովդի, որ էհատ զգլուխ Մկրտչին: Զայն հնչեցաւ քաղաքին, թէ Միրափն քապանեցին, Հայցգուն բառանշուն եղաւ նմանակ զինչ նինկուէ քաղաքին: 89ա Խապարն ինկ[ա]րին տարան, թէ զազէ քրիստոնէին, նայ դուռն փատշահին գնաց ու ասաց զուրանց նորին: Եղբայրն իւր Սաւառ անուն պատերազմեցաւ հետ նոցին, Այլ նմանակ զինչ բերեմ եք հագնուն զրեհն ի կուտին: Փատշահն հրաման արար պարունացն, որ դուռն կային, Գնացէք, բռնեցէք այն պեղծն, կապեցէք ձեռն յետեին: Բերին դուռն փատշահին, նայ էհարց զարուն Միրափին, Նոքա պատասխան շտուին, պապանձնաց չդուն բերանին: նայ զժարեցաւ սրաին, էառ քար էզարի բերանին, Հրաման զահիճին արար, եկին զգլուխն հատին: 89բ Բարի անուն է Միրափ, որ ամէն աշխարհ զովէին, Հայցգուն հոգևոր էր նայ, շէր բերել մայրն հողածին: Եկին մարմին բարձին ու տարան իւր զարպասին, Իրեն այն պարուն որդիքն՝ պար առնալ սկաւք սուր արին: Մեծի աւաք շարաթին, որ զատիկ էր Հայոց ազգին, Պատուով թաղեցին զնա վարդապետն ու իրիցանին: Եղին ի գերեղմանին զնշ[խ]ար խուճայ Միրափին, Հայցգուն անոշ հոտ բուրաց, աղաբեր կանայրն որ բերին: Մէկ տուն Դուրշին ասեմ, որ եբեր խապար Միրափին, Աստուած իւր մուրատն տայ, զինչ խորհուրդ ունի իւր սրտին: Ես սուտանուն արեղայ Թաթէաս գովքս ասի խուճին, Ամէնքն Հայր մեր ասէք, յիշեցէք զ[Յ]իսուս կենդանին՝:

Գրիչ՝ Մովսէս

Կատարեցաւ աւագն Միրափ ի թուականիս մերում 216. (1486) ամի, ի սոյն ամի, որ ես՝ Մովսէս գրիչս, զգրեիս օրինակն սկսայ և ստուգիւ

* Սույն 89բ էջի լուսանցքի երկարութիւնը գրված է երկու եղծված տող, որից հնարավոր է կարդալ այսբանը. «Մեր ամէն ||| զաստուած երկար կեանք տայ մեր փատշահին, նա զմեզ ան ||| երկու ժոխն (՝) առին»: Հավանարար այս բանաստեղծութեան մի տողն է, որ պետք է զրվեր 89ա էջից հետո՝ «հրաման զահիճին արար, եկին զգլուխն հատին» տողի շարունակութեամբ:

քննեցի զպատմութիւն սորա և գրեցի առ ի լինելոյ մեզ մասն ողորմութեան ի նահատակութենէ սորա*:

96

Գ Ա Ն Զ Ա Ր Ա Ն

Մ. Աթոռ 1, «Էջմիածին», 1950 թ., մայիս-հունիս, էջ 81—82

Գրիչ՝ Յովսէփ վայր՝ Ագուլեաց վանք՝

301ա— Փառք... որ ևս կարողութիւն տկար ոգոյ և մեղսասէր և անմար 302բ անձին Յովսէփի լուկ անամբ արեղայի հասանել յաւարտ այսմ Գանձարանի յամի ԶԼԵ. (1486) թրվականի մերումս տումարի: Որ գրեցաւ ի վանքս Ագուլեաց, ընդ հովանեաւ ամէնարհնեալ սուրբ Աստուածածնիս և սուրբ Թումայ առաքելոյս, առ ոտս երջանիկ և փառաւոր հարս և հայրապետիս մերոյ տէր Ագաթիին, աստուած ընդ երկայն ատուրս պահէ, ամէն, այլ և զմիբարանքս վանաց՝ զտէր Բարսեղ հայրապետիս եղբայրն իմ և դասավար վանացս, զտէր Հայրապետն՝ ամենայն բանի հոգսատար, զտէր Նմառնն՝ հայրպետ վանացս, զտէր Անանիայ՝ քաջ գրագիր և կազմող, զտէր Յովսէփ և զիւր աշակերտն Փիլիպոս՝ սաղմոսերգողքն. զտէր Քաղէս Դեխայն, որ անուշահամ գինով զմեզ ճաշակեաց, զտէր Յակոբն՝ երախտաւոր վանացս, զտէր Գանիէլ փակակալն: Քրիստոս աստուած զսոսայ ի խորին ծերութիւն հասուցէ, որ շատ ազնականութեամբ սպասաւորեցին մեզ և կերակրեցին ամենայն բարութեամբ: Եւ զայլ աշխատաւորք վանացս՝ զտնտես Պապն, զմուրեբրի Արաքսամն և զայլսն, աստուած նոցա աշխատանացն վարձս հատուցանէ, ամէն:

Հստացող Գանձարանիս զՏիրահանց, որ ստացաւ զսա յիշատակ իւր, և ծնաւդաց իւրոց, և ամենայն արեան մերձաւորացն. զհայ[ր]ն իւր Վարդան, և զմայրն իւր Ղաղամ, և զեղբայրն իւր Վարդան, և զքուրն իւր Ըսքէ, և զայլ ամենայն արեան մերձաւորսն՝ զՍախարան, և զՍէվիլի,

* Խոջա Միրաբի սպանութիւնը մեծ սպաւորութիւն է թողել ժամանակակիցների վրա Գեաղքն արձանագրել են մի շարք հիշատակագիրներ, գրվել է նրա վարքը՝ երկու տարբեր հեղինակների կողմից (տե՛ս «Նոր վկայք հայոց», էջ 322—323). Ընդարձակորեն խոսել են նրա մասին նաև օտարերկրյա ճանապարհորդները (տե՛ս «Ուղեգրութիւններ», հտ. Ա, ԺԳ—ԺԶ դար, Երևան, 1932, էջ 213—214):

Գրիգոր վարդապետ Զորթան Արձիշեցու գրած վարքը դեռ չի հրատարակված: Նրա մեջ պատմվում է, որ «էր սա (Միրաբի) որդի արծաթագործի ուրումն և ճարտար ակնաճանաչի: Ի սորա քսան ամիս, ի զանութեան քաջ Բահադու Իսքանդարին, ի յազգամէն շարին հայր սորա տաճկացեալ էր...»: Ստիպում են որ Միրաբը նույնպես հավատափոխ լինի, սակայն պարզուրումն «Եւ յետ այս ամենայնի,—գրում է Գրիգոր Արձիշեցին,—հօրն տաճկութեան ս իւր յաղթութեան սուրբն Միրաբ յոյժ մեծացաւ ընչիւր և անուամբ և բարի գործով, առաւել քան զնախնիս իւր, մինչ զի համբաւ բարութեան նորա սփռեալ եղև ընդ ամենայն երկիր: Սա

զՈխարան, զՓիրարան, զԱղաջան, զԱմիրջան, զՍախար, զԴմախալայ, զԱխեջան, Քանեափուշ, Ամնադին, զԱյնալ, Ասուգան, Փէրիխան, Փուրաւանդայ...

Եւ զիս՝ զբազմամեզ և զանարհեստ գրիչս զՅովսէփ յիշել աղաչեմ, որ շատ և բազում աշխատեցայ ի գրելն սորայ: Բայց սխալանաց և խոշորութեան սորա անմեղադիր լինուք, վասն զի կար մեր այս է: Այլ և զգլխորքս զՈւլուրաբէն, զՄկրտիչն, որ զթուղթն կոկեցին յիշել աղաչեմ: Զտէր Ներսէս կոյսակրան արեղայն, որ շատ աշխատեցաւ, ընդ նմին և զԽանդավախն, որ զստակն ապասպարեց յիշել աղաչեմ*:

վան աստուածատուր առաւ իմաստութեան յամենայն ժամանակս իւր պատուեալ եղև ի թագաւորացն, որ նստին յետ միմեանց ի քաղաքն Քարթլո. նախ Իսքանդարէն և յետ նորա ի սոլթան Զհանշայ զանէն, որ էր եղբայր Իսքանդարին: Այս Զհանշէս յոյժ խաղաղարար թագաւոր եղև, քրիստոնէից բարեկամ: Ի սորա ժամանակս յորժամ զնաց ի Բագրատ ի վերայ որդոյն Փիր-Պուտախ խանին... Եւ յետ այս Զհանշայ զանիս նստաւ զան ի Քարթլո Ուղուն-Հասանն, և ի սմանէ եղև պատուեալ սուրբն Միրաբ, որպէս ի նախասացեալ թագաւորացն: Եւ յետ այս Հասան փաթառհիս էաւ զզանութիւն կէրտայեր որդի նորա Յաղուպն. այր ծանա և անօրէն, անզութ և անողորմ՝ հալածիչ քրիստոնէից: Սա խափանեաց ի քրիստոնէից թաժրով մի հեծնուլ, զհեշումն ժամուց և զանդակաց, զղնմունս և սպիտակ գօտի՝ առանց կապտախ ս այլ բազում շարիս արար: Ի սորա ժամանակին քաղցրի հինգ և մարտի քսանչորս, որ էր օր աւագ ուրբաթին հանդիպեցաւ սուրբն Միրաբ առն միոյ պարսկի...» և այլն (Չնոագիր № 6273, էջ 337—343):

Ամենայն հափանականութեամբ այս նույն Խոջա Միրաբն է, որ 1469 թվականին զեկավարել է Ուղուն-Հասանի կողմից Վենետիկ, ապա և Հոռոմ ու Նեապոլ առաքված դեսպանութիւնը:

Գեաղանուխան կողմից Վենետիկ հասցված Ուղուն-Հասանի պարսկերեն նամակի (թվագրված է 1469 թ. օգոստոսի 2-ով) խոսվերեն թարգմանութեան մեջ նա կոչվում է Mirat de nazion Armeno, որ Ղ. Ալիշանի շատ հավանական և ընդունելի սրբագրութեամբ պետք է եղաւ լինի Միրաբ: Նամակի մեջ Ուղուն-Հասանն առաջարկում էր դաշնակցել միմյանց ընդդէմ օսմանցիներին:

Միրաբը Վենետիկ հասավ 1470 թ. մարտի 7-ին, 4 ամիս մնաց այնտեղ, ապա վերադարձավ Սուլթանիս, հետը բերելով Վենետիկի հասարակապետութեան բարեկամական նամակը Ուղուն-Հասանին: (Այս դեսպանութեան մասին մանրամասնութիւններ տե՛ս Ղ. Ալիշանի «Հայ-Վենետ» աշխատութեան 182—189 էջերում):

Խոջա Միրաբի մասին հիշատակութիւն է պահպանված նաև նախկինում Քավրիզի սուրբ Առավածամէնի եկեղեցում պահվող մի Ավետարանի կազմողի 1448 թվականին շարագրված հիշատակարանում: Այդ հիշատակարանը վրիպած լինելով մեր ուշագործութեանց «Ժն դարի հայերեն ձեռագրերի հիշատակարաններ» ժողովածուի առաջին մասի հրատարակութեան ժամանակ, տալիս ենք ստորև.

«Չնոագիրն և յետին կազմողս սուրբ Աւետարանիս ստանանուն Յուսէփ արեղայիս: Կազմեցի սուրբ Աւետարանս ի վայելումն խոճա Միրաբին, իւր հարն և եղբարն և իւր կողակցին և զաւակացն, և տէր Յաննէլսին և իւր հորոյն, և յամենայն ժողովորդեան քաղաքիս՝ Խոճեանցն և խաթունացն և տղոցն, մեծի և փոքու առ հասարակ, ամէն:

Ո՛վ դաս քահանայից, որք հանդիպիք ի սմա կարգալով կամ արինակելով յիշեցէք ի մտքբափայլ աղօթս ձեր զժողովորդն, զերեցն՝ զմեղապարտ կազմողս, և միով բերանով աստուած ողորմի ասացէք... ի թվ. Հայոց ՊՂԷ. (1448) կազմեցօ» (Չ. Անառնան, Յուցակ հայերէն ձեռագրաց Քարթլի, Վիեննա, 1910, էջ 70):

* Այս հիշատակարանը ունի նաև Մ. Տեր-Մովսիսյանը: Չնոագիրը նրա ժամանակ եղել է Թուշերի ս. Գեորգ եկեղեցում:

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երևան 7776

Գրիչ՝ Ալեքսանու
վայր՝ Աբխաի վանք

ա

299ա ...Ես՝ տէր Ալեքսանու եպիսկոպոսս գրեցի զսուրբ Աւետարանս յիշատակ ինձ և իմ ծնողացն, հարն իմո Յովսէփ քահանային, և մարն իմոյ Ազիզ-Մէլիֆին, և եղբարցն իմոց Մարտիրոսին և Մաքէոսին, և թիւրքն իմ՝ Ուտիւանա ապաշխարողին, որ փ/|ոխեցաւ ի Քրիստոս, և զկենդանիսն՝ Եղիսարեքն և զՎառվառն, զՀռումսիմէն, և զհարսններն Անտարուն, զՄարիանն, և զաւակ նոցա զԿարապետն՝ հանգուցեալն ի Քրիստոս, զգեոարուսն զԴանիէլն, և զդուստրն Ոսկանց, Գաիանց, և զՆուտարախը, և զՄաղափա: Եւ զհարեղբայրն մեր՝ զՄանուկն, և զկողակիցն իւր Խոնդ-Խարուն, զՄանուելն, զՄուսէսն, որդիք իւրեանց, այլ ազգականաց՝ զկենդանիսն և զհանգուցեալսն յիշեցէք ի մաքրափայլ ազաւթս ձեր, և աստուած-ողորմի ասացէք նոցա...

Քրիստոս աստուած, զտէր Ալեքսանու, և զեղբայրն իւր զՏիրաւաբեղէն, իւրեանց ծնաւորն ի արքայութիւն ժողովեա և ասա՝ Մառայրարի և հաւալ տա յրիմ, մուտ ուրախութիւն տեանն քո:

299բ Գարձեալ երես անկեալ ազաշեմ զգասս // սրբազան քահանայիցդ. և որժամ կարգար կամ օրինակէք իշեցէք ի սուրբ և յերկնաթուիշ յաղաւթս ձեր զվերասացեալսն և զուր յիշեալ լիջիք առաջի աստուծոյ, ամէն:

Արդ, գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ի վանքս Աբխաի և ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնիս, ի թագաւորութեանս Եղաւր պեկին, ի կաթողիկոսութիւնն տէր Շմաւոնիւն, ի թվականիս Հայոց 216. (1486), ի փառս Քրիստոսի աստուծոյ մերոյ, որ է արհնեալ յաւիտեանս, ամէն:

Եւ զսպասաւորն մեր Խերիկ ապաշխարողն իշեցէք ի Քրիստոս, ամէն: Զկազմող սուրբ Աւետարանիս՝ զմեզք մեռեալ ոգի Գաւրս յիշե-Մէլիֆն, յիշողքն յիշեալ լիցի[ն] տեաննէ յաստուծոյ, ամէն:

Բ

300ա Ո՛վ հանդիպողք, որ հանդիպէք յիշեցէք ի մաքրափայլ յաղաւթս ձեր զպարոն Սահիբն, որ զԱւետարանս արծաթի երես. յէտի յիշողքն՝ զԱրայ-Մէլիֆն, յիշողքն յիշեալ լիցի[ն] տեաննէ յաստուծոյ, ամէն:

Գ

Աստուած ողորմի Վախախին, որ երես արծաթն, պատուեցաւ սուրբ Աւետարաննս՝:

* Բ և Գ հիշատակագրութիւնները գրված են ձեռագրի ընդօրինակութիւնից ոչ շատ հետո, հավանորեն ժեզարի վերջերին:

Մ Ա Շ Տ Ո Յ

Վենետիկ 1523

վայր՝ Թանաւեաց վանք

Գրեալ ի վանս Թանաւեաց, ընդ հովանեաւ սրբոյն Ստեփանոսի և սրբոյն Կարապետի: Ստացող տէր Յակոբ քահանայ, որդի Գալուստ քահանայի և Կոզալադի:

Գ Ա Ն Զ Ա Ր Ա Ն

Երևան 6273 (Ղ. Փիրղալեմեան, Նշխար պատմութեան հայոց), էջ 336, Երզնկայի ս. Երրորդութիւն եկեղեցի

Նուիրատուր՝ Իգնատիոս և Ստեփաննոս

Շնորհօքն աստուծոյ և սուրբ Ստեփաննոսին և Եղեզեց տանուտեբացն մեր՝ Իգնատիոս ու Ստեփաննոս համեղբարս, տուար զմեր հօր՝ տէր Մաքէոսի ձեռագրած Գանձատետրս ի ձեռն տէր Եղիշայ արհիպիսկոպոսին, որ դնէ ի սուրբ ուխտն ի Նորավանս, անջինջ յիշատակ մեզ և ծնողաց մերոց և առաջին նախնեացն, և նա խոստացաւ ի ձեռն խարազն ձգնաւոր միաբանացն, որ ժողովին ի սուրբ ուխտն և զմեզ ի ժամ աղօթիցն յիշեն և աստուած-ողորմի ասեն և պատարագեն. եթէ որ մերոց կամ յօտարաց հանել ջանայ ի դրանէ աւագ սուրբ Նշանին՝ անէժս կրեսցէ:

Եւ յորժամ ընծայեցաք էր թիւ Հայոց 216. (1486):

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երևան 5187

Գրիչ՝ Նիկողայոս
վայր՝ Արծկէի Սեանչեկագործ վանք

ա

302բ ...[Գրեցաւ] ի թուայրերութեան հայկազան տամարիս 216. (1486) ամին, յանառիկ և ի տիրախնամ Արծկէ վանս Սեանչեկագործ գաւրայ-վարիս, և հայրապետութեան տեանն Ստեփանոսի, ի դառն և ի վշտալից ժամանակիս, յորում ի խիստ և ի նեղութեան և ի շար ծառայութեան կամք ազգին նետողաց, զի յոյժ կեղին զազգս քրիստոնէից: Զոր տեսեալ զայս սուրբ գանձս աստուածայիսու և զլուսափայլ և զպատուական մարգար||իտս, և ցանկացաւ այս հոգեկեցոյց սուրբ Աւետարանիս աստուածաւոր և հաւատարիմ տանուտէրն զՂարիպշէն և զորդին իւր զՓայլիկ, որ տարածամ մահամբ մարտիրոսեցաւ առ Քրիստոս մեծ տաւնի՝ աւար զատկի, յօր կիրակի...

283բ Այսպէս և զՓալիկ, և զծնօղն իւր զՂարիպշէն, և զմայրն իւր Շնախորն* // ի յուլուլութենէ մեղացն իւր վարկեալ և ի հղճէ մտացն հարեալ և ի սպառնալեաց անշէջ գեհնոյն տողորեալ՝ զաստուածախաւա կտակս զայս արար ճարակ փրկութեան հոգոյն իւրոյ՝ ի յան[ն]երելի գեհնոյ և պաշար երկնաձիգ ճանապարհին...

Յիշեցէք ի Քրիստոս զՂարիպշէն, և զկեն[ն]ակիցն իւր Շնախորն, և որդոց իւրեանց՝ Փալիկէն, որ մարտիրոսացաւ առ Քրիստոս, և միտս զեռարոյս որդոյն Մլիքբարին, և քեր խումարին, և հանկուցելոցն առ Քրիստոս զԱղուպշէն, և զՍաղաղէն, և զՄլխամն, և զԳարման, և զՈվանէս, և զքոյրն Նուրիսարուն, և Շախիպշէն, և զԳուլշիշաք, և միտս Շախիպշէն:

Ես՝ Նիկիադոյս եպիսկոպոսս, տեսի զտէր և զփափաք հաւատարիմ տանուորոջն Ղարիպշին... և զժազրեցի մեղսամած մատամբս աստուածախօս սուրբ Աւետարան ի լաւ և յընդիր արիւնակէ...

285բ ...Գարձեալ, յիշեցէք ի Քրիստոս զՈստանայ քահանայք՝ զպատուական փիլիսոսփան տէր Առոմ, և զորդին իւր Ստեփանոս, զԹաղէաք քահանայ, զԿարապետ քահանայ, զտէր Մելիքէսէք աւաքէրէց, զտէր Մե[ս]րոպի, զտէր Առոմ Վարդապետեց, զտէր Աւետիս, զտէր Առագել, զտէր Գրիգոր, զտէր Մկրտիչ, զտէր Յովանէս, զտէր Ներսէս, զտէր Աստուածատուր, զտէր Ղազար: Այլ և աղաջեմք զսպասատրք սուրբ Նախայվրկայ սուրբ Ստեփանոսիդ, որ լաւ խնամ տանիք ի վերայ սուրբ Աւետարանիս և հանապաղ ընդհեռուր և աստուած-ողորմի ասեմ աշխատարաց, ամէն:

Եւ արդ, ես՝ Ղարիպշէս, և կենակից իմ Շնախորն ստացաք զսուրբ Աւետարանս ի հալալ վաստակոց մերոց՝ յիշատակ հոգոց մեր[ո]ց. եւ տոյաք զսա ի սուրբ Ստեփանոս Նախավկայն Ոստան քաղաքի, որով զուարճացին սովաւ մանկունք սուրբ եկեղեցոյն. և մի որ իշխեսցէ հեռացուցանել զսա ի դրանէ սուրբ Ստեփանոսին, ոչ ծախելով և ոչ գրաւելով, ոչ ի մերոց և ոչ յաւատարաց:

Բ

218բ Ես՝ Նիկիոս ծոյլ՝ ւ անարժան,
Որ ի մեղաց մէջ կու ծփամ,
Աստուած ողորմին ասցէք անխափան,
Վասն իմ մեղացն թողութեան:
Յիշողաց մեղքն ջնջի,
Ընդ նահապետացն դասեսցի,
Ընդ արդարոցն պսակի,
Եւ ի Քրիստոսէ փառաւորի, ամէն:

Գ

136բ Զմեռեալ հոգով Նիկիոյսիոս գրիշս, և զխղճամահ Աղուպշէն, և զմայրն իմ Թուրվանդայ յիշէ ի Քրիստոս աստուած, յիշողացտ ողորմի:

* Փալիկի, Ղարիպշի, Շնախորի և մի հոգևորականի (անունը չի գրված) պատկերները նկարված են ձեռագրի 9-րդ էջի վրա՝ «չորեքկերպեան աթոռի» ներքևում:

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երևան 5201

Գրիչ՝ Ստեփանոս վայր՝ Արցնէջ

300ա Ուտի և տեսեալ զսորա անճառ փրկագործութեան խորհուրդ սրբաւէր և ընդրեալ, աստուածասէր և բարեպաշտ հոգեւոր մարն Զարմանդուխին, որ ստացալ զսուրբ Աւետարանս յիշատակ իւր*...

301ա Արդ, գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ի քաղաքս Արցնէջ, ի դուռն Միրանաւոր սուրբ Աստուածածնին, ի հայրապետութեան տեսան տէր Սարգսի, և ի թրին Հայոց ԶԼԵ. (1486), ձեռամբ անարժան և սուտանուն գրչի Ստեփանոսի: Եւ իմ անընդունակ գոյով յարուեստ գրչութեան և բազում մեղաց ցնորիւք պաշարեալ, այլ ըստ // կարի մերում, զոր պարզեալ մեղ մարդասէր հոգին՝ բազում աշխատանաւք և ցաւագին և տրտում անձամբ գրեցի անարժան ձեռաւք իմովք, ի ստոյգ և յընդիր արիւնակէ:

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Իրան, Փերիա գավառ, Աղիջան գյուղ, ՄՏՄ

Գրիչ՝ Բարսեղ վայր՝ Ասպիսնակ գիւղ

...Աւարտեցաւ... ի թիւն ԶԼԵ. (1486), ի գաւառի Քաջբերունոյ, որ կոչի Արցնէջ, ի գեաւղս Ասպիսնակ, ընդ հովանեաւ սուրբ Ստեփանոսի Նախավկային և սուրբ Երեց մանկանց վկայիցն: Այլ և արդ, գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ձեռամբ Բարսեղ մեղսամակարդ գրչի, ի խնորոյ Յովանէսէա քահանայի... որոյ ցանկացող եղեալ... տանուտէր Գովարթար՝ ստացաւ ի վայելումն որդւոյն իւրում՝ սրբասէր քահանայի տէր Յովանէսի, և յիշատակ մեծ պապին պարոն Մէրհանին, և կողակցին իւրոյ Թուրվանդայ-Խարունին, և զաւակացն նորին Գովարթարին և Շախիբարին և Սաղղաբարին, Գովարթարի ամենօրհնեալ և ծաղկեալ զաւակացն՝ տէր Յովանէսիսին, և Խունարին, և Գուլարին, և զստերն Խուրեփկարին և Շախիբարին, և զիւր օրհնեալ զաւական զՄուրադն և զԵղանքախն, և զստերն զՄէրիշէն և զԳուլամփաշէն, և զկողակիցն զՄաղթուշէն, և զմիտս եղբայրն զՍաղղաբարն, և զկողակիցն Նարին-Խարունն...

Արդ, ես գրիշս Բարսեղ քահանայ, յիշեցէք զիս, և զծնողսն իմ՝ Մկրտիչն և Մելիք-Խարունին, և կողակցին Մրվար-Խարունին, և զեռարոյս զաւակին իմ Վերանէս, և զստերն իմ Մելիքսին և Գուլփաշին, և զուսուցիչն իմ տէր Ազարէն...

* Բաց է թողնված սյունակի կեսից ավելին, որն հետո լրացրել է հետագա ստացող Մուրադը. նա հիշում է իր ծնողներին՝ Յովանէսին և Բեկիշանին և բազմաթիվ այլ հարազատներին:

103

Գ Ա Ն Ձ Ա Ր Ա Ն

Նոր Զուգա 537, ՄՏՄ և ՄՏԱ

Գրիչ՝ Մխիթար
վայր՝ Սրղզայ

386բ ...Գրեցաւ սա ձեռամբ անիմաստ և անպիտան Մխիթար քահանայիս՝ թրմրեալս ծուլութեամբ ի տիրմս մեղաց... Եւ գրեցաւ սա ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնին և սուրբ Փրկչին ի գեաւոյն Սրղզայ: Զոր տեսեալ զսորա փարթամ վայելչութիւնս բարեպաշտ և աստուածասէր կրանաւորն տէր Յովհաննէս, և ստացաւ զսուրբ Գանձարանս ի հալալ արդեանց իւրոց, յիշատակ հոգոյ իւրոյ, և ծնաղաց իւրոց՝ հօրն Յովհաննիսին և մօրն Շնորհաւորին, և պապուն Մխիթարայ, և միւս պապուն Մկրտիչ քահանային, և որդոյ նորա Թաղէոս քահանային...

Արդ, գրեցաւ Գանձարանս ի թվականիս Հայոց ի ԶԼԵ. (1486), յառաջնորդութեան սուրբ ուխտիս Վարագայ տէր Յովհաննէս արհեստակարարիս՝ սրբազան և հեղահոգի, որ զգասս կրօնաւորաց սիրով կու յարմարէ, և աշխատաւորացս և վաստակաւորացս վերակացու լինի...

104

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Ե. Լալայեան, Յուցակ Վասպուրականի 205, սյուն 503—504, Մոկաց Ամենափրկչի վանք 17

Գրիչ՝ Յովհաննէս
վայր՝ Հիզան

...Ուստի և տեսեալ զսորայս անճառ փրկագործութեան խորհուրդ՝ ոմն ի լուսածնեալ զարմից սրբոյ Սիրոնի տէր Յովհաննէս եպիսկոպոս, զոր ի վաղուց հետէ ցանկայր այսմ աստուածախաւս սուրբ Աւետարանիս, և ետ գրել զսա յիշատակ իւրոյ, և ծնողաց իւրոց... Եղբօր՝ Թումին և Տիրատրուն, և քերն՝ Մրնին, և եղբօրնորդոյն՝ Բարսեղ քահանային, յորոյ անուն է Աւետարանս, և մօրն Խոջին, և եղբօրն Սիրու[ն]ին, և ամենայն արեան մերձաւորացն սոցա և զերախտաւորսն, որք յիշատակ ունի[ն]...

Եւ արդ, գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ի թվականիս Հայոց ի ԶԼԵ. (1486), ի քաղաքիս որ կոչի Հիզան, ձեռամբ անարժան փծուն գրչիս Յովհաննէս սուտանուն քահանայի, ի հայրապետութեան հայկազեան սեռի [էջ]—միածնի տեսան Սարգսի, և մերոյ կաթողիկոսի Աղքամարայ Ստեփաննոսի: Տեր աստուած, պ[ահեա] անսասան զաթոռ հայրապետութեան և զթագաւորութեան մերոյ ազգին:

Այլ և գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնի, և սուրբ Սարգսի զարավարին և որդոյն նորա Մարտիրոսին, և սուրբ Յարութեան, և սուրբ Գէորգեայ, որ է հեռի, ձեռամբ Յովհաննէս սուտանուն քահանայի և ախմար գրչի...

105

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երեան 5361

Գրիչ՝ Մկրտիչ
վայր՝ Հիզան

280ա ...Ոմն աստուածասէր և բարեմիտ, անուն կոչեցեալ Անտոն քահանայ... Ետ գրել զսա յիշատակ հոգոյ իւրոյ, և ծնողացն՝ Խոսրովին և Ազրգին, և ջոջմամուն՝ Սանդուխին, և հօր ծնաղացն, ի մեծ թուիս Հայոց ԶԼԵ. (1486), ի կաթողիկոսութեանն հա[յ]կազեան սեռի տեսան՝ և ի մերոյ կաթողիկոսութեան Աղքամարայ տէր Ստեփաննոսի, զոր տէր աստուածն Իսրայէլի պահեսցէ անսասան զաթոռ հայրապետական և զթագաւորական մերոյ ազգին:

280բ Եւ արդ, գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ի քա[ղաք]իս, որ կոչի Հիզան, ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնի, և սուրբ Յարութեանն, և սուրբ Սարգսի զարավարի և որդոյ նորա Մարտիրոսին, և սուրբ Գէորգեայ, որ է սակաւ մի հեռի...

Արդ, աղաչեմ զձեզ, ո՛վ սրբասէր մանկունք Սիրոնի, յիշեցէք ի Քրիստոս և զիս՝ զանարժան գրչիս՝ զՄկրտիչ քահանայ, և զծնաղան իմ զՍուլտանշէն և զԹուրվանդէն, և զամենայն արեան մերձաւորսն, և զվարպետն իմ զՅովհաննէս քահանայն, և զայնոսիկ, որ ի վերայ մեր աշխատանք և երախտիք ունին...

106

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Մ. Աթոռ 65, «էջմիածին», 1944 թ. I, էջ 36—37, 1951 թ., IX—X, էջ 81—82

Գրիչ՝ Մովսէս
վայր՝ Բաբերք, Անլոց անապատ

379բ—382ա ...Յիշեցիք զստացող և զգծագրող սուրբ Աւետարանիս զբազմամեղս** և զանարժան զՄովսէս բաբերայ, և զհայրն իմ զՍտեփաննոս, և զմայրն իմ զԵղիսաբէրն, և զամենայն արեան մերձաւորսն մեր, նաև ուսուցիչն իմ՝ զտէր Կիրակոս եպիսկոպոսն, և զամենայն երախտաւորսն մեր...

Բայց գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ի թուականիս Հայոց ԶԼԵ. (1486), ի հայրապետութեան տեսան Սարգսի, ձեռամբ մեղսայմած և անիմաստ գրչի Մովսէս բաբերայի, ի գաւառս որ այժմ ասի Բաբերք, ի յանապատն որ կոչի Անլոց, ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնին և Յովհաննոս Կարապետին, ի յառաջնորդութեան վանացս տէր Մեղեաուն արեղայի, որ

* Անունը լրացնելու համար տեղ է բաց թողնված:

** Մեկուկես տող դատարկ է թողնված:

ծերացնալ անձամբ սպասուարէր մեզ ի գրել սուրբ Աւետարանիս, աստուած զիւր հոգին և զիւր բարի ծնաւդացն հոգին անմահական հացովն կերակրէ: Յիշեսցիք և զՋոհար տնտեսն, որ բազում աշխատութեամբ սպասուարէր վանացս, աստուած զիւր հոգին լուսաւորէ:

Այլ և յերես անկեալ աղաչեմ զհանդիպողսդ խոշորութեան և սխալանաց անլ մեղադիր լինել ՚՚՚

107

Հ Մ Ա Յ Ի Լ

Երևան, հմայիլ 108

Գրիչ՝ Գրիգոր վայր՝ Աւագ վանք

Փառք... գրեցաւ սուրբ Կիպրիանոսս, որ է մատեան, ձեռամբ Գրիգորի անարժանի, ի [թուա]կանիս մեր հայկազան Ջ. և ԼԵ. թիւ յաւելեան (1486), ի յանապատս պատուական, որ Աւագ վանք կոչի անուամբ, ի գրունս երկնաման սուրբ տաճարացս, որ յանուն սուրբ Աստուածածնին, և ՚՚՚ հայրապետին և սուրբ առաքելոցն կառուցեալ կան: Որ և սոցին բարեխաւսութեամբն աղաչեմ զաստուածն բան, հօր և հոգովն միաբան, զի սրբոց անուանքն, որ աստ գրեցան, և նոցին [բա]նքն աղաթական, և Քրիստոսի ՚՚՚ լիցի միշտ պահպան, յորոց անուն զիրքս գրեցան, որքան յաշխարհս է նա կենդան, և յետ մահու ի հող տապան և աներեկ արն յապագան՝ արքայութեանն առնէ արժան, ամէն:

108

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

ՄՏՄ, Մ. Բարխուդարեանց, Արցախ, էջ 296—297

Գրիչ՝ Աքանաւ վայր՝ Աւծուպոյ վանք

Եւ արդ ես՝ անարժան գրիչս Աքանաս՝ զծոյլս ի բարեաց, որ անարժան ձեռաւքս գրեցի զսուրբ Աւետարանս, ի թուականիս Հայոց ՋԼԵ. (1486), ի սուրբ ուխտս Աւծուպոյ, ի դուռն սուրբ Աստուածածնի, յիշատակ Գասպարին, և ծնողաց իւրոց, և որդւոցն Պաղտասարին, Գրիգորին, Մելփուսին, Հրոպպետին, Պաղին, և դասերացն՝ Մարիանին, Մարգարտին, Զիլֆիլիսանին, և ամենայն արեան մերձատրացն:

Գարձեալ յիշեցէք Գասպարն՝ կենակիցն Պաղին, միւս որդին տէր Սիմէոնն՝ վայելող սուրբ Աւետարանիս, և կենակիցն Սանդուխտն, որ ի Քրիստոս է հանգուցեալ, միւս կենակիցն՝ Քամաճ, և որդիքն Շահնազարը, տէր Յովհաննէսն, Պալասանն, դուստրն Մարիանն, հարսներն Նաղլուխանն, Գուպարն, Խանուսն...

109

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Կալոնի համալսարան, Ֆ. Մակկեր, Յուլ. 15, էջ 32—35

Գրիչ՝ Յովանէս Եզրնկեցի վայր՝ Կեսարիա, Գրիգոր Նիսացոյ անապատ

ա

300բ ...Գրեցաւ և ծաղկեցաւ և ոսկեով զարգարեցաւ աստուածարուխ սուրբ Աւետարանս Քրիստոսի ձեռամբ բազմամեղ և փցուն, անիմաստ և յանցաւոր գրչի Յովանիսի Եզրնկեցոյ, ի թվականիս Հայոց ի յինն հարիւր ԼԵ. (1486), ի գաւառս Կեսարիայ Կապադովկացոյ, ի հռչակաւոր անապատիս սրբոյն Գրիգորի Նիսացոյն, ընդ հովանեաւ սրբոյն Գրիգորի և սրբոյն Յակովբայ Մծրնայ հայրապետին, և սրբոյն Ստեփաննոսի Ունեցոյն, և սրբոյն Մեռիկոսի զինաւորին // և այլ բազմաճ[ա]լ վայր սրբութեանցս, ի յալիսկոպոսութեան այսմ նահանգիս տէր Կիրակոսի սրբասնեալ արքեպիսկոպոսի և տէր Անդրէասի:

Ի յայսմ զառն և համբարի ժամանակիս ցանկացող եղեալ աստուածային սուրբ Աւետարանիս ի բարի յարմատոց ծնեալն և աստուածային արհնութեամբ սնեալն պարոն Խաբրշան, և ստացաւ զսուրբ Աւետարանս յիշատակ իւր, և կողակցին իւրոյ Խարսն-Փաշային, և մեծ պապուն իւր Փանիկին, և Սառային, և որդւոցն իւր Եմինին, և կողակցին իւր Պապտաւին, և որդւոյն իւր Ամիր-Սարգսին, և դստերն Մրիալին, և բրեքցն Խունտի-Փաշային և Խաս-Աննային, և հարեղրարցն Նիկալին և Ամիրին, Պուլէ և մղտէսի Մելիֆշին, և դստերն Մարքային, և մարն հարն Աստուածատրին, և իւր կողակցին Խուրանին, և Խարշին, աներոջն մղտեսի Մանուկին, և Խրայ-Փաշային, // և Խարշին փեսային՝ Ուլուպակին: Եւ եզիր յիշատակ անջնջելի ի դուռն սուրբ Աստուածածնին, որ կարդան հանապազ և յիշեն և աստուած ողորմի ասեն: Քահանայք և սարկաւազունք, խնամով պահեցէք և զաստատակաւ բռնեցէք, զի և դուք անուցուք վարձս ի Քրիստոսէ աստուծոյ մերոյ:

Գարձեալ լսեցէք քահանայք և ժողովուրդք, որ շունի որ իշխանութիւն ոչ յիմոց, և ոչ յաւտարաց հանել զսուրբ Աւետարանս ի դրանէ սուրբ Աստուածածնիս, և թէ որ հանել ջանայ՝ ինքն իւրալովքն ելցէ յարքայութենէն և մասն և բաժին զՅուդայի և զԲաղաճանուացն ընկալցի: Եւ խնամքով պահաւորն արհնին յաստուծոյ և յամենայն սրբոց նորս ամմէն:

Յիշեսցիք ի Քրիստոս զուսուցիչքն իմ զՍամուէլ և զՊետրոս կուսակրան արեղայքն, որ բազում աշխատութեամբ սնուցին և ուսուցին զմեզ հատուցէ նոցա տէր աստուած զերկնից ար[քայ]ութիւնն և զանտրտում ուրախութիւնն, ամմէն:

Գարձեալ, յիշեսցիք ի Քրիստոս զեղբար դուստրն իմ զԳոհարն, որ ի մագաղաթին շինելն շատ աշխատեցաւ, ողորմի աստուած իւր հոգւոյն, ամմէն:

Բ

Պարուպետիցդ սուրբ հարց մեր և եղբարց հողս և մոխիրս Յովանէս յանցաւորս՝ գրող սորա և ծաղկող, պազատիմ յիշել զմեզ մերայնովքն ի բարին Քրիստոս և աստուած զձեզ յիշեսցէ, ամէն:

Գ

Զդատապարտ ծառայից ծառայս զՅովանէս յանցաւոր, եզկելի, տարտամ և փցուն գրիչս յիշեսցէք ի Քրիստոս:

110

Ա. Ի. Ե. Տ. Ա. Ր. Ա. Ն.

Երևան 8933

Հետ. ստացող՝ Աբրահամ

367ա Արդ, աշաշեմ զձեզ, ո՛վ ընթերցողք և լսողք, սերտ սրտիւ աստուած ողորմի ասացէք Աբրահամուն և իւր տղայոց, որ յետոյ զյիշատակարանս գրել ետ: Լի բերանով աստուած ողորմի ասացէք Գալիք քահանային և ծնողացն և եղբարցն, ամէն, և որ աստուած-ողորմին ասէ՝ աստուած իւր ողորմէ, ամէն:

Թվ. ԶԼԵ. (1486):

Զվերջին ստացաւ սուրբ Աւետարանիս զԱբրահամ յիշեսցէք ի Քրիստոս և աստուած ողորմի ասացէք: Յետոյ զԱւետարանն զողացան և տարան Աւետարանն իւրն: Եւ ինքն գնեաց ի ԿԳ. (64) Թանկայ. ալ մոլինք(՝) ոչ մերոց և ոչ յաւտարաց դաւի առնէ մասն զՈւղային ճաշակէ:

111

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ԱԻԵՏԱՐԱՆԻՆ ՄԱՏԹԷՈՍԻ ՆԵՐՍԻՍԻ ՇՆՈՐՀԱԼԻՈՅ

Երուսաղէմ 283

Ն. Պողարեան, Յուցակ, Գ., էջ 110—112

Գրիչ՝ Ստեփաննոս

Ա

566բ ...* Վասն որոյ վստահացեալ ի սա և փափաք եղեալ սմա, զոր եւ տառապեալս գրեցի տկար անձամբս և անարհեստ գրչիւս, և զոր գրել տուի Քուրս քահանային և զնորա գրեալն սրբագրեցի և զլսագրեցի ըստ իմում կարողութեան⁶⁰:

Երջանիկ բարունապետին իմոյ և սրբազան հարս բարերարի, որ Ամլորդուն անուամբն վերակոչի Գ. Զ. Յ. Ը. Գ. Զ. Մ⁶¹, և նորին տրուպ

* Բաց ենք թողնում շատ ընդարձակ մի հատված, որտեղ գրիչը խոսում է ընդօրինակվող գրքի արժանիքների և իր «մեղքերի» մասին:

⁶⁰ Ձեռագրում շորս տող քերված է:

⁶¹ Փոխարինագիր ծածկագրով կարդացվում է «Յովանէս» անունը:

աշակերտիս Ս. Ի. Ս. Ո. Ն. Ա. Փ. Ե. Տ. Ս.⁶², այլև հոգևոր և մարմնաւոր ծնաւզացն մերոց, և ամենայն երախտաւորացն մերոց, որ ըստ հոգոյ և ըստ մարմնոյ, և ամենայն սրբազան եղբարցս և հոգևոր որդեկացս, որ կան ի սուրբ անապատս ի յԱւագ վանքս, ընդ հովանեաւ սուրբ տիրամար Աստուածածնին, սուրբ Առաքելոցն և սուրբ Կարապետին, այլև միարանից սուրբ ուխտին, որ կան ընդ հովանեաւ սուրբ Կարապետին և սուրբ Սարգսի զաւրավարին, ի մեծամեծաց մինչև ցփոքունս...

Գրեցաւ ի թվիս ԶԼԵ. (1486), ի փառս Քրիստոսի աստուծոյն մերոյ:

Բ

4ա Ո՛վ ընթերցող այսմ տառի,
Յորժամ կարդաս կամ բան աւգտիս,
Յայնժամ յիշեա զեզկելիս՝
ԶՍտեփանոս մեղաւք գերիս:
Այլ և խրնամ տար դու գրիս,
Մաքուր պահէ, թող դու արհնիս,
Ճենճոտ ձեռաւք մի աստ հպիս,
Թէ կատարեալ սէր դու ունիս:
Մի հանց բանար քան զչափն ի վեր,
Որ մաղթելով խնդրեմ, ո՛վ տէր.
Յերակ խնամ տար իմ ընկեր,
Առ մեզ արա դու եղբար սէր:
Զիմ աղաչանքս դու լսէ,
Որ պաղատիմ՝ ի միտ պահէ,
Զմեզ ի յաղաթբս քո յիշէ,
Եւ դու արհնիս ի Քրիստոսէ:

Գ

21ա Տէր բարերար Յիսուս Քրիստոս, զՔուրսիկ սարկաւազիկս պահեալս խաղաղութեամբ, և տուր շնորհս սմա, զի առողջ կենօք ժամանեսցէ ի յաւարտ և ի կատարումն գրոցս: Եւ զիս զանարժան ծառաս քո զՍտեփաննոս պիտակարար սպասաւոր բանի՝ ընկալ սրպէս զանառակ որդին, և տուր ինձ լուծաս ի քո առատ պարգեացդ, և հան մասն և բաժին ընդ սիրելեաց քոց, և ամենայն երախտաւորաց մերոց զփափագս լցոյ, ամէն:

Դ

470բ Ո՛վ պատուական և ցանկալի եղբայրք, որք հանդիպիք այս հոգեբուղիս բուրաստանիս և լուսազարդ սուրբ կտակիս, աւգտիք ինչ ի սմանէ և մխիթարիք՝ յիշեսցէք սրտի մտաւք զանարժան գրիչս՝ զՍտեփաննոս պիտականուն բանի սպասաւորս և զամենայն երախտաւորսն մեր, մանաւանդ զսրբազան և զերջանիկ բարունապետն մեր զՅովանէս: Եւ աստուած զձեզ յիշէ ի բարին, ամէն:

* Աջից ձախ կարդացվում է՝ «Ստեփանոսիս»:

112

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Վենետիկ 122 (323), Բ. Սարգիսեան, Ցուցակ, հտ. Ա, 537

Հետ. ստացող՝ Հռոփսիմէ

ա

185բ Ես Հռոփսիմէս, որ գնեցի սուրբ Աւետարանս ի Մարտիրոս իրվէն՝
Ե. (5) Ֆլորի, առ յիշատակ, և է իմ հօտն իզելալույն Պետրոսին և ամե-
նայն արեան մերձաւորաց. զրի յիշատակ ի դունն սուրբ Սարգիսին, որ
յիշէ զմեզ իւր սուրբ աղաւթքն՝ աստուած յիշէ զինքն իւր արքայութիւնն:

բ

Յիշատակ է սուրբ Աւետարանս Հռիփսիմէ մարքն, և հօրն իւրոյ
Պետրոսի, և Մովսէսին և Մաթթէոսին, ի թուին Հայոց ԶՃԼ. ու Ե.
(1486)*:

113

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երևան 3864

Մաղկող՝ Շմառն

ա

246բ Վայ ինձ մեղաւորիս,
Որ շէնք կատարող ի հրամանիս,
Որ գիտէ և իմանայ՝
Ոչ պահէ զհրամանս որ իս,
Քրիստոս աստուած ողորմեա քու աղբատիս,
Որ լրբեցաք ի սուտ ծաղկիս,
Չէինք արժան զույս գործելոյ,
Ճշմարիտ՝ և սուրբ Աւետարանիս,
Դու աւգնական լեր զարիպիս,
Հողիս փթեալ ի մէջ մարմնիս,
Քրիստոս աստուած ողորմեա արեղայիս
Շմառն անարժանիս:
Քրիստոս աստուած ողորմեսցես
Թոխցես զանցանս Նաթել տատիս,
Իւր ծնալգաւքն քո սուրբ արքայութեանդ արժանաւոր կոչես:

բ

247ա Քրիստոս աստուած, քո սուրբ արքայութեան արժանի արայ զՆաթել
տատի հոգին, որ բազում ծառայեաց զմեզ ի ծերութեան իւրոյ՝ խոնար՝
սրաիւ և հնզ հոգով:

* Թերևս լինելու էր «իրիցէն»:
** Այս հիշատակագրութունը գրված է այլ ձևազրով, Յովհաննու աւետարանի վերջում:

Թվան. 216. (1486):

Աստուած թողու զՆաթել տատին մեղքն, Քրիստոս զիւր զատաս-
տանն քաղցր առնէ՝:

114

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Տիրայր, Ցուցակ Օրսֆորդի Բողիան գրատան, Ms. Arm. E 40
Մատենադարան, «Անհատական արխիւներ», թղթ. 122, էջ 1729—30

91ա Յորժամ աւարտեցաւ սուրբ յԱւետարանս թուական 216. (1486) էր:
Զըստացաւդ սորա զՆահապետ քահանայս յիշեցէք եղբայրք, և զիս
զեղկելիս, և հայրն իմ և մայրն իմ, և աստուած զձեզ յիշէ, ամէն:

* Թվականով այս տողերը գրված են 320ա էջի սկզբին: Սրանց տառերը երկաթազիր են,
զրված կարմիր թանաքով: Տառերի համեմատությունը ծաղկող Շմալոնի գրած երկաթազիր
տառերի հետ կասկած չեն թողնում այն մասին, որ զրանք ևս կատարված են նույն Շմալոնի
կողմից:

2

115

Յ Ա Յ Ս Մ Ա Ի Ո Ի Ր Ք

Ք. Գուշակեան, Յուշակ Սերաստիոյ ս. Նշանի 143, էջ 86
Երևան 6273 (Ղ. Փիրղալեմեան, Նշխարք պատմութեան հայոց),
էջ 344—345

Գրիչ՝ Մխիթար
վայր՝ Սերաստիոյ Կովտուն գիւղ

1279

...Արդ, գրեցաւ սա ի թուականիս Հայոց ի 212. (1487), ի բազում տեղիս՝ ի յերկիրս Սերաստիոյ, ի գեաւղս որ կոչի Կովտուն, ի դուռն սուրբ Աստուածածնիս, և ի վանս սուրբ Նշանին, և ի քաղաքն Սերաստիա. ի դուռն սուրբ Լուսաւորչին, ի դառն և ի նեղ ժամանակիս, որ հասեալ է ի վերայ աշխարհիս վասն ծովացեալ մեղաց իմաց: Վասն զի Հոռմաց տէրն՝ և Շամայ սուլտանն իադի դարձան՝ յիրար և Գ. (3) անգամ Հոռմաց պարոնն ի վերայ Շամայ գնաց***, և Գ. (3) անգամ ալ կոտորուած եղև: Եւ մեր խիստ նեղացաք, թէ մեր քաղաքիս և երկրիս պակասութիւն**** զայր ի յանօրինացն: Այլ գոհանամ զաստուծոյ մարդասիրութիւնն որ ի Գ. (3) անգամ կոխն ի յԲ. (2) կողմանէն ԻՌ. (20,000) հոգի ի սուր մաշեցաւ ի յանարինացն, և բրիստոնէից պակասութիւն ոչ նդև: Եւսա ի յիմ մեղացս շատ պակասութիւն եղև երկրիս Սերաստիոյ, զի շատ մի կարգաւորք և տանուտէրք և այլ ուրիշ մարդիք յառ աստուած փոխեցան, և Քրիստոսի փառք յաւիտեանս, ամէն:

Եւ արդ, ի յայս նեղութեան ժամանակիս, այր հոգելի բազում շարձարանս կրելով և բոլորովին զմահ յանձն առնելով, վասն սիրոյն Քրիստոսի և յուսոյ արքայութեան երկնից, և այնու փարթամացեալ գաւառաւով զանցաւորս և վաճառելով զանանցն և զյաւիտենական բարիսն: Որ և ցանկացող եղև տօնասէրս և տօնախմբողս, աստուածային օրհնութեանց արժանաւորն և արժանիս այս՝ մղձկեսի Ծնօթար պարոնն, և կողակիցն իւր Դեսպինան, ամենայն մերձաւորքն իւր, որ ետուն զգիրքս զայս իւրեանց հոգեոր զաւակ և աւելինչ յիշատակ, զմաւ ածելով զառաքինեաց զջանս և յիշելով զբանն թէ՛ Երանի որ ունիցի զաւակ ի Սիովն և ընտանեակ յերուսաղէմ, ցանկացաւ եղև պատմութեան սրբոցս և ետ գրել ի հալալ վաստակոց իւրոց, քանզի պարտեղական է և խիստ աշխատող և լաւ բարի բրիստոնեայ է, ժամասէր, հոգեաւոր և աղքատասէր, և ամենայն բարութեամբ լի և առատ այս մարտեսի Ծնօթար պարոնս Ե կողակիցն իւր Դեսպինան...

* Փիրղ. «պարոնն»:
** Փիրղ. «դառնացան»:
*** Փիրղ. «գնաց ի Շամ»:
**** Փիրղ. «նեղութիւն»:

Ընդ նմին և զիս՝ զանարժան զՄխիթար մեղաւոր և զծոյլ գրիչս, և զծնողսն իմ՝ զԹամուրն և զՄուղղւն, և զեղբարսն իմ, և զամենայն արեան մերձաւորս: Այլ և զուսուցիչն իմ սուրբ և առաքինի և ոսկիարան՝ զՄատթէոս վարդապետն, և զծնաւոյն իւր, այլ և զիւր՝ արեղայքն հարազատք և ժրաշան՝ զտէր Ղազար և զտէր Շամաուն, և զծնողս նոցա, և զՄկրտիչ հայրապետն, և զեղբորորդին իւր զփոքր Հայրապետն, զտէր Գրիգորն և զՄկրտիչ քահանայն, որ դարինակն շնորհեցին, և զծնաւորսն նոցա, և զամենայն աշխատաւորս, որ ի հետ մեր աշխատել են և բարի խրատ են տրել: Եւ որ յիշէ՝ զվարձս ի յաստուծոյ առցէ, և Քրիստոսի փառք յաւիտեանս, ամէն:

116

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Ղ. Ալիշան, «Հայկարան», ՄՏՄ

Գրիչ

վայր՝ Սիւնիք, Արեւիս գիւղ

Գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ի գաւառիս Սիւնեաց, ի գեաւղս որ կոչի Արեւիս, առ ոտս սուրբ Գրիգորիս, առաջնորդութեամբ Յովնաբան՝ վարդապետի, ձեռամբ ոգնամեղ գրչի. [յիշեցէք] զեղբայրն իմ զԵվառ, զամուսին իւր զԱննա, որ շատ աշխատութեամբ ծառայեաց և անոյշ կերակրով ճաշակեաց զմեզ: Ի դառն և յանբարի ժամանակի, խանութեամբ Եւաղուպ-պէկի, որ և զնաց աւերեց զերկիրն Տրփխեց, զեկեղեցի, զխաչ, զամենայն կործանեաց, շատ գերացոյց բրիստոնէից:

117

Շ Ա Ր Ա Կ Ն Ո Յ

Երևան 6273 (Ղ. Փիրղալեմեան, Նշխարք պատմութեան հայոց),
էջ 348, Լոնդոնի թանգարան, Ղ. Ալիշան, «Սիւնեակ», էջ 130

Գրիչ՝ Գալիք

վայր՝ Սրբկղունք

...Արդ, գրեցաւ եղանակաւոր տառս ձեռամբ Գալիք քահանայի, ի գիւղս որ կոչի Սրբկղունք, ընդ հովանեաւ սուրբ Գէորգի և սուրբ Նշանացրս, առ ոտս բրտնաջան, արի և քաջ Աւագտէր վարդապետի՝ հօրեղբորս մերոյ, և իմ եղբարցս՝ տէր Զաւարիա արեղային և տէր Աբրահամ նկարողին: Ի թուականութեան Հայոց 212. (1487), ի յրնտիր օրինակէ, ի հայրապետութեան տէր Սարգսի՝ յաթոն սուրբ էջմիածնի, և ի զանութեան Յաղուպ-պէկի, որդւոյ Հասան-բակին**, ի դառն և ի նեղ ժամանակի, զոր նեղեալ էմք յանօրինաց և յանիրաւ պահանջողաց...

* Մ. Տեր-Մովսիսյանի ընդօրինակւոյթյան մեջ՝ «Յորնաթան» է. ուղղելի է «Յովնաթան» կամ «Յորղանան»:
** Հիշատակարանը տեղ է գտել նաև Ղ. Փիրղալեմյանի «Նշխարք պատմ. հայոց» աշխատութեան Բ հատորում (Երևան 4515, էջ 228—229): Այստեղ «Յաղուպ-պէկի» և «Հասան-բակի» փոխարեն գրված է՝ «Յաղուպ շահին և որդւոյ Հասան շահին»:

Գ Ա Ն Չ Ա Ր Ա Ն

Ծրեան 6273 (Ղ. Փիրղալիմեան, Նշխարք պատմութեան հայոց), էջ 346—347, Վանի ս. Խաչի վանք

Գրիչ՝ Ներսէս
վայր՝ Նորշէն

Արդ, գրեցաւ այս հոգելի մատեանս, որ կոչի Գանձարան, ի գեղոս որ կոչի Նորշէն, ընդ հովանեաւ սուրբ Սարգսի զօրավարիս, ի հայրապետութիւն տեառն Սաեփաննոս կաթողիկոսի Աղքամարայ, և ի Թաղաւորութիւն այլազգեաց Աղուպ սուլտանին, որ յարեկից մինչև ի մուսս արեւելու հաւաքեալ ունի, այլ և ի դառն նեղութիւն և ի հարկապահանջութիւն մատնեալ զազգս քրիստոնէից, զոր բազումք մահ խնդրեն անձանց իւրեանց ի բազմանալոյ անօրէնութեան, զոր և յուսամք յաստուած, որ ազատէ զքրիստոնեայք ի ձեռաց անօրինացն, ամէն: Ի թուարեութեան հայկազեան արեթական տումարիս 212. (1487) թըլիս: 2որ և ցանկացող եղև այսմ հոգելի տառիս արհնպիսկոպոսն Յոհաննէս՝ յիշատակ հոգոյ իւրոյ, և ծնողաց իւրոց՝ հօրն Աստուածատրուն և մօրն Ծնախար խարունիւն... Յայսմ ամի գնաց Սուլէյման պարոն ի վերայ Մոկաց, և Մոկաց պարոն փախեալ, և էառ զերկիրն ամենայն և հնազանդեցոյց... [Յիշեցէք] և զիս զանպիտան գծողս զՆերսէս դպիրս՝ զանարժանս...

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Ծրեան 5847

Հեռ. սուացող՝ Կիրակոս Բաղիշեցի
վայր՝ Կապուտկող

ա

126բ Ես Կիրակոս երէցս Բաղիշեցի և եղբայրն իմ Յակոբ ետուք զսուրբ Աւետարանս ի դուռն սուրբ Յակոբին՝ հայրապետին Մծրնայ, որ է ի Կապուտկողն, ձեռամբ իմ հօրբերորդուն՝ Մելիքէսէք եպիսկոպոսին և իմ հօրեղբարորդուն Կիրակոս քահանային Բէլլայ, որ մականունն Բնկուզկանց ասեն: Ի Թվականիս Հայոց 212. (1487), յաւուրքն, որ զԲաղէշ զազայ կանէր քուրդ:

Ես Հաւջօշէնց Կիրակոս ետու զսուրբ Աւետարանս, և որ մի իշխեսցէ զսայ ծախել կամ գողանալ կամ գրաւել. և թէ որ յանգղնի՝ զողանայ կամ ծախէ կամ գրաւէ՝ զպատիժն զՅուդային առնու, զԿայննին և զխաչահանացն ի Քրիստոսէ աստուծոյ, ամէն: Այլ կացցէ անշինջ յիշատակ ինձ՝ Կիրակոս Հաւջօշ իրիցուս, և եղբարցն իմ Յակոբին, և փոխեցելոցն ի Քրիստոս, և բերն իմ Մահաասուն, և ծնողացն իմ Զանիրեկին և Նիգարին, և հօրեղբարն իմ Ասոմ կրօնաւորին, և ծնողացն Գուղիբէկին և

Խերիքին, Կիրակոսին և Էվատ-Մելիքին, Վարդանին և Մելիքէսէք իրիցուն և Խաթուն-Մելիքին, և ամենայն արեան մերձաւորացն իմ՝ կենդանեացն և հանգուցելոցն, և որք հանդիպիք սուրբ Աւետարանիս, լի բերանով աստուած ողորմի ասացէք, ամէն:

Եւ ետու զսուրբ Աւետարանս ոսկի խաչով և արծաթ ոստներով և կոճակով և նշխուն տրփով և Ը. (8) շորով. որ լաւ պահէք աստուած ձեզ վարձք տայ, ամէն:

բ

50բ

Ես Կիրակոս էրէցս և եղբայրն Յակոբ Բաղիշեցի, որ մականունն Հաւջօշէնց ասեն, ետու զսուրբ և զսրանշխազործ Աւետարանս ի դուռն Կապուտկողան՝ սուրբ Յակոբին, ձեռամբ Մելիքէսէք եպիսկոպոսին և Սարգիս Կնենց կրօնաւորին...*

Ճ Ա Շ Ո Յ

Ծրեան 6273 (Ղ. Փիրղալիմեան, Նշխարք պատմութեան հայոց), էջ 343, Սերաստիոյ ս. Նշան

ա

Գրիչ՝ Փիլիպպոս
վայր՝ Սերաստիո ս. Նշան վանք

...Եւ արդ, մեծ բարունապետն և զբաշ հոնտորն՝ զՄատթէոս վարդապետն, որ յայսմ ժամանակիս փայլէր ի մէջ վարդապետաց որպէս արեգակն, փափազեցաւ բանին, որ ասէ թէ՛ Նրանի որ ունիցի զաւակ ի Սիոն և ընդանեակ Երուսաղէմ, և ետ գրել զսուրբ գիրքս յիշատակ իւր և ծնողաց իւրոց...

Այլ և գրեցաւ սա ձեռամբ Փիլիպպոսի բազմամեղ և ախմար գրչի, ընտիր և ի ստոյգ օրինակէ, ի մեծափառ ուխտս որ կոչի սուրբ Նշան, ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնիս, սուրբ Կարապետիս, և Պետրոս հայրապետի սուրբ գերեզմանիս և այլ բազմահաւաք սրբոցս, որ աստ կան հաւաքեալ. յառաջնորդութեան սուրբ ուխտիս և երկրիս Սերաստիոյ՝ Մատթէոս վարդապետի և Յովհաննէս եպիսկոպոսի...

Արդ, գրեցաւ ի թուականիս Հայոց 212. (1487), ի դառն և ի նեղ ժամանակիս, որ Քրիստոսի հրամանքն յայս ժամանակիս կատարեցաւ, որ ասէ. Յարիցէ ազգ յազգի վերայ: Պիղծն այն Բուտախ-բէկն դաստուր ունէր խոնդրարէն և էառ բազում հեծել, եկաւ ի վերայ Անքափու և ջարդեցաւ, և շատ աւար էած Սերաստիոյ երկրիս. և բազումք սրախողխող մեռան և շատ տեղ աւերեցաւ. աստուած յայլ շարէ պահէ, ամէն:

* Գրված է «Կապուտկողան»:

** Շարունակութեան մեջ, ինչպես ա հիշատակարանում, խնդրում է հիշել իր մերձաւորներին:

[Յիշեցէք զմիարանքս Աերաստիոյ ս. Նշանի] զՂազար եպիսկոպոսն, զՇմաւոն վարդապետն, զՂազար վարդապետն, զԱստուածատուր վարդապետն և զՅոնաննէս վարդապետն:

P

Ստացող՝ Մատթէոս վարդապետ

...Ես Մատթէոս մեղօք լցեալ,
Աերաստիոյ վարդապետ լեալ,
Գատարկ անուն արժանացեալ,
Գործոց բարեաց թափուր մնացեալ:

121

Ա Ի Ծ Ա Տ Ա Ր Ա Ն

Բ. Կիւլտսերեան, Յուցակ Անկիւրիոյ 191, սյուն. 917—918

Գրիչ՝ Չափարէ
վայր՝ Երեզնի վանք

504ա — Ըստ սմին արինակի երջանիկ և հոգէսէր տանուտէրն Ճաւլար, որ
506ա ստացաւ զսայ յիշատակ իւր, և ծնաւդացն, և նորարուս եղբարն տէր Մխիթարին, որ և փոխեցաւ առ Քրիստոս, ամէն, և զեռայրուս որդւոյն Մարգարէ սարկաւազին, և միւս որդւոյն, և զստերացն, և հարսին:

Արդ, զրեցաւ ի թուիս Հայոց 212. (1487), յուլիս Լ. (30), ձեռամբ անարժան Չափարէ արեղայիս:

Արդ, ես Ճաւարս որդի զայս ամենայն մտաւ ածի և յիշեցի զայն որ ասէ, թէ Երանի որ ունիցի զաւակ ի Սիովն և ընտանեակ յերուսաղէմ, և ետու զրիչ զկենսունակ սուրբ Աւետարանս, յիշատակ ինձ, և ծնողաց իմոց, և հարազատ եղբարն իմ տէր Մխիթարին, որ փոխեցաւ ի Քրիստոս, ամէն, և որդոցն իմ Մարգարին:

Արդ, զրեց[աւ] սուրբ Աւետարանս ի վանքս Երեզնի, ի դուռս սուրբ Աստուածածնին, և սուրբ Կարապետին և այլ սրբոցն, ամէն:

Այլ և յիշեաչիք զսրբանհալ կրան[աւ]որք սուրբ ուխտիս զԵրեզնի վանացս՝ զառաջնորդն զտէր Մարգարէսն, զտէր Առաքելն, և զմայազն զտէր Մէլիքիսէրքն, զի իւրեանք աշխատին ի բանս վանացն, և զիս յորդորէին ի զրիչ զսուրբ Աւետարանս: Յուսամ յաստուած, զի անփորձ պահեսցէ զնոսս յամենայն շարէ և ի միւսանգամ զպաւտեան իւրոյ ընդ սուրբ ճրգնաւորացն և ընդ սուրբ կրանեւորացն զերկնից արքայութիւնն ժառանգել տացէ, ամէն:

Այլ և յիշեցէք զնիկողոս սարկաւազն, որ ի խարիպութիւնս զմեզ յորդորեցէր և աստուած զինքն յորդորէ չիւր արքայութիւնն, ամէն: Եւ զտէր Յովնանէս, որ զթուղթս կոկից, աստուած թողու զիւր մեղքն և զիւր ծնաւդածն, ամէն:

122

Մ Ա Շ Տ Ո Յ

Երևան 6273 (Ղ. Փիրղալեմեան, Նշխարք պատմութեան Հայոց), էջ 346, վանի ս. Խաչի վանք

Գրիչ՝ Բարսեղ
վայր՝ Կտուց

...Արդ, զրեցաւ սուրբ Մաշտոցս յանապատս, որ կոչի Կտուց, ընդ հովանեաւ սուրբ և դիւահալած սուրբ Կարապետին և սուրբ Աստուածածնին, ի թուականիս Հայոց 212. (1487), ձեռամբ Բարսեղ կրօնաւորիս...

123

Մ Ա Շ Տ Ո Յ

Երևան 955

ա

Գրիչ՝ Ազարիայ
վայր՝ Սղգայոյ վանք

246ա ...Արդ, զրեցաւ սուրբ գիրքս, զոր արարեալ է սուրբ հօրն Մաշթոց վարդապետի ... ի թուականիս Հայոց 212. (1487) ամին: Եւ ի մարդեղութենէն Քրիստոսի մինչև ի մեզ ՌԴՃՂԹ. (1487) ամին:

Եւ զրեցաւ սա ի վանքս Սղգայոյ, ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնի տաճարիս, և ի հերպետութեան սորին Առաքել կրանաւորի, ի հայրապետութեան տեան Մարգարի, և մերոյ առաջնորդի սուրբ ուխտիս Վարապայ տեր Յովանէս արհեստիկոպոսի, որ մականունն Գուեղուս կոչի, և ի հերպետութեանն Աղուրենց Ատոմ կրանաւորի. ի թագաւորութեանն Աղուր-բէկի, ի պարոնութեանն Սուլեմանին:

Արդ, ի յայսմ ամի ցանկացող եղև այս պատուական և լուսափայլ մարգարտիս բարեմիտ և պատուական տանուտէրն խաւջայ Չանգիշէն և ստացաւ զսա ի յարգար վաստակոց իւրոց՝ յիշատակ բարի հոգւոյ իւրոյ, և ծնաւդաց իւրոց Յոնանիսին և Ամբար-Խարունին, և եղբարցն Ստեփանոս բահանային և խաւջայ Մովսեսին՝ փոխեցելոյն ի Քրիստոս, և որդոց իւրոց Աղուալչին, Սաֆարչին և Մուրաղին, որք տարածամ մահուամբ փոխեցան ի Քրիստոս, և զդեռաբոյս ծաղկունքն խաւջայ Գորգին, խաւջա Միւրափին և Սրմբատին, և զըս // տերացն՝ Գովարին, Շահումին և Գուլգունին...

246բ Արդ, չերես անգեալ աղաչեմ զձեզ հարբ և եղբարք յիշեցէք ի սուրբ յաղաթս ձեր զմեղապարտ զծողս զԱզարիայ սուտանուն բահանայ, որ զանունս ունիմ և զգործս ոչ, և զծնաւդսն իմ, և զուսուցիչ զԿարապետ բահանայ, որ նահատակեցաւ ի ձեռաց անօրինաց Սրենէշ բաղաբի, և զմայրն իմ զՍաղղաբ, և զորդիքս իմ զՅարդուգարն, զԱմիրգատն և զԲարունակն, որ զթուղթս կոկեաց. մանաւանդ յիշեցէք ի սուրբ յաղթս ձեր զխաւջա Չանգիշէն և զծնողսն իւր, որ ստացաւ զսուրբ գիրքս և ետ ի դուռն սուրբ

247ա առաքելոցս Պետրոսի և Պաղոսի. և մի որ իշխեսցէ հե/|ռացուցանել զսա
ի դրանէ սուրբ առաքելոցս գողանալով կամ ծախելով կամ գրաւելով, և ով
որ յանդգնի և առնէ՝ պատուհասի ի սուրբ առաքելոցս...

P

Նկարող՝ Կիրակոս

Ջնկարող խորանիս՝ դրազմամեղ Կիրակոսս, և դժնօզսն իմ աղաչեմ
յիշել ի տէր:

124

Մ Ա Շ Տ Ո Յ

Երևան, պատարկ 1825

Գրեցաւ Մաշտոցս ի թվականիս Հայոց ՋԼԶ. (1487). ես արդ մեղուց-
եալ անարժան ծառ[այս]|| ով կարդայք կամ արիւնակ[էք խն]դրեցէք մե-
ղաց թողութ[իւն և աստուած] զձեզ յիշէ իւր արքայութե[անն]:

125

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երևան 3709

Գրիչ՝ Մխիթար
վայր՝ Վարագ

259ա ...Դարձեալ աղաչեմք զձեզ յիշեցէք ի մարբափայլ յաղաթս ձեր գաս-
տուածասէր տանուտէրն զԹովան, և զկենակիցն իւր Բզթըլիփաշէն, և
զժողկեալ զաւակսն իւրեանց՝ զԱղէն, զՊապիկն և զՋանիբէ[կ]ն... և զեղ-
բայրն իւր զԿարապետն, և զկենակիցն զՍաւրան, և ըզհայրն իւրեանց զխո-
ջա Թարբոն, և զկենակիցն իւր զՍարլիփաշէն, և զգաստերքն իւր զԴաւիթա-
259բ ւրն և զՇահումն և զԴաւիփաշէն՝ զհանգուցեալն ի Քրիստոս, || և զԱնդրիա-
ւրն և զկենակիցն իւր, զՋանիբէկն, և զկենակիցն իւր՝ զԹարբարմամէն՝ լի
սրտիւ և միամիտ մտաւք աստուած ողորմի ասացէք ի ծամ սոսկալի սուրբ
պատարագին, և աստուած զձեզ ողորմեսցի, ամէն:

Եւ արդ, ես՝ յետինս ի կարգաւորաց և անարժանս ի բարի գործոց և
անպիտանս ի մանկունս սուրբ եկեղեցւոյ և անիմաստ ի գիրս գրչութեան՝
Մխիթար սուտանուն քահանայիս, վա՛յ և եղուկ է ինձ, որ ոչ եմ արժանի
կարդիս և անուանս: Շնորհիւ տեսուն սկսայ և ողորմութեամբ նորին կա-
տարեցի զսուրբ Աւետարանս ի թուականիս Հայոց ՋԼԶ. (1487) ամին, ի
յառաջնորդութիւն սուրբ ուխտիս Վարագայ տէր Յովաննես արհեստակո-
պոսիս, զոր տէր աստուած հաստատուն և անփորձ պահեսցէ զնա յաթոն
իւր, ամէն:

...Աստուած ողորմի ասացէք ...և ինձ՝ անարժան գրչիս Մխիթար սու-
տանուն քահանայիս, և իմ ծնաւդացն՝ Յունան քահանային, կենդանեացն
և մեռելոցն՝ առհասարակ ողորմեսցի Քրիստոս աստուած, ամէն...

126

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երևան 6273 (Ղ. Փիրղաւմեան, Նշխարք պատմութեան հայոց), էջ 345—346,
Արժէ ս. Սքանչելագործ

ա

Գրիչ՝ Ռըստակէս
վայր՝ Բաղէշ, Ամրդուլու վանք

...Եւ ես՝ անպիտանս յամենայնի մեղուցեալ գրիչս Ռըստակէս արե-
ղայս՝ տեսի զսէր և զգիտեաց ուսթայ Եւաղիին, զոր ունէր հետ սուրբ
Աւետարանիս, եւ ձեռնարկեալ գրեցի զսուրբ Աւետարանս ի դառն և ի նեղ
ժամանակիս, յեղբ քաղաքիս Բաղիշոյ, ի գուռն Ամիրդուլոյ սուրբ Յովանի-
սիս, և սուրբ Սիոնիս, ի կաթողիկոսութեան տեսուն Սարգսի, և ի յաշխար-
հակալութեան Եւաղուպ-բակիին, որդւոյ Ուզուն-Հասանին, որ նստի յարքա-
յանիստ և ի շահաստան քաղաքն Քարէզ, ի թուականիս Հայոց ՋԼԶ.
(1487) ամի:

P

Սաղկող՝ Կարապետ

էին որպէս եմք, լինիմք որպէս են, էաք որպէս դուք, լինիք որպէս եմք.
գնացին նոքա, գնամք և մերք, գայք և դուք, գան, որ յետ ձեզ:

127

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Յ. Ճանիկեան, Հնութիւնք Ակեայ, էջ 84

Գրիչ՝ Մարգարայ
վայր՝ Աղբակայ երկիր,
Էրեւկանի գիւղ

Արդ, գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ձեռամբ Մարգարայ մեղաւորի, ի
թուականութեանս Հայոց ՋԼԶ. (1487), ի յերկիր Աղբակայ, ի գեա[ւ]լոս,
որ կոչի Էրեւկանի, ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնի տաճարիս, ի յա-
ռաջնորդութեան սուրբ աթոռոյն առաքելոյն Բարդղիմէոսի տէր Յովանն-
նէս արքեպիսկոպոսի և Ղազար քաջ և արի փիլիսոփայի, ...որ ասէք գաս-
տուած ողորմին ինձ՝ մեղապարտ Մարգարայ գծողիս, և իմ ծնողացն, մա-
նաւանդ և իմ վարպետացն Ջաւադիս վարդապետին, և Քաղէսս ճգնաւո-
րին, և Սուրիաս մախտասի քաջ կրօնաւորին, և Վարդան կազմողին, և
այլոցն ամենայնի...

128

Գ Ա Ն Ջ Ա Ր Ա Ն

Երուսաղէմ 1191, ՄՏՄ.

Գրիչ՝ Հազարապետ
վայր՝ Երզնկայ, Խախ գիւղ

Գրեալ ի գաւառս Եկեղեաց, ի մայրաքաղաքս Երզնկայ, ի գիւղն որ
կոչի Խախ, ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնիս, և սուրբ Սարգսին, և

սուրբ Կարապետին, ձեռամբ Հագարապետի անարժանի, ի թուիս Հայոց ԶԼԶ. (1487): [Ստացող պարոն Աագ տանուտէր, կինն Սառայ և որդիքն Խաչատուր, Ճարակ, որք ետուն ի դուռն Գափ՞թ եկեղեցոյ էրգումայ]:

129

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երևան 357

Վայր՝ Աագ վանք

ա

299բ ...Գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ի սուրբ անապատս, որ կոչի Աագ վանք, ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնիս և սուրբ Կարապետիս և սուրբ Առաքելոցս Քրիստոսի: Ի թվ. ԶԼԶ. (1487), առ ոտս երջանիկ բաբունապետին Յավաննէսի, ի յառաջնորդութիւն տէր Յոհաննէս եպիսկոպոսի, և այլք կրանաւորացն, որք աստ կան:

Արդ, աղաչեմ զամենեսեան, որք հանդիպիք սմա տեսանելով կամ արինակելով յիշեսցիք ի մաքրափայլ աղաւթս ձեր զանարժան սուտանուն արեղայս, որ անարժան ձեռաբ իմովք գրեցի զսուրբ Աւետարանս, և զծնաւորն իմ, և զամենայն արեան մերձաւորսն իմ, և որք յիշէք՝ յիշեալ լիջիք առաջի ահեղ ատենին Քրիստոսի: Եւ խոշորութեան և սղալանաց սորա անմեղադիր լերուք, աղաչեմ, աղաչեմ:

Բ

91բ Քրիստոս աստուած քո միւսանգամ գալըստեանդ յիշեայ զստացող սուրբ Աւետարանիս զԵլմելիքն եւ զկողակիցն իւր զնաղարածի Ամինատինն, ... վասն որոյ ետ գնել զսայ ի հալալ ընչից իւրոյ և ետ ի գիւղն որ կոչի Հանդերձիք, ի դուռն սուրբ Սիոնի և այլ սրբոց, որ աստ կան հանգուցեալ: Աղաչեմ զձեզ՝ քահանայք և սարկաւազ և ըռայիս և ամենայն ժողովուրդք՝ մեծ և փոքր, լաւ պահեցէք ի կաթիլքէ, ի յաղոյ և ի գողէ: Գարձեալ աղաչեմ զձեզ՝ մի որ իշխեսցէ գրաւ դնել կամ ծախել կամ գողանալ, կամ ով յանդգնի՝ զխաչհանուցն առցէ և զմասն Ուղայի. և ամենայն սրբոց անիծեալ լինի, ով որ խնամ շտանի: Յոյրթամ զմասն ի վեր կալնուք, ողորմի ասացէք և աստուած ձեզ ողորմի, ամէն, ամէն և եղիցի:

130

Ճ Ա Ռ Ը Ն Տ Ի Ր

Երևան 6273 (Ղ. Փիրղալեմեան, Նշխարք պատմութեան հայոց), էջ 348, Վանի Գարենից վանք

Գրիչ՝ Առաքել

...Եւ արդ, ես՝ անպտուղս ի բարեաց ...սուտանուն քահանայ Առաքել գրիչ, տեսի զսէրն տանուտիրոջն Յոհաննէս քահանային... և ամենակարող զօրութեամբն աստուծոյ կատարեցաք զսուրբ գիրքս ի դառն և ի նեղ ժամանակիս, յորում է թուական Հայոց ԶԼԶ. (1487)...

131

Շ Ա Ր Ա Կ Ն Ո Յ

Ա. Սիրմէեան. Ցուցակ Հսկպի Ա, 9, էջ 27

Ստացող՝ Զաֆարայ

519 ...Ըստացաւդ սորա Զաֆարայ արեղայ, յիշատակ ինձ, և ծընաւոյց իմոց՝ հարն իմոյ էրկիլ, և եղբայրն իմ Նատիր, որ հանգուցեալ են ի Քրիստոս, և մայրն իմ Կուլփաշայ, և այլ եղբարս իմ՝ Քաիփշայ, Ստեփանոս, և եղբար որդիք նորա Հայրապետ, Անանիայ զպիր, Վարդան, Մարտիրոս, Քաղէոս, Ագարիայ, Պետրոս, Անտոն և յամենայն արեան մերձաւորացս, ամէն, եղիցի:

Զսակաւ գծող սորա Վրդանես սուտանուն արեղա յիշողք յիշեալ լինին ի Քրիստոս: Քվիս. ԶԼԶ. (1487):

132

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երևան 3334

Գրիչ՝ Զաֆարա

ա

135բ Զմեղուցեալ և զանարհեստ գրիչս Զաֆարա*, անուամբ քահանայ կոչի մ] և ոչ գործով, վա՛յ ինձ հարիւրապատիկ և հազարապատիկ, սեւերես և մաստուծոյ իմ կարգէս և ի պատուիրանացն աստուծոյ, և զծնաւորսն իմ էրկիլ, և եղբայրն իմ Նատիր, որ կիսայհասակ հանգեալ ի Քրիստոս, և այլ եղբարքս՝ Քաիփշայ, Ստեփաննոս, և եղբարդիք նոցա** Հայրապետ, Մարտիրոս, փոքրիկ զպիր Անանիայ, և ամենայն արեան մերձաւորացս, ամէն:

Արդ, աղաչեմ յիշել ի տէր և աստուած զձեզ յիշէ յիւր միւսանգամ գալըստեանն, ամէն:

Բ

240ա ...Արդ, աղաչեմ յիշել զտառաաւիպս զձագրաւդ սորա Զաֆարայ անուամբ արեղայ և գործով զատարկ ամենայն բարեգործոց. յիշատակ ինձ և ծնողաց իմոց՝ հայրն իմ էրկիլ, և եղբայրն իմ Նատիր, որ կիսաւրեա հանգուցեալ են ի Քրիստոս և կրսեր եղբարքս իմ Քաիփշայ, Ստեփաննոս, և որդիք նոցա՝ Հայրապետ, Անանիայ զպիր, և Մարտիրոս, և մայրն իմ Կուլփաշայ, և թողութիւն հայցեցէք ծովացեալ և բազում մեղաց իմոց, և անմեղադիր լերուք, զի ձեռս քամի կայր, ի խիստ կարաւտութենէ գրեցի:

* Նատիրը հիշատակարանի հեղինակ՝ էրկիլի որդի և Նատիրի եղբայր Զաֆարայ գրիչն է, քոս ալմ էլ տեղագրում ենք նրան առընթեր 1487-ի թվաշարքում:

** Իմա՝ «եղբարդիք իմ» կամ «որդիք նոցա»:

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Ք. Գուշակեան, Յուցակ Սեռաստիոյ ս. Նշանի. 34, էջ 34

Ստացող՝ Շահամիր

730 ...Գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ձեռամբ Սարգիս վարդապետի, ի թվականիս Հայոց 212. (1487), ի յիշատակ բարի պարոն Շահամերին հոգոյն. և ծնաւդաց իւրոց՝ հարն Բախթարին և մարն Քուրանին, և կնոջն Քուխրանայ, դստերն Դշխուին, բուրոջն Մարթային:

Արդ, ես Շահամիրս գնեցի զվարդապիթիթ և զանուշահոտ, ծաղկաւէտ սուրբ Աւետարանս ի վայելումն հոգւոյ իմոյ, և ծնողաց իմոց, և ամենայն արեան մերձատրաց իմոց. և եղի յիշատակ ի դուռն սուրբ Հրեշտակապետին: Աստուած զիրեանց յիշատակն անջնջելի պահեսցէ, ամէն:

— 104 —

Յ Ա Յ Ս Մ Ա Ի Ո Ի Ր Ք

Ղ. Ալիշան, «Հայկարան», ՄՏՄ

Ստացող խոճալ Մարտա, որդի խոճալ Սարգսի և Այմէլիբի, յիշատակեալ էս ի դուռն սուրբ Սարգսի: Կաղմոզ Կիրակոս Եպիսկոպոս:

Հ Ա Ի Ա Ք Ո Ւ Մ Ն Բ Ա Ն Ի Յ Ն Ա Խ Ն Ն Ա Յ

Երևան 6273 (Ղ. Փիրղալեմեան, Նշխարք պատմութեան հայոց), էջ 353—356, Մշոյ ս. Կարապետ, Վնենտիկ 304 (643) Բ. Սարգիսեան, Յուցակ. հտ. Բ, 1159—1161*

ա

151բ Ի 212. (1488) Թուականին եղև արհաւիրք ի բազում տեղիս, և կոտորեցաւ աղզն տաճկաց, զի յաշխարհն շաղաթային բազում պատերազմունք և արեան հեղումն եղև, և Մարա սուլտանն և Հառավոց խոնդբարն զմիմեանս ջարդեցին և կոտորեցին: Եւ մեծ սօֆի Արտաւէլ քաղաքին ժողովեաց թղթով իւրով զամենայն սօֆիսն իւր՝ յամենայն երկրէ, զի էր սահմանք և սովորութիւն նոցա, որ յամենայն ամի փութային ի կոչն նորա յամենայն աշխարհէ կարմրագտակ սօֆիքն, և զինուորէին նմա իւրեանց թողակօք՝ և փոխանակ առնելոյ ի նմանէ՝ ինքեանք տային նմա բազում ոսկի և արծաթ, և յամենայն պատերազմունս ընդ որ երթայր՝ յօժարութեամբ կոռէին և մեռանէին առաջի նորա: Որ և ես հիացեալ և զարմանամ ընդ այնպիսի կորստական անմիտ միամտութիւնն, զի մոլորեցուցիչ արուամտն զայն՝ մեծ մարդարէ կարդային թիրեալքն ի ճշմարտութենէն, և սքանչելիօք համբաւէին զանուշ: Նորայ՝ և թէ ցամաք ոտիւք (անցանէ) ի վերայ զետոց, և թաղսեայ կացնաւ իւրով կտրէ զքար և զերկառ և զամենայն ինչ. եւ այլ բազում սուտ համբաւօք բարձրացուցանէին զկործանեալն ի շարիս: Որ և ժողովեաց յայսմ ամի արս իբրև ԽՄ. (40,000), և գնացեալ խարեութեամբ եմուտ ի Շամախի, և զամենեանս, որ ի ձեռն էած ի քրիստոնէից և ի տաճկաց՝ զարս և զկանայս սրով կոտորեաց, և զքաղաքն ամենայն հրով այրեաց՝ կումաշօքն և որ ինչ էր ի նմա: Եւ զմանր տղայքն ժողովեալ առ ինքն և զիղեալ ի վերա միմեանց հինգ և վեց, և ինքն հարեալ ի վերուստ նիզակաւ՝ անցուցանէր մինչև ի ներքին տղայն. և վերացուցեալ նիզակաւն կանգնէր, և տղայքն աղիողորմ թալկանային ոտիւք և ձեռօք ի ծայրս նի-

* Այս հիշատակարանի Ք. մասի մի ընդօրինակություն գտնվում է Մատենադարանի № 2748 ձեռագրում (էջ 226ա) և հավանաբար սրանից կատարված մի այլ ընդօրինակություն՝ Հայկ. ՍՄԿ կուլտուրայի միջխտրություն զրականության և արվեստի թանգարանում (Փոնդ Գ. Ախվերդյանի, Վազ. № 6):

Ստորև տալիս ենք դրանց սկզբի մասը, որն այլ խմբագրության է պատկանում. «Ես ի վերջիև ժամանակս ի զօրանալ նեոին Կարապետին և շար կամարարացն նորին, նոր իմն մոլորութիւն և անասելի գործ գործեցին կարգացողքն նոցին և զիւլից շեխերն: Ի թվականիս մեր Հայոց 212. (1488) եղև աստուածասաստ բարկութիւն ի վերայ Աղաբուք անուն զեղջին, որ ի նահանգին Կոտորոյ, մերձ ի վանքն Ապարանից: 2ի շար սօֆիք բնակեալ էին ի գիւղն Աղաբուք և կոչէին շեխնոց և սօֆինոց, և բազում նեղութիւնս անցուցանէին ընդ արեղայսն և կտրէին հանապազ զշուրս վանացրն և ոչ տային թոյլ հանգչել նոցա»: Շարունակությունը, անշան զրչարական տարբերու-

դակացն. և նա ծափս հարկանէր ուրախութեամբ և ասէր՝ Այս է ճշմարիտ զազայն: Եւ զանասունսն զամենայն՝ զձի և զջորի, զուղտ և զոչխար սրով կոտորեաց, և այնպէս ոչ խնայեաց ի մարդ և յանասուն: Զոր գոյժ արկեալ տէրն Շամախու ի Քարտէզ, առ փառշահ փեսայն իւր Աղուպ, և ծանոցց նմա: Եւ նա յուղարկեաց զիշխանն մեծ Սուլէման բազում զօրօք, որ զնացեալ ջանիւ մեծաւ մարտեան, և յաղթեալ կոտորեցին առհասարակ զամենեսան, և ինքեանց ևս շատք մեռան:

Բ

Գարձեալ ի սոյն ամի եղև աստուածասաստ բարկութիւն ի սօֆիսն Կոտերոյ երկրին: Է մօտ ի վանքն Ապարանից գեօղ մի սօֆէնոց Ատարուֆ** անուն, և բազում նեղութիւնս անցուցանէին ընդ արեղայսն, և կրտրէին հանապաղ զջորս վանացն, և ոչ տային թոյլ հանգչել նոցա: Եւ յաւուրբս բուն բարեկենդանին մի ոմն ի նոցանէ հարսանիս առնէր որդոյ իւրոյ, և ամենեքեան ժողովեցան անդ և արարին նմանութեամբ կատակ բազում: Եւ ապա բերեալ կողով մի եղին ի միջի՝ իբր սուրբ սեղան, աղիւս մի ի վերայ՝ որպէս զԱւետարան, և բերեալ սեաւ ջրով շներ և կացուցին շուրջանակի, և եղին անուանս նոցա զվարդապետացն և զեպիսկոպոսացն, զոր ճանաչէին: Իսկ երկու ալևորք խրատ ետուն նոցա և ասեն՝ Մի առնէր զայդպիսի կատակդ, այդ մեծ գունահ է ձեզ, որ զպեղծ շներդ ի սրբակաց ծառայքն աստուծոյ կու նմանեցուցանէք: Եւ նոքա ևս առաւել մոլեալ ի շարէն, և բերեալ զոմն կերպարանէին սուտ մեռեալ, զի չետոյ յարուցանիցեն, և ո՛չ յարեաւ, այլ զառհասատաշեան ընկալաւ զյաբտենից մահուն: Եւ ապա բերեալ զինի, բրդեալ հաց, տային շանցն՝ յօրինակ հաղորդի: Եւ նոյն ժամայն եղև աստուածասաստ բարկութիւն ի վերայ նոցա, զի եղև զդրղումն և ճայթումն ահագին, և ահեղ որոտմանէն ամենեքեան տատակեցան, որ ի տանն էին՝ բաց յերկուց ձերոցն: Եւ եկեալ իշխանն Պերջնոյ՝ ետես զահագին գործն և զարհուրեցաւ. և սուր քարշեալ կամէր զմնացեալսն ինքն կոտորել, զոր ոչ ետուն մօլնայքն թոյլ, վասն որոյ հանեալ զմնացեալսն ի գեղջէն և փոխանակ նոցա կացոցք քրիստոնեայս, և արար հայանոց...

Գրիչ՝ Յոհանէս վայր՝ Այրիվանք

649ա ...Արդ, այսմ հոգեւոր և աստուածային և մեծափառ գանձուցս ցանկացողք եղեալ երիցս երանեալք՝ երկու հարազատ կրօնաւորք՝ Տէրաւէր և Յովանէս, և բարէմիտ և աստուածասէր Զաֆարէն, և որդին իւր Մարգար բա-

թյուններով, նույնն է, միայն վերջում ունի լրացուցիչ հետևյալ նախադասութիւնը. «Ի փառս Քրիստոսի աստուծոյ մերոյ: Եւ այսպէս սրանչիկեօքս հաստատեցան հաւատացեալքն առաւելապէս ի հաւատս ճշմարիտ, և անօրէնքն երկմտեցին լրնդունան հաւատոց իւրոց»:

* «Այժմ Մամոտանք կոչեցեալ» (ծանոթ. Ղ. Փիրղալեմյանի):
 ** Փիրղ. «Աղարուկ»:

649բ հանայ. եղեալք ի յանդաստանս եկեղեկացոյ և տեսեալ զդրութիւնս սպասուցն և կարգացն և զզանազանութիւն ամենայն կահիցն, զոր եղեալ ի փառս աստուծոյ, և ի յաւուրս մեր, և ի լուսաւորութիւն հոգւոց մերոց, և ցանկացեալք տրփմամբ հոգւոյն այսմ բաղմաշխատ մատենիս և ետուն զրել զսա ի յարգար վաստակոց իւրեանց...

Զոր և ես՝ տառապեալ յոգի տէր Յոհանէս եպիսկոպոս ըսկոսայ և կարողութեամբն աստուծոյ զժագրեցի մի ըստ միոջէ զմարգարտաշար բանս ի սփոփանս մտաց բանասիրաց և տաւնասիրաց անձանց, մանաւանդ ի սէր սիրելեացն աստուծոյ և ի պայծառութիւն սուրբ եկեղեցոյ՝ զլուսատուս Հայոց և զմխիթարիչս մտաց...

...Ըստ այսմ յուսոյ և պայմանի ցանկացան և այս բարեւէր և բարեմիտ արքս, երկու հարազատ կրանաւորքս Տէրաւէր և Յովանէս, և զկէօ գրոցս ետուն զրել, վասն զի ոչ ժամանեաց սրբասնեալ արեղայն Յովանէս ի կատարումն գրոցս, այլ փոխեցօ մահամբ յաշխարհէս ի յանանց կեանս, նոյնպէս և եղբայրն Տէրաւէր փոխեցաւ առ Քրիստոս, և ոչ կարացին զրոլորն զրել տալ: Վասն որոյ տեսեալ զսայ աստուածասէր և բարեմիտ այրն Զաֆարէն և որդին իւր Մարգար քահանայն, և մայրն իւր Խեր-Խարուն, և ամուսինն իւր Խումար-Խարուն և զկէս գրոցս այլ նոքա ետուն զրել ի հալալ վաստակոց իւրեանց:

Արդ, եղև զբաւ գրչութեան սորա՝ այս մեծահանդէս ծաղկազարդ և հոգելից տառի, ի շրջագայութեան հայկազեան տաւմարի ԶԼԷ. (1488), ի դառն // և ի շար ժամանակի, որով նեղիմք ի բռնութենէ անարինաց, յանիրօ պահանջողաց: Ի հայրապետութեան տեսան Սարգսի՝ ի յառաքելական ամիսն՝ ի սուրբ էջմիածինն, և յաշխարհակալութեան Յաղուպ-բէկին, որ ի սորա ժամանակս եղև թասպութիւն, զի զատին թաթար էր և հալածէին զքրիստոնեայսն ի Քարտէզ քաղաքի, զի տաճիկ ոմն անուն Մեհլի սպան զմեծ ախոջանն Հայոց ըզխաւճայ Միւրաֆն, վասն ի Քրիստոս հօտոցն, որ և յիշատակն արհնութեամբ եղիցի, ամէն: Ի սուրբ և ի գերահռչակ ուխտս որ կոչի Այրիվանս, որ և հիմնարկեալ է ի սուրբ Լուսաւորչէն Գրիգորի, ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնիս, և արեամբ ներկեալ Քրիստոսի սուրբ Գեղարդեանս, և սուրբ աջոյս Յովաննու, և Խոտակերաց սուրբ նշանիս, և տապանակի սուրբ Յակոբին և այլ բազմահաւաք սրբութեանցս, յառաջնորդութեամբ տեղոյս իմոյ անարժանութեանս՝ Յոհանէս եպիսկոպոսի, և հարազատիս իմոյ՝ գեղեցկատիւլ մանկանս տէր Ստեփանոս եպիսկոպոսի, և ձեռնասնունդ հոգեւոր որդ[ոց]ս՝ մերոց միաբանիցս՝ Յեսայոյ, և տէր Մաղաֆիայի, և Կարապետի, Խաչատրոյ, և Ստեփանոսի, Մելիքիսեբի, Արանասի, Հերապետի և Ազարիայի:

Արդ, յերեսս անկեալ աղաչեմ, որք հանդիպիր սմա տեսութեամբ, յարինակելով, կարգալով և կամ լսելով՝ յիշեսջիք ջերմեռանդ սրտիւք և քաղցրագոյթ մտաւք ի մարբափայլ յաղաւթս ձեր զստացողք սուրբ գրոցս զՏէրաւէր քահանայ, և զՅովանէս քահանայ, և զՄաղրումշայ, նաև զբարեմիտ և զմեծագգի այրն Զաֆարայ, և զկենակիցն իւր զԽեր-Խարունն, և զպատելի և զփառաւոր և զճգնազգեաց քաջ բարունապետն Ստեփանոս, և զՄարգար քահանայն, և զկենակիցն իւր զԽումար-Խարունն, և զթոյրն իւր

զեղիսաբեղ, և զորդիքն իւր զՍիմէոն զպիրն, Ազիզբէկ, Գալուստ, և Զա-
 ֆարայ, և Սահակ, և զհարեղրայրսն զպարոն Զանազիզն, և զԱմիրազիզն,
 զՄուշեղ և զԴօիթ՝ զփոխեցեալքն առ Քրիստոս, և զորդիք նոցին՝ զպարոն
 Դիլտարն և զՄարէոս քահանայն, զպարոն Շանշէն, և զՇերանշէն, և զԴրի-
 գորն, և զփեսայն իւր զՋանիկ-աղէն, և զդասերսն՝ զԹամբայ-Խարուն,
 զՍիրմիկ և զԴավլաքն:

650բ Արդ, ստացաւոքս աստուածային բուրաստանիս՝ զհասարակն՝ Տէր-
 տէր և Ովանէս կրօնաւորք, վասն այն պատճառին, որ զբոլորն գրել տան,
 որ ի վանքս իրեանցն յիշատակ լինի: Երբ որ Ովանէս արլ եղ լէն վախճա-
 նեցաւ՝ Տէրտէրն շկարաց թամամել, մեք՝ Այրիվանուց եպիսկոպոս և միա-
 բանք աղախեցաք զՏէրտէրն, թէ դու զքո բաժինն այլ այն գեղին տուր,
 վասն այն պատճառին, որ այն Բարձապի գեղն սուրբ Գեղարդեանս սեփ-
 հական ժողովուրդ է և գիրք չունին, զչորն ծարաւուն պիտի արբուցանել.
 և Տէրտէրն այլ կամաւորեցաւ, և միարան շնորհեցաք զկէսն էլ հետ այն
 կիսուն, որ Մարգար երէցն և իւր հայրն Զաֆարէն գրել տուին և ծաղկոյ
 զարգարեցին և կազմեցին, և իրեանցն անշինջ յիշատակ լինի: Յայսմհե-
 տէ Բարձապոյ եկեղեցոյն է Այսմաւորքս, որ հանապազ կարգան ի մէջ
 ժողովրդեանն, և զյիշատակութիւն ստացողաց սուրբ գրոցս կատարեն
 անխափան:

Արդ, վայելողք սուրբ գրոցս և կարգացողք և լսողք՝ յիշեցէք ի մաք-
 րափայլ յազաւթս ձեր զՏէրտէր քահանայ, և զՅովանէս քահանայ, և
 զհայր իրեանց զԱստուածաւոր, և զմայրն զՍաւրանն, և զքոյրն իրե-
 անց զԹանկուզն, և զՄաղրումշէն, և զքրեւր դուտարն Խարունջանն, և
 զայլ ամենայն արեանառու մերձաւորսն, ասելով ի խորոց սրտէ, թէ Տէր
 աստուած, ողորմեա նոցա և գրեա զնոսա ի գիրն կենաց, ամէն:

Այլ և կրկին անգամ աղաչեմ յիշել յազաւթս ձեր զիս՝ զբազմամեղ
 գրիչս ըզտէր Յոհանէս եպիսկոպոս, և զեղբայրն իմ զտէր Ստեփանոս
 եպիսկոպոս այսմ նահանգիս՝ Կոտայից երկրիս, որ աշխատեցայ բազում և
 հոգաբարձութեամբ գրեցի ըստ կարեաց մերոց, զի ժամանակս դառն էր.
 որ այլազգեաց շատ նեղութիւն քաշեցաք, որ յայսմ ամի Խ. (40) ազա-
 տորդի կալան, թէ տաճկացէք, այլ ողորմածն աստուած ձեռնառու և աւգ-
 նական եղև նոցա, յորոց մի էր եղբայրն իմ պարոն Հայկազն, և պարոն
 Աւագն, որ է. (7) ամիս կալուպական կացին, և բազում տուգանք տվին.

51ա և ի հօտոցս Քրիստոսի ոչ դարձան: յԵրարիչն աստուած վարձս բա-
 րեաց պարգևեցէ նոցա յիւր միւսանգամ գալրստեանն, ամէն:

Այլ և զհոգևոր ծնաւոն մեր՝ զբաշ բարտուղար վարպետն զտէր Մա-
 րէոս, որ զարինակն շնորհեաց, տէր աստուած զհոգի նորա ընդ սուրբ
 քահանայից դասակից առնէ, ամէն:

Այլ և զսիրասնունդ հոգևոր եղբարքս մեր՝ զտէր Ստեփանոս եպիս-
 կոպոս պայազատ և զտէր Մարէոս եպիսկոպոս, որք աւգտակարք եղնն
 կամակցութեամբ, և զծաղկող և զկազմով զարգարող գրոցս զտէր Ալեք-
 սանոսն, զՄիխայելն և զՍիմէոն սրբասնեալ կրանաւորքն, այլ և զմարմ-
 նաւոր ծնաւոն մեր յիշման արժանի առնէք, աղաչեմ, միով տէր-ողոր-
 մեալիս...

137
 Ճ Ա Շ Ո Յ
 Երևան 4805

Գրիչ՝ Յովանէս
 վայր՝ Վարագ

416բ ...Ձոր տեսեալ զայսպիսի դանձա աստուածային և պայծառ լուսով
 սրբասէր և բարեմիտ տանուտէրն Մանրումշէն, և ցանկացեալ այսմ աս-
 տուածային փարթամ գանձուցս և շերմնուանդ սիրով հոգոյն սրբոյ և մեծ
 փափագմամբ ստացաւ զսա ի յարդար վաստակոց իւրոց և ի քրտնաջան
 աշխատանաց՝ ի վայելումն մանկանց եկեղեցոյ և յետ աստի կենացս
 ելանելոյ յիշատակ բարի հոգոյ իւրոյ, և ծնաւոցս իւրոց Յովանէսի և
 Զբմբուր-Խարունի, նաև եղբոր իւրում խոջայ Մաղաղի, և կողակցին
 Քնէնաշ-Խարունի, և զորդիքն իրեանց՝ զխոջայ Դարիպշէն, և զկողա-
 կիցն իւր զԴովլաք-Փաշէն, և զաւակաց նորա Գրիգորի և Բեկիսիմանի,
 և զմիւս որդին զխոջայ Առումն, և զմայրն իւր զՄուղալ-Խարուն, և զհան-
 գուցեալ զաւակացս նորա զԱզաջան, զԽանումն, զՍաւրանգաղէն, և
 զմիւս եղբայրն զխոջայ Քումէն, և զկողակիցն իւր զԽոնձէն, և զորդիքն
 իւր՝ զԻսրայէլ և զՄիխայել և Մինաս, այլ [և] զխոջայ Մաղրումշէն, և
 417ա զկողակիցն իւր // զՇախրաշէն, և զաւակս իւր զԽոնալարաշխն, և զեզգան-
 բաշխն, և զՄուրաւորաշխն, և զԿուլամբաշէն, և զայրն իւր զխոջայ Եզ-
 դանբաղշն, և զորդիքն իւր զՋանիարն, զՄիքաբն, զՊարսամն, այլ և ամե-
 նայն արեան մերձաւորաց իւրոց և երախտաւորաց՝ կենդանեաց և հան-
 գուցելոցն ի Քրիստոս: Եւ ետ զսա ընծայ և նուէր սրբոյ Պետրոսի և
 Պաւղոսի առաքելոյն, որպէսզի վայելեցեն զսա մանկունք սուրբ եկե-
 ղեցոյն և ուրախացին սովաւ հանապազ ընթերցմամբ և յիշեցեն ան-
 մտաց յիշմամբ յերկնայզնաց յազաւթս իրեանց զյառաջ յիշեցեալ ըս-
 տացող գրոցս զխոջայ Մաղրումն, և զծնաւոն իւր, և զեղբարքն, և
 զազգն ամենայն, առհասարակ: Մանաւանդ յիշել և լի բերանով և ուղիղ
 սրտիւ աստուած-ողորմի ասել, ևս առաւել ի ժամ սուրբ և սոսկալի պա-
 տարազին զենլոյն Քրիստոսի:

Արդ, գրեցաւ սա ի թվականի Հայոց ՋԼԷ. (1488) ամին, ի սուրբ և
 ի փառաւորեալ յերկնայնման հաստակաւոյց և քրիստոսահիմն, առաքե-
 լաշնորհ և արքայաշէն, աստուածաբնակ և շնորհաւարդև եւթնաստե-
 ղեան տաճարացս, ի յառաջնորդութեան սուրբ ուխտիս տէր Յովանէս
 արհեսպիսկոպոսի՝ իմաստուն և հանճարեղ արհի, պանծալի և հոգիւն-
 կալ վերագիտողի Վասպուրական երկրի: Քրիստոս աստուած արեգակ-
 նանման պայծառացուցանէ զհոգի և զմարմին սորա և դասեսցէ ի դասս
 սուրբ հայրապետացն, ամէն: Ի դառն և վշտաբեր ժամանակիս, յորում
 կամք ի նեղութիւն և ի տառապանս ի ձեռն այլասեռից ազգաց, զի զա-
 մենեսեան շարչարեն և նեղեն, տուժեն և տուգանեն, կեղեն և կեղեքեն,
 և այլ ազգի-ազգի վշտաւր տանջեն: Եւ այս ամենայն եկն ի վերայ մեր
 վասն մեղաց մերոց, և ոչ դառնամք և ոչ ապաշխարեմք զանշափ շարիս
 մեր, այլ արքրստարէ տառելումք ի մեզս, և արհամարհեմք և անար-
 գեմք զամենայն խրատ և զբանս սուրբ գրոց, որ է ի շահ և յաւզուտ հոգոց
 մերոց:

Այլ և առ մեզ է տեսնալ զբանս առաքելոյն, որ ասէ, թէ Ի ժամանակս յետինս, որ եմք մեր, յարիցեն մարդք արհամարհողք, ժպիրհք, յանդուզն, անսուրբք, աննուերք, ուսումնատեսացք, արծաթասէրք, անձնասէրք քան աստուածասէրք, ծոյլք, դատարկակեացք, շարձձիք, որպէս առ մեզ և ի մէնջ է ուսանել: Զի փոխանակ բարոյ շարք եղար, ամբարտաւանք, ամբարհաւաճք, վէսք, սնափառք, ստախաւօք, նենգաւորք, 417բ րամբասողք, շոգմողք, հայհոյիչք, մարդահաճոյք, կեղծաւորք, ակրատաւորք, նախանձոտք, երախտամոռացք, կերայրատեսացք, մանաւանդ թէ և աստուածատեսացք իսկ, և որ այլ ևս սոյնպիսիս, և յաճախողոյնս քան զսոյնս՝ հայրն շարեաց և ծնիչն անարէնութեան, այսինքն սատանայ սերմանեաց ի մէջ զուտ և սուրբ ցորենոյն, այսինքն ի սպասաւորքս սրբարար և աստուածընկալ սեղանոյն, և զմարմին և զարիւնն Քրիստոսի պատարագողացս, զի ոմանք զսահմանեալ աղաթիցն անփոյթ արարեալ անխորի ի տանս տէրունականս ի մարմին և յարիւնն Քրիստոսի մերձենան, և կէսք զուաման և զգիտութեան ոչինչ փոյթ առնէն, այլ լոկ միայն տգիտաբար զքահանայականն գործեն զգործ, և կէսք զհետ գինոյ և ցքոյ շրջին և երեկանան ի նմա, և ոչ միայն այս՝ և եպիսկոպոսք ի վերայ եպիսկոպոսաց յառնին, և քահանայք ի վերայ քահանայից, և ուխտաւորք ի վերայ ուխտաւորաց, և կրանաւորք ի վերայ կրանաւորաց, և զազանս ի բնէ՝ զեկեղեցի ասեմ, զոր Քրիստոս իրով սուրբ արեամբն ազատեաց, մեր ի հարկ և ի ծառայութիւն արկաք անարիւնաց յազգս փառաց և անձնահաճոյ կամաց: Եւ արդ. որո՞ւմ թողութեան արծանաւոր գտանիցիմք: Եւ արդ, բաւականացի ասացեալս, զի ոչ եթէ նախատելով կամ շարախաւսելով զումեքէ գրեցի զայս, այլ ի խրատ և ի զղջումն բարեմիտ ընթերցողացն ասեմ և լսողացն:

Եւ արդ, զայս ամենայն տեսեալ և իմացեալ հաւատլ ար յիմ և աստուածասէր տանուտէրն խոջայ Մաղթումն, և յոյս և ապուէն հոգոյ իւրոյ արարեալ զսուրբ գիրքս և եղեալ ի խնդիր ջերմեռանդ սրտի և մեծ յուտով:

Եւ արդ, ես՝ անպտուղս ի բարեաց և մեղաւորս յարդարոց, անկատարս ի կատարելոց և մեղանշականս յանմեղաց, անկեալս ի կարգաւորաց և անյիշելիս ի գրչաց, անարհեստս յարուեստաւորաց և տգէտս, ի գիտնականաց, բազմամեղ և սուտանուն կրանաւոր Յովանէս զծողս, տեսի զսէր և զփափագ սորա զոր ունէր առ հոգևորսն, և իմով ակարութեամբս յանձն աւչի: և ամենակարող զարութեամբն Քրիստոսի կատարեցի զսուրբ գիրքս զայս, բազում և մեծ աշխատանօք հասուցի զսա յաւարտումն յաստուածաբնակ և երկոտասան սիւն լուսոյ կառուցեալ անապատս Վարագ, ընդ հովանեաւ սուրբ Նշանիս, որ է ի կենաց փայտէն, և եթն աստեղեան տաճարացս և այլ սրբոցս, որ աստ կան հաւաքեալ, ի հայրապետութեան տեսնոյ Սարգ[ս]ի կաթողիկոս ամենայն Հայոց, վասն որոյ բարէխաւսութեամբ սուրբ և աստուածընկալ սուրբ Նշանիս Վարագայ և սրբուհոյ Աստուածածնին Մարիամու, և ազաշանաւք ընտրելոց քոց սրբոց՝ Քրիստոս աստուած՝ զստացող գրոցս զխոջայ Մաղ/րումն 418ա և զծնաւզսն իւր և զեղբայրսն և զազոն ամենայն, զոր յառաջն յիշեցար.

խորանակից և դասակից արասցէ սրբոց վկայիցն և զուրախարար ձայնն արձակեցցէ առ նոսա, եթէ եկայք բարի և հաւատարիմ ծառայք, մտէք յուրախութիւն տեսնոյ ձերոյ, ամէն:

Գարձեալ և մեղապարտ Յովանէս զծագրող սորա, զազէտս տարակուսանաց իմոց առաջի մատուցեալ աղաչեմ զսրբութիւնդ ձեր, ո՞վ սիրելի և հաւատարիմ ծառայք Քրիստոսի, հարք և եղբարք, սիրով հոգոյն, աներկմիտ հաւատով, լիակատար սրտիւ, բոլորախաւս լեզուաւ առաջի Քրիստոսի ի ժամ աղօթից ձերոց յիշեցիք և զիմ անարժանութիւնս, վասքն զի աղտեղեալ է հոգիս մեղաւք և քան զամենայն մեղաւորս աշխարհի անարգագոյն գոյով: Բայց յոյս ունիմ յողորմած բնութիւնն Քրիստոսի աստուծոյ, զի աղաչանաւք մաւր իւրոյ և ամենայն սրբոց, այլ և ձեր սուրբ աղաթիւք ողորմութիւն ցուցցէ առ ծառայս իւր, և ծովացեալ մեղաց իմոց մաքրումն արասցէ և երկնից խորանաց մտիցն արծանացուցցէ ըստ իւրում ողորմութեանն: Նաև զծնաւզքն մեր զԱրղանշանն և զՈւլուն-Մէլիք, և զեղբարքն իմ զԽալիֆայ՝ տարածամ հանգուցեալն, և զՄկրտիչն և զԱւետուորն, որ ննջեցին առ Քրիստոս, և զմիս եղբայրն իմ զԹումէն, և զքոր իմ Մուղալն, և զայլ ամենայն ազգատոհմքն մեր՝ զկենդանիսն և զննջեցեալսն, այլ և զերախտաւորն իմ զհոգևոր հայրն զԿարապետ քահանայն, որ բազում երախտիք ունի ի վերայ իմ, և զկողակիցն իւր զԳալիզարն՝ զհոգևոր մայրն իմ, և զաւակս նորա զԵնոքոյս ծաղկունքն՝ զՎարոց սարկաւազ և զՅովանէս անթառամ ծաղիկն, Քրիստոս աստուած անասանելի կենաւք պահեցցէ զսոսա մինչ ի խորին ծերութիւնն, ամէն:

Արդ, աղաչեմ զամենեսեան և յերեսս անկեալ պաղատիմ սովոր յր եղբարցդ, զի խոշորութեանն և սխալանաց գրիս անմեղադիր լինել, զի կայր մեր այս էր:

Գարձեալ, յերեսս անկեալ աղաչեմ զձեզ յիշել ի բարին Քրիստոս զերիցս երջանիկ և տիեզերալոյս վարդապետն զՄկրտիչ և զեղբայրն նորա զԳրիգոր քաջ բարտողարն՝ զուսուցիչն իմ, որ փայլեն իբրև դարեգակն ի մէջարէլի ի յերկիրս Տարբերունի, որ այժմ կոչի Բերկի: Քրիստոս աստուած արեգակնանման պայծառ ցուցանէ զհոգի և զմարմին սոցա ի յաւորն զատաստանի և զասեցէ ի դասս սուրբ վարդապետաց, հանգերձ ծնաւզաւքն իւրեանց, ամէն: Եւ զԿարապետ սարկաւազն, որ 418բ աշխատեցաւ ի կոկել թղթիս, այլ և զայնոսիկ, որ բոլոր սրտիւ // մեզ աստուած ողորմի ասեն՝ յիշելոցս ի սմա՝ ստացողաց և գրողաց և այլ աշխատաւորացն, ամէն...

Մ. Աթոռ 29, «Էջմիածին» 1950 թ.
 Նոյեմբեր—դեկտեմբեր, էջ 84

Գրիչ՝ Վարդան
 Վայր՝ Հաղբատ

253ա ...Նո գրել զսուրբ աւետարեք Աւետարանս հաւատարիմ և բարեպաշտն, աստուածասէր և երկիրւած կինն Խոնք-Խարուն: Եւ ստացաւ

զսայ ի հալալ վաստակաց իւրոց յիշատակ իւր, և ծնողաց իւրոց՝ հօրն Զանբաղչին և մօրն Ազիգ-Մէլիքին, և հանգուցեալ եղբօրն Յովանէս քահանային, որ տղայ տիօք փոխեցաւ առ աստուած և սուր մեծ եթող ծնողաց իւրոց, և այլ եղբարցն՝ Մկրաչին և Մարտիրոս իրիցին, և եղբօրն Բարսեղին և Վազարին, և հօրեղբօրն՝ Սիմէոնին, և որդոյն Ղուկասին, և ամենայն ազգականաց իւրոց՝ կենդանեաց և հանգուցելոց...

Արդ, գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ի թվականիս Հայոց 214. (1488), ի գաւառս Լօռոյ, ի յերկնայհանգէտ և ի դերայհոշակ սուրբ ուխտս Հաղբատ, ընդ հովանեաւ սուրբ Կաթողիկէ]իս, և սուրբ Աստուածածնի, և սուրբ Առաքելոցս, ձեռամբ փծուն և անարհեստ գրչի Վարդան արեղայի, որ անուամբս միայն և գործովս ոչ, որք հանդիպիք յիշեցէք ի Քրիստոս զիս և զծնողն իմ:

Ես Խոնդ Խարունս ստացայ զսա յիշատակ ինձ և կենակցին Գովլաքիարին, և ծնողաց իւրոց՝ հօրն Յարագիզին և մօրն Յեսան-Խարունին, և եղբօրն Շամշին, և կնոջ նորին Շահիսլիմին, և զաւակացն Գարին և Յակոբին, և հանգուցեալ եղբարց՝ Յակոբին, Շահուելին, և քրեւրացն՝ Սառային և Գուլփաշին և Յանապնուշին, և ծնողաց իմոց Զանբաղչին և Ազիգմէլիքին, և եղբարցն իմոց Մկրաչին, կենակցին Խոսրովիքրոբին, և զաւակացն Մուրադաղչին և Մարտիրոս քահանային, և կենակցին Խարունջանին, և զաւակացն նորայրորոջ Յովանիսին, և ամենայն արեւան մերձաւորաց՝ կենդանեաց և հանգուցելոց:

Արդ, աղաչեմ ամենեսեանդ, որք հանդիպիք սմայ կարգալով կամ լսելով ի լուսատու բանիցս կամ օրինակելով, յիշեցէք ի մարբայփայլ յաղօթս ձեր զԽոնդ-Խարուն, և զիւրան ամենայն, և զվերազրեալս ի սմա: Ի յօժար կամաց և ի խորոց սրտէ միով տէր ողորմիայիւ արժանի առնել և յիշել ի ժամ աղօթից, և աստուած զձեզ յիշէ, ամէն:

Գարձեալ ես՝ Խոնդ-Խարունս տվի ի յօժար կամօք զյիշատակս իմ՝ զսուրբ Աւետարանս իմ եղբօրորդոյն՝ Մարտիրոս նորընծայ քահանային, զոր տէր աստուած վայելել տացէ իւրեն և զաւակաց նորին:

Մի ոք իշխեսցէ զսայ հանել, կամ յիմոց, ի յօտարաց, եթէ որ յանդգնի՝ պատժի:

Արդ, աղաչեմ յիշել ի տէր զբաղմամեզ նկարողս և զկազմողս՝ հանգերձ բազմբախտ ծնողօք իմովք: Ինքն որ առատն է ի տուրս բարեաց՝ ձեզ յիշողացդ և մեզ յիշեցելոցս ողորմեսցի Քրիստոս աստուած և նմայ փառք յաւիտեանս, ամէն:

Ընդ նմին [յիշեցէք] զՎաղրանկն, որ կողին աշխատեցաւ:

Երեան 6273 (Ղ. Փիրզալեմեան, Նշխարք պատմութեան հայոց), էջ 350, Կարին

Կազմող՝ Մարգարայ վայր՝ Յոնուս

Կազմեցաւ մշտոցս ձեռամբ Մարգարայ կրօնաւորի, ի թուականիս Հայոց 214. (1488), ի հայրապետութեան (Սսայ) տէր Յոնանէսի և

եպիսկոպոսութեան տէր Գանիէլի, ի բերդս որ կոչի Ֆ[ն]նաւ, ընդ հովանեաւ սուրբ Հրեշտակապետացս, և սուրբ Աստուածածնիս, և կենսաբեր սուրբ Նշանիս, որ է բարեխօս ամենայն աշխարհի...

Ո՛վ եղբարք, անմեղադիր լերուք սխալանացս, քանզի տարիս դառն էր և խառնակ: Յայսմ տարոջս երեկ խոնդքարի տղէն ի վերայ Մարայ սուլտանին, և զՍիս առաւ և զիր բերդորայքն զամէն, և շատ ազգի ազգի պատուհաս երեկ ի վերայ աշխարհիս վասն մեղաց մերոց, և աստուած յայլ պէթարէն ազատէ:

Իրանի Փերիա զավառ, Նամակերտ գիւղ, ՄՏՄ, ՄՏԱ

Գրիչ՝ Գրիգոր վայր՝ Զրվէժ

69ա ...Աստուած ողորմի Վարդան ազին և զստերն իւր Գովմէլիքին: Ես՝ Գրիգոր եպիսկոպոս գրեցի զյիշատակարանս թվ. 215. (1488), ի գիւղս Զրվէժ, ի հայրապետութեանս տէր Սարգսի և ի զանութեանն Աղուպ փաղշահին:

Նոր Զուղա 475, ՄՏԱ, ՄՏՄ

Գրիչ՝ Սաեփաննոս վայր՝ Յղնայ

234բ— ...Եւ գրեցաւ ձեռամբ յոգնամեղ և փցուն գրչի Սաեփաննոսի սուտանուն արեղայի, որ միայն զձեն ունիմ և ոչ զվարս այսմ անպատում գանձիս: Նայ և աւարտ սորա կատարեցաւ ի թվին 215. (1488), յաշխարհակալութիւն Յաղոր-բէկին, որդոյ Հասանին, ի հայրապետութեան տեառըն Սարգսի, և ի մերոյ վերադիտողութեանս արհի և մեծաշուք եպիսկոպոսի տէր Ազարէի, ի Յղնայ գեղիս, ի դուռն սուրբ Յովհաննէսիս և սուրբ Սարգսիս, զոր տեր աստուած անշարժ և անխախտ պահեսցէ յայսրմ հետէ մինչև յաւիտեան:

Արդ, ցանկացող սուրբ և աստուածախաւս գանձարանիս զԱրեւլ քահանայն, որ և բազում աշխատութեամբ ետ գրել յիշատակ հոգւոյ իւրոյ, և ծնողաց իւրոց՝ զՄկրտիչ քահանայն, զմայրն զՔուրիկ, և զկողակիցն զՆորմելիք, և զԻոնիայ, և զԱնրիկ, և զորդիսն իւր զՅսայի քահանայն, և զորդին իւր զԱրարամ քահանայն, և զԱհարոն քահանայն, և զՏրդատ, և զընթանուր (՝) զՄկրտիչ սարկաւազն, և զՅորն, և զԿոստանդիանոս, և զզստերսն զառհասարակ ամէն, և զհարեղբար որդիսն՝ զՊաւղոս քահանայն, և եղբայրն զԻոզգիկ՝ ձեռնաւոր գեղոյս, և զայլ տանուտէրսն՝ զՆոյարաշխն և զՎամբարն, և զայլ առհասարակ ժողովրդեանն՝ մեծի և փոքու, արանց և կանանց, ծերից և տղայոց, որք կան ի

սպասաւորութիւն սուրբ եկեղեցոյս Գէորգայ, ի գեղն որ կոչի Յորէվանս, ի գաւառն Գողթեան, որ և ամենեքին աւգնական եղեն ի գնելն՝ յիշատակ իւրեանց և ննջեցելոցն, զոր աստուած բազում վարձս տայ, ամէն:

Եւ ով որ որ յանդգնի ի յԱւետարանս այս գողանալով, ծախելով, գրավ զնկելով, կամ այլ ինչ վնաս բերէ՝ մասն ու բաժին զՅուդայի և պատիժն Կայէնին առցէ:

Ո՛վ սուրբ ընթերցողք և լոյս ||| կամ արինակելով սուրբ աստուածախաւս կտակարանս, յիշեսցիք ի Քրիստոս զսուտ գրիչս զՍտեփաննոս, և զծնաւզան իւր զէվլալ և զՍուլքանբաղք, և զծնաւզան իւր, և զամենայն արեան մերձաւորսն:

142

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երևան 6358

ա

Գրիչ՝ Եղիա
վայր՝ Քաշաքաղաց գաւառ
Խոզանաւար գիւղ

217ա ...Եւ Եղիա սուտանուն և փծուն և բազմամեղ և մեղսամակար էրեցա՝ գրեաց զսուրբ Աւետարանս փափագանաւք, որ երես զանցաւորն մամոնայս և էառ զանանց զանձս, որ ոչ ուտիչ ապականէ և ոչ գողկական հատանեն և գողանան, զի ուր գանձք ձեր՝ անդ և սիրտք ձեր եղիցին:

217բ Յիշատակ է սուրբ Աւետարանս Եղիայի՝ գրչի սորա, և իւր ամոսնին՝ ի Քրիստոս փոխեցելոյն ի տղա || հասակաւ, և իւր գստերոյն՝ Շահգափին, այլ ոչ ունէր զաւակ յերկրաւոր, այլ ստացաւ զսուրբ Աւետարանս՝ էառ զթուղթն սորայ ի հալալ արդեանց իւրոց ...ի յիշատակ հոգոյ իւրոյ, և ծնողաց իւրոց՝ հաւրն իւրոյ Շապանին և մաւրն իւրո նիկաբին, և յամոսնոյն իւրո Կիլիպաշին, և զստերոյն Շահգաղին, և յեղբարց իւրոց՝ Աղանանին, Ամիրմանա||ին, որ են ի Քրիստոս փոխեալ, եւ որ կային յերկրի՝ Գափանին, Սաւալանին, և փոքրոյն՝ Սալքանին, որ է յանուն պապին, և մամին իւրոյ Սիրամարգին, և բրնբրաց իւրոց, և ամենայն յարեան յազգականաց՝ կենդանեաց և ննջեցելոց, և ամենայն զարմից, ամէն:

Արդ, գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ի թվականութեանս հայկազան տումարի ՋԼԷ. (1488), ի հայրապետութեան տեառն Սարգսի, ի յաթոռակալութեան Սիւնեաց Ռդանան վարդապետի, եւ յաշխարհականութեանն՝ Եղիայի՝ յարիւնարբու բռնաւորի, որ տիրեաց բազում յաշխարհի և գաւառի բռնութեամբ և իւրովի կամաւք || մինչև Խորասան տիրեալ:

218ա Եւ գրեցաւ ի գաւառիս Քաշաքաղաց, ի գէղս որ կոչի Խոզանաւար, ընդ հովանեաւ սուրբ Ստեփանոսի նախավկայիս և այլ բազմահաւար սրբոց, որ աստ կան հաւաքեալ:

* Իմա՝ «յաշխարհակալութեանն»:

Արդ, երես յանկեալ աղաչեմ զամենեանս զսուրբ հանդիպողոց, որք պատահիք տեսութեամբ, կարողալով կամ արինակելով, որ և հանապաղ ի ծոց յեկեղեցոյ պահէք և կարողայք ջերմեանդ սրտիւք և քաղցրագութ կամաւք, յանմոռաց մտաւք և աստուածահաշտ աղաթիւք զբազմամեղ գրիչս Եղիա սուտանուն էրէցս և անարժանս, որ գրեաց զսուրբ Աւետարանս վասն հոգոյն յիշեսցիք ի Քրիստոս, և յինքն ողորմածն և առատ[ն] ի շնորհս պարգեաց, առհասարակ, ողորմեսցի ձեզ յիշողացդ և մեզ յիշեցելոցս, յամէն:

Արդ, ով որ որ ցանկանայ յիշատակարանս կտրելոյ՝ մասն Յուդայի և Կայենի առնու...

Բ

Ստացող՝ Անանիայ

219բ ...Եւ Անանիայ բազմամեղ և մեղսամակար էրեցս զնեցի զսուրբ Աւետարանս ի հալալ յարդեանց իմոց Եղիայ իրիցոյն, յիշատակ ինձ, և ծնողաց իմոց՝ հաւրն իմոյ Վարդանէս քահանայի և մաւրն իմոյ Շահգաղանին, և ամոսնոյն իմոյ Թանկատղին, և որդոյ իմոյ Ազարիին, և յեղբարձն իմոց Յամիրդարին և Թումային և յամենայն յեղբարձն իմոց, և պապին իմոյ Մրուանին, և յամենայն ազգաց իմոց:

Արդ, աղաչեմ զամենեանս, որք հանդիպիք սուրբ Աւետարանիս կարողալով կամ յարինակելով յիշեսցիք զմեզ, և աստուած զձեզ յիշէ իւր յարբայութեանն, ամէն, եղիցի, եղիցի:

143

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Նոր Զոզա 29, ՍՏԱ, ՄՏՄ

Գրիչ՝ Մանել
վայր՝ Կուփի

ա

256ա ...Գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ձեռամբ յոգնամեղ և տկար գրչի Մանելի, ի գեաւղս Կուփի, ընդ հովանեաւ սուրբ Գրիգորի և սուրբ Նշանիս, ի թվականիս Հայոց Ջ. և ԼԷ. (1488), ի հայրապետութեան տէր Սարգիս կաթողիկոսի և ի զանութեանն Յեաղուպ-բէկին:

...Յիշեսցիք ի սուրբ յաղաթս ձեր զիս՝ զանպիտան գծողս զՄանելս, և զծնաւղս իմ՝ զհայրն իմ զՊետրոս քահանայ և զմայրն իմ զԱլամշատ ...և սղալանաց և խոշորութեան գրիս անմեղադիր լերուք, զի կարմեր այս էր, և աչաց լոյսս պակասեալ էր, և հոգս ու պատրանք աշխարհիս բազմացեալ էր...

Բ

257ա Զստացող սուրբ Աւետարանիս զՍահակ, որ ...ըստացաւ զսա ի հալալ ընչից իւրոց յիշատակ իւրն, և ծնաւղաց իւրոց՝ հօրն իւր Շահրիարին և մաւրն իւր Նազակին, և եղբարցն իւրոց Աբրահամին և Յովանիսին,

և քեբրացն իւր Ազգին և Մարիամ կոչսակրան ապաշխարողին, Մլերի-
շառին, Ղամարին, Սիրիքուխտին, և ամենայն մերձաւորաց իւրաց,
ամէն...

144

Շ Ա Ր Ա Կ Ն Ո Յ

Նրեան 1624

Գրիշ՝ Բարսեղ
վայր՝ Ասպիսնակ գիւղ

412բ ...Արդ, զրեցաւ սա ի թրականիս Հայոց ԶԼԷ. (1488), ձեռամբ
անարհեստ և փրժուն զբրշի Բարսեղ ծոյլ և անարժան քահանայի, ի յնր-
կիրբս Քաջբերունոյ, ի զեւաղըս Ասպիսնակ, ընդ հովանեաւ սուրբ Ստե-
փաննոս նախավկային և սուրբ Երից մանկանցն, ի հայրապետութեան
տէր Սարգիս կաթողիկոսի և յառաջնորդութեանն սուրբ ուխտիս Մեծոփայ
Կարապետ արհեստիկոսի, ի խնորոյ պատուական և սրբասէր կրու-
նաւորի Կարապետի զրեցաք ըզՇարակնոցս:

413ա Արդ, ազաշեմ զամենեանս, որք աւգտիք ի սմանէ յիշեցէք ի Քրիս-
տոս զստացող տառիս պատուական կրաւ[նաւ]որն զԿարապետն, որ
ստացաւ զսա ի խալալ վաստակոց իւրոց յիշատակ իւրն, և ծնաւդացն
Բարխիւն, և մօրն իմոյ Թանկ-Խարունին, և մեծ պապուն իմ, որ զնացեալ
է ի Քրիստոս՝ Ամիրմուլիին, և կողակցին իւրոյ, և եղբօրն Տիւառուն, և
կողակցին Անին, և եղբօրն իրեանց Կարապետին, և հօրեղբօրն Սու-
փիասին, և կողակց[ին] իւրոյ Վարդ-Խարունին, և որդոյ իւրոյ Յովա-
նիսին, և կենակցին իւրոյ Ասան-Խարունին, և որդոցն իւրոյ՝ Բարխիւն,
և կողակցին Թուրվանդին, և Սեւեղարին, և կողակցին Մուղալ-Խարու-
նին, և Սուփիասին, որ մականունն Չարալ կոչի, ի վայելումն Վարդան
սրբասէր կրանաւորի, և քեբրոցն Սալչուկին, և Աստուածատուր զպրին
և քեբր Գուրումին:

Արդ, ազաշեմ զամենեանս յիշեցէք ի Քրիստոս զԿարապետ կրօ-
նաւորն, և զեղբայրն Մկրտիչն, և զկենակիցն զՄարգարիտն, և զղուսար
զԽախարուն:

...Արդ, ազաշեմ զձեզ յիշեցէք ի սուրբ յաղօթս ձեր զսուտանուն
գրիշս՝ զԲարսեղ անարժան քահանայս, և զծնաւղբն իմ զՄկրտիչն և
զմայրն իմ զԽարուն-Մէլին, և զկողակիցն իմ զՄրվաթն, և զգեոաբոյս
զաւակն իմ զՎրդանեսն, և զամենայն արեան մերձաւորքն իմ... Բայց
խոշորութեան զրիս անմեղադիր լերուք, զի կար իմ այս է:

413բ Ո՛վ եղբայ[ր]ք, յիշեցէք ի սուրբ յաղօթս ձեր զհոգևոր հայրն մեր
զտէր Բարսեղն՝ զսրբասէր կրօնաւորն, որ բազում աշխատանք և երախ-
տիք ունէ ի վերայ մեզ և աստուած փոխարէն հատուցէ յիւր միսան-
գամ գալուստն, զիւր արքայութիւնն պարզէ իւրն և ծնողացն, ամէն...

145

Գ Ի Ր Ք Հ Ա Ր Յ Մ Ա Ն Յ Գ Ր Ի Գ Ո Ր Ի Տ Ա Ք Ե Ն Ի Ա Յ Ի Ո Յ Ե Ի
Մ Ե Կ Ն Ո Ւ Թ Ի Ի Ն Տ Ո Ւ Մ Ա Ր Ի

Նրեան 4454

Գրիշ՝ Ստեփանոս Ասպիսնակցի
վայր՝ Արժկէ

359բ ...Արդ, զրեցաւ աստուածային այս մատեան, որ կոչի Հարցմունք,
ձեռամբ անարհեստ և փժուն զբրշի Ստեփանոս արեղայի, ի վայելումն
անձին իմոյ և յիշատակ ծնողաց իմոց՝ հօր իմոյ Մարտիրոսի և մօրն
Եղիսաբեքի, և եղբօր իմոյ Յոհաննիսի, և զաւակին իւրոյ Խուղաբաղչի,
և ամենայն արեան մերձաւորաց իմոց՝ կենդանեաց և հանգուցելոց և
փոխեցելոցն ի Քրիստոս, ամէն:

Արդ, հայցեմք ի Հաշակողացոյ հոգևոր սեղանոյս և աղաչանս բազ-
մապիսիս մանկանց ի կեղեցւոյ, որք լուսաւորիք ի սմանէ ուսմամբ կամ
օրինակելով, յիշեսցիք ի բարերարն աստուած զվերոյսացեալքս ի սմայ,
և ներումն թողութեան խնորեցէք յաստուծոյ կրկին ծնողաց մերոց:

360ա Այլ և զհոգևոր եղբարս մեր զՅոհաննէս հերպետ և զմայրն իւր զՓա-
շամէլիքն, որ բազում սիրով և զթով ընկալան զմեզ՝ բարերարն Քրիստոս
աստուած ողորմի իրեանց հոգոյն և իրեանց ննչեցելոցն, ամէն և եղիցի:

Արդ, զբաւ եզև այսմ մատենիս ի շրջագայութեան տօմարի հայկազան
սեոից Զ. հարիւրից և ԼԷ-նից (1488), ի գաւառիս Բզնունեաց, որ է Ար-
ժրկէ՝ հուպ քաղաքի, և ի սուրբ ուխտս Երեշխտոր, ընդ հովանեաւ սուրբ
Աստուածածնիս, և սուրբ Դանիէլ տաճարիս, և այլ սուրբ նշանացս, որ
ասա կան հաւաքեալ, և սուրբ խարազանազգեաց կրօնաւորացս, որ յոյժ
երախտաւոր գտան մեզ, զոր հատուցէ նոցա փոխատուն աստուած: Արդ,
աւարտեցաւ սայ յոյժ աշխատանօք և կարի նեղութեամբ ի փասս Քրիս-
տոսի արհեսելոյ յախտեանս, ամէն:

Դարձեալ, յիշեսցիք զՄեծօփայ զսուրբ ուխտի մանկունսն: նախ ու
առաջին՝ արհեստիկոսոսն զտէր Կարապետն՝ տեսուչ գաւառիս Արժրոյ,
զՎարդան հերպետն, զՄկրտիչն, զԲարսեղն, զՅոհաննէսն և զՅովաննէս
զրոց աշակերտն, որ գաստէ մ՝ <մի> թուխտ շնորհեց, որ զրեցաւ Տումարի
մեկնիչս. աստուած ողորմի իւր բարի հոգոյն, ամէն: Այլ և զԿարապետն՝
փոքրն՝ Գրիգոր երիցու որդին, որ զօրինակն՝ զՀարցմունքն նայ ետար
ու զրեցաւ. աստուած յարութիւն կենացն պարգեւէ իւր հոգւոյն և իւր ծնօ-
ղացն, ամէն. այլ և զՇէկ Կարապետն, զԵրժշտցի Կարապետն՝ զմահա-
սինն, զՅակոբն և զմիւս Յակոբն, զՆերսէս հերպետն, զՀայրապետն, զԱն-
տիսն, զէրէց Միսիրաբն՝ զբարի հեղահոգին: Այլ և զփոքր արեղայրն
զՎարդանն, զԽաչատուրն, զՍտեփանոսն, զԳրիգորն, զՅովաննէսն՝ զԲա-
ղիշեցին, և զՏայունց Ստեփանոսն, և զՄկրտիչն մեր՝ Ասպիսնակցին, որ
է ինձ աղակալան, և զՍտեփանոսս զբազմա յիշեսցիք ի մաքրափայլ և յերկ-
նաբացիկ յաղօթս ձեր, և որ առան է ի տուրս բարեաց՝ ձեզ հայցողացոյ
և մեզ՝ խնորողացս տացէ և շնորհեցէ Քրիստոս աստուածն զիւր ամե-
նառատ ողորմութիւնն, ամէն և եղիցի, եղիցի:

Մ. Աթոռ 129, «Էջմիածին», 1960 թ. Թ. էջ 63

ա

Գրիշ՝ Մկրտիչ
վայր՝ Տփխիս

Փառք... Ըստ յաճախման աստուածային բանին և զհոգևոյն սրբոյ, որով լուսաւորէ զհոգիս աստուածասիրաց անձանց // և սպաւորէ ի նոսա զլոյս աստուածագիտութեան և մերձաւորս առնէ աստուածային երանութեանն: Որ և զհոյր սիրոյ իւրոյ արկեալ ի սիրտ աստուածասէր սրբասնեալ հեղահոգի Ղազար քահանային, որ մեծաւ ջանիւ և փափագանաւր ետ գրել զսուրբ Աւետարանս ի վայելումն անձին իւրոյ, և ծնաւոյց իւրոց՝ հարն իւրոյ Սեանդարին և մարն իւրոյ Բէգի-Խարունին, և կենակցին իւրոյ Դուլումին, և եղբարց իւրոց Ջանդարին, Մարտիրոսին, Փաղէոսին, Ստեփանոսին, Ջաֆարին, Սպանդիարին, Խաչատուրին, և որդւոյ իւրոյ Ղուկասին, և զսպերաց իւրոց Փանգիկին, Նարինին, Ազիզին, և քրւերաց իւրոց Դեղա-Խարունին և Մարթա-Խարունին, և այլ ամենայն արեան մերձաւորացն:

Արդ, գրեցաւ զսուրբ Աւետարանս ձեռամբ մեղապարտ և անարժան գրչի Մկրտիչ սուտանուն քահանայի, ի թվիս 215. (1488), ի մայրաքաղաքս Տփխիս, ընդ հովանեաւ կամակատար սուրբ Աստուածածնիս և Գէորգայ զարաւարիս, ի դռն և շփոթ ժամանակիս:

Արդ, աղաչեմ զամենեանս, որք կարդայք և կամ արինակէք յիշխանիք նախ ասացեալ զստացող սորա զտէր Ղազարն // և զիւրան ամենայն, ընդ նմին և զհոգևոր եղբայրն և զքաջ վարդապետն զԱբրահամն՝ զնկարող և զկազմող սորա, այլ և զհոգևոր եղբայրքն՝ զտէր Վարդանն՝ և զտէր Յովհաննէսն, և զտէր Նայի աւագերէցն, և զԲարսեղն:

Եւ որք յիշէք բարի յիշմամբ և աներկրայ հաւատով՝ յիշեալ լիջիք ի Քրիստոսէ աստուծոյ մերոյ, որ է արհնեալ յափտեանս, ամէն:

բ

Նկարիշ՝ Աբրահամ

2բ Ջստացող սուրբ Աւետարանիս զՂազար քահանայ, զԱբրահամ նկարիչ յիշեա, թվին 215. (1489):

Ե. Լալայեան, Յոցակ Վասոյ. 207, սյուն 507—510, վանի ս. Սահակ եկ., 68

Գրիշ՝ Սարգիս
վայր՝ Բերկրի, Առեղս գիւղ

...Մեր՝ Յոհաննէս քահանայս և Յովհաննէսս, Աւետս և Մուսիկս, Վարդանս և Սահակս, Աբրահամս և Դափրս և Յակոբս, Մարգարիտս և

Քաւոնիս, և որդեակս իմ Ստեփանոսս, և եղբայրքն իմ Փաւրոս և Սարգիս, ցանկացողք եղեալ մեր այսմ կենսակիր և աստուածական սեղանոյս, որ և գովի ի շինուած արարչին՝ ի վերա հիմանն Յիսուսի՝ կարկէհան ակամբ ընդ արծաթոյ և ե[ւ]լիտական ոսկոյ, զի սա է ժառանգ լուսահաճանչ և հրաշալի ուրախութեան երկնաւորաց և երկրաւորաց...

Արդ, ես Յոհաննէս երէցս փափագող եղեալ այսմ աստուածաին գանձուս և անպայման ուրախութեանս, և գրել ետու զսա ի դռն և ի վշտաբեր ժամանակիս, ի նեղ և ի դարանակալիս առ[ւ]ր, և ի թուին գերութեան հայկազնան /// տոմարիս մեր[ու]մս ազատութեան և Թ. (9) հարիւրերորդի երեսներորդի ե:թներորդի (1488) հայկազնան սեոխցս, ի հայրապետութեան աղա Ստեփաննոսի, ի տիեզերակալութեան Ղուրբլա, և ի կողմկալութեան Արղու, և ի բռնակալութեան ազգին նետողաց:

Արդ, գրեցաւ ի դուռն նախավկայի և յառաջին սարկաւագի և այլ սրբոցս, որ կան շուրջ զմեզ, ի գեղս Առեղս, յերկրի Տարբերանոյ, ոսկոյի Բերկրի: Զթխացեալ և մեղաւք լցեալ զՍարգիս՝ գրողս սուրբ Աւետարանիս, աղաչեմ զձեզ, ո՛վ լուսերամից դասք և որդիք վերին Սիոնի. անմոռաց հայցեցէք ի հեղէն և ի մարգասիրէն, ի Քրիստոսէ աստուծոյ մերոյ զթողութիւն իմոց յանցանաց, և ի ձեռն մաքրափայլ աղաթից ձերոց ոչ կրեցից զանտի ամաւթն և զարտասուան անվախձան, զի յոյժ քան զամենայն երկրածինք՝ առաւել գտա ստունկանող պատուիրանաց արարչին իմոյ Յիսուսի: Աղաչեմ զձեզ, ո՛վ եղբարք, զթութեամբն աստուծոյ և տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի՝ սխալանաց և խոշորութեան անմեղադիր լինիք: Կրկին յիշման բարոյ արժանի արարէք զՅովհաննէս սրբազրնեալ քահանա, և զծնողսն իւր, և զաւակսն իւր, զերիցակինն իւր, և զհարեղբարքն իւրեանց՝ ամուսնաւրն և զաւակաւրն պահեսցէ տէր աստուած ի խաղաղութեանս Եւ թէ՛ որ զյիշատակարանս կտրէ կամ անուն բերէ՛ շնչեսցի և ինքն ի դպրութենէ կենացն յափտենից, ամէն:

Նյու-Յորք*

Գրիշ՝ Ղազար
վայր՝ Եկեղեաց գաւառ
Ազգենդ վանք

559 Արդ, գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ի թուարեութեանս Հայոց 215. (1488), ձեռամբ մեղաւոր և անպիտան ծառայիս աստուծոյ Ղազար երիցու, ի գաւառս Եկեղեաց, ի վանքս սուրբ Ազգենդ... Ջստացող սուրբ Աւետարանիս զեղիան, և զծնաւոյսն, և զորդին իւր զՄուրատն, և զեղբայրն զՄեծպարոն: Աստուծ ողորմի Մար-Խարունին հոգւոյն արդար առթմանէ իւր ետ յԱւետարանին գին՝ եղիան զյիշատակ, ի Քորոս երեց ապսպրեց**:

* Հիշատակարանի ընդօրինակութիւնը շնորհակալութեամբ ստացել ենք բանասեր Հ. Քյուրտյանից:

** Վերջին տողն աղավաղված է:

149

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երևան 5339

184ա Յիշատակ է սուրբ Աւետարանս տէր Հերապետին, և որդուն նորա տէր Մարգարայնսին, և կողակցոն իւր <նորա> Մովսէսին, որ ստացաւ զայս սուրբ Աւետարանս ի հալալ բնչից իմոց. և ետու զին սուրբ Աւետարանին ձժ. (110) զուռուշ և մէկ ձի, յառի զսա յիշատակ ինձ և ծնողաց իմոց ի թվիս Հայոց Ջ. և Լէ. (1488)-ին: Աղաչեմ զձեզ և որք հանդիպի որոնելով և կամ կարդալով միով հայր մեղաիւ անարժանս՝ տէր Հերապետս յիշեցէք: Գրեցաւ ձեռամբ Աբրահամ վարդապետին և առաջնորդ Աւեխաց՝ Ստեփանոս վարդապետին:

150

Շ Ա Ր Ա Կ Ն Ո Յ

Յ. Քօփճեան, Յուցակ Խ. Գաղեանի, Բ. էջ 50

Գրիչ՝ Կարապետ վայր՝ Բերկրի

Գրուած է ՋԼԷ. (1488) թուին, Տարբերունեաց երկրում, Բերկրի քաղաքում, ձեռամբ Կարապետ գրչի: Գրիգոր վարժապետ և քաջ բարատուղար Խալի օրինակից:

151

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Թ. Գուշակեան, Յուցակ Սերաժմախոյ ս. Նշանի, 33, էջ 34

Կազմող՝ Հերապետ վայր՝ Մոյշ

ա

Գարձեալ, յիշեցէք ի մաքրափալ յաղաթս ձեր զխաւճայ Մելիֆոն և զխաւճայ Մուրաղն, որ հրով այրեցին, որպէս զառաջին մարտիրոսքն, և զխաւճայ Յոնաննէսն և զՈվսէփն՝ զՄէլիֆոնէ որդիքն, և զԽանումն և զզուտոր իւր զՆանախարաւնս, և լի բերանով աստուած-ողորմի ասացէք նորա, ամէն...

Գարձեալ, աղաչեմ զձեզ զվերջին կազմող սորայ յիշեցէք ի Քրիստոս՝ զսուտանուն Հերապետն, ամէն...

բ

Գարձեալ, աղաչեմ զհանդիպողքդ սուրբ Աւետարանիս յիշատակել յաղաթս ձեր զխաւճայ Յոնաննէսն, և զժաղկեալ զաւակն իւր զՄելիֆոն, զորդի խոճա Յովսէփին, և աստուած ողորմի ասել սոցա, և մեղաց թողութիւն և արքայութիւն խնդրել...

Գրեցաւ զիրս ի թվին Հայոց ՋԼԷ. (1488), ի յարաց ամսոյ ԻԹ. (29), յաւուր շաբաթու:

գ

Ջվերջին ստացող զարդարեալ սուրբ Աւետարանիս զխոճա Յովաննէսն, և զժնաւղ իւր զՄուրաղն և զՄայրամն, և զկողակիցն իւր զՍուրբան, և զղեոարուս տղաքն զԽաչովն, զՊապովն, և զՍաւառն, և զՀորմատն և սրայ հաս աղջիկն զԽանգատան, զկենդանիս և զհանգուցեալս ի Քրիստոս աստուած:

Արդ, աղաչեմ զձեզ, ո՛վ եղբայրք, որ հանդիպիք այս սուրբ Աւետարանիս կարդալով կամ արինակելով, յիշեսցիք ի սուրբ աղաթս ձեր զխոճայ Յովաննէսն, որ զնեց զսայ ի հալալ և ի արդար ընչից իւրոց: Գարձեալ աղաչեմ զձեզ, ո՛վ քահանայք, յիշեսցիք ի սուրբ աղաթս ձեր զխոճայ Յովաննէսն, որ ետ զարդարել սուրբ Աւետարանիս տուփն արծաթիւ, և աստուած զձեզ յիշէ յիւր սուրբ արքայութեանն, ամէն:

152

Գ Ա Ն Չ Ա Ր Ա Ն

Երևան 6273 (Ղ. Փրրղայեմեան, Նշխարք պատմութեան հայոց), էջ 351, Կարնս գալրոցի թանգարան

Գրիչ՝ Սարգիս վայր՝ Արզումի Երկիր, Խանկայ վանք

Փառք... որ ետ կարողութիւն տկար անձին իմոյ Սարգսի հասանել յաւարտ սորին յամի ՋԼԷ. (1488) թուականիս մերում: Որ և զրեցաւ սա ի տիրախնամ յերկիրս Արզումիս, ի վանքս որ կոչի Խանկայ վանք, ընդ հովանեաւ սուրբ Յարութեանս, և սուրբ Աստուածածնիս, և սուրբ Սարգիս զօրաւարիս, և սուրբ Քազարիս, և այլ սրբոց նշանացս, որ աստ հաւարեալ կան: Ի յառաջնորդութիւն վանացս տէր Ներսէս եպիսկոպոսին, ի հարպետութիւն Մկրտիչ արեղին, որ բազում աշխատանօք ջանայր ի գործս վանացս, և այլ միաբան եղբարցս՝ տէր Սարգիս, և տէր Քարոսին, և տէր Սիմէոնիս, և տէր Կարապետիս, և Լեոն սարկաւազիս, որ զթուղթս նշանէր և կոկէր և խազէր...

153

Շ Ա Ր Ա Կ Ն Ո Յ

Երուսաղէմ 1624

Գրիչ՝ Առաքել վայր՝ Աւաք վանք

408ա ...Արդ, զրեցաւ Շարակնոցս ի լաւ և յընտիր արինակէ, թվ. ՋԼԷ. (1488), ի սուրբ անապատս որ կոչի Աւաք վանք, ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնի, և սուրբ Կարապետին, և Առաքելոցս, առ ռոսս Յովաննէս բարունապետին, յառաջնորդութիւն տէր Յոնաննէս եպիսկոպոսի, ձեռամբ անարհեստ գրչի Առաքել արեղայի...

154

Ա Ի Ե Ս Ա Ր Ա Ն

Երևան 277

Գրիշ՝ Յովանէս
վայր՝ Տիրիկ

303բ ...Արդ, գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ձեռամբ Յովանէս քահանայի, ի քաղաքիս Տիրիկոյ, ի դուռս սուրբ Նշանիս, ի թվականին 211. (1488), ի գեկեմբեր ամսոյ ի Ա. (1), ի խնդրոյ հոգեւոր և աստուածասէր Սիմէոնի, որ ստացաւ զսա ի հալալ և ի յարդար վաստակոց իւրոց և արար յիշատակ իւր, և ծնաւդաց իւրոց՝ հարն Յոնանէիսին և մարն Քարամին, և եղբարն Հանարին, և կողակցին Տասախին, և ամենայն արեան մերձաւորացն և եղ ի գելզն որ կոչի Սիմառայ, ի դուռն սուրբ Քրիստափորին, յիշատակ ինձ և ծնաւդաց իմոց: Զունի որ իշխանութիւն և հրաման, ոչ իւրքն և ոչ աւտարբ, որ հանէ զսա ի դրանէ սուրբ տաճարին, այլ եթէ փորձանք հանդիպի՝ ահ կամ փախ, նա ի յամրոց տանէ և թաքուցանէ՝ նա զարհնութիւնն յաստուծոյ առջէ: Եթէ որ յանդգնի զմասն Յուդայի և զպատիժն Կալենի առջէ և զարեան իմոյ վրէժ տացէ:

304ա Արդ, գրեցաւ սա ի հայրապետութեան և վերադիտողութեան երկրիս Կարապետ վարդապետին, որ բազում աշխատութեամբ և ջանիւր աննել երես զսա: Աստուած հատուցանէ իւր զանճառ բարիսն և զանսպառ ուրախութիւնն, ամէն: Այլ և յիշեսցիք զվերոսացեալս զՏասախն, և զծնաւդսն իւր զ Յովանէս երէցն և զԹուրան, և զաւակն իւրեա[ն]ց՝ զՅոնանէսն՝ զփոխեցեալն առ Քրիստոս, ամէն*:

155

Ա Ի Ե Ս Ա Ր Ա Ն

Նոր Զուգա 548, ՍՍԱ, ՄՏՄ

Գրիշ՝ Սարգիս
վայր՝ Տիրիկ, Կիւրղի վանք

295ա Յամին ի տարբերութիւն Հաւոց թվիս. 211. (1488) ես՝ յոգնամեղ և տառապեալ գրիշս Սարգիս եպիսկոպոս, յանգ հանեալ աւարտեցի զսուրբ Աւետարանս ի գաւառիս Տիրիկոյ, ի վանս Կիւրղի, ի դուռն սուրբ Աստուածածնին, և սուրբ Լուսաւորչին, և աստուածընկալ սուրբ Նշանին, և սուրբ Յակոբա, և սուրբ Յոհաննէս աւետարանչին:

Արդ, աղաչեմ զձեզ, ո՛վ եղբայրբ, յորժամ ընթեռնուք յիշեսցիք զանպիտանս և զանարժանս... Այլ և յիշեսցիք զծրնաւդսն իմ զՂազարն և զՂատրիմէլիքն, և զեղբարսն իմ զՅոնանէս երէցն և զԱստուածատուր երէցն, և զայլ արեան մերձաւորսն իմ, ամէն: Այլ և յիշեսցիք զբազմե-

* Վերջին պարբերութունը գրված է այլ ձեռագրով:

բախտ հայրն մեր զԿարապետ վարդապետն և առաջնորդ սուրբ ուխտիս և աստուած զձեզ յիշէ ի բարին:

156

Մ Ա Ե Տ Ո Ց

Զմտառ 93, Մ. Քելիշեան, Յուցակ, էջ 194

Նուսատ Յոնանէս կաթողիկոս նստայ ի յաթոռ կաթողիկոսութեան ի թվականիս Հայոց 211. (1488):

157

Ա Ի Ե Ս Ա Ր Ա Ն

Իրանի Փերիա դաւառ, Միլակերտ գյուղ, ՄՏՄ

ա

...Արդ, ի թուարբերութեանս Հայոց 211. (1488) գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ի դառն և ի նեղ ժամանակիս, որ սպառեալ բարէգործութիւն ազգէս քրիստոնէից և կանք ի նեղութեան և ի հալածանս ի ձեռս այլազգեաց վասն բազում մեղաց մերոց: Արդ, կարի հիանալի և զարմանալի է ի ձմեռան ժամանակն վարդ տեսանել, վասնզի պաղ և ցուրտ և յամենայն բուսոյ խափանումն, նոյնպէս և այժմ խափանեալ յամենայն առաքինութիւնք ի մարդկանէ... Քրիստոսադաւ կինն Թանսուխն և ամուսինն իւր Ստեփանոս... ստացաւ զսա... ողորմի ասացէք իւր, և իւր ծնաւդացն՝ հօրն Ղազանչի և մարն Նանին, և Խօյանղին, Ստեփանոսին, և զաւակացըն նորա՝ զնացելոցն առ աստուած՝ Ամիր-Մէլիքին, Գորգի-Մէլիքին, Շահ-Մէլիքին և Դիլանչուն... և զանարժան գրողի, և զծնողսն, և զեղբարսն...

բ

Գարձեալ, յիշեսցէք ի Քրիստոս զաղիխորով մայրն Թանսուխն, և զմնացեալ զաւակն իւր զԴուլչահանն, և զսիրական փեսայն իւր զՎէգէնն, և զծաղկեալ զաւակս իւրեանց զՂմէլիկէն, և զքոյրն Դուլչիւարն, և զՍահակն:

Եւ արդ, միաբան սրտիւ աստուած-ողորմի ասացէք Ստեփանոսին, և ծնողացն նորա Կիւրակոսին և Դավարթին, և քուերն Մարքային, և եղբօրն Շահպառնին...

158

Մ Ա Ղ Մ Ո Ս Ա Ր Ա Ն

Տիրայր, Յուցակ Օրսֆորդի Բողեան գրատան 34,

Երևան Մատենադարան «Անհատական արխիվներ» թղթ. 122, ձև. 120, էջ 2045

Գրիշ՝ Աստուածատուր

ա

229բ— 30ա ...Տէր աստուած ողորմեայ ստացողի գրոցս պարոն Յոնանիսին, և ծնաւդաց նորա և զաւակացն, և ինձ գծողի սորա Աստուածատուր անարժանի, և ծնաւդացն իմոց, և եղբարցն, և համարէն ամենայն ննջեցելոցն, ի թվ. 211. (1488) գրեցի:

Բ

154ա Ողորմած տէր ամենի,
 Միշտ ողորմած յամենայնի,
 Որ ես առատ ի տուրս բարի,
 Քաղցր և բարի մարդկան ազգի,
 Տուր յամենայն ժամանակի,
 Վարձրս բարեաց ըստացողի,
 Մեծափառ այս կտակի.
 Դեռարուսիկ սարկաւազի՝
 Սուրբ և ամբիժ ի գործ բանի,
 Ժիր և ընտիր և միշտ բարի,
 Ի գործ բանի տեառն Յիսուսի:
 Նաև մանկանն դեռարուսի՝
 Պարոնիկ պատանեկի,
 Որ վայելին դատուս գծի.
 Յերկար ամաւր և անթերի,
 Նաև ծնաւդաց իւր և զարմի
 Եւ ամենայն ազգատոհմի,
 Եւ գծողի, և կարդացողի
 Տէր աստուած ողորմեսցի,
 Ամէն, ամէն և եղիցի՞:

159

Ճ Ա Շ Ո Յ
 Երևան 4687

Կազմող՝ Թումա

592ա Արդ, ի Զ. և ԼԷ. (1488) թուին, ի հայրապետութիւն տեառն Ստեփաննոսի պատուական հայրապետին, ես՝ սուտանուն և եղկելի ոգի Թումա քահանայ, որ զանուն ունիմ և գործք ոչ, ծառայ ծառայիցդ աստուծոյ, նոր կազմեցի զսուրբ զիրքս բազում աշխատութեամբ, քանզի հնացեալ էր կապն: Եւ զուր մի բերան աստուած-ողորմի մեզ ասէք, և աստուած ձեզ ողորմեսցի ի յիւր միւսանգամ զալըստեան Քրիստոսի, ամէն:

160

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն
 Երևան 7740

Արժաթապատող՝ Յովաննէս

1ա Արդ, ես Յովաննէս ծառայս աստուծոյ և Աննայ կենակիցս իմ տեսար զայս սուրբ և սլայծառ Աւետարանս, որ էր տվեալ աներն իմ Ամիրշայ աղան սրբոյն Սարգսի աթոռ եկեղեցոյն, և կոճակն պակաս էր. [ս] աշ

* Ձեռագրում կան նաև շափածո այլ հիշատակագրություններ՝ 42^թ, 81^թ, 121^թ, 193^թ էջերում:

մենք տվաք շինել արծաթի զկոճակնիս ԺԳ. (13) մթխալ, և զարդարեցար զսայ վասն յիշատակի հոգոց մերոց, ի թվին Հայոց ինն հարիւր և երեսուն և եւթն տումարիս (1488): Եւ զուր վասն սիրոյն Քրիստոսի յիշեցէք զմեզ և ասացէք թէ աստուած ողորմի Ամիրշայ աղային, և մեզ Յովաննէսիս, և կողակցին մերոյ Աննայ-Խարունիս, և աստուած զձեզ արհնէ, ամէն:

Դարձեալ ազաշեմ, ո՛վ սուրբ քահանայք, զմեզ ի ազաթից մի մոռանայք, զի յոյժ սիրով շինել տվի և զարդարեցի, զի զփոխարէնն ինքն Քրիստոս հաստուցէ մեզ, և իւր սուրբ տեսուն արժանի արասցէ, ամէն:

161

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն
 Երևան 4948

Գրիշ՝ Ներսէս

239ա ...Սուտանուն և այսի[կար] գրիշս և սուտանուն Ներսէս արեղայս... յիշեցէք զիս, և զծնողսն իմ, և զստացող սուրբ Աւետարանիս զԱնիլ-Մէլիք տատն, և զմայրն իւր զՇուշանն, և զհայրն Խաչատուրն, և զգոտերքըն զԴաւիթաբն, և զՆովարն, զԹամամն, և զՇամամն, և զորդիքն իւր զՃանփաշայ, Խուտիտաան, Սուրամէլն, և զամենայն արեան մերձօրրն յիշեցէք ի Քրիստոս և աստուած զձեզ յիշէ:

Արդ ես՝ Ասիլս զնեցի զԱւետարանս իմ հալալ վաստակոց և տուի իմ սրտի յաւժարութեամբ ի Սարգիս էրեցն. ոչում զաւի շինի էսաից ի հազար տարին, ով որ յետ ու առաջ ասի՝ մասն Յուդայէն առցէ և խաչահանուացն:

Արդ, ես Սարգիս էրեցս փափաքէի և գտա, հայցէի և առի, ծարաւ էի և զովացայ, և չտի զանդին մարդ[ար]իտս յիշատակ ինձ և ծնողայ իմոց և ամենայն արեան մերձաւորաց, և կողակիցին իմոյ Շահանդուխտ, և որդոցն իմ Յոհաննէս, Զեկիէլ, Ղուկաս և զստերն իմ Ոսկիմատ, Թանկազիզ, զոր և աստուած վայելել տացէ մինչ ի խորին ծերութիւն, ամէն. Քրիստոսի փառք յափտեան, ամէն:

Գրեցաւ ի թվականիս Հայոց ՋԼԷ. (1488):

Արդ ազաշեմ, ո՛վ սուրբ ընթերցողք, յորժամ ընթեռնուր զսուրբ Աւետարանս մի մեզազիր լինիք, զի կար մեր այս է, և զիրս առաջինն է. և յորժամ տեսնուր կարդալով և կամ արինակելով յիշեցէք սուրբ ազօթս ձեր և աստուած զձեզ յիշէ, ամէն...*

162

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Վենետիկ 110 (1130), Բ. Սարգիսեան, Ցուցակ. հտ. Ա, 491—492

Գրիշ՝ Սարգիս

m

Եւ զՍարգիս գրաւդս յիշեսցիք ի տէր. ո՛վ սուրբ ընթերցաւոր սորա. միով տէր ողորմիւ և աստուած զյիշաւոր յիշէ յիւր արքայութիւն, ամէն:

* Շարունակութեան մեջ խնդրում է հիշել ստացող Սարգիս էրեցի բազմաթիւ ազգականներին:

Բ

323բ Ո՛վ սիրելի եղբայր, որ ի մէկ տարի և յերեկ ամիս ապա գրեցի, որ յաջողմունք շեղաւ. վասն սղալանաց մի մեղաչդրեր, մեղա տեառն Ռ. բերան:

...Գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ի թվականութեան Հայոց 211. (1488), ի պարոնութեան Աղոյքեկին. ի հայրապետութեանն տէր Յուսկանն: Եւ ես՝ Աստուածատուս՝ որդի Իսմայէլին, գնեցի իմ հալալ ըողակովն զսուրբ Աւետ[արանս] յիշատակ ինձ, և կենակցին իմոյ Խասկանն, և մարն իմոյ Մարդին, Տիրատրին, Քրիստաւոսին, Իսրայէլին, Մարգարին, Քորոսին, Ստեփանոսին, Խէրպարոնին, Ասլիպարոնին, Իսրայէլին, Շնոհորպարոնին: Ես Աստուածատուս՝ տուի յիշատակ սուրբ Աւետարանս ի Եփրիանոս քահանայն: Ով որ հակառակի սուրբ գրոցս կամ խելով, կամ այլ պատճառանաւ հակառակի, յաստուծոյ զմասն Յուդայի առնու և զսատանայի. ոչ ում իշխանութիւն չկայ այս գրոցս:

Գ

Ոմն՝ տէր Պապ

Ձեռս երթայ գիրքս մնայ, ո՛վ եղբարք, և զիս զանարժան տէր Պապ արեղայս յիշեայ ի տէր մին բերան, աստուած զքեզ յիշէ: Յիշեցէք և զհարսնեհրն՝ զԽիզանն և Բայլուն, աստուած զձեզ յիշէ:

163

Ա Ի Ե Ս Ա Ր Ա Ն

Երեան 6333 (Յ. Բարսեղամեան, Յուցակ վասպուրականի), էջ 382

Գնոզ՝ Սարգիս

Ի թուիս Հայոց 211. (1488) ամին Սարգիս երէց գնեաց զսուրբ Աւետարանս յիշատակ իւր և ծնողաց իւրոց և ամենայն արեան մերձատրացն...:

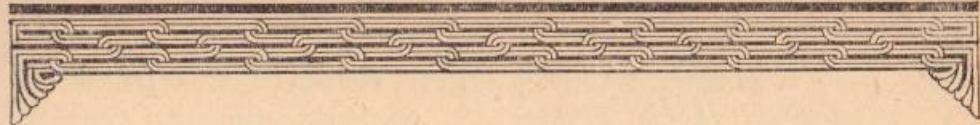
164

Ա Ի Ե Ս Ա Ր Ա Ն

Մայր Աթոռ 194 «էջմիածին», 1963 թ., 2, էջ 59

Կազմող՝ Մարտիրոս

309ա Ձարագս ի շարիս, զունայնս ի բարիս, զՄարտիրոս արեղայս մեղօք իլիս՝ զվերջին կազմող սուրբ Աւետարանիս, ո՛վ սուրբ եղբայրք, յաղօթս ձեր յիշման արէք արժանիս. և զուք յիշեալ լիջիք ի Քրիստոսէ: Թվ. 211. (1488) յուլիսի ԻԱ. (21) կազմեցաւ:

165

Ա Ի Ե Ս Ա Ր Ա Ն

Երեան 6531

ա

Գրիշ՝ Գրիգոր

վայր՝ Գողթան գաւառ, Բառոյ վանք

262ա ...Արդ, գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ձեռամբ հոգնամեղ և անարհեստ գրչի Գրիգոր արեղայի, ի գաւառիս Գողթան, յանապատիս Բուստոյ, ընդ հովանեաւ ամենազար սուրբ Նշանիս, սուրբ Աստուածածնիս և սուրբ Սարգսիս:

Արդ, պատճառ եղեն աստուածազար, աստուածաշունչ, քառագետ սուրբ Աւետարանիս բարի կրանաւորքս տէր Մե[սրոբ], տէր Մո[վսէս] ի թվ. 211. (1489), իշխանութեամբ Գողթեան վիճակիս տէր Ազարիայի եպիսկոպոսի:

262բ Արդ, աղաչեմ զամենեսեան, յիշեցէք ի տէր աստուած զփառաւոր կրանաւորքս զՄեսրոբ, զՄովսէս, զԳալիթ, Նանապետ, զՅակոբ, զՍարգիս միայնակեաց. սիրոյ սուրբ Աւետարանիս, որպէս հրեշտակ աստուծոյ և զառաքեալն Քրիստոսի ծառայեցին զանարժան զծոզս, քաղցր և անուշ կերակուրս և ըմբելիս մատուցանէին...:

263ա Ջատացող սուրբ [Աւետարանիս, որ ետ գրել ի հալալ արդեանց և ընչից [իւր]ոց՝ բարի կիսն Արիպ-Խարուն, յիշատակ իւր, և ընտղաց իւրոց, և ամենայն արեան մերձատրացն, հարն իւրոյ Յաղութայի, Խարուն-Մելիքին:

Արդ, և կրկին ստացող սորա՝ նորարողորոչ, մասթուր ամենայն կանանց, ճոխ հասակաւ, զեղեցիկ պայծառ դիմաւք, հաւատովն մեծ՝ նմանեալ զստերացն Ահարոնի՝ Ազատ-Խարուն, մարն յանդրանիկ Արիպ-Խարունին, Ազատն՝ նմանեալ իշխան ազատաց, որ շատ <որ շատ> աշխատութեամբ եկեալ բարի ընչիւք՝ կերակրովք և ըմբելաւք ի սէր սուրբ Աւետարանիս... Ձերախատուորն քահանայն զտէր Ռվանէս, Շահրիար, Յախար, Գամուր, Կուլիար, Մարթայ ի, Աբխայ, Պաղաչայիս, Ասայիշ, Աուլիար, զեղբայրն իմ Աուտայպաշիս, Ալանատ, Խուտատաւ: Աղաչեմ, որք հանդիպիք կարգալով, յիշեցէք ի մարբափայլ ազաթս ձեր, ամէն, և աստուած զձեզ յիշէ, ամէն:

* Մեկուկես տող մաշված է ու չի ընթերցվում, 125ա էջի վրա գտնվող հիշատակագրության սովորական լինելու նաև նույն հիշատակարանի շարունակությամբ լրացվում են այդ և նախորդ կրկու տողերի վնասված մասերը: Այդ հիշատակագրության մեջ կարդում ենք. «Ջատացաւ սուրբ Աւետարանիս արի և սրբանեալ կրանաւորքս տէր Մեսրոբ, տէր Մովսէս, տէր Գալիթ, զՍարգիս միայնակեաց, յոր լի սրտէ յիշեցէք ի տէր Քրիստոս...»:

263բ Եւ զիս՝ զանարժան զրիշս Գրիգոր, զհայրն իմ՝ զՊետրոս քահա- ն յայ, զմայրն իմ Մեհրիշատ:

Գրեցաւ սուրբ Աւետարանս հայրապետութեամբ Սարգիս կաթողի- կոսի, խանութեամբ Յազնայ-պէկի, զի առաջնորդ սուրբ ուխտիս սուրբ Նշանիս տէր Մեսրոբ արեղայիս և Մովսիսի ստացողի՝ բարի կնոջս Ղա- րիպ-Ղարունի, ոսկեթել, ծիրանայծամ Ազատ-հաբունի: Եւ ետուն սուրբ Աւետարանս վախճմ և ընծայ սուրբ Նշանիս, սուրբ Աստուածածնիս Բառոյ վանացս, յիշատակ իրեանց և արեան մերձաւորաց իւրոց...

264ա Յիշեցէք ի տէր Քրիստոս զնորընծայ մանկունքս սրբանեալ կրաւ- նաւորքս՝ զՈվանէս, զՏիրատուր, // զՍտեփանոս, զԿեսային իւր (Ղարիպ- հաթունի) Սկանդար, Խոիւրշայ, Ծիրագ, յիշեցէք և աստուած զձեզ յիշէ, ամէն:

Բ

Կազմող՝ Խաչատուր վայր՝ Նախշոյ անապատ

264ա Կազմող սուրբ Աւետարանիս զԽաչատուր արեղայս յիշեցէք ի յա- զաւթս ձեր և աստուած զձեզ յիշէ միւս անգամ զալուստեանն իւրում, որ յառաջին նորոգումն է սուրբ Աւետարանիս, ի յանապատիս Նախշոյ սուրբ Ըստեփանոսիս և սուրբ Աստուածածնիս, և այլ սրբոցս, որ ա[ստ] հաւա- քեալ կան ի բարեխաւսութիւն ամենայն հաւատացելոցս առ Քրիստոս, ամէն:

166

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Մ. Աթոռ 15, «Էջմիածին» 1950 թ. VII—VIII, էջ 84—85

Գրիշ՝ Բարսեղ վայր՝ Քաջբերունիք, Ասպիսնակ գիւղ

313ա— ...Արդ, յանկ ելեալ աւարտեցաւ աստուածախաւս և աւետարներ սուրբ Աւետարանս ի թուականիս Հայոց 218. (1489), ի գաւառիս Քաջ- բերունոյ, որ կոչի Արենշ, ի գեաւզս Ասպիսնակ, ընդ հովան[ե]ս սուրբ Ստեփանոսի Նախավկային և սուրբ Երից մանկանց վկայիցն:

Արդ, գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ձեռամբ Բարսեղ մեղսամակարթ գրչի, ի խնդրոյ Յովանէս քահանային, որ ստացաւ զսա ոչ յաւելորդեաց և կամ ի փարթամութենէ, այլ ի բազում տվայտութեամբ յաղթահարեալ ի սիրոյ սուրբ Աւետարանիս, ըստ գրեցելոյն, թէ Սէր կատարեալ ի բաց մերժէ զերկիւղ...

Չայս ամենայն լուաւ հաւատարիմ ծառայս աստուծոյ Շահրիարն, և զՍաղղաքիար, և ծանեաւ զի սնտի և ունայն է աշխարհս և անցաւոր է մեծութիւն սորա, մեծաւ փափաքմամբ, յոյժ սիրով և յաւժար կամաւք ստացաւ շքնաղ և զանհամեմատս ի բնաւ՝ Քրիստոսի աւետեաց բնա- կարանս...

Ընկալաւ զսա մեծաւ ըղձամբ ամէնօրհնեալ և երջանիկ տանու- տէրն Դովաքիարն ի վայելումն որդւոյն իւրոյ սրբասէր քահանայի տէր

Յովանիսին, և յիշատակ մեծ պապին պարոն Մերեանին, և կողակցին իւրոյ Թուրվատայ-Խաբունին, և զաւակացն նորին՝ Դովաքիարին, և Շահրիարին, և Սաղղաքիարին, և Դով[լ] յաթեարին ամէնօրհնեալ և ծաղ- կեալ զաւակացն՝ տէր Յովանէսն, և զԽաբեարին, և Դուլիարին, և զստե- րըն Խուրեփկարին, և զՇահրիարն, և զիւր օրհնեալ զաւակացն՝ զՄուրատն և զԷզղանբաշխն, և զբստերքն զՄերեշէն և զԴուլամփաշէն, և զկողակցն զՄաղբումշէն, և զմիւս եղբայրն զՍաղղաքիարն, և զսղայքն, զէղկարն, և զՄէհրանն, և զԴուլսարն, և զկողակցն՝ զՆարին-Խաբուն...

Արդ, ես անպիտանս ի զիրս գրչութեան Բարսեղ սուտանուն քահա- նայ, ազաչեմ զձեզ, զի որք կարդաք կամ օրինակէք, լի բերանիւ աս- տուած-ողորմի ասէք ինձ՝ եղկելի գրչիս, և ծնողացն իմ Մկրտչին և Մէ- լիք-Խաբունին, և կողակցին Մուրա-Խաբունին, և զեռաբոյս զաւակին իմ Վրդանէս, և զստեր իմ Մէլէքին և Դուլփաշին, և զուսուցիչն իմ զտէր Ազարիայն, և զամենայն երախ[տ]աւորն իմ և զամենայն ազգականս և զամենայն արեան մերձաւորքն՝ զկենդանին և զհանգուցեալն, աստու- ած-ողորմի ասացէք և աստուած ձեզ ողորմեսցի յիւր արթալութիւն, ամէն:

167

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Գ. Սրուանձտեանց «Պորոս Աղբար», Բ, էջ 437, Տիգրանակերտ, ս. Սարգիս եկեղեցի

Գրիշ՝ Յոնանէս վայր՝ Քաջբերունեաց գաւառ, Սուսկոն գիւղ

...Գրեալ 218. (1489), ի Քաջբերունի՝ յԱրենշ, ի Սուսկոն գիւղ, ընդ հովանեաւ սուրբ Ստեփանոսի, ձեռամբ Յոն[անէս] քահանայի... Յի- շեցէք... զտանուտէրն Տողան, զորդին Սիրուն, Վարոց, զստերքն՝ Բաղ- դաղ և Բէկիխարունն, կենակիցն Խաբուն-Մէլիքն, զուսուցիչն գրչիս տէր Յոն[ան] Մանգասարն և Զուլալ-Խաբունն, որ շատ մճրութիւն արար մեզ...

168

Մ Ա Շ Տ Ո Յ

Երեւն 5860

Գրիշ՝ Թումայ վայր՝ Բագենից վանք

Փառք... որ ետ կարողութիւն տկար անձինս և մեղսամած մատանցս անարժան գրչի Թումայի հասանել ի զրաւ մատենիս: Արդ, գրեցաւ սա

* Շարունակութեան մեջ կրկնվում են նույն անունները և հայտնվում են ստացողների ազգականների նորանոր անուններ:

447բ *ի վանքս Բագենից, ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնիս և սուրբ Սարգիսի և Յիսականց սուրբ Աւետարանիս. ի թուաբերութիւնս հակադեան տոհմի ԶԼԸ. (1489), ի խնդրոյ պատուական քահանայիս Ստեփաննոսի, յիշատակ հոգւոյ իւրոյ, և ծնաւորաց իւրոց Կիրակոսի և Սուլտանի, և եղբարցն Մուրադի և Աւետիսին, և հարեղբօրն Աստուածաւորն, և կենակրցին Խոնձային, քանզի տրտում են մարմնով, զի զաւակ ոչ ունին ի վերայ երկրի: Որ ձեռնատու եղև գրոցս՝ տացէ տէր աստուած զանտրտում ուրախութիւն, ամէն:*

448ա *Արդ, աղաչեմ զամենեանս, որ հանգիպիք ի սմայ ինչ կերպիւ է իցէ, զխոշորութեան գրիս և սխալանաց շմեղադրել, և յիշել զյոզնամեղ և զբարի || ատեաց անձս, որ սոսկ անուամբ արեղայ և [ան]արժան գործով՝ տէր թումայ կոչեցեալ, յիշնսջիք ի պաղպականձ յաղօթս ձեր՝ զիս, և զծնօղսն ի մարմ[ն]ի զՏիրատուր և զԳուհար, և զամենայն արեանաորևսն իմ, և աստուած զձեզ յիշէ:*

Դարձեալ, աղաչեմ կրկին մաղթանալք և աղաչանալք յիշեսջ՛ք առաջի Քրիստոսի զՍտեփանոս քահանայն, զկենակիցն իւր զԲէկիչ[ա]ն, և զաւակն զԽուրաբաղը և զԳուլարշէն և զՄէհուրան, հալիմ արայ արժանի աստուածային տեսուն:

Եւ ետ զսուրբ տառս ի յաստուածապահ՝ զօզս Կրզին, ի դունս սուրբ Դանիէլի, և ի ձեռն սրբասնունդ քահանայից տէր Յովսէփին և տէր Մկրտչին, քանզի սովաւ հրճուին մանկունք եկեղեցոյ հանապազ:

448բ *Եւ || որ սրտի մտաւք աստուած-ողորմի ասի՝ և ինքն զուրաւ ողորմութիւն գտանէ յարարչէն, ամէն: Ամանաթ, ամանաթ, վասն սիրւոյն Քրիստոսի և յուսոյ արքայութեանն՝ որ լաւ պահես, զի խի[ս]տ զառնութեամբ և պանդուխտ գրեցի՝:*

169

Մ Ա Շ Տ Ո Ց

Ձմձառ 93, Մ. Քնչիշեան, Յուլի, էջ 194

Յոն. Թլկուրանցի կաթողիկոս

Նուաստ Յոնանէս կաթողիկոս Թուլկուրանցի նստայ ի յաթոռ հայրապետութեան ի թվականիս Հայոց ԶԼԸ. (1489), յունվար ամսոյն ԻԶ. (26), օրն չորեքշաբթի՝:

* Շարունակութամբ այլ ձեռագրով գրված է հետևյալ անթվական հիշատակագրութունը. «Դարձեալ, աստուած ողորմի զխոնց Աստուածայտուն, որ տասնութ աղուրէկի ետոր լէսոր գին, որ տուն էլ չի դիցաւ» (էջ 449ա):

Մյուս անթվական հիշատակագրութունը, որ, հավանաբար, արված պետք է լինի 1491 թ. կամ գրանից ճիշտ մի երկու տարի հետո, տեղադրված է 1491 թ. ընդօրինակված ձաշուցի (Երևանի 4822) հիշատակարանի ծանոթագրութւան մեջ:

** Ձեռագիրն ընդօրինակված է 1687 թ., գրիչն ընդօրինակել է նաև նախագաղափար օրինակի մեջ եղած կաթողիկոսաց ցանկը:

170

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ԵՍԱՅԵԱՅ

Երուսաղէմ 144

Ա. Սիւրմէկան, Յուլի, Ա, էջ 309

Ընթերցող՝ Կիրակոս Թուլկուրանցի վայր՝ Էջմիածին

464 *Յինն հարիւր Հայոց թվին և ԼԸ. (28) աւել՝ (1489) Կիրակոս Թուլկուրանցին ի Գրիգոր վարդապետէ ընթերցաւ զգիրքս յէջմիածին:*

171

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Ե. Լալայեան, Յուլի վասպուրականի 251, սյուն. 596

Իմ անապատ 390

վայր՝ Աղքամա՛ր

Ձպատուական հայրապետն մեր զՍտեփանոս կաթողիկոսն Աղքամարայ յիշեցէք ի Քրիստոս և աստուած-ողորմի ասացէք, որ զաւրինակն շնորհեաց՝, որ զցրուացանկն գրեցի, և զՅովանէս եպիսկոպոսն, որ Բ. (2) կարմիր էտ, որ ետու ծաղկելէ:

172

Յ Ա Յ Ս Մ Ա Ի Ո Ի Ր Ք

Երևան 4728

Գրիչ՝ Ներսէս եպիսկոպոս վայր՝ Աղքամար

ա

79բ *Աստուածածնի փոխման տաւնի Ը. (8)-օրեայ կատարման կիրակի առաւօտուն վերայփոխեցաւ յաշխարհէս տէրն Ստեփաննոս կաթողիկոսըն ամենայն Հայոց:*

Եւ եղև սուք տրտմութիւն Հայոց աղգիս, և արեգակն և լուսին խաւրեցաւ, և վայ հազար բերան եղբօրս, եղուկ ու վայ Ներսէսիս, որ դառն ելանէ իմ հոգիս, խաւարեցաւ աշս յերեսիս, հազար եղուկ իմ անձինս:

բ

84բ *..Որ ողորմի Քրիստոս ամենայն հաւատացելոց, ևս առաւել տէր Ստեփանոս կաթողիկոսին, որ դառն մահուամբ փոխեցաւ առ Քրիստոս և սուք եթող եզկելի եղբօրս, և վարդանին, և ծնօղացն և ամենայն աղգականացն՝ լի բերանով աստուած-ողորմի ասացէք, և վայ զծողիս և մերոցն:*

* Տպագրված է նաև Ալադոյաճյանի «Պատմ. Հայ-Կեսարիոյ» աշխատութւան մեջ (էջ 1846)՝ «բաւղ այս՝ աւել» բառի փոխարեն գրված է ավելի հիշտ թվացող «աւելորդին» ընթերցվածքը, ինչպես նաև «Թուլկուրանցին»-ի փոխարեն «Թուլկուրանցի»:

** Աղթամարի Ստեփանոս կաթողիկոսը աթոռակալել է 1464—1489 թթ.: Անթվական այս հիշատակագրութունը տեղադրում ենք 1489-ի թվաշարում՝ Ներսես եպիսկոպոսի հիշատակարանից առաջ, որ հաղորդվում է Ստեփանոսի մահվան լուրը:

Պ

119ա ...Որոյ ազաւթիւքն և բարեխաւսութեամբն սոցա ողորմեացի Քրիստոս աստուած տէր Ստեփանոս կաթողիկոսին, և ստացողի սուրբ տառիս դարբին Վարդանին, և ծնողաց նորին, և եղբարցն, և կենակցին, և ամենայն ազգականացն, և Կարապետին, Թումին, և կենակցին, և մեղաւոր գծողիս, և մեր ծնողացն, և իմ վարպետին՝ Մինասենց Թումին:

Պ

171ա ...Եւ առաւել և տեառն Ստեփաննոս կաթողիկոսին, մանաւանդ ըստացողի սուրբ գրոցս՝ ուսթա պարոն Վարդանին՝ լուսաւոր հոգուն, և իւր ծնողացն՝ հօրն Հերպետին և մօրն Շամամին, և կողակցին՝ Արսմաքին, եղբարց Գալուղին, բրւերն Շնոհուրին, ջոջ մօրն Շնոհուրին, փեսին Թումին, և դստերն Շամամին, և Արգարին, Մարգարին, և փետկիր Կարապետին, և իւր ծնողացն, և այլոց ամենայնի. լի բերանով աստուած-ողորմի ասացէք դարբին Վարդանին և ամենայն զարմից նորա, ամէն: Ընդ նոսին և ինձ եղկելոյս՝ ներսէս եղկելոյս՝ փրժուն գրողիս, և մեր ծնողացն՝ Գուռչիբէկին և Էմնաին, և հարազատ եղբօրն իմ տեառն տէր Ստեփաննոս կաթողիկոսին՝ Հայոց վերայդիտողին, Ջանիբէկին և Մարտիրոսին, և մեր բեռոյն՝ տէր Գալիք կաթողիկոսին, և այլ ամենայն մերձաւորացն մերոց... ամէն:

Ե

184ա ...Քրիստոս աստուած ողորմեա ամենայն հաւատացեալ Քրիստոնէից և տեառն Ստեփաննոս կաթողիկոսին, ևս առաւել ստացողի գրոցս պարոն դարբին Վարդանին, և իւր ծնողացն՝ հօրն Հերպետին և մօրն Շամամին, կնոջն Արսմաքին, և եղբօրն Գալուղին, բրւերն Շնոհուրին, այլև հօր մօրն Շնոհուրին, դստերն Շամամին, փեսին Թումային և Արգարին, Մարգարին, և այլ ամենայն մերձաւորացն. լի բերանով աստուած-ողորմի ասացէք դարբին Վարդանին, ընդ նոսին և ինձ՝ ողորմելոյս, բազմավէր ոգոյս ներսէս փրժուն գծողիս, և իմ ծնողացն՝ Գուռչիբէկին և Էմնային, և պարոն Պսակուն, և մեր բեռուն՝ տէր Գալիք կաթողիկոսին, աստուած-ողորմի ասացէք և Քրիստոս աստուած ձեզ ողորմեացէ յամենայն ժամ, ամէն:

Պ

286բ Նոյն աստուածային մարդասիրութեամբդ բժշկեայ զամենայն աղօս և զհիւանդութիւն հոգոյ և մարմնոյ զստացողի գրոցըս ուսթա Վարդանին, այլ և Ստեփանոս կաթողիկոսին, և ծնողաց նորին: Եւ զՎարդանի ծնօրքն՝ զՀերպետին, զՇամամին, և զԱրսմաքին, զԳալուղին, զՇնոխուրին, զԱրգարին, և ըզփեսա Թումին, և զկողակցին զՇամամին, և զամենայն նախնեաց նոցին... Եւ զուր լի բերանով աստուած-ողորմի ասացէք ուսթա Վարդանին և իւր նախնեացն, ամէն: Ընդ նոսին և հարազատ պատուական ընդրեալ հայրապետին տեառն Ստեփաննոսին, որ և տէր աստուած զնա ընդ երկայն աւուրս պահեացէ: Նա և զծնօրքն զԳուռչիբէկ և

զԷմնա-Խարուն, և զամենայն մերձաւորքն մեր, և զուսուցիչ մեր զՄինասենց տէր Թումին դասեցէ Քրիստոս աստուած ընդ կրջանիկ հայրապետացն, ...և զմեղաւոր գծողս, ամէն:

Է

288ա Եւ առաւել ստացողի սուրբ գրոցս պատուական և բարի դարբին Վարդանին և ծնօղացն իւր, մանաւանդ տէր Ստեփաննոս կաթողիկոսին՝ պատուական հայրապետին և ծնօղաց նորին: Եւ Վարդանին, և հօրն Հերպետին, և Շամամին, և եղբարցն Գալուղին, Բարին, Շնոխին, Թումին, և Ասմաքին, Շամամին, Արգարին, Կարապետին, և իւր ծնօղին, և այլ ամենայն ազգականաց, Վարդանին ողորմեացէ Քրիստոս աստուած: Եւ զուր լի բերանով և ուղիղ սրտով աստուած ողորմի ասացէք ուսթայ Վարդանին և ամենայն ազգականաց նորա... ամէն: Ընդ նոսին և ինձ՝ մեղաւորիս, և մեր ծնօղացն՝ Գուռչիբէկին և Էմնայ-Խարունին, և ամենայն ազգականաց մեր, ամէն:

Յիշեցէք ի Քրիստոս զՅովանէսն, որ զթանաքի գղթօրն ետ՝:

173

ՄԱՏԵԱՆ ՈՂՔԵՐԳՈՒԹԵԱՆ ԳՐԻԳՈՐԻ ՆԱՐԵԿԱՅԻՈՅ

Երևան 5177

Գրիչ՝ Յոհանէս վայր՝ Աղբամար

177ա Փառք ամենասուրբ երրորդութեանն, որ ետ կարողութիւն ամենամեղ և անիմաստ գրչիս Յոհանիսի՝ պիտականուն արեղայի՝ հասանել յաւարտ գրոցս ի յԱղբամար քաղաքի, ընդ հովանեաւ սուրբ Խաչի տանարիս և սուրբ Փրկչին, յամի 212. (1489) թրւականի:

Որք պատահէք՝ զմեզ առ տէր յիշեցէք, և զուսուցիչսն մեր, և ծնօղքն մեր, և զեղբայրքն մեր, և ողորմի յիշողացդ Քրիստոս յարհնութեան պահուն, ամէն:

177բ Զսակաւ վաստակս իմոյս մատանց,
Ընկալ ի սէր քոյին կամաց,
Ո՛վ կարեոր իմ սիրեցած
Եւ բարեկամ մեր ի սրտաց:
Սակաւ է բանս այս ի բազմաց,
Բայց զօրաւոր բտ գիտութեանց,
է զարթուցիչ սա ծոյլ մտաց
Եւ մխիթար է տրտմութեանց,
Յոյժ փարատիչ է սա վրշտաց
Եւ ըսփոփիչ ըսգաւորաց,
Առիթ պատճառ է թողութեանց,
Գործոց մեղաց և յանցանաց,

* Նման հիշատակագրութեաններ կան գրեթե բոլոր վարքերից հետո:

Սա յիշատակ մեղ անմոռաց,
 Ի բարէսէր բոյին մտաց՝
 Ինձ և իմոցքն ծրնողաց՝
 Մարմնաւորաց, հոգեւորաց,
 Յոհաննէս՝ յետինս բանասիրաց,
 Այլ և տըրուպ կարգաւորաց
 Զիս յանձն առնեմ քոյին կամաց՝
 Յաղոթս յիշել բարի մտաց:

174

Ա. Ի. Ե. Տ. Ա. Ր. Ա. Ն.

Երևան 5537

Հետ. ստացող՝ Ատոմ Արամեացի

296ա Եւ դարձեալ երես անկեալ աղաչեմ զձեզ, ո՛վ լոյսերամ դասք քահանայից և զումարք ժողովրդոց, յիշեցիք ի մարբափայլ յաղօթս ձեր բզկերջին ստացող սուրբ Աւետարանիս զբռէս Ատոմ Արամեայ յայտն, որ մականուն Գաղուկ ասեն, և զհայրն իմ զՍտեփանոս, և զմայրն իմ զՄարեմ, և զայլ ամենայն նրնջեցեալսն, որ ստալ ցա յլ զսուրբ Աւետարանս ի հալալ արդեանց իմոց ձ. և Կէ. (167) փափասի: Եւ ետու ռխֆ ի դուռ Արամեայու Տըրնկողայ սուրբ Ստեփաննոսին, և սուրբ Ամենափրկչին, և սրբոյն Գէորգայ զօրավարին յիշատակ հոգոն իմոյ. յիշեցէք և աստուած-ողորմի ասացէք: Ի թվականիս Հայոց ԶԼԸ. (1489) ամին, վասն որոյ լի սրտի աստուած-ողորմի ասացէք, ամէն:

Եւ դարձեալ, աստուած-ողորմի ասացէք աստուածասէր և բարեմիտ բրիստոնէին Մարտիրոսին, և որդոյն Վարդանին, որ Զայի-Մէլիքի արտ ռխֆ արին ի զո/լուն Կորնկեց սուրբ Աստուածածնին* . զինչ ի սուրբ Աստուածածին պատարագ լինի՝ Մարտիրոսին մասն և բաժին լինի, կողակցին Սաղին, որդոյն Վարդանին, կողակցին Խանումին, և տարածամ հանգուցեալ որդոյն Յովանիսին, հօրն Խղարին, և մօրն Քնուչին, և Շուշանին, և հօրեղբօրն Աստուածատրին, և մարտիրոս եղբօրն՝ Կարապետին, աստուած լուսաւորէ զիւրեանց հոգին, ամէն: Ով որ ասէ զաստուած-ողորմին՝ արժանանայ պայծառ լուսին:

Յիսուս միածին... թող զմեզք Մարտիրոսին... որ Զայի-Մէլիքի արտ ռխֆ արար ի դուռ սուրբ Աստուածածնին, ով որ այլայլէ կամ հակառակէ կամ դաւէ անէ՝ զպատիժն յաստուծոյ առցէ, ամէն:

* Ուշագրաւ է, որ այդ նույն Զայի-Մէլիքի արտը, 1551 թ. կրկին անգամ նվիրում են նույն վանքին: Չեռագրի 297ր էջի վրա պահպանվել է այդ նվիրատվութիւն արձանագրութեանը: «Դարձեալ յիշեցէք ի մարբափայլ յաղօթս ձեր զՄուսկանց Աւետիս և զԹումէն և զՅոսիանէս, որ ետուն զժոժէ արան ռխֆ ի սուրբ Աստուածածին, զինչ ի յԱստուածածին, պատարագ մատուցանի՝ մասն ու բաժին լինի իւրեանց հոգոյն և Խելխարունին և իւրեանց զասակաց:

Դարձեալ յիշեցէք յաղօթս ձեր զԱյսիբան, և զԳուպմիսն, և զԳնոզան իւր և զամենայն արեան մերձաւորս իւր, որ տուին զՈտոտի արտն ի դուռն Կորնկեց Աստուածածնին, զինչ ի

298ա Եւ դարձեալ լի սրտի և բողոք հաւատով աստուած ողորմի ասացէք մեղսաթաթախ Դաւիթ իրիցուս, որ զիմ կայ ու շիէն զամէն՝ ոչխար, թէ մէկ է, թէ՛ հարիւր է, զտաւար՝ թէ մէկ է, թէ՛ Ծ. (50), թէ՛ ջուլ է, թէ՛ ջվալ է, թէ՛ տուն է, թէ՛ տեղ է, թէ՛ դուռ է, թէ՛ դուրս է, թէ՛ խոփ է, թէ՛ ձկն է, թէ՛ բախ է, թէ՛ փայտատ է, թէ՛ զինչ և իցէ. Ռ. (1000)-էն մինչև ի մէկ, մէկէն մինչև ի հազար՝ ռխֆ եմ արեք ի դուռն Կորնկեց սուրբ Աստուածածնին. Բ. գիւղ[իւ]ի վկայութեամբ մեծի և փոքրի՝ յԱրամեայու և Չվրստանայ: Ով որ հակառակէ յետ իմ անցման, կամ դաւէ անէ կամ տալապ անէ՝ մազի մի շաք, թէ՛ աղզ է, թէ՛ աղբօր զարմ է, թէ՛ հօրեղբօր զարմ է՝ դաւէ ու տալապ անէ՝ յեկեղեցոյ Ֆարգհանդէն հանէ և ցրէ՝ նա զանեծք օձին և զԿայենին, զՅուդային և զնեոան առցէ, ամէն:

Եւ դարձեալ, աստուած զայն տանուտէրն արհնէ, որ վերայ Աստուածածնի կենայ ու հոգ/տանի, որ անհաւատ ու անօր'ն մարդ շատ կան, որ յաստուծոյ շեն երկրնչեր, վասնորոյ պատճառ անեն և յյլեայլ շար սերմանեն՝ զկապած և զփակած ռխֆ, վասն որոյ զայս ես իմ ձեռքս եմ գրեք ու զիմ մօհր ի վերայ եմ զարկեք, որ այլեայլ չի անեն: Վասն որոյ թէ՛ անօրէնութիւն լինի ու զարաշութիւն դաւէ՝ նայ Բ. (2) գիւղ՝ թէ՛ քահանայ, թէ՛ տանուտէր, թէ՛ բումիկ, թէ՛ ժողովուրդ, ամենեքեան որ չգան ի միատեղ ու միարանին, ու զեկեղեցու ապրանք թողուն, որ անհաւատ մարդիք մարդ տանին, երեսպաշտութիւն անեն ու զիւրեանք յետ զողնան. նորայ այլ զայն անէժքն առնուն, որպէս որ դաւէ արօղ կառնու ամ'ն եղ<եղ>եցի, եղեցի:

Դարձեալ գիտասցիք ժողովուրդք, դուք վկայ լինիք, որ զիմ գրքեր՝ Սաղմոսարան, Շարակնոց, Տօնայցոյց, Աղօթամատոյց, Խրատգիրք մի, Տօմար ու Տաղգիրք մի ծախել եմ Բարկէն՝ իմ սարգաւակուն: Ինձ այլ գիրք չկայ, որ այլ մարդ դաւէ անէ:

175

Գ. Ա. Ն. Չ. Ա. Ր. Ա. Ն.

Երևան 428

Գրիչ՝ Ազարիայ

278բ ...Իմաստուն և պատուական խաւջայ Սաղաղէն... եռափափայ սրտի խնդիր եղև այս վարդափրթիթ բուրաստանիս՝ մարդարտաշար Գանձարանիս, և ընկալաւ զսա ի յիշատակութիւն հոգոյ իւրոյ, և բարեպաշտ ծրնողաց իւրոց՝ հարն Յովանիսին և մարն Ղանին, և եղբարն խոջայ Քումարէկին: Եւ դարձեալ, յիշեցէք ի սուրբ յաղաթս ձեր զխոջայ Սաղաղէն, և զկենակիցն իւր զՄէլիք-Խարունն, և զորդիքն իւր զխոջա Պար-

սուրբ Աստուածածին պատարագ լինի՝ մասն ու բաժին լինի իւրեանց հոգոյն: Դարձեալ յիշեցէք ի մարբափայլ յաղօթս ձեր զԵզզանրաշխն և զտէր Յովանէս և զԹահարն և զամենայն ազգատոհմն իւրեանց, որ տուին Զայի-Մէլիքի արտն ռխֆ ի սուրբ Աստուածածնին դուռն, զինչ ի յԱստուածածնի մէջ պատարագ լինի՝ մասն ու բաժին լինի իւրեանց հոգոյն, ամէն: Ով որ յանտղին կամ յիրար տա՝ նա զանեծքն զԿաէնին և պատիժն Յուդային առցէ, ամէն:

* Իրօք, 298ա էջի աշ լուսանցքի վերին և ներքին ծայրերի վրա Դաւիթ երեք խփել է իր կնիքը՝ «Յի. Քի. ծոպ Դաւիթ էրէց» մակագրութեամբ:

սամն և զխոջա Ամիրն, և զաւակս իւրեանց զԱմիրգաղէն և զԳուլայմիրն, զոր տէր աստուած ընդ երկայն օուրս առնէ, և զեղբայրս իւր զխոջա Թումարէկն՝ զփոխեցեալն ի Քրիստոս, և զնորին կողակիցն զԱսրլիփաշէն, և զնորին զաւակսն՝ զխոջա Սֆանդարն և*։ Զոր տէր աստուած ընդ երկայն ատուրս առնէ զնոսա բալլզում ժամանակաւ, ամէն...

Արդ, յերես անկեալ աղաչեմ զձեզ՝ հարբ և եղբարբ, յիշման արժանի արարէք զանարժանս ի կարգս քահանայից և անիմաստս ի գիրս զըշտութեան՝ [...դԱգարիայ սուտանուն քահանայ և զուսուցիչն իմ և զծնաւզ՝ զԿարապետ քահանայ, որ նահատակեցաւ յԱրենջ քաղաքի]**։

Սկսայ զսուրբ գիրս և ըստ իմում կարի աւարտեցի յանուն յիշատակութեան խաւջայ Սաղաղիւն, ի թուականութեանս Հայոց մեծաց ՋԼԸ. (1489)։

176

ՄԵԿԵՆՈՒԹԻՒՆ ԿԱՅՈՂԻԿԵԱՅՅ ՍԱՐԳՍԻ ՇՆՈՐՀԱԼԻՈՅ

Ն. Հալայեան «Գողթան գաւառ» Ազգ. Հնդ., 12, 1905 թ., էջ 168—169

Գրիչ՝ Ատոմ Բահանայ վայր՝ Թշտունիք, Շատուան գիւղ

Գրեցաւ սա յերկիրս Ընդշտունեաց, ի գեօղս որ կոչի Շատուան, ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնին, և սրբոյն Սահփաննոսի նախաձեռնութիւն, և սուրբ Ոսկիանց քահանայիցն, և սուրբ Գէորգայ զարաւարին։ Յամի յորում էր թիւն հայկազեան Ջ. և ԼԸ. (1489), յառաջնորդութեան տէր Զաւարիայի նորընծայ կաթողիկոսի։ Այլ և յաշխարհակալութեան Ազուրխանին***, ի դառն և ի վշտաբեր ժամանակի, յորում միահամուռ ամենեքեան ընթացան զհետ ոչընչին և զտանեն զոչինչ և գարձան ի մոլար արէնսն Մահմետի, որ արձակ ճանապարհան տանի ի կորուստ, և բռնադատեն զամենեքեան զմանկունս և կեղեցւոյ դառնալ ի սնտոի և ի պատիբ յոյսն իւրեանց։ Հալածեն, նեղեն և տառապեցուցանեն, զոմանց զինչսն յափշտակելով, զոմն տանջելով, զոմն հայհոյելով, և ոչ այսու վերջացան՝ այլ և բազում եկեղեցիս տասպալեցին, և զխաչ և զաւետարան նախատեցին։ Եւ այս ամենայն եկն ի վերայ մեր վասն մեղաց մերոց, և ոչ զառնամք և ոչ զղջանամք, զի միմեանց ատեմք փոխանակ սիրոյ և մատենմք՝ փոխանակ բարւոյ։ Եւ տէր ամենակալ երկայնամիտ լինի ի վերայ շարեաց մերոց...****

* Տե՛ղ է բաց թողնված Քումարեկի մյուս որդիների անունները լրացնելու համար։
 ** Ուղղագիծ փակագծերի մեջ առնված հատվածը գրված է էջի ներքևում, իմաստը պարզ դարձնելու համար տեղաշարժ կատարեցինք։
 *** Տպված է «Աղութ-խանին»։
 **** Այս հիշատակարանը, գրեթե տառ առ տառ նույնությամբ, մեջ է բերում Ն. Հալայանը նաև «Ազգագրական Հանդեսի» նույն համարի 157 էջ-ում, այս անգամ որպես հիշատակարան մի Աւետարանի կրկնությունից խուսափելու համար՝ շնոր բերում։ Վերջին երեք տողը (սկսած «և ոչ դառնանք...» բառերից) վերցնում ենք Աւետարանի հիշատակարանից։

177

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երևան 5425

Գրիչ՝ Մելիխեք վայր՝ յերկիրս Ընդշտունեաց, ի գեաւղս Շատուան

...Եւ ես՝ յոգնամեղս և փծունս ի գըշաց սոսկանուն քահանայս յՄելիխեք... ըստ իմում կարի յանձն առեալ կատարեցի զսուրբ Աւետարանս զայս շնորհօք և ողորմութեամբն Քրիստոսի աստուծոյ մերոյ, ի թուականութեան հայկազեան տումարիս ՋԼԸ. (1489), յերկիրս Ընդշտունեաց, ի գեաւղս Շատուան։

Արդ, աղաչեմ զամենեքեան սիրովն Քրիստոսի՝ ընթերցողսդ և զյաւաղսդ աստուածախաւս կտակիս, յիշման արժանի արարէք զվերոյսացեալ <ստացեալ> ստացաւ սուրբ Աւետարանիս՝ զբարեսէր և և զաստուածաւէր տանուտէրն զԱստուածատուրն, և ուղիղ մտաւք և լի բերանով աստուած-ողորմի ասացէք Աստուածատուրն, և ծնօղաց նորին հարն Յովաննիսին և մօրն Նիգարին, և զաւակաց նորին՝ Մկրտչին, և Կարապլ ետ ին, և Մարտիրոսին, Յոնանիսին, և Բ. (2) Փաշին, և հօրեղբարցն՝ Կիրակոսին, Մարտիրոսին, Սահակին, և Սիմէոնին, և զաւակաց Սիմէոնին ///

178

Յ Ա Յ Ս Մ Ա Ի Ո Ւ Ր Բ

Երևան, Մատենադարան, կաթողիկոսական դիվան, թղթ. 240, վավ. 138, Սալմաստի, Հաֆթուան զլուղի եկեղեցի (նաև Յ. Թօփեհան, Յուցակ և. Գաղեանի, Բ, էջ 51)

վայր՝ Ազրակու երկիր, Էրբնկանի գիւղ

...Աւարտեցի զսուրբ գիրքս ի յերկիրս Ազրակու, ի գեաւղս որ կոչի Էրբնկանի, ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնի տաճարիս, և աթոռակալին սուրբ առաքելոյն Բարդուղիմէոսի տէր Յովաննէս արքեպիսկոպոսի, և տէր Ստեփանոսի, և Ղազար կրօնաւորի՝ ամենագով և շնորհալի խորին փիլիսոփայի, և սուրբ ծերոյն Մարտիրոս արեղայի, ի զանութեան Եղուպ-բէկի, և տեղոյս իշխանին Սուլէման պարնին, ի դառն և ի նեղ ժամանակիս, որ քրիստոնեայք նեղին և տագնապին ի յանօրինաց վասն սաստիկ հարկապահանջութեանն։ Եւ այս ամենայն վասն մեր մեղացն զայ ի վերայ մեր, զի մեք թողաք զպատուիրանն աստուծոյ և նա բարկութեամբ խստացոյց զսիրտ բռնաւորաց ի վերայ մեր։ Եւ ի թուականութեանս Հայոց ՋԼԸ. (1489)...

179

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Ն. Մարգրիտան, Տեղագրութիւն, էջ 236

Գրիչ՝ Նահապետ վայր՝ Տարօնի նորշէն գիւղ

Գրեցաւ սա ի Տարօն, որ այժմ Մուշ ասի, ի գիւղն որ նորշէն կոչի, հանդեպ սուրբ Առաքելոցն, ընդ հովանեաւ սրբոյն Սոփիայ պատուական և սքանչելագործ եկեղեցոյս, որ է փարատիչ ամենայն ցաւոց, ևս առաւել այսահարացն, ձեռամբ Նահապետ երիցուս: Ի թվին 210. (1489):

180

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Մասկվա, Անիի գրադարան, ձեռագր. բաժին Арм. 22

Գրիչ՝ Մկրտիչ վայր՝ Խիզան

...Ուստի և տեսեալ զսորայս անճառ փրկագործութեան խորհուրդս ոմանք՝ աստուածասէր և բարեմիտ Մ[իքի]շան և Ջեան, զոր ի վաղուց հետէ ցանկային այսմ աստուածախօս սուրբ Աւետարանիս և ետուն զսա գրել յիշատակ հոգւոց իւրեանց, և ծնողացն՝ Սահակուն և Մինային, և այրոջն Փոխանին, և որդւոցն Մարգիտանին, Վարդանին, Յոնանին, և Նեոֆարին, Գրիգորին, Մուշանին, և Մուրադին, Նաւրոզին, և Գեորգին, [Շահրի]մանին, Պ[ո]ղոս[սի]ն /// Կո[ս]տանդին /// եզերն զուռացն, ամէն:

Ի մեծ թուին Հայոց 210. (1489), ի կաթողիկոսութեան հայկազան սեռի տեսան՝ և ի մերոյ կաթողիկոսութեան Աղքամարայ տէր Ստեփանոսին, զոր տէր աստուածն Իսրայէլի պահեսցէ: անասան զաթոռ հայրապետական և զթագաւորական մերոյ ազին:

Եւ արդ գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ի քաղաքիս, որ կոչի Հիզան, ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնին, և սուրբ Յ[արութեան], և սուրբ [Մարգարի և] որդոյ [նորին] Մարտիրոսին, և սուրբ Գէորգեա, որ է սակաւ մի հեռի:

Այլ գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ձեռամբ Մկրտիչ քահանայի սուտ և ախմար գրչի և անարժանի: Եւ իմ անընդունակ գոլով յարուեստ գրչութեան և բազում մեղաց ցնորիւք պաշարեալ, այլ ըստ կարի մերում, զոր պարզեակաց մեզ մարդասէր հոգին սուրբ բազում աշխատասիրեալ եմ ի սմա:

Արդ, աղաչեմ զձեզ, ո՛վ սրբասէր մանկունք Սիոնի, յիշեցէք ի Քրիստոս և զիս՝ զանարժան գրչիս, զծաղկող և զկապող սուրբ Աւետարանիս զՄկրտիչ, և զվարպետն իմ զՅովանէս քահանայն, և զմիւս վարպետն զՓիլիպպոս քահանայն՝ զհօրեղբայրն իմ, և զծնողսն իմ զՍոպ-

* Անվան լրացման համար տեղ է բաց թողնված:

տանշէն և զթուրվանդէն, և զամենայն արեան մերձաւորսն, որ ի վերս մեր աշխատանք և երախտիք ունին, յիշեցէք ի Քրիստոս և աստուած ողոս[մի] ասացէք ///

181

Յ Ա Յ Մ Մ Ա Ի Ո Ի Ր Ք

Քրիտ. թնգ. օր. 6555, Ֆ. Կոնիքեր, Յուլի 66, էջ 165

Գրիչ՝ Մովսէս վայր՝ Բաբերք, Բերքակ անապատ

721ա Աւարուեցաւ քրիստոսահիմն և աստուածաշէն քաջ նահատակաց հոգիարուխ սուրբ տառս ի թուականութեանս Հայոց մեծաց յամիս 210. (1489), ի խնդրոյ աստուածապատիւ և հեղահոգի Ներսէս քահանայի, որ ի սոյն աւուրս խնդիր եղև այս... բուրաստանիս... յիշատակ իւր և ծնաւզաց իւրոց, և կողակցին իւրոյ Նրանուհոյն, և զաւակի նորին Ստեփաննոս քահանային...

Յիշեսցէք ի մաքրափայլ յազաւթս ձեր զՆերսէս մաւազն, որ բազում աշխատեցաւ ի կոկել թղթիս, և աւանական եղև ի գրել գրոցս... բայց գրեցաւ սա ձեռամբ մեղսամած և անիմաստ գրչի Մովսէս արեղի, ի գաւառս Խախտեաց, որ այժմ ասի Բաբերք, ի յանապատս որ կոչի Բերքակ, ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնին և սուրբ Լուսաւորչին, յառաջնորդութեան վանացս տէր Լազար եպիսկոպոսին և Կիրակոս հարպետին, յիշեսցէք և զՄելիք տնտեսն, և զղուստրն իւր զԵմինն, որ բազում աշխատութեամբ սպասաւորէր մեզ ի գրել գրոցս, այստուած զիւր հոգին անմահական հացովն կերակրէ, ...և զորդին իւր զՍտեփաննոս քահանայն, և զՍմինատին, և զամուսինն իւր զԱղուրն, և զորդին իւր զԱստուածատուրն, և զիս զՄովսէս գծողս... Անմեղադիր լերուք խոշորութեան և սղաւանացս, որ ի սմա, զի կար մեր այսչափ էր:

Արդ, ես՝ Ներսէս քահանայս և Աստուածատուրս, որ ցանկացաւ եղաք այսմ տարիս և եղաք ի քաղաքս որ կոչի Բաբերք, ի գունս սուրբ Աստուածածնին, յիշատակ ինձ և ծնաւզաց մերոց, վկայութեամբ և կամեցողութեամբ պարոն Ղազարոսին և խոճայ Մկրտչին, քահանայիցն և տանուտրացն, զի մի ոք իշխեսցէ հանել զսա ի գրանէ սուրբ Աստուածածնին, ոչ ծախելով, ոչ գրաւելով, ոչ զողանալով, և ոչ յիմոց և ոչ յաւատարաց...

182

ՄԵՆՆՈՒԹԻՒՆՔ ՆՈՒՐՐ ԳՐԵԱՆՅ

Երեան 55

Գրիչ՝ Գրիգոր Տարոնացի վայր՝ Եկեղեաց գաւառ, ս. Յակոբի վանք

161ա Արդ, ես՝ Գրիգոր Տարոնացի ի վանացն Գլակայ, ուր ամփոփեալ կայ նշխարքն Յովաննու Մկրտչին: Եւ ցանկացան իմաստութեան, և առի-

զհամբաւ Յովաննէս քաջ բարունապետին, որ է աշխարհաւ Համշէնցի, ի թագաւորական ազգէ, եթէ նստեալ կայ ի գաւառն Եկեղեաց, ի դրունս սուրբ Յակոբին, և ունի աշակերտք բազում, և ուսուցանէ հանգոյն նախկին վարդապետաց: Եւ ես յուշի անկեալ եկա և մտի ի համալսարանս նորա, և նստա ի յունկգրութիւն աստուածային իմաստութեան, զոր արքստարէ պատմէր հոգովն սրբով և տպաւորէր ի միտս աշակերտացն, և յետ ամի միոյ ետ հրաման ծառայիս իւրոյ, և նստեալ գրեցի զլուծ[մունքըս] աստուածիմաստ տառիս Գիօնեսիոսին, ի վայելումն իւր և ծնաւդաց իւրոց:

Ո՛վ դասք լուսերամ քահանայից և սպասաւորք բանի, որք հանդիպիք սմա արինակելով կամ կարդալով, յիշեցիք ի մաքրափայլ[ւ] ազաւթս ձեր ստացող սորին զՅովաննէս քաջ բարունին և զհայր աստուածային բանին և զյի զարդարեալն իմաստութեամբն՝ տեսականան և գործնականան, և զծնաւդսն իւր, ամէն: Ընդ նմին և զփօժուն գրիչս, զծնաւդսն իմ, և աստուած յիշողացդ և յիշեցելոցս ողորմի, ամէն:

Արդ, գրեցօ լուծ[մունքս] այս ի թվականիս Հայոց 210. (1489), ընդ հովանեաւ սուրբ Յակոբին և սուրբ Սիոնին, և յառաջնորդութիւն տէր Ենրաւսիւն, որ սիրող է դասատան և պահէ յօժարութեամբ, և աստուած սորա վարձահատոյց լիցի, ամէն:

Բ

303բ Զմեղուցեալ գրիչս զԳրիգոր Տաւադազիւն և զստացող այսմ տառին զՅովաննէս քաջ բարունին յիշեցիք յազաւթս ձեր, ո՛վ բարեմիտ ընթերձաւոր:

183

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Յանուարի ս. Կարապետի վանք 5, ՀԱ, 1894 թ. էջ 51

Գրիչ՝ Մարգիս Անիծորացի վայր՝ Կապոսի վանք

...Արդ, խնդիր եղև այսմ աստուածախաւս սուրբ Աւետարանիս հաւատարիմ տանուտէրն Մարտիրոս ի հալալ վաստակոց իւրոց, յիշատակ իւր հարազատ և հասարակեալ եղբարն՝ Շարիբէկիւն, որ տղայ հասակաւ փոխեցաւ ի Քրիստոս ի տարոյ և եթող սուր անմիթ[ար] ծնաւդացն և եղբարն, զի նորափեսայ էր. վասն որոյ լի բերանով աստուածողորմի [ասա]ցէր իւրն և ծնողացն նորա՝ հարն Տաւադազիւն և մարն Լաւալիւն, և բուերն Քուրվանդիւն, ամէն:

Գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ի թվին 210. (1489), ի սուրբ ուխտս Կապոսի, ձեռամբ Մարգիս արհի վարդապետի Անիծորացոյ, ի խնդրոյ աստուածատէր ան Մարտիրոսին, և եղբարն Շարիբէկիւն, և ծնողացն, և ամենայն արեան մերձաւորաց: Եղև սա յիշատակ ի դուռն սուրբ Մարգրսի, ի գիւղս Փողիկ, ի ձեռն տէր Մկրտիչ քահանային, որ խնամէ զսուրբ Աւետարանս և վարձս յաստուծոյ առցին:

Գարձեալ, յիշեցէք ի Քրիստոս զվերոյգրեալսն, որ եղև մասնակից և կցորդ սուրբ Աւետարանիս հաւատարիմ տանուտէրն Ղազին, և ետ ի սուրբ Աւետարանս յիշատակ իւր հոգոյն, և ծնաւդացն Ասլիպաբէին, և դստերն Գոհարին, աստուած-ողորմի ասացէք, ամէն:

184

Գ Ա Ն Զ Ա Ր Ա Ն

Երեան 7961

Գրիչ՝ Մարգարէ վայր՝ Բալու, Նեխերի գիւղ

185ա ...Արդ, գրեցաւ սուրբ Գանձարանս և [հոգ]ևոր բուրաստանս և եղանակաւոր [տա]ռս ի Բալու գաւառիս, ի դուռն սուրբ [Աստուած]ածնիս, ի գեւղն որ Նեխերի ասի ի թվիս Հայոց 210. (1489), ձեռամբ անարժան և փանաք գրչի Մարգարէի, որ և եղէ փափաք զանձիս և տաղերուս և զթերին, զինչ որ կայր տաղերուս, ժողովեցի և լրցի զմէջն, և այլ սլակասութեան աղաչեմ զձեզի, որ անմեղագիր լինիք:

Արդ աղաչեմ զձեզ... աստուած ողորմի ասացէք ինձ Մարգարէ սուտանուն քահանայիս, և իմ ծնողացն, որ է ինձ երախտաւոր հայր՝ Գրիգոր քահանային՝ հանգուց[ելոյն ի Քրիստոս], և մարն Յուլիանին, և Նորխալ բունին, և կենակցին իմոյ Քանսուխին, և եղբարն իմոյ Յովանիսին, և որդոցն իմ Մակարին և Մեսրոպին, Ղուկասին և Խաչատրին, Գրիգորին և Կարապետին, և ամենայն արեան մերձաւորաց՝ կենդանեաց և նշնեցելոցն, առհասարակ ամենե[ցուն], ամէն: Ընդ նմին և զհոգևոր եղբայր[ն ի՞մ] զԿարապետ էրէցն: Արդ, գրեցի զսա [յիշատ]ակ հոգոյ իմոյ և ի վայելումն որոց ի թվիս:

185

Շ Ա Ր Ա Կ Ն Ո Յ

Վենետիկ 809, ՄՏՄ

Գրիչ՝ Կիրակոս վայր՝ Չմշկածագ, Խարտիշարի վանք

Գրեցաւ օրինակ՝ն Խլիկցի, ի թվ. Հայոց 210. (1489), ի նոյնմբերի Ե. (5) ... ի աշխարհս Չմշկածագոյ**, ի սուրբ անապատիս Խարտիշարոյ. ընդ հովանեաւ սուրբ Կարապետի և սուրբ Մարգսի... ի յառաջնորդութիւն շնորհալի բարունապետին Ստեփաննոսին և իւր եղբորորդոյն Յովանիսին, և այլ միաբանիցս՝ ԺԵ. (15) արեղի, ձեռամբ... Կիրակոս սուտանուն արեղի, ի յիշատակ Քաւափային, և իւր որդոյն Մարգսին, և իւր կնոջն, ի վայելումն Պետրոսն սարկաւազին: Յիշեցիք զհայրն իմ զՄովսէս և զմայրն իմ զՄարիամ:

* Մի բառ չի կարդացվում:
** Մեքենագրված է «յահուրս Չլիկակոյ», ուղղում ենք «յաշխարհս Չմշկածագոյ», որովհետև Խարտիշարի վանքը գտնվում է Չմշկածագի շրջանում:

186

Ա Ի Ե Ս Ա Ր Ա Ն

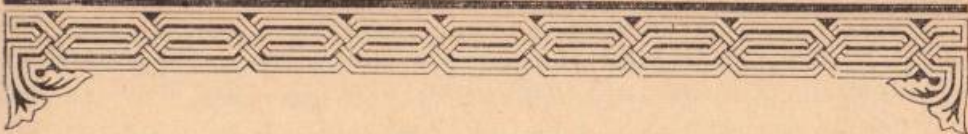
Ա. Հայկունի, «Բագրևանդ», էջ 186

Գրիշ՝ Կիրակոս

Ծառայիս աստուծոյ Ատիլշահին, Տալուտին, Մարիամն, Շահգափմին, հօրն, մօրն Բահարին, Տարմանին, Ստեփանոսին...

Արդ, գրեցաւ սա ի թուին Հայոց ԶԼԸ. (1489), ձեռամբ անարժան ծառայիս աստուծոյ Կիրակոսի, յիշատակ է բժշկութեան ծառային աստուծոյ Տայուտի և ամենայն մերձաւորաց իւրոց:

Աղաչեմք զամենեւեանդ, որ հանդիպիք սմա կարգալուով, տեսանելով կամ յարինակելով՝ աստուած-ողորմի ասացէք ինձ՝ մեղաւոր գրչիս, և որ զսմէն ասէ՝ աստուած ողորմի իւրն:

187

Ա Ի Ե Ս Ա Ր Ա Ն

Ա. Սիրմէեան, Ցուցակ Հալեպի, Ա, 30, էջ 68

Գրիշ՝ Բարսեղ

ա

534ա ...Այլ և գրեցաւ սա ձեռամբ յոգնամեղ և փրցուն գրչի Բարսեղ սուտանուն բահանայի, ի դառն և ի նեղ ժամանակիս, ի թագաւորութեանն Աղուային*, զի շատ փորձութիւն և նեղութիւն և վիշտ հասոյց քրիստոնեայ ազգին և եկեղեցականացն կարգաւորաց, զի զկարգաւորք, և զհայկեան** միսն խափանեց, և զմեռեալն ի ցած ասաց տանու, և զժամ զարնուին խափանեց, և եկեղեցիք քակեցին ի հրճմանէ, և քրիստոնէից արեանքն հանգարեց, և շատ դառնութիւն արար ի վերայ քրիստոնէիցս, զոր հայցեմք ի բարերարէն աստուծոյ և ի տիրամայր Աստուածածին, զի որպէս զՅուլիանոս սատակեցոյց ի ձեռն Մեռիլուփոսի զօրավարին, նոյնպէս և սա սատակեցուցէ տէր աստուած և բարձցցէ ի միջի մերում և սատակեցուցէ զնա աներևութ նեռովն իւրով, և ազատեացէ զքրիստոնեայքն ի ձեռաց նորա, ամէն:

Արդ, որք հանդիպիք սուրբ Աւետարանիս կարգալուով կամ զաղափար առնելով, ուղիղ սրտիւ և լի բերանով աստուած-ողորմի ասացէք հաւատարիմ և աստուածասէր բահանային Աւետիքի, որ ստացաւ զսա ի հալալ արդեանց և յարգար վաստակոց իւրոց, և յիշատակ հոգւոյ իւրոյ, և բարի ծնօղաց իւրոց՝ հօրն Ումեկ բահանային և մօրն Միմային, և ամուսնոյն իւրոյ Այմելիին, և ծաղկեալ որդոյն իւրեանց՝ նորրնծայ բահանային Մելիքի, որ խնամէ զսուրբ Աւետարանս և վայելէ խաղաղութեամբ, այլ և եղբարցն տէր Մելիքեքին, Սիմէոնին և Սոսրեմէսին, և հարսնորուն՝ Ջօհարին, Խանմելիին և Գուխտարին, և զաւակաց նոցին Ալէքսանոսին և///

բ

539ա Գարձեալ, կրկին անգամ աստուած-ողորմի ասացէք Աւետիք բահանային, և եղբարցն Վարդանին և Յոհաննին և Պողոսին, և ամենայն արեան մերձաւորացն՝ կենդանեաց և հանգուցելոցն ի Քրիստոս, ամէն:

* Յաղաքը գահակալել է 1478—1490 թթ. ուստի անթվական այս հիշատակարանի գրութան վերջին հնարավոր տարեթիվը՝ 1490-ն է:
** Տարված է «զհայ եղեն» (Շ), ուղղում ենք ըստ իմաստի՝ «հայեղեն», այսինքն՝ հայի կողմից մերթված:

Եւ արդ, ես Աւետիս քահանայս առի զսուրբ Աւետարանս ի Զաքարայ երիցուն, յիշատակ հոգոյ իմոյ և ի վայելումն որդւոյ իմոյ Մելիփսէղ քահանային և Ալէքսանոս, և զսա իւրեանցն յիշատակ պահէ և ||| ոնց իւրեանց զաւակացն, ամէն:

128

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Մայր. ամսո 146, «Էջմիածին», 1961 թ. էջ 61—62

Գրիչ՝ Ստեփանոս վայր՝ Թանահատի վանք

300p ...Արդ, արհնեալ ես և բարեբանեալ ամենասուրբ երրորդութիւն յամենայն սրբոց և արժանատրաց բերանովք, որ կտուր կարողութիւն տկար և անարժան անձինս զծագրել անարժան ձեռաւք և անմաքուր մտաւք զըստտուածածին քո զիծ տառիս աստուածախաւս սուրբ Աւետարանիս...

302ա Վասն որոյ ցանկացող եղեալք աստուածաշունչ սուրբ Աւետարանիս...՝ յուսալով ի բան մարգարէին, որ ասէ՝ Երանի որ ունիցի զաւակ ի Սիոն և ընդանի ի վերինն Երուսաղէմ, և ի բան տեառն, որ ասէ՝ Գանձեցէք ձեզ զանձ յերկինս, ուր ոչ գող մերձենայ և ոչ ցեց և ուտիչ ապականէ: Ըստ յասմ յուսոյ և պայմանի պատուական արքս այսորիկ հանդերձ հարագատուլքն՝ Փիրզառ աղէն, և կենակիցն իւր Մարիանն, և միս կողակիցն Տալարն, և որդիքն իւր Աղամիրն, էվամն, Բարսեղ քահանայն, Ղաւնջէն և այլքն առհասարակ մեծ և փոքր խնդրեցին յինէն փափագանալք զրել զսուրբ Աւետարանս ի դան և ի վշտաշատ ժամանակիս, զոր ննդիմք յանիրաւ պահանջողաց:

302բ Արդ, եղև զբաւ զըշուփեան աստուածախաւս սուրբ Աւետարանիս ի թվականութեան հայկ/լ/ազեան տումարիս ՋԼԹ. (1490), ի զանութեան Աղուպ-պէկին որդոյ Հասան-բէկին, ի հայրապետութեան Հաոց տեառն Սարգսի ի յաթոս սուրբ Էջմիածնին և յեպիսկոպոսութեան մերում նահանգիս տէր Յոհաննիսի և տէր Ստեփանոսի, ի յերկնահանգէտ և ի զերահոչակ սուրբ ուխտիս Թանահատի վանից, ընդ հովանեաւ մաւրս լուսոյ սուրբ Աստուածածնիս, և սուրբ Կարապետիս, և սուրբ Ստեփանոսիս, և այլ բաղմահաւար սրբութեանս որ աստ կան, և սոցին սպասաւորացս՝ տէր Կարապետիս, տէր Մելիփսէղիս, տէր Ստեփանոսիս և Ստեփանոսի զծագրուողի, և զեղոյ քահանայից՝ տէր Եղիշէի, տէր Հայրապետի, տէր Անտոնի, նայ և իմոցն ամենայնի՝ հարն իմոյ Հասանի և մարն Գաւնտիշի, և եղբարս՝ Մելիփ-Ասաքի, և որդոցն իւրոց, զոր տէր աստուած ընդ երկայն աւուրս պահեսցէ, ամէն:

303ա Եւ զայլ ամենայն արեան մերձաւորսն՝ զկենդանիս և զննջեցեալսն յիշ/ի/ել աղաչեմ, այլ և զստացող սուրբ Աւետարանիս՝ զվերոյգրեալսն, զի ողորմածն աստուած թողցէ զյանցանս նոցա՝ զկամա և զակամա,

* Երկու տող դատարկ է թողնված:

զմահացուն և զնեբելին, ցաւոն ողորմութեան ցաւոնցէ յոսկերս ննջեցելոց նոցա և բուսուցէ յարն վերջին, ամէն...

303բ Գարձեալ յիշեցէք զտէր Անանիէն, և զկողակիցն իւր Մարեանն, զորդին իւր Մանուէլ, զեղբայրն իւր զԱզարիէն, Մարկոսն, զուստրն իւր Մարգարիան, Եղիսաբեթ, զՄանուէլն, և զկողակիցն իւր Կանվարնն, տէր Կոստանդն, Եղբարն զԱզապէկն, Սարգիսն, // Սարուխան, զուստրն իւր Շահում-աղէն, Խանաղէն, Խանալքան, Ազարիէն, և որդին իւր Հախամ, որդին իւր Պալին, Ամիրն, զուստրն իւր Խոսրովն, տէր Կոստասն, և կողակիցն իւր Խանին, որդին Անանիա սարկաւազն, Եղբարն Սարուխանն, քիւր իւր Տավար-Խանում, Սարիւր-աղէն, Մալվարն:

189

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Մ. Սմբատեանց, «Նկարագիր Շամախոյ», էջ 241, Մ. Բարխուտարեանց, «Աղոսանից երկիր», էջ 182

Գրիչ՝ Արիստակէս վայր՝ Սանահին

Ի թուականիս Հայոց ՋԼԹ. (1490), ի դան և ի շար ժամանակիս, որով ննդիմք յանորինաց: Գրեցաւ Աւետարանս ձեռամբ ումեմն Արիստակէս վարդապետի, ի վանս Սանահնի, յառաջնորդութեան Բարսեղ Լալիսկոպոսի:

190

Շ Ա Ր Ա Կ Ն Ո Յ

Л. М. Меликсет-Бекоев. Рукопись шаракана XV века, открытая в Одессе (Тифлис, 1913)

Գրիչ՝ Աբրահամ վայր՝ Վերի-Նորավանք

ա

Արդ, եղև աւարտ զըշուփեան սորա ի թվականիս Հայոց տումարի ՋԼԹ. (1490), ի վանս որ կոչի Վերի-Նորավանս, ի սուրբ մենարանիս՝ ի դուրս սուրբ Սիովնիս, և սուրբ Աստուածածնիս, և սուրբ Գրիգորիս և այլ սրբութեանցս և սուրբ նշանացս և սուրբ աջոյս և զամբարանաց սուրբ վարժապետացս, ի յերկիրս որ է Վայոց ձոր կոչեցեալ, ի խանութեան տաճկաց Յաղութ սուլտանին և ի հայրապետութեան Վաղարշապատու տեառն Սարգսի, և յարհնապիսկոպոսութեան մերոյս նահանգի տէր Եղիշէի՝ յազդէ Բուրլէլանց... Գրեցաւ սա ձեռամբ Աբրահամու... Աղաչեմ յիշել ի սուրբ յաղթս ձեր զվերոյգրեալքս ի սմա՝ ըզտէր Զաքարէն և զտէր Անանիայն, զի սա եղև առաջնորդ ի զըշուփեան գրոցս, նայ և զիս՝ զանարժան Աբրահամ զրիչ՝ հանդերձ ծնողօք և վարդապետօք... և մեզաց թողութիւն խնդրեսցիք ստացողին և զրողին, և տէր աստուած ձեզ պարգևեցէ զիւր արքայութիւնն, ամէն և եղիցի:

F

Ջտէր Անանիայ արեղայն, և զփոքրիկ մալաղն՝ զղեռարոյս արեղայնն զտէր Զաֆարէն, և զիս զանարժան Աբրահամ գրիչ յիշեա, և ասայ միշտ տէր ողորմեայ մեզ և նոցա, թվիս ՋԼԹ. (1490)*:

191

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երևան 4099

Գրիչ՝ Եղիայ
վայր՝ Քաշաքաղ զաւառ,
Խոզանավար գիւղ

401բ ...Եւ Եղիայ անուն և բազմամեղ և մեղսայմակաւ և փծուն էրէցս, որ էառ զթուխտս սորայ ի հալալ արգեանց իւրոց և գրեաց զսուրբ յԱւետարանս յիշատակ իւր, և ծնողաց իւրոց՝ // հաւրն իւրոյ Շապանին և մարն իւրոյ Նիկարին, և պապին իւրո Սաւրանին, և մամին իւրո Սիրամարգին, և յեղբարցն իւրոց Դատիանին և Սաւալանին և Սաւթան[ին], և բուերաց իւրոց, և իւր դստերոյն Շահգաթին, ամէն...

Արդ, գրեցաւ սուրբ յԱւետարանս ի թվականիս ՋԼԹ. (1490), ի գաւառիս Քաշաքաղոց, ի գեղոյս որ կոչի Խոզանավար, ընդ հովանեաւ սուրբ Ստեփանոսի Նախավկայիս և այլ բազմահաւաք սրբոցս, որ աստ կան հաւաքեալ, ի հայրապետութեանն տնտն Սաբկսի ի յաշխարհակալութեանն Եղիայի, որ տիրեաց բազում աշխարհի և գաւառի, և իւրովի կամաւք մինչև ի Խոռասան տիրեալ:

Կողբ աղաչանաց ծրոզի սորայ Եղիայի, որ հանապաղ ի ծոց եկեղեցոյ պահէք և կարգայք զսուրբ յԱւետարանս և աստուած-ողորմի ասէք իւր հոգոյն, և աստուած զձեզ յիշէ իւր արքայութեան, ամէն:

192

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Ղ. Այիշան, «Հայկարան», ՄՏՄ

Գրիչ՝ Առաքել արեղա
վայր՝ Ապահունիք վանք

...Ի վանքս որ կոչի Ապահունիք, ի դուռս սուրբ Աստուածածնի և ի սուրբ Նիկողայոս հայրապետիս և սուրբ Յակոբայ և սուրբ Նշխարացս, որ աստ են հաւաքեալ ...Յիշեցէք յաղաւթս ձեր զվանաց առաջնորդն զՔորոս հայրապետս, զՍարգիս վարդապետն և զայլ եղբայրքն՝ զԽաչատուրն և զԳրիգորն...

* Անի նաև մի շափածո հիշատակադրութիւն, որը նորութիւն չի պարունակում:

193

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երևան 5134

Գրիչ՝ Մարգարայ
վայր՝ Աղբակու երկիր, Երրնկանի գիւղ

353բ ...Արդ, զայս ամենայն տեսեալ և իմացեալ ոմանք՝ պատուականք և գովելիք հարազատ եղբայրքս՝ մեծ և իմաստուն // տանուտէրն Աւաղշայ, և եղբայրք նորա՝ Յոհանէս քահանայ, Յակոբ և Սուլտանշայ, և ցանդացան այսմ աստուածախաւս Աւետարանիս յիշատակ հոգոյ իւրեանց, և ծնաւզացն իւրոյ՝ հարն Ստեփանոսին և մարն Սաղղաթին, և այլ ամենայն ազգականացն...*

353բ Արդ, գրեցաւ սա ի յերկիրս Աղիս // բակու, ի գեաւոս որ կոչի Երրնկանի, ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնի, ի թուականիս Հայոց ի յ.Ջ. և լ.թ. (1490) ամին, ի յառաջնորդութիւն սուրբ աթոռոյն Բարդուղիմէոսի առաքելոյն տէր Յովանէս արքեպիսկոպոսի և Ղազար կուսակրօն փիլիսոփայի, ձեռամբ անիմաստ և մեղսաթաւ Մարգարայ անարհեստ գրչի:

...Մանաւանդ երկու այրի կանանցն Խարիպին և Աննային, որ պատճառ եղեն սուրբ Աւետարանիս և աւգնական եղեն ի գին սորա, վարձահատոյց լիցի նոցա Քրիստոս...

354ա Դարձեալ ...յիշման արժանի առնէք զանարժան և դանպիտան ծառայն աստուծոյ զՄարգարայ գծող սորայ ... և իմ ծնողացն՝ Մկրտիչ քահանայի և Շնօհորի, և եղբօրն Յովանէս քահանայի, և բերն Նշխունի, և վարդապետացն՝ Զաֆարիայ վարդապետին և Վարդան կազմողին, և այլ

354բ ամենայն երախտատրացն մերոց՝ կենդանեաց և // հանգուցելոց, ամէն: ...Աւա՛ղ զժամանակի սուտ քահանայքս, որ եմք իբրև զաշխարհական, և աշխարհականքն՝ իբրև զչեղեակսն...

194

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երևան 3857

Գրիչ՝ Ազարիայ
վայր՝ Բարդղիմէոսի վանք

347ա ...Ուտի և տեսեալ զսորայս անճառ փրկագործութեան խորհորդ բարեմիտ և հեղահոգի և հաւատա // լիմ տանուտէրն Դաւիթ մղղասին, զոր մեծափափագ հաւատով և յուսով ցանկացաւ այսմ աստուածախաւս սուրբ Աւետարանիս և ետ գրել զսա յիշատակ հոգոյ իւրոյ և ծնողաց իւրոց Թովմաշայ մղղասուն և Բարդղատ-Խարունիք, և կենակցին իւրոյ Թանմէլիքին, և այլ ամենայն արեան մերձատրաց նոցին, ամէն:

/// ձե]ռամբ ան[իմաստ] և ախմար գրչի Ազարիայ սուտանուն երիցս, որ զանունս ունիմ և զգործս ոչ, ի կարգ քահանայութեան հրաւիրեցայ և զործով ուրացեալ գտայ:

* Բաց ենթ թողնում մի ընդարձակ հատված, որ հիշվում են ստացողների մեծաթիվ ազգականները:

347բ Եւ իմ՝ անընդունակ գոր[ով] յարուեստ գրչութեան և բազում մեղաց ցնորիւք պաշարեալ, այլ ըստ կարի մերում, զոր պարգևեաց մեզ մարդասէր հոգին աստուծոյ |||* պանդխտութեամբ և դատապարտութեամբ անձինս, զոր վասն ծովացեալ մեղաց իմոց ժամանէ ինձ ազգի ազգի պատուհաս:

Ի մեծ թուիս հայկազեան 210. (1490), ի կաթողիկոսութեան վաղաբախտաւ ամենայն Հայոց տեառն՝ Սարգսի և Գրիգոր բարունապետի, ի գաւառս որ կոչի Աղբակ, ի սուրբ և ի գերահոշակ յաթոռս Բարդղղիմէոսի և Հազապետի (*): Եւ այժմ յաջորդեալ ունի զսուրբ աթոռս պանծալի և հեղահոգի արհեստիկոպոսն տէր Յովաննէս և մեծ բարունին Մովսէս:

348ա Արդ, որք ճաշակէք յաստուածային բուրաստանէս և յամենալի սեղանոյս, յիշեսցիք ի սուրբ յաղաթս ձեր զստացաւ սուրբ Աւետարանիս զհէ||զահոգի և զբարեմիտ տանուտէրն զԴաւիթ մղզապի զարբինն...*
 348բ ||| Յիշեցէք ի սուրբ յաղթս ձեր զմեղապարտ գծողս զԱզարիա՝ մեղաբ տառապեալ ոգիս և զծնողսն իմ և զուսուցիչն զԿարապետ քահանայն, որ նահատակեցաւ ի Արեւել, քաղաքի, և զմայրն իմ զՍար[ղա]թ, և զամենայն երախտաւորքն մեր, [որ]ք խրատ տալով, կերակրելով, լուանալով և թափելով խնամս տանին ի վերայ մեր. և զորբասէր և զկուսակրօն կրօնաւորն զտէր Յովաննէս՝ զփակակալ սուրբ Բարդղղիմէոսի տաճարիս, որ աշխատեցաւ ի կոկել թղթիս. և որ առատն է ի տուրս բարեաց տացէ ձեզ զառատ ողորմութիւնն իւր, ամէն:

195

Գ Ա Ն Զ Ա Ր Ա Ն

Երեան 6495

Գրիշ՝ Յովաննէս Արեւելցի վայր՝ Արեւել

ա

436ա ...Գրեցաւ սուրբ Գանձարանս՝ աստուածային սուրբ կրտսերս, ուրախութիւնս մանկանց եկեղեցոյ և տօնասէր ժողովրդոց՝ ի քաղաքիս Արեւել կոչեցեալ, ընդ հովանեաւ կրմբեթայարկ բազում տաճարացս, ի դուռ սուրբ կաթողիկէ Աստուածածնիս, ի թուականութեանըս Հայոց 210. (1490) ամին, ի խընդրոյ սրբամիտ աստուածասէր և հեղահոգի կրանա-

* Երեք տող մաշված ու պատված է:
 ** Դուրս ենք թողնում մի հատված, ուր երկու անգամ թվարկվում է ստացող Դավթի ազատուհանը:

ւորի տէր Սարգսի, որ եռափափազ սրախ և հաստատուն յուսով ստացաւ զանառիկ մեծութիւնս և զփարթամ հարբատութիւնս, զուրախութիւնս մանկանց եկեղեցոյ զսուրբ Գանձարանս յիշատակ բարի իւրն, և բարեպաշտ ծընաւդացն իւրոց՝ հարն Արապշին և մարն Չինարին, և հարեղբարն Ֆառովսիւն, և եղբարն՝ զնացելոյն առ աստուած՝ Առամին, և կենդանի եղբարն Մուրատին, և ամենայն երախտաւորացն իւրոց և ազգականացն:

436բ Վասն որոյ ամենեքեան ուղիղ սրախ և լի բերանով աստուած-ողորմի ասացէք ստացողի սուրբ գրոցս՝ իմաստուն և հանճարեղ կրանաւորին տէր Սարգսին, և ամենայն արեան մերձաւորաց նորին, և երախտաւորաց նորին, և տէր աստուած, || որ առատն է ի տուրս բարեաց՝ ձեզ ամենեցուն տացէ զիւր առատ ողորմութիւնն և զանըսպառ ուրախութիւնն և զերկնից արքայութիւնն, ամէն:

Գարձեալ, կրկին յիշեցէք առ աստուած զստացաւ սուրբ գրոցս զտէր Սարգսի արեղայն, որ ստացաւ զսուրբ Գանձարանս և ետ նուէր, ընծայ և պատարագ ի դուռն Ուրնկարու սուրբ նըշանիս, ի վայելումն առաջնորդի սուրբ ուխտիս քաջ բարունոյն Գրիգոր վարդապետի, և միաբան սուրբ եղբարցն՝ տէր Յովաննէս քաջ փ[ի]լիսոփայի, և տէր Ստեփանոս հերպետին, և տէր Խաչատրուն, և տէր Վարդանին, և տէր Մկրտչին, և տէր Աստուածատրուն, և նորնծա քահանային Ներսիսին: Եւ զարձեալ աստուած-ողորմի ասացէք Մովսէսի տէր Ստեփանոսին, որ զսակաւ արինակն շնորհեաց, և տէր Խաչատրուն՝ գրոց աշակերտին, և այլ ամենայն միաբանից սուրբ ուխտիս. որոց տէր աստուած վայելել տացէ և յետ աստեացս ելանելոյ զերկնից արքայութիւնն պարգեւեացէ, ամէն:

Գրեցաւ սուրբ Գանձարանս ի լընտիր արինակաց, զի Գ. (3) արինակ եղաք և զմիոյ պակասութիւնն ի յերիցն կատարեցաք ի դառն և ի նեղ ժամանակիս, յորում զնաց Մովսէսան-բէկն բազում զաւրաբ ի վերայ բերդին Ամեղոյ: Յայսմ ամի ես անարժանս Յովաննէս սուտանուն քահանայս
 437ա Արեւելցի գր || բեցի զսուրբ Գանձարանս, վասն որոյ աղաչեմ զձեր սըրբութիւնդ աստուած-ողորմի ասել անարժանիս Յովանիսիս և իմ ծընաւդացն՝ Աստուածատրուն և Գուլիխասին, և հօրեղբարն իմոյ տէր Միխայէլ կրանաւորին, և Յովաննէս վարդապետին, որ բազում երախտիք ունին ի վերայ իմ:

Արդ, գրեցաւ սա ի հայրապետութեան տեառն տէր Սարգսի, և յաթոռակալութեան երկրիս մերոյ տէր Յովաննէս արհեստիկոպոսին, և ի թագաւորութեանն տաճկաց Եղազլ զանին:

Եղբարք, խոշորութեան և սխալանաց գրոյս անմեղազիր լերուք, զի կար մեր այս էր:

Գարձեալ, աղաչեմք զսրբութիւնդ ձեր, ո՛վ պատուական դասք քահանայից և մանկունք Սիոնի սուրբ եկեղեցոյ, ինձ՝ անարժանիս Յովանիսի և իմոցն ամենայնի, նա և ուսուցիչն իմոյ տէր Յովանիսին, և ծնողացն նորին՝ Մանկասարին աստուած-ողորմի ասել, և Քրիստոս աստուած, որ առատն է ի տուրս բարեաց ձեզ և մեզ, առհասարակ, ողորմեսցի յիւր միւսանկամ զալըստեանն, ամէն:

P

Յիշատակարան եւ գովեստ վարդապետացն

1բ Ի յախտածէտ ըստեանց ճնշեալ,
Սպիտակ գինիս այս նոր յայտնեալ՝
Տէր Մըխիթար ի հոգս անկեալ,
Պըտուղ-պըտուղ զայս հաւարեալ:
Ոգեալ ընդ սոյն շարքս բանին

2ա Մեծ հաշատուր Կեշտեցին,
Այլ և քննաւղ խորոց խորին
Տէր Մըկըրտիչն սրանչելին.
Գէորգէոս մեծ բարունին,
Տէր Մանելն ընդ Մաթէիս,
Տէր Առաքել Բաղիշեցին,
Եւ Յովաննէս Քըլզուրանցին,
Բոլոր լուսին մէջ գիշերին՝
Մերենց Գրիգոր Խըլաքեցին,
Դաւիթ յարմար՝ ընդ Յոնանին,
Եւ Ռաապէս Հիզանեցին,
Տէր Ստեփանոս՝ հրդար արին,
Եւ տէր Յակոբ Արծկեցին:
Ըզմեղեղիսն ներքողին,
Չոր և աստէն շարեալ հիւսին՝
Երգեաց ներսէսըն Շնորհալին,
Եւ սուրբ Գրիգոր նարեկացին,
Սըրիկ Կոստանդ՝ քաջն և արին,
Ի Առոմ էրէց Ոստանեցին,
Եւ մեծ Գրիգորըն Տարեացին,
Եւ Երզ Աազ վարդապետին
Քաղցր և անոյշ, լաւ մեղեղին
Եւ այլքն, որ շին ի սոյն թւին
Եւ շճանաչեմք զանուանս նոցին,
Որ կան զըրեալ յանչինջ զըրին
Եւ յանըսպառ յաւիտենին:
Արդ, [ըզպ]տուղ շըթանց սոցին,
Ըզվաղահասն և զվերջին՝
Աստուածային շնորհաց տեղին
Գրիգոր Մերենց հեղահոգին
Ձլ եռա յմբ իւրով միատեղին,
||| Ի մի գումար յեռին,
||| Ի բացեա ձգեալ լինին,
Եւ քաղցրահամ ճաշակ կազմին:
Յեկեղեցոյ կիւլըն կախին

Ի դիենալ մանկանց նորին:
Հայցեցէք ինձ մասն ի բաժին
Գըծողիս զբանս ի քարախին,
Այլ և զգանձս ստացողին
Տէր Սարգսի կրանաւորին,
Ի իւր ծընաւոցն ամենայնին
Լիով ասել զտէր-ողորմին*:

196

Տ Օ Ն Ա Կ Ա Ն

Ղ. Ալիշան, «Հայկարան»

Գրիշ՝ Յակոբ վայր՝ Խլար-Մատնէվանք

Աւարտեցաւ ոսկիափոր Տանականս ի մայրաքաղաքս Խլար, ընդ հովանեաւ սուրբ տաճարիս Մատնէվանից սուրբ Աստուածածնի ժԱ. (11) խորանաց, և սուրբ Գէորգ զաւրապարի, յառաջնորդութեան սուրբ ուխտիս տէր վարդան սրբանեալ արհիեպիսկոսոսին, ձեռամբ... Յակոբ գըշի, ի խնդրոյ մահաեսի Աստուածատուր կրանաւորի, յիշատակ ... ծնողաց Ջանիբէկին և Գոհար-Մէլիքին, և մեծ և Երախտաւոր մօրն Տովլաքին, և Եղբարցն հաշատուրին և Խորշին, և մեծ պապանցն Կարապետին և Գոմային, և հարեղբարցն՝ Առոմին, և Մկրտչին, Գուռիբէկին, և Սիւնչին, և Շաղաւաքին, ... յամի Ջ. և ԼԹ. (1490) ... Ի հայրապետութեան տեսնն Սարգսի ... և ի բնականութեան Քարիզոյ թախտի Աղուպ-բէկի՝ որդոյ Ուզուն-Հասանի... Յիշեցէք զքաջ բարունին՝ զէրեսփոխան և զիշխեցւոյ միջազետաց... վարդապետըն զտէր Աւետիք... և զհոգևոր նղբարն իմ զտէր Յովհաննէս վանից հայր, և զմիւս տէր Յովհաննէս, և զտէր Գրիգոր, զտէր Ստեփանոս, զտէր Քումա, և զտէր Ստեփանոս, և զՍիմէոն, քանզի ստացաւ զսա... Աստուածատուր քահանայ...

197

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երևան 7585

Գրիշ՝ Հայրապետ վայր՝ Աղբամար

267բ ...Եւ արդ, ես՝ յետինս ի գըշաց և անարժանս ի կարգաւորաց սուտանուն արեղայ Հայրապետ՝ ... կատարեցի զսա մեղսամած մատամբ իմով յաստուածապահ կողիս Աղբամար, ընդ հովանեաւ ամենայաղթ սուրբ եաշիս և սուրբ Սարգիս զաւրապարիս, ի հայրապետութեան տեսնն Ջաւարիայի, և ի թրականիս մերում ի ՋԼԹ. (1490)...

* Վերջին 16 տողերն են պատկանում Յովհաննէս Արհիշեցուն:

269ա Բազում աշխատանք գծագրեցի զսա ի ստոյգ և յընդիր արինակէ՝ կենաւք տառապանօք, ի դառն և ի վըշտաբեր ժամանակիս, յորում կամբ ընդ հարկի անօրինաց:

Արդ ... յիշեսցիք յերկնագնաց յաղօթս ձեր զյառաջ յիշեցեալ սուրբ Աւետարանիս զստացողսն զԴովլար-Խարուն, և զծնաւզսն իւր՝ զՇաբար և զԽուն-Մելիք*, և հարն Ստեփաննոսին, և մօրն Փաշա-Մելիքին, և քրերն Սուլտան-Մելիքին, և քեռուն Քումին, և հարեղբօրն Աստուածատրուն, և որդոյն Սարգսին և Մուրադին, Գրիգորին և Շահրատանին, և Միրաշին**, որ միջնորդ եղև սուրբ Աւետարանին, Մկրտչին, և ուր որդոյն Յովանիսին, և մօրն Գեղիշին, և Ստեփաննոսին, և զայլ ամենայն ազգատոհմն նոցին՝ զկենդանիսն և զհանգուցեալսն, յիշեցէք ի Քրիստոս և լի բերանով և ուղիղ սրտիւ աստուած-ողորմի ասացէք // Դովլար-Խարունին***...

269բ Ընդ նոսին և զանպիտան Հայրապետ մեղաւք զծոզս յիշեցէք յազաւթս ձեր, որ զձե ունիմ կրանաւորի և ի գործոց թափուր և ունայն, և զծընաւզս իմ զԽաշատուր և զՈսկիտիկին, և զեղբայրն իմ զՅոնանէս, և զկենակիցն իւր զՇարմելիք, և զեղբարորդին իմ զԿարապետ քահանայն, որ ծաղկեց զսուրբ Աւետարանս, և զերախտաւոր քեռին իմ զՄինասենց Քումայն, և զծնաւզսն իւր, զամենայն արեան մերձաւորքն մեր... Եւ արդ, ես Դովլար-Խարունս տուի զսուրբ Աւետարանս ի Նօզոց վանից սուրբ Աստուածածնի զուռնս, և մի որ իշխեսցէ հեռացուցանելի!****

Նորոգող՝ Յովաննէս

469ա Եւ արդ, դարձեալ ի ՋԼԹ. (1490) թվիս Հայոց, ի հայրապետութեան տեառն Զաբարիայ նորընծայ կաթողիկոսի, երջանիկ ոմն և աստուածային ձրիւքն բարգաւաճեալ, սրբասէր և հեզահոգի եպիսկոպոսն տէր Յովաննէս՝ տեղապահ և յաջորդ և ժառանգորդ նոյն տէր Քումայ եպիսկոպոսի Խցերուն՝ ստացաւդի գրոցս, ետես զսուրբ գիրքս զայս, զի էր կապն հանգարեալ և թուպցեալ. եւ ետ վերստին նորոգել զսա...*****

* Հիշատակարանի սկզբի մասում նույնպես թվարկված են ստացող Դովլար-Խարունի մերձավորներն ու ազգականները: Այնտեղ մօր անունն է «Խաթուն-Մելիք»:
** Հովանարար հիշատակարանի սկզբի մասում հիշատակված «Ոսկերիչ Մուրատչեն» է:
*** Չեռագրի 9ր էջում խաշի աջ ու ձախ կողմերում նկարված են մի աղամարդու և մի կնոջ պատկերներ: Կինը, նրա գլխավերևում եղող մակագրութեան համաձայն՝ «Խաթուն-Մելիք Դովլար-Յեն է»:
**** Հիշատակարանը ամբողջությամբ, իր «փառք»-ով, ու կրկնություններով, հրատարակված է Հ. Աճառյանի կողմից, տե՛ս Յուզակ հայերեն ձեռագրաց Նոր-Քայաղետի, Վիեննա, 1924, էջ 11—12:
***** Չեռագիրն ընդօրինակված է 1385 թվականին:

Գրիշ՝ Գալիք

վայր՝ Մոկի, Գինականց գիւղ

...Արդ, ցանկացաւ եղև այս մարգարտաշար սուրբ գրոցս պատուական և աստուածասէր տանուտերն Յովանէս հեաքն*...

Աւարտեցաւ սուրբ գիրքս ի յերկիրս Մոկաց, ի գեղին Գինականց, ընդ հովանեաւ սուրբ Նշանին և սուրբ Գէորգեայ զաւրաջվարին, ձեռամբ անարժան բաղամեղ Գալիք զբրշի ... ի հայրապետութեան տեառն տէր Ստեփաննոսին և փոխանորդ նորին տրդա տէր Զաբարին, որ յայսմ ամի արինեցին՝ ի թվականիս Հայոց ՋԼԹ. (1490)...

Արդ, ազաշեմ զձեզ յիշեցէք զանպիտան զբիշս սուտանուն Գալիք..., և զծնօղսն իմ քստ մարմնոյ զՄարտիրոս մօղղասին և զմայրն իմ զՄիննէն, և զեղբարք իմ զՄեռօն, զԳեռօն, զՍարգիսն, և զԳրիգորն՝ զփոխեցեալքն ի Քրիստոս, և զմիւս եղբարս, և զկենակիցն իւր, և զաւակն իւրեանց զԱռաքելն և զԳրիգորն, ամէն:

Գարձեալ աղաշ[եմ] զսրբութիւնդ ձեր յիշեսցիք յերկնարացիկ յաղօթիս ձեր զմեղաւոր զծոզս, և զծնօղսն իմ, զհոգնոր հայրն իմ զտէր Ստեփաննոս կաթողիկոսն, որ յայս տարի փոխեցաւ ի Քրիստոս, և զվարպետն իմ զտէր Ներսէս եպիսկոպոսն, և զայլ երախտաւորն մեր, որ շատ և ուր սակաւ...

Գրիշ՝ Առաքել

վայր՝ Մոկի, Բոնաշէն գիւղ

284բ— ...Արդ, կատարեցաւ աստուածախաւս և տիեզերայրարող սուրբ Աւետարանս ձեռամբ անարժան, անիմաստ զբրշի Առաքելի, ի խնդրոյ Գալարի և Հարուն-Մելիքին... Եւ ետ գրել զսայ յիշատակ բարի հոգոյ իւրոյ, և ետու ի դուռն սուրբ Ստեփաննոսի Ոստան բաղաբիս, ի վայելումն մանկանց եկեղեցւոյ: Գարձեալ յիշեցէք զքաղաքի քահանայքն տէր Մելիսէք աւագերէց, տէր Կարապետ, տէր Թաղէոս, տէր Առաքել մուղղասի, տէր Մեսրոպ, տէր Աւետիս, տէր Գրիգոր, տէր Բարսեղ, տէր Քումնէն, տէր Մկրտիչ, տէր Ատոմ, տէր Յովաննէս, տէր Ստեփանոս, տէր Ներսէս, տէր Ղազար, սարկաւազն Յովանէս, զոր տէր աստուած բարով վայելիլ տայ:

Եւ արդ ես՝ ունայնս ի բարեաց գործոց Առաքել քահանայ, քստ տկարութեանս զբեցի զսուրբ Աւետարանս ի յերկիրս Մոկացս, ի գեաւդ, որ կոչի Բոնաշէն, ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնի, և սուրբ Կարապետի...

* Շարունակութեան մեջ այս նույն բառը գործածված է մեկ անգամ «խէք», մի այլ անգամ «Նէք» ձևերով:

տին, և սուրբ Գէորգայ զօրավարին: Ի թուականութեան Հայոց ԶԼԹ. (1490), ի հայրապետութեան Աղքամարայ տէր Զաֆարին, ի թագաւորութիւն Հայոց՝ Քրիստոս է անմահ թագաւոր, որ տէրն է երկնից և երկրի...

Եւ արդ, ևս Դաւաթս Ետու գրել սուրբ Աւետարանս յիշատակ հոգո իմո, զի սայ եղիցի ինձ զաւակ յայսմ աշխարհի... Եւ դարձեալ աղաչեմ ձեզ զամենայնսդ՝ յիշեցէք ի Քրիստոս և զիս՝ զբազմամեղս անարժան սուտանուն գրիչս Առաքել քահանայ, և զհայրն իմ, որ փոխեալ է առ Քրիստոս, և զմայր իմ Շարման, և զեղբարքն իմ՝ զՅովանէս քահանայ և զՄովսէս քահանայ և զՄկրտիչ, ամէն, և զկողակից իմ Մոզան, և զաւակք մեր՝ զՎարդան և Ստեփանոս և Սարգիս, և ամենայն արեան մերձաւորսն...

Յիշեցէք ի Քրիստոս զուսթա Խաչատուր և զկողակից իւր զԱզիզ, որ կամակից եղև սուրբ Աւետարանիս, ...զԹումայ, որ մարտիրոսացաւ [ի] Խիզան:

...Դարձեալ յիշեցէք զքաղաքի տանուտէրս խուջա Եգտիբաղչիս, պարոն Գրբեն, զԱստուածատուր, և զկողակից իւր Թաքար-Հաբուն...

201

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Ե. Լալայեան, Յուցակ Վասպուրականի 210, սյուն. 515—516

Գրիչ՝ Առաքել
վայր՝ Մոկաց երկիր,
Բոնաշէն գյուղ

...Արդ, գրեցաւ և կատարեցաւ աստուածախաւս և լուսապայծառ և բարեկամելուչ և բարեխօս աշխարհի, հիւանդացն բժիշկ և քաւիչ մեղուցելոցս սուրբ Աւետարանս այս ձեռամբ անարժան և տխմար և անարուեստ գրչի Առաքել քահանայի, զոր ի վազուց հետէ ցանկայր այսմ սուրբ և աստուածախաւս Աւետարանիս... Յիշեցէք և զիս՝ բազմամեղս, ունայնս ի բարեաց Առաքել քահանայ, [որ] ըստ տկարութեանս գրեցի սուրբ Աւետարանս ի յերկիր Մոզկաց, ի գեաւզն որ կոչի Բոնաշէն, ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնին, և սուրբ Կարապետին, և Գէորգեայ զաւրավարին, ի թվականութեանս Հայոց ԶԼԹ. (1490):

Եւ արդ ևս՝ Սահակ կրօնաւորս, Ետու սուրբ Աւետարանս ի սուրբ Նշանիս Ալանայ, ի յիշատակ հոգուոյ իմոյ... Սուրբ խաչին, տանի Յայտնութեան և Աւագ զատկին՝ զյիշատակարանս կարդաք:

202

Մ Ա Շ Տ Ո Յ

Երևան 5978

վայր՝ Յերկիրս Մոկաց,
Շատահ Բազաֆ

120ր Փառք ... [որ] ետ կարողութիւն տկար անձինս աւարտ առնել սուրբ Մաշտոցիս, ի վայելումն Յոհանէս քահանայիս, և յիշատակ հոգոց ննջե-

ցելոցն, և իւր ծնաւդացն հօրն՝ Յովաննիսին և մայրն Մուղալին, և հօրեղբօրն Սուլտանշին, և կնոջն Մարգալ ր յտին, և եղբարցն խուջայ Ասպայանշին, և Թովմայբէկին, և Կարապետ պրզընծգործին, և իւր կնոջն Սուլտանին, և իւր ծնաւդացն և ամենայն արեան մերձաւորացն, ամէն:

121ա Արդ, գրեցաւ Մաշտոցս [քահանայա՞թ]ալ ի յերկիրս Մոկաց, ի քաղաքս որ Շատահ ասի, ի թրականիս հայկազան սեռին ԶԼԹ. (1490) ամիս, ի դռնացեալ ժամանակիս, որ խիստ նեղացեր է ազգ քրիստոնեայ ազգիս:

Դարձեալ, աղաչեմ զձեզ զղասդ քահա[նա]յիցդ և որք տեսնելով և կամ արինակելով՝ յիշեցէք զստացող գրոցս զՅոհաննէս քահանայն և զիւրք ամենայն, և զեղկելի գրիչս և զյիման ամենայն, ամէն, և աստուած յիշողացդ ողորմեսցի, ամէն:

203

Ճ Ա Ռ Ը Ն Տ Ի Ր

Ե. Լալայեան, Յուցակ Վասպուրականի 713, կիմ

Գրիչ՝ Պարսամ
վայր՝ Մաշկագտակ գիւղ

Արդ, ի վերջին դարին և երեկոյացեալ ժամանակիս երևեալ ոմն աստուածասէր և հաւատարիմ, աստուածային տրաւքն բարգաւաճեալ Վարդան կրանաւորն և հարազատ եղբայրն իւր Աստուածատուր ... զի ետուն գծագրեալ զսա յիշատակ անջինջ հոգոց իւրեանց և ծնողաց իւրեանց Յակոբին և Խաբունին ||| մաղղասոյն և այլն ամենայն մերձաւորացն իւրեանց՝ կենդանեաց [և հանգուցելոց]...

Եւ արդ, անարժան սոսկանուն Պարսամ սարկաւագ ... կատարեցի զսա մեղսամած մատամբ իմով, բաղում և մեծ աշխատութեամբ հասուցի զսա յաւարտումն յաստուածապահ զեղս Մաշկագտակ, ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնիս և սուրբ Գէորգ զօրավարիս, ի հայրապետութեան նորընծայ փոքր տեառն Զազարիայի, և ի փաթշահութեան Թաւրիզու թախտին Աղուբէկի և իշխանութեան Սուլիման-բէկի, ի թվականութեանս Հայոց ԹՃ. և ԼԹ. (1490), ի դռն և ի վշտալից ժամանակիս, չորում կամբ ընդ հարկի և ընդ ծառայութեան ազգին նետողաց, վասն որոյ բարեխաւսութեամբ սուրբ և փառաւորեալ Աստուածածնին Մարիամու և աղաչանաւք ամենայն ընտրելոց սրբոց Քրիստոս աստուած, որ տէրն է փառաց և տուող |||:

204

Ժ Ո Ղ Ո Վ Ա Մ Ո Ի

Երևան 6333 (Յ. Բարազամեան, Յուցակ Վասպուրականի), 267, կիմ

Գրիչ՝ Պարսամ
վայր՝ Մաշկագտակ գիւղ

Եւ արդ, ևս պիղծս ի սրբոց, տղէտս ի զիտնոց սոսկական Պարսամ սարկաւագս տեսի զսէր և զփափագ աստուածասէր և սրբակեաց Վարդան

կրօնաւորին, կարողութեամբ աստուծոյ յանգ հանեալ կատարեցի զսուրբ տառս և աստուածային կտակս յաստուածապահ գեղոս որ Մաշկագտակ կոչի, ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնիս և սուրբ Գէորգ զարաւարիս, ի հայրապետութեան նորընծայ փոքր տէր Զաքարիայի, և ի փաթշահոթեան Քարիգոյ թախթին Աղուր-բէկին, և յիշխանութեան Սուլէման-բէկի, ի թվականութեանս Հայոց ՋԼԹ. (1490), ի դառն և ի վշտալից ժամանակիս, որում կամք ընդ հարկի ընդ

205

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն
Երևան 5240

Նորոգող՝ Սարգիս Երէց վայր՝ Մաշկագտակ գիւղ

298բ ...Արդ, նորոգեցաւ սուրբ Աւետարանս ի վերջին ժամանակիս, ի թվականիս Հայոց ՋԼԹ. (1490): Աստուած արհնէ զՄաշկագտակայ տանուէրք, զըռէս Ա[ս]պահանջէն, զԳուրջիբէկն, զԱտոմն, զԽուղարախչն, զՎարդանն[ն], զՄխիթարն, զամենք առհասարակ՝ զմեծ և զփոքր, որեւտուն նորոգել զսուրբ Աւետարանս: Արարիչն աստուած միոյն հարիւրապատիկ և հազարապատիկ աստ և ի հանդեր[ձ]եայն պարզեցեցէ զձեզ և 299ա ձեր ննջե[լ]ցեցեցն, ամէն: Յիշեցէք յաղօթս ձեր զՍարգիս Երէցս, և աստուած զձեզ յիշէ, ամէն:

206

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն
Ե. Լալայեան, Յուցակ Վարդարականի 209, սյուն. 513—516, (Մոկոսի Քաղաքի Թաղի Երեք խորան եկ. 10)

Գրիչ՝ Յոհաննէս

Ա

...Քրիստոս աստուած, որ եկիր ի Բիթանիայ և յարուցիւր զՂազարոս չորեքարեայ ի մեռելոց՝ յարոյ ի բո միւսանգամ զալստեան զուարթերես և պայծառ լուսով զհոգին Գրիգորին, Շախստանի, և խոշա Զաւոն, և կնոջ իւր Հարունջին, ամէն... Եւ այլ պահեցէ Քրիստոս աստուած և արհնեցէ զխոշա Զաւոն, և զորդին իւր Դովլաթ զամենայն արհնութեամբ արհնէ, որ արհնեաց զՄովսէսն, զԱբրահամն, զՄահալն, և զՅակոբն և զերկոտասան որդիքն այն: Արհնէ տէր աստուած զխոշա Զաւոն, և զկին իւր Հարունջին, և զաւակն իւր զԴովլաթըն, և զկին իւր՝ Փարոշան, մինչև ի խորին ծերութիւն, ամէն: ...Բացաւ զն արքայութեան երկնից բացցէ զդուռն ողորմութեան Գրիգորին, և կնոջ Շախստանին, և զօակացն իւր Անտոնին, ամէն:

Եւ այլ և ինձ՝ սուտանուն մեղաւոր գրչիս Յոհաննէս արեղայիս, և ծնաւդայն իմոց, և վարդապետին իմոյ Խարայեղի՝ լի բերանով աստուածողորմի ասացէք սոցա, ամէն:

Թվականս ՋԼԹ. (1490)...

Բ

Եւ Յովհաննէս* և որդիս իմ Դովլաթս գրել տուինք զսուրբ Աւետարանս յիշատակ հոգոց մերոց, և ծնաւդայն մերոց՝ հարն Գրիգորին և մարն Շախստանին**, և եղբորն Անտոնին, և ետուր ի դուռն սուրբ Աստուածածնին Անջողոց, յիշատակ հոգոց մերոց: Եւ ոչ ոք կարէ հեռացուցանել ի դրանէ սուրբ Աստուածածնին, ոչ ի մերոց և ոչ յատարաց, ոչ ի քահանայից և ոչ ի սարկաւազաց, այլ անշինջ մնայ ի դուռն Աստուածածնին: Եւ որ լի բերանով ասէ զաստուած-ողորմին՝ միոյն հազար իւրն ողորմեացի, ամէն, ամէն:

207

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն
Երևան 4766

Գրիչ՝ Ստեփանոս վայր՝ Տարաւոյ գաւառ, Եղրդոտ մենաստան

261բ ...Գրեցաւ աստուածախօս և ակտարեր սուրբ Աւետարանս ի թվիս Հայոց ՋԼԹ. (1490), ձեռամբ անարժան և մեղսաթաւալ գրչի Ստեփանոսի, ի գաւառս Տարաւոյ, յերկնահանդէտ սուրբ ուխտիս և ի հրեշտակացոց մենաստանիս սուրբ Յովհաննէս՝ Եղրդոտ կոչեցեալ, ընդ հովանեաւ ընդ սուրբ Աստուածածնին, և Յովհաննու Միլլրտչին, և սուրբ Ստեփանոսի Նախավկային և սուրբ Գրիգոր մեր Լուսաւորչին, և արհնարուղ[իս] սուրբ Իւղոյս, ի դառն և ի շար ժամանակիս, յորմէ արդարութիւն նուազեալ և անիրաւութիւն յամենայն կողմանց զարացեալ:

Գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ի խնդրոյ պատուական անն[խոնձա Ամնատին, և Աստուածատուրին, և Խարուն-Մէլէքին և զՇահգառային, և խոնձա Ֆխրատինին, և Մէլէքսէդ Երիցուն, և Զաքա<Բ>րային, և Եսէին, և Թամտնին, և Ապալազիբին, և Մարտիրոսին, և Սահտատին, ամէն***]:

Ո՛վ զասք լուսերամ քահանայից և ընթերցող[ք] սուրբ Աւետարանիս, յիշեցէք ի Քրիստոս զփժուռն գրիչս զՍտեփաննոսս, խոշորութեան և սղալանա ընդ անմեղադիր լեբուր, զի կար մեր այս է: Աղաչեմ զձեզ, որ միոյ ողորմու արժանի առնէք զանարժանս զՍտեփաննոսս, զհայրն իմ զՅովհաննէս, և զմայրն իմ զՀիրիգայ: Ընդ նմին յիշեցէք ի Քրիստոս զաշակերտքն մեր՝ զտէր Աստուածատուրն, և զտէր Գրիգոր նորընծայն, զԻշխանն, Սարկաւազն և զՓարսրն, և զպաշտարողն զՀովսէփմէն, որ շատ ի հետ մեզ կու աշխատին: Քրիստոս աստուած անէ իւրեանց փոխարէն:

* Պետք է լինէր, «Եւ խոշա Զաւոն», որովհետև, ինչպես պարզ երևում է նախորդ հիշատակարանից, Դովլաթը խոշա Զաւոն որդին է և Գրիգորն ու Շախստանը՝ նրա ծնողներն են: Խոշա Զաւոն անվան փոխարեն գրիչը սխալմամբ գրել է իր անունը, մոտանալով, որ հիշատակարանը շարադրելու է պատմիրատուի անունից:

** Տպված է «Շախտարանին»:

*** Փակագծերի մեջ առնված հատվածը գրված է այլ ձեռագրով:

Այլ և յիշեցէք ի Քրիստոս զուսուցիչն մեր զՆերսէս վարդապետն, որ շատ ի հետ մեզ աշխատեր է, Քրիստոս աստուած ողորմի նըմա...

208

Մ Ա Ն Ր Ո Ի Ս Մ Ո Ի Ն Ք

Երուսաղէմ 1738

Գրիչ՝ Գրիգոր Տարաւնացի վայր՝ Երզնկա, Կայիփոսի վանք

277բ ...Գրեցաւ եղանակաւոր տառս որ կոչի Մանրուսումն և Տօնացոյցս ձեռամբ Գրիգորիս Տարաւնացոյ, ի վանուցն Ամլորդոյն, ... ի գաւառս Եկեղեաց, որ ասի Եզնկայ, ի դրունս սուրբ Յակոբին, որ Կայիփոս վանք կոչի, ընդ հովանեաւ սուրբ Յակոբայ և սուրբ Աստուածածնի և սրբոյն Գէորգա, ի թվարեբութեան հայկազեան տումարի ՋԼԹ. (1490), ի վայելումն անձին իմոյ, զոր տէր աստուած վայելել տացէ ընդ երկայն աւուրս...

209

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Ախալցխայի Փորր-Փամաշ գյուղ, ՄՏՄ

Գրիչ՝ Մելիփսէք վայր՝ Ուխտիք Բաղաք

...[Յանկացաւ սուրբ Աւետարանիս] աստուածասէր քահանայն Սարգիս, և ետ զազափարեկ զսա յիշատակ իւր և ամենայն արեան մերձաւորաց իւրոց, ի ժամանակս վերջինս, ի թվ. Հայոց ՋԼԹ. (1490), ի գաւառս Տաւոց, ի քաղաքս Ուխտից, առ դրան սուրբ Կարապետիս և այլ սրբոց, որ աստ կան հաւաքեալ... [Յիշատակ] տէր Սարգսին, և հարն Գաւրին, և մարն Խէր-Խաբունի, և Եղբարձն, և հարսնեբացն, և փցուն գրչիս և սուտանուն իրիցուս Մելիփսէքիս...

210

Ս Ա Ղ Մ Ո Ս Ա Ր Ա Ն

Բրիտ. թնգ. օր. 3712. Յ. Կանիբեր, Յուցակ, էջ 317

Կազմող՝ Մարտիրոս

281ա Ո՞վ սուրբ ընդերձողք, յիշեցէք ի մաքրափայլ յաղօթս ձեր զՄարտիրոս արեղաս, որ ոսկով և կազմով զարդարեցի զ[ս]ա, ընդ նմին և զպարոն Ամիրտովլաք բժիշկն, որ արդար ընչիւք զարդ[ար]էլ ետ զսա. թվ. ՋԼԹ. (1490):

211

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երևան 8135

Գրիչ՝ Ալեգսանոս վայր՝ Խորոտկայ վանք

...Արդ, գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ի թվականիս Հայոց ՋԼԹ. (1490), ի հայրապետութեան տեան Սարգսի, ի զանութեան Յաղուպ-բէկին, գրեցաւ ձեռամբ անարժան, հէք, ֆանաք*, վտիտ և անարհեստ գծողի Ալեգսանոս արեղայի...

Արդ, եղև գրչութեան այս աստուածաշունչ սուրբ Աւետարանիս ի յերկնահանգէտ և զերահոչակ սուրբ ուխտիս Խորոտկայ, ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնիս, և սուրբ Յակոբիս, և սուրբ Նշանիս, և այլ սրբոցս որ աստ կան: Որ բազմաժամանակեա անմարդայրնակ լեալ և խախտեալ հիմանց սորա, և [յ]ետո՞ սրբամիտ և աստուածասէր և մեծազգի՞ տեսեալ զսուրբ ուխտս այսպիսի խախտեալ, խանտաղատեալ սորա, վասն որոյ ջերմեռանդ // սիրով և եռայփափաք տենչմամբ Աւան աղէս նորոգեաց զսուրբ ուխտս և շատ աշխատութեամբ կատարեաց, աստուած զիւր հոգին անձեռագործ խորան զասէ. ի առաջնորդութեան սուրբ ուխտիս տէր Ղուկասին, որ է սրբամիտ և հեղահոգի և խոնարհ եղբայրսիրութեան, ի հայրապետութեան տէր Ղազարին, և փակակալութեան տէր Սիմէոնին, և տնտեսութեան Շանչիէ:

Արդ, ցանկացող եղև այսմ աստուածաշունչ սուրբ Աւետարանիս բարեմիտ կինս այս՝ Խոնտար... Ոչ ունելով զաւակ զսա ստացաւ [յ]իշատակ իւր, և առն իւրո Ղարիպշա աղին, և ծնողացն իւրոց՝ հարն իւր Էտիլչին և մարն Մամա-Տեաին, և Եղբարցն՝ // Երանչիւն, Փարվանչիւն, Ղարակալգին, ձանանչիւն և Տրտաթին, և քվերացն Ուլուխաբունին և Նարին-Խաբունին, Եղբարորդեանցն ձանանչիւն, Ամիր-Սուլթանին, և Մելիփսէք-Սուլթանին, Ղասումչիւն, և Մասուտչիւն, Ռաստամին, և Խաւրդատամին, և Միրզին, և մեծ տէտին իւրո Քուլխրէն, և որոյն իւրո ձամբաչիւն, փեսերոյն՝ տէր Ստեփանոսին, և Միրզա աղին, և քվերորդեացն իւրոց տէր Բարսեղին, և Յովսէփին, և Պաշարսիւն, և Չեռսիւն:

Ընդ որս և ես երես անկեալ ազաչեմ զամենեսեան, որք հանդիպիք տեսութեան սորա, սխալութեան և խոշորութեան գրոցս թողութիւն շնորհեցէք. զանարժան գրիչս, հանդերձ ծնաւորքն իմ, յաղաւթս յիշեցէք, և աստուած զձեզ յիշէ, ամէն**:

* Իմա՝ «փանաք»:

** Ձեռագրի 243ա էջում կա «Նանչիւն երկրի տէր» Փարխան յաղբաշու, 1726 թվականին գրված հիշատակարանը, որը պարունակում է նրա բնականիքի անգամների և ազգականներից շատերի անունները:

Որոշակի արժեք է Կերկայացնում նաև փոքր Շահ-Աբրահիմ ժամանակ նորոգողի կողմից Առթր զավառում գրված հիշատակարանը (էջ 321բ—322ա):

212

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Մ. Սմբատեանց, «Նրնչակ», էջ 254—258

Գրիշ՝ Ազարիա
վայր՝ Աւաշ գիւղափաղափ

ա

...Բայց գրեցաւ լուսադարձեալ Աւետարանս ի լուսակրական ժամանակի սկզբանց արարչութեանց մինչև առ մեզ ՅՈԶ. (6606), ի կենարարին զալստենէն ՌՃԶԳ. (1183*), իսկ ի Խօսրովայ[ի]ն պարսից սկսեալ մերս թիւ ՋԼԹ. (1490): Գրեցաւ ի գեղաբաղաքս յԱւաշ, ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնին:

Արդ աղաչեմ զամենեան, որք հանդիպիք աստուածաշունչ և աստուածաբարբառ սուրբ Աւետարանիս կարգալով կամ տեսանելով յիշեսցիք ի սուրբ և ի մաքրափայլ յաղաթս ձեր, զհեզահեզի և զաստուածատէր զխոշա Ղուպարն, որ յոյժ սիրով և փափագանաւ զբել երես զսուրբ Աւետարանս, ձեռամբ անարժան և անմար գրչի Ազարիիս, աւախ և եղով է ինձ, յիշատակ իւր... և ծնաւոց իւրոց՝ հարն Եզրանբաղչին և մարն Սարայ-Մէլիփին, և հարազատ եղբարն՝ պատուական քահանային տէր Ներսէսին, և զաւակաց իւրոց՝ Էզրանբաղչին և Մուրատրաղչին և դեռարուին Արահամին, և զստերացն Մարթա-Խարունին և Քարէզ-Խարունին և Խարուն-Մամին, և կողակցին իւրոյ Նարին-Խարունին, և ամենայն արեան մերձաւորաց՝ կենդանեաց և ննչեցելոց: Յիշեսցիք յաղաթս ձեր զխոշա Ղուպարն, և զեղբայրն իւր զՔուսմէն, որ փոխեցեալ է առ Քրիստոս, և զդուստրն իւր զՄամայ-Գէղէն:

Դարձեալ, աղաչեմ յիշել ի տէր զանարժան գրչս զԱզարիայ սարկաւազս, ո՛վ սուրբ կարդացողք, սխալանացն և քերանացն թողութիւն արարէք, զի զարիպ էի և միտքս մոլար է. յիշեցէք և զծնաւոցն իմ զԱմիր-Ազիզն և զՆարին-Խարուն, և զամենայն արեան մերձաւորսն իմ՝ զկենդանիս և զննչեցեալ, և զհոգեւոր մայրն իմ զՔարառափն, որ մարական զթով կուրախացնէ զմեզ:

բ

Աւախ զծողս, որ խիստ դառն եմ ի սատանայէ, և ի զարիպութիւնս մոլորեալ եմ: Ո՛վ սուրբ կարդացողք, թողութիւն արէք սղալանաց և խոշորութեան գրիս, զի կար մեր այս շափ էր:

գ

Թ՛ապա մ՛ լինի, որ ազատ բարձրանամ հասնեմ յիմ երամ: Աւախ և եղով զզարիպիս, զի մոլորեալ եմ ըստ արժանեացս:

213

Գ Ա Ն Չ Ա Ր Ա Ն

Նրեան 7594

Գրիշ՝ Իգնատիոս

237ր Փառք ... որ ետ կարողութիւն տկար և տարտամս անձին Իգնատիոսի հասանել յաւարտ այսմ աստուածաշունչ Գանձարանիս... ի թվականիս Հայոց ՋԼԹ. (1490), ի կաթողիկոսութեանն տէր Սարգսի ամենայն Հայոց*:

214

Ա Ս Տ Ո Ի Ա Մ Ա Շ Ո Ի Ն Չ

Ղ. Ալիշան, «Հայկարան»

Կազմող՝ Կիրակոս

Սրբազան բարունապետս զՅովնանէս զպարոնազն Համշինեցի, որ ստացաւ զսուրբ Աստուածաշունչս ... և զիս ... զԿիրակոս եպիսկոպոս՝ զկազմող սմին յիշեսցիք, ի տէր ի թվ. Հայոց ՋԼԹ. (1490):

215

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

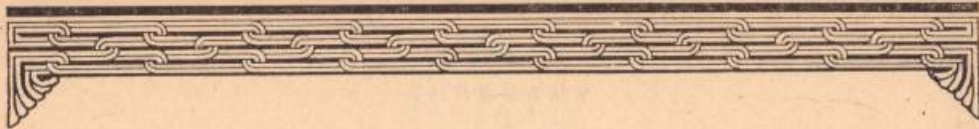
Նրեան 987

Ստացող՝ Աւագ

234ա Ջվերջին ստացող սուրբ Աւետարանիս զԱւագս, և ծնաւոց իմ զՇնահաւուր և զԹղթիկն, և զամենայն արեան մերձաւորսն իմ յիշեցէք ի Քրիստոս. որ ես Աւագս ի հալալ ընչից իմոց ստացայ զսուրբ Աւետարանս յիշատակ ինձ, և ծնողաց իմոց, և ի վայելումն դեռարոյս պատանեկին՝ եղբորորդոյն իմոյ Սարգսին, զոր տէր աստուած վայելել տացէ ընդ երկայն աւուրս: Աղուր շայն գերի կու տանէր, ես՝ Աւագս թափեցի**:

* Հիշատակարանի բնագիրը չի պահպանվել, վերը բերվածը բնագրից ընդօրինակել է Խասպուկ զրիշը, 1650 թվականին, Ղրիմի Կաֆա քաղաքում, Գրիգոր արքեպիսկոպոսի հրամանով:

** Հիշատակարանը գրված է Աղ—Կոյունլու Յաղուր խանի (1478—1490) արշավանքներից մեկի ժամանակ, ուստի տեղագրում ենք 1490-ի թվաշարքում, որպես նրա գրութայն վերջին հնարավոր տարեթիվ:

Գրիչ՝ Գալուստ վայր՝ Կէշառուփ

620 Վասն որոյ և ես՝ տրուպս ամենայնի, մեղսամած և տկար ողի և յե- տինս, անարժան գոլով ամենայնի գրագրի՝ Գալուստ գրիչ սուտանուն արեղայ՝ ծերացեալ ալեաւք և զստացեալ մեղօք, ցանկացօղ եղէ սիրովն Քրիստոսի սուրբ Օետարանիս, և... ձեռն ի գործ արկի գրչութեան, զի վաղուց հետէ ունէի զփափաքումն գրչութեան սուրբ Աւետարանիս: Եւ վստահացեալ անարժան անձամբ և փծուն գրչաւ գրեցի զսուրբ Աւետարանս և ետու ծաղկել և կազմել զսա հալալ վաստակոց իմոց՝ ի յար- դեալն յց և ի սլարզեաց տեառն, ալ գոյի շափ զկեանս՝ ըստ ալրոյն լու- մայի:

621 Արդ, եղև կատարումն սուրբ Աւետարանիս ի թվականութեան հայ- կազան տումարի ՋԽ. (1491) թվականին, ի դառն և ի շար ժամանակի, որով նեղիմք յանարինաց. ի բռնակալութեան աշխարհիս Հայոց և Պար- սից Եաղուպ-բէկի, և ի հայրապետութեան տեառն Սարգիս կաթողիկոսի Հայոց և պատրիարք Վաղարշապատոյ՝ ի յաթու սուրբ Լուսաւորչին մե- րոյ, ի սուրբ էջմիածինն:

Արդ, ի յայս և ի սոյն ժամանակի եղև յաւաքտ խնդրոյս իմոյ՝ Գա- լուստ անարժան արեղի, ի յաստուածապահ գաւառ Քուծկան, ի յերկնա- հանգէտ և ի գերահոշակ ուխտս Կէշառուս, ի գրան մարս լուսոյ սուրբ Աստուածածնիս, և հրաշափառ սուրբ Գրիգոր կաթողիկէիս, և Աւագ սուրբ Նշանիս, որ իմով անարժա/նութեամբ կոչիմ սպասաւոր սուրբ ուխտիս:

622 Որ և մեծ յուսով և տենչալի սիրով ստացաւդ եղէ սուրբ Աւետարանիս յա- զագս յիշատակի յաւիտենական կենացն, և փրկութեանն հոգոյ իմոյ, և ծնաւդաց իմոց, և ի վայելս անձին հարազատ եղբարն իմ Յորդանանին, և որդոց նորա՝ Մարտիրոս քահանայի և Կաշապուր սարկաւագի, և ալ հարագաց եղբարց իւրոց՝ Գինոսին, Խաւնիկին, Պետրոսին, Պաւղոսին: Վասն որոյ, յերես անկեալ մայրամած դիմաւք, աղաչեմք զհամագումար դասք սրբազան քահանայից, որք վայելէք, կարգայք և լուսաւորիք սովաւ ի ժամատեղ և ի սլատարագի, և որք ընդարինակէք՝ յիշեցէք ի մարա- փալ յաղաթս ձեր զբազմամեղ Գալուստ գրիչ...

Գարձեալ, եղիցի յիշատակ մասին արհնութեան ի սուրբ Աւետարա- նըս վարժապետ իմոյ հօրեղբայր Գանիէլ արեղին:

623 Արդ, երեսս անգեալ ՚/ աղաչեմ կրկին մաղթանօք յիշեցէք ի Քրիս- տոս զմարմնաւոր ծնողսն մեր՝ զհայրն իմ Սամուէլ քահանայն և զմայրն

իմ զՄարթա-Խարուն՝ զհանգուցեալն ի Քրիստոս, և ամենայն արեան մերձաւորաց իմոց՝ կենդանեաց և ննչեցելոց...

է98բ Ո՛վ եղբայր, սակաւ նկարող պատկերիս՝ զՄկրտիչս յիշեցէք ի Քրիս- տոս:

Ստացող՝ Յովանէս վայր՝ Դսեղ

31ա Շնորհիւ տեառն սկսաւ և ողորմութեամբ նորին կատարեցաւ սուրբ և աստուածարան Աւետարանս ի թվականութեան հայկազան տումարի Ջ. և Խ. (1491) ամին, ի ցավալից և տրամազգեաց ժամանակիս, որ եղև մահ և կորուստ Աղուբէկին՝ որոյ Հասան-բէկին: Որ եղև յետոյ նորայ աղմուկ և խռովութիւն ի մէջ տաճկաց, նոքայ տկարացան և անկան: Ազգս քրիս- տոնէ/ից և թագաւորն Կոստանդինէն յարեան և ուղիղք եղան և գնացին մինչև ի Կեղարճունի, մինչև Շիրակիվան, թալանեցին և կողոպտեցին զքրիստոնայքն ըն[դ] մահմեդայկանաց, և բերին մտուցին ի Վրացտուն, և էառ զՎառոյ բերթն թագաւորն, և ունի իշխանութիւն ի վերայ երկրիս, և երկիրս ի յահէ անարինաց մտեալ կան ի բերթերն և ի ձորերն, զի խիստ սասանեալ կան:

31բ Արդ, ի յայս և ի սոյն ժամանակիս, ևս Յովանէս որդի Քրիստոսաւոր- րին, զի ոչ ունէի մարմնաւոր զաւակ և յիշատակ՝ ոչ որդի և ոչ դուստր, գնեցի զսուրբ Աւետարանս ի հալալ ընչից և վաստակոց իմոց և արարի զսայ յիշատակ հոգոյ իմոյ, և ծնաւդացն իմոց՝ հարն իմոյ Քրիստոսաւոր- րին և մարն իմ Քուրվանդին, որ են փոխեալ առ Քրիստոս, և եղբարցն իմ/ոց Խոցաղեղին, Խաչատրին, Գաւրգին, Մկր[ր] յոչին, Ստեփանոսին, որ են սոքա մեռեալ և զմահու պարտքն վճարեալ, և կենդանի եղբարն իմոյ Ռհանիսին, և զաւակի նորին Միր-Քումանին, և քվէրն Ազամաթին, և մար նոցա Մարիամին, և ալ առհասարակ ամենայն մերձաւորաց՝ կեն- դանեաց և նը[ն]չեցելոց, որոց յիշատակն արհնութեամբ եղիցի, ամէն:

32ա Այլ արտասուալից աչաւք հայցեցի և խնդրեցի զսուրբ Աւետարանս ես՝ Յովանէս, գնեցի և ամի ի գեղս Դսեղոյ, ի դուռն սուրբ Գրիգորին, ի ձեռն Վարդան քահանային. և ոչ ժամանեաց վայելելոյ, զի կիսարեալ և տղայ հասակաւ վճարեաց զկեանս իւր. և յետ մահուան նորա ապրս- պարեցաք եղբայրն իւր Պաւղոս սարկաւագն, զոր տէր աստուած վայելել տացէ իւրն, և եղբարցն՝ Հովալդեղին, Շանշին, Ուսեփին, Պետրոսին, և Վարդան իրիցի որդուն Մարտիրոսին և Գէորգին, և վախճանեալ պապին, և հարն իւրեանց Մարտիրոսին, և Զահանշին, և մարն իւրեանց Նուշի-

82բ կին, և հանգեան Խէրիկին, // որոյ յիշատակ սոցա արհնութեամբ եղիցի: Ընդ նոսին և զիս զբաղմայմեղս զՅովանէս, և զամուսին իւր զԳոհարն, և զիւր որդին զԽէչումն յիշեցէք ի մաքրափայլ յաղաթս ձեր միով տէր-ողորմայիւ. և աստուած զձեզ յիշէ, ամէն:

Եւ այլ զիտութիւն լիցի ամենեցուն, ով որ կարգայք և տեսանէք, որ ոչ ում այլ իշխանութիւն չկայ ի վերայ Աւետարանիս, զիմ հալալ ընչիւք գնեցի և զրի ի յայս սուրբ եկեղեցոյ դուռս: Առաջնորդ և լուսարար սուրբ Քառասնիցս և սուրբ Գրիգորիս՝ Յովանէս վարդապետ, և աւագէրէց տէր Արիստակէս, և տանուտէր զեղիս Աստուածատուր, և ով որ ոչ ունի իշխանութիւն հանել ի յայս գեղէս, ոչ իմոց և ոչ աւտարաց, զի պահաւոր և նախախնամաւոր տէր Պաղոս լիցի, և ով որ չլիցի հակառակ սորայ՝ ոչ իմոց և ոչ աւտարաց. այլ իմ սրտի կամաւք տվի Պաղոս իրիցին. ով որ հակառակի և հանել ջանայ ի սոցանէ կամ ծախելով, կամ գրաւելով, կամ գողանալով՝ Յուդայի և խաչայհանուացն Քրիստոսի պատժեսցի և ԳՃԺԸ. (318) հայրապետաց անիծեալ լիցի, ամէն, եղիցի:

218

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Գ. Սրուանձտեանց, «Քորոս Աղբար», Ա, էջ 119—121, Քորատի առաջնորդարան

Գրիչ՝ Մելիսեբ վայր՝ ի գաւառին Գուգարոյ

...Արդ, այսմ անմահական ըմպելոյ և անգիւտ մարգարտին փափազող եղեալ Եփրեանոս, և ետ զաղափարել զսա ի ժամանակս վերջինս, ի թուականութեանս Հայոց ՋԽ. (1491), ի գաւառին Գուգարոյ, ընդ հովանեաւ սուրբ Կարապետի ուխտիս և այլ բաղմայատիկ սուրբ նշանացս: Յորում ամի մեռաւ Եղուպ խանն, և այլքն մի զմի կոտորեցին, մինչև մնաց և ոչ մի ի յաղգէն պահնորոյ: Եւ ելեալ պարոնն վրաց Ղաւրղաւր՝ ԼՌ. (30,000) մարդով ի վերայ քաղաքին Արգունայ, և աւարի առ գերկիրն, և արար զքաղաքն հարկատու: Այս եղև ի թագաւորութեանն վրաց Կոստանդինոյ, և ի կաթողիկոսութեան Հայոց տէր Սարգսի, և յեպիսկոպոսութեան մերոյ տէր Յուսկանն:

Արդ, աղաչեմ զամենեանեանդ, որք ընթեռնուք զսուրբ Աւետարանս յիշեսցիք աղաթիւք զստացող սորին զԼիանոսն, և զկենակիցն իւր զՄարտիկոսն, և զորդիքն զԵւատչէն, զԽուրլուչէն, զԵրանոսն, զՍարգիսն, զԹոռն Խուպիարն, և զեղբայրն զՅովանէսն, զԹոռներն զԽաչազիզն, զԴաւլարն, զՇահգատան, զԱստուածատուրն, զՔոյրն զՓլէրամն, զհայրն Տրդատ, զմայրն զԴաւանմելիքն, զպապն Սարգիս, զմամն զՍիրման, զտղապարոնն զԵղիսաբերն, զԱմիրդատն, զՄկրտիչն, զԹաւազալն, և ամենայն ազգատոհմն նորին, ամէն: Եւ զիս՝ զանպիտան գրիչս զՄելիսեբս անյապաղ յիշեսցիք...

219

Մ Ա Շ Տ Ո Յ Ձ Ե Ռ Ն Ա Դ Ր Ո Ւ Թ Ե Ա Ն

Երևան 5702

Հետ. ստացող՝ Յոհաննէս վայր՝ Աղբամար

242ա Ի Ջ. և ԼԸ. (1489) թրին տէր Ստեփաննոս կաթողիկոսն վաղխճանէցաւ, և եկն տաճիկ մի և ասաց կաթողիկոսի եղբարն՝ Ներսէսին թէ՛ Տուր զիմ դրամն, զոր ի փոխ տրւի ձեզ: Եւ նա գնաց յՈստան, և եղ զսուրբ գիրքս* գրաւ, թէ բերեմ // զքո դրամն և զիմ գիրքս առնում: Եւ յետ Բ. (2) տարոյ (1491) մեռաւ տէր Ներսէսն, և մնաց սուրբ գիրքս խեղճ և յանարգութիւն ի ձեռքս տաճիկին: Եւ ես Յոհաննէս արեղայ ստացայ զսուրբ գիրքս ի հալալ և յարդար վաստակաց իմոց, և ետու զսա ընծայ և նրէր սուրբ Խաչին Աղբամարոյ յիշատակ հոգոյ իմոյ, և իմ եղբորն տէր Գրիգոր արեղային, և ծնաւդացն իմոց՝ Սարգսին և Խալիմ-Խաթունին, և ամենայն եղբարցն իմոց և ամենայն ազգականացն, ամէն...

Այլ և զՊարսամ ծաղկող սարկաւագն յիշեցէք ի Քրիստոս, որ աղատեաց զգիրքս յՈստանայ և երեր: Եւ ես Յոհաննէս արեղայ գնեցի զսուրբ գիրքս եւ ետու սուրբ Խաչին Աղբամարայ, և մի որ իշխեսցէ հեռացուցանել զսուրբ գիրքս ի դրանէ սուրբ Խաչիս, ոչ ծախելով և ոչ գրաւելով. և թէ որ յանդգնի և արասցէ՝ զանէծքն զօճին աոցէ, և զԿայնինն, և զայլ խաչահանուացն, ամէն**:

220

Ճ Ա Շ Ո Յ

Երևան 5293

Գրիչ՝ Մկրտիչ վայր՝ Արարաղյան գաւառ, Մոզնի գիւղ

ա

460բ ...Աւարտեցաւ քրիստոսահիմն և առաքելախաւսն, մարգարէաշէն, հոգիաբուխ այս տառս ի թվականիս Հայկազան սեռի տամարի ԹՃԽ. (1491), ի հայրապետութեան Հայոց տեառն Սարգիս արի և երջանիկ հով[ու]պետի, ի յաշխարհակալութեան Ալուպ-բէկին՝ որդոյ Հասան-բէկ-

* Եպիսկոպոսի, կաթողիկոսի ձեռնադրութեան ու թագավորի օժիտն շքեղ Մաշտոց է, որ ընդօրինակել է նույն ներսեսը, 1471 թվականին:

** Ձեռագրի հաշորդ՝ 243ա էջի վրա կա պարոն Հապիպի որդի Հասանբեֆցի արքեպիսկոպոս տէր Յակոբի անթվական հիշատակարանը, ձեռագիրն «Ի ձեռաց զօրացն հոռմայեցոցն» ազատելու և թումայ եպիսկոպոսին հանձնելու մասին:

«Եւ ետու, — գրում է նա, — ձեռս Քումայ եպիսկոպոսին, որ հասուցանէ դուռն սուրբ Խաչին Աղբամարայ»:

Հնագրական տվյալներով հիշատակարանը ժՁ դարի է: Նրա մեջ հիշատակվում են նաև Յակոբ եպիսկոպոսի հորեղբայրներ Ավետիք վարդապետը և Յակոբ եպիսկոպոսը:

կին: Ի սորա ժամանակս բազում շարիք յայտնեցաւ, զի ամենայն կարգաւորէ՝ արեղայից և ի յաշխարհականաց, ի միայնակեցից և ի սարկաւազաց [հարկս պահանջէին կախելով և շարշարելով]* Ճ. (100) թ[ան]-կ[այ] և այլ աւելի և պակաս: Եւ աստուծոյ ողորմութիւնն հասաւ և խաբփանեցաւ և բարձաւ ինքն և իւր շարիքն, քանզի առէ մարգարէն, թէ՛ Տեսի զամբարիշտն վերացեալ բարձրացեալ, որպէս զմայրսն Լիբանանու: Անցի և ահա ոչ էի խնդրեցի և ոչ գտաւ տեղի նորա:

Գրեցաւ զիրքս ձեռամբ յոգնամեղ, փցուն, մեղաւոր և անարհեստ գրչի՝ սուտանուն և եղկելի Մկրտիչ Իրիցի, ի գաւառիս Արարաղեան, ի գեղս որ կոչի Մողնի, ընդ հովանեաւ սուրբ Գէորգէա զաւրավարիս, ի խնդրոյ հոգէսէր և բարէմիտ Սիրաղեղին, որ ստացաւ զսա ի հալալ ընչից 461ա իւրոց յիշատակ իւր, և ծնողացն՝ ... հարն Աստուածատրին և մարն Աղուա-Խաբունին, և կենակցին Լի-Տիկիին, և զստերն Մալում-Փաշին. և եղբարցն Շահազրզին և Այդինին, և նորա որդոյն Սարգիս քահանային, և միս եղբարն Քումանչին, և տէր Գարիին, մարն՝ Ամբար-Խաբունին, և իւր որդոյն Աստուածատրին, և հարսին Գուլբանին, և տղային Խէշատրին, և ամենայն մերձատրաց, ամէն...

Յիշեցէք ի Քրիստոս և ի սուրբ յաղաթս ձեր, ո՛վ սուրբ ընթերցողք կարդալով կամ արինակելով՝ զանարժան գրիչս զմեղաւոր Մկրտիչս, և զհայրն իմ զՈվանէս, և զմայրն իմ զԳուլփաշա, և զկենակիցն իմ զՆինիփաւն, որ զիրքս ի ձեռս էր՝ տարածամ մեռաւ ի տղա հասակի ու զիս դառն ու տրտում արար, քան զի լաւ էր ևս էի մեռեալ քանց նա, և որդիքս իմ զԵղիա, որ զթով զյոս կոկեաց, և զկրսեր որդիս զՔաղէոս, և զզստերքս զԳումարշաւս, ու զփոքր զստրիկս Հագրեվարդս, որ սպասատրէր ինձ ի դառն ժամանակիս: Բայց խոշորութեան և սխալանաց անմեղաղիր 461բ լերուք, զի ևս ի | յիմ ժահահատութենէս և ի տրտմութենէս այս շափ կարացի:

Եւ ևս՝ Սիրաղեղս, ետու ի գուռն նորակնունք Աստուածածինն ի յարհնեալ և ի տիրախնամ զեղն Փարպի: Յառաջնորդ գեղիս տէր Սահակն և Քարբմանչի վանացն տէր Մովսէսն, ու տէր Ազարիէն, տէր Ստեփանոսն, որ յամենայն տաւնի զյիշատակս կատարեն անխափան, մանաւանդ յայտնութեան ու զատկի, զանբիծքն ասելով, շարական հանգստեան, աւետարան Ղուկաս. Մի երկնչիր հաւտ, Աստուած անեղ, և Քրիստոսի փառք յախտեան, ամէն:

Եւ զտանուտէրքս զեղիս՝ զՇահագիգ, զխաւճա Մովսէս, զՍատաղէն, զԵզաանբաշխն, աստուած զսորա անասանս պահէ զարմաւր և զաւակաւր, ամէն:

Բ

125ա Աւա՛խ, աւա՛խ, զի ի բազում տրտմութենէ քունս կու տանէր վասն կողակցին իմոյ, որ մեռաւ ու զիս ու զտղայքն որբ արար ու մճրճեց: Լուսամուտովն անձրեն զգիրս եղծեց, թողութիւն արէք, ո՛վ սուրբ ընթերցողք, վասն աստուծոյ սիրոյն...

* Փակագծերի մեջ անվամբ հատվածը քերված է: Գծվարութեամբ միայն հնարավոր է լի-
ւում կարդալ չնչված տառերի ազոտ հետքերով:

Գ

183բ Զհոգի ստացողի սուրբ գրոցս՝ զՍիրաղեղ աղին, և զամուսնոյն՝ զԼի-Տիկնին, և հարազատ որդոյն զԵվաաշին, և ծնաւուց նոցին, ամէն: Եւ զհոգեւոր առաջնորդն Փարպոյ՝ զտէր Սահակն յիշեցէք ի Քրիստոս:

221

Յ Ա Յ Ս Մ Ա Ի Ո Ի Ր Ք

Մ. Ազգերան, Կիսկատար վարք սրբոց, ԺԱ, էջ 2Ը—2Թ,
Ղ. Ալիշան, «Այրարատ», էջ 443

Գրիչ՝ Վրքանէս կրօնաւոր վայր՝ Արարաղեան գաւառ, Ուրծայ (Առշառէրեկի) անապատ

Փառք... (և յետ զնելոյ ժԲ. պատճառս ի գովութիւն վասն գրելոյ և կարգալոյ զվարս սրբոց, ի վերայ բերէ զբանս վասն հեղինակին, այսինքն Գրիգորի Խլաթեցոյ Մերենց, ասելով)*. Այլև ըստ այսմ յարացուցողի՝ ամենագովելի, երջանիկ, ընտրեալ, պատուելի և աստուածահաճոյ, ամենայն գովութեանց արժանաւորեալ, արի և քաջ սուրբ վարդապետն Գրիգոր, սիրելի գտեալ ամենայն սրբոց՝ ի տօնախմբութիւն անյապաղ առանց ձանձրանալոյ մի ըստ միոջէ կատարելով զտօնս սրբոցն, նահապետաց, նախահարց, սրբոց մարդարէիցն... սրբոց առաքելոցն, սրբոց մարտիրոսացն, սրբոց հայրապետացն, սրբոց ճգնաւորացն, և սրբոց թարգմանչացն, թագաւորացն, և կուսանացն. կատարեալ և ընտիր օրինակէ առաջին սուրբ վարդապետքն փարթամացուցեալ էին. և յետոյս սուրբ և պատուելի աստուածահաճոյ վարդապետն՝ Գրիգոր Մերենցն՝ մեծաւ աշխատութեամբ իբրև զմեղու ժրաջան գտեալ՝ յաստուածաշունչ գրոց մեկնչաց, և Տօնական գրոց, ի Գաւաղանագրոց, ի Հարանց վարուց, ի Մարտիրոսոց գրոց, զոր և յինքնէ նորահրաջ պատմութեամբք սրբոց, և զարդարեաց զամենայն տօնս տերունական զաւետեացն, ծննդեանն, զտեառնընդառաջին, զարարչութեան արուքն, զայլակերպութեանն, զաստուածածինին, զսուրբ խաչին, և զխաչգիւտին և զամենայն տօնս սրբոց զարդարեաց: Տէր աստուած Յիսուս Քրիստոս զարդարեսցէ զնա հոգով...

Եւ ևս Էտիլչէս և Գ. (3) որդիքս իմ՝ Խաւաղատն, Ալահղատն և Շահպարտն՝ միաբանեցաք մեծաւ յուսով և փափագանաւր և յաւժարութեամբ սրտի, գրել տվաք զայս սուրբ գիրքս յիշատակ հոգւոց և ծնաւուց մերոց Փաղշանին, Էտիլչային, թամարին, և յիշատակ մեզ և մերոցն և ամենայն արեան մերձատրաց մերոց:

Արդ, գրեցաւ սա ի թվարբրութեանս Հայկազեան տումարի Զ. և Խ. (1491), ձեռամբ մեղապարտ և փժուռ գրչի Վրքանէս մեղասներկ կրաւնաւորի, ի դառն և ի նեղ ժամանակի, զի յոյժ նեղիմք յանարինաց և յանիրաւ պահանջողաց, ի գաւառս Արարաղեան, ի յանապատիս յՈւրծայ, որ կոչի Առշառէրեկ, ընդ հովանեաւ սուրբ Սարգսի և սուրբ Յակոբի, ի հայ-

* Փակագծերի մեջ անվամբ հատվածը պատկանում է Մ. Ազգերյանին:

րապետութեան տեսան Սարգսի, և մերոյ հայրապետի տէր Մանուէլի, և յաշխարհակալութեանն Պայտղուի, որդոյ Յաղպի*...

Աղաչեմ յիշել ի բարին և զվարպետն իմ զԽաչատուր քահանայն, որ զօրինակն շնորհեաց մեզ... Եւ տուաք ընծայ սուրբ Ստեփաննոսի նախակալիս ի զեղոյս Սակաբերդոյ, և սպասուոր սուրբ եկեղեցւոյս սուրբ Ստեփաննոսի ըՍտեփաննոս նորընծայ քահանայի:

222

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երևան 6400

ա

Գրիչ՝ Ստեփաննոս վայր՝ Նորատուճ գիւղաբաղաբ

231բ ...Եւ արդ, ես՝ անարժանս և մեղաւորս, որ չեմ արժանի թէ լեզուաւ միայն յիշել զանուն սուրբ Աւետարանիս, այլ իմ վստահացեալ ի մեղսաբաւիչն Յիսուս Քրիստոս, որ ասաց թէ՛ Եկայք առ իս ամենայն աշխատեալք և բեռնաւորք և ես հանգուցից զձեզ:

Արդ, գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ի յերկիրն Գեղամայ, ի գեաւղաբաղաբս Նորատուճ, ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնիս և այլ բազում եկեղեցեացս, ի հայրապետութեանն տէր Սարգսի, և ի թվականութեանն Հաոց ՋԽ. (1491), ձեռամբ մեղապարտ և անարժան Ստեփաննոսի՝ անիմաստ և փծուն զրչի: Այլ և խոշ/որութեան և սղալանացն անմեղադիր լեբրուք, զի էաք ի զարիպութեան՝ անտեղ և անբնակ, եւ յետո Ստեփաննոս քահանայն եղև մեզ հանգստարան.

232ա

Հանգչի հոգին իւր արքայութեան,
ԶԳույլաբուն՝ մայրն մեր հոգեական,
Եւ զԹանկաւոյ՝ մայրն իմ աւագանական,
Եւ սորայ յոյժ աշխատեցան՝
Ետուն մեզ կերակուր ախորժական,
Աոցեն զվարձս ի հանգստեան,
Յորժամ նստի տէր ի ատեան
Աննէ զհամարն տնտեսութեան:

Եւ որք հանգիպիք սմա տեսութեամբ կամ ընթերցմամբ յիշեսչիք յաղաթս ձեր Ստեփաննոս գրիչ և ստացաւդ սուրբ Աւետարանիս:

* «Եւ ես էտիշեա» բառերով սկսւող հատվածից մինչ այստեղ նմանահանութեամբ հրատարակելուց հետո (էջ 443), Այիշանը լրացուցիչ տեղեկություններ է հայտնում հիշատակարանի մասին: Ըստ այդմ այնտեղ հիշվում են «Տէր Գալուստ վանաց հայր և փակակալ սուրբ ուխտին, Ծովանէս մահողանին, ընդ որս յիշէ և զՀանէս միայնակեաց, հանդերձ ալլովք, զվարպետ իւր Խաչատուր քահանայ, և զաշակերտ իւր նախապետ սարկաւագ, և զտէր Զաբարիա, և յաշխարհականաց զՋեանշէն և զԿենակիցն իւր զՍիւլիկն, և զայլս ոչ սակաւ»:

Այսաւր, որ յիշատակարանս գրէաք Մեք խիստ կանուխ խաւիժ կերաք, Յետ այնոր նատանի կերաք*:

բ

Ստացող՝ Վելի

232ա ...Արդ, ըստացող սուրբ Աւետարանիս Վելին, որ էառ սուրբ Աւետարանս յիշատակ հոգոյն իւրոյ, և զաւակացն իւրոյ Վարդանին, և թոռին տէր ըՍտեփաննոսին, և ծնողացն Գույմելիիին, և եղ[բ]այրացն ամենեցուն, ամէն: Ո՛վ հանդիպողք, թողութիւն արարէք [յ]անցանաց սոցա՝ աստուած թողցէ զ[յ]անցանս ձեր, ամէն**:

Եւ զիս՝ անարժան Առաքել հարեղէս և մեր հոգևոր որդի Գալուստն Աղբնեցի. և յիշեցէք մեղայապարտ Առաքելս, որ փոքրիկ յիշատակարան գրեցի, յիշեցէք ի մաքրալիպայլ աղալթս ձեր, ամէն***:

223

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երևան 6352

Գրիչ՝ Մանէլ վայր՝ Գեղամայ գաւառ, Փառակունիս գիւղ

ա

285ա ...Շնորհաւր և ողորմութեամբ ամենակալին աստուծոյ սկսայ զսուրբ Աւետարանս՝ զվտակ քառագէմ, և ներողութեամբ հզարին կատարեցի անպիտան և ախմար գրիչ սուտանուն Մանէլ էրէց՝ յետին ամենայն կարգաւորաց. զոր և յերեսս անկեալ աղաչեմք զհանդիպելաբս ի սուրբ աւետարանիս՝ յիշեցէք ի սուրբ յաղաթս ձեր զստացաւդ սորա զԱմիր-եղդինն, և զորդիքն իւր՝ զԹաղէոս քահանայն, և զԱլեքսանտոսն, և զՄաթէոսն, և զԿենակիցն իւր աստուածապաշտ զՇամամն, և զհարսներն իւր

285բ զԴաստագույն և զԷսան-Փաշէն, // և զփոքր որդիքն իւրեանց զնորարոյս՝ զՄարտիրոսն, զԴաւիթն, զՅուականն, [և զՀասանջանն, Արսենն, զԱկովրբն]****, և զղոտերքն իւրեանց զԽոնձէն, և զՄարթէն, և զԹաղա-Մելիիին յիշեցէք ի Քրիստոս աստուած, որ յոյժ փափագանաւր ըստացան զսմա ի հալալ վաստակոց իւրոց՝ յիշատակ իւրեանցն, և ծնաւոյց իւրոց՝ մեծ հաւրն Մուրատին և մաւրն Խոնտ-Խարունին, և մաւրբերն՝ Թաղա-Մելի-

* Այս վերջին շափական պարբերությունը գրված է 231բ էջի ստորին լուսանցքում:
** Ստացողի այս հիշատակարանը անթվական է: Հնագրական տվյալներով գրված պետք է լինի ժՁ դարում:
*** Հիշատակարանի այս վերջին պարբերությունը գրված է 231բ էջի առաջին սյունակի՝ ձեռագրի գրիչ Ստեփանոսի կողմից դատարկ թողնված տողերի վրա, ուր պետք է գրվեին ձեռագրի ստացողների անունները: Պարբերությունը կցում ենք ստացող Վելիի հիշատակարանին, որովհետև դրանք գրված են նույն (Առաքելի) ձեռքով:
**** Փակագծի մեջ առնված անունները լրացված են հետագայում, այլ ձեռագրով: Հիշված Հասանջանը, Ակովրն ու Արսենը, հավանաբար, ծնվել են հիշատակարանի գրությունից հետո:

Բին, և բերն իւր Սալլրանին և Յուստիանին, և ամենայն արեան մերձա-
տրաց իրեանց, և աներին իւր Ջեանշին, և կենակցին իւրոյ զՀարսա-
րին...

Դարձեալ աղաչեմ զձեզ, ո՛վ ընթերցալոք սուրբ գրոցս, յիշեցէք ի
սուրբ յաղաթս ձեր զաստուածապաշտ առն զՍտեփանոս, և զկենակիցն
իւր զՀիրիբն, և զգուտորն իրեանց զՀեղինէն, և զորդին զՄարտիրոսն,
որ բազում փափագանաւ արձնական եղեն ի գինս յայս Աւետարանիս ի
հալալ վաստակոց իրեանց, յիշատակ իրեանց, և ծնաւոյցն իրեանց՝
286ա հաւր իւր Չինիկին և մարն // Սառային, և բերացն իւր Թուղձամին և Թա-
մամին, և ամենայն արեան մերձատրաց իւրոց, ի վայելումն Թաղէոս
բահանային, և եղբարցն իւրոց, և որդոց իւրոց...

Գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ի թվականիս Հայոց ՋԽ. (1491), ձեռամբ
յոզնամեղ և փցուն գրչի Մանելի, ի գաւառս Կեղամայ, ի գեղոս որ կոչի
Փառակունիս, ընդ հովանեաւ սուրբ վանորէիցս, ի հայրապետութեանն
տէր Սարգիս կաթողիկոսին, և ի երկրիս հայրապետին տէր Մելիխէր
արհեսպիսկոպոսին, ի ժամանակիս, որ և խանկարեցաւ թագաւորութիւնն
Յեաղուպ-բէկին՝ և մեռաւ, և նստաւ ի տեղին իւր Պայտեղուրն փոխանակ
հաւր իւրոյ...

Բ

228բ ...Չվառիկ աղախինն Քրիստոսի յիշեցէք ի բարի, որ մեզ մէկ սու-
րահի զինի բղրկեց իւր սեղանովն, աստուած զիւր մեղքն թողու՞:

224

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն
Նոր Ջուղա 561, ՄՏՄ

Վաճառող՝ Սարգիս
վայր՝ Տաթև

212բ Ես՝ տէր Սարգիս եպիսկոպոս Տաղեացի՝ սուրբ Աւետարանս իմ ան
/// որդոյն տէր Մարտիրոսայ, իւր կողակցին /// և որդոյն Գինոսայ, իւր
հալալ ապրանաց երես զգինն ՃԾ. (150) տանկայ՝ էա զԱւետարանս:
Ես՝ Սարգիս եպիսկոպոս իմ կամաւ և յաւժարութեամբ ծախեցի զսուրբ
Աւետարանս Մարտիրոսայ. ով որ այլ տաւի անի՝ այլ անիծած և կապա-
նացն իւրն ընկնի, մասն ու բաժին Ուղային առնու և ընդ Վայենի:

Ես տէր Մարտիրոս տուի զԱւետարանս իմ հալալ արդիւնից իշա-
տակ ինձ, և ծնողաց իմոց՝ հարն իմ Բեանիսայ, մարն իմ Զարպար-
սայ(՞), կողակցին իմ Գրացոց(՞), որդոյն Գինոսայ: Ով որ կարդայ աս-
տուած ողորմի ասէ:

Ի թվին ՋԽ. (1491):

* Ձեռագրի ծաղկող Սարգիս եպիսկոպոսի հիշատակագրութիւնները տե՛ս 1496-ի թվա-
շարքում:

Ճ Ա Ռ Ը Ն Տ Ի Ր

Երեան 4822

Գրիչ՝ Մովսէս
վայր՝ Արծկէ

471ա Փառք ... որ ետ կարողութիւն տկար անձանց մերոց՝ Մովսէսի և
Յակոբի, հասանել յաւարտ հոգեւորոգ տառիս, որ կոչի Ճարնտիր, ի բա-
ղաբիս Արծկէ, ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնիս, և Պատերազմի
սուրբ նշանիս, և սուրբ Ստեփաննոսին, և սուրբ Սքանչելագործին, ի
խնդրոյ աստուածատէր տանուտրոջն պարոն Խալիֆին, յիշատակ իւրն, և
ծնողաց իւրոց՝ Գորգուն և Սալչուկին, և մեծ պապուն իւրոյ Մինասին, և
մեծ մամուն Հալուայ-Խարունին, և եղբարցն իւրոց կենդանեացն Միրի-
չանին և Մուրադին, և հանդուցելոցն Մինասին և Աղաջանին, և կենակ-
ցին իւրոյ Բէկի-Խարունին, այլ և հարսինն իւրոյ Մսր-Մէլիֆին, և
որդաց նորին՝ Մէնէրին և Վաչօին, որ են որդիք Միրիչանին, և բրեւոց
Խալիֆին՝ Թիլիփաշին, Գուլամին և Նադարին, և հորբուերն իւրոյ Գուլ-
փաշին, և որդոցն իւր Աստուածատուն, և Ազատին՝ անպարտ նահատա-
կին, որ յայսմ ամի անմեղ սպանեաւ ի յանօրինաց, ի դրանն իւր, և սուր
մեծ եթող ծնողաց և ազգականաց իւրոց:

Եւ պատճառ սպանման նորա եղև այսպէս, զի յայսմ ամի, որ բո-
վանդակեցաւ թվականս մեր ՋԽ. (1491), եղև մեծ խռովութիւն ի վերայ
երկրի: Զի մեռաւ Աղուայ փառշահն ի թախթն իւր՝ ի Թաւրէզ, և մեռաւ ընդ
իւր մայրն և եղբայրն: Եւ Սօֆի-Խալիլն եզ ի թախթն զորդի փառշահին
զԽայսանղուրն, և կոտորեաց ի յազգէ փառշահին, որ էին բայանդուտ,
աւելի քան զբասնն մեծամեծ պարոնայր: Եւ բազում զօրս ժողովեալ և
աճապարեալ գնաց ի յԵրաղ, և անդ ի Համաղան կոտեալ և բազում պա-
րոնայր ի սուր անցան: Եւ կոտորեալ զնոսա դարձաւ և դիմեաց ի վերայ
Սուլէմանին, որ էր ի դաշտին Համրայ, առ ստորոտ Սեաւ լերինն, մա-
քանեալ պատերազմաւ ընդ Գուլարին, որ էր եղբորորդի Սօֆի-Խալիլին,
և էր մեծ պարոն և ուլուարէկի: Եւ մինչ Սօֆին ի Բեւերի եհաս, Սուլէման-
րէկն կոտեալ կոտորեաց զզօրսն Գուլարուն և եսպան զնա: Եւ անտի
դարձեալ եկն ընդդէմ Սօֆուն: Եւ Սօֆին եկեալ կոտեաց զաշխարհս մեր,
և զնացեալ եհաս առ // ափն Եփրատայ, ի դաշտին Մանձկերտու: Եւ Սու-
լէմանն անցեալ միւս կողմով ծովուն և զնացեալ եհաս յերկիրն Գաւաշից՝
հանդէպ Աղբամառայ, և անդ զօրաժողով առնէր: Իսկ Սօֆին դարձեալ
զիմեաց ի վերայ Վանայ և Ոստանայ՝ բարկութեամբ լի, ի յաւերեալ զաշ-
խարհն և կորուսանել զտէր աշխարհին զՍուլէմանն: Եւ ընդ անցանկն
աւերեցին զերկիրս Արծկոյ, և աւար հարին, և բազում ոճիրս զործեցին, և
մարդիք սպաննեցին: Վասն որոյ և յայսմ դառնութեան ատուրբս սպան-
նաւ բարետեսիլ և քաղցրահայեաց մանուկն Ազատ. և սուր անպատմելի
եթող ծնաւոյց իւրոց և ազգականաց:

471բ Իսկ Սօֆին գնացեալ աւերեաց զԱմուկ, զՎան և զՈստան՝ երկրովն,
և արար առ և թալան և շատ աւերք: Եւ զվաներն առաւել աւերեցին, զի

ղղարանսն գտին, և զգրեանսն* և զամենայն սպասք եկեղեցեացն յաւար առին: Իսկ Սուվէմանն կոտորեաց զքուրդն էգրիճըշէր, որ եկեալ էր յետնէ՝ դարան գործել նմա, անձինս ԳՌ. (3000): Եւ անտի դարձեալ դիմեաց ի վերայ Սօֆուն, և եհաս ի դաշտն Վանայ, և կոտորեաց զնա անդ. և առեալ զորդի փատշահին և տարեալ եզ ի Թաղթն:

Եւ մինչ այս պատերազմս աստ գործեցաւ, եղեալ էր նոյնպէս ահագին պատերազմ ի Շիրազ, և սպաննաւ քաջն Ղայիքմագ, որ ոչ էր նման նմա ուժեղ մանուկ ի յազգն թուրքմանաց: Եւ միւս այլ կոխ ի Մանձկերտ եղեւ, մինչ Սօֆին անդ էր, և կոտորեցան և անդ եւս բազումք: Եւ յետ այսոցիկ, համարձակեցան ազգն Վրաց, և ելեալ ի դուրս՝ շատ աւերք արարին, և զհայ և զտաճիկ թալանեցին, և շատ վրդովմունք եղև, և զեղք և զաւորք աւերեցան: Եւ եղև սղութիւն հացի և ամենայն իրաց, զի կապեցաւ ամենայն աշխարհս, որ ոչ կարէին ի տեղաց ի տեղ երթալ: Եւ եղև ջերմն յուով և ցարք ազգի-ազգի ի մարդիկք:

Այս ամենայն գործեցաւ ի յայսմ ամի, որ էր թվական մեր Զ. և Խ. (1491):

Իսկ ես՝ Մովսէս գրիչս, ի սոյն դառն և դժար ամի ձեռնարկեալ գրեցի զհոգիանորոգ տառս յիշատակ բարի և բարեխօս առ Քրիստոս վերոյյիշեցեալ տանուտորջն Խալիֆային և ամենայն արեան մերձաւորաց նորին՝ կենդանեացն և հանգուցելոցն: Վասն որոյ աղաչեմ զընթերցողք և զլսողք շահաւետ // կտակիս յիշել ի Քրիստոս և աստուած-ողորմի ասել պարոն Խալիֆային, և իւր ծնողացն՝ հարցն և մարցն, եղբարցն, և քրերցն, և ամենայն ազգականացն: Եւ զի ետ ընծայ և նրէր ի գեղն իւր Պեշեւազումերն, ի դուռն սրբոյն Գէորգեայ և սրբոյն Յովհաննու Մկրտչին, ի վաչելումն մանկանց սուրբ եկեղեցոյ...

Գարձեալ, աղաչեմ յիշել ի տէր և աստուած-ողորմի ասել և մեզ՝ գրագրացս Յակոբ գրչին՝ և իւր հօրն Յովանէս քահանային, և ամենայն արեան մերձաւորաց նորին:

Այլ և ինձ՝ Մովսէս գրչիս, և ծնողացն իմոց՝ Դանիէլ քահանային, և Հայ-Խարունին, և հօրեղբարցն իմոց Կիրակոս կրօնաւորին, Սիմէոնին և Սերունին, և որդոյ նորա տէր Աագիւն, որ յայսմ ամի կտրրճամահ եղև ի տիս մանկութեան և կսկիծ դառնութեան հասոյց մեզ... Այլ և յիշել բարի կամօք զնորահաս մանկունս իմ՝ զՄիքայէլ և զԱնանիա, որ աշխատեցան ի նշայել և ի կոկել թղթիս...

Գարձեալ, աղաչեմ ի տէր Յիսուս յիշել զարժանաժառանկ տառիս զքահանայք ժամանակիս՝ զտէր Յովանէսն, զտէր Վարդանն, զտէր Սահակն և զՍտեփանոս սարկաւազն, զոր վայելել տացէ նոցա զտէր զգիրքս ի յերկար ժամանակս և փոխանակ լաւ պահելոյ և խնամելոյ վարձս բարեաց նոցա տացէ տէր աստուած, ամէն:

* 1489 թ. ընդօրինակված Երևանի № 5860 ձեռագրում կա մի անթվական հիշատակարան. «Գարձեալ, յիշեցէք ի սուրբ յաղօթս ձեր զԲարխուդարն, և զծնաւոյս իւր զՅովանէս և զմայրն իւր զՆիգար-Փաշէն, և զկողակիցն իւր զԳուլամ-Փաշէն, որ զսուրբ ի գիրքս ի Սօֆու գերութենէն աղաւեսաց և ետ ի տէրն իւր...» (էջ 448բ):

Ամենայն հավանականութեամբ այդ հիշատակագրութիւնն արված է կամ 1491 թ. կամ դրանից մի քանի տարի հետո միայն:

Գրիչ՝ Յակոբ վայր՝ Արծկէ

244բ Աւրհնութիւն ... որ ետ կարողութիւն սխալամիտ և ասմար գրչի Յակոբի եպիսկոպոսի հասանել յաւարտ Գանձարանիս՝ ի դառն և ի շար ժամանակիս, որ բազմացեալ են անարէնք ի վերայ երկրի և զքրիստոնեայք ի յերերմանի կու պահեն:

Եւ արդ եղև գրաւորութիւն սորա ի քաղաքն յԱրծկէ: Ջի իմ եղբայրն՝ շնորհալից քահանայն Ղազար՝ քստասուն և ինն գանձ գրեաց և ոչ ժամանեաց յաւարտ գրոցս, այլ ի տիս երիտասարդութեան և ի հասակ մանկութեան դառն և տարալ/ժամ մահուամբ յաստուած փոխեցաւ և եթող մեզ սուր անմըխիթար, և գիրքս անկատար մնաց:

245ա Եւ ես՝ մեղոցեալ գրիչս Յակոբ եպիսկոպոս՝ դառն սրտիւ և տխուր գիմար գրեցի մեղաւոր ձեռամբս մինչև ՀԵ. (75) գանձն ի սուրբ ուխտիս որ կոչի Խնդրակաւաւար, ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնի լուսանկար տաճարի, ի հայրապետութեան տեան Սարգսի ընդհանուր Հայոց կաթողիկոսի, ի թուականութիւնս Հայկազան տոմարի ՋԽ. (1491) ամի, յաշխարհակալութիւն ազգին նետողաց Աղուր-բէկի, որ յայսմ ամի բարձաւ ի միջոյ և նստաւ ի Թաղթն Խաղէրբէջան Սօֆի-Խալիլն, և Սալեմանն ի Միջագետս Ասորոց, և աշխարհս ի տարտարոս են, միթէ աստուած քաղցրանայ և աշխարհս խաղաղանայ:

245բ Եւ արդ, ես՝ թափու/րս ի բարեաց և փարթամս ի շարեաց սուտանուն Յակոբ եպիսկոպոսս աղաչեմ զձեզ ... յիշեսցիք զծնողսն իմ, զհայրն իմ զՆերսէս քահանայ, և զմայրն իմ զԽարուն-Մեղիք, և զեղբայրն իմ զՇնորհալից քահանայն Ղազար, որ երբ աշացս խաւար, և զքրերքն իմ զՔիչի և զՉինար, և զեղբարորդին իմ Չաբարիայ սարկաւազն, որ թուղթս կուկեաց, և զհոգևոր մայրն մեր զԲէկիին, որ շատ երախտիք ունի ի վերայ մեզ յիշեսցիք և լի բերանով և ուղիղ սրտիւ աստուած-ողորմի ասացէք...

Ձձեզ աղաչեմք հայրք իմ զթածք
Անմեղազիր լեր սխալանաց,
Ջի իմ եղբայրն յիսնէ զնաց,
էր շնորհալից՝ և անուշասաց.
Որբերն խիստ են շիւարած,
Իրեանց կտրիճ հայրն է մեռած,
Մէկն է բոկիկ ու զլխիբաց,
Մեան տկուզ՝ մարմինն ի բաց,
Նոքա կարօտ ամէն բարեաց,
Տխուր նստին և դեզերած:
Փորս և աղիքս է զալարած,
էլ ճար չունիմ քան զտէր աստուած,

Որ ինքն տէր է անտիրաց՝
 Նախախնամող որբոց՝ և այրեաց,
 Զմեզ շթողու ինքն ի ձեռաց,
 Փրկէ զմեզ ի փորձանաց
 Եւ ի ձեռաց անաւրինաց.
 Զանկարգս ի կարգս քահանայաց,
 Որ անարժանս եմ ի գրչաց.
 Մաքրէ զհոգիս իմ ի մեղաց,
 Արժան առնէ լուսոյն փառաց,
 Զի մեզ և ձեզ մասըն բարեաց
 Պարգևեացէ Քրիստոս աստուած:

Բ

244ա Որք կարգայք՝ և ասէք և եղանակէք,
 Զմեղուցեալ Յակոբ գրբիչս յաղաթս յիշեցէք.
 Աղաչեմք զձեզ լալով անդադար
 Յիշեցէք յաղաթս զշնորհալից եղբայրն իմ զՂազար,
 Զի և նա զըրեաց ըզկէս գանձիս ճարտար,
 Զժամանեաց յաւարտ սուրբ գրբոցս՝ զմեզ արար շիւար:
 Իմ աղիքս ի փորս է առէր գալար.
 Մեռաւ իմ եղբայր պատուական, վա՛յ է ինձ հազար:
 Ըձեզ աղաչեմ պանծալի եղբայր,
 Զեղկելի գրիչքս յիշեցէք յաղաթս անդադար:
 Թէ ձայնդ է անուշ և քաղցրաբարբառ՝
 Լաւ եղանակէ՛ և ուրախ լեր դու սրբտովդ յաւժար:
 Թէ բառդ է խոշոր, մարդոյ դուր շի գար,
 Ի դատէ կացիր եղկելի՛ մըտաւք խելագար:

227

Շ Ա Ր Ա Կ Ն Ո Յ

Երոտաղէմ 1741

Գրիչ՝ Մառքէոս
վայր՝ Աղթամար

375ա ...Աստանաւոր յանկ ելեալ աւարտեցաւ տառս Մանրուամանց... ձեռամբ անիմաստ և անարհեստ գրչի Մառքէոսի, յաստուածախնամ կղզիս Աղթամար կոչեցեալ, ի հայրապետութեան տեառն Զաֆարիայի, և ի թուականութեան հայկազեան տումարիս յինհարիւրի և ևս. (40)-ին (1491), ի դառն և ի սաստիկ տրտմութեան ժամանակի: Յորում ամի անողորմ և քաղցր կամք արարչին ի դառնութիւն շարժեալ յիրական արարածս, որ ելեալ ոմն անիծեալ ի յաստուծոյ Սովֆի անուն ի Քաւրիզայ, և եկեալ բազում զաւրաք ի Վան քաղաք, և աւերեալ և զբազումս աւար և գերի արարեալ և զսպասք եկեղեցոյ և զԱւետարան և զամենայն սրբութիւնսն և զգրեանքն տարեալ գերի: Եւ ով կարէ պատմել զաւերն, զոր արար: Եւ

եկեալ ի յՈստան քաղաքն, և անտի եկեալ Երոխտալով նստաւ ի դաշտն Գաւաշիցն, դէմ յանդիման տեղույս: Եւ զայրանայր ի վերայ մեր որպէս զգազան պիղծն այն, և բազում շարիս խորհէր, թէ առնում զտեղն և զամենայն սրախոյնող առնեմ և զսրբութիւնսն քակեմ: Որով՝ սաստեալ սուրբ Խաչի զաւրութեանց յետս դարձոյց զնա. և գնաց Սուլիման-բէկն զհետ, և կոտորեաց զնա ի դաշտին Վանայ, և կորեաւ ա՛իծեալն յաստուծոյ Սովֆի անունն այն:

Արդ ի յայս դառն աւուրբս զրեցի զգիրքս զայս յիշատակ հոգոյ իմոյ և ծնաւդացն Կարապետին և Խաւնձա-Խաբունին, և հաւրեղբար տէր Յովանէս եպիսկոպոսին, և եղբարն իմոյ Ագիգրէկին...*

228

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Նոր Զուղա, 388, ՍՏԱ ՄՏՄ

Գրիչ՝ Յոնաննէս
վայր՝ Համաւսեց գիւղափաղափ

242ա ...Արդ, գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ի թվականիս Հայոց ՋԽ. (1491), ձեռամբ անիմաստ և անարժան գրչի Յոնաննէս արեղայի ... ի հայրապետութեան տեառն տէր Սարգսի, և ի դանութեան Քայսանդուրայ, որդոյ Աղուպ-բէկո, գրեցաւ ի գեղաքաղաքիս Համաւսեց, ընդ հովանեաւ սուրբ Կոթողիկէիս և այլ սրբութեանցս, որ աստ կան հանգուցեալ, ամէն:

Արդ, աղաչեմ զամենեսեան, որք հանդիպիք սմա յիշեցիք... զիս՝ զՅոնաննէսս, և զհոգեւոր զհայրն իմ զՅովաննէս, և զկողակիցն իւր զՍալքաւն-բաշին, և որդիքն իւր, և զդասերքն իւր, և զհոգեւորն՝ զհաւատուոր քոյրըն իմ զԽաւրամգէն, որ շատ աշխատանք կրեց ի գրել սուրբ Աւետարանիս... Արդ ցանկացող եղեալ սուրբ Աւետարանիս և ետ գրել Ղասումն ի հալալ արդեանց իւրոց յիշատակ իւրն և ծնողաց իւրոց Արդուսին, Սիր-Խաբունին, և եղբարցն Յոնաննիսին, Գրիգորին, Հայրապետին, Սարիբէկին:

229

Մ Ա Շ Տ Ո Յ

Երեան 959

Հետ. ստացող՝ Գաւիթ
վայր՝ Բերդակայ վանք

309ա Զվերջին ստացող սուրբ տառիս զԳաւիթն և զկենակիցն իւր զԲէկին և զԿիրակոս երէցն և զծնողսն իւրեանց յիշեցէք ի Քրիստոս և լի բերանով աստուած-ողորմի ասացէք նոցա, որ ազատեցին յայլազղեաց և ետուն կրկին ի դուռն սուրբ Յովանիսին Բերդակոյ և սուրբ Աստուածածնին՝ յիշատակ հոգոյ իւրեանց և ծնողացն, աստուած զիւրեանց մեղքն թողու և

* Հայտնի է նաև, որ Աղթամարում 1491 թ. Կարապետ գրչի կողմից, ընդօրինակվել է Մայր մաշտոց (տե՛ս 3. Թոփճեան, Յուլյակ և. Գատեանի, Բ, էջ 55):

ազատէ զնոսա ի շարէ և ի մեղաց, ամէն: ՋԽ. (1491) Թիւն ազատեցին զսուրբ գիրքս Կիրակոս Հալոջ էրէցն և Դաւիթն ի Սօֆու Թալանէն, գնեցին ի հալ[ալ] արդեանց և ձրի յուղարկեցին ի Քերդակա վանքն յիշատակ հոգոյ իւրեանց. և որք հանդիպիք աստուած-ողորմի ասացէք, և աստուած ձեզ ողորմի, ամէն:

230

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Ե. Հալայեան, Յուցակ Վասպուրականի 211, սյուն, 517—518, Շատախի Դաշտի Թաղի եկեղեցի

Գրիչ՝ Իսրայել վայր՝ Շատախ, Անջողոնց վանք

Փառք... Ուստի և տեսեալ զսորայս անճառ փրկագործութեան խորհուրդ՝ ոմն պատվական Վարդան, ցանկացաւ աստուածախօս սուրբ Աւետարանիս, և ետ գրել յիշատակ հոգոյ իւրոյ, և ծնողացն՝ հօրն Գրիգորին և մօրն Փօղվանդին, և եղբայրց՝ Սարգսին և Աւետիսին, և հօրեղբորորդւոյն Մուրադին, և հօրն Աստուածատրոյն, և մօրն Շամամին, և միա հօրեղբայրն Սուլտանշին, և զաւակացն՝ Հայրապետին, Շահստանին, Սուլտանշին, և Բաղդասարին, և Ղազարին, և Դարմանին:

Եւ արդ ես՝ յետինս քահանայից, անարժանս ի մանկունս եկեղեցւոյն, հրաման առեալ ի պատուիրանադիր առաքելական բանէն, որ ասէ. Յոր կոչումն կոչեցար՝ ի նմին կացջիր: Եւ արդ իմ, ո՛չ բերելով զայսպիսի վատահովիտն, այլ ունայն յամենայն բարեվայելչութենէ, որ առաքինեացն է համարձակութիւն, այլ ի բարեխօսութիւն մաղթելով զամենայն սուրբ[ս]ն և ի մարդասիրութիւն աստուծոյ յուսադրեալ զկործանեալ լքեալ անձն իմ եղկելի:

Ո՛վ դիրակործան մարմին երկրածին, որո՞վ ձայնարկութեամբ զքեզ աւաղեցից կամ զի՞արդ [և] զորո՞ց նշանակեցից. զմարմնական տարածմանց, եթէ՞ զհոգեկան սխալանաց, զկամայի՞ց, եթէ՞ զակամայից, զոր ոչ բաւէ նամակս վերաբերել և կամ ի գիր շարաբառնել: Այլ գիտողին ըսգաղտնեբեակսն, նմա առաջի կարգեալ հողից գանձն իմ մաղթանօք, որ կարողն է կեցուցանել և վերստին հրաշագործել յիս՝ աղօթիւք ամենայն սրբոց:

Արդ, գրեցաւ սուրբ Աւետ[արանս] ձեռամբ Իսրայել անիմաստ և տխմար գրչին: Եւ իմ անընդունակ գոլով յարուեստ զրչութեան և բազում մեղաց ցնորիւք պաշարեալ, թէ յոտից մինչև ցզուլս չիք առողջութիւն, այլ ըստ կարի մերում, զոր պարգևեաց մեզ մարդասէր հոգին, բազում աշխատեալ իմ՝ գրեցի անարժան ձեռք իմովք, յընտիր և յըստոյգ յօրինակէ, կենաւք տառապանաւք:

Գրեցաւ ի յերկիրս Մոկաց, ի քաղաքս որ Շատան կոչի, յոտ [ս] և ի դուռն սուրբ Աստուածածնիս Անջողոնց, ի թուականիս Հայոց ՋԽ. (1491) ամին, ի դառնացեալ ժամանակիս, որ սարսրեցաւ յերկիրս ի զար[նա] յնային ժամանակին:

231

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երևան. 6273 (Ղ. Փիրդալեմեան, նշխարք պատմութեան հայոց), էջ 361, Մարզվանի եկեղեցի

Գրիչ՝ Առաքել վայր՝ Աւագ վանք

....Արդ, աղաչեմ զձեզ, ո՛վ մանկունք նոր Սիոնի, որք հանդիպիք այս սուրբ Աւետարանիս՝ կարդայք և օգտիք ի սմանէ, յիշեցէք սրտի մտօք յաղօթս ձեր զծոյլ և զհեղզ ծառայս ծառայիցդ աստուծոյ զԱռաքել սուտանուն արեղայ: Եւ գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ի դուռն սուրբ Առաքելոց, որ կոչի Աւագ վանք, ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնիս և սուրբ Կարապետին, և այլ բազմահաւար սրբութեանցս, ի յառաջնորդութեան տէր Յոնաննէս եպիսկոպոսի, ի թուին ՋԽ. (1491): Եւ այլ աղաչեմ անմեղադիր լինել խոշորութեան և սխալանաց, զի կար մեր այս էր. և որ յիշէ յիշեալ լիցի ի Քրիստոսէ աստուծոյ մերոյ, որ է օրհնեալ յաւիտեանս:

232

Յ Ա Յ Ս Մ Ա Ի Ո Ի Ր Ք

Երևան 7366

Գրիչ՝ Մարտիրոս վայր՝ Բաբերդ

ա

655ա ...Արդ, աւարտեցաւ քրիստոսահիմն և աստուածաշէն քաջ նահատակաց և մարտիրոսաց հոգիարուխ սուրբ տառս ի թվականութեան Հայոց Մեծաց Ջ. և Խ. (1491), ի խնդրոյ մեծահաւատ և աստուածասէր քրիստոնէիցն և հարազատ եղբարոցն խոճայ Չրախին և խոճա Փիրումին, ...յիշատակ իւրեանց, և ծնաւոյց իւրոց Ամիր-Տատային և Ուլու-Խաքունին, և զաւակաց իւրեանց փոքր Տատային և Պարոնին, և այլ ամենայն արեան մերձաւորաց նոցին...:

655բ ...Ստացան զսուրբ տառս ի հալալ ընչից իւրեանց... ի քաղաքս Բաբերդ, ի դուռն սուրբ Յոհան եկեղեցւոյն և այլ կենսակիր սուրբ նշանացն: Բայց գրեցաւ սուրբ մատեանս ի քաղաքս Բաբերդ, առ դրան սուրբ Աստուածածնին, ձեռամբ անարհեստ և թարմատար, մեղսամած Մարտիրոս գրչի:

Եւ որք հանդիպիք սմայ կարդալով կամ արինակելով՝ յիշեցէք ի սուրբ և ի մաքրափայլ աղաթս ձեր զվերոյգրեալքս ի սմա՝ զՉրախն և զՓիրումն և զամենայն արեան մերձաւորս նոցին և զմեղաւոր հոգս զՄարտիրոս սուտանուն գրիչս, միայն թէ արժան իցեմ:

Արդ, խոշորութեան և սղալանաց որ ի սմայ անմեղադիր լերուք, կար մեր այս շափ էր: Այլ և խնամով պահաւոր արհնին յաստուծոյ և յամէնայն սրբոց, ամէն:

Բ

Տէր և աստուած ամենայնի
 Եւ արարիչըդ համայնի,
 Յորժամ փառաւք զաս յաշխարի,
 Նըստիլ յաթոռ զատաստանի,
 Այց արասցէս քո ծառայի,
 Ստացաւդ ճառիս Յայսմաւորքի,
 Որ մինչ ի յայս կայր ի մարմնի՝
 Եւ աչժմ հոգով առ քեզ յուղղի*:

Գ

Ամենազար տէր իմ Յիսուս
 Ինձ ողորմեայ՝ մեղուցելոյս,
 Եւ բըժըշկեայ զցաւս ի հոգւոյս,
 Որպէս պատմի աստ՝ ի զըրոյս:
 Այլ և հայեաց ինձ՝ եղկելոյս,
 Որ աստ ծըփիմ ի մէջ ծովոյս,
 Վառեայ զճըրագ աշաց մարմնոյս
 Եւ անվընաս հան զիս ի լոյս**:

Դ

Մեծ վարդապետ և բաբունի
 Տէր Մխիթար*** հեղահոգի,
 Որ զովեցար յայսրմ ճառի
 Ընդ երանելեացն երանելի,
 Յորժամ զայցէ տէրն ամենի
 Նըստի յաթոռ զատաստանի
 Լեր բարեխաւս յայնմ ատենի
 Վասն եղկելոյս քարտուղարի,
 Այլ և ճառիցս ըստացողի՝
 Երկու եղբարցն, ի մի վայրի,
 Այց առնել տէրն յայնմ ատենի,
 Յորժամ զատէ զաղզս ամենի:

Ե

Ջձեզ աղաչեմ մանկունք բարի
 Եկեզեցոյ և սուրբ ուխտի,
 Որք հանդիպիք յայսրմ վայրի
 Յիշման արէք զիս արժանի՝
 ԸզՄարտիրոս մեռեալ հոգի՝

* Գրված է 223բ—224ա էջերի ստորին լուսանցքներում:
 ** Գրված է 251բ—252ա էջերի ստորին լուսանցքներում:
 *** Խոսքն ուղղված է Մխիթար Կերամանեցի վարդապետին, որի վարքի ստորին լուսանցքնե-
 րում (328բ—329ա էջերի վրա) գրված է այս հիշատակագրությունը:

Բարեաց թարուր՝ շարեաւք իլի,
 Ըզժրագրող այսրմ տառի,
 Որ Յայսմաւորք անուն կոչի*:

233

Գ Ի Ր Ք Չ Ե Ռ Ն Ա Դ Ի Ր Ո Ւ Թ Ե Ա Ն

Բրիտ. թնգ. օր. 2615, Յ. Կոնիքեր, Յուցակ, 43, էջ 90

Գրիչ՝ Յովանէս
 վայր՝ Կեսարիոյ գաւառ,
 Գրիգորի Նիսացոյ վանք

108ա ...Գրեցաւ Չեռնագրութեան զիրքս ձեռամբ Յովանիսի յանցաւորի ի
 գաւառս Կեսարիոյ, ի հռչակաւոր անապատս սրբոյն Գրիգորի Նիսաց-
 ոյն: Ջի է լաւ և ընտիր արինակ, շինեալ և յարինեալ ի տէր Աաֆելէ
 Սիւնեաց եպիսկոպոսէ, եւ մեր վասն առաւել զեղեցկութեանն զրեցաք
 զսա ի թվ. ՋԽ. (1491)..»

234

Մ Ա Շ Տ Ո Յ

Տիրայր, Յուցակ Օքսֆորդի Բողլեան գրատան, Ms. Arm. E. 7.
 Երևան, Մատենադարան «Անհատական արխիվներ» թղթ. 119, էջ 400—401

Գրիչ՝ Յուսիկ
 վայր՝ Խարտիշարու վանք

201ա ...Գրեցաւ ձեռամբ յոգնամեղ և անարհեստ գրչի՝ սուտանուն Յուսիկ
 կրանաւորի, ի թրփս Հայոց ՋԽ. (1491), ի վանքս Խարտիշարու, ընդ հո-
 վանեաւ սուրբ Կարապետին և սուրբ Աստուածածնին և սուրբ Սարգ[ս]ի
 զաւրավարին, յառաջնորդութեան սուրբ ուխտիս քաջ բաբունապետ Սաե-
 փանոս վարդապետի և ԺՆ. (15) անձն արեղի, որ կան ի յայս լսարանիս:
 Ով ոք հանդիպիք ի սմայ յիշեցէք ի մաքրափայլ յաղաւթս ձեր զանարժան
 201բ գրչակս զմեղս/ասէր, և զծնաւդս իմ և զամենայն արեան մերձաւորս իմ,
 խոշորութեան և սղալանաց անմեղադիր լերուք, զի այս էր կարս իմ:

Յիշեսցիք և զստացաւդ սորայ զտիկին Մարթայն, որ ստացաւ զսա
 ի հալալ վաստակոց իւրոց՝ յիշատակ իւր, և ծնաւղաց իւրոց Աստուածա-
 տաւ քահանայի, և ամենայն արեան մերձաւորացն, ի վայելումն որդոյն
 իւրոյ նորածին Փարէոս քահանայի, և որք յիշէք՝ յիշեալ եղիսցիք ի Քրիս-
 տոսէ աստուծոյ, որ է արհնեալ յաւիտեանս, ամէն:

* Գրված է 630բ—631ա էջերի ստորին լուսանցքներում: Նման շափածո գրություններ կան
 Նաև այլ էջերում: Բացի այդ, յուրաքանչյուր վարքից հետո, գրիչը հիշատակում է ձեռագրի ստա-
 ցողներ խոճա Չրախին և Նրա եղբայր Փիրումին:

235

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երևան 6807

Գրիչ՝ Յունան

299բԳրեցաւ սուրբ քառաբուխ Աւետարանս ի Հա [յոց] թուականիս ՋԽ. (1491), ձեռամբ անարժան և մեղապարտ գրչի՝ սուտանուն վերակոչեալ, որ միայն զձեռ ունիմ և ոչ զգործն՝ Յունան եպիսկոպոսի, որ ոչ և մարժանի գրել զանունս ի կարգի, ի խնդրոյ սրբասէր և բարեմիտ քահանային Ովանիսին, յիշատակ իւր, և ծնողացն իւրոց, և եղբարցն, և աղագականացն, և կողակցին իւրոյ Մարիանին, և որդոցն իւր Ալեքսանդրին, և նորաբողբոջ զեռաբուս փոքր սարկաւազին Ազարիային, աստուած վայելել տացէ նմայ, ամէն:

Արդ, աղաչեմ զսրբազան դասս քահանայից *** յիշեցէք ի սուրբ աղաթս ձեր զմեղապարտ գրիչս և զստացող սուրբ Աւետարանիս զՅովանէս քահանայն, և զամուսին զՄարիանն, որ խիստ փափաք ունէին

300ա սուրբ Աւետարանիս վասն յիշատակի || իւրեանց:

Դարձեալ, կրկին աղաչեմ զամենեսեան, որ սէր ունէաք և արուեստ ոչ, զի խամ էաք և անկարող. խոշորութեան և սղալանաց անմեղադիր լերուք, զի կար մեր այս էր, և դուք յիշեալ լիջիք առաջի ահաւոր բեմին Քրիստոսի, ամէն:

236

Ճ Ա Ռ Ը Ն Տ Ի Ր

Ր. Կիւլէտերեան, Յուցակ Անկիւրիոյ 2, սյուն. 34

Նախագաղափարի գրիչ՝ Եսայի

301ա Գրեցաւ պատճառ և մեկնութիւն Բարձրացուցէիս, զոր արարեալ է երիցս երանեալ կաթողիկոսի Հայոց տեառն Ներսէսի, ի խնդրոյ Վարդան վարդապետի, որ կայ ի Հաղբատ ի դամբարանի, ի թվոյս հայկազեանս տումարի ինն հարիւր քառասուն (1491), ձեռամբ Եսայի քահանայի և պիտակ անուն վարդապետի, աշակերտի մեծի հոռտորի և գիտնական վարդապետի Ներսէսի:

237

Ճ Ա Ռ Ը Ն Տ Ի Ր - Տ Օ Ն Ա Կ Ա Ն

Երևան 1524

676բ ...Արդ, ցանկացաւ եղև այսմ սուրբ գրոցս ազայ խորըն, և կողակիցն իւրոյ Փաշայանն, և զորդիքն իւրեանց՝ զՊապն, Յովսէփ, Բէկիշէն, Մուրադշէն, և զգտերքն խորին՝ Լայլուն-Փաշէն, Մաղար-Փաշէն. և ստացան սուրբ գիրգս յիշատակ յիւրեանց, և ծնաւոց իւրեանց՝ զհայրըն իւրեանց հանգուցեալն ի Քրիստոս զՔաղաղշէն և զՍանձին, որք

հանդիպիք ի սմայ արինակելով կամ կարդալով յիշեցէք ի յաղաթս ձեր և աստուած զձեզ յիշէ իւր միտանգամ զալըստեանն, ամէն*:

Թվ. ՋԽ. (1491), եղով զՂարիպ վարպետս, թէ ոնց լինիմ յայս զարիպութիւնս**:

238

Ճ Ա Շ Ո Յ

Տեղն անհայտ, ՄՏՄ

Գրիչ՝ Յոնաննէս վայր՝ Քանաւեա՞ց վանք

Գրիչ Յոնաննէս կրօնաւոր՝ միտան Քանաւեաց վանից, ստացող Միրանշան, գրեալ յարինակէն Սանաննոյ:

239

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երևան 357

91ա Աստուած արհնէ զԱստուածայտրին կողակիցն և զիւրեանց ծնաւ զՊաղտատ-Մելիքն, որ ավին զիւրեանց խաւունն Աւետարանիս յիշատակ: Թվ. ՋԽ. (1491):

240

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երևան 10220

Ստացող՝ Մինաս

239ա Եւ արդ ևս մեղուցեալս յարգարոց և ա[նար]ժանս ի կարգաւոր[ա]յց՝ ծառայս ծառայիցդ աստուծոյ Մինաս քահանայն, ստացանք զսուրբ Աւետարանս ի հալալ և ի քիրտնաջան վաստակոց մերոյ, յիշատակ մեզ անչընջելի և կտակ անգառնալի մեզ, և ծնաւոց մերոյ՝ հարն իմոյ Հերայպետին և մարն իմոյ Մաղբում-Փաշային***, և հարեղբարն իմոյ Եսային, և կողակցին իւրոյ Կուլի-Խարունին, և իւր ծնաւոցն, և եղբարցըն Նդիլշահին, Աբահահամին, կենակցին իմոյ Մաղբումին, և Քնէուշին, և Սառային, և Նիգարին, և այլ ամենայն մերձաւորացն մերոց՝ կենդանեաց և հանգուցելոցն: Եւ լի բերան աստուած-ողորմի ասաց՝ք, և աստուած զձեզ ողորմեսցի, ամէն:

Ի թվին ի Ջ. ու Խ. (1491):

Դարձեալ երես անգեալ աղաչեմ զձեզ... յիշեցէք... զտէր Մինասին, և զորդին իւր տէր Մարտիրոսն, և զիւր եղբայրին <իւր> զՅոնանէս, զՊաղ-

* «Ամէն»-ը գրված է փակագրով:
** Այս տողը գրված է այլ ձեռագրով:
*** Տողերի մեղեդուում այլ ձեռագրով գրված է՝ «Եւ արեան մերձաւորաց»:

տայսարն, զԳասպար և զՈւրատն, և զմայրն իւրեանց զՄխումն, և Կուլլատանին*, և զՔննուչն, և զՆիկարն, և զՆխտիարն, և զամենայն արեան մերձաւորս, ամէն:

241

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

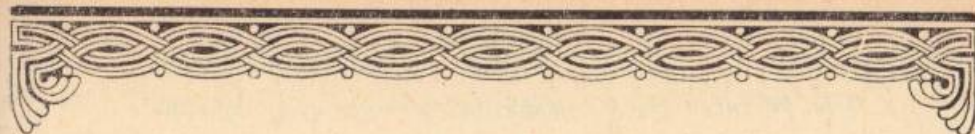
Երևան 9660

Մաղկող՝ Պարսամ

2ա Պարսամ ծաղկողս անլիշելիս
Մաղկող եղէ Աւետարանիս,
Տէրն աղաչեմ տենչմամբ սրտիս,
Եւ զարարիչն բոլորիս,
Որ զձեզ անփորձ պահէ չերկրիս.
Անմեղադիր լերուք ծաղկիս**:

* Անունը գրված է տողամիջում:

** Ավետարանից մնացել է միայն տերունական նկարների և համարարտի մի մասը: Հիշատակարանը գրված է նկարներից մեկի ներքևում: Պայմանականորեն նեք տեղագրում 1491-ի թվաշարքում. նույն այս Պարսամ գրիչը նկարագրողի է մի այլ Ավետարան 1493 թվականին՝ Աղթամարում (տե՛ս էջ 191, Հիշատակարան N 252):

242

Գ Ա Ն Չ Ա Ր Ա Ն

Երևան 4782

Գրիչ

ա

220ա Ո՛հ, ո՛հ. զայս դառն տարիս, ցորեանն ի Կ. (60) թկ. (թանկա) ու չկա, կորեկն և զարին ի Ս. (50) թանկա, և աղքատք ամէն խիստ տառապին և անխժե՛ն զՍօֆին:
Թվ. ՋԽԱ. (1492)*:

բ

305բ Այսաւր փախեաւ Սուլիման-բէկն ի Քավրիզու, թվ. ՋԽԱ. (1492), արեգի Գ. (3), աւուր ամառնամտին, յերեսաց Ըռուստամ ամիրդի, և աշ |||

գ

230բ Չեռքս փըտի՛ւ ի հող դառնա,
Գիրքս չիշատակ առ ձեզ մընա:
Որք բնթեռնութ՛ւ օգտիք ի սմայ,
Տիշէք առ տէր զգժող սորայ:

դ

292բ Քամուրի տարին ի յԱլրնչա ի խիսար են եղել: Անդ է ասցել Մատրէաս վարդապետն զտաղս ողբական բանիւ**:

ե

201ա Կարմիր կիրակէին ասա և ուրախացիր դու կարմիր գինով***:

զ

213բ Ո՛հ, ո՛հ, անդէրն մոլորեցոյց, անմեղադիր լերուք:

է

217բ Յործամ զմեղեղիս երգես զմեղաւոր զծիկս յիշես, ո՛վ ևղանակող:

ը

248ա Տաղս**** ի յօրինակի գծողէն՝ ի Մինասե՛ց [Քումայ] քաշ և արի փիլիսոփայէ: Աստուած լուսաւորի զուր հոգին, ամէն:

* Այս և հաջորդ բոլոր հիշատակագրութիւնները գրված են նշված էջերի ստորին լուսանցքներում:

** Խոսքը «Սրբուն Յակոբայ Մծրնայ հայրապետի» մասին գրած տաղի մասին է, որ սկսվում է «Այսաւր զուշմք քերկրանաւք» բառերով:

*** Խոսքը «Նոր կիրակէի» գանձի մասին է:

**** Խոսքը գիշերապաշտման տաղի մասին է, որ սկսվում է «Աբարչակից հօր անեղին» բառերով:

P

290ա Ա՛խ, իմ էրէսս ձեզ ի մոխրին, ինձ ասացէք զտէր ողորմին*:

243

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

2. Յ. Քօսեան. Յուցակ Արծնեան վարժարանի 14, ՉԱ. 1961, սյուն 133

Գրիչ՝ Խաչատուր
վայր՝ Յաղագֆարայ վանք

...Արդ, դրեցաւ սուրբ Աւետարանս ի ձորս Աղեկեաց, ի վանքս Յաղագֆարայ, ի դրան Կենսարեւր սուրբ Նշանիս, և սուրբ Բենեացս Քրիստոսի, և սուրբ Աստուածածնիս, և սուրբ Կարապետիս, և սուրբ Առաքելոցս, առ ռոս փառաւոր և մեծազգի արհեստակորսիս տէր Գրիգորի, զոր տէր աստուած պահեսցէ զնա երկար ամօք, ամէն: Արդ, ես՝ Քանկազիզ ապաշխարողս ստացայ զսուրբ Աւետարանս և ետու հարազատ եղբայրն իմ... ի տէր Խաչատուրն՝ յիշատակ մեզ, և ծնողաց մերոց, պապին իմոյ ձերացեալ, և ի Քրիստոս փոխեցեալ երախտաւորին մեր տէր Գարիբն, հարն մերոյ Ալշիբէկին, և մարն մերոյ Իկտիշին, և աւազ եղբարն մերոյ Գալքստին, և կողակցին իւրոյ Զանթարունին, և դեռարուսիկ և աստուածապահ մանկանն իւրոյ Եղիշէին, ռատերաց և զստերաց իւրոց, ամէն:

Յիշեցէք զգծողս զԽաչատուր քահանայս, և զհայրն իմ զԱստուարն, և զմայրն իմ զՔարամ: Գրեցաւ ի թուականութեանս հայկազեան տումարի ԶԽԱ. (1492):

244

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Նոր Զուղա 415, ՄՏՄՊ

Նորոգող և կազմող՝ Մանւել
վայր՝ Կուքի գիւղ

264 ...Զստացող սորա զՄտեփաննոս քահանայ... յիշատակ հար իւրոյ Սաֆարշին և մար իւրոյ Քամարին, որ ետ զգինս սուրբ Աւետարանիս ի հալալ վաստակոց իւրոց, յիշատակ հոգոյ իւրոյ, և ի վայելումն որոյն իւրոյ Մտեփաննոս քահանայի... Ընդ սոցին և զնորոգաւղ սորա և զկազմող՝ զՄանւել անարժան գրիշս յիշեցէք... ԹՎ. ԶԽԱ. (1492):

* Նման հիշատակագրութիւններ, որ գրիչն յարտահայտում է իր վերաբերմունքը բնորոշեցող զանազան կամ տաղի նկատմամբ, կամ տալիս է համապատասխան ծանոթութիւններ զանազան հեղինակի, գրութեան և նպատակի մասին՝ շատ կան ձեռագրում: Այսպէս, օրինակ, 269բ էջում բնորոշեցողոված է «Ի ձայն հրճուանաց խրախանամք» բառերով սկսվող մի երգ, որ վերնագրված է «Տաղ անոյշ»: Գրիչը լուսանցքում նկատում է, որ այդ տաղի «Ոչ անոյշ գիտեմ, ոչ շանոյշ» և այլն:

245

Մ Ա Շ Տ Ո Յ

Երևան 4201

Գրիչ՝ Կարապետ
վայր՝ Ախրամաւ

264բ ...Արդ, ես՝ մեղուցեալ և անարժանս յամենայնի Կարապետ քահանայ... կատարեցի զսա ի կղզիս Ախրամաւ, ընդ հովանեաւ սուրբ Խաչիս և սուրբ Սարգսի զարաւարիս, ի հայրապետութեան տեան Զաւարիայի, ի թուականութեանս Հայոց ԶԾԽԱ. (1492):

Բայց ես մեղուցեալ և անարժան ծառայս ծառայիցդ աստուծոյ խուսրն՝ Պաղոսս, և որդիս իմ Յոնանէս ետուք զբծագլխի յիշատակ հոգոյ իմոյ, և ծնաւորաց իմոց՝ հարն Յոնանիսին և մարն Քանկ-Խարունին, և հարեղբարն Գրիգորին, և կենակցին Խարունին, և զաւակացն, և Պաղոսի կենակցաց Բաղդադին և Մըրաքին, և որոցն Յոնանիսին, Գաիք, և // Գրիգորին, Վարոցին, և զստերացն Գոհարին, Քանգ-Խարունին, Գովլարին, Ազիզ-Խարունին, Գարիպ-Խարունին, Քուրուանդին, Քարիզին և այլոցն ամենեցուն, և հարսինն Մարմէլիքին, և զաւակացն Պաղոսին, Գուլստանին, և այլ ամենայն արեան մերձաւորացն մերոց՝ կենդանեացն և հանգուցելոցն առ Քրիստոս... Գարձեալ, աղաչեմք ձեզ, ո՛վ քահանայք և ժողովուրդք, որ լի բերանով աստուած-ողորմի ասիցէք ինձ՝ մեղաւք մեռեալ հոգոյս Կարապետ քահանայիս՝ որդիս, ծաղկողիս և կազմողիս, և իմ ծնաւորացն՝ հօրն Յոնանիսին և մարն Շարմէլ լի յիւն, և հօրեղբարն իմոյ Հայրապետ սրբալրան արեղային, և Մինասէլ լի յիւն, և հօրեղբարն իմոյ Զայրապետ սրբալրան արեղային, և Մինասէլ լի յիւն, և հօրեղբարն իմոյ Զամարունին, և զաւակացն Քունին, Մինաս սարկաւազին, Խաչատուն, և զստերացն Շախաւաշին, Մանսումին, և եղբարն իմոյ Միխրա//րին, և որոցն Շախաւարունին և Մկրտչին, որ ի յայսմ ամի փոխեցան առ Քրիստոս և թողին սուք անմխիթար Բ.(2) եղբարս, և զբոյրն իմ զՓաշէն, և զայլ ամենայն մերձաւորքն մեր, և աստուած-ողորմի ասացէք և աստուած ձեզ և մեզ ողորմեսցի ի յաւուրն ի դատաստանին, ամէն... 365բ

246

Մ Ա Շ Տ Ո Յ

Երևան 6884

Գրիչ՝ Զաւար
վայր՝ Դվնիկ գիւղ

173բ Փառք... որ ետ կարողութիւն տկարամիտ և փծուն գրչի զարիպ Զաւարի հասանել յաւարտ սուրբ գրոցս, որ կոչի Մաշտոց, ի թուականիս

* Իմա «հիան»

174a Հայոց ի ՋԽԱ. (1492), ի գեղս Գվնիկ, ընդ հովանեաւ սուրբ Գրիգորի տաճարիս, ի յաստուածաշէն տունս իմ սանահարացս՝ տէր Կարապետի և Ամիր-էղլի, որ և աստուած հաստ/ատուն և խաղաղ կենաւ պահեսցէ զսոսա իւրեանց ընտանեաւք, ամէն:

Արդ, խնդրող եղև այս աստուածաշունչ գրոցս հաւատարիմ տանու-տէրն Գրիգոր, և ստացաւ զսա ի հալալ և յարգար վաստակոց իւրոց յի-շատակ իւրն, և բարի ծնաւոյցն՝ հաւրն Հարապետին և մօրն Խալասին, և եղբարոցն Կարապետին և Վարդպարունին, և բուերն Գուլշատին, և որ-գոյն Կիրակոսին և Սուլտանին, և զստերոցն Բաղդատին և Սալչուկին, և ամենայն արեան մերձաւորացն, ամէն:

174p Արդ, որք հանգիպիք այս գրոցս լի բերանով և ուղիղ սրտիւ աս-տուած-ողորմի ասացէք հաւատարիմ տանուտրոջն Գրիգորին, և ամուս-նոյն Սուլտանին, և զստերոցն Բաղդատին և Սալչուկին, և փեսայիցն Շա-համիրին և Սահակին, և Գրիգորի եղբարոցն՝ Կարապետին և Վարդպարու-նին, և եղբորորդոցն Հարապետին, Շահպարունին, և Աստուածաբուն, և Նուրադին: Այլ և զաւակացն՝ զնացելոցն առ աստուած Ամիրխէրին, Ստեփանոսին, Ամիրին և Մերունին:

175a Եւ արդ, մի որ իշխեսցէ ծախել զսա և կամ գրաւել՝ ոչ ի մերոց և ոչ յաւտարաց. և եթէ որ յանդգնի և ծախէ կամ հեռացնէ, զպատիժն Յու-դայի առցէ և զկայինին և զՆերիոսին, ամէն:

/// Մկ՞ր յաշին, ամէն, այլ և հարսնեբուն՝ Հարմելիփին և Թաւրվան-դիւն՝

Եւ արդ, սխալանացս անմեղադիր լերուք, զի ստիպով գրեցի ի զա-րիպութիւնս, և կարն իմ այս էր:

247

ՄԵԿԵՆՈՒԹԻՒՆ ՆԵՐԱՅՈՒԹԵԱՆՆ ՊՈՐՓԵՒՐԻ ԳՐԻԳՈՐԻ
ՏԱԹԵՒԱՅԻՈՅ, ԵՒ ՍՏՈՐՈԳՈՒԹԵԱՆՏ ԵՒ ՅԱՂԱԳՍ
ՄԵԿԵՆՈՒԹԵԱՆ ԳՐՈՅՆ ԱՐԻՍՏՈՏԵԼԻՒ ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ ՈՐՈՏՆԵՅԻՈՅ

Երևան 1921

Գրիչ՝ Անդրեաս վայր՝ Ամասիա

183p ...Շնորհիւ տեսան կատարեցի գիրքս, որ է արտաքին իմաստնասի-րութեան լուծմունք, որ է իմաստք մեծ իմաստնասիրացն Պարփիւրի և Արիստ[ոս] յէլի՝ մեկնեալ մեծի և անյաղթ փիլիսոփային Գալիի եւ լու-ծեալ ի մեծ հոնտորէ Յովհանիսէ վարդապետէ Ռոտմեցալ և ի լուսա-ւոր բարունապետէ Գրիգորէ եռամեծէ՝ ձեռամբ մեղսաներկ և փցուն, սղալոտ և ծոյլ, զատարկ յամենայն բարեաց Անդրէաս անարժան երի-ցու, կամաւք և յաւարութեամբ խաւճայ Ամիրտովլաք բժըշկին, քանզի հմուտ գոյով ամենայն աստուածաշունչ գրոց, այլ և ամենայն արտաքին իմաստասիրութեան հանճարոց, զոր և այժմու ժամանակիս երկրորդ Պտղոմէոս յայտնեալ ըստ գրասիրութեան: Չի բազում գիրս թարգմա-

* Կես տող զատարկ է թողնված, գիրքը նվեր ստացող վանքի անվան լրացման համար:

նեաց ի յարապ և ի պարսիկ լեզուէ ի մեր բառ, գիտելով քաջ և զնոցայն գիրն և լեզու: Որ և յարգեալ և պատուեալ ի թագաւորացն իսմայելացւոց, զի յառաջն բնակէր ի քաղաքս յԱմասիա, և յետոյ՝ զնացեալ ի Կոստան-դինուպալիս առ թագաւորն, որ Մահմատ-խան կոչուր, և յետ մահունն նորա՝ թոռն նորին սուլտան Ահմատն առաքեաց և էբեր առ ինքն՝ ի քա-ղաքս յԱմասիա, ի տեղի սնընդեան իւր և յոյժ սիրով ընկալաւ, յրում ժամանակի գրեցի զգիրքս ի վայելումն իմաստնայեղ անձին իւրոյ և յի-շատակ առ յապայսն:

Արդ, եղև զբաւ գրոյս ի թվ. ՋԽԱ. (1492):

Աղաչեմ յիշել ի տէր զվերոյգրեալսդ՝ զխաւճայ Ամիրտովլաք բժիշ-կըն՝ զստացաւղ սորա և զամենամեղ դժոզս, և զուք յիշեալ լիջիբ առաջի Քրիստոսի:

Գարձեալ, կրկին աղաչեմ յիշել ի տէր զտէր Սարգիս քաջ բարունին և զզտէր Թաղէոս գրոց աշակերտն, որ ի նորին արինակէն գրեցի զգիր-քըս, զի արինակ սորա գրեալ էր ձեռամբ տէր Թաքէոսին, ի յաշխարհն-Հոնաց, ի քաղաքն Դազարիա, որ այժմ կոչի Կաֆայ:

248

Գ Ա Ն Ջ Ա Ր Ա Ն

Ք. Գուշակեան, Յուցակ Աերաստիոյ ս. Նշանի 134, էջ 82

Գրիչ՝ Յովանէս վայր՝ Սեբաստիոյ գաւառ, ս. Նշան վանք

531 ...Գրեցաւ և աւարտեցաւ Գանձարանս աստուածային մատենից ձե-ռամբ յոգնամեղ և տարտամ և /// Յովանէս գրչի, ի գաւառս Սեբաստիոյ, ի զրանս սուրբ Նշանիս, ի թվականութեանս Հայոց ՋԽԱ. (1492), և /// Յով]անէսիս:

Արդ, որք հանգի իպիք /// յիշեսցիք զմեղաւք ի լի գրչակ ս///:

249

Յ Ա Յ Ս Մ Ա Ի Ո Ւ Ր Ք

Երևան 6273 (Ղ. Փիրղալեմեան, Նշխարք պատմութեան հայոց), էջ 365, Ամասիայի ս. Նիկողայոս եկեղեցի

Գրիչ՝ Գրիգոր վայր՝ Թոխաք

Գրեցաւ սա ի թուին ՋԽԱ. (1492), ի Թոխաք քաղաքի, ի դուռն Պար-սամայ ճգնաւորի, ձեռամբ Գրիգոր երիցոյ...

[Յիշեցէք զբարեպաշտ Սալչուկն, որ ետ զվաթսուն Յլորի, և ստա-ցաւ զսա, և եղ յիշատակ ի դուռն Ամասիոյ սուրբ Նիկողայոսի]*:

* Փիրղալեմյանը չի հայտնում, թե երբ է կատարվել այս նվիրաբերությունը:

250

Շ Ա Ր Ա Կ Ն Ո Յ

Հոտ 24, Տիսերան, Ցուցակ, էջ 305

Նորոգող՝ Ասոմ

292բ Ո՛վ դասք լուսերամից և հանդիսի կայճառք արփիափայլք, ծիծ-
ռունք բանաւորք՝ զուշակ գարնան, հոգևորք ծաղիկ պարտիսաց բուսողք
շուշանից գեղազարդեալք ի բանաւոր երկրի ի դիտանոց Սիրնի՝ մաւրն
վերնոյն Երուսաղէմի, մանկունք սուրբ եկեղեցւոյ՝ յիշեցէք ի բարին
Քրիստոս զստացողք սուրբ տառիս զսրբասէր քահանայքն ըզՄիսիբար.

293ա զՅովանէս և զԽաչատուր, // և զԾնաւզսն իւրեանց՝ զՆերսէս քահանայ
և զՍտեփանոս քահանայ, զՆոնօֆար և զԲաղդատ, և զկողակիցքն զԹաւ-
րէզ և զՇարբար, և զորդին իւր զգեղեցկատիպն, զիմաստունն, զբաղ-
մաշնորհն, զարի և քաջ սարկաւազն զՅակոբ, որ յայսմ ամի փոխեցաւ
առ Քրիստոս և սուգ անմխիթար եթող զծնողաց իւրոց: Արդ աղաչեմ
զհանգիպողքդ սմա սուրբ սրտիւ և բոլորախօս լեզուաւ աստուած-ողոր-
մի ասացէք և աստուած ձեզ ողորմեսցի յահեղ աւուրն դատաստանի:

Նորոգեցաւ եղանակաւոր տառս Ջ. և ԽԱ. (1492) թրին, ձեռամբ
մեղաւոր ծերի Ասոմի, ի վայելումն դպիրացն Ներսեսի, Վարդանի, Թա-
ղէսի և Ստեփանոսի, զորոց վայելել տայ նոցա աստուած ընդ երկայն
աւուրս մինչ ի խորին ծերութիւնն առողջ հոգով և մարմնով, ամէն:

251

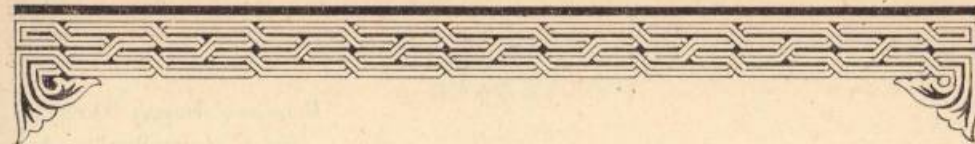
Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երևան 4309

Հեռ. ստացող

295ա /// եւ զաներն իմ զՄէհրանն, և զԹբանչն իմ զԽոյանղն, և զգուստրն
իւր Դանայ-Խարունն [յիշեցէք], ամէն:
Թվ. ՋեՍԱ. (1492)*:

* Այդ թվականին Քաղցրահայաց վանքում Մարգարե և Ղուկաս գրիչներն ընդօրինակել
են մի Մաշտոց (տե՛ս Հ. Ոսկեան, Տիարբերի Նահանգի վանքերը, ՀԱ, 1963 թ., սյուն. 68):

252

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երևան 4937

ա

Գրիչ՝ Յակոբ
վայր՝ Աղբամար

322բ ...Եւ արդ ես՝ յետինս ի գրչաց և անարժանս ի կարգաւորաց սու-
տանուն կրօնաւոր Յակոբ... կատարեցի զսա մեղսամած մատամբս իմով
յաստուածաբնակ կղզիս Աղբամար, ընդ հովանեաւ ամենայաղթ սուրբ
Խաչիս և սուրբ Նշանիս, ի հայրապետութեան տեառն Զաքարիայ կաթո-
ղիկոսի, թուականիս Հայոց ՋեՍ. (1493)... ի դաւն և ի վշտաբեր ծա-
մանակի, քանզի Գ. (3) ամ է, որ աշխարհս անտէր է ի փաթշահէ, և
յայսմ ամի թագաւորեաց Ընքստամ փաթշահն, և ոչ գիտեմք, թէ՛ այլ ինչ
տի տեսնանք, զինչ տեսաք այլ աստուած տեսնուլ շտա. և այս բաւա-
կան է:

Արդ, որ ճաշակէք յաստուածային բուրաստանէս... յիշեսցիք յերկ-
նագնաց յաղօթս ձեր զյառաջ յիշեցեալ ստացող սուրբ Աւետարանիս
[զխոջայ Միւրիջանն, և զԾնողսն՝ զԱւետիսն և Աւրդու-Մէլիք, և զկողա-
կիցն զՆուրիփաշէն, և զաւակսն զՈւլուխաշէն, և զԱստուածատուրն, և
զԽոջաշանն, և զԱւետիս Ստեփանոսն, և զեղբարքն զԽոջազատէն և զՈւլու-
խաշէն՝ զխանկուցեալ ի Քրիստոս, և զՀազարէկն]*:

323բ ...Ընդ նոսին և զանպիտան Յակոբ գծողս սորա, և զԾնողսն մեր
զՅովսէփի և զՓաշայ, և զեղբայրն իմ զՍուրբաս, և զկողակից յ]քն զԱր-
մանի-Խարուն և զԹուրուանդայ, և զորդին զՍտեփանոս, և զկողակիցն
զՆղաշ, և զայլ ամենայն արեան մերձաւորքն իմ՝ զկենդանիքն և զհան-
գուցեալքն: Նաև զհոգևոր երախտաւորքն իմ և զվարպետքն՝ զքաջ և արի
և ընտրեալ փրկիստփայքն՝ զտէր Թումայ և զտէր Հայրապետ և զտէր Յո-
վանէս, և զայլ ամենայն երախտաւորքն՝ զկենդանիքն և զհանգուցեալ-
քն յիշեցէք և լի բերանով և ուղիղ սրտիւ աստուած-ողորմի ասացէք:..

324ա Եւ ինքն Քրիստոս աստուած, որ տէրն է փառաց և տուող ողորմու-
թեանց ամենեցուն առհասարակ ողորմեսցի՝ ստացողին, և մեղաւոր գծո-
ղիս, և ծաղկող [Պարսամիւն, և իմ ծնողին, և ամենայն զարմիցն, ամէն],**
և թուղթ կոկողին և աստուած-ողորմի ասողին, և ինքն եղիցի աւրհնեալ,
զովեալ և բարեբանեալ յաւիտեանս յաւիտենից, ամէն:

* Փակագծերի մէջ առած հատվածը գրված է ծաղկող Պարսամի ձեռքով:
** Փակագծերի մէջ առած հատվածը լրացրել է Յաղկող Պարսամը գրչի կողմից դատարկ
թղթի վրայ երկուսուկես տողերի վրայ:

F

Ստացող՝ Խոջայ Միրիջան
վայր՝ Խարականց գիւղ

324ա Եւ դարձեալ յիշեցէք ի մարրափայլ յաղօթս ձեր զտէր Ներսէս քահանայն, որ միջնորդ եղև այսմ յիշատակի: Եւ ես խոջայ Միրիջանս* ետու զսուրբ Աւետարանս ի Խարականց գեղ, ի դուռն ծնօտի սուրբ Գորգուն, անջինջ յիշատակ հոգոյ իմոյ և ծնողաց իմոց, և մի ոչք յանդգնի հեռացուցանել ծանելով կամ գրաւելով, ոչ յիմոց և ոչ յօտարաց. և ոչք համարձակի և հեռացուցանէ, նա դանձժքն զԿայէնին և զՅուդային և խաչահանուացն առցէ, ամէն:

324բ Գարձեալ, յիշեցէք ի Քրիստոս զԽարականից տէր Կարապետն, և զտանուտէրքն՝ զԲէկլարն, և զՅովանէսն, և զԳորգոնց Յովանէս, և զՅովանէս խուան**, և զԿիրակոսն, և զԻւր որդիքն՝ զՄկրտիչն և զԳուգիջանն, և զՅովանէսն, և զհանգուցեալ տանուտէրքն զԱւետն, և զՍաաաղէն, և զԱստու, և զԹումէն՝ մեծ և փոքր առհասարակ...

253

Մ Ա Շ Տ Ո Յ

Ն. Քարաման, Յուցակ Բերլինի 58, էջ 47, Այլշան «Սիսական», էջ 487

Գրիչ՝ Մանւէլ
վայր՝ Շահապունիք, Կոֆի գիւղ

256ա ...Գրեցաւ Մաշտոցս ձեռամբ բազմամեղ և փցուն գրչի Մանւէլի, ի ձորս Շահապունեաց, ի գեաւղս Կոֆի կոչեցեալ, ընդ հովանեալ սուրբ եկեղեցոյս և սուրբ խաչերոյս և վարդանանց սուրբ նահատակացս, ի թվականիս Հայոց ՋԽԲ. (1493), ի ժամանակին, որ Ըռաստամ անուն փառաշահ կանգնեցաւ և զնաց ի վերայ Շարվանայ...

254

Գ Ա Ն Ձ Ա Ր Ա Ն

Նրևան 6273 (Ղ. Փիրղալեմեան, Նշխարք պատմութեան հայոց), էջ 366, Վան՝ Կենդանանց գիւղ:

Գերութիւնից ազատող՝ Քաւազալ
վայր՝ Ախլցխէ

Թուին ՋԽԲ. (1493) բերաւ յԱխլցխէ քաղաք, և Քրիստոս աստուած օրհնէ զՔաւազալն, որ շուտով թափեաց ի գերողացն: Աստուած զինքն ազատէ ի դժոխոցն, ամէն: Արկեցաք ի յաթոռն՝ ի սուրբ էջմիածին:

* Հիշատակարանը Միրիջանի անունից գրել է ծաղկող Պարսամբը Խոջայ Միրիջանի և նրա «կողակից» Նուրի-Խաթունի պատկերները գծված են ձեռագրի 6ր էջի վրա, Քրիստոսի պաշտօնակերպութեան նկարի ստորին մասում:

** Իմա՝ «հիան»:

255

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Նրևան 6348

Հեռ. ստացող՝ Ներսէս
վայր՝ Կալեբ գիւղ

ա

388ա ...Արդ, ես՝ Ներսէս երէցս.../... ցանկացող եղեալ յամենայն բարութեանց ի սուրբ և ի ծերացեալ* Աւետարանիս, զոր առի ի հալալ ընչից իմոց յիշատակ ինձ, և ծնողաց իմոց՝ հաւրն իմոյ Գրիգորին և մարն իմ Խոնձին, քվերցն իմ Անա-Խաթունին, մամին և մեծ մարն իմ Խուրմիկին, հարեղբարն Եգեկելին, և ամուսնին իմոյ Գիլշատին, որ նորայ հալալ ընչովն գեցի զսուրբ Աւետարանս իւր հոգոյ [յ]իշատակ, զոր աստուած վայելեալ աացէ իւր հոգոյ մենարանին, ամէն:

388բ Եւ Քրիստոս աստուած, որ առասն [է] ի տուրս ողորմածաց՝ ողորմի Քաւաջալին, և կողակցին Քանկսուղին, և իւր որդոյն .../... զփոխարկեալն ի Քրիստոս զՔեղապարն և զԿենդանի որդիքն առհասարակ արհնէ:

Գարձեալ, արհնէ աստուած մայրն Գոնար, ու փափաքանաւք սրախ և [յ]ուսոյ հաւատով մէկ նո՛հ երես սուրբ Աւետարանիս՝ ըստ իւր որդոյ հոգոյն, որ ի Քրիստոս հանգուցեալ է, և միւս եղբայրն արհնէ, որ կամակից եղև հոգոյ բանին՝ զԽոնդամիւրն...

Արարիչն աստուած արհնէ զԿալեբ գաւղն և զժողովուրդն առհասարակ, որ բարի բանի կամակից են: Ի թվականիս Հայոց ՋԽԲ. (1493) էառ Ներսէս էրէցն, և իւր որդի Քանկրիդուլին, Մարկոս կուսայկրան արեղէն, Գրիգորն, Գուխսն, և հարսն Քուխծամն, և դուստրն Խոնձէն զսուրբ Աւետարանս յիշատակ հոգոյ իւրեանց, ամէն:

F

Ես Ովանէս արեղէս վկայ եմ առաջի աստուծոյ: Մտրաղէն, իւր որդի Յարխաշն ծախեցին զօտարանս Ներսէս իրիցին Կն. (65) թանկայ. աստուած շնհօոր անի**:

Գ

Ես՝ Պողոս էրէցս, որդի Յակոբ քահանային, տվի զԱւետարանս կարգալ ի գեղս Վարդէրլար՝ բանի գեղ շէն է. և թէ գեղս էլնէ ի տեղաքս՝ Աւետարանս էլ առնում անզրուց. վկայութեամբ տէր Ներ[ս]իսին և Գրիգոր արեղային***:

* Ձեռագիրը գրված պետք է լինի ԺԳ դարի վերջերին, կամ ԺԳ-ի սկզբներին: Պահպանվել են ավետարանիչների ճաշակով նկարներ, որոնց հեղինակն է Քորոս նկարիչը. «Զսուրբ պատկերացս նկարաւ զՔորոս մեղաւոր յիշեալ ի տէր Յիսուս Քրիստոս» (էջ 1բ):

** Գրված է սկզբի մագաղաթյա պահպանակի վրա:

*** Հիշատակագրութեանը գրված է Հովհան ավետարանիչի նկարի վերևում, շրջանակի մեջ, հավանաբար 1493 թվականից ոչ շատ հետո:

256

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Գ. Սրուանձտեանց, «Քորոս Ազրար», Բ, էջ 504
Կամախ՝ Քաղէոս առաքեալի վանք

Գրիչ՝ Ստեփան
վայր՝ Այրիվանք

Յանկացող սուրբ Աւետարանիս ոմն ի կանանց Համանգուլ անուն հաւատաւոր և ապաշխարող, կուսամանուկ գորով ի տղայութենէ, ետ գրել զսա... յիշատակ... հարն իւր Յովանիսին, և մարն իւր Խոնք-Խաբունին, և եղբարց իւրոց Յուզանանին, և Սարգիս դպրին, և ամենայն արեան մերձաւորաց՝ Զուհարին, Շահանդուխտին, Եղիսաբեքին: Գրեցաւ... ի հրաշալի Այրիվանք, ընդ հովանեաւ սուրբ և հրաշափառ և շնորհաբաշխ աջոյն Յովհաննու Մկրտչին և սուրբ Յակոբ բարեխաւսի, զոր բերեալ հրեշտակն ի նոյն տապանէն, և այլ բազում սուրբ նշանացս, որ աստ կան: Գրեցաւ լուսազարդ մատեան ի թվ. Հայոց Զ. և ԽԲ. (1493), ի հայրապետութեան տեառն Սարգսի, ի յաթոռն սուրբ էջմիածնի, ի դանութեան Ընուսաւմ-բէկի, նեղիմք... ի դառն և ի նեղ ժամանակիս, ոչ գտանելով հանգիստ վասն ծովացեալ մնղաց մերոց:

Գրեցաւ ձեռամբ Ստեփանի... խարեբայի և ոչ արեղայի, և եղբարն իմոյ Հայրապետի և գրոց աշակերտի, և առաջնորդութեան սուրբ ուխտիս տէր Յովանիսի և եղբար նորին տէր Ստեփանոսի եպիսկոպոսի, որ... ի նոյն ամի փոխեցաւ ի Քրիստոս, և յառաջնորդ նոցին տէր Բարսեղ եպիսկոպոսի, որ է թոռն մեծին Պռաւայ:

257

Մ Ա Շ Տ Ո Յ

Երևան 6450

Կազմող՝ Յովսէփ
վայր՝ Ագուլեաց վանք

238բ ...Յիշեցէք ի Քրիստոս զՎարիկն, և զկենակիցն իւր զՀրոփսեւն, և զաւակաց իւրոց, որ զթուղ[թ]ս երեւ, լի սրտիւ աստուած-ողորմի ասացէք նմա, և ոչք ուզիղ սրտիւ զմեզ յիշէ ի[ն] յըն յիշեալ եղիցի, ամէն:

Ընդ նմին գէղիլն և զԸնքստամն, և զՂանդի, զՋանբեկի, Մուղամ, Գուլզաղայ յիշեցէք ի յաղաթս ձեր՝ զՊապին, կողակիցն՝ զՄաղարն և զհանգուցեալ կողակիցն՝ զՄինայ-Խաբունն յիշել աղաչեմ: Զվերջին կազմողս՝ Յովսէփ արեղայս, զՎերին թաղի քահանայքս՝ զտէր Խաչատուր, և զտէր Գրիգոր, և զտէր Աւետիս, և զտէր Սէքն, և զսարկաւազունքս՝ զՆուրամիրն և զՏիրացուն յիշել աղաչեմ:

Կազմեցաւ Մաշտոցս ի թվ. ԶԽԲ. (1493), ի վանքս Ագուլեաց, ի հայրապետութեան տէր Ագարիին, ձեռամբ Յովսէփ մեղսասէր արեղայիս, յիշել աղաչեմք, աստուած զձեզ յիշէ, ամէն:

239ա Արդ աղաչեմք զամենեանդ, որք հանդիպիք սմայ կարդալով կամ արինակելով, յիշեցիք ի մաքրափայլ յաղաթս ձեր և աստուած զձեզ յիշէ իւր միւսանգամ զալուստն, ամէն:

Աստուած արհնէ զՊապն ի յիւրմէն
Եւ ըզորդիքն ի սուրբ կուսէն,
Եւ ըզհարսներն՝ իւրոյ աջէն.
Արհնէ զՄաղարն ի սուրբ որդէն,
Եւ ըզսեղան ի սուրբ հոգէն,
Արհնէ զկարասն ի հնձանէն,
Արհնէ զտունն բոլորովէն:

258

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ԿԱԹՈՂԻԿԵԱՅՅ ԹՂԹՈՅ

ՍԱՐԳՍԻ ՇՆՈՐՀԱԼԻՈՅ

Երևան 4515 (Ղ. Փիրղալեմեան, Նշխար պատմութեան հայոց, Բ, էջ 233—235
և 3276 (էջ 316)*

Գրիչ՝ Մովսէս Արծկեցի
վայր՝ Արծկէ

...Այսմ երեւելի և մեծ ճոխութեանս ցանկացող եղև արհին գովելի և վերատեսուչ հօտին Քրիստոսի եպիսկոպոսն տէր Վարդան՝ աթոռակալ մայրաքաղաքին Խլարայ:

Եւ ես՝ Մովսէս գրիչս Արծկեցի, հարկեալ ի սիրոյ սորա սկսայ շնորհօք տեառն, և ողորմութեամբ նորին աւարտեցի զաստուածաշունչ կտակս ի ՋԽԲ. (1493) թուականիս, որ է տանուտէր խոյն**, ընդ հովանեաւ Պատերազմի սուրբ նշանիս, և սուրբ Աստուածածնիս, և սուրբ Աքանչելագործիս. ի յանխաղաղ ժամանակիս, որ սպանաւ Բայսանդուրն և Ընքստամն*** փառշահ հաստատեցաւ****:

Որ և ի սոյն ամի եղև աստուածասաստ պատուհասն ի վերայ երկրի, զի վասն ծովացեալ մեղաց մերոց եկն մահտարածամ, և տարածեցաւ ի վերայ ծովեզերիս. և եղև շատ խեղճ և ողորմ բաներ, և բազում տունք ակերեցան և դրունք փակեցան:

Արդ ի սոյն դառնացեալ ամիս ես՝ Մովսէս յիմարեալ հոգիս, աւարտեցի զշնորհածաւալ և զհոգևոր տառս, ի խնդրոյ պատուեալ պետին մերոյ տէր Վարդանի, որ ստացաւ յիշատակ բարի զաստուածաշունչ կտակս և ընծանաց ի դուռս մօրս լուսոյ Մառնեվանից սուրբ Աստուածածնիս՝ ի սեպհական աթոռս իւր, բարեխօս հոգւոյ իւրոյ, և ծնողաց իւրոց՝ հօրն Յովանիսին և պապուն իւրոյ Շահեռուն, ...որ են [միաբանք

* Հիշատակարանը բնագրով չի հասել: № 4515 ձեռագիրը հիշատակարանների ժողովածու է, իսկ № 3276 ձեռագրում հիշատակարանի սկզբի մասը տեղ է գտել որպէս նախազաղափար ձեռագրի հիշատակարան:

** «Որ է տանուտէր խոյն» — միայն № 3276 ձեռագրում:

*** № 3276 ձեռագրում՝ «Ռոստամն»:

**** Այսքանով ավարտվում է հիշատակարանը № 3276 ձեռագրում:

Մատնավանից]՝ երկու Յովանէսն, և Ստեփաննոս կրօնաւորն, և հովիւ Յովանէսն... [Աղաչեմ] Մովսէս գծողս յիշել, և զծնողան իմ զԴանիէլ քահանայն, և զՀայխարուն, և զհօրեղբարսն իմ՝ զԿիրակոս սրբասնեալ կրօնաւորն, և զԾերուն, և զՍիմէոն, և բոլոր սրտիւ աստուած-ողորմի ասել...

259

Գ Ա Ն Ձ Ա Ր Ա Ն
Երևան 6495

Կազմող՝ Կարապետ վայր՝ Ամիրզապի վանք

Դարձեալ, յիշեցէք ի Քրիստոս զՍրանշելագործի կրանաւորքն՝ զմեծ տէր Ստեփանոսն, և զՍիմէոն հերպետն, ըզտէր Քումէն, զտէր Յակոբն, և զերեք տէր Գրիգորն, զտէր Նեւսէսն, զտէր Կարապետն, զմիւս տէր Ստեփանոսն, որ զմեզ ընդունեցին սիրով: Քրիստոս աստուած զիրեանց 437ր հոգին լուս/աւորէ յերկնային արքայութիւն, ամէն:

Դարձեալ, աղաչեմ յիշեցէք ի Քրիստոս զՔոննափաւշն, որ յԱրծկոյ ի Բաղէշ զԳանձարանս շալիկեց. արարիչն աստուած զիր աշխատանք յերկնից արքայութիւն պարգնէ, ամէն:

Եւ զիս՝ զանարժան Կարապետ մղղէսիս՝ զկազմող սուրբ տառիս յիշեցէք ի Քրիստոս, և աստուած զձեզ յիշէ յիւր սուրբ գալուտան, ամէն:

Կազմեցաւ սուրբ Գանձարանս ի թվին ՋԽԲ. (1493), ի սուրբ ուխտքս սուրբ Յովանէս և սուրբ Սիոն, որ Ամիրզապի վանք կոչի, և նմայ փառք յաւիտեան:

260

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն
Հ. Ոսկեան, Տարօն-Տուրքերանի վանքերը, էջ 185

Գրիշ՝ Կոստանդին վայր՝ Տարօնի Իննակնեան վանք

...Ի գաւառն Տարօնոյ, յերկնահանգէտ սուրբ ուխտիս և հրեշտակացոյց մենաստանիս յԻննակնեան վանս, ընդ հովանեաւ սուրբ Կարապետին, ... յառաջնորդութեան ուխտին տեառն Մելքիսեդիկ եպիսկոպոսի, ի խնդրոյ Հայրապետ քահանայի:

261

Ճ Ա Շ Ո Յ
Երևան 4515 (Ղ. Փիրղալեմեան, Նշխարք պատմութեան հայոց, Բ), էջ 235

վայր՝ Բաղէշ

...Գրեցի գիրքս ի քաղաքս Բաղէշ, ընդ հովանեաւ սուրբ Հինգ խորանին, ի թվ. ՋԽԲ. (1493) ամին: ...Աստուած-ողորմի ասացէք զծողին, և ծնողաց իւրոց Յոհաննիսին և Ազիզին:

262

Մ Ա Շ Տ Ո Յ
Վենետիկ 744

Գրիշը՝ Մարգարէ և Դուկաս վայր՝ Բալու

Գրիշը Մարգարէ և Դուկաս զպիր, ստացող պարոն Աւառն, գրեալ ի Բալու և եղեալ ի ս. հաշ Սղամայ (°):

263

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն
Երևան 5469

251ա Արդ աղաչեմք զձեզ ով սուրբ մանկունք եկեղեցոյ յիշեսցիք ի սուրբ յաղաթս ձեր զհեղահոգի քահանայն զտէր Ստեփանոս մաղղասին, որ ստացաւ զսուրբ Աւետարանս յիշատակ հոգոյ իւրոյ և ծնողացն* ըստ մարմնոյ զհայրն զՅակոբն և զմայր զՇամամն, յիշատակ է ի դուռն սուրբ Ստեփանոսին և սուրբ Սարգսին... թվ. ՋԽԲ** (1493):

264

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն
Երևան 6273 (Ղ. Փիրղալեմեան, Նշխարք պատմութեան հայոց) էջ 366, Չմիւտնիոյ ս. Ստեփանոս եկեղեցի

Գրիշ՝ Ստեփան վայր՝ Մելտենոյ վանք

...Գրեցաւ սա ի թուին Հայոց ՋԽԲ. (1493), ձեռամբ անարժան Ստեփան արեղիս, ի վանքս Մելտենոյ, ի դուռն սուրբ Լուսաւորչին...

Յիշեսցիք ի մաքրափայլ յաղօթս ձեր զտէր Սիմէօն եպիսկոպոսն, և զփակակալ սուրբ ուխտիս զՂազար արեղայն, և զԹորոս աւագ սարկաւագն... և զՍտեփան սուտանուն կրօնաւորս, [որ] գրեցի զսուրբ Աւետարանս:

* Շարունակութունը եղծված է և հաղիվ է կարգացվում:
** «Բ» տառը քերված է:

265

Շ Ա Ր Ա Կ Ն Ո Յ

Երևան 9060

Գրիշ՝ Պապոս

45ա Ջեղկելի և զփծուն գրիշս զՊապոս, որ մեղք իմ բազում է, քան զաւազ ծովու և քան զշիաս անձրևաց, աղաչեմ յիշել ի տէր: Գրեցաւ ի թվ. ՋԽԲ. (1493):

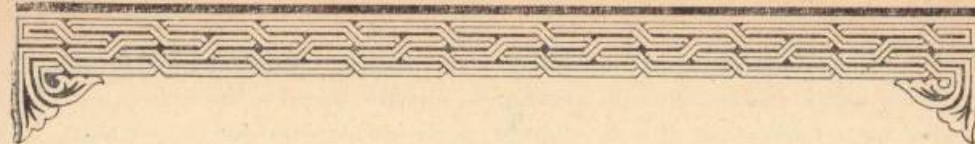
266

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երևան 6865

Մաղկոզ՝ Աբրահամ

87բ Զանարժան Աբրահամ նկարիշ յիշեա և ասա միշտ տէր ողորմեա, թվիս ՋԽԲ. (1493):

ՋԽԳ

1494

267

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երևան 4155

Գրիշ՝ Ագարիա վայր՝ Գէմդէմաշէն

ա

296ա ...Արդ, գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ի գեաւդս Գէմդէմաշէնքս, ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնիս և Սեվանայ սուրբ Առաքելոյն: Ի հայրապետութեան, տեառն Սարգիս կաթողիկոսին, և փաթշահութեանն Արստամ-բէկին, և ի թուականութեանն Հայոց ՋԽԳ. (1494), ձեռամբ մեղալ պարտ Ա յգարիս...

Արդ, որք ճաշակէք յաստուածային բուրաստանէս և յամենայի սեղանոյս, որք պատահէք սմա տեսութեամբ կամ ընթերցմամբ, յիշեաչիք ի սուրբ և ի մաքրափայլ յազարթս ձեր զառաջ յիշեցնալ ստացող սուրբ Աւետարանիս զտէր Անդրէասն, և // զկողակիցն իւր զՋրհանքաղան, և զեղբայրսն իւր զ[Ջհան]շէն*, զՄերունն, որ ստացան զսա յիշա[տա]լ իւրեանց, և ծնաւդաց իւրեանց՝ հարն Շահամիրին և մարն նուրմելի-
297ա քին... // ընդ նոսին և զանպիտան գրիշ, և զծնաւդսն իմ զԱմիր-Ազիզն, և զամենայն արեան մերձաւորսն իմ, և զտէր Բարսեղն, որ աշխատեցաւ ի թու[ղ]թ կոկելն և զուսուցիչն մեր:

Ո՞վ սուրբ դաս երամիս, սխալանաց և խոշորութեան զբոցս թուութիւն արարէք, զի ի ճանապարհի էի ի զեղէ ի գիւղ, ի մէջ ընդանեաց և ձմեռային: ||| ժամ կանայրն ||| [խափա]նէին կանոնս կարգել և աղանդս շարագրել, յայնժամ խստանայր սիրտ իմ ի յազգի ազգի խաւսից կանանց:

Ո՞վ սուրբ կարգացողք և լսողք, լի բերանով և ուղիղ սրտիւ աստուած-ողորմի ասացէք սոցա, զոր գրեցաք և զորն շրջեցաք...

բ

88ա Գարձեալ, յիշեաչիք ի սուրբ յազարթս ձեր զտէր Բարսեղն, որ աշխատեցաւ ի քարտիսի կոկելս: Գարձեալ, կրկին անգամ աղաչեմ յիշել ի տէր աստուած զՅաղոստ Խարուն, որ մայրական գթով կու ուրախացնէր զիս. և զՀովսիփիմեայ Խարուն, և զտէր Բարսեղն, որ բազում աշխատեցաւ հետ մեզ, լի բերանով և ուղիղ սրտիւ աստուած-ողորմի ասացէք...

* Այս անունը այստեղ և հիշատակարանի շարունակութեան մեջ, ուր կրկին հիշվում են ստացողի մերձավորները, գիտավորյալ քերված է:

Մաղկող՝ Ստեփանոս Առքնչեցի

Գ

137բ Մաղկեցաւ Աւետարանս ձեռամբ Ստեփանոս եպիսկոպոսի յԱռքնչեցո, ի խնդրոյ Անդրիաս իրիցու, ի դառն ժամանակիս, զի Գալբէժ շահաստան բաղաբին զեկեղեցին քակեցին և մեծ դառնութիւն արարին Հայոց ազգիս, ի թվ. ՋԽԳ. (1495):

Պ

225բ Նկարեցաւ Աւետարանս ի հայրապետութեան տեան Սարգսի և ի պար[ոն]ութեան Յրարտամի՝ նւտեալ ի թախտն Հուլաի:

5բ Նկարեցաւ Համարարբանս և Աւետարանս ձեռամբ Ստեփանոս եպիսկոպոսի յԱռքնչեցո, ի դուռս սուրբ Մարիամ Աստուածածնիս, ի խնդրոյ տէր [Անդրիա]ս իրիցու, ի դառն ժամանակիս, զի զքահանայք կողոպտէին և հարկս առնէին ի զխոյն նոցա. թվ. ՋԽԳ. (1495), ի դառնութեան Թուստամի:

268

ՄԱՇՏՈՅ ՁԵՌՆԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Երևան 1071

Ա

Գրիչ՝ Գրիգոր

20բ Զաստուածապատիւ արհեստիկոպոսն զտէր Ստեփանոս՝ զստացաւոս սորա յիշեսցիք առաջի Քրիստոսի աստուծոյ մերոյ, ընդ նմին և զծնաւոց նորին, և զհարազատսն իւր, և զզծողս սորա զԳրիգոր քահանայ աղաչեմ յիշել ի տէր. և յիշողացո ողորմեսցի տէր, որ է արհեստէալ յաւիտեանս, ամէն՝:

Բ

Նկարիչ՝ Ստեփանոս Առքնչեցի

41ա Ժ. (10) ոսկի[ի]՝՝՝ գնւոց գրոյս, նկարեցաւ ձեռամբ Ստեփանոսի, ի վանս Առքնչուց, թիւ ՋԽԳ. (1494).

269

Մ Ա Շ Տ Ո Յ

Երևան 8357

վայր՝ Հաղբատ

80ա ...Արդ, եղև զրաւ գրչութեան յայսմ աստուածաին և հոգնուազ աստուածաբան Մաշտոց վարդապետի արարեալ [գրիս], որ կոչի Մաշտոց,

* Այլ ձեռագրով ավելացված է հետևյալը. «և զվերջին ստացաւ ծալի, ի թվ. ԹԸ. (1559)»:

** Ձեռագիրն ունի մի շարք կիսախորաններ, լուսանցազարդեր և գլխագրեր, որոնք նկարված են ոսկի ներկի լայն օգտագործմամբ: Հայտնի է, որ այդ ոսկեգույն ներկը ստանում էին բնական ոսկու բարակ շերտերից: Սյապիսով, նկարիչն այստեղ տեղեկություն է տալիս ձեռագրի ծագման համար օգտագործված ոսկու շափի մասին:

ի թվականութեանս հայկազեան տումարի ՋԽԳ. (1494)-երրորդի, ի սուրբ և ի դերահռչակ ուխտս Հաղբատու, ընդ հովանեաւ սուրբ Կաթողիկէիս, և աստուածընկալ սուրբ Նշանիս, և այլ սրբութեանց, որ ասական հաւաքեալ, ի հայրապետութեան Սարգրսի Հայոց կաթողիկոսի և ի զանութեան Քարիթի թաղիտի Ռբստամ-պէ[կի] կի /// սան-պէկիւն, և յառաջնորդութեան սուրբ ուխտիս Հաղբատա տէր Յոնաննէս արհեստիկոպոսի և այլ միեղէն եղբարցս:

Արդ, զրեցաւ Մաշտոցս ձեռամբ յոգնամեղ և անարհեստ գրչի սուտանուն արեղի, որ անուամբս միայն եմ և ոչ գործով:

Ես՝ Յակոբ քահանայս, ետու գրել զՄաշտոցս ի հալալ ընչից իմոց, վայելումն անձին իմոյ և յիշատակ ինձ, և ծնաւոց իմոց [Բէկբասին, և մարն իմոյ Շամամին, և եղբարն իմոյ Հէրպետին, և նամուսին իմոյ Քանկազիզին, և զաւակաց իմոց Էրէմիին, Անանիին, Հովաղեղին, և Հազարեղին, Ամիրին, և զուս[տ]րն իմ՝ Շիրագն ու Շուշան]:*

270

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Ախալքալաքի Կուրիկամ գիւղ, Ալիշան, «Հայկաբան»

Գրիչ՝ Գալուստ
վայր՝ Հոռոմայր

Գալուստ գրիչս սուտանուն արեղայ՝ ծերացեալ ալեօբ... գրեցի: Ստացող պարոն Գօշմին, և կինն իւր էղիմելիբ, և հանգուցեալ եղբայրն Մուրատն, ի վայելս կուսակրօն Մանուէլ արեղային... նաև դասերն իւր պարոն Խարունջանն և Հոդիշառ (՝) և Շահալքանն, և եղբորորդոյն իմոյ Հէնուպին, և որդոյ նորին Գանգիպին (՝), որ ետ օգնութիւն սուրբ Աւետարանիս Ա. (1) Ֆլորի... Եւ զրեցաւ Աւետարանս ի թվ. Հայոց ՋԽԳ. (1494), ի դառն սուրբ Նշանիս Հոռոմայրի, ի յառաջնորդութեան տէր Արիստակէս եպիսկոպոսի, և պարոնութեան Լոռոյ պարոն Ղզրին, և ի դիւանութեան երկրիս պարոն Գալիքին, և եղբորորդոյն իւրոյ պարոն Ամիրջանին ///

271

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երևան 5833

Գրիչ՝ Աստուածատու
վայր՝ Եղեգեաց անապատ

241ա ...Աւարտեցաւ սուրբ Աւետարանս ի յանապատիս Եղեգեաց, ձեռամբ Աստուածատու անպիտան ծառայի, ի թվականիս ՋԽԳ. (1494):

Արդ, ցանկացող [եղ]եալ այս սուրբ Աւետարանիս բարեմիտ և սրբբասէր և մեծահաւատ** // և ստացաւ զսա ի հալալ ընչից իւրոց զլուսաւոր և զմաքրափայլ Աւետարանս, բեժիշկ հոգոյ իւրոյ, կցորդ, յոյս և ապաւէն

* Փակագծերի մեջ առնված հատվածն ավելացված է այլ ձեռագրով:
** Տող ու կես դատարկ է թողնված՝ ստացողի անվան լրացման համար:

առ Քրիստոսս և ճար ճանապարհին վերջին, և բանալի դրանն արքայութեանն, և զանձ լերկինս անկողնայտելի, և առ Քրիստոսս միջնորդ և բարէխաւս իւրն և իւր <ի> ծնաւդացն*:

272

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Նոր Զուգա 403, ՄՏՄ

Գրիշ՝ Թումայ վայր՝ Ազրամար

332ա ...Նւ արդ, ես... սուտանուն քահանայ Թումայ, որ զձե ունիմ քահանայի և ի գործոց թափուր և ունայն ...կատարեցի զսա մեղսամած մատամբս յաստուածաբնակ կղզիս Ազրամար, ընդ հովանեաւ ամենայաղթ սուրբ Խաչիս և սուրբ Նշանիս, ի հայրապետութեան տեառն Զաբարիայի, ի թուականիս Հայոց Զ. և ի ԽԳ. (1494)... բազում աշխատանաւք զծագրեցի զսա ի ստոյգ և յընտիր արինակէ կենօք տառապանօք, ի դառն և ի վշտարեր ժամանակիս, յորում կամք ընդ հարկի անարինաց... Զառաք յիշեսցիք յերկնագնաց յաղափս ձեր յիշեալ ստացող սուրբ Աւետարանիս զաստուածասէր տանուտէրն զԱմենաագն, և զծնաւդսն իւր զԷնապետ և զՍուլղան-Մելիք, և զորդին գեղղարն, և զԱսպանանշէն, և զՄուրատն. ևւ այլ ոչ ունէին ժառանգ բատ մարմնոյ, ստացան զսա յիշատակ իւրեանց և զաւակացն: Այլ և զկենակիցն զԱմենաագուն՝ զԽարուն-Փաշէն, և զծնաւդսն իւր զԲաղշաիշն և զՍուլտան-Խարուն, և զպապիկն՝ զԲարձգործենց Աւետիսն, և զկենակիցն զԽարունշէն, և զգրաւորն զՄուսելիսն, և զորդին զՄուսուֆն, և զքեռոքն զԿարապետն և զԷղղանբաշխն, և զհոգևոր որդին մեր Աստուածատուրն, և զկենակիցն զՄալշուկ-Խարուն, և զՎարդան կրանաւորն՝ զփակակալ սուրբ Խաչին... և զազգն ամենայն...

273

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Մ. Բարխուդարեանց, «Արցախ», էջ 112

Ստացող՝ Յոնանէս վայր՝ Ազրամար

Զարութեամբն աստուծոյ կատարեցի զսուրբ Աւետարանս զայս յաստուածախնամ կղզիս Ազրամար ...ի հայրապետութեան տեառն Զաբարիայի և ի թուարեբութեան հայկազեանս տումարի ԶԽԳ. (1494)**, ի դառն և ի նեղ ժամանակիս:

Արդ, ես Յովհանէս ետու զծագրել զսուրբ Աւետարանս...

* Շարունակութեան մեջ, ժՁ դարի ձեռագրով, ստացող Մարկոս Կրեցր խնդրում է հիշել իրեն, իր ծնողներին՝ էսկար և Ճահանպաղտ, Կղարայրներին Գրիգոր, Ռստակէս, Տրուն, Մուրատ, քվերենացն (իմա՝ բույրերին) Կուլում, Սիրամարք, Հաւճրեարդ, Գոհար, կնոջը Աթալմէլիքին և այլոց:

** Մ. Բարխուդարյանի «Արցախում» սպագրոված է ԶԻԶ. (1497), սակայն այդ թվականին Զաբարիա անունով կաթողիկոս չի եղել: Առաջարկում ենք թվականն ուղղել՝ ԶԽԳ. կարծելով, որ հրատարակողը շփոթել է «Խ» «Ի» և «Գ»-«Զ» տառերը:

274

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երևան 4515 (Ղ. Փիրղալիմեան, Նշխարք պատմութեան հայոց, Բ), էջ 236

Գրիշ՝ Աաֆել վայր՝ Մոկաց Բոնաշէն գիւղ

...Արդ, կատարեցաւ աստուածախօս Աւետարանս ձեռամբ անարժան և ախմար գրչի Աաֆելի, ի խնդրոյ պատուական տանուտիրոջ Յովհաննէսի...

Գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ի յընտիր և ի լաւ օրինակէ, ի յերկիրս Մոկաց, ի գեօղս որ կոչի Բոնաշէն, ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնին, և սուրբ Կարապետին, և Գէորգայ զօրավարին, ի դառն և ի նեղ ժամանակիս, ի թուականութիւնս Հայոց ԶԽԳ. (1494):

Արդ, ազաշեմ զսրբութիւնդ ձեր յիշեցէք զստացին և զվերջին ստացող սուրբ Աւետարանիս զՅովհաննէս և զԶաբար...

275

Ո Ս Կ Ե Փ Ո Ր Ի Կ

Երևան 6273 (Ղ. Փիրղալիմեան, Նշխարք պատմութեան հայոց), էջ 367—368, Վան, ի նորաշէն եկեղեցին

վայր՝ Մոկաց Գաշտ գիւղ

...Արդ, գրեցաւ ճառս որ կոչի Ոսկեփոր, ի վայելումն Վարդան քահանային... ի թուականիս Հայոց ԶԽԳ. (1494), ի վայելուչ գեղս, որ Գաշտասի, ի յոտս սուրբ Յակոբ հայրապետին... Կէսն գրեցաւ և կէսն մնաց շատ ամ, և ապա աւարտեցաւ, զի շար ժամանակ եկ ի վերայ երկրիս Մոկաց...

276

Ժ Ո Ղ Ո Վ Ա Մ Ո Ւ Մ Ե Կ Ն Ո Ւ Թ Ե Ա Ն Յ

Երևան 3275

Գրիշ՝ Մաղափայ

վայր՝ Եկեղեցաց գաւառ, Կապոսի վանք

302բ ...Արդ, ես՝ յետնեալս ի մէջ ընկերի, նուաստ և հոգս ներքեալ հոգի Մաղափայ՝ սպասաւոր բանի, ի յերկրէն Խախտեաց գաւառի, Որ այժմ նա Բարեբք անուանի

...
Զտնտեսին զառակն յիշեցի,
Խորհեալ սկսա ես ի մտի,
Գիտեմ զինչ պարտ է ինձ պատշաճի,

* Գուրս ենք թողնում 32 անհետաքրքիր տողեր, որոնցում գրիչը պախարակում է ինքն իրեն:

Չայն ես առնեմ, որ շահ ինձ լինի,
 Ես ցանկացող վաղուց հետ էի:
 Բայց մարմնովս ես տկար էի,
 Չտկարութիւնս ես ի բաց եղի,
 Շնորհաւր հոգոյն տեառն Յիսուսի,
 Որ զարացուցանող է յամենայնի,
 Ձիս զօրացոյց ի մին բոպէի,
 Որ յօժարեցա յայսմ ներդործի,
 Որ սկսա գրել գիրքս մատենի,
 Որ է յայտնիլ աստուածային բանի,
 Չամէնն ի մի ես ժողովեցի
 Ի մի տփի, որպէս փունջ կազմեցի,
 Ձինչ որ խնդրեն ի սա գտանի
 Եւ հասանեն ի բազմանք սրտի,
 Որ ողորմիս ասեն՝ ինձ մեղաւորի,
 Միոյն հազար և նոցա լինի,
 Ամէն, ամէն և եղիցի:

303ա Արդ, գրեցաւ աստուածային մատենանս ի թվարկութեանս հայկազանս տումարի Ը. և ի Ժ. (18) յորեկեան, ի քառեակ տասն երրեակ թիւ յաւելման (1494)*: Ի զաւառս յեկեղեաց, ի հոշակաւոր սուրբ ուխտս Կապուսի, ի գուռն սրբոյն Յակոբայ և սրբոյն Միոնի, և առ ոտս մեծ բարունապետին Յովանիսի և բաջ տիեզերալոյս վարդապետի և յոյժ գիտուն փաղերայի,

Այժմ հոգոյն է սա տեղի,
 Անաւթ ընտիր սա գտանի
 Յաշխարհի, որպէս լոյս փայլի,
 Իմանալի կրակ բոլորի,
 Չլոյսն ծագէ ի մէջ աշխարհի
 Եւ լիով լնու ըզփորուածս երկրի,
 Փոքրիկ երկիր մարդըս անուանի,
 Փորուածք մարդոյն միտքն է ի մարմնի,
 Սա լուսաւորող է գնոյն տեղի,
 Անգիտութեան խաւարն ջնջի,
 Ով որ սորա խրատին է տեղի,
 Պատճառ բազմաց սա լուսոյ լինի,
 Ինքն հասանի լոյսոյն գերարփի...

Եւ առաջնորդութեան սուրբ ուխտիս սրբազան և սուրբ ընտիր կրօնաւորին տէր ներսէսին և տէր Յովանիսին և այլ գրոց աշակերտեալ մանկանցս, որ աստ են հաւաքեալ՝ զԲ. (2) Գրիգորսն, և զՅուսիկ վարդապետն, որ գաւազան էառ այժմուս, զտէր Սիմաւոնն, զտէր Հարապետն, և զայլսն, և զբաղցրաձայն հնչողն զտէր Քաղէոս դասավարն, և զտէր Կառապետն.

* Այսինքն 900 (18 հորեկան) + 40 (քառեակ տասն) + 3(երրեակ թիւ), որ կլինի Հայոց 943 կամ մեր թվարկութեան 1494 թվականը:

և զայլ արեղայք, որ հաւաքեալ կան ի վանքս: Աղաչեմ զձեզ, ո՛վ գունդ լոյսերամ խմբից, յիշեցէք ի մարբափայլ յաղօթն ձեր զբաղմերանեան զվարդապետն իմ, և զտէր ներսէսն, և զտէր Յովանէսն. և զիրեանց եղբայրսրն աստուած խաղաղութեամբ պահէ ի յայսմ աշխարհիս, և յես աստեացս, զերկնից արքայութիւնն պարզէ: Գարձեալ յերես անկեալ աղաչեմ զսրբազան պատահողքդ, որ շմոռա [նա] յք զիս ի յաղօթից զանարժան և զղրժող ոգիս՝ զխրիստայեալ Մաղափիաս, և զծնաւզսն իմ՝ զհայրըն իմ զԱմիր-Գրիգոր ոսկեգործն, որ է որդի Ամիր-Մելիքին, // զմայրն իմ զԻշխոյ-Մելիքին, և զհօրեղբայրն իմ զԱմիր-Սեֆեղարն, և զեղբարսն իմ զԱմիր-Ջիւհանն, և զնուպիւհանն, որ տղայ հասակաւ առ Քրիստոս գնաց և մեզ մեծ սուգ էթող և կսկիծ և հառաչ, և զայլ արեանառու մերձսուրս իմ, ով որ որ յիշէք և յիշեալ լինիք զուր Քրիստոսէ աստուծոյն իմ, որ է արհնեալ յափտեանս, ամէն:

277

ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ ԳՐՈՅ ԳՐԻԳՈՐԻ ՆԻՒՍԵՅԻՈՅ ԵՒ ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ՎԵՅՕՐԷՒՅ ԲԱՐՍՉԻ ԿԵՍԱՐԱՅԻՈՅ

Երևան 620

Գրիչ՝ Մաղափա Բաբերդացի վայր՝ Եկեղեաց գաւառ, Կապուսի վանք

ա

298ա ...Արդ, գրեցաւ սա ի կարգի,
 Աստուածայինս մատենի,
 Տխեղձ ձեռացս անարժանի
 Յոյժ անպիտան Մաղափի,
 Ի թուարկութեանս հայկազանի
 Արեթականս գրոհի
 Իննհարիւր հարաբարդի
 Քառեակ տասանց և երրորդի (1494)
 Ի յեկեղեացս գաւառի,
 Հոշակեալ սուրբ յանապատի,
 Ի համալսարանս Կապուսի.
 Ի յամսոյն հոկտեմբերի
 Ի երեսունն կատարի:
 Ի գուռն սրբոյն Յակոբի
 Սուրբ հայրապետին Սքանչելադործի
 Եւ հիւանդաց բժշկողի.
 Առ ոտս սուրբ վարդապետի
 Մեծ բարունոյն Յովանիսի,
 Ի ժամանակիս, որ անբարի
 Սա լոյս ծագի մէջ աշխարհի.
 Լուսաւորող սա համայնի՝
 Հայոցս տառապեալ ազգի,

Ուսուցանող սա միշտ լինի
 Ի տուէ և ի գիշերի.
 Ձխրթնածածուկ բանս մատենի
 Յայտնէ մանկանցս Սիրովնի,
 Ձբանս առնու սա ի մտի
 Իբր կերակուր ի բերանի.
 Ծասկէ ծամէ ի խորհրդի
 Կակղցէ զիմաստ բանի,
 Լնու ի միտս լսողաց՝
 Աշակերտացն որպէս տղի.
 Այս կերակրոցս ով փափաղի
 Եւ ճաշակող սորա լինի՝
 Յանմահ հացէն նայ ոչ սովի
 Յավուր մեծի դատաստանի.
 Այսմ հացիս պատճառ սա լինի
 Եւ բիր բարի սորա պարզի,
 Ի յանմահական սեղանն բազմի,
 Հարն լուսոյ սա տեսող լինի,
 Եւ բարբառէ սա համարձակի,
 Եւս և մանկունք իմ, զոր երկամբք ծնի՝
 Տեառնդ աստուծոյդ իմ ընծա բերի.
 Եւ խնդրեմ զխոստացեալն բարի,
 Յայնժամ չէն լուսոյ ձայն բարի լինի.
 Եկայք արհնեալքդ դուք արժանի,
 Ժառանգեցէք պատրաստեալ ձեզ տեղի:
 Եւ առաջնորդ սուրբ ուխտիս մեծի
 Տէր ներսէս սուրբ կրօնատրի,
 Համշիրաք նորին հարազատի
 Տէր Յովանէս կուսան արեղի,
 Արժան լինի մեծ աստիճանի՝
 Եպիսկոպոս մեծագոյն կարգի.
 Հովունէն զհօտ բանաւոր հաւտի,
 Որպէս տեառն հաճոյ լինի,
 Անփորձ կենան ի յայսմ աշխարհի
 Ի սատանայական պեղծ մեղաց ախտի՝
 Ի մարմնոյ ելանել աստի
 Սորա հասնին անանց պսակի:
 238բ Ձաշակերտեալ մանկունք Սիրոնի,
 Որ սպասաւոր են տեառն բանի,
 Սորա սիրող են գրոց իմաստի.
 Տէրն տացէ զիրեանց խնդրելի,
 Որ լինին խրատիչ բարի
 Եւ լուսատու լինին աշխարհի:

* Ձեռագրում՝ «ախտի»:

Ընդ նմին և զիս՝ զեղկելի
 ՁՄաղափա մկանագիծ շարի,
 Յիշեցէք ի սուրբ յաղաթի,
 Ո՛վ պատահողդ այսմ մատենի,
 Եւ զծնաւոյս իմ ըստ մարմնի,
 Եւ զեղբարսն իմ հարազատի,
 Միոյն հազար ձեզ լիցի
 Ի սոսկալի այնմ մեծ առ [են] ի,
 Քաղցր ձայնին լինիք արժանի
 Ի բարի տեառնէն մերում արարչի:
 Եկայք արհնեալք ձայնին սխրալի
 Ձեզ և մեզ տեղ աթեանի,
 Ամէն, ամէն և եղիցի:

Բ

41բ Ո՛վ սուրբ ընթերցողք և բանի սիրողք, յորժամ ընթեռնուք զաստուածային մատենանս... նա զանարժան Մաղափաս զԲարբերացիս յիշեցէ՛ք միով ողորմայիւ...

Գ

104ա ...Այլ և յիշեսցիք զերախտաւոր և զհոգևոր ծնօղս՝ զմեծ տիեզերալոյս վարդապետս Յովանէս, որ բազում երախտիք ունի ի վերայ մեր ուսուցանելն*:

278

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ԵՐԿՈՏԱՍԱՆ ՄԱՐԳԱՐԷԻՅ ՆԵՐՍԻՍԻ ԼԱՄՐՐՈՆԱՅԻՈՅ

Երեսուղէմ 424, Ն. Պողարեան, Յուցակ, Գ, էջ 119—120

Գրիչ՝ Մաղափա Բարբերացի վայր՝ Կապոսի վանք՝

398 Ձստացող աստուածային մատենիս զաստուածայբան բարունապետն Համշեցի և զծնօղսն նորին և զամենայն արեան մերձաւորսն նորին, ընդ նմին և զեղկելի գրիչս, և զիման ամենայն յիշեսցիք առաջի ատենին Քրիստոսի, մանաւանդ ի ժամ պատարագին, և Քրիստոսի փառք:

279

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երեան 9273

Գրիչ՝ Դրիգոր վայր՝ Աւափ վանք՝

325ա ...Արդ, գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ի թվականութեանս Հայոց ՋԽԳ. (1494), ի սուրբ ուխտս որ կոչի Աւափ վանք, ի դուռն սուրբ Աստուածած-

* Աննշան հիշատակագրութիւններ կան նաև ձեռագրի 71ա և 150ա էջերում:

նիս և սուրբ Կարապետիս և սուրբ Առաքելոցս, ի յառաջնորդութեան տէր Յոնանէս եպիսկոպոսի:

Արդ, ես ի սրտէ խոցեալս և մեղաւք լցեալս Գրիգոր սուտանուն արեղայ... Յիշեսցիք յարժանաւոր աղաւթս ձեր զուտոցիչն իմ զԱւետիք վարդապետն և զիս՝ զանարժան հոգս զԳրիգոր. և զուք յիշեալ լիջիք ի Քրիստոսէ աստուծոյ մերոյ, և խոշորութեան և սղալանաց մի մեղադրէք. զի կար մեր այս էր:

325բ Արդ, ես՝ նուաստ ծառայս աստուծոյ Մովսէս երէցս, բազում ամաց ցանկացայ սուրբ Աւետարանի. և փափաքանաւք ետու գրել զսա ի յարդար ընչից իմոց, յիշատակ ինձ՝ Մովսէս երիցուս, և ծնաւուցաց իմոց՝ հաւրն իմոյ Ստեփանոս քահանային և մարն իմո Մելիփին, և զաւակացն իմոց Ստեփանոսին և Խաչատրին, և ամենայն արեան մերձաւորաց իմոց...

280

Շ Ա Ր Ա Կ Ն Ո Յ

Երևան 2428

Գրիչ՝ Գրիգոր վայր՝ Սիրունգաւի վանք

177բ ...Գրեցաւ Ջայնքաղս ի թվիս ՋԽԳ. (1494), ի վանս որ կոչի Սիրունգաւի վանք, ի դուռն սուրբ Յակոբայ, ձեռամբ բազմամեղ և անարժան Գրիգոր արեղիս:

Արդ, աղաչեմ զձեզ զամենեանս և յերեսս անկեալ արտաուարս համբուրեմ զուս ձեր ես անարժանս յարժանաւորաց, անկարգս ի կարգաւորաց. վա՛յ ինձ, որ զձեռն ունիմ և զործով անարժան գտանիմ: Աղաչեմ զձեզ, որ լի բերանով աստուած-ողորմի ասէք ինձ՝ մեղաւորիս՝ անարժան Գրիգորիս, ամէն:

281

Շ Ա Ր Ա Կ Ն Ո Յ

Վենետիկ 854

Գրիչ՝ Վրբանէս վայր՝ Երզնկա, Խոզնցիք գիւղ

Արդ, գրեցաւ Շարակնոցս և Տաւնացոյց ի մի տուփ, ձեռամբ բազմամեղի և անարժանի Վրբանէս սուտ երիցու՞, ի թվ. Հայոց ՋԽԳ. (1494), ի գաւառս Եկեղեաց, որ այժմ Երզնկայ կոչի, ի գիւղս Խոզնցիք, ի դրանս սուրբ Աստուածածնին և սուրբ Կարապետին:

* Գրչի ուտոցիչն է Սիմէոն Մերունին:

282

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երևան 6273 (Ղ. Փիրզալեմեան, Նշխարք պատմութեան հայոց), էջ 367, Երզնկայ՝ Յովհ. Ոսկերբանի վանք

Գրիչ՝ Գրիգոր վայր՝ Երզնկա

...Արդ, գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ձեռամբ մեղաւարտ և անարհեստ Գրիգոր գրչիս, որ ունիմ զսուրբ քահանայութեան անուն ի վերայ անարժան անձինս, բայց ներողութեամբն մարդասիրին Քրիստոսի աստուծոյ մերոյ յանկ եղեալ աւարտեցի զսուրբ Աւետարանս ի քաղաքիս Երզնկայ, ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնին, և սրբոյն Պարսամայ, և սրբոյն Ստեփաննոսի Նախավիկային, և սրբոյն Մինասայ, ի թուիս ՋԽԳ. (1494): Յիշեցէք ի սուրբ աղօթս ձեր զԳրիգոր գրիչ և զձեռոյսն իմ, զհայրքն իմ զՇնոֆոր պարոն, և զմայրն իմ Վարդապիկին, և զեղբայրն իմ զԱնդրէաս քահանայ՝ զփոխեցեալն առ Քրիստոս, և զմիւս եղբայրն իմ զԱռաքել, որ բազում վիշտքս կրեց ի յանօրինաց...

Յիշեցէք ի սուրբ յաղօթս ձեր զՓիլիպպոս քահանայն, որ ստացաւ զսուրբ Աւետարանս և եղ յիշատակ ի դուռն սուրբ Նշանի:

283

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Մ. Աթոս 13, «Էջմիածին» 1950 թ., VII—VIII, էջ 83

Ծաղկող՝ Յովանէս

311ա ...Նկարեցաւ սուրբ Աւետարանս ձեռամբ [յ]ողնայմեղ և փցուն գրչի սոսկանուն Յովանէս արեղայի: Յիշեալ լիջիք ի Քրիստոս: Ի խնդրոյ Աստուածատուր քահանայի, և իւր որդոյ Թովմա քահանայի, և իւր յաւր յան մերձաւորաց: Ով ոք հանդիպիք՝ լի բերանով աստուած-ողորմի ասացէք և աստուած զձեզ յիշէ իւր միւսանգամ գալըստեան, ամէն: Ի թուս ԹՃԽԳ. (1494):

284

ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ ԲԱՆԻՅ ԳՐԻԳՈՐԻ ՆԱՐԵԿԱՅԻՈՅ, ԳՐԻԳՈՐԻ ՏՂԱՅԻ ԵՒ ԱՅԼՈՅ

Երևան 5707

Հեա. ստացող՝ Սիմէոն

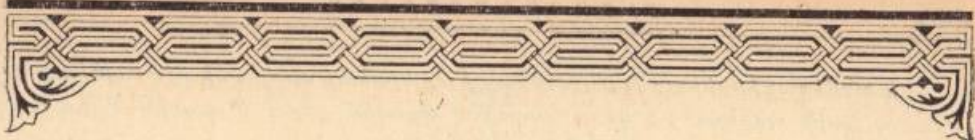
Ո՞վ սուրբ մանկունք և հոգևոր եղբարք, զայս նարեկեցիս Յակոբ վարդապետ ինձ՝ Սիմէոն վարդապետիս ետուր: Զմտաւնա երկիրս աւերեցին, այս յԱղքամար էր, և բերաւ Յակոբ վարդապետն ի Վան: Յորժամ զօրքն թուրքաց կոտորեցան՝ վարդապետն փախեօ ի Վանա, և երեկ ի Նարեկ, հեծելէն նախատակեցօ, զիրքս մնաց ի Վան, մօտ յաշխաւ [րհա]-

կան երէց մի, նա բփախուց և տարօ, յԱղքամար, տէր Չափաբէն* խաշ, տարօ: Ես Սիմէոն վարդապետս և. (30) Թանկայ տուի ու Թափեցի:

Արդ, որք հանգիպիք կարդալով կամ օրինակելով, յիշեցէք ի սուրբ յաղօթս ձեր զՅակոբ վարդապետն ծնողօքն իւրովք, ընդ նմին զիս Սիմէոն վարդապետս, հանգերձ ծնողօք մերովք և արեան մերձօրօքն, և զուր հանգիպելքդ սմա, լի բերանով և ուղիղ սրտիւ աստուած-ողորմի ասացէք զՅովանէս Քաղաշարենց, և կենակիցն իւր յիշեցէք ի Քրիստոս**:

* Կարծում ենք, որ Ախթամարի կաթողիկոս Չափաբէա Դ-ն է, որ ամուսնացել է 1439—1494 թթ.: Ըստ այդմ հիշատակարանը գրված պետք է լինի նրա կենդանութեան օրոք, ուստի մինչև 1494 թվականը:

** Նույն այս հիշատակարանի սկզբի մասը Ղ. Փիրղալեմյանի ձեռագիր ժողովածուի մէջ (Երևան № 6273) ընդօրինակված է որպէս 1392 թ. մի հիշատակադրութեան շարունակութեան: Հետեւելով նրան սպազրել ենք նաև «ԺԳ դարի հայերեն ձեռագրերի հիշատակարաններ» ժողովածուի մէջ (Երևան, 1950, էջ 597):

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Գ. Սրուանձտեանց, «Թորոս Աղբար» Բ. էջ 446—447
Տիգրանակերտ, ս. Կիրակոս եկեղեցի

Գրիշ՝ Թումայ
վայր՝ Աղքամար

...Յիշեցէք ի Քրիստոս... զգծողս կրանաւոր Փումայ, ... և զերախտաւոր վարպետն իմ և զհոգևոր հայրն զտէր Ներսէս արհիեպիսկոպոսն, և զհարազատ եղբայրն իւր զտէր Ստեփաննոս կաթողիկոսն, որ բազում աշխատանաւք ուսուցին ինձ զարուեստ զրշութեանս և բազում երախտիք ունին ի վերայ իմ. աստուած իւրեանց փոխարէն հատուցանէ զերկնից արքայութիւնն և զանվախճան թագաւորութիւնն, ամէն:

Արդ, զրեցաւ սուրբ Աւետարանս ի թուա[կանութեանս] Հայոց ՋԽԳ. (1495) ի սուրբ և աստուածարնակ և աստուածապահ աթոռս Աղքամար կոչեցեալ, ընդ հովանեաւ սուրբ Փրկչի տաճարիս և սուրբ Գէորգ զաւրավարիս:

Այլ և յանցեալ ամին փոխեցաւ ի Քրիստոս կաթողիկոսն մեր տէր Չափաբէայն, որ էր յարմատոյ և ի ցեղէն մեծ թագաւորին Գագկայ, և եթող մեզ և ամենայն քրիստոնէից սուգ անմխիթար, որ և տէր աստուած մեր զասեսցէ ի թագաւորական գահոյս իւր, ուր հաճոյքն աստուծոյ են, ամէն...:

Ս Ա Ղ Մ Ո Ս Ա Ր Ա Ն

Քրիստի, հայերեն ձեռ. հավաքածու 195

Գրիշ՝ Բարսեղ
վայր՝ Ուրծ գեղայնաղախ,
Տափի վանք

...Արդ յանգ ելեալ աւարտեցաւ հոգիարուղիս սուրբ տառս // որ կոչի Սաղմոսարան, ի լաւ և յընդիր արինակէ Յովանէս Գառնեցոյ: Գրեցաւ ձեռամբ յոգնայմեզ և անարուեստ գծողի Բարսեղ արեղայի, որ միայն անունս ունէի և գործով ուրացեալ գտի, ի դառն և ամբարիշտ ժամանակի, ի թվականիս Հայոց ՋԽԳ. (1495), ի գաւառիս Աւարտեան, ի զեղայրազարիս որ կոչի Յուրծ, ի սուրբ ուխտս որ կոչի Տափի վանք, ընդ հովան[ե]աւ սուրբ Աստուածածնիս և սուրբ Յակոբիս, ի յաշխարհակալութեան Ընդստամբէկիին, և ի կաթողիկոսութեան տէր Սարգիսին:

Արդ, յերեսն անկեալ աղաչեմ զձեզ, ո՛վ սուրբ ընթերց//ողք յիշեցէք զբազմայմեզ գծողս, և զհայր իմ Մատուրն, և զմայրն իմ Սալպուան: Այլ

և անմեղադիր լերուք խոշորութեան և սղալանաց գրոյս, զի ըշտապեցայ, և ոչ կարի արեստ(*) ի գծել: Դարձեալ աղաչեմ յիշել ի բարին Քրիստոս զմեղաւոր գծողս, զմիակեցն զՎարդան արեղէն:

287

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Մ. Աթոռ 39, «էջմիածին», 1951 թ. հունվար-մարտ, էջ 83*

Նկարող՝ Սահակ վայր՝ Գեղամայ երկիր, Գարանաֆս գիւղ

ա

214ա— ...Արդ, աղաչեմք զհանդիպողք սուրբ Աւետարանիս կարգալով կամ 214բ տեսանելով կամ արինակելով, յիշեցէք զԱզարիայ քահանայն, որ ստացաւ զսալ ի հալալ ընչից իւրոյ՝ յիշատակ իւրն, և ծնաւոյց իւրոց՝ հարն իմոյ ճանապուղին և մարն իմ Մարթին, և եղբարն իմ Կարապետին, Մարգարին, Մկրտչին, եղբարորդին իմոյ Ովանիսին, Պետրոսին, և որդոյն իմոյ Ճանապուղին, Նաղաշին, Երեմիանոսին, և Ե. (5) դատերացն՝ Մարգարտին, Ամպարին, Կուլմէլիֆին, Սալբան-Մէլիֆին, և հարսին իմ Շիրազին, և հարեղբար իմ Աղպուղին, Մարգարին, և ինձ տառապեալ Ազարիայ իրիցոյս, և կենակցին իմոյ Խաթունին: Ստացաք զսուրբ Աւետարանս յիշատակ մեզ և ննջեցելոց մերոց՝ կենդանեաց և հանգուցելոց...

Ընդ նմին և զիս՝ զնկարողս յիշեցէք, որ եմ պարտական և սևերես ամենայն կարգաւորաց: Նկարեցաւ ի թվականիս Հայոց ԶԽԳ. (1495), ի տանս Գեղամայ, ի գեաւոս որ կոչի Գարանաֆս, ընդ հովանեօ սուրբ Աստուածածնիս և աստուածառաք սուրբ Նշանիս:

Յիշողդ արհնին ի աստուծոյ և ամենայն սրբոց, ամէն:

բ

97բ ԶՍահակ սուտանուն արեղա եմ սևերես ամենայն կարգաւորաց և պարտական բազում քանքարաց: Նկարողս յիշեցէք ի մաքրափայլ յազալիս ձեր, ո՛վ սուրբ ընթերցողք և կարգացողք, հանդերձ ծնողաւք իմովք և աստուած զձեզ յիշէ յիւր միւսանգամ զալբստեանն, ամէն, և անմեղադիր լերուք:

Աղաչեմ զձեզ, ո՛վ եղբարք, ընդ նմին և զստացող սորայ զԱզարիայ քահանայն յիշեցէք, և աստուած զձեզ [յիշ]է:

գ

Գրիչ՝ Ստեփանոս

58բ ...Ողորմեա անիմաստ մեղաւոր և փծուն գրչին, որ ութ տառի անուն գրչին, սէն առաջին և սէն յետին, որ համարով վերաբերին, տասն և եասթըն հազար բոլորովին և չորս հարիւր և վեցին**:

* Չեռագիրը մանրամասն նկարագրված է Նակ Ա. Երեմյանի կողմից «15-րդ դարի մի գրչագիր անտարան» հոդվածում (տե՛ս «Բազմավէպ», 1951, էջ 310—311):

** «Ստեփաննոս» անվան տառերի թվական արժեքների գումարը, իրոք, 17406 է. այսպես՝ Ս=2000+Տ=4000+Ե=5+Փ=8000+Ա=1+Ն=400+Ն=400+Ո=600+Ս=2000, գումարն է՝ 17406:

288

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Վենետիկ 132 (329), Բ. Սարգիսեան, Ցուցակ, Ա, 585—586

ա

Գրիչ՝ Քրիստոսատո՛ւր վայր՝ Վայոց-ձոր, Եղեգիս

312բ ...Արդ գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ի թվականիս Հայոց ԶԽԳ. (1495), ի կաթողիկոսութեանն տեանն Սարգսի՝ յաթոռ սուրբ էջմիածնի. և վերադիտող այսմ նահանգի պարոն-տէր Եղիշա արքեպիսկոպոսի՝ որդոյ իշխանաց իշխանի պարոն Սմպա[տայ], որդոյ մեծին Տա[ր]սաիւնի, զոր տէր աստուած տացէ զսա մեզ ընդ երկայն ատուրս՝ ուղիղ վերակացութեամբ. ի զանութեանն Ուռուտամ փաթշահի, ի նահանգիս Վայո-ձորոյ, ի մայրաքաղաքս Եղեգիս. ընդ հովանեաւ երից տաղաւարացս սուրբ Կաթողիկէին, և սուրբ Աստուածածնիս, և սուրբ Ստեփանոսիս, և կենդա[նա]րար սուրբ Նշանիս*: Ի խնդրոյ աստուածապատիւ և մահաոսի Ազարիա արեղայի, զոր տեսեալ զանառիկ մեծութիւն սորա՝ և ետ գրել զսա ի լաւ և յընտիր արինակէ, յիշատակ իւր և բարի ծնողաց իւրոց, հար իւրոյ՝ Սահակ աղին. և մար իւրոյ Սիրխաթունին, և եղբարցն Յոհանիսին և Յովանիսին, և որդոցն Սահակ քահանային, և եղբորն՝ ծնելոյն ի սմին ամի Մովսէսին, և Վրթանէս սարկաւագին, և եղբորն Յորդանանին, և դատերացն՝ Մարամին և Բեկի-Խաթունին, Սալբան-Մէլիֆին, Ողու-Մէլիֆին, Խոնքարին, և Խոնք-Խաթունին, Նազ-Մէլիֆին, Սիր-Խաթունին և Խաթուն-Փաշին, Ղզարբէկին և Գուլբէկին, և հարեղբարցն Յակոբ ճգնաւորին և Աղբուղին, և կենակցին իւրոյ Սուրաբին:

Ընդ նոսին անարժան փծուն անարգ և կոխան ամենայն քահանայից, մանաւանդ ամենայն ստեղծածոց, խուզած զՔրիստոսատուրիս** և զծնողսն:

Արդ, դուք և մեր ի մի բերան փառս վեր առաքեսցուք ամենազաւրին աստուծոյ, որ հասոյց մինչ ի վերջին զիժ տառիս:

բ

Գրիչ՝ Մանիր

138ա Զստացող լուսազարդ սուրբ Աւետարանիս զԱզարիայ սրբամիտ կրանաւորն՝ հանդերձ ծնաւոյցն՝ յիշեա ի տէր, աղաչեմ, և զՄանիր գծողս.

գ

Վաճառող՝ Ազարիա

312բ Ես Ազարի էրէցս Աւետարանս տվի Բարսեղ եպիսկոպոսին: Մախեցի է. (7) մարջինի, Շաղուպարն վկա, Սա[ր]ֆիսն վկա, Նէրսէսն վկա, աստուած մեզ միջնորդ:

* Մինչ այստեղ նմանահանութեամբ հրատարակել է Ղ. Ալիշանի իր «Սիսականում» (էջ 150) և «Այրարատում» (էջ 353):

** Տպագրված է «գՔսիս»:

289

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն
Երևան 5303

Գրիչ՝ Գրիգոր
վայր՝ Վայոց-ձոր,
Վերի-Նորավանք

ա

392բ ...Արդ, բոս նոյն ապացուցի աստուածայնոց իրաց հետեւեալ աստուածարանս և քաջ բարունապետն Աբրահամ .../... ստացաւ զաստուածախաւս մատենանս, որ յորչորջի աւետարտը երկնից արքայութեանն, ի յիշատակ հոգոյ իւրոյ և ի ժառանգութիւն ընդանեաց իւրոց կենդանեաց, և ի փրկութիւն հոգոց ննջեցելոց իւրոց, հօրն իւրոյ*, և հարեղբարն՝ աստուածարան վարդապետին Ասագաիւրի, և մար իւր Գոնձիկն, և աագ եղբարն Դաիւր քահանային, և միւս եղբարն բարեմիտ և կուսակրան արեղային Զաւարիայի, և // կրտսեր եղբարն իւր՝ միայնակեաց և սաւսարտ միաբանիցն Յակոբիւն, և այլ միւս եղբարն աշխարհի՝ Մարգարիւն, և եղբար որդոյն իւր՝ ղեռարոյս և կուսակրան արեղայի Վրդանիսի:

393բ Արդ գրեցաւ սայ ի յերկրիս Վայոյ-ձորոյ, ի գաւառս Եղեգիս, և սուրբ ուխտս որ կոչի Վերի Նորավանք, ընդ հովանեաւ սուրբ Սիովնիս, և սուրբ Աստուածածնիս, և այլ ամենայն սրբոցս, որ աստ կան հաւաքեալ բարեխաւսել առ տէր վասն մեր, ձեռամբ յոգնամեղ, վախտ, փանաքի, եղկելի և թշուառական Գրիգոր անարժան և ծուլ արեղայի, ի խանութեան Ընուտամիւն՝ յազգէ տաճկաց, ի քաղաքն շահաս/տան, որ է Թաւաշ, և ի հայրապետութեան Հայոց տեառն Սարգսի՝ յաթրո սուրբ էջմիածնին:

Վասն որոյ աղաչեմք զամենեանն, որ լուսարիք սովաւ կարգալով կամ արիւնակելով և հոգևոր խրախուսեամբ, յիշեցէք ի մաքրափայլ յաղաթս ձեր զքաջ բարունին զԱբրահամ՝ զստացաւ սորա և զժընաւզան իւր, եւ զիս զանարժանս և զպարտականս բիւր քանքարոյ՝ զԳրիգոր և զձնաւուն իմ յիշման արժանի առնել, և զուր յիշեալ լիցիք ի Քրիստոս՝ աստուծոյ մերոյ, ամէն:

Այլ և խոշորութեանս և սղալանաց գրիս անմեղադիր լերուք, զի կար մեր այս էր:

Գրեցաւ սա ի թվականիս Հայոց ԶԽԳ. (1495):

բ

126ա ԶԱբրահամ քաջ բարունապետ ստացաւ սուրբ Աւետարանիս և զԳրիգոր մեղաւք մեռեալ գրիչս աղաչեմ յիշել ի տէր Յիսուս:

գ

Նկարիչ և ստացող՝ Աբրահամ

29բ Զանարժան Աբրահամ ստացիչ և նկարիչ** սուրբ Աւետարանիս, հանդերձ ծնողօք և վարդապետաւք յիշեսցիք ի սուրբ և աստուածամերձ յաղթս ձեր, և աստուած զձեզ յիշէ, ամէն:

* Անունը քերված է:
** Աբրահամի նկարները բազմաթիվ են և կատարված մեծ վարպետությամբ: Նա տնօրինողն էր:

290

Մ Ա Շ Տ Ո Յ
Շուշի, Ղազանիցոց եկեղեցի, ՄՏՄ

Գրիչ՝ Կարապետ
վայր՝ Գողթան Երկիր,
Չորավանք-Քուստ գիւղ

371ա ...Եւ եղև զբաւ ասարտման սորա յերկիրս Գողթան, ի փոքր անապատս Փառակայ, որ կոչի Չորավանք, ընդ հովանեաւ սուրբ Գէորգիս, և սուրբ Սքանչելագործ աջիս, և ամենայն սրբոց, որ աստ կան հաւաքեալ: Անդի ելաք և եկաք ի սուրբ և փառաւոր վանքս Քուստոյ, և աստ գրեցաք զՔահանաթաղս, ի զրան սուրբ Աստուածածնիս և առ ոտս փառաւոր և սուրբ Նշանիս և ամենայն սրբոցս, ամէն:

Եւ առաջնորդ սուրբ ուխտիս տէր Մեսրոպ հեղահոգի և բարի արեղայ, և ընդ նմին ընկերակիցն իւր զՄովսէս ընտիր արեղա և զհայր վանացս զՍարգիս միայնակաց, արքեպիսկոպոսութեան Գողթան գաւառիս տէր Ագարիային, թագաւորութեան Ընուտամ-բէկիւն, որ խիստ նեղ և զժար ժամանակ էր, քրիստոնէից ազգս խիստ նեղացեալ էր ի ձեռն անարիւնաց, ևս առաւել քահանայքն...

Ստացող և հոգացող և առաջնորդող սուրբ գրոցս՝ տէր Մեսրոպ, յիշատակ իւր, և ծնողաց իւրոց. ամէնաւրհնեալ և արհնութեանցն արժանար գեղս Քուստայ քահանայքն և տանուտէրքն լաւ կանգնեցան և ետուն գրել գիրքս այս յիշատակ իրեանց և ամենայն մերձաւորաց իւրեանց, և որ բազում և որ սակաւ աշխատեցան, ամենեքեան վարձս աստուծոյ առնուն հազարապատիկ և բիւրապատիկ: Արարիչն աստուծ կենդանեաց առողջութիւն տայ և ննջեցելոցն արքայութիւն տայ, ամէն: Զեռամբ ապիկար և անարհեստ գրչի՝ յոգնամեղ և սուտանուն Կարապետ արեղայի, որ միայն անուամբս եմ և ոչ գործով: Արդ, երես անկեալ աղաչեմք ... զամենեանն, որ սղալանաց և խոշորութեան և գրչափոխութեան գրոցս թողութիւն առնէք, յետոյ-յառաջ գրեցաւ սա, արիւնակն երկու էր:

Գրեցաւ ի թվականիս Հայոց ԶԽԳ. (1495), անմեղադիր լերուք, զի կար մեր այս էր, որ է արհնեալ յաւիտեանս, ամէն:

291

Ս Ա Ղ Մ Ո Ս Ա Ր Ա Ն
Երևան 7777

Գրիչ՝ Աւետիֆ
վայր՝ Պալախաւուրդ վանք

ա

190ա ...Իսկ ես՝ անարժանս և անապիտանս Աւետիֆ արեղա, ի բազում ամաց տենչմամբ տոշորեալ էի ուղղաբան Սաղմոսարանի. ահա հանդի-

նական նկարների ստորին լուսանցքներում թողել է ամեն մի նկարի մասին բացատրական ոտանավորներ, որոնց սողաակիզը տառերով հղվում է իր («Աբրահամ») անունը:
«Պայծառակերպության» նկարի ցածում (էջ 12բ) Աբրահամը թողել է իր («ստացող և

պեցա ընդիր արիւնակի Յովաննէս Գառնեցոյն, որոյ յիշատակարանն գրած էր այսպէս. «Եւ գնացի,—ասէ,—ի սուրբ ուխտն Հաղբատ, և երկըրպագեցի սուրբ Խաչին և սուրբ գերեզմանին մեծ և տեսանող Հայոց սուրբ վարդապետին Յովաննիսի մականունն Սարկաւագ, այն որ զսաղմոսն բազում ճգամբ՝ ի թարգմանչազիր Սաղմոսարանէ զաղափարեաց: Եւ իմ հանգիպեալ նոյն Սաղմոսարանի սուրբ վարդապետի՝ առեալ համբուրեցի, և գրեցի զսա յիրմէն ամենայն ստուգութեամբ՝ զբանն, զգիրն, զհարցուն, զհանգիստն, զտունն, զկէտն, զստորն»:

Արդ, ես՝ ի սրտէ խոցեալս վասն մեղաց Աւետիք արեղայ, գրիցի զսա բստ իմում կարի, թէպէտ և ծեր էի և ՀԸ. (78) տարոյ, և վաղուց թողեալ զարուեստս, այլ || իմով տկարութեամբս ուղղեցի, որ նոյն արինակն եղև: Վասն որոյ համարձակ լիցին ուսանելով, թէ արիւնակելով: Բայց մի ոք իշխեսցէ ի հոգոյն սրբոյ տգիտարար բան թիրեղ և կամ զգրեալսն շատուգել յարիւնակէս, որպէս և ես. որ թէպէտ գիրս յոյժ անարվեստ է, այլ զբանն ուղղեցի կրկին և երեքկին:

Եւ արդ, գրեցաւ սա ի թուականութեանս Հայոց ՋԽԴ. (1495), ի ստորոտ լերինս հիւսիսոյ, ի գրունս սրբոյ Գէորգեա քաջ և արի զինաորին և այլ սրբութեանցս, որ աստ կան, և յառաջնորդութեան սուրբ ուխտիս Յասիկ վարդապետի, և մեղուցելոյս՝ Աւետիք արեղի, և միարան եղբարցս՝ Մարտիրոս արեղին, և Յովակիմ արեղին, և Յոնաննէս արեղին, և Խաչատուր մալաղին, և այլ միարան սուրբ ուխտիս զուսմանակիցս յիշեսցիք ի մարտի սուրբ յաղաթս ձեր, և աստուած զձեզ յիշէ, ամէն...

...Այլ աղաչեմ անմեղազիր լինել սխալանաց և խոշորութեան գրիս, զի յոյժ ծերացեալ էի և բազում ամ հեռացեալ ի յարուեստէս: Այլ ի միտս եկեալ գրեցի յիշատակ ինձ, և ծնաւոց իմոց՝ հար իմոյ Վահան երիցու և մար իմոյ Էմին-Մելիքին, և եղբարց իմոց, և եղի յիշատակ ի դուռն սրբոյն Գէորգեա զարավարին:

Եւ արդ մի ոք իշխեսցէ հանել զսա ի գրանէ սուրբ եկեղեցոյս յափըտակելով, կամ վաճառելով, կամ փոխան տալով, և գրաւ ղնելով, կամ ումէք շնորհելով. ոչ իմօքն || և ոչ աւտարք. և ով յամառի կամ ձեռնամուշ լինի՝ մասն և բաժին զՈւղայի մատնչի և զխաչահանուացն ընկալցի: Եւ որք լրբին զգիրս զայս կտրելով կամ եղծանելով՝ կտրեսցի ի կենացն յափտենից: Փակակալք և սպասաւորք խնամով պահեսցեն՝ ոչ յարձակս ընգենելով կամ առանց դաստառակի, զի մի դատեսցին ի տեսնէ: Յարինակ և յընթերձումն մի խնայեսցի:

Կատարողք պատուիրանիս արհնին յաստուծոյ և յամենայն սրբոց, ամէն...

Բ

...Գրեցաւ ձեռամբ Աւետիք արեղայի ի վանս Պալախաւոյ, ի դուրս սուրբ Գէորգեա զարավարի, ի թվ. ՋԽԴ. (1495)...

«Կարող գրոցս» և Ջարարիայի («Եւր Ջարարայ սիրելի եղբայր մեր») պատկերները: Այդ նկարն ավարտված է «թվ. ՋԽԷ. (1498)»: Հաջորդ էջում կարծիք թանաքով նույն Արքայազան թողել է մի հիշատակագրություն. «Ջարարեմիտ և գերկիւղածն յաստուծոյ զԱղիզն, որ շատ կու ծառայէ մեզ, և ետ ընծա սուրբ Աւետարանիս. յիշեսցէ ի Քրիստոս, թվ. ՋԽԱ. (1502)»:

Գ

...Սաստիկ ծոցեալ ճշգրիտ բանքդ (Սաղմոսարանին) ի ձեռն անփութութեան գրագրաց և թուլութեան ուսումնատրաց: Զոր վերահասու եղեալ մեծ իմաստասէրն Հայոց հոգեխառն վարդապետն սուրբ Յովաննէս մականունն Սարկաւագ, որ գնաց ի գերահոշակ սուրբ ուխտն ի Հաղբատ: Եւ գտեալ ի յարկեղ սուրբ վարդապետացն և թագաւորացն զթարգմանագիր Սաղմոսարանն, և պարապեալ ի յայնմ աւուրս բազումս՝ ի լոյս էած զգանձն ծածկեալ, և երաց զիցեալ աղբիրն, և ցրուեաց ընդ ամենայն սահմանս Հայաստանի զարիւնակս զայս: Եւ այդ նշմար սեակի, որ ծրի յառաջիկայդ՝ յայնմ արիւնակէն է հաստատուն, սիրելի:

Եւ զստացաւոքս՝ զմեզ յիշեսցիք յաղաթս ձեր, ևս և զիս զԱւետիք զծող:

292

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Մ. Սմբատեանց, «Երնչակ», 135—136

Գրիշ՝ Մանուէլ վայր՝ Կուի գիւլ

...Գրեցաւ սուրբ Աւետարանս թականիս Հայոց Ջ. և ԽԴ. (1495), ընդ հովանեալ սուրբ Հաղարբիրացս, և սուրբ Նշանացս, և սուրբ եկեղեցեացս ի գիւղս Կուի կոչեցեալ, ի խնորոյ հաւատարիմ և աստուածասէր անն Զանգուրբանին և ամուսնոյն իւրոյ Զաւահրին, որ փոխեցաւ ի Քրիստոս, ի վայելումն որդոյ իւրոյ Գալուստ քահանային, եղբարցն Զանիբէկին, Յովաննէսին, Թաղէտսին, Գրիգորին, և բերացն Փաշայ-Խարունին, Մարիամին, Շաղոսկին, Խանձաղին, և կողակցին իւրոյ Գուլ-Խարունին, և դստերն Մէլիք-Խարունին, որ յոյժ փափագանաւ ստացան զսուրբ Աւետարանս ի հալալ վաստակոց իւրոց՝ յիշատակ իւրեանց, և ծնողաց իւրեանց՝ հարն Գալստին և մարն Փաշայ-Մէլիքին, և ամենայն մերձաւորաց իւրոց:

...Եւ զիս զանպիտան զծողս զՄանուէլ, և զծնողս իմ, և զամենայն արեան մերձաւորս իմ, և զերախտաւորսն, և զսպասաւորսն, որք հանգիպիք սմա տեսանելով կամ կարգալով կամ արիւնակելով, լի սրտիս և ուղիղ մտաւք աստուած-ողորմի ասացէք... Եւ սխալանաց և խոշորութեան գրիս անմեղազիր լերուք, զի կար մեր այս էր, զի լոյս աչիս պակասեալ էր և հոգս և սպարանք աշխարհիս զմեզ ընկղմեալ էր, ի դառն և դժուար ժամանակի, որ յոյժ վշտացեալ կամք ի յայլազգեաց վասն ծովացեալ մեղաց մերոց, վասն որոյ և ինքն, որ առատն է ի տուրս բարեաց ձեզ՝ յիշողացդ և մեզ՝ յուսացելոցս ողորմեսցի յիւր միւսանգամ զալրստեանն, ամէն:

293

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Քրիստի, հայերեն ձեռագր. հավաքածու 112

Գրիչ՝ Բարսեղ
վայր՝ Քաղբերունի,
Ասպիսենակ գիւղ

...Արդ, յանկ ելեալ աւարտեցաւ աստուածախօս և աւետարներ սուրբ Աւետարանս ի թըւիս Հայոց ՋԾԽԴ. (1495), ի գաւառիս Քաղբերունոյ որ կոչի Արեւել, ի գեաւղս Ասպիսենակ, ընդ հովանեաւ սուրբ Ստեփանոսի սուրբ տաճարին:

Այլ և գրեցաւ սա ձեռամբ Բարսեղ մեղսամեր գրչի, ի խնդրոյ բար[ի] միակեց Սատաղին, որ ստացաւ զսա ոչ յաւերդագց և կամ ի փարթամութենէ, այլ ի բազում տրվայտութեամբ յաղթահարեալ ի սիրոյ սուրբ Աւետարանիս, ըստ գրեցելոյն՝ թէ Սէր կատարեալ ի բաց մերժէ || գերկիւղնայ զանձս ի յերկինս և բարեխօս առ տէր աստուածն Յիսուս Քրիստոս:

Արդ, ըստացաւ հաւատարիմ և բարի տանուտէրն Բարունակն յիշատակ իւրն, և ծնօղացն Սալուսիկն, և հօրն Խոսրովին, և եղբօրն Մարտիրոսին, և Յոնանիսին, և Պետրոսին:

Գարձեալ կրկին անգամ աղաչեմ յիշեցէք ի ժամ սոսկալի սուրբ պատարագին զբարի միակեցն զՍատաղէն, որ ստացաւ զսա ի հալալ վաստակոց իւրոց, յիշատակ իւր և ծնօղաց իւրոց...

294

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երեան 6273 (Ղ. Փիրղալեմեան, Նշխարք պատմութեան հայոց), էջ 369—370, յԱրձուարերի ուխտ

Գրիչ՝ Յոնանէս
վայր՝ Արեւել

Եւ արդ, ևս յետինս ի կարգաւորաց ... Յոնանէս սուտանուն քահանայ շնորհիւ տեառն սկսայ և ողորմութեամբ նորին կատարեցի զսուրբ Աւետարանս ի թուականիս Հայոց ՋԽԴ. (1495) ամին, ի քաղաքիս Արեւել կոչեցեալ, ընդ հովանեաւ սուրբ տաճարիս Աստուածածնիս, ի հայրապետութեան տեառն տէր Սարգիս կաթողիկոսի:

Արդ, աղաչեմ զձեզ զամենեւեան, զի լիակատար սրտիւ աստուածողորմի ասացէք անմեղ նահատակին Քանդակին, որ ի ձեռն արեանարբու ջալատաց սրախողխող կտրատեցին, և եղև պատարագ ընդունելի՝ և ճըշմարիտ մարտիրոս. կատարեցաւ և եղև արժանի անանց պատկին, և անթառամ զբախտին կենաց, և պայծառ առադատին՝ հանդերձ ծնողօրն, ամէն:

295

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երեան 6273 (Ղ. Փիրղալեմեան, Նշխարք պատմութեան հայոց), էջ 368—369, վան՝ Տիրամայր եկեղեցի

Գրիչ՝ Զաւարիս
վայր՝ Վան

...Եւ գրեցաւ սա ի թուաբերութեանս Հայոց ՋԽԴ. (1495), ի հայրապետութեան տեառն Սարգսի, և մերոյ աթոռակալի և առաջնորդի սուրբ ուխտիս Վարագայ քաջ հոնտորի և տիեզերալոյս վարդապետին Ատամի, և տէր Յովնանէս արհիեպիսկոպոսի, ի քաղաքս որ կոչի Վան, ընդ հովանեաւ սրբազան առաքելոցս Պետրոսի և Պօղոսի, ձեռամբ անարժան և սուտանուն երիցու՝ Զաւարիայի անարհեստ գրչի: Յիշեցէք ի Քրիստոս ի սուրբ յաղօթս ձեր զստացող սուրբ Աւետարանիս զՍանակ սրբասէր կրօնաւորն, որ ստացաւ զսա ի յարգեանց իւրոց և եղ ի դուռն Վարագայ սուրբ Նշանին, անջինչ յիշատակ իւր և իւրոցն ամենայնի...

296

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երեան 5751

Գրիչ՝ Սարգիս
վայր՝ Ամիրղալի վան

266ր ...Արդ, գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ի վերջացեալ աւուրս և ի սպառեալ ժամանակիս՝ ՋԽԴ. (1495) թրականիս Հայոց, ի վանքս որ կոչի Ամիրղալ, ընդ հովանեաւ սուրբ Յովանիսին և սուրբ Սիոնին, ձեռամբ յուզնամեղ և անարհեստ գրչի Սարգիս սուտանուն արեղայի: Զոր և տեսեալ իմ զսէր և զփափաք Զարդարին և զԴուխարին՝ յանձն առեալ գրեցի զսուրբ Աւետարանս յիշատակ հոգւոց իւրեանց, և ծնօղացն՝ պարոն Մուրատին, և մօրն՝ Մինայ-Խարունի*, և զաւակացն՝ Ամիր-Սարգսին և Հազարէկին...

Գարձեալ, կրկին անգամ աղաչեմ յիշել առ Քրիստոս զստացաւ զսուրբ Աւետարանիս Զարդարն, և զփեսայն իւր զպարոն Սլեմանշէն, և զորդին իւր զԱւղալ-Քարամն, || և զկողակիցն իւր՝ զԴուխարն, որ բազում երախտիք ունին ի վերայ նորա որդիայայէս...

Գարձեալ, աղաչեմ զամենեւեան, որք հանդիպիք սուրբ Աւետարանիս միով աստուածողորմի արժանի արարէք զտառապեալ գրիչս... զՍարգիս սուտանուն արեղայ, որ անունս ունիմ և զործս ոչ, և ծնօղքն իմ զՍլեմանշարն և զՇնաւփօրն...

Գարձեալ աղաչեմ յիշման արժանի առնէք զմեղաւոր գրիչս, և զուսուցիչն իմ զտէր Ստեփանոսն և զտէր Արքատակէսն, և զհոգևոր եղբայրքն իմ զտէր Կարապետն և զտէր Դաւիթն, զի շատ երախտիք ունին ի վերայ

* Մուրատի և Մինայ-Խարունի պատկերները նկարված են ձեռագրի 11բ էջում:

մեր՝ հոգևոր և մարմնաւոր... Անմեղայգիր լերուք սղալանաց և խոշորանաց, || զի այլ գիրք չի գրեր. այդ յանճարու եղև, զի ճանապարհ հանդիպեցաւ ինձ*, և ինչք շունէի; վասն այն պատճառին յանձն առի գրել:

297

ԳՐՈՒԹԻՒՆՔ ԳՐԻԳՈՐԻ ՆԱԶԻԱՆԶԱՅԻՈՅ

Երևան 3495

Գրիչ՝ Գրիգոր Տարօնացի
վայր՝ Եկեղեաց գաւառ,
Կապուսի վանք

441բ ...Արդ, գրեցօ գիրս մեծին աստուածաբանին Գրիգորի և թվականիս Հայոց Զեօ՛. (1495), ձեռամբ ներգև ոգոյ և թարմատար գրչի պիտակ անուն Գրիգորի՝ աշակերտի մեծին բարունապետին Յովանիսի, որ մականուամբ Համշինցի կոչի: Եւ գրեցաւ գիրքս ի վայելումն մանկանց Սիովնի ուղղասիրութեանցն դասի:

Արդ, որք օգտիք ի սմանէ գրելով ի քարտի կամ ուամամբ իմաստի նախաշաւիղ հետևողացն առաքելագումար խմբիցն երջանկի, զանրատերիւրն գնալով ձեզ ուղղի՝ յիշել մաղթեմ անմոռաց սրտիւ զկարօտս աղօթից սրբազանիցդ դասի, զի թերևս օժանդակութեամբ աղաթից ձեր ըզձի ցօղեսցի կաթիլ մի ցօղոյ յամենեւեան տեսնէ ի կրկնամեոս իմ ոգի, որոց խնդրողացս առհասարակ ողորմութեան ցօղն տեղացի հանդերձ մերովքն ննչեցելովք և ձերովքն ամենի, յորոց միով բերանով փառաւորի ամենասուրբ երրորդութիւնն յօխեանս յօխեանից, ամէն**:

298

ԳՐՈՒԹԻՒՆՔ ԳՐԻԳՈՐԻ ՆԱԶԻԱՆԶԱՅԻՈՅ

Երևան 114

Գրիչ՝ Մաղափա Բաբերդացի
վայր՝ Եկեղեաց գաւառ,
Կապուսի վանք

148բ ...Արդ, գրեցաւ գիրս մեծին աստուածաբանին Գրիգորի, ի թվականիս Հայոց Զեօ՛. (1495), ձեռամբ յոգնամեղ և փծուն Մաղափայ Բաբերդացոյ, յիշատակ ինձ, և ծնօղացն իմոց, և ի վայելումն մանկանց Սիովնի՝ ուղղասիրութեանցն դասի:

Արդ, որք օգտիք ի սմանէ գրելով ի քարտի կամ ուամամբ իմաստի՝ նախաշաւիղ հետևողացն առաքելագումար խմբիցն երջանկի զանրատերիւրն գնալով ձեզ ուղղի՝ յիշել մաղթեմ անմոռաց սրտիւ զկարօտս աղօ-

* Լուսանցբում, այս տողի ուղղութեամբ, գրված է «եմ» (=երուսաղէմ): Հավանաբար ձեռագիրն ընդօրինակել է երուսաղէմ գնալու համար դրամ հայթայթելու նպատակով:

** Ձեռագրի երկրորդ մասը, որ պարունակում է Կիրեղ Աղեքսանդրացու «Գիրք պարապմանց»-ը, ընդօրինակել է նույն գրիչը հաջորդ՝ 1496 թվականին: Այդ մասի հիշատակարանը տե՛ս 1496-ի թվաշարքում:

թից ձեր ըզձի ցօղեսցի կաթիլ մի ցօղոյ յամենեւեան տեսնէ ի կրկնամեոս իմ ոգի, որոց խնդրողացս և փափաքողացս առհասարակ ողորմութեան ցօղն տեղացի հանդերձ մերովքն ննչեցելովք և ձերովք ամենի. յորոց միով բերանով փառաւորի ամենասուրբ երրորդութիւնն յախտեանս. ամէն*:

299

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Հ. Քյուրդյանի հավաքածու

Գրիչ՝ Խաչատուր

վայր՝ Եկեղեաց գաւառ, Կապուսի վանք

...Ձայս ամեն զմտաւ ամեալ հաւատարիմ և աստուածասէր տանուտէրն պարոն Գորգէն, և զկողակիցն իւր զԱզիզն, և զեղբայրն իւր Գալուստ, և զբուրն իւր Մարխաթուն, յիշեցեալ զայն որ ասէ թէ՛՝ Երանի որ ունիցի զաւակ ի Սիովն և ընդանեակ յերուսաղէմ: Եւ ետ գրել զըկենսունակ սուրբ Աւետարանս յիշատակ իւրն և ծնաւդացն իւրոց, հարն իւրոյ Յովնանէսիս, և մօրն իւրոյ Սիմրայիս, և զաւակի նորա Աստուածատրիս, և զկենակիցն իւր զԿուպիկ, և զեղբարորդին իւր զՊաղապարուն, և զկենակիցն իւր զՉունարն, և եղբարն նորա Երպարունիս. ի վայելումն Յէզէկէլ սարկաւագին: Գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ի թուականիս Հայոց Զեօ՛. (1495) ամի, ի զաւաստ Եկեղեաց, ի յանուանի և ի հոշակաւոր անապատս որ կոչի Կապուսի վանք, ընդ հովանեաւ սուրբ Յակոբի և սուրբ Սիոնի: Աստու Յովանէս քաջ բարունապետի Համշի[ն]ցոյ, որ դաս ասելով բացայայտէ զխորս աստուածային գրոց և լուսաւորէ զմեզ զամենեւեան, զոր տէր աստուած պահեսցէ ընդ երկայն ատուրս պարագայց ամօք և յետ աստեացս ելանելոյն ընդ առաջին սուրբ վարդապետացն դասեսցէ՝ ծնօղաւքըն և ազգականաւքն իւրօք, ամէն: Եւ ի յառաջնորդութեանս սուրբ ուխտիս տէր Ներսէսի և պատուական արեղայի՝ հոգովն հեզ և վարուրն բարի, զոր տէր աստուած պահեսցէ անասան մինչ ի խորին ծերութիւն ամէն: Արդ աղաչեմ զամենեւեան, որք հանդիպիք սուրբ Աւետարանիս կարդալով կամ տեսանելով և կամ արիւնակել, յիշեցէք ի սուրբ յաղօթս ձեր զանարժան գծողս զԽաչատուր, և զծնաւդան իմ, և զամենայն արեան մերձատրք իմ, և թողութիւն մեղաց հայցեցէք ի Քրիստոսէ. և նա, որ առատն է ի տուրս բարեաց մեզ և ձեզ ողորմեսցի, ամէն: Եւ զՈւսիկ արեղայն, որ բազում փափաքանաւք ետ գրել սուրբ Աւետարանս յիշատակ իւր և ծնողացն իւրոց պարոն Գորգէն:

Գարձեալ աղաչեմ յիշել ի տէր աստուած զմիաբան սուրբ ուխտիս առ հասարակ ամէն:

* Մաղափայի այս հիշատակարանը Գրիգոր Տարօնացու հիշատակարանի (տե՛ս նախորդը) ընդօրինակութիւնն է:

Այս հիշատակարանների համեմատութիւնը պարզ ցույց է տալիս, թե ինչպիսի որոշ գրիչներ բառացի ընդօրինակել են ուրիշների կազմած հիշատակարանները, փոխելով միայն հատուկ անունները և տվյալ ձեռագրի ընդօրինակման հետ կապված հանգամանքների մասին տվյալները:

Ո Ս Կ Ե Փ Ո Ր Ի Կ

Վենետիկ 241 (96), Բ. Սարգիսեան, Յուդակ Բ. 622

Գրիշ՝ Խաչատուր
վայր՝ Եկեղեցաց գաւառ
Կապուսի վանք

Գրեցաւ սուրբ տառս որ կոչի Ոսկեփորիկ, որ է բան խրատական և կանոնք սուրբ հարցն, ի թուականութեանս Հայոց ԶԽԴ. (1495), ի գաւառս Եկեղեցաց, ի յանապատս որ կոչի Կապուսի: Եւ ի առաջնորդութեան սուրբ ուխտիս տեառն Ներսէսի և քաջ բարունապետի Համշիխ յոյ, ձեռամբ բազմամեղի Խաչատուր արեղայի, ի վայելումն տէր Գրիգոր հեզահոգի կրանաւորի, զոր տէր աստուած վայելել տացէ նմայ երկար կենաւ ի փառս աստուծոյ, ամէն:

Յ Ա Յ Ս Մ Ա Ի Ո Ի Ր Ք

Տ. Պալեան, Յուդակ Կեսարիոյ, էջ 9—10,
Ա. Ալպոյանեան, «Պատմ. հայ Կեսարիոյ», էջ 1850

Գրիշ՝ Յովանէս
վայր՝ Կեսարիայ գաւառ, Մանսիսոն գիւղ

739ա— ...Արդ յայսմիկ և ի սոյնպիսիս նայեցեալ հոգոց հանելով երջանիկ
714բ երկիւղածն և աստուածասէր Սիրատանն, և յիշեաց զբանն որ ասէ, թէ Երանի որ ունիցի գաւակ ի Սիոն և ընդանի յԵրուսաղէմ, և ցանկացող եղև այսմ հոգևոր բուրաստանի, և ետ գրել զսա յարդար վաստակոց իւրոց յիշատակ իւր, և ծնողաց իւրոց՝ հարն իւրոյ Յովանիսին և մարն Տավլաթին, և իւր տղին՝ դեռաբոյս զաւակին Պուղախին, և եղբարն պարոն Վարդին, և հարեղբարն Շիրիշին, և զաւակացն Գրիգորին և Խաչիկին, և պարոն Վարդին կնոջն Խասիկին, և իրենց զաւակացն Կեցունին, Խուտավերտէ, Կուլէ, և Մուղալին, Գրիգորի զստերն Տանսուխեն, Տավլաթին, Մամախաբունին, Լատիին, Ճաշիկին, Գարիին և ամենայն արեան մերձաւորացն իրեանց՝ կենդանեաց և հանգուցելոցն, ամէն: Այլ և զՄանակ երէցն, և զԾնաւոյն իւր՝ ըզՏերեւն և զԳունարն, և զերիցակինն իւր, և զնորատունկ տղայսն իւր զԱմիրն և զԳրիգորն, և զեղբայրն զԷմպաբն, և զկին Մայրանէ, և զնորատունկ տղայս իրեանց զԱստուածատուրն, և զՔիմիայն, և զպապն իւր զՍիմաւոն երէցն, և զքեռին իւր զՅուսէփ երէցն, և զտղայն իւր զԱստուածատուրն, որ բարեաց և Այսմաւորաց պատճառ եղևն աշխատանար և կերակրար և ըմպելեար և շաղաւթար և խնամար, հատուցէ նոցա Քրիստոս աստուած վարձս զերկնից արքայութիւնն, ամէն:

* Տ. Պալեանի մոտ՝ «զՔիմիայն»:

Արդ, գրեցաւ սա ձեռամբ մեղաւոր և անարժան և անպիտան փցուն գրչիս Յովանէս արեղի, ի թվականութեանս Հայոց յինն ձ. և ԽԴ. (1495), ի գաւառս Կեսարիոյ, ի գիւղս որ կոչի Մանդիսոն, ի դուռն սուրբ Աստուածածնին և սուրբ Խաչին և սուրբ Քորոսու, ի հայրապետութեան տեառն Յովանիսի, և յեպիսկոպոսութեան տեառն Կիրակոսի:

Արդ, աղաչեմ զամենայն դասս քահանայից, որք հանդիպիք այսմ լուսազարգ մատենիս յիշեսցիք ի մաքրափայլ յաղալթս ձեր զվերոյգրեալսն՝ զՍիրատանն, և զկենակիցն իւր զՏանսուխն. և զդեռաբոյս զաւակացն իւրեանց զՊուղախն, և զամենայն աղգայինսն իւր, որ ստացաւ զսուրբ գիրքքս ի հալալ ընչից իւրոց, և ետ յիշատակ ի դուռն սուրբ եկեղեցեացն...

Դարձեալ աղաչեմ զամենեսեան յիշել ի մաքրափայլ յաղօթս ձեր զմեղաւոր հոգս զՅովանէս գրիչս, և զԾնաւոյն իմ զՔորոսն և զՄառայն, և զեղբայրն իմ զհանգուցեալն առ աստուած զԿարապետն, և զուսուցիչն իմ և զսնուցիչն զԱռաքել արեղայն, և զամենայն արեան մերձաւորն իմ ...Այլ և զքահանայն դրան սուրբ եկեղեցեացս զՍիոն երէցն, և զԱրաբանամ երէցն, և զՄանակ երէցն, որ զմեզ լաւ ընդունեցան և մեծարեցին և պատուեցին ... Այլ և զսարկաւազունք սուրբ եկեղեցոյս, և զհամարէն ժողովուրդքս՝ զմեծ և զփոքր, զայր և զկին, զԾեր և զտղայ, զերիտասարդ և զկուսան ... Այլ և զարիւնակիս շնորհաւղն զԱնդրէաս սրբասէր քահանայն, և զեղբայրն իւր զՇիրիշն, որ զարիւնակն շնորհեցին և ստացան իրեանց բարի անուն և բարի յիշատակ: Այլ և Ըղիստակէս երէցն, որ մարումն երեա թանաքի, յիշեսցէ զնոսա Քրիստոս աստուած յիւր սուրբ արքայութիւնն, ամէն:

Քահանայք և սարկաւազունք, առանց դաստարակի մի պահէք և ի մոմէ պատրաստ բռնեցէք, և զկարգալն անփոյթ մի առնէք, զի գրեալ է, թէ.

Տանասէրն չէ զրկած
Ի պսակաց մարտիրոսաց,
Այլ և հաղորդ նոցին փառաց
Առանց գանից և տանջանաց:

Զի և դուք արժանի լինիցիք սրբոյն ի լոյս:

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երևան 6273 (Ղ. Փիրղալեանեան, Նշխարք պատմութեան հայոց),
էջ 368, Ամասիոյ ս. Աստուածածին, նաև Հ. Քյուրտչյան,
Պատմ. երկու ճշտումներ («Էջմիածին»), 1964, Գ. 34—35)

Գրիշ՝ Արաբանամ
վայր՝ Կաստանդնուպոլիս

...Յամի թուարերութեանս մերոյ սեռի ԶԽԴ. (1495) կատարեցաւ սուրբ Աւետարանս՝ աստուածախօս մատենանս... Աստուածասէր քրիստոնեայ մղղեսի խոճաչ Յովհաննէսն, որ մեծաւ սիրով ստացաւ զսա յաղագս

յիշատակի հոգոյ իրոյ, և ծնողաց իրոց՝ հարն Աբելին և մարն Մարգրտին, և Եղբարցն Քարիմին և Եագտանպաղչին, և զաւակին մղտեսի Ամիրին, Մխիթարին* և Սինանին, և կենակցին Շահ-Փաշային, և այլ ամենայն արեան մերձաւորացն...

Նա գրել զսա սիրով և մեծաւ հաւատով ձեռամբ մեղսասէր Աբրահամ արեղայի, որ անուամբ միայն կոչիմ արեղայ և գործով խաբերայ: Արդ որ հանդիպիք սուրբ և պատուական Աւետարանիս, յիշեսչիք ի Քրիստոս զմղտեսի խոճայ Յովանէսն, և զիրոսն ամեն՝ ընդանեաւք, զարմաւք և զաւակաւք, և ասացէք աստուած ողորմի... Կատարեցաւ սուրբ Աւետարանս ի մայրաքաղաքս որ կոչի Կոստանդնուպօլիս, ի դուռն սուրբ Աստուածածնին, որ այժմ կոչի Սուլու Մանաստիւր, ի հայրապետութեան տեառն Սարգսի և յարհեպիսկոպոստութեան տէր Կարապետի Կաֆայեցոյ:

303

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երեան 5480

Հետ. ստացող՝ Մտեփաննոս Դոշենց

353բ Արդ, ի թուականիս Հայոց ի Զ. և ի ԽԴ. (1495) ամին ևս՝ Դոշենց Մտեփաննոս ետու վերըստին կազմել և նորոգել զսուրբ Աւետարանս, որ է յիշատակ նախնեացն մերոց. և էր կապն խնացեալ, և տուր կապել զսա և ի վերայ կողին այլ յաւելուլ ի յարծաթ և ի յոսկի. և երբ զյիշատակ արան կարգան, նա մեղ էլ աստուած-ողորմի ասեն՝ Դոշենց Մտեփաննոսին, և իւր ծնաւզացն՝ Յովսէփին, Մըսլի-Մելեֆին, և կենակցին Խալիլ-Փաշէն, և զալ աղացն |||

Դարձեալ, կրկին յիշեցէք ի Քրիստոս զհեղահոգի տանուտէրն զԴոշենց Մտեփաննոսն, և զծնողսն իւր զՅովսէփ և զՄըսլը-Մելեֆն, և զկենակցին իւր զԽալիլ-Փաշէն, և զզաւակք սոցա զՅովանէսն և զԴուռչի-Խալիլն և զԴուլզուլն և |||

304

Շ Ա Ր Ա Կ Ա Ն

Նախավայի վանք, ՍՏԱ

Գրիչ՝ Կարապետ

86բ Ա՛խ, ո՛, վա՛յ զիս մեղաւք տառապեալ ոգիս՝ անարժան և անպիտան գրչի սուտանուն Կարապետիս, որ զիս մէկ բերան յիշելոյ արժանի առնէք, թվականին ԶԽԴ. (1495):

305

Տ Օ Ն Ա Յ Ո Յ Յ

Երեան 8630

Գրիչ

84ա ...Գրեցաւ Տանացոյցս և Աւետարանացոյցս բովանդակ տարոյն ձեռամբ յոգնամեղ և անարհեստ, սուտ և անպիտան քահանայի |||** ի վա-

* Մխիթար անունը լրացված է այլ ձեռագրով:

** Ձեռված է:

յելումն սուրբ և մաքուր արեղային Աստուածատուն, յիշատակ յոգոյ իւրոյ և ծնաւզացն, թվ. Հայոց ԶԽԴ. (1495) ամին:

306

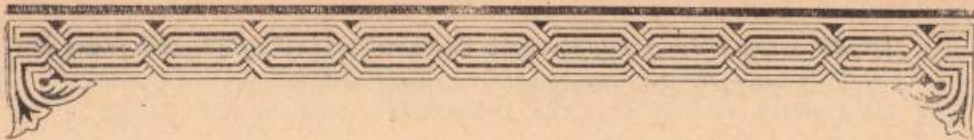
Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Մայր Աթոռ 194, «Էջմիածին», 1963 թ. Զ., էջ 59—60

Գրիչ՝ Աստուածատուր
Կազմող՝ Մարտիրոս

309բ Նուստ ծառայս ծառայիցդ Աստուծոյ՝ Կարապետ Կաֆայեցի՝ բազմամեղ հոգս, որ ամաչեմ կոչիլ ի բարձրագոյն քահանայական անուանէն, զի դատապարտութիւն է ինձ անունս այս, զի անարժան և զաղիր գործաւք բազմամեղութեամբ լալով ասեմ զանբարկանալի Աստուած յոյժ բարկացուցիւ Երկրորդ անառակ որդիս, որ || առի ի բարի հարէն զբաժին իմ և զամենայն աւուրս իմ յանազուտ պէտս ծախեցի և ոչ զարձայ և ոչ ուրախացուցի զերկնաւոր հայրն, և սպառեցան աւուրք իմ, և էի յազարակն եղջերի խողարած մինչև նայեցաւ յիս միածին փրկիչն տէրն Յիսուս Քրիստոս, մարդասէրն և մարդասիրի հար որդին, որ չքաւորեցաւ և սովամահ լինէի, աղղեաց յիս յիւր անչափ սիրոյն և ի պարզեաց սուրբ հոգոյ: Եւ իմ այլ ոչինչ ունելով տա տեառն աստուծոյ իմոյ զսուրբ Աւետարանս, որ յիմ հալալ արգեանց գնեցի, և զաւետարանիչքն նկարել տուի, և նոր կապել տուի և գրի յիշատակ իմ հոգոյս և իմ ծնողացն ի սուրբ Գէորդ տաճարիս, որ կոչի Սուլու մանաստիւր: Մի որ իշխեսցէ գրաւել որ ինչ աղղ պատճառանաւք, և թէ որ զսուրբ Աւետարանս զայս բռնաբար իշխանութեամբ կամ զողութեամբ || վասն իւր ազահ բարուց հանցէ ի սուրբ ուխտէս, և իւր առանձին ստանալով՝ թէ եկեղեցական և թէ աշխարհական, ո՛չ աղղական և ո՛չ ի ծանաթից շունին իշխանութիւն, միայն սուրբ Եկեղեցիս, ինքն Քրիստոս լինիցի նմա դատախազ յիւր մեծ և սոսկալի ահեղ ասենին: Եւ թէ որ զյիշատակս եղծանել կամիցի ի սուրբ մատենէս, ինքն եղծանի և ջնջի ի դպրութենէ կենաց, մասն զՈւղայի սոցէ, և ընդ խաչահանուացսն դատի Աստուած:

Թվին ԶԽԴ. (1495) յուլիս Թ. (9) գրեցաւ յիշատակարանս ձեռամբ Աստուածատուր արեղայի Կաֆեցոյ:

Ա. Ի. Ե. Տ. Ա. Ր. Ա. Ն.

Երևան 4266

Գրիչ՝ Ովանէս վայր՝ Մաքենացոց վանք և Սաղմոսավանք

Ա

271բ ...Արդ, գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ձեռամբ ռզնայմեղ և փծուն գրչի Ովանէս սուտանուն արեղի անարժանի, և գործարս եմ շարար ի ին, սվ ոչս արութեան ունի լի բերանով և բոլոր հաւատով ողորմի ասի և ինքն աստուծոյ տեսոյն արժան լինի: Գրեցաւ սուրբ Աւետարանս, առաջի գլուխըն ըսկիզբն արարաք ի Մաքենիսն և աւարան վճարեցաք ի Սաղմոսավանք, ընդ հովան[եաւ] սուրբ Սիոնիս և սուրբ նշանացս, որ աստ կան հաւաքեալ, և ի սոցին սպասատրացս՝ Կիրակոս քաջ հեռետորին, ի հայրապետութեանն տեառն Սարգսի, դանութեան Բորստամ-պէկի, ի թուականիս Հայոց ԶԽԵ. (1496), ի նեղութեան ժամանակի, ի խնդրոյ աստուծասէր և երկիւղած և հաւատարիմ Սպանանին, և իւր կողակցին Գուլին, և ծնաւոց իմոց՝ [Արայրակին, և եղբարցն իմ՝՝ Մարգարին, Զանփաշին, Զափարին, Գալուստին, Նաւասարդին, Եննատրին]***:

272ա Ո՛վ, լուսեբամակ դասք քահանայից, աղաչեմ զձեզ, ով որ հանդիպիր կարողալով կամ արինակելով, միով աստուած-ողորմիւ արժան անէք և աստուած զձեզ յիշէ իւր արքաութեան, ամէն: Անմեղաղիր լերուք խոշորութեան սորա, զի կար մեր այս է: [Ես Սպանան գրել ետոյ զսուրբ Աւետարանս յիշատակ ի հոգո իմո, և կողակցին իմո Գուլին, և հոգեւոր որդո իմո Ովանէսին. ոչ ում դաւի չկա, ոչ իմ ազգիս, ոչ աւտարաց, անիրաւքն պատժին]: Աստուած ողորմի Տէտա-Խարունին, որ շատ կերակրեց զմեզ:

Ծաղկող՝ Ստեփանոս Յառնչեցի

Բ

3բ Ծաղկեցաւ սուրբ Աւետարանս Ստեփանոսի Յառնչեցոյ ի խնդրոյ տէր Յովանիսի, թվ. ԶԽԵ. (1496)****:

* Պետք է գրեր «իւրոց» այսինքն՝ ստացող Սպանանի:
** Իմա՝ «իր»:
*** Փակագծի մեջ առնված սույն և հաջորդ հատվածները գրված են այլ (հավանաբար ստացողի) ձեռագրով:
**** Գրված է Մատթէոս աւետարանիչի պատկերից ներքե՛ն՝ ստորին լուսանցքում:

Ա. Ի. Ե. Տ. Ա. Ր. Ա. Ն.

Երևան, Մատենադարան, Կաթողիկոսական դիվան, թղթ. 240, վաղ. 130, Եռշի, Ազուլեաց եկեղեցի ՄՏՄ

Ա

Գրիչ՝ Իգնատիոս վայր՝ Քանայգեո

267բ ...Բայց գրեցաւ սա ի սուրբ ուխտս ի Քանայգեոյ, ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնիս և սուրբ Յակոբ տեառնեղբար կենաց բարեխաւսիս, և այլ բազմահաւաք սրբոց, որ աստ կան հաւաքեալ, ի թվականիս Հայոց ԶԽԵ. (1496), ի հայրապետութեան տեառն տէր Սարգիս կաթողիկոսի, ի յաթոտ սուրբ էջմիածնի Վաղարշապատու...:

Գրեցաւ անարժան և տխմար Իգնատիոսի թափուր յամենայն բարեաց, դարձեալ յիշեցէք զԳալուստ մահտասին (ստացող), և զհայրն Ինոք, և զմայրն Ալչալ-Խարուն, և զմեծ տատն Սիրա-Խարուն, և զեղբայր զՍարիբէկն, և զՅովաննէսն, և զքոյրն Եղիսաբեթն և զՔամարն, և զհանգուցեալն զՄարթայ և Շահալամն, և զբարեկամքն զՔաւաֆալն, և զհարեղբայր որդին զՅորդանանն, և զմտորաքոյրն զՄելիփրուրն, և զԴունիայն, և զԽոնդիկն, մանաւանդ զհարսններն զՄանիշակն և զԳալուստն, և զփեսայն զՅորդանանն, զԱմիրմուլֆն և զԱւաֆն, ամէն:

Գարձեալ յիշեցէք զՏեղատն, որ ազնական եղև ի տուրս ինչ... ընդ նմին... զՋանիբէկ միայնակեացն, որ յաբտակար եղև սուրբ Աւետարանիս, որ կազմել ետուր ի հալալ վաստակոցն... Աւետարանս Գալուստ միայնակեցին է...

Ծաղկող՝ Ստեփանոս Յառնչեցի

Բ

7բ Ծաղկեցաւ Աւետարանս և Համարարաւոքս ձեռամբ Ստեփանոս եպիսկոպոսի Յառնչո, ի խնդրոյ Գալուստ աղաթասէր և հեզահոգի միայնակեցի, որ ետ գրել և նկարել յիշատակ հոգո և ծնաւոց իւրոյ...

Գ

81բ Ծաղկեցաւ Աւետարանս ձեռամբ Ստեփանոս եպիսկոպոսի Յառնչեցո, ի խնդրոյ Գալուստ հեզահոգի աղաթասէր [միայնակեցի], ի հայրապետութիւն տեառն Սարգսի, ի թվ. ԶԽԶ. (1497):

ՀԱՐՅՄԱՆՅ ԳԻՐՔ ԳՐԻԳՈՐԻ ՏԱԹԵՎԱՅԻՈՅ

Երևան 817

Սարգիս կաթողիկոս

442ա Ես՝ Սարգիս կաթողիկոս, տվի զիմ սիրական Հարցմունքս իմ հոգեւոր որդուն՝ Հեռապետ գրոց աշակերտի, Կիրակոս վարդապետի աշակեր-

տին, ինձ յիշատակ: Ի թվ. ՋԽԵ. (1496), որ քանի ի ձեռն առնու՝ զմեզ ի յիւր սուրբ աղօթքն յիշէ, և յետ նորա՝ ով որ հանդիպի:

310

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երևան 6648

Գրիշ՝ Ալեգսանու վայր՝ Մաքենացոց վանք

264ա

...Արդ, գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ի թվականիս Հայոց ՋԽԵ. (1496), ձեռամբ անիմաստ և անարժան, հեք Փանաք վտիտ Ալեգսանու անուամբ [] միայն արեղայ և գործով ունայն և վարար եմ քան զամենայն մարդ, ի սուրբ ուխտս Մաքենացոց, ի դուս սուրբ տաճարիս Աստուածածնիս, և հայր Սողովմունի գերեզմանիս, և այլ բազմահաւազ սրբոց, որ աստ կան, ի առաջնորդութեան Սարգիս վարդապետին և այլ միեղէն եղբարցս. զծագրեցի զսա յիշատակ ինձ, և ծնաւոց, և եղբարց իմոց. հարն իմ էտկեարին, և մարն իմ Մարքին, և հարազատ եղբարցն Յովնանիսին և Իրիանսին, // և հանգուցեալ եղբարցն Արաբիսին և Ովանիսին, և մանկագոյն զիւր եղբորորդոյն իմո, որ փոխեցաւ առ Քրիստոս և եթող մեզ զառն կսկիծ և մորմոքելի սուգ. և ստացա զսա զրել ի վայելումն անձին իմոյ և զեռարոյս զպրի Պաղտսի՝ եղբարորդոյն իմոյ:

Ո՞վ, սուրբ զասք լուսերամից, կարդալով կամ զաղարարելով՝ զվերոյգրեալսն աղաթս յիշեցէք, և ուղիղ սրտիւ մեղաց թողութիւն հայցեցէք...

Այլ և սղալանաց և խոշորութեան զրոցս թողութիւն շնորհեցէք, զի կար մեր այս էր և ոչ աւելի:

311

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երևան 6352

Մաղկոզ՝ Ստեփանու Յաղրնչեցի վայր՝ Ի վանքս Գաւառն

ա

9բ

Մաղկեցաւ ձեռամբ Ստեփանու եպիսկոպոսի Յաղրնչեցոյ համարբառս՝ աւետարաններով և խորանով և մանրածաղկով, ի խնդրո Ամիր-Եգտիներն, ի հայրապետութեան տէր Սարգսի նեստելով յաթոռն ամս Իէ. (27), ի փաթշահութեան Ընդստում-Միրզին, թվ. ՋԽԵ. (1496): Բայց խորանս առաջի այլում էր ծաղկած*:

* Գրված է Մատթէոս աւետարանչի նկարի ստորին լուսանցքում:

Բ

91բ

Նկարեցաւ սուրբ Աւետարանս ձեռամբ Յաղրնչեցո, ի խնդրոյ Ամիր-Եգտին աղին: Յիշեցէք զինքն և զծնողսն իւր ի Քրիստոս, ամէն:

Կատարումն ծաղկիս եղև ի վանքս Գաւառն, ի դուս սուրբ Սարգսի զարավարիս, ով որ հանդիպիք յիշեցէք ի տէր Մաքէոս աւագէրէց Գաւառնս, որ բազում սէր ցուցուց մեզ. զարձեալ յիշեցէք զտէր Ստեփանու սպասաւոր սուրբ ուխտիս և աստուած զձեզ յիշէ, ամէն:

312

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Ղ. Աճառեան, Յուցակ նոր Բայազետի, 6, էջ 7

Գրիշ՝ Աստուածատուր վայր՝ Եղեգեաց անապատ

254ա

...Շնորհիւ աստուծոյ և ողորմութեամբ նորին և զործակցութեամբ սուրբ հոգոյն յանգ եղեալ աւարտեցաւ սուրբ Աւետարանս ի յանապատիս Եղեգեաց ձեռամբ Աստուածատուր անպիտան ծառայի, ի թվ. ՋԽԵ. (1496), հայրապետութեան տեառն Սարգսի, և եպիսկոպոսին մեր տէր Եղիշային: Արդ, ցանկացող եղեալ այս սուրբ Աւետարանիս բարեմիտ և հեզահոգի բահանայն Մաքէոս, և ետ զրել զսայ ի հալալ ընչից իւրոց զլուսատուր և զմաքրափայլ Աւետարանս, բժիշկ հոգույ իւրոյ, կցորդ, յոյս և ապաւէն առ Քրիստոս, և ճար ճանապարհին վերջին, և բանալի դրանն արքայութեանն, և զանձ յերկինս անկողողտելի և ապաւէն առ Քրիստոս, միջնորդ և բարեխաւս իւրն, և իւր ծնաւոցն՝ հարն՝ Մկրտիչին և մարն Բաղտատին, և որդոցրն Վարդանէս, Ռսկան, Գրիգորին, Ներսէսին, և կենակցին Խոնտին, հարսին Սեռովին, և ամենայն ազգականաց՝ կենդանեաց և մեռելոց, ամէն: Եղբարն Արնիպարին, Սատաթարին, և զըստերացն Չատի-Սաւրբանին, Նարկիզին, և Գուլումին, և Քուրանգին, և Խուտի աղին, և կենակցին Մարխարունին, և իւր խնամին Սափարչին, և Գիլումին, Արանեսին, և ամենայն ազգականացն...

313

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Մատենադարան, Հին ցուցակ 19, էջ 37

Մաղկոզ՝ Ստեփանու Յաղրնչեցի

ա

9բ

Մաղկեցաւ սուրբ Աւետարանս Ստեփանոսի Յաղրնչեցո ի խնդրո տէր Յովնանիսի, թվ. ՋԽԵ. (1496):

* Անունները լրացված են այլ ձեռագրով:

138բ Նկարեցաւ ձեռամբ Ստեփանոս եպիսկոպոսի Յարընչեցո, ի խնդրո տէր Յովանէս Գրախակեցո, ի հայրապետութեան տէր Սարգսի և ի փաթշահունի Բարսաւմի, թվ. ՋԽԵ. (1496):

314

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երևան 3333

Գրիչ՝ Արիստակէս վայր՝ Սանահին

308բ ...Արդ, եղև կատարումն սուրբ Աւետարանիս ի թվականութեան հայկաղեան տումարի ՋԽԵ. (1496), ի դառն և ի շար ժամանակի, եւ ի հայրապետութեան տեան Սարգսի /// ի սուրբ էջմիածինն, ի յաստուածապաճ գաւառիս Լատոյ, ի յերկնահանգէտ և ի գերահոգի ուխտիս Սահաննո, ի դրան մօր յուսոյ սուրբ Աստուածածնիս և հրաշափառ Կաթողիկէիս, և ի յառաջնորդութեան տէր Բարսեղի, ձեռամբ մեղապարտ գրչի Արիստակիսի, որ և մեծ յուսով և տենչալի սիրով ստացաւ զսուրբ Աւետարանս վարդապետն Սարգիս յիշատակ իւր, և ծնաւդաց իւրոց ///, եւ ի վայելս անձին եղբարորդոց իւրոյ Գօիք քահանայի և Գալուստ սարկաւազի, և մանկանց Սիոնի նորոք///:

315

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Գ. Սրուանձտեանց «Քորոս Աղբար», Բ, էջ 423, Տիգրանակերտ, ս. Սարգիս եկեղեցի

Գրիչ՝ Մանուէլ վայր՝ Կուլի

...Ի թվ. Հայոց ՋԽԵ. (1496), ի դառն և դժար ժամանակի, յոյժ տառապեալ եմք: Գրեցաւ ի գիւղս Կուլի կոչեցեալ, ընդ հովանեաւ Հազարաբերոցս և սուրբ Նշանիս և այլ սրբոցս, որ աստ կան՝ ի բոլորակացս մեր, ի խնդրոյ բարեպաշտ և երկիրդած քրիստոնէից Գուգալին և ամուսնուոյն իւր Խանձին...

316

Մ Ա Շ Տ Ո Յ

Երևան 6273 (Ղ. Փիրղալեմեան, Նշխարք պատմութեան հայոց), էջ 371—372, Աղթամար

Գրիչ՝ Կարապետ վայր՝ Աղբամար

...Գրեցաւ ի կղզիս Աղբամար, ընդ հովանեաւ սուրբ Խաչիս, ի հայրապետութեան տէր Ատոմի, և ի թականութեան ՋԽԵ. (1496), ձեռամբ Կա-

րապետ քահանայի: Ես Մուրատս և կողակիցն իմ տուեր եմք զՄաշտոցս սուրբ Աստուածածնի դրան Հօրգոմուն:

317

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Գ. Սրուանձտեանց «Քորոս Աղբար», Բ, էջ 426, Տիգրանակերտ, ս. Սարգիս եկեղեցի

Գրիչ՝ Չափարիա վայր՝ Բաղէշ

Գրեալ յԱւելխու վանք մերձ ի Բաղէշ, յառաջնորդութեան Յակոբ եպիսկոպոսի և Վարդան հէրպետի, ձեռամբ Չափարիա սարկաւազի, ի հայրապետութեան տեան Սարգսի ընդհանուր Հայոց կաթողիկոսի Վաղարշապատու էջմիածնի, և Աղթամարայ տեան Ատոմի, ի թվ. Հայոց ՋԽԵ. (1496), ի զանութեան ազգին նետողաց Բաստում-բէկին, ի դառն և ի շար ժամանակիս, որ բռնացեր են ի վերայ Հայոց ազգիս...

318

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երևան 9422

Տէր աստուած Յիսուս Քրիստոս, որ նստիս ի բրորէական աթոռ, ողորմեա քո արարածոցս, թվ. ՋԽԵ. (1496):

Չարուղ արծաթոյս զՄելիֆսեք եպիսկոպոս սուրբ Կարապետի յ2- (յիշեցէք):

Չկազմող պատկերացս զԿարապետ արեղայս զԲաղիշեցիս յ2-

Չոսկերիշ Սֆանդարն եւ զՇահդուրաբն յ2-

Յի Քի ծառս Կարապետ արեղա՞:

319

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Մշոյ Առաքելոց վանք, ՉԱ, 1937, սյուն 320

Կազմող՝ Կարապետ Բաղիշեցի վայր՝ Մուշ

Ի վերջին դարիս և յեանում ժամանակիս... յորում է թվականութիւն մեր ՋԽԵ. (1496). առաջնորդք սուրբ ուխտիս Ղազարու վանացս տէր

* Այս ձեռագրի կազմը Մաշտոցի անվան մատենադարանում պահվող յավագուն ու զեղարվեստական բարձր ճաշակով և հմտությամբ կատարված արծաթե կազմերից մեկն է (նկարագրութեան տե՛ս Գ. Հովսեփյան, Մի էջ հայ տրվիտի և մշակույթի պատմությունից, Հալեպ, 1937, էջ 43—45): Հիշատակագրությունները ուսուցիկ տառերով զրկազված են նկարագրող արծաթե կազմի տարրեր մասերում: Վերջին տողի «Կարապետ արեղաւ բառերը զրկած են բարդ (կնիք հիշեցնող) փակագրով:

Եղիայ արհիեպիսկոպոս և տէր Պորոս արհիեպիսկոպոս և տէր Ղազար վարդապետն տեսին զսուրբ Աւետարանս, զի յոյժ հնացեալ էր կապն և էր առանց արծաթոյ, և անտես և անվայելուչ գոլով արտաբուստ ի տեսողացրն. վասն որոյ ետուն վերստին կազմել զսա և արծաթապատ զարդարել, որպէս և տեսանէք...

Արդ, յիշեցէք ի Քրիստոս զհաւատարիմ և զհամեստ կանայքս զՁիշաբն և զՈւտովըն, որ սակաւ ինչ արծաթով աւգնական եղեն ի զարդ Աւետարանիս... Նաև զսուտանուն Կարապետ արեղայս զԲաղիշեցի՝ զվերջին կազմողս յիշեցէք, ...[և] զՄարգարայ քահանայն, [և] զծնողսն իւր:

320

ԳԻՐՔ ՊԱՐԱՊՄԱՆՅ ԿԻՒՐՂԻ ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԱՅԻՈՅ

Երևան 3495

Գրիշ՝ Գրիգոր Տարօնացի վայր՝ Եկեղեց գաւառ, Կապոսի վանք

338ա Արդ, եզև զբաւ գրչութեանս ի թվականիս հայկազեան տումարի ՋԽԵ. (1496), ի գաւառն Եկեղեց, որ Եզրնկայ կոչի, ընդ հովանեաւ սրբոյն Յակոբայ և սուրբ Սիոնի, որ մականուամբ Կա ի փոսի վանք կոչի. ի յառաջնորդութիւն տէր Ներսիսի, ի համալսարանս երիցս եր/ջանկի և տիեզերալոյս Յովաննէս քաջ հոնտորի, որ է աշխարհաւ Համընցի՝ ի ցեղէ թագաւորական. ձեռամբ յոգնամեղ և փծուն գրչի Գրիգորի սուտանուն արեղայի, որ եմ աշխարհաւ Տարօնացի, ի վանացն Գլակայ*, զոր մեծաւ տաժանմամբ գրեցի զգանձս անկողոպտելի ի յաշակերտութիւնս, յիշատակ ինձ, և ծնողաց իմոց, և ամենայն արեանառու մերձաւորաց, և ի վայելումն և ի խրատ մանկանց Եկեղեցոյ: Արդ, աղաչեմ զձեզ, որք հանդիպիք սմա արքինակելով կամ կարդալով, յիշեցէք ի մաքրափայլ աղաւթս ձեր զանարժանս՝ հանդերձ ծնողաւքն իմ և արեան մերձաւորաւք, և զվարդապետն իմ զՅովաննէս քաջ բարունին, և աստուած զձեզ՝ յիշողացդ և մեզ՝ յիշելոցս, առհասարակ, ողորմեացի յիւր միւսանդամ զալուսան, ամէն:

Նաև զանարժան ծառայս ծառայիցդ աստուծոյ զԿարապետ սուտանուն արեղայս՝ զԲաղիշեցիս յիշեցէք ի բարին Քրիստոս, որ զայս վեց տետր ու կէսս գրեցի: Զի զգիրքս նոր էր գրած և յահէ սրմբակաց հեծելոց կայր ի պահրատի ի ծերպս վիմաց. և յիջմանէ անձրեաց ապականեալ էր, զոր ծրրեցի ըստ իմում կարի: Յիշեցէք ի տէր և աստուած զձեզ յիշէ, ամէն:

* Կա տեղեկութիւն, որ Գրիգոր Տարօնացիս այս նույն՝ 1496 թվականին ընդօրինակել է նաև մի Ավետարան (տե՛ս ՉԱ, 1944, սյուն 74 ծանոթ.):

321

Շ Ա Ր Ա Կ Ն Ո Յ

Երևան 1625

Գրիշ՝ Հարապետ վայր՝ Աւաք վանք

381ա ...Արդ, գրեցաւ եղանակաւոր տառս, որ կոչի Շարակնոց ի լաւ և ընտիր արքինակէ խոյ, ձեռամբ Ռեանէս կրանաւորի: Իսկ նա սկսաւ ըզՇարակնոցս ի վանքն Աւաք, և ոչ ժամանեաց յաւարտ սորին, այլ մինչև ի յաշին կարգն գրեաց և փոխեցաւ առ հարան: Եւ ես՝ մեղաւք զառածեալս և յետնեալս ամենեցուն առի և զպակասն լցուցի ըստ կարի իմում՝ ի թուականիս Հայոց ՋԽԵ. (1496): Ով որ հանդիպիք սմա տեսանելով և կամ այլ ինչ իրաց՝ յիշեալիք ի յաղաւթս ձեր զառաջին գրծողն սորա զՅոնանէս արեղէն, ընդ նմին և զերկրորդս՝ զՀարապետ արեղէս, և աստուած զձեզ յիշէ, ամէն:

322

Ս Ա Ղ Մ Ո Ս Ա Ր Ա Ն

Գ. Սրտանձտեանց «Քորոս Աղբար», Բ, էջ 305, Կամախ, Քաղկես ասարեալի վանք

Գրիշ՝ Հայրապետ վայր՝ Կապոսի վանք

Գրեցաւ ի թվականին հայկազանի ի յոբելեան տասն և ութի, ի շորս տասն և հինգն աւելի*, ի Եկեղեցացս դաւառի, ի վանքս այս որ Կայ ի փոսի**, ի դրունքս այս գովելի՝ Սուրբ Յակոբի և սուրբ Սիոնի: Առ ոտս մեծ բարունապետի Յովանիսի քաջ հոնտորի, ի յառաջնորդութեան այս սուրբ ուխտի Տեառն Ներսէսի մաքրամտի, Եւ միեղէն եղբարցս բարի, Բոլոր վանիցս արեղայի, Որ քան զերեսունն են աւելի, Հաճոյական ծառայք բարի: Այլ և զստացող այս սուրբ կտակի

* Տասն և ութ հորելյանը լինում է 900 (18x50), «ի շորս տասն (բնագրում՝ Գ. Ժ.) և հինգն աւելի» = 45: Այսպիսով հիշատակարանը գրված է Հայոց 945, կամ մեր թվարկութեան 1496 թվականին:

** Այսինքն՝ Կապոսի վանքում, որ գտնվել է Երզնկա քաղաքի արևմտյան կողմում:

Ձտէր Կիրակոս հեղահոգի...
Ձեռամբ իմով գծագրեցի
Ես՝ Հայրապետ մեղաւքս իլի...

Ողորմի ասացէք Կիրակոս սուտ կրանաւորիս, ... հարն իմոյ Թո-
րոսին, և մարն իմոյ Համելիլին, և եղբարցն իմոց Ստեփաննոսին և
Խաչատուրին, և հարեղբարցն Վրբանիսին և Հարապետին, և մարբուե-
րն Կիրայ-Խարունին և Շեռեհարցն, մարեղբարցն՝ Տէրաուրին...

323

ՄԱՅՐ ՄԱՇՏՈՅ

Հ. Յ. Քոսեան, Յուցակ Արժնեան վարժարանի 30, ՀԱ 1962, էջ 30—32

ա

Գրիչ՝ Աւետիք վաղապետ
վայր՝ Կայիփոսի անապատ

71բ Ձառածեալ մեղաւք զԱւետիք պիտակ անուն վարդապետ զգրող սորին՝
յիշելի ի տէր, և զհայր իմ զՍամէլի, և զմայր իմ զԳոհար:

բ

Գրիչ՝ Եգէկիւել

251ա ...Արդ գրեցաւ սուրբ տառս որ կոչի Քահանայաթաղ և Քահանայա-
ւարհնէք, Հիմնարկէք և Եկեղիցարհնէք ի սուրբ անապատս որ կոչի Կա-
յիփոսի, ընդ հովանեաւ սուրբ Յակոբայ սքանչելագործի, ձեռամբ տխմար
գծայգրողի Եգէկիւելի: Ի վայելումն սուրբ և ընտրեալ Եպիսկոպոսի տէր
Ներսէսի: Յիշատակ իւր և նախնեաց իւր, հարն իւր Աուկաս քահանային,
և մար նորա Գոհար-Մէլիլին, և եղբարն Աստուածաւորին, և հարեղբար
Սարգսին, և իւր որդոյն Ամիր-Շաֆէ, և Յեւաթին, և այլ ամենայն արեան
մերձաւորաց՝ կենդանեաց եւ ննչեցելոց, ամէն: Եւ եզ յիշատակ ի դուռ,
սուրբ Գէորգայ զինաւորին: Խնամով պահողք արհնին յաստուծոյ եւ ի
սուրբ Գէորգայ: Ի թվին ՋԽԵ. (1496):

324

ԱՆԳԻՏԱՅ ԱՆՊԷՏ ԱՄԻՐԳՈՎԼԱԹԻ ԱՄԱՍԻԱՅԻՈՅ

Բրիտ. թանգարան օր 3712, Յ. Կոնիքեր, Յուցակ էջ 318,
Ա. Սիրմէեան, Յուցակ Հալէպի Բ, 5, էջ 39

Փոխեցաւ ի Քրիստոս Ամիրաովլաթ բժիշկն՝ թարթմանող գրոցս, ի
թվ. ՋԽԵ. (1496), ղեկա[ւմբերի] Ը. (8), արն հինգշարթի:

* Վրաց. ՍՍԻ Գիտ. ակադեմիայի Ձեռագրերի ինստիտուտի № 52 հայերեն ձեռագրի մէջ
կա անստույգ մի հիշատակագրութիւն՝ ըստ որի Ամիրաովլաթ Ամասիացին մեռել է 1485 թ.
դեկտեմբերի 15-ին. այնտեղ գրված է. «Փոխեցաւ ի Քրիստոս Ամիրաովլաթ բժիշկն ի թվակա-
նութեանս մերոյ ՋԼԳ. (1485), ղեկտեմբեր ամսոյ ժն. (15), աստուած լուսաւորէ զիւր հոգին,
ամէն» (էջ 234):

325

Շ Ա Ր Ա Կ Ն Ո Յ

Երևան 1617

Գրիչ՝ Խաչատուր

...Գրեցաւ շարունակ աստուածաշունչ տառս ի Շարակնացս ի թվա-
կանիս հայկաղնեա տումարի ՋԽԵ. (1496), ի դառն և ի շար ժամանակիս,
որով նեղիմք ի յահէ անաւրինաց, ձեռամբ ամենամեղ, սուտ և փծուն
գրչի Խաչատուր անարժան արեղայի |||*:

* Մ. Տեր-Մովսիսյանի Յուցակի մէջ տեղեկութիւն կա այն մասին, որ 1496 թվականին
Տշող գրչուցում ընդորինակվել է նաև մի ճաշոց:

Գրիշ՝ Մարէոս եպիսկոպոս վայր՝ Սոկուրլու գիւղ

136բ ...Արդ, եղև զրաւ գրչութեան սորա ի թուաբերութեանս Հայոց ԶԽԶ. (1497), ի գեաւղս որ կոչի Սոկուրլու, ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնիս և այլ բազմութեան նըշխարաց, ի հայրապետութեան տանս Աղվանից տեառն Առաքելի, խաղաղութեամբ ընդ այն աւուրս արասցէ Քրիստոս աստուածն մեր, ամէն:

Արդ, ես՝ Մարէոս եպիսկոպոսս, ապաւինեցայ ի յոյսն ամէնեցուն, որ առատ է ի տուրս և բաշխաւ ի խնդրոյս, ձեռն արկի և շինեցի զմագաղաթս*, և զծագրեցի ըզ/Քահանայաթաղս, և ետու ընծա սուրբ Աստուածածնիս յիշատակ հոգոյ իմոյ, և ծնաւոց իմոց՝ հարն Ստեփանոս քահանային և մարն Խոնդումին, և եղբարձցն Քարէոսին, Ամիրին, Ալէսիանոսին, և բերցն Քրովէնդին, Աքամէլիքին, Շահմէլիքին, և եղբարորդոյն իմոյ Ագարին, Ստեփանոսին և Նէրսէսին, ամէն:

Արդ, աղաչեմ զձեզ, ո՛վ սուրբ քահանայք, որք հանդիպիք ընթերծմամբ և կամ գաղափարելով յիշեսցիք ի Քրիստոս զտառապետալ Մարէոսս և զծնաւոյսն իմ, ամէն: Եւ զուր՝ յիշողք յիշեալ լիջիք ընդ [] իշեցելոցս առաջի զենման գտոհնն անարատի, միաբան արժանի լիցուք յաւիտենական կենացն, ամէն:

Աղվանից կարողիկոս տէր Առաքել

137բ Թվին Հայոց ԶԽԶ. (1496), տանուաէր խեցգետինն, եաղացաւ Շահ-Հիսէին անուն Շահու պարոնն հետ Շրվանշան փաթշահին իր եսպարան զնաց ի Պարէզ՝ ի Ընդստամ պարոնն մաւտ: Էառ ըզՇրխըշայն՝ զորդին Շրվանշանին է (7) հազար հեծելազարաւք եկօ բանակեցաւ ի փոքրն դաշտն, որ Սորլուայ** անուն որջորջի: Քակեցին աւերեցին զերկիրն Գրղլարայ Ը. (8) ար: Իսկ արին Ասուլ-փաթա պէկն զփաթշահն Շահիշրվանն՝ տամբ և տեղաւք, որդովք և ընդանաւք երեր ի ամրոցն Գրղլարայ, հնարիւք ջապիւր կտրեց և ամրացոյց անառիկ զամրոցն Գրղլար, որ յայժմ

* Շատ անորակ մագաղաթ է: ** Սկզբից գրված է եղել «Շորլուայ», ապա լուսանցքում ցույց է տվել, որ սկզբնապես «Շ»-ի փոխարեն պետք է կարդալ «Ս»:

138ա Ղապալայ կոչի: ԽՏ. (40000) զարս ժողովեաց Ասուլ-փաթա պէկն ի վերայ փաթշահին, և բանակեցան գումարեցան ճակատ առ ճակատ: // Իսկ ազգէն Պայանդաորին Խարէիմ անուն ժեմ. (15000) արամբբ բանակել էր առ ափն Կուր գետոյն, հանդէպ երկրին Գրղլարա: Էլչի և պատգամատր առաքեաց Շահիշրվանն մաւտ ի Իբրէիմն՝ խաղաղութեամբ պատճառաւ, և պարիշեցան հետ իրար. և առաքեաց Խարէիմն՝ ցիր և ցան արար զարքն Շրխըշային և Շահ-Հիսէինին, և ինքեանք ամաթալից զիմաւք փախըստեամբ գնացին Գաւրեթ, ի Ընդստամ փաթշահն ի մաւտ, նայ սիրով ազամբ շնակեցաւ ի նաբան, և ետոյ փախըստեամբ եկաւ Շահ-Հիսէինն ի սոք փաթշահին, և ծովակուր եղեալ պեղծքն և անիրան՝ սատակեցաւ Շահ-Հիսէինն ի փառն սատանախ: Եւ եղև խաղաղութիւն և ուրախութիւն մեծ ի յերկիրս Աղվանից, և ամենքեան՝ քրիստոնեայք և այլազգիք ի մի բե/լրան գոհութիւն և փառս մատուցին ամենապարզև տրուղին աստուծոյ, որ եբարձ զշարն ի միջոյ:

Եւ ի միւս ամին (1497) [] արեաւ ոմն արքանեակ սատանայի և կամարար բելիեարեան դասուն ի Հոռումաց տանէն՝ սուլթան Մահմուտ անուն, ի յազգէն Պայանդաորի, որդի Յաղաւուրտին, էառ զթախան Գայլբէժու և եսպան զԸնդստամ-պէկն, և զբազումս ի ցեղէն Պայանդաորի ի սուր սուսերի մաշեաց, և բազում ունիւր գործեաց անասելի. և ներողութեամբն աստուծոյ նստաւ ի թախան Գայլբէժու՝ ամբակառոյց հաստատութեամբ, և բազմերախտ Քրիստոսի յուսոյն մերոյ փառք յաւիտենան, ամէն:

139ա Ես՝ ետնեալս ի հայրապետաց և զսրովեալս ի կարգապետութեանց տէր Առաքելալ կաթողիկոսս, տկար մտաւք արմարեցի զսակաւ բանս. և որք հանդիպիք կարդալով իշեցէք զիս ի մարբափայլ աղաւթս ձեր, ամէն: Եւ ձեզ՝ յիշողաց և յիշելոցս, առհասարակ, ողորմեսցի Քրիստոս աստուածն մեր ի յաւուրն ապագայի, ամէն, եղիցի:

Գրիշ՝ Մկրտիչ վայր՝ Խիզան քաղաք

387ա Փառք ... որ ետ կարողութիւն ամենախալ և մատնաղեղև գրչիս Մկրտչիս պիտականուն <և> հասանել ի վերջ գրոցս Գանձարանի. որ գրեցաւ սա ի խնդրոյ սրբասէր քահանայի Յովանէիսի, որ ետափափաք սրտիւ ըստացաւ ըզսուրբ Գանձարանս յիշատակ հոգոյ իւրոյ, և ծրնաւ-զացն՝ հարն Խորշին և մարն Խաթմէլեքին, և զաւակացն տէր Նիկողայոս-սին, որ էր մուղղասի՝ զտարածամ փոխեալն առ աստուած, // որ տղայ ամաւք փոխեցաւ առ Քրիստոս և եթող սուք անմխիթար հարն...

Արդ, աղաչեմք զամենեսեանդ, ո՛վ սրբասէր վարդապետք, եպիսկոպոսք և քահանայք և ըռամիկ ժողովուրդք՝ յիշեցէք ի մարբափայլ յաղաթըս ձեր զստացող սուրբ գրոցս Գանձարանիս զՅովանէս քահանայն, և

զծնաւզան իւր զեղբորչէն և զեղբորչէն և զկողակիցն [զՊա՞]լամն, և զաւալ կն զաէր Նիկողայոսն, և զկողակիցն ըզԱղէն, որ յեթն արն երկուրն փոխեցան առ Քրիստոս...

Գարձեալ, կրկին անգամ աղաչեմ զձեզ, ... նա խոշորութեան գրիս և սխալանացս անմեղազիր լերուք, զի կայր մեր այս էր, և զիս՝ զանարժան գրիչս՝ ըզփծուն և զպիտակ սուտանուն Մկրտիչ յիշեցէր ի Քրիստոս, և զծնաւզան իմ զՍուլտանչէն և զԹուրվանդէն, և զվարպետն իմ զՅովանէս 388ա // քահանայն, և զմիւս վարպետն ըզՓիլիպոս քահանայն և զամենայն արեան մերձաւորսն իմ...

Այլ և զրեցաւ սուրբ Գանձարանս ձեռամբ Մկրտչի, ի թվականիս Հայոց ԶԽԶ. (1497), և ի հայրապետութեան Էջմիածնի տեառն Սարգսի, և ի մերոյս հայրապետի Աղբամարայ տեառն Ատոմի, և զանութեան այլասեռից Ընուտամ-բէկի, և մերոյս պարոնի Գալիք-բէկիս, ի քաղաքս, որ կոչի Խիզան*, ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնի, և սուրբ Սարգսի և որդոյ նորա Մարտիրոսի, և սուրբ Յարութեան, և սուրբ Գեորգայ, որ է [սա]կաւ մի հեռի, զոր տէր աստուած անասան պահէ զաթոռ հայրապետական և զթագաւորական մերոյ ազին. և զայլասեռից պարնաց աչք քաղցրր անէ ի վերայ քրիստոնէիցս: Ապա խիստ պաշարեալ ենք յամէն զիմ, զոր տէր աստուածքն մեր առաջնորդէ մեզ զբարին, ամէն:

Այլ և կացցէ սուրբ Գանձարանս ի վանքս Բարիձորոյ, ի գուրս սուրբ Աստուածածնի և ի սրբոցս, որ աստ կան հաւաքեալ, և ի սորին սպասաւորացս՝ տէր Ստեփանոսի րարունապետի, և տէր Սարգիս կրանաւորի, և տէր Մկրտչի, և Յովանիսի, և Ներսիսի, և // Ղազարի, և այլ միարարիցս, որ լաւ պահող լինին գրոցս, և մի որ իշխեսցէ գրաւել կամ ծախել, ո՛չ ի մերոց և ո՛չ յաւատարաց, և ով որ յանդէնի գրաւել կամ ծախել ըզսա՝ նա զանէժան զԿայնինն աննէ և զպատիժն զՈւղային կրեսցէ, ամէն...

Եզբարք, անմեղազիր լերուք խոշորութեան գրիս, զի յայսմ արէն, որ սկիզբն արարի՝ ցաւ առի, մինչև աւարտեցաւ ի ցաւէս շի խլսայ, ապա ցաւոտ անձամբ գրեցի և տխուր զիմօք: Աղաչեմ զձեզ անմեղազիր լերուք, զի կար մեր այս է:

Յ. Ասֆալզ և Յ. Մոլիտոր. Յուցակ Գերմանիայի 10, էջ 45—46
Կան 2Ա, 1440, սյուն. 209—211

Գրիչ՝ Յովանէփ Աղբամարցի
վայր՝ Բերկի, Արգելան վանք

...Արդ, զրեցաւ սա յերկիրս Տարբերունոյ, ի սուրբ մենաստանիս որ կոչի Արգելան, ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնիս, և սուրբ Կարապե-

* Բնագրում՝ «Խազան»:

տի, և սուրբ Յարութեան, և սուրբ Վարդապետի գերեզմանիս, և սուրբ Նշանիս, և սուրբ Սեղանիս, զոր է ամեալ սուրբ վարդապետն տէր Յուսկան որդին, և այլ սրբութեանց որ աստ կան հաւաքեալ, ի կաթողիկոսութեան տէր Սարգսի, որ է նստեալ ի Վաղարշապատ քաղաքի, և յԱղբամար՝ տէր Ատոմի, և ի թագաւորութեան Ընաստամի: Արդ, զրեցաւ սա ի յառաջնորդութեան սուրբ ուխտիս Մկրտիչ մեծ րարունոյ, և հոգիազարդ եպիսկոպոսի տէր Ստեփանոսի, որ այս մին ամ է, որ ամենեցուն միարանեալ յուղարկեցին ի քաղաքն Վաղարշապատ հրամանաւ մեծի րարունապետիս Մկրտչի, և ետուն ամեալ առ ի յառաջնորդութիւն իւրեանց, զոր տէր աստուած պահեսցէ զսայ յամենայն հնարից շարին: Այլ և ի հերպետութեան բարեբարոյ և մաքրամիտ կրանաւորի Մկրտչի սրբասիրի և այլ ամենայն միարանիցս առ հասարակ, զոր և յոյսն ամենայնի պահեսցէ զսոսա խաղաղական կենաւք ի հաճոյս կենաց իւրոց, ամէն: Քանզի սիրով ընդունեցին և ընկալան զմեզ իբրև զվաղ ժամանակաց եզբայր և պատուով մեծարէին զիս ոչ ըստ անարժանութեան իմում, այլ ըստ բնածին բարի բարուցն իւրեանց, զոր տէր աստուածն մեր հատուցէ սոցա պարգևս չիւր անձառ պարգևացն, ամէն:

Գրեցաւ սա ի թվականութեան մերոյ ԶԽԶ. (1497) ամին: Արդ, ես՝ յետինս և անպիտանս յամենայնի Յովանէփ սոսկանուն կրանաւոր՝ անուամբ միայն և ոչ գործով, վասն զի յոյժ հեռացեալ եմ յամենայն բարեգործութեանց, ծոյլ և պղերդ ի մանկանց եկեղեցոյ, ըստ իմում կարի գրեցի զսա յընտիր արինակէ, զոր է գրեալ ձեռամբ բաշ րարաւորին Գրիգորի Խոյլ կոչեցելոյ ի վայելումն |||*:

Ո՞վ մանկունք սուրբ եկեղեցոյ, որ հանգիպիք սմա արինակելով կամ ինչ իւր տեսութեամբ՝ յիշեցէր ի Քրիստոս զստացող սորա զՍտեփանոս կրանաւորն, և զծնաւզան իւր զՅովանէսն և զԽոնդարն, և զեղբարսն իւր զպարոն Գորգն զհանգուցեալն ի Քրիստոս, և զՂաւրիպչէն, և զքուերսն իւր զԿիւրանն և զՄելիք-Խարունն, և աստուած յիշեցողդ ողորմեսցի:

Այլ և աղաչեմ յիշել ի տէր զհոգևոր հայրն և զկրկին զծնաւզն իմ չիմաստս զտէր Կարապետ Բերկրցին, որ բազում աշխատութեամբ ուսոյց մեզ զարուեստքս՝ զշինել մագաղատիս և զզրել սորին, այլ և զնկարելն, որ ընդ հովանեաւ սորա ծաղկեցի զսա ոսկով և բազմերանկ գունով, զոր և տէր աստուածն ամենայնի փրկեսցէ զսա յամենայն հնարից սատանայի: Գարձեալ, աղաչեմ յիշել ի տէր զհամշիրակ եզբայրն իմ զՍմբատ սարկաւազն, որ բազում աշխատեցաւ ի շինել մագաղատիս, զոր տէր աստուած տացէ նմա շնորհս և ջանս ուսումնասիրութեան, ամէն: Այլ և աղաչեմ յիշել առ տէր զտէր Ստեփանոս նորրնծայ կրանաւորն, որ սպասաւոր եղև մեզ միամտութեամբ, քանզի զթոնիրն վառէր և ջուրն բերէր և զզխիկս լուանայր, զոր տէրն տէրանց բացցէ զգուն անպատում շնորհաց իւրոց ընդդէմ տէր Ստեփանոսին և տնտէս Ասպանանչին, ամէն:

Այլ և աղաչեմ յիշել սրտի մտաւք ի տէր զիս՝ զամենամեզ գրիչս զՅովանէփ Աղբամարցիս, և զծնաւզան իմ տէր Աւագ և զՄէհերիար, և զեղբարսն իմ՝ զհանգուցեալսն ի Քրիստոս՝ զԱստուածատուր և զԱզիզբէկն,

* Զնշված է երեք տող:

և զկենդանիքս՝ զՇախարէկն և զԱւրանն, զոր տէր Աստուած պահեսցէ զսոսա կանաւր խաղաղական ի մխիթարութիւն սրտի իմոյ, ամէն:

329

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երևան 4154

Գրիչ՝ Սարգիս
վայր՝ Էրընջակոյ երկիր.
Յերդիկ գիւղ

220բ ...Ըստ նմին արինակի սրբասէր և իմաստուն տանուտէրը Երեք՝ յանունն առաջնոյն Մուրատ, և երկրորդն Քամարագ, երկրորդն Ջամարտ՝ եղբարք էին միմեանց, միշտ և հանապազ բորբոքէին ի սէր սուրբ և ի տիեզերալուր և քարոզ քառավտակ Աւետարանիս, և ըստ բնաւոր բարուց բարոյն ախորժական կամօք, մեծաւ տենչմամբ ստացան զսայ անշնչելի արձան՝ ի մխիթարութիւն անձանց և ի յոյս փրկութեան:

221ա Ես ես՝ յոգնամեղս և փցունս ի գրչաց Սարգիսս՝ յանձն առեալ ըստ իմում կարի յանգ հանեալ կատարեցի զխնդիր սոցա, շնորհաւք և ողորմութեամբ մեծին աստուծոյ և փրկչի՝ ին Յիսուսի Քրիստոսի՝ տեառն մերոյ:

Ի թուականիս Հայոց ՋԽԶ. (1497), ի հայրապետութեան տեառն Սարգսի, ընդ հովանեաւ սուրբ Ստեփաննոսիս, ի յերկրիս Էրընջակոյ, ի Քարատակ գեղս, որ Յերդիկ կոչի, յեպիսկոպոսութեան գաւառիս տէր Յովաննիսի, ի շփոթ և ի գառն ժամանակիս, յորում նեղեն և հարկապահանջն գրբիստոնեայքս յամենայն կողմանց վասն անշափ մեղաց մերոց: Եւ զաւրացաւ անարէն ազգն տաճկաց և աւարի արար զՔարէժոյ եկեղեցին, այս երկու ամ է, որ եղև վիշտ մեծ ազգիս Հայոց: Եւ մեք կամք սրտաբեկ և ի գողման, թերևս այց արասցէ մեզ անբարկանալին աստուած և զարձուցցէ զպատուհաս և զնախանձ:

221բ Եւ արդ, ազաչեմ զամէնեսեան սիրովն աստուծոյ՝ զընթերցողսդ և զլսողսդ, յիշման արժանի առնել զվերո ստացողք սորա՝ զպատուական արքս զՄուրատ և Քամարագս և զՋամարտն, և զծնողս իւր՝ զՍաւրանջայ և զԽէրխաթուն, և զորդիքն զՆաղուպ, զՍաւրանջայն, զՄուղամ, զՍարգիս, // զՔայիբէն, զՊապիկն, և զՄարտիրոսն, զՆախչէն: ԶՔամարագն և զորդիքն՝ զՂոչիկն, զՂարամանն, զԱլթունն, զԱւանն և զՓիլիշանն և Րսկանդարն*, և կողակիցն զՍաւրան՝ փոխեալ ի Քրիստոս, և զՄարխաթունն: ԶՋամարտն, և զծնողսն՝ զՅովաննէս և զՄամիկն, և զկողակիցն զՇուրբան, և զորդիքն զՍարգիս երէց՝ զգծող Աւետարանիս, և զՏէրտէրն, զԷտկարն, և զԱնդիսան, և զՅովաննէսն, և զայլ արեան մերձաւորսն, ևս առաւել ի ժամ սուրբ պատարագին, զի արժանասցին ողորմութեան ի Քրիստոսէ աստուծոյ մերո:

* Մի բառի տեղ անգրել է թողնված:

Ընդ նոսին և ես՝ ոգնամեղս գրչաց Սարգիս, երեսս անկեալ ազաչեմ յիշել և զիմ անարժանութիւնս և զորդին իմ զՂուկասն և զայնսոսիկ, որք յանձնեցին յիշել ի տէր զինքեանս: Ընդ որս ողորմածն աստուած յիշողացրդ և յիշելոցս առատապէս ողորմեսցի...

222ա Յիշեցէք և զթոռներն Մուրատին՝ զՀազարէկն, զՆախարն, զԳրիգորն, զՆումարչէն, զՄիրագն, և զհարսներն՝ զՈստիանէն, զՄարիանէն, թոռներն Քարամագին՝ զՅովաննէսն, զԽաչատուրն, զԱստուածատուրն, զՔարսեղն, զՂուկասն, և զհարսներն՝ զՍապանն, զՄարգարիտն, զԱրզուգան: Եւ զՋամարտին թոռներ՝ զԱմրիաղն, զԻգնատիոսն ///*

330

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երևան 7880

Գրիչ՝ Մխիթար
վայր՝ Ի գաւառս Կաղզվանայ

227ա ...Գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ի թուականիս Հայոց ՋԽԶ. (1497), ի հայրապետութեան տեառն տէր Սարգսի, և ի զանութեանն Անմատին, որ ի Ղում սատակեցաւ. ի գաւառս Կաղզվանայ, ի վանքս սուրբ Լուսաւորչին և սուրբ Վարդիհարն և այլ բազմայհաւար սրբոցս, որ աստ կան հաւաքեալ, ձեռամբ յոգնամեղ և անխմաստ գրչի Մխիթար արեղաի, և ոչ գործով:

227բ Այլ և ազաչեմ զամենեսեան, որք հանգիպիք այս սուրբ Աւետարանիս տեսանելով, կամ կարդալով, կամ արինակելով, յիշեցէք ի մաքրափայլ յաղաթս ձեր զվերոգրեալս ի սմայ, և աստուած զձեզ յիշէ յիւր ողորմութիւնն, ամէն, եղիցի, եղիցի:

Գարձեալ, յիշեցէք զստացող սորին զՄիրանչէն, և կողակիցն իւր Ազիզ-Մելիքն, և եղբայրն իւր Գուռչիկն, որ ստացան զսա ի հալալ բնչից իրեանց...

331

Շ Ա Ր Ա Կ Ն Ո Յ

Կրակով, Բ. ՉԱ, 1887, էջ 56

Ստացող՝ Յովաննէս
վայր՝ Սանահին

659— ...Գրեցաւ շարունակ աստուածաշունչ տառի Շարականացս ձեռամբ սրբասէր կրանաւորի և գեղեցկաշար գրչապետի տէր Աբիստակէս ճրգնազգեաց կրանաւորի, ի դրան մար լուսոյ՝ ի յերկնահանգէտ, մեծարգոյ և ի զերահոշակ ուխտի Սանահին վերաձայնելոյ, ի դրան սուրբ Աստուածածնիս և հրաշափառ Կաթողիկէ սուրբ տաճարիս և աստուածընկալ սուրբ Նշանիս, ի թվականութեան հայկազեան տումարի ԶՃԽԶ. (1497), ի հայ-

* Շարունակութունը՝ մի երկու տող պատված է:

բապետութեան տէր Սարգիս կաթողիկոսի, առաջնորդութեան սուրբ ուխտիս տէր Բարսեղ եպիսկոպոսի:

Արդ, ես չեմինս ի ծնունդս եկեղեցոյ և անարգս ամենայնի Յովաննէս պիտակ անուն վարդապետ, ի ծրնընդենէ սնեալ և վարժեալ ի դրան սուրբ Աստուածածնիս Սանահնա, ետու գրել զսայ հարեղբարորդոյն իմոյ տէր Արիստակիսի՝ շնորհազարդ և ճարտար գրչի, յիշատակ հոգոյ իմոյ, և ծնաւզացն իմ՝ հարն տէր Պարոնին, որ է փոխեալ առ Քրիստոս, և մարն Հաւաւմսին, և եղբարն Ստեփանոսին, և ամուսնոյն իւրոյ Մարգարտին, և ծաղկեալ հաւակաց նոցին Ղազարին և Խէր-Պարոնին, զի զեռ ևս եմ գրել պնակիտ, որ կարգա և վայելէ զՇարակնոցս, և զստերացն Անգալնոցին, Եղսարեքին, Քամամին ու Դովլարին:

Ո՛վ սուրբ տեսաւոր, յորժամ տեսանէք զծաղկաւէտ և ոսկիաղարթ և զմարգարտաշար Շարակնոցս, յիշեցէք ի մաքրափայլ յաղաթս ձեր զիս՝ զբազմամեղս Յովաննէս պիտակ անուն վարդապետ, հանդերձ ծնաւուր, և հարազատաւր, և ամենայն արեան մերձաւորաւր՝ կենդանաւր և ննջեցելաւր, և աստուած զձեզ յիշէ իւր միւսանգամ գալստեան, ամէն:

Դարձեալ յիշեմք զառաջին երախտաւորքն մեր զհօրեղբայրքս, որ են փոխեալ առ Քրիստոս՝ զտէր Յոհաննէս ճղնազգեաց և ամենայն առագիծնութեանց ուսուցիչ և վարպետ՝ փակակալ սուրբ ուխտիս Սանահնու, և զտէր Ներսէս փիլիսոսփայն, և զՋանփաշէն, և զամուսին իւր զՆուրկարն, որ են եղեալ ի տապանի դրան սուրբ Աստուածածնիս: Ընդ որս յիշեալք և զհարազատ բոյր իմ զՍիր-Խարուն, որ է մեռեալ տղա հասակաւ, և զմիւս բուր իմ զԱզամարն, որով յիշողացոյ և յուսացելոցս ողորմեցի Քրիստոս աստուած և նմա փառք յաւիտեանս, ամէն:

Ընդ որ միաբանք սուրբ ուխտիս զտէր Մանուէլ և զտէր Մկրտիչ կրանաւորքս, որ են զարթ և պայծառացուցիչ սուրբ ուխտիս, զի մեր և սորա գրեալ լիցին ի գիրն կենաց, ամէն: Զի էր թվականս Հայոց ԶՃԽԶ. (1497), որ զնաց Երուսաղէմ, և ի զառնալն եկ ի Բերկրի, և ամփի ոսկել զՇարակնոցս, և Քրիստոսի փառք յաւիտեանս, ամէն:

332

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երեան 6288

Նորոգող՝ Տիրաւազ վայր՝ Քարէզ

173բ

Բարեխաւութեամբ սուրբ Աստուածածնիս և սուրբ կենսատու Խաչին թողցէ զանցանս պարոն Ուլախարունին՝ զներելին և զաններելին, զկամախն և զանկամային:

Զի յոյժ հնացեալ էր սուրբ Աւետարանս, և ետ նորոգել զսա ի ժամանակիս, որ էմատ—խան Եկն Քավրէզ թվ. ՋԽԶ. (1497): Եւ որ հանդիպիք յիշէք զպարոն Ուլախարուն և զիւր ծնաւուր, և աստուած-ողորմիացէք (իմա՝ ասացէք) նոցա:

174բ

Եւ զիս՝ զՀեմարժան ծառայս զՏիրաւաքս յաղաթս յիշեցէք և ի շողորմարժանի լիցիք արբայութեանն աստուծոյ:

Յիշեցէք զՇանրիարն և զամենայն արեան մերձաւորն իւր:

333

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երեան 3530

ա

Գրիչ՝ Մաթրէոս վայր՝ Կողոց վանք

331բ

...Աստանաւոր յանկ ելեալ աւարտեցաւ քառարուխ և քառավրտակ աստուածախաւս սուրբ Աւետարանս այս ի թուարեութեան հայկազան տումարիս ՋԽԶ. (1497) ամին, ի սուրբ ուխտս ի Կողոց վանքն, ընդ հովանեաւ սուրբ Գրիգորիս և սուրբ Կարմիրակ նշանիս, եւ ի յասաշնորդութեանս տէր Դանիէլի, ի զառն և ի վշտալից ժամանակիս, յորում ի խիստ և ի նեղութեան և ի շար ծառայութեան կամք ազգին նետողաց, զի յոյժ նեղեն և կեղձ երեն զազգս քրիստոնէից |||*:

332ա

...[Եւ արդ, ես՝] անարժան ծառայս ծառայիցոյ աստուծոյ Մաթրէոս սուտանուն արեղայ, տեսի զփափազ և զսէր հաւատարիմ տանուորոջն պարոն Գորգն զոր ունէր առ հոգևորսն, և տկար անձամբ յանձն առի կատարել զհայցուածս նոցա**:

[Դարձեալ, յիշեցէք ստացոյ] զի սորա սարոն Գորգուն, և իւր կենակցին Մարգարտին, և իւր ծնաւուրս Միսիրարին և Շաղփաշին, և իւր զաւակացն, || և զհարեղբայրքն իւր զԿարապետ, զՄիսիրարն, և զՅովանէս, և զյորդիք նոցին զէզզան և զՄիրան և Ջափարէն:

332բ

բ

Ստացող՝ Մարգարտ

Ես՝ Մարգարտս գրել տրի զսուրբ Աւետարանս և ետու զսա ի ձեռն Միխայէլ բահանային, զի այլ մարդու զաւէ չի լինի հետ սորա. և որ զառնա և յանդրքնի, նա նրդովեալ լիցի յաստուծոյ և յամենայն սրբոց***:

334

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երեան 158

Գրիչ՝ Մաթրէոս վայր՝ Աղթամար

342բ

...Աստանաւոր յանկ ելեալ աւարտեցաւ ... Աւետարանս այս ի թուարեութեան հայկազան տումարիս ՋԽԶ. (1497) ամի, յանառիկ և ի տի-

* Ձեռագրից թերթ է ընկել:

** 14 տող դասարկ է թողնված ստացողի մասին լրացուցիչ տեղեկութիւններ գրանցելու համար:

*** Աւետարանը մի քանի տասնամյակ հետո (հավանաբար ԺԶ դարի սկզբներին) գնում ու նվիրում են Սիսկոյ վանքին Մկրտիչն ու իր կենակից Շահգուլը: Գնման և նվիրարեւման վկաները հիշատակվում են ստորև բերվող հատվածում:

բախնամ կղզիս Աղբամար, ընդ հովանեաւ սուրբ Խաչիս և սուրբ Սարգիս
 գօրավարիս. եւ ի հայրապետութեան տեառն Առոմի կաթողիկոսի, ի
 դառն և ի վշտալից ժամանակիս, յորում ի խիստ և ի նեղութեան և ի շար
 344ա ծառայութեան կամք ազգին նետողաց, // զի յոյժ կենդն և կեղեքեն զազ-
 գըս քրիստոնէից...

Լիակատար բերանով և ուղիղ մտաւք աստուած-ողորմի ասացէք
 ստացողի սորա [Թումային, և իւր ծնաւդացն՝ Շաթիպէկին և Մուլքանին,
 Թէլդարին, և Խէրմէլիքին, և կողակցին իւրոյ Մուղալին, և իւր ծնաւդացն՝
 Ազիզպէկին և Մարթային]*...

Գարձեալ, յերեսս անգեալ ազաշեմք, զիս՝ զանարժան և զմեղսամած
 գծողս յիշեցէք ի Քրիստոս՝ զՄատթէոս անուն կրանաւոր, և զծրնաւդսն
 344բ իմ // զԿարապետ և զԽոնձա-Խարուն, և հարեղբարն իմ զտէր Յովանէո
 եպիսկոպոսն, և զեղբայրն իմ զԱզիզբէկ, և զգեոարոյս զաւակ նորին
 զԴարման, և զԾեռուն պահէ ի դառ սասմանէ, ամէն: Եւ զուսուցիչն իմ
 զտէր Յակոբ կրօնաւորն, զկենդանիքն և զհանգուցեալքն առ Քրիստոս, և
 լի բերանով և ուղիղ մքտօք աստուած ողորմի ասացէք նոցա և ստացո-
 ղին, զծողին և աշխատողացն...

Գարձեալ յիշեցէք ի Քրիստոս զՅովսէփ կրօնաւորն, որ յոյժ աշխա-
 տութեամբ նկարեց զսուրբ Աւետարանս, աստուած իւր վարձահատուց
 առնէ զերկնից արքայութիւն և զանբաւ բարութիւնսն, ամէն:

335

Ա Ի Ե Ս Ա Ր Ա Ն
Երևան 3534

Գրիչ՝ Մատթէոս
վայր՝ Աղբամար

ա

350բ ...Աստանաւոր յանկ ելեալ աւարտեցաւ քառարոյս և քառավրտակ
 աստուածախաւս սուրբ Աւետարանս այս ի թուարբրութեան հայկազան
 տամարիս 262. (1497) ամին, յանառիկ և ի տիրախնամ կղզիս Աղբա-
 մար, ընդ հովանեաւ սուրբ Խաչիս և սուրբ Նշանիս, եւ ի հայրապետու-
 351ա թեան տեառն Առոմ կաթողիկոսի, ի դառն և ի վշտալից ժամանակիս, յո-
 րում ի խիստ և ի նեղութեան և ի շար ծառայութեան կամք ազգին նետո-
 ղաց, զի յոյժ նեղեն և կեղ/կեքեն զազգս քրիստոնէից:

...Այսպէս և [հաւատարիմ մայրն մեր Բէկի, տենչալի սիրով և փա-
 փարմամբ սրտի յաստի կենացս յուսահատեցաւ և անտի կենացն փա-
 351բ փաղեցաւ, եւ ըստացաւ]** // զաստուածախաւս կտակս զայս՝ արար ճարակ

* Եւ եւ վայր այսմ վաճառիս Միրզայ Մուստաֆէն, եւ եղբարն Մահման, և Մէլիք
 Փաղան, և ըռէ Մարտիրոս» (էջ 334ա):

* Ստացողի և նրա ազգականների հիշատակութեամբ փակագծերի 1և2 առած սույն հատ-
 վածը, ինչպես և մի քանի այլ հատվածներ, որ կրկնություն լինելու պատճառով չընդօրինակե-
 ցինք, գրված են մի այլ գրչի՝ «անարժան Գրիգորի» ձեռքով:

** Փակագծերի մեջ առնված այս և հաջորդ հատվածները, գրչի կողմից դատարկ թողնված
 տողերի վրա, գրանցված են այլ թանգրով ու ձեռագրով:

փրկութեան հոգոյն իւրոյ... Եւ ետ զսուրբ Աւետարանս զծագրել ջերմե-
 ռանդ սիրով հաւատարիմ և աստուածասէր [և անգաւակ մայրն մեր Բէ-
 կի] ի հալալ վաստակոցն իւր, յիշատակ բարի հոգոյ իւրոյ, և ծնաւդացն
 իւրոյ [հօրն Ըստակիսին, և մօրն Խոնձին, և եղբարցն Աշրաֆին և Դար-
 մանին, և բուերցն Գուրստանին և Շանփշին, ամէն]:

Իսկ ես ... Մատթէոս սուտանուն արեղայ տեսի զփափագ և զտէր հա-
 ւատարիմ [և անորդի մօրն իմոյ Բէկուն], զոր ունէր առ հոգևորան, և
 տկար անձամբ յանձն առի կա[տարել]//:

բ

Նկարիչ՝ Յովսէփ

33բ ԶՅովսէփ նրկարող սուրբ Աւետարանիս յիշեցէք ի Քրիստոս և աս-
 տուած ողորմի ասացէք:

336

Ա Ի Ե Ս Ա Ր Ա Ն

Տիրայր Կառ., Յուցակ Օքսֆորդի Բողիան գրատան, Ms. Arm. E. 1
 Երևան, Մատենադարան, «Անհատական արխիվներ», թղթ. 120
 էջ 943—848

Գրիչ՝ Գրիգոր
վայր՝ Ախրամար

383ա- ...Զոր տեսեալ և իմացեալ զսորա անճառելի աւետիքն և զահագին
 386ա զսպանանալիքն և զամենեցուն զփրկագործութեան խորհուրդ ամէնաւր-
 հնեալ և հօգիւցեալն ի զործս ամենայն առաքինութեանց Ստեփանոսն,
 զարհուրելով ի սպանալեացն և փափաքելով աւետեացն ստացաւ զա-
 նառիկ մեծութիւնս և զանկողնուպանի զանձս՝ սուրբ Աւետարանս յիշա-
 տակ բարի իւրն, և ծնաւդաց իւրոց՝ Գրիգորին և Թուրվանդին, և եղբարցն
 Միրանչին, և որդոյ նորին Մաղսուդին, եւ հարեղբարն Շաֆարին, եւ մեծ
 պապուն Կարապետին, և Եւաղչին, և այլ ամենայն արեան մերձաւորաց՝
 կենդանեացն և հանգուցելոցն առհասարակ...

Եւ Ստեփանոս ստացայ սուրբ Աւետարանս ի հալալ և յարդար վաս-
 տակոց իմոց յիշատակ հոգոյ իմոյ, և կենակցին իմոյ Շեռնվարին, և զըս-
 տերն Մեխարաբանին, և Գուխարին, Փրնջուն, և Խանումին, և ջոջ մամուն
 Անանցին, և փեսային իմոյ Ստեփանոսին, և Մխիթարին, և որդոյն Թո-
 ռոսին, աստուած անփորձ կենաւք պահէ զսոսա, ամէն:

Եւ արդ, ես չեսինս ի կրանաւորաց և անպիտան և անարժանս ի
 մանկունս եկեղեցւոյ, և անիմաստս ի գիր գրչութեան Գրիգոր սոսկանուն
 արեղա շնորհի տեառն սկսալ և ողորմութեամբն նորին կատարեցի զսուրբ
 Աւետարանս ի թուաշիւնիս Հայոց Մեծաց 262. (1497), ի յաստուածա-
 պահ աթոռս Ահրամար, ընդ հովանեաւ երկնանման և պայծառազարդ
 սուրբ Խաչի տաճարիս, և ի հայրապետութիւն տեառն Առոմ կաթողի-
 կոսի:

* Տար սող դատարկ է թողնված:

Արդ, որ ճաշակէք յաստուածային բուրաստանէս և յամենալի սեղանոյս, և որք պատահիք սրմա տեսութեամբ կամ ընթերցմամբ՝ յիշեցէք յազալիս ձեր և ի սոսկալի ժամ սուրբ պատարագին Ստեփանոսն և զկենակիցն իւր, և մեղաց թողութիւն խնդնրեցէք ի Քրիստոսէ, զի ողորմածն աստուած ողորմութեամբ շնորհեսցէ մեզ և ձեզ, ամէն, և զծնաւոյսն իւր, և զամենայն վերոյգրեալն ի սմա...

Ընդ նոսին աղաչեմ և յերեսս անկեալ պաղատիմ յիշման արժանի առնել զանպիտան գրիչս, և զծրնաւոյսն իմ զՍարգիս և զԽալիմ, և զեղբարքն իմ, նաև զվարպետն իմ, որ ուսոյց մեզ զարուեստ գրչութեան, յիշեցէք ի բարին Քրիստոս... Այլ և աղաչեմ անմեղադիր լինել խոշորութեան գրիս և սխալանաց, զի անընդունակ եմ արուեստի գրչութեան և բազում մեղաց ցընորիւք պաշարեալ, այլ ի սիրոյ հարկեալ և սիրով վճարեալ...

337

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Վիեննա 62, 3. Տաշեան Ցուցակ, էջ 284—285

Գրիչ՝ Յովհաննէս վայր՝ Հիզան քաղաք

303բ— 305ա ...Ուստի և տեսեալ զսորայս անճառ փրկագործութեան խորհուրդ ունի ի լուսածնեալ զարմից սրբոյ Սիոնի Խաղաղար անուն կոչեցեալ, զոր ի վաղոց հետէ ցանկայր այսմ աստուածախաւս սուրբ Աւետարանիս. և ևսուր զսա գրել յիշատակ հոգւոյ իւրոյ, և ծնողաց իւրոց Գաւթին* և Զուհարին:

Արդ, գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ի մեծ թվականիս Հայոց ՋԽԶ. (1497), ի կաթողիկոսութեան հայկազեան սեռի տեան Սարգսի, և ի մերոյ կաթողիկոսութեան Աղթամարայ տէր Ատոմի, զոր տէր աստուած Իսրայէլի պահպանեսցէ անսասան զաթոռ հայրապետական և զթագաւորական մերոյ ազին:

Գարձեալ, յիշեցէք ի Քրիստոս զԽաղաղարն, և զծնողսն իւր զԳաւթիք և զԶուհարն...**

Գարձեալ ... յիշեցէք ի Քրիստոս զփժուն գրիչս զՅովհաննէս քահանայ, և զծնաւոյսն իմ զՄկրտիչ քահանայն և զՇամամն, և զեղբարքն իմ զԵղեղիկէ, որ մականուն Գաւթար կոչի, և զամենայն արեան մերձաւորս մեր...

Եւ արդ, կացցէ Աւետարանս ի ձեռն տէր Աստուածատուն, յիշատակ Խաղաղարին, և ծնողաց իւրոց Գաւթին և Զուհարին, և իմ հօրեղբոր Բարունակին, ամէն, ի դուս սուրբ եկեղեցոյս, որ կոչի սուրբ Գորգ, ի զիւղս որ կոչի Որճակ: Եւ մի որ իշխեսցէ զսա ծախել կամ գրաւել...

Եւ արդ, գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ի քաղաքիս որ կոչի Հիզան, ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնին, և սուրբ Սարգսի զօրավարին և որ-

* Այս և հաջորդ (Զուհար) անունից հետո մեկական տող գատարի է թողնված: ** Հրատարակիչը հայտնում է, որ շարունակութեամբ եղած անունները հետագայում շեղվել և վրաները գրվել են նոր անուններ:

դոյն նորա Մարտիրոսին, և սուրբ Յարութեան, և սուրբ Գէորգեայ, որ է սակաւ մի հեռի, ձեռամբ Յովհաննիսի, որ շէ յիշելի: Որք հանդիպիք սմա կարգալով կամ արինակելով անմեղադիր լերուք խոշորութեան գրիս, զի կայր մեր այս է:

Գարձեալ, կրկին անգամ աղաչեմ զձեզ յիշեցէք ի Քրիստոս զստացող սուրբ Աւետարանիս զփոխդիր Խաղաղարն և զծնողքն իւր...

338

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երևան 7563

Գրիչ՝ Յովհաննէս վայր՝ Ամ գիւղ

...Արդ, կատարեցաւ աստուածախաւս և տիեզերաբարոզ Աւետարանս ի խնդրոյ պատուական քահանայս տէր Կիրակոսն յիշեցէք ի Քրիստոս, և հայրն Մարտիրոսն, և մայրն զՄարիամն, և զկենակիցն իւր զԱլլբուն, և զաւակն իւր Ռքստակէտն, Հայրապետն և Պետրոս, Մելիքիւքն, Մարքէն, Շնորհաւորն, և եղբայրն իւր Սահակ, և զաւակն իւր Սաղաղէն, Մխիթարն, Առաքելն, Տաւապետն, Յոհաննէսն, Թասուխն, և կենակիցն Թամարն, և միս եղբայրն Մկրտիչն, և կենակիցն Խայոցն, և զաւակն իւր զՔաֆուրն, զԵղիսէն, և զմիս եղբայրն զԳրիգորն, և զկենակիցն զԱլլբուն, և զաւակն իւր զՅակոբն, և զԳոհարն, և զմիս եղբայրն զԽաչատուրն, և զկենակիցն իւր զԹամարն, և զամենայն արեան մերձաւորս, և որ աստուած-ողորմի ասէ աստուած իւրն ողորմի, ամէն:

284բ Եւ արդ, ես՝ ունայնս ի գործոց բարեաց անուամբ Յովհաննէս և մականուն քահանայ, որ անուամբս եմ և եթ և ոչ արգեամբք, որ ձայնիւ բարձրացեալ և հոգով կորացեալ, գրեցի զսուրբ Աւետարանս ի զեաւղս որ Ամ կոչի, ընդ հովանեաւ սուրբ Յակոբայ հայրապետին: Եւ աստուած-ողորմի ասացէք հարն իմոյ Գաւթիքն, և մարն Գոհարին, և իմ եղբայրցն Շահարին, և Թամիքն, և Աղշին, Գալուսարշին, և բուերն Թաւրուանդին, և ամենայն արեան մերձաւորացն աստուած ողորմի ասացէք...

Ի թվականիս ՋԽԶ. (1497) գրեցաւ:

Եւ արդ ... տէր Կիրակոսն, և զհայրն իւր զՄարտիրոսն, և զեղբայրքն իւր Սախակն, զՄկր[տի]չն, զԳրիգորն, և զԽաչատուրն, և զմայրն իւրեանց զՄարիամ, և զամենայն արեան մերձաւորս...

339

ՈՍԿԵՓՈՐԻԿ ԳՐ. ՏԱԹԵՒԱՅԻՈՅ ԵՒ ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ՏՕՄԱՐԻ

ՅԱԿՈՒԲԱՅ ՂՐԻՄԵՅԻՈՅ

Յ. Թօփանան, Ցուցակ Արմաշի 7, էջ 36

Գրիչ՝ Գրիգոր Տաւրուսեցի վայր՝ Կայիփոսի վանք

245 Փառք... գրեցաւ գիրքս որ կոչի Վերլուծութիւն պարագմանց սրբոյն Կիրոյի ասացեալ ընդդէմ երկաբնակաց զոր և արարեալ է զվերլուծու-

թիւնս զայս Գրիգորի քաջ հոգևորի և տիեզերահաշակ վարդապետի, ի խնդրոյ Վարդեա քաջ փաղիւրային և մեծ բարունոյն: Եւ գրեցաւ սա ձեռամբ իմով՝ անարժան և սուտանուն աբեղիս Գրիգորիս, որ եմ աշխարհաւ Տարանեցի ի Վանացն Գլակայ: Արդ, գրեցաւ վերջումովն ի թուակահուսեանս հայկազան տոմարի ՋԽԶ. (1497), ի զաւառս Եկեղեցաց որ Եզրնկայ, ընդ հովանեաւ սրբոյն Յակոբայ և սուրբ Սիոնի, որ Կայիվոսի վանք կոչի, ի համալսարանս Յովհաննէս քաջ բարունապետին, որ է աշխարհաւ Համշինեցի, և յառաջնորդութիւն տէր Ներսեսի՝ որդոյ խոճայ Ասարակիին:

340

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Նոր Ջուղա 524, ՄՏՄ, ՄՏԱ

Գրիչ՝ Ստեփանոս վայր՝ Տարանոյ Եղբոս վանք

238ա ...Գրեցաւ աստուածախաւս և աւետարեր սուրբ Աւետարանս ի թուիս Հայոց ՋԽԶ. (1497), ձեռամբ անարժան և մեղսաթաւս զրչի Ստեփանոսի, ի զաւառն Տարանոյ, յերկնահանգէտ սուրբ ուխտիս և ի հրեշտակացոյց մենաստանիս Եղբոս կոչեցեալ, ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնին և Յովանու Մկրտչին, և սուրբ Ստեփանոսի նախապկային, և սուրբ Գրիգոր մերոյ լուսաւորչին, և Աւրհնաբոյ սուրբ շիշ իւղոյս, և Արծուաբեր սուրբ Նշանիս՝ ներկեալ արեամբն Քրիստոսի, ի հայրապետութիւն տէր Սարգիս կաթողիկոսի և յառաջնորդութիւն սուրբ ուխտիս տէր Պետրոս կաթողիկոսի, և նորակոնք տէր Յովանէս կաթողիկոսին և այլ միաբանիցս՝ մեծի և փոքու առհասարակ:

...Յիշեցէք ... զընտրեալ և զարժանաւոր, զպատուական և զկուսակերան արեղայն զտէր Աստուածատուրն, որ գնեաց զԱւետարանս յիշատակ իւր հարեղբարն տէր Թորոս երիցուն, և իւր կողակցին Գիլշատին, և իւր փեսային Կարապետին և Սաշու (°):

341

ՄԵԿԵՆՈՒԹԻԻՆ ԳՐԵԱՆՅ ԴԻՈՆԻՍԻՈՍԻ ԱՐԻՈՊԱԳԱՅԻՈՅ

Երևան 114

Գրիչ՝ Մաղափա Բաբեղացի վայր՝ Եկեղեց գաւառ, Կապոսի վանք

450բ ...Արդ, գրեցաւ մատենան սուրբ ի զաւառս Եկեղեցաց, ի սուրբ յանապատս Կապոսի, ի դուռն սուրբ Յակոբի և այլ սրբոցն, և առաջնորդութեան տէր Ներսէս սրբազան կրան[աւոր]ի, թուաբերութեանս Հայկազան տոմարի Ջ. (900)-երորդի, քառասուներորդի և Ջ. (6)-երորդի (1497): Ես՝ մեղաւորս՝ զառածեալս և հողոյ հաւասարեալ խրխայթեալ Մաղափա Բաբեղացի, յոգնաբազմ տենչիւք ցանկացեալ հոգով ի սեր

այսր մատենի՝ գրեցի զսա մեծաւ շարշարանաւք և տաժանամբ, ի վայելումն վարժման մանկանց Սիոնի, և ի սլալծառութիւն սուրբ և կաթողիկէ Եկեղեցոյ զարդ և գանձ՝ անգրժելի: Վասն որոյ աղաչեմ զամենեան զդաստ սրբազանիցդ, յորժամ պատահիք սուրբ մատենիս կամ ընթեռնելով կամ այլ ինչ կերպիւ, թէպէտ որ շեմ արժանի յիշելոյ, այլ յիշեցէք ի մաքրափայլ յաղաթս ձեր զիս, և զծնաւդսն իմ՝ զհայրն իմ զԳևորգ-Գրիգորն, և զիւր եղբայրն զԳևորգ-Սեփակարն, և զմայրն իմ զԳլխոյ-Մելիքն. յի և զեղբայրն իմ զԳևորգ-Ջիհանն, և զիւր որդիքն, և զմիւս եղբայրն իմ՝ զԽոսրիհանն, որ երիտասարդ հասակաւ առ Քրիստոս գնաց և մեծ սուրբ էթող և լաց և հառաչ, և զամենայն արեանառու մերձաւորս իմ, հանդերձ ամենայն զարմաւք համայնաւք...

342

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երուսաղէմ 298

Ն. Պողարեան, Յուցակ, Գ, էջ 139—140

Գրիչ՝ Մաղափա վայր՝ Կապոսի վանք

640ա— 644ա ...Արդ, ես Մկրտիչ արեղայս և տրուպս ի մէջ ընկերաց՝ զայս ամենայն զմտաւ ածի և յիշեցի զայն, որ ասէ, թէ Երանի որ ունիցի զաւակ ի Սիոնի և ընտանեակ յԵրուսաղէմ, և ետու գրել զկենսունակ սուրբ Աւետարանս յիշատակ ինձ և ծնողաց իմոց և հարազատ եղբարց իմոց*:

Արդ, գրեցաւ ի թուականութեանս Հայոց Ջ. և ԽԶ. (1497), ի զաւառս Եկեղեցաց, ի սուրբ անապատս Կապոսի, ի դուռն սրբոյն Յակոբայ և այլ սրբոցն, և ի զասակալութեան վանացս մեծ և քաջ բարունապետին մերոյ Յովանիսի, որ յայսմ ածի առ Քրիստոս փոխեցաւ և զմեզ որք էթող: Եւ յառաջնորդութեան սուրբ ուխտիս տէր Ներսէս կրանաւորին և այլ բազմահաւար կրանաւորացս:

Արդ, աղաչեմ զձեզ, ո՛վ մանկունք նոր Սիոնի, զվերոյգրեալսն զյիշման արժանին և զքաջ բարունապետն մեր և զտէր Ներսէսն և զայլ կրանաւորսն: Որք հանդիպիք այս սուրբ Աւետարանիս կարգալով և կամ արինակ զնելով յիշեցէք ի մեղսաբաւիշ յաղաթս ձեր զվերոյգրեալսն, մանաւանդ զսրբասէր և զառաքինասէր զՄկրտիչ արեղայն, որ ստացաւ զսուրբ Աւետարանս ի հալալ ընչից իւրոց և արդար վաստակոց իւրոց, յիշատակ իւր, և ծնաւոց իւրոց՝ հարն իւրոյ Խաչատրին և մարն իւրոյ Թուրուանդին, և եղբարցն իւրոց Կարապետին և Նիխազարին և Գալստին, և որք յիշէք յիշեալ լիցիք ի Քրիստոսէ աստուծոյ մերոյ:

Նաև զբազմամեղ ոգիս և զանպիտան և զանարժան գրչիս զիւրխայթեալ Մաղափա յիշեցէք ի սուրբ յաղաթս ձեր միով տէր-ողորմայիս, և միոյն հազարապատիկ և դուր յիշեալ լիցիք ի Քրիստոսէ աստուծոյ մերոս ամէն:

* Հրատարակելը հայանում է, որ «երեք կարճ տողեր քերված են և տեղը ասոնք գրված տարբեր բնութագրով»:

** Երեք տող գատարկ:

343

Ս Ա Ղ Մ Ո Ս Ա Ր Ա Ն

Երևան 7945

ա

Ծաղկող՝ Սիմէոն
վայր՝ Եզնկա

11բ Յիսուս Քրիստոս՝ բան եւ որդի,
Որ կոչեցար որդի Դաւիթի,
Յորժամ փառօք զաս հայրենի
Եւ դասք սրբոց ընդ քեզ լինի՝
Ձաէր Յովանէսն մեծ արհի
Արա փառաց քո արժանի,
Եւ Սիմէոնս որ ծաղկեցի,
Ձարմօքն իւր հազորդ լինի*:

բ

Գրիչ՝ ՄԵՆՐՈՍՅ

Յա Ձատացալ գրոցս զաէր Յովանէսն արքեպիսկոպոսն յիշեսցիք եւ
դշևանեալս՝ զփժուն զրիշս զՄԵՆՐՈՍՅ արեղայս:

գ

66բ—67ա Բազում տրտում է զիս առեր
Եւ աստուծոյ ահն է պատեր,
Մեղքս է անթիւ, որ շկայ եզեր
Հոգիս մեղաւք է ընթռներ:

դ

84բ—85ա Ո՛վ քահանայրդ սրբազան,
Սարկաւազունրդ արիական,
Յորժամ երգէք զսազմոսս Դաւիթեան՝
ՁՄԵՆՐՈՍՅ յիշեցէք առ տէրն ամենայն:

ե

85բ—87ա Արդ, ես՝ ՄԵՆՐՈՍՅ Եղկելի,
Տարակուսեալ կամ ի վշտի,
Ճար մի պիտէր ինձ խրատի,
Միթէ մեղացս դարձ լինի,
Հոգիս յախտից թեթևացի:

զ

162բ—163ա Ո՛հ վասն <զասն> դառն ատենիս
Եւ արամութիւն է Եզնկիս՝
Մահ տարածամ պատուհասիս
Եւ յարածամ որոգայթիս:

* Գրված է երկամսադիր տառերով Դաւիթ մարգարէի պատկերը երկող կապույտ թապա-
վենի վրա, սպիտակ ներկով:

է

165բ—166ա Բարունապետն Համշենցի
Երկրորդ անյաղթ հեռորի
Հրաման եհաս տեառն արարչի
Վաղճանն եղև ի յայսմ ամի*,
Մահտարածամ որոգայթի
Ծածկեաց զլոյսն ի գրուանի,
Լոեաց բարբառ քաղցր բանի
Յաշակերտացս զ[Եղկե՞] լի:

բ

171բ—172ա Մահուն երկիրդն է զիս պատեր
Եւ զժոխոց ահն եմ անկեր
Հոգով մտաւք տարակուսեր,
Տոռունք մեղաց զիս պարփակեր:

բ

187բ—188ա Յոյժ տատանի միտքս հետ շարի
Ի յարկածից սատանայի
Յամէն ժամու եւ սահաթի
Սուտ աշխարհիս անցաւորի:

ժ

199բ—200ա Արդ, ես ՄԵՆՐՈՍՅ ի նուաստից,
Որ դեզերեալ եմ ի զբաղից
Ազգի-ազգի փորձի դիւից
Որ միշտ պատրեն զիս յաղաւթից**:

* Յովհաննէս բարունապետ Համշենցին վախճանվել է 1497 թվականին (տե՛ս նախորդ
երկու հիշատակարանները): Ըստ այդմ էլ անթվական այս հիշատակարանը տեղադրում ենք
1497-ի թվաշարքում:

** Համանման բովանդակությամբ շափածո հիշատակագրութիւններ, որոնք ոչ մի նորու-
թյուն չեն ավելացնում զրչի եւ ձեռագրի գրութիւն հանգամանքների մասին բերված հիշատա-
կագրութիւնների մեջ եղող ավյալների վրա, կան նաև ձեռագրի ստորև նշվող էջերի ներքին
լուսանցքներում՝ 25բ—26ա, 49բ—50ա, 62բ—63ա, 69բ—70ա, 71բ—72ա, 79բ—80ա, 90բ—
91ա, 99բ—100ա, 102բ—103ա, 104բ—105ա, 105բ—106ա, 139բ—140ա, 146բ—147ա, 150բ—
151ա, 153բ—154ա, 157բ—158ա, 159բ—160ա, 168բ—169ա, 179բ—180ա, 181բ—182ա, 184բ—
185ա, 186բ—187ա, 189բ—190ա, 191բ—192ա, 192բ—193ա, 194բ—195ա, 197բ—198ա,
201բ—202ա, 205բ—205ա, 207բ—208ա, 210բ—211ա, 211բ—212ա, 213բ—214ա, 216բ—217ա,
218բ—219ա, 219բ—220ա, 220բ—221ա եւ 223բ—224ա:

344

Մ Ա Շ Տ Ո Յ

Գ. Սրուանձտեանց «Քորոս Աղբար» Բ, էջ 305
Կամախ, Քաղէոս առաքեալի վանք

Գրիչ՝ Կիրակոս
վայր՝ Խարտիշարայ վանք

Գրեալ ի սուրբ անապատն Խարտիշարայ վանք, ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնին և սուրբ Կարապետին և սուրբ Սարգսի զաւրավարին, ի թու. Հայոց ՋԽԶ. (1497), աւզոստոս ամսոյ ԻԲ. (22), առ ոտս Ստեփաննոս քաջ բարունապետի և իւր եղբարորդոյն Յովհաննէս հայրապետին... յիշեցէք... Կիրակոս կրանաւոր փժուն գրիչս...

345

ՄԻՍԱԿԱՆ ՄԱՏԵԱՆՔ

Երուսաղէմ 265
Ն. Պաղարեան, Յուցսկ, Գ, էջ 63—64
(հմտ. Մ. Ազանունի «Միարանք և այցելութք Երուսաղէմի», էջ 196)

Կազմող՝ Կարապետ

2 Ի Կարապետ փակակալէ
Սուրբ Յակոբայ սպասաւորէ...
Մեք ի վերինն յԱրեւելէ,
Ի զաւառէն Վայի-ձորէ,
Ի բնիկ զեղջէ յԱյրեւնեցէ.
Ի վանք նորա մեր սընեալ է,
Մեր աղգտականքն ամէն անդ է,
Ձտէր Մելիքիւնքն ընտրեալ ազգէ,
Որ մեզ քեռի սայ յորջորջէ,
Այլ և յիշէք ձեր սուրբ սրտէ:
Բայց մեք եկայք ի Սաղիմէ,
Երկրպագել փրկչին մերմէ,
Եւ մեր տեսեալ զերզս ի Գաթէ՝
ՉՍաղմոսարանս որ եղծեալ էր,
Ըստ իմ կարեացս զսա նորոգէ,
Չկազմել սորա և զաւալէ:
Որ հանապաղ յատեանն երգէ,
Որ զողորմին սորա ասէ,
Յառաջիկայիցն և ի յետնէ,
Ախմարամիտս զձեզնէ խնորէ՝
Խնամով պահէք զդա ի ձեթէ և ի մոմէ:
Ի թվին Հայոց ինն հարիւրէ,
Քառասուն վեց յաւելորդէ (1497)
Նորոգեցաւ սայ ի մերմէ,
Ի Կարապետ փակակալէ,

Ձեր ամենեցուն հնազանդ հողէ,
Չմէկ ողորմին ձենէ խնորէ,
Տէր մեզ և ձեզ ձրի տացէ,
Ձարբայութիւն ձեզ պարզնէ
Ի մեծ աւուրն աշներեկէ:

346

ԳՐՈՒԹԻԻՆՔ ԳՐԻԳՈՐԻ ՆԱԶԻԱՆՉԱՅԻՈՅ*

Երեան 112

Գրիչ՝ Յոհաննէս
վայր՝ Եկեղեաց գաւառ, Կապոսի վանք

ա

152ա ...Արդ, զրեցաւ զիրս մեծի աստուածարանին Գրիգորի ի յամի Ձ. հարիւրերորդի և շորից տասանց և վեցեակ թուի (1497), ձեռամբ ներգեւեալ ոգու և թարմատար զրչի՝ Յոհաննէս սուտանուն արեղաի...
152բ ...Արդ, զրեցաւ ի վանս Կայիվոսի, ի զրունս սուրբ Յակոբա և սուրբ Սիոնի, ի յառաջնորդութեան տէր ներսէլսի սիրասնունդ, յոյժ գովելի խնամակալ որբոց, սորին յիշատակն արհնութեամբ եղիցի, ամէն: Նաև զերիցս երանելին զՅովհաննէս բարուն արին, որ յայսմ ամի հանգեաւ ի Քրիստոս Յիսուս: Աւա՛ղ, աւա՛ղ.

Ուրախութեամբ սկիզբն առի
Եւ տրտմութեամբ յաւարտ հասի,
Քանզի ոչ ժամանեաց բարուն արի
Բացայայտող այսմ տառի,
Ակն պայծառ և հրաշափ,
Աստուածարան հիանալի,
Վեհ, իմաստուն և գովելի,
Այսաւր մահու նա պարուրի:
Աղբիւրն քաղցր ախորժելի
Չովացցնէր զպասկեալ հոգի,
Յամաքեցաւ նայ այսմ ամի,
Որ և բնաւ ոչ երևի:
Արեգականն նմանի
Չլոյսն պայծառ յինքն ունի,
Էջ ի նէրզին կիսագրնտի՝
Խաւարեցոյց զմեզ՝ զեղկելի:
Աւաղ զրկանացս:

* Ձեռագրի երկրորդ մասում ընդօրինակված է Կիրեղ Աղեքսանդրացու «Գանձուց գիրքը», այդ մասի հիշատակարանը տե՛ս 1498-ի թվաշարքում:

Գ

164բ Տէր Մաղաթէ դու աննման,
Քաջ բարունի յաճախարան
Զփոխերուս զառաջս զամէնն
Զձայնն լսէ զերանական,
Արհնեալ եկեալ դու յաբառեան:

347

Գ Ա Ն Չ Ա Ր Ա Ն

Ա. Սիրսէկան, Յուլիանի Հայկ. Ա, 71, էջ 150—151

Գրիշ՝ Վերանէս Արեւելցի
վայր՝ Երուսաղէմ

577

Փառք ... որ ետ կարողութիւն տկար ոգւոյ Վերանէս անարժան կրաւ-
նաւորի հասանել յաւարտ Գանձարանիս, յամի Հայոց թվականի ՋԽԶ.
(1497), ի դառն և անբարի ժամանակի...

...Սուրբ վարդապետն Գրիգոր [Խլարեցի] մեծաւ տաժանմամբ ի
հոգս անկեալ ժողովեաց զպիտանի գանձերս և եղ կարգաւ ի միում տփի
զասացեալս ի հողէկիր արանց յառաջնոց և յեանոց, և ինքն զթերին ելից,
որոյ յիշատակն արհնութեամբ եղիցի...

Արդ, այսոսիկ ցանկացեալ եղև բարէմիտ և սրբասէր տէր Աւագ երէցն,
և ետ զրել զսա եռափափաք և սիրատարի հոգով յիշատակ իւրն, և ծնաւ-
դաց իւրոց՝ հարն Ստեփանոսին և մահդասի մարն իւրոյ Լուսնին, և
հանգուցեալ եղբարն մահդասի Կարապետին, և միս այլ եղբարն պա-
րոն Զգոնին*, և երէցկնոջն Եղնեբին, և ծաղկեալ զաւակացն Ոհանէս զրպ-
րին և Գրիգորին, և բոյր սոցին Շնոհօրին, Մարիամին, և Սիմոնին: Զոր
տէր աստուած վայելել տացէ ի յայսմ աշխարհի և ի հանդերձեալն՝ զերկ-
նից արբաշութիւնն տացէ, ամէն:

Եւ ես՝ անարեստ և անարգս Վերանէս արեղայս յԱրեւելցի, և յԱրա-
բառ գաւառէ, ի տեղի շարշարանաց սուրբ Լուսաւորչին Գրիգորի, յիշեցէր
և զծնաւզան իմ բղձկրախն և զնուկրաւն. սկսայ և յաւարտ հանեցի նոցին
կամաւքն և բարի կամաւք ստացաւոյ սորա տէր Աւագին:

Եւ արդ, զրեցաւ սա ի քաղաքս սուրբ Երուսաղէմս, բնդ հովանեա
սուրբ Յակոբիս և այլ սուրբ տնարինականացս Քրիստոսի, յամս հայրա-
պետութեան Հայոց Ոհանէս կաթողիկոսի և եպիսկոպոսութեան տէր Մար-
տիրոսի, և ընէխութեան Յովանիսի Կուզ կոչեցելոյ և Մուղաթիմին, որ
սուրբ Յակոբայ գլուխն նորոգեցին և զՄնունզն շինեցին տրաւք քրիստո-
նէից, և փակկալ սուրբ Յակոբայ տէր Կարապետին, և սուղանութիւն
Մարայ՝ ոչ որ կայր, զի մեծ սուղանն սատակել էր և որդի նորա ոչ կարէր
թաղաւորել, զի ասէին թէ չէ արժան. այլ աստուած ի բարին կատարէ,
ամէն...

* Յուլիանի հրատարակիչը հայտնում է, որ անունը բերված է

ՋԽԶ

348

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Շրշկան գիւղ, Իրան, Փերիա, ՄՏՄ*

Գրիշ՝ Բարսեղ
վայր՝ Քաջբերունիք,
Ասպիսնակ գիւղ

(5) Արդ, բարոյ ամենայն որ ցանկայ, ոմանք մասանց և այլ բոլոր-
րին: Աստուածատէրն և զերագունիքն, ամենօրհնեալն և հողիացեալն ի
զործ ամենայն տաքինութեան կինն Քուրվանդէն՝ տեսեալ զսորա ահագին
սպառնալիքն և զանճառելի աւետիքն և եռափափաք սրտի և յաւժար ...
կամաւք ստացաւ զսուրբ Աւետարանս յիշատակ իւր և հասրաթամահ՝ որ-
դոյն իւրոյ՝ փնսա Պուտախին, որ էր որր և էղգար(՝) մնացեալ ի հօրէն իւր-
մէ ի պարոն Սարգսէն, որ էր խիստ զովելի և իմաստուն և սիրելի ամենե-
ցուն. որ և նա թուխ մտրուար խեղճ մեռաւ և հասրաթով եթող սուղ բն-
դանեաց իւրոց՝ սա այս դեռարոյս պատանիս, որ մնաց ժառանգ ի բարի
հօրէն իւրմէ. և սա տարածամ մահով և կարճամահ և մանկամեռ փոխե-
ցաւ ի քրիստոս: Եւ ողորմելի մայրս՝ Քուրվանդէն դայս ||| սոյոյ խոհե-
մութիւն արիւթիւն ողջախոհութիւն և արգարութիւն և այլ բազում պատ-
ճառս յորս զաղափարի շորս զուրի աւետարանիչքս: Զի թէպէտ բազում
բանք, որ երևին ի սա ներհակ միմեանց, այլ քաջ ճշմարիտ և յոյժ միա-
բանք միմեանց:

(3) ամենայն անասելի կսկիծ տեսեալ և դառն տրտում կենօր և լա-
լոտ աջօր անցոյց զսակաւ ժամանակս, և ապա՝ հետ Բ. (2) ամաց՝ խեղճ
ողորմելի մայրն Քուրվանդէն ... փոխեցաւ ի հանգիստ, և եղաւ առ սի-
րուն որդոյն Պուտախին, և Ամիր-Սարգսին, վասն որոյ ամենեքեան ուղիղ
սրտի և լի բերանով աստուած-ողորմի ասացէր հասրաթամահ շողպատ-
կէր Պուտախին, և հօր և մօր նորին, ամէն: Եւ զմնացեալ յիշատակս
նոցա զպարոն Զաչուն, և զծնողս իւր՝ զոէս Յովաննէսն և զԽարուն-Մէ-
լիքն, որ յայսմ ամի երկուրն փոխեցան ի Քրիստոս՝ ի միում ամոան, և
վասն որոյ աստուած ողորմի ասացէր: Այլ և Քուրվանդին դստերն՝ Գու-
լիմսուն, որ և նա ի սոյն ամի՝ հարսն փոխեցաւ ի Քրիստոս, և մնացեալ
դստերացն Քուրվանդին՝ Բէկի-Խարունին և Պատիկ-Խարունին ||| Գու-
լիմսին, որ երեք ամսէն պսակած հասրաթամահ եղև, և զկենդանի յիշա-
տակս նոցա զպարոն Միքայէլն, և զծնողսն իւր, և զոէս Մկրտիչն, և զԳու-
լիմսին, այլ և զմայրն Մուղամն և ||| Ղաղամ ||| զՄիքայէլն, և զամու-

* Հիշատակարանի 6-րդ և 7-րդ հատվածների սխալաշատ ընդօրինակությունը տպագրված է Հ. Տեր-Հովանեանցի «Պատմությունն նոր-Ջուղայի» աշխատության Բ հատորում (Ն. Ջուղա, 1881, էջ 304—305):

սինն իւր զնարարն, որ զնաց առ աստուած Գ. (3) զաւակօք, և զմիւս կենակիցն իւր զՔամսի-նարունն, և զնորարդորոջ զաւակս նորա զՇախգաղէն և զՇաղաւարն ... զնոր տանուաւորն զպարոն Զաշուոն, որ տղայհասակ՝ Բ. (20) ամաց՝ ի տանուարութիւն հաստատեցաւ, և է ձեռնաւոր զեղիս:

(6) Արգ, յանկ կելալ աւարտեցաւ աստուածախօսս և անտարեր սուրբ Աւետարանս ի թվ. Զեկ. (1498) ամին, ի գաւառս Քաջրեւունի, ի զեալզս Ասպիւնակ, ընդ հովանեաւ սուրբ Ստեփանոսի և սուրբ Երրորդութենիս:

Եւ արգ, յայսմ ամի յորում թվականն էր Զեկ. (1498) և տանուաւոր տարոյ կոչան*, ի ձմրճոնային սառնասառոյց ժամանակի, որ էր ար Մահմի-փեարար ամսոյ**, եղև փորձութիւն և նեղութիւն Հայոց ազգիս, զի արեանարբու և զազանաբարոյ զօրքն իսմայէլեան և հեծեալքն Պարսկաստանից շրջեցան ի Հայաստան աշխարհն: Նախ ի գաւառն Վասպուրական՝ ի Վան և յԱստան անթիւ բազմութիւնք հեծելոց, որ էր ԺՌ. (10,000), ընդ ինքեանս ունելով զնորընծայ փաղշահն զԱլուանդ. և կացին անդ ԺԵ. (15) ար, ուտելով և աննելով, ծեծելով և խելով՝ զրկեցին զտառապեալ ազգս Հայոց:

Եւ ապա անդի կելալ եկին ի գաւառս Քաջրեւունոյ անհամար ազգ թաթարաց. և եկեալ նստան և ձմեռնացան բաղարովն և երկրովն: Եւ ի սաստիկ ցրատասառոյց եղանակին՝ զմարդ և զանասուն ի տանէն հանէին և ինքեանք մտանէին ի ներքս՝ գրաստօքն իւրեանց. և զկերակուրան, զոր ամբարեալ էին մարդոյ և անասնոյ՝ զամենեսեան ըմբռնեցին և առին: Եւ նովաւ ոչ բաւացան, սկսան շարշարել զքրիստոնեայն վասն խոտի և յարգի, գարոյ և գինոյ, և վասն կերակրոց և ըմպելոց: Այլ և բազումք ճարճ ձգեցին ի վերայ քրիստոնէից, որ ի դուխն ԲՌ. (2000) դահեկան: Եւ բազում տանջանօք շարշարէին զքրիստոնեայս՝ (2) կախէին և ծեծէին և ի բանդ արկեալ՝ պահէին յերկաթս մինչև շտային զհարկս: Եւ անմեղ քրիստոնեայքն տոռեալ և կապեալէին, զի ոչ կարէին նստել վասն ահի և երկիւղի անօրինացն, և ոչ կարէին փաղշել վասն սասկութեան ձրմեռանն, զի ձիւնամեծ էր և ձիւնն սատկասառոյց առեալ էր զգոռն: Եւ քրիստոնեայքն ահարեկ եղեալ ոչ գիտէին եթէ զինչ արասցեն: Եւ այս ամենայն նեղութիւնս մարդկան եղև, իսկ անասնոց խեղճն և սովալլուկ լինելն ո՛ր կարէ պատմել: Քանզի յորժամ հատաւ խոտն և յարդն և զարին և զեռևս ձիւնն առեալ ունէր զգոռնս և անասունքն յոյժ նուաղէին և զարման ոչ գտանէին, վասն որոյ ամենեքեան կոչելով, աղաղակելով, բայելով, կոնչ[ել]ով զետազան սովամահ մեռանէին, և ողորմելի քրիստոնեայք զիւրեանց խեղճն թողեալ՝ զնոսա ողորմ լացին, և աւաղէին դիաթաւալ շ ||| ջն անասն ||| անհաւատ զօրն թաթարաց այնչափ կացին և նստան մինչև հատաւ խոտն և յարդն և գարին, և ապա յարուցեալ դարձան և զնացին ի տեղիս իւրեանց՝ ուտի եկեալ էին: Զի ի սուրբ Սարգսէն*** մինչև ի ծառազարդարն յայսպիսի նեղութիւնս եկաց բաղաք և երկիր, վանք

* «Պատմ. Նոր Զուգայի» ունի՝ «տանուաւոր տարւոյն խոչն»
** «Պատմ. Նոր Զուգայի» ունի՝ «որ էր օր փետրվարի հինգն»
*** Սուրբ Սարգսի տոնը 1498 թվականին եղել է փետրվարի 10-ին, իսկ ծառազարդարը՝ ապրիլի 8-ին: Այսպիսով Քաջրեւունիքի հայերի տառապանքը տևել է շուրջ 2 ամիս:

և անապատ: Իսկ նորա որ զնացին ի Քաւելզ և խառնեցան ընդ Իրայ-Սուլթանին, և դարձեալ անդրէն բարդար(՝) յըզըրկեցին աշկոծեալ երկիրս Արևիշոյ, և ողորմելի քրիստոնեայք ահարեկ եղեալ էին և յուսահատեալ: Վասն որոյ ամենեքեան կելալ փախստական եղեն տամբ և ըռզակօք յօտար երկիր, և զնացեալ մնացին մինչև ի ժամանակս հաճարձմանն և պենտակոստէն, որ է յեղիական պատն: Եկեալ բերին զՄուրախանն՝ զորդին Աղուր փաղշահին ի Շամախոյ ի դուսս, և կին ի գաւառն Միւնեաց, որ է Ալեջայ: Զայն լուաւ Իրայ-Սուլթանն (1) ||| եկեալ բազում հեծելով և ճակատեցան ընդդէմ իրերաց առ ափն Երասխայ: Եւ ոչ կարէին պատերազմել վասն հորդասահութեան զետոյ, մինչև փոքր մի նստաչօրն: Եւ ապա պատերազմեալ՝ արարին բազում կոտորումն:

Եւ առ Իրայ-Սուլթանն [զՄուրախ]խանն, և տարեալ ընկեց ի բերդն Մակուայ, և արար զաւուլական ի դրեակս նորա:

Իսկ Ղասում պարոնն՝ որդին Զեանգիրին, որ էր ի յԱմիղ և ի Մերդին, իբրև լուաւ դառաջանալն Իրայ-Սուլթանին, և յարուցեալ բազում հեծելօք և եկն պատերազմել ընդ նմա, և եկեալ պատահեցան միմեանց ի ստորոտ լերին ի Սուվաւ, որ է Քոսաղաղ, և կացին դէմ իրերաց ԺԷ. (17) օր: Իբրև դիտաց Ղասում ըզզօրութիւն [Իրայ-Սուլթանին՝ եղև փախստական: Իսկ]՝ Իրայ-Սուլթանն զհեռ զնացեալ ոչ եհաս նոցա, վասն որոյ զբարկութիւն սրտին յանմեղ քրիստոնեայն եհան՝ ետ ապապատակաւ քանդել և աւերել և թալանել զգաւառն Բասենոյ և զԱրնկոյ, որ է առ լեռամբն և մայրին կիբանանու: Եւ շրջեցան հեծելազարքն ի յերկիրն ամենայն, և առին զամենայն առ ի զաւար մինչև ի Կառնոյ քաղաքն, որ Թէօդուպալիս, որ կոչի Արգում: Եւ ապա անտի դարձաւ Իրայ-Սուլթանն և եկն ի յԱղոյնովիղն, ունելով ընդ իւր զնորընծայ փաթշահն զԱլուանդ՝ զորդին Իսօֆ-իմիրգին**, և եկեալ նստաւ յԱրնէշ աւուրս և տեսեալ զկարմունջ զետոյ նորա աւեր և խորտակեալ. վասնորոյ հրաման ետ շինել զկարմունջ զետոյ: Իսկ նենդաժող ազգն մահմեդական մատնեցին զգերեզմանս քրիստոնէից, որք էին տապանք մեռելոց ի վաղուց ժամանակաց: Զնոցա քարինս ասաց քակել և շինել զկարմունջն, և աստուածուրաց ազգն անօրինաց սկսան քակել զշիրիմն հարց մերոց և տարան ի շինումն կարմրնջին:

(4) Իսկ ի հասանելն մեր ի Նաւասարդն դարձեալ եղև սուր անմխիթար և կակիժ աղիողորմ աղինս Հայոց, զի նենգաւոր և ոխակալ ազգն Մարաց դարձեալ զօրացան և եկեալ ասպատակեցին զերկիրն Ընրշաունեաց, և արարին բազում առ և թալան: Աւրբասարէ սպասէին առման վասն աստուածապահ կղզոյն Աղբամաւոյ, ասելով թէ զինչ ի ծովու բուրս մալ և զանչ կայ՝ ամենայն անդ է եղեալ: Վասն որոյ ի դիպող ժամու կալան Գ. (4) փոռն և մտեալ ԲՃ. (200) բուրդ յանառիկ կղզին Աղբամաւ, և առին զամենայն ոսկի և զարծաթ, զգանձ և զկումաշ, զգիրք և զանտա-

* Զնապարում անընթեռնելի բառեր են եղել: Լրացնում ենք ինքներս, բովանդակութիւնով հասկանալի դարձնելու համար:
** Մ. Տեր-Մովսիսյանի մոտ՝ «Ընտանիքի Միրզին», սրբագրում ենք ըստ այլ աղբյուրների:

րան, զաջ և զխաշ, և արարին զԱղբամար որպէս հուզս մրզապահեաց՝ ըստ յառաջատեսութեան Գալթի, որ զուշակեաց վասն Երուսաղէմի, և ասաց աստուած՝ Մտին հեթանոսք ի ժառանգութիւնք քո և պղծեցին զտաճար սուրբ քո, աստանօր այն կատարեցաւ ի վերայ Աղթամարայ: Եւ այս ամենայն, որ եղև և եկն ի վերայ մեր, վասն մեզաց մերոց:

(7) ||| ամենեցուն, և զբարի ամուսինն զԽարուն-Փաշէն, և զնորաբողոք զաւակս նորա զԽօշխարբուն, զԿարապետն, և զքոյր նորա զՋանաղէն, այլ և հարազատ եղբայր իւր զպարոն Մարշէն, և զկենակիցն իւր զԽանուն, և զզաւակս նորա զԽանգաղէն, և զերախտաւոր քոյրն իւրեանց զՄուղալն, և զզաւակս նոցա, և զամենայն արեան մերձաւորսն՝ զկենդանիսն և զյանգուցեալսն ի Քրիստոս, ամէն: ||| զպարոն Ջաջլ ուռ ||| և զՄիքայելն, և զՄարշէն, և զիւրեանց մեծ պապերն՝ զՅովասափն...

Փծուն գրիչս զԹարսեղ սուտանուն քահանայ և գործով ունայն և թափուր զիմ անարժան երեսս ձեզ ի զետին դնելով՝ միոյ աստուած-ողորմոյ արժանի առնել՝ զիս զեղկելի գրիչս, և զհայրն իմ զՄկրտիչն, և զմայրն իմ զՄելիքն, և զամուսինն իմ զՄուսարն, և զզաւակսն՝ զՎարդաբէնէսն և զՅովհաննէսն, և զուսուցիչն իմ զտէր Ազարիայն, և զԿարապետ քահանայն, և զձեր ||| երախտիք ունի ի վերայ իմ և ||| նոցա վարձահատոց յիւր միւսանգամ զալուստ, ամէն*:

349

Մ Ա Շ Տ Ո Յ

Երևան 960

Գրիչ՝ Վանական վայր՝ Զորէվանք

ա

...Արդ, յերեսս անկեալ աղաչեմ զմանկունս սուրբ եկեղեցոյ, որք հանդիպիք աստուածաշունչ կտակիս որ կոչի Մաշտոց, որ է սա կատարաւ է. (7) խորհրդոյ եկեղեցոյ և ունի սա շարադր||եալ չինքեան զեթն աստիճան եկեղեցոյ, այլ և զամենայն հոգեկան և մարմնական անդամոց մերոց, զոր թէ կամիս շուտով գտանես ի յըսկիզբն գրոցս նկարեալ ի ցանկն:

Արդ, ես՝ յետինս ի կարգաւ որ յաց և տրուպս ամենայն եկեղեցայկանաց Վանական եղէ ցանկացող այսմ դանձի և պատուական մարդարտի, ի նեղ և դանն ժամանակի, որ եղև հալածումն ի վերայ ամենայն քրիստոնէից:

* Հիշատակարանի թերթերը, ըստ երևութիւն ձեռագրի կազմելու ժամանակ՝ շփոթվել և սխալ են դասավորվել: Մ. Տեր-Մովսիսյանը չի նկատել այդ, և հիշատակարանն ընդօրինակել է հենց այդպէս՝ թերթերի խառն գասավորութեամբ: Ձեռքի տակ ունենալով ընդօրինակութեան մեքենագիր օրինակը, իհարկե, գծավորութեամբ միայն հնարավորութիւն պետք է ունենայինք շտկելու հիշատակարանի խառնված պարբերութիւններն ու մասերը: Այդպիսի մի փորձ, այնուամենայնիվ կատարեցինք: Հիշատակարանի մեր վերակազմած բնագրի հատվածները համարակալու ենք (պարբերութիւնների սկզբում, փակագծերի մեջ թվահամարներ նշանակելով)՝ ըստ մեքենագիր օրինակի համապատասխան հատվածների հերթականութեան:

Ձի եկն Մուրաւ-Խանն ի Շամախոյ, որդի Յաղուպ-Բէկին, և շուեալ եկն ի Բագարչայն՝ էած հալածումն ի վերայ ամենայն քրիստոնէից: Տանջէր զաշխալ ըհա յկանս և զկարգաւորքս և ասէր. Տուք զչիբզայն, թաւուսի չիբզայն, թասխիր-ի թաւ[ա]ուսի. զի ոչ գիտէին, թէ զինչ բարբանշեցեան և տանջեցեան զհաւատացեալս: Եղև հալածումն ի յերկրիս Վայիձորոյ, փախեաւ ամենայն երկիրս ի լերինս և ի ծերպս վիմաց: Ի սուն ժամանակի եղև իսկիզբ գրոցս, ի զուշս, որ կոչի Փոնձաթաղ. զրեցօ մինչև ի Սրբեալ տաճարին**:

Եւ անդի գնացեալ ի վանկս Զորէվանս, զաւուրս և. (30) փաղչելով գրնագրեցաք, մինչ ի մկրտութիւնն***: Եւ անդի փախէաք ի ձորակս, որ կոչի Մակխար, || և անտի ոչ ետ թուլ սատանայ, և ած ի վերայ տաճիկ մի փիտտայ, և փախըստական արարեալ զկրանաւորքս: Եւ իմ՝ առեալ զարինակն, փախչէի ի ստորոտ լերինն, և նորա հետամուտ եղև զհետ իմ, և ես առ տէր աղաղակելով փախեա մղան մի, և զերծոյց զիս տէր ի նմանէ, և ոչ կարաց հասանել: Նորա զարձեալ ի տեղին, որում ըզխրճիթսն արարեալ էինք, տարաւ զաւանակն վանիցն, և եթող զբեռն ի վերայ միաբանիցս, զի տէր աստուած զիցէ զբեռինս մեղաց սոցա ի յուս նորա և առաքենցէ իւր ինքն կամեսցի:

Ի ամսեանն հինգերորդի եկն Իպի-Սոլտեանն ի Գայեվրէժոյ, և եղև ճակատ առ ճակատ, և ախտահարեալ զՄուրաւ-Խանն, և արար զնայ ձերբակալ, և եզ ի բանտի, և ինքն գնաց ի Արզում, ի վերայ Ղասումբակին. եղև խաղաղութիւն:

Եւ իմ զաղարեալ ի տեղին, որում հալածեաց տաճիկն, գրնագրեցի մինչ ի Կոշումն յապաշխարութիւն****: Եւ անդի ոչ ետ թուլ ոսոխն. էած ի վերայ իմ իժ մի. և իմ հայել ի յարինակն, կայր իժ մի մերձ ի յարինակն, և բանայր զբերանն առ իս. իմ զայն տեսեալ՝ զահի հարեալ փախեա: Եւ իջի վանկս Զորէվանս, || աստ վճարեալ, ի գրան սուրբ Աստուածածնի տաճարիս, ի աջոյն սրբոյն Կարդի հայրապետին, և մարմարոնեա սուրբ Գարրիէլի, և սրբոց Վարդան[ան] յց նշխարացս, և այլ սրբոցս, որ աստ կան հաւաքեալ:

Եւ եղև զբաւ գծագրութեան սորա ի թվիս Հայոց ՋԽԷ. (1498), առ ոտս աստուածաբան վարդապետացս Վարդան վարդապետի, և Աբրահամ հոնտորի, և առաջնորդ սուրբ ուխտիս տէր Ջաղարիա բարէմիտ կրօնաւորի, և այլ կրանորացս՝ զտէր Վրդանէս հայրպետն, զմիս զտէր Վրդանէսն, որ զկէս գրոցս թուղ[թ]ն կոկեց, և միակեցք Բ. (2)՝ զԱկոբ կուսակրօն, և զընկեր նորին զՂուկասն, ի զանութեան Ալպանտ իմիրզայի, որդի Ասուվ-բէկի, թոռն մեծ Հասն-բակին, ի աթոռակալութեան սուրբ էջմիածնին տէր Սարգսի, և իշխանց տեղոյս պարոն Արդուբայի, թոռն մեծ Զումային:

* Պարսկերեն «Տվեք չիբզան, չիբզայի տարբերութիւնը և տարբերութեան թերթերը»: Ըստ Ղ. Ալիշանի՝ «Տուք զհարկն և վաղվազակի տուք» («Սիսական» էջ 209):
** Այսինքն՝ մինչև ձեռագրի 33բ էջը, որից սկսում է «Կանոնի պղծեալ տաճարի» մասը:
*** Այսինքն մինչև ձեռագրի 80բ էջը:
**** Այսինքն մինչև ձեռագրի 234ա էջը:

Ի յայսմ ամի եղև հարուածք մեծամեծք, և եհար Իպա-Սուրբանն քաշ ասպարապետն Ալպանդ միրզաին՝ յաղիս Գ. (4). և ած աւեր ի վերայ յերկրին Քասինու, և կողոպտեալ զամէնեանն. և էրէրայր ամենայն աշխարհս իբրև զնաւս հողմայկոծեալ աչխաց ի մէջ ծովու, ի տեղիս տեղիս մահ: Այս ամենայն եկն ի վերայ մեր վասն ծովացեալ մեղաց մերոց:

308բ Արդ, ես՝ Վանական հէք, փանաք, որ միայն զանունս ունիմ և ոչ զգործս, որ շնորհաւք սուրբ հոգոյն ըսկսեալ և ողորմութեամբ նորին կատարեալ, յիշատակ ինձ և ծնողաց իմոց՝ հոգևոր վարդապետին իմոց Յակոբ վարդապետին, և պապոյն մերոյ Աստուածատու տնտեսին, և ծնողաց մերոց Էալչալին, և զմայրն իմ Հոփիսիմա, և եղբարցն իմ Գաբրիէն, Միւսանշաին, Իսպանանշաին, զՋանիբէկին, զԱստուածատուրն, զԹումայ զպրին, զոր տէր աստուած վայելել տացէ, և զբեռն մեր՝ զհանկուցեալսն առ Քրիստոս՝ զՄինախարուն, զհորիշայ, և զկենդանիս զՇանինար, և զհօրաբուր մեր զԽոնքալայ, և զԳունարին կողակիցն Մանիշակ, և սիրելի մարաբուր մեր զՄարդայն, փոխեցեալն առ Քրիստոս Ջեէ. (1497) թիւականին], էթող մեզ տրամութիւն:

Գարձեալ, կրկին անգա[մ] աղաչեմք յիշել ի տէր զվերոյգրեալքս ի սմա զտէր Զագարա բարէմիտ կրունօոր՝ առաջնորդ սուրբ ուխտիս, և զեղբայր սորին զԱկոբ միայնակեցն, որ զարինակն շնորհեցին, և բազում սպասու ջանացին առ մեզ...

Բ

90բ Ո՞վ տղացեալ մանուկդ Յիսուս, դու ողորմեա ամենայն հաւատացելոց և ինձ մեղուցեալ Վանական սուտանուն կրօնատրի, վա և եղուկ, զի կամ ես ի ծերպս վիմաց սասանեալ և տարէկուսեալ ի ահէ անօրինաց, ի թվ. Ջեէ. (1498):

Գ

234ա Վա՛շ՝ և եղուկ, զի կայի ի մէջ վիմաց, ի արգելական խցի, ի հայել յարինակն տեսի իժ մի, զի մերձ էր ի օրինակն. և տեսեալ զահի հարայ և փախայ:

350

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն
Երևան 3048

Գրիշ՝ Ասրտակէս վայր՝ Զորայ վանք

290ա ...Արդ, զրեցաւ նամակս աստուածաին և արարչին խաւսեցեալ կտակ և բանին կենաց հրամանալ բանս՝ սուրբ Աւետարանս աստուածաբան և աստուածախաւս ի թուարեութեանս Ջեէ. (1498), ի վանքս Զորայ, բնդ հովանեալ սուրբ Աստուածածնիս, և սուրբ Ակովբէս, սուրբ Ամէնապրկչէս: Ի թագաորութիւն Առքստամ փատշային, էմատ-խանին, թագաւորութեան Յալպանդ-միրզին, // պարոնութեամբ Յիպայ-Սուլթանին, հայրապետու-

թեամբ տէր Շմաունի, իպիսկոպոսութեամբ տէր Սարգիսին, ըստ խնորոյ և փափաքանաց և հաւատարիմ և ուղղափառ, պատուական Երագիգ, ամուսին իւր Մանիշակ, զեռայրութիկ որդին իւր Ստեբաննոս քահանա...

291ա ...Արդ յերեսս անկեալ աղաչեմ ... յիշեսցիք զխաւարեալս հոգով, և զաղբատս ի բարեաց գործոց, զփժուկն և զտխմար և զյետին գրիշ զԱռքստակէս սուտանուն...

291բ ...Ողորմածն աստուած թողութիւն շնորհեցէ ամենայն յանցանաց իմոց, և ծնաւոց իմոց, և վարդապետին իմոյ տէր Թումին, և արժանի արասցէ երկնից արքայութեան, ամէն...

351

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն
Երևան 3629

Գրիշ՝ Ալեգսիանոս վայր՝ Մաքենացոց վանք

...Արդ, զրեցաւ սուրբ Աւետարանս ի թվականիս Հայոց Ջեէ. (1498), ձեռամբ անարժան, հեք, ֆան[աք] Ալեգսիանոս յու, միայն արեղա. և գործով ունայն և վաքար եմ քան զամենայն մարդ, ի սուրբ ուխտս Մաքենացոց, ի դուս սուրբ տաճարիս և հայր Սողոմոնի գերեզմանիս և ալ սրբոց, որ աստ կան. ի առաջնորդութեան սուրբ ուխտիս Սարգիս վարդապետին: Ետոյ եկաւ եպիսկոպոս մի Գաբէլոս անուն, հակառակութիւն մէջ անկաւ, և ի շարէն ոչ եղև միաբանութիւն սոցայ՝ ելաքս Ի Մաքենիսն սկսաւ և [ի Վ.]ասակալէն վճարեցի: [Այսմ ամի եղև] խոտվութիւն խիստ, Իպա-Սուլթան անուն պարոն էառ զԱնմատ-խանն և զՄուրատ-խանն, և էած աւեր աշխարհի, զերեք տարէն մալն Գ. (3) ամսումն էառ: Աստուած զիւր ումր կարճ անէ սրբոց բարեխաւսութեամբ, ամէն:

352

Մ Ա Շ Տ Ո Յ
Երևան 1084

Գրիշ՝ Փիլիպոս եպիսկոպոս վայր՝ Հաղբատ

43ա Ո՞վ սուրբ հայրապետ և անուանակիր սրբոյն Սարգսի զարայվարին, և սրբասնունդ եպիսկոպոսք, և սիրողք սրբութեան քահանայք, և սարկաւազունք, և անմահութեանց արժանատրք զպիբք, և ժողովուրդք, յերես անկեալ աղաչեմք զհանդիպող եղբայրքդ սուրբ էջմիածնի աթոռոյդ՝ յիշել ի սուրբ յաղափս ձեր զնուաստ ոգի զՓիլիպոս եպիսկոպոս՝ սակաւ աշխատող տառիս, և ինքն ողորմածն աստուած ողորմեսցի ձեզ և մեզ ի միասին յաւուրն ահեղ ատենին իւր, ամէն, ամէն:

* Գրիշ անունը՝ Ալեգսիանոս պատուված է, վերականգնում ենք Մաքենացոց վանքում նույն ձեռագրով ընդօրինակված № 220 (1499 թ.) զրչագրի հետ համեմատելով:

Գրեցաւ ի սուրբ ուխտս ի Հաղրատ, առ ռան տեառն Սարգիս կաթողիկոսին ամենայն Հայոց, յորս էաք փախուցեալ ի յանարինաց վասն դառնութեան ժամանակիս և ծանր հարկապահանջութեան. ՋԽԷ. (1498) Թվ.:

353

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երևան 6273 (Ղ. Փիրղալեմեան, Նշխարք պատմութեան Հայոց), էջ 373, վան՝ Տիրամայր եկեղեցի

Գրիչ՝ Մկրտիչ վայր՝ Հաղրատ

...Եւ արդ տրուպս յամենայնի Մկրտիչ լոկ անուամբ արեղայս գրեցի զսա ի թուին Հայոց ՋԽԷ. (1498), ի հռչակաւոր սուրբ ուխտս Հաղրատու, ընդ հովանեաւ տէրունական սուրբ Նշանիս և այլ բազմահաւար սրբութեանց. ի հայրապետութեան տեառն Սարգսի ի յառաջնորդութեան սուրբ ուխտիս աէր Իգնատիոսին, ... ի խնդրոյ խոճայ Կարապետին և իւրայնոցն ամենեցուն:

354

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երևան 8409

Նկարիչ՝ Աբրահամ վայր՝ Սեւե կղզի

ա

13բ Թվ. ՋԽԷ. (1498).

Զաստուածարան մեծ բարունի՝
Ըգրանիէլ քաջ և արի՝
Եւթնարփենի շնորհիւ իւրի,
Մեկնէ զբանս համասեռի,
Նստեալ ի սուրբ Սեւե կղզի,
Առաքինեալ և անուանի.
Լոյս ծագելով ամենայնի
Ի ժամանակս դառն և յետի:
Սա զարդարէ զեկեղեցի,
Եւ առաւել զՍեւե կղզի
Ի զանազան զարդ պերճալի,
Պճնեալ ի տիպս հրճուելի,
Որպէս և այս մատեան բանի՝
Աւետարեք տեառն Յիսուսի.
Ետ զսա գրել իմոյս ձեռին
Յետ այրեցմանն դիւացն աստի.

Յիշման առնէք զսա արժանի
Ով որ կարդա կամ հանդիպի:
Նայ և զգրչակս յետ ամենի:
Կարբօրաց, որ կան յերկրի,
Եւ դուք առջիք վարձս բարի
Բարեաց տուողէն յամենայնի:

բ

93բ

Զաստուածարան մեծ բարունին՝
Զրանիէլ՝ մեկնող բանի,
Զստացաւդ սուրբ մատենիս,
Եւ զաշակերտ եռայմեծիս
ԶԱբրահամ անվարժ գրչիկս՝
Յիշել յաղօթս ձեր արժանիս,
Եւ դուք առնէք վարձս բարիս:

գ

15բ

ԶԱբրահամ նկարիչս յիշեա և ասա միշտ տէր ողորմեա՞:

355

Ճ Ա Շ Ո Յ

Նոր Զուրա 435, ՄՏՄ

ա

120ա

Զստացող սուրբ գրոցս զբարեմիտ և զերջանիկ զպատուական ծերունի քահանայ զՄեսրոպ և զորդին իւր զՄելիքսէր քահանայն յիշեցէք, և զիս՝ զմեղուցեալ անարհեստ գրիչս ի սուրբ յաղաւթս ձեր, և աստուած զձեզ յիշէ:

բ

Մաղկող՝ Ստեփանոս Աարնշեցի

120բ

Իսկ նըկարեալ եղև սմին
Զնոամբ փրցուն յարհեստ գրչին՝
Ստեփանոս եպիսկոպոսին,
Որ գաւառան յԱյրարատին,
Ի խնդրոյ տէր Մեսրոբին
Եւ իր որդո Մելիքսէրին,
Հայրապետութեան տէր Սարգսին,
Նստեալ յաթոռ Լուսաւորչին,
Իննհարիւր քսան թվին՝**:

* Աբրահամ նկարիչի ծագած այս ձեռագիրը հիմնականում ընդօրինակված է 1471-ին (տե՛ս ԺԵ դարի հիշատակարաններ, մասն Բ, էջ 315): Աբրահամը, ըստ երևույթին, ի կատար է ածել ձեռագրի ընդօրինակությունը և վարպետորեն ծագել է այն՝ ձեռագրի բուն մասի գրությունից մի երկու տասնամյակ հետո, ավարտելով այդ գործը 1498 թվականին:

** Ընագրում՝ «Ձի. թվին»:

Ելից զթիւ վեց քառասնին.
 Եւ Ընդատում մեծ պարունին՝
 Նստեալ ի թախան ի Հուլաիւն,
 Եւ ժառանգեալ զաշխարհս նորին՝
 Մինչև ի ծովն Հրնդկային.
 Բայց ծաղկեցաւ գիրս թվին
 Ջեզ. ամին (1498)...

356

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Փոկա գյուղ, ՄՏՄ, Ալիշան, «Սխական», էջ 161*

Գրիչ՝ Աստուածատուր
վայր՝ Եղեգեաց վանք

Գրեցաւ ի յանապատիս Եղեգեաց, ընդ հովանեաւ սուրբ Ամենափրկչի տաճարի, ձեռամբ Աստուածատուր անպիտան ծառայի, ի թվին Ջեզ. (1498) ... կինն Մամէն ... յիշատակ ... հարն Ղուպարին, և մարն Գուլիհանին, և եղբորն Մամին՝ Քեղպարին, Ելէքսիանոսին, զՀապելն, Ղազէն, Մարգարէ, զբոյրսն Սելվիկն և զՄարիամն, և զայրն և զճարամագն**, և զորդիսն՝ Ազիր, Վրդանէս, և Վարդան, և Զուլալն, Զուլում, զԳարիանայ***, և զհոգևոր որդին Մամին՝ Ստեփանոս, զՀէկագն, Բարէն, Ղուկասն, Նուկարն, Գանիէլ, Միքղէն, Ռական, և հարսներն Եղիսարէքն, զԱլախարունն...

357

Շ Ա Ր Ա Կ Ն Ո Յ

Երևան 2445

Գրիչ՝ Կարապետ Բերկրցի
վայր՝ Բերկրի

346ա ...Աւարտեցաւ աստուածաշունչ տառս, որ կոչի Շարակնոց ի դառն և ի նեղ ժամանակիս, ի յաւուրս Ալուանդ փաթշախի, որ բազում աւերք արար Իրա-Սաւրան, և աշխարհս ի նեղութիւն կայեար:

Ի թուականութեանս Հայոց ի Ջեզ. (1498) գրեցաւ սուրբ գիրքս ի քաղաքս Բերկրի, ընդ հովանեաւ սրբոյն Գէորգեա զաւրավարին և յառաջնորդութիւն սուրբ ուխտիս տէր Յուսկա որդւոյ՝ քաջ բարունապետին Մկրտիչ վարդապետի և Ստեփանոս արհեստակոպոսի, ձեռամբ յազնամեղ և անարհեստ գրչի Կարապետի Բերկրցոյ, ի վայելումն Ստեփանոս խաչընդուս կրանատորին, յիշատակ իւրն, և ծնաւդաց իւրոց, և ամենայն արեան մերձատրաց: Գարձեալ, աղաչեմ յիշել ի տէր Ստեփանոս կուսակրան արեղացն, որ ըստացաւ ըզսա ի հալալ արդեանց իւրոց՝ յիշատակ իւրն, ծնաւդացն՝ հարն Ղարիպղին և մարն Ռսկուն, և եղ/բարցն Աբրահամին, և Յակոբին, և Բախտիարին, և քեներն Բահր-Ազրզին և Նշխունին.

* Ղ. Ալիշանը հիշատակարանի բովանդակութիւնը վերապատմել է իր խոսքերով:

** «Սխական»-ում՝ «Քարամագ»

*** «Սխական»-ում՝ «Գայիանէ»

և պապանցն՝ Սաղաղին, և ամուսնոյն իւրոյ Մարքին, և Ստեփանոսին՝ երախտաւոր հարն իմոյ:

Գարձեալ, աղաչեմ յիշել ի տէր Յոնանէս վարդապետն իմ, որ բազում երախտիք ունի առ մեզ: Ընդ նոսին աղաչեմ յիշել ի տէր զհանգուցեալն ի Քրիստոս զԴանիէլ ևսիսկոպոսն, և զմիաբանքս սուրբ ուխտիս՝ զտէր Յոնանէս ևսիսկոպոսն, և զհէրպետ տէր Մխիթարն, և զտէր Մխիթարն, և զտէր Աստուածատուր Նրդալն, և զտէր Քորոսն, զՎարդան, զՊապոսն, և զտէր Մելիքեալն, զԿիրակոսն, զՂազարն, զՅովանէսն, զԽաչատուրն, զՄկրտիչն, և զայլ ամենայն միաբանսն, և զմարքեւերքն իմ զՄրբուարն, զԱւուսն, և զծաղկեալ զաւակսն իւր զտէր Կարապետն, զՅակոբն, զՍաղաղին, զԳարուէլն, զԽարտէլն, և զիւր եղբարքն, և զբոյրն իւր զՄէհրուբանն, և զամենայն արեան մերձատրոսն, ամէն:

347ա Գարձեալ, աղաչեմ յիշել ի տէր զբարի կինն զՍառնէ, որ է. (7) շախուսիս աւզնական եղև գրոցս, աստուած ող/որմի ուր հոգուն:

Գարձեալ, աղաչեմ յիշել ի տէր զԿարապետ ծաղկաղս. զմաղաղատս զուգեցի, և զրեցի, և զարդարեցի ոսկով և ծաղկիւ: Աղաչեմ ըզձեզ, ո՛վ սուրբ եղանակողք, յիշման արժանի առնել զիս, և ծնաւդսն իմ, և զեղբարսն իմ, և զամենայն արեան մերձատրոսն իմ. և որ լի և առատ աստուած-ողորմի ասէ՛ և աստուած իւրն ողորմեսցի, ամէն:

Գարձեալ, աղաչեմ յիշել ի տէր զհոգևոր հայրքն իմ և զուսուցիչքն իմ՝ զտէր Մինաս ծաղկողն, և զՊետրոսն, որ բազում երախտիք ունին ի վերայ մեզ. աղաչեմ զձեզ աստուած-ողորմի ասէք և աստուած ձեզ ողորմի, ամէն:

Ընդ նոսին աղաչեմ յիշել ի տէր զԻրիցմէրն զՍտեփանն, որ Բ. (2) շարունով աւզնական եղև գրոցս, աստուած ուր հոգուն ողորմի, ամէն:

Գարձեալ, աղաչեմ յիշել ի տէր զտէր Ստեփանոսի հարսներն՝ զՄրուարն, զՔուրվանդէն, զհանգուցեալ զՄրուարն, և զաւակսն իւրեանց՝ զԽղարն, զՂազարն, զԿարապետն, զՂարիպղէն, զԱնտիսն...

347բ Ընդ նոսին աղաչեմ յիշել ի տէր զբրեւորդիքն իմ՝ զՄխիթարն, զՍարգիսն, զՏանապետն...

Որպէս զիւրին է նաւավարի խաղաղութեամբ հասանել յեզր ծովին, այնպէս գրչի՛ յետին գրծին:

Ձեռքս փրտի՛ ի հող դառնայ,
 Գիրքս յիշատակ առ ձեզ մընս,
 Որք ընթեռնուր աւրտիք ի սմայ՝
 Յիշէք առ տէր զզձոզ սորս:

358

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երևան 4955

Սաղկող՝ Կարապետ Ազրամարցի

ա

348ա ...Արդ, այսմ զաղափարութեան ցանկացաւ եղէ ես Քումայ միակեցս, և ետու զըծագրել զսա ի հալալ և յարգար վաստակոց իմոց, յիշա-

տ[ակ] հոգոյն իմոց, և ծընաւդացն իմոց՝ հարն իմոյ Սարգսին և մարն իմոյ նազնարունին, և եղբարցն իմոց Յառնաւին, Հայրայպետին, և Մխի-րաբին, և այլ ամենայն արեան մերձաւորացն մերոց՝ կենդանեաց և հանգուցելոցն:

294բ Ես Թումայ միակեցս ետու զսուրբ Աւետարանս // ի գեաւդս, որ կոչի Առնաց, ի դուռն սուրբ տաճարիս Գէորգայ, ոչ ոք չիշ[խ]եսցէ հեռացու-ցանել զսա կամ ծախելով կամ գրաւելով, ոչ ի մերոց և ոչ ի յաւտարաց, և ոք յանդքնի և արասցէ՝ նա պատժի ի Քրիստոսէ, ամէն:

Գարձեալ ... յիշեցէք ի սուրբ յաղաթս ձեր զմեծ բարունապետս զՍանփաննոս վարդապետն, որ ժԲ. (12) տարի շիւար մնաց, որ միակեց ի յաստուած փոխեցաւ և եղբայրքն կոծ շի էրին մինչև վարդապետն Թա-մամել էրետ...

Եւ աղաչեմ զձեզ յիշեցէք և զիս՝ զանարժան ծառայս ծառայիցդ աս-տուծոյ Գարապետ ծաղկողս Աղբամարցի, և զծնաւդն իմ, և զերախտա-ւորքն իմ՝ զանհաս փիլիսոփայքն, և զամենայն նը[ն]շեցեալսն ի Քրիս-տոս...

Բ

18բ ԶԿարապետ ծաղկող Աղբամարցի*:

Գ

20ա Թ՛յ. Ջեէ. (1498), ձեռամբ մեղաւոր Կարապետ քահանայի ծաղկողի Աղբամարցոյ:

Գրիշ՝ Յովանէս

Դ

236ա Զամենայն մեղօք զառածեալ ողիս զՅովանէս սուտանուն զրիշ և զծնօղսն իմ՝ զՎարդաշախն և զՈւալուն յիշեցէք ի Քրիստոս:

Ե

295ա Գարձեալ, աղաչեմ յիշեցէք ի Քրիստոս զուսթայ Մարտիրոսն զԱր-բանամցին, և զծնօղսն իւր՝ զԹաղոս և զԶիգար, և զաներն իմ զՈղոմն, և զկենակիցն իւր զՇայնստան, և զկենակիցն զԱլամշայն, և զուսթայն զԱ-միրմուլն, և աստուած-ողորմի ասացէք նոցա, զի և աստուած ձեզ և մեզ ողորմեսցի, ամէն: Զի զգրոցս զկաշի էրէտ, աստուած զիւր տա զարբա-յութիւն:

* Գրված է Քրիստոսի պայծառակերպութեան պատկերի ստորին երկզի վրա՝ երկաթագիր տառերով: Գրութեանը վերաբերում է պատկերի ձախ կողմում նկարված հոգևորականին, որը, այսպիսով, ծաղկող Կարապետի պատկերն է:

359

Մ Ա Շ Տ Ո Յ

Երևան 5181

Գրիշ՝ Կարապետ վայր՝ Աղբամար

ա

206ա ...Արդ, այսմ աստուածեղէն և երկնապարզե զանձին և լուսափայլ և մարբուր մարգար<դար>տիս և անուշահո||տ և վարդափրթիթ բուրաս-տանիս ցանկացաւ եղէ ես՝ մեղաւոր և անարժան ծառայս ծառայիցդ աստուծոյ Արշախ-[[խա]թունս և այրս իմ խուան Մուրաթս, ի խնդիր ելար-տայսմ աստուածունակ կտակիս, որ է հիմն և հաստատութիւն սուրբ հա-ւատոյս մեր կաթուղիկէ սուրբ եկեղեցոյ և կարգաց բրիստունէից, որ և կո-չի անուն սորա Մաշթոց: Վասն այսորիկ արարեր երանաշնորհ և երանելին Մաշթոց վարդապետն, զի սովաւ արհնի եկեղեցի, եւ հաստատի սեղան սրբութեան՝ յորոյ վերայ պատարագի Քրիստոս, սո-վաւ արհնի աւաղանն մաքրագործող, ուր երախայքն մկրտեալ լինին արարողութեամբ կարգելոցն ի սմա որդիս աստուծոյ, սովաւ արհնի պսակ զուգելոցն յամուսնութիւն առ ի յաճ||ումն որդեծնութեան, սովաւ կատարին զենմունք նուիրաց և պատարագաց՝ մատչին աստուծոյ առ ի յիշատակ նը[ն]շեցելոցն, սովաւ արհնին սերմանիք և պտուղք անգաս-տանաց և այգեաց մատուցողացն յանուն տեառն, սովաւ արհնի և աղն համեմիշ աւանդեալն յառաքելոցն, սովաւ արհնի և ջուրն մաքրիշ ամե-նայն անմարբուր իրաց, սովաւ ընդունի աստուած զղջումն եկելոցն յա-պաշխարութիւն, և սովաւ արձակին ապաշխարուրքն ի կապանաց մեղաց իրեանց: Սա քարոզէ զպատուիրանն աստուծոյ համարձակութեամբ ի լուր ամենեցուն, սովաւ լոթացեալ մաքրի աղտեղութիւն զարշապարաց մերոց, զոր աւանդեաց տէրն իւրոց աշակերտացն ի մեծի հինգաբթին, սովաւ 207ա արհնի և նշան պարծան||աց խաչին Քրիստոսի, յորոյ վերայ բեւեռի Քրիստոս անմէկնելի հեղմամբ և երկրպագի յամենեցունց, սովաւ յուգար-կին հաւատով և ուղիղ զաւանութեամբ վախճանեալքն առ Քրիստոս և արհնեալ կընքին զերեզմանք նոցա:

Արդ, այսմ աստուածեղէն և երկնապարզե զանձին և լուսափայլ և մաշբուր մարգարտիս ցանկացաւ եղէ ես՝ մեղաւոր և անպիտան ծառայս ծառայիցդ աստուծոյ խուան Մուրաթս և կենակիցս իմ Ափշախս. և ետուր զծագրել զսա և զԱլամաւորքս ի հալալ վաստակոց մերոց՝ յիշատակ հո-գոյ մերոց, և մեր ծնաւդացն հարն Մարգարին, մաւ[ր]ն Խուրբունին, և եղբարն Առոմին, և զորոյն Յովանիսին, և միուս եղբարն Կարապետին, և կենակցացն Խումարին և Քրնֆուշին, և բուերացն // Մարքային, և զըս-տերն Շանիբարքին, և միուս բուերացն Գուլմէլէին և Աւմէլէին, և որ-դոցն Վարոցին, Մարգարուն, Մլխամին, և զըստերացն Զանփաշին, և որ-դոյն Յառխշին, Սալին, և որդոյն Զանիարին, Սալբանին, և որդոյն Մու-րաղին, Գանջխայրունին, Աղաջանին, Խաւջայջանին, և այլ ամենայն արեան մերձաւորաց մերոց՝ կենդանեացն և հանգուցելոցն ի Քրիստոս...

Դարձեալ, աղաչեմ յիշեցէք ի Քրիստոս զՂուփշախ-եաբուն, և զհայրն իւր զՍեպիաբունս քահանայն, և զմայրն իւր զԽալիմ-եաբուն, և զեղբայրքն իմ զՅովանէս և զՄուրատն, և զբունբքն իմ զԽոնտէն, և որդին Քուչաք, զՄրուար, Մէլիք-եաբուն:

208ա Դարձեալ, աղաչեմ յիշեցէք ի Քրիստոս և զիս զանարժան ծառայս ծառայիցդ աստուծոյ զԿարապետ քահանայս, և զծնաւորն իմ զՅոնանէս և զՇարմէլիք, և զհարեղբայրքն իմ՝ զմեծ և զընդրեալ փիլիսոփայքն և զբարտաղողայրն զՄինասեց թումայն և զՀայրապետ արեղայրն, և զՄրնաս ծաղկաւզն և զՄուղղասին, որ երախտիք ունի ի վերայ իմ՝ ի ծաղկելս և ի գրելս. աստուած ուրենց վարձահատոցց լիցի, ամէն...

208բ Դարձեալ աղաչեմ լիլ բերանար և ուղիղ մտաւք աստուած-որորմի ասացէք ինձ՝ մեղաւորիս և իմ դառն սրտիս ի յայսմ աշխարհիս, զի որորմածն աստուած ողորմէսցի ձեզ և ինձ՝ մեռեալ հոգոյս խուսն Մուրատշիս, և իմ ծնաւորացն, ... և ինձ Կարապետ գծողիս*, և կենակցին իմոյ Ղամար-եաբունին, և զաւակացն Մինաս սարկաւագին, Խաչատուրն, Շախրաշին, Մաղսումին, որ ի յայսմ ամի առ Քրիստոս գնացին և թողին ինձ սուր անմխիթար մինչև ի մահ:

Բ

Աղաչեմ զքեզ սուրբ Աստուածածին բարեխաւսեա առ որդիդ միածին զի թողցէ զմեղքն խուսն Մու[ր]աղին, և զկողակցին զՂիշախին, և զիրեանց ծնաւորացն և զաւակացն և զպանոցն** ամե[ն]այնի, և զԿարապետ քահանայի, և զՄինասեց թումայ անյաղթ փիլիսոփայի, և զՀայրապետ վարպետի, և զծնաւորսն մեր, և զկողակցսն, և զաւակսն, և աստուած-ողորմի ասացէք և աստուած ձեզ ողորմի և մեզ և այն քահանային, որ զյիշատակարանս կարդայ և զաստուած-ողորմին ասէ և զանրիժքն և զաւետարանս կարդայ աստուած անեղով և ասէ հար մեր:

Քրիստոս զէն քահանայն արհնէ, որ զՔրքս խնամէ և ի յանձրեմ պահէ, նայ աստուած զիւր հոգին և զմարմինն խնամով պահէ և երկնից արքայութեան արժանի առ[ն]ի, ամէն:

360

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երևան 8449

Գրիչ՝ Ազարիայ վայր՝ Ախլցխոյ գաւառ, Մոզնոյ վանք

274բ ...Գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ի թվականիսն Հայոց Ջեւէ. (1498), ի սուրբ և ի գերայհըշակ մենաստանս, որ կոչի Մոզնոյ վանք, ընդ հովանեա կամակատար սուրբ Աստուածածնիս, և սուրբ Գէորգայ զաւրաւա-

* Կարծում ենք, որ այս Կարապետ գծողը նախկին հիշատակարանի հեղինակ Կարապետ ծաղկող Աղթամարցին է: Համենայն դեպս անկասկած է, որ այս Կարապետը՝ լինելով թումայ Մինասեցի աշակերտը՝ ապրել է ժն գարի. 2-րդ կեսին:

Հիշատակարանը պայմանականորեն տեղադրում ենք 1498-ի թվաշարում:

** Իմա՝ «զպանոցն»:

րիս, և այլ սրբոց որք աստ հաւագեալ կան: Ձեռամբ բազմայմեղ և անարժան քահանայի, որ անուամբ միայն ևմ և գործով թափուր և անմարուր, որ շեմ արժան կրել զանուն Ազարիայ արեղայի, ի խնորոյ պատուական, 275ա երկիւղած, հաւատարիմ և աստուածայտէր // [Թանգագիզն, և այրն իւր զԿարապետն, և զծնողսն իւր՝ հայրն իւր զՄկրտիչ և զմայ[ր]ն իւր զՀայրաբքն, և Լաշխարի որդիքն՝ զկենդանիք և զհանգուցեալքն, որ պատճառ եղեն սուրբ Աւետարանիս առնելոյ...]*:

Գրեցաւ ի ժամանակս պարոնութեանս պարոն Դորդորայի, որ այս ամի փոխեցաւ առ Քրիստոս, զոր տէր աստուած ընդ սրբոց զասակից և 275բ պսակակից արասցէ, և քաջամարտիկ զաւակաց նորին՝ պարոն Քայի-// Խաւարովի և Միր Չանարովի, և հայրապետութեան զաւառիս մերոյ Ախլցխոյ տէր Մրապիսնի, զոր տէր աստուած հաստատուն պահեցէ ի վերայ զաւազանաց իւրոց, ամէն:

Ընդ նոսին յիշեցէք և զիս բազմայմեղ գրիչս Ազարիայ սուտանուն արեղայս, և զծնողսն իմ Մէլիքիսէր քահանայ, և զմայրն իմ զՄարթա-եաբունն, և զեռարոյս եղբայրն իմ Մինաս դպիրն, և հանիկն իմ Սաղրոջանսն:

Աղաչեմ զձեզ շմեղադրել խոշորութեան և սղալանաց գրոյս, զի զեռ այս առաջին էր և այլ շէի գրել: Եւ որ զմեղ յիշէ ի տէր՝ ինքն յիշեալ լիցի ի Քրիստոսէ աստուծոյ մերոյ, որ է արհնեալ յաւիտեանս, ամէն:

Աստուած ողորմի մահդասի Սարգսին, որ թխթի կոկելն և թանարի եփել նայ էլ աւգտեց:

361

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

2. Քյուրտյանի հավաքածու, 63

Ձանարժանս Ազարիայ արեղայս գրողս աղաչեմ յիշել ի տէր: Ջեւէ. (1498) թվին, արն կիրակի, փոխեցաւ պարոն Դորդորան ի աստուած, որ եւ աստուած ընդ սրբոց զասակից եւ պսակակից արասցէ, ամէն:

362

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Ե. Լալայեան, Յուցակ Վասպուրականի 214, սյուն 525—526; Աղթամար 12

Գրիչ և ծաղկող՝ Պարսամ

Փառք... ուստի և տեսեալ զսորայ անճառ փրկագործութեան խորհորդ ոմն ի լուսածնեալ զարմից սրբոյն Սիոփնի, բարի և հաւատարիմ կին ոմն՝ Փալիէզ անուն՝ ցանկացող եղև կենսաբեր սուրբ Աւետարանիս, և ետ գրել ի հալալ և արդար վաստակոց իւրոց՝ յիշատակ հոգոյս իւրոյ, և ծնաւորացն եղկանց եղօին, մօրն՝ Սառային, և զաւակացն՝ տարածամ հանգուցելոցն ի Քրիստոս Յիսուս, և առն իւրոյ Մսեհին, մականուն Դու-

* Փակագծերի մեջ առնված հատվածը գրված է կամ նույն գրչի կողմից հետագայում՝ ալլ գրով ու թանաքով, կամ ուրիշի կողմից:

զիկ կոչեցեալ, և զաւակացն, և ծղկանց ննջեցնելոց, մեծու և փոքու նոցին, և ամենայն զարմից: Որ ետ գծագրել զսուրբ Աւետարանս ի հալալ վաստակոց իւրոց, ի դառն և ի նեղ ժամանակիս, յորում կամք այլալորան(°) և փախուցեալ ի տեղաց տեղիս, թվականիս Հայոց ՋԽԷ. (1498), ի հայրապետութեան տեանն Առովմ կաթողիկոսի, ձեռամբ յոգնամեղ և փծուն գրչի՝ Պարսամ սուտանուն քահանայի, որ անուամբս եմ և գործովս թափուր գտանիմ, որ ծաղկող եղէ և կւպող սուրբ Աւետարանիս: Երեսս ի գեաին աղաչեմ զձեզ լի բերանով աստուած-ողորմի ասացէք Մեխիսն և Քաւեզիսն, և իրեանց ծնաւոյց, և զաւակացն, և ամենայն զարմիցն: Ընդ նոսին և Պարսամ ծաղկողիս, և իմ ծնողքն, և ամենայն զարմիցն, ամէն:

Գարձեալ, յիշեցէք ի Քրիստոս և զՅովնանէս քահանայն, և զեղբայրս զԻւր զՄկրտիչն և զԴաւիթն, և ծնողս իւրեանց, որ լաւ խնամ տանին ի վերայ Աւետարանիս: Եւ որ յանդգնի և ծախէ զԱւետարանս, նա զվարձք զԿայէնին և զՅուդային առնէ, ամէն:

363

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երևան 6273 (Ղ. Փիրղալեմեան, Նշխարք պատմութեան հայոց), էջ՝ 373—374, Վան՝ Տիրամայր եկեղեցի

Գրիչ՝ Դաւիթ վայր՝ Մոկի, Գինեկանց գիւղ

...Արդ, զրեցաւ սուրբ Աւետարանս ձեռամբ անարժան և տախար գրչի Դաւիթ քահանայի՝ յրնախր և ի ստոյգ օրինակէ, կենօք տառապանօք և բազում պանդխտութեամբ և ազգի ազգի տրտմութեամբ, զոր վասն ծովացեալ մեղաց ժամանեն ինձ փորձութիւնք ամ յամէ, և ոչ տայ ինձ հանգչել ըստ օստացույն [Յորայ] ասից: Եւ է ի մեծ թուականիս Հայոց ՋԽԷ. (1498), ի կաթողիկոսութեան Հայոց տեանն տէր Առովմն և տէր Սարգրսիսն, և ի դանութիւն Քաւեզիոյ Այմատ խանին, որ ի յայն տարւոջն սպանեցին, յերկիրս Մոկաց, ի գիւղն որ կոչի Գինականց, ընդ հովանեաւ սրբոյն Գէորգեայ, և սուրբ Նշանին, զոր սուրբ Հոփիսիմէքն հիմնարկեցին, և սուրբն Գինէ կոյսն անդ վախճանեցաւ, և եզին հիմն սուրբ Նշանին:

Եւ արդ, աղաչեմ զձեզ ... յիշեցէք ի մաքրափայլ յաղօթս ձեր զԴաւիթ անարժան գրիչս, և զվարպետն իմ զաէք Ներսէս հեղահոգի ընտրեալ և պատուական եպիսկոպոսն, և զեղբայր իւր տէր Ստեփաննոս կաթողիկոսն. աղաչեմ զձեզ լի բերանով աստուած-ողորմի ասացէք սոցա, ամէն:

364

Շ Ա Ր Ա Կ Ն Ո Յ

Երևան 8588

Վայր՝ Հիզան

190ա Ձստացող սուրբ գրոցս զմաղղասի Վարդան քահանայն, որ ըստացաւ զայս ||| ուշարանս և ետ եռափափաք և ||| վ սրտիւ գրել զպահասու-

թիւնս զայսոսիկ ըղորդեաց և քան զոսկի սրբեաց յիշատակ հոգոյ իւրոյ և ծնողացն: Ձոր տէր աստուած զփափաք սրտին իւրոյ կատարեսցէ ի բարին և վայելել տացէ զսայ սորայ մինչ ի խորին ծերութիւնն, ամէն:

Այլ և զիս զանյիշելիս ի գրչաց ||| զանկարգս ի կարգաւորաց ա[ղաչեմ] յիշել ի տէր աստուածն ամենայնի:

Արդ, զրեցաւ ի թվ. ՋԽԷ. (1498) ամին, ի քաղաքս որ կոչի Հիզան, ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնին, և սուրբ Յարութեան, և սուրբ Սարգրսի, և սուրբ Մարտիրոսի, և սուրբ Գէորգեա, ի խնդրո բարէսէր և պատուական Վարդան քահանայի:

365

Գ Ի Ր Ք Գ Ա Ն Ձ Ո Ւ Յ Կ Ի Ի Ր Ղ Ի Ա Ղ Ե Ք Ս Ա Ն Դ Ր Ա Յ Ի Ո Յ

Երևան 112

Գրիչ՝ Յոնանէս վայր՝ Կապոսի վանք

Յաւարտ հասայ այս սուրբ տառիս,
Աստուածային բուրաստանիս,
Այս հոգելի սուրբ մատենիս,
Հոգով լցեալ սուրբ կտակիս,
Որ է յոգեալ Կիրդի մեծի
Աստուածայրան վարդապետի,
Ընտրեալ և քաջ ախոյանի
Եւ ուղափառ դաւանողի,
236ա Հայրապետին Աղէքսանտրի,
Եղբարորդոյն Թլոփիլի,
Որ էր զլուխ Սիւնհոգոսի
Սուրբ ժողովոյն Եփեսոսի.

Արիացաւ ընդդէմ շարին
Մարդադաւան պեղծ նեատորին,
Որ ուրացաւ զորդի կուսին
Եւ հայհոյեաց զձնաւոյ նորին:
Նորա բանին ոչ հաւանեալ,
Ձնորա աղանդն սայ հերգեալ,
Ձնայ ի տեղոյն իւր հալածեալ
Եւ զկոյսն սուրբ ծնաւոյ դաւանեալ:
Նայ ի բանէն իւր ոչ լռեալ,
Սուրբ այս Կիրեղ զնա անիծեալ,
Յերկիր ի ներս վտարանդեալ,
Ի հալածանսն սատակեալ.

Ի խելացն հիմարեալ
Եւ զլեզուն զարշ խածատեալ,
Անզեղջ մահուամբ զկեանքն աւարտեալ:
Սայ զքաջութիւնս, որ յարդարեաց,
Յերկար ամաւք մարմնի ճգնեաց,

Քարի մահուամբ յերկինս զնաց,
 Խառնեալ ի դասս անդրանկաց:
 Իւր յիշատակ զգիրգս աւանդեաց
 Եկեղեցիս ուղայփառաց,
 Ի սփոփանս սուրբ մանկանց
 Եւ ի վանումն հերձուածողաց:
 Գրել զսայ ի Կարոսի
 Հոշակաւոր յանապատի,
 Առ ի դրան սուրբ Յակոբի,
 Ի յեկեղեցս գաւառի,
 Բարունեացն հրաշալի՝
 Յովանիսի՝ և Ստեփանոսի
 Յառաջնորդութեան տէր ներսէսի,
 Ես՝ Յոհաննէսքս եղկելի:
 Չորս երկեակ և մի թուակ
 Քառեակ տասնեակ և ի եւթնեակ
 Յաւարտ ելաւ այս սուրբ կտակ
 Ի դառնացեալս այս ժամանակ*:
 Ինձ եղկելոյս սայ է ճարակ,
 Եւ խոցելոյս սակղանակ,
 Ի ներկայիս ա]յս ժամանակ
 Եւ ապայգայս մեզ յիշատակ,
 436բ Թողութիւն ինձի լիցի
 Իմ ծնողացն և իմոյ զարմի,
 Եղբաւրն իմոյ Աստուածատրի՝
 Ընտրեալ և սուրբ քահանայի,
 Որ վճարեաց դիւանքն աշխարհի
 Սուգ մեզ հասոյց անչափելի,
 Մանուկ տխար փոխեալ աստի
 Գնաց յերկիրն կենդանի.
 Ղամբար՝ վառեալ է սայ մեզի
 Բոլոր ամէն իմոյ զարմի,
 Որք են մարմնով յայսմ աշխարհի
 Եւ մեռելոցն, որ ի հողի,
 Որոց լիցի մասն բարի՝
 Յուսիկ անուն վարդալպետի,
 Տէր Աւետիք կրօնօորի
 Ընտրեալ և սուրբ, մաքուր ծերի:
 Ի իւսեմ զբանս մաղթանաց
 Առ ձեզ խաւսիմ զբանս ըզձանաց
 Արտասուայթոր հառաջանաց,

* Սածկագիր այս թվականի միակ ճիշտ վերծանումը հետևյալն է: «Չորս երկեակ և մի թուակ»-ը հավասար է 9-ի (4×2+1), սա հարյուրամոր թիվն է. «քառեակ տասնեակ և ի եւթնեակ»-ը հավասար է 47-ի (4×10+7), ուստի թվականն է 947 հայկական, կամ 1498՝ մեր թվարկովյան:

Դուք ողորմիս սուր մեր անձանց,
 Թողու զմեզս Առաւելի
 Ընտրեալ և սուրբ կարգօորի,
 Ամէն շարէ ինքն աղատի
 Եւ պարզերես մշակ լինի,
 Ինձ աչլ ներումն եղիցի,
 Որ զյիշատակս գրեցի,
 Թող ի[մ] մեղաց գիրն ջնջի
 Տէրն բարի հետ ինձ հաշտի:
 Ի իւժեալ դիմաւք առ ձեզ գոչեմ
 Ջբան մաղթանացս աւարտեմ,
 Թէպէտ և յոյժ լրբայբան եմ
 Սակայն զձեզ խիստ աղաչեմ:
 Նայ և ձեզ ի մասն լիցի,
 Որ զողորմիսն տայք մեզի,
 Միոյն և ձեզ հազար լիցի
 Տէրն բարի ձեզ ողորմի:
 Ամէն, ամէն և եղիցի
 Քան զոր սասի և խնդրեցի
 Մեզ և ձեզ բարի լիցի
 Յապագայի արն վերջի*:
 Վա՛յ, վա՛յ, վա՛յ, ալֆի, ալֆի:

Մ.ա.ն.ի.լ.ի.տ.չ.ի.թ.ն.ա.ր.ե.բ.բ.ա.զ.ա.հ.յ.ա.վ.ս.ի.շ.բ.գ.ս.ո.կ.ա.ր.
 [ի.կ]**:

Ք. Գուշակեան, Յուշակ Սեբաստիոյ ս. Նշանի 142, էջ 85

վայր՝ Երուսաղէմ

...Գրեցաւ աստուածային սուրբ տառս, որ կոչի Գանձարան ի սուրբ քաղաքս Երուսաղէմ, ի սուրբ ուխտս Փրկիչ, ընդ հովանեաւ սուրբ Կափարիշ վիմիս, ի թուականութեանս Հայոց ՋԽԷ. (1498) ամի, աստուածասէր տանուտէրն Յովհան և իւր կենակիցն Մօրէ գնեցին զԳանձարանս յիշատակ բարի հոգոյ իւրեանց, և ծնողացն իւրոց, և որդոյն Սաաւղիբ, և ի Քրիստոս հանդուցեալ Կեցունիբ, Սարգսիբ և Կարապետիբ, և ամենայն արեան մերձաւորաց՝ կենդանեաց և մեռելոց, ամէն. ի սուրբ եկեղեցիս, ի գեղս որ կոչի Բանձառ: Յիշեցէք ի սուրբ և ի մաքրապիսյ յաղօթս ձեր առաջի զենլոյն Քրիստոսի զՅովհան... և զկիինն իւր Մօրէ, և զծնաւդսն իւրեանց, և աստուած-ողորմի ասացէք և մեղաց թողութիւն խնդրեցէք. և Քրիստոս աստուած, որ առատն է ի տուրս բարեաց, ձեզ յիշելիացդ և մեզ՝ յիշեցելոցս առհասարակ ողորմեացի, ամէն:

* Տեստաւերով հողում է հետևյալը. «Յովհաննիսի գրի թողութիւն»: ** Պետք է կարգաւ աշից-ձախ (սխտով վերջից): Այդ դեպքում ստացվում է հետևյալը՝ «Իրակոս գրչիս վայ հազար բերան. թ[է] ի[ն]չ տի լինամ»:

367

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

«Բանասեր» ամսաթերթ, 1905 թ. յուլիս, թիւ 7, էջ 194—195*
Հմմ. Երևան 9027, էջ 57ա

Պակաս մասի լրացնող և նորոգող՝ Յովհաննէս վայր՝ Կոստանդնուպոլիս

Արդ, զվերջին զստացաւոյ սուրբ Աւետարանիս պարոն Երէցփոխան Թոխարցի, որ յիշատակ եղեալ էր ի սուրբ ...եկեղեցին: Եւ վասն ժամանակիս դառնութեան և մեր մեղացն մտեալ գողք և կողոպտեցին զսուրբ եկեղեցին. և այս սուրբ Աւետարանս արծաթեայ կազմ էր, զկողքն և զկէտ զլիսոյ Աւետարանիս հետ կտրեցին և տարան. իւրեանց դառն կենաց այն սուրբ Աւետարանս. ի նոյն տարիս շորս եկեղեցի կողոպտեցին հայերուն և ֆրանկնուն: Եւ զվերջին կիսայծրող և կազմաւոյ սուրբ Աւետարանիս որդի խոճա Եմիւնին անարժան ծառայ Յովհաննէս երէց անուամբ միայն և գործովք յունայն յիշեցէք ի տէր: Ընդ հովանեաւ սուրբ շարիսփան Աստուածածնին, որ Նիկիտացոց է, ի թվ. Զեկ. (1498), ի հայրապետութեան տէր Կարապետի՝ քաղաքիս Կոստանդիանոսի: Եւ դարձեալ գրել և կազմել երես տէր Երէցփոխանն աստուած զինքն նորոգէ իւր արքայութեանն...

368

Ճ Ա Շ Ո Յ

Երևան 7471

Հետ. ստացող

61ա Տէր Աստուած Յիսուս Քրիստոս ողորմեայ խոճայ Գրիգորին և յիշեայ ի ջում արքայութեանդ, և տուր համբերութիւն խոճայ Մարշայ յերեսփոխանին, և տուր առողջութիւն նմայ, որ շնորհեաց զայս սուրբ զիրքս Երեշխևոր սուրբ Աստուածածնին վանացն, ի թվին Զեկ. (1498), և յուլիս ամսոյ ի ԺԾ. (15):

369

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Նրուպոլէմ 1942

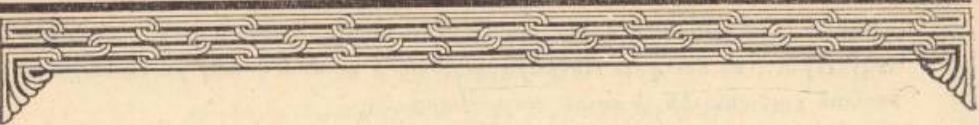
Գրիշ՝ Երեմիա վայր՝ Կեղի

272ա Փառք ... որոց ցանկացող եղեալ բարխէր և աստուածասէր կին մի Մարիամ անուն, և ջանաց ստանալ զանառիկ մեծութիւնս և զզանձս անկողոպտելի յիշատակ հոգւոյ իւրո, և ծնողաց իւրոց Մարտիրոսին և Թու...

* «Բանասեր» նշված համարում նկարագրված է 1297 թ. Սկևռայում բնագործինակված այժմ Ավետարանը, որը պահվելիս է եղել, Կ. Պոլսի ս. Հրեշտակապետաց թաղի մատենադարանում:

անդին, Շահպարտին և Արղունին, Պարոնչին, Տանապետին, և բերցն Պալշուբին... և ևս զսա անջինջ յիշատակ ի ձեռն Մկրտիչ քահանային և Յունան քահանային, ի դուն սուրբ Սարգսին...

Գրեցաւ սա ի թուիս Հայոց Զեկ. (1498), ձեռամբ Երեմիա մեղաւոր և սուտանուն սարկաւագի, ի քաղաքիս Կեղի, ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնին, և սուրբ Յակոբին, և սուրբ Սարգսին...

370

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն
Երևան 8761

ա

Գրիշ՝ Յակոբ Նետրաբենց
վայր՝ Արծկ՝

347ա ...Եւ արդ գրեցաւ սա ի քաղաքս Արծկէ, ընդ հովանեաւ ամենամա-
քուր սուրբ Աստուածածնի և սուրբ նշանացս Սքանչելագործի և Պատե-
րազմի, ի թուականութիւնս հայկազան տոմարի ՋԽԸ. (1499), եւ ի զա-
նութեան Ալանդ-բէկի և զարավարին Իպայ-Սալբանի: Յայսմ ամի,
որում անբեցաւ մեծ կաթողիկէն էջմիածինն, և կաթողիկոսն տէր Սա-
գիսն փախըստական եղև. և զարացան ազգքն մարաց և եկեալ առին
զամուր կղզիին Աղքամար և թալանեցին, և զԲաղէշ քաղաք հրով այրեցին
և թալանեցին, և շատ վր/նաս արարին:

347բ Եւ արդ, գրեցաւ սա ձեռամբ յոգնամեղ և անարհեստ գրչի Յակոբ
եպիսկոպոսի և Զաքարայ դպրի, վասն որոյ աղաչեմ զձեզ յիշեսցիք ի
սուրբ յաղաթս ձեր զմեղուցեալ գրիչքս, և զծնողսն մեր զՆերսէս քահա-
նայ և զԽարուն-Մելիք, և զեղբայրն իմ զշնորհալից քահանայն Ղազար՝
զփոխեցեալն ի Քրիստոս...

Գարձեալ, կրկին անգամ աղաչեմ զձեզ յիշեսցիք ի սուրբ յաղաթս
ձեր զստացող սուրբ Աւետարանիս զմուղղասի Ստեփանոսն*, և զծնողսն՝
զհայրն Մովսէս և զմայրն Շաննուրարն, և զամենայն արեան մերձաւոր-
սըն՝ զկենդանիսն և զհանգուցեալսն...

բ

Միւս գրիչ՝ Զաքարայ

348ա Եւ արհնեսցէ Քրիստոս աստուած զԱռննկուս գեղի քահանայքն՝
զտէր Մինասն, և զտէր Դանէլն, և զոչս Խօշխաբարն, և զՄարտիրոսն, և
զայլ մեծ ու փոքրն, զայր և զկին պահէ առողջ՝ հոգով և մարմնով: Եւ
յոռոյութեան և սխալանաց գրիս անմեղաղիր լերուք:

Զի ահ էր և փախ,
Եւ յամէն օր կուղինք մեք մահ,
Եւ մեք եղանք աստուածապահ,
Յանօրինաց զերծանք անահ:
Ես Ստեփանոս մահդասի,
ԶԱւետարանս գրել տուի,

* Ձեռագրի 10ա էջում «Քրիստոս նստեալ ի շորեքկերպեան աթոռս պատկերի ստորին մա-
սում նկարված է ստացողը: Նկարի վերին մասում գրված է «Ստեփանոս մախառան էս»:

Յեկեղեցիքս Առննկուսի,
Որ ոչ ծախի, ոչ գրաւի՝
Ինձ յիշատակ անջինջ լիցի:
Որ ի ծախել զայս յօժարի՝
Զմասըն առցէ ընդ Յուզայի,
Եւ ի խաչի լուսոյն զրկի:
Աւետարանիս լաւ պահողի,
Վարձս բարնաց պարգևողի,
Ինձ մեղուցեալ ախմար գրչի,
Որ ելին տառի անունս կոչի՝
Յանցեալն, այժմուս՝ և յապագայի
Տէրըն տերանց ողորմեսցի:

Գարձեալ աղաչեմ զձեզ յիշել ի տէր զԴարման և զԱստուածատուրն, և
զաստուած զձեզ յիշէ, ամէն:

371

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն
Երևան 6324

Ստացող՝ Հերապետ
վայր՝ Պատրկի վանք

303ա ...Արդ, ի վերջին դարիս և ի յայս դառն ժամանակիս, ի թվ. ՋԽԸ.
(1499). բուրթն էառ զանառիկ կղզին զԱղքամար վասն ծովացեալ մեղաց
մերոց, և բազում աւերս արար, և մալ ու մանդրուն՝ հայի և տաճկի, աւ-
տարի և բնականի թալանեաց և յարաւ: Ընդ որս և զսուրբ Աւետարանս
զայս տարան ի Շատախ. և հանդիպեցաւ սա աստուածասէր և հաւատա-
րիմ և ամենայն արհնութեանց արժանաւոր տանուտէրն Հերապետ. և
տեսեալ զսա ի ձեռս անարինաց և թափեաց զսա ի նոցանէ տուեալ ինչս
բազումս. և բերեալ եղին ի նոյն մեծափառ սուրբ ուխտին ի՝ Պատրկի
վանք, յիշատակ հոգոյ իւրոյ և ձնաւզացն՝ Վարդանին և Մլխան-Խո-
րունին:

303բ Վասն որոյ յերես անկեալ աղաչեմ զսրբութիւնդ ձեր, ո՛վ պատու-
կան և ընտրեալ կրանաւորք՝ վայելողք սուրբ Աւետարանիս, յիշեցէք ի
Քրիստոս զառաջ յի/[ըն]ցեալ ըստացող [սուր]բ Աւետարանիս [զ]հա-
ւատարիմ տանուտէրն զՀերապետ, և զծնաւղքն իւր՝ զՎարդան և զՄլխան-
խորուն, և կողակիցն զՄարքայ, և զդաստերքն զՄոջան, զՌսկին և զԳու-
հար, և զեղբարքն զՄարտիրոս, և զՅովսէփ, որ կեծակն անգաւ ի վերէն
ի Շամանի և սուր անմխիթար եթող, և զՅոհանէս, և զՄարտիրոսի որ-
դիքն՝ զՎարդան սարկաւազ, զՅովսէփ և զՅովանէս, զմայրն զՇամալ,
և զդաստերքն զԽարուն և զԱզիզ-Խարուն, զհարբուրն զԻրիցամէր Շե-
հուրն, զէրէցն զտէր Սարգիս, զԳրիգորն, զմիւս հօրբուրն զՄարգարիս.
և զորդին զԹումայ և զԱռաքել, և զհայրն զՄարտիրոս, և զայլ ամենայն

* Գրչի անունն է Զարարայ:

370

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն
Երևան 8761

ա

Գրիշ՝ Յակոբ Ենտարենց
վայր՝ Արծկէ

347ա ...Եւ արդ գրեցաւ սա ի քաղաքս Արծկէ, ընդ հովանեաւ ամենամա-
րուր սուրբ Աստուածածնի և սուրբ նշանացս Սքանչելագործի և Պատե-
րազմի, ի թուականութիւնս հայկազան տոմարի Զեւ. (1499), եւ ի դա-
նութեան Ալանդ-բէկի և զարավարին Իւլայ-Սալքանի: Յայսմ ամի,
որում աւերեցաւ մեծ կաթողիկէն էջմիածինն, և կաթողիկոսն աէր Սաբ-
գիսն փախըստական եղև. և զարացան ազգքն մարաց և եկեալ առին
զամուր կղզիսն Աղքամար և թալանեցին, և զԲաղէշ քաղաք հրով այրեցին
և թալանեցին, և շատ վըրնաս արարին:

347բ Եւ արդ, գրեցաւ սա ձեռամբ յոգնամեղ և անարհեստ գրչի Յակոբ
Եպիսկոպոսի և Պաւարայ գայրի, վասն որոյ աղաչեմ զձեզ յիշեսցիք ի
սուրբ յաղաթս ձեր զմեղուցեալ գրիշքս, և զծնողսն մեր զՆերսէս քահա-
նայ և զԽաթուն-Մելիք, և զեղբայրն իմ զՀնորհալից քահանայն Պազար՝
զփոխեցեալն ի Քրիստոս...

Դարձեալ, կրկին անգամ աղաչեմ զձեզ յիշեսցիք ի սուրբ յաղաթս
ձեր զստացող սուրբ Աւետարանիս զմուղղասի Ստեփանոսն*, և զծնողսն՝
զհայրն Մովսէս և զմայրն Շաննուրաթն, և զամենայն արեան մերձաւոր-
սրն՝ զկենդանիսն և զհանգուցեալսն...

բ

Միւս գրիշ՝ Զաւարայ

348ա Եւ արհեսեցէ Քրիստոս աստուած զԱռննկուս զեղի քահանայքն՝
զաէր Միմասն, և զաէր Դանէլն, և զաէս Խօշաբարն, և զՄարտիրոսն, և
զայլ մեծ ու փոքրն, զայր և զկին պահէ առողջ՝ հոգով և մարմնով: Եւ
խոշորութեան և սխալանաց գրիս անմեղաղիր լինուք:

Զի ուհ էր և փախ,
Եւ յամէն օր կուզինք մեք մահ,
Եւ մեք եղանք աստուածապահ,
Յանօրինաց զերծանք անահ:
Ես Ստեփանոս մահդասի,
ԶԱւետարանս գրել տուի,

* Զեռագրի 10ա էջում «Քրիստոս նստեալ ի շորեքկերպեան աթոռ» պատկերի ստորին մա-
սում նկարված է ստացողը: Նկարի վերին մասում գրված է «Ստեփանոս մարգարէն է»:

Յեկեղեցիքս Առննկուսի,
Որ ոչ ծախսի, ոչ գրասի՝
Ինձ յիշատակ անջինջ լիցի:
Որ ի ծախել դայս յօժարի՝
Զմասրն առցէ ընդ Յուդայի,
Եւ ի խաչի լուսոյն զրկի:
Աւետարանիս լաւ պահողի,
Վարձս բարեաց պարգևողի,
Ինձ մեղուցեալ ախմար գրչի,
Որ եւթն տառիւ անունս կոչի*
Յանցեալն, այժմուս՝ ւ յապագայի
Տէրըն տերանց ողորմեսցի:

*Դարձեալ աղաչեմ զձեզ յիշել ի աէր զԴարման և զԱստուածատուրն, ւ
զաստուած զձեզ յիշէ, ամէն:

371

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն
Երևան 6324

Ստացող՝ Հերայետ
վայր՝ Պատրկի վանք

303ա ...Արդ, ի վերջին դարիս և ի յայս դառն ժամանակիս, ի թվ. Զեւ.
(1499). քուրթն էառ զանառիկ կղզին զԱղքամար վասն ծովացեալ մեղաց
մերոց, և բազում աւէրս արար, և մալ ու մանդրուն՝ հայի և տաճկի, աւ-
տարի և բնականի թալանեաց և յարաւ Ընդ որս և զսուրբ Աւետարանս
դայս տարան ի Շատախ. և հանդիպեցաւ սա աստուածատէր և հաւատա-
րիմ և ամենայն արհեստեանց արժանաւոր տանուէրն Հերայետ. և
տեսեալ զսա ի ձեռս անարինաց և թափեաց զսա ի նոցանէ տուեալ ինչս
բազումս. և բերեալ եղին ի նոյն մեծափառ սուրբ ուխտին ի՝ Պատրկի
վանք, յիշատակ հոգոյ իւրոյ և ձնաւոցն՝ Վարդանին և Մլխան-Խու-
թունին:

Վասն որոյ յերես անկեալ աղաչեմ զսրբութիւնդ ձեր, ո՛վ պատուա-
կան և ընտրեալ կրտսւտորք՝ վայելողք սուրբ Աւետարանիս, յիշեցէք ի
Քրիստոս զառաջ յի/[ը]ցեալ ըստացող [սուր]բ Աւետարանիս [զ]հա-
ւատարիմ տանուտէրն զՀերայետ, և զծնաւղքն իւր՝ զՎարդան և զՄլխան-
Խաթուն, և կողակիցն զՄարթայ, և զգոտերքն զՄոջան, զՈսկին և զԴու-
հար, և զեղբայրքն զՄարտիրոս, և զՅովսէփ, որ կեծակն անգաւ ի վերէն
ի Շամահի և սուր անմխիթար եթող, և զՅոնանէս, և զՄարտիրոսի որ-
դիքն՝ զՎարդան սարկաւազ, զՅովսէփ և զՅովանէս, զմայրն զՇամամ,
և զգոտերքն զԽաթուն և զԱզիզ-Խաթուն, զհարբուրն զԻրիցամէր Շե-
հուարն, զէրէցն զաէր Սարգիս, զԻրիզորն, զմիւս հօրքուրն զՄարգարիս.
և զորդին զԹումայ և զԱռաքել, և զհայրն զՄարտիրոս, և զայլ ամենայն

* Գրչի անունն է Զարթայ:

արեան մերձատրքն՝ զկենդանիքն և զննջեցեալքն յիշեցէր և լի բերանով և ուղիղ սրտով աստուած-ս[ղո]ւմի ասացէր ևս առաւել ի ժամ սուրբ և սոսկալի պատարագին, առաջի զենլոյն Քրիստոսի, յիշեցէր ի մաքրա- փայլ յաղաթն ձեր զաստուածասէր տանուտէրն զՀայրապետ, զի յսժ դառնութեամբ փրկեաց զսա ի յանարինաց, աստուած զինքն և զիւր ննջեցեալքն ի դառն դժոխոցն փրկէ և իւր սուրբ տեսոյն արժանի առնէ՝ ամէն՝:

372

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

երեան 5222

Գրիչ՝ Մարգարայ

վայր՝ Ախրակու երկիր, Երբնկանի գիւղ

276բ ...Արդ, որք հանդիպիք սուրբ Աւետարանիս կարդալով կամ օրինա- կելով, ասացէր լի սրտիւ և բոլոր հաւատով... ողորմեա ստացողաց սու- րա Առումին, և Խաբիպին, Շաբարին, Քազունին, Ըստեփանոսին, և ամե- նայն զաւակացն, և եղբարցն՝ Ղարիպին, Մկր[տ] յիւն, և Մարտիրոսին, և այլոցն...

277ա Յիշեա Քրիստոս աստուած զստացողք սուրբ Աւետարանիս զԱռումն և զկինն իւր զԽաբիպն, որ ստացան զսուրբ Աւետարանս յիշատակ իւրե- անց և ամենայն ազգականացն և ծնողացն և ետուն ջերմեռանդ սիրով և մեծաւ փափազանաւք ի դուռն**

277բ ...Քրիստոս աստուած ողորմեա ամենայն մեղաւորաց քրիստոնէից զզջացելոց, ևս առաւել Խաբիպ-Խաբունին, և իւր ծնողացն Ըստեփանո- սին, և մօրն Ոսկոյն, և եղբօրն Ղարիպին, և առն իւրոյ Առումին, և ծնօ- դացն Շաբարին և Քազունին, եղբարցն Մարտիրոսին, Մկր[տ] յիւն, և բը- ւերցն Հռոմսեմին, Շնահորին, և որդոցն Ջանգրգին, Մուրաթին, Սօ- սրեին, Խալիֆին, Սմբատին, և զստեբցն Բաղդատին, Խոնձին, Սաղա- քին, Մրոսաթին, Մողամին, Խանումին, հօրեզբօրն Մարգարէն և Վար- դանին:

278ա ...Արդ, գրեցաւ սա ի յերկիրս Ախրակու, ի գեաւոս Երբնկանի, ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնի տաճարիս և Զուխտակ սրանշէրագործ սուրբ նշանացս, ի թուականիս Հայոց ԶԽԸ. (1499), ի դառն և ի նեղ ժա- մանակի, զի ոչ կայր փաթշախ, և ազգն մարաց աւերեցին և քանդեցին զՅէշատ, զՍալամատ, զԱխրակ, զՎան, և զՌատան, և զԱղքամար: Եւ այս ամենայն վասն մեր մեղացն եկն ի վերայ մեր. ձեռամբ անարհեստ Մարգարայ մեղաւորի, ի խնդրոյ Խաբիպ-Խաբունի:

Արդ, որք հանդիպիք սմա աստուած-ողորմի ասացէր Խաբիպ-Խա- րունին, և Առումին, և ամենայն արեան մերձատրաց նոցին. մանաւանդ 278բ դժոխիս և իմ ծնողացն՝ Մկրտիչ // քահանային և Շնախորին, և եղբօրն

* Ավետարանը գերվել ու ազատվել է գերությունից ռես Յոհաննէսի կողմից նոն 1525 թվականին:

** 6 տող անգրել է թողնված այն վանքի անունը զրելու համար, որին նվիրաբերվելու էր ձեռագիրը:

Յովանէս քահանային, և վարդապետացն Զաբարիայ վարդապետին և Սուփաս կրօնաւորին, և Վարդան կազմողին, և Մելիսէր կրօնաւորի, և այլ ամենայն հոգեոր և մարմնաւոր երախտաւորացն:

373

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Վենետիկ 130 (1196), Բ. Սարգիսեան, Յուցակ Ա, 576—578

Գրիչ՝ Յովանէս
վայր՝ Հիգան

310ա ...Կին ոմն Ռուզ կոչեցեալ անուն, զոր ի վաղուց հետէ զանկայր այ- սրմ աստուածախաւս Աւետարանիս, և գրեցի զսա յիշատակ հոգոյ իւրոյ, և ծնողացն՝ հօր Սուփասին և մօրն Գալսաւանին, որդոյն Գրիգորին, կո- ղակցին Ղազարին և ամենայն արեան մերձատրաց, և լի բերանօք աս- տուած-ողորմի ասացէր ամենեցուն, ամէն:

Եւ արդ, գրեցաւ Աւետարանս ի քաղաքիս որ կոչի Հիգան, ի մեծ թուականիս Հայոց ԶԽԸ. (1499), ի կաթողիկոսութեանն Հա[յ]կազեան սեռի տեառն Սարգսի, և ի մերոյ կաթողիկոսութեան Ախթամարայ՝ տէր Առումին, զոր տէր աստուած Իսրայէլի պահպանեցէ անասան զաթոս հայրապետական և զթագաւորական մերոյ ազին: Եւ արդ ազաչեմ զձեզ՝ սուրբ քահանայք և ժողովուրդ, յիշեցէր ի մաքրափայլ յաղօթն ձեր զստա- ցող սուրբ Աւետարանիս՝ զհաւատարիմ կին Ռուզ, և զկողակիցն զՎա- զարն, և զծնօղսն Սուփաս և զԳալսաւան, և զորդին զԳրիգոր...

Եւ արդ գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ի քաղաքիս որ կոչի Հիգան, ընդ հովանեաւ սրբուհոյ Աստուածածնին, և սուրբ Յարութեան, և սուրբ Սար- գսին և որդւոյն Մարտիրոսին, և սուրբ Գէորգա զօրավարին, որ է սա- կաւ մի հեռի: Ի դառն և ի նեղ ժամանակիս, զի աշխարհս ամենայն ի յերբմանի կան, զի ոչ թագաւոր կայ և ոչ իշխան, զի որդին էզգրնշրին՝ Զէնիդ-Բեկն եմուտ ի յԱղքամար:

Այլ գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ձեռամբ Յովանէս գրչի Արդ, եղ- բարք որք հանդիպիք սմա՝ կամ կարդալով կամ օրինակելով, անմեղազիր լերուք խոշորութեան զրիս և սխալանացս բանիս, զի անգեալ եմ ես ի ձեռս սատանայի, և ոչ կարեմ մի ժամ խլըսիլ ի ձեռաց նորա: Եւ արդ, ազաչեմ զձեզ սուրբ քահանայք և ժողովուրդք, յիշեցէր ի մաքրափայլ յաղօթն ձեր զփժուն գրիչս զՅովանէս քահանայն, և զծնօղքն իմ՝ զՄկրտիչ քահանայն և զՇամամն, և եղբայրն իմ զԵգեկիլէլ, և զհօրեղբայրն իմ զՍտեփանոսն, և զամենայն արեան մերձատրան, և լի բերանով աստու- ած-ողորմի ասացէր: Դարձեալ կրկին անգամ ազաչեմ զձեզ՝ յիշեցէր ի Քրիստոս զԿարապետ քահանայն, և զծնօղսն իմ զՄկրտիչ և զՍուլտան, և զկողակիցն Գոնարն, և զՎրեյն, և աստուած-ողորմի ասացէր ամենե- ցուն, ամէն:

* Երկուս ու կես տող դատարկ է թողնված:

Դարձեալ կրկին անգամ աղաչեմ զձեզ՝ յիշեցէք ի Քրիստոս զԲու-
դանդարն, և զկողակիցն զԹուրվանդէն, և զորդիքն՝ զՄխիթարն, և զա-
մենայն արեան մերձաւորս...

Եւ արդ, կացցէ սուրբ Աւետարանս ի գեօղս որ կոչի Իւրեանց, բնդ
հովանեաւ սուրբ Նիշանին և այլ սրբոցն որ անդ կան, յիշատակ Ռուզիւն.
և ծնողացն՝ Սուբիասին և Գուլատանին: Եւ մի ոք իշխեսցէ զսա ծախել
կամ գրաւել կամ հեռացնել ի դրանէ սուրբ եկեղեցոյս, եթէ ի մերոց, եթէ
յօտարաց, նա զանկձքն զԿայենին առցէ և զպատիժն զՅուդային, ամէն:
Եւս առաւել յիշեցէք ի Քրիստոս զուսուցիչն մեր զՅովանէս քահանայն և
զՓիլիպոս քահանայն, և աստուած-ողորմի ասացէք ամենեցուն, ամէն:

374

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երեան 6273 (Ղ. Փիրղալեմեան, Նշխարք պատմութեան հայոց),

էջ 376, Վան՝ ս. Յակոբ եկեղեցի

Գնող՝ Մուրաւ
վայր՝ Ախլցխէ

Թուին Հայոց Ջեմ. (1499), որ Ղօրղօրէն թալանեց զԱրարատեան
զգաւառն և բերաւ զսուրբ Աւետարանս ի յԱխլցխէ քաղաքն, և ծառայ
ծառայիցս Մուրաւ գնեցի զսա յանարժանիցն այնոցիկ:

375

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երեան 6822

Գրիչ՝ Մկրտիչ
վայր՝ Հաղբատ

317բ ...Եւ կատարեցօ սա ի թվն. Հայոց Ջեմ. (1499), ի մեծ մենարանին
Հաղբատա, ընք ովանեօ սուրբ Կաթողիկէիս, և ի կենաց փայտէ սուրբ
Նշանիս, և այլ բազմաճաւաք սրբութեանցս, ի հայրապետութեան տնառն
Սարգսի, որ յայսմ ամի ի հարկէ անօրինացն երեկ ի Հաղբատս. և յա-
ռաջնորդութեան սուրբ ուխտիս տէր Ստեփանոս ևւ տէր Իգնատիոսի ևւ
տէր Յոնանէսէ արհեպիսկոպոսաց, և զԴաւիթ րարունապետն: Զոր տէր
աստուած ընդ երկայն օուրս արասցէ հանդերձ միաբանօք ուխտիս,

318ա ամէն: Վասն որոյ աղաչեմք զսրբասնեայ քահանայ[ք]դ և որք հանգիպիք
սմա կարգալով, կամ տեսութեամբ, կամ օրինակ գնելով՝ յիշեցէք ի սրբ-
բախալլ աղօթս ձեր և զիս՝ զեղկելի Մկրտիչս, որ անարժանութեամբ
յանդադնեցա ձեռնարկել ի յահեղ հրամանս աստուածաին, հանդերձ
ծնօղօքն, և զհոգևոր վարպետն իմ զԿարապետ՝ հայր վանացն, և զմար-
մնօոր ծնօղքն իմ՝ զկենդանիս և զհանդուցեալսն, և զհայրն իմ Խաչա-
տուր քահանայն, և զմայրն իմ Մերնիկ, և զհանիկն իմ Հուսնիշատն, որ
բազում աշխատութեամբ սնոյց մեզ, և զեղբարսն իմ՝ զկենդանիսն և
զհանդուցեալսն, և զվարդապետն իմ զտէր Իգնատիոս արհեպիսկոպոս
քաջ քարտուղարս, որ ուսոյց մեզ զարուեստ գրչութեան, որ մարմնօոր

պիտոյիւք կառավարէր զմեզ, և զտէր Խաչատուր գրոց աշակերան, և
զժաղկող տէր Յովանէսն: Յիշեցէք և զհոգևոր եղբարս մեր զՅոնանէս
զպիրն, որ զթուղան կոկեաց և սպասօորէ մեզ, և զԿասաւանդ զպիրն, և
318բ զՎրդանէս կուսա//կրան տնտեսն արեղայն, որ քաղցրաճամ կերակրով
զմեզ ճաշակեաց: Եւ դուք, որ յիշէք զվերոգրեալքս ի սմա, յիշեալ լիջիք
ի բարի յօուրն զատաստանի ի Քրիստոսէ աստուծոյ մերոյ, որ ասէ՝
Եկայք արհեսալք հօր իմոյ, ժառանգեցէք զարքայութիւն աստուծոյ, և
հանգուցէ զձեզ ի կեանսն յախտենից, ամէն: Խոժարութիւն և սղալանաց
գրոյս անմեղադիր լերուք. զի կայր մեր այս շափ էր. հայր մեր որ յեր-
կինս*:

376

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Մ. Բարխուդարեանց, «Աղուանից երկիր», էջ 257, Վարդաշեն

Գրիչ և ծաղկող՝ Ստեփաննօս
վայր՝ Աղուանք, ձալէթոյ արքո

Տէր Առաքել կաթողիկոս Աղուանից... Ետ գրել զԱւետարանս ի հա-
լալ ընչից իւրոց, յիշատակ հոգւոյ իւր և ծնողաց իւր...

Արդ, գրեցաւ Աւետարանս հպատակ հոգոյ Ստեփաննօս եպիսկոպո-
սի, ի յաթոռն ձալէթոյ, ի յաշխարհն Աղուանից... ի թվականիս Հայոց
Ջեմ. (1499): Եւ բերաք ի գաւառս Արարատեան, ի վանս Հաղբեթոյ Տի-
րամօր սուրբ Աստուածածնիս: Եւ աստ ծաղկեցաւ ոսկով և բազմերամ
գուներով ի բազում միջոցաւ, զի ժամանակս երերան էր և ոչ գոյր խա-
ղաղութիւն: ԶՅԳ. (1505)** թվին վճարեցաւ նկար սորին:

377

Մ Ա Շ Տ Ո Յ

Երեան 1039

Գրիչ՝ Մաթեօս
վայր՝ Կեչառիս

312ա Փառք... որ ետուր զարութիւն իմոյ տկարիս Մաթեօս սուտանուն
կրանաւորի՝ ծոյլ և պղերք անարժանի՝ հասանել ի յաւարտ սուրբ գրոցս
Մաշտոցի:

* Շարունակությամբ (318բ—319բ էջերի վրա) գրված է հետագա ստացող Մուրվանի հի-
շատակարանք՝ ԶԿԶ. (1517) թվականից: Ուշագրավ է հիշատակարանում ստացողի հանգուցյալ
դուտոր նետարիքան-Խաթունի անվան հիշատակությունը: Անշուշտ, անունն աղավաղված ձևն է
Նետանդարեշան (պարսկերեն «Նեստ-անդարե-շահան»—նշանակում է «չկա-նմանը աշխար-
հում»—կամ «աննման») անվան, որ ինչպես հայտնի է Ռուսթավելու անմահ «Վաղրենավորի»
գլխավոր դրական հերոսուհիներից մեկն է: Բնական է ենթադրել, որ հիշատակարանի գրության
մասնակալ Հայաստանի հյուսիսային շրջաններում «Վաղրենավորը» ճանաչված ու սիրված մի
ստեղծագործություն է եղել այն աստիճան, որ նրա հերոսների անունները տարածվել են կյան-
քում ու կենցաղում:

** ԶՄԳ. (953) թվականը համապատասխանում է մեր թվարկության 1504 և ոչ 1505
թվականին: Յավոք, միջոց շունենք պարզելու, թե տպված տարեթվերից որն է սխալ կամ ճիշտ՝
ԶՄԳ. (=1504)-ն, թե՛ 1505 (=ԶՄԳ):

Արդ, գրեցաւ զսաչ ի յերկիրս Մաղկրնու, ի հրջակաւոր վանքս որ
 132բ կոչի Կեչառիս, ձեռամբ մեղապարտ և անարժան գրչի Մարկասի, ընդ
 հովանեաւ սուրբ Լուսաւորչիս, սուրբ Աստուածածնիս, սուրբ Նշանիս, սուրբ
 Յարութիւնիս և ամենայն սրբոցս, որ աստ կան հաւարեալ, ի հաչրապն-
 տութեան տեառն Քաղէոսի, որ նստեալ է ի Վաղարշապատ քաղաքի
 մեծապայծառ և յուսակառուց, յերկնահանդէս յաստուածաբընակ սուրբ
 յաթուռոյն էջմիածնայ: Եւ առաջնորդութեան սուրբ ուխտիս պարտն-տէր
 Փիլիպոսին, այլ և ստացող սուրբ գրոցս Մաշտոցիս, որ է հիմն հաւատոյ
 է. (7) խորհուրդ սուրբ եկեղեցոյ, որ |||*

378

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Նրեան 4153

ա

Գրիչ՝ Վանական
 վայր՝ Գեղամա երկիր, Կաժիք գիւղ

257ա ...Արդ, գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ձեռամբ մեղապարտ և փժոն գրչի
 Վանական սուտանուն արեղայ, որ ձեռով միայն կրանաւորեալ և ոչ գոր-
 ծով, ի յերկիրս Գեղամա, ի գեղս որ կոչի Կաժիք, ընդ հովանեաւ սուրբ
 Աստուածածնիս և այլ սրբոցս որ աստ կան հաւագեալ, առ ոտս նըջանիկ
 բարոյնապետի Աբրահամ[ի], ի թվականութեան հայկազան տոմարի
 ՋԽԸ. (1499), ի հայրապետութեան տեառն Սարգսի, և յաշխարհակալու-
 թեան** Ալվանդի՛ն՝ որդին Յաղապ-բէկի՛ն, և ի վրաց թագաւորութեան
 Կաստանդիլին: Արդ, ես՝ Ջանիբէկ միայնակեցս, ստացա զսուրբ Աւետա-
 րանս ի հալալ արդեանց իմոց, յիշատակ ինձ, և ծնողաց իմոց՝ հայրն իմ
 Մարտիրոսին և մարն իմ Երեզգին, և եղբարցն իմ Սայուրբէկի՛ն, Անիբէ-
 257ա կի՛ն, // Կրիսիկի՛ն, Սարգսին և Ամիր-Սարգսին, և բրնբն իմ Մարիանին,
 Դունա-Մելիփին, և հարսին Ուստիանին, և արեան մերձօրաց մերոց
 Ալէքսանոսին, Ստեփանոսին, և դստեր նոցա Այգունին և Մինիբին...

բ

Նկարիչ՝ Յովանէս

121բ-- Ջնկարող և զկազմող սուրբ Աւետարանիս զմեղապարտ Յովանէսս
 122ա յիշեցէք ի Քրիստոս:

գ

Մտացող՝ Ջանիբէկ

ՋՋանիբէկ ստացող սուրբ Աւետարանիս յիշեցէք ի Քրիստոս և ա-
 տուած զձեզ յիշէ, ամէն:

* Շարունակութեանը (երկու թերթ) կարված է: Տարեթիվը պարզվում է մի թերթիկի վրա
 արված նկարազրույթից, ըստ որի. «Մաշտոց ուխտալ բուրդիր, գրեալ ի թուղթս բամ-
 բակի ի Մատթէոս կրօնաւորէ, ի հայրապետութեան տեառն Քաղէոսի, յամի ազգական ՋԽԸ. և
 փրկչական 1499, ի վանսն Կեչառիս, յերկիրն Մաղկնու»:

** Շարունակութեանը գրել է ստացող Ջանիբէկ միայնակեցը:

379

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Նրեան 220

Գրիչ՝ Ալեգսանոս
 վայր՝ Մաքենացոց վանք

274 ...Արդ, գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ի թվականիս Հայոց ՋԽԸ. (1499),
 ձեռամբ անարժան հեր Ֆանար Ալեգսանոս անուամբ[ը] միայն արեղա և
 գործով ունայն և վարար եմ քան զամենայն մարդ: Ի սուրբ ուխտս Մա-
 274բ քենացոց, ի դուս սուրբ տաճարիս Աստուածածնիս և հայր Սողոմոնի
 նշխարացս և այլ սրբոց, որ աստ կան: Ի առաջնորդութեան սուրբ ուխտիս
 Քարէոս եպիսկոպոսին ||| սղալութեան գրոյս և խոշորութեան թողու-
 թիւն արէք, զի կար մեր այս էր և ոչ տելի:

380

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Մ. Աթոս 48, «էջմիածին» 1951 թ. IV—VI

էջ 83—84

Գրիչ՝ Մելիքեթ
 վայր՝ Արծկէ

314բ— ...Որոչ ցանկացող եղեալ սուրբ Աւետարանիս համեստ և սրբասէր
 317բ մայրն Քնէուչ |||* Մկրտիչի, և զտղայքն իւր, զամենայն արեան մերձա-
 տրան առ հարկն յիշէք ի Քրիստոս...

Արդ, յերես անգեալ աղաչեմ զձեզ, ո՛վ մանկունք սուրբ եկեղեցոյ և
 հանդիպողք անդին մարգարտիս կարդալով կամ օրինակելով, յիշեցէք ի
 մարբափայլ յաղօթս ձեր զկենդանի նահատակն զտէր Աստուածատուրն,
 որ դառն և շարաշար մահուամբ ի ձեռաց անօրինի սրամոյն գիշերահալած
 զողաղով սարսափամբ ի յահէ ճալատէն խոցուեալ արեանթաթախ և
 ոտկարեկ տանջանօք փոխեցաւ ի Քրիստոս... Բացցէ տէր աստուած զզուան
 մոխց գրախտին կենաց բարի վերստին և գերազոյն նահատակին՝ տէր
 Աստուածատուրն և դասեցէ ընդ աշակողմեան աւագակին զինքն, և
 զծնողսն իւր զտէր Խաչատուրն, և զորդիսն ի[ւր] զնորընծա քահանայ
 զտէր Յովանէսն, և զորոց որդիսն, զձաղկեալ զաւակսն իւր՝ զՇաղաւարն,
 և զԱստուածատուրն, և զտէր Աստուածատուր Կենակիցն զՔնար-Խարուն,
 և զմեծ հարսն իւր զՇնոհուրն, և զկրօսեր որդին զՄիսիբարն, և զամուսին
 իւր զՄահաւոմ-Փաշէն, և զամենայն արեան մերձատրան, ամէն:

Գարձեալ յերես անգեալ աղաչեմք ... յիշեցէք ի մարբափայլ յաղօթս
 ձեր զմայր տէր Աստուածատուրին՝ զՓաշա-Մելիփն, և զմայր տէր Յովա-
 նիսին՝ զՀագրէվարդ, և զՔնէուչն, որ զարծաթն երևտ Աւետարանիս, և
 զմայր նորա զՏայուս-Խարուն, և զամենայն արեան մերձատրոք տէր Աս-
 տուածատուրին՝ զկենդանիքն ընդ երկայն տուրքս առնէ և զննջեցեալքն՝
 յիւր արքայութիւնն հանդուց[է]...

* Չորս բառ չիջված է:

Գարձեալ յերես անկեալ աղաչեմ զընթերցող սուրբ Աւետարանիս, յիշել. ... զմեզսամած և զանարհեստ փանաք գրչիս Մելիսեօք շանարժան ծառայիս, և աստուած զձեզ յիշէ յիւր արքայութիւնն:

Գրեցաւ Աւետարանս ի քաղաքն Արձկէ, ընդ հովան[ե]աւ սուրբ Աստուածածնի տաճարիս և պատերազմի սուրբ Նշանիս, ի թվականութեանս Հայոց ԹՃ. և ԽԸ. (1499), ի յաւգնութիւն տէր Յովանիսին և իւր տղայոցն, ամէն:

Գարձեալ, յիշեցէք ի Քրիստոս զՄկրտիչն, և զկողակիցն իւր զՄուրաճան, և զղեոարոյս որդին զԱստուածատուրն, և լի բերանով աստուածողորմի ասացէք և աստուած ձեզ ողորմեսցի, ամէն:

381

Մ Ա Շ Տ Ո Յ

Երևան 6326

Գրիչ՝ Թումայ վայր՝ Աղբամար

406ա ...Եւ արդ, ես յետինս ի գրչաց անարժանս ի կարգաւորաց՝ սուտանուն քահանայ Թումայ ... կատարեցի զԱւագ Մաշթոցս մեղսամած մտամբ իմով, յաստուածարեակ կղզիս Աղբամար, ընդ հովանեաւ ամենայաղթ սուրբ Խաչիս, և սուրբ Նշանիս, և սուրբ Յարութեան անապատիս, ի հայրապետութիւն տեառն նորրնծայ կաթողիկոսին Առումայ, և թուականիս Հայոց ի Զ. և ի ԽԸ. (1499):

Զոր ... բազում աշխատանօք զծագրեցի զսա ի ստոյգ և յընտիր արինակէ, զոր սրբագրեաց և փարթամացոց հեռետորն Գրիգոր վարդապետն քաջն և արին, կենաւք տառապանաւք և բազում տրտմութեամբ ի դառն և ի վշտալից ժամանակիս, յորում կամք ընդ || հարկի անարինաց:

406բ Արդ, որք ճաշակէք յաստուածային բուրաստանէս և յամենալի սեղանոյս, և որք հանդիպիք սմա ընթերցմամբ կամ տեսութեամբ և կամ արինակ զնելով, յիշեսցիք յերկնագնաց յաղօթս ձեր զյառաջ յիշեցեալս զստացող սուրբ տառիս զաստուածասէր և հեզահոգի կին Խամօշն, և զծնողսն իւր՝ զՂազարն և զՍուլտան-Մելիքն, և զեղբայրքն զՄինաս կրօնաւորն, և զՀեւոյեան, զԽալիֆէն, զՊետրոս, և զՊօղոս, և զքրեւորքն զԱղութն, և զԽալիմն, և զԳուլիաշէն, զտարածամ զաւակսն իւր զհանգուցեալն ի Քրիստոս՝ զՄիսիբարն, և զԹումէն, զԽումարն, և զԱշխիթէկն, և զԴանէն, և զայրն՝ զԱւետիսն և զսորին ծնողսն՝ զՍուլտան-Ղազան, և զՄինէն, և զՎարդիսարուն, և զհոգիս Յակոբն, և զծնողսն սորա, և զՔնփոշն, և զորդին զԹումէն, զՋանազիզն, և զորդին զՅովանէսն, և հովիւ Յակոբի զստերն Խանումին, և զայլ ամենայն ազգատոհմսն նոցա և զարեան մերձաւորսն յիշեցէք ի Քրիստոս, և լի բերանով և ուղիղ սրտիւ աստուածողորմի ասացէք...

407ա Ընդ նոսին և զամենամեղ սուտանուն աւաղաշ Թումայ, և զծնողսն իմ զԳրիգոր քահանայ, որ ուսոյց մեզ զարուեստ գրչութեան, և զՔրման-

* Իմա՝ «և զաւակն իւր զտարածամ զհանգուցեալն ի Քրիստոս»:

Խարուն, և զհօրեղբայրն իմ՝ զհոշակաւոր քարտուղարն զԹումայ կրօնաւորն, որ մականունն Կոռնով կոչի, և զկենակիցն իմ, և զգուստրն իմ զՇահմուլքն, և զծոցսանունդ որդին իմ զսլարոն Գորգն, որ փոխեցաւ առ Քրիստոս և եթող սուգ ծերութեանս իմոյ՝ խոց անբժշկելի և վէրք անողջանալի. ո՛հ, ո՛հ, մինչև յար մահուան իմոյ: Եւ զայլ ամենայն ազգատոհմսն մեր՝ զկենդանիս և զհանգուցեալսն...

407բ Եւ արդ, ես՝ Խամաւշ-Խարունս տուի զԱւագ Մաշթոցս ի յաստուածապահ գեաւս ի Բատականց, ի գուտն սուրբ Աստուածածնին, յիշատակ ինձ և ծնաւոյց իմոց: Եւ մի ոք իշխեսցէ հեռացուցանել զսա ի գրանէ սուրբ Աստուածածնին կամ ծախելով, կամ գրաւելով, կամ այլ ինչ աղագաւ, ոչ յատարաց, ոչ ի կարգաւորաց և ոչ յաշխարականաց: Եւ եթէ ոք յանդգնի և || հեռացուցանէ, նա զանէծքն զաւձին և զկայնինն ժառանգեսցէ, և զմասն զՅուդային և զայլ խաշահանուացն առցէ ինքն, և կամակիցքն նորա, հանգերձ ծնաւօք և ազգականօքն, ամէն...

Այլ և յիշեցէք ի Քրիստոս զարհնալիսկոսոսն զտէր Ստեփանոսն և զխեզահոգի քահանայքն՝ զտէր Մկրտիչն և զտէր Հեւոյեան, և զաստուածասէր տանուորէքն՝ զրոէս Խաշատուրն, և զՍտեփանոսն, և զմիւս Ստեփանոսն՝ Բեգն, և զորդին զԿարապետն, որ յորդորիչ և միջնորդ եղեն սուրբ գրոցս...

409ա Եւ այլ արհնեսցէ զաստուածապահ գեօղն զԲատականց և զիւր տանուորէքն՝ զայր և զկին, զծեր և զտղայ. արհնութիւն աստուածային ի վերայ իւրեանց եղցի և ի վերայ վաստակոցն. և յետ աստեացս ելանելոյ զստակից և պսակակից արասցէ ժողովրդեան Իւրայէլի՝ հանգերձ ծնաւօք և ազգականօք, ամէն:

382

Գ Ա Ն Ձ Ա Ր Ա Ն

Երևան 5399

Գրիչ՝ Յովանէս վայր՝ Հիզան Բաղաճ

401ա ...Աւարտեցաւ Քրիստոսահիմն Գանձարանս ի խնդրոյ վայելուչ և սրբասէր կրօնաւորիս Գրիգորի, ի մեծ թվականի ՋԽԸ. (1499), հայկազան սեոխ տումարի (1499), ի հայրապետութեան տեառն Սարգսի: Եւ արդ, գրեցաւ Գանձարանս ի քաղաքիս որ կոչի Հիզան, ի յիշատակ Գրիգոր քահանային և ծնողացն իւրոյ Ներսէսին և Թանգմելեֆին, և եղբարն Արաբեամին, և որդոյն իւրոյ Թումա սարկաւագին, մեծ պապուն Մելի-

401բ [ս]եթին, և կողակիցին Արզունին, և || ամենայն արեան մերձաւորացն...

Ո՛վ մանկունք սուրբ եկեղեցոյ, որք հանդիպիք այսմ Գանձարանիս կամ կարդալով կամ օրինակելով, անմեղադիր լերուք խոշորութեան և սղալանաց գրիս, զի կայր մեր այս է:

Կրկին մաղթանօք աղաչեմք զձեզ յիշեցէք ի մարրափայլ յաղօթս ձեր զսուտանուն գրիչս Յովանէս, և զծնողքն իմ զՄկրտիչ քահանայն, և զՇամաճան, և զեղբարն իմ զԵղեկիէլն, և զհօրեղբայրն զՍտեփանոս |||:

383

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երևան 5396

Գրիշ՝ Սուֆիաս
վայր՝ Ով գիւղ

ա

291բ ...Արդ, գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ի թվականիս Հայոց ՋԽԸ. (1499), ի գեօղս Ով, ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնի տաճարիս, ձեռամբ անարժան և մեղսամած և անիմաստ գրողի Սուֆիասի, որ զանունս ունիմ և զգործս ոչ:

292ա Արդ, աղաչեմ զսրբութիւնդ ձեր՝ զգասք սրբալիզան քահանայիցդ, որք հանդիպիք սուրբ Աւետարանիս կարդալով կամ աւրինակելով կամ տեսանելով՝ խոշորութիւն գրիս և սխալանացս անմեղադիր լերուք, քանզի ի դառն և ի նեղ ժամանակի գրեցար, որ ամենայն ազգս Հայոց իբրև զծով ալէկոծին ի ձեռն անաւրինաց և շրջին յաշխարհէ յաշխարհ և հանգիստ ոչ գտանին: Արդ, աղաչեմք զձեզ, ո՛վ մանկունք սուրբ եկեղեցոյ, աստուած-ողորմի ասացէք մեղուցեալ գծողիս Սուֆիասի, և ծնողաց իմոց, և ամենայն արեան մերձաւորաց իմոց, և Գրիգոր սարկաւազին, որ զթուխտս կոկեաց...

292բ Գարձեալ, կրկին անգամ յիշեցէք ... Քրիստոսալիզաւան և ուսումնասէր կրօնաւորին Վարդանի, որ ստացաւ զսուրբ Աւետարանս ի հալալ վաստակոց իւրոց, յիշատակ հոգւոյ իւրոյ, և ծնողաց իւրոց՝ հարն Աբրահամ քահանային և մարն Գօհարին, և եղբարցն Յովանէսին և Յոհանէս քահանային, և Յովանէսի կնոջն Եւայի, և իւր տղայոցն Ստեփանօսին և Գօլազիզին, և դասերացն Նազէին և Սուրաբին, և Յոհանէս քահանայի կնոջն Խամօշին, և իւր զեռարոյս որդոյն Յովսէփին, և այլ ամենայն արեան մերձաւորացն սոցա՝ կենդանեացն և հանգուցելոցն...

բ

Ջ Զնկարող սուրբ Աւետարանիս զՄկրտիչ Հիզանցի յիշեցէք ի Քրիստոս միով ողորմիւ և աստուած ձեզ ողորմեցիք, ամէն:

384

Մ Ա Շ Տ Ո Յ

Վենետիկ 1157

Գրիշ՝ Թումա
վայր՝ Բուլեբիկոյ Երկիր,
Հասրախու վանք

Արդ, գրեցաւ սուրբ տառս ի յերկիրս Բուլեբիկոյ, ի վանքս Հասրախու, ընդ հովանեաւ տիրամար սուրբ Աստուածածնին, ի թվ. Հայոց ՋԽԸ.

(1499), ի խնդրոյ ուստայ Ռուսֆ ոսկերչին, ի Թումայ գրչէ Աղբամարցի արեղայէ ... Աստուած ողորմի ասացէք Թումայ գծողիս, ...տէր Ստեփանօս կաթողիկոսին, և եղբար նորին տէր Ներսէսին, որ ուսուցին ինձ զարուեստ գրչութեանս:

385

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Վ. Սրուանտեանց «Քորոս Աղբար» Թ, էջ 328
Ակն, Թինկայ գիւղ

Գրիշ՝ Մեսրոբ Երզնկացի
վայր՝ Երզնկա, Կայիփոսի վանք

...Գրեցաւ ձեռամբ քարտուղարի
Եւ յոգնամեղ պիտակ գրչի...
Մեսրոբ անուն բանասիրի...
Ի հայկազեան հայոց սեռի
Ի թվականիս իննհարիւրի*,
Զորեքասասանք և ութ (1499) թուի,
Մայիս ամսոյ ի վեցեկի,
Ի մայրաքաղաքս Երզնկայի,
Որ եկեղեցաց գաւառ կոչի,
Մեծահոշակ վանք Կայիփոսի,
Որ կայ ի լեառն Սեպուհի,
Եւ տէր Ներսէս առաջնորդի՝
Ազնուական ի մեծ տոհմի,
Սուրբ և մարուր յոյժ գովելի,
Որ հրեշտակաց է բաղձալի:
Եւ քաջ հոգեւորն մեր բարի,
Որ Ստեփանեոս միշտ յորշորջի,
Վարժէ զմանկունս յիմաստ բանի,
Որք են յակճիտս աննիրհելի:
Այլ և զնաղաշն գովելի՝
Զտէր Սիմէոնն Խարբերդցի,
Որ զարդարեաց ծաղկաւր իւրի,
Գոյն զգունով զարմանալի:
Զձեզ աղաչեմ եղբարք բարի,
Որք ընթեռնուք հոգուով իւրի,
Զիս յիշեցէք ի յաղաթի՝
Զգրչակ Մեսրոբս Երզնկացի,
Այլ և զհայրն իմ բաղձալի
ԶԱմիրդովլարն նազելի,
Եւ զմայրիկն իմ գովելի

* Տպագրված է «Ի թվականիս Զ. Ի.», որ անշուշտ սխալ է: Մենք սրբագրում ենք Զ.Ի. այսինքն «իննհարիւրի»:

Առ տէր աստուած ամենայնի:
 Այլ և զեղբայրն իմ ցանկալի
 ՋՄանկապագն հարազատի,
 Եւ զաւակունքն իւր ուռճալի
 Գուք յիշեսցիք սիրով սրտի...

386

Ա.ԽԹԱՐԱՎԱՆ ԲԺՇԿԱՐԱՆ
 Եջևան 4600

Գրիչ՝ Կարապետ
 վայր՝ Համշիհու երկիր, Եղնովիտ գիւղ

...Գծագրեցաւ սուրբ Բժշկարանս ի թվին ՋԽԸ. (1499), ի կշիռ կենդանակերպի, ձեռամբ անիմայ և մեղսամած գրչի Կարապետ երիցու, ի յերկիրս Համշիհու, ի գեղս Եղնովիտ, ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնի, և սուրբ Սիովնի, և սուրբ Խաչիկ հարն հողերի, || և սուրբ Վարդանացս, որ աստ կան հաւաքեալ ի պահպանութիւն երկրիս և զաւառիս մերոյ, ամէն:

Գծագրեցաւ սուրբ Բժշկարանս* ի վայելումն և ի պահպանութիւն անձին իմոյ Կարապետիս, և զաւակաց իմոց Վարդանիս, և Ստեփանոսիս, և Յոնանիսիս, և եղբարցն իմոց, և ամենայն ընդանեաց. և լըտեմարանաց մերոց լիութիւն նոյնպէս յորժամ զԵ. (5) նկանական ԵՄ. (5000)-ան և յԶ. (7) նկանական ի Գ. (4) հազարսն և որպէս ի ձեռն Պարստմա ճգնաւորին զըլտեմարանս նորա լիացոյց և զարձեալ զսեղանսն || բազմացոյց և զգաւան լցոյց կրկին անգամ, նոյնպէս և ի ձեռն սուրբ Նիկողայոսի առատացոյց: նոյն արհնութեամբն արհնեսցէ տէր աստուած զըլտեմարանս և զսեղանս և զուրախարար բաժակ*. և որպէս արհնեաց զհայր Աբրահամ և զԻսահակ և զՅակովբն և բազմացոյց զխաշինս և զանասունս նոցին՝ նոյն արհնութեամբ արհնեսցէ զխաշինս և զանասունս մեր: Յիսկզբանէ արարածոց մինչ ի յայս արհնութիւն, որ ելնալ է ի բերանոյն աստուծոյ վասն սիրողաց իւրոյ հանգիցէ ի վերայ մեր և զաւակաց ||մերոց, և ըլտեմարանաց մերոց, և խաշանց, և անասնոց, և կաթին, և մայրեաց, և մեղուաց, և անդաստանաց, և արտորէից մերոց. և իբրև զաղբիւրս գարնանային յորդեսցէ և առատացուցէ զամենայն գոյութիւնս մեր, աջն անեղին և բազուկըն հզարին եղիցի մեզ հովանի և պահպան ի վերայ մեր ամենայն գոյից մերոց ի յաջողումն և ի սէր սուրբ արքայութեանն և անմահ թագաւորին, ամէն:

Մեր հանապազ երես ի գետին առ նա պաղատելով և նա զիւր սուրբ և զամենազար և զբաշխող աջն ի վերայ մեր տարածելով և զմեզ յամենայն շարէ փրկելով յերևելեաց և յաներևութից, ամէն:

* «Բժշկարանս» տասնը զանազան հմայական աղոթքների ու բանաձևերի մի ժողովածու է, որը բնավ անշուքիտ չունի գիտական բժշկականության հետ, բայց հարուստ է հնագույն ծագում ունեցող կախարդա-հմայական բանաձևերով:

** Սրկու բռն ջնջված է, որոցն գրված է եղել սխալմամբ:

387

Գ Ա Ն Ջ Ա Ր Ա Ն

Ք. Գուշակեան, Յուցակ Սեբաստիոյ ս. նշանի 140, էջ 85

Գրիչ՝ Խաչատուր
 վայր՝ Սեբաստիա, Անապատ վանք

Փառք ... որ ետ կարողութիւն հասանել յաւարտումն աստուածունակ տառիս, որ է Գանձտետր ի պայծառութիւն սուրբ եկեղեցեաց:

Արդ, զրեցաւ սա ձեռամբ բազմամեղ մեղսամակած և անարհեստ գրչիս՝ սուտանուն Խաչատուր արեղիս, որ զանուն ունիմ, բայց ի գործոցն յոյժ թափուր և հեռի, ի թվականիս մերոյ ՋԽԸ. (1499), ի բազարս Սեբաստիա, ի վանս որ կոչի Անապատ ի դրունս սուրբ Աստուածածնին, ի յառաջնորդութեան սուրբ ուխտիս տէր Սողոմոնին, և տեան Խաչատուրին, և այլ միաբան եղբարցս:

Արդ, աղաչեմ զամենեսեան, որք հանդիպիք սմա կարգալով կամ արինակելով, յիշեցէք ի մաքրափայլ աղաւթս ձեր զիս՝ զանարժան և զանպիտան գրչակս՝ զԽաչատուրիկս, և զծնողսն իմ, և զամենայն արեան մերձաւորսն՝ զկենդանիսն և զհանգուցեալսն...

Ըստացող այսմ Գանձարանիս զմաղտեսի Սաւաւզն, և զկողակիցն իւր զՎիմարն, և զգեոաբոյս զաւակն իւր զՍատարիարն՝ զբաղցրաբարբառ աղաւնին (յիշեսցիք): Եւ եղ զսայ յիշատակ իւր և զաւակին իւրոյ Յակովբին, որ տղայ հասակաւ փոխեցաւ առ Քրիստոս յոյսն ամենեցուն, ի գրունս սուրբ Լուսաւորչին և սուրբ Աստուածածնին. յիշեցէք ի մաքրափայլ աղօթս ձեր զմաղտեսի Սաւաւզն և զամենայն արեան մերձաւորսն...

388

Մ Ա Շ Տ Ո Յ

ՄԵԱՆ Ե—7

Գրիչ՝ Խաչատուր

ա

Արդ, գրեցաւ սայ ի զուս նորակնունք Աստուածածնիս, ի թուաբերութեանս Հայոց ՋԽԸ. (1499):

բ

Խաչատուր գրիչս յիշեցէք, աստուած ողորմի ասացէք:

գ

Մարմարս տանծի փայտ էր, կոկիչս խոզի ալ տա՞մն էր, և գրիչս շեմարժան էր, թղթի գինն խիստ թանկ էր:

դ

Այս վայ գրիս, իմ ճարս ինչ կու լինի:

Ե

Եղիսաբեթն ծաղկած կենա, որ երբ մին բրեղէն բանջար՝ երբ լաւն ի վերա:

Գ

Աստուած արհնէ զՋիշաբն և զորդին նորա Յովանէս սարկաւաղն, որ մին բարեղէն բանջար երբ և երկու հաց ի վերա:

Է

Ամենակալ աստուածն արհնէ զԱմիրբար-աղէն, զիւր որդիքն առհասարակ, մին ծանր սեղան երբ:

Բ

Աստուած փառաւորէ զտէր Վրբանէսն, որ արինակն շնորհաց, որ ալս մի քանի բանքս գրեցար:

Ք

...Տէր Սեփանոսն փառաւորել, որ զօրինակն շնորհել:

Ժ

Աստուած փառաւորէ զտէր Կունիկն, որ արինակն շնորհաց:

Ժա

Աստուած արհնէ զՋունայիթն, մին բարեղէն մածուն և երկու հաց երբ, որ կերաք ու գրեցար:

Ժբ

Գրեցաւ սա ձեռամբ ամենամեղ և անարժան Խաչիկ իրիցու, որ միայն զանունս [ուն]իմ և ոչ գործով:

Ժգ

Աստուած արհնէ զՇահնատարն, որ արինակն շնորհաց, աւգտեցար զգանձերս:

Ժդ

Աստուած արհնէ զԱղէն և զտղայսն նորին, մին բարեղէն կորկոտ երբ, որ կերաք և գրեցար զսայ:

Ժե

Կանէֆն ծաղկի, որ ճրմբուտ երբ մին բարեղէն, հացն ի վերա:

Ժզ

Պողոսն շատ ապրի, մորի երբ մին փունջ, որ կերա, դարձեալ զայս գրեցա*:

* Այս հիշատակագրութիւնները գրված են ներքին լուսանցքների վրա: Ձեռագիրն էջակալված չէր, այդ պատճառով չկարողացանք նշել էջահամարները:

389

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Տ. Պալան, Յուցակ Կեսարիոյ Ա, տետր Բ, էջ 48 (Կեսարիայի ս. Աստուածածնի եկեղեցի. 3)*

Գրիչ

վայր՝ Երուսաղէմ

257ր

...Արդ, գրեցաւ աստուածային սուրբ Աւետարանս ի սուրբ քաղաքն Երուսաղէմ, ի սուրբ աթոռ Տեառնեղբարն, որ այժմ է վանք Հայոց ազգին. ընդ հովանեաւ լայնանիստ, շնորհալից և գեղեցկաշարմար սուրբ Յակովբայ տաճարիս, և այլ սուրբ տնարինականացս, որ կան ի սուրբ քաղաքս Երուսաղէմ, ի թուականութեանս Հայոց Ջ. և ԽԸ. (1499) ամի: Ստացաւ զսա քրիստոսասէր և երկիւղածն աստուծոյ Յարապն ի հալալ ապրանացն, և եղ յիշատակ իւր և կենակցին Խարունին, ի գեղն Խանձառն, յիշատակ բարի հոգոյ իւրոյ և ծնաւղաց իւրոց: Արդ, աղաչեմ զմանկունսդ սուրբ եկեղեցոյ, որք վայելէք յաստուածային սեղանոյս, յիշեսցիք ի սուրբ և ի մարբափայլ յաղաթս ձեր առաջի զնկոյն Քրիստոսի զՅարապըն, և զիւր կենակիցն, և զծնաւղսն իւր, և ամենայն արեան մերձաւորս, և աստուած-ողորմի ասացէք և մեղաց թողութիւն խնդրիցէք, ամէն:

Եւ ով ողորմի աս |||:

390

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Գ. Արուանձտեանց «Քորոս Աղբար» Բ, էջ 434 Տիգրանակերտ ս. Սարգիս եկեղեցի

Գրեալ ի թվ. Հայոց ՋԽԸ. (1499), ի քաղաքն ի յԱթախ, ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնի և Գէորգայ զաւրաւարին, ի խնդրոյ պատուական տանուտիրոջն պարոն Սատախին...

391

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Նոր Ջուղա 402, ՄՏՄ

Հետ. ստացող՝ Ճանիաղայ

193ա

Ճիւարկու որդի Ճանիաղին, մայրն իմ Ղուլ, և գեղբայրն իմ Քրիստոս հանկուցեալ Մարտիրոս քահանայ, կողակիցն իմ Սալիկ, և որդիքն իմ Մարտիրոս, գուսար Մարիան, եթար, Խարուն, Մարիշա, քուրն իմ Հասար, Էվէտմելիք, Սառիկ, Նարաք, աղաչեմ զձեզ յիշեսցիք... Թվական ՋԽԸ. (1499): Եւ Հանէս գրեցի:

* Նույնը տե՛ս նաև «Մաղիկ» շարաթաթերթ, 1891 թ. №41, էջ 1:

392

Ո Ս Կ Ե Փ Ո Ր Ի Կ

Արմաշ 186, Փօփնեան Ցուց. էջ 343

Գրիչ՝ Յուսիկ Բահանա
վայր՝ Եղովիս:

162 Փառք... Գրեցաւ սուրբ տնաւորինականքս ի քաղաքս Եղովիոյ թվ-
ՋԽԸ. (1499), ձեռամբ քաղմամեղ և անխմաստ գրչի՝ սոսկանունն Յուսիկ
քահանայի, ... յիշեցէք ի մաքրափայլ աղաւթս ձեր...

393

Շ Ա Ր Ա Կ Ն Ո Յ

Ջմառի վանք 72 (216), Քէշիշեան Ցուցակ, էջ 116

Գրիչ՝ Կարապետ

ա

115բ Ջատացաւ տառիս* և զգծող սորա զԿարապետ երէցս աղաչեմ յիշել
ի տէր, և աստուած զձեզ յիշէ յիւր միւսանգամ զալուստն, ամէն: ԹՎին
ՋԽԸ. (1499):

բ

203բ Ո՛վ սուրբ նշան տէրունական,
Մեղաւորիս լեր աւգնական,
Պահել ըղմեղ միշտ անսասան,
Ի շար ախտիցքն դիւական
Եւ աղաչեա զՅիսուս արքայն,
Ողորմելով յիւր դատաստանն,
Տալ մեզ բաժին յարքայութեանն
Եւ ժառանգել զկեանս անվախճան:
Աւրհնեալ է աստուած յամենայն ժամ**:

394

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Իրան, Փերիա գավառի Բժշկերոս գյուղ, ՄՏՄ

Գրիչ՝ Մկրտիչ

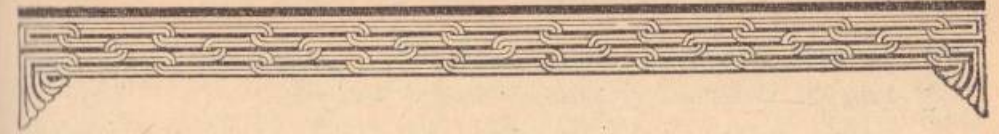
ա

Ջատանուն ծրոզս զպղերգս, զծոյս, որ շեմ արժանի յիշման, յի-
շեսչիք:

բ

Փառք ... յամի Ջ. և ԽԸ. (1499) թուականութեան Հայոց, և ես Մկր-
տիչ անարժան քահանայ ... գրիչ...

* Տեղ է բաց թողնված:
** Կան նաև այլ՝ անարժեք հիշատակագրություններ:

395

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երեան 7979

Գրիչ՝ Յակոբ

294բ ...նրոյ ցանկացող եղեալ բարէմիտ և բարեսէր կինն Խարիբ-Խարուն,
որ մնացեալ էր յառնէն իւրմէ // և զատեալ և մեկնեալ յասողեացս վայել-
չութեանց՝ ի տանէ, ի մէլքէ, յորդոց և ի դստերաց՝ յոյս և ապաւէն ունե-
լով զՔրիստոս և զսուրբ Աւետարանս:

Վասն որոյ յօժար կամօք ստացաւ զսա ի հալալ արգևանց իւրոց յի-
շատակ հոգւոյ իւրոյ, և առն իրում նալրանդ Կարապետին, և ծնողաց
իւրեանց Ջաֆարին և Քաղամէլիֆին, և Հարիբի հօրն Աստուածատուն, և
մօրն Ջանմէլիֆին, և զաւակացն Մլինամին, որ երիտասարդ հասակաւ
նեղդամահ եղև յանօրինաց և զղառնութիւն այրութեան իւրոյ կրկին վի-
րաւորեաց, զի սուքն ոչ միայն էր ծնողացն, այլ և ամենայն տեսողացն,
և զստերն Թուրվանդին, որ ի հասակս նորհարսնութեան փոխեցաւ ի
Քրիստոս, Յակոբին, Բարխուդարին, Աստուածատրին, և Նարին-Խարու-
նին, Քաղամէլիֆին, և մինև որդւոյն Խրդրչին, որ տարածամ մահամբ
փոխեցան յաշխարհէս. այլ և ամենայն արեան մերձաւորացն՝ կենդա-
նեացն և հանգուցելոցն ի Քրիստոս, ամէն:

295ա Այլ և եղբարցն // Խօշխարարին և Խօշին, որ և զԱւետարանս սորա
տիւն գրել ի հալալ վաստակոց իւրեանց, յիշատակ հոգւոց իւրեանց և
քրերն Խարիբին, զի յորժամ զսորա որդին անօրէնքն խեղդամահ արարին
ի ծառէն կախեալ, ի մէջ այգւոյն իւրոյ ի մէջարէլի, և յոյժ դառն կսկիծ
եղև ծնողացն և ազգայնոցն և բարեկամացն, վասն զի միաւոր էր և յոյժ
գեղեցկապատկեր և վայելուչ հասակաւ, վասն որոյ զրկեցաւ յաշխարհէս
և մնաց սոցա քոյրն Խարիբն առանց յիշատակ:

Եւ եկեալ անօրէնք գտուն և զալդին և զապրանքն զամէն պարնական
բթըմալ արարին, վասն որոյ եղբարքն զնացին ի պարոն և ի դատար ան-
կան, և շատ կաշառօք ազատեցին յանօրինաց: Վասն այս պատճառի ետ
քորն զէզին Խօշխարարին և Խօշին և զիւր հոգին ի սոքա ապրսպրեց:
Եւ սոքա ետուն զԱւետարանս գրել յիշատակ հոգւոյ իւրեանց, և քրերն
Խարիբին, և առն իւրում Կարապետին, և որդւոյն Մլինամին, և ծնողացն

295բ Աստուածատուն և Ջանմէլիֆին, // և եղբարցն Մրտերին, Աղաջանին, Յո-
վանիսին, Խօշխարարին և Խօշին, և մօր սոցա Ղրիմ-Խարունին, և եղբօր-
որդոցն՝ Աղուբին, Սաֆարին և Աստուածատուն, որ է ժառանգ սոցա, և
Էղգարին, զոր տէր աստուած ընդ երկայն աւուրս առնէ, և հարսնեւորն՝
Նարին-Խարունին, և Մաղսում-Խարունին, և տղայոց սոցին Քօնեալի-
չին, Աղայպապուն և Նիգանդարին, որ տարածամ մահամբ փոխեցան ի
Քրիստոս:

Վասն որոյ յերես անկեալ աղաչեմ յիշել յաղօթս ձեր զվերոյսասացեալքս և լի բերանով աստուած-ողորմի ասացէք:

Արդ, զրեցաւ սա ի թըւիս Հայոց ՋԽԹ. (1500) ամի, ի դառն և դժար ժամանակի, որ Քաֆրիզոյ փատշահութիւնն խաբաներ էր և Աղ-օլուցոյ աղզն յիրար անկած էին, և պարոնութիւն սոցա ոչ հաստատէին, և աշխարհս կայր յերերմանի, վասն զի միմեանց ոչ հնազանդէին և յԳ. (3) — Գ. (4) դիմաց բաժանեալ էին փատշահութիւնն, և զմիմեանս կոտորէին. և շատ հայ և թուրք թալանեցան, և գեօղք և քաղաքք աւերեցան, և աղզք քրդաց կոտորեցան և սպանեցան:

296ա Ի սոյն զառնացեալ ամի ձեռն // արկեալ գրեցի զսա ես՝ Յակոբ մեղուցեալ գրիչս, ընդ հովանեաւ ամենամաքուր սուրբ Աստուածածնի տաճարիս, և սուրբ Ստեփանոսի նախավկայիս, և պատերազմի սուրբ Նշանիս:

Արդ, որք հանդիպիք սուրբ Աւետարանիս կարդալով կամ օրինակելով յիշեցէք յաղօթս ձեր զվերոյսասացեալքս՝ զԽաբիբ մամն, և զնալբանդ Կարապետն, և զորդին զՄալխամն, և զեղբարքն զԽօշխարսն և զԽօշէն, և զամենայն արեան մերձաւորսն, և լի բերանով և ուղիղ սրտիւ աստուած-ողորմի ասացէք, և Քրիստոս աստուած ձեզ ողորմեցի, ամէն:

396

Ճ Ա Շ Ո Յ

Երեան 4557

Գրիչ՝ Գրիգոր Եպիսկոպոս վայր՝ Գեղարբունիք, Խորոտիկ ուխտ

571բ ...Որոյ շնորհաւր և աւժանդակութեամբ յանկ ելեալ աւարտեցաւ գեթափառ և հոգիազարդ աստուածաբան տառս վասն խնդրոյ բարեւէր և հեզահոգի Մէլիք Աւանին և որդոյ նորա Աղարբեկուն, ձեռամբ բազմամեղ և անարժան գրչի Գրիգոր եպիսկոպոսի, ի թվականիս մերում Ջ. և ԵԹ. (1500) ամի: Քանզի որք մեծութեան ընչից ըզձանան, ոչ ինչ աշխատութիւն զմտաւ ամեալ յայլմէ յայլ անցանել զաւառս հեռազնացս ուղեորութեան, որպէսզի շահն ամեցուցանել մարթասցեն: Եւ այլ // ընդ համատարած ծովուն //՝ Ըստ այսմ պայմանի, ամենազովելի և երջանիկ, ընտրեալ և պատուելի, աստուածահաճոյ և ամենազովութեանց արժանատրին Մէլիք Աւան՝ թոռն Գոչ վարդապետին, որդի տէր Սա[ք]էոսին, գրել և տուր զսուրբ տառս ի Սաւաննոյ արեւակէն, և մեծաւ փափազանաւր, ի հալալ ընչից և յարգար վաստակոց իրեանց ստացաւ զսա յիշատակ բարի հոգւոյ իրեանց, և ծնաւղաց նորին, և այլ ամենայն արեան մերձաւորին: Ով որ հանդիպիք սուրբ կտակիս յիշեսչիք մաքրափ[այլ] յաղաթս ձեր զորդիք Մէլիք Աւանին՝ զՄելիքիսէք քահանայն, Աղարբեկին, զԱռուտամն, զգետերքն՝ Շահ-Սալքանն, Մելիք-Իսլամն, Շահ-Իսլամն, Խոնդ-Խարունն, Արզումանն:

* Յոթ մաշված տող բաց ենք թողնում:

Գարձեալ աղաչեմ յիշել առ Քրիստոս զհանգուցեալ եղբայրն զՓիրումն, զկողակիցն և զորդի և զդուտոր նորին, // աղաչեմ յիշել առ Քրիստոս // Մելիքիսէղն, և զամուսինն իւր Ուստիանէ, և //՝ Մէլիքիսէղին. զԱյնանին // Եւանին Փի // ոս, Փիւրե // և զստերքն թ // գորգուն բեկ //:

Գարձեալ աղ[աչեմ ման]կունսդ եկեղեցւ[ոյ որք րնթ]եռնոյս զսուրբ տառս [յիշեցէք] ի սուրբ աղաթս ձեր [առաջի ա]յացեալ ստացող // Մէլիք Աւանն, և զամուս[իւնն] իւր զպարոն Արսուտան, և մայրն իւր զհանգուցեալն առ Քրիստոս Եսան, և զժողկեալ [որ]դիքն զԱղարբեկոյն՝ զԱղարբէն, և հանգուցեալ զա[ւակ] Փիւրին, և զգետերքն Գ[//]կին, Խանթրէկին, Գալխարուն, և կողակիցն Աղբէկոյն զհանգուցեալն // Բաւաւշեն, և զկենդանի[//]ք Խարունն, դարձեալ աղաչեմ աղ[աչեմ] յիշել առ Քրիստոս զԱորս[տամն և] զամուսինն իւր // և զորդիքն զԱւն // Ուլուսբէկ խաւճա // Ամիրբէկն: Գարձեալ [աղաչեմ] յիշել առ Քրիստոս զորոյ[րք Մէլիք] Ավանին՝ Նու[//] Զիշաք, Մուր // զՓանկոսը**:

572բ Արդ գրեցաւ սուրբ տառս // տարեան գիրք և // ի դառ]նացեալ ժամանակիս [յորո]ւմ նեղիմք յանարեանաց // թենէ եւս առաւել ի // կնի հարկապահանջու[թեանէ]: Ի Հայրապետութեան // Սարգիս կաթողիկոսի և պատ[րիարքի Վա]ղարշապատու էջմի[ածնի, յ]աշխարհակալութեանն // Խանին որդոյ Ու[//] ին, ձեռամբ ամեն[ամեղ և ան]յարհեստ գրչի Գրիգորի [եպիսկոպոսի] // զանունս մի]այն ունիմ և ոչ զգործս, որ // Արժէ քաղաքէ // արադէպ // զաւառս Գեղարբունի // ուխտս որ կոչի Խորոտիկ [ուր հան]դիպեցաք բարեմիտ եպիսկոպոսի տէր Աուկասի, և մոռացաք զաստ[անդ]ական կեանս մեր: Վասն յոյժ սիր[ելոյ] և փափազանաց սորա ձեռն արկ[եալ] սկիզբն արարաք սուրբ գրոցս, ի դառն շարաշար տանջանաւք աւարտեցաք ի մեծի աղուհացից երկրորդ շաբաթի[ն], ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնիս, և սուրբ Նշանիս, և սուրբ Յակովբիս, և սուրբ Գէորգիս, և այլ ամենայն սրբոցս, որ աստ հաւաքեալ կան: Արդ երեսս անկեալ աղաչեմ զգասս հայրապետիցդ և քահանայից, որք հանդիպիք սուրբ գրոցս կարդալով կամ արեւակելով, յիշեսչիք ջեռմեռանդ սրտիւ հայցմամբ ի հեշտալուր տեառնէն մերմէ Յիսուսէ Քրիստոսէ, զի ողորմեաց[ի] և զթացցի, թողցէ, քաւեցէ զամենայն յանցանս, զկամա և զակամայ զստացողի գրոց[ս] Մէլիք Ավանին, և նախնեաց նորա, և ընդանեաց նորա՝ համորէն ամենեցուն, ամէն:

Գարձեալ աղաչեմ յիշել առ Քրիստոս զսրբասնեալ հեզահոգի գտէր Աուկաս եպիսկոպոսն, և զվարպետն իւր Անանիայ սուրբ և մաքուր և [ա]ղաթասէր արեղայն, և զԱստուածա[տուր]//ն, և զԽաչատուր արեղայն, [և ըս]պասաւոր վանացն զՇահիջան ապաշխարողն, որ սպասաւորեաց և կերակրեաց զմեզ: Գարձեալ աղաչեմ յիշել առ Քրիստոս գտէր Աուկաս եպիսկոպոսն, և զհայրն իւր զՀասան, և զեղբայրն զՓարսանն, և զԱղանան, և զՊապաշան, և զորդիք նոցին, և զայլ ամենայն արեան մերձաւոր նոցին...

* Սկզբում է երկրորդ սյունակը, որը խիստ մաշված ու պատված է:

** Խաթարված է 17 տող բաց ենք թողնում:

Գարձեալ աղերսանաւք պաղատիմ առ ձեզ, յիշել երկնագնաց յա-
ղաթս ձեր զԳրիգոր բազմամեղ գրիչս, և զեղբարորդին իմ զՄկրտիչ մա-
յազն, զի բազում աշխատանօք կոկեաց զթուղթս, և զծնաւդսն իմ՝ զհայրն
իմ հաշատուր և զմայրն Սիրիսարուն, և զեղբարքն իմ զՎիրապտուրն,
զԱստուածատուր, և զհանգուցեալն առ Քրիստոս զՅովաննէս, զՎրդանէս,
զԲայրամշէն, և զքոյրն իմ գնորկարն, և զԳ[ու]լին: Ո՛վ եղբարք, անմե-
ղագիր [ւերու]ք սղալանաց սորա, զի կայր մեր [այս էր]||*

397

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երեան 6273 (Ղ. Փիրղալեմեան, Նշխարք պատմութեան հայոց),
էջ 376—377, ի ս. Սքանչելագործ

Գրիչ՝ Յակոբ
վայր՝ Արծիկէ

...Եւ արդ, գրեցաւ սա ի քաղաքս Արծիկէ, ձեռամբ մեղապարտ գրչի
Յակոբ սուտանուն քահանայի, ընդ հովանեաւ ամենամաքուր Աստուա-
ծածնի, և սուրբ Ստեփաննոսի տաճարացս, և պատերազմի սուրբ Նշա-
նիս, ի դառն և ի նեղ ժամանակիս, որ աշխարհս ամէն յերերմանի է Աղ-
օ[ղ]լուի թագաւորութիւն անհաստատ էր և յիրար անկաժ, և միւս գիմաց
Ղարայ-օղլու ոմն ելաւ, և կուռեալ յոյժ կոտորեցան և կորեան: Ի թուա-
կանիս մերում Ջեթ. (1500) ամի, ի հայրապետութեան տեանն Սարգսի
կաթուղիկոսի:

Եւ արդ ես ըստ բազում հայցման և խնդրոյ վարդապետիս մերոյ տէր
Երկողայոսի գրեցի զսուրբ Աւետարանս յիշատակ հոգւոյ իւրոյ, և ծնողաց՝
Ղալամին և Թուրվանդին: Այլ և զանազան ծաղկող և զարդարող երանգ-
երանգ գունօք սուրբ Աւետարանիս զԲերկեցի տէր Կարապետն, որ դար-
դարնաց ծաղկօք զսուրբ Աւետարանս, և զծնողսն իւր զՏիրաւուրն և
զՆիգարն, և զեղբայրն զՀեղեպետն, որ ձեռամբն անօրինաց սպանաւ, տէր
աստուած ընդ սուրբ մարտիրոսացն դասեսցէ, ամէն:

398

Ժ Ո Ղ Ո Վ Ա Մ Ո Ի

Վիեննա 170, Յ. Տաշեան Յուցակ, էջ 485—486

Գրիչ՝ Կարապետ
վայր՝ Եղնովիտ գիւղ

ա

49բ Ձմեղաւոր ծրոզս զԿարապետ երէցս յիշեցէք ևւ աստուած զձեզ յիշէ
յիւր միւսանգամ գալուստն: Թ՛վն. Ջեթ. (1500):

բ

57ա Թ՛վին. Ջեթ. (1500), մուտն ի կարճին, փետրվարի ԻԸ. (28), բարե-
կենդանին յետի ուրբաթին աստուածասաստ բարկութիւն տեղեաց ի վե-

* Չորս տող մաշված է:

բայ գեղիս մերոյ եղնովտա, գաւառիս Սուրբ Խաչիկ հաւրն մերոյ, զի եկն
ձվկայծորն հուսի և աւար եհար զեկեղեցին սուրբ Սիոն՝ ժամատնովն, և
զՌքստագեցն կայն՝ սարսկովն և մարագովն, և զհաց և զողակ ամենայն
ցիր և ցան արար, և զԳալիք որդին իւր ի մէջ կալին եսպան: Եւ զպատ-
րիկ Թաւաբալին զսարպինն հացովն, և զտունն և զգոմն տավրովն, և
զկիկնն Գ. (4) տղովն՝ ի վայր էաւ և եսպան. եւ մէկ անպիտայն տղայն
Գ. (7) ապրեցաւ ի մէջ հուսոյն, և Բ. (2) ոտքն մսեցաւ ի ծնկանէն ի վայր
և բացուաւ, և Ի. (20) աւուր յետև մեռաւ՝:

Եւ զհոռոմ Ստեփաննոսն և զիւր կիկնն Գ. (4) տղովն, և զտունն, և
զտեղն, և զաւվարն և զամենեսեան բնաջինջ արար, որ ի Ե. (5) աւուր
յետև զշունն ողջ գտան և այլքն ամենայն՝ մեռեալ: Տեսէք զհրաշքն Աս-
տուծոյ և զարձարուր մեղաց ձերոց:

գ

87բ Տէր աստուած բարեխաւսութեամբ սուրբ հայրապետիս Երրեմի ողոր-
մեա ստացողի գրոցս Կարապետ երիցու, և ծնաւոյց իմոց տէր Յովսէփին,
և Ընդստագիսին, և Եղիսաբեթին, և ամենայն արեան մերձաւորաց, ամէն:

399

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երեան 3002

Գրիչ՝ Յունան Եպիսկոպոս
վայր՝ Վարդանաշատոյ Երկիր,
Գեախիսմոն գիւղ

...Շնորհաւք տեառն սկսայ և ողորմութեամբ նորին կատարեցի զքա-
ւարուխ սուրբ Աւետարանս, յիշատակ հոգւոյ իմոյ, և ծնողաց իմոց՝ հաւ-
րն իմոյ Մխիթարին և մարն իմոյ Յասուկանին...

330ա ...Այլ և ըստացա զսուրբ Աւետարանս յիշատակ ինձ և ամենայն ա-
րեան մերձաւորացն՝ ազգաց և ազգայնոցն, նաև փոխեցեալ և հանգու-
ցեալ նախնի հայրապետքն մեր՝ տէր Բզնաւաթոս վարդապետն, տէր Յոր-
դանան արհիեպիսկոպոս, տէր Մերուն Եպիսկոպոսն, և զհայրն իմ զՄխի-
թար յիշեցէք |||:

Այլ և յիշեցէք զկենդանիքս մեր, որ բազում երախտիք ունին ի վերա
մեր՝ զհար զլուխ հարեղբայրն իմ զտէր Մարէոս քահանայն, և զկողա-
կիցն իւր զՀեղիկէն, և զսրգիսն զՎարդան քահանայ, և զԹաղէոս: Այլ և
զհարազատ եղբայրն իմ զՍաղոն, և զկիկնն իւր Խոնձգատայ, և որդիքն
իւր՝ Մխիթարն, Տաւաթիարն, Սաա |||| արեղէն, զԲզնաւաթոս, և միւս արե-
ղէն Ազարիէն:

Ընդ նմին յիշեցէք ի Քրիստոս գրիւն իմ զՆարդան, և զորդին իւր
զտէր Աաւէալ Եպիսկոպոս, որ տղա հասակաւ փոխեցաւ ի Քրիստոս և
մեզ կոծ եղև:

Արդ, գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ի թվականիս Հայոց Ջեթ. (1500),
ձեռամբ անարժան զծողի Յունան Եպիսկոպոսի...

* Տպված է «մեղաւ» (7):

330ր Գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ի երկիրս Վարդանաշատոյ, ի մերձակա գեղս որ կոչի Գեորգիմոն, ընդ հովանեաւ սուրբ Կարմիր Աւետարանիս, և սուրբ եկեղեցեացս, և սուրբ նահատակիս, որ ի ժամատունս է:

Յիշատակ է սուրբ Աւետարանս մարն իմոյ Ասովանին և հարն իմոյ Մխիթարին, ով որ որ հանդիպիք յաղաւթս յիշեցէք:

400

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երեան 7274

Գրիչ՝ Յովանէս վայր՝ Վարագ

ա

219ր ...Արդ, յա[ն]կ ելեալ կատարեցաւ սուրբ Աւետարանս ... ի հռչակաւոր և յաստուածաբնակ ուխտս Վարագ, ընդ հովանեաւ սուրբ և աստուածաղած նշանի և է. (7) աստեղեան սուրբ տաճարացս:

Եւ ես՝ թափուրս ի բարեաց գործոց Յովանէս սուտանուն արեղայ և գործովս խարերա, ընդ հովանեաւ սուրբ նշանիս կատարեցի զսուրբ Աւետարանս, մեղսամած մատամբս յօրինեցի, միթէ քաւի մեղս ի մարմնի:

Ի թվականիս Հանոց ՋԽԹ. (1500), ի հայրապետութեան տեառն Սարգսի, և մերոյ աթոռակալի սուրբ ուխտիս Վարագայ տէր Յովանէս եպիսկոպոսի, և ի թագաւորութեան սուլթան Ախմադի:

Արդ, աղաչեմ զմանկունսդ սուրբ եկեղեցոյ յիշեցէք ի Քրիստոս և ի սուրբ յաղօթս ձեր զյառաջ յիշեցեալ ստալլցող սորա՝ զաստուածատէր և զբարեպաշտ զՀալւէն, և զծնողքն իւր զՆուրադին և զԽարիս-Խարուն, զեղբարքն զՄուրատն և զԹուխմանուկն, և զբրւերքն զԱզիզ և զԽայ-Խարուն, և զառն իւր զՅովանէս, և զորդիքն իւր, և զգասերքն, ...որ ետ գրել զսուրբ Աւետարանս ի յարդար վաստակոց և ի հալալ բնչից իւրոց, զարդարեաց և եդ ի դուռն Տիրամայր Աստուածածնի տաճարի Աբարուց և սուրբ Միքանաւարի, յիշատակ բարի հոգս իւրո և ծնողաց իւրոց և ամենայն ազգականացն...

320ր Եւ արդ, ... յիշման արժանի արարէք և զիս զանարժանս՝ զՅովանէս զծողս, և զծնողիքն իմ՝ զՋանագիզն և զԽայ-Խարուն, և զպապիկն իմ զԱստուածատուրն, և զզայեակն իմ զԱզիզ-Խարուն, և զգարութեան վարպետըն իմ զՎարագետ քահանայ՝ սրբազան, առաքինի, և զհօրեղբայրքն իմ զՍտեփանոս կրօնաւոր՝ անյաղթ փիլիսոփա, և զԱղմուրչա, և զարհնօղըն իմ՝ զտէր Յովանէս եպիսկոպոս, և զվարդապետն Թադէոս, և զհոգևոր զհայրն իմ զոսկերիչ Ասպանանջէն, և զեղբայրքն իմ զուսթա Ատոմ ճարտա[րա]պետ, և զՎարագետ, և փոխեցեալն ի Քրիստոս զԻրիզոս, և զեղբարորդեակ իմ զԱբիսողոմ ստընդէա՝ զեռարոյս ծաղիկ, և զկենդանիք և զհանգուցեալքն, և զայնոսիկ, որ ի վերայ մեր երախտիք ունին ի հոգևորն և ի մարմնաւորս... Եւս առաւել յիշեցէք ի Քրիստոս զարուեստի վարպետն իմ զՍուրբաս:

բ

249ր Քրիստոս աստուած քո փրկական շարչարանօրդ ողորմեայ մեղաւոր զժագրիս և Խալայ-Խարունին, ամէն:

401

Շ Ա Ր Ա Կ Ն Ո Յ

Ղ. Ալիշան, «Հայկարան»

Գրիչ՝ Առաքել վայր՝ Խարաիշարոյ վանք

...Ի յամուրս Չմշկաձագի, ի հռչակաւոր անապատս Խարաիշարոյ՝ ի համալսարանս, ընդ հովանեաւ Աստուածածնիս և սուրբ Կարապետիս և սուրբ Սարգսիս, առ ոտս երջանիկ Ստեփաննոս վարդապետիս...

402

Գ Ա Ն Զ Ա Ր Ա Ն

Ա. Սիրմէան. Յուցակ Հալպի Ա, 71, էջ 151

վայր՝ Հալպալ

680

Յինն հարիւր Հայոց թուական Քառասուն* և ինն քսկսեալ նոր ամ (1500) Մովսես վարդապետն և ես՝ ծառայն՝ Եկայք յաշխարս Արեմտեան, Ձի տենչացաք սուրբ Յարութեան. Եկեալ հասաք տունըս Շամեան՝ Հալպալ քաղաք՝ ի շահաստան: Հանդիպեցաք ուրախութեան Եւ ցնծացաք հոգով լըման, Ձի նոր շինեալ էր սուրբ խորան Յանուն սրբոց քառասուն մանկան, Այլ և զխորանն Մարունեան, Նոյնպէս զազգին ըզհոռոմեան: Ձսոքա շինեալ էր զամենայն Աստուածատէր ըռայիս Յիսայն. Այլ և իւրցեր հանգրստարան՝ Ի դալ հիւրոցն ատարական, Ձի հանգիցեն խաղաղական. Հանդերձ զբաստիւքն իւրեանց, որ կան: Շինեաց զարպաս թագաւորական, Որ ժամատեղ էր ամառան՝ Քահանայից տեղ հանգրստեան, Ձի վայելին խաղաղական: Աստուած պահէ զպարոն Յիսեայն, Ձինքն և ըզղիւրքն զամենայն, Որք ի յայժմուս կենդանի կան Ի որք ննջեցին ի հոգ տապան:

* Քնարում՝ «ևս» (40):

403

Մ Ա Շ Տ Ո Յ
Փարիզ 52, ՄՏՄ

Գրիչ՝ Յովանէս Եգրենկացի
վայր՝ Իստանբուս գիւղ

233 Գրեցաւ ձեռնագրութեան գիրքս Անկուտիեայ, գիւղն Իստանբուս, ի դուռն սուրբ Աստուածածնին, ձեռամբ Յովանէս Եպիսկոպոսին Եգրենկացոյ, որ զԱնկուտիայ շատ վշտի և շարշարանաց հանդիպեցայ, ով կարդալով կամ արինակելով զգիրքս զայս մի բերան զողորմիս տայ... գրողին հոգոյն Յոհաննէս Եպիսկոպոսին... Այլ յիշատակ է գիրքս և վայելումն Նիկողայոս Եպիսկոպոսին, գրեցաւ ի թվիսն ՋՃԽԹ. (1500):

404

Շ Ա Ր Ա Կ Ն Ո Յ
Երևան 1579

ա

Նկարիչ՝ Աբրահամ

209բ Թվ. ՋԽԹ. (1500):
Ձանարժան Աբրահամ Նկարիչ գրոյս յիշեա, ո՛վ սուրբ Եղբայր, ի տէր Յիսուս Քրիստոս*:

բ

Մի մասի գրիչ՝ Ղուկաս

276բ Ձսակաւ աշխատողս մէկ տետրիս Ղուկաս մեղաւոր յաղօթս ձեր յիշեցէք, ո՛վ սուրբ ընթերցաւորք, և զԴրիգոր աբեղայն՝ գրող այսմ Շարակնոցիս յիշեցէք ի Քրիստոս, որ երիտասարդ տիաւր վախճանեցաւ և Եթող մեզ կսկիծ բազում:

405

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն
Երևան 7771

Գրիչ՝ Մելիքեթ

...Արդ, գրեցաւ սուրբ Աւետարանս այս ձեռամբ Մելիքեթի անիմաստ և ախմար գրչի... ի մեծ թուիս ի յեղանական շրջագայութեան արեգական ստորիշիւք երկնաշու ճանապարհաւ յերկնից յերկիր հայելով, քստ արարչութեան շափեալ յԱղամայ մինչև ցայսր ամբ ՅՊՂԹ. (6899), իսկ

* Գրված է Քրիստոսի պայծառակերպության նկարի ստորին մասում: Խաչափայտի աչ և ձախ կողմերում նկարված են ձեռագրի ստացողների պատկերները: Ձախ մասում նկարված է հասակավոր մի հոգևորական, որ է «Տէր Վանական ստացող գրոցս», աչ մասում նկարված է «Քումայ դպիրն՝ Եղբայր նորին»:

ի հայկազանց թուականիս ՋԽԹ. (1500), ի դառն և ի շար ժամանակիս, որ կանք ի մէջ վշտի վասն բազում մեղաց մերոց:

298բ ...Յիշեցէք ի սուրբ յաղաթս ձեր զաստուածասէր և զբարեմիտ Խաչատուրն, և զկողակիցն իւր զՍալշուկն, և զորդիսն իւրեանց զՄխիթարն, զՍտեփանոսն, զԽուրաբալսն, և զգուտորն իւրեանց զՉիչաֆն, զՍալամն և զՍուլտանն, և զՇահումն, և զծնողսն իւրեանց՝ զԱբրահամն և զՍուլտան-Մելիքն, և զԵղբայրն իւր զՅոհաննէսն:

Գարձեալ յիշեցէք ի Քրիստոս զԿարապետ բահանայն և զԵղբայրն իւր զՄարտիրոսն... Եւ որ յանդգնի և ծախէ կամ գրաւէ՝ զպատիժն ընդ Յուդայի առցէ, այլ կացցէ և մնացցէ [սա] ի ձեռն Կարապետ բահանային:

406

Ա Ն Յ Ա Յ Տ Ձ Ե Ռ Ա Գ Ի Ր
Ղ. Այլշան «Սիսական», էջ 76

Ոմն յիշատակագիր

Յովաննէս արեղէն մարտիրոսացաւ ի գեօղս որ կոչի Գրախտիկ, ի դանութեան Ալվանդ փաթշահին, թվ. ՋԽԹ. (1500):

407

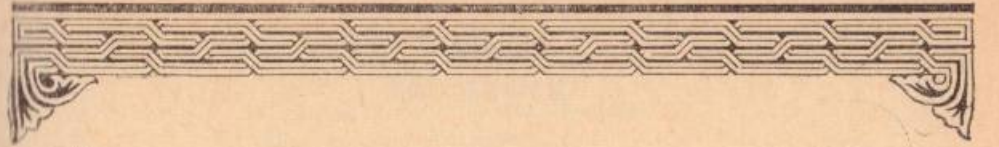
Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն
Ա. Սիրմէեան, Ցուցակ Հայէպի Ա., 30, էջ 68

339բ Յայսմ ամի առի զսուրբ Աւետարանս, որ էր թվականս ՋԽԹ. (1500), ի ժամանակս քրիստոնասէր թագաւորիս Ալատուլի, որ խիստ սէր և շաղաւթ ունի ի վերայ հայ ազգացս՝ աստուած զինքն ընդ երկայն աւուրս առնէ և զիւր շարկամն խափանէ և զխաւարէ, և արհնէ աստուած զիւր թագաւորութիւնն, ամմէն:

Հ Ա Վ Ե Լ Վ Ա Ծ

Ա.

ՓԵ ԳԱՐԻ ԿՈՐԱՀԱՅՏ ՀԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆՆԵՐԻ

408

Ժ Ո Ղ Վ Ա Մ Ո Ւ

Երևան 732

Գրիչ՝ Յովհանէս Համշինցի

221բ Զսակաւ գիծս գրեցի
 Եպիսկոպոս Համշինցի
 Զայս անպիտ[ա]ն յամենայնի,
 Որ Յովանէս անուն կոչի,
 Յաւաբ նեղեալ յայս յաշխարհի,
 Գառն և դժնեայ և անբարի
 Միտքս փութով ի շար գիմի,
 Եւ ի բարոյն յոյժ հեռացի,
 Ու ահեղ աւուրն |||
 Իմ գործոց ինձ պատրաստի:
 Թվ. ՊՄ. (1401):

409

ՄԱՏԵԱՆ ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԵԱՆ ԳՐԻԳՈՐԻ ՆԱՐԵԿԱՅԻՈՅ

Երևան 5597

258բ Ես Յովանէս կրօնաւոր, Թումաս ոկլ. (նսկերի՞չ), Կիրակոս կրօնաւորքս վերստին թափեցար զսուրբ նշանն Գեարգեղ, բերաբ ի սուրբ Եղիշէի ուխտն՝ ի վարդապարկէ վանքն, առ երջանկաշնորհ կրօնաւոր առաջնորդն սուրբ վանիցն, և հաւուր չիշատակ սուրբ Գէորգայ և սուրբ Եղիշէի, ի կործանման պիղծ Քամուրին՝ ՊՄ. (1401) թվականին, և սպասու կացար մեք սուրբ Սբանչելագործ նշանին՝ մինչ ի մահ: Ով ոք հանցէ կամ գողացցէ զսուրբ և կենսատու խաչն, մասն և պատիժ Կայնին և Յուդային առցէ, ամէն*:

* Այս հիշատակագրութիւնն բնօրինակված է ժէ դարի ձեռագրով: Սկզբում ունի «Թվ. ՊՄ. (1359)-ին», իսկ վերջում՝ «Յայսմ տարոյս Մարտիրոս կրօնաւոր բազում շարչարանօք մարտիրոս եղև, ի ՊՅ. (1359) թվ.» հիշատակագրութիւնները, որոնք արտագրվել են, հավանաբար, ևսխագազափար օրինակից:

410

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երևան 7679

Հևտ. ստացող՝ Աւագ-Տիկին

276բ Ես՝ Աւագ-Տիկինս՝ դուստր Եմինի, գնեցի զսուրբ Աւետարանս ի հալալ ընչից իմոց և ետու զսայ Հոգևոր որդոյն իմոյ Յովանէս Իրիցու, որ անւամբ յորջորջի Անեցի. և ետու զսա յիշատակ ինձ և ծնողացն իմոց՝ հարն իմում Եմինին և մարն իմում Խաթունին, և Հանուն, և ամենայն արեան մերձաւորացն, որ չիշէ զիս և զն[ն]ջեցեալսն իմ: Ի թվ. ՊԾ. (1401):

411

Ճ Ա Ռ Ը Ն Տ Ի Ր

Երուսաղէմ 3229

Գրիչ՝ Ներսէս վայր՝ Գամաղիէլի վան՛

934 Յանկացող եղեալ սրբոցս և դրոցս հաւատ||արիմ ծառայն աստուծոյ Ասատ միայնակեացն...

Արդ, Ասատ միայնակեացս ետ գրել զգիրքս զայս յիշատակ հոգոյ իւրոյ, և ծնողացն՝ հօրն Ամենին և մօր Խանդին, և եղբարն Սիմէոնին. և ամենայն արեան մերձաւորացն՝ կենդանեացն և հանգուցելոցն ի Քրիստոս, ամէն:

Արդ, գրեցաւ զիրքս այս ձեռամբ մեղսամած և անարժան ծառայիս աստուծոյ Ներսէս վարդապետի, ի դուռն ընդ հովանեալ Գամաղիէլ առաքեալի, ի թվականի հայկազեան տումարի ՊԾԱ. (1402), ի բռնակալութեանն այլասեռին՝ արեանարբու Քամուր-Վանկին, ի կաթուղիկոսութեանն Ընդուտունեաց նահանգին տեառն Գարի հայրապետին, և սուրբ ուխտիս առաջնորդութեան Ստեփանոս եպիսկոպոսին:

Այլ գովելի և ցանկալի,
Որ սիրտ ունի բարով իլի,
Հեղ և խոնարհ, երկիւղալի,
Աստուածասէր յամենայնի,
Եւ Հայրապետ արեղայի՝
Զխաչն բարձեալ զՔրիստոսի,
Ներսէս սիրող տեառն Յիսուսի,
Եւ հետևող նորին շաւղի,
Վարդան ժրաջան և գովելի
Մարմնով յերկրի, մտօք յերկնի,
935 Եւ Մկրտիչ փոքր երիցուն՝

Սպասաւորի եկեղեցոյն,
Ստեփաննոսին պսակ անուն՝
Սիրտ սուրբ ունի հրեշտակական,
Պետրոս անուն սարկաւաղին
Եւ սպասաւոր սուրբ սեղանին,
Աստուածատու մեր տնտեսին՝
Զցանկալի մեր մուղղասին,
Քաջ և արի ժիր մըշակին՝
Որ Խաչատու անուն կոչին,
Կրսերագոյն սարկաւաղացն՝
Երկուց Գարին, Ստեփաննոսին,
Եւ համօրէն միաբանիցս՝
Ամենեցուն ի միասին,
Բազուկն հօր, աջն անեղին
Յաւէտ անփորձ պահէ զսոսին:
Ո՛վ սուրբ մանկունք նոր Սիոնի,
Որք հանդիպիք այսմ գրի՝
Խնամս արէք այս սոփերի,
Որ է գրախտ պտղով իլի.
Զայս ձեզ սեղան պատրաստեցի,
Որ կերակրիք յամենայնի
Սուրբ քահանայք սիրող բանի,
Սարկաւաղունք յոյժ գովելի,
Նայ և ժողովք ամենայնի՝
Առհասարակ փոքու, մեծի,
Հայցեմ ի ձէնջ բանս բաղձալի
Պարգևս ինձ տալ զինչ աղքատի,
Ոչ արծաթ և ոչ ոսկի
Զինչ անցաւոր պէտք, որ լինի,
Այլ արարէք զիս արժանի
Վասն միոյ տէր ողորմի,
Զի թէ յիշէք զմեզ ի բարի
Տէրն ողորմած ձեզ ողորմի:

Աստանար անգեալ յերկիր առ սուրբ դարչապար ոտից ձեր, ո՛վ դասք երանելի սրբասէր և աստուածասէր քահանայիցդ և ժողովրդոցդ, յիշատակ զստացող դրոցս զԱսատ միայնակեցն, և զիւր ծնողսն, և զՆերսէս գրիչս, և զիմ ծնողսն, և զվարդապետքն մեր զՅովհաննէս և զԿիրակոս. և աստուած զձեզ յիշէ, ամէն:

Գրիչ՝ Գրիգոր Խլաքեցի
վայր՝ Մատենվան (մերձ ի Խլաք)

ա

Փառք ... որոյ ցանկացող եղեալ նրչանիկ քահանայն Կարապետ անուն, որ միայնացեալ էր յամուսնոյն իւրոյ միով պատանեկաւ, և էր նա երիտասարդ հասակաւ և բարի բնութեամբ և բարուք: Ուստի շարժեալ ի սէր աստուածային գանձուցս և ջանաց ստանալ զանառիկ մեծութիւնս և զգանձս անկողոպտելի, ի վայելումն անձին իւրոյ և դեռաբոյս պատանեկին Ընդառապելիսն, և յետ աստեացս յիշատակ բարի հոգւոյ իւրոյ, և ծնաւզաց իւրոց՝ Հայրապետին և Խասխարունին: Եւ ես յետինս բանասիրաց և արուպս կարգաւորաց Գրիգոր պիտակ անուն խնդրոցս բանի, տեսի զեռափափաք սէր և զջան սրբասնեալ քահանային, զոր ունէր հետ սուրբ Աւետարանիս, մոռացայ զտկարութիւն անձինս զպակասութիւն աչաց լուսին և ձեռնարկեալ զրեցի զսուրբ Աւետարանս ընդ հովանեաւ ամենամաքուր սուրբ Աստուածածնի ի վանս Մատենվանի, մերձ Խլաքայ՝ մայրաքաղաք Բզնունեաց գաւառի, ի հայրապետութեան տեառն Կարապետի ընդհանուր կաթողիկոսի և մերոյս նահանգի տէր Գալի Աղթամարայ կաթողիկոսի: Իսկ յաշխարհակալութեան նետողաց ազգին միւր Յամուսին և զարմից և զաւակից նորին: Եւ զրեցաւ սա ի թուականութեանս Հայոց ի ՊՄԱ. (1402) ամին: Արդ որք հանդիպիք սուրբ Աւետարանիս տեսանելով կամ ընթեռնելով կամ գաղափար առնելով ի պէտս օրինակի, յիշեցէք ի Քրիստոս զստացող սորա զԿարապետ քահանա, և զծնաւզան իւր զՀայրապետ և զԽասխարուն, և զեղբարսն Կարապետին ստացողի սորին, և զգեռաբոյս պատանին զԸնդառապելիսն, որոյ անուան զրեցաւ սուրբ Աւետարանս ի սփոփանս սրտի, ի պահպանութիւն Ընդառապելս պատանեկի, որ ի մարէն որք մնաց ի տիս համրակին, որոյ տէր Աստուած վայելել տացէ ընդ երկայն աւուրս ի սպաս պաշտման աստուածաբարբառ աւետալուր հրամանացս, վասն որոյ հայցեմ յաստուծոյ հասանել Ընդառապելիսն ի կարգ աստիճանի քահանայութեան, ունել զսուրբ Աւետարանս սուրբ ձեռուք և ամբիժ վարուք արժանապէս քաղաքավարութեամբ և անարատ սրբութեամբ, անսասան կենօք և երկար ամաւք՝ մինչ ի խորին ծերութիւն պահել զԿարապետն և զԸնդառապելսն ընդ պահպանութեամբ և վայելչութեամբ սուրբ Աւետարանիս: Հայցեմք ի տեառնէ աստուծոյ սոցին զԱւետարանս վայելել և զօրութիւն Աւետարանիս զխօժա Բենիամին և զժազկեալ որդին իւր զխօժա Կարապետն պահեսցէ անարատ ողով և մարմնով, նաև զեղբարս իւր զմահտեսի Աստուածատուր, և զժազկեալ զաւակն իւր զխօժա* և զնոսին անսասան պահել ամէն և եղեցի:

Գովեստ տացուք հաւր անեղին,
Եւ միածին նորին բանին.
Բամից համայն արարողին
Հոգւոյն սրբոյ զարգարողին.
Ի յախտածէտ անձնէ յետին
Որ սպասաւոր կոչեմ բանին՝
Գրիգորիէ անվարժ անձին,
Թմբբեալ մտաւք յախտս կրկին,
Որ ետ ինձ կար տկարս անձին,
Ու զգիմն ու զնուն հասոցց ի մին
Բամեալ զբոլորս որ ի միջին
Գիմն առաջին և նուն յետին.
Ինձ երանի հազար ընդ մին
Որ և տեսի զաւարտ սորին:
էն է գիտակ՝ տէրն ամենին,
Որ այն գրիչն է առաջին
Որ զբնն եհան յԱբրահամին
Ի՛ եհաս յաւարտն որ գրեալ էին,
Քառսուն երկու ար ամենին
Տառս զրեցաւ աստուծային**:

Կազմող՝ Սարգիս

Զստացաւ սուրբ բուր[աստա]նիս զՍարգիս մականուն ||| յաղաթս յիշեցէք ի Քրիստոս. ||| ծնաւոր և ազգակա[նաւր և] արեա[ն մ]երձաւորաւք աղ[աշեմ] ի տէր, ընդ նմին զհոգևոր եղբարքն իմ զտէր Ալեքսանոս աղաշեմ յիշել ի տէր ||| աղաշեմ որ զՅովաննէս քահանայն, որ տղայ հասակաւ փոխեցաւ ի Քրիստոս աղաշեմ յիշել, ըստ սոցուն հիշմամբ արժանի առնէք զՅովաննէս կրանաւորն, որ բազում աշխատեալ է վասն պատճառի սուրբ [Աւետարան]իս:

* Անվան լրացման համար տեղ է թողնված:
** Ժն գարի հիշատակարաններ Ա մասի № 23 հիշատակարանը սրա մի փոքր մասն է, որ քաղն էինք «Հանգես ամսօրեայ»-ի 1917—1918 թ. 59 էջից: Այս ձեռագրի հիշատակագրություններից է նաև № 29-ը, որ վերցրել էինք Ս. Հայկունու «Բագրևանդ» ուսումնասիրությունից (էջ 229—230). հրատարակիչն այստեղ հայտնում է, որ «ավետարանի վերջում ընդարձակ մի հիշատակարան կայ, զոր ժամանակ շեմ ունեցած օրինակելու: Հիշատակարանն ամբողջությամբ սպառնում է եղել «Բանասէր»-ի 1905 թ. թիվ 4-ի 99—100 էջերում, որ մեր աչքից վրեպել էր ժամանակին:

Կաղմեցաւ ձեռամբ Սարգիս /// յիշել ի տէր:
Քվիս ՊԾԱ. (1402) էր, որ կաղմեցաւ /// անց Ի. (20)-ին և Քրիստոսի
փառք յաբիտեանս...

414

ՈՍԿԵՓՈՐԻԿ — ՀԱՒԱՔԱՅՈՅ

Վիեննա 705, 2. Ոսկեան, Ցուցակ, էջ 236—238

Գրիչ՝ Յակոբ վարդապետ
վայր՝ Անձնանապատի վանք

ա

430ա— Զոր և ես ծանրարեո ոգի գլուխս մեղաւորաց /// և բազում արքինակ
440բ ամենայն /// նաց, որ մարմնով կենդանի /// ցեալ և կենաւք ոչ անարատեաւ
սոսկ անուամբ Յակոբ վարդապետ, զոր յոյժ ամօթ և նախատինք է ինձ
զախրական անուն առ իս յորջորջել, զի զգիմակն գործեցի և ոչ ունիմ պա-
տասխանի յահեղ աւուրն դատաստանի: Վասն այսորիկ վաղվազակի յամե-
նայն սուրբան դիմեցի, որ սիրելի են Քրիստոսի, և են առ նա ի հանգստի, է
որ կարդալով, է որ գծագրելով և է որ աղաչելով, զի զարդարադատ դատա-
ւորն իմ զՅիսուս Քրիստոս յողորմութիւն շարժեացեն ընդ պարտապանիս
բազում քանքարացն շահից: Զի յոյժ փափագէի զհիացական վարս և գա-
ռաքինութիւնս սրբոց հարանցն և զաստուածազգեաց լուսաւորչացն զպատ-
մութիւն ի մի հաւաքել, <մեղաւոր և անարժան ձեռք գծագրէի> զի
անուշահոտս ի մէջ հովտաց ի շահ և յօգուտ լսողաց և կարդացողաց, և
առաւել կրանաւորաց աստուածասէր անձանց և փափագողաց: Եւ կամէի
զի մեղաւոր և անարժան ձեռք գծագրէի, զի առաւել արհնէի ի նոցանէ
զհոգեւոր /// բայց տկարութիւն մարմնոյս յաղթեաց փափաքանացս և ոչ
կարացի այժմ գծի /// արժանանալ, վասն որոյ զքեռորդին իմ յորդորեցի ի
համբաւութեան ժամու՝ Աստուածառուր կոչեցեալ: Եւ ետու գրել զայս
արեգակնափայլ բուրաստանս զանրիժ և զանարատ զա[յ]րիացելոցն
Աստուծոյ, որ են սկիզբն կենաց ճանապարհին և բացօղ մտիցն առա-
գաստին, նախ եւ յառաջ զպատմութիւն մեր Լուսաւորչին, և զհետ նորա
զնշխարացն սուրբ Կարապետին, և զամենայն սրբոց դասին զբանքն եւ
զգործքն ի միասին, զԼ'նթհանրական թուղթ ներսէսին, և զկտակ որդւոցն
Իսրայէղին, զՈվասափին, և զԱնտոնի, զՊարսամայն, և զՊօղոսին, զար-
բա Մարկոս ճգնաւորին, զայլոց բազմաց զհետ նոցին: Եւ կոչի զիրքս այս
Ոսկեփորիկ, որ է յցեալ անապական գանձիւք, և բարի արքինակաւ միշտ
զբարին դիտել ի հրաւիրումն առ աստուածասիրաց անձինս, զի ծուլիցն
զարթուցիչ է և յանցաւորացն յուսով յորդորիչ, և առաքինեացն կրկին
ուսուցիչ է, յերկրէ յերկինս ի վեր հանիչ, ընդ հրեշտակացն պարակից:
Եւ արդ աղաչեմ զձեզ յետինս ի բանասիրաց, ո՛վ մանկունք նոր Միոնի,
հոգեւոր հարք իմ և եղբարք, կրանաւորք և սուրբ կուսանք, քահանայք և
աշխարհականք, բարի կարդացողք և աստուածասէր լսողք՝ զՅակոբ
կրտսեր և զտրուպս ի վարդապետս յիշել բոլորով սրտի առ Յիսուս բա-

րին ի կարդալոյն ժամանակին, այլ և զերախտաւորքն մեր՝ զուսուցիչքն
և զհանգուցիչքն: Եւ առաւել զաստուածապաշտ ծնօղքն մեր զԱռոմ և
զՎրել, և զհօրեղբայրն մեր զՅովաննէս կրօնաւորն: Աղաչեմ, աղաչեմ սի-
րովն Քրիստոսի, սոցա ամենեցուն խնդրեցէք մեզաց թողութիւն, և եղ-
բօրն իմոյ Վարսաիւն, դուռն վերին առազաստին բացցի նոցա յօրն վերջին,
այլ և դասուցն աշակողմին, սոցա լիցի մասն և բաժին, կարդացողին և
լսողին, և ողորմի ասացողին: Գարձեալ զլսող բանին հոգեշահ խրատին,
սիրովն արարչին և իւր հրամանին Գրիգոր կրօնաւորին մաքուրն ի յոգին,
որ յոյժ ցանկացող եղև այս սուրբ գանձարանիս, զի գամէն զթուղթ գրոց
սա պարզեկեաց և յաւգնական եղև մեր աղքատութեան*, զի մասնակից
լիցի սրբոցն հանդիսի, զի օգնական և կցորդ եղև մեր աղքատութեանս,
զի գամէն թուղթ գրոցս սա պարզեկեաց և յորդորեաց զմեզ ի սորա վաս-
տակս ի գրել և ի յանգ հանել և բազում օրինակաց ի մի ժողովել: Զոր և
հացեմ ի տուղէն բարեաց՝ յամէնառատ ձեռացն Յիսուսի, զոր փոխա-
նակ այս նամակի զիւր վերջին օրինակն առնէ ի բարի, հոգւով և մարմնով
լիցի պարակից ընդ Լուսաւորչին և ընդ շառափողին: Այլ և զբարի ծնօղքն
սորին զԼուսէր և զՀաւոց/// և զամենայն արեան մերձ/// Աստուած իւր
արքայութիւն/// առնէ եւ ընդ սրբոց /// եսցէ: Այլ և /// գրոցս զԱստուա-
ծառուր/// յուսումն վար/// մանկութեան ար/// յիշման և աղաչեմ /// աղիւր
խոշորութեան եւ սխա/// զի առաջին էր, զի ամենայն զոր /// զայլութեան
յուր է և անկատար, վասն այսորիկ անպարսաւ մնացէ, զի ԺԶ (16)
ամաց է: Գարձեալ յիշել ի բարին աստուած զծնօղքն զծողին զԱռոմ և
Շմաւոն, և զքոյրսն նորա Գոնար և զԽոնդմէլէ՛՛՛, և այլ ամենայն իւրեանց
նախնօքն և/// ցելօքն ի բարին Յիսուս, լինել նոցա արժանի աշակողմա-
նքն դասի, յարքայութեանն տեղի: Եւ առաւել զմաքրամիտ ոգին զԿիրա-
կոս կրօնաւոր, որ օգնական եղև զրութեան կտակիս, զի մասն և բաժին
ունիցի ընդ Յովասափ արքայի: Գարձեալ գծագրեցաւ սուրբ մատեանս ի
թուականի Հայոց Պ. և ՄԲ. (1403) ի ցանգալի յանապատիս/// (անունը
չնշուած) որ ի յըռամկաց բառից ասի/// (չնշուած): Ընդ հովանեաւ աս-
տուածքնիկալ սուրբ Նշանիս, ի դուռն սուրբ մօրն լուսոյ և այլ սուրբ եկե-
ղեցեացս, ի հայրութեանն Կիրակոսի/// և զգրելն մեր/// Աստուած գամէն-
առատ բա///ին. ի կաթու///ոյ նահանգիս/// ի բունակալութեան ///տութեան
ի վերայ ամենայն/// ամուրի, որ տիրեաց ///լից զոնէն մինչև ի գու///
յարեւմուտս ի հիւսիս, ի հարաւ ամենայն ցամաքաց /// ընկաց/// զի բօան
ամ է, որ Աստուած ///եալ է զսա ի վերայ աշխարհաց ան/// օրօք և միա-
բան ընգերօք /// ժողով մի հաւաքեալ որպէս ///մս մարախաց, զի գամե-
նայն երկիր բլուր արարին և տասպաման աւերեցին մինչև ի Կազբիական՝

Սպանանելով և գերելով,
Չառ և զապուր ժողովելով,
Չըստնտեայս քարի տալով,
Եւ զծնօղսն տանջելով,

* Հրատարակիչը հայտնում է, որ վերջին բառերի («զի գամէն... աղքատութեան») վրա
գիծ է քաշված:

Ջերկիր արեամբ ոտոզելով,
 Վասն մեղացն որ գործելով,
 Յահէ նոցա սասանելով,
 Բազմաց հոգիքն հլանելով
 Եւ ի մեղացն ոչ դառնալով,
 Այլ որ մնացին աւերելով,
 Անթիւ շարիս յոյժ գործելով,
 Ժամ և զաղօթս մոռանալով,
 Ի գինաբրուա բորբոքելով,
 Ոչ թէ ոամիկք զայս առնելով,
 Այլ զլուխք հօտիցն որ նստելով
 Եւ մարմնոյ կարիքն յոյժ խնդրելով...
 Զհոգոյ մոռանալով,
 Եւ զանցաւորս սիրելով,
 Յանանց կենացն զրկելով:

Եւ թէպէտ այս սուր և գերութիւն, մահ և մորեխ, որ զամենայն աշխարհ տապալեաց և ամալի արար, ոչ դարձաք և ոչ սարշացաք ի սովորական մեղացն, այլ ինամով ի նոյն շարիսն մնացաք: Իսկ ողորմած Աստուած ներողութեամբն իւրով զգաւառս Բաշտունեաց և զժողովեղբայրս քաղաքովք իւրեանց յայս աստուածասաստ նեղութենէս, որ բազում էր և ոչ մի՛ պահեալ, աստուածային աշն նախախնամական յամենայն է, քանզի բազում գերիք օտար և թափառականք առ մեզ եկին յամենայն աշխարհէ, լիացան և ոչ գերեցան: Եւ ես՝ ծանրաբեռն ոգիս, ամենայն արարածովքս իմ արարչին երկիր պազանեմ, որ զայս ամենայն առ մեզ տնօրինեաց և զապագայն եմք ի յինքն անձին:

Բ

31ա Քրիստոս աստուած, Լուսաւորչին շարշարանաւք և բարեխաւսութեամբ ողորմեա ստացողի և յարմարողի սուրբ գրոց Յակոբ վարդապետին, և Գրիգոր կրավ նաւ յորին, և միւս անգամ քո զալստեանդ մասնակից և արժանակից արա զսոսա Լուսաւորչին մերոյ Գրիգորի, ծնաւդաւքն և ամենայն աղգականաւք:

Գ

114ա Ես անարժան Յակոբ սոսկ անուամբ վարդապետս քո բանից սիրոզս և քո սիրոյ փափագողս զայս փոքր փանաքի բանիկ զաղաչանս գրի, որ ցուցի աստ, որ դու զիս իմ ծնաւդաւքն յիշես առաջի Քրիստոսի, և զԳրիգոր կրօնաւորին, որ սուրբ գրոցս աւժաիք և ձեռնառու եղաւ, և զԹաւմայ՝ միայննակեցացն զօղջախոհ՝ ոգին, որ զարիւնակն շնորհեաց, և զիս զբազմամեզ զրիչս յիշես ի Քրիստոս:

Գրիչ՝ Աստուածատու

Դ

151ա Յորժամ կարգար զՈսկեփորիկս,
 Դուք յիշեցէք զԱստուածատուիկս,
 Որ գրեցի զսուրբ գանձիկս,

Հրամանաւ իմ վարդապետիս,
 Ի տղայութեան ժամանակիս,
 Ի դուռն սուրբ Աստուածածնիս,
 Ի վանքս մեծ Անձնապատիս,
 Ընդ հովանեաւ սուրբ Նշանիս:

Ե

50ա Ով եղբարք անմեղադիր լերուք վասն սղալմանց, զի օրինակն ի ջուրն անկեր ու երկու ներքին լուսանցքին յիրար կպեր:

Զ

380բ Քրիստոս Աստուած, քու սուրբ ծնողի բարեխօսութեամբք ողորմեա ստացողի գրոց Յակոբայ վարդապետին, և իւր ծնողացն, և ինձ գրողիս՝ մեղապարտ Աստուածատուոյ, և իմ ծնողացն Առօմու, Շախարի, Գոհարի, և ամենայն նախնեացն իմ, և միով ողորմիւ աստուած-ողորմի ասացէք, որ Աստուած զձեզ յիշէ յիւր երկնից արքայութիւնն, ամէն: Այլ և սխալմանցս անմեղադիր լերուք, զի էր շոք, և ճանճ, և շոյտ ձանձրանայի ի գրեյն, ու այս առաջին գիր է, անմեղադիր լերուք:

415

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երևան 3784

12բ Եւ Չարիբէկ, ամուսին իւր Մայրիամ, և ծնողաց իւրոց, ձեզ և զմեզ յիշէ աստուած, նա յիշէ որ դատի:
 ԹՎ. ՊԾԲ. (1403) [գր]եցաւ, նաւասարդ*:

416

Ժ Ո Ղ Ո Վ Ա Մ Ո Ի

Երևան 2382

Գրիչ՝ Գրիգոր Տաքեացի վայր՝ Տաքե

Ա

306բ Փառք փրկչին Յիսուսի, և յիշատակ գրչիս Գրիգորի՝ պիտականուն վարժապետի, ամէն:

Բ

Զստացող սորին գտինեղբրալոյս մեծ վարդապետն Հայոց Յովնանէ՛ Արտանցի, և զիս՝ սակաւ աշխատողս Գրիգոր սպասաւոր նմին, աղաչեմ զձեզ յիշել ի տէր, ամէն:

* Արան նախորդում է Գրիգոր երեցի որդի Սարգսի հիշատակագրությունը՝ Ավետարանին միտարանելու մասին, որը վերջանում է «...Աստուած թողու Սարգիսայ ու զիւր ծնողաց մեզք, ամէն» նախադասութեամբ. անմիջապէս հետո սկսում է Չարիբեկի այս հիշատակագրությունը:

ԹՎ. ՊԾԲ. (1403) գրեցաւ վերջին գիծս ընդ հովանեաւ սուրբ Առաքե-
լայս միաբանից ուխտիս Տաքեայ*:

417

ԱԿԱՄԳԻՐՔ ԱՌԱՔԵԼԻ ՍԻՒՆԵՅԻՈՅ

Բ. Կիւլեպեան, Յուցակ
Անկիրիոյ 148, սրուն. 737

Հեղինակ՝ Առաքել

Ես տէր Առաքեալ անձամբ տառապեալ, վասն իմ հայեցեցէք, ընթեր-
ցողք, տեաննէ վթողութիւն. զեղբայր իմ Բարսեղ քահանայն անմեղ և
զհայրն իմ Գաւիթ յիշեցէք յաղաւթս ձեր զարեղ: Եւ որ զմեզ յիշէ ի յուրից
սրտէ՝ ծաղկալից պսակ ընկալցի յաստուծոյ մերմէ:

Թիւ Հայոց մեծի ութ հարիւր տարի յիսուն ու երեք (1404) ամ էր մը-
տեալ, որ զայս բանս գրեցի Աղամ ու Եւայի:

Արեանարբու գաղան գիս խոցեալ էր մինչ ի վաղճան:

418

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երևան 10169

Հետ. ստացող՝ Ղազարա

313բ Զվերջին ստացող սուրբ Աւետարանիս զՂազարա քահանայս, որ գնեաց
զսայ ի հալալ ընչից իւրոց, ի վայելումն անձին իւրոյ, և յիշատակ ծնո-
ղաց իւրոց՝ հարն Առաքելի՛ն և մարն իմ Ուալուի՛ն, և ամենայն զարմից
իմոց՝ կենդանեաց և հանգուցելոց: Եւ որք կարգայր կամ արիւնակէք
յիշեցէք ի մաքրափայլ աղաւթս ձեր զմեզ և զմեր ծնաւդսն, և յիշողք
արհնեալ յիշիք յաստուծոյ, յամենայն սրբոց և ի մէնջ, ամէն: ԹՎ. ՊԾԾԳ.
(1404):

419

ՄԵԿԵՈՒԹԻՒՆ ԱԻԵՏԱՐԱՆԻ ԵՊԻՓԱՆԻ ԿԻՊՐԱՅԻՈՅ

Երևան 4750

Գրիչ՝ Ստեփանոս Արտամետցի

137բ Մեր յետինքս ի կարգաւորաց Ստեփանոս Արտամե[տ]ցի և Յովանէս
Շարախեցի տեսաք զայս ծաղկազարդ և հոգեշահ գիրկս, և ցանկացաք
կարգաւորաց յիշման, և գրեցաք զյիշատակս զայս: Եւ դարձեալ, երես
անկեալ աղաչեմ զգասս լուսերամ քահանայիցդ, որք հանգիպիք կար-

* Չեռագիրը, որ ստվարածափալ մի ժողովածու է տարբեր նյութերի, ընդօրինակված է
Գրիգոր Տաթևացու կողմից Հովհան Որոտնեցու համար. ուստի՝ 1386 թվականից առաջ:

Այս հիշատակարանը վերաբերում է միայն հետազայում, ձեռագրի վերջում ավելացված
«Գիրք վեց սկզբան» բնագրին: Լրացնելով այդ նյութը 1403 թվականին, Գր. Տաթևացին վեր-
հիշել է ձեռագրի բուն մասի ստացող իր մեծանուն վարդապետին:

զալով, յիշեսցիք ի վերնաթռիչ յաղաւթս ձեր զմեզ և զմերսն ամենայն,
և ինքն, որ առատն ի տուրս բարեաց, տասցէ զձեզ յիշող[ացդ] և մեզ
յիշեցելոցս, ամէն:

ԹՎ. ՊԾԳ. (1404):

420

Ժ Ո Ղ Ո Վ Ա Մ Ո Ի

Երևան 3651

Հետ. ստացող՝ Մկրտիչ

330բ ԶՍը[կ]բրտիչ սարկաւազս յիշեցէք [ի տէր] և աստուած զձեզ [յի]-
շէ, ամէն: Ի թՎ. ՊԾԳ. (1404) ապրիլ ամսոյ ԻԱ. (21) արն:

421

Ժ Ո Ղ Ո Վ Ա Մ Ո Ի

Երուսաղէմ 1273*

ա

Գիրս մնայ ով որ զայս գիրս կարդայ տր ||| և նորայ վայի վայի
զմեղուցեալուս և մեղաւորս տէր մեղայ քեզ |||**

բ

||| Ուղայ եղան վասն այրունին նոքայ վկութի||| զիսուն աստուած
զնայ ի տուրս արար և բռնավորք աղտեցին (՝) բիւր Ռ ||| արա որդուն
և սուրբ հոգին, որ լսեց մեղաւորնուն, զի նորա համար ||| և զինքն շու-
տով պանտէն հանին և թՎ. ՊԾԳ. (1405) բռնվեցաւ ծառղարդ ||| ուրբաթն
արն, և եկաց մինչև նոր կիրակին: Զաս գիրս գրեցի, որ Խտիչայ ||
կարդայք մի մեղայդ[ը]էք, ո՞վ արարք և սիրելիք, և այլ աստուած
արհնէ զկարդացողն, զի պիղծութիւն ||| այսպէս***:

գ

189 Արդ, աղաչեմ զամենեսեան՝ զընթերցողսդ և զունգնդիրսդ, յիշեսցիք
ի սուրբ և ի մաքրափայլ աղաւթս ձեր զմեծագարմ իշխանաց իշխողն
զպարոն Վասիլ, հանդերձ աստուածապարզ և զաւակաւք իւրովք, այլ և
ախմար և զտառապեալ գրիչս աղաչեմ յիշել աղաւթիւք****...

* Այս ձեռագրի Գ. հիշատակագրութիւնից մի տող (Վասիլ իշխանի մասին). քաղելով
Մ. Տեր-Մովսէսյանի Յուցակից, տպագրել ենք ժողովածուիս Ա. մասում (էջ 55, հիշատակարան
N 58):

** Գրված է կարմիր թանաքով 1—3 էջերի լուսանցքի վրա: Հետագա կազմողի դանակին
զո՞հ են գնացել էջի ծայրերին գրված բառերը:

*** Գրված է 21—29 էջերի վերին լուսանցքներում:

**** Այս հիշատակագրութիւնը գրված է, անշուշտ, 1405-ից առաջ, հավանաբար ժԳ. դարի
վերջերին, կամ էլ ժԳ. դարում:

422

ՏՕՆԱՅՈՅՅ ԵՒ ՄԱՆՐՈՒՍՄՈՒՆՔ

Երևան 1742

Գրիշ՝ Մկրտիչ

ա

18ա Քրիստոս աստուած ի միւսանդամ զալստեան քո և յարութեան մերոյ յիշեալ զբաղմամեղ գրողս՝ զՄկրտիչ սուտանուն արեղա, և պայծառացո զմարմին խոնարհութեան մերոյ ըստ նմանութեան փառաց քոց և որ զամար հանդիսին, ամէն:

բ

149ա Զստացող եղանակաւոր տառիս զՄկրտիչ կրանաւորս և զՅակոբ վարդապետն՝ զբազոր երգող երաժիշտ մեծ փիլիսոփայն, որ զօրինակն շնորհեաց, յիշեցէք ի մաքրափայլ յաղաթս ձեր զնոսին և զծնողքն իւրեանց. և որ առատն է ի տուրս բարեաց՝ տացէ զանսպառ ուրախութիւնն, ամէն, եղիցի, բնդ նմին և մեղասպարա գրչիս:

գ

75ա Ի ծննդենէն Քրիստոսի մինչև առ մեզ, որ է թվ. ՊԾԵ. (1406). Ռնժ.

423

Ա Ս Տ Ո Ի Ա Մ Ա Շ Ո Ի Ն Չ

Երևան 178

Գրիշ՝ Յակոբ Արիմեցի

255բ ԶՅակոբ Արիմեցիս զսիրող բանի, զսակաւ բանս նշանաւոր և պիտանի, որ համառօտեցի յերկրորդ Մակարայեցոց, զի լինիցի առձեռն պատրաստ, աղաչեմ յիշել ի աէր, և դուք յիշեալ լիջիք ի նմանէ ամմէն: Ի թվ. Հայոց ՊԾԵ. (1406)*:

424

Ժ Ո Ղ Ո Վ Ա Մ Ո Ի

Երևան 2496

Գրիշ՝ Մանուէլ վայր՝ Բջնի

367բ Զանրաժանս ի բարեաց և զանդեղջս ի շարեաց, զհանդիպողս այսմ հայրէնական[դ] և կանոն[ա]կան սահմանադրութեանս, զտէր Մանուէլ նուաստ եպիսկոպոս Բրջնա եւ Այրարատեան նահանգի յիշեցիք ի մաքրափայլ յաղօթս ձեր, որով և դուք յիշեալ լիջիք բնդ սրբոցն՝ ի համազումար հանդիսին, ամէն:

Թվին ՊԾԵ. (1406):

* Աստվածաշունչը գրված է 1253 թ. Միքայել գրչի կողմից: Յակոբ Արիմեցին լրացրել է պակասները՝ սկզբից և մեջտեղից:

425

Ժ Ո Ղ Ո Վ Ա Մ Ո Ի

Երևան 4066

Հետ. ստացող՝ Ենովի վայր՝ Պղնձալագոյ անասպատ

223բ Յանուն ամենակալին աստուծոյ հօր և որդոյ և հոգւոյն սրբոյ. նուստ Ենովի արեղայս ի Պղնձալագոյ անասպատէն զնեցի զսուրբ տառս, որ է տեսութիւն Սաղմոսին և Երեմիայի և Երգ երգոցին՝ մի մեկնիչ և այլ բազում բանք պիտանիք և ազատակարք: Արդ, ստացայ ի հալալ արդեանց իմոց յիշատակ ինձ և եղբարց իմոց և ծնողաց իմոց, զի որբան կենդանի եմ՝ ես վայելեմ, և յետ մահուանն իմոյ կրտէր եղբօրն իմ եղիցի՝ Ստեփանոսին:

Արդ, որք օգտիք ի սմանէ ուսմամբ կամ օրինակելով՝ յիշեցէք զվերոյսացեալ վերստին ստացող սորայ զԵնովի արեղայն և զիրսն ամենայն, և դուք յիշեալ լիջիք ի Քրիստոսէ աստուծոյ մերոյ, որ է արհնեալ յալի՛ տեան], ամէն:

Ի թվ. ՊԾԵ. (1406), յունիս ամսոյ ի ԺԴ. (14):

426

Տ Օ Ն Ա Պ Ա Տ Ճ Ա Ռ

Երևան 1979

Սաղկոզ՝ Ազգար

ա

||| եղկելիս, քանզի բազում մեղք ունիմ յիշի եց լէք ի Քրիստոս Ազգար ան[արժ]ան ծառայս և աստուած ձեզ յիշէ. ա[ն] յմեղայդիր լերուք, զի նորուսում էի*:

բ

Գրիշ՝ Ստեփաննոս եպիսկոպոս

36բ— 37ա Քրիստոս որդի աստուծոյ, ի քո յահաւոր զալստեան, յորժամ || զաս ի նորոգեալ զազգս մարդկան, յայնմ աւուր ահեղին յանանէ կոչեա զժառայս քո զՍտեփաննոս եպիսկոպոս՝ զստացաւդ տառիս, և զհայրն իմ Կիրակոս, և մայրն իմ զՆազիսարուն, բարեխաւսութեամբ սուրբ առաքելոց քոց՝ Յոհաննու և Յակոբայ: Ընդ նոսին և զեղբարսն իմ՝ զկենդանիքս և զհանդուցեալսն ի Քրիստոս: Նա և զերախտաւորսն մեր զՆերսէս վարդապետ, և զՅոհաննէս բաբունի, և զԿիրակոս վարդապետ՝ իւրեանցայովքն, ամէն:

գ

47ա ...Լուսաւորեա զիս... զՍտեփաննոս եպիսկոպոս և առաւել թղթի կուկողացն:

դ

47ա Ո՛վ սուրբ մկրտիչ Քրիստոսի, քո սուրբ միջնորդութեամբդ և բարի բաղաքավարութեամբդ աղաչեա զմկրտեալն առ ի քէն ո՛ր Քրիստոս աստու-

* Գրված է Գալիթ մարզաբնի նկարի վերին ձախ անկյունում:

ածն մեր ի բո յիշատակի աուրս, զի դասակից բեզ և ամենայն սրբոց արասցէ զստացող տառիս զՍտեփանոս եպիսկոպոս, և Ներսէս վարդապետ, զՅովանէս, զՊօղոս, զՎարդան, զԿարապէտ, զՍտեփանոս, և զՄկրտիչ, զԳալթեալ, զՊետրոս սարկաւազ, զՅովսէփ և զայլ միաբանքս, որք կան յայս տեղիս, ընդ նմին և ծնողսն իմ:

է

94ա ...Զստացող սորա զՍտեփանոս եպիսկոպոսն, ... նա և զուսուցիչն մեր և զերախտաւորն, զՆերսէս վարդապետն և զծնողսն իւր: Եւս առաւել քահանայքն մեր՝ զՅովանէս, զՊօղոս, զՎարդան, զԿարապետ, զՍտեփանոս, զՄկրտիչ, և զսարկաւազունքս մեր զՊետրոս, զՅովսէփ, զԳալթիք և զմիս Գալթիքն, նաև զզործաւորք սուրբ ուխտիս՝ զտնտէս, զմաճկալ, զհոգիս:

զ

110ա Որ և զիս՝ զանարժան և զտիմար զըշակա Ստեփանոս եպիսկոպոս, և զհարազատ եղբարսն իմ զԵղիա և զՅոնաննէս, որ սրով այլազգեացն կատարեցան...:

է

169բ Եւ առաւել թարունոյս մերոյ Նէրսեսի, և ինձ տըխմար և անարհեստ գրչիս, և իմոցն ամենայնի:

բ

249բ ... և զՎազարոս, որ թուխթս կոկեաց:

բ

370ա Խաչիտ բո, Քրիստոս, լուսաւորեայ զհոգի Աստուածայտաւ մուղդասուն, որ զայսչափ թուղթս է տուել, և ինձ մեղապարտ և անարժան գրչիս:

ժ

387բ Քրիստոս աստուած... փրկեա և պահպանեա զՄուղղբս տնտեսն, որ զայս շափ թուղթս երես:

ժտ

248բ Աւաղ զայս դառն և դժար աշխարհս, թէ որպէս կարենք զերծանել ի մեղաց*:

427

Ա Ս Տ Ո Ի Ա Մ Ա Շ Ո Ի Ն Զ

Վենետիկ 21 (376), Բ. Սարգիսեան, Յուլի, Ա, 166

Վաճառող՝ Յոնան

Ես Յոնան արեղայ՝ Մարտիրոսայ որդի առ[ի] զԱռակա և զՅորս ի պարոն Բուրքէլէն** ՌՃ. (1100) դահեկանի և դարձեալ ծախսեցի Մարտիրոսայ

* Գրված է ստորին լուսանցքում: Գրողը Խիզանի ս. Խաչի միաբաններից է, որը եպիսկոպոս է դարձել ժն դարի սկզբներին: Չեռաղբը դնում ենք 1407-ի թվաշարքում, երբ նա առաջին անգամ հիշվում է որպես եպիսկոպոս:

** Հավանաբար Սյունյաց իշխան Իվանի որդի Օրբելյան Բուրթլիի մասին է խոսքը, որ իր երկու զավակների հետ զոհ գնաց 1407 թ. համաճարակին. ըստ այդմ ձեռագրի վաճառքը կատարվել է հավանաբար ժն դարի սկզբներին՝ մինչև 1407 թվականը:

րոս արեղէն, իմ սրտի յաւժարութեամբ նոյն գնովն: Յայսմհետէ նորա է, այլ մարդոյ դաւի շկայ ու ոչ խաւսք:

Ես՝ Խնձորաշահ վկա, ևս, Իշխան վկայ, ևս Բարսեղ վկայ, ևս Պապ անուն վկայ:

Եւ ևս Մարտիրոս անարժան աղաչեմ զամենեսեանդ, որք հանդիպիք սմայ կարգալով կամ արինակելով յիշեսցիք ի սուրբ յաղօթս ձեր զհոգեւոր հայրն իմ զԻշխան և զամուսինն իւր զԱմբար, որ ի հալալ արդեանց ըստացան ըզսայ յիշատակ իւրեան:

428

Ի Մ Ա Ս Տ Ա Ս Ի Բ Ա Կ Ա Ն Ժ Ո Ղ Ո Վ Ա Մ Ո Ի

Երևան, պատտովի 830

Ստացող՝ Յակոբ Ասպիւրնկեցի

1բ Այլև զվերջին ստացող զՅակոբ վարդապետս Ասպիւրնկեցի առ Քրիստոս յուսն ամէնի և աստուած զձեզ յիշէ և նմա՛ փառք*:

429

Ճ Ա Ռ Ը Ն Տ Ի Ր

Երևան 2783

Գրիչ՝ Գրիգոր վարդապետ

ա

29բ Ողորմի ստացողի գրոցս Շահնուեցի Ստեփանոս արեղային, և ծնողաց նորին, ամէն, և Գրիգոր գծողին:

բ

48ա Ով հանդիպողք այսմ գրի՝
Ընտիր բանիցս գովելի,
Զմեզ յիշեցէք դուք ի բարի,
Յորժամ լրսէք յայս տտենի,
Մեզ ասացէք տէր ողորմի,
Սրբագրչի և ստացողի,
Աննայի՝ ի իւրոյն ծնողի՝
Աղաւ-Տիկնայ և Թօղանի,
Այլևս իւրոցն զաւակի,
Ստացողի մարն Աննայի,
Թաղէսի, Մաթէսի
Եւ հարն նոցին այն Մըկրտչի:

գ

88ա ... Մանաւանդ ստացողի գրոցս... Բեկերուն և Ալխաթունին...

* Չեռաղբը գրված է եղել 1334 թ. Գլաճորում, Յունան գրչի կողմից. պահպանվել է միայն 1 թերթ հիշատակարան և այս հիշատակագրությունը: Հակոբ Ասպիւրնկեցին 1408 թ. ՏաթևուՅ ընդօրինակել է Գր. Տաթևացու Քարոզիչիցը: Նույն թվականին նա հիշատակված է Գր. Տաթևացու Մեծոփա վանք գալու առիթով, նրան ունկնդրելու եկած վարդապետների շարքում:

Պ

68ա Մանաւանդ ստացողի գրոցս Հոռօփսիմին և Ստեփանոսին:

Ե

72ա Ողորմի ստացողի գրոցս Աննային, և ծնողաց նորին Աղուր-Տիկնայ և Թօղանին, այլ և զաւակաց Աննային՝ Թաղէոսին և Մարէոսին և Խուբլու-Մէլէֆին, և հար նոցին Մկրտչին, ամէն, և Գրիգոր գրչին, պիտականուն վարդապետին:

Վ

91ա Մանաւանդ ստացողի գրոցս՝ Յովսէփ երիցուն, և Վարդկայ հոգոյն, և Գրիգորի գծողի սորին, և ծնողաց նորին, ամէն:

Է

Գրիչ՝ Վարդան

173բ Արդ աղաչեմ զամէնեանս, որք ազատիք ի սմանէ, յիշեցէք ի սուրբ ազաւթս ձեր զՎարդան մեղապարտ գրիչ և զծնողսն մեր և զամենայն ազգայինսն: Տիշեցէք և զԹորոս երաժիշտ, որ զարինակս ետ և աստուած զձեզ յիշէսցէ*:

430

Ժ Ո Ղ Ո Վ Ա Մ Ո Ւ

Երուսաղէմ 1105**

Գրիչ՝ Ղազար վայր՝ Աւագ վանք

Ա

786 Փառք ... փափաքէի այսմ տառիս և ծաղկաւետ բուրաստանիս և յաւժարեցայ ի գործ իրիս վասն բանի մակացութեան և ի վարժս կրթութեան, առ ռոսս մեծ հոռատրին և բաջ վարժապետիս իմոյ, որ միշտ բախէ զգրունըս իմաստից միջնորդութեամբ սուրբ հոգոյն, որով սփռէ զեզու և միշտ հեղու առ մեզ, և մեք ըստ կարողութեան մտացս մերոյ ընդունիմք, որ և մանաւանդ մեզ կրկին երախտաւոր է, որ և կրկին վարժս հատուցէ տէր աստուած, մանաւանդ թէ երեքկին, որ և երիցն աւթեան է՝ տեսականան և գործնականան է զարդարեալ, և մասամբ տառքինութեամբ պայծառացեալ, զի վարդապետն տա զփոխարէնն: Այլ որ մեզ երախտաւորք են և ուսուցիչք յաւէտ թէ և սպասաւորք իմաստութեանց և եղբարք հարազատք ի վարդապետէս [իւրոց կամ խնայացնէ և կամ մարբէ]***, զի մեր աղքատութեանս բազում գործոյ պատճառ են, որ և զարինակ գրոցս շնորհեցին || և զփոխարէն ի Քրիստոսէ առնուցուն զանվաղջան ուրախութիւնն և զկեանս յօրտենական: Այլ և զեղբայրս մեր ըստ հոգոյ և

* Այս ձեռագրի մյուս հիշատակարանները, որտեղ և ժամանակն է նշված (1409 թ.), տպագրված է սույն ժողովածուի Ա. մասում (էջ 99, հիշատակարան № 100):

** Քաղկեդոնի Մ. Տեր-Մովսիսյանի ձեռագիր ցուցակից սույն ժողովածուի Ա մասում տպագրվել ենք այս ձեռագրի զխաղտը հիշատակարանից մի քանի տող միայն (տե՛ս էջ 98, հիշատակարան № 98):

*** Փակագծերի մեջ առնված բառերը ընչված են անընթեռնելի դառնալու շարժ:

զանընդակից մեր և զնորընծայ և զշնորհալից եղբայրս մեր զՌուսակէս, որ դայ ևս բանի սիրող է և ցանկացաւ աստուածային իմաստիցն, և միշտ [ը]զձայ, թէ հասանի, և թէ ժոյժ ունի, նա կատարի, զի յաստուծոյ հասարակաց շնորհ պարգևի, բայց ըստ ընթակայիս, որ պատշաճ է և պատրաստի. և զի սա ևս մեզ ազնական եղև ի գրոցս ի գրել և ի կապել, զի Քրիստոս յիւր զալրատեան դայն կատարածն լսել տայ որդոյն, հանդերձ ծնաւդաւքն, թէ եկայք մտէք յուրախութիւն տեսան, այլ և զիս զանարժանս, թերևս տրժանի առնէ աստուած իւր անշափ զթութեամբն: Որ և ձեռամբ իմով գրեցաւ ի թուականութեանս Յաբեթական տումարիս ի Պ.-երրորդիս և Մ.-ներրորդ, Ը.-երրորդ (1409) ամի կատարի:

Արդ, աղաչեմ, աղաչեմ, զի կար մեր այս էք, և զեռևս գիր առաջին է այս, և վասն շտապ գրելոյն և այս հետ գասին, որ և քան զմարտիրոսութիւնն այլ է զժուարին, և զեռևս ի կարդալս նոր էաք, և տկար մարմնով, և միշտ շարշարէաք, և այս շափս կարացաք գծել: Այլ և զգծողս՝ զիս զանարժանս ի կրանաւորաց Ղազար անուամբ կոչեցեալ, և զեղբայրն մեր զԹորոսն, որ սարկաւագ էր և այժմ քահանայ եղև, որ ազնական եղև ի թղթիս ստածին, առհասարակ, յիշեցէք հանդերձ հարբ և ծնաւոք, և աստուած զձեզ յիշէ յիւր առնին, և Քրիստոսի փառք յախտեանս, ամէն, ամէն:

Բ

663 Ո՛վ իմաստուն ընթերձող, մի մեղայդրել սխալանաց, զի անշափ է, զի սիրող եմ բանի, և խիստ եմ աղքատ. թէ չէ յարուեստէս խիստ եմ ախմար և մարմնովս յոյժ տկար, և ի մեղքն ոչ տկար և ոչ հեղգալ, այլ արագ և խիստ ճարտար, բայց միայն միշտ ծուլանալ, վայ է: Եւ մեզ մի մեղադրէք վասն գրոցս, թէ ախմար է գրող սորայ, վասն սխալանացս, որ պատահի ի գիրքս և կամ վասն անյարմար կարգիս, այլ ողորմած եղևրուք և ողորմիս ասացէք, որ ևս դուք լսէք, այլ և մեր ծնաւդացն՝ հոգևորացն և մարմնաւորացն և այլ երախտաւորացն, որ մեզ երախտաւորք են:

Այլ և պատճառ գրոցս այս է, զի մեր տկար էաք ի քերդողացն, և աղքատ էաք ի մարմնօր ընչաց, և անտէր էաք, և մեր միայն եմք մնացել ի յազգէ՝ ի հոգևորէ և ի մարմնօրէ, և բանի սիրաւոյ էաք և յոյժ փափաքաւոյ: Մեք յոյս զայս դրաք, թէ գրոց փափաքողքն այսպիսեացս սովոր են, կարեն զսխալն ուղղել և զմիտս բանին յայտնի կացուցանել: Գրեցաւ սա յառաջնորդութեան սուրբ ուխտիս մեծ վարժապետիս մերոյ Գէորգէլայ, ի գաւառէս Դաւանաղեայ, որ և առաջնորդ է սա վանիցս Աւագ կոչեցեալ, ընդ շքով տիրամար սուրբ Աստուածածնիս և սուրբ Առաքելոցս և սուրբ Կարապետիս, զի և աղքատաց է սա տեղիք, մանաւանդ թէ շնորհս բաշխեն և առաւել պարգևեն:

Գ

Ո՛վ եղբարք իմ, հանդիպողք սմա, աղաչեմ անմեղադիր լինել մեզ, զի զհետակա քարոզիս զօրինակն ըշտապով էք, մենք զայս ի տեղն թողաք և զան գրեցաք, ապա հետ այս քարոզիս այսոր կէսն է և այս նշանս**:

* Այս բառը ձեռագրում հապավված է այսպես՝ «պտճ.»:
** Այդ նշանը գրված է 628 էջի սկզբում. ուստի այդտեղից սկսվում է կիսատ ընդօրինակված քարոզի շարունակությունը:

Պ
Մի մասի գրիչ՝ Արխատկէս Սերաստացի

Ո՛վ եզրայր իմ սիրելի,
Եւ սպասաւոր տեանն բանի
Մեծ բարունոյն Գէորգլի՝
Հաւրն իմոյ բազմերախտի,
Տէր Ղազար առաքինի
Եւ կրանօոր խիստ ի մարմնի՝
Արխատկէս Սերաստացի,
Որ դսակաւ գիրս գրեցի,
Ընկալ սիրով և լեր անմեղադրելի,
Թէպէտ ի տուն տալն գրեց վիրաւորեցի:
Եւ այս քան, զոր ես քերեցի,
Ի խորհուրդ երորդութեանն յարմարի,
Զոր իմաստնոցն է այս պարզ և յայտնի:

431

ԳՐԻՔ ՀԱՐՅՄԱՆՅ ԳՐԻԳՈՐԻ ՏԱԹԵՒԱՅԻՈՅ

Երևան 5861*

Գրիչ՝ Մկրտիչ
վայր՝ Մեծոփա վա՛ն՛

ա

46բ Ազաչեմ և ես տարամերժեալս ի կենաց մեղացն գործով, զսուրբ ընթերցողսդ, զի յորժամ ընթեռնուր և կամ հարաւանցի տեսութեամբ, յիշման արժանի առնել միով տէր-ողորմախ, զի ըստ ազաչանաց ձերոց բաղցր ախամբ հայեսցի յիս ստեղծիչն իմ Քրիստոս, զոր խոստովանիմ ճշմարիտ աստուած:

Մանաւանդ յիշել ազաչեմ զժողկեանն ծերութեամբ և զարթնացեալն ընդգէմ բարի գործոց, զբազմերախտ և զհոգևոր հայրս իմ զԿարապետ կրօնաւորն, որ բազում աշխատեալ է ի վերա մեր, և տակալին ես կայ ի նոյն գործ: Հատուցէ նմա Յիսուս Քրիստոս զպսակն անթառամ և զկեանքս անվախճան: Եւ զուր ասացէք, ամէն, ամէն եղիցի: Զի և ձեզ ողորմեսցի ողորմածն աստուած, ամէն, զի ամենայն եթև[ր]ածին կարօտ է ողորմութեանն աստուծոյ:

բ

113ա Յայսմ վայրի յիշեցէք ի Քրիստոս զբազմերախտ հայրս մեր՝ զԿարապետ կրօնաւոր, որ գր//[ն]աց օրինակ եբեր, զի յօրինակս մեծ սխալ գոյր, թողէ Քրիստոս աստուած զամենայն սխալանս սորա, ամէն:

* Ձեռագիրն ընդօրինակված է Սարգիս Մեծոփեցու 1409 թվականի ընդօրինակութեամբ (Մատենադարան, № 921) և վերջում արտագրված է նաև Սարգիս հիշատակարանը (տե՛ս սժն գարի հիշատակարաններ», էջ 93—94), սակայն վերջից թերթ է ընկել և թերի է: № 921 ձեռագրի ստորին լուսանցքում կատարված ուղղումներն ու լրացումները այստեղ արդեն բնագրի մեջ են անցկացված:

Ձեռագիրը, տասի և հիշատակագրութունները, գրված են Գր. Տաթևացու կենդանութեան օրոք, հետեաբար՝ 1410-ից առաջ, Պայմանականորեն զնու՛մ ենք 1409-ի թվաշարքում:

գ

137ա Քրիստոս աստուած... յիշեալ զմեղուցեալ ծառայքս քո զԿարապետ և զՄկրտիչ, և բաղցր ախամբ հայեսցի ի զինս արեան քո, զի զու ես բազմողորմ:

դ

140բ Տացէ Քրիստոս աստուած զիւր անմահական պտուղն Ստեփանոսին, որ հանապազ կերակրէ զմեզ պտղով այգոյս:

ե

154բ ... Մանաւանդ փրկեսցէ Քրիստոս աստուած զաղէխարչեալ ծնրունի հայրս իմ զՍրպէլ ի կողմանէ ձախոյն և դասեսցի ի գասու աջակողման ամէն, զի աշխատի բազում երթեկնութեամբ:

զ

352բ Տէր աստուած իմ Յիսուս Քրիստոս յորժամ գաս ի պսակել զսուրբս քո ազաչանօր սրբոյն Եղիայի և Ենովքայ բաղց[ր] ախամբ հայեսցի ի ծառայքս քո՝ ի Կարապետ կրօնաւորն՝ պատրաստող գրոց նիւթոյս, և ի Մրկրտիչ զծող գրոյս, զի յոյժ կարօտ եմք ողորմութեան քո: Մանաւանդ և զճնողս մեր՝ զհանգուցեալսն և զկենդանիսն, և զուր որ զամէն ասէք, զնոյնն գտչիք, ամէն, եղիցի:

է

370բ Տէր աստուած իմ, պսակեալ զբարեպաշտ մայրն իմ զԲաղդատ, և ողորմեա նմա ընդ մեծի ողորմութեան քում:

բ

376բ ...Մանաւանդ զԿարապետ կրօնաւորն, որ տուն կոնտայ գրոյս, տացէ Քրիստոս սմա տուն և տեղի առ սուրբ և սիրելիս իւր, ամէն:

բ

12ա ...Մանաւանդ յիշել ազաչեմ ի տէր Յիսուս զերկրորդ ստացիչն իմ զԿարապետ Բ. (2-րդ) կրօնաւորն, որ յոյժ աշխատի վասն իմ:

ձ

Գրիչ՝ Թումայ

317 Ազաչեմ զքնարդ հնչման հոգւոյն աստուծոյ՝ զսիրասնունդ զհոգևոր և զհարազատ եղբայրդ իմ զՄկրտիչ կրօնաւոր և զաշակերտեալդ բանին աստուծոյ ընկալ զսակաւ գիծս ի Թումայ մեղուցեալ քո հոգևոր եղբօրէ, ի հաճոյս քո և մի ի զայրացումն, և յիշեա ի սրբանուէր աղօթս քո, վասն սիրոյն Քրիստոսի ազաչեմ զքեզ, զի այս էր կար մեր:

432

ՔԱՐՈՉԳՐԻՔ ԳՐԻԳՈՐԻ ՏԱԹԵՒԱՅԻՈՅ

Երուսաղէմ 569, Ն. Պողարեան, Ցուցակ, Ե, էջ 110—111

Գրիչ՝ Թումայ

ա

Զանարժան հոգս յիշեալ, եղբայր, ի սուրբ աղաւթս քո խնդրող բանիս զԹումա: Աւա՛խ տառապանացս, բաղձանքս նեղէ զիս, և թուղթս վաս, և արինակն փութով խնդրի:

Բ

Աւա՛խ, որ մութն է և շեմ տեսնել, հոգիս կու ելանէ, ո՞նց գրեմ, և կաթիլքս աւելի:

Գ

Թ՛վին ՊՄԸ. (1409) Անդրէասն փոխեցաւ ի Քրիստոս, ի սահմի ի Ա. (1), օրն երկուշարթի, և սաստիկ ձիւն:

Դ

Աւա՛ղ, որ լոյս շեմ գտանել որ գրեմ, ձմեռն է և մութն, այսօր եղև փոքր մի լոյս:

Ե

Աւա՛ղ եւ եղունկ զիս, թէ որքան է տառապանքս, ձմեռն և մութն, և չարն կատարեալ հեղաւ թանաքն, և եղև անձինս խաւար:

Պ

Թ՛վին ՊՄԸ. (1409) արհնեցաւ քրեկորդին իմ Ստեփանոսն արեղայ, յաղուհացն ի միջոցն կիրակին, որ արարերն օրհնութիւն:

Է

Հոգի Թումի, բանի խնդրողի, Լուսաւորչին Գրիգորի յանձն եղիցի*:

433

Ժ Ո Ղ Ո Վ Ա Մ Ո Ի

Ձմեռս 227 (276), Մ. Քեշիշեան, Ցուցակ, էջ 542

86բ

Արդ յերեսս անկեալ պաղատիմ մանկանցդ եկեղեցոյ, որք հանդիպիք այսմ կտակիս, յաճախիմաստ քերականիս և ||| թեան խրատիս, յիշեսջիք ի բարին Քրիստոս զա ||| արեգակն զքրիստոսածաւալ ազբիւրն զհոգեւոր հայրն մեր և զծնաւդ զմեծ բարունապետն Գրիգորիոս որդի Մեծի, որ ||| ողորմութիւն շնորհեաց մեզ մեղուցեալ անձին պիտակ անուն վարդապետի ||| ի մեծ թուականին Հայոց ՊՄԹ. (1410) ||| ոչ ըստ արժանատրութեան իմոյ, այլ ըստ անխարդախ սիրոյն և հայրական [զթո՛ւ]թեանցն, զոր ունի առ մեզ: Եւ դուք յիշեալ լիջիք ի Քրիստոսէ աստուծոյ մերոյ:

Այս Քերականս ||| բարձր ||| Աստուածածնին, ամէն:

434

Ժ Ո Ղ Ո Վ Ա Մ Ո Ի

Երևան 1716

Գրիշ՝ Յակոբ Արիմեցի

75բ

Ձմեղուցեալ Յակոբ վարդապետս Արիմեցի աղաչեմ յիշել ի տէր, ի թ՛վիս ՊՄԹ. (1410)**:

* Առաջին հիշատակարանից բացի, բոլոր մյուսները գրված են էջերի ներքին լուսանցքներում:

** Ձեռագիրը գրված է 1276 թվականին. երկու թերթ հետագայում լրացրել է Արիմեցին և վերջում թողել այս հիշատակագրությունը:

435

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երևան 5982

Ա

346բ

Փառք անծնին հօր և ծնիցելոյն ի նմանէ որդոյն միածնի... Արդ գրեցաւ ի թիւս Հայոց ՊՄԹ. (1410) ձեռամբ ան*

Բ

Աղաչեմ զքեզ զիս էլ յիշեալ յորժամ կարդաս զյիշատակարանս՝ ըզժաղկաւոս և դու յիշեալ [ի]ջիք**:

436

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ԱԻԵՏԱՐԱՆԻՆ ՄԱՏԹԷՈՍԻ ԳՐԻԳՈՐԻ ՏԱԹԵՒԱՅԻՈՅ

Երուսաղէմ 1223***

Ա

583

... Արդ, գրեցաւ հոգիարուխ մատեանս, որ է քաղուածոյ աւետարանին Մաթէոսի, արարեալ մեծ բարունոյն և քաջ հոնտորի, տիեզերահաշուչակ և մեծահամբաւ վարդապետի՝ զուարթուն անուն կոչեցելոյ, ի պարծանս մանկանց եկեղեցոյ և ի յիշատակ բարի հոգոյ իւր և իւրոյ վարժապետի, զոր տէր Տիտուս փոխանակ այսմ հոգևոր գանձոյ տացէ՝ նմա զբազմելն ի սեղան հարն, և մատուակել նմա զփափաղելին իւր՝ գանհասանելին այժմոյս, զոր և անդ յայտնելոց է սիրելեաց իւրոց, այսինքն զխորհուրդ իւրն տնարէնութեան, այլ և երանաւտ ձայնին արժանատրեացէ լսել՝ Մառա բարի և հաւատարիմ, և տալ իշխանութիւն ի վերայ Ժ. (10) քաղաքաց յաղագս շահեցուցանելոյ զարժաթ բանին, և մտանել յուրախութիւն տեառն, ամէն:

584

Եւ գրեցաւ սա ի թվականութեանս Հայոց ԸՃ. և ի Կ. (1411) ամի, ի սուրբ մենաստանս, որ կոչի Աագ անապատ, ընդ հովանեաւ ամենարհնեալ սրբոյհոյ Աստուածածնին և սուրբ Կարապետիս և սրբոց Առաքելոցն, ի յառաջնորդութեան սուրբ ուխտիս մեծ բարունապետիս և քաջ փաղերային՝ վարժապետիս մերոյ Գէորգ վարդապետի:

Արդ, գրեցաւ սայ ձեռամբ յոգնամեղ և սուտանուն կրանաւորի Աւտիէի, վասն որոյ աղաչեմ զգրոց աշակերտեալ մանկունք և զսիրողք բանի, զի ի հանդիպելն ձեր այսմ տառի յիշեսջիք ըզսուտանունս սիրող բանի, խնդրելով զթողութիւն յամենազուրթ տեառնէն մերմէ... Այլ և յիշեսջիք զբազմեւրախ և զգորովազուրթ հայրն իմ հոգևոր և զուսուցիչս՝ զհեղահոգի և զսրբասնեալ բանի սպասաւորս զտէր Աահակ, և զհարա-

* Եարունակությունը, անհայտ պատճառով, չի գրված:

** Մաղկոցի այս հիշատակագրությունը գրված է 346բ էջի ստորին լուսանցքում:

*** Այս հիշատակարանից մի փոքր հատված, քաղելով Մ. Տեր-Մովսիսյանի Ցուցակից. հրատարակել ենք սույն ժողովածուի Ա. մասում (էջ 130, հիշատակարան № 131): Հետևելով Մ. Տեր-Մովսիսյանին այնտեղ ձեռագիրը սխալմամբ կոչել ենք «Մեկնութիւն տուժարի Յակոբայ Արիմեցոյ», որ միայն ձեռագրի վերջին մասի նյութն է. հիշատակարանը երան չի վերաբերում:

զատ եզբայրն իւր՝ զշնորհալի և զգեռարոյս ծաղիկն՝ զտղայ հասակաւ
զփոխեցեալն առ Քրիստոս զՏղայաբունն, և զհայրն իւրոյ՝ զպատուելի
բահանայն զԱնդրեստոս, զոր և մարտիրոսական արեամբ նահատակե-
ցաւ, աղաչեմ յիշել ի տէր և մեղաց թողութիւն խնդրել, զի տկարութեանս
մերոյ աւգնական եղև, և զկէս դրոցս գրեաց, զոր տէր Յիսուս գրեացէ
զսայ ի զիրն կենաց անշնչելիս:

Բ

Ո՛հ, ո՛հ եղկելի անձինս և թշվառ ոգոյ, զի յամենայն բարութեանց
զատարկացեալ եմ և փարթամացեալ մեղաւք, մանաւանդ զի զազտնի
նետից բանասարկուին խոցեցայ այժմ՝:

437

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երևան 5510**

Գրիշ՝ Թագուր
վայր՝ Ոստան

Ա

274բ Արդ ես Թագուր և որդիքս իմ Մերու[ն], Նիկողայոս, Խաչատուր և
Դաւիթ, տե[սաք զԱւել]տարանս գերի ի ձեռս տաճկանց, միաբան[եցաք]
և գնեցաք սուրբ Աւետարանս յիշատակ մեզ և [ծնող]ացն մերոց և ամե-
նայն մերձաւորացն՝ կենդանեացն և հանդուցելոցն:

Արդ որք հանդիպիք աստուածայ[ին] բուրաստանիս և ամենայի
սուրբ սեղանոյս, յիշեցէք ի մարբափայլ յաղօթս ձեր զբարէսէր հոգիքն
զ[Մե]րուն, զԽաչատուրն, զՆիկեղոսն, և զԴաւիթ, և ծնողսն իւրեանց
զԹագուրն և զՇուշան, և զքոյրս զԱմբարն, և զկողակիցն իւրեանց զՓաշէն,
և զՇարմելէն, և զաւակս իւրեանց՝ զԹումէն և զԹագուրն և զՊօղոսն, զՎա-
սակն, զՍարգիսն և զԱտոմն և այլ ամենայն արեան մերձաւորս իւրեանց՝
զկենդանիսն և հանդուցեալսն: Եւ որ լի բերանով և բոլոր սրտիւ Աստուած
սղորմի ասէ զողորմութիւնն ի Քրիստոսէ առցէ, ամէն: Ընդ նոսին զՀա-
րսեղն և զՀամօղն:

Բ

Դարձեալ յիշեցէք զպարոն Թագուրն և զորդին իւր զԴաւիթն և զորդին
Դաւիթն Ձ[ի] զն՝ և զայլսն, և զորդի Հայրապետին զԽաչատուրն և զդու-
տարն զԴուլէն, զՎարդն, զՇուշանն, զԽամուրն և զԳրիգորն, և զՄերուսն,
և զի (2) Շուշանն փոխեալն առ Քրիստոս, և կողակիցն Հայրապետին
զՄոչանն, և զեղբայրքն՝ զՄերուսն և զՊետրոսն՝ զփոխեցեալն առ Քրիս-
տոս, և զմիւս որդին Դագուրին զ[Նիկե]ղայոսն, և զորդի նորին զՅովան-
նէս բահանայն, և զԱտ[ոմն], և զՍարգիսն, և զորդին Յովաննէս բահանայն,

* Գրված է 498—499 էջերի ստորին լուսանցքում:
** Հիշատակարանի սկիզբը տե՛ս սույն ժողովածուի Ա մասում (էջ 128—129, հիշատակա-
րան № 129), ուր կա թվականը (1411 թ.) և վայրը: Երկրորդ էջը, որ ծածկված էր ուրիշ թղթով,
անշատեցիկնք վերջերս և ներկայացնում ենք ստորև:

զԿարապետ բահանայն, և զորդի նորին զՄելիսնն և զԿիրակոսն և զմի[ի]ս
Մելիքիսեբն փոխեցեալն առ Քրիստոս:

Ո՛վ լուսերամ դասք բահանայից և սարկաւազաց և ժողովրդաց, երեսս
անկեալ աղաչեմ զձեզ՝:

438

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երևան 7353

Ստացող՝ Հայրապետ

Դարձեալ աղաչեմ զընթերցող սուրբ Աւետարանիս, զի յիշէք ի սուրբ
յաղաթս ձեր զվերստին ստացաւ սուրբ Աւետարանիս զսրբակրան բա-
հանայն զՀայրապետ, որ ի յարգար վաստակոց իւրոց ըստացաւ զսայ ի
յիշատակ իւր և ծնողաց իւրոց, և ի վայելումն անձին իւր և զաւակի իւ-
րում, ի թվ. ՊԿԱ. (1412) ամի: Արդ, որք աւգտիք ի սմանէ յիշեց[էք] ի
սուրբ յաղաթս ձեր զպատուելի բահանայն զՀայրապետ, և զծնողսն իւր,
և զամենայն արեան մերձաւորսն իւր, և Քրիստոս աստուած զձեզ յիշեցէ
յիւր սուրբ յարբայութիւնն և ի փառսն, ամէն:

439

ՄԱՏԵԱՆ ՈՂՔԵՐԳՈՒԹԵԱՆ ԳՐ. ՆԱՐԵԿԱՅԻՈՅ ԵՒ ՆՈՐԻՆ
ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ՍԱՐԳՍԻ ՎԱՐԳԱՊԵՏԻ

Երուսաղէմ 1324

Գրիշ՝ Սիմէոն
վայր՝ Սուխար

... Աստանօր իրաւապէս զկայ առցէ ի կատարումն և ի զլուխ
աւարտման այսմ աստուածապատում մատեանս որ կոչի Նարեկ, զոր
արարեալ է մեծ վարդապետն Հայոց Գրիգոր Նարեկացիին, և զլուծումն
սորին, զոր արար յետոյ վսեմամիտն և ճարտարաբանն Սարգիս վարդա-
պետն՝ ի յառաջին ձայնէն մինչև յաւարտ շնչոյն լիակատար զլուծումն
արեւ է: Այժմ աղերսեմ և խնդրեմ ի խորոց սրաւ զհարազատութ չարց
և եղբարց մերոց հոգևորաց, զի կաթ մի արտասուաց ի կաթիլ դուլէ ձեր-
մաղթանաց ցաղեցցէ վասն կենաց հարազատին իմ եղբօր Յովաննէս
կոչեցելոյ, և ինձ տառապեալ ոգոյս Սիմէոնիս, և լուսացէ զբազմաշարաւ
ոսկերս մեղօք մեռելոյս, զի մեք՝ երկոքեանս եմք գրել զգիրքս, սակաւ
մի ի Նարեկացոյն և զլուծումն ես գրեցի, և զգիրալիր ընթեռնելոյն
զձեռնադիրն նա գրեց, որք իբրև զմի մարմին բանական և յերկոց առ
մի կերպարան շինել զմիաց կենցաղակցելով, ոչ միայն հարազատք, այլ
և միաշունչ համապատիք զուղահաւանք, ի շորից աչաց առ միևնոյն
շաւիղ խորհրդոյ տեսեալք: Եւ մաղթեմ եղբայրական սիրով ի ճաշակո-
ղաց... այսմ սեղանոյ յօքնօրէն և ախորժահամ հանգերձելոյ՝ յիշատակել
ի մաղթանս ուղիղս զծնողսն, և զեղբայրն մեր, որ հումանուն է ատենա-

* Երկրորդ հիշատակարանը գրված է այլ ձեռագրով, մի փոքր ուշ, սակայն հիշուլ անձ-
նավորութիւնները նույն են (Թագուրն ու իր ժառանգները), այլ պատճառով գրեցինք այստեղ:
Վերջին տողը մաշված է և չի կարգացվում:

Հաս զօրավարին, և դարձեալ կրկին անգամ աղաչեմ, զի յիշման արժանի անէք զՅովանէս կրօնաւորն զմականունն մի մոռանայք, զի սա ծնօղ է մեզ հոգևոր և նախախնամող մեր տկարութեանս: Որ և ձեզ յիշողացոյ և մեզ յուսացելոցս, առհասարակ, ողորմեսցի բարերար և բազմողորմն աստուած Յիսուս Քրիստոս, ամէն:

Շրջապատեալ զմեզ շրջագայութեամբ տումարի հայկազեան սեռից՝ հարիւրից կրկնակի քառից և միոյ թուոյ և Ժ.-անց վեցից (1412), զղանութիւնն ճալալատին սուլտանն, որդի Թօղթամիշին. և տիրեաց աշխարհիս մերում, որ կոչի Սուրխաբ: Գրեցաւ սայ ի յայսմ նահանգիս ի հրեշտակարնակ վանօրեայս, առ դուրս սուրբ Լուսաւորչիս, որ է հուպ սուրբ Յովանէսին, որ կոչի Օրալ. նա և զպատուելի ծերունին զՏաւեական վարպետն, և զհեզահոգի եղբայրն մեր զԹաղէոս կրօնաւորն. և զՍարգիսն յիշ[եցէք]:

440

ՅԻՍՈՒՍ ՈՐԳԻ ՆԵՐՍԻՍԻ ԾՆՈՐՀԱԼԻՈՅ

Երուսղէմ 1238

ա

Գրիշ՝ Առաքել

277ա Գրեցաւ ոտանաւոր տառս Ներսէսի ձեռամբ Առաքելի մեզօք լցեալ և անիմաստ գրչի. ի թվ. Հայոց ՊԿԱ. (1412): Արդ, որք հանդիպիք սմա կարդալով կամ արիւնակելով յիշեցէք ի սուրբ աղաթս ձեր զԱռաքել զծող և զծնողսն:

բ

Գրիշ՝ Վարդան

282ա Զմեղապարտ գրիչս զսուտանունն քահանայ Վարդան աղաչեմ յիշել ի տէր սուրբ աղաթիւք ձերովք, և զծնողսն մեր, և զեղբարս, և զամենայն ազգայինս, և աստուած զձեզ յիշէ:

441

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երուսղէմ 251, Ն. Պողոսեան, Յուցակ, Գ, էջ 17-20

Ստացող՝ Կոստանդին Վանկացի

ա

327բ Ես նուաստ անուամբ միայն եպիսկոպոս տէր Կոստանդինս Վանկացիս, զոր էի սուրբ Աթոռն, նայ հրաման եղաւ ինձ ի յիմ պարոն ի հողւոր տիրոջէն և ի տէր Վանքամէն. և ի յայլ իշխանացն զնալ ի Կաֆան, վասն նոցա սիրոյ և խաղաղութեան: Եւ ես ի հարկէ և յիշխանութենէ սուրբ Աթոռոյն, յանձն առի անկամայ սրտիս զնալ ըստ հրամանի պարոնացն: Եւ վասն զծնողի և սառնամանաց աղան, որ էր սիրտ ձմոսն, յունվար ԺԵ. (15), շատ վիշտ և շարշարանք կրեցաք ի ճանապարհին, որ ԺԵ. (15) ար ի ձունին ի մէջն զնացաք զիշեր և ցորեկ, որ շատոց տար և ձեռք և ականջ անկաւ ի դառնութեան ժամանակին:

Եւ եփ որ ի նավ մտաք, նայ բարիատեացն սատանա յարոյց ի վերա մեր ազգի-ազգի շար հողմեր, որ զոր Ա. (1) արն կերթայաք, նաև մէկալ արն ի յետ կու բերեր, և հանց ալեկոծութեան հանդիպեցաք, որ հար շունէաք զԱստուած, և ինքն Քրիստոս աստուած ողորմեսցաւ ու ազատեց զմեզ ի յանդնդային կործանմանէն, ըստ մարգարէին, որ ասէ՝ Անցաք մեր ընդ հուր և ընդ շուր և հաներ զմեզ ի հանգիստ քո:

Եւ անաւրէն անհաւատ պարոն Խրիմիւն Կաւկան պաշարեալ էր զաստուածայապահ քաղաքն զԿաֆայն, և յամէն ար աստուածասաստ բարիութիւն, ու կոխ, ու արինահեղութիւն էր ի վերայ քրիստոնէիցն: Եւ այնպէս ի նեղութիւն մնաց քաղաքն, և մենք մինչև ի գալուստ հոգոյն սրբոյ, որ է պնտայկոստոն: Եւ ետ աստուած զիւր անխոով խաղաղութիւն քաղաքին և երկրին, ըստ բանին տեսնն, թէ Զխաղաղութիւն իմ տամ ձեզ: Եւ ես տէր Կոստանդինս որ բերի զքաղաքին դահանայք, և զտանուտէրքն, զխոճանին և արաք յիւրեանց մէջն խաղաղութիւն և սէր:

Եւ ես տէր Կոստանդինս, որ ի բազում ժամանակաց ի վեր փափաքէի այսպէս վայելուչ ձեւաք աղէկ մագաղաթ պայծառ, զեղեցկայղիւր, ըզորդաբան, ոսկիափայլ, և երփներփ գոյնաւք ծաղկեալ և առատաչլի ոսկով զարդարեալ աստուածայիտաւ և սուրբ Աւետարանի. և ի բազում քաղաք և ի գեղ, ի վանգ, ի յանապատ խնդիր էի և ի հարցումն, և ոչ կարէի զբտանել զփափաքելիս իմ: Այլ ապաւինելով յաստուած ար ըստ արե խնդրէի ի յաստուծոյ, զի տացէ զխնդրուածս սրտի իմոյ: Եւ Քրիստոս աստուած, որ առատն է ի տուրս քարեաց և զիտող է զազունք և յաց մարդկան, յայտնեաց զսուրբ Աւետարանս մեզ, ըստ բանին տեսնն, և թէ Որ հայցէ՞՞ գտանէ և որ բախէ՞՞ բաց[ց]ի նմայ: Եւ այլ թէ Զոր ինչ խնդ[ր]էք հաւատով, յանուն որդոյ ի հարե, տացի ձեզ. և այլ թէ Որ գայ առ իս, ոչ հանից զնա արտաքս:

Եւ էր սուրբ Աւետարանս ի խոճալ Ասիլաթիւնն ի մատ զրաւական, որ էր ազգաւ սուրբի, ՌԲԾ. (1200) զրամաւ: Եւ մենք քահանայ և տանուտէր առ նա յուզարկելով շատ աղաչանաւք և արհնութեամբ հազիւ կարացաք առնուլ զսուրբ Աւետարանս. Ռ. (1000) զրամ, որ է Ֆլորի ԻԹ. (22) և տվաք նոր կապել, և ԹԾ. (900) զրամ տվաք որ արծաթեցին, որ է Ֆլորի Ի. (20), և ի Սամիսոն տվաք ոսկիչրել Գ. (3) Ֆլորի, որ է ջումլայ ԽԶ. (46) Ֆլորի:

Արդ ես նվաստ անուամբ միայն եպիսկոպոս տէր Կոստանդինս Վանկացիս, յերես անկեալ աղաչեմ զամենիսեան զհարքտ և զեղբարքտ և զորդիքտ, որք հանդիպիք այսմ աստուածախաւս և սուրբ Աւետարանիս, եպիսկոպոսունք, վարդապետք, քահանայք, սարկաւազունք, կարդալով, տեսանելով կամ արիւնակելով, աղաչեմ զձեզ յիշեցէք ի սուրբ և ի մարափայլ խաղաթս ձեր զտէր Կոստանդինս, և զծնաւորս իմ զՎասիլ, և զմայրըն իմ զՏիրուհի, և զԱստուծոյ արիւնաւք զամուսին իմ զՄարիուն, և զաստուածարար որդեակն իմ զԱկօք, որ Ժ. (10) ամեայ փոխեցաւ ի Քրիստոս և ինձ մեծ սուգ և տրամութիւն եղև, որ այլ չունիմ ինձ մխիթար յաշխարհս, բայց միայն զՔրիստոս, որ մխիթարիչ է հոգոց և մարմնոց, կենդանեաց և ննջեցելոց:

Գարձեալ աղաչեմ զձեզ սուրբ հարբ, յիշեցէք և զհարաբեոքն իմ՝ զՄարանէ, զՄարբա, Չապլուն, զԱլիծ, և զայլ արեան մերձաւորքն իմ առհասարակ:

Գարձեալ աղաչեմ զձեզ սուրբ հարբ, յիշեցէք զայնոսիկ, որք կանկնեցան և աշխատեցան և ազնական եղան ի սուրբ Աւետարանիս ի գնելն, ի յարձաթելն, ի յոսկելն, և ի յայլ ամենայն անաթքս եկեղեցոյ: Եւ զիս զանարժանս զտէր Կոստրնդիս արժանացոյց Քրիստոս և կատարեց զինդրուածս իմ, որպէս աստուածահայրն ասէ. Տացէ տէր ի սրտէ բումէ, զամենայն խնդրուածս քո նայ կատարեսցէ: Եւ այլ թէ Չկամս երկիրաձայց իւրոց առնէ տէր, աղաթից նոցա լսէ և կեցուցանէ զնոսայ: Եւ խնդրեմք ի Քրիստոսէ, որ զձեզ՝ զյիշողքս և զմեզ՝ զյիշեալքս սուրբ հայրապետացն և սուրբ վարդապետաց դասակից և մասնակից արասցէ:

Արդ ի վերջին ժամանակիս դարձեալ զնեցաւ սուրբ Աւետարանս ձեռամբ տէր Կոստրնդիս, և նոր կազմեցաւ, և արձաթապատ զարդարեցաւ, ի մեծ թվին Հայոց ՊԿՔ. (1413), ի հայրապետութեան տեառն տէր Յակոբայ կաթողիկոսի ընթանուր ամենայն հայկազան սեռի, և ի նորա աթոռակալութեան տէր Վահրամիւն, և յիշխանութեան Հայոց պարոնացն՝ պարոն Կարապետին և պարոն Թորոսին, որդիք պարոն Ասիլպակին, զոր խնդրեմք ի Քրիստոսէ և ի սուրբ Լուսաւորչէն, որ պահել է և պահեսցէ խաղաղութեամբ՝ մինչև ի խորին ծերութիւն, տամբ և աստուածատուր զաւակաւքն, և ամենայն զոյիւր, ամէն: Եւ Քրիստոսի փառք յաւիտեանս յաւիտենից ամէն, ամէն:

Արդ աղաչեմ զամենեսեան զվերջին յիշատակարանս զրոզն՝ զանուամբ միայն էրէցս զԱստուածատուրս յիշել ի տէր, և զուր յիշեալ լիջիք ամէն:

Ք

*ր Աստուած արհնեալ է յաւիտեան,
Որ է գիտող զազունեաց մարդկան,
Եւ տայ պարգևս առատական,
Որք հաւատով ի նա յուան,
Արդ աղաչեմ զամենեսեան,
Որք կարգաւորքդ էք միաբան,
Որք ընթեռնուք զԱւետարանս
Ի հանդիսի կամ ի խորան
Չտէր Կոստրնդիս զանպիտանս
Յիշել յաղաթս արէք արժան:
Որ այսպիսի Աւետարան,
Փափաքէի ի փոքրութեան,
Բազում քաղաք և ի գեղան,
Խընդիր էի և ի հարցման:
Ես ոչ գտնի այսպէս յական,
Եւ ոչ ամէն շնորհօք ի լման:
Ամէն իրօք սա զովական,

Եւ հաճելի աչաց մարդկան:
Չեաւք է լաւ և աննրման,
Ոսկով իլի և երփգունեան,
Գեղեցկադիր՝ և ուղորդաբան,
Մազղազ պայծառ, որ հեշտ կարգան:
Ոսկի անուն տէրունական,
Հայնց որ վայլէ փրկչին անուան.
Համարարառքն ի ներս ի լման,
Ոտանաւորքս ի մէջըն կան:
Արձաթապատ և պատուական,
Բազմապատկերք և փրկչական:
Եւ աղաչեմ զամենեսեան,
Որք հանդիպիք այսմ մասեան,
Չյիշատակարներս ի լման կարգան,
Չինչ որ ի շորս գլուխն կան,
Եւ զիս յիշման արէք արժան,
Եւ իմ մեղացըն թողութեան,
Ըստ բանին տէրունական,
Եւ հրամանին անսխալական,
Թէ զոր կապէք՝ կապեալ մրնան,
Եւ արձակեալքն ուրախանան:
Ես այս յուսովս եմ ի հայցման,
Տէր Կոստրնդիս ես անպիտան:
Ընծայեցի զԱւետարանս՝
Ի սուրբ քաղաքս տնարինական,
Երուաղէմքս պանծական,
Որ Քրիստոսի է գերեզման.
Ինձ և իմոց պատճառ յիշման,
Որ զմեզ յիշէք միշտ անխափան.
Եւ զուր և մեք ի մի բերան
Արհնեմք զաստուած ի յաւիտեան,
Որ կատարէ զկամքս հայցման
Եւ ըզխնդիրս որդոց մարդկան:

Գ

6բ—7ա Աստուած արհնեալ յամենայնի,
Հայր և որդի և սուրբ հոգի,
Որ տայ իւրս [ա]շխարհի,
Ըզպարդես առատ և իյի:
Տէր Կոստրնդիներս Վանկեցի,
Որ ի փափազ Աւետարնի,
Եւ ոչ ես այսպիսի,
Գեղեցկադիր ոսկով իլի,
Արձաթապատ և ցանկալի,

Մազղաղ պայծառ որ հեշտ կարգցի,
 Աստուած էրեա ինձ գովելի
 Անգին մարդրիտ և շաւհարի,
 Որ ալ չկայ իւր նմանի,
 Քան թէ միայն ինքս լինի:
 Ո՛վ քահանայք և պատելի,
 Որք ընթեռնուք զսա ի յարկի,
 Կամ ի յատեան սուրբ տաճարի՝
 Յիշման արէք զիս արժանի.
 Ձտէր Կոստընդիս մեղօք իլի,
 Մաղթեմ .ի ձէնջ տեառն բանի,
 Թէ զոր թողուք՝ թողեալ լիցի,
 Եւ ձեր բանիւրդ ջընջեսցի:
 ՋԱԿՏԱՐԱՆՆԸՍ ՔՐԻՍՏՈՍԻ,
 Որք տեսանէք, զոր ես գնեցի
 Ի մանկութեան ժամանակի,
 Եւ մեծ ջանիւ յաւարտ ածի,
 Նախնեացն գրեալ ի Կլայի.
 Եւ ես գնելով արծաթեցի,
 Տէր Կոստընդիէս ըղձակեցի,
 Եւ յոյժ սիրով և պանծալի,
 Ջորամն և գարծաթն ուրախալի
 Տի գարգարեալ զբանս Յիսուսի,
 Ջի աստէնս վայելչացի,
 Եւ յապագայն պրսակեսցի:
 Եւ յորժամ վաղճան կենաց հասցի,
 Եւ առ Քրիստոս ինձ գնալ լինի,
 Մնալ յիշատակ ի տաճարի,
 Որ Շարութիւն անուն կոչի,
 Ի Քրիստոսին գերեզմանի,
 Ի Գողգոթայ խաչին տեղի,
 ՅՆՐՈՒԱՊԷՄ մեծ քաղաքի,
 Ի սուրբ Յակոբ եկեղեցի:
 Ոչ ոք հանէ զսա ի յաստի,
 Ոչ տայ ի ձեռս անօրինի,
 Թէ յայլազգեաց ահ մի լինի,
 Իրենն պահուստ ի յամբոցի,
 Կամ ի Կիպրոս կղզին տանի,
 Մինչ բարկութիւն այն անցանի:
 Դարձեալ բերեն ի սոյն տեղի,
 Եւ վարձս առցեն ըստ վաստակի:
 Թէ բանաւոր մարդ հանդիպի,
 Որ յաստուծոյ ոչ երկընչի,
 Որ զսա ծախէ և կամ տանի,

Նա անիծից արժան լինի,
 Եւ մասն առցէ ըզՅուրայի,
 Ջխաշահանուացքն Քրիստոսի:
 Ջայս յիշատակ ես ինձ եզի,
 Որ միշտ պահեն յեկեղեցի,
 Վասն յիշելոյ զմեզ ի բարի,
 Եւ թողութիւն մեղաց լինի.
 Ինձ և որդոյն իմ Յակոբի,
 Նաև ծնողացն իմ և ազգի,
 Եւ ամենայն մերձաւորի,
 Ով զմեզ յիշէ մտաւք բարի,
 Իւր թողութիւն մեղաց լինի,
 Մեզ և նոցա ամենայնի
 Ողորմութիւն պարգևեսցի,
 Ընթերցողաց սորա սացի,
 Արքայութիւնըն Քրիստոսի.
 Ամէն, ամէն և այս լիցի,
 Որք մեզ ասեն Տէր ողորմի:

442

Գ Ի Ր Ք Հ Ա Ր Յ Մ Ա Ն Յ Գ Ր Ի Գ Ո Ր Ի Տ Ա Ք Ե Ի Ա Յ Ի Ո Յ
 Երևան 917

Գրիչ՝ Գրիգոր
 վայր՝ Խոստարաստայ վանք

ա

412ա ...Արդ ես Գրիգոր անձն եղկելի,
 Նուաստ և անպիտան ամենայնի,
 Յանկացա գրելոյ այս սուրբ տառի,
 Որ և Հարցմունք անուն կոչի,
 Մեծ հեռատորին Գր[ի]գորին,
 Աստուածարան վարդապետի,
 Լուսաւորիչ մերոյ ազգի,
 Ըզսա գրեցի ես ի բարտի,
 Առ ի վայելս ինձ ի յաստի,
 Եւ յիշատակ յետ վախճանի,
 Այլ և ծնողացն իմոց բարի՝
 Յրոստակես քահանայի,
 Տօնա տիկնոջ՝ մօրն իմ հեզի,
 Փոխեցելոյն յայս կենցաղի:
 Այլև եղբարցս իմ մարմնի՝
 Յովհանէս քահանայի
 Եւ Սամուէլ սարկաւազի,
 Եւ Բ. (2) քերցս իմ նազելի,

Հանդերձ որդու՛ք իրեանց բարի,
 Եւ համօրէն ազգատոհմի,
 Միշտ յիշատակ սա եղիցի,
 Այժմ և աւուրն ապագայի,
 Յորժամ փառօք գայ հայրենի:
 Արդ գրեցաւ գիրքս բաղձալի
 Ի գաւառս Քաջբերունի,
 Որ յԱրճիշոյ այժմ անուանի,
 Ի յանապատս հրաշալի,
 Որ Խառարատ անուն կոչի,
 Ընդ հովանեաւ Աստուածածնի,
 Կմբեթաղարդ՝ զիմարդեանի,
 ՊԿԲ. (1413) թուականի,
 Ի կաթողիկոսութեան մերոյն վեհի՝
 Յակոբ անուն հայրապետի,
 Եպիսկոպոսութեան այս գաւառի՝
 Տէր Ստեփանոս տղայ համբակի,
 Եւ յառաջնորդութեան մերոյս ուխտի՝
 Յակոբ անուն վարդապետի:
 Սա կրօնաւորք կարգեալ ունի
 Համանման սուրբ Անտոնի.
 Որք հաւարեալ կան յայս տեղի,
 Ի զուտն սուրբ քաւարանի,
 Աղօթել վասն աշխարհի,
 Եւ ակն ունին տեսնն վարձի:
 Եւ ես նուազս յամենայնի,
 Որ և Գրիգոր անուն կոչիմ,
 Ըզձեաւ ունիմ կրօնաւորի,
 Գործովքս եմ վատ և աղտեղի:
 Արդ պաղատիմ աղերսալի,
 Որք հանդիպիր այսմ տառի,
 Յիշման առնէք զիս արժանի,
 Զի թողութեան մեզ պարգևի,
 Յառատաձիր տեսննէն ձրի,
 Եւ ձեզ և մեզ ոգորմեսցի
 Փրկիչն Յիսուս յամենայնի
 Այժմ և յաւուրն աներեկի,
 412բ Յորժամ փառօք գայ հայրենի/նի:
 Եւ նմա փառք եկեղեցի,
 Ընդ հօր հոգու՛րն ճշմարտի,
 Յաւէտ այժմուս և միշտ էի,
 Եւ յանրսպատ յաւիտէնի, ամէն**

* Ձեռագրում՝ «Կմբեթաղարդ» ձևով:
 ** Ձեռագիրը, որը էր կարի հնացեալ, 1651 թ. Տեր Բարսեղը նորոգել է տվել: Այդ ժա-
 մանակ ընդօրինակել են նաև քայքայված հիշատակարանը:

Բ

233բ Զնուաստ ոգի Գրիգոր՝ աշակերտ բանի,
 Որ կամք այժմ ի վանս Չերմունի,
 Առ ոտս քաջ հոնտորի
 Եւ բազմերախտ սուրբ ծնողի՝
 Յովհաննէս բարունապետի,
 Մի մոռանայք եղբարք բարի,
 Այլ յիշեցէք սրտով իլի:

Գ

331ա Զնուաստ առնապեալ զարիպս յիշել աղաչեմ զսպասահողսդ ամայ՝

դ

367բ Վկայութիւն այս է ընդ[ի] դ]էմ շուն ախթարմայից, լաւ սերտուիր**:

Ե

Գրիչ՝ Յովհաննէս

120ա ԶՅովհաննէս Առնենցի գծող էջիս յիշել աղաչեմ:

443

Կ Ա Յ Ր Գ Ա Ր Ա Ն

Երուսաղէմ 2431, (հմմ. «Սիոն», 1960, էջ 179)

Գրիչ՝ Մկրտիչ վայր՝ Յիպնայ վանք

Փառք ամենասուրբ երրորդութեանն հօր և որդւոյ և հոգոյն սրբոյ, որ ետ զաւրութիւն տկարիս հասանել ի վերջ Կցըրդարանիս՝ ի վանքս Յիպնա, ընդ հովանեաւ սուրբ Կաթողիկէիս, սուրբ Ստեփանոսի և Վասիլ թաղաւորի սուրբ Նշանիս, ձեռամբ յոգնամեղ և անարհեստ գրչի Մկրտըչի, ի խնդրո սրբասնեալ քահանայի Մկրտչի, ի վայելումն անձին իւրոյ և յիշատակ ծնողաց իւրոց:

Արդ աղաչեմք զամենեսեան, որք օկտիք ի սմանէ կամ գաղափարէք, յիշեցէք ի սուրբ յաղօթս ձեր զհայրն իւր զՅովհաննէս քահանայ՝ զիտխեցեալ առ Քրիստոս, և թողութիւն հայցեցէք նորա, և զեղբարսն իւր զՄովսէս և զՂազարէ//, և որ զաստուած ողորմին ասէ՝ աստուածն իւրն ողորմեսցի, ամէն:

Եւ զուսուցիչն իմ Պումայ կրօնաւորն յիշեցէք ի Քրիստոս:
 Ի թվին ՊԿԳ. (1414):

* Գրված է ներքևի լուսանցքում, կարմիր թանաքով:
 ** Այսպիսի հիշատակագրություններ կան նաև ձեռագրի 384ա, 403ա, 404ա և այլ էջերում:

Այլ և օրինակիս շնորհողի Յովանէս սրբասնեալ քահանայի, աստուածո՛ւ ամենայնի պարգևէ նմա զիւր արքայութիւնն իւրն և ծնողաց իւրոց, ամէնէն՝ Եւ զծաղկեալ զաւակքն իւր ընդ երկայն ատուրս ատնէ աստուած: Ամէն և եղիցի:

444

ՀԱԻԱՔԱՆՈՅ ԵՐԿՈՅ ԳՐ. ՏԱԹԵՒԱՅԻՈՅ

Վիեննա 593, 2. Ոսկեան, Յուցակ, էջ 48, 49

Գրիչ՝ Յակոբ Ասպիւրնկեցի վայր՝ Սուխարայ վանք

ա

234ա Յակոբ սպասաւոր բանի, և զԱնդրէաս կուսակրան արեղայ, և միագումար զամենայն ազգայինս յիշեցէք ի տէր միով Աստուած ողորմայի, և Աստուած զձեզ յիշէ, ամէն: Գրեցաւ ՊԿԳ. (1414) ի վանս Սուխարայ, ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնիս, որ Արծրաբեր կոչի: Որիչ որիչ գրեցաւ վասն այն բացատ մնաց, բաւ է:

բ

Այլ և զՅակոբ խնդրող բանի, որ մականունն Ասպիւրնկեցի կոչի, և զեղբայրն իմ Անդրէաս կուսակրօն քահանայ յիշեսցէք ի մարբափայլ չաղօթս ձեր, զի խիստ զժուարաւ գրեցի ի թվի ՊԿԳ. (1414) ամի:

445

ՔԱՐՈՉԳԻՐՔ ԳՐԻԳՈՐԻ ՏԱԹԵՒԱՅԻՈՅ

Եվեդիա, Ուպսալայի համալսարան, Ֆ. Մակլեր, Յուցակ 88, էջ 180—181

Գրիչ՝ Յուսեան վայր՝ Մեծոփայ վանք

728ա ...Արդ, ի թվականիս հայկազան տումարիս ՊԿԳ. (1414) գրեցաւ գիրք քարոզութեանս առաջին հատորին, հաւաքեալ ձեռամբ սուրբ հօրն մերոյ երկրորդ լուսաւորչի և մեծ վարժապետի Գրիգորի՝ աշակերտի Յոսեանու Ռոտմեցուց, որ մականունն Կախիկ կոչիւր. յիշատակ նոցունց արհնութեամբ եղիցի, որ կախեցան զբանէն կենաց և զբազումս ի նոյն [հ]որդորեցին, զոր երանեմ ում որ հանդիպի:

Արդ, գրեցաւ սա յերկրիս Քաջրեռունի, ի սուրբ ուխտս Մեծոփայ, ընդ հովանեաւ Տիրամօր աստուածածնիս և սուրբ Յակոբայ հայրապետի և յառաջնորդութեան բազմերջանիկ վարդապետ Քովմայի, որ զբազում եղբարքս մխիթարէ ուսուցանելով զանձնւր. (՞) իսկ տաղով և դասիւ ևս, և առաւել ևս ինձ պատճառ եղև վճարման գրոցս, զօրինակն շնորհեաց, տեղիք և կերակուր պատրաստեաց:

Արդ, մեղսամակարդ զերիս աղաչեմ զաստուած, միջնորդութեամբ ամենայն սրբոց, զի տացէ սմա զբարին փոխարէն հարիւրապատիկ և բիւ-

րապատիկ և կրկին կենօք անսայթաք պահեսցէ ամենայն իւրաովքն՝ հոգևոր և մարմնաւոր եղբարքք, որ ծաղկեալ կայ յայսմ ժամանակի. ընդ որս և զհասարակ սպասաւորք սուրբ տեղեացս, որ ի սուրբ եկեղեցոյս և որ ի մարմնաւոր պէտս՝ առաջինք և վերջինք:

...նւ գրեցաւ ձեռամբ անարհեստ և անիմաստ, մեղսամած, մատնագեղև սխալագիր գրաց սոսկ տէր Յուսեան, որ զանուն և զաստիճան առի ինքնիշխան կամօք և ի գործոյն բազում հեռաւորութեամբ յետս կացի, զայս ասեմ խոստովանաբար սուրբ հանդիպողացդ և խնդրեմ զթողութիւն ամենայն մեղաց, խոնարհիլ ի ձերում բարձրութենէդ ի մեր փոքրկութիւնս միով տէր ողորմայի սրտի մտօք:

Այլ և զհոգևոր հայրս մեր զՍարգիս մուղղասի, որ բազում աշխատեալ ի թղթի բերելն, ի կոկիւն և յամենայն սպաս պիտոյից, ոչ միայն մարմնաւորին, այլ և հոգևորին սատար տանի. որոյ յիշատակն արհնութեամբ եղիցի, ամենայն իւրաչեալքն հանդերձ:

Արդ, աղաչեմ զհանդիպողսդ սրտի մըտօք յիշել զամենայն վերոյգրեալսդ և զիս՝ զեղկելի անձն, որ ի վայելս իմոյս գրեցի, եթէ տէր տացէ, և յիշատակ անջինջ յետ մեր և մերոցն ծնողաց՝ Առաքելին և Ամինիային, եղբարքն Բ. (2)՝ Ղազարէոյն և Խոցաղեղեն, և ամենայն արեան մերձաւորք. և զուր ձերայովքն և ամենայն հաւատացեալք յիշեալ և արհնեալ լիցին յամէներանեան բերանոյն ի տեառնէ մերմէ Յիսուսէ Քրիստոսէ...

Խոշորութեան և սխալանացն թողութիւն խնդրեմ աղաչանօք, զի այս էր կար մեր:

446

Յ Ա Յ Ս Մ Ա Ի Ո Ի Ր Ք

Երևան 7463

Գրիչ՝ Սիմէոն վայր՝ Ղրիմ

91ա ...նաև զգրող սորա զՍիմէոն անարժան, որ իմ ծովացեալ մեղաց իմոց յայս ամի յունիս ԺԱ. (11) թվ. ՊԿԳ. (1414) Քերիմպետի սուլտան ի Ղրիմն երեկ, շատոց մեծ պակասութիւն եղև, աւարութիւն եղև, ոճ, ոճ, ոճ, վա՛յ:

447

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երուսաղէմ 2663

339ա—341ա ... Ներսէս, զոր ի վաղուց հետէ ցանկայր այսմ աստուածախաւս սուրբ Աւետարանիս և ետ գրել զսա յիշատակ հոգւոյ իւրոյ և ծնողացն, ի մեծ թուիս Հայոց ՊԿԳ. (1414), ի կաթողիկոսութեան հայկազեան սեռի տեառն Յակոբայ, և ի մերոյ կաթողիկոսութեան Ախթամարայ տեառն Դաւթի, և ի թագաւորութիւն այլասեռից Ղարայ-Ուսուֆի, զոր տէր աստուած Իսրաէլի պահեսցէ անսասան զաթոռ հայրապետական և զթագաւորական մերոյ |||

Արդ, աղաչեմ զամենեսեան... յիշեցէր ի մարբափայլ յաղօթս ձեր զՅովնանէն, և զՆախն իւր զԱռաքելն, և զամենայն արեան մերձատրոսն իւր, և լի բերանով և բոյր սրտիւ աստուած-ողորմի սասցէր...

Գարձեալ, կրկին անգամ աղաչեմ յիշել յերկնագնաց յաղօթս ձեր զԽալիմն, և զայրն զԹուամէն, և զորդին զԲագրոն, և զամենայն արեան մերձատրոս նոցա, և լի բերանով աստուած-ողորմի սասցէր և աստուած բարեբարն՝ մեզ և ձեզ առհասարակ ողորմեցի, և նմա փառք յափտեանս, ամէն:

448

Գ Ա Ն Ձ Ա Ր Ա Ն

Երևան 5951

ա

187ա Ո՞վ լուսերամիջ դասք, ի յայսմ հրաշալի տանին յիշեսցիք ի մար- [ր]ափայլ յաղաթս ձեր զմեղատր |||՞ և զծնաւդան իմ, և աստուած զձեզ յիշէ, ամէն:

բ

183ա |||աքս Գ. (3) զէլ զկապէն ի վերա եձգեցին ու բրոնեցին. թվ. ՊԿԳ. (1414)*:

449

Ժ Ո Ղ Ո Վ Ա Մ Ո Ի

Երևան 8775

ա

219բ Փառք, պատիւ և զոհոթիւն ամենասուրբ երրորդութեանն, որոյ շնորհիւ կատարեցաւ լուսաւոր վարդապետութիւնս սրբոյն Գրիգորի մեր Լուսաւորչի՝ զիբքս որ կոչի Յաճախապատում ի թրականութեանս Հայոց ՊԿԳ. (1415), ի հայրապետութեան տեառն Յակոբոսի, և յեպիսկոպոսու-

220ա թիւն սուրբ || քաղաքիս Երուսաղէմայ տէր Պօղոսի, հեզ և բարի և սրբակրօն եպիսկոպոսի: Որ ժողովեաց զմեզ յիւր տան, և դարմանեաց ի յիւր սեղան և հանգոյց զմեզ պատուով, ի վեր քան զարժանն: Որոյ հատուցանէ տէր փոխարէն՝ զկենանս ի յաստիս սրտհեշտութեան յերկար ամօք մինչև ի խորինն ծերութեան:

Եւ յետ աստեացս՝ յերանական
Ձնա փոխէ կեանս անվախճան

* Գրչի անունը, ինչպես և նախորդ բառը, որ երկրայարար կարգում ենք՝ «զմեղատր», բերված է:

** Այս հիշատակագրութիւն սկզբի մասը զրված է եղել նախորդ էջի ստորին լուսանցքով, այդ էջն այժմ քայքայուած է, ուստի հիշատակագրութիւնը մնում է կիսատ:

Փառք դասէ յաջակողման,
Ձնա իւր ծնողօրն յերկնից խորան, ամէն:
Աբրահամու զոգոյն արժան,
Ընդ հայրապետացն սրբազան:

Եւ արդ զրեցաւ սա յաստուածակոխ քաղաքս յԵրուսաղէմ, ի վանս սուրբ Յակոբայ, ընդ հովանեաւ առաքելական զլիսոյ որդոյ որոտման, ձեռամբ յոքնամեղ և անարհեստ գրչի՝

Գրիգորի մեղապարտի,
Պիտականուն վարդապետի,
Որ ցանկացայ այս[մ] տառի,
Գրոց մերոյս Լուսաւորչի,
Որ ի վաղուց փափագէի,
Եւ որոնեալ շգտանէի
Մինչ որ յԵրուսաղէմ եկի

220բ Եւ || ասա գրաի, զոր ցանկայի:
Յոր ձեռնարկեալ եմ և գրեցի,
Ձայս լուսատու բանքս ի բարտի:
Մին կարօտ այլ կայ ի սրտի
Մեղապարտիս իմ Գրիգորի,
Որ Ձգան անուն գիրքն Յակոբի՝
Ձայն Մրժբնայ հայրապետի,
Ձայն այլ զրբեմ հողքս գերի,
Ընդ լուսատու այս բաների,
Որ երկոքեանն ի մի տրփի
Կիցին բաներս հոգելի՝
Սուրբ Յակոբայ և Գրիգորի
Պայծառ բաներս Լուսաւորչի:
Արդ՝ ես քրտամբ գծագրեցի
Ձայս հոգելի բանքս ի կարգի,
Եւ իմ կամաւ ես բաշխեցի
Լերգահատոր եղբօր որդի,
Ձսա Մկրտիչ վարդապետի,
Իմ սիրելի բարեկամի:

Արդ՝ որք հանդիպիք սմա, յիշեցէր ի միտս բարի զՄարթնս արեղայ՝ որ մեզ բարի ակն կուտայ: Եւ զՏառիկ մայրն, որ լի սրտիւ մեզ պէտ կուտանէ՝ դարմանէ և սպասաւորէ, աստուած իւր հոգոյն ողորմի՝ Տառիկ մամուն, և Մխիթար միակեցին՝ որ զթուղթս կոկեց, և ինձ մեղապարտ գծողիս, ամէն:

221ա Այլ և աղաչեմ յիշել առ տէր բարի կամօք և սրտի մտօք զամենաերջանիկ և հեզահոգի եպիսկոպոսն՝ զտէր Մելիքսէրն, որ աշխատեցաւ ի թղթիս նշայելն, և ԺԲ. (12) տապաղով ինքն սայար եղև գրոցս զրելոյ, աստուած վարձատրէ նմա զանճառ բարիսն և ծնողաց նորին, ամէն*:

* Գրված է «Յաճախապատում ճառքն» ավարտելուց հետո: Երրուսակել է ձեռագիրը և ընդօրինակել վարդան վարդապետի՝ մի քանի ճառերը. դրանց վերջում եղող գրչի և ստացողի հիշատակարանները տպագրված են «ԺԲ. դարի հիշատակարաններ»-ի Ա մասում (տե՛ս 173):

P

61ա Ողորմի ստացողի գրոցս և գծողի սորին Գրիգորի բանի խնդրողի, և ծնողաց նորին Յեռին և Խոյանդին, ամէն, և որ զամէնն ասէ:

Գ

130ա Սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին բարեխօսութեամբ ողորմեա Քրիստոս ստացողի գրոցս Մկրտիչ վարդապետին, և ծնողաց նորին, և ամենամեղ գծողին Գրիգորին:

Պ

199ա Ձմեռեալս մեղաւք զեղկելի գրողս Գրիգոր յիշեցէք ի Քրիստոս, և զյերդահատոր եղբայրն իմ զՄկրտիչ վարդապետ՝ ստացող սորա, և ծնողսրն մեր և զնորա*:

Ե

300բ ...Տէր, մի՛ յիշէր դու զիմ շարիս,
Մի՛ բարկանար մեղապարտիս,
Այլ զթութեամբ նայեա յառ իս,
Յայսմ մեղաւոր ու զարշելիս:

Ղ

61ա Ձնըկարող խորանիս զԳրիգոր երէցն յիշեցէք:

450

Մ Ա Ն Ր Ո Ի Ս Մ Ո Ի Ն Ք

Երեան 9554

Հետ. ստացող՝ Աստուածառօր վայր՝ Երուսաղէմ

299ա Արդ, յետ անցեալ աւուրց և ժամանակաց առաջին ստացողացն և հրաշազարդ աշխատողացն որ ի սմա, ի թվականութեանս Հայոց ՊԿԳ. (1415) կրանաւոր ոմն ազնուական յԱրեւելեան տանէ և յԱբաբառեան գաւառէ, ի գերահոշակ մենարանէ Սաղմոսաց աւանէ, ի տիս համբակաց

299բ սնընդեամբ և ուսմամբ աշակերտեալ || քաջ հոնտորին և մեծ սոփեստին Հայոց Յակոբայ, զարդարեալ ամենայն առաքինութեամբ հոգւոյն արութեամբ՝ տեսականան և գործնականաւ, ճգնատեսակ, սրբասէր և կուսակրօն քահանայ Աստուծառօր անուն, ի յայս և ի սոյն ամի եռափափազ սիրով և մեծ յուսով հետեւեալ ի սուրբ քաղաքն Երուսաղէմ՝ յերկրպագութիւն աստուածընկալ սուրբ գերեզմանին Քրիստոսի աստուծոյ մերոյ և հանդիպեալ այսմ ոսկիաճաճանչ բուրաստանի և գեղեցկանկար երաժըշտական տառի, որ և ըստ արժանոյն սիրեաց յոյժ: Եւ ստացաւ զսա ի հալալ յընչից իւրոց յիշատակ հոգւոյ իւրոյ և ծնողաց իւրոց փոխեցելոցն ի

300ա Քրիստոս՝ հօր Ստեփանոսի || և մօրն Մարիկ ապաշխարողի, և հարազատ

* Այս կարգի հիշատակարաններ կան նաև ձեռագրի 80բ, 171բ, 212բ, 253բ, 278ա էջերում:

եղբար իւրոյ Զաֆարէի, և ի վայելումն նորաբողոքոյ զաւակաց նորա: Վասն որոյ աղաչեմք զամենեսեան, որք աւգտիք ի սմանէ ուսմամբ կամ զաղափար առնելով, յիշեցէք ի Քրիստոս զվերջին ստացող սորա զԱստուածառօր քահանայ, հանդերձ վերոգրեալ իւրայովքն ամենայնիւ. որով յիշողացդ և յիշեցելոցս համանգամայն ողորմեսցի Քրիստոս աստուած, և նմա փառք այժմ և յանպայման յաւիտեանս, ամէն:

451

ԹՈՎՄԱՅԻ ԱՔՈՒԻՆԱՅԻՈՅ ՅԱՂԱԳՍ ԵԻԹՆ ԽՈՐՀՐԴՈՅ ԵԿԵՂԵՅԻՈՅ

Հոռմ 45, Տիսերան, Յուցակ, էջ 75

Գրիչ՝ Յրա Գրիգոր
վայր՝ Քանս

Ա

301ա Գերապատիւ և գերահրաշ հայր մեր ըստ հոգո Յրա Յօւէփ կոչեցեալ՝ մականուն Եահապօնեցի, սկսեալ զաստուածային խորհրդաւոր գործանութեան մատեանս և ոչ առեալ զաւարտ վասն վրդովման ժամանակին և ի խստութենէ այլազգեաց, և մնացեալ թերատ քաղում ամ: Եւ յետ շնորհեաց մեզ ի խնդր մեր՝ լնլով զթերին: Յաղագս որո էս՝ նուստս ի Քրիստոս և յետինս յորդիս Միտնի, ապիկար ոգիս Յր. Գրիգոր սպասաւոր բանի շնորհօք զթութեամբք տեառն և փրկչին Յիսուսի Քրիստոսի սկսեալ և կատարեալ յանկեցաւ, և ստաց[այ] դսա բազում փափագմամբ ախտեան ներհակական դասուց և ընդունարան ||| այն աստուծոյ, որ ի սմա հաւաքե[ալ] կան պէս պէս և ազգի ազգի ձիրս պարգևեաց:

Ընդ որո և զմատեանս հոգեպատումս մեծահրաշ մարգարէիցն և գերազանց հրաճաշակ առաքելոցն, որ են գուշակ ներկայիս և պատմիչ ապագա իրացն եղելոց, իբր գեղեցկութիւն ոսկո ընդ սրբափայլ արծաթս դասեալ և կամ շափիղայս ընդ կարկեհան յեռեալ, զոմն ուսուցիչ ներկախս իբր ստուեր ճշմարտի, և զոմն աւետաւոր անսպառ յաւիտենին, ի հաստատութիւն սրբոց և ի գործ պաշտաման, որ ըստ հոգոյն ներդործի ի յուսումն վարժողաց, որ ի լաւագոյնն վերաբերի և ի յարութիւն մտաց թուլացելոց և պնդութիւն ստորաքարչ կամաց և յօգուտ մանկանց նորոյս օրինի, պսակ պարծանաց կաթողիկէ սուրբ եկեղեցո, որ ի գոյսս ամենայն համեմատեալ գերագոյն և բարձր, քան զնոսին տեսանի մտաց աշօք և յամօթ ձաղանաց բնութեան բարուցն Բելիարա և հետևողացն նորա:

Արդ, մակագրեալ եղև աստուածային տառս յամի հազարերորդի շորեք հարիւրերորդի Ժ. (10)-երորդի հինկերորդի (1415), յուլիս ամսո ԻԳ. (23) օրն, եւ ի թուականութեանս Հայոց ՊԿԳ. (1415), վասն որո աղաչեմ զաստուածաբան ընթերցողսդ և զվախելողսդ զսխալանս մեր ոյ աստ՝ հարազատաբար սիրով ուղղել, և զմեզ հանդերձ ծնողօքն մերօք հոգևորօք և մարմնաւորօք ի տերունի բարիսն յիշատակել:

Արդ, եղև գրութիւն սորա ի վախում և ի յօգուտ կարգին և որ ի ծոց սմին եղբարց Յր. Լօրէնցի, Յր. Մարտիրոսի, Յր. Կասաւնդի, Յր. Յորի,

և այլ նորայրողորոշ մանկանցս որք կան: Եւ թէ արժանի արասչիք զիս յիշել և զուսուցիչն իմ՝ հոգևոր հայրն զսրբակրօն քահանայ զՅր. Պետրոս և զմարմնաւոր ծնողսն իմ զտառապեալ հայրն իմ՝ զԽոսրոպեղ, և զմայրն իմ զԹանկիկ, և զեղբայրն իմ զԲէկի, որ կայ այժմ, և այլ ամենայն արեան մերձաւորքն...

Բ

10բ Զտառապեալ ոգի նուաստ Գրիգոր խնդրող բանի՝ զսակաւ աշխատող այսմ տառի յիշել աղաչեմ: Ռնժն. (1415), յուլիս ԻԳ. (23) աւարտ էառ:

452

ՅԱՂԱԳՍ ԱԶԳԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ

Երևան 10137

Հեղինակ՝ Յակոբ Արիմեցի վայր՝ Մեծոփա վանք

290ա Արդ, ո՛վ սուրբ բարունապետդ հեղահոգի*, ընկալ զսակաւ ընծայս ի տխեղծ մատանց և յանարժան անձնէ իբրև զխերեհէշս այրոյն լօմայի՝ ի բումգ յընդարձակութեան զանձարանի սրտիդ սենեկի: Եւ ըստ կորովի մտաց բոց զպակասն լցցես, և զաւելորդն կշռեսցես: Զի Եղբայր եղբօր է օգնեալ իբրև զբաղաք ամուր և բարձր՝ ասացաւ, զի ընդտուեցելոյ շնորհաց սուրբ հոգւոյն, կար մեր այս էր:

Ողջ լեր ողջունեալդ ի հոգւոյն սրբոյ եւ զմեզ ի սուրբ ազօթից քոց և յանկեղծ սիրոյ մի մոռանար աղաչեմ, աղաչեմ: Եւ թէ մահու ձայն լսես, ի սէրն Քրիստոսի, աստուած-ողորմի հրամէ քո սուրբ բերանովդ մեղաւոր հոգւոյս, թէ և չեմ արժանի:

Գրեցաւ ի թվականութեանս Հայոց ՊԿԵ. (1416), ի հռչակաւոր վանքս Մեծոփայ, ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնին և սուրբ Կուսին, և սուրբ վարդապետաց զերեզմանացս:

Արդ, աղաչեմ զամենեւեան, որք ընթեռնոյք կամ օրինակէք, մեղաւոր Յակոբ վարդապետիս աստուած ողորմի համեցէք՝ ինձ և ծնողաց իմոց: Եւ մարդասէրն աստուած ողորմեսցի ձեզ, և ծնողաց ձերոց, նմա փառք յաւիտեանս յաւիտենից, ամէն**:

* Անտարակոյս Թովմա Մեծօփեցուն է դիմում Հակոբ Արիմեցին. համանման զիմասներ նա կատարել է նաև այլ առիթներով (տե՛ս «ԺՆ. դարի հիշատակարաններ», մասն Ա, էջ 182):

** Բացի «Յաղագս ազգականութեան» փոքր աշխատությունից (զետեղված «Կանոնագիրք Հայոց» ժողովածուի վերջում) Հակոբ Արիմեցին ու նրա ուսուցիչ Գևորգ Երզնկացին մասնակցություն են սունցել նաև «Կանոնագրքի» խմբագրման գործին: Այդ մասին Անկյուրիայի Կարմիր վանքի № 43 ձեռագրում կա ստորև բերվող հիշատակարանը.

«Արդ, աղաչեմք զորդիքդ յուսոյ և զմանկունքդ նոր Սիրովի, զչերմացեալդ աստուածային սիրովն ի յուսումնասիրութիւն տեսականին և գործնականին, մանաւանդ եթէ հնազանդք և կատարողք սրբոյ կանոնացս, որ աւանդեցաւ ի ձեռն հոգւոյն միջնորդութեամբ ընտրելոցն ինքեան, ազօթիւք և մաղթանօք, նաև հառաչմամբ սրտիւ յիշատակել առ աստուած զարժանի յիշատակելոյ՝ զերիցս երանեալ երջանիկ բարունին՝ զպետն վարժից և զքաջ փառեալսն հայ-

453

ՅԱՂԱԳՍ ԱՌՈՒՐՑ ՀՆԳԻՅ ՀՐԱՄԱՆՔ ԳԷՈՐԳ ԲԱՐՈՒՆԱՊԵՏԻ ԵՒ ՄԱՌԱՅԱԲԱՐ ԿԱՏԱՐՈՒՄՆ ՅԱԿՈՒԲԱՅ ԱՇԱԿԵՐՏԻ*

Երևան 1849

Հեղինակ՝ Յակոբ Արիմեցի

ա

225ա Զհրաման հարկի բարունոյդ իմոյ և վարդապետի ... Գեորգ վարժապետի քաջ փառեալի թորգոմեանս տոհմի և հայկազեանս սեռի ընկալա հնազանդ ծառայս քո և աշակերտ Յակոբ Արիմեցի և ներգնեալս ոգի՝ յաղագս աւուրց հնգից ստուգութեամբ քննել ըստ տումարական արհեստից և անսխալ ցուցանել զաւուրցն պատկեր: Զոր անհնար է ըստ քաղում քանից այլոց ազգաց քրիստոնէական տոհմից անսխալ բերել զաւուրցս պատկեր. վասն որոյ յոյժ շառագունին ի յաղթիլ սմին: Մանիր բարունի իմ, զի ոչ եթէ աստ զգիմ ջանից ցուցանեմ զքաջութիւն, այլ զԱստուած զվարդապետին, որ հասարակ ամենեցունց յայտնի է առն քաջութիւն ի դիտութիւն մակացութեանս. այս զնորայն աշխատասիրութիւն և զվաստակ ջանից, զոր փարթամ և երկար բանիւք շարագրեալ է զաւուրցս զստուգութիւն, մեք զայն ջանիւ մեծաւ համառօտեցաք վասն ուսումնասէր անձանց, զի առձեռն պատրաստ և զիւրին լիցի ի տրամարանութիւն անիրաւ հակառակորդաց յաղագս այսմ իրի:

բ

230բ Այս քան առ այս և զմեղաւոր ծառայս քո աղաչեմ յիշել ի յազօթս ձեր և զու յիշեալ լիջիբ ընդ մեծացն աստուածաբանից: Բայց զիւրին է բարունոյդ իմոյ զպակասն լնուլ, զաւելորդն կշռել և անմեղադրելի լինել մեղուցեալ աշակերտի բո, զի քաջ դիտակ են տկարութեան ծառայի բո. ողջ լեր տէրդ իմ ի տէրն հասարակաց՝ յաստուածն իմ Յիսուս Քրիստոս:

454

ԱՐՁԵՍՏ ՏՈՒՄԱՐԱԿԱՆ ՅԱԿՈՒԲԱՅ ՂՐԻՄԵՅԻՈՅ

Երևան 1849

Հեղինակ՝ Յակոբ Արիմեցի

230բ Արդ ևս՝ Յակոբ Արիմեցի և զառածեալս մեղօք լերկրի՝ աշակերտ Գեորգ բարունապետի՝ զխնդիր սիրալի և զհրաման հարկեցուցիչ, որ յաղա-

կազան սեռիս՝ զմեծ հետարն Գեորգ, որ ի պակասն զրոցս շատ աշխատեցաւ և գրեաց բազմաշնորհ մատամբն իրով առ ի կատարել զթերին:

Ընդ նմին և զՅակոբ Արիմեցիս՝ զաշակերտս մեծիս բարունոյ, որ զաղուսակս և զբոլորակս գործեցի, հանգեց խրատիւք, նաև զուր յիշեալ լիջիբ ի Քրիստոսէ աստուծոյ մերոյ. որում փառք... (Բարդէն կաթողիկոս, Յուցակ հայերէն ձեռագրաց Կարմիր վանուցն Անկյուրիոյ, Անթիլիաս, 1955, սյունակ 235):

* Յակոբ Արիմեցու այս և հաջորդ անթվական հիշատակարաններն ու մանր հիշատակագրութունները պայմանականորեն դնում ենք 1416 թվականի նրա հիշատակարանին տարեթիւր: «Յաղագս աւուրց հնգից» և «Արհեստ տումարական» աշխատությունները (խորագրերը մենք ենք եղանակում ըստ բովանդակութեան) շարագրվել են Հակոբի ուսուցիչ՝ Գևորգ Երզնկացու (մ. թ. 1416 թ.) հանձնարարությամբ, ուստի 1416 թվականից առաջ:

զբա հոգևոր զաւակացն իմ մանկանց Սիոնի և նորաբողբոջ կուսակրօն քահանայից թարմատար ոգով սոսկ անուամբ միայնակեացս Յակոբ սակաւ ինչ դասիւ ի տումարական արհեստէս ուսուցար սոցայ: Իսկ սոցա ծանուցեալ զգծուարութիւն իրին աղաշանօք խնդրեցին ի նուաստութենէս մերմէ ընդ բանիւ ուսուցանելոյն և զրով աւանդել նոցա: Եւ հարկեալ զմեզ բարունապետին իմոյ կատարել զխնդրուածս նոցա ըստ հրամանի տեսան, թէ Ամենայն որ խնդրէ ի բէն՝ տուր: Վասն որոյ առանց յապաղելոյ բուռն հարար ոչ ըստ բոլոր արհեստին, այլ սակաւ ինչ ի զխաւորագունից մասանց մակացութեանս ի հարկատրացն, և համառատարար զբանս իմաստասիրաց և զեկեղեցոյ սուրբ վարդապետաց աշխատասիրելոց ի գործս յայս՝ զբանս նոցա, որ տարածեալ էր ի բազումս, || մեք զայն զբխաւորօրէն ի մի վայր հաւաքեցար: Եւ զի էր ուրեք, որ ծածուկ ունէր գտեսութիւնս միտք բանին, մեք զայն պարզ և յայտնի բանիւ բացայայտեցար ի զուարճութիւն ուսումնասիրաց տումարական մակացութեանս*, և յոյս զայս ունելով ի մտի, թէ որոց քաղցր թուեսցի մակացութիւնս այս ի յուսանիլն զաստուած-ողորմին մեզ ասացեն յորդոր սրտիւ՝ մեղուցեալ անձինս, որ և ինքեանք ողորմութեանն աստուծոյ արժանացցին ամենայն հաւատացելովքն հանդերձ, ամէն**:

* Աշխատութիւնը շարադրված է հարց ու պատասխանով:

** «ԺԵ. դարի հայերեն ձեռագրերի հիշատակարաններ» ժողովածուի առաջին մասի հրատարակութեանից հետո Հակոբ Արիմեցու մասին մեզ հայտնի դարձած բոլոր հիշատակագրութեաններն այստեղ ամփոփելու համար նշենք նաև հետևյալը. 1. Մեր Մատենադարանի № 2136 ձեռագրի 88ա էջում պահպանվել է Հակոբ Արիմեցու հիշատակագրութիւնը Քրիստոսի խաչելութեան ողբի շարադրման մասին. «Արդ, ես՝ Յակոբ մեղստոր վարդապետս Արիմեցի, որ ի խաչելութեան քարոզիս աշխատեցայ, աղաչեմ զձեզ ի սէր խաչելութեան Քրիստոսի, զի ի սոսկալի ասուր աստուած-ողորմի հրամայէր մեղուցեալ հոգոյս և մեր ամենեցուն» (հմ. ԺԵ. դարի հիշատակարաններ, մասն Ա, էջ 655). 2. Վիեննայի № 359 ձեռագրի 111բ—113բ էջերին ընդօրինակված է «Յաղագս շեշտի և պարուկի...» խորագրով մի փոքր բնագիր, որին կից հիշատակագրութեանից կարելի է հետեցնել, որ այն շարագրել է Յակոբ Արիմեցին:

Ահա այդ հիշատակագրութիւնը. «Այսօրիկ խրատք վերածնութեան բացերեսպէս հաւաքեալ ի վերայ բազում անուանց զղանազան արուեստս զբաւթեան, այսինքն զշեշտ և զպարուկի, թէ ի վերայ որոյ գրի պարտ է զծագրել և կամ ընթեանով իմաստուն գրչաց և մտաւոր ընթերցողաց, յաշխատասիրութենէ և յանճարեղ և իմաստուն բարունոյն Յակոբայ՝ աշխարհաւ Արիմեցոյ, մնացեալ առ մեզ, որոյ ողորմեսցի Քրիստոս աստուած մեր և տացէ նմա վարձ ըստ վաստակոց իրոց և ըստ քրտնաշան աշխատութեանցն հաղարապատիկ և բխարապատիկ աստ և ի հանդերձեալն զանտրտում ուրախութիւնն, հանդերձ ծնօզօք իրաւք ամէն» (Յ. Տաշեան, Յուլիան, էջ 842—843):

3. Մեր Մատենադարանի № 9244 ձեռագրի 139ա էջում (Հմմտ. նաև Հ. Տաշեան, Յուլիան հայ ձեռագրաց մատենադարանին Միտիթ. ի Վիեննա, էջ 689, Բարդին կիթողիկոս, Յուլիան հայերեն ձեռագրաց վանուցն Անկիւրիոյ, սյուն. 730—731) կա այսպիսի հիշատակագրութիւն. «Նորաոր մամառեղաց ըստ արևելեան սահմանացն սկսուածոց և աստիկեան աղօթից, զոր խնդրեալ սուրբ վարդապետն Յակոբ Արիմեցի ի բարունոյն Գրիգորէ Խաթեցոյ: Եւ նա կատարեաց այսպէս. որ դատու որ ասուր ծայնն լինի՝ այսպէս տէր և թէ զՇրթունս, զՔէն զճանաճք, Արհեստայն տէրն մերս են:

4. Սույն ժողովածուի Ա հատորում, Ղ. Փիրղալեմյանի «Նստարբ»-ից քաղելով, որպէս 193-րդ հիշատակարան, տպագրել էինք Յակոբ Արիմեցու «Յաղագս աղգականութեան բաժանման» աշխատութեան փոքրիկ հիշատակագրութիւնը, որը սակայն ավելի անաղարտ պահպանվել է Վիեննայի № 469 ձեռագրում: Ստորև տալիս ենք աշխատութեան ամբողջական խորագիրը և հիշատակագրութիւնը, քաղելով Հ. Տաշեանի ցուցակից.

455

Ժ Ո Ղ Ո Վ Ա Մ Ո Ի

Երևան 10200

Վայր՝ Երուսաղէմ

353բ

Գրեցօ շորս հինգ տետրակս ի Հարցմանց գրոց, զոր արարեալ վարդապետին Գրիգորի եռամեծի ընդդէմ կուրացեալ աղգին տաճկաց Գրեցօ սորա առաջ[իւն] արիւնակն ի լուսազարդ քաղաքն Երուսաղէմ, ի սուրբ Փրկիչն, ի վայելում խոճայ Կոկնա-Թաճաքին: Ով որ ալգտի ի սմանէ կամ արիւնակէ, յիշեցէք ի սուրբ յաղաւթս ձեր և աստուած զձեզ յիշէ իւր սուրբ յարբայութիւն: ԹՎ. ՊԿԵ. (1416)*:

456

ԿԱՆՈՆՔ ՏԱՂՈՅ ԶՓՈՔՐՐ ԱՍՏԻՃԱՆՍ

Վիեննա 599, Հ. Ոսկեան, Յուլիան, էջ 59

Գրիչ՝ Յակոբ

171ա

ԶՅակոբ մեղսասէր գծող յիշեսչի[ք] առաջի Քրիստոսի՝ հանդերձ ծնողաւք իւրովք կրկնակի, ամէն: Բաղձալի գոլով հրաբուն էութեանց և ի հողանիւթեա մարմնս վերանեալ պայծառ շահն և ամուր սին եկեղեցոյ մեծ բարունին Կարապետ, որ ետ գրել զսա ի լաւ արիւնակէ եռափափաք սրտի յիշատակ իւրն || բերորդոյ իւրոյ || որ խաշաշարչար մշակին || նորընծայ եպիսկոպոսին տէր Ստեփ[աննոս], Աստուած վայելիւ տացէ նմա ընդ երկայն աւուրս: Գրեցաւ ՊԿԵ. (1416) թվականին Հայոց:

457

ՔԱՐՈՂԳԻՐՔ ԳՐԻԳՈՐԻ ՏԱԹԵՒԱՅԻՈՅ

Երուսաղէմ 2179

Գրիչ՝ Յոհանէս

Վայր՝ Հիզան

... Եւ ես անարժան և սուտանուն կրօնաւոր Յոհ[անէս] զծեցի ձեռամբ իմով զգիրս սուրբս յիշատակ ինձ, և ծնաւոց իմոց || և մօրն իմո Մամխարունի, և և հաւուց իմոց... նաև զյիշատակի արժանաւոր || զհոգեկ[որ] հարքն մեր զՅոհ[անէս] և զԱւետիս բարունիքս, որ են մեզ տածողք հոգէպէս և մարմնապէս և վարժիչք աստուածախ պատուիրա-

* Այլ և կանոնք Յակոբայն Արիմեցոյն արարեալ ի խնդրոյ Քովմայի հրեշտակակրօն վարդապետի սրբոյ ուխտին Մեծոփայ, յաղագս պատիկ ամուսնացելոց և հիւղագրութեանս:

«Եւ այսքան յաղագս հիւղագրութեան շատ լիցի, որ ցուցեալս եղև ի մէջ. ըստ մտաց նախնի սրբազան հայրապետաց, ի խնդրոյ Քովմայի վարդապետի հրեշտակարնակ սրբոյ ուխտին Մեծոփայ, և ես ծառայարար կատարեցի Յակոբ վարդապետս Արիմեցի՝ աշակերտ Քլորգոս վարդապետի Երզնկացոյ, վասն աղգականութեանց և բաժանմանց, և Քրիստոսի փառք» (Յ. Տաշեան, Յուլիան, է, 946):

* Ժողովածուն գրված է 1624—1634 թթ. Տրապիզոնում: Հիշատակարանը վերաբերում է նախազաղափարին:

նացն բարեաց յիշման ի տէր արժանի աննել, նաև զհոգևոր հայրն իմ և զուսուցիչն զԲարսեղ և զԾնողս իւր...

Արդ, գրեցաւ սուրբ մատենանս յաստուածապահ և զերափառ եւ ի զերահոշակ ուխտս, որ Աւաք սուրբ խաչ կոչի, եւ ընդ հովանեաւ սուրբ նշանիս, որ յայսմ ամի դարձաւ ի տեղի իւր, ի թուականին ՊԿԵ. (1416)՝ ի պաւոս Հիզան քաղաքիս:

Արդ ||| ազատեցաւ ||| սուրբ խաչն ||| որ իբրև զխաչահան ||| Հ. (70) հազար դրամաւ զնեցաք ||| մի ոք իշխեսցէ հեռացուցանել |||

458

Ժ Ո Ղ Ո Վ Ա Մ Ո Ի

Երևան 1391

Գրիչ՝ Սիմէոն

300բ Զվերջինս ի ծնունդ եկեղեցոյ զվերջացեալս յամենայն բարեաց՝ տեսականաց և գործոց, զգծող վերջին բանից և գործոց աստուածաբանն աւետարանչի, ի թուիս ՊԿԵ. (1416), զՍիմէոն վարդապետ՝ պարտական բիւր քանքարոյ՝ յիշեսցիք սրտի յօժարութեամբ ի մաքրափայլ յաղօթս ձեր, բարեխօսութեամբ մաքրեցելոյ և սիրելի աշակերտին Յոնանու, և աստուած զձեզ յիշէ, ամէն:

459

Մ Ա Ն Ր Ո Ի Ս Մ Ո Ի Ն Ք

Երուսաղէմ 2433

Գրիչ՝ Տիբատու

204 Արդ, գրեցաւ եղանակաւոր տառս ի սուրբ յանապատս, առ ոտս սուրբ Լուսաւորչիս և սուրբ Կարապետիս և այլ սրբոցա, որ աստ կան, ձեռամբ բաղմայմեղ և անարժան կրանն||աւորի Տիբատու արեւ[դայի]:

205 Այլ և խոշորութեան և սխալանաց սորայ անմեղադիր լերուք, զի այս է զիրս անաշին. և ոչ կթէ գրող էի, այլ վասն արհնակիս խիստ շտապեցայ և անփոյթ արարի, զի զարհնակն ի մեղ շէին տալ: Ընդ նմին և զՍարգիս կուսակրան արեղայ, որ ետ գրել զսա || յիշատակ իւր և ծնաւոցայ իւրոց: Ո՞վ եղբայր, անմեղադիր լերուք, զի ձմերային ժամանակ էր և թանաքս և թուխտս վա[տ]թար, և մեք խիստ աղքատ, և վասն կարեաց աղքատութեանս մեր գրեցաք զսայ, ազաչեմ յիշել յաղաւթս ձեր: Գրեցաւ սա թվ. ՊԿԶ. (1417):

460

Մ Ա Շ Տ Ո Յ

Երևան 4282

Գրիչ՝ Ստեփանոս

176ա Ամենասրբունի աստուածածին, բարեխաւսեաւ առ միածինդ աստուած ||| ահաւոր և միւսանգամ գալստեան իւրոյ ողորմեսցի քաղցր [բնո՞ւ]-

* Այս նույն գրիչը Տշողում 1417 թ. ընկերակիւ է մի Մաշտոց, իսկ 1419 թ.՝ մի ճաւրնաբեր:

թեամբ ամենայն հաւատացելոց, ամէն: Եւ առաւել և ինձ ողորմեսցի Յիսուս աստուած՝ մեղաւոր և բաղմ[ամ]եղ փժուն զըշի Ստեփանոս սուտանուն քահանայի, որ զանունս ունիմ և զգործս ոչ, և ծնողաց իմոց Գրիգոր քահանայի և Խուրլու-Մէլէի՛ առ Աստուած փոխեցելոցն, և կողակցին իմ Միմայի, և եղբարցն Յոնանէսի քահանայի և Ասաբէլի, որ փոխեցաւ առ աստուած որդովն՝ Թումայ քահանայի, և կարդացողաց և լսողաց, ամէն:

461

ՔԱՐՈՂԳԻՐՔ ԳՐԻԳՈՐԻ ՏԱԹԵՒԱՅԻՈՅ

Արմաշ 212, Յ. Թօփճեան, Ցուցակ, էջ 414

Գրիչ՝ Թովմա վարդապետ

ա

32բ ...Վարդապետս Թովմա ... յոյժ աշխատեցայ ի գրել քարոզիս, զի յետոյ գրեցի յաստուածաբանակ ուխտս, առ մեծ վարդապետիս Գրիգորի մականուն Մերենց, Քրիստոս լուսաւորէ զսա հոգւով և մարմնով, հանգերձ միարան եղբարբք, ի ՊԿԷ. (1418) թվականիս:

19բ ...Զպիտականուն վարդապետս Թովմա ազաչեմ յիշել ի տէր... նաև զհարազատն իմ Սալբանշէն, որ ի թվ. ՊԿԲ. (1413) փոխեցաւ ի Քրիստոս...

462

ՄԵԿԵՆՈՒԹԻԻՆ ԱՂՕԹԻՅ ԵՒ ՊԱՏԱՐԱԳԻ

Երևան 1329

34ա Ի թվին Հայոց ՊԿԸ. (1419) գրեցօ կանոնս* և զգիրքս զնեցի ի ՊԿԷ. (1418) յուլիս ԻԳ. (23) օր, որ էր վարդին կիրակիէնք. || զայս սակօ կանոնքս գրեցի լըշտապ, մի մեղադրէք ինձ, ո՞վ սուրբ հայրք, այլ յիշման արժանի ար[ա]րէք զիս, և զհայրն իմ զպարոն Մկրտիչ, և մայրն իմ զՄլէխարսն, և զեղբայրն իմ զԱբրահամ, և զըրոյն իմ Սահար-Մելիքն, և զամենայն մերձօրոս իմ յիշեցէք ի Քրիստոս ողորմայիս:

463

ՄԵԿԵՆՈՒԹԻԻՆՔ ԳՐՈՅՆ ՍՈՂՈՄՈՆԻ ԵՒ ՅՈՐԱՅ ԳՐ. ՏԱԹԵՒԱՅԻՈՅ

Վիեննա 599, Հ. Ոսկեան, Ցուցակ, էջ 58

Գրիչ՝ Պետրոս վայր՝ Բեկրի

Մանաւանդ յիշեսցիք զարի և զբաջ բարունապետն զԿարապետ, որ յոյժ փափաքելի սիրով ետ գրել զսա ի վայելումն անձին իւրոյ, որոյ տէր աստուած վայելիլ տացէ և յետ աստեացս ելանելոյ դասակից և մասնա-

* Խոսքը «Վեանիա Հայոց վարդապետի ասացեալ խրատ քահանայից» նյութի մասին և որ ընկերակիւ է Հիշատակագիրը ձեռագրի 2բ—34ա էջերի լուսանկարներով:

կից արասցէ վարդապետացն սրբոց հանդերձ ծնողօքն իւրովք, ամէն: Այլ և զանպիտան զծոզս զՊետրոս զկործանեալ և զտարակուսեալս մեղօք յիշման արժանի արարէք, զի գրեցի զսա ի քաղաքիս Յերկիր ի թւին ՊԿԸ. (1419): Այլ զծնողսն իմ զՄկրտիչ քահանայն, որ ի գրել սորա զանազան պտղով կերակրէր զմեզ, որ և կերակրէր զսա տէրն ամենայնի անմահական պտղովն, ամէն: Այլ և զեղբայրն իւր Քումայ ընդ երկար ատուրս արասցէ Քրիստոս աստուած, որ աշխատէր սա զմարմնատր զործն մեր, և ես աստ՝ զհոգեւորն: Դարձեալ կրկին աղաչեմ լուսերամից դասքդ՝ յիշեսցիք զմեղուցեալ զծոզս սորա և անմեղադիր լերուք սխալանաց սորա, և մեզ՝ յուսողաց և ձեզ՝ յիշողաց տացէ Քրիստոս աստուած զերկնից արքայութիւնն:

464

ԵՐԳԱՐԱՆ ԿԱՄ ԳԻՐՔ ԿՅՈՐԳԻՅ

Ձմառ 90, Մ. Քէշիշեան, Յուլի, էջ 188

Նորոգող՝ Քումա

Ո՛վ պատուական հարք իմ և եղբարք՝ ուսանողք և զաղափարողք այսմ երաժշտական երգարանիս, աղաչեմ զձեզ յիշեցէք ի Քրիստոս զստացող սորին և զամենիմաստ և զհանճարեղն, զհամեստ և զուսումնասէր քահանայն զՍտեփաննոս. և լի բերանով և ուղիղ մտաւք աստուած-ողորմի ասացէք նմա, և ծնողաց նորին Առում քահանային և Խարուն-Մէլէֆին, և կենակցին իւրոյ Մըս-Մէլէֆին, և այլ ամենայն արեան մերձաւորացն, վասն զի յոյժ փափագմամբ ետ նորոգել զսա ի վայելումն անձին իւրոյ, որոյ տէր աստուած վայելել տացէ զսա նմա ընդ երկայն ատուրս, ամէն: Այլ և զամենամեղ և զանարժան սուտանուն զձագրողս Քումա և զծնաւղսն իմ յիշման արժանի արարէք միով աստուած-ողորմեայիւ, և ձեզ ողորմեսցի Քրիստոս, ամէն: Ի ՊԿԸ. (1419) թվին նորոգեցաւ:

465

ԳԻՐՔ ՀԱՐՅՄԱՆՅ ԳՐԻԳՈՐԻ ՏԱԹԵՒԱՅԻՈՅ

Երուսղէմ 2148

Գրիչ՝ Յովանէս

260

... Ի թուրքերութեան հայկազեան տոմարի Պ.-երորդի վառաներորդի Ը.-երորդի (1419) եղև զբաւ այսմ աստուածաշունչ և հոգովն աստուածային բղխեալ ծաղկաղարդ Հարցմանցս և զարդարեալ ամենայն առաքինությամբ գունագեղ ընդրող զանցեալ գեղով բազմայզան մեծ բարունին և իմաստասէր հեռետորն հայկազեան սղգի Գրիգորիս՝ պեան ամենայն հանճարի, որ առեալ իմաստս բազմայզան և ազգի-ազգի աստուածաշունչ հին և նոր կտակարանաց և արտաքին իմաստասիրացն, քերթողն բազում աշխատութեամբ և երկամբք ժողովեալ զամենայն իմաստս ճարտասանից ի մի վայր, և տուեալ մանգանց եկեղեցոյ՝ ի զմայլումն և յըն-

թերցումն և ուսումն ամենայն առաքինութեան, և պատասխանք ընդդէմ ամենայն ազգաց՝ շարաց և բարեաց:

Արդ և ես՝ եղկելիս անպէտս ի պիտանեաց, և վերջինս ի մանգանց եկեղեցոյ Յովանէս սպասատր բանի:

Որ շեմ արժան այսմ շնորհի
 'ի ոչ սպասատր յեկեղեցի,
 Որ զկտրգս առի, աղտեղեցի,
 Եւ յաստուծոյ աշացն ելի,
 Այլ թախանձեմ զտէրն բարի
 Չառնէ որդի զիս զեհենի,
 Չի նա քաղցր է և բարի,
 Վերստին ողորմեսցի,
 Որ ցանգացայ այսմ տառի՝
 Յոգէնորդ զանձարանի,
 Եւ ըստ կարի զձագրեցի
 Յոյժ երկամբք և վշտալի,
 Ի նեզ՝ ւ անծուկ ժամանակի,
 Ի յայլ և յայլ արթագայի,
 Չի յիշատակ սայ ինձ լիցի
 Եւ իմ նախնեացն, որ ի կարգի,
 Հօրն իմոյ Ամիրբէկի,
 Եւ մօրն իմոյ Մարթայի,
 Եւ այլ ամենայն մերձաւորի՝
 Հանգուցելոցն և կենդանի,
 Կիցի նոցա մասն բարի,
 Ի յարարչէն ամենայնի:
 Նաև աղաչեմ զձեզ սիրելիք,
 Որք հանդիպիք այսմ կտակի՝
 Յիշման առնէք զմեզ արժանի
 Եւ զվերոյգրեալքդ, որ ի կարգի,
 Չի աստուած սովոր է այսմ բանի,
 Որ այլովք՝ այլում ողորմեսցի,
 Չի ձեզ բան է հեշտալի
 Եւ ձեզ պարգև յոյժ բղձալի.
 Եւ տէրն, որ առատն է ի տուրս ձրի՝
 Չեզ և մեզ ողորմեսցի,
 Այժմ և յաւուրն ապագայի...

466

Ժ Ո Ղ Ո Վ Ա Մ Ո Ւ
Երեան 598

Հետ. ստացող՝ Գրիգոր

219բ

Ո՛վ դասք քահանայից, յորժամ ընթեանոյք զկուծմունքս և օգտիք ինչ ի սմանէ, յիշեցէք ի մաքրափայլ յաղօթս ձեր զԱստուածաբաւ հե-

զահոգի քահանայ, և զկենակիցն իւր զԷլիա-Մէլիք, և զորդին իւրեանց զԱզարիա գեոարոյս սարկաւազ և զՅոհանէս, և զՅակոբ, և զդուստր իւր ըզՎառվառ, և զիկեսայն իւր զՄարոս քահանան, և զհայրն իւր՝ զԳրիգորիս ի Քրիստոս զՅակոբ, և զմայրն զԴուլիսարուն, ամենքդ առհասարակ աստուած-ողորմի ասացէք սոցայ և մեղաց թողութիւն խնդրեցէք այսքան յիշատակելոցս ի սմայ: Զի Աստուածատուր քահանայս շարժեցաւ ի բարեաց առաջնորդէն աստուծոյ, և եւ զկուժմունքս յիշատակ իւր անշնչելի ի նուաստ և ի վերջացեալս ամենայնի Գրիգոր սպասաւոր բանի, զի որքան ես կենդանի եմ՝ կարգամ, և երբ մեռանիմ՝ տամ ի վարդապետք որ կարդան, որ սորայ անունն հանապազ յիշեցցի ի մէջ եկեղեցոյ, և որք յիշէք՝ աստուած զձեզ յիշէ ամէն:

ԹՎ. ՊԿԸ. (1419):

467

Ժ Ո Ղ Ո Վ Ա Ս Ո Ւ

Երևան 2690

Ստացող՝ Բարսեղ վայր՝ Եղիազարու վանք

ա

326ա Փառք... որ ետ կարողութիւն ակար անձինս Բարսեղ սոսկանուն բանի սպասաւորիս, որ ետու գրել զաստուածաշունչ տառս առաքելոց պրակիս, զոր մեկնեալ է սա Յովհաննու Ոսկերեւանին և սուրբ հօրն Եփրեմի, և թարգմանեալ է ի յունաց ի հայու Գրիգորի Վկայաւերի Պանդաւունայ:

Արդ, գրեցաւ ի մեծ թուականին Հայոց ՊԿԷ* (1418), ի դուռն երկուսասան սուրբ առաքելոցս Եղիազարու վանացն, ի յիշատակ ինձ և ծնողաց իմոց**, այլ և ուսուցչին իմոյ՝ քաջ հոգեորդին Մեապիսն բարունապետին եղիցի յիշատակ մատանս այս:

Արդ, աղաչեմ զձեզ, ո՛վ մանկունք, յորժամ ընթեռնուք և կամ արինակէք զՄեկնութիւն գործոց առաքելոց, յիշեցէք ի սուրբ յազօթս ձեր զԲարսեղ վարդապետս և զամենայն ազգատոճ[մ]ան իմ, և որք յիշէք՝ յիշեալ լիջիք ի Քրիստոսէ աստուծոյ:

բ

Մաղկոզ և կազմող՝ Յովհաննէս

120բ Զանպիտան հոգս, զապիկար ծրողս, ո՛ պրեւտիկոս, յիշեա ի Քրիստոս:

Նկարեցաւ ձեռամբ Յովհաննէիսի ի ՊԿԸ. (1419) թուի***:

գ

326ա Գծագրեցաւ ձեռամբ Կարապետ**** եպիսկոպոսի և ծաղկեալ կազմեցաւ ձեռամբ մեղապարտ Յովհաննէիսի, ընթերցողք ասէք ողորմի:

* Թվականը քերված է և նորից է գրված:

** Երկու տող խաղնված է անգրքել:

*** Գրված է Եփրեմ Ասորու և Յոհան Ոսկերեւանի համատեղ պատկերների. տակ:

**** Այստեղ հիշատակվող Կարապետը ձեռագրի մի մասի գրիչն է:

468

Ս Ա Ղ Մ Ո Ս Ա Ր Ա Ն

Երուսաղէմ 6798

Գրիչ՝ Սիմէոն վայր՝ Մաւրիկ անապատ

375 ...Աստանաւր յանգ ելեալ աւարանցաւ հոգելից մատանս սուրբ մարգարէին Դաւթի ի ստոյգ և չքնդիր արինակէ, որ է գրած ձեռամբ Յովհաննէս Գառնեցոյն, և իմ առեալ գրեցի փութով|: Գրեցաւ ձեռամբ յոգնամեկ և ախմար գրչի սոսկանուն Սիմէոնի, ի սուրբ անապատս, որ Մաւրիկ կոչի, ի դուռս սուրբ Լուսաւորչի, և սուրբ Աստուածածնին, և սուրբ Նշանի և յայլ բազմահաւաք սրբոց, որ աստ հաւաքեալ կան: Արդ, յերես անկեալ աղաչեմ զձեզ սղոյանաց գրիս մի մեղադրէք, զի կարն մեր այս էր:

Արդ, որք աւիտիք ի սմանէ յիշեցէք ի սուրբ աղաւթս ձեր զՍիմ[ո]նի եպիսկոպոս, որ զկարգն ունիմ և ոչ զգործ. և որ մի բերան ողորմիս ասէ, միոյն հարիւրապատիկ իւր ողորմեցի աստուած, ամէնէն ամէն: Գրեցաւ սայ ի հայրապետութեանն տէր Պաղոսի, և յառաջնորդութեան տէր Մկրտչի, և է իմ հոգեւոր եղբայր: Ի թվականին Հաոց ՊԿԹ. (1420), ի մարտի ԺԸ. (18):

469

Մ Ե Կ Ե Ո Ւ Թ Ի Ի Ե Տ Ո Մ Ա Ր Ի Յ Ա Կ Ո Ր Ա Յ Ղ Ր Ի Մ Ե Յ Ի Ո Յ

Երուսաղէմ 1574

Գրիչ՝ Մկրտիչ վայր՝ Արգելան

ա

Ի թուիս մերոյ ՊԿԹ. (1420), ի սահմի ասմոյ ի Ա. (1) հանգեաւ սուրբ ձգնաւոր վարդապետն Յովհաննէս մականուն Սաղախ, որոյ յիշատակն արհնութեամբ եղիցի, զի էր նա բարի բնութեամբ և ամենեցուն յորդորող ի բարի ուսմունս և ի վարս առաքինութեան:

բ

212 Այլ և յիշել աղաչեմ զիս՝ զեղկելի զծոյլ զքնափ և զմեղսասէր զծողս՝ զՄկրտիչ սոսկանուն վարդապետ, որ ի վաղուց հետէ փափաղէի սուրբ դաւանութեանս, որ զծագրեցի զսա ի քարանձաւ անապատս, որ կոչի Արգելան, ի թվականիս ՊԿԹ. (1420) շրջագայութեան տուժարի:

* Գրված է 186—187 էջերի ստորին լուսանցքում:

470
Գ Ա Ն Չ Ա Ր Ա Ն
Երևանում 6798

Գրիչ՝ Երեմիա
վայր՝ Ի Կեղոյ քաղաքս

ա

280բ Գրեցաւ սուրբ // գիրքս որ կոչի Գանձատետր, ասացեալ է ի հոգե-
լից վարդապետացն ի խրատութիւն մանկանց եկեղեցոյ, ձեռամբ Երեմիա
սարկաւազի, ի Կեղո քաղաքս, ի թաղս որ կոչի Բաբձը մահալա, ի դուռն
սրբոց վկաիցն՝ սուրբ Սարգսի դարավարի և որդոյ նորա Մարտիրոսի,
և Գէորգա զարավարի, և սուրբ Յակոբա, և սուրբ Աստուածածնին,
որոյ շնորհիւն եղև սկիզբն գրոցս, որ յամենայն ժամ զարացուցանէ
զակար և զտրտում բնութիւնս իմ ապաւինելով յիր զարութիւնն և ի բա-
րեխաւսութիւնն, ամէն:

Արդ, որք հանդիպիք սմա կարդալով կամ արինակելով, յիշեցէք
զստացող սորա զ*

բ

7բ Ո՛վ եղբար, գիրք կապած էր յորժամ զգանձս գրեցի ի փառս աս-
տուծոյ:

գ

52ա Ո՛վ տէր իմ, ութ աւուր գանձն յարինակս չկար, դու զերորդ աւուրն
գանձն ասայ**:

471
Ժ Ո Ղ Ո Վ Ա Մ Ո Ի
Երևանում 1574

Գրիչ՝ Մկրտիչ
վայր՝ Արգելան

Այլ և յիշել աղաչեմ զիս՝ զնղկելի, զծոյլ, զբնափ և զմեղաստէր զծողս
զՄկրտիչ սոսկանուն վարդապետ, որ ի վաղուց հետէ փափագէի սուրբ
դաւանութեանս, որ զծագրեցի զսա ի քարանձաւ անապատս, որ կոչի Ար-
գելան, ի թվականիս ՊԿԹ. (1420) շրջագայութեան տոմարի:

472
Ճ Ա Շ Ո Յ
Երևան 3790

Գրիչ՝ Յովհաննէս
վայր՝ Մոխրաբերդ գիւղ

1ա Եւ արդ ես [անպա]ուղս ի բարեաց՝ անարժան քահանայ /// Յոհա-
ննէս գրիչս տեսի զսէր [և զփա]փաք սրբասէր քահանային Յովհաննիս [ի և

* Եարունակութիւնը չի գրված:
** Հիշատակարաններն անթվական են, սակայն ձեռագրի 1ա էջում Մ. Տեր-Մովսիսյանը
հարցականով նշանակել է ՊԿԹ—1420 թվականը: Կարծում ենք, որ նա ինչ-որ հիմք է ունեցել
այդ թվականը նշանակելիս:

տ]կար անձամբս յանձն առի [և ամէն]ակարող զարութեամբ աստու-
ծոյ կա[տարեց]ի զսուրբ գիրքս ի դառն ժամա[նակի], որ ի ծովացեալ
մեղաց մերոց /// գործոց եկն ազգի-ազգի [պատու]հաս ի վերա երկրի՝
սով, սրած[ութիւն], մահտարածամ և յայսմ [ամի մ]արախ բազում ի
յաշխար[հս և եկ]եր զամենայն բոյս դաւարի և եղ[կո՞ւ]թիւն մեծ, յո-
րու[մ էր] թիւս Հայոց /// նաւաս[ար]դի ամսոյ ի Ի. (20), ի [հայրա]պե-
տութեանն տէր Գաւթի և /// ի բռնակալութեան [Ղարա]-Յուսուֆի*:

Ա[րդ], գրեցա[ւ Քրիստոս]ա[գիր մա]րգարէական և առաքել[ա-
կան] մարդ[էր]ոսական տառս [ձեռ]ամբ յոգնամեղ և անարուեստ
գրիչ] Յոհաննիսի քահանայի, բազում աշխատանաւք և քրտամբք.
Հոգ /// բ և յաւժընդակութեամբ և կարո[ղու]թեամբ [կատար]եցի զսուրբ
գիրքս յերկիրս Ըղղուսեաց, ի գեաւղս որ կոչի Մոխրաբերդ, ընդ հովա-
նեաւ սուրբ Յովհաննիսին, ի խնդրոյ Յովհաննէս քահանային, հօրն Սա///**
Ընդ նոսին ինձ աստուած սղորմի ասացէք՝ Ստեփանոս գրչի, և իմ ծնաւ-
զացն, և կարգացողացն, և լսողաց առհասարակ ողորմեսցի Քրիստոս
աստուած, ամէն:

473

Գ Ի Բ Ք Հ Ա Ր Յ Մ Ա Ն Յ Գ Ր Ի Գ Ո Ր Ի Տ Ա Թ Ե Ն Ա Յ Ի Ո Յ
Երևան 10198

Գրիչ՝ Յոհաննէս Մոկացի
վայր՝ Եղիվարդ և Անձնապատ

ա

401բ Փառք ամենասուրբ երրորդութեան ... ի թուարեութեան Հայկազան
տօմարի Պ.-երրորդի վաթսներորդի իններորդի (1420) գրեցաւ և յանկ
ելեալ աւարտեցաւ մատենաս աստուածային, որ կոչի Հարցմունք, ձե-
ռամբ յոգնամեղ և անպիտան Յոհաննիսի՝ Մոկացի կոչեցեալ, ի զեղէն
Ապարանից, ի գաւառէն Մամրտանից:

Արդ, եղի ի մտի հետեւ ընթերցմանց և տեսի զփափագելիս զայս
զգանձս աստուածային հաւաքեալ, յոյժ ցանկացող եղէ սմայ: Բայց տը-
կարութիւնս իմ բացեալ ի սմանէ զիս առնէր, ոչ կարէի ստանալ ի չքա-
տրութենէ, և գրելոյ անվարժ ամէնեկին և անկիրթ էի: Ապա քաջալերս
առեալ ի յեղբարց, ապաւինելով իմ յամենակարողն և ի հօրն զօրու-
թեամբ ձեռն ի գործ արկի գրել ըստ իմում կարի, ի գաւառն Արաւ-
տան, ի գեօղն Եղիվարդ կոչեցեալ, ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնին
և սրբոյն Յակոբայ, առ ոտս Սիմէոնի րայբունապետի և քաջ հեռետորի
Հայոց, որոյ թողեալ զբազումն մարմնական, նաև զհանգիստ մարմնոյ,
տուեալ զանձն ի շարշարանս, վասն յոյսոյն Քրիստոսի, անհանգիստ
տքնութեամբ և անզաղար ընթերցմամբ աշխատի ի գիրս աստուածային
հոյ և նորոյ կտակարանաց, այլ և նորից և արտ[ա]քնոց, առատապէս

402ա լիացուցանէ զ[մանկու]նս, որ առ սա հաւաքեալ կան: /// Ը.-երրորդ հա-

* Ղարա-Յուսուֆը մահացել է 1420 թ. նոյեմբերին, ուստի հիշատակարանը այդ թվականից
հետո գրված չի կարող լինել:
** 20 տող պատուված է:

տորն անտ գրեցաւ, բայց ||| մահիճս իւր հեծէ և ծնընդկանն ի յ[ն]րկ-
 [ու]ն[ս] ճղիցէ. և ես ոչ կարացից լուծ ||| ո ահումս ||| ի որ եղև առհասարակ,
 զի քաղցրութիւն ||| ի դառնութիւն փոխեցաւ[ւ]: Զի ապերախտ եղար
 առ երախտա[ւ]ր[ը]ն և ապաշնորհք առ բազմապարգևն, միշտ մեղուց-
 եալք առ երկայնամիտն. մինչ զի զարդար զցասմունք շարժեցար ի մեզ,
 առաքեաց զմեզ ըստ մարգարէին զզօր իւր մեծ, այսինքն զմարախ և
 զխառինճ, որ էր կոնտն և թևաւորն, խառն ի խուռն ընդ միմեանս, զի
 առաջին տարին եկն թևաւորն և սերմանեաց, և ի միւս այլ տարին ի գար-
 նան եղանակին ընդ խոտոյն ի վեր փշեաց առաւել, քան զբոցս: Մինչ զի
 լի եղև ի խորութիւն ձորոց և ի լայնութիւն դաշտաց, ի գազաթունս լե-
 ոանց. էր երկիր առաջի նորա իբրև զդրախտ փափկութեան և վերջ նորա
 դաշտ ապակնութեան՝ ըստ մարգարէին: Էկեր զամենայն խոտ և աշա-
 ոեաց և սպառեաց զամենայն վաստակ սերմանեալ. նուազէն անասունք.
 լքեալ դատարկեցան երկրագործք ի վաստակելոյ, խցեալ կայսրին զերդ
 և զպատուհան ի ներքս լինելոյ նոցա: Մինչ զի զերդս պահէին աւելելով,
 կամ մաղ ի վերա զնելով, և ապա հաց ի ներքս եփէին: Ամենայն ժողովք
 ջուրց պարզք և բարեհամք զիշահոտեալ տղամային արիւնատեսիլ իբրև զե-
 զիպտացոցն լինէր: Ի ներքս կոտորելոյ նոցա անրնակ ի մարդոյ և յա-
 նասնոյ զեօզք լինէին, զնալով նոցա յայլ տեղօջէ յայլ: Քակեցաւ ամե-
 նայն միաբանութիւնք, որ հացի և կերակրով էին շաղկապեալ:

Եւ ապա իմ եկեալ ի յերկիրս Առշտունեաց ի [գերա]հուշակ և հանդի-
 սակայն անուամբ բարձրացեալ ||| [մենաստ]անիս Անճնապաա կոչե-
 ցեալ: Եւ ||| գրոցս Բ. (2) այլևս հատորսն կատարեցի ընդ հո[վանեա]ւ
 սուրբ] Աստուածածնին և սրբոյն Գրիգորին Կուսաւորչի, [յա]ռաջնոր-
 դութիւն հերպետաց երկուց՝ եղբարց հարազատաց՝ Կարապետի և Յո-
 վանիսի սրբասնելոց արեղայից, [որ]ոց լիցի մասն և բաժին ընդ սուրբս
 և ընդ սիրելիս աստուծոյ՝ ծնօղօք և արեան մերձաւորօք, ամէն: Բայց իմ
 դեգերեալ աստ, առ ոտս երջանիկ բաբունապետիս Յակոբայ Ասպիսերբցի
 կոչեցեալ, վայելչատիպ, շափահասակ բարիոր արեալք ծաղկեալ, զուար-
 ճախաւս [առ]ատարան [բա]նաւոր* և ուսուցանող ան[ձան]ձորոյթ** յոյժ
 գութ ունելով առ զրոց աշակերտսն, ևս առաւել ի վերա իմ ուսուցանելով,
 կերակրելով, այլև զգեստի, որոյ եղիցի մասն և վիճակ ժառանգութեան
 ընդ ամենայն սրբոց ուղափառ վարդապետաց, հանգերձ սրբասնեալ
 կրօնաւորի և զբարբն իրով Անդրեասի, ծնօղօք, և ամենայն արեան մեր-
 ձաւորօք, աստ և ի հանգերձելումն, ամէն:

Գարձեալ աղաչեմ զամենեսեանդ, որք հանդիպիք այսմ գրոց օրինա-
 կելով կամ ընթեռնելով կամ տեսանելով, յիշեսցիք*** զիս զտառապետս
 Յոնանէս, և զծ[ն]աւորսն իմ՝ զհայրն իմ զԱբրահամ և զմայրն զԲաղ-
 դատ, և զեղբարսն իմ՝ զփոխեցեալսն առ աստուած: Եւ ով որ ուղից սրբ-
 տով և լի բերանով մին տէր-ողորմեայ ասասցէ, ողորմութիւն գացէ ի

* Բառք գրված է լուսանցքում:
 ** Գրված է՝ «անձրոյթ»:
 *** Գրված է՝ «իշեսցիք»:

Քրիստոսէ աստուծոյն մերոյ, որում ընդ հօր և ընդ հոգոյն փառք, պատիւ
 և իշխանութիւն այժմ և միշտ և յախտեանս յախտենից, ամէն:
 Եւ այս երրորդ ամ է մարախս զեռ կայ՝:

474

ՄԱՇՏՈՅ ԵՒ ԳԱՆՁԱՐԱՆ

Վիեննա 910, Հ. Ոսկեան, Յուցակ, էջ 495

ա

Գրիչ՝ Հայրապետ

97ր Գրեցաւ Մաշտոցս այս ի թուին Հայոց ՊՇ. (1421), ձեռամբ Հայրա-
 պետ արեղի, ի խնդրոյ աստուածաւեր և պատուական քահանայի Վար-
 դանի: Որք հանդիպիք սմա կարգալով կամ արինակելով աղաչեմ յիշել
 յաղաւթս ձեր, և աստուած զձեզ յիշէ, ամէնն:

բ

100ր Գրեցաւ զանձս այս ձեռամբ անիմաստ գրչիս ի վայելումն կուսա-
 կրօն արեղի Կիրակոսի, և հարազատ եղբոր իւրոյ Վարդան քահանայի, և
 դեռարոյս եղբորորդոյ իւրոյ Խաչատրի: Տէր աստուած ընդ երկայն ատուրս
 արասցէ և հասուցանէ ի խորին ծերութեան, ամէն: Արդ աղաչեմ զամե-
 նեսեան, որք հանդիպիք այսմ սուրբ Մաշտոցիս տեսանելով կամ կարգա-
 լով կամ արինակելով, աղաչեմ յիշման արժանի առնել զստացող սորա
 զՎարդան քահանայն, որ ստացաւ զսա յիշատակ իւր, և ծնողաց իւրոց, և
 ամենայն արեան մերձաւորաց. և որ լի սրախ թողութիւն խնդրէ ստացո-
 ղացս և աշխատողացս ի սմա, ամենազուրկն և ամենակարողն աստուած
 Յիսուս Քրիստոս թողցէ և նոցա զամենայն յանցանս իւրեանց, ամէն:
 Ընդ նմին և զերախտաւոր հայրն մեր զԱետոս կուսակրան արեղայ, որ
 զարեինակն շնորհեաց, շնորհեցցէ նմա տէր զաստուածային անանց պա-
 կըն և զարգարէ հոգւով և մարմնով, ամէն: Արդ, այս Մաշտոցս ժառանգ
 է Վարդան քահանայի և եղբար իւրոյ Խաչատրի: Յիշեցէք յաղաւթս ձեր
 զմայր Խաչատրին՝ Մելիքն, զի աղնական եղև ի գրոցս զնել:

475

Յ Ա Յ Մ Մ Ա Ի Ո Ի Ր Ք

Երեան 6333 (Յ. Բարդաւյան, Յուցակ Վասպուրականի) 263

Գրիչ՝ Մկրտիչ
վայր՝ Վան

Փառք ... որ ետ կարողութիւն տկար և տարտամ անձին փցնամատն
 և մեղսասէր գրչի Մկրտիչ անարհեստ և պիտականուն երիցու հասանել
 յաւարտ գրոցս պիտանի ... որում ցանկացեալ սիրաւորփ տնչմամբ
 ամենազով պատուական կրօնաւորն և բարեսէր արեղայն Ատոմ սիրով

* Հիշատակարանի կարեւոր մասը՝ մորեխի նկարագրութիւնը ու գործած շարիքը՝ բա-
 սացի նույնութեամբ կրկնել է Յ տարի հետո Քումս Սպասկերացի գրիչը: Նրա հիշատակարանը
 տն՝ս 1423-ի թվաշարբում (ԺԵ. դարի հիշատակարաններ, Ա, էջ 301—302):

ցանկացաւ այսմ աստուածարեալ գանձիս, և ստացաւ զսա յիշատակ բարի իւր, և ծնողաց իւրոց Պարիշահին և Մարքային, նաև զմիաբանք սուրբ ուխտին՝ Կոցի սուրբ խաչին, և սուրբ Կարապետին, և սուրբ Աստուածածնին, և սուրբ Գրիգորին, և սուրբ Հոսիփսիմեանցն, զառաջնորդ ուխտին զտէր Մխիթար եպիսկոպոսն, և զԿարապետ սպասաւոր բանի, և զՄելիսէք կրօնաւոր, և զՄկրտիչ կրօնաւոր, և զԿարապետ կրօնաւոր, և զՍարգիս կրօնաւոր, և զՅովնանէս կրօնաւոր, և զՍիմէոն կրօնաւորն, և զՅովնանէս կրօնաւոր, այլ և զԴաւիթ կրօնաւոր, հանդերձ ամենայն բնակչօքն, որոց տացէ տէր աստուած հանդիստ արքայութիւն արդարոց:

Արդ, գրեցաւ սա ի խնդրոյ Առոմ արեղային, ձեռամբ յօգնամեղ և անարհեստ գրչաց՝ Գրիգոր արեղայի և Մկրտիչ սուտանուն երիցու և Կարապետի, ի Վան քաղաքի, յամի ՊՀԱ. թուականիս Հայոց (1422)...

Յայսմ ամի ելեալ Շահնուխ շաղաթայն անքնին զարուար և եկն ի Խլաք և շատ սպիկասութիւն եղև մեղ և շատոց: Զի զառաջին [ն] փախաւ թուրքմանն ի Ներքին երկիրն և անտի դարձեալ եկն ի վեր թուրքմանն բազում զօրաւք ՃՄՌ. (150000) ձիաւորաւք և շատ խայտառակ կոտորեցան ի շաղաթի զօրացն, ի գաւառն Վաղաշկերտոյ մերձ Բագաւանայ||**

Բայց, զի ողորմած էր Շահնուխ և քաղցր էր բարութք նորա, թոյլ ետ նոցա փախչիլ մազապուրծ, և զորս գերացն՝ ազատ արար, և դարձեալ գնաց յերկիր իւր:

Այս գրեցաւ ի ՊՀ. (1421) թուին. դարձեալ ի միւս ամի ուժ առեալ թուրքմանն զօրջացաւ, որոց զխաւոր էր նոցա Մեանդար որդին Ուաւֆի, որոյ առեալ բազում զարս հեծելոց, և գնաց ի վերայ երկրին Բաղիշո և բազում նահճիրս գործեաց անդ: Զի էր մերձ Խլաքայ տեղի ինչ ապաստանի, զոր Աղվանից բերդ կոչէին, ուր կային ամրացեալ անդ բազմութիւն քրիստոնէից արանց և կանանց, կարգաւորաց և աշխարհականաց, զոր առեալ ազգն թուրքի, և սուր ի վերայ եղեալ զանխնայ կոտորեաց զորս անդ էին:

Ո՛հ դառնութիւն վշտին և աղիողորմ կսկծանաց, զի յարձակեցան ի վերայ նոցա որպէս գայլս սպատառողս. զոր տեսեալ նոցա զփայլումն սուտերաց և զշաղալ ազեղացն, թուլացաւ սիրտք նոցա, տկարացաւ զարութիւն ի նոցա, բարձաւ աւզնութիւն ի նոցանէ, կարճեաց աւուրք կենաց նոցա, հատաւ յոյս վաղուան մնալու: Զի ամենայն մարդ զանձին իւրոյ զկորուստ հասեալ տեսանէր, զի յետուստ սուրն էր անաւրինաց, և առաջի՝ ծովն խրաւդդայր: Եւ բազումք ի սրոյ անաւրինացն քարավէժ եղեն ի բարձրութենէն ի յատակս ծովուն: Անդ էր տեսանել զկսկիժ աղիողորմն աղետին՝ անդ էր տեսանել զփարիլ ծնողացն սրտախորով||***

* Հիշատակարանի տպագրված է նաև «ԺԵ. դարի հիշատակարանների» Ա մասում, 309 համարի տակ (էջ 296—297): Այն քաղել ենք Փիրղալեմյանի «Տօտարք»-ից (էջ 86), ուր խիստ համառոտ էր, (սկսվում էր «պատուական կրօնաւոր» բառերից և ապարավում թվականի մասին տվյալով): Բարդաճյանի ծրուցակում այն ավելի ընդարձակ է. բերում ենք ամբողջությամբ:

** Մաշված է եղել:

*** Բարդաճյանը ցավով հայտնում է, որ հիշատակարանից թերթ է ընկել:

476

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Հ. Ոսկեան, Տարօն-Տուրուբերանի վանքերը, էջ 61

Գնող՝ Դաւիթ Եպիսկոպոս Ալիճ վայր՝ Տարւան, Ղազարու վանք

Փառք ... արդ ես մեղուցեալ յամենայնի Դաւիթ Եպիսկոպոս Ալիճ կոչեցեալ, մինչդեռ սարկաւագ էի յերկիրս Տարւանոյ՝ ի սուրբ ուխտս... վանիցն Ղազարու կոչեցեալ, ելեալ գնացի ի յերկիրն Կիլիկիոյ՝ ի քաղաքս Սիս... եկեալ գտի զԱւետարանս... ի Տարւաղայ, ի գիւղն Աշոտի, առ աշխարհակաց երէց մի և ԺԶ. (16) անգամ երթեակ առնելով առ նա և հազիւ կարացի գնել ի նմանէ... Եւ ապա եկի ի հայրենի տեղիքն իմ՝ յերկիրս Տարւանոյ, ի սուրբ Առաքեալքս Ղազարու վանք կոչեցեալ՝ ի մենաստանս արեւածագ... և եղի զԱւետարանս աստ յիշատակ հոգոյ իմոյ և նախնեաց իմոց...

Արդ գրեցաւ յիշատակարանս զրոց սուրբ Աւետարանիս ի թվ. Հայոց ՊՀԱ. (1422)... Այլ և զառաջնորդ սուրբ Առաքելոցս՝ զտէր Մանուէլ Եպիսկոպոս, զազգականն իմ, զհայրապետ Աստուածատուր յիշեցէր:

477

Ճ Ա Շ Ո Յ

Բ. Կիւլէսէրեան, Յուցակ Անկիրիոյ, 161, սյուն. 802—809

Գրիչ՝ Սամուէլ վայր՝ Երուսաղէմ

ա

1266ա— ...Արդ, յայսքան և յայսպիսի բարեզարդ և մեծափառ սրբոցս զու-
1274ա մարս բարեխաւսս աշխարհիս, և ապաւէն ապաստանի, քաւութիւն մեղուցելոցս դիմեալ մեծաւ յուսով և փափագմամբ սրտիւ՝ և զարդարեալ ամենայն առաքելութեամբ և պատուեալ ալեօք բարի արմատոյ շառափղն և սրբասունունդ կրանաւորն և հոգեւոր հայրն իմ, որ բազում աշխատութեամբ սնոյց և ուսոյց զիս և վարժեց ի յարուեստս զըշութեան և բազում բարեաց առիթ եղեւ Եւս առաւել ի գալս ի սուրբ քաղաքս յԵրուսաղէմ Յովնանէս արեղան, ի գեղջէն որ կոչի Մրդաջուր, և կամեցաւ զաստուածաշունչ տառս զայս ստանալ, զոր ի վաղուց հետէ փափագեալ ցանկալր բաղձանաց լուսալրական և հոգիարուխ մատենիս աստուծոյ: Եւ ստացաւ զսա ի հալալ ընչից և յարդար վաստակոց զկէս զրոցս, և եզ յիշատակ ի սուրբ Լուսաւորչին գերեզմանն յիշատակ հոգոյ իւրոյ, և ծնողաց իւրոց՝ հարն իւրոյ Ապաւէնի և մարն իւրոյ Հոսիփսիմէ, և եղբարն իւրոյ Պատուական [ին և] քուերցն իւր Մարքային և Շեռֆորին, և զաւակաց նորս և ամենայն արեան մերձաւորաց իրեանց՝ կենդանեաց և հանգուցելոց: Աստուած իւր վարձահատոյց լինի աստ և ի հանդէ[րձե]լումն և յահեղ աւուրն, ամէն:

Ընդ նմին յիշեցէք զհնգահոգի և քաղցրուտոց վարժապետն իմ, որ զձայնաւորն ուտոց՝ զՄաթթէոս կուսակրան արեղան, որ յորդորեաց զմեզ ի գալս Երուսաղէմայ, և զինչ որ հոգւոյ և մարմնոյ ունէր՝ ի մեզ կրէտ և յամենայն ժամ երախտաւոր է ի վերա մեր:

Ո՛վ մանկունք սուրբ եկեղեցոյ, որք կարդայք և վայելէք, անմոռաց յիշմամբ յիշեցէք յաղաթս ձեր զՄաթթէոս դասակալն, և զհայրն իւր զՍարգիսն, և զմայրն իւր զԳրոցն, և զքոյրն իւր զՀնդիկէն, և զորդին իւր զՄկրտիչ սարկաւազն, և մեղաց թողութիւն խնդրեցէք ի Քրիստոսէ աստուծոյ մերոյ, ամէն:

Ազաչեմ զկարգացաւոր սուրբ մատենիս որք հանդիպիք սմա, յիշեցէք ի մաքրափայլ յաղաթս ձեր զԿարապետ արեղան զԿրնդագրակցին, որ յԵրուսաղէմա էր, որ այնպէս սիրեաց զմեզ իբրև զսիրուն եղբայր և զննաց զկէս գրոցս ի Ը. (8) Ֆլաւրի, և եդ իւր հոգոյ յիշատակ ի սուրբ Լուսաւորչին գերեզմանն, և ծնողաց իւրոց՝ հարն իւրոյ Գալթին և մայրն իւրոյ Սուրաբ-Խարունին, և հարազատ եղբարցն իւրոց Վէֆենին և Հեթումին և Ալեքսիանոսին և Մկրտչին, և հանգուցելոցն ի Քրիստոս Սառուկին և Ռատին, և քրեւրցն իւրոց Մարգրտին և Նուշմելիֆին, և զաւակաց նոցա, և ամենայն արեան մերձաւորաց նոցա՝ կենդանեաց և հանգուցելոց ի Քրիստոս Յիսուս՝ ի տէր մեր:

Եւ արդ, ես՝ յետինս ի կրանաւորս և անարժանս և անիմաստս ի մանկունս եկեղեցոյ Սամուէլ արեղայս և անարհեստ գրիչս, հրաման առեալ ի հոգեւոր հարէն իմմէ և ի պատուիրանադիր առաքելական բանէն, որ ասէ Յոր կոչումն կոչեցար ի նմին կացջիր...՞ Ոչ վասն մարմնական ինչ արդեանց և կամ ստացուածս երկրաւորս պահանջելոյ գրեցի զսա, այլ վասն սիրոյ փափագանաց արինակի սորա, և վասն հոգեւոր հարն իմոյ զըձանացն...

Այլ և գրեցաւ սա ձեռամբ Սամուէլի բազմամեղ և խմար գրչի, և իմ անընդունակ գոլով յարուեստ գրչութեան և բազում մեղաց ցնորիւք պաշարեալ, այլ ըստ կարի մերում, զոր պարգեւեաց մեզ մարդասէր հոգին բազում աշխատասիրեալ իմ ի սմա՝ գրեցի անարժան ձեռաւք իմովք յընտիր ընտիր և ի ստոյգ արինակէ, կենաւք տառապանաւք և բազում պանդշխտութեամբ և ամենայն զոյից պակասութեամբ, ի մեծ թուականիս Հայոց ՊՀԱ. (1422), և նուեմբեր ամսոյ է. (7), ի հայրապետութեանն տեառն տէր Պաղոսի կաթողիկոս[ի] ամենայն Հայոց, և յեպիսկոպոսութեանն տէր Յոնանիսի, ի բարի արմատոյն տէր Գրիգորի՝ փոխեցելոյն ի Քրիստոս, զոր աստուած ընդ երկայն աւուրս արասցէ, ամէն: Ի յերկնահանգէտ և յաստուածակոխ քաղաքս Երուսաղէմ և յաստուածայպահ տեղիքս...**

Եւ ես Յակոբ երէցս խուտեցի (իմա՝ ուխտեցի) Քրիստոսի գերեզմա-

* Գուրս ենք թողնում 31 տողանոց մի հատված՝ ուր գրիչն աստվածարանական դատու- ղութիւններ է անում:

** Գուրս ենք թողնում մի ընդարձակ հատված, ուր խոսում է Երուսաղեմի սրբութիւնների մասին:

նին, փափագ ունէի և կամեցա, թէ գնամ, նա Ղազար վարդապետն երաշխաւոր եղաւ ի մեր մէջս և յաստուծոյ՝ զԵրուսաղէմայ ճանապարհին պաշարն տուր և Տարէգիրք առ Լուսաւորչի գերեզմանին, և ես հաւանեցա վարդապետին և կամաւք պարոն Յովանիսին, և տուաք հաղար և ԲՃ. (1200) դրամ Տարէգրոց գին, և առաք լաւ Տարէգիրք, զի ի ծնընդեանէն Քրիստոսի մինչև ի նոյն արն լիակատար է. ի յիշատակ իւր և ծնողաց իւրոց, այլ և յիշատակ կենակցին իւրոյ և ծնողաց իւրոց՝ հար և մար, և յիշատակ Խաւսրովին, որ է եղբայր պարոն Յովանիսին, այլ և յիշատակ պարոն Յովանիսին, և կենակցին իւրոյ, և զաւակաց իւրեանց Խաչատրին, և այլ զաւակաց նոցա. յայս կեանքս միշտ ի պաշտատութիւն և յուրախութիւն հոգոյ և անուան, և յերկարութիւն ժամանակի բարեխաւս. և ի յայն կեանքն ի հանգիստ և ի բարեխաւսութիւն ամենայն ննջեցելոց իւրեանց, այլ և ի շինութիւն տանց և ի յաշոգումն վաստակոց և յաղատութիւն ամենայն փորձանաց հոգոյ և մարմնոյ, ամէն:

Եւ բոլոր ազգաւ մեր |||:

P

139ա Յիշեցէք զստացող սորա՝ զԿարապետ արեղան, որ այս ար մեզ պըսրլէ ուտեցոյց:

Գ

Յարինակն չէր նշանած, խալտեցա, մի՛ մեզ զնել:

Գ

939ա Զորեքշաբթի կարգա և զթղթիս կոկոզն՝ զՊետրոս արեղան յիշեալ:

Ե

1265բ Արհնեալ է աստուած յամենայն ժամ, ամէն: Աստուծով սկսայ ապրիլ իէ. (27), և կատարեցի նուեմբեր է. (7), ի փառս աստուծոյ:

478

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Revue des Etudes Arméniennes, t. VII, fasc. 1, p. 96—97

Վաճառող՝ Սիմէոն արեղայ

422ա Զվերջին ստացաւ սուրբ Աւետարանիս զպարոն Խուրլուպէկն յիւր հալալ արդեանցն զննաց զսուրբ Աւետարանս ի Սիմէոն ար[եղ]էս, ի յիշատակ իւրեանն, և իւր կողակցին Մելիք-Խարունին, և իւրեանց ծնողացն: Որ ոք հանդիպի սուրբ Աւետարանիս կարգալով կամ արինակելով յիշման առնէք արժանի զվերջորեալ պարոն Խուրլուպէկն և զՏաւանկան վարդապետն, որ զայս սուրբ Աւետարանս մեզ երբ, և աստուած զձեզ յիշէ:

Ի թվին ՊՀԱ. (1422) ես Սիմէոն արեղաս՝ եղբայր Յովանիսի, ծախեցի սուրբ Աւետարանս պարոն Խուրլուպէկին:

Ժ Ո Ղ Ո Վ Ա Մ Ո Ի

Երևան 1248

Գրիչ՝ Թումայ Կաֆայեցի վայր՝ Եւտաթէի վանք

1009^ա ... Առ ստացումն աստուածային տառիս և ամենայիր ծաղկաւետ բուրաստանիս՝ նախ Ոսկեփորիկ գրոցս, զոր արարեալ է յեռամեծէ Գրիգոր վարդապետէ, երկրորդ՝ Քաղուածոյ Նսսայեայ մարգարէին՝ նոր հարմարեալ աշակերտի նորին Գրիգորի՝ Յովհաննէս վարդապետի, մակաւնուն Կոյտկանց կոչեցեալ, երրորդ՝ Քաղուածոյ աւետարանին Ղուկայ՝ աշխատասիրութեամբ Մաթէոս վարդապետին, և սակաւ ինչ Յոնաննու աւետարանին, այլ և մասն ինչ ի Տումարէն, հաւաքեալ ճգնաւոր վարդապետին՝ Յակոբայ Արիմացոյ:

Արդ, վերջինս ի պարս բանասիրաց անձանց Թումայ Կաֆայեցի ցանկացող եղէ այսքան վերոյասացեալ գրանացող, վասն որոյ յօժարութիւն սրտիս մտանալ ետ զտգիտութիւն արհեստիս, զի ոչ գիտէի կատարեալ քարտղարութիւն, և համարձակեցայ առ ի գծագրել զաստուածային բուրաստանս, յիշատակ բարեաց և բաւիշ մեղաց, լուծիչ յանցանաց և արբուցանող զչորսն կենաց, պասքե||լոց անձանց մանկանց եկեղեցոյ:

1009^բ Արդ, եղև զբաւ սորայ ի վանս Եւտաթէի սուրբ Առաքելոյս, առ ոսոքաջ բարեւնապետիս մերոյ Մխիթարայ, և յառաջնորդութեան տանս Սիսականի տէր Ստեփանոսի, որդոյ պարոն Սմպատի, որ և յայսմ ամի գնացեալ ի տունն Վրաց՝ առ մայրն իւր, և փոխեցաւ առ Քրիստոս և բազում անմխիթար սուգ եթող մեզ, և յիշխանութեանն պարոն Պեշխեհին՝ եղբոր նորին, և Յովհաննէս փակակալին, որ է այժմ տեղապահ և աթոռակալ նորին տէր Ստեփանոսին Սիւնեաց վիճակին, ի թուականութեանս Հայոց ՊՀԱ. (1422), ձեռամբ անիմաստ և համբակ գրչի Թումայի:

Արդ, որք հանգիպիք այսմ տառիս, յիշեսցիք ի մաքրափայլ և յարժանաւոր յաղօթս ձեր զանարժան և զփանաքի գրիչս զԹումայ, և զհայրն իմ զՍիմէոն քահանայ, և զմայրն իմ զՄային, և զքեռին իմ զՅովհաննէս քահանայ՝ զփոխեցեալն առ Քրիստոս: Այլ և զարիորդ մանկունքն իմ, զպատանեակն իմ զՅոնաննէս, և զեղբայրն իմ զՄելիտոն, որ պանդխտամահ եղեն և յաւտար շիրմի թաղեցան: Այլ և զխօճայ նորատիւն՝ զնոր հանգուցեալն առ Քրիստոս երիտասարդ հասակաւ, զորդի խաւճայ Մղնիասին և զեղբայր էմինատիւնի, և զայլ ամենայն ազգայինս մեր՝ հանգերձ ծնողօք մերովք, որ ոչ կենդանի գիտեմք և ոչ հանգուցեալ:

Յիշեսցիք ի մաքրափայլ յաղօթս ձեր և աստուած ձեզ յիշողացող և մեզ յիշելոցս, առհասարակ, ողորմեսցի, ամէն: Նաև զճողորն հայրն իմ զյոյժ երախտաւորն առ հոգևորն և առ մարմնաւորն, զվարժապետն իմ և զյուսուցիչն, զանհաս երաժիշտն և զքաղցրաձայն փիլիսոփայն զՄեծպարոն սարկաւազն և զուսուցիչն մանկանց Սիոնի, զոր և միոյն հարի-

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երևան 3708

ա

9^ա Զսուրբ քահանայքն՝ զվաղչանեալսն ի Քրիստոս զտէր Պաղոսն, և զտէր Մարտիրոսն, և զտէր Առաքեալն, և զՈվաննէսն, և զՇնահոր-Տիկինն և զԴաւիթն, և զԹամամն, և զՀերիք-Տիկինն, և զՍիրայմարգն, և զՍահակն, և զՄարքայ-Խարունն, և Թումանշէն, և աստուած զձեզ յիշէ իւր սուրբ արքայութեան, ամէն: Անպատճառ ծախեցաք, որ ոչ ով դաւի շանէ: Գրեցաւ ի թվ. ՊՀԲ. (1423), մարտի Ա. (1):

Զ[տէ]ր Կիրակոսն, և զիւր մայրն Խուրլուն, և Մէր Խարունն, և ս Մկրտիչ՝ Մարտիրոս իրիցու թոռ, ծախեցի Անտոն իրիցին զսուրբ Աւետարանս անպատճառ, որ ոչ ով դաւի շանէ:

Ո՛վ սուրբ քահանայք, վասն սիրոյն Քրիստոսի ամէն աւար հինգշաբթէ մէկ փոխ Աւետարանի, Շարականի, Քրիստոս- որդոյ արժանի արարէք, զմեզ և զմեր ննջեցեալսն ի ձեր սուրբ աղաթքոյ յիշեցէք, և աստուած զձեզ յիշէ իւր սուրբ արքայութեան, ամէն: Եւ զԱնտոն էրէցս յիշեցէք ի Քրիստոս:

բ

Այլ գիտութիւն լինի, որ ես եղիսարեաւ, և իմ որդի Մկրտիչս, և իմ եղբայր Դանէլս, և իմ քոյրս Հէրիք-Տիկինս այս պատճառովս ծախեցաք զաստուածաշունչ սուրբ Աւետարանս տէր Անտոնին, որ աստից ի ի (1000) տարի այլ ոչինչ մարդ դաւի շանէ, ով որ աւելի կամ պակաս ասլ կամ յայս խաւիցս յետ գայ, յայս աստուածայշունչ սուրբ Աւետարանի շնորհացս և ի Քրիստոս աստուածութիւնէ որոշի և բաժանեալ լինի: Այլ աստուած ի մէջն վկայ, և ես Աբրահամ արեղէս միջնորդ և վկայ եմ աստուծով:

Թվ. ՊՀԲ. (1423):

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երևան 9552

Գրիչ՝ Յովհաննէս վայր՝ Հերմոնի վանք

Փառք ... որ հասոյց զտկարս և անպիտան սպասաւոր բանի ի կատարումն աստուածախաւս Աւետարանիս: Զի ես՝ պիտակ խնդրող բանի Յովհաննէս մեղսաներկ անձն, մեծաւ յուսով և ձեռացեալ անձամբ կամաբն աստուծոյ սկսայ և շնորհաւոր և ողորմութեամբ նորին կատարեցի 275^ա ի վանքս Հերմոնի, || առ գրունս սուրբ Լուսաւորչիս և սուրբ Յակոբայ

* Սույն ժողովածուի Ա. մասում, քաղելով Մ. Տեր-Մովսիսյանի Յուցակից, տպագրել ենք այս հիշատակարանից 6 տող:

կենաց բարեխօսիս: Ի դառն և յանձուկ ժամանակիս, որ Ղաֆանգարն թագաւորեաց Քարիզոյ աշխարհիս, և զբազումս ի քրիստոնէից կոտորեաց սրով, և զանբաւ գերեաց, և անշափ նեղութիւնս հասոյց քահանայից և ամենայն եկեղեցականաց:

Արդ, աղաչեմ զամենեսին՝ զհանդիպողք սուրբ Աւետարանին՝ յիշել զմեզ միով տէր-ողորմի ասելով. և որ մեզ ողորմի ասէ, աստուած նմա ողորմեսցի յիւրն գալստեան: Եւ սղա[լա]նացն, որ գտանի ի սմայ՝ թողութիւն շնորհեցէք, և տէր աստուած թողութիւն արասցէ ամենայն հոգւոյ և մարմն[ոյ] սղա[լա]նաց ձերոց, զի աշքս լաւ տեսող չէր:

Գրեցաւ ի թվականիս Հայոց յութ հարիւր և վայցուն (իմա՝ եւթանասուն)* և երկու (1423). յիշողք մեր յիշեսցին ի Քրիստոսէ աստուծոյ մերոյ՝ արհնելոյն յաւիտեանս, ամէն:

482

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երևան 4819

Գրիչ՝ Առամ

304բ ...Արդ, գրեցաւ յիշատակարանս սուրբ Աւետարանիս ի դրան սուրբ Աստուածածնիս, որ կոչի Քաւ և քաւարան, ձեռամբ յոգնամեղ և անարհեստ գրչի, ի թվին ՊԶԲ. (1423) հայկազեան սեփս տումարի, ի հայրապետութեան տեառն Պարի, ի թագաւորութեան Հայոց ազգիս պարոյնաց, ի խնդրոյ աստուածասէր և պատուական կրանաւորի Յովանէս քահանայի, որ գնեաց զսուրբ Աւետարանս ի հալալ վաստակոց իւրոց ... || յիշատակ հոգոյ իւրոյ, և ծնաւոց իւրոց Յորդանանի և մաւրս Զմոցրի, և եղբարն Մարգարի, և երկու որդոց Մկրտչի և Մերուն քահանային, և զեռարոյս թոռացն Կարապետին և այլոցն ամենայնի... ի ՅՄ. (350) թանկայ, ի ձեռաց անարիւնաց...

Եւ ինքն ամենագութն աստուած, որ հատուցանողն է ամենեցուն՝ ձեզ ողորմեսցի և... այնոցիկ, որ աւզնական եղեն ի գին Աւետարանիս...

306բ Եւ առաւել աղաչեմ յիշեցէք ի մաքրափայլ յաղաթս ձեր զմիամիտ ազանին և զողջանոխ տատրակն՝ զարհեպիսկոպոս զտէր Վարդան՝ առաջնորդ վանացս, և զեղբայրս իմ զտէր Զաֆարայս՝ զկազմաւոր սուրբ Աւետարանիս, և զայլ միեղէն մանկունս, որ կան ժողովեալ ի դառս սուրբ եկեղ[եց]ոյս...

307ա Եւ ես եղիկի զրիշս Առամ անուն արեղայ, խոցեալս ի սատանայէ, անպիտան և անարժանս ի կարգաւորաց...

* Թվականի տասնավորը սխալ է գրված. Արանդարի զահ քարձրանալու և թագավորության առաջին տարիների մասին Հիշատակարանը գրված կարող է լինել ոչ թե 1413, այլ 1423. Թվականին Այդոսն էլ տեղադրել ենք այս հիշատակարանից քաղված և Մ. Տեր-Մովսիսյանի Ցուցակից մեզ ծանոթ երկտողը՝ «Ժճ գարի Հիշատակարանների» Ա մասում (էջ 304):

483

Ո Ս Կ Ե Փ Ո Ր Ի Կ

Երևան 3474

Գրիչ՝ Կարապետ վայր՝ Կամուրջ գյուղ

134բ Փառք... որ ետ կարողութիւն մեղսամած և տկար սգոյ Կարապետի դրել զպակասութիւն Ագազրոնիս, յամի ՊԶԳ. (1424) թրականիս մերում: Որ գրեցաւ ի խնդրոյ հաւատարիմ և աստուածապաշտ տանուարոցն Ստեփանոսի, որ ստացաւ զսա ի հալալ արդեանց իւրոց, յիշատակ իւր, և բարի ծնողաց իւրոց՝ Անտոնին և Մելիֆայ-Խարունին, և զեռարոյս տղայոցն Մկրտչին և Կարապետին, և հանիկ հօրն Մովսէղին, և հօրեղբարոցն Կեանին՝ փոխեցելոյն առ [աստուած, և] Լուսեբեսուն, իւրոց տղայոցն Մերունին և Գորգուն, և այլ [արեա]ն մերձաւորացն: Արդ, գր[րեցաւ ի 135ա գ]լեօզս Կամուրջ, ընդ [հովանեաւ սրբոյ] Աստուածածնին յիշա[տակ] Ստեփանոսին, և ծնողաց նորին:

Արդ, աղաչեմ զամենեսեան որք հանդիպիք Ոսկեփորիս յիշեցէք ի սուրբ յաղօթս ձեր զպա[ր]ոն Ստեփանոսն, և զծնողսն իւր զԱնտոն և զՄելիֆայն, և զամենամեղ գրծողքս:

484

Գ Ա Ն Չ Ա Ր Ա Ն — Տ Ա Ղ Ա Ր Ա Ն

Revue des Etudes Arméniennes, t. VII, fasc. 1, p. 96—97

Գրիչ՝ Յոհանէա

ա

350 ...Արդ անգ ելեալ աւարտեցաւ զիրքս որ կոչի Գանձարանս և Տաղարանս ձեռամբ մեղապարտ և անիմաստ գրչի Յոհանէսի սուտանուն քահանայի և որ յիշէր զմեզ սրտի մտաւք՝ նայ դուք յիշեալ լիչիք ի Քրիստոսէ միւս անգամ գալուստն, ամէն:

Գրեցաւ ի թվ. ՊԶԳ. (1424), ի փառս Քրիստոսի աստուծոյ մերոյ, ամէն:

բ

470 Եւ զիս զանպիտան գրչակս զՅոհանէս սուտանուն քահանայն աղաչեմ զձեզ, ո՛վ ընթերցողք, յիշեցէք ի մաքրափայլ աղաթս ձեր, և աստուած ամենայնի յիշման արժանի առնէ զձեզ ի յի[ւ]ր միւս անգամ գալուստն, ամէն:

Գրեցաւ ՊԶԳ. (1424):

485
Շ Ա Ր Ա Կ Ն Ո Յ

Երևան 8599

Գրիշ՝ Յակոբ
վայր՝ Բերկրի եղելանք՝

ա

326բ ... Արդ, գրեցաւ եղանակաւոր տառս ի թվին Հայոց մեծաց ՊԶԳ. (1424), ձեռամբ արամար և սխալագիր, խելայեղ անպիտան գրողի՝ սուտանուն կրանաւորի Յակոբի, ի խնդրոյ պատուական և սրբասէր կրանաւորի Յովնանէսի, յիշատակ բարի նմա եղիցի: Ի նահանգիս Տարբերունի, որ այժմ Բերկրի կոչի, ի սուրբ և ի հրեշտակաձէմ յանապատս եղելանք, ընդ հովանեաւ նախավկայ սուրբ Ստեփանոսի և սրբոց Վարդանացս արեամբ ներկեալ բազմութեան նշխարացս, ի յառաջնորդութեան բարեմիտ Մելիքսեբ վարդապետի:

Արդ, աղաչեմ զմանկունսդ սուրբ եկեղեցոյ որք աւգտիք ի սմանէ ուսանելով, յիշեսչիք ի բարին Քրիստոս և ցաւակցաբար մեղաց մերոց թողութիւն խնդրեցէք ի նմանէ՝ ի Քրիստոսէ Յովնանէս մաքրամիտ արեւային, և ծն||աւղաց իւրոց՝ սրբասէր Յերուն քահանայի, և մարն Արզունմելիքի, և խանկայ իւրոյ Խաթրու մելիքի, և եղբարց իւրոց Թումա քահանայի՝ [կոչ]եցելոյ ի Քրիստոս, Վարդանի, Ստեփանոսի և Կիրակոսի, և բերցն Քանմելիքի, Խաթումելիքի և Մամախարունի, Մեսրովպի, Մկրտչի, և Կարապետի, և Մարտիրոսի...

327ա Ընդ նոսին աղաչեմ յիշել ի տէր և զիս՝ զանիմաստ գրիչս զՅակոբ, և զծնաւչսն իմ, նաև զհոգեւոր որդեակս իմ զԳրիգոր զպիր, որ բազում աշխատանք ունի ի տուն տալ խաղելոյն, զոր և տէր աստուած պահեսցէ զսա յամենայն որոգայթից, ամէն:

Գարձեալ աղաչեմ յիշել զմիաբանք սուրբ ուխտիս՝ զմեծ և զփոքր զքահանայ և զսարկաւագունքս պահել ի կամս իւր:

բ

158ա Զսրտէ խոցեալ և զմեղաւք լցեալ Յակոբ յիշեալ ի տէր:

գ

Ծաղկող՝ Մելիքատա

308ա Զանպիտանս և զանարժանս,
Ի մեղասէր անձն անթորանս,
Քաղցեալ հոգիս ի տարատանս,
Բարցի բարամբ ի յապաստանս,
Բայց դրուակի հասա յորձանս,
Մեղաւք մեռեալ կրիցապանս,
Մելիքատա անմերձ յարզանս
Ծաղկող գրոյս ի վարդարանս,
Յովանիսի գոլ շահարանս,
Յիշատակի միշտ յաւիտեանս*:

* Գրված է կարմիր թանաքով: Ծաղկողի լուսանցազարդերն ու նկարները ուղադրավ են և խնդրատիպ:

486

ՔԱՐՈՂՔ ԳՐԻԳՈՐԻ ՏԱԹԵՒԱՅԻՈՅ ԵՒ ԱՅԼ ՆԻՒԹԵՐ

Երուսղէմ 1617

425 ... Գրեցաւ գիրքս, որ կոչի ասացուածք ձեռամբ մեղաւոր և անարժան հաշատու արեղի, յաղագս խնդրոյ պարոն պարոնաց պարոն Գաւրի, զոր տէր աստուած վայել տա իւրենն, ամէն: Գրիս պակասութեանն մի մեղադրէք, զի կար մեր այսչափ էր. զթվական Հայոց ՊԶԳ. (1425), մեհնելի ժԸ. (18) գրեցաւ գիրքս ի դրան սուրբ Աստուածածնին, || որ կոչի՝ Քոչանեց վանք, ի գաւառն ի Համշինու, հայրապետութեանն տէր Պաղասի, թագաւորութեանն Սեանտար պակին, պարունութեանն պարոն Գաւրին, յապիսկոպոսութեանն տէր Սարգսին: Տէր աստուած՝ Յիսուս Քրիստոս ոգորմեա գրողաց, կարդացողաց և լսողաց, ամէն*:

487

Գ Ա Ն Ձ Ա Ր Ա Ն

Երևան 8366

Գրիշ՝ Գրիգոր Խարեցի
վայր՝ Յիւզնայ վանք՝

212ա Փառք ամենասուրբ երրորդութեան... որ ետ կարողութիւն տկար ոգ[ի մա]տնադեղև գրչի հասան[ել յաւա]րտ սորին, որ գրեցաւ [ի խնդրոյ] Աստուածատու քահանայի, ձեռամբ Գր[իգորի] պիտակ անուն բանի խըն[դրողի ի] վանս Յիւզնայ, ընդ հովանե[աւ ամե]նազօր սուրբ նշանի ի Պ |||** թրականութեանս Հայի |||

488

Գ Ա Ն Ձ Ա Ր Ա Ն

Վենետիկ (Հ. Ոսկեան, Վասպուրականի, Վանի վանքերը, մաս Բ, էջ 388)

Վայր՝ Քաչբերունիք

[Գրեցաւ] ի յերկիրս Քաչբերունոյ, ի դուն կմրեթայարկ տաճարիս որ յանուն սուրբ Աստուածածնին, առ ոտս առաջնորդի ուխտիս քաջ հոտորի Կարապետի և տէր Ստեփանոսի դիտապետի, ի զան ժամանակի յորում Վասպուրական աւերեալ եղեւ ի Սեանտարէ...***

* Այս հիշատակարանի համառոտութունը, քաղելով Մ. Տեր-Մովսիսյանի Յուցակից տպագրել ենք սույն ժողովածուի Ա. մասում (տե՛ս էջ 344—345. հիշատակարան Ք 364):

** Պահպանվել է թվականի միայն հարյուրավորը (Պ—800). նկատի ունենալով այն հանգամանքը, որ գրված է Գր. Խաթեցու կողմից՝ տեղադրում ենք պայմանականորեն 1425-ի թվաշարքում (Գր. Խաթեցու նահատակութեան թվականը), ընդամենը շարադրված պետք է լինի դրանից մի-երկու տասնամյակ առաջ:

*** Ձեռագիրն ընդօրինակված է 1425 թվականին:

489

Ճ Ա Շ Ո Յ

Բ. Կիւլտերեան, Յուցակ Անկիրիոյ, 162, սյուն. 812—813

Ա մասի գրիչ՝ Յոնաննէս*
վայր՝ Կաֆա

ա

470ր—471ա Յայս հրաշափառ մեծի տաւնիս

Քնզ երանի, որ հանգիպիս
Լուսափթիթ բուրաստանիս,
Հագիարուփս սրբոյ տառիս:
Երբ լի սրտանց ծոնը կրկնես,
Սիրով հոգւոյդ յաստուած հըպիս,
Յայնժամ յիշեա զու զեղկելիս՝
ՉՅոնաննէս անարժան՝ զծողս գրիս,
Զմեղաւք ծածկեալս ի մէջ տղմիս:

Գրեցաւ և կատարեցաւ ի թվականութեան Հայոց ՊԶԳ. (1425), ի մա-
լիս ամսոյ ԻԹ. (29) օրն:

Բ

878ա— Գ. (3) կիրակին կարգա, որ է բարեկենդան սուրբ Յակովբին, և զմե-
879ա զաոր գրիչս յիշեցէք՝ զՅոնաննէս երէցս, և աստուած զձեզ յիշէ:

490

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Բրիտ. թանգ. 11 օր. 5626, Ֆ. Կոնիքեր, Յուցակ, էջ 18

Յամի Պ.-երորդի ՀԵ. թվականիս Հայոց (1426) վերստին նորոգեցաւ
սուրբ Աւետարանս, որ էր անկեալ ի ձեռս անարինաց...

Հստացող Աղանն, և ուր ծնօղսն՝ հայրն հանգուցեալ Վարդանն և
մայր իւր Հօ[ւ]օմսիմէն, և զկենակիցն իւր Մարա[ն], և զգուսարն իւր
Յեղսաբետն, և զգ[ո]ւրն իւր Հոռոմիւն, զախրոր|||

491

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ԵՐԳՈՅ ԵՐԳՈՅՆ ԳՐԻԳՈՐԻ ՆԱՐԵԿԱՅԻՈՅ

Նրուսաղէմ 1225

Հնթերցող՝ Թովմա Մեծոփեցի
վայր՝ Մեծոփայ վան

ա

8 Գիրքս է Մեծոփա վանաց սուրբ Աստուածածնին, լաւ պահօղն և
ընթերցաւղն արհնի յաստուծոյ և յամենայն սրբոց:

* Չնազրի Բ մասն ընդօրինակել է Սարգիս վարդապետը 1427 թվականին:

9 Հնդ առաջին աշխատողացն յիշել աղաչեմ զպիտ[ակ] անուն վար-
դապետս Թովմա:

Բ

13 Մեծոփայ վանաց սուրբ Աստուածածնին է գիրքս և Թովմա վարդա-
պետին, լաւ պահօղն և ընթերցողն արհնի ի յաստուծոյ:

Գ

392— Աղաչեմ զսպասաւորքդ բանի փոքր մի ճաշակեա ի քաղցրութենէ
393 սորին և ապա գիտասցես զճաշակ քաղցրութեան հոգեւոր պաղին, զի ես
ճաշակեցի և ոչ զբարի այլ ճաշակ՝ համեմատ սըմին: ՊԶԵ. (1426) թվ.
զմսիւ կարգացի հետ Վարդանայ մեկնչին, և զարմանալի տեսայ զմիտք
սորին: Քրիստոս աստուած ողորմի Թովմա վարդապետին և իւր ծնողացն,
ամէն*:

492

Ս Ա Ղ Մ Ո Ս Ա Ր Ա Ն

Նրուսաղէմ 1988

Գրիչ՝ Ղազարոս Ղրիմեցի
վայր՝ Նրուսաղէմ

315 ... Արդ, ես՝ բաղում մեղաւք լցեալս և խխայթեալս և շարաւով լցեալ
մեռեալ ոգի Ղազարոս Ղրիմեցի, որ տխեղծ մատամբ զձագրեցի զսա
հրամանաւ երիցս երանեալ ճղնաղղեաց եպիսկոպոսի տէր Մելիքսեբի,
որ զնիթն շնորհաց, և ես՝ եղկելիս զձագրեցի: Եւ եղաք զսա յիշատակ
316 մեզ և ծնողաց մերոց || ի սուրբ Փրկիչս: Եւ աղաչեմ երես անկեալ զսուրբ
սպասաւորքդ սուրբ Փրկիչդ՝ խնամով պահել զսա, և անյապաղ զաստու-
ած-ողորմին ասել, զի վասն այս յուսոյս գրեցի, և որ լի սրտիւ թողութիւն
մեղաց մերոց խնդրեցէ ի Քրիստոսէ աստուծոյ մերոյ, թողցէ Քրիստոս
աստուած զիւր սխալանքն, ամէն:

Այլ և աղաչեմ յիշել ի բարի զհոգևոր եղբարքն մեր զՄարուգէն, որ
զթուղթն խազեց, և զՄկրտիչն, որ կրեց, և զփակակալն զՅովաննէս և
զԿարապետն, որ բանիւ յորդորեցին, և զկոկող նիթիս զՆերսէս, որ զկէս
կոկեղէն էաւ, և զկէսն եթող: Նաև շնորհող արինակին Ստեփանոս վար-
դապետն յիշեցէք ի բարի մասին, աղաչեմ: Գրեցաւ գիրքս ի յերուսաղէմ՝
ի սուրբ Փրկիչս, ի թվ. ՊԶԵ. (1426)**:

* Հիշատակարանները գրված են նշված էջերի ստորին լուսանցքների վրա:
** Սույն ծրագրածուի Ա. մասում, 1426-ի թվաշարքում (էջ 353, Հիշատակարան N 371),
Մ. Տեր-Մովսիսյանի Յուցակից քաղելով, տպագրել ենք նաև Գրիգոր Մակվեցու մի արձեռագրոր
Հիշատակարանը, որ պահպանվել է Նրուսաղէմի մատենադարանի N 1582 ձեռագրում: Այդ հրա-
տարակության մեջ անկա վրիպակներից կարևորները նշում ենք ստորև. թվականը ՊԶԵ.-ի փո-
խարեն՝ պետք է լինի ՊԶԵ. (1428). տպագրված է «երեզն Մակուայ», պետք է լինի՝ «զղեակն
Մակուայ», տպագրված է «նոցա ի յԱրտաղ», պետք է լինի «նոցա և երարձ իշխանութիւն նոցա
ի յԱրտաղ», տպագրված է «ափաթ», պետք է լինի՝ «կերպիւ անիաթ»:

493

Ճ Ա Շ Ո Յ

Ք. Կիլիկիան, Յուդակ Անկիրիոյ, 162, սյուն. 813—814

Ք մասի գրիչ՝
վայր՝ Կաֆա

942ա ...Արդ, զրաւ գրութեան սորայ եղեւ ի թուաբերութեանս Հայոց ՊԶԶ. (1427) ամի՝ կշիռ կոչեցելոյ, աշխարհիս Լազարաց, յերկիրս Հոնաց, ի մէջ մայրաքաղաքաց, ի մենաստանս մեծի Կաֆայի աստուածապահ՝ քաղաքի, ընդ հովանեաւ մեծի ճգնաւորի սրբոյն Անտոնի, առ ոտս սրբասիրի մեծի բարունոյ Սարգսի երջանիկ վարդապետի, ի ժամանակս նեղ և խառնակ, զոր տէր աստուած խաղաղացուցեալ հանտարաեցուցէ ողորմութեամբն իւր, և ի հայրապետութեանն սրբազանի իմաստուն և խոհեմ հանճարեղի՝ մեծի տեառն Պաղոսի մարդասիրի, և ի յանկախկոտութեան Կաֆայի, և ի նուիրականութեանն սրբասնեալ և կուսակրան եպիսկոպոսին տէր Յովակիմն, և հաւատարիմ սպասաւորի տեառն իւրում և ճշմարտասէր կրանաւորի տէր Մելիքսէօ նվիրակի, ձեռամբ նախասացեալ երջանիկ Սարգսի վարդապետի, զի ըզկէս ճաշոցիս մինչ ի յարութիւնն |||.

494

Հ Ա Ի Ա Ք Ա Մ Ո Յ

Կիլիկիան, Յուդակ Ղալաթիոյ 248, էջ 1190—1191

Գրիչ՝ Գրիգոր Կաղեցի

166 Եւ զանպիտան գրիչս յիշեա՛ զԳրիգոր սուտանուն կրօնաւորս, որ մականուամբ Կաղեցի կոչիմ, և զծնօղսն իմ զԷլմէլիֆ և զԴօհար, և զեղբայրն զպարոն Գորգ, և զու յիշեալ լիցիս ի Քրիստոս**:

495

Ժ Ո Ղ Ո Վ Ա Մ Ո Ւ Ք Ա Ր Ո Զ Ի Յ

Երևան 734

Գրիչ՝ Յակոբ Համշենցի

197բ Յակոբ ծառայ անպիտանի,
Որ յիշելոյ չ[եմ արժանի],
Զի եմ բնական ես Համշենցի,
Որ բնաւ բարութիւն |||
Ի հայոց մեծ թուականի

* Ա մասն ընդօրինակվել է 1425 թվականին:
** Ձեռագրի 122 էջում, հավանաբար գրչի կողմից, բերված են ժամանակագրական զանազան զուգահեռներ. զրանցից է նաև «Ի ծննդեան Քրիստոսի մինչև առ մեզ, որ թուական ՊԶԶ. (1427) է» հատվածը: Ըստ այդմ ձեռագիրը, ուստի և հիշատակարանը՝ գրված է 1427 թվականին:

Ի ՊԶ. և Է.-երրորդի (1428)

էկի ի վանքս այս [հրա]շալի

Տեսի զտէրն իմ ցանկալի,

Զի վաղուց |||*

496

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երևան 9450

Գերութիւնից ազատող՝ Գրիգոր և Բարսեղ

172բ Ի թվականիս Հայոց ՊԶԶԹ. (1430) Չանանշէն, որ զԼոռու բերդն հետարեց սուրբ Անտարանս գերի անկօ: Ես տէր Գրիգորս և Բարսեղ արեղայս կանգնեցաք Ռ. (1000) ղեկան տուաք, թափեցաք ի գերութենէ. յիշատակ մեզ և ծրնօղաց մերոց, ամէն:

497

Ժ Ո Ղ Ո Վ Ա Մ Ո Ւ

Երևան 10062

310բ Ի թվին ՊԶԹ. (1430), որ ղնացաք ի սուրբ քաղաքն ի յերուսաղէմ: Ընդ նմին և զՅովաննէս մղտասին յիշեսչիք յաղաթս ձեր, որ ըստացաւ զսա ի յարգար ընչից իւրոց՝ գանձ հոգո իւրո, և յիշատակ ծնաւոյաց իւրոց, և ի վայելումն որդոյ իւրոյ Աբրահամ զպրի, և աստուած յիշաղացդ ողորմեսցի, և Քրիստոսի փառք յաւիտեանս, ամէն:

498

Ճ Ա Շ Ո Յ

Ք. Կիլիկիան, Յուդակ Անկիրիոյ, 162, սյուն. 814—815

Յիշատակագիր՝ Կարապետ Երէյ
վայր՝ Ախմեման

943— 944 ...Արդ, ի թվաբերութեան Հայոց ի մեծ տամարիս ի ՊԶԶ. (1431) ամի բերեալ եղեւ գիրքս այս ի վաճառ ի յաշխարհս Օլախաց, ի քաղաքս որ կոչի Ախմեման:
Արդ, բարէպաշտ և աստուածասէր տանուտէրս այս պարոն Կարապետս ցանկացող եղեւ այս աստուածաշունչ մատենիս և զնէ զսայ իւր հալալ արղեանցն ՌԲՃ. (1200) սալ [իտակ], և զրել է զսայ յիշատակ ի սուրբ Քօրոս եկեղեցի՝ յիշատակ իւր հոգուն, և իւր ծնողացն պարոն պպին Բարելէ, և իւր հօրն պարոն Սարգսին, և իւր հօրեղբորն պարոն Քօ-

* Սկսվում է էջի ստորին լուսանցքից (ուր գրված է երկու տող) և շարունակվում մյուս լուսանցքներով՝ շուրջանակի վերջին տողերը մնացել են կազմի տակ և հազիվ մի բանի տառ է կարդացվում:

րոսին, և իւր խաթուն մօրն Մամուշին, և իւր խաթուն կողակցին Կատարին, և իւր կզրօրն Յովանէսին, իւր որդուն պարոն Սիմօնին, զոր տղա հասաւիօ փոխեցօ առ Քրիստոս, և միւրս որդոյն Յօլիշին, և իւր խաթուն զստերացն յԱզիզին և Էաիլ-Մելիքին, և իւր բուրոշն Նինիֆօրին, և Քարմբաւին, Մարաիւրոսին, Կալուստին, և Յետկարին, և ամենայն արեան մերձօղաց ողորմի Քրիստոս, ամէն:

Այլ ազաչեմք ի խորոց սրտէ, քանզի տարին Բ. (2) անկամ պարտին քահանայքն ընթեռնույ զյիշատակ սուրբ զրոցս ի մէջ ատենի եկեղեցոյ, զի հոգի աշնոցիկ, որ յիշատակեն սուրբ զրոցս, հանգիցեն միով տէր-ողորմաչիւ եւ դուք՝ աստուածասէր ժողովուրդք, մի զլանայք յիշել լի բերանով և կատարելով հօտով զյիշատակ սուրբ զրոցս, զպարոն Կաւապետն, և զիւր ծնաւդսն, և զեղբարսն, և զիւր զօակսն, և զամենայն զիւր արեան մերձօորս, զկենդանիս և հանգուցեալսն յիշել ի տէր, ամէն:

Այլ և յիշեցելոցդ և յիշողացս,
Եւ զյիշատակս ընթերցողաց,
Եւ բարէսէր ունկնդրողաց,
Ընդ քանքարին շնորհողաց՝
Ժառանգեսցուք պարգեւք բարեաց,
Առ հասարակ տեառնէն բարեաց,
Արժանացուք մասին շնորհաց
Հանուրց գոյից և ի մասանց,
Այժմ և յանկէտ ժամանակաց, ամէն:

Կրկին անկամ կու ազաչեմ, Առ հասարակ զեղբարս ամէն, Բամեալ սրտով պաղատելով. Ազաչեցէք զտէր ողորմած Պարգեւք բարեաց պարգեւելով, զբիւր քանքար պարտսն թողլով: Ես Կաւապետս և անարժան սուտանուն եմ քահանայ, Տէրն ողորմի մեզօ՛ յ իրս և թողութիւն շնորհեսցէ, Երանի թէ ինձ այդ լինէր՝ Բարունին ինձ ողորմէր՝ Երէց որդի զիս անուանէր Յնձալ ի յարկսն և ուրախացնէր:

499

ՔԱՆՈՉԳԻՐՔ ԳՐԻԳՈՐԻ ՏԱԹԵՒԱՅԻՈՅ

Երուսղէմ 569

Ն. Պողարեան. Յուցակ Ե. էջ. III

Ի ՊԶ. (1431) թվին Արման պէկն էառ զՄէրաին:

500

Ո Ս Կ Ե Փ Ո Ր Ի Կ

Վիեննա 29 Յ. Տաշեան, Յուցակ, էջ 171

Վայր՝ Մեծոփա վանք

Ի չքնաղ մատենիս հին օրինակն գրեալ էր ի թուականութեանս Հայիոց ՊԶ. (1431)-ին ի վանքս Մեծոփա, ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնին և սուրբ վարդապետաց գերեզմանացն*:

*Չեազիրն ընդօրինակված է 1746 թ. Կ. Պոլսում: Հիշատակարանը գրված է «Այլ խրատ հասարակ ազգականաց հոգեկանաց և օրինակաց» բաժնից հետո:

501

Մ Ա Շ Տ Ո Յ

Երևան 4265

ա

Գրիշ՝ Քաւրոս

133ա Փառք ... կատարեցաւ հոգիաբնար սուրբ մատենան մեծի աթոռոյս սուրբ Փրկչիս և սուրբ Երեմանս և սուրբ Նշանիս աթոռոյս, և ի հայրապետութեան աթոռակալէս ի տէր Սարգէս, և զգժող զբիս զսուտանուն արեղաս Քաւրոսս. յիշեսցիք զԶբխենն, և զիւր որդին զԱռաքել սարկաւազըն, որ զաւրինակն շնորհեց մեզ:

133բ Գարձեալ և զմեր նախնին, և զհայրն մեր զՄկրտիչն // քահանան, և զիւր ամուսին զՊուլղան յիշեցէք ի տէր և մեղաց թողութիւն խնդրեցէք, ամէն:

Արդ, գրեցար զՄաշտոցս ի ցուրտ և ի դառն ժամանակ, որ և թանաքն մանցաւ և ոչ եղաւ պիտոյ, որ ոչ մեղադրէք՝ թէ սղալ կենա, ծեր եմ:

Գրեցաւ Մաշտոցս ի կարգ և ի պատիւ ամենայն հաւատացելոց մանգանց եկեղեցոյ մար մերոյ Սիոնի, ի խնդրոյ զաւակի իմոյ Յովանէս սարկաւազի, ի վաչելումն անձին իւրոյ և զաւակաց իւրոց: Յիշեսցիք և զիւր ծնաւդն զԽաս-Խարունն և մեղաց թողութիւն խնդրեցէք:

Արդ, որք աւգտիք ի սմանէ ուսմամբ կամ արինակելով յիշեցէք և մեղաց թողութիւն խնդրեցէք մեզ և ձեզ ամենեցուն: Գրեցաւ հոգիալքրնարս ի թվին ԸԾ. և ԶԱ. (1432), ձեռամբ անարժան զրչի Քարոսի:

բ

13բ Արդ, ազաչեմ զամենեսեան որք պատահէք սմա և կարդայք յիշեցէք ի Քրիստոս զանարժան զրիչս Քաւրոսս, և ծնաւդսն իմ, և այլն, որ ի յեառ յառաջ գրեցար: Ես իմով տղիտութեամբս ժողովեցի զարինակ-լն յերն աստի և անտի և հաւաքեցի ի մի տուփ, և ձմեռն էր և ցուրտ, և թանաքն մանցաւ, և այսչափ էր կար մեր:

Գրեցլ աւ] թվին ՊԾԶԱ. (1432):

502

Մ Ա Շ Տ Ո Յ

Նիկոմեդիա 17. Սո. Յովակիմեան, Յուցակ (անտիպ), էջ 93—94

Գրիշ՝ Յովանէս
Վայր՝ Կիրակոս վանք

Փառք ... որ արժանի արար զանարժանս տխեղծ մատամբ և տարտամ ոգով հասանել յաւարտ աստուածարեալ և հոգիազարդ բուրաստանի Մաշտոց կոչեցեալ, զոր յուսալով յողորմածութիւն բարեարարին սկզբմանքս սորա և աւարաման արժանաւորեցաւ: Արդ գրեցաւ սա ձեռամբ այսմար և թարմատար զրչի Յովանէս պիտականուն արեղաի, ի վանս սուրբ Կիրակոս, ի թուարերութեանս հայկաղեանս տոհմի Պ. և Զ. և ի միկնն (1432): Արդ որք պատահիք ամենապէտ տափս տեսութեամբ կամ ուսմամբ կամ զազափարելով, յիշման արժանի արարէք զտառապեալ անձն

և զգծագրող սորայ և զծնաւղան իմ զԱքաւնաս և զՄեծխաբուն և զամե- նայն երախտաւորան անձին իմոյ ըստ հոգւոյ և ըստ մարմնոյ, զի տէր հատուցէ ամենեցուն առատապէս ուսուցանողացն իմ և կերակրողացն և զգեցուցանողացն, նաև ամենայն յիշեցողացո զմեզ, որք բարի խնդրե- ցէք անձին իմոյ յաստուծոյ զփոխարէն առնու|||*

503

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն
Երուսաղէմ 1948

Գրիշ՝ Մարգարէ
վայր՝ Աւաբ վանք՝

227բ ... Արդ աղաչեմ զամենեւեան որք հանդիպիք սմա կարգալով կամ արիննակելով յիշեսցիք ի մաքրափայլ յաղաթս ձեր զփանաք և տխմար գրիչս զՄարգարէ սուտանուն աբեղայս, և զհոգևոր եղբայրն իմ՝ մաքրա- միտ և զսրբամենայ կուսակրան աբեղայն զտէր Կիրակոս, ||| երախտի- ունի ի վերայ մեր, նա և յորդորեաց, մխիթարեաց և աւգնական եզև յա- մենայն նիւթ... Ընդ նմին և զծնաւղբն իմ զփոխեցեալսն առ Քրիստոս՝ զՍարգիս քահանայ, զհայրն իմ զԱւետիքն, և զմայրն իմ զԱնան, և զեղ- բայրն իմ զՄարգարէն և զՔրիստափորն: Յիշեսցիք զհոգևոր ուսուցիչն իմ զԱրիստակէս քարունապեան, որ յայսմ ամի փոխեցաւ առ Քրիստոս:

Արդ, զրեցաւ սուրբ Աւետարանս ի թուարեւութիւն Հայոց ի ՊԶԱ. (1432), ի վանքս որ կոչի Աւաբ, ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնիս և սուրբ Կարապետիս, ի լաւ և ընտիր արիննակէ, որ գրած էր յԵրուսաղէմ քաղաքի:

504

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն
Երևան 6901

ա

137ա Զփանաքի գրիչս յիշեցէք ի տէր աստուած, ո՞վ սուրբ ընթերցողք սուրբ կտակիս, և աստուած զձեզ յիշէ: Թվ. ՊԶԱ. (1432)**:

բ

69ա Տես զբան տ|||ուն, որ գրիչն ||| կորեալ|||***

* Մի թերթ ընկած է: Այս հիշատակարանից երկու տող քաղել ենք Գ. Փիրզաւեմյանի «Նա- տարք»-ից (տե՛ս «Ժն դարի հիշատակարաններ», Ա, էջ 432)։ Ներկայացնում ենք համեմատա- բար լրիւր:

** Թվականը գրված է 76ա էջի վրա:

*** Գրված է լուսանցքի վրա. ձեռագրի նորոգման ժամանակ լուսանցքը՝ վերից վար հատել են, դանակին զո՞հ է գնացել նաև այս հիշատակագրութեան բառերի մի մասը:

505

Ժ Ո Ղ Ո Վ Ա Մ Ո Ի
Երուսաղէմ 1631

Գրիշ՝ Քաղէոս Ավրամենց
վայր՝ Կաֆա

541 Ի թվին Հայոց ՊԶԲ. (1433) ամի և ի մարտի ամսոյ Ժ. (10) աւար- տեցաւ լուծմունք Պէրի արմէնիասին, որ է իմաստ մեծի և անյաղթ փի- չիսոփայի սրբոյն Դաւթա քաջ իմաստասիրի, և լուծեալ ի մեծ հոնտորէ Յոհաննէսէ Ռոտմեցոյ, և ի լուսաւոր քարունապետէ Գրիգորէ եռամեծէ: Եւ զմնացեալս զայս ի յիմաստասիրացն զրոց խնդրեալ մեր ի բարեւէր վարդապետէն մեր՝ ի տէր Սարգիս քաջ քարունոյ, առ ի կարգալ, և նա խոնարհեալ յաղաչանս մեր աշխատեցաւ ընդ մեզ և կարգացար՝ սկսեալ ի գեկտեմբեր ամսոյն, աւար[տե]ցար ||| կորովն՝ երկու աւուրն՝ մին ճառ [կարգա]լով, յայնպէս օր ըստ օրէ գրելով հոգ ի մտի [ու]նէի մի ինչ բան զժուար[ի]մաց, ծածուկ և անյայտ մնացէ ի սմ[ա]նէ, վասն որոյ՝ զոր դիւրիմաց արուեստի և բացատելով ի միմեանց գրեցի և ի լու- սան||| ի դասէն իմացեալս զորո[ւ]մեցի ի վանս [մենա]ստանի մեծի սրբոյն Անտոնի անապատականի, աորնթեր մեծի մայրաքաղաքի Կա- ֆայի, յաշխարհս Հոնաց՝ Գազարիա կոչեցելոյ: [Ե]ւ հայրապետութե- անն տեսան Կոստանդրենա, [Ե]ւ եպիսկոպոսութեանն նահանգիս մեր Կաֆայի և Ղրքմի՝ տէր Կարապետի սրբասիրի, և ի վարդապետութեանն տէր Սարգիս քաջ հոնտորի՝ երշանիկ քարունապետի՝ մերոյ վարժապետի:

542 Արդ, որք պատահիք սմա կարգալով և կամ օրինակելով՝ յիշեսցիք սրտի մտօք ի Քրիստոս ի բարի մասին դանարժանս՝ Քաղէոս Ավրամենց կոչեց[ել]ոյ և ծ[նա]լդսն իմ:

506

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն
Երևան 7305

Վաճառքի գիր

209բ Յանունն աստուծոյ ես Մարտիրոսս Աբրայիմով* որդի, Քաղէոս քահանային եղբարորդի: Տորժամ վաղճանեցաւ հորեղբայրն իմ Քաղէոս քահանայն, ես՝ Մարտիրոսս զնորայ Աւետարանս ծախեցի Յակոբ քահա- նային Ո. (600) դին.(դեկան), գնին առի մին կով ու մին եզն, ու մատաղ արարի Քաղէոս քահանային: Ով որ յայսմ հետէ դաւի առնէ այս Աւետարանիս, կամ յիմ ազգէ կամ յաւտարաց ՅԺԸ. հայրապետացն անիծած եղիցի և մասն զՅուդաին և զխաչահանուացն և զԿալէնին առցէ: Մուսուլման Մուսամ-Փաշին վկայութեամբ, Եստկարին վկայութեամբ, Սատաքիարին՝ Սապատինին որդոյն վկայութեամբ, Կարապետ քահանա- յին, Միւրտի քահանային, Յոհաննէս քահանային՝ սոցա վկայութեամբ. և ես՝ Բարսեղ քահանայս, որ զգիրս գրեցի՝ վկայ եմ: Այլ և տանուտերացս վկայութեամբ՝ Տիրատրին վկայութեամբ, Խուրլուպէկին վկայութեամբ,

* Այս անունը գրված է խնամքով քերված մի այլ անվան փոխարեն, այլ ձեռագրով:

Գրիգորին վկայութեամբ, Ամսաշանին վկայութեամբ, Պապիկին վկայութեամբ, աստուծոյ վկայութեամբ. մեր ամենեքեան վկայ եմ առաջի աստուծոյ, որ այս Աւետարանս գնեց Յակոբ // քահանայն ի Մարտիրոսէն. ի վայելումն անձին իւրոյ և յիշատակ ծնողաց իւրոց:

Եւ ես Յակոբս՝ անարժան քահանայս, յերեսս անկեալ աղաչեմ զամենեսեան, որք հանդիպիք այս սուրբ աստուածային և անապական գանձարանիս կարգալով կամ արինակելով, յիշեսցիք ի բոլոր սրտէ զըծընողսն իմ՝ զհայրն իմ զՊէտիկ և զմայրն իմ զնազ, և զեղբարսն իմ զՎարդան, և զԱւալան, զՄէլիքայ, զԱրթուշայ, և զբոյրն իմ զՎախախ, և զբազմերախտ հայրն իմ ըստ հոգոյ և զվարդապետն՝ զՄկրտիչ քահանայն, և զամենայն աստուածային արհնութեանց արժանաւոր մայր վարպետին իմ զՍամար, վասն զի բազում և անչափ երախտիս ունին ի վերայ մեր, և զայլ ամենայն արեան մերձաւորսն իմ զոր կան այժմ, և որոց գնացեալ են առ աստուած, զքեռին իմ զՄարտիրոս, և զմեծ մամն իմ զՍիրամարգ: Յորժամ յաղաթս կայցէք յիշեսցիք ի մարբափայլ յաղաթս ձեր զվերոյսացեալքս ի սմա, եւ զիս զՅակոբ քահանայս աղաչեմ յիշատակել առաջի անմահ գառինն, ո՛վ սուրբ ընթերձողք, վասն զի բազում տենչանաւք և բազում փափա[գա]նաւք ըստացայ զսուրբ Աւետարանս յիշատակ ինձ և ծնողաց իմոց, զոր վերոյ գրեցաք...

210ր ... Ի թվ. ՊԶԲ. (1433)...

507

Ճ Ա Շ Ո Յ

Երուսաղէմ 3232

Գրիչ՝ Տիրատուր վայր՝ Երուսաղէմ

1078 ... Գրեցաւ սա ձեռամբ մեղապարտ և անարհեստ գրչի Տիրատուր ի թվականութեանս Հայոց ՊԶԲ. (1433), ի նոյնմբեր ԻԸ. (28), ի սուրբ քաղաքս Երուսաղէմ, ընդ հովանեաւ սուրբ Փրկչիս, որ կափարիճ վէմն է և Քրիստոսի բանտն, ի հայրապետութեան տեան տէր Կոստան/ղեա Հայոց կաթողիկոսի, և ի սուրբ քաղաքիս Երուսաղէմայ կախկոպոսութեանն տէր Մարտիրոսի, և ի փակակալութեան սուրբ Յակոբայ Գրիգորիսի անյաղթ փրկիստփայլի և անհաս ձայնաւորի, և նորին ձեռնասնունդ աշակերտի փոքր եկեղեցապանի Յովանէս կուսակրան արեղայի, և սուրբ Յարութեան լուսարարին՝ Մարուգէ ճգնաղբեաց արեղային, և այլ մանկագոյն վճիտամիտ արեղային՝ Պարոսին, որ ի Յարութեանէն մինչ ի վարդափառն գրեց, աստուած պահէ գինքն, ամէն:

* Թվականի տասնավորը (2.) գրված է բերված մի այլ թվի վրա, այլ թանաքով և ոչ գրագետ զծագրութեամբ. կարելի է կարդալ նաև Կ. (60). այդ դեպքում հիշատակարանի գրութեան թվականը կլինի 1413:

508

Ճ Ա Շ Ո Յ

Երեան 4656

Հեա. ստացող՝ Ուլուպէլ վայր՝ Արիմ

506ա Զվերջին ստացաւ սուրբ գրոցս զպարոն Ուլուպէլէն, որ ստացաւ զսա ի հալալ վաստակոց իւրոց և ետ յիշատակ ի սուրբ Սարգիս յեկեղեցիս յիշատակ իւր, և ծնաւղաց իւրոց, և եղբարց, հօրն իւրոյ պարոն Շահինշային, և մօրն Զումլայ-Խարունին, և եղբարց իւրոց՝ Տակալպէլին և Նիկողոս/սին...

506բ Ի թուիս Հայոց ՊԶԲ. (1433) և ղեկտեմբեր ամսոյ ի Ա. (1) գնեց պարոն Ուլուպէլէն զսուրբ մատեանս Ռ. (1000) սպիտակ ի յԱւետիքէն, և է այս Աւետիքս եղբայր Յովել արեղին, և սոքա որդիք Յովանէսին, և նա Սարգիս քահանային, և են սոքա յազգէ Նաւեռանց:

509

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Արմաշ 145, Յ. Թօփճեան, Յուցակ, էջ 287

Գրիչ՝ Յովհաննէս

157ա ... Ողորմեա ստացողի սորա թումա քահանային և ինձ մեղաւորիս Յովհաննէս, ի թվ. ՊՄԲ. (1433) գրեցաւ: Զստացող սորայ և զսուրբ Աւետարանիս զԹումայ քահանայ, որ ստացաւ զայս ի հալալ արդեանց իւրոց յիշատակ իւր, և զծնաւղաց իւրոց՝ հարն իւր Ամիրին և մարն իւր Ալամին, և հարեղբայրն իւր զՏիրատուր, և զոնքանչն իւր զԱրզումանն, և զամուսինն իւր զԱզիզ, ... ի վայելումն որդեաց իւրոց Դուլասս սարկաւազին և Սուփասին և Վերանեսին:

510

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Հ. Յ. Թոսեան, Յուցակ Կարնոյ գիւղերու 33, ՀԱ, 1964, էջ 331-332

Գրիչ՝ Ասաֆել

Արդ գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ձեռամբ անարհեստ գրչի Ասաֆել իրիցու ի լաւ և յընտիր արինակէ ի յամուր զղեակս կոչեցեալ անունս// քաղաք, ընդ հովանեաւ սրբոյն Սա[ւ] կի յանոսի նախավկայի: Աղաչեմ զամենէսին որք հանդիպիք սմայ, յիշեսցիք ի մարբափայլ յաղաթս ձեր զիս, և զծնողսն իմ, և զուսուցիչն իմ զԹաղէոս կրանաւորն, և որ յիշէ յիշեալ լիցի ի Քրիստոսէ: Նաև զարժանին յիշման զստացող սուրբ Աւետարանիս զԿարապետ ժամայկոչն, և զծնողսն սորին Աւագ Պարոն և զՄիւնան, և զամուսին սորին զՆրանունին, և զաւակ սորին զՏիրապետն, և զփեսայ սորին զՆարահատն, և զբոյր սորին զԿարանէն, և զաւակ սորին զՄրկրաբին, և զայլ արեան մերձաւորք սորին յիշեսցիք յաղաթս ձեր: Այլ և զԿարապետ ժամայկոչն, որ եռայփափաք սրտիւ ետ զրել զսայ ի

* Բերված է:

հալալ վաստակոց իւրոց՝ դաւակ ի Սիոնի և ընտանի յԵրուսաղէմ, և ի յ
զսայ ի յաստուածապահ գիւղն Քսանքան, ի դուռն սուրբ Աստուածածնին
և սուրբ Կաթողիկէին, և մի ոք ի իշխեսցէ հանել զսայ ի սուրբ եկեղեցեացս
չիմոց կամ յաւտարաց, զի մի պատժեսցի, իսկ կատարողք աղաչանաց
մերոց աւրհնիք յԱստուծոյ և ի մէջ ն յը ամէն, եղիցի, եղիցի:

Գրեցաւ ի թվ. ՊԶԳ. (1434):

511

ԼՈՒԾՄՈՒՆՔ ԸԱՌԻՅ ԳՐԻԳՈՐԻ ԱՍՏՈՒԱԾԱՐԱՆԻ

Վրենս 367, ֆ. Տաշեան, Յուլի, էջ 755

Լրացնող՝ Թովմա Մեծոփեցի
վայր՝ Մեծոփայ վանք

Չնուստ վարդապետս Թովմա յիշել աղաչեմ, որ յետոյ զսայ և
գրեցի* ի գիրս՝ ՊԶԳ. (1434) թվականիս, ի սուրբ ուխտս Աստուածածնի,
որ Մեծոփայ վերածայնի:

512

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երուսաղէմ 2784

Գրիչ՝ Յովանէս
վայր՝ Գամաղիէի վանք

ա

645

... Արգ, կատարեցաւ աստուածախօս և տիեզերաքարոզ Աւետարանս
ի խնդրոյ աստուածաւէր և հաւատարիմ քահանային և ճգնաւորին և մահ-
գասին Ֆիւրաիւն, և յվերջին անուանն Կարապետին, յիշատակ իւրն, և
կողակցին Մառզանին, և իւրեանց զաւակացն՝ Ե. (5) որդոցն և Գ. (3)
դստերացն, և ծնաւոցն՝ հարն Թանալին և ման Արղունին, զի որք որ
կարգան կամ օրինակն աստուած-ողորմի ասեն լի բերանով և բոլոր
սրտով, և որ ասէ զաստուած-ողորմին և աստուած իւրն ողորմեսցի,
ամէն: Ընդ սրբոցս և անսուրբս յիշատակի, զի ողորմածն և ինձ ողոր-
մեսցի, ամէն: Որ խաշատու ծաղկողս կոչի, և իւր տեսուն արժան լիցի,
ամէն:

Սայ՝ Կարապետ քահանայս և ճգնաւորս, զհինկ որդին փեսայացու
անուց և զերէք դստերքն հարսնացու, և ի յորդոցն և ի դստերացն զԵրկե-
ցաւ, և անմխիթար մնաց, և ամենեքեան տարածամ մահուամբ և տղա
հասակաւ փոխեցաւ առ Քրիստոս՝ յոյսն ամենեցուն, զաստուծոցն ի
զաս կուսանացն և արդարոցն: Եւ այս ճգնաւոր քահանայս լալոտ աշօք,
և բեկեալ սրախ, և տրտում կենաւք, և ցաւազնեալ անձամբ աշխատէր ի
յորդոցն և ի դստերացն զրկեալ, և ոչ մնաց մի մխիթարիչ սրտի իւրոյ
Այլ ի յաստուած ապաւինելով և վառեալ հաւատովն և սիրով, որ ի

* 2. Տաշեանը հայտնում է, որ Թ. Մեծոփեցին «կտոր մ'ավելցուցել է» հերձվածողների մու-
լորությունների մասին Գր. Աստուածարանի «Քրիստոս ծնեալ» ճառի լուծմունքին: Հիշատակա-
գրությունը հենց այդ հավելվածին է վերաբերում:

Քրիստոս Յիսուս, եւ գրել զսուրբ Աւետարանս յիշատակ իւրն, և ծնաւ-
ոցս իւրոց՝ հարն Թանալին և մօրն Արղունին, և հինգ որդոցն, և երեք
դստերացն, և ամենայն արեան մերձաւորացն, զոր տէր աստուածն Յի-
սուս Քրիստոս ընկալցի զսայ որպէս զպատարագն Հարէլին և զԱրրա-
համուն և զայլ ամենայն սրբոցն, և որպէս հայեցաւ ի Հարէլ և ի պատա-
րագ նորայ, նոյնպէս հայեցի հաճեսցի, ընդ մահգասի Ֆիւրաւն, և ի
կողակցն՝ ի Մոռանն, և ի զաւակս իւրոց, և ի ծնաւոցն, ամէն:

646

Այս ճգնաւոր քահանայս կարի խիստ քաջ էր ի յառաքինութիւն և ի
սրբութիւն, զի յորմէ հետէ փափագանաւք ընթացաւ ի տեսանել զգերեզ-
ման փրկչին և զտեղիք տնարէնութեանն Քրիստոսի աստուծոյ մերոյ,
հեռացաւ ի մտոյ և ի զանազան մրգոց, ժամանակ ինչ բոկ ընթացաւ,
քառասուն ամ ի միասին բնակեցան մահգասին ու կինն՝ իբրև զեղբայր
զքոյր: Այլ և բազում բարութիւնս ժողովէին իւրոց աշխատանաւք, և զա-
մենայն աղքատաց կերակրէին և բաշխէին, և ինքեանք ոչինչ ճաշակէին,
զհրամանք տեսն կատարէին, թէ՛ Քաղցեայ և ետուք ինչ ուտել, ծաբա-
ւեցի և արբուցէք ինձ, և այլն, որ ի կարգին: Եւ ի միտ անեալ զիրականն
բանն, թէ՛ Որ ոչ ասնու զխաչ իւր և գայ զհետ իմ, չէ ինձ արժանի: Այլ և
ի վերջին ժամանակս ստացան զսուրբ Աւետարանս ի հալալ արդեանց
իւրոց, յիշելով զբանն՝ Երանի, որ ունիցի զաւակ ի Սիոն և ընդանեակք
յԵրուսաղէմ, յիշատակ իւրն, և կողակցին՝ Մոռանին, և ծնաւոցն, և ուս-
տերացն, և դստերացն, և ամենայն արեան մերձաւորացն:

Եւ արդ, ես՝ խաւարեալս մեղաւք և ունայնս ի բարեաց զործոց, հոգս
և մոխիրս, և անարժան ի ծառայս աստուծոյ, սպասաւոր բանի անուն
Յովանէս յորջորջեալ, հոգով կորացեալ և մտաւք մոլորեալ, բոս իմում
տկարութեանս գրեցի զսուրբ Աւետարանս ի վանքս, որ կոչի Գամաղիէլ,
ընդ հովանեաւ առաքելոյս Գամաղիէի, որ յեթնամեանիցն, և ամենայն
սրբոց, որք ասա՝ շուրջ զմեօք բանակեալ կան, ի յառաջնորդութիւն վա-
նացս Մտեփանոս Լայխոլոյոսի և այլ միաբան կրանաւորացս և սարկաւա-
գացս, զոր տէր աստուած պահեսցէ զսոսա խաղաղական կենաւք, ամէն:

Արգ, գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ի թուականութեանս Հայոց ՊԶԳ.
(1434), ի զանութիւն անբաւ շարին թուրքի Սֆանդարի, և մերոյս բուրթ
ամիբիս Գայուղի: Որ և կրկին աղաչեմ զձեզ՝ զկարդացողքդ և զսողբո-
յիշել ի մաքրափայլ յաղաթս ձեր զհայրն իմ զՎարդան, և զմայրն իմ
զԳիլշատ, և զեղբայրն իմ զՀայրապետ՝ զհանգուցեալն ի Քրիստոս: Եւ
աստուած-ողորմի ասացէք, և որ ասէ զաստուած-ողորմին և աստուած
իւրն ողորմեսցի, ամէն:

647

Գարձեալ, կրկին անգամ աղաչեմ զձեզ սրբաւէր մանկունք Սիոնի,
յիշեցէք յաղաթս ձեր զՄարտին՝ զեղբայր Ֆիւրալիւն, և զորդին զԿարշէն.
և զթոռներն զԵղիբեբայլն և զԳուհարն և զՇախախշէն, և զորդիք եզդի-
բախշին՝ զԱմիլ[ր]ազիզն և զՖիւրաւն, և զամենայն արեան մերձաւորսն
յիշեցէք և աստուած-ողորմի ասացէք, և աստուած, որ առատն է ի տուրս
բարեաց, ձեզ և մեզ ողորմեսցի յիւր արքայութիւն, ամէն:

Յիշեցէք ի Քրիստոս զԱուլտանն, և աստուած զձեզ յիշէ, ամէն:

F

231 ... Կարապետ քահանայն կամեցաւ ստանալ զաստուածախաւս սուրբ Աւետարանս, զոր ի վաղուց հետէ փափաքեալ ցանկայր այսմ լուսալրուկան և հոգիարուխ մատենիս՝ յիշատակ իւրն, և ծնողացն՝ հայրն Քաճօրին և մարն, և դաւակին, զոր սղա հասակաւ փոխեցաւ առ Քրիստոս և մեզ սուգ եթող անմխիթարելի:

Քո ծերացեալ հար Յիսրափս
Տուն և դարպաս և սին սրտիս,
Շուտով գնացել յերկինս երկնից
Եւ մեզ թողեր միշտ ի սգիս:
Արդ, զի՞նչ լինիմ ողորմելիս,
Տարէկուսած յասառտրիս,
Որ շունիմ մի ոք մխիթար սրտիս,
Միշտ և հանապազ ողբա գերիս,
Որքան եմ յայս աշխարհիս:
Փառք փրկչին, արարողին,
Մեծին Յորա նահապետին,
Արհնեալ անունն իւր սքանչելին.

292 Այժմ ի ներկայս ու յապագին
Եւ յանսպառ յաւիտենին, ամէ [ն]:

Քար* արքայական, պարծանք անձին իմոյ զու բարձար, ա՛յ,
Թել ոսկի զու շարունակ պսակ զխոյս իմ վերացար, [ա՛յ]
Գինդ ոսկի՝ ծաղիկ ունգանս՝ ի յականջէս իմ շորթեցար, ա՛յ,
Կամար այտից մարգարտաշար՝ գոյն երեսաց իմ քաշեցար, ա՛յ,
Մանեակ ոսկի շողշողունակ՝ ի պարանոցէն իմ բեկեցար, ա՛յ
Մահիկ մաղշա լուսնանման՝ ի ծոցոյս իմ հեռացար, ա՛յ,
Մեհնանդ անուր բաղկիս երակշարժան իմ խոնջեցար, ա՛յ,
Մատանի բիրեղ աղամբ զու ի սիրոյ սրտէս ոստար, ա՛յ,
Կամարակապ զաւտի միջացս՝ իմ զարութիւն իմ ծախեցար, ա՛յ,
Ասեղնալից ոսկետրտուն ալամ զարդիս կողոպտեցար, ա՛յ,
Միբանի արտանուրակ զու ի թիկանցս այս արար, ա՛յ:
Արտաբերական լապտեր բանի ձայն իմ վստահ նուաճեցար, ա՛յ,
Դրախտ ծառոց բուրաստանաց՝ հողմով մահու թառամեցար, ա՛յ,
Գարնան ծաղիկ աւետարեր՝ շողեալ ամբով թաթափեցար, ա՛յ,
Աղապարիկ հաւ սիրական՝ յանուշ ձայնէդ զազարեցար, ա՛յ,
Լուսին բոլոր լուսով լցեալ՝ թուխ-թուխ ամբով զու ծածկեցար ա՛յ,
Ասողապայծառ մէջ աստեղաց՝ յանկարծակի ի վայր անկար, [ա՛յ],
Ամբ անձրևով զուարթացար՝ սաստիկ հողմով զու ցրուեցար, [ա՛յ],
Աղբււր ջրոյ անուշահամ՝ ծարաւելոյս ցամաքեցար, [ա՛յ],
Սառ կանաչ պտղով լցար՝ սաստիկ կարկտիս թաթափեցար, [ա՛յ],
Պարծանք մանկանց քաղցրարարբառ՝ աստուածասէր և հորբնկալ,
ա՛յ,
Զո՞ր զովասան ասեմ քեզ յար, զու աստուծոյ ևս կամարար, [ա՛յ]:

* Զնադրում՝ «ար» (՛):

Մաղկող՝ Խաչատուր

Գ

11 ԶԽաչատուր ծաղկող յիշեայ՝:

Պ

44 Ես անպիտանս յամենայնի
Եւ ծովածուփ նաւս ի չերկրի,
Որ զկարգս առի՛ւ անտես թողի,
Փոշիմանեալ կամ առաջի,
Գըլուփս ի կոր՝ ւ ամաթով լի
Զքեզ աղաչեմ զուրբ տիրուհի,
Բարէխաւսեայ առ քոյա որդի,
Զծաղկողս յիշէ և ողորմի:

Ա՛յս աստուածածին, մի մոռանար զծաղկողս, վասն զի բայց ի քէն՝
զայլ ոչ ոք զիտեմ**:

Ե

37 Յիշեայ զիս տէր, յորժամ գայս արքայութեամբ քո և ողորմեայ ինձ՝
մեղաւորիս:
ԶԽաչատուր ծաղկողս յիշեցէք ի Քրիստոս աստուած և ողորմի ասա-
ցէք ամէն***:

513

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երոստղեմ 3279

Գրիչ՝ Ստեփանոս
վայր՝ Խարբերդ

ա

473 Եւ ես անարժանս կինս Մուլէք ծառայեցի, որ գրեց զԱւետարան:
Եւ ես սուտանուն գրիչս Ստեփանոս քահանայ, զանունս ունիմ և
զգործս ոչ ունիմ, դառն վշտութեամբ գրեցի թքանաւք ի զարիպութիւն.
ոչ արինակ կամին տալ, և ով զիս յիշեն, մեղաց թողութիւն խնդրեն ի
Քրիստոսէ անարժանիս, նա Քրիստոս իւր տա, ամէն, եղիցի, եղիցի:

Բ

597 ... Արդ, եղև զրաւ գրութեանն սորայ ի թվականի Հայոց ՊԶԳ.
(1435), ձեռամբ յոգնամեղ և անարժան, անարհեստ և փծուն գրչի Ստե-

* Գրված է «Այլակերպութեան» նկարի վերին մասում, երկաթագիր տառերով:
** Գրված է «Ահեղ դատաստանի» նկարի վրա:
*** Գրված է Աստվածամոր պատկերի աջակողմում և ներքեում: Ավելի ցած, ձախակողմում,
նկարված է մի քահանա, ամենայն հավանականությամբ ստացող Կարապետ-Յիսրայր, ձախա-
կողմում չորս շախարհականի պատկերը հավանաբար հենց Խաչատուր ծաղկողի ինքնանկարն
է: Խաչատուրի մանրանկարները բացառիկ արժեք են ներկայացնում հայ միջնադարյան մանրա-
նկարչության պատմության համար, որպես Վասպուրականի զարդի գարգացման ամենարժեք-
ատիճանը ներկայացնող սակզածագործություններ:

փանոսիս, որ անարժան է մեղաւք լի է, և սուտանուն քահանայի, որ զանունս ունիմ և զգործ ոչ: Գրեցաւ ի նուազեալ և յետին ժամանակիս, զի ամենայն բրիստոնեայք նեղէին յանարինաց, և արտայհալածեալք ի տանց և ի ստացուածոց, որպէս և առ մեզ եղև, զի լցցի ասացեալն, եթէ որ բրիստոնեայն է ի հալածանս կացցէ, բայց յոյսն մեր Քրիստոս է:

Արդ, աղաչեմ զամենեսեան և զսուրբ պատարագաւոր Քրիստոսի աստուծոյ մերոյ՝ զքահանայսդ և զսարկաւաճունսդ, որք կարգայք զսուրբ Աւետարանս կամ աւգտիք կամ արինակէք, յերեսս անզեալ աղաչեմ զձեզ վասն սիրոյն Քրիստոսի յիշեսցիք ի մաքրափայլ յաղաւթս ձեր զմեղուցեալ և զանպիտան ծառայս, որ չի արժան քահանայի, զանունս ունիմ և զգործս ոչ ունիմ:

Փծուն գրչովս ես գրեցի
 Եւ ես չի հմուտ, որ գիր գրի,
 Մի մեղայդէք կարդացողքնի
 598 Զայտ առ[ացին] գիրն է ընծի
 Ես [տկ]ար մտաւք ի ձեռն առի
 Եւ յիմար սրտիւ զայս գիրս և զծաղիկս
 Ի ձիմեռն աւուրք զայս գրեցի:
 Ո՛վ սուրբ արժանաւոր քահանայք սուրբ պատարագի,
 Որ ընդեռնուք յեկեղեցի՝
 Զիս յիշացէք ի յատենի
 Վասն սիրոյ Քրիստոսի,
 Որ աստուած ինձ ողորմի՝
 Փծուն գրչի Ստեփանոսի
 Եւ ծնաւդացն իմոյ, ամէն, ամէն և եղիցի:
 Ո՛վ սուրբ քահանայք և շնորհալի*,
 Որ դուք ծաղիկ էք հստով լի,
 Զինչ մանուշակն աւելի՝
 Քրիստոս ամբողջ պահէ զձեզ ի յատենի:
 Ես ի յաւտար երկիր էկի
 Զարն ես ի լացէս էլ կացի,
 Արտաւսելի կենաւք շրջի,
 Ենի էրթի ի ժամայտեղի,
 Որ արտաւսելի յաղաւց կենի
 Ի սուրբ խորանն լէկեղեծի,
 Նայ սատանայ յերէց մտնէր,
 Զարայխաւսին ի յատենի,
 Արտաւսելով ի տուն էրթի:

* Գրիչը, լինելով հավանաբար վասպուրականցի, հաճախ շփոթում է ու չի կարողանում կողմնորոշվել՝ «Տ»-ով, թե՛ «խ»-ով պետք է գրել այս կամ այն բառը: Միայլ շիտարելու մտահոգութեամբ, կասկածելի թվացող մի շարք բառեր նա գրում է և՛ այսպես և՛ այնպես: «Շնորհալի» բառի «Տ» տառի վերևում, տողամիջում գրել է «խ», ցանկանալով ասել, որ այդ բառը դուցե կարգացվելու է «շնորհալի» ձևով: Հաջորդ տողում գրել է «խոտով լի», բայց «խ»-ի վերեւում գրել է «Տ» («Տոտով լի»): Գրել է «աստուածայլաբին» ընդգծված («խ») տառի վրա գնելով «Տ» տառը, «խմէք գինի», նաև՝ «Տմեր գինի», «հաց», նաև՝ «խաց»:

Դանն կենաւք զայս գրեցի
 Զսուրբ Աւետարանն Քրիստոսի:
 Էս ժողովուրդս Քրիստոսի
 Աստուածայլաբին և բարի,
 Վասն սիրոյն Քրիստոսի
 Զիս կու սիրին խիստ ուրախայլի,
 Որ ես չի խմեր գինի,
 Նայ ժողովուրդն ուրախանին,
 Զիս կերակրէին յամէն տեղի:
 Ով որ ընծի հաց է կերակրեր
 Կամ ջուր տուեր ի ծարաւի...

Գ

602 Փառք ամենասուրբ երրորդութեան, որ աստուած ետ համբերութիւն և շնորհ ողորմութեան սուտանուն Ստեփանոս քահանայիս, որ գրեցի թքանաւք ի դարիպութիւն ի Հաղբերդ քաղաքիս, ի յամիրութիւն Յալիբէկին, ի եպիսկոպոսութիւն տէր Ստեփանոսին, թուալկանիս ՊԶԳ (1435): Եւ ես սուտանուն Ստեփանոս քահանայ ծախեցի զԱւետարանս սուրբ ||| (շնջված է եկեղեցու անունը) եկեղեցուն ի յովթ Ֆլարի. երկուսն յիշատեակ թողի իմ հարն Մարգարուն և մարն իմոյ, Ա. (1) զլուին յիշատակ է ինձ, և զերեքի զլիսուն գին տուին վեց Ֆլարի, զմէկին* զլիսուն Մուրաւն էրետ Ֆլարի մի յիշատակ իւր և ծնաւդեաց իւրոց, էն կին (՝) Ա. (1) զլիսուն գին էրետ Ֆլարի մի Մանկայսարի դուստրն Խուրան-Մէլիքն և որդին Վարսիլն և կին, յիշատակ իւր և ծնաւդեացն իւրոց, ամէն: Բ. (2) Թանկայ էրետ Դինարն՝ յիշատակ իւր, Գ. (3) կէս թանկա էրետ էզդեիկին Ճուլար-Խարուն՝ յիշատակ իւր, և Յաղբայլին կանգնեցաւ զպակասորդն ժողովրդեանն, և ժողովեցին Վարդան էրէցն և Մանկաւաւքն, որ շատ և որ սակաւ ժողովեցին ու տուին ի յիս զվեց Ֆլարին: Եւ որ դրամ է տուեր կամ երկուս կամ Գ. (3) յիշատակ իւր, և ծնաւդեաց իւրոց ի դուռն սուրբ Յակոբեա ի յայս || սուրբ Աւետարանս, և որ շատ և որ սակաւ՝ զվարձս հարուրայպատիկ առցէ, և աստուած իւր ողորմութեամբ շնջէ զանցանքն ժողովրդեան, ով որ յիշատակ է գրեր զսուրբ Աւետարանս ամէն կարդացողացդ և լսողացդ զվարձս հարիւրապատիկ առցէ յաւուր դատաստանին, ամէն, եղիցի:

514

Գ Ա Ն Չ Ա Ր Ա Ն

Յ. Քոսեան, Յուլիան Արծնեան վարժարանի 50, 2Ա, 1962, սյուն, 340—341

Գրիչ՝ Մկրտիչ վայր՝ Զմշկածագի Կարմիր վանք

Արդ, գրեցաւ սա ի նահանգիս Փռուզիոյ, ի գաւառս Խապալեաց. որ այժմ մականուամբ կոչի ի հոմանանագրութիւն Զմշկիկ Յովանէս

* Ձեռագրում՝ «մէկին» (՝):

թագաւորին, որ սպան զկայսրն Սարմայօրայ զՆիկիփոս և էառ ըզթագն իւր հնարին*, և տիրեաց բազում քաղաքաց և աշխարհաց՝ մինչև ի դուռն Բաղդասայ՝ ծովեզերովն, և հարկատու արար ԳՃ. (300) քաղաք, կոտորեաց և զօրսն խալիֆային, և էառ ի նոցանէ ԽՆ. (40.000) ձի և ջորի ու ճՆ. (100.000) ծառայու եւ յղեաց ԲՆ. (2000) տաճիկ ծառայու և ՄՆ. (50.000) ձիս և ջորիս Հայոց արքային՝ Աշոտ Յոհանիսին, վասն զի Աշոտ թագաւորն արեւալ էր յօգնականութիւն նմա ՅՆ. (300.000) ձիաւորս և ալլ բազում հետեւակս:

Արդ, վասն որոյ յիշատակեցաք զառաջին թագաւորն մեր՝ զարեքն և զյաղթողքն, զբաշքն և զառաքինիքն և մեծ սպառազէնքն, որ մեծպարանոց և քաջալանջք խիզախէին ի վերայ ալլազգեացն և իբրև զանուրս երկաթիս հոլովոր ի վայր մղեալ կոխէին, և ընդ իշխանութեամբ կամացն իւրեանց շրջեցուցանէին: Ար իբրև զարեզակունս և զլուսինս ի մէջ բաղմայոյզ աստեղացն զլոյս արձակէին և ծածկէին զլոյս անհնազանդելոցն, և իբրև զշահ և անշիջանելի պայծառ կային ի դրունս սուրբ եկեղեցոյ և ամուր պարխազ ընտիր հեծելովք ի պարծանս Հայոց ազգիս: Արդ, երանի տամ ժամանակին այնմիկ, յորս այս գերապատուփիւնս լինէին Հայոց ազգիս, ի վրայ Իսմայէլացոց գնդին, որ ի ծառայութիւն վարէին զնոտա և միմեանց աղերս մատուցանէին: Եւ այժմ, եղբա՛րք, հարկ է մեզ ի մէջ բերել զողորն Երեմիայի և լալագին հաւաքմամբ ողբայ զբեկումն ազգիս Հայոց, և զստրկութիւնս ի մէջ ալլասեռից մահմետականաց, որ ոչ գոյր ի միջի մերում թագաւոր կամ իշխան, կամ հայրապետ, կամ քահանայ, որք ոչ են ընդ հարկապահանջութեան ալլասեռից...

Արդ, գրեցաւ սուրբ տառս ի թուականութիւնս մերում ՊԶԵ. (1436) ամին, ի հայրապետութեան Կիլիկեցոյ տեառն Կոստանդեայ, և յաշխարհակալութեան Յալիպէկին. ի յերկիրս Չմշկաձագուց, ի սուրբ ուխտս Կաւմիւր վանք, ընդ հովանեաւ սուրբ Կարապետին և աստուածընկալ սուրբ Նշանաց, ի յառաջնորդութեան տէր Մելիսեփին, և լրացաւ ձեռամբ յօգնամեղ եւ տարտամ ոգոյ անարհեստ Մկրտիչ սուտանուն կրանաւորի**:

515

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երևան 9998

Վայր՝ Սորոյ վանք

430ա Ողորմեա տէր աստուած բարեպաշտ և աստուածասէր Կարապետին, որ ցանկացաւ և փափագեաց և ետ գրել զսուրբ Աւետարանս յիշատակ իւր, և ծնաւզացն իւր՝ փոխեցելոցն ի Քրիստոս՝ հաւրն իւր Անդրիասին և մաւրն Սուրաբին, և հարբերն Մելիքի, և եղբարն իւր Հեռապետին, և կենակցին իւր Աղուսին, և հարեղբօրն Ստեփանոսին, և կենակցին իւր Արշալիքն...

* Տպագրված է՝ «ըզթագին իւր ի հնութիւնս», ուղղում ենք ըստ իմաստի:

** Հիշատակարանի Ղ. Փիրղալեմյանի կառարած համառոտագրութիւնը տե՛ս ժողովածուի Ա մասում, էջ 466:

430բ Գարձեալ երես անկեալ աղաչեմ անմեղադիր լերուք խոշորութեան և սղալանաց, զի յոյժ անիմաստ եմ և խելագար և ցնորամիտ:

Գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնին, որ ասի Սարոյ վանք. և եմք սակաւ եղբարք ժողովեալ ի դուռս սուրբ եկեղեցոյս, և է հայր վանացս Կարապետ արեղայս, յոյժ ալլ խյատասէր և է պատճառ շինութեան. աստուած դարձուցէ զսա կամակից յիւրոյ և տացէ զվերինն խորհուրդ և առնել: Վա՛յ դառն ժամանակիս, զի ի սիրոյն աստուծոյ ցամաքեալք և պատուհասիւ լցեալք և ոչ որ է որ |||

Գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ի թվին ի ՊԶԵ. (1436)*:

516

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Տ. Պալեան, Տուցակ Կենտրոն, էջ 26

Գրիչ՝ Ստեփանոս վայր՝ Խարբերդ

...Եւ արդ, ես՝ յետինս ի գրչաց և անարժանս ի կարգաւորաց սուտանուն երէց Ստեփանոս, հրաման առեալ ի պատուիրանագիր առաքելական հրամանէն, որ ասէ. Յոր կոշումն կոշեցար ի նմին կացջիրս Եւ արդ իմ ոչ բերելով զայսպիսի վստահութիւն, ալլ ունայն յամենայն բարեաց և թափուր, ալլ յուսամ ի մարդասիրութիւն աստուծոյ, զի իմ բազում մեղացն թողութիւն արացցէ, և կենակցին իմոյ Աննայի, և հարն իմ Իրիզօրի, և մաւրն Շեախարի, և եղբարն իմ Յովնաննիսի և Յովանիսի, Յովասապիի և Մկր[ա]լի, և մարբրոցն իմ Արուս-Խարաւնի, և զաւակացն իմոց՝ հանգուցելոցն ի Քրիստոս Յոհաննիսի և Կարապետի, և ընդիր նորահաս մանկանն Մելիսեթի, որ ժէ. (17)-ամեայ փոխեցաւ ի Քրիստոս և եթող սուր անմխիթար ծնողացս, և զստերացն, և ամենայն արեան մերձաւորացն՝ կենդանեաց և հանգուցելոց, և ամենեցուն, որ երախտիք ունին ի սուրբ Աւետարանս տալով և կերակրելով՝ ուսիս Նէֆամառն և կենակից իւր: Արդ աղաչեմ զամենեւեան որք հանդիպիք կարգաւոր կամ արեւնակելով՝ մեղաց թողութիւն խնդրեցէք վերոյ գրելոցդ ամենի, և աստուած զձեր մեղք թողու՛ զխնդրողացդ, ամէն:

Արդ, գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ի թվին Հայոց ՊԶԶ. (1437), յաթուակալութեան տեառն Կոստանդեայ, և յառաջնորդութեան արհի և երջանիկ, հեղահոգի, քաղցր և արի և ամենայն զովութեանց արժանաւորի տէր Մարտիրոսի, ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնի և սուրբ Թէոփրոսի, յերկիրս որ կոչի Բերդկան, ի վանքս սուրբ Տիկնայ. և յիշատակարանս գրեցաւ ի քաղաքս որ կոչի Հարբերդ, ընդ հովանեաւ ամենասուրբ Աստուածածնի, և սուրբ Ստեփաննոսի և սուրբ Սարգսի զարաւմարին, ի յառաջնորդութեան թեմիս Հարբերդու քաջ և արի արհիսպիսկոպոսի տեառն Ստեփաննոսի, որ է երեւելի և իշխան ամենայն եպիսկոպոսաց աշխարհիս այսմիկ: Եւ արդ աղաչեմ զձեզ յեղեցիք ի սուրբ յաղաւթս ձեր զորդի արհիսպիսկոպոսի տէր Մելիսեփի՝ զտէր Յովանէս զաւագ քաղաքիս, որ է քահանայից ընդունարան, վարդապետաց ասպրնջական, ևպիս-

* Գրված է ներքին լուսանցքում կարմիր թանաքով և ապա բերված:

կապուսաց ալիքան, սրբոց դարան, քաղցելոց կերակրիչ, սքաւորաց մխիթարիչ, բանգելոց բազմաց աւանական, երեւի ի դուռն աւագաց, գինաց ազատիչ՝ տալով յիրմէ և առնելով յայլոց. լցեալ շնորհաբ անթերի ուսմամբ, յարմատոյ քահանայի և եղբայր անյաղթ փիլիսոփայի, զոր յուսամբ յաստուած պահել զսայ անփորձ և հասանել ի կարգ քահանայութեան, և մշակ առանց ամալթո ի դուռն սուրբ եկեղեցոյս, ամէն:

Ընդ նմին և զկազմող սուրբ Աւետարանիս՝ զգեղազարդ և զհեղահոգի կրանաւորս զտէր Քաղէոս, որ կազմեաց զսա յիշխարի յազալթս ձեր, և աստուած զձեզ յիշէ յիւր արքայութեանն, ամէն:

517
Գ Ա Ն Չ Ա Ր Ա Ն
Անթիլիաս 74

Գրիչ՝ Կարապետ
վայր՝ Տփլիս

317բ ... Շնորհի տեան սկսայ և ողորմութեամբն աստուծոյ կատարեցի զսուրբ զիրքս, որ կոչի Գանձարան: Գրեցաւ սայ ի թվականութեանս Հայոց ՊԶԶ. (1437), և ի փոքր թվական ՅՄԴ. (354), և ի հոռոմոցն ՌՇԶԹ. (1189), թագաւորութիւն վրաց Ալէքսանդրու, ի մայրաքաղաքս Տփլիսս, ի յանապատս Բեղղահեմ, ի դրան սուրբ Աստուածածնիս, ձեռամբ սուտանուն արեղայի Կարապետի, ըստ անուանս որ ունիմ, ի գործոցն խիստ թափուր և ունայն զըտանիմ: Արդ, աղաչեմ զամենեանս որք ազտիք ի սմանէ եղանակելով կամ աւրինակելով կամ տեսութեամբ՝ յիշեցէք ի սուրբ յաղաթս ձեր զիս, և զծնաւոյն մեր զՊետրոս քահանայ և ըզՇնամատուր, և աստուած զձեզ յիշէ*:

518
Շ Ա Ր Ա Կ Ն Ո Յ
Երուսաղէմ 2479

Գրիչ՝ Գրիգոր
վայր՝ Բերկրի, Արգելան անապատ

664 ... Գրեցաւ սա // ի թվականիս Հայոց ՊԶԶ. (1437), ի յերկիրս Տարբերունի, որ այժմ կոչի Բերկրի, ի սուրբ մենաստանիս և ի հրեշտակարանակ անապատիս Արգելան: Ընդ հովանեաւ մաւր լուսոյ սուրբ Աստուածածնիս, սուրբ Կարապետիս և սուրբ Յարութեան, սուրբ զերեզմանիս պարոն Յուսկայն որդոյ, և սքանչելագործ սուրբ Իշանիս Կարմիրակն կոչեցեալ, ի յառաջնորդութիւն սուրբ ուխտիս հեղահոգի և տինգերալոյս Մկրտիչ վարդապետի, ձեռամբ անիմաստ և փրձուն գրչի Գրիգոր անարժան և սուտանուն կրօնաւորի: Ի խնդրոյ պատուական և սրբասէր կրանաւորին Գրիգորի, որ ստացաւ զսա յիշատակ իւր, և ծնողաց իւրոց՝

665 հօրն Յովանու և մօրն // ... Էդիլ-Մէլիէին, և եղբօրն Քաղասին և Մէլի-

* Ձեռագիրը Անթիլիաս է բերված Կիպրոսից: Մ. Տեր-Մովսիսյանի Յուցակից քաղելով սույն ժողովածուի Ա. մասում (էջ 475, հիշատակարան № 520), տպագրել ենք այս հիշատակարանի համառոտագրութիւնը:

գաղին, և բուերոցն Շախար-Խարունին և Նարինին, և ամենայն արեան մերձաւորացն՝ կենդանեացն և հանդուցելոցն: Եւ աղաչեմ յիշել ի Քրիստոս աստուած զշնորհալի և զաստուածիմաստ վարդապետն Մկրտիչ, և զեղբայրն իւր զՍտեփանոս զբաջ փիլիսոփայն: Ընդ նոսին աղաչեմ յիշել ի տէր զհօրեղբօրորդին իմ զԱստուածատուր սրբահոգի քահանայն և զծնողսն իւր, ամէն...

519
Ճ Ա Շ Ո Յ

Երուսաղէմ 3153

Գրիչ՝ Յովսէփ
վայր՝ Դերձկի վանք

ա

1131 ... Արդ, գրեցի ես Յովսէփ արեղայս զգիրքս զայս ընդ հովանեաւ սուրբ Քեղոզորոսի զինաւորի, զոր այժմ Դերձկի կոչի, և այլ բազմայհաւաք նշխարաց, յառաջնորդութեան սուրբ ուխտիս տէր Ներսէսի եպիսկոպոսի և Գրիգորի հայրապետի, որ ետ գրել զգիրքս ի վայելումն իւր, և ծնողաց իւրոց Յովանիսին և Սիրմային, և ամենայն արեան մերձաւորաց, ամէն:

Յիշեցէք և զվանիցս միաբանքն՝ զՍիմէոն արեղայն և սարկաւազերն՝ զՄարթասն, զՍարգիսն, և զտնտես Յովանէս, և զԿուռասոյն քահանայն, զԵդիսէն, և զՏիրացու երէցն: Դարձեալ, իրկին աղաչեմ զամենեանս զմանկունսդ սուրբ եկեղեցոյ յիշխարի ի մաքրափայլ աղաթս ձեր զմնուցեալ գրիչս զՅովսէփ, և զուսուցիչն իմ զԱրի/ստագէս վարդապետն, և զծնաւոյն իմ զՅակոբ քահանայ, և զեղբայրքն իմ զԱսման սարկաւազն՝ զհանդուցեալն առ Քրիստոս, սուրբ էր վարուք, և զեղբայրն իմ Ասման անուն, և ցանկալի:

1132

Զինչ զաղանի էր իւր հոգին
Ընդ ձագայիսուն էր ամովին,
Ձեռք, որ շանէր տուրք աղբատի
Կամ բարձրանայ ի յաղաթի,
Թող չորանայ նման գոսի,
Որ ի ծառէն անգեալ ջախի.
Ազահութիւն նման հրի,
Քանի ձգեն կու բորբոքի,
Թէ շատ տաս, թէ սակաւ
Յեռոյ դառնայ ամէն փոշի:

Դարձեալ, աղաչեմ զձեզ, սուրբ ընթերցողք, որ իմ եղբարն Գրիգորին լի սրախ ողորմիս ասես, որ խիստ մահ էր ընդ ամենայն աշխարհս, ՊԶԶ. (1437), և ինքն և Բ. (2) որդին Մուրայէն և Յակոբն փոխեցան առ Քրիստոս՝ յոյսն մեր...

Յիշեցէք զկատարին քահանայքն՝ զայլօք պատուեալ ծերունին զՅով-

1132 հաննէս, և զբարի բնութեամբ լցնալն զԴանիէլն, և Փիլիպպոս քաղցրա-
խաւսն, և Սարգիս էրէցն, որ վ/զրոցս զաւրինակն տվին...

Ես Գրիգոր արեղայս, որ բազում աշխատութեամբ զգիրքս գրել տվի
իմ հոգոյս, և իմ ծնաւոյացն, և զրի զսայ ի յանառիկ զղեակս ի գեաւոյս
ի Կուտասիս, ի դունս սուրբ Վասիլ եկեղեցոյն, որ շունի որ իշխանութիւն
ոչ յիմոցն, և ոչ յաւտարաց, որ հանէ զգիրքս կամ ծախէ և կամ գրաւէ,
և թէ լինի, որ յաստմանէ շարին կամ հեծելով կամ դողանալով ի յայլ
տեղ երթա, որ պահեն ու շարժուցանեն վերստին ի սուրբ ուխտս, նա
Գ. (3) ժողովոյն անիծած է և բանալորած, և ի քրիստոնէութենէն որո-
շած է և զրկված: Պետրոս էրէց վկայ, Յոհանէս էրէց, Մարէոս էրէց վկայ,
առ իս Ամիր-Հաւաքն և Ամիր-Մուսէսն, մղտեսի Լիպարիտն, Ամիր-Հե-
րումն վկայ է: Խնամով պահողն արհնի յաստուծոյ և յամենայն սրբոց
նորա ի մէջ, ամէն: Քրիստոս աստուած արհնէ զձեզ՝ բահանայք և ժո-
ղովորդք, որ լաթով պահէք և ճենճոտ ձեռաւք շրոնէք:

Բ

1135 Գրիս խոշորութեան և սխալանաց անմեղադիր լերուք, զի խիստ ի
դառնութեան կացի հանապաղ ի յահ և ի փախ. վասն Խաւայիլուկին, որ
սուղանն Մսրա իբրև զառուծ գոչելով ելավ բազում զաւրաւք վասն
1136 Աւրամին, և ոչինչ կարաց առնել, այլ իբրև զըջիկան ամաթալից դար-
ձաւ և բազում աւերս արար, որ կ/|| երկիրս յանմարդալ/բնակ եկաց Բ.
(2) տարի. մինչ մէկ էջ կու գրէի ես՝ Ե. (5) տարպա կելնէի, հայէի, իբրև
զժառի տերև ի դողման կայի հանապաղ:

520

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երևան 4815

Նորոգող և կազմող՝ Վարդան

280բ Քրիստոս աստուած ողորմի նիկողոսին և իւր ծնողացն, որ վերստին
նորոգել էտուր զսուրբ Աւետա[ր]անս. յիշատակ յիւր, և ծնողաց իւրոց՝
հարն իւրո Մուրադի, և [մաւ]րն իւրո Կազմելիքին, և կո[ղա]կցին իւրո
Յուսէփին, և Աւամին, զոր տէր աստուած տացէ սոցա զիւր արքայութիւն,
ամէն:

Եւ զիս՝ զեղկելի հոգս զՎարդան, և զծնաւսն իմ, զվերջին կազմող
սուրբ Աւետարանիս աղաչեմ յիշել [յա]ղաթս ձ[եր], ո՛վ սուրբ բնութե-
րց[ղբ]:

Կազմեցաւ ի թվ. ՊԶԷ. (1438):

521

ՈՍԿԵՓՈՐԻԿ ՄՈՎՍԻՍԻ ԵՐԶՆԿԱՅԻՈՅ

Երևան 576

Գրիչ՝ Թումա

164բ ... Եւ արդ ես Մովսէս* ծնունդ յետին ժամանակի և սպասաւոր պի-
տակ բանին, ժողովեալ հաւաքեցի սակաւ ինչ ի բանից սրբոց, և եղի

* Ոսկեփորիկ կոչող ժողովածուի խմբագիր և անվանի մատենագիր Մովսէս Երզնկացի
է (մ. 1322 թ.):

տառս այս վասն բերման ժամանակի և շփոթման ճշմարտութեան ի բազ-
մաց խուճապելոց: Եւ եղև զրաւ գրչութեան այսմ մատենի ի մէջ մայրա-
քաղաքիս Եզնկու, առ աթոռակալութիւնս տեսուն Սարգսի արքեպիսկո-
պոսի, ընդ հովանեաւ սուրբ Կաթողիկէիս, և սուրբ Կարապետիս, և
նշխարաց սուրբ Ներսէսիս:

Ես նուաստ վարդապետս Թումա փափաքեցա գրել զտառս զայս հո-
գէպատում ի թվաբերութեան հայկազան տօմարիս, որ է յարեթական
գրոհի ՊԶԷ. (1439), և ի գալստենէ կենարարին Ռնլթ. (1439), իսկ ելա-
նելոյն նախնի մարդոյն ի յանուշակ վայրէն*: Որք հանգիպիք յայսմ
տառի յիշման առնէք զիս արժանի՝ զթարմատար և զանիմաստ գրիչս
զԹումա զհամբակս բանի, որ բազում աշխատանօք գրեցի զԳիրս թղթոց,
որոց ամենայնի ողորմի Քրիստոս աստուած, ամէն*:

522

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երուսաղէմ 3258

Գրիչ՝ Յոհանէս

603 ... [Գրեցաւ] սուրբ Աւետարանս ի թուարեւութեան հայկազան տու-
մարիս ՊԶԷ. (1439), ձեռամբ անարհեստ և փցուն գրչի Յով[անէս] ար[ե-
ղայ]ի, ի վայելումն մաքուր անձանց: Արդ, աղաչեմ զընթերցաւորս
սուրբ Աւետարանիս անմեղադիր լերուք սղալանաց և խոշորութեան սորա,
զի կար մեր այս էր. և մեղաց թողութիւն խնդրեցէք ինձ և ծնողաց իմոց,
և ամենայն արեան մերձաւորաց իմոց, ի յամենառատ պարգևողէն Քրիս-
տոսէ աստուծոյ մերոյ, որ է արհնեալ յաւիտեանս, ամէն:

523

Ճ Ա Շ Ո Յ

Ձմառ (Անտոնեան հաւաքածոյ) 5

Գրիչ՝ Յովանէս

ա
Զվերստին նորոգող սուրբ Տարեգրոցս զժրաջան մշակն եկեղեցոյ
զնոյն ինքն զխարաղնաղղեաց ճգնաւորն և զարեւելեան ճառագայթն՝ րզ-
տէր Յոհանէս յաղօթս յիշեցէք, ընդ նմին և զՄարէոս գծողս աղաչեմ յի-
շել ի տէր:

Թվ. ՊԶԷ. (1439):

Բ

... Արդ, աղաչեմք զամենեսեան, որք հանգիպիք այսմ տառի կար-
դալով կամ գաղափարելով, զստացող սորա զՍարգիս միայնակեց Գա-
ւաշեցի, որ ետ գրել զՃաշոցս յիշատակ իւր և ծնողաց իւրոց, որ յամէն
տարի Բ. (2) ժամ առնեն յոր տեղ որ կենայ, և թէ ի վանք, և թէ ի գեղ,

* Արարչագործութեան թվականը չի նշանակված:
** Ձեռագիրն ընդօրինակված է ժէ դարում. հիշատակարանը զաղափար օրինակին է: Վեր-
յում կա նաև գովք նվիրված Մովսէս Երզնկացուն:

եթէ յայլ տեղի, որ անյապաղ զխնդիրքս կատարեն, և որք կատարէ՝ Քրիստոս աստուած զիր խնդրուածսն կատարէ, և զիս՝ զբաղմամեղ գծողս յիշման արժանի առնէք, և աստուած զձեզ յիշէ, ամէն:

Գ

ԶԳրիգոր և զԾնողսն իւր յիշեցէք ի Քրիստոս, զի պատուեաց զձեզ:

524

Ժ Ո Ղ Ո Վ Ա Մ Ո Ի

Երևան 3483

Հետ. ստացող՝ Խաչատուր

318բ

Յիշատակ է գիրգս Խաչատուր արեղիս: Ի թվին ՊԶԸ. (1439): Զվերջին ըստացողս Խաչատուր արեղաս յիշեցէք, ո՛վ սուրբ ընթերցողք, և աստուած զձեզ յիշէ, ամէն:

525

Ա Ս Տ Ո Ի Ա Մ Ա Շ Ո Ի Ն Զ

Ղ. Ալիշան, «Հայապատում», էջ 549

Վենետիկ 12 (1007) Բ. Սարգիսեան Ցուցակ Ա, էջ 128

Վերստին նորոգող և կազմող՝ Հերապետ վայր՝ Մշոյ Առաքելոց վանք

468ա

Այլ և վերջին կազմող լուսազարդ տառիս և ծաղկաւէտ բուրաստանիս՝ զՀերապետ կրանաւոր աղաչեմ յիշել ի տէր... զի խիստ փտեալ էր և բամբակ դարձեալ, ի տեղիս տեղիս ցեցն է ծակոտեալ, հազիւ կարացի ի կապ ածել...

468բ

Դարձեալ, յերես անկեալ աղաչեմ սուրբ և պատուական ուսումնասիրացդ և բանասիրաց անձանց, զի որք հանդիպիք սմա տեսանելով կամ օրինակելով, յիշեսցիք ի մաքրափայլ յաղօթս ձեր զառաջնորդ սուրբ ուխտիս զտէր Պօղոս եպիսկոպոս, զի ի ժամանակիս այսմիկ, որ էր թիւս Հայոց ՊԶԸ. (1439), էր սա առաջնորդ սուրբ ուխտիս Առաքելոց, և ի սուրին աւուրքս զբահանայ... ոմն անուն Վարդան՝ եղև գործովն Ցուղայի և մատնեաց զամենայն սրբութիւնք եկեղեցւոյն անօրինաց՝ զխաչ և զսկի, և բազում խաւար էած աղկիս Հայոց. որ և զաղէտ տարակուսանացն և զկսկիծն օվ կարէ ընդ գրով արկանել:

Զի յայսմ ամի տիեզերալոյս և քաջ բարունասկան Քովմա փախտական էր եղեալ յազգէն նետողաց ի գաւառէն Արեւիշոյ, և եկեալ հանգիպեցաւ ի սուրբ ուխտն Առաքելոց երկու վարդապետօք և բազում գրոց աշակերտօք. և ետես զպատուհաս ցասման. զի պեղծ ամիրայն Մարաց որ ի Մուշ նստէր՝ յաւուր միում բազում զօրօք եկն ի վանքն, և սուտ բահանայն Վարդան ընդ նոսա, և ըմբռնեցին զբահանայքն. զոմն տանջեցին և զոմն ահաբեկ առնէին. մտին յեկեղեցին և քակեցին զմին կողմին

* Բ. Սարգիսյանը իր ցուցակում բերում է հիշատակարանը մինչև այստեղ, իսկ հետագայ զեպքերը պատմում է իր խոսքերով՝ փակագծերում: Ամբողջացնում ենք հիշատակարանը, շարունակութունը մեջ բերելով Ղ. Ալիշանի «Հայապատում»-ից:

շեղ... և հանին բազում խաչ և սկի և սրբոց նշխարք, և տարան ի քաղաքն. ըստ այնմ, որ ասէ ի Սաղմոսն՝ Զթիկունս իմ հարին մեղաւորք: Եւ սուրբ վարդապետքն և աշակերտքն և սրբասէլր քահանայքն ողբս ի բերան առեալ լային ողբալով. և այնքան կսկծացին՝ մինչ զի զգիշերն ամենայն արթուն կացեալ և խնդրեցին յԱստուծոյ զազատութիւն սրբութեանցն: Եւ ի վաղիւն եկեալ երէց ոմն Մելիքսեղ անուն և երեք մասն ինչ ի խաչերոյն. և բազում խաչ և սկի կորեաւ. և այսու ամենայնի պաճառ այն պիղծ շքահանայն եղև, որ անունն չէ յիշելոյ. որ և զպատասխանին նա տացէ յաւուրն դատաստանի, ամէն:

Այլ և դարձեալ աղաչեմ յիշել ի տէր զվերջին նորոգող և զկազմող տուղն, որ ի վերայ սուրբ գրոցս երախտիք ունի. այլ և զնախախնամօղն աղաչեմ յիշման արժանի առնել. և եթէ մին թխթի կամ մին սակաւ իրաց երախտիք ունի ի սուրբ գիրքս՝ զփոխարէն նորա յաստուծոյ առցէ աստ և ի հանդերձեալն. և եթէ որ զկազմելն տայ՝ լի սրտիւ միոյն հազար աստուած փոխարէն տացէ նմա. և հենց համարի, թող թէ զԱստուածաշունչս բուր նա է տուեր գրել. զի թէպէտ նորոգողն է, թէպէտ նոր գրող տուղն՝ ի միասին պիտի պսակին ի Քրիստոսէ: Եւ որ զբարին կամենայ այս գրոց՝ Քրիստոս աստուած զիր առատ բարին նմա տացէ աստ և ի հանդերձելումն, ամէն: Ո՛հ, զեղկելի անձն իմ աղաչեմ, որ յիշել ի տէր միով ողորմայիս:

526

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Բ. Կիւլեւերեան, Ցուցակ Անկիւրիոյ, 181, սյուն. 886

Նորոգող՝ Աբրահամ վայր՝ Անկիւրիոյ սուրբ Աստուածածնի վանք

563

Ընդ նմին և զԱբրահամ անարժանս աղաչեմ յիշել ի տէր, զի զքնջեալ և զսղալեալսն որ ի սմա ուղղեցի, և աստուած յիշողացտ ողորմեսցի, ամէն:

Եւ առաւել զստացող սուրբ Աւետարանիս, որ ետ նորոգել զսայ առ ի յիշատակ ծնողաց իւրոց և ի վայելումն անձին իւրոյ, և յետ աստեացս փոխելու յիշատակ հոգո իւրո և իւրոցն՝ զԳրիգոր քահանայն յիշեցէք ազաւթիւք ի տէր, և աստուած յիշողացտ ողորմեսցի, ամէն:

Եղև նորոգումն սորայ ի թուին Հայոց ՊԶԸ. (1439), ի յուլիս ամսո ի ԻԱ. (21), ի դուռն սուրբ Աստուածածնիս, որ և վանքս իսկ է, ի փառս Քրիստոսի և ի պայծառութիւն սրբո եկեղեցւոյ, ամէն:

527

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Բ. Կիւլեւերեան, Ցուցակ Անկիւրիոյ, 312, սյուն. 1315—1318

Գրիշ՝ Սարգիս վայր՝ Երուսաղէմ

ա

110բ—

...Քանզի գրեցաւ սայ ի աստուածակոխ սուրբ քաղաքս Երուսաղէմ, 115ա ընդ հովանեաւ ամենայն սուրբ տնարինականացս Քրիստոսի աստուծոյ

մերոյ, ձեռամբ նրաստ ծառայի ծառայիցն աստուծոյ բազմամեղ հող և մոխրիս, որ ամաշեմ կոչիլի ի բարձրագոյն անուանէն արեղայ, զի ի դատապարտութիւն է ինձ անունս այս, այլ լոկ անուամբ կոչիմ: Սարգիս Եւ ես անպիտան և անարհեստ զծաւզս սկիզբն արարի այսմ լուսափղձ և կենսակիր աստուածաւանդ սուրբ կտակիս, ի ստոյգ և յընտիր աբրիւնակէ Եւ ըստ կարի իմում զծագրեցի զսա ի լուսաւորութիւն մանկանց եկէղէցւոյ, և առ ի յիշատակ հարկէւոր և համեստ, ճգնադգեաց և աղափարար մահոյսի երիցկնկանն Անտոն իրիցո՛ւ Քուրանտայ անուն ապաշխարողին, որ կայր ի բաղաբս Երուսաղէմ և աղափէր յամենայն սուրբ տնօրինականսն Քրիստոսի: Ստացաւ զսա [ի] հալալ արդեանց իւրոց յիշատակ իւրն, և Անտոն իրիցոյն իւրոյ, և զսաերն իւրոյ Վարդիսցւարի, և փեսային Գարեշին, և մօր փեսային Խէրխարունին, և այլ ամենայն արեան մերձաւորաց իւրոց և էրախտաւորացն, ամէն: Դարձեալ, կրկին յիշեցէր ի Քրիստոս զվերոյգրեալս ի սուրբ Աւետարանս՝ զԱնտոն էրէցն, և Քուրանտայ ապաշխարողն՝ զկենակից նորին, և զզաւակսն նոցին՝ զՎարդիսցւարն, և զՇուլենխարն, և զԿատարինէ, և զՄելիխայրն:

Յիշեցէր ի Քրիստոս և զծնողն Քուրանտայ ապաշխարողին՝ զհայրըն Զօֆրայիրն, և զմայրն զՔանուսին, այլ և զսնուցողն իւր՝ զհոգեւոր հայրն զՅակոբ և զմայրն զԲաղդատ...

Յիշեցէր ի Քրիստոս զԲարսեղ արեղայն, և զհայրն նորա զՅակոբ, և զմայրն իւր զՂըսմաք, և զեղբարսն, և զայլ ամենայն արեան մերձաւորսն և զերախտաւորսն, որ կամակից եղէ և ազնական Աւետարանիս աննելոյ:

Գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ի թրականութեանս Հայոց ՊԶԸ. (1439) ձեռամբ [Սարգիս արեղայի] (4 և կես տող ջնջւած), զսուրբ Աւետարանըս աւարտել ի խնդրոյ ինձ անարժան և մեղաւոր ծառայիս՝ Քուրանտայ ապաշխարողիս՝ յիշատակ ինձ և ամենայն էրախտաւորաց իմոց:

Այլ և յիշեցէր ի Քրիստոս զեղիսարեղն, զՊլուզ հաւատորն, և զհայրըն իւր Ամիրբէգ, և զմայրն զՄըջանն, որ զԱւետարանի կապողչէքն նս երէտ:

Ծաղկող՝ Գրիգոր Արծկեցի

Բ

Այլ և զանպիտան և զանարժան ծառայս զԳրիգոր ծաղկող և զկազմող սուրբ Աւետարանիս յիշման արժանի արարէք և դուք յիշեալ յիշիք ի Քրիստոս:

Ով որ զԱւետարանս ի սուրբ թորոսու դրանէն հանէ, նա ինքն զրրկեալ եղիցի ի Քրիստոսէ:

Գ

27ա ԶԳրիգոր ծաղկող սուրբ Աւետարանիս զԱրծկեցիս յիշեցէր ի Քրիստոս:

Դ

481ա ԶԳրիգոր ծաղկողս սուրբ Աւետարանիս, որ մականուամբ էլմելիքն կոչիմ՝ յիշեցէր ի Քրիստոս: Եւ ծաղկեցաւ սուրբ Աւետարանս ի սուրբ րազաբս Երուսաղէմ, ընդ հովանեաւ սուրբ հրեշտակապետացս:

Ե

294ա Ո՛վ մանկունք եկեղեցոյ, աղաչեմ զձեզ որք հանդիպիք սմա յիշեցէք ի մաքրափայլ յաղաթս ձեր զհոգեւոր եղբայրն իմ զՅովանէս հեղահոգի բարի և հաւատարիմ միայնակեացն, որ խաղելոյն ազնեաց, և զհայրն իւր Գարբիէլ, և զմայրն իւր զՄարիամ, և զհարազատ եղբայրն իւր զՍիմէոն, և զսիրելի եղբարորդին իւր զՍատաղայ:

Դարձեալ աղաչեմ յիշել յաղաթս ձեր զբարի և հաւատարիմ և կուսակրան մուղտասին Աբրահամ, որ զթուղթս կոկեաց և զծնաւորն իւր՝ և Աստուած զձեզ յիշեցէ ի բարի մասին, ամէն:

528

ՅԻՍՈՒՍ ՈՐԴԻ ՆԵՐՍԻՍԻ ՇՆՈՐՀԱԼԻՈՅ

Մ. Ազանունի, Միաբանք և այցելութ հայ նրուսաղէմի, էջ 421

Գրիշ՝ Աբրահամ

Արգ գրեցաւ սա ի թվականութեանս Հայոց ՊԶԸ. (1439), ձեռամբ մեղապարտ գրչի Աբրահամ արեղի, յիշատակ ինձ և ծնողաց իմոց...

529

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Գուրին, Չեստեր Բիտի հովազածու 565

Գրիշ՝ Խաչատուր

վայր՝ Բաստայ վանք

Ա

288ա Արգ գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնին, որ կոչի Բաստայ վանք, ձեռամբ յիմար և մեղսմակարդ մածեալ մեղաք Խաչատուր խաբեբայի, որ շեմ արժանի կոչել արեղայ, զի վայ է ինձ, զի անունս բարձր է քան զզծողս, զի բնաւ շունիմ դորձ բարի, վայ է ինձ:

Արգ յերեսս անկեալ աղաչեմ զձեզ հարք և եղբարք, որք հանդիպիք տեսանելով կամ կարգալով, յիշեցէք և ողորմութիւն խնդրեցէք ի բարեբարէն աստուծոյ զստացողիս սուրբ Աւետարանիս հեղահոգի Քարէոս երիցո, ծնաւոց իւրոց Մարտիրոսին և Մրաբին, և ամենայն արեան մերձաւորաց իւրոց. զկենդանիսն ի փորձանաց փրկեցէ և աստուած ննջեցելոցն թողութիւն շնորհեցէ, ամէն, եղիցի, եղիցի: Կրկին աղաչեմ ամեղալցիք լերուք սղալանաց եւ տգիտութեան իմոյ, զի յիմար եմ հոգւով և անիմաստ մարմնովս, յիշեցէք և աստուած-ողորմի ասացէք զրձողի սորա. ևս առաւել բարոյարարութ Քաղէասի, և հաւր և մար իւրոյ, և բնւերցն՝ Մարմելիքի և Նշխունին և Շարմելիքին, և կողակցին իւրոյ Շամշին. և աստուած յիշեցողացդ և յիշեցելոցս առհասարակ ողորմեցի, ամէն, ամէն, եղիցի, եղիցի...

* 187ա էջի հիշատակագրութեան մեջ հիշված են Աբրահամի ծնողների անունները. «զհայրն իւր Սարգիս և զմայրն իւր Աննայ...»:

Բ

289ա Աղաչեմ ձեզ խնդրեցէք յաստուծոյ զթողութիւն յանցան մեղաց Մարթաին, և զորդի նորին զԳրիգորն, որ փոխեցաւ առ աստուած և եթող սուգ անմխիթար վասն սրբութեան նորայ և առ ուսումնայսիրութեան նորայ գրեցի, զի գրեալ է յորդէգրութիւն հօրն երկնաւորի. և զԹաղէսու երէց յիշեցէք ի յաղօթս ձեր յերկնայգնաց, և զծնողսն իւր, որ զստացաւ զսուրբ յիշեցէք ի վայելումն Թաղէսուի, և ի յիշատակ ամենայն արեան մերձաւորաց իւրեանց և փոխեցելոցն առ աստուած զՇարմելիքն և զՄարգարտիկն, որ յայսմ ամի գնացին առ աստուած և են ի հոգուց կայանքն և կարգեցան ի կուսանաց դասն. Քրիստոս, որ առատն է ի տուրս պարգեաց, տացէ ամենայն հաւատացելոցս զարքայութիւն. և ստացողի սուրբ Աւետարանիս Թաղէսուի, և կարողացողաց, և լրսողս ամեն, եղիցի, եղիցի: Արդ գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ի թվականիս Հայոց ՊԶԸ. (1439), ձեռամբ ամենամեղ գրչի Խաչատրոյ, ի փառս ամենասուրբ երրորդութեան, որք արհնեալք յաւիտեանս, ամեն:

Գ

7ա Անարժան ծաղկողս Մկրտիչ աղաչեմ զքեզ հայր սուրբ... յիշեալ զիս զմեղաւորս:

Դ

8ա Թաղէսու քահանայն աղաչէ յԱստուածածինն*:

Ե

289բ Յիշեցէք ի Քրիստոս զՅովանէս և զկենակիցն իւր զՄամխարուն, որ ի տես Աւետարանիս երես զխացհան. աստուած զիւր տեսն իւրանց տացէ, իւր տղաոցն. ամէն**:

530
Մ Ա Շ Տ Ո Յ

Վիեննա 600, Հ. Ոսկեան, Յուցակ, էջ 61—62

Գրիչ՝ Կարապետ
վայր՝ Իշողի վանք

216ա Փառք աստուծոյ ... որ զօրացոյց զիս զնուստ և զանիմաստ բզմեղուցեալ ծառայս անպիտան զԿարապետ արեղայս, հասանել ի վերջին գիծ բազմածողով տառիս և ծաղկաւէտ բուրաստանիս շարագրեալ յիմաստնոց: Արդ յայսմ ամի յորում թուականն էր Հայոց ՊԶԹ. (1440) ամի եղեւ գրաւ գրչութեան աստուածաշունչ տառիս, որ Մաշթոց կոչի, ի գաւառս Եզրնկոյ, ի վանս որ Իշողի վանք կոչի, առ ոտս սուրբ Աստուածածնիս, ի յառաջնորդութեան վանիցս Մկրտիչ կրօնաւորի, որ յայսմ ամի հարպեաւ եղաւ և ժողովեաց յոլով կրանաւորս և յոյժ կաշխատի. Քրիստոս սրգին աստուածոյ զթայ յիւր հոգին և յիւր ծնողացն, ամէն: Այլ և

* Գրված է Թաղեսու քահանայի պատկերի տակ:
** Հիշատակարանի ընդօրինակութունը շնորհակալությամբ ստացել ենք բանասեր Հ. Քյուրդյանից:

եղև ցանկացող այս սուրբ գրոյս արհնութեանց արժանաւորն և արժանին պարոն Յոնաննէսն, և ետ գրել ի հալալ վաստակոց իւրոց յիշատակ իւր, և ծնաւոց իւրոց՝ հարն իւրոյ Աբամելիքին և մօրն Շնոհորի, և այլ ամենայն արեան մերձաւորաց իւրոց, որք կան և որք ննջեցեալ են ի Քրիստոս, աստուած թողցէ զիւրեանց յանցանքն, ամէն: Այլ և յիշեցէք զՄխիթար քահանայն, և զԳրիգոր քահանայն՝ զնորին որդի, և զՍարգիս քահանայն՝ զնորին թոռն, որ երեքեանս ի մի տուն են քահանայք, որ կամեցան և յորդորեցին և զիւրքս սոցա ձեռօքն կենայ յիշատակ պարոն Յովանիսին: Ընդ նմին յիշեցիք զիս՝ զխոցեալ զծող սորին, և զծնողսն իմ: Եւ որ լի և առատ սրտիւ յիշէ զստացող սորա և զգծող՝ Քրիստոս աստուած իւր սուրբ յարութեամբն զթասցի ի հոգիս նոցա, ամէն:

531

Ժ Ո Ղ Ո Վ Ա Մ Ո Ի
Երեան 10051

Գրիչ՝ Օխանկ

Ա

107ա Ընդ նմին յիշեցիք և զստացաւոյ գրոցս զհամշիրաք եղբայրն մեր զԵսայի կուսակրան արեղայն, որ յոյժ սիրող է գրոց աստուածայնոց և ընթերցող, և զիս՝ զանարհեստ գրիչս զՕգուէնդ զսուտանուն արեղայս, և որ զմեզ յիշէ ի տէր՝ ինքն յիշեալ լիջի առաջի ահեղ ատենին Քրիստոսի, ամէն և եղիցի:

Թվիս Հայոց ՊԶԹ. (1440) ամի գրեցաւ:

Բ

228բ Զմեղաւոր եղբայրս զՕգուէնդ արեղայս, և զհամշիրակ եղբայրն իմ զԵսայի արեղայն՝ զստացող գրոցս, ի տէր վարձատրեա միով տէր-ողորմայիւ, և աստուած զձեզ յիշէ յիւր միւսանգամ գալստեանն, ամէն և եղիցի:

Յամի մարդեղութեան տեանն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի ՌնեՁ. (1446) և Հայոց տումարիս ՊՂԵ. (1446) գրեցաւ:

532

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն
Երուսաղէմ 1822

Գրիչ՝ Ֆրա Դումինիկոս
վայր՝ Շահապօնք

501 ... Գրեցաւ յամի տեանն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի Ռ.-երորդի շորհարիւրերորդի քահանաներորդի, և ի թուականիս Հայոց ութհարիւրերորդի Զ. և իններորդի (1440), ի ձեռն անպիտան և սուտանուն գրչի Ֆր. Դումինիկոսի, ի զիւզս որ կոչի Շահապօնք, ընդ հովանեաւ սուրբ եկեղեցոյս, որ Աստուածածին կոչիւր:

Արդ, աղաչեմ զամենեանն, զպատուելի պատահողսդ սուրբ Աւետարանիս գրելով կամ կարդալով կամ տեսանելով, յիշեցիք ի սուրբ և ի

502 մաքրափայլ յաղօթս ձեր զգրող սորայ, և զծնողսն իմ, զհոգևոր և զմարմնաւոր՝ զհանգուցեալսն ի Քրիստոս: Եւ աղաչեմ, զի խոշորութեան և անարհեստութեան գրոյս անձեղազիր լինել, զի այս շափ էր կար մեր... Աւարտ սորա եղև յունիս ժԳ. (13) օրն:

533

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Անթիլիաս 84

Վայր՝ Երուսաղէմ

... Արդ, յանգ ելեալ աւարտեցաւ քառախոս և քառալտակ և քառաբուլխ սուրբ Աւետարանս ի սուրբ քաղաքիս Երուսաղէմ, ընդ հովանեաւ հրեշտակապետաց Գարրիէլի և Միքայէլի, և սրբուհոյ ամենաբնեալ Աստուածածնի, ձեռամբ յոգնամեղ և տարտամ ոգոյ Գրիգոր // գրչի Արծկեցոյ, ի թվին Հայոց ՊՂ. (1441) ամին, ի կաթուղիկոսութեանն Կիլիկիեցոց՝ տեառն Գրիգորի, և բռնակալութեանն եգիպտացոց սուրբան Չախմախիւն:

Արդ, որք հանդիպիք սմա կարգալով կամ արինակելով, քանզի գրեցաւ սա լընտիր արինակէ, և ո՞նի զհամարաբառսն անսխալ, և տասն խորանաց նշանագիրսն՝ կարմրագրով ի վերայ համարցն իւրաքանչիւր աւետարանչացն, որ ցուցանէ զհամանդամայնս համաբարբառացն, թէ յորում խորանի իցէ աւետարանչացն համաձայնութիւն, ի յայբէն մինչև ի բէն:

Արդ, որք գաղափարէք ստուգապէս և ի վերայ ճշմարտութեան իրացն հասանիցէք, յիշեսցիք ի մաքրափայլ յաղաթս ձեր զմեղսամած գրիչս զԳրիգոր, և զծնաղսն իմ զԷլմէլիֆ, և զԳօհար, եւ զվարդապետքն իմ զՅովանէս վարդապետն, և զՄանուէլ արեղայն, որ // վերբստին ծնան զմեզ բանին աստուծոյ ի գործս յայս՝ ի յուսումն ընթերցողութեան և ի յարունստ գրչութեան. որոց տէր աստուած տացէ վարձս վաստակոյ նոցա և գրեացէ զնոսս ի գպրութիւն կենացն, ամէն:

Եւ դարձեալ յիշեսցիք ի Քրիստոս աստուած զստացող սուրբ Աւետարանիս զՆերսէս կուսակրան քահանայ, որ բազում աշխատութեամբ ստացաւ զսա ի հալալ արդեանց ի յիշատակ իւր, և ծնողաց իւրոց՝ հարն Սարգսի և մարն Շնորհաւորիւն, և հոգևոր եղբարն Յովանէս արեղային՝ փոխեցելոցն ի Քրիստոս, և իւր ծնողաց, և եղբարցն իմոց Թումային Շահնշահին, և քոերցն իմոց, և ամենայն ազգականացն մերոց՝ հոգևորացն և մարմնաւորացն, և ուսուցչացն մերոց, և ամենայն երախտաւորացն: Նա և զերջանիկ վարդապետն զԹումա Մեծերցիւն, և զայլ վարդապետքն, որ յորդորեցին զմեզ և ազնական եղեն և // ուղարկեցին յԵրուսաղէմ: Այլ և զԿարապետ վարդապետն՝ զխոստովանահայրն մեր, որ բազում ժամանակ ամբեման և հանգիստ եղև մեզ, աստուած պարգևէ նոցա զվերինն Երուսաղէմ: Այլ և զերջանիկ հոգևոր հայրն մեր զաւր Սարգիս եպիսկոպոս Կոնիստու, որ յուր ժամանակ յատարութեանս հանգիստ եղև մեզ: Այլ և հոգևոր և զմիաբան հայր և զեղբարքս մեր զՂազար վարդապետ, և զՍարգիս կրանաւոր քահանայ, և զՅովանէս, և

զՍևշին դպիր, որ կրկին աշխատեցան ի յուղորդելն, և զմիաբան եղբարքս յիշեցէք ի Քրիստոս սրտի մտաւր: Այլ և զխոճա Խաբշէն, որ յորդորեց և ազնական եղև զարդարելոյն, և զամենայն երախտաւորք յիշեցէք ի Քրիստոս և մեղաց թողութիւն խնդրեցէք, և աստուած զձեզ յիշէ և ձեզ պարգևեացէ զերկնից արքայութիւն, ամէն*:

534

Ճ Ա Շ Ո Յ

Հոտմ 67, Տիւերան, Յուցակ, էջ 115—116

Գրիչ՝ Յովսէփ վայր՝ Կերձկի վանք

ա

523ա Արդ, յանգ ելեալ աւարտեցաւ քրիստոսահիմն և առաքելախառս, մարգարէաշէն և հոգիարբուս այս տառ ձեռամբ յոգնամեղ և անարհեստ գրչի սուտանուն Յովսէփ արեղի: Արդ, գրեցաւ սա ի թվիս Հայոց ՊՂ. (1441), ի դռնաբեր ժամանակիս, վասն ծովացեալ մեղաց մերոց...

...Արդ, գրեցի ես Յովսէփ արեղայս զգիրքս զայս ընդ հովանեաւ սուրբ Թէոդորոսի զինաւորի, զոր այժմ Կերձկի կոչի և այլ բազմահաւար նշխարաց, յառաջնորդութեան սուրբ ուխտիս տէր Ներսէսի պատուելի եպիսկոպոսի, որոյ արարիչն զերկնից արքայութիւնն տայ ժառանգել, ամէն:

Յիշեցէք և զվանիցս միաբանքն Սիմէոն արեղայն, և զսարկաւագներն՝ զՍարգիսն, զՎարդանն, Ղազարն, տնտես Յովանէսն: Գարձեալ կրկին աղաչեմ զամենեսեան զմանկունսդ սուրբ եկեղեցոյ յիշեսցիք ի մաքրափայլ յաղաթս ձեր զմեղուցեալ գրիչս Յոսէփ, և զուսուցիչն իմ զԱրխաւագէս վարդապետն, և զծնաւորն իմ՝ զՅակոբ քահանայ աւտարամահ լինելով խարիպութիւն, վասն զնացել եղբարն իմ Միքայէլին, և զգովեալ եղբայրն իմ զԱսման** սարկաւագ՝ զհանգուցեալն առ Քրիստոս, սուրբ էր վարուր, և եղբարն իմ Ասման անուն և ցանկալի:

- Զինչ զազանի էր իւր հոգին
- Ընդ ձագայխուն երամովին:
- Զեղբոց որ շառէ տուրք աղքատի
- Կամ բարձրանայ ի յաղաթի
- Թող շորանայ նման զոսի,
- Որ ի ծառէն անկեալ շախի:
- Ազահութիւն նմա[ն] հրի
- Քանի ձգեն կու բորբորի,
- Թէ շատ տաս, թէ սակաւ
- Յետոյ դառնա ամէն փոշի:
- Արդ, որ գայք մեր զկնի

* Այս հիշատակարանից 3 տող տպագրել ենք սույն ժողովածուի Ա. մասում (էջ 529, հիշատակարան № 598), քաղելով Մ. Տեր-Մովսիսյանի Յուցակից: ** Տպագծ է՝ «զԱսման»:

Եւ հանդիպիք այսմ տառի,
 Չձեզ աղաչեմ արտասուելի,
 Յիշման արէք զմեզ արժանի,
 Քէ տէր Յիսուս բաղցր է և բարի,
 Քող զանցանս զՅովսէփ կրօնաւորի՞ն,
 Եւ զմայրն իմ զՅալամ Խաթուն
 Չանազան վշտաւք,
 Լալադին դիմաւք,
 Տառապեալ կենաւք
 Որ զայսպիսի գեղեցիկ որդի |||

Բ

516բ Եկեալ կացի յայս կենցաղի,
 Ի ժամանակիս որ ես հասի,
 Ի թվականիս Հայոց մեծի
 Ութհարիւր իննսունի (1441)*
 Արտիւ իմով ես բաղձացի,
 Գրի զայս յոյս ինձ պիտանի,
 Քանզի եղև ինձ յանկ բանի:
 Ի գաւառիս այս Տիրիկի:
 Արդ աղաչեմ յամենայնի,
 Չձեզ որդիք սուրբ Սիոնի,
 Եւ որ սիրող էք մատենի,
 Եւ ընթերցող այսմ տառի,
 Յիշեսցիք սիրով սրտի
 ՉՅովսէփ արեղայ[ի],
 Ննջեցելովք իւր համայնի,
 Եւ ծնողաւք իւր և զարմի, ամէն:

535

Ա Ի Շ Ա Տ Ա Ր Ա Ն

«Բաղմովէպ», 1950, էջ 271—274

Ա

Գրիչ՝ Տէրունական վայր՝ Սաճանին

...Արդ ես՝ Տէրունական արեղայս՝ յետինս ի կարգաւորաց յիշեցի զբան Մարգարէին, որ ասէ՛ Երանի որ ունիցի զաւակ ի Սիոն կամ ընդանի յԵրուսաղէմ. ընդ որս և ես մեծաւ յուսով և սուրբ սիրով զրեցի զԱւետարանս, զի թէպէտ չէի լաւագոյն հմուտ այսմ արհեստի, այլ սէր կատարեալ ի բաց մերժէ զերկիւղ: Ապաւինեցայ յամենակարողն աստուած բանն հար և շնորհաւք սուրբ հոգւոյն կատարեցի, և ետու ծաղկել Յոհաննէս վարդապետի՝ տիրական պատկերաւք՝ բոլոր տնօրինականաւք, փառա-

* Գրված է՝ «ՊՂ» (890):

ւոր ավետարանչօք և գեղեցկատեսիլ խորանօք, և դիրարհայեաց ծաղկաւք և զոյն-երանկ գեղօք, և ծերացեալ ալեօք աշխատեալ և նեղացեալ յուրով և կատարեալ կարողութեամբն աստուծոյ: Նոյն և ես Տէրունական ծերացեալ և նեխեալ անձամբ, յետինս աշակերտաց սորա, որով վատահացոյց զիս ի շուք պատկերաց, կատարեցաւ շնորհօք սուրբ հոգւոյն, դառն և դժնեա ծամանակիս, որով էառ զՇամշուլտա Չախանշահ ամիր-զէն՝ գերեաց և կոտորեաց, ի թվ. ՊՂ. (1441), ի յերկնահանգէտ ի գերահաշակ սուրբ ուխտս Սաճանին, առ զբան մօր լուսոյ Աստուածածնիս, կամակցութեամբ եղբարցս Ներսէս փիլիսոփաի և այլ միաբանիցս:

Արդ, ես Տէրունական՝ հոգս և մոխիրս՝ ստացայ զսուրբ Աւետարանըս յիշատակ ինձ, հոգոյ իմոյ, և ծնաւորաց իմոց՝ հօր իմոյ Եօփիլի և մօր իմոյ Քամբա-Խաթունին, եղբարց իմոց և քերց, և ամենայն արեան մերձաւորաց, որք ի Քրիստոս են հանգուցեալ:

Վասն որոյ յերեսս անկեալ աղաչեմ զհամայնգումար դասքդ բահանայից, որք աւգտիք ի սմանէ և լուսաւորիք սովաւ, յիշեցէք ի Քրիստոս զիս՝ ըզբաղմամեղս զՏէրունական, որ ստացայ զսա յիշատակ ինձ և ի վայելումն, զի մեծ յուսով ստացայ և սիրով Քրիստոսի զրեցաւ և ծաղկեցաւ յոյժ տաժանամբ:

Այլ և բարերարն աստուած տացէ զիւր առատ ողորմութիւնն մեզ և ձեզ: Գարձեալ յերեսս անկեալ աղաչեմ զհանդիպողդդ աստուածախօս բուրաստանիս, զի սահման է զգալի աշացս նայել ի գեղեցիկ իր՝ լուսաւորի միտքն և իմաստանա, բաղցրանա կամքն և ուրախանայ: Ապա ախորժի զգալարանքն և տայ ի լեզուն զշահարար սերմն ի լսելիս բաղմաց և բերէ զպտուղ անուշ և արդիւնարար, այսինքն՝ զբարի յիշումն և զաստուած-ողորմեայն ի խորոց սրաէ:

Արդ, որք նայիք ի ծաղկազարդ և հոգելից զրախտս յիշեսցիք առհասարակ զգրեալքս ի սմա ի սուրբ աղաթս ձեր և ձեզ՝ յիշողացդ և մեզ՝ յիշելոցս ողորմի Քրիստոս աստուած և նմա փառք յաւիտեանս, ամէն:

Բ

Ստացող՝ Պետրոս

Ես տէր Պետրոս թողի զԱւետարանս ի հալալ արդեանց իմոց յիշատակ ինձ, և ծնողաց իմոց, և կողակցին իմոյ Նիկարին, և որդւոցն իմոց՝ Կուկասին, Հայկազին, Կրիզօրին, Անտոնին, և դատերացն իմոց Սառային, և Եղիսաբետին, և հարսին իմոյ Սիրայ-Խաթունին, Մարիանին, և թոռանց իմոց Պետրոսին, Մելիոնին, Քասպարին, Անտոնին, և միւս այլ Պետրոսիւն, և դատերաց նորին Մարիանին, Խաթունեանին, Յարուսիսին, Սալվիմազին, և այլ ամենայն արեան մերձաւորաց իմոց՝ կենդանեաց և հանգուցելոց, ամէն: Այլ ոչ ով դաւի շիւնի, ոչ իմոց և ոչ աւտարաց, եթէ քահանայ լինի ազգի իմոյ պաշտելոյ զսուրբ Աւետարանս և եթէ ոչ՝ յիշատակ տանն իմոյ մնացէ մինչև ի խորին ծերութիւն:

Աստուած ողորմի տէր Տէրունականին, որ զրեաց զսուրբ Աւետարա-

նրս և ծախեաց մեզ, ամէն: Եւ զիս անարժան Մկրտիչ մի բերան յիշեցէք՝ զբող յիշատակարանիս*:

536

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Բ. Կիզէսերեան, Յուցակ Անկիւրիոյ, 178, սյուն. 868—870

Գրիշ՝ Ստեփանոս վայր՝ Անկիւրիոյ սուրբ Աստուածածնի վանք

ա

646բ— ...Ըստ արինակի բազում կարեաց մարդկան՝ բազում են և արինակ 649ա աստուածապաշտութեան, որովք ընտանենայ մարդ աստուծոյ և շահի զփրկութիւն անձին: Յորոց մի է և ստանալն զսուրբ եկեղեցիս և զարգարել ամենայն սպասուք, նաև աստուածային սուրբ գրեւօք՝ ի մխիթարութիւն հոգոյ և խրատ աստուածապաշտութեան: Ըստ այսմ մասին աստուածարեալ քահանայս՝ ալ[ե]աւք ծաղկեալ ծերունիս սուրբ կրանատորքս Յակոբ, ստացաւ սուրբ Աւետարանս զայս ի վայելումն բուերորդոցն Դափք քահանային, և զնորոյս որդոցն Մովսէս սարկաւազին և Վարդանին, ի պայծառութիւն տաճարին սուրբ Սարգիս կոչեցեալ, և խաչին սուրբ նշանին Անկուրոյ բերդին, յիշատակ իւր, և ծնաւդին իւրոյ փոխեցեալոյն առ քրիստոս Յոհանէս քահանային, և մարն իւրոյ Մայրանէ, և ամենայն զարմից իւրեանց:

Բայց եղև զբաւ սորա ի թուիս Հայոց ՊՂ. (1441), ի հայրապետութեան տեառն Գրիգորի: Գրեցաւ ձեռամբ մեղսաթաւալ և անպիտան զրշի Ստեփաննոսի սուտանուն արեղ[ա]լի, ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնին ի վանքս Անկուրիոյ, ի յառաջնորդութեան տէր Յովսէփի, և ալլ միայքան եղբարցս՝ Յովանէս կրանուորի, և Աբրահամ կրա[ւ]նատրի, և քարտէս կոկողի, և ալլ սպասատրաց սուրբ ուխտիս: Յիշեցէք ի մաքրափայլ ազաթս ձեր, յիշողացդ և յիշելոցս ողորմեացի Քրիստոս աստուած, ամէն:

բ

649ա Արդ, ես նուաստ ծառայս աստուծոյ Աւթիտ մղտեսիս, որ ցանկացող եղէ սուրբ Աւետարանիս, զրել հառու զսայ հոգոյ իմոյ յիշատակ ինձ, և հանգուցեալ եղբոր իմոյ Սարգսին, և ծնողաց իմոց պարոն Եւտիմ, և իմ մօրն Ճուհարին, և իմ կողակցին Փաշային:

Արդ, որք ընթեանոյք զսոսկալի սուրբ Աւետարան[ս] յիշեսցիք զպարոն Աւթիտ, զի եզ զսուրբ Աւետարանս յիշատակ ի յԱլ և յկուրիոյ բերթն՝ ի սուրբ Խաչն և ի սուրբ Սարգիս եկեղեցին, սեփական յիշատակ հոգոյ իւրոյ և կարգացաւոցդ և լուսւղդ, որք լուսատրիք ի սուրբ լուսատր և հրաշալի սուրբ Աւետարանէս՝ ողորմեացի Քրիստոս ձեզ և մեզ, և նմա փառք յաւիտեանս, ամէն:

* Բայց «Բազմավեպ»-ում (1950, էջ 271—274) տպագրվածից, ձեռքի տակ ունեցել ենք նաև այս ձեռագրի հիշատակությունների Բարկեն եպիսկոպոս Վարդապետյանի կողմից խնամքով կատարված ընդօրինակությունը, որի օգնությամբ սրբագրել ենք տպագրի վրիպակները:

գ

Դարձեալ աղաչեմ, յիշեսցիք ի տէր սրտի մտաւք զեղկելի գրիշս, և զծնաւորն և զեղբարքն իմ՝ զկենդանիքն և զհանգուցեալքն և զուսուցիցչքն: Եւ որ յիշէ, յիշեալ լիցի ի Քրիստոսէ, ամէն:

Արդ, աղաչեմ որք հանդիպիք սմայ կարդալով կամ արինակելով, անմեղայցիք լինուք սղխալանաց, քանդի աւտար էի ի տեղացս և շունի տեղ առանձին նստելոյ. իսալապ էր տեղն և ել և մուտ, և ջուլուհակն կու գործէր ու խաղ ալլ կու ասէր, և ես տկարամիտ, այս շափ էր կարն իմ, և Քրիստոսի փառք յաւիտեանս ամէն:

դ

Կազմող՝ Աբրահամ

Ընդ նմին և զանպիտան կազմողս սուրբ Աւետարանիս՝ զԱբրահամ սուտանուն արեղայս, և զհայրն իմ, և զմայրն իմ, և զեղբայրսն իմ՝ զկենդանիս և զհանգուցեալս, աղաչեմ խնդրել մեղաց թողութիւն ի բարերար տեառնէ, որք պատահիք այսմ սուրբ տառիս, և աստուած ձեզ և մեզ առ հասարակ ողորմեացի, ամէն:

Կազմեցաւ սուրբ Աւետարանս թվին ՊՂԱ. (1442):

537

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երևան 3892*

Ծաղկող՝ Միլեաս վայր՝ Մեծնիս վանք

ա

11ա Զեղկելիս զՄիլեաս ծաղկող յիշեցէք ի բարին Քրիստոս և աստուած զյիշող յիշէ լի[ւ]րում զալլստեան աւուր, ամենայն բանք սպ[ա]ռի և գործք թագաւորեն և զձեզ և ինձ:

բ

Ստացող՝ Մանգասի պառաւ

10բ Յիշեցէք ի Քրիստոս զմահղասի պառաւդ՝ ստացող սուրբ աւետարանիս:

538

Խ Ա Ջ Գ Ի Ր Ք

Վիեննա 1022, Հ. Ռսկեան, Յուցակ, էջ 612

218ա Զստացող մատենիս և զվերստին նորոգողս աղաչեմ յիշել ի տէր ծնողովք իմովք, և աստուած յիշողացդ ողորմեացի, ամէն: Ի թուին ՊՂԱ. (1442), յունիսի ԺԱ. (11):

* Այս ծոցովածուի Ա մասում (էջ 521), 1441-ի թվաշարքում, տեղադրված է ձեռագրիս (համարը վրիպակով տպված է՝ 3802) գլխավոր հիշատակարանը. նկարչի ու ստացողի քաղցուցիչ հրատարակվող հիշատակագրությունները գրված են ցույց տրված էջերի վրա եղող նկարների տակ:

539

Ճ Ա Շ Ո Յ

Ք. Կիպեւերեան, Յուցակ Անկիւրիոյ, 159, սյուն. 791—792

Գրիչ՝ Վարդան վայր՝ Անկիւրիոյ սուրբ Հոգի եկեղեցի

ա

«58բ Յայս հրաշափառ մեծի տանիս
Քեզ երանի, որ հանդիպիս
Լուսափթիթ բուրաստանիս,
Հոգիաբուիս սրբոյ տառիս.
Երբ լի սրտաց ծունր կրկնես,
Սիրով հոգւոյդ յաստուած հպիս,
Յայնժամ յիշեա զու զեղկելիս՝
ԶՎարդան զժող գրիս,
Զմեղաւք ծածկեալս ի մէջ տղմիս:

Գրեցաւ սուրբ գիրքս ձեռամբ Վարդան անարժան արեղայիս, ի թուաբերութիւն ՊՂԲ. (1443), ընդ հովանեաւ սուրբ եկեղեցոյս, որ Սուրբ Հոգի կոչի, յիշատակ բարխտէր քահանային Նիկալի, և կողակցին իւրոյ Մարիանէի, և ծնաւդացն իւրեանց: Եւ տացէ տէր աստուած զյաւիտենից հանգիստն և զանսպառ ուրախութիւնն, ամէն:

բ

202բ Զբարոզ պատուիրանիդ կարգայ ի բեմն՝ առաջի ժողովորեան, բարձր ձայնիւ և հառաչմամբ սրտիւ, և զիս զՎարդան գրիչս յիշեա:

գ

276բ Զդրոզ աստուածաշունչ տառիս՝ զՎարդան արեղայս, և զծնաւդսն իմ, և զամենայն արեան մերձաւորս իմ յիշեսչիք ի Քրիստոս աստուած:

դ

353ա Երբորդ կիրակէն աշխարհամատրան է. առաւօտուն կարդա և զՎարդանս յիշեա:

540

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Զմմառ (Անտոնեան հաւարածոյ) 95

Գրիչ՝ Գալուստ վայր՝ Աղջոց վանճ

... Գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ի թուականիս Հայոց ՊՂԲ. (1443), ի հայրապետութեան տեառն Կիրակոսի, և ի թագաւորութեան վրաց Վաղրնակին, և ի զանութեան Զաւանշանին՝ որդոյ Յուսուփին, ի գաւառս Աւարաւեան, ի ձորս Քեղոյ, ի վանքս Աղջոց, ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնիս, և սուրբ Կաթողիկէիս, և սուրբ Ստեփանոս նահատակիս, // և սուրբ Աշոյս, և Թրի սուրբ նշանիս, և սուրբ Խաչիս, և Թևատ սուրբ Կրիգորիս, և այլ բազմահաւար սրբոցս, որ աստ կան հաւաքեալ, ձեռամբ

յոզնամեղ և անիմաստ գրչի Գալստի՝ անուամբ միայն արեղայի և ոչ գործով: Այլ և աղաչեմ զամենեսեան, որք հանգիպիք այս սուրբ Աւետարանիս տեսանելով կամ կարդալով կամ շարինակելով, յիշեցէք ի մարտիրոսայ յաղաթս ձեր զվերոգրեալս ի սմա և աստուած զձեզ յիշէ յիւր ողորմութիւնն ամէն, եղիցի, եղիցի:

Այլ մեք՝ Սամուէլ մահազասի և ամուսին իմ Փաշիկ, ստացաք զսուրբ Աւետարանս յիշատակ մեզ, և ծնաւդաց իմոց՝ հաւրն իմ Վարհամշին և մաւրն իմ Աւախարունին, և եղբարն իմ Մատուրին, և զաւակին իմոյ փոխեցելոյն ի Քրիստոս Մաճուէլին, և այլ ամենայն մերձաւորաց: Եւ սուրբ զսուրբ Աւետարանս ի դուռն սուրբ ուխտին Վարդիկ հաւրն, յիշատակ մեզ և ծնողացն մերոց: Եւ հաստատուն պահողք և խնամողք սորա պահէ՛ք Քրիստոս աստուած յամենայն փորձութենէ և իւր տեսլեանն առնէ արժանի:

235բ

Եթէ որ հանել ջանա զսուրբ Աւետարանս ի դրանէ սուրբ ուխտին, կամ խել, կամ ծախել, նայ հանէ զնա Քրիստոս աստուած յիւր տեսչն և յիւր փառաց և յիւր ողորմութենէն, և յամենայն սրբոց նզովեալ լիցի: Եւ սղալանաց և խոշորութեան զիս անմեղադիր լերուք, զի կարն մեր այս էր. աղաչեմ մի մեղադրեր:

541

ԺԱՄԱԳԻՐՔ ԵՒ ԽՈՐՀՐԳԱՏԵՏՐ

երևան 2470

ա

Գրիչ՝ Ներսէս վայր՝ Մեծոփայ վանճ

160ա

Արդ գրեցաւ սուրբ Խորհրդամատոյցս պատարագի ի յերկիրս Քաջբերունեաց, ի սուրբ ուխտս Մեծոփայ վանք կողեցեալ, ընդ հովանեաւ տիրամօր Սուրբ Աստուածածնիս, և սուրբ Յակոբայ հայրապետիս, և սուրբ վարդապետաց զերեզմանացս, ի թվականիս Հայոց ՊՂԲ. (1443), ձեռամբ անարժան և անպիտան և անիմաստ գրչի Ներսէս վարդապետի, առոտս տիեզերալոյս և քաջ ըարունապետի Թովմայ վարդապետի, ի խնդրոյ սրբամիտ և կուսակրան քահանային Մէլիսեղի:

բ

Խմբագրող՝ Թովմայ Մեծոփեցի

Արդ, ես մեղապարտս ի ծնունդն եկեղեցոյ Թովմայ պիտականուն վարդապետ, ի Քաջբերունեաց գաւառէ, ի սուրբ ուխտն Մեծոփայ, ի կարգէ աշակերտաց մեծ վարդապետացն Սարգսի և Վարդանայ // և Գրիգորի Տաքեացոյն, սրբագրեցի զգիրս հրեշտակաց աղոթից ինն ժամու, որ կատարի ի դէմ երրորդութեանն, ի փառս Քրիստոսի աստուծոյ մերոյ*:

* Ձեռագիրն ու հիշատակարաններն ընդօրինակված են ժէ. դարում:

542

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երևան 4941

Գրիշ՝ Կարապետ

286ա Գրեցաւ սուրբ Աւետարանս թվականիս Հայոց ՊՂԲ. (1443)...
 Արդ, ի վերջին աւուրս և երեկոյացեալ ժամանակիս, տեսեալ զսորս
 զմեծութիւնս երջանիկ ոմն և աստուածային ձրիքն բարդաւաճեալ պատ-
 ոական և նաղելի հաւատարիմ և աստուածային արհնութեանց արժա-
 նաւոր խոջայ Մէլֆոնն, և ցանկացաւ այսմ աստուածային և փարթամ
 գանձիս, և ստացաւ զսա յիշատակ բարի հոգոյ իւրոյ, և ծնողաց իւրոյ՝
 պարոն Ստեփանոսին, և մաւրն Բուլղան-Խաթունին, և եղբարն իւր խո-
 ջայ Խուլայղատին, ողորմելի մահուամբ և երիտասարդ հասակաւ փոխե-
 ցաւ առ Քրիստոս և եղև սուգ անմխիթար ծնաւորն իւրոյ և այլ ամենայն
 ազգականացն:

Արդ, աղաչեմք զամենեանս, որք հանդիպիք սմա տեսութեամբ կամ
 կարգալով և լսելով և կամ արիւնակ ղնելով, չիշեցէք ի մաքրափայլ յա-
 զաթս ձեր զվերջին ստացող սուրբ Աւետարանիս զխոջայ Մէլֆոնն, և
 զծնաւորն իւր զՍտեփանոս և զԲուլղան, և զհանգուցեալ եղբարն զԽու-
 ղա/ղաղն, և զմեծ պապն զՔրիստոսաւորուն, և զՓաշամէլէֆ, և զայլ
 286բ ամենայն ազգականսն՝ զկենդանիսն և զհանգուցեալսն ի Քրիստոս...

287ա Զձեզ աղաչեմ զամենեանս
 Որ հանդիպիք սմա տեսամբ,
 Զտէր սորա յիշել անուամբ
 Յաղաթս ձեր սուրբ մաքրական,
 Զխոջայ Մէլֆոնն՝ այր ցանկալի,
 Եւ զծնողքն իւր ընտրելի,
 Որք են բարիք և զովելի,
 Եւ ողորմածք յամենայնի,
 Սոքա սիրեն զեկեղեցի,
 Պատիւ առնեն քահանայի.
 Վեհ մարգարէն մեծն Եսայի
 Սոցա տացէ շատ երանի,
 Թէ՛ Երանի որ ունիցի
 Զաւակ ի նոր եկեղեցի:
 Ի գալստեան աւուր մեծի,
 Յորժամ աշխարհս կատարի
 Սոքա լսեն զերանելի
 Զայն արհնութեան և զհրճուալի.
 287բ Հանդերձ ծնողաւքն իւրեանց բարի,
 Ազգատոհմաւքն յամենայնի:
 Յիշողքդ զնոսա մի[շա] ի բարի.
 Ասել Խուլայղատին տէր ողորմի,
 Փոխարինացդ որ դուք !!!

Միով բանիւ անձանձրալի.
 Յանճար գանձուցն ձեզ բաշխի,
 Յամենառատ պարգաւտով,
 Նա և ինձ մեղապարտի
 Գծագրող Կարապետի,
 Որ սակաւ գիրս գրեցի,
 Եւ ծնողացն իմ ըստ մարմնի,
 Զնոսա չիշել ի յաղաթի,
 Ասել նոցա տէր ողորմի...

543

Մ Ա Ն Ր Ո Ի Ս Մ Ո Ի Ն Ք

Երուսաղէմ 3420

Գրիշ՝ Յոնանէւ
 վայր՝ Յովս գիւղ

440 ...Արդ, գրեցաւ եղանակաւոր տառս, որ կոչի Մանրուսումն ի գեղս, որ
 կոչի Յովս* ի դրան սուրբ երրորդութեանն և ի թվականութեան Հայկա-
 զան տոհմի ՊՂԲ. (1443), ձեռամբ անարհեստ և փծուն գրչի Յոնանէւսի !!!

544

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երևան 7734

Հետ. զնոզ՝ Թաղէու

355բ Արդ, ես յետինս ի յամենայնի՝ ստացող սուրբ Աւետարանիս Թաղէու.
 որ ի բազում ժամանակաց սայ ի ձեռս այլոց <էր> անկեալ էր ու մեր հայ-
 րական յիշատակ էր: Մեր այլ զմեր հոգոյ բաժին զամէն խարջեցաք, զմեր
 հայրական յիշատակն՝ Աւետարանս առաք բազում աշխատութեան յիշա-
 տակ կրկին մեզ, և ծնողաց մերոց՝ հար իմոյ Կարապետին և մաւր իմ
 Թաւվերէժ-Մելիֆին, և հարեղբարն Վարդան, որ մականուն ձալիկ կո-
 շեցեալ, և եղբարն Պալիկին, և հարնբուրոյ իմ Սուրաբին, և քովերաց իմ
 Ասլ-Մելիֆին և Սաւա-Մելիֆին և Ագիգ-Մելիֆին, և կենակցին իմ Իկրիշին,
 և զաւակին իմ Առաքելին, և զստերն իմ Բեկիխաթունին, և հարսին իմ
 Թաւվերէժ-Մելիֆին, և զաւակաց սորայ՝ Հայրապետին և Բէկլարին և Սու-
 րաք-Խաթունին, և ամենայն արեան մերձաւորաց մերոց: Եւ յիշողացդ և
 յիշելոցն առհասարակ ողորմեսցի տէր աստուած, ամէն:
 Ընդ նմին չիշեցէք և զհայրազատ եղբայրն իմ Անոշ, որ փոխեցեալն
 է առ Քրիստոս: Թվիս Հայոց ՊՂԳ. (1444):
 Աստուած ողորմի Գալուստին, որ բազում աշխատանք քաշեց հետ
 սուրբ Աւետարանիս:

* Քննված է, վերծանութիւնը կասկածելի է:

545

Ճ Ա Շ Ո Յ

Բ. Կիւլէսերեան, Յուցակ Անկիւրիոյ, 308, սյուն. 1296

Ստացող՝ Թովմա Մեծոփեցի
վայր՝ Մեծոփայ վանք

ա

479բ Արդ, յերեսս անկեալ պաղատիմ քրիստոսասէր քահանայիցդ և աստուածապատիւ պաշտանէիցդ, որք կարգայք կամ ընթեռնութիւն մեծի և ի հրաշափառ տանիս, յիշեսչիք ի սուրբ և ի մարութի յաղօթս ձեր զստացաւլ աստուածային կտակիս՝ զմեղապարտս ի մանկունս եկեղեցոյ՝ զառաջնորդս սուտ՝ աստուածաբնակ անապատիս Աստուածածնի, որ այժմ Մեծոփայ վանք վերածայնի՝ զվարդապետս Թովմա*, և զորդեակս իմ զՅովհաննէս եպիսկոպոս, և զաստուածապաշտ ծնաւորն մեր՝ զՍտեփանոս և զՍիմէոն քահանայն, և զամենայն արեան մերձաւորսն մեր, և աստուած-ողորմի ասացէք մեզ, և Քրիստոս աստուած ձեզ ողորմեսցի և տացէ ձեզ թողութիւն մեղաց և քաւութիւն յանցանաց, ամէն:

Բ

619բ Քրիստոս, որդի աստուծոյ, անարատ ծնողի քո բարեխաւսութեամբ և ամենայն ընտրելոցն քոց, զցաւղ շնորհաց ողորմութեան քոյ ցաւղեալ ի յոգի և մարմին ստացողի գրոցս՝ Յովհաննէս արհեպիսկոպոսին, և ծնողաց նորին՝ Սիմէոն քահանային և Մերեթին:

546

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ԿԱԹՈՂԻԿԵԱՏ ԹՂԹՈՅՆ ՍԱՐԳՍԻ ԾՆՈՐՀԱԼԻՈՅ

Երևան 6120

ա

Ոմն՝ Ոհանէս

120ա Ձաղքատս կրկին կենօք զՈհանէս սպասաւոր բանի յաղօթս յիշել աղաչեմ:

Բ

Վերջին ստացող՝ Թովմա Մեծոփեցի

120բ Ընդ առաջին աշխատողացն և զվերջին ստացողս զպիտականուն վարդապետս Թովմա աղաչեմ յիշել ի տէր հանգերձ ծնողաւք կրկնակի, և ամենայն արեան մերձաւորաւք, և Քրիստոս որդին աստուծոյ զձեզ յիշէ իւր միւս անգամ զալլրստեանն, ամէն:

* Թովմա Մեծոփեցին վախճանվել է 1446 թվականին, ուստի նրա այս և հաջորդ հիշատակարանները գրված պետք է լինեն ամենաուշը այդ թվականին:

547

Ժ Ո Ղ Ո Վ Ա Մ Ո Ւ

Երևան 744

Գրիշ՝ Մկրտիչ վարդապետ
վայր՝ Մեծոփայ վանք

ա

256ա Արդ՝ ես ունայնս ի բարեաց և լցեալս ի շարեաց Մկրտիչ սուտա-
||նուն վարդապետս ցանկացեալ եղէ աստուածաին գանձիս և անդին մարգարտիս, և մեծաւ տենչմամբ և եռափափակ սիրով խնդրեցի ի վեհագոյն պետէն իմմէ և ի բարունապետէն Փումայի, որ փայլէ ի յաւորս մեր իբրև արեգակն ի մեջարէի յաղզս Հայոց, ի յերկիրս Քաջբերունի՝ ի հրաշափառ սուրբ ուխտս Մեծոփայ: Որ և սա նորոգեաց զաղօթիս, որ էր ձեքեալ և եղծեալ ի սղալագիր գրչաց և անմիտ արանց, զոր հոգ յանձին տարեալ ըստ ռրում իմաստութեամբ և տեւալ շնորհացն և յաւթընդա-կութեամբ հոգոյն սրբոյն կատարեաց՝ զսղալն ուղղելով և զաւելորդն բառնալով և զպակասն լնլով. և եթող գանձ անկողոպտելի և յիշատակ բարի ի սուրբ եկեղեցի, յորոյ յիշատակն արհնութեամբ եղիցի:

257ա Չոր և ես ան||պիտանս բաղում անգամ աղաչեցի, զի մատամբ իւրով գրեսցէ: Եւ վասն բնածին բարուցն իւր, զոր պարգեւեալ էր հոգին աստուած, ձեռն ի գործ արկեալ և վասն անկ յարմար նիւթոյն ոչ յաջողեցաւ՝ ետ գրել ձեռնասուն աշակերտին իւրոյ՝ հոմանուն Փումայի*:

Բ

27ա Քրիստոս աստուած... ողորմեա ստացողի սուրբ գրոցս՝ Յովհաննէս արհեպիսկոպոսի, և ծնաւորաց իւրոց՝ հանգուցելոցն ի Քրիստոս Սիմէոն քահանային և Մերեթին, և ամենայն արեան մերձաւորաց իւրոց, ամէն:
Այլ և երջանիկ հարս մերոյ՝ Թովմա վարդապետին, և եղբարց իւրոց պարոն Գորգի-Մելիֆին, և Յովհաննէս քահանային, Յովանիսին, Ռստակիսին, Ամիր-Մելիֆին և Սօլթանշին, և աստուած ձեզ**:

548

Ճ Ա Շ Ո Յ

Ղ. Ալիշան «Հայապատում», Բ, էջ 575²

Գրիշ՝ Միևս
վայր՝ Արապկերոյ երկիր, Փրկչի վանք

Որք աստուծոյ և աստուածայնոցն են ցանկացողք և հետևողք, և յառ ի նմանէ աստուածաբաշխ իմաստիցն ճաշակեալք, յամենայն աշխար-

* Ձեռագիրը ժողովածու է, ընդօրինակված 1638 թվականին, Յովհաննէս քահանայի կողմից: Նա, բարբախտաբար, մեջ է բերել նաև նախագաղափար օրինակի այս հիշատակարանը, որն անթվական է, բայց գրված է Թովմա Մեծոփեցու կենդանության օրոք, ուստի 1446 թվականից առաջ:

** Կան ևս 3 փոքր հիշատակագրություններ:

հազրօս խաբէպատիր հոգոց բարեաւ մնալ ասացեալք. որպէս և ամենայն դասք սրբազանիցն ընտրեալք սուրբք, որք զաշխարհ և զամենայն ինչ որ յաշխարհիս առ ոչինչ համարեցան յաշս իրեանց, այլ միշտ զվերինն խորհելով՝ ուր Քրիստոս նստի ընդ աջմէ հօր... Որոց և նմանող, ընթացող և հետևող, տինա յաւէտ մի ի նոցանէ՝ տեսաննմք այսաւր զպատուեալս յաստուածայինսն զներալրապէս և ի մարդկայինս արժանապէս՝ զիսկապէս հետևողս աստուծոյ և աստուածայնոցն, զառաւելեալս յամենայն առաքինական և ի սրբազնական վարս, վեհագոյն գտեալ ամենայն համացեղից եղբարց՝ տէր Կարապետ կաթողիկոս ամենայն Հայոց: Որ և փառաց արժանաւոր գտեալ և անուն բարի ստացեալ և զործս հրաշազանս կատարեալ, որով աստուած հայր փառաւորեալ, և զթագն արքայական սուրբ արքիպատրչին մերոյ ի զլուսն եղեալ և հրաշալի պատուով պսակեալ, և յաջորդ սուրբ Լուսաւորչին յաթոռ հաստատեալ, և վերստին կրկին նորոգեալ զաթոռ մայրաքաղաքիս Կիլիկիոյ. և զհետ հետոց նախնեացն ընթացեալ, մաքրազարդ այցելուս և պատրիարք առաքելաշնորհ սուրբ աթոռոյս, հաստատեալ ի յաստուածաբնակ սուրբ ուխտս տէր Պաւղոսի, որ կայ ի հարաւակողմն քաղաքիս Սսոյ, ընդ հովանեաւ Վանկոյ սուրբ նշանիս, և սուրբ աշոյն Գրիգորի մեր լուսաւորչին, և մարն տիրամար Աստուածածնին՝ Աննայի, յորոյ անուն կառուցեալ կայ եկեղեցի: Զոր նախնեացն հետևող գտեալ մեծ պատրիարք տէր Կարապետ, հանձարեղ և կորովամիտ, քաջ հետոր և վարդապետ աստուածաբան, անտարակոյս զիտող և խոհեմ, մեկնաւղ հին և նոր աստուածաշունչ կտակարանաց, մանաւանդ առնող և ուսուցանող, տեսուն իւրում նմանելով և զարծաթն ի հոգեոր սեղանս արկանելով: Սա աստուածաբեալ այրս՝ տէր Կարապետ կաթողիկոս՝ ի վերայ իւր անբաւ բարեացն և անմոռանալի յիշատակացն, մանաւանդ տանն աստուծոյ և նորին սպասուցն զարդարմանց, ստացաւ զսուրբ մատեանս աստուածային, որ Տարեգիրք կոչի յիշատակ իւր, և ծնողաց իւրոց, և եղբօրն պարոն Առաքելին, և եղբարորդոյն տէր Գրիգորին, և ամենայն արեան մերձաւորաց իւրոց:

Արդ, այս երջանիկ հայրապետ տէր Կարապետ կաթողիկոս՝ եկեալ ի Քօխարոյ և վերստին հաստատեաց զսուրբ աթոռս Լուսաւորչին ի մայրաքաղաքս Կիլիկիոյ, զոր Ե (5) ամ խափանեալ մնաց վասն անյայտ լինելոյ սուրբ Աջին մերոյ լուսաւորչին. և յետոյ գտեալ նորոգեաց զսուրբ աթոռս. և ելեալ զնաց յԵրուսաղէմ, և երկրպագեաց սուրբ տեղեաց տնօրինականացն Քրիստոսի, և տեսեալ զամենայն պակասութիւն Հայոց վանացն սրբոյն Յակոբայ, զի յայնմ ժամանակի եկեղեցին Հայոց սուրբ Յակոբ ի ներքե պարտուց անկեալ կայր, և խաշ և աւետարան և շուրջառ ի ձեռս այլազանաց յաւանդ կային: Եւ անտի ելեալ տէր Կարապետ կաթողիկոսն զնացեալ էջ յեզրպտոս՝ առ սուլտան Տանիրն, և մեծաբեալ պատուեցաւ ի նմանէ. և առեալ խիլայս մեծագինս և պարգևս մեծամեծս, որպէս օրէն է թագաւորաց՝ տալ պարգևս մեծամեծաց ըստ արժանեացն: Եւ եկեալ կրկին յԵրուսաղէմ, և ազատեաց զեկեղեցին ի պարտուց, և զսրբութիւնսն ի յանարինաց: Եւ անտի եկեալ սեփականեաց զսուրբ աթոռս Կիլիկեցոց, ի սուրբ ուխտս տէր Պաւղոսի, զոր տէր աստուած վայելել տացէ՝ նմա զաթոռ և զաստուածաշունչ զիրքս, և անշինչ յիշատակ պահեցէ նմա, և

ծնողաց իւրոց, և եղբարցն պարոն Առաքելին, և եղբարորդոյն տէր Գրիգորին, ամէն:

Արդ, գրեցաւ սուրբ մատեանս աստուածային ձեռամբ գրչի Մինաս սարկաւազի, ի յերկիրն Արապկեւոյ, ի մեծ հռչակաւոր ուխտն Փրկչին, զոր տէր ի կերպարանս երևեալ եղին եղջենաւորի Ապլակիղոսի, և խաշ սառնանման ի յեղջիւրսն. և ելեալ ձայն ի խաշէն առ Ապլակիտոս և ասէ. Զի հալածեա զիս: Եւ նա ի տեսլէնէն զարհուրեալ դարձաւ ի տուն իւր, հաւատաց ի Քրիստոս, և մկրտեցաւ ամենայն տամբ իւրով, և անուանեցաւ Ստաթէոս, և շինեաց զտեղին վանս հռչակաւորս և անուանեաց զտեղին Փրկչին վանք: Զոր յանդ ելեալ աւարտեցաւ սուրբ զիրքս ձեռամբ յոգնամեղ և տարտամ ոգոյ Մինաս սարկաւազի ի թրականութեան հայկազեան տումարի ՊՂԵ. (1446) ամի, ի հայրապետութեան Կիլիկեցոց տէր Կարապետի, և ի թագաւորութեանն Եզրպտոսի սուլթան Տանիրի՝ ազգին մահմեդականի...:

Այլ և յիշեալիք ի Քրիստոս զՄինաս սարկաւազ զծող գրոցս, և զծնաւորսն իւր զՍուլտան և զԽեւ-Խաթան, և զեղբարսն զՆուրադին, և զՅովանէս, զՅոնանէս, և զՇահխարն, և զբոյրն Թանկազիզ, և զամենայն արեան մերձաւորսն, ամէն:

Արդ, ես Գրիգոր եպիսկոպոս Հասրնէֆոյ ետու գրել զզիրքս քրեւորդոյն իմոյ Մինաս սարկաւազին, և ծաղկեցի և կապեցի ձեռամբ իմով, և ետու տէր Կարապետ կաթողիկոսին*:

549

Մ Ա Շ Տ Ո Յ

Կոպենհագեն, Յ. Մակեր, Յուցակ, 87, էջ 178

Գրիչ՝ Առաքել

187թ

...Արդ, գրեցաւ հայր Մաշթ[ոց]ս ձեռամբ յոգնամեղ և անար[հ]եատ գրչի Առաքել անուն իրիցու Ի թվ. ՊՂԵ. (1446), ի խնդրո Յանազէս քահանային, որ և ստացաւ ի հալալ արդեանց իւրոց:

550

Ճ Ա Շ Ո Յ

Բ. Կիլիկեան, Յուցակ Անկիւրիոյ, 164, սյուն. 821—822

Ա մասի գրիչ՝ Թորոս Նուսադէմացի վայր՝ Նիկիտայ

ա

296ա

Ո՞վ պատուական քահանայք և քրիստոսաւեր ժողովուրդք, որ լսող լինիք և ընթերցող աստուածաշունչ տառիս, յերեսս անկեալ աղաչեմ զձեզ

* Այս հիշատակարանը քաղված է Զմմասի վանքի մի ձեռագրից (Անտոնյան հավաքածու N 6), որն այժմ քաջակալում է Վանքի արխիվում (Անտոնյան գիվան, տուփ 168) պահվում է ձեռագրի նկարագրութունը, որ կատարել է Հ. Բ. Չատուրյանը: Այդ նկարագրութունից ենք քաղում հիշատակարանի վերջին 3 տարբերութունները, ինչպես նաև սրբագրում ենք Ալիշանի հրատարակութունը: Նույն այս հիշատակարանի հապճեպ կատարված համառոտութունը, քաղելով Մ. Տեր-Մովսիսյանի ձեռագիր Յուցակից, տպագրել ենք սույն ժողովածուի Ա. մասում (էջ 603, հիշատակարան N 679):

յիշել մինչ անորոշման զմեզաբ մեռեալ ոգիս և զանարժանս Քորոս սուտանուն եպիսկոպոս Երուսաղէմացիս, և զծնողսն իմ՝ զհայրն իմ Ար- Բահամ, և զհարաբեռն իմ Խէրխարուն, և զամենայն արեան մերձաւորս իմ: Նա և զստացող գրոցս զՍտեփանոս պատուելի սրբասնեալ քահա- նայն, և զծնողսն իւր, և զամենայն ազգատոհմն իւր, որ եա զայսչափ տետրերս գրել մեզ աստուածապահ քաղաքս Նիկիտայ: Եւ աստուած, որ առատն է և ողորմած ձեզ՝ յիշողացդ և մեզ՝ յիշելոցս առհասարակ ողոր- մեսցի յիւր միտանգամ գալստեանն, ամէն:

Ի թուիս ՊՂԶ. (1447), մայիս Ժէ. (17):

Բ

372բ Զայս հրաշափառ մեծ պատերիս
Եւ յուսաւոր մեծ հանդիսիս,
Թէ երանի, որ հանդիպիս
Այս զեղազարդ բուրաստանիս՝
Աստուածաշունչ սրբոյ տառիս,
Հոգւով յիշեալ դու զեղիկիս,
Մրտաւք ասա զտէր-ողորմիս՝
ԶՔորոս զրժող այսրմ տառիս,
Եւ զծրնաւսն իմ, և զնախնիս.
Եւ ստացողի սուրբ մատենիս՝
Ստեփաննոսի քահանայիս,
Զի և դու յիշեալ լինիս
Ի յուսապայսն և յապանիս՝
Զերանաւէտ ձայնն լրսես
Ի արքայութեան ժառանգ լինիս, ամէն:

Գ

462ա Զաշխատող այս մատենիս զՔորոս քաղմամեղ եպիսկոպոս Երուսա- ղէմացիս և զծնողսն իմ, նա և զստացող զՍտեփաննոս քահանայն և զծնողսն իւր աղաչեմ յիշել:

551

Գ Ա Ն Ձ Ա Ր Ա Ն

Բ. Կիւլէտերեան, Յուցակ Անկիւրիոյ 316, սյուն. 1332

539ա ...Ի յութ ձ. և Ղ. և Ձ. թուականութեանս Հայոց (1447) գրեցաւ սու Աղաչեմ յիշել ի բարի զեղիկելի գծողիկս, և աստուած յիշողացդ ողորմես- ցի, ամէն:

Յիշատակ է սուրբ գանձս ի սուրբ Քառասու[ն]ք յեկեղեցոյս. յիշա- տակ է համարէն ժողովրդեանս:

* Նոր բան չավելացնող հիշատակագրութիւններ կան նաև ձեռագրի մի շարք այլ էջերում:

552

Ճ Ա Շ Ո Յ

Գիւան Անտոնեան վանոց, տուփ 168

Վաճառող՝ Ստեփանոս Սրացի վայր՝ Անկուրիայ

... Ընդ որում ցանկալի և պատուական, դիրամիտ և հեզահոգի այրս այս պարոն Աստուածատուրն եռափափաք սիրով գնեաց զմատենանս աս- տուծային, որ Տարեգիրք կոչի ԻԸ. (28) Ֆլի. (Ֆլորի), եզ գանձ անկո- ղոպանելի և յիշատակ անջնջելի ի սուրբ կաթուղիկէ և առաքելական եկե- ղեցի սուրբ Քառասունք, յիշատակ իւր և ծնողաց իւրոց: Ո՛վ սուրբ հարք և եղբարք, յիշեսցիք ի մաքրափայլ աղաւթս ձեր զբարեմիտ զպարոն Աստուածատուրն, և զհանգուցեալ ժերունի հայրն իւր Սիմէովն զմակա- նուն Սարբլմիշն, և զմայրն իւր զՃիհան-Մէլիքն, զհարբուրն իւր զԿիրա- Խա[ր]ուն, զքոյրն իւր զՍառա-Խարուն, զեղբայրն իւր զպարոն Գրի- գորն և զԱւիթան, և զքոյրն իւր Մեծխարուն, յիշեսցիք և զկենակիցն իմ զԽասերն, զգուստր իւր զՔամալ-Խարուն, զորդիքն իւր զԿնցունն և զԱւ- լանն, և զամենայն արեան մերձաւորքն իւր: Քրիստոս որդին աստուծոյ, որ առատն է ի տուրս պարգևեացն փոխանակ սորա երկնից սուրբ ար- քայութեան անթառամ պսակին, անտրտում ուրախութեան, երանաւէտ ձայնին արժանի արասցէ զպարոն Աստուածատուրն, և զծնողս իւր, և զամենայն արեան մերձաւորս իւր, լսել տա, որ ասէ Սառայ բարի և հա- ւատարիմ, որով ի սակաւուտ հաւատարիմ եղեր՝ ի վերս բազմաց կու- ցուցի զբեղ, և թէ եկայք արհնեալք հար իմոյ, ժառանգեցէք պատրաս- տեալ ձեզ արքայութիւնն:

Այլ և սպասաւորք և ընթերցողք ամենայն աստուածաշունչ սուրբ գրոց, որ կայք ի սպասաւորութիւն սուրբ Քառասնիցն՝ խնամս տանելով և հոգարարձութեամբ, դաստառակով ձեռս արկանելով, ընթերցիք և զփո- խարենն խնամարկութեանն ընկալցիք յամենառատ պարգևողէն զերկ- նային սուրբ պսակն, զոր պատրաստեալ է սրբոց իւրոց: Եւ թէ ոք յան- գրդեացի աներկեղարար ընդ վայր ձեռս արկցէ, կամ ի ձեռս անմիտ տղա- յոց տացէ, զնորին հակառակն ընկալցի: Եւ մի ոք յեղբարց պարոն Աս- տուածատուրին, կամ ի քեոց, կամ յորդոց, կամ ի թոռանց, կամ յազգակա- նաց մի իշխեսցէ տիրել՝ վաճառելով, կամ գրավկանելով, կամ ումեմն բաշ- խելով, և մի ոք յեպիսկոպոսաց, կամ ի քահանայից, և այնպէս ի միտ ածողքն, և խորհրդաւորքն ի սրբոց հայրապետացն՝ յառաքելոցն և ի մարգարէից պատիժս կրեսցէ, ընդ յանիծիւք և ի ներքոյ բանադրանաց եղլցի մինչև յևսա դարձուացէ, սպա դարձակումն առցէ:

Ես Անկուրիացի Աստուածատուրս Սարբլմիշի որդին, որ զնեցի զտա- րեգիրքս ի Պուրսա ի Ստեփանոս իրիցէ, ի վարգան իրիցու փեսայէն, ԻԸ. (28) Ֆլի. (Ֆլորի), և տուի յԱնկուրիա՝ ի սուրբ Քառասունք, ի յիշա- տակ ինձ, և ծնողաց իմոց, և ամենայն արեան մերձաւորաց իմոց:

Գրեցաւ յիշատակարանս ի թվականութեանս Հայոց ՊՂԶ. (1447), ի յուլիս ԻԸ. (28), ի ժամանակս քաջ հովապետին մերոյ տէր Յովակիմայ. որ է այսաւր վերատեսուչ նահանգիս Պու[ր]սայու և Կոստանդինուպոլսի:

և սահմանեալ վիճակիս իւրոյ, և է այր իմաստուն և հանճարեղ, քննող և պատճող հին և նոր կտակարանացն ամենայն աստուածաշունչ սուրբ գրոց, որ և տէր աստուած բարի հովիւ պահեսցէ զսա ի վերայ վիճակին իւրոյ, տեսուչ և խրատատու մինչև ի կէտ կոչման իւրոյ. և յետ աստեացրս ելաննելոյ ընդ սրբոց հայրապետացն դասակից, մասնակից և պաւ- [կա]կից արասցէ:

Արդ, աղաչեմ դամենեսեան որք հանդիպիք սմա կարդալով կամ աւրինակելով, յիշեսցիք ի մաքրափայլ աղաթս ձեր զվերոյգրեալսն զպարուն Աստուածատուրն, և զծնաւղսն իւր, և զամենայն արեան մերձատրս իւր: Յիշեսցիք և զիս՝ զանարժանս և զանպիտանս և զմեղաւք լցեալ զբրիս զՍտեփանոս էրէց Սրսցիս, որ զգիրքս ծախեցի և զյիշատակարանս գրեցի, յիշեսցիք զհայրն իմ՝ զհանգուցեալն առ Քրիստոս զԹոռոս քահանայն, և զմայրն իմ Աննա, և Քրիստոս յիշողացող և յիշեցելոցդ ողորմեսցի իւր միասնգամ զալրստեանն, ամէն:

Յիշել աղաչեմ զԿիրակոս պատուելի քահանայն՝ զաւաքերէցն Անկուրիոյ՝ զհովող սուրբ Քառասնից եկեղեցոյս, և զհայրն իւր զԱստուածատուր քահանայն, և զեղբայրն զմզտեցի Մաւկոսն, և զորդին իւր զՍաւրգիս սարկաւազն, և զամենայն արեան մերձատրս իւր, և Քրիստոս աստուած զձեզ յիշէ յիւր սուրբ արքայութեանն, ամէն:

553

Յ Ա Յ Ս Մ Ա Ի Ո Ի Բ Ք

(Տէր Կիրակոսի խմբագրութեամբ)

Նրուաղէմ 1822

Կաղմող՝ Յոնանէս

Կազմեցաւ Այսմատուրքս [լե]անակողման վանացն և Յովհաննու Մկրտչին, ձեռամբ Յոնանէս սուտ անուամբ արեղայի, ի թվ. ՊՂԷ. (1448):

Արդ, աղաչեմ դամենեսեան որք հանդիպիք սմա յիշեցէք ի Քրիստոս զՅոնանէս ար[եղայ] և զԿիրակոս միայնակեաց, և զտրապիղոնցի մայրն, որ ազնական եղան, և աստուած զձեզ յիշէ յիւր արքայութիւնն, ամէն:

554

ԱՌԾՄՈՒՆՔ ԱՐՏԱՔՆՈՅ ԳՐԻԳՈՐԻ ՏԱԹԵՒԱՅԻՈՅ

Նրուաղէմ 1584

Գրիչ՝ Յոնանէս

վայր՝ Կաֆալ

151բ Ի թուականութեանս Հայոց ութհարիւրերորդի յիսներորդի քառասներորդի եւթներորդի (1448), ի հայրապետութեան տեան Գրիգորի, զոր նոր երեւալ արեգակն յԱրեւելս, որ զխախտեալ աթոռն և պսակեալն մայր եկեղեցոյն սուրբ էջմիածինն վերըստին հաստատեաց ի վերին խնամոցն, և յառաջին պատրիարք նստաւ ի Վաղարշապատ՝ կաթողիկոս ամենայն Հայոց, և եպիսկոպոսութեանն տէր Մաղափիայի, և ի աթոռակալութեանն տէր Թովմա՝ բարունապետի, և ի ներակութեանն տէր Մաւրիթոսի և Ստեփանոս կրօնատրին...

152ա Արդ, գրեցաւ սա ի յաշխարհս Հոնաց, ի մայրաքաղաքս ի Կաֆայս, ընդ հովանեաւ սրբոյ Երրորդութեանն, և ի առոսս սրբոյն Մինասայ արագահասին, որ ետ կարողութիւն տկարիս և ախմար գրչիս ի հասանել ի գրաւ Լուծմանցս արտաքին իմաստիցս, զոր բազում ջանիւ և աշխատութեամբ բացատրեալ ի վարժումն մանկանց եկեղեցոյ մեծ բարունապետին և կրկին լուսաւորչին Հոսոց Գրիգորի հոնորի, ձեռամբ Յոնանէս կրանաւորի նորուսումն գրչի, զոր ետ ինձ գրել հեղահոգի և սրբասէր Կիրեղ գրոց աշակերտն, ի վայելումն իւր, և յիշատակ հոգոյ իւրում և համշիրակ եղբարն իմոյ Գրիգոր գրոց աշակերտի, և ամենայն արեան մերձատրաց մերոց:

Նաև զվարժապետն իմ զԹովմայ բարունապետն, որ բազում ջանիւ աշխատեցաւ ընդ մեզ և զարինակս շնորհեաց, աղաչեմ յիշել ի տէր սրտի մտաւր: Եւ զիս՝ ծովացեալս մեղօք և զոչս արժանս յիշմամբ Կիրեղ կարաւոս բանի, որ հոգով բաղձանաւք սիրեցի և ետու գրել զիմաստքս վարժապետաց ի ըսբազումն ինձ և ի վայելս բանասիրաց անձանց՝ և ի պատճառս յիշման մեղուցելոյս միով տէր ողորմայիւ: Նաև մեր ծնողացն թողութիւն յանցանաց հայցել, և զերթսանոր զեղբայրն իմ զՅոնանէս գրոց աշակերտն, և զիս զՅոնանէս զծողս աղաչեմ յիշել ի տէր: Նա, որ առաան է ի տուրս ձեզ՝ յիշողացող և մեզ՝ յիշեցելոցս, առհասարակ, ողորմեսցի, ամէն Թ. ամէն**:

555

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Յ. Քոսեան, Ցուցակ Արժնեան վարժարանի, ՀԱ, 1961, սյուն. 115

Ստացող՝ Թովսան

30բ Զվերջին ստացող սուրբ Աւետարանիս զԹովսան և զիւր որդիքն՝ զԱնդրիաս էրէցն, զԴուրզն, զՍլեման, զՏօնապետն, զԱռաքելն, և զկենակիցն իւր զԹովմէն, և զայլ արեան մերձատրք յիշեցէք ի Քրիստոս, որ ստաց[ա] ի հալալ արդեանց իմոց, ի յիշատակ ինձ և ծնաւղաց իմոց: Ի թվին Հայոց ՊՂԷ. (1448): Որ կարդայք յիշեցէք ի Քրիստոս և աստուած զձեզ յիշէ, ամէն:

556

ՄԱՇՏՈՅ ԶԵՌՆԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Արմաշ 207, Յ. Թօփեան, Ցուցակ, էջ 397

Գրիչ՝ Ստեփանոս Երէց Սրսցի վայր՝ Պուրսա

175բ Փառք ... գրեցաւ Գիրք ձեռնագրութեանս ի քաղաքիս Պուրսա կոչեցեալ, ի թվ. Հայոց ՊՂԷ. (1449), ի մարտի ԺԹ. (19), ի խնդրոյ սրբա-

* Մի տող քերված է:
** Այս հիշատակարանից երեք տող, քաղելով Մ. Տեր-Մովսիսյանի Ցուցակից, հրատարակել ենք սույն ժողովածուի Ա. մասում (էջ 621, հիշատակարան N 73):

սընեալ և պատուական... համշիրակ եղբար մերոյ առաքելաշնորհ եպիսկոպոսին տէր Մելիքսէթի, ի վայելումն... անձին իւրոյ և ի յիշատակ իւր և ծնողաց իւրոց: Ընդ նմին յիշեալիք և զիս... զեախնս ի գրչաց... զՍտեփաննոս երէց Սըսցիս, և զպատուական հայրն իմ զՓարոս քահանայ... Սղալանաց և անարհեստութեան գրիս անմեղադիր կացիր, զի կար մեր այսչափ է և ոչ այլ աւելի:

557

Գ Ա Ն Ձ Ա Ր Ա Ն

Երուսաղէմ 2149

Գրիչ՝ Քաղէոս վայր՝ Երուսաղէմ

527 Փառք ամենասուրբ երրորդութեանն՝ հար և որդոյ և հոգոյն սրբոյ, որ ետ կարողութիւն տկար անձին Քաղէոսի հասանել յուարա սորին, յամի ՊՂԸ. (1449) թվականիս մերում և փետրվար ԺԸ. (18): Եւ գրեցաւ սաչ ձեռամբ Քաղէոս կրանաւորի, որ մեծաւ տաժանմամբ և եռատարափ յաւժարութեամբ գծագրէցի զմարգարտաշար բանս իմաստուն... Եւ արդ գրեցաւ սաչ ի սուրբ աստուածակոխ քաղաքս յԵրուսաղէմ, ի վանս ընդ հովանեաւ սուրբ Փրկչիս: Արդ, աղաչեմ զամենեսեան, որք հանդիպիր 528 սմա տեսութեամբ կամ արինակեկելով, կամ այլ ինչ աւգտութեամբ իւրք, յիշեցէք ի միտս բարիս զՔաղէոս գրծողս, և զծնաւղսն, և զեղբարսն, այլև զհոգևոր եղբայրն մեր զՅովնանէն կրանաւոր և սրբամիտ քահանայ, որ աշխատեցաւ և կազմեաց զգիրքս...

558

Ճ Ա Շ Ո Յ

Երուսաղէմ 3230

ա

Գրիչ՝ Գրիգոր վայր՝ Էջմիածին-Քիւրական

914 Արդ, գրեցաւ սա ի գաւառս Այրարատեան, սկսումն սորա՝ ի սուրբ Էջմիածինն, և կատարում սորա ի Քիւրական, ընդ հովանեաւ սրբոյն Յովհաննու Մկրտչի, ձեռամբ ամենամեղ և թարմատար գրչի Գրիգորի. ի թվականութեանս Հայոց մեծին ՊՂԹ. (1450) ամի. վասն խնդրո վերոգրեալ գովելի և պարծանաց եղբոր մերո Պանիէլի, զի ստացաւ զսա ի յարդար արդեանց իւրոց, ի վայելումն անձին իւր, և յիշատակ ամենայն արիանառու մերձաւորաց իւրոց՝ հօրն Կարապետ քահանային, և մարն Համաւորին, և եղբարցն Առիստակի, Վրդանիսի, Յուսկանն, Գրիգորիսի, Ներսիսի, Սահակայ, Յակոբին, Աբրահամուն, Մելիտանին, և քեռն մեր Սաղազին, և ծնողաց նորին՝ հօրն Սամուէլին և մարն Միքայիսբունին, և որդոց նորին Մելիտանին և Սարխոյին, և հոգևոր որդոց մերո Տիբատու արեղայի և Ներսէս արեղայի, և բազմերախտ վարպետին՝ Եւեմիայի ձգնազգեաց կրանաւորի, և Յովանէս արեղայի, և հարեղբարցն Ամրիա-

րին և Գուլիարին, և որդոց նոցին Հէրաղեղին և Ամրիարին, և այլ երախտաւորացն՝ Ամիրին, և ամենայն արեան մերձաւորացն՝ կենդանեաց և հանգուցելոցն*:

Արդ, աղաչեմ զամենեսեան զհանդիպողդդ այսմ աստուածաշունչ տառիս յիշել սրտի մտաւր զվերոգրեալսդ, և ուղիղ մտօք աստուածողորմի սսել և աղօթիւք մեղաց թողութիւն խնդրել ի Քրիստոսէ աստուծոյ մերոյ: Ընդ նոսին և մեզ, ծնողաց մերոց և երախտաւորացն՝ կենդանեաց և հանգուցելոցն ի Քրիստոս: Սնուցողին իմօ տէր Սաէփանոսի արթուակալի սուրբ առաքելոյն Բարգուշիմէոսի, հօրն իմ Չարեասի, և մօրն իմ Վարդէպիկեա, և ուսուցչին իմօ Յովանէս կուսակրօն արեղայի՝ մականունն Չորիկ կոչեցեալ, և || ամենեցուն որք հոգաբարձութեամբ խնամք տարան մեզ և խրատեցին ի բարիս. ողորմութիւնն պարգևեացէ Քրիստոս աստուած ի միւսանգամ գալստեանն իւրում աղօթիւք ամենայն սրբոց և խնդրուածովք ձեր: Նա և յիշեցէք զյիշման արժանի զեղբայրս իմ ըստ հոգո զբաշ քարտուղարս զՅովանէս սրբասէր արեղայս. ծնաւորաւ իւրով և ամենայն արեան մերձաւորօքն, և զհոգևոր մայրն մեր՝ զԳուլշար, որ սպասաւորէր մեզ ի պէտս մարմնականս, զոր տէր աստուած յետ աստեացս ելանելո զանանց և անսպառ բարութիւնսն տացէ յիշողացդ և յիշեցելոցս, առհասարակ, կարգացողացդ և լսողացդ, ամէն:

Արդ և ինձ՝ անարժան ծառայի փցուն և անարհեստ, սղալ և տարտամ գրչի Գրիգորի տառապեալ ծերունո մասն ընդ ձեզ լիցի ի տէր, զի տկար անձամբ և հեծեմանօք սրտի գրեցի զսա ի գառն և ի պատուհասալից ծամանակիս, զի վասն բազում մեղաց իմօց երեք ամ տարածամ մահեղ և ի գաւառս Այրարատ, և ողբով և կոծով լի էր ամենայն երկիր և ամենայն մարդ, և ոչ ոք էր, որ հոգայր զմարմնականն և մնային մահու: Բազում տունք անմարդարնակ եղեն, և բազումք ապուշ մնացեալ լալով ան[ց]ուցանէին զաւուրս իրեանց, և բազումք յուսահատեալք անգործ մնային: Եւ մեք յերկեղէ ի զողման կայեաք տարտամ և տխուր կենօք, պանդուխտ և աւտար յայլ և յայլ տեղիս շրջէաք, վասն որո եկեալ զարեցաք ի Քիւրական, ընդ հովանեաւ սրբոյն Յովնանէու Մկրտչի, և սպասաւորաց սորա սրբասնեալ քահանայից՝ Ստեփանոս աւարիբրիցուն, և Մարտիրոս իրիցուն, և Մկրտիչ իրիցուն, զոր տէր աստուած ընդ սուրբ քահանայիցն զասակից և պսակակից արացէ իւրեանց ծնաւորօքն և ամենայն արեան մերձաւորաւր, ամէն:

Նա և զպարոն Բարաչանն սուրհնեացէ Քրիստոս աստուած և զկենակից նորա զՔամարն, և զքոյրն զեղիսաբէթն, զի բազում սէր ցուցին մեզ ի յօտարութեանս, այլ և զայլ գեղիս զտանուտեարքն ընդ ժողովոյն Եփեսոսի, և զկանայսն՝ ընդ կանանցն իւղաբերից, զմանկունսն՝ ընդ մանկանցն Բեզղէհէմի, և զամենեսեան առհասարակ արհնեացէ Քրիստոս աստուած աստ և ի հանդերձեալն, ամէն, եղիցի:

* Մի բանի տող գատարկ է թողնված, որոնց վրա, այլ ձեռագրով, գրված է. «Ընդ նոսին յիշեալիք և զտէր Յովանէս եպիսկոպոս Այսցիտայ և զՅակոբ արեղայն՝ զմիջնորդ սուրբ տառիս»: սպա՝ մի այլ ձեռագրով. «Եւ յետ այսմ բանիս յիշեալիք ի Քրիստոս զանարժան ծառայս ձեր՝ զյեանեալ Տառապետս»:

Գրեցաւ ձեռամբ մեղապարտի Գրիգորի, ի թվն. ՊՂԹ. (1450), ի կաթողիկոսութեան տեառն Գրիգորի, ի դանութեան Զինանշանի՝ որդոս Ոստփի:

F

Նուիրատու՝ Գանիել

916 Կաման աստուծոյ ես՝ պիտակս Գանիել վարդապետս, ետու իմ սրտի յաւժարութեամբ դայս անգին մարդարիտս, որ է Տարեգիրք ... Սեվանայ սուրբ առաքելոցն, որ է ի մէջ ծովուն, յերկիրն Գեղամայ, վասն զի շիրիմ ծնաւդացն իմոց անա են, ընդ հովանեաւ սուրբ Առաքելոցն: Արդ, ով որ դայս գիրքս խնամաւ պահէ ի սուրբ եկեղեցիքն՝ արհնին յաստուծոյ և ի սրբոց առաքելոցն, իսկ ով որ, որ ծախէ այլոց, կամ բաշխէ, կամ գրաւ դնէ, թէ յիմ յազգայականաց իցէ, թէ կամ յաւտարաց, մեր մեղացն և մեր ծնաւդաց պարտական լիցի...

559

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն
Երուսղէմ 3137

ա

Գրիշ՝ Միքայել

601 ... Եւ ես յեախնս բանասիրաց և տրուպս կարդաւորաց Միքայել սուտանուն բահանայս յի ... սկիզբն արարի սուրբ Աւետարանին ի թվականութեանս մեր Պ. և ՂԹ. (1450) ամին, ի հայրապետութեան տեառն Գրիգորի ընդհանուր Հայոց կաթողիկոսի, ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնի տաճարի և սրբոյն Ստեփանոսի կաթողիկէի: Գարձեալ կրկին անգամ յերես անկեալ ազալեմ զձեզ յիշեցէք ի բարին Քրիստոս զվերոյասացեալ ըստացաւդ Աւետարանին զԿարապետ բահանայն, և զհարեղբայրն իւր զՅովհաննէս, և զկողակիցն իւր, և զասակաց նոցին, և զուր և մեր մասն բարեաց ընկալցուք ի Քրիստոսէ աստուծոյ մերոյ, ամէն:

Գարձեալ, ազալեմ յիշել առ Քրիստոս զմեղուցեալ գրիշ, և զծնաւորն իմ զՅովհաննէս բահանայն՝ զհանգուցեալն առ Քրիստոս, և զմայրն իմ զԱզիզ-Մելիքն, և զամենայն արեան մերձաւորս իմ...

F

Նուիրատու՝ Կարապետ
վայր՝ Պաշուածք գիւլ

603 Ես Կարապետ էրէցս գնեցի զսուրբ Աւետարանս յիշատակ ծնողաց մերոց և ամենայն աշխատաւորաց, ետու զսա ի գեալսս, որ կոչի Պաշուածք, առ դրան սուրբ Քառասնից...

560

Ժ Ո Ղ Ո Վ Ա Մ Ո Ի

Երուսղէմ 1622

Գրիշ՝ Յակոբ

վայր՝ Արգելաւն-Կողբ-Էջմիածին-Մակու

ա

106—107 Վայ ինձ հազար բերան, զի գազանք զար կենաց ծանեան, և ես զիս ոչ ծանեա և ոչ զար մահուն:

F

151 Զանարժան զԱկոբ վարդապետս յիշեա սուրբ հայր, և զծնողքն իմ, և աստուած զձեզ յիշէ, ամէն:

գ

156—157 Վա՛յ ինձ, Մովսէս իւրախ խորտակեաց զտախտական քարեղէն, և ես անիրախ խորտակեցի այսար զտախտակն փայտեղէն ի վերայ աշակերտին իմոյ՝ Կիրակոս նորընծա արեղայիս: Վա՛յ սոսկանուն Յակոբ վարդապետիս, զի մորմոքացուցի զարդարն: Վա՛յ ինձ,— աղաղակեաց,— Մի հարկանէր զիս, զարիպ եմ և անմխիթար, է՛ր եղար ինձ, ո՛վ մխիթարող վարդապետ:

դ

280 Վա՛յ զիս հազար բերան, զի որդին Աքայրեկին մեռաւ, և մեզ մեծ կակիծ ելաւ, վա՛յ ինձ, ազբերազեղ ("). թվ. ՊՂԹ. (1449):

ե

294 Տէր Յիսուս Քրիստոս, բարեխաւսութեամբ քո ծննդեանդ աղորմեայ Մինախաթունին, և պահեայ զորդիքն խօճա Կարապետին, և զՅովհաննէսն՝ զեղբայրն իւր: Եւ աստուած-ողորմի ասացէք Հերապետին, և աստուած ձեզ ողորմի, ամէն: Ախ և վայ զիս հազար բերան, մահն ի գեղս անկա՛ղանմեղքն տարաւ, զմեղանշականս եթող. [թ]վ. ՊՂԹ. (1450) այս եղաւ, վա՛յ զիս պիտուական:

զ

375—376 Զանարժան և զսոսկանուն զԱկոբ վարդապետս յիշեցէք ի Քրիստոս և զծնողսն իմ, որք յիշէք յիշեալ լիջիք յաստուծոյ:

է

380—381 Աստուած ողորմի եկեղեցուցի հոգոյն, որ մեզ ոսպն էբեր և շիր, որ կերանք և արհնեցինք զկերակրիչն աստուած:

բ

426 Վա՛յ ինձ, սուտանուն վարդապետիս, որ մեղանշեցի ես ի տետրիս և ապախնեցա յաստուած-ողորմիս, մի մոռանայք զուր զգերիս:

բ

520 Աստուած ողորմի Ստեփանոսի ծնողացն, և արհնէ աստուած զնա:

ժ

572 Աստուած ողորմի Մխիթարին՝ որդոյն Քարուլին:

ժա

680 Արդ, աւարտեցաւ Քարողգիրքս ի ձեռն անարժան և անարհեստ գրչի՝ Յակոբ խնդրող բանին: Աղաչեմ զմանկունքդ եկեղեցոյ, զի որք հանգիպիք սմա կարգալով, կամ արինակելով, կամ ի ձեռն առնելով, յիշեցէր զմեզ և զծնաւորն մեր՝ զհոգևոր, զմարմնաւոր, և չի սրտիւ աստուած-ողորմի ասացէք և թողութիւն մեղաց մերոց խնդրեցէք, և խոշորութեան գրոյս անմեղ լերուք, և սխալութեան թողութիւն արարէք, զի կար մեր այս էր: Զի վասն ժամանակի դառնութեան և հալածանաց ||| (խնամքով բերված է մեկ տող), Զ. (6) տարին աւարտեցաւ և քարոզն, որ չետոյ և յառաջ || գրեցաւ՝ հէնց հանդիպեցաւ: Այլ և յիշեցէք զհայրն իմ զԽօն-դիկ, և զեղբայրն զՀապաշ, և զԷրտաշ, և զՈրդանանն, և զԷլաար փոքր եղբայրն իմ, և զբերցն մեր աստուած-ողորմի ասէք, և աստուած ձեզ ողորմի, ամէն:

Գրեցաւ արարածոց քաղուածուն ի տէր Յուսկան յորդին, ի վանքն յԱրգիլանայ, յորում առաջնորդ էր Ներսէս վարդապետն, որ զեկեղեցին շինեաց զտէր Յուս[կ]ան որդոյ: Որոյ յիշատակն նորա արհնութեամբ եղիցի, զի բազում շարչարանս կրեաց ||| (քերված է կես տող): Վայ ինձ: Եւ չետոյ աւարտեաց զաւրութեամբ աստուծոյ և յամալթ արար զսատանայ: Եւ բառերն գրեցաւ ի վանքն Կողբայ, որ այժմ ասի Լուսաւորչի վանք և Սուրբասանք, որոյ առաջնորդ նոցին Քարաւ տանուտէրն և եղբայր նորին Փասիլ, արհնեալ եղիցին ընդ պարոն Քայրաբին, ամէն, և սակաւ մի ի յեջմիածինն՝ ի ժամանակս Կիրակոս կաթողիկոսին, և այլքն ի յԱրտազ գաւառիս, ի դիւզս որ կոչի Մակու, ի վանքս որ կոչի սուրբ Աստուածածնի: Եւ առաջնորդ մեր հոգևոր և մարմնաւոր անուն ||| (քերված է 3 տող)*:

ժբ

680—681 Այլ և յիշեցէք ի սուրբ յաղօթս ձեր զաշակերտքն իմ զԿիրակոս արեղայն, և զՈվանէս արեղայն, և զԽաչիկ սարկաւազն, և զՂուլի սարկաւազըն, և Քրիստոսի փառք:

ժգ

734 Որոյ ողորմի Քրիստոս տաստուած ըստացողի գրոցս Յակոբ սոսկա-նուն վարդապետի և անարժան և ծոյլ քարողղիս: Աղաչեմ զձեզ, ո՛վ մանկունք եկեղեցոյ, ի մաքրափայլ յաղալթս յիշման արժանի արարէք զանարժանս ||| յիշման և ողորմի ասելով ծնողաց իմոց՝ հաւրն Մկրտչին, և մաւրն ||| և եղբարցն մեր, և բերձն, և ամենայն արեան մեր-ձաւորացն աստուած-ողորմի ասացէք և դուք ողորմութիւն ||| լսէք, ամէն: Այլ և յիշեցէք զաշակերտքս իմ զԿիրակոս արեղայն և [Յո]վան[էս] արեղայն: ԹՎ. ԶԳ. (1455):

* Գլխավոր այս հիշատակարանի Մ. Տեր-Մովսիսյանի կողմից հապճեպ կատարված մի հաստատությունը տպագրել ենք սույն ժողովածուի Բ. մասում (էջ 54, հիշատակարան № 69):

561

Ճ Ա Շ Ո Յ

Բ. Կիլիկեան, Յուցակ Անկիւրիոյ, 164, սյուն. 822—824

Բ մասի գրիչ՝ Ստեփանոս վայր՝ Պոլսոս

ա

921բ— ...Ձեռնարկեցի սմա ես՝ նուաստս յամենայնի, բազում և ազգի մե-
923ա զաւր լըցեալ գերիս Ստեփանոս, որ զկարգ և զաստիճան առեալ զքահա-նայի և զգործ բնաւ ոչ կարեմ կատարել, հասի ի զրաւ գրչութեան սորա ոչ թէ ըստ արհեստիցս և զաւրութեան անձինս, այլ ի կատարումն ուխտեալ հրամանի մարդասիրին, թէ Ամենայն որ խնդրէ՝ առնու:

Արդ, աղաչեմ զհանդիպողքդ այսմ տառի յիշման արժանի վարկչիք զանարժան գրիչս զՍտեփանոս անուամբ միայն երէցս, և զիման ամենայն՝ զհայրն իմ զՔորոս քահանայ, և զաներն իմ զՎարդան քահանայ, զմայրն իմ զԱննայ, զեղբայրն իմ զԱնդրէասն, զԳրիգորն և զՀեթումն, զԿեսայն իմ զԳրիգոր քահանայ, քոյրն իմ Ակաց, զՇնոֆորն, զՃումարն, զԷտիլ-Մէլիքն, զՊալան, զԽաբուն-Փաշան, զմանկունսն իմ զՎարդանն, զԽաչերեսն, և զամենայն արեան մերձակեայս իմ՝ զՄարունն, զՀովսիփ-մէն, և զկենդանիսն, և զհանկուցեալս յիշման առնել արժանի առաջի անմահ զենլոյն Քրիստոսի...:

Կատարեցաւ սա ի քաղաքիս Պոլսոս կոչեցեալ, ի վեհագոյն տիրա-կան իշխանութեան և տէրութեան տեանն Գրիգորի ամենայն Հայոց կաթողիկոսի, նստեալ յաթոռ սուրբ Էջմիածնի, և ի պետութեանն Մուրապէկ խուանդարին, ի թվականութեանս Հայոց ՊՂԹ. (1450), ի յունվար ամսոյ ԻԶ. (26): Եւ որ ցաւակցաբար յիշեցէ զի սմայ յիշատակեալքս՝ և ինքն յիշեալ լիցի ի Քրիստոսէ աստուծոյ մերոյ, որ է արհնեալ յաիտեանս, ամէն: Գարձեալ յերես անկեալ աղաչեմք զամենեւեան, առհասարակ, զի սղալանաց և անարհեստութեան և պակասութեան գրիս մի մեղազրէք, զի ի սբաղմանց և ի ցնորից և ի հոգոց և ի բազում մեղաց միտքս մոլորեալ է ի մէջ ծովացեալ մեղաց աշխարհիս, զի կար մեր այս-չափ էր և ոչ այլ աւելի: Ո՛հ, ո՛հ, ո՛հ:

Ընդ նմին և զիս զՍարգիս սուտանուն արեղայս՝ զծաղկողս և զկաղ-մող սորին յիշեսցիք ի մաքրափայլ աղալթս ձեր, և աստուած յիշողացդ և յիշելոցս ողորմեցցի, ամէն և եղիցի:

Շապիքն շնորհաւոյն առ տէր յիշեա:

բ

112ա Ո՛վ պատուելի եղբայր իմ, կարծեմ թէ տքուն ես և մախմուր: Մտաց քննութեամբ զինքդ կարգա, և զմեղաւոր գրոցս զՍտեփանոս յիշեա, և զհանկուցեալ հայրն իմ զՔորոս քահանայ, աղաչեմ, աղաչեմ, ո՛հ, ո՛հ:

Գ Ա Ն Ձ Ա Ր Ա Ն

Բ. Գրիգորյան, Յուդայական Անկիրթոյ, 221, սյուն. 1008—1010

Գրիշ՝ Աբրահամ վայր՝ Անկիրթոյ

310— ...Շնորհիւ Քրիստոսի աստուծոյն մերոյ սկսաւ և ողորմութեամբ նորին կատարեցի զԳանձարանս ի մեծ թվականին Հայոց ՊՂԹ. (1450) յուլիս ամսոյ Լ. (30), ի խնդրոյ պարոն Ասլանին, որ և ստացաւ զսա զանձ հոգոյ իւրո, և յիշատակ ծնողաց և եղբարց, և վասն երկարութեան կենաց որդոյ իւրոյ պարոն Փոլատին: Ի վայելումն և ի վարժումն Յերուս քահանայի՝ աւաքիրիցոյ Անկիրթոյ աստուածապահ քաղաքիս, և զեռարոյս մանկանն իւրոյ Աբրահամի, զոր տէր աստուած վայելել տացէ սոցայ զսայ ընդ երկայն ատուրս, ի հայրապետութեան տեառն Գրիգորի սուրբ և ընտրեալ հայրապետի Արևելեան կաթողիկոսի Վաղարշապատ քաղաքի էջմիածնի աստուածահիմն աթոռոյ, և եպիսկոպոսութեան տէր ներսիս, ընդ հովանեաւ Աստուածամոր և սուրբ Գրիգորի Լուսաւորչին, ձեռամբ անարհեստ գրչի Աբրահամ անպիտան արեղայի, ո՛հ, ո՛հ:

Արդ, որք հանդիպիք այսմ հոգեւոր խորխուձանի, յիշեցէք զվերոգրեալքս ի սմա՝ զկենդանիքս և զհանկուցեալսն, և լի սրտիւ աստուած-ողորմի ասացէք...

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Յ. Քոսեան, Յուդայական Արժարանի, ՀԱ, 1961, սյուն. 126

Գնող՝ Մարտիրոս և Կիրակոս

278ա Փառք... որ արժանի արար զիս զժառանգս աստուծոյ զՄարտիրոս և զԿիրակոս, որ սուրբ Աւետարանս գնեց [ի] ի հալալ արգեանց իմոց՝ յիշատակ ինձ, և ծնողաց իմոց՝ Յովանիսին և Մելիքին, և եղբարցն իմոց՝ Ստեփանոսին և Աստուածատրին. և բուրոջն և իմ պապին՝ Յովանիսին, և իմ մամին՝ Յղիսաբեքին, և ամենայն արեան [մերձաւորացն]... նաև Պապանան Մկրտչին ողորմի աստուած... որ ետ ինչս ի հալալ վաստակոց իւրոց և յիշատակեց զինքն ի սուրբ Աւետարանս, և մեր արաք ի գերու գին, որ գերին յանաբինաց աղատի, և պատճառ լինողն աղատի ի ձեռաց աստանախի և ի դռն զժոխացն, ամէն:

Գրեցաւ ի թվականութեան Հայոց Պ. և իննսուն և ինն (1450), ի դռն և ի դիժար ժամանակի, որ Հայոց աղգս հալածական էր յամենայն ազգաց և գերի յանօրինաց, զոր տէր աստուած այց արացցէ աղաթիւր ձերովք և դարձուցցէ առաջին փառսն, ամէն:

uuu

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ՍԱՂՄՈՍԱՅ ԳՐԻԳՈՐԻ ՏԱԹԵՒԱՅԻՈՅ

Յ. Ասֆալգ և Յ. Մոլիտոր, Յուդայական Գերմանիայի 6, էջ 15

Գրիշ՝ Ալեքսանոս վայր՝ Հերմոնի վանք

ա

304ա ...Արդ գրեցաւ աստուածային գանձարանս քաղուածու սաղմոսաց Դաւթի ի յանապատիս որ կոչի Հերմոնի վանք, ընդ հովանեաւ սուրբ Լուսաւորչիս, և աստուածընկալ սուրբ Նշանացս, ձեռամբ բազմամեղ և անարժան, պարտամ և անպիտան, փցուն և անյարմար գրչի Ալեքսանոս արեղայի, որ անուամբ միայն և ոչ գործով, ի թվին Ձ. (1451), ի առաջնորդութեան սուրբ ուխտիս Սարգիս վարդապետի, զոր տէր Աստուած պահեցցէ զսա ընդ երկայն ատուրս ուղիղ վարդապետութեամբ, և սրբասունդ արեղայի Զաւար [ի] փակակալի, և այլ միաբանիցս՝ մեծի և փոքու, ի ժամանակս անաւրէն բռնակալին Զեանշայի, զի ոչ զաղարի ի կողոպտելոյ և գերելոյ զազգս, զոր յայսմ ամի էառ զանաբիկ եզնկան խարէութեամբ, և շատ աւեր էած: Արդ... յիշել... զԱլեքսանոս գրիշս, և զուսուցիչն իմ և զերախտաւոր հօրեղբայր զՅովանէա արեղա՝ զհանգուցեալս ի Քրիստոս, և զհարազատ եղբայրն իմ զԱնտոն կուսակրօն քահանայ, և զձնօղան իմ՝ զՄկրտչի մուղտասի, զմայրն իմ Խոնդիկ, և զեղբայրն մեր Պաւղոս և Պետրոս, և բերցն մեր, և զաւակաց նոցա, և ամենայն արեան մերձաւորք մեր: Դարձեալ աղաչեմ զձեզ... խոշորութեան և սխալանաց սորա անմեղադիր լինել, զթիրն ուղղել բարի կամօք և եղբայրական սիրով, զի յըջտապէի վասն բազում պատճառի... ամէն:

Բ

188ա Աստի առաջ գիրն օրինակիս փոխեցաւ

Գ

187ա Օրինակս զժար է, անմեղադիր լեր:

ՈՍԿԵՓՈՐԻԿ—ՀԱՎԱՔԱՅՈՅ

Վիեննա 299, 2. Ոսկեան, Յուդայական, էջ 932

186ա Աստուածաւեր և հաւատարիմ խաւջայ Զարխատին ստացաւ զաստուածաշունչ կապիս ի հալալ արգեանց և գնեաց ի թուականութեան Հայոց ի Ձ. (1451) թվին, յիշատակ իւր, և ծնողաց՝ հաւրն Եվաղչին և մարն Նարսա-Մելիքին, և կնոջն Գուլգարին, և որդոյն Խոնդաղատին, և ամենայն արեան մերձաւորաց, և ետ Յովսէփ արեղին, և ով որ հանդիպիք կարգալով կամ արինակելով յիշեցէք զվերոյգրեալս, և աստուած զձեզ յիշէ յիւր սուրբ արքայութեանն, ամէն:

566

Մ Ա Շ Տ Ո Յ

Երևան 6950

Վայր՝ Նորավանք

124p Գրեցաւ ի թվարեւոյթեանս Հայոց Ջ. (1451), ի սուրբ և մեծահռչակ վանս՝ ի Նորավանք, ընդ հովանեաւ Աւագ սուրբ նշանիս և այլ միահամուտ սուրբ նշխարացս, որք աստ կան հաւաքեալ, եւ ի հայրապետութեան տեանս|||*.

567

Մ Ա Շ Տ Ո Յ Ե Ի Գ Ա Ն Ձ Ա Ր Ա Ն

Երևան 6878

Գրիչ՝ Յովանէս
վայր՝ Խլար

ա

162ա ... Աստանաւր յանկ եղեալ կատարեցաւ Մաշթոցս և Գանձարանս ի դառն և ի նեղ ժամանակիս, որ յանօրինաց հալածիմք ի հարկաբանչութենէ և ի բազում տրամութիւն և զքրիստոնեայքն յերբմանի կոչ պահեն և ի տարտարոս, և մեր լուսալով յողորմութիւնն աստուծոյ, զի նա փրկեցցէ զմեզ ի յանօրինաց և յամենայն փորձանաց, ամէն:

Արդ, գրեցաւ սուրբ Մաշթոցս և քաղցր Գանձարանս ի Խլար քաղաքի, ի թրականիս մերում Ջ. (1451), ընդ հովանեաւ ԺԱ. (11) խորանացս և սուրբ Գէորգ զարավարին և խնդրակատար Աստուածածնին՝ Վ և սուրբ Վարդանին, ձեռամբ յոգնամեղ և մատնագետեւ գրչի Յովանէս սուտանուն քահանայի, որ գործովս եմ խիստ յոռի, անամբ միայն քահանայի, որ մեծաւ աշխատութեամբ գրեցի զսա ի խնդրոյ պատական և իմաստուն տանուտրոջն Վարդանիսին, որ ետ մեծաւ փափագանալք գրել զսա յիշատակ իւր, և ծնաւոց իւրոց Յակոբին և Էլատ-Մելիքին, և կողակցին իւրոյ Դիլշատ-Խաթունին, և եղբարց նորին Գրիգորին և Յովանէսին որ յայսմ ամի փոխեցաւ ի Քրիստոս. աստուած իւրն ողորմեսցի: Եւ ինձ՝ մեղապարտ գրչի Յովանիսի, որ բազում նեղութեամբ գրեցի, և եղբօրն իմ Աստուածատու քահանայի, և ծնօղաց իմոց Կարապետ քահանայի և Քաղա-Մելիքին, // և եղբարն իմ Խաչատրուն, որ երկտասարդական հասակաւ փոխեցաւ ի Քրիստոս, և ամենայն արեան մերձատրաց իմոց...

Եւ դուք, ո՛վ քահանայք և ժողովուրդք, որ սիրով ընդունիք և լաւ պահէք և խնամէք՝ արհնեալ լիջիք յամենաւրհնեալ բերանոյն աստուծոյ, և լսել տայ ձեզ գերանաւէտ բարբառն, որ ասէ՝ Եկայք արհնեալէք հար իմոյ, ժառանգեցէք զկեանսն յաւիտենից, և դասեսցէ զձեզ ընդ ամենայն սրբոցն իւր. և որ զաստուած ողորմին ասէ, աստուած իւրն ողորմեսցի, ամէն, եղիցի, եղիցի:

* Հաջորդ թերթն ընկած է:

Բ

250ա Ո՛վ եղբարք, աղաչեմք զձեզ վասն սիրոյն Քրիստոսի, որք կարդայք և ձեռնադրութիւն առնէք, յիշեցէք ի սուրբ պատարագդ զբարէմիտ-Վարդանէսն և զծնօղսն իւր, և զանպիտան գրիչս զՅովանէս, և աստուած զձեզ յիշէ յիւր արբայութիւնն, ամէն:

568

Մ Ա Շ Տ Ո Յ

Երևան 8550

Ի թվականի Հոտոց Ջ. (1451), տանուտէր չրհոսն, տարուն գիրն Շ. (500), Հոռոմն ծոայգատիկ արօ. ապրիլ ի Ջ. (6), ու մեր Հոտոց ազգս՝ ապրիլ ||| արաք յոմէ (*) լուս կուսօրչին ազգին ելօ ||| տուգնեցին || մեր ճշմարիտ |||*

569

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երևան 9841

ա

Գրիչ՝ Վարդան

290ա ...Ուստի և տեսալ զսորայս անճառ փրկագործութեան խորհուրդումն ի լուսածնեալ զարմից սրբոյն Սիովնի Թումայ անուն, ցանկացաւ եղև կենսաբեր սուրբ Աւետարանիս և ետ գրել զսա եռափափաք սիրով, զի ի վաղուցճեալ ցանկայր այսմ լուսալրական և աստուածախօս մատենիս՝ լինել յիշատակ հոգւոյ իւրոյ և ծնաւոցն:

290բ Եւ արդ ես՝ յետինս ի || մանկունս եկեղեցոյ Վարդան, անարժանս ի կարգաւորաց և ունայնս ի բարեգործոց, հրաման առեալ ի պատուիրանադիր առաքելական բանէն, որ ասէ՝ Կոչումն կոչեցար ի նմին կացչիր...

291ա Այլ և արդ գրեցաւ սուրբ Աւետարանս աստուածախաւս ձեռամբ անարժան և անմար գրչի Վարդանի. և իմ անընդել զուով յարուեստ զբրչութեան, և բազում մեղաց ցնորիք պաշարեալ, այլ բստ կարի մերում, զոր պարգևեաց մեզ մարդասէր հոգին, բազում աշխատասիրեալ իմ ի սմա, գրեցի անարժան ձեռաւք իմովք, յընտիր և ի ստոյգ արինակէ կենաւք տառապանաւք և բազում պանդխտութեամբ, և աղղի ազգի արամութեամբ: Եւ ի մեծ թուականիս ՋԱ. (1452), ի կաթողիկոսութեան Հայոց Աղքամարցոյ տեան Չախարիայի, ընդ հովանեաւ սուրբ տաճարիս Գէորգեա և սուրբ նշանի: Քանզի ստացաւ զսա պատուական և հաւատարիմ ծառայս աստուծոյ Թովմայ, և կողակիցն իւր Խաթուն-Մէլէք, ետուն գրել յիշատակ իւրեանց և կացցէ սա...**

291բ Արդ, որք ճաշակէք յաստուածային բուրբաստանէս և յամենայի սեղանոյս, յիշեսցիք ի Քրիստոս աստուած զստացաւո սորա զԹումայ, և

* Գրված է մագաղայայ պահպանակի վրա. գիրը խիստ աղտո է, շատ բառեր դարձել են անվերծանելի:

** Անգրել թողնված է երկու տող:

զծնողսն իւր ըստ մարմնոյ՝ զհայրն իւր զՅակոբ և զմայրն իւր զՋուլյար, և զեղբայրքն իւր զՍտէփանոս և զՄէրուն, և զեղբարորդին զԿիրակոս կրօնատրն, և զըրոյրն Շամամ, և զԱնտոն, և զայլ ամենայն արեան մերձաւորսն սորա, և Աստուած-ողորմի ասացէք լի բերանով և զուարթ սրբտիւ: Ընդ նոսին և զիս փցուն զրիչ զՎարդան յիշեցէք ի Քրիստոս աստուած, և զիմսն ամենայն՝ զհայրն իմ զՍամուէլ քահանայ, և զմայրն իմ զՄինայ, և զհոգեւոր հայրն իմ և եղբայր զտէր Մկրտիչ եպիսկոպոս, սր բազում երախտեաց ինձ:

Բ

Ստացող՝ Թումա

292ա Եւ արդ, ես Թումայ և կենակիցն իմ Խարուն-Մէլէլ միաբանեցաք սիրովն Քրիստոսի և ետուր զրել զսուրբ Աւետարանս ի յարդար վաստակոց մերոց, վասն սիրոյն // Քրիստոսի և յուսոյ արբայութեան, յիշատակ մեզ, և ծնողաց մերոց, և զաւակացն մերոց Հալիֆին, և Աւետիսին, Զգարեուցին, Խորշեպին, և Խոնձին և [ետ]ուր ի դուռն...*

...Ընդ նոսին ողորմեայ Քրիստոս բարէհոգեոցն Լուսեղէնին, և Յոհանէսին, և Հուրլուին, և Սարախին, և Սուլտան-Մէլէֆին, և Յակոբչին, և Տիրանցին, և որդւոյ իւրոյ Ստէփան[ո]ս արեղային... Ընդ նոսին զբարի կրօնատրն զՍիոն արեղայն, և զՈհանէսա որդին զԹումայ ջուլահարկն:

Գ

1բ Զանարծան Մկրտիչ յիշեցէք ի Քրիստոս աստուած և աստուած զձեզ յիշէ, ամէն**:

570

Մ Ա Շ Տ Ո Յ

Նրոսաղէմ 2296

Գրիչ՝ Յովանէս վայր՝ Վարազ

549 ... Ես Յովանէս հէրպետս Սիոնենց տուի զՄաշթոցս վերին Վարագայ սուրբ նշանիս՝ երկոյտասան սին լուսոյ սուրբ տեղացս, որք զսուլաւ պահեն և ինամեն արհնին յաստուծոյ և վարձատրին, և որք հեռացուցանեն ի յայտ տեղեացս զողութեամբ կամ անիրաւութեամբ, նա յաստուածին շնորհացն հեռանան և ջնջին ի զպրութենէ կենաց, ամէն:

550 Ես Յովանէս վարդապետս՝ գրի գրողս՝ շղաչեմ զձեզ, որք հանդիպիք սմա կարգալով կամ արինակելով, խոշորութեան գրոյս անմեղադիր լերուր, զի յառաջ ուսեալ ի և ոչ տոնէի, և տարիս զամէն փախած կացաք ի վեզ և ի քաղաք ի յանօրինաց՝ ի բրդէ և ի թուրքէ, ով զմեզ ի

* Բաց թողնված էրիք տողում հետագայում, այլ գրով, ավելացված է «Սուրբ Թվանէսայն անջինչ յիշատակ, օվ որ անդ ենի (հանի») պալտ յի ամէն»:

** Գրված է և կարի տակ. հավանաբար ծաղկողն է:

բարին յիշէ և աստուած-ողորմի ասէ՝ ինքն յիշեալ լիցի ի Քրիստոսէ աստուծոյ մերոյ ի յայն ատուր ահեղին, ամէն*:

571

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Անթիլիաս 34

ա

Գրիչ՝ Գրիգոր

121ա Զանարծան հոգս զԳրիգոր զծող և նկարողս, որ անուամբ քահանայ կոչիմ և զգործն ոչ ունիմ, աղաչեմ յիշել ի տեր միով տեր ողորմայիս: Գրեցաւ ի թվիս 297. (1454):

Բ

253բ ... նաև բարի կինս Աննայս... ստացաւ զսուրբ Աւետարանս ի հալալ ընչից իւրոց յիշատակ իւր, և ծնաւզաց իւրոց, մարն իւրոյ Թագունէ և հարն իւրոյ Մէլիֆչին, ի վայելումն Յոհանէսէս սարկաւագին: Արդ աղաչեմ զամենեսան որք հանդիպիք սմա կարգալով կամ արինակելով յիշեցիք ի սուրբ աղաթս ձեր զԱննայն, որ ստացաւ զԱւետարանս, և զմայրն իւր զԹագունին, և զաստուածապարզև զաւակն իւր զՍիւրունն. և զկենակիցն իւր զԿոլ-Խարուն, և զեղբայրն իւր զՄէլիֆչայն /// և զիս զանարծան զզծող գրոյս...

572

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Նրոսաղէմ 3235

Գրիչ՝ Աստուածատու

505 ... Եւ զուր հանդիպողք սորա և տեսողք և արինակողք յիշեցէք ի մաքրափայլ յաղաթս ձեր զճշմարիտ ծալոյսն աստուծոյ՝ զստացաւղ սուրբ Աւետարանիս զԱռաքելն, և զկենակիցն իւր զՄելէֆ, և զիւրեանց ծնաւդքն զՊողոս և զԱղուր, զԱսիլն և զՊարծաւնցն, զՍարգիս քահանայն, և զկենակիցն իւր զԱլամ, և զգեոտարոյս սարկաւագն զՅուսէփ, և զամենայն արեան մերձաւորսն յիշեցէք ի Քրիստոս և աստուած-ողորմի ասացէք և մեղաց թողութիւն խնդրէցէք յաստուծոյ, զի և ինքն ողորմածն <աստուած> և մարդասէրն աստուած ձեզ և մեզ ողորմեսցի, ամէն:

* Այս հիշատակարանի սկզբի մասը, քաղելով Մ. Տեր-Մովսիսյանի Ցուցակից, հրատարակել ենք սույն ժողովածուի Բ. մասում, 1453-ի թվաշարքում (էջ 35, հիշատակարան N 45): Այստեղ սպազորվող շարունակությունը նույնպես արժեքավոր է:

Գարձեալ, գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ի թուականիս Հայոց թճ. երրորդի և շորրորդի (1455), ի յանառիկ զգեալս, որ կոչի*, ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնի և աստուածընկալ սուրբ Խաչիս, որ է յաղթող և հզար զօրութեամբ ընդդէմ դիւաց, զոր բազում տեսաք աշօք մերովք և լսեցաք, և զգիւհաճարսն կախէր յոտից, առանց ուրուք վերանայր ոտն յաւա և զլուխն բարձրանայր ի գետնոյն իրրե Բ. (2) թիզս, և յայլ բաղմահաւար նշանացս, որ աստ կան հաւաքեալ, ի կաթողիկոսութեանն Հայոց տէր Գրիգորի, որ է աթոռակալ սուրբ Էջմիածնի և Վաղարշապատու: Զեռամբ յոգնամեղ և անարհեստ գրչի Աստուածատուս սուտանուն եպիսկոպոս Ակլայ, որ եմ մեղաւոր և անարժան ի զործս քահանայութեան, զոր իմ տեսեալ զսէր և զփափաք Առաքելին և զՄեկեֆին, և դաստուածասիրին Մարիամին, որ զթուղթն երես սուրբ Աւետարանիս՝ // յիշատակ հոգոյ իւրոյ և բարեխաւ առ աստուած, ի բաւութիւն մեղաց իւրոց: Եւ արդ, ես՝ անկարգս ի կարգաւորաց և մեղաւորս յարգարոցդ, անյիշելիս ի գրչաց՝ յանձն առի տկար անձամբ և աւզնութեամբն աստուծոյ գրեցի զսուրբ Աւետարանս մեղաւոր ձեռաւքս, այլ և ծաղկեցի և կապեցի. աղաչեմ զձեզ անմեղադիր լինել խոշորութեան գրիս և սղալանացս, զի կար մեր այս է և եմ Հ. (70) տարեկան:

507

Գարձեալ, աղաչեմ զաստուածարեալ դասս քահանայիցդ և զժողովրդրոցդ յիշեցէք ի Քրիստոս զսուրբ վարդապետն իմ զՅակոբ՝ զբեռին իմ, որ է աստուծոյ շափ երախտաւոր իմ, որ է առ զիս և ուսոյց ինձ զՄաղմոս, զՇարական, զտետրն բովանդակ՝ զՔաղաւորք և զԱլեյութ, զժամամտերն, զՓառերն, զԽոնարհեցուքն և զՈւղղեցիքն, զգրագրութիւն, զծաղկել, զկապել, և զամենայն բարեձևութիւն կարգաց, որ է ի սուրբ եկեղեցի, ուսոյց ինձ զամենայն, զոր և ես անընդունակ եղէ հրամանադ նորա: Եւ ինքն սուրբ այրն աստուծոյ զամենայն ժամանակս կենաց իւրոց անհանգիստ տրնութեամբ կատարէր զկարգ իւր, աղօթէր հանապաղ՝ զցայգ և զցերեկ բազկատարած առանձնակի կատարէր զաղաթս իւր, զոր ոչ լեզու իմ կարէ ճառել զկողիողագին խնորուածքն ի Քրիստոսէ, և արժանի լինել սրբոցն մասին: Զոր և հարեալ եղև ի սիրտն յանարէն ազգէն մարաց և պատկեցաւ ի Քրիստոսէ մարտիրոսութեան հանապաղհաւ, որ և աղաթիւք սորա ողորմեացի Քրիստոս:

508

Այլ և յիշեցէք ի Քրիստոս զբարի ծնաւչքն իմ զԱտոմ և զՇահարեալ, և զամենայն արեան մերձաւորսն իմ // յիշել ի տէր սրախ մտար, աստուած-ողորմի ասել, և մեղաց թողութիւն խնդրել ի յոգորմածէն աստուծոյ, ամէն:

Գարձեալ, յերեսս անկեալ աղաչեմ զձեզ զդասս լուսերամից յիշեցէք յաղաթս ձեր զստացաւ սուրբ գրոցս զՄարգիս քահանայն, և զկենակիցն իւր զԱլամ, և զորդին իւր զՅուսէփ, և զծնաւղբն՝ զԱռաքել և զՄեկեֆն. և զՄարիամ կիսն բարեպաշտան, որ յուսով և հաւատով երես զթուղթ սուրբ Աւետարանիս, մասնակից և դասակից արասցէ Քրիստոս աստուած ընդ եւզարերից կանացն և սուրբ կուսանացն, ամէն: Եւ աստուած ձեզ ողորմեացի, ամէն: Յիշեցէք ի Քրիստոս զբարեպաշտան և

* Գրութեան վայրի անունը քերական է:

զհաւատարիմ տանուտէրն զՅակոբ, և զծնողսն իւր, և զկենակիցն իւր Հոնիսիմէ, և զորդին իւր զՀազարաշայ, և աստուած ձեզ ողորմեացի, ամէն:

573

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երուսաղէմ 3431

Գրիչ՝ Յովանէս վայր՝ Տփլիս

293p

... Աղաչեմ զամենեւեան, որք հանդիպիք այսմ աստուածաշունչ և կենսունակ սուրբ Աւետարանիս կարդալով կամ արինակելով կամ տեսանելով յիշեցէք առաջի Քրիստոսի զնախասացեալ ստացաւ սորա զՄարիամ և զայրն իմ Ենիքէլ, և զծնողսն իւր՝ զհայրն Միսիթաք և զմայրն Ղամաք, այլ և զծնողսն Ենիքէլիս՝ // զՇրվան և զՀրատ, և զեղբայր Մարիամին զՍողովմոն, և զպապն զԱբրահամ, այլ և զՅովանէս, և զՄաեփանոս, և զամենայն արեան մերձաւորս նոցին՝ զկենդանիսն և զննջեցեալսն: Եւ որք յիշէք բարի յիշմամբ և աներկբայ հաւատով, յիշեցեալ լիք յանմոռաց յիշատակութիւնն Քրիստոսի աստուծոյ մերոյ, որ է արհեստալ յաւիտեանս, ամէն:

Ընդ նոսին, որք վերոյ գրեցան, յիշեցէք և զիս՝ զմեղապարտ գրիչս զՅովանէս անամբ քահանայ և ոչ զործով, հանդերձ ծնաւղաւք և ազգականաւք, այլ և զՄանուէլ հանճարեղ և ձեռնահմուտ քահանայ՝ զնկարող սորա...

294w

Գրեցաւ սա ի թվարեութեան հայկաղեան տովմարի ԶԳ. (1455), ի մայրաքաղաքս Տփլիս, ի դրան կամակատար սուրբ Աստուածածնիս // և Գէորգեայ զարաւարիս, ի լաւ և յընտիր Սըացի արինակէ, ի հայրապետութեան տեսան Գրիգորի Վաղարշապատու պատրիարքի, և ի թագաւորութեան վրաց Վերգէլայ, և ի վերագիտողութեան մերոյ նահանգիս տէր Ղուկասու, զոր պահեսցէ զսոսա տէր աստուած անփորձ հոգով և մարմնով, ամէն:

574

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երուսաղէմ 3427, «Սիոն», 1950, էջ 230—233

ա

Գրիչ՝ Գալիք վայր՝ Արեւշ

...Արդ տեսեալ և իմացեալ զսորա անձառելի աւետիքն և զահագին սպառնալիքն, և զամենեցուն փրկագործութեանն խորհուրդ, ամէնօրնեայն և հոգիացեալն ի գործս ամենայն առաքինութեան, սրբասնեալ քահանայն տէր Խաչատուր, և բարեսնունդ մաքրամիտ որդին իւր տէր Գալիք, որ նորրնձայ էր ի յաստիճան քահանայութեան, ձեռնարկեալ գրեաց զսուրբ Աւետարանս, որ և ի սոյն ամի վերափոխեալ առ Քրիստոս և եթող

Գարձեալ, գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ի թուականիս Հայոց ԹՃ. երրորդի և չորրորդի (1455), ի յանառիկ զղեակս, որ կոչի*, ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնի և աստուածընկալ սուրբ Խաչիս, որ է յաղթող և հզար զօրութեամբ ընդդէմ զիւաց, զոր բազում տեսաք աշօք մերովք և լսեցաք, և զղիւհարսն կախէր յոտից, առանց ուրուք վերանայր ոտն յազս և զլուխն բարձրանայր ի գետնոյն իբրև Բ. (2) թիզս, և յայլ բազմահաւար նշանացս, որ աստ կան հաւաքեալ, ի կաթուղիկոսութեանն Հայոց տէր Գրիգորի, որ է աթոռակալ սուրբ էջմիածնի և Վաղարշապատու: Չեռամբ յոգնամեղ և անարհեստ գրչի Աստուածատուոյ սուտանուն եպիսկոպոս Ակլայ, որ եմ մեղաւոր և անարժան ի գործս քահանայութեան, զոր իմ տեսեալ զսէր և զփափաք Առաքելին և զՄելիքին, և զաստուածասիրին Մարիամին, որ զթուղթն երեա սուրբ Աւետարանիս՝ // յիշատակ հոգոյ իւրոյ և բարեխաւս առ աստուած, ի քաւութիւն մեղաց իւրոց: Եւ արդ, ես՝ անկարգս ի կարգաւորաց և մեղաւորս յարգարոցդ, անյիշելիս ի գրչաց՝ յանձն առի տկար անձամբ և աւզնութեամբն աստուծոյ գրեցի զսուրբ Աւետարանս մեղաւոր ձեռաբս, այլ և ծաղկեցի և կապեցի. աղաչեմ զձեզ անմեղադիր լինել խոշորութեան գրիս և սղալանացս, զի կար մեր այս է և եմ Հ. (70) տարեկան:

507

Գարձեալ, աղաչեմ զաստուածարեալ զասս քահանայիցդ և զժողովրդոցդ յիշեցէք ի Քրիստոս զսուրբ վարդապետն իմ զՅակոբ՝ զքեռիկն իմ, որ է աստուծոյ շափ երախտաւոր իմ, որ էառ զիս և ուսոյց ինձ զՍաղմոս, զՇարական, զտետրն բովանդակ՝ զԹագաւորք և զԱլեյուք, զՓամամտերն, զՓառերն, զԽոնարհեցուքն և զՈւղղեցիքն, զգրադրութիւն, զժողովել, զկապել, և զամենայն բարեձևութիւն կարգաց, որ է ի սուրբ եկեղեցի, ուսոյց ինձ զամենայն, զոր և ես անընդունակ եղէ հրամանաց նորա: Եւ ինքն սուրբ այլն աստուծոյ զամենայն ժամանակս կենաց իւրոց անհանգիստ տքնութեամբ կատարէր զկարգ իւր, աղօթէր հանապազ՝ զցայտ և զցերեկ բազկատարած առանձնակի կատարէր զաղաթն իւր, զոր ոչ լեզու իմ կարէ հառել զկողկողազին խնդրուածքն ի Քրիստոսէ, և արժանի լինել սրբոցն մասին: Զոր և հարեալ եղև ի սիրտն յանարէն ազգէն մարաց և պսակեցաւ ի Քրիստոսէ մարտիրոսութեան հանապարհաւ, որ և աղաթիւք սորա ողորմեցի Քրիստոս:

508

Այլ և յիշեցէք ի Քրիստոս զբարի ծնաւդքն իմ զԱտոմ և զՇաբաթ-Խաթունն, և զամենայն արեան մերձաւորսն իմ // յիշել ի տէր սրտի մտաբ, աստուած-ողորմի ասել, և մեղաց թողութիւն խնդրել ի յոգորմածէն աստուծոյ, ամէն:

Գարձեալ, յերեսս անկեալ աղաչեմ զձեզ զղասս լուսերամից յիշեցէք յաղաթն ձեր զստացաւդ սուրբ գրոցս զՍարգիս քահանայն, և զկենակիցն իւր զԱլամ, և զորդին իւր զՅուսէփ, և զԹնաւդքն՝ զԱռաքել և զՄելիքն. և զՄարիամ կիսն բարեպաշտան, որ յուսով և հաւատով երես զթուղթ սուրբ Աւետարանիս, մասնակից և զասակից արասցէ Քրիստոս աստուած ընդ եւրաբերից կանացն և սուրբ կուսանացն, ամէն: Եւ աստուած ձեզ ողորմեցի, ամէն: Յիշեցիք ի Քրիստոս զբարեպաշտան և

* Գրչութեան վայրի անունը բերված է:

զհաւատարիմ տանուտէրն զՅակոբ, և զԹնոզսն իւր, և զկենակիցն իւր Հոփսիմէ, և զորդին իւր զՀագարաշայ, և աստուած ձեզ ողորմեցի, ամէն:

573

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երուսաղէմ 3431

Գրիչ՝ Յովանէս վայր՝ Տփլիս

293բ

... Աղաչեմ զամենեսեան, որք հանդիպիք այսմ աստուածաշունչ և կենսունակ սուրբ Աւետարանիս կարգալով կամ արինակելով կամ տեսանելով յիշեսցիք առաջի Քրիստոսի զնախասացեալ ստացաւդ սորա զՄարիամ և զայլն իմ ենիքէկ, և զԹնոզսն իւր՝ զհայրն Միսիքաւ և զմայրն Ղսմաք, այլ և զԹնոզսն ենիքէկին՝ // զՇրվան և զՀրատ, և զեղբայր Մարիամին զՍողոմոն, և զպապն զԱբրահամ, այլ և զՅովանէս, և զՍտեփանոս, և զամենայն արեան մերձաւորս նոցին՝ զկենդանիսն և զննջեցեալսն: Եւ որք յիշէք բարի յիշմամբ և աներկբայ հաւատով, յիշեցեալ լիջիք յանմոռաց յիշատակութիւնն Քրիստոսի աստուծոյ մերոյ, որ է արհեստալ յախտեանս, ամէն:

Ընդ նոսին, որք վերոյ գրեցան, յիշեսցիք և զիս՝ զմեղապարտ գրիչս զՅովանէս անամբ քահանայ և ոչ գործով, հանդերձ ծնաւդաբ և ազգականաբ, այլ և զՄանուէլ հանձարեղ և ձեռնահմուտ քահանայ՝ զնկարող սորա...

294ա

Գրեցաւ սա ի թվարբութեան հայկազեան տովմարի ԶԳ. (1455), ի մայրաքաղաքս Տփլիս, ի դրան կամակատար սուրբ Աստուածածնիս // և Գէորգեայ զաւրավարիս, ի լաւ և յընտիր Սըսցի արինակէ, ի հայրապետութեան տեսոն Գրիգորի Վաղարշապատու պատրիարքի, և ի թագաւորութեան վրաց Վուրգէայ, և ի վերագիտողութեան մերոյ նահանգիս տէր Ղուկասու, զոր պահեսցէ զսոսա տէր աստուած անփորձ հոգով և մարմնով, ամէն:

574

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երուսաղէմ 3427, «Սիոն», 1950, էջ 230—233

ա

Գրիչ՝ Գալիք վայր՝ Արեւշ

...Արդ տեսեալ և իմացեալ զսորա անձառելի աւետիքն և զահագին սպառնալիքն, և զամենեցուն փրկագործութեանն խորհուրդ, ամէնօրնեալն և հոգիացեալն ի գործս ամենայն առաքինութեան, սրբասնեալ քահանայն տէր Խաչատուր, և բարեսնունդ մաքրամիտ որդին իւր տէր Գալիք, որ նորրնծայ էր ի յաստիճան քահանայութեան, ձեռնարկեալ գրեաց զսուրբ Աւետարանս, որ և ի սոյն ամի վերափոխեալ առ Քրիստոս և եթող

զանկողսպտելի գանձս յիշատակ բարի հոգւոյ իւրոյ, և բարեմիտ ծնողին իւրոյ՝ Խաչատուր քահանային և Շամամ տիկնոջ, այլ և եղբարց իւրոց՝ տարածամ փոխեցելոցն առ Քրիստոս Սերունի և Սիմէոնի...

Յիշեցէք ի մարբափայլ յաղօթս ձեր զվերոյասացեալ ստացող, նոյն և զգծող սուրբ Աւետարանիս զտէր Դաւիթ, և սրբասնեալ հայրն իւր զտէր Խաչատուր, և զեղբայր նորին զխօջայ էվառչէն, և զծաղկեալ որդիքն իւր զխոջա Ֆախրատին և զՔարիմաղին, և զմեա եղբայր տէր Խաչատուրն զխօջայ Յովանէս, և զորդին իւր զԿարապետ՝ զփոխեցեալն առ Քրիստոս:

Եւ արդ ես յետինս ի կարգաւորաց և անպիտանս և անարժանս ի մանկունս եկեղեցւոյ, և անիմաստս ի գիրս զըշուփեան Դաւիթ սուտանուն քահանա... շնորհի տեառն սկսայ, և ողորմութեամբ նորին կատարեցի զսուրբ տէրունեան Աւետարանս, ի թուականիս Հայոց մեծաց 27. (1455) ամին, ի բաղաքիս Արենջ կոչեցեալ, ընդ հովանեալ սուրբ տաճարի Գէորգեայ զարաւարի, ի հայրապետութեան տեառն Իրիգարի՝ մեծ աթոռոյն էջմիածնի:

Արդ, որք ճաշակէք յամենալի սեղանոյս, յաստուածային բուրաստանէս, լիակատար սրտիւ և ուղիղ հաւատով աստուած-ողորմի ասացէք ստացալի այս մարգարտաշար կտակի՝ Խաչատուր քահանայի, և ծնաւզաց իւրոց՝ Յոնանիսին և Ոսկւոյն, այլ և հոգեոր մարն իւրոյ՝ Սառին, և մեծ պապերուն խաւջայ Մուսեհին և պարոն Ստեփանոսին, և վարպետաց իւրոց Մարգարայ վարդապետին և էլրանենց տէր Վարդանին, ամէն: Եւ ինձ՝ անարժան զրշի Դաւիթ քահանայի, և ուսուցչին իմոյ Յովանէս քահանայի, և մարմնատր ծնողաց իմոց՝ հաւր իմոյ Խաչատուր քահանայի և մար իմոյ Շամամին, գնացելոյն առ Քրիստոս...

Բ

Նվիրատու՝ Խաչատուր Լահանա

Ես Խաչատուր քահանայ ետու զսուրբ Աւետարանս յիշատակ հոգւոյ իմոյ ի դուռն սուրբ Կիրակոսի ի Բաղեշ քաղաքի, ընդ իշխանութեամբ Մարդանենց Կիրակոս քահանայի, որ հոգոյ որդի է մեզ. մի որ իշխեսցէ՛ հեռացուցանել զսուրբ Աւետարանս ի զրանէ սուրբ եկեղեցւոյս, ոչ եպիսկոպոս, ոչ վարդապետ, ոչ քահանայ և ոչ իշխան, այլ կացցէ յախտենական յիշատակ ի դուռն սուրբ Կիրակոսին, առ ի յընթեռնուլ զսուրբ Աւետարանս հանապազ ի վերայ Դաւիթ նորրնծայ քահանայի գերեզմանիս՝ զծողի սուրբ Աւետարանիս, ամէն*:

Գ

Նկարող՝ Մինաս

ՁՄինաս նկարողս յիշեցէք ի Քրիստոս**:

* Այս հիշատակարանի Ղ. Փիրղալեմյանի կատարած համառոտությունը տպագրված է սույն ծաղկածուի Բ մասում (էջ 54—55, հիշատակարան № 71):

** Գրված է նկարի տակ:

575

Շ Ա Ր Ա Ա Ն Ո Յ

Վիեննա 1600, 2. Ոսկեան, Յուցակ, էջ 589

Գրիշ՝ Սամուէլ

98p

Ով սուրբ եղանակաւորք, աղաչեմ զձեզ յիշել յաղօթս ձեր զեղկեկի ախմար գրիշս զՍամուէլս, որ վասն դառնութեան ժամանակիս յամէնամիս յերկրէ յերկիր եմ գնացեալ և գրեալ զՇարակնոցս. անմեղադիր լիբութ պակասութեան սորայ, թվ. 27. (1455) գրեցաւ:

576

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Փարիզ, Ազգային Մատենադարան 18

Գրիշ՝ Խաչատուր վայր՝ Կառուց

...Եւ դարձեալ աղաչեմ յիշել յաղաթս ձեր զտէր Մինաս քաջ նրկարազն, որ յար և նման է Բերսէլիէլի հոգիքնեալ առաջին նկարողին տապանակին, և է յաշակերտաց սրբոց վարդապետացն Փումային [և] Մկրտիչ Աւ[ր]բէկէնց վարդապետին, և է բանիբուն և հոգիքնեալ որպէս զվարդապետքն իւր ամենայն իմաստութեամբ և եաթնարիեան ջ[ա]հարն Խարայէլի, որ և զմեզ արժանի արար իւրն ի ծառայութիւն, և հոգեոր խրատական և եղբայրական սիրով սիրեաց զըմեզ, և յուով ժամանակս կացար ի միասին և վայելեցար զնորա իմաստութիւն և զխրատն: Տէր աստուած արարիչն ամենայն արարածոց, որ զարդարէ զամենայն արդարսն՝ նոյնպէս լուսապայծառ պատմութեանաւ և աստղալից պսակաւ զարդարեցէ՛ զտէր Մինաս նաղաչն, և զհայրն իւր Մախրումն, և զմայրն զՄարմելիքն, և զամենայն արեան մերձաւորս իւր՝ զկենդանի և զհանգուցեալսն ամէն, եղիցի, եղիցի*:

577

Մ Ա Շ Տ Ո Յ Ձ Ե Ռ Ն Ա Գ Ր Ո Ւ Թ Ե Ա Ն

Ձմառ 59, Մ .Քէշիշէան, Յուցակ, էջ 33

Գրեցաւ ի թուրքերութեան Հայոց 27. (1456), ի յապրիլ ամսոյ: ՁՄարկոս զմեղաւք զծողս յիշեցէք յարժանաւոր յաղաթս ձեր: Յորժամ զվեղար զնես՝ զմեղաւք լցեալ զՄարկոս յիշեալ**:

* Հիշատակարանի այս մասը Սիրարփի Տեր-Ներսիսյանը բերում է թարգմանարար Մակ-լիբի Ֆրանսերեն բնագրից («Սինս», 1951, էջ 142): Ձեռագիրն ընդօրինակված է 1456 թ.:

** Այս տողերը գրված են ձեռագրի 93ր, 58ր և 97ա—91բ էջերի լուսանցքներում:

578
Մ Ա Շ Տ Ո Յ
Երևան 9694

ա

Գրիշ՝ Մարգարէ
Վայր՝ Բալու

42բ Գրեցաւ սա ի թվին 22. (1457) ի դուռն սուրբ Գէորգա վանիցս ի Բալու: Աղաչեմք զձեզ ով որ հանդիպիրք սմա ձեռնադրել քահանայ, կամ կարգայք, կամ ալրինակէք՝ չիշեցէք յաղաթս ձեր զմեզուք լցեալ սուտանուն Մարգարէ արեղայս, և զձնաւորն իմ, և աստուած, որ առատն է՝ մեզ և ձեզ առհասարակ ողորմեսցի, և սղալանաց և խոշորութեան գրոյս մի մեղադրէք, զի կար մեր այնչափ էր:

բ

Գրիշ՝ Գրիգոր

254բ Ո՛վ մանկունք սուրբ Սիովնի,
Զձեզ աղաչեմ արտասուալի,
Որք հանդիպիրք յայսմ տառի,
Յիշման առէք զուք արժանի
Զտէր Աւետիս յոյժ գովելի՝
Անձն տկար և քաջ յոգի,
Որ ետ գրել բանս ի կարգի,
Ի չիշատակարան ջնջելի:
Եւ զուք չիշաւորդ չիշեալ լիջիք,
Ի յարարչէն յամենայնի,
Այժմ և յաւուրն ապագայի,
Ամէն կրկին և եղիցի:

Զսակաւ զծողս մեղաւք լցեալ Գրիգոր չիշեա...

գ

Գնող՝ Ճանիպէկ

53ա ...Գնեցի ի Խարբերք ԺԳ. (14) ֆլորին: Խոճայ Ասլին ձ[ե]ռք, խոճայ
Հինուին ձ[ե]ռք, Սարու Տեփանոսին ձ[ե]ռքն՝ մուրէն կայ,
Ի թվին 22. (1457) ձանիպէկն առաւ:

579

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երուսաղէմ 1490*

Գրիշ՝ Մարգի

139բ Եւ արդ քանզի գրեցաւ աստուածաին մատենաս 3եռամբ անիմաստ
փանաքի և փձուն գրչի Մարգարի պիտակ բանասիրի լաւ և յընդիք ալրի-

* Զեռագիրը տարբեր նյութերի ժողովածու է՝ բնօրինակված Ժէ դարում. հիշատակարանն արտագրված է 139բ—141ա կշերում՝ որպէս առանձին մի բնագիր:

նակէ, ի դառն և յանբարի, վըշտաշատ և նեղ ժամանակի. ի թվականի արեղական տոհմի և հայկականս գարմի ինն հարիւրեակ և վեցերորդ թվի (1457): [Ե]ւ աստանաւր կամիմ սակաւ մի յապաղումն առնել վասն նեղացեալ ժամանակիս: Զի յամի Պ. և Ղ. և Թ.-երորդի (1450) և ի Գաւրիժու ձինանշայն՝ բռնացեալ որդի Ղարայ-Խաւսիին, բազում և անհուն զօրօք, և եկեալ պաշարեաց զԵգնկայ քաղաքն և զԲարբերդ, և էսս զնոսայ, և բազում վիշտս հասոյց նոցա, այլ և յաւարի էսս զգաւան Գաւանաղեաց, և գերեաց զրոլոր երկիրն, և այլ բազում նեղութիւնս հասոյց շրջակայ գաւառացս, զոր ոչ կարեմք այժմ ընդ գրով արկանել զանթիւ շարիս դաւրաց նորա: Եւ առաքեաց զոմն զաւրավար Ըորստամ անուն բազում զօրաւք ի Միջագետս, // և պաշարեաց զԱմիրք քաղաք, և զԱրդնի, և զՄերտին, և զՈւռնայ, բայց ոչ էսս զամուրս նոցա, այլ աւերեաց և գերեաց զերկիրս նոցա: Եւ յետ տարոյ միոյ դարձաւ աստի նոյն ձինանշայն իւրովք զօրօք, և զնաց ի Խորասան, և էսս բազում քաղաքս մեծամեծս և փոքունս, աւերեաց և զմեծ քաղաքն Ասպահան, և կոտորեաց ի բնակչաց քաղաքին յաւուր միում ձ. և Իժ. (120.000) անձն և այլ ակչի, նոյնպէս և յայլ տեղիս նոցա արար բազում շարիս զամս 2. (6): Եւ յետ այսբան ամաց դարձեալ առաքեաց զնոյն Ըորստամն ի յԱմիրք՝ նոյն առաջին դաւրօք ի վերայ Հասան պարոնին՝ թոռինն Արմանայ, և պարտեալ զօրաւք իւրովք սպանաւ ի նմանէ: Եւ դարձեալ, ի սոյն օուրս եղն ահագին շարժ յԵգնկան, և կործանեաց զքաղաքն, և զբոլոր պարիսպն յատակէն տապալեաց, և մեռան ի նմին ժամու ի շարժին անձինք ԲԺ.-ին հազար (12,000)՝ հաւատացեալ և անհաւատ, այր և կին, ծեր և տղայ, և սրբ/|ասնեալ քահանայք, զոր ոչ կարեմք զաղետս և զկսկիծ և զկոծ և զհառաչ նոցա թվել, զի ականատես եղաք ահագին պատուհասին, զոր արարիչն աստուած մի ցուցէ ծառայից իւրոց այնպիսի փորձութիւն և վիշտ: Եւ այս ամենայն եկն ի վերայ մեր վասն մեղաց մերոց ըստ մարգարէին: Եւ յայսմ ամի էր թվական 2. և 2. (1457), ապրիլ ամսոյ ի ԻԳ. (23) յօուր շաբաթու կրկնայդատկին, ի շորրորդ ժամու ցերեկի: Եւ ահայ այս Լ. (8) ամ է, զի յանհանգստութեան կամք և յառաջիկայն աստուծոյ է գիտելի կամեցողին բարեաց ամենայն ստեղծուածոց իւրոց, ամէն:

Եւ արդ, քանզի տնկեաց արարիչն աստուած ի բնութիւնս մարդկան միշտ զբարին սիրել և հեռելի շահուց իւրեանց, և զի կրկին է բարին ոմն պիտակ և անցական, ոմն ճշմարիտ և անանց: Պիտակ բարի է յառողջութիւնք և առատութիւնք ամենայն մարմնական իրաց, այսինքն գեղեցկութիւնք դիմաց, կատարելութիւն ամենայն զգայութեանց, վայելչութիւն կանանց, առողջութիւն որդոց և դստ/|երաց, աճումն և ծննդականութիւն անասնոց, առատութիւն ընչից՝ սակոյ և արծաթոյ և քարանց պատուականաց, պճնումն և զարդ երփն-երփն որակաց հանդերձից, լիութիւն ցորենոյ և զինննոյ, և յայլ ամենայն քաղցրաճաշակ կերակրոց, և զանազան պտղոց, և այլ ինչ իրաց, որ ի պէտս մարմնոյ է: Եւ ճշմարիտ բարի է և անանց հաւատ, յոյս և սէր, պահք, աղօթք և ողորմութիւնք հոգեոր և մարմնօր, խոհեմութիւն, արիութիւն, ողջախոհութիւն և արգարութիւն, խոնարհութիւն, համբերութիւն, երկայնամտութիւն, աղքատսիրու-

թիւն, հիւրընկալութիւն, սիրելի դաստուած և պահելի գորէնս նորա, և սիրելի զընկերն առաւել քան զանձն, և այլ բազում նմանք սոցայլ բարեղործութիւնք զոն: Գարձեալ, ետ աստուած իմաստութիւն մարգոյս բնորելի զշարն և զբարին, իմանալ զսուտն և զճշմարիտն: Գարձեալ, հեռանալ ի շարէն և հեռանալ բարոյն. շար է որ տանի ի կորուստն յօրհանից և բարի է, որ տանի ի կեանս յաւիտենականս, այլ և փոփոխելի զպիտակ բարին և զկարծեցեալն ի ճշմարիտ և յանանց բարին, որպէս իմաստուն և աստուած:

580

Ժ Ո Ղ Վ Ա Մ Ո Ւ

Երեան 3295

Գրիշ՝ Մաթեոս

320ա Արդ, սա է մասն ինչ յաշխատութենէ վարժապետին իմոյ Գրիգորի մեծի, և մասն ինչ ի բրտանց հարցն, և բոլորն իսկ յառատածիրն տեսնել, զոր և յոյժ աշխատութեամբ հաւարեցի առ ի զիւրահասութիւն մանկանց նորածնելոցդ: Զոր և հայցեմ, որք պատահիք այսմ, յիշեսցիք զՄաթեոս սպասաւոր բանի:

Արդ, ոչ թէ լինապէս գրեալ է աստ, այլ մասնաւոր բանից եղև լուծումն, իսկ գերակատարն ի մեծէն Գրիգորէ լուծեալ անդր գոչիր ճշմարտապէս: Գարձեալ, ծանի՛ք, զի մեծն Գրիգոր բազում աշխատանօք և ջերմ սիրով զՅոնաննու աւետարանս դաս ասաց և քաղուածու շինեաց, մինչև յայն, որ ասէ. Յառաջագոյն քան զսուտն զատկին, և փոխեցաւ ի Քրիստոս; և զիրքս թերատ մնաց: Իսկ փանարիս Մաթեոս զքաղուածս յորժամ գրեցի Գ. (3) տեար ի Մաթեոս վարդապետի շինածէն լմնեցի: Ազաշեմ անմեղադիր լինել, զի սէր և փափագ բազում ունէի, վասն այն գրեցի:

Թուին 24. (1458)*:

581

Ճ Ա Շ Ո Յ

Տ. Պաղեան, Յուցակ Կեսարիոյ, էջ 15—16

Գրիշ՝ Սարգիս վայր՝ Պարուզրկու վաճեմ

ա

492ա ...Փափաքող եղեալ աստուածաշունչ գրոցս և ծագկազարդ բուրաստանի՝ պարծանացս հոգւոյ և մարմնոյ վայելումն՝ ստացաւ զսուրբ գիրքս ի հալալ բնչից իւրոց ըրայիս Յովանէսն, և եղբայրն իւր պարոն Ավրանք, յիշատակ իւրեանց, և ծնաւդաց իւրոց՝ պարոն Սարգսին և մարտն Մարթային, և ամենայն արեան մերձաւորացն, և զաւակաց նոցա՝ դեռարոյս մանկացն տղայոցն՝ Ամիր-Սարգսին և Իմին-պակի, Մեծիկին և պա-

* Չեռագիրն ընդօրինակված է ԺԸ գրքում, գաղափար օրինակի հիշատակարանի հետ միասին:

րոն Վարդին, և կենակցաց նոցա Շնորհքարին, Խախարունին. և ինքն արարիչն աստուած վայելել տացէ և յերկար ամառ պահեացէ մինչ ի խորին ծերութիւն, և յետ աստեացս յելանելոյ երկնից արքայութեանն. աստուածային լուսոյն և տեսոյն արժանի արացէ, մանաւանդ զըրայիս Յովանէսն, և զեղբայրն իւր զԱվրանքն, և զաւակսն և զծնաւդսն իւրեանց, և ամենայն մերձաւորքն, որում փառք յաւիտեանս յաւիտենից, ամէն:

Գրեցաւ սուրբ գիրքս ձեռամբ Սարգիս արեղային ի սուրբ ուխտս և ճգնաւորական տեղիքս՝ ի սուրբ անապատս, որ կոչի Պարուզրկու վանքն, ընդ հովանեաւ սուրբ Կարապետիս, և սուրբ Լուսաւորչիս, և սուրբ Սարգսին, և սուրբ Նշանացս, որ աստ կան բազմեալ. ի յառաջնորդութիւն Կարապետ հայրապետին, և ի կաթողիկոսութիւն Կիլիկեցոց տեսուն տէր Կարապետի, և սուրբ էջմիածին վերադրատողին տեսուն տէր Գրիգորին, ի թվին 24. (1458):

Քրիստոս աստուած վայելել տացէ ըրայիս Յովանիսին և Ավրանք պէկին, ամէն: Եղին զսուրբ գիրքս յիշատակ իւրեանց ի գեղոս Կամիս, ի ձեռս սուրբ բահանայիցն Աստուածատու երիցու և Սարգիս երիցու, որ կամակից եղեալ սուրբ գրոցս զնկոյ. արարիչն աստուած սուրբ հայրապետացն և սուրբ բահանայապետացն արժանի արացէ, ամէն, եղիցի-եղիցի:

Բ

194ա Ո՞վ եղբայր, թէ կամիս ուղիղ սաղմոս ուսանիլ, նա գու ի գրոցս ուսիր, քանզի ի ձեռագրէ է արինակս Գառնեցոյ. և զանարժան գրիչ յիշեա ի տէր:

Գ

235բ Մեղաւոր եմ, մեղաւոր եմ, ես իմ անձամբս վկայեմ. Համարիմ թէ այլ մարդ չասէ, ես կու գիտեմ զինչ գործեր եմ:

դ

273ա Ով իմաստուն ճարտար գիտողք, եւ հանճարեղք կարդացողք, Անարժանիս լերուք յիշողք, Թէ տէր Յիսուս զիւր մեղքն թող, Տէրն յիշէ քաջն յաղթող, Անյիշաշար է և խնամող:

ե

196բ Իմ մեղքն է խաւար կամար, կու բերէ կարկուտ հրեղէն, Քանի կու յիշեմ զնա՝ կու դողան ոսկերքս իմ ամէն:

զ

198ա Ընկալ տէր Մեծաւ վարպետ՝ յանշրդի աղբիւրէս և ի մէջ խաւարէ բնորեալ մրրկէս, և ի յանցաւզ անձրև յամպէս, և ի մշակ անվարձ գրչէս զսակաւ աշխատողս և զանարհեստս՝ զՍարգիս սուտանուն քահանայս, և

յիշեալ յարժանատր յաղաթս քո, և աստուած գրեզ յիշէ յիր մաւանդամ գալուստն, ամէն:

է

357ա Աւխա՛յ, աւխա՛յ հաղար բերան, վայն քիչ է ինձ յայսմ արիկս և յայսմ ժամանակիս որքան կենդանի եմ:

Բ

159ա Ի յերիսացս գրելն յանկարծակի ակն ոչ ունելով և ոչ կուճան, նա ձայն մահու եկն առ իս, քանզի լծակիցն իմ տղայովն ի յաւագ եղբարն ի յաւագ ուրբաթն ելաւ գնաց ողջ ու բարով, և ես ի հետ ըղաւորող և ի յԱռիւծ միգաց կամուրջն գնալով, և ընկերքն նորա, արին առեղէն(*) ինձ և տղայոց իմոյ, տարեալ ի Մամլագրկու ջուրն՝ ջրտար արին և բազում սուր թողին մեզ:

Ո՛վ եղբարք, քանի որ հեռի կարմունջ նայի կարմունջ գնացք, քանզի և ես չրգէա էի և ըստ կարի զաւրութեան իմոյ զելած զիտերէտ պալտուի (*), և այլոց ձեռաւ ջրտար արի՞ զկենակիցն իմ: Աղաչեմ ձեզ, ո՛վ եղբարք, մեղաց թողութիւն խնդրեցէք յաստուծոյ, և աստուած ձեզ ողորմէ:

582

Ա Ի Ն Տ Ա Ր Ա Ն

Վիեննա 850, 2. Ոսկեան, Յուլի, էջ 432

Գրիչ՝ Յովհաննէս կրօնաւոր վայր՝ Ասփստան գիւղ

255բ ...ի թուիս Հայոց Զէ. (1458): Արդ ես Յոհաննէս կրանաւոր[ը] ստացա զսուրբ Աւետարանս ի հալալ արդեանց իմոց, յիշատակ ինձ, և ծնողաց իմոց, և ամենայն արեան մերձաւորաց իմոց, հօրն իմ պարոն Քումաին, և մօրն իմ Քաղղատին, և ընուն իմ Սուլտանին, և զաւակացն իւրոց Մեսուպի և Ալամշի և Գուլխարունին, և փեսայն իմ Յակոբշի, և մօրն իւրոյ Սաաթին, և հոգեւոր մօրն իմ Գունաշի, և զստերն իւրս Մարքաի, և կենակցին իւրո Ջանգիշին, և Մալքումին որ... Յամս աստուածապատում վերադիտողի Աղբագո նախանգի երկոտասան գաւազանացս աթոռ Բարդաղիմէոսի առքելոյս՝ տեառն Հայրապետի արհապիսկոպոսի, և ստացողի սորա Յոհաննէս կրանաւորի, որո[ց] յիշատակ սոցա արհնութեամբ եղիցի: Ո՛վ դասք լուսերամից, յորժամ հանգիպիք սուրբ Աւետարանիս յիշեցէք ի սուրբ յաղօթս ձեր զվերոգրեալ անուանրս ի սմա և աստուած-ողորմի ասացէք բոլորով սրտիւ և լի հաւատով, և աստուած ձեզ ողորմեսցի ամէն. և որ աստուած-ողորմի ասէ հարիւրապատիկ*** առցէ յաստուծոյ: Ես Յոհաննէս արեղայս ստացա զսուրբ Աւետարանիս յիշատակ ինձ և ծնողաց իմոց, ի դուռն սուրբ Յարութեան, ի գեաւղն Ասփստան կոչեցեալ: Մի որ իշխեսցէ հեռացուցանել, և որ խնամ տարցէ՝ արհնի յաստուծոյ, ամէն:

* Տպագրված է՝ «չրտարբի»
** Երկու տող դատարկ է թողնված:
*** Գրված է՝ «ճ պատիկ»:

583

Մ Ա Շ Տ Ո Յ Ե Ի Գ Ա Ն Չ Ա Ր Ա Ն

2. Քօսեան, Յուլի Արմենեան վարժարանի 41, 2Ա, 1962, էջ 46

Ստացող՝ Նեֆաղք

Փառք... ի թվականութեան ԶԸ. (1459): Արդ, ցանկացող եզն սուրբ գրոցս, որ է բուն Մաշտոց բոլոր և Գանձատետր... ետ գրել զգիրքս զայս յիշատակ հոգոյ իւրոյ Նեֆաղքսն հաւանորին, և հարն իւրոյ բարեգործ Գրիգորին, և մօր իւրոյ աստուածասէր Սառային, և սրբասէր եղբարն տէր Յոհաննէս քահանային, և հոգեւոր եղբարն իւրոյ՝ քրիստոսասէր և ազբատասէր և քաջ և դիւանական և մաղղասի, որ երեք անգամ սուրբ գերեզմանն Քրիստոսի աստուծոյ մերոյ ի Նուսանդէմ է գնացել և բազում արգիւնս է արարեալ՝ տէր Յոհաննին, և ողորմած տնանկաց և ազբատաց զբուրն իւր՝ զփոխեալն առ Քրիստոս զեղիսաբէք, զհամեստ և բարեգործ զհարսն իւր զլրիցեակիին զեաքունշէն, աստուածասէր զբուրն իւր զՈւսաիանէ, բրիստոսասէր և բարիհաւատն զհոգեւոր բուրն իւր՝ աստուածապաշտ և աստուածասէր և քահանայասէր զփոխեալքն առ Քրիստոս Յիւղուպշէն, և երզրշէն, և ամենայն արեան մերձաւորաց, ամէն:

584

Ճ Ա Շ Ո Յ

Երեան 7404

Նուիրատու՝ Տալ[ար]-խարուն

425ա ... Բաշխաւղն առատ պարգեացն՝ սուրբ հոգին, միշտ և յանապաղ յորդորէ զստեղծութեան իւր՝ զոմն ի սէր սրտէ, զոմն ի խոնարհ հոգով՝ հեղութեան, զոմն ի զութ ողորմութեան առ ազբատսն, զոմն ի կամաւոր ազբատութիւնն, զոմն ի ազաղարարութիւնն ընդ[դ]էմ խոտվարարաց, զոմն ի համբերութիւն բազմաղէմ վշտաց հալածանաց, զոմն յիշատակ աննելոյ, զոր և մտածեալ զբանն, որ ասէ՝ Երանի, որ ունիցի յիշատակ ի Սիոփն և բնտանի յԵրուսաղէմ Տալ[ար]-խարունն. և ետ գրել զսա ի հալալ արդեանց իւրոց, և եղ ի դրունս սուրբ Ահրոնին, ազատ, ազատ, ոչ որ շունի իշխանութիւն գրաւելոյ կամ ծախելոյ. եթէ որ յանդգնի և ձեռ[նա]մուխ լինի, նա զպատիժն Յուլայի առցէ և խաշահանուացն ևս ԳՃ. և ԺԸ. հայրապետացն անէժքն առնու, ամէն: Թվականին ԶԸ. (1459):

585

Ա Ի Ն Տ Ա Ր Ա Ն

Երեան 8883

Գրիչ՝ Յովհաննէս

7ա Ո՛վ դասք լուսերամից... որք հանգիպիք [այսմ] աստուածաշունչ տւետարեք սուրբ Աւետ[արանիս] յիշեցէք ի մաքրափայլ և յերկնաթ[ոխ] ա[ղաթս] ձեր զվերջին ստացող սոր[ին]՝ զբարե[պաշտ] և հաւատարիմ

տանուտէրս զ||| և զամուսին իւր զԽասխարուն, և զծնող[ան իւր և] զփոխ-
եալն առ Քրիստոս զզաւակսն իւր ||| Մարգարէ, և որ յիշէր և լի [սրբաւ
ող]որմի ասէք, ինքն, որ առատն է ի տու[րս բարե]աց ձեզ, առհասարակ,
և վերոյ գրելոցս [ամե]նեցուն ողորմեացի աստուածն ամենայնի
յիւր փա[ռա]որ և միւսանգամ գալստեանն, ամէն:

Քվականութեանս ԶԸ. (1459) գրեցաւ, ձեռամբ մեղապարտ Յովհան-
նէսի և տվաւ ի ||| անշինջ յիշատակ: Աստուած վայելիւ տացէ, ամէն և
եղիցի*:

586

Մ Ա Շ Տ Ո Յ

Երեան 3113

Գրիչ՝ Քրիստոսատու
վայր՝ Եզրեկա

142բ ... Արդ եղև աւարտումն աստուածային տառիս, որ կոչի Մաշտոյ
ձեռամբ բազմամեղ և անպիտան գրչի Քրիստոսատու էրէցու, ի թվ.
ԶԹ. (1460): Գրեցո ի դաւառս Եզրեկայ. ի դրան սրբոյն Մարգարի գաւա-
վարի: Աղաչեմ զձեզ եղբարք, ով որ հանդի[պիք] սմա տեսանելով կամ
աւրինակելով, յիշեսցիք զմեղուցեալ ծառայս:

587

ԼՈՒՍՄՈՒՆՔ ԳԺՈՒԱՐԻՄԱՅ ԲԱՆԻՑ ԳՐԻԳՈՐԻ ՆԱՐԵԿԱՅԻՈՅ

Երուսաղէմ 1210

Գրիչ՝ Նիկողայոս Ազգերմանցի

399 Զսակաւ աշխատողս՝ զՆիկողայոս միայն անուամբ եպիսկոպոս
զԱզգերմանցիս, զմեղսամակարդ բազմավէր հոգիս, և զսրբազան եպիս-
կոպոսն զտէր Մարտիրոսն, և զտէր Սահակ հեզահոգի կրօնաւորն՝ զգրոց
վերծանողն, որ զաւրինակս խնդրեցին և մեզ ետուն գրել, նայ և զշնոր-
հող օրինակիս զտէր Թորոս աթորակալն յիշեսցիք ի սուրբ աղօթս ձեր, ո՞վ
սուրբ ընթերցողք, և աստուած [զձեզ յիշէ]**:

588

Գ Ա Ն Չ Ա Ր Ա Ն

Երուսաղէմ 2011

Գրիչ՝ Կիրակոս

373բ Փառք ... որ ետ կարողութիւն տկար ոգոյ և զեղևեալ մատանց Կի-
րակոս սուտ բահանայիս հասանել յաւարտ Գանձարանիս յամի ԶԹ.

* Զեռագրի սկզբի թերթերի աշակողմյան մասն այրվել է, և շատ բառեր զսճ են գնացել
կրակին:

** Շիշատակարանի գրութիւն տարեթիվը հայտնի չէ, սակայն նույն Նիկողայոս Ազգերմանցի
գրիչը մի ալ ձեռագիր ընդօրինակել է 1460 թվականին (տե՛ս սույն ժողովածոյի Բ. մասում, էջ
150—152):

(1460) թվականին Հայոց, յուլիս ամսոյ Լ. (30), յաւոր երեքշաբթի, ի
խնդրոյ բարեմիտ և հարկեր տանուարոջն Կարապետ կուրդինկարին:
Արդ, որ որ կամեսցի խնդիր գիտի մարգարտի ընթանալ մարմնականի
կամ հոգեկանի, յանձին բարձեալ կրեցին զամենայն տաժանմունս, զի
թերևս հասանել կարիցին ի տենչանս փափագանացն, որում բաղձան:
Նոյնպէս և ի խնդիր ելեալ այսմ աստուածաշար մարգարտիս և եղանա-
կաւոր տառիս |||

589

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Վրեննա 787, 2. Ոսկեան, Յուցակ, էջ. 349

Գրիչ՝ Գալուստ
վայր՝ Աղջոց վանք

ա

242ա— Արդ, գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ի թուականութեան Հայոց ԶԹ.
243բ (1460) ի հայրապետութեան Գրիգորոյ ի յաթոն սուրբ Լուսաւորչին՝
ի սուրբ էջմիածին, և ի խանութեան Զահանջանի՝ որդւոյ Ռուսֆին: Գրը-
եալ ձեռամբ յոգնամեղ և անարհեստ գրչի Գալուստ արեղայի, ի դառն և
ի նեղութեան ժամանակի, ի վանքս Աղջոց, ընդ հովանեաւ սուրբ Ստե-
փանոս նախատակիս, և հրաշափառ սուրբ Կաթուղիկէիս, և սուրբ Աս-
տուածածնիս, և ամենայն սրբոցս, որ աստ հաւաքեալ կան: Ո՞վ ժիր
մշակք Քրիստոսի և սպասաւորք Կաթուղիկէ եկեղեցւոյ և արժանացեալք
սուրբ մարմնոյ և արեանն տեսան, որք ժառանգողք էք սուրբ Աւե-
տարանիս՝ յիշեսցիք ըստ հոգւոյ հարազատ եղբարն մեր զտէր Մանու-
էլն, որ ստացաւ զսա ի հալալ արդեանց յիշատակ իւրոց զսուրբ Աւետա-
րանս, յիշատակ իւրեանց սուրբ աթոռոյն, և Վանստանայ սուրբ Աստուա-
ծածնին, նաև հօրն պարոն Միրզին, և մարն Խոնքրչին, և հաւրնեղբարն
Շրուանչին, և Ամիր-Եզդիներն, և ամենայն արեան մերձաւորաց առհա-
սարակ ողորմեցի Քրիստոս աստուած և լսելի արասցէ զերանաւտ
զձայնն, ևթէ եկայք օրհնեալք հօր իմոյ, ժառանգեցէք զարքայութիւնն,
ամէն: Նաև զմեղապարտ նկարաւորս զՍտեփանոս արեղէս և զիմ փորքս՝
զՅոնանենէս կազմող սորա արժանի արասցէ մասին արհնութեան, ամէն:

590

ԳՐԻՔ ՉԱՐՅՄԱՆՅ ԳՐԻԳՈՐԻ ՏԱԹԵՆԱՅԻՈՅ

Երեան 6333 (Յ. Բարաղամյան, Յուցակ Վասպուրականի) 374

ա

ԶԹ. (1453) գրեցաւ յօրինակէ Վարագցի Յովհանէս արեղայէ և աշա-
կերաէ: Քրիստոս լուսաւորէ զիւր հոգին և զիւրն ամէն:

բ

Զմեղաւոր յԹ՞ ցր՞ ց՞ ըվ՞ յիշեցէք ի Քրիստոս աստուած մեր և ձեզ
լիցի մասն:

Գր[եցաւ] ԶԹ. (1460):

4

Գրեցաւ թվ. 28. (1460) մայիս ԺԶ. (16) և աւարտեցաւ ի ԺԱ. (11) տարի*:

591

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երևան 9999

Գրիչ՝ Յովհաննէս փակակալ վայր՝ Սանահին

176ա ...Արդ, ի յորունց նազելի, գերամարտը և սրբասէր այրն հոգելից, որ և ի տիս համրակաց սնեալ և վարժեալ առ ոտս երջանիկ բարունեաց. մինչև ի հասակ ծերութեան կրթեալ ի մամուլս աստուածշունչ գրոց և չերկիւղն աստուծոյ՝ վարդապետն Ստեփաննոս յԱբարաղեան գաւառէ, ի յահանաւոր և յանմատոց գրղէկէն Անքերդոյ, բնակեալ յանապատի նորին, որ կոչի Ազաւնոյ այր՝ առաքինասէր վարուք, և անտի ուշ եղեալ ի սուրբ քաղաքն Երուսաղէմ, և նաւեալ ի Պոնտոս և հոշակաւորն ի Կաստանդնուպոլիս, ի Մեծն յԱսիայ և յԱտտալիայ, ի Կիպրոս և յԱլեքսանդրիայ, ի յԵգիպտոս, և ի վայրարնակ անապատաւոր սուրբ հարսն, որ ի նմա: Եւ գիմեալ գայ յԵրուսաղէմ երկրպագութիւն աստուածընկալ սուրբ գերեզմանին Քրիստոսի և ամենայն տնարինականացն որ ի նմա և որ զնովաւ: Եւ անտի հասեալ յառաքելական աթոռն Հայոց, ի մայրաքաղաքն Սիս, ի յողջոյն սուրբ կաթողիկոսին Հայոց տեառն Պաղտսի, և յերկրպագութիւն շնորհարարչս աջոյն մեր սուրբ Լուսաւորչին Գրիգորի Ապա ի խոյզ և ի խնդիր եղեալ վասն յիշատակի ստացական աստուածաշունչ գրոց՝ հանդիպի սուրբ Աւետարանիս, և տեսնէ խախտեալ ի կազմէ և պակասեալ ի կարգէ: Ըստանա զսա ի հալալ ընչից իւրոց, և բերէ յաշխարհս մեր, և հասանէ ի գերահոշակ ուխտս Սանահին, և ետ կրկին նորոգել ձեռամբ մեղապարտ Յոնաննիսի, զպակասն գրել և զթերին լնով և կազմել, յիշատակ հոգոյ իւրոյ, և ծնողաց իւրոց, և ամենայն արեան մերձաւորաց. և ի վայելս անձին եղբարորդոյ իւր, և ձեռնասուն աշակերտի Սարգիս արեղայի: Վասն որոյ աղաչեմք զամենեւեան, որք աւգտիք ի սմանէ և լուսաւորիք սովաւ, յիշեցէք ի մաքրափայլ յաղօթս ձեր զվերոյգրեալ ստացող տառիս զՍտեփաննոս վարդապետ իւրայովքն ամենայնի, ասելով թէ՛ Տէր աստուած ողորմեա նոցա: Ընդ նոսին և զվերջին աշխատող ի սմա զՅոնաննէս անարժան և մեղաւոր յիշեցէք ի մեղաց թողութիւն: Եւ ինքն, որ առատ է ի տուրս պարգևաց՝ ձեզ յիշողացդ և յիշեցելոցս ողորմեսցի Քրիստոս աստուած, և նմա վարք յախտեանս, ամէն:

Բ

Արդ, ևս անարժանս ի կարգաւորաց Յոնաննէս փակակալ և սպասաւոր սուրբ Աստուածածնիս Սանահնու, որ ի յայն ժամանակէն մինչև ի

* Այս հիշատակագրութիւնները գրված են առանձին քարոզիկերից հետո:

յայս ժամանակս, որ ծնրացեալ եմ ու ի դուռն գերեզմանին հասեալ, վկա եմ Աւետարանիս, որ հրամանաւ Ստեփաննոս վարդապետին զպակասութիւն Աւետարանիս գրել եմ ու կազմել: Միտանչէն ի մեր վանիցս, որ էր սան և յորդէգիր յաւազանէն վարդապետին ու Սարգիս արեղային, թողին զԱւետարանս մաւտ ի Միտանչէն և ի սանամայրն իւրեանց, և ինքեանք զնացին յայլ տեղիս վախճանեցան, որոյ յիշատակ նոցա // արհնութեամբ եղիցի, և գրեալ ի գիրն կենաց անշինջ յիշատակաւ:

177բ Արդ ևս Միտանչէս՝ ծառայ սուրբ Աստուածածնիս, և իմ մայրս Ռսկեհատս, ընծայեցաք զսուրբ Աւետարանս սուրբ Աստուածածնիս և իւր միաբանիցս, զի և մեզ եղիցի մասն յիշատակի և փրկութիւն հոգոց մերոց և ի թողութիւն մեղաց, և պապուն իմոյ Կիրակէտորի և հարն իմոյ Դաւիթի: Վասն որոյ երես անկեալ առ [ո]տս սուրբ միաբանիցդ, զի արժանի առնէք յիշատակի միով տէր-ողորմայիս, և որք յիշէք և զուր յիշեալ լիջիք ի Քրիստոս Յիսուս ի տէր մեր, որ է արհնեալ յախտեանս, ամէն:

Մի որ յիշխեսցէ հեռացուցանել զսուրբ Աւետարանս ի դրանէ սուրբ Աստուածածնիս, և եթէ որ յանդգնի՝ զվարձս Յուդայի ու զԿայէնի անոց, և կատարողըն արհնին յաստուծոյ: Եւ էր թուականս Հայոց 28. (1460)*:

592

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Յ. Քոսեան, Յուդակ Արծնեան վարժարանի 12, ՀԱ, 1961, սյուն. 128

Գրիչ՝ Կարապետ վայր՝ Պալախուրու վան՛

Արդ գրեցաւ սուրբ և տիեզերալոյս և տիեզերաց քարոզ սուրբ Աւետարանս ի թուականութեանս Հայոց 28. (1461), ի գաւառս Խաղտեաց. ի սուրբ անապատս որ սուրբ Գէորգ կոչի, որ Պալախուրու վանք ասի, և ինչորոյ սրբասէր և հեղահոգի և աստուածային արհնութեան արժանաւորի Պարոնիւն, և զհայր զՄուրաւ, զմայրն զՍուրարն, և զեղբայրն զՍեփաննոս, զբուրն զՆուրաւն, և զկողակիցն զԱնանուս, զՆուրաւնի տաքրն զՅովհաննէս, զՄանանիս որդին՝ զԱմիր-Պալսե, Պարոնիւն կողակիցն զԳլխոյն, զԱստուածատրի որդին զՍիմառն և զայլ ամենայն արեան մերձաւորսն**:

* Մագաղաթյա այս Աւետարանը գրված է ԺԳ—ԺԴ դարերում: Ստեփաննոս վարդապետը այն գնել է Սուրբ 1374—1384 թվականներին՝ Տէր Պոսողի կաթողիկոսության տարիներին: Առաջին հիշատակարանը Հովհաննեսի կողմից գրված է դրանից քիչ հետո՝ աշխնքն ԺԳ դարի վերջերին, կամ ԺԵ-ի սկզբներին, Սանահնում, երբ այն լրացվել, կազմվել և նվիրվել է վանքին: Բ հիշատակարանի ժամանակը հասնի է՝ 1460 թ., երբ մահացած էր Ստեփաննոս վարդապետը, իսկ Հովհաննեսը՝ «ծերացեալ և ի դուռն գերեզմանին հասեալ»: Երկու հիշատակարաններն էլ գնում ենք վերջին (1460) թվականի տակ:

** Եարժանկալիցներ կարգով «ԺԵ դարի հիշատակարաններ» Բ մասի 166 էջում (№ 209): Հիշատակարանը քաղել էինք Ղ. Փիրղալեմյանի «Նօտարք»-ից (էջ 206), որը թերի էր:

593

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Աղեքսանդրիայի Պողոս-Պետրոս եկեղեցի
«Միտն», 1958 թ., էջ 268—270

Գրիշ՝ Հայրապետ
վայր՝ Երուսաղէմ

...Քանզի գրեցաւ սա ի աստուածակոխ սուրբ բաղաբա յԵրուսաղէմ, ընդ հովանեաւ ամենայն սուրբ անարինականացս Քրիստոսի աստուծոյ մերոյ, ձեռամբ նուաստ ծանայի ծառայիցն աստուծոյ բազմամեղ և անպիտան գրչի, որ ամաչեմ կոչիլ ի բարձրագոյն անուանէն եպիսկոպոս, զի ի դատապարտութիւն է ինձ անունս այս, այլ լոկ անուամբ կոչիմ Հայրապետ: Եւ ես անպիտան և անարհեստ գծողս, սկիզբն արարի այսմ լուսաիղձ և կենակիր աստուածաւանդ սուրբ կտակիս ի ստոյգ և չընտիր արինակէ բաւ կարի իմում գծագրեցի զսա ի լուսաւորութիւն մանկանց եկեղեցւոյ և առ ի յիշատակ հարեոր և համեստ և աղաթարար մահդասի Իկոնիշ ապաշխարողին, որ կայր ի բաղաբա Երուսաղէմ, ի վանս սրբոյն Յակոբայ և աղաթէր յամենայն սուրբ անարինականսն Քրիստոսի, ստացաւ զսա ի հալալ արդեանց իւրոց՝ յիշատակ իւր, ծնաւզացն իւրոց և ամենայն արեան մերձաւորացն, հարն իւրոյ Յոնանիսին, և մարբն իւրոյ Մուղալ-Խարունին, մուղզսի Խաչերեսին, և հարն իւրոյ Ամիր-Ապանին, և մարն իւրոյ Մեծխարունին, Խուրլուին, և եղբարցն իւրոց Էղկարին, Սինանին և Յոնանիսին, և այլ ամենայն արեան մերձաւորացն իւրոց և երախտաւորացն, ամէն:

Գարձեալ կրկին յիշեցէք ի Քրիստոս ի վերոյ գրեալս ի սուրբ Աւետարանս՝ զհոգեոր մայրերն իմ Իկոնիշն և Մեծխարունն, և զհոգեոր եղբայրն իմ զպարոն Խաչերեսն: Եւ դարձեալ կրկնակի ես անպիտան և մեղաւոր ծառայս Իկոնիշ, երես անկեալ աղաչեմ զբահանայք... յիշեսցիք... զմեղաւոր ծառայքս զԻկոնիշն, զՄեծխարունն և զԽաչերեսն, որ ետու զսուրբ Աւետարանս գրել:

Յիշեցէք ի Քրիստոս զմուղզասի Խաչերեսն և զմայրն իւր զՄեծխարունն, որ կամակից եղեն և ազնական Աւետարանիս առնելոյ: Գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ի աստուածակոխ մայրաբաղաբա Երուսաղէմ, ի վանս որ կոչի Փրկիչ և ի մէջ հրեշտակակրան կրանաւորացս: Ի թրականիս Հայոց ԶԺԱ. (1462), ի կաթողիկոսութեան տեան Կարապետի Կիլիկեցւոյ և ամենայն Հայոց: Արդ, աղաչեմ զամենեւեան որք հանդիպիք այսմ աստուածաւանդ սուրբ Աւետարանիս, յիշեցէք ի մաքրափայլ աղաթս ձեր զԻկոնիշ մղզսի, որ ստացաւ զսա ի հալալ վաստակոց իւրոց յիշատակ հոգոյ իւրոյ, և ծնաւզաց իւրոց, և ամենայն մերձաւորաց:

Ընդ նմին և զանպիտան ծառայս զՀայրապետ՝ զգրաւ սուրբ Աւետարանիս և զծաղկող յիշման արժանի առնէք: Այլ և զթղթի կոկող և զկազմող սուրբ Աւետարանիս զԱռաքել զկուսակրան և զճգնաւոր սուրբ արեղայն յիշման արժանի արարէք և դուք յիշեալ լիջիք...

Այլ և ծանուցումն լինի մեր հոգեոր մարն Իկոնիշ մղզսին և մղզսի Խաչերեսին և իւր մարն մղզսի Խաչարունին, բանզի շատէք թէ վար-

դապետն շատ դրամ էառ ի մենէ, հեոի ի ձեր հարկէցդ, աստուծոյ հրամանքն դրած է ի սուրբ Աւետարանդ, թէ զանձեցէք ձեզ զանձս յերկինս, որ ոչ ցեց ուտէ և ոչ ուտիչ ապականէ, այս Աւետարանս այն զանձն է: Գարձեալ, նման է արքայութիւն երկնից առն վաճառականի, որ գտանէ պատուական մարգարիտ մի, վաճառէ զամենայն ինչս, որ ունի և զնէ զմարգարիտն զայն. այս Աւետարանս այն մարգարիտն է: Գարձեալ, նման է արքայութիւն երկնից զանձի ծածկելոյ յագարակի, զոր գտեալ մարդոյ թաքոյց, և ի խնդութենէ անտի երթայ վաճառէ զամենայն ինչ, զոր ունի և զնէ զագարակն զայն. ագարակն աշխարհս է, այն զանձն սուրբ Աւետարանս է, որ սուրբ սրտի և հաստատուն յուսով զնեցիք ձեր հալալ վաստակաւ, ձեր հոգոյ առաջնորդն և ձեր հոգոյ փրկութիւն սուրբ Աւետարանս է, որ տանի զձեզ ի կեանս յաւիտենից: Հոգեոր մայրն իմ Իկոնիշ, որ խոստացար զպրանէ աստիքն և յուղարկեցիր, խիստ մերկ էի և աղքատ՝ մեզիկ ծածկոյթ արարաք, արարիչն աստուած զքո հոգիդ զարգարէ յուսեղէն պատմուճանաւ ի հանդերձեալ կեանս, ամէն:

Մղզսի Քրիստոսաւորն որ շատ աշխատեցաւ և զԱւետարանդ բերի ձեզ, արարիչն աստուած իւրն վարձահատոյց լինի, զերանաւէտ ձայնն լսէ ինքն և իւր ննջեցեալքն, ամէն:

594

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երուսաղէմ 1799

Գրիշ՝ Վարդան
վայր՝ Վան

603 ... Արդ, յանկ ելեալ կատարեցաւ սուրբ Աւետարանս ձեռամբ յոգնամեղ և անարհեստ գրչի Վարդան սուսանուն էրիցու, ի բաղաբա որ կոչի Վան, ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնին և սուրբ Վարդան զօրավարին, ի թուականութեանս Հայոց ԶԺԱ. (1462), ի հայրապետութեան տեան Զաւարիայի Հայոց կաթողիկոսի, որ յայսմ || ամի բերաւ աչ սուրբ Լուսաւորչին յԱղքամար, և մերոյ աթոռակալացս տէր Յովաննէս եպիսկոպոսացս:

604 Արդ, աղաչեմ զամենեւեան, որք հանդիպիք սմա յիշեցէք ի Քրիստոս զվերոյյիշեցեալն զՍտեփանոս բարեպաշտ տանուտէրն, և զկենակիցն իւր զՓամար, և զորդիքն իւր՝ զփոխեցեալքն ի Քրիստոս, աստուածողորմի ասացէք Սանէլին, Մուրադին, Էվադին, Վարոցին, և Մուղամ-Փաշին, և իւր աղայոցն Աւետիսին, և իւր կողակցին Խալիմ-Խարունին, և իւր զաւակացն Թումին, և իւր կենակցին Թանուսին, և որդոյն Մանուէլին, և այլ աղայոցն Մաւթիւսին, և իւր կնոջն Խալիմ-Խարունին, և աղայոցն Ատոմին, Աւագին, Յոնանիսին, և Յովանիսին, Մկրտչին և իւր կենակցին Մախրուշին, և որդոցն Մուրադին, և Զանփաշին, և այլոցն, և բերցն Մէրեմին, և Խամաւորին, և Ստեփանոսի բերն Մուրաթին, և որդոյն Յովանիսին, և Սօրղանին, և հոգեոր հօրն սոցին Կիրակոսին, և Ստեփանոսի հոգեոր որդոյն խոջա Խոսրովին, որ կամակից || եղև այսմ բարի գործոյս, և զայլ ամենայն արեան մերձաւորք սոցա յիշեցէք և միամիտ

սրտիւ աստուած-ողորմի ասացէր: Եւ ինքն, որ հանգուցիչն է արգարոց՝ հանգուցէ զսոսա յիւր երկնից արքայութիւնն ի գոզն Աբրահամու, և զձեզ՝ զլրսողորդ և զկարգացողորդ, ամէն:

Գարձեալ, յիշեցէր ի Քրիստոս զՍտեփանոսն, և զամենայն արեան մերձաւորը նորա, և զիս զմեղապարտ զժողս զՎարդան սուտանունն երէց, և զիմ ծնողքն զՅովանէս քահանայ և զԶմբուք, և զեղբարքն իմ զփոխեցեալքն ի Քրիստոս զԿարապետ քահանայն և զՐաբրիէլ, և զզորդիքն իմ զՆիկողայոս քահանայն, և զՅովանէսն և զԳրիգորն, և զհոգևոր որդին իմ զԿիրակոսն, և զայլ ամենայն արեան մերձաւորս և զերախտաւորքն մեր, և միամիտ սրտիւ աստուած-ողորմի ասացէր, և աստուած ձեզ ողորմեսցի, և նմա փառք յաիտեանն, ամէն:

595

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երևան 4807

Յիշատակագիր՝ Կարապետ

194բ Զպատուական կրօնաւորն զԱստուածատուր վանից հայրն, որ ետուր վերջստին նորոգել զսուրբ Աւետարանս և զՏարեգիրքն, զՄաշթոցն և ըզԳանձատեւորն՝ յիշատակս հոգոյ իւրոյ՝ աղաչեմք որք հանգիպէք սոցա աստուած-ողորմի ասացէր Աստուածատուր կրօնաւորին, և իւր ծնողացն, և Վարդան կազմողին, և սակաւ զժողին Կարապետ բազմամեղիս, և աստուած ձեզ և մեզ և առաջին ստացողացն ողորմեսցի, ամէն:

Թվ. ՋԺԱ. (1462) նորոգեցաւ:

596

Ժ Ո Ղ Ո Վ Ա Մ Ո Ի

Երևան 5128

154բ Ի թվականին Հայոց ՋԺԲ. (1463), ի կաթողիկոսութեան Սայ անուն Կարապետին և յԱղբամարայ տեառն. Զաւարիայ, որու ժողովեցաւ ի վերայ տեառն Գրիգորի էջմիածնի կաթողիկոսին, և զնաց առ Ճեանշան զանն՝ տէր Թավրիզու, և ընկեց զտէր Գրիգորն յաթոռոյ էջմիածնին, և փոխեաց զաթոռն յԱղբամար*:

597

Ա Ա Տ Ո Ի Ա Մ Ա Շ Ո Ի Ն Չ

Գ. Արուսեմտեանց, «Քորոս աղբար», Բ, էջ 300—302 (Կամախ, Ս. Փաղէոս առաքելոյ վանք)

Հեա. ստացող՝ Եղեկիէլ վայր՝ Աւագ վանք՝

Շնորհաւք ամենակալին աստուծոյ... և աջողութեամբ սուրբ աբրամար Աստուածածնին, սուրբ Կարապետին և սուրբ Առաքելոցս, և աղաւ-

* Զեռագիրն ընդօրինակված է 1635 թվականին: Այս հիշատակարանը, անտարակոյս, արտադրված է նախազաղափար օրինակից:

թիւք սուրբ երջանիկ րարունապետին Յովանիսի, և նորին աշակերտի Ետեփանոսի, և Յոնան եպիսկոպոսի, և համարէն սրբազան եղբարց մերոց, որ կան ի յայսմ լսարանիս, որոց անուանք սոցա գրեալ են և գրին ի զպրութեան կենաց՝ ի մեծամեծաց մինչև զփոքունս, որ անդադար աղաթիւք բաղխեն զզրունս ողորմածին և բարեբարին աստուծոյ:

Ես... վերջինս ի գրոց աշակերտաց՝ Եղեկիէլս, և իմ հոգևոր որդեակ Սիմէոն ցանգացող եղաք այս սուրբ Աստուածաշունչիս հին և նոր կտակարանաց, և բազում փափաքանաւք և ջանիւ ստացաք զսա և եղաք ի սուրբ անապատս ի յԱւագ վանք...:

Յիշեսցիք զժերունի, զմաքրամեղս, զհեղահոգի և զընտրեալ զԹաղէոս քահանայն, և զպարկեշտ և զբարեմիտ ամուսինն իւր... զմեր հոգևոր ծնողսն, որ և նորա աշխատ եղեն ի զինս սուրբ գրոցս, և զիւրեանց հոգւոյ բաժինն յիշատակեցին ի սուրբ Աստուածաշունչս...:

Յիշեցէք զխաւճա Սուրբանշահն և զիւր որդին զխաւճա Պակին՝ զԱմասացիւն, որ կամեցան և շարաւթով վաճառեցին, աստուած յիշէ զնորա ի բարին*:

598

Շ Ա Ր Ա Կ Ն Ո Յ

Երևան 2418

Գրիչ՝ Միգայել վայր՝ Հունձօֆ գիւղ

111ա Արդ, զրեցաւ եղանակաւոր տառս և լուսազարդ երգարանս ի թուականիս Հայոց** ամի, ի երկիրն Քաջբերունի, ի գիւղս Հունձօֆ, ընդ հովանեաւ սուրբ Սարգսի զաւրավարին և Լստեփանոսի նախապիպի, ի հայրապետութեան Զաւարիայի, ի յառաջնորդութեան սուրբ ուխտիս Մեծարայ Կստեփաննոսի վարդապետի. յուսամք յաստուած, որ պահէ զնայ անփորձ կենաւք մինչև ի խորին ծերութիւն, ամէն, և ետ աստեացս ելանելոյն ընդ սուրբ վարդապետաց դասուն դասակից առնէ, ամէն:

Արդ, աղաչեմ զամենեսեան սիրովն Քրիստոսի զընդերձողսդ, յիշման արժանի առնել վերոյ յիշեցեալ ստացող տառիս: Արդ, զրեցաւ ձեռամբ Միգայելի անարժանի և անիմաստ գրչի, և իմ անընդունակ և անիմաստ գրով յարուեստ գրչութեան և բազում մեղաց ցնորիւք պաշարեալ զրեցի անարժան ձեռօք իմաւք ընտիր և ըստսյգ արինակէ Խուլ կոչեցեալ: Ով զմեզ յիշէ, յիշեալ լիցի առաջի անմահ գաւրին Յիսուսի Քրիստոսի:

* Հիշատակագրութեան անթվական է, բայց Ավագ վանքում սովորող Եղեկիէլը՝ այս հիշատակարանի շարագրողը՝ հիշատակված է նաև 1464 թվականին, Ավագ վանքում, Ստեփանոս գրչի գրած յափածո հիշատակարանում (տե՛ս ԺԵ դարի հշտե., Բ, էջ 208):

** Թվականը ընդված է և գրված ՊՄԵ. (1406), որ կեղծիք է: Այստեղ հիշատակված Զաւարիա կաթողիկոսը՝ նշանավոր Զաւարիա Աղթամարցին է, որ Կաթողիկոս է 1434—1464 թթ., ուստի հիշատակարանի գրութեան վերջին հնարավոր տարեթիվը 1464-ն է: Գրչի մյուս հիշատակարանը տե՛ս այս ժողովածուի Բ մասի 178—179 էջերում:

599

Ժ Ո Ղ Ո Վ Ա Մ Ո Ի

Երևան 4211

Գրիշ՝ Իսրայել

529բ Յիշատակ է գիրքս Իսրայելին, Միֆայելին, Ասաֆել վարդապետին: Ես Իսրայելս տուար ի գիրքս Սարգիս վարդապետին, յիշատակ մեզ և ծնողաց մերոյ... Թվին ԶԺԳ. (1465):

600

Ճ Ա Շ Ո Յ

Վփոմեգիա 19. Ստ. Յովակիմեան, Յուցակ (անտիպ), էջ 112

Գրիշ՝ Զարվար վայր՝ Տիրիկ

ա

Արդ ի յանդ ելեալ աւարտեցաւ քրիստոսահիմն և առաքելախօս, մարգարէաշէն և հոգիարուիս այս տառս ձեռամբ յոգնամեզ և անարհեստ գրչի Զարվար սուտանուն իրիցուն:

Արդ, գրեցաւ սա ի թվ. Հայոց ԶԺԳ. (1465) հոկտեմբեր ամսոյ ի ԺԱ. (11), ի բաղաբիս, որ կոչի Տիրիկ, ի սպասաւորութիւն սուրբ Սարգսի զինաւորին: Արդ աղաչեմք զձեզ, ով սուրբ ուղղափառ մանկունք, որք հանդիպիք սմա կարգալով կամ արինակելով, յիշեցիք զանարժան զծողրս, և զծնալս իմ զՍտեփաննոս բահանան և զՆարմէլիֆն: Եւ բազում երախտաւորութիւն ի վերայ մեր գաէր Գրիգոր* որ աւղտեցար ի նմանէ զգրոց բովանդակ զկատարիլն և զկապելն: Աստուած ըստ աշխատանացն զերկնից արբայութիւն պարգեւեցէ իւր, ամէն**:

բ

Ես Զարվար հոգով տկար
Եւ մարմնով յոյժ ապիկար,
Զձեզ աղաչեմ միշտ անդադար
Եւ պաղատիմ արտասուարար,
Յորժամ զգիրս քննեանուս մտառարար,
Զին յաղաքից մի մոռանար,
Զտէր ողորմին լիակատար
Տուր ինձ բաժին սրտիդ յաւժար,
Եւ տէր առատ և բարերար
Ի ձեզ զթատցի իբր հայրարար:

* Հաջորդ բար չի կարգացվում:

** Այս հիշատակարանից համառոտ մի հատված, քաղելով Մ. Տեր-Մովսիսյանի Յուցակից, հրատարակել ենք ժողովածուիս Բ մասում (էջ 241):

601

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Յ. Քսենյան, Յուցակ Արժնեան վարժարանի 13, ՀԱ, 1961, սյուն. 130

Գրիշ՝ Հայրապետ վայր՝ Նորգավիք

ա

261ա Աստանար յանկ ելեալ աւարտեցաւ... Աւետարանս այս ի թուարթութեան Հայկազեան տումարիս ԶԺԳ. (1465) ամին, յանառիկ եւ տիրախնամ բաղաբս ||| Վա՞ն, ընդ հովանեաւ սուրբ Խաչիս և սուրբ Սարգիս զօրավարիս, և ի հայրապետութեան տեան Ստեփանոսի կաթողիկոսի, ի դառն և ի վշտալից ժամանակիս, յորում ի խիստ և ի նեղութեան և եւ շար ծառայութեան կամք ազգին նետողաց, զի յոյժ կեղնն և կեղերն զազգս քրիստոնէից: Զոր տեսեալ զայս սուրբ աստուածախաւս և զլուսափայլ և զպատուական մարգարիտս և ցանկացաւ այս հոգեկեցոյց սուրբ Աւետարանիս աստուածաւէր և պայծառացեալ հոգով և վառեալ ի սէրն աստուածային Ուսիմաֆոս՝ որդի Սահմաղրին, և ստացաւ սա յիշատակ հոգոյ իւրոյ, և ծնողաց իւրոց՝ խարն Սահմաղրին, և ի տղաոցն Փաշարէկուն, և Տիրանց-Հարունին, և Դոււնարէկուն, և հարազատ եղբարքն Դուլիփաշին, և Աուչրուղին, և ամենայն արեան մերձաւորաց՝ կենդանեաց և հանգուցելոցն ի Քրիստոս:

Արդ, աստուած աստուծոյ և տէր տերանց յորժամ եկեցէ նստի լաթոն փառաց իւրոց և կոչէ Ուսիմաֆոս, և զկողակիցն Խարունջան, և զուր հայրն և զմայրն և ըզեղբայրք, առհասարակ, ամէն: Գարձեալ երես անկեալ աղաչեմ զսրբութիւնս ձեր, որ լի բերանով և ուղի սրտով և լիակատար միտով և բոլորախաւս լեզուով աստուած-ողորմի ասացէք Ուսիմաֆոսին, և ծնողացն՝ հայր Սահմաղրին, և կողակցի Ուրուջանին, ... հարազատ եղբարքն Դուլիփաշին, և Աուչրէկին, և ուրանց տղաոց տէր Յովանէսին, և Դաւաւջանին, Իսրայելին, Զարգարին, և կողակցին ուրախ յց Շահգաղին, և Աղաւհանին, և Նարգրգին, և հոգորդին՝ Էնկիբէկն, և Մելիփսսէն, և հօրեղբարորդին Մէլէֆգատին, Ամինըլսջաւազ զուր տղայ, և ամէն արեան մերձաւորս... Եւ գարձեալ յիշեցէք ըզնարայապի քահանայք ըզտէր Զաֆարայն և տէր Աստուածատուրն, որ կան ժրաշան ի դուռն սուրբ Գէորգայ, կարդան և ենամ տանին ի վերայ սուրբ Աւետարանիս, զի կացցէ սա ի դուռն Գէորգ զարավարիս, ամէն:

Գարձեալ յիշեցէք ի Քրիստոս Ուսումաֆոսի քվերքն՝ Քեկղիանէն, և Դայանէ, և զՄարտիանէն, և Շուրան-Հարուն, և Ուլիսուլքան, ամէն:

բ

ԶՀայրապետ մեղաւոր զծողս միով աստուած ողորմի ասա և աստուած բեզ ողորմեցցի, ամէն:

* Այս հիշատակարանից միայն երեք տող արտատպել ենք «Ժն դարի հիշատակարաններին» Բ. մասում (էջ 239)՝ քաղելով ն. Ակինյանի «Գաւազանագրքից»: Այժմ ներկայացնում ենք լրիվ:

602

Յ Ա Յ Ս Մ Ա Ի Ո Ի Ր Ք

«Սիռն», 1866 թ., 1-2, էջ 99

Վայր՝ Դէմ յանդիման գեղջն
յԱրամու սր. Գէորգ

...Ի յաշխարհս Շամբայ ք յիրկիրս Սակունեանց ի վանս սուրբ Աստուածածնի, ընդ հովանեաւ սրբոյն Գէորգայ՝ դէմ յանդիման գեղջն յԱրամու, թվին ԶԺԵ. (1466), Քումա եպիսկոպոս և Սիմէօն քահանայ Մանգեանց եկեղեցոյ:

603

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երևան 9858

ա

Գրիչ՝ Գրիգոր Արարեկեց
Վայր՝ Արգելան

...Ուստի և տեսեալ զսորա անճառ փրկագործութեան խորհուրդ, և զանճառելի աւետիքն, և զահագին սպառնալիքն՝ ամենախմաստ և հանճարեղ գիտնականն // Մինաւ ծաղկաւղն, որ յար և նման է Բերսելիէլի նկարողին տապանակին, որ և ստացաւ զսա ի հալալ և ի բրբանաշան վաստակոց իւրոց՝ յիշատակ իւր, և ծրնաւոց իւրոց՝ հարն Մախրումին և մարն Մար-Մէլիքին, և բրբան խորլու-Մէլիքին, և զաւակին Յակոբ կրանաւորին, և Գովարչին, և բրբան իւրոյ ուսուցչին Յակոբ եպիսկոպոսին, և բրբան նորին Գովարչին, և Գրիգոր կրանաւորին, և ամենայն արեան մերձաւորաց իւրոց՝ կեծդանեաց և հանգուցելոց: Արդ, որք վայելէք յամենառատ սեղանոյս, լիակատար սրտիւ աստուած-ողորմի ասացէք Մինաւ ծաղկաւղին, և Յակոբ // կուսակրան արեղային, և ամենայն վերողրելոցս, որ ի սմա գրեցաւ, այլէն:

Եւ արդ ես՝ յետինս ի կարգաւորաց և անարժանս ի մանկունս եկեղեցոյ և անիմաստս ի գիրս գրչաց Գրիգոր Արարեկեց, շնորհիւ տեսն սկսալ և ողորմութեամբ նորին կատարեցի զսուրբ Աւետարանս ի թուականիս Հայոց ԶԺԵ. (1466), ի վանքս որ կոչի Արգելան, ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնիս, և սուրբ Ստեփանոս վարդապետի Յուսկան որդւոյ, և այլ սրբոց, որ աստ կան հաւարեալ:

Գարձեալ, յիշեցէք զՄկրտիչ վարդապետն մեր զԱրեկեցն, որ բազում երախտիք ունի ի վերա մեր, և զՔումայ բարունակետն, որ բազում սէր ու/նէր ի վերա իմ, և զմիւս Մկրտիչ վարդապետն՝ զընկերակիցն իմ, և զԽաչատուր արեղայն, որ շատ սիրով հոգւոյն ի միասին կացար և ծառայէր մեզ միամտութեամբ, և զՍտեփանոս կրանաւորն, որ առնէ մեզ սէր և ընդունելութիւն, և զայլ ամենայն երախտաւորն մեր յիշեցէք ի Քրիստոս:

Արդ, որք ճաշակէք յաստուածային բուրաստանէս և զամենալի սեղանէս, լի սրտիւ աստուած-ողորմի ասացէք Մինաւ ծաղկաւղին, և ծնաւ-

զացն նորին Մախրումին և Մարսր-Մէլիքին, և Յակոբ կրանաւորին, և ամենայն արեան մերձաւորաց նոցին, ամէն:

բ

Մաղկող՝ Մինաւ

Գարձեալ ես՝ Մինաւ ծաղկաւղս՝ ստացող սուրբ Աւետարանիս երես 365ր ի գետին զնկելով աղաչեմ զմանկունսդ // սուրբ եկեղեցոյ, որք սպասաւորէք անգին մարդարտիս կարդալով կամ արինակելով, լավ սրտով և վասն սիրոյն Քրիստոսի պահեցէք զաստուածային գանձս, զի բազում շարժարանաւք և աշխատութեամբ լրմնեցաւ՝ և զաստուած-ողորմին յուրով և անխափան ասացէք, զի և զձեզ ողորմեսցի Քրիստոս իւր միւս անգամ զայուստն: Ամէն եղիցի, եղիցի:

գ

Կազմող՝ Վարդան

Եւ զարձեալ յիշեցէք աղաթս ձեր զՎարդան վարդապետն՝ զկազմաւոր սուրբ Աւետարանիս, որ յար և նման է կազմողի տապանակին, զի լաւ և գեղեցիկ կազմեց զսա տկար և ձեր անձամբն. և ուղիղ սրտիւ և ի բրբանով աստուած-ողորմի ասացէք Վարդանին և ծնաւոցացն նորին, ամէն: Եւ զԽաչատուրս մեղաւորս սակաւ գրիս:

604

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Յ. Քօսեան Յուցակ կարեոյ գեղերու, 7, ՀԱ, 1963, էջ 34

Գրիչ՝ Մկրտիչ

Վայր՝ Խլար, Մատենական

Որոյ ցանկացաւ եղեալ բարեմիտ և ողջախոս տանուտէրն Մկրտիչ, և եղբայրն Աստուածատուրն, և Յովնանէս եղբայրն, որ փոխեցեալ է ի Քրիստոս, և Մկրտիչն, և Մաղղաբ-Խարունն՝ կողակիցն իւր, և ծրնաւոց նոցին՝ Ամիր-Սարգսին և Նունցֆարին, և եղբարն Մելիսեղին, և բուրոջն Գովարչին, և հօրեղբարն Կիրակոսին, ...և Մկրտիչ ծնողացն, ...և Հրոսիսիմին, և զաւակաց նոցին Մխիթարին, Խորլու-Խարունին և Հերակոսին, որ քարով նախատակեցաւ, և Մկրտիչն, և Յովնանէսին, և որդոյ նորա Ստեփանոսին, զոր տէր աստուած ընդ երկայն աուրս անէ: Եւ Աստուածաւախ յուն, և հօրն Ղազարին, և կողակիցն Փաշա-Մելիքին, և զաւակաց նոցին՝ Իգնատիոսին, և Միխայլին, և Յովնանէսին, և բուրոջն Վարդաբին:

Եւ արդ, աղաչեմք զամենեանս, որք հանդիպիք սուրբ Աւետարանիս կարդալով կամ արինակելով, յիշեցէք յաղաթս ձեր ստացող սուրբ Աւետարանիս զՄկրտիչն, և զկողակիցն իւր Մաղղաբ-Խարունն...

Եւ արդ, գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ի Խլար քաղաքի, ընդ հովանեաւ Մատենականից սուրբ Աստուածածնին, սուրբ Սարգսին և սուրբ Գէորգուն,

* Ձեռագրից հանված և այլ նկարիչի կողմից նկարված ու տեղադրված են առաջին երեք ավետարանիչների նկարներն ու ավետարանների առաջին թերթերը: Բացակայում են նաև սկզբնական նկարները: Մինասից պահպանվել են Հովնանեաւ ավետարանիչի նկարը, լուսանցարգեր ու լուսանցանկարները:

ձեռամբ յոգնամեղ և անիմաստ գրչի Մկրտչի սուտանուն քահանայիս, յամի ՋԺԵ. (1466) թուականի, ի հայրապետութեան տեան Ստեփանոսին էջմիածնի կաթողիկոսի, որ այս ամ հաստատեցաւ շնորհաւր աստուծոյ:

Արդ ազաշեմք դամենեան, որք հանդիպիք սմա կարգալով, յիշեցէք յաղաթս ձեր արարող սուրբ Աւետարանիս զՄկրտիչն, և Սաղգաք-Խարուն, և զարեան մերձաւորք իւրեանց, և արհեպիսկոպոսիս մերոյ տէր Յովաննիսին, և ... տէր Կիրակոսին, տէր Վարդանին, տէր Սարգսին, տէր Յովաննեսին, տէր Յոնանին, և սարկաւագ Յովանէսին, այլ և զիմ արքինաւոր վարպետն զՅովանէս քահանան յիշեցէք ի Քրիստոս, որ բազում աշխատութեամբ ուսոյց զիս: Ընդ նմին և զիս զմեղաւր լցեալ գրիչս զՄկրտիչ սուտանուն քահանայ, այլև զիմ ծնողսն յիշեցէք ի Քրիստոս: Ով որ կարգա ու զաստուած-ողորմին ասէ՝ Քրիստոս իրեն ողորմի ամէն:

Եւ արդ ես Մկրտիչ և կողակիցն իմ Սաղգաք-Խարունն տրիւնք զԱւետարանս սուրբ Աստուածածնի ի դուռն, որ կենա ի ձեռն տէր Կիրակոս հերպետին, և տէր Վարդանին, և տէր Սարգսին, և տէր Յովանէսին, և տէր Յոնանին, և ով ծախէ կամ գրականէ՝ զմասն զՅուդային առցէ և զխաչահանացն և զԿայննին, ամէն:

Եւ արդ ազաշեմ գձեզ, ով կըրայրք, անմեղադիր լերուք, զի կարս մեր այս է, Քրիստոսի մարդասերին փառք յաւիտեանս ամէն:

605

Մ Ա Շ Տ Ո Յ

Երուզակէս 1784

Գրիչ՝ Յակոբ վայր՝ Գուլիստան, որ է Վարդուտ գիւղ

408 ... Շնորհիւ տեանն Յիսուսի Քրիստոսի սկսայ և նորին ողորմութեամբն կատարեցի զքրիստոսածնին և զառաքելաշէն հոգիաբուր Նուագս յանուն Մաշտոց վարդապետին, ի թվականիս Հայոց ՋԺԵ. (1466), ի լաւ և յընտիր արինակէ, ձեռամբ յոգնամեղ և անարհեստ գրչի Յակոբի՝ ծոյլ և մեղսասիրի, ի զեւղս որ կոչի Գուլիստան, որ է Վարդուտ ի հայրապետութեան տեանն Քուսմայի Աղուանից կաթողիկոսի, ի խնդրոյ Բարիոզ կրանաւորի՝ հեղահոգի, բարեմիտ և աղբատասիրի և ժիր մշակի, յիշատակ իւր, և ծնողաց իւրոց, և ամենայն || ընդանեաց իւրոց՝ մեծի և փոքու, կենդանեաց և ննջեցելոց իւրոց, և Քրիստոսի փառք յաւիտեանս, ամէն*:

* Սույն ծոցովածուի Բ. մասի 306 համարի տակ (էջ 246) տպագրված է այս հիշատակարանի համատասգրութիւնը:

606

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երուզակէս 3133

Նորոգող՝ Հայրապետ վայր՝ Տաւուրայ գիւղ

511 Վերբսա[իւն] նորոգեցաւ աշխարհալուր և աստուածախաւս սուրբ Աւետարանս ձեռամբ Հայրապետ եպիսկոպոսի, ի թվականութեանս Հայոց ՋԺԶ. (1467), քանզի հնացեալ ի վաղուց ժամանակաց ի յանարինաց ձեռն էր անկեալ, քակել էին և ցրուել կեղեցեցոյ մէջն՝ ի զեւղս, որ կոչի Տաւուրայ և հրեշտակապետին անուն կեղեցին: Այլ տաջիկք քակել էին և իջուցել զբարինսն, և մեր հանդիպեցաք և վերստին նորոգեցաք զեկեղեցին և զԱւետարանս և եղաք ի Միոն, յաղագս փրկութեան հոգւոյ իմոյ և յիշատակ ծնողաց իմոց: Ով սուրբ մանկունք եկեղեցոյ, որք հանդիպիք այսմ կենսաբեր սուրբ Աւետարանիս տեսանելով կամ || տեսանելով՝ յիշեցէք ի մաքրափայլ յաղաթս ձեր զմեղաւոր ծառայս, վասն զի բազում աշխատանաւր կտրացաք շինել, և բնակիչք զեղջիս, որ կերակրեցին զմեզ ի բազում աւուրս. աստուած, որ մարդասէր է, առատ է ի տուրս՝ վարձահատուց լինի և պահեսցէ ընդ երկայն աւուրս, հանդերձ զաւակօք իւրեանց:

607

Ճ Ա Շ Ո Յ

Նիկողեմիա 19, Ստ. Յովակիմեան, Յուցակ (անտիպ), էջ 106

Ստացող՝ Ճովան վայր՝ Սերաստիա

Ի թվ. ՋԺԶ. (1467) բերաւ աստ: Յիշատակ է սուրբ գիրքս մզտակի Ճովանին, ի քաղաքին Սերաստիոյ, ի Շուկայի մահալայս, ի դուռն սուրբ Աստուածածնին եկեղեցոյ, անջինչ յիշատակ իւր և իւրոցն ամենայնիւ. զստերացն Պաղտատին և Մբարէ, և եղբարն Մելիքիչին, և եղբար որդոցն Ակնեւրին և Միքայելիւն և Ամիր-Սարգսին և Ամիր պեկին, և թոռին Հայոցին և Ասումին, Իկաիչին և ամենայն հանգուցելոց առ աստուած: Եւ ինամով պահողքն արհնին յաստուծոյ և ապականաւորն սորայ ապակ[ան]ին ի կենաց գրոյն ամէն**...

608

Գ Ա Ն Զ Ա Ր Ա Ն

Չ. Ռսկան, Տրապիզոնի վանքերը, ՉԱ, 1961, սյուն. 275

Գրիչ՝ Աւետիք վայր՝ Պոնտոս

Գրեալ ի թվին ՋԺԷ. (1468), ի Պոնտոս, որ այժմ Տրապէզ, ընդ հովանեալ Ամենափրկչի, Յովհաննու Մկրտչի և սուրբ Խաչի, ի պարնու-

* Կրկնված է:
** Սույն ծոցովածուի Բ. մասում տե՛ս այս հիշատակարանից երկու տող (էջ 265, հիշատակարան № 338):

թեան խոնդրարին, ի հայրապետութեան Արքայազնի էջմիածնի, յեպիսկոպոսութեան տեառն Յովնանիսի, որ այսմ ամի փոխեցաւ:

Գրիշ Աւետիք արեղայ, որդի Առաքել ոսկերչի և Մարիանէի, ստացող պարոն Վարդան, որդի Եաշէի և Շահնութարի:

609

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Տ. Պալեան, Տուցակ Կեսարիոյ, էջ 73

Հիշատակագիր՝ Վարդան վայր՝ Սիս

ա

145ա Զստացաւ սուրբ Աւետարանիս զԳրիգոր Տաւրեկենց և զծնաւոյս իւր յիշեցէք ի Քրիստոս և աստուած զձեզ յիշէ, որ զնեաց այս սուրբ Աւետարանս ի յանարէնաց ձեռաց, ի թվին ԶԺԷ. (1468):

բ

235բ Զվերջին ստացաւ սուրբ Աւետարանիս զԳրիգոր Տաւրեկենց, և զծնաւոյս իւր, և զորդին իւր զՀեքումն յիշեցէք ի Քրիստոս, և աստուած զձեզ յիշէ, որ զնեց զայս սուրբ օհտարանս ի յանարինաց ձեռամբ, և դարձեալ կը զնէ ի սուրբ Բոսմանոս՝ Աղաշեմ զհանդիպողը յիշել ի տէր զվերջորեալդ՝ զԳրիգոր Տաւրեկենց, և զիս՝ զՎարդան զպիրս, որ զսակօ գիրս գրեցի և աստուած զձեզ յիշէ, ամէն:

610

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երեան 10283

ա

Կազմող՝ Արամ վայր՝ Պաւնդոս

225ա Զվերջին կազմաւ սուրբ Աւետար[ան]իս զաստուածասէր և զբարեպաշտ մանուկն զՇամշատին ոսկէգործն, որ ետ վերստին նորոգել զչանկալի սուրբ Աւետարանս մեծաւ յուսով և եռափափաբ սիրով, ի պահպանութիւն աստուածապահ կենաց իւր և զաւակաց, և բարեխաւ հոգոյ և մարմնոյ իւրոյ, և յիշատակ ծնաւոյցն իւր՝ հարն Յախրատիւնի և մարբն Համա-խաթունի** և ամենայն արեան մերձաւորացն:

Արդ, որք հանդիպի սուրբ Աւետար[ան]իս և զրիս յիշեցէք յաստուածահաճոյ աղաթս ձեր զոսկէգործ Շամշատին Բաբերդացին, և ծնաւոյս իւր, և զուր յիշեալ յիշիք ի Քրիստոսէ աստուծոյ մերոյ, որ է արհնեալ յաբիտեանս, ամէն:

* Զնոսգրի 145բ էջի Հիշատակագրութունից (1601 թ.), պարզվում է, որ այդ եկեղեցին գտնվում էր Սիս քաղաքում:

** Մնողների անվան տեղերը բաց էր թողնված, լրացրել ենք Բ. Հիշատակարանից:

Ընդ նմին յիշեալիք և զԱլէքսանոս բահանայն, զորդի Եւուպէկ աղաին, որ յորդորելով մասնակից եղև կազմութեան և պայծառութեան սուրբ Աւետարանիս:

Կազմեցաւ ցանկալի սուրբ Աւետարանս ձեռամբ յոզնեղկելի և անարժան Արամ կրանաւորի և պիտականուն վարդապետի, ի բաղաբիս Պաւնդոսի, ի դրան սուրբ Ամենափրկչի: Յիշողքդ զմեզ ի բարի յիշեալ յիշիք առաջի Յիսուսի: Թվին ԶԺԷ. (1468), և յամսեանն յունիսի և Հոսոց մեհեկի:

բ

Ստացող՝ Շամշատին Բաբերդացի վայր՝ Կողոնիայ

225բ Զվերջին ստացաւ սուրբ Աւետարանիս զպարոն Շամշատին և աղաշեմ յիշել յաղաթս ձեր, ո՛վ մանկունք սուրբ եկեղեցոյ, որ ստացաւ զԱւետարանս ի հալալ արդեանց և յարգար վաստակոց իւրոց, և բերեալ ի բաղաբս Կողոնիայ, որ արդ ասի Վարասաւ, և ետ եկեղեցի սուրբ Աստուածածնին՝ յիշատակ իւր, և ծնաւոյցն իւրոց՝ Յախրատիւնի և Հումա-խաթունի, և կենակցին իւրոյ Կովքանի, և ամենայն արեան մերձաւորաց իւրոց: Եւ մի որ իշխեսցէ հանել զսուրբ Աւետարանս ի դրանէ սուրբ Աստուածածնին՝ յիմոց և կամ յաւտարաց՝ իմ է ասելով, ծախելով կամ գրաւելով, կամ այլոց բաշխելով: Եւ ով որ յանդգնի և ձեռնամուխ լինի ազահութեամբ ի սուրբ Աւետարանս՝ զպատիժն Յուդայի և զԿայնի առցէ:

Արդ խնամով պահողն արհնեն յաստուծոյ ի սուրբ Աստուածածնէն և յամենայն սրբոց, ամէն:

611

Մ Ա Շ Տ Ո Յ

Անթիլիաս 83

Գրիշ՝ Յակոբ վայր՝ Խարբերդ

199ա ... Կատարեցաւ Մաշտոցս ի թվ. ԶԺԷ. (1468), ձեռամբ բազմամեղ և անարժան բահանայիս Յակոբայ, ընդ հովանեաւ սրբոյն Մարգարի զաւրաւարին և որդոյ նորա Մարտիրոսի, ի թաղս [որ] կոչի Սինամուտ, ի բաղաբիս Խարբերդ, ի կաթողիկոսութեանն տեառն Արիստակիսի, և յեպիսկոպոսութիւնն տէր Սիմէոնի և տէր Առաքելի: Արդ, աղաշեմ զձեզ զամենեանս, յիշեցէք ի մաքրափայլ յաղաթս ձեր զՅակոբ բահանայս, և զծնաւոյս իմ զԳրիգորն և զԹանուխն, և զեղբարքն իմ զԿարապետ բահանայ և զՄուրատ, և զերկու Յովանէսն, և զբրիցակիւնն զԹուրվանդայ, և զորդին մեր զԻշխոյի, զՄկրտիչ, զՄարգիս, զԳրիգոր, զՄարիմնէ, զՈստիանէ, զՊողոս, և զՄկրտիչ և աստուած-ողորմի ասացէք բոլորով սրտիւ: Եւ Քրիստոս աստուած զձեզ յիշէ յիւր միւսանդամ զալուստն, ամէն: Եւ յիշեցէք զվարդապետն իմ զտէր Աստուածատուր եպիսկոպոսն:

612

ԱՂԵՐՍ ՄԱՂԹԱՆԱՅ Ի ՍՐԲԱՏԵՂԻՍՆ ԵՐՈՒՍԱՂԵՄԻ ՎԱՐԳԱՆԱՅ ՄԱՐԱԹԱՅԻՈՅ

Երուսաղէմ 1662

Գրիչ՝ Մանւել վայր՝ Երուսաղէմ

ա

163բ ... Արդ, գրեցաւ սա ի սուրբ և յաստուածակոխ քաղաքս Երուսաղէմս, ընդ հովանեաւ սուրբ հրեշտակապետացս Գարրիէլի և Միքայէլի և ամենայն երկնաւոր զարացն, որ է տեղի շարշարանաց փրկչին, ուր զառաջինն ապտակեցօ, այլ և ասա էջ Քրիստոս երկնաւոր զարարքն ի փոխումն տիրամար և վասն [այդ]ասի սուրբ Հրեշտակապետք: Արդ, գրեցաւ սայ ի թվիս Հայոց ՋԺԵ. (1466), ձեռամբ մեղաթափաւ և անարժան և արամար գծողիս անպիտան Մանւելի, ի խնդրոյ Աբրահամ քահանայ[ի]' հար վանից սուրբ Յովաննու || Մրկբրտչին Լեոնակողմանն, ի պատճառս աղաւթից և ի մխիթարութիւն հոգեոր:

բ

217բ ... Քանզի գրեցաւ սայ ի սուրբ և յաստուածակոխ քաղաքս Երուսաղէմ, առ դրան սուրբ Հրեշտակապետացս, ձեռամբ յոգնամեղ և անարհեստ գրչի Սարգիս անպիտան ծառայի՝ սպասաւոր սուրբ Հրեշտակապետացս, ի յիշատակ և ի վայելումն սրբաւէր կրանաւորին Աբրահամ արեղին՝ սպասաւոր սրբոյն Յովաննու Լեոնակողմանն, զոր և վայելել, տացել նմա տէր աստուած երկարեալ ամաւք և առաքինասէր վարուր և մարուր մտաւք || և սրբամիտ [խոր]հրդով և լուսափայլ աղաւթիւք՝ ի փառս Քրիստոսի աստուծոյ, ամէն:

218ա Ո՛վ մանկունք սուրբ եկեղեցոյ, աղաչեմ զձեզ որք հանդիպիք սմա տեսանելով, ուսանելով և կամ արինակելով, յիշեցէք ի մարբափայլ յաղաթս ձեր զԱբրահամ արեղան՝ հանդերձ ծնաւդաւք, և զիս՝ զանպիտան գրիչս՝ հանդերձ ծնաւդաւք, ամէն: Ի թվականիս ՋԺԸ. (1469), մայիսի ժե.(15):

613

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն Ե Ր
Երուսաղէմ 3427

Գրիչ՝ Յովանէս Մանկասարենց վայր՝ Արեւել

...Եւ արգ տեսեալ զսորա անձառելի աւետիքն և զահագին սպառնալիքն և զամենեցուն փրկագործութեան խորհուրդ աստուածասէր և հաւատարիմ ծառայքն աստուծոյ Ամիր-Սարգիսն և Հայ-Խարունն, և

ստացաւ զանառիկ մեծութիւնս և զփարթամ հարստութիւնս զմարգարտաշար սուրբ Աւետարանս՝ զյուսատուս հոգւոց և զբաւիշս մեղաւորաց, յիշատակ հոգոյ իւրոյ, և բարեպաշտ ծնաւդաց իւրեանց՝ հարցն Յովանիսին և Ստեփանոսին, և մարն նոցա Շամշա-Խարունին, Ղաղամ-Ղուրլուին և ամենայն արեան մերձաւորացն: Վասն որոյ, որք վայելէք և տեսանէք զտէրունեան սուրբ Աւետարանս, ուղիղ սրտիւ և լի բերանիւ աստուած-ողորմի ասացէք ստացողի սուրբ Աւետարանիս՝ իմաստուն և պատուական ծառային աստուծոյ Հայ-Խարունին, և ի պարծանաց եղբարցն քաջ և արի բարունոյն ներսէս վարդապետին, և տէր Ռստակէս իմաստուն և բանիբուն կրօնաւորին, այլ և հանգուցեալ եղբարցն Արամին և Վերանիսին, և իւր բարի զաւակացն Խալիֆին և Բեկուն, և մօրն Եղիսաբէլքին:

Եւ արգ ես՝ յեանեալս ի կարգաւորաց և անարժանս ի քահանայից և անիմաստս ի գրչաց Յովանէս աշխարհի երէց, ոչ ունելով իշխանութիւն հպիլ ի սուրբ Աւետարանս, այլ յուսալով ի ներողութիւնն աստուծոյ, ահիւ և երկիւղիւ սկսայ զսուրբ Աւետարանս, և բազում զգուշութեամբ աւարտեցի կաման աստուծոյ և ազնականութեամբ հոգոյն սրբոյ, յորում է մեծ թուականն Հայոց ՋԺԸ. (1469): Եւ է թագաւոր աշխարհիս Ռզուն-Հասանն, որ [սպան] սուլթան Զահանջան փաթշահն և յայս աւուրքս փախոյց զՀասան-Ալին և կոտորեաց զչաղաթէն և սպան զսուրտան Բուսայիղն, և տիրեաց աշխարհիս՝ ի Շամա դոնեն մինչև ի Խորասան արար ընդ իւրում իշխանութեան: Եւ է կաթողիկոս ի սուրբ էջմիածինն տէր Ռստակէս քաջ և արի հովիւն Հայոց:

Յայսմ ամի աւարտեցաւ սուրբ Աւետարանս յիշատակ Ամիր-Սարգսին, և կողակցին Հայ-Խարունին, և եղբարցն Դանաբէլքին և Շախարէլքին, և ամենայն արեան մերձաւորացն:

...Այլ ես անարժան գրիչս զիմ երեսս ի գետին դնելով աղաչեմ աստուած-ողորմի ասել ինձ, և ուսուցչին իմոյ աշխարհալոյսս վարդապետին Թումայի, և ծնաւդաց իմոց Մանգասարին և Փաշամէլիֆին, և կենակցին իմոյ՝ զնացելոյն առ աստուած Շախրանին, և ամենայն երախտաւորաց իմոց, և Քրիստոս աստուած, որ առատն է ի տուրս բարեաց, ձեզ տացէ զիւր առատ ողորմութիւնն, ամէն:

Գրեցաւ և աւարտեցաւ սուրբ տերունական Աւետարանս յերկիրս Քաչրեբունի, յԱրեւել քաղաքի, ի զուտն սուրբ տաճարիս Գէորգայ զարաւարիս, ի փառս հար և որդւոյ և հոգւոյն սրբոյ: Գրեցաւ սուրբ Աւետարանս յիշատակ բարի տանաւորոյն Ամիր-Սարգսին, և բարի ամուսնոյն Հայ-Խարունին, և տուա ի ձեռն տէր Արիստակէս կրօնաւորին և աստուածարան վարդապետին ներսէսի, որոց տէր աստուած վայելել տացէ մինչև ի խորին ծերութիւն:

բ

Մաղկող՝ Մինաս

1բ ԶՄինաս նկարողս յիշեցէք ի Քրիստոս:

614

Մ Ա Շ Տ Ո Յ

Նիկոմեդիա 24, Սա. Յովակիմեան, Յուդակ (անտիպ), էջ 131—134

Գրիշ՝ Կիրակոս Տրապիզոնցի վայր՝ Նիսա գիւղ

Գրեցաւ այս ի թուարեութեան [Հայոց] ՋԺԸ. (1469), ձեռամբ ամենն||| անարհեստ գրչի Կիրա[կոսի] սուտան[ուն] եպիսկոպոսի Տրապիզոնցոյ, ի գաւառիս Կեսաբիոյ, ի գիւղս, որ կոչի Նիսիա, ընդ հովանեաւ սուրբ հայրապետիս Գրիգորի, եղբար Բարսղի և այլ բազմահաւոր սրբոցս, որ բնակեալ աստ կան ... ի խնդրոյ սրբասէր և հեղահողի Խաչատուր քահանայի, որ ետ գրել զսուրբ մատենաս ... ի վաչելումն անձին իւրոյ և յիշատակ հոգոյ իւրոյ, և մարմնաւոր ծնողաց իւրոց՝ հարն Մարտիրոսի և մարն Մարթայի, և հարեղբարն Ստեփաննոսի, և վասն արեւաշատութեան ծաղկեալ եղբար իւր Բալատրին, Մելիֆիլին, և քուերցն Ջուհարին, Խաթունին, Ջիհանին, և եղբարորդոցն իւրո Սիմաւոն գորի և ղեռարուսիկ միւս եղբարորդոյ Հազարչին, զոր տէր աստուած պահեսցէ զամենեանեան երկարեալ ամաւր, մինչև ի խորին ծերութիւն, ամէն:

Արդ յերես անկեալ աղաչեմ զսուրբ հանդիպողսդ այսմ մատենի յիշել մտար և աստուած ողորմայիւ վերոյ ասացեալ Խաչատուր քահանայն հանդերձ ամենայն զարմար՝ կենդանեալ և ննջեցելուքն: Այլ և աղաչեմ զմանկունդ նոր Սիովնի առնել յիշման արժանի զուսուցանողսն մեր ամենայնի, նաև վարպետն մեր զՅովանէս նախաշն Եգնդացի, որ եմք պանդու[խտ] յերկիրս այս, և սղաւանաց և պակասութեան անմեղադիր լերուք, զի յոյժ ժամանակս ձմեռնային էր և զնիւթսն պաղեցնէր, և ձեռ յիշողաց և մեղ յիշեցելոցս առհասարակ ողորմեսցի Քրիստոս աստուած ի միւս անգամ զալստեան իւրում*:

615

Շ Ա Ր Ա Կ Ն Ո Յ

Ք. Կիւլտերեան, Յուդակ Ղալաթիոյ, 172, էջ 1042

Գրիշ՝ Արիստակէս վայր՝ Սանահին

ա

728 Գրեցաւ եղանակաւոր տառս որ կոչի Շարականոց, զի են ի շարակունք, ձեռամբ Արիստակէս արեղայի, ի դրանն սուրբ Աստուածածնի. որ Սանահին այժմ յորջորջի, ի թվականիս Հայոց ՋԺԸ. (1469): Ի կաթողիկոսութեանն տէր Արիստակիսի, և յառաջնորդութեան սուրբ ուխտիս տէր Բարսեղի, ի խնդրոյ սրբազան եպիսկոպոսին տէր Աստուածատուր, և եղբորորդոյն իւրոյ տէր Յոհաննէս եպիսկոպոսին՝ տեսուչ և առաջնորդ սուրբ ուխտիս Հաղրատայ մեծի:

* Այս հիշատակարանի համառոտագրութիւնը, քաղված Մ. Տեր-Մովսիսյանի Յուդակից, տե՛ս սույն ժողովածուի Բ մասում (էջ 295):

Արդ, ո՛վ դասք լուսերամից և մանկունք նորոյս Սիովնի, յորժամ վաչելէք ի սմանէ իմանալի և զգալի աշարք և կամ աւզուտ ինչ լինիցի ձեզ ուսմամբ կամ գաղափարելով, յիշեսցիք ի մաքրափայլ յաղաթս ձեր զստացող|||

Բ

548 Ո՛վ պատուական և սրբասէր եղբարք, զի անմեղադիր կացիք, զխիստ կուցաւէր ատամս, զմեղաւք ի լի առտանունք հա (*): Եւ զստացող սորին սարկաւարն Ատաբել անուն:

616

Յ Ա Յ Ս Մ Ա Ի Ո Ի Ր Ք

Երևան 5313

Գրիշ՝ Գանիել

ա

593 ...Որոյ աղաթիւքն ողորմեսցի Քրիստոս աստուած Աւետիս քահանային, և Մկրտիչ քահանային, և Պէլի-Խաթունին, և ամենայն արեան մեծաւորացն: Ընդ նոսին և Գանիել գծողին, և իւրոցն ամենայնի:

Եւ արդ ևս Գանիել տեսի զփափաք աստուածասէր քահանայի Աւետիսի, որ ունէր առ նահատակիս սիրուն, զի յախմար գրչէ սղալեալ էր ճառս, ևս վերջստին սրբագրել ի պատիւ քաջ նահատակին, ի փասս Աստուծոյ:

Բ

598բ Արդ գրեցաւ ճառս ի թագաւորութեան Հասան պարնին, ի շրջապալութեան տօմարիս ՋԻ. (1471): Արդ Հասան պէկն այս Գ. (3) տարի է, որ թագաւորեաց ի Պարս և ի Մուսուլս, և ի Միջագետս, ի հարաւ և ի հիւսիս խաղաղութեամբ կաման Աստուծոյ*:

617

Գ Ա Ն Զ Ա Ր Ա Ն

Երևան 3505

Գրիշ՝ Մելիֆիլք

133բ Փառք... որ հասոյց զիս ի յաւարտ Գանձարանիս, զոր փափաքանաւոր սրբագրել էրեւ Ղարաւա Յոհաննէսն. յիշատակ իւր և ծնաւոյաց իւրոց, որք հանդիպիք և եղանակէք յիշեցէք ի սուրբ յաղաթս ձեր զբցուն գրիչս Մելիֆիլք, և զստացող սորա զՂարաւա Յոհաննէսն, և զծնաւոյս իւր, և աստուած զձեզ յիշէ իւր յարքայութիւն, ամէն:

Գրեցաւ Գանձարան[ս] ի թվիս Ջ[Ի.] (1471**):

* Տե՛ս սույն ժողովածուի Բ մասի № 493 հիշատակարանի ծանոթագրութիւնը (էջ 391):

** Թվականի տասնավորը չնջված է, երևում է միայն ուղղահայաց մի գծիկ, որ կարող է լինել և՛ «ի» և, «իս» տառերի աջակողմյան ելուստը: Այսպիսով, հիշատակարանը կարող է գրված լինել նաև Ջիս, այսինքն 1491 թվականին:

Գրիչ՝ Նիկողոս
վայր՝ Պոնտոս Բաղափ

ա

...Արդ այս լուսափղծ մարգարտի փափագալը եղեալ սրբազնեալ և պատլ ու յնչի քահանայն Պետրոս, որ ստացաւ զսա յարդար վաստակոց իւր զաւակ ի Սիոմն և ընտանի յԵրուսաղէմն, երկնաւոր ուրախութիւն և յոյս հոգոյ և պսակ և փառք և յիշատակ զկնի մահու: Ո՛վ քահանայք աստուածաւէրք և պատուականք, յորժամ ընթեռնուք և լուսաւորիք յաւտրս տանից տարեկանաց, անմոռաց յիշմամբ յիշեցէք յարժանաւոր յաղաթս ձեր զյառաջասացեալ շնորհագարդ Պետրոս երէցն, և զբոյրն իւր Միքիկարն, նաև զծնաւդան իւր՝ զհայրն իւր զՋանիպէկն և զմայրն իւր Մարիմելիքն, այլ և զպապն իւր զնեբրկերար Աբահամն և զայլ ամենայն արեան մերձաւորսն իւր, որք ի կեանս և որք ի հոգի... Աղաչեմ յիշել ի տէր զմաւրբեր որդին իւր զՄեսրոպ քահանայն, որ եղև պատճառ և յորդորիչ և միջնորդ սուրբ Աւետարանիս, նաև մեզ եղբայր և սիրելի և ազնական յամենայնի:

Բայց գրեցաւ տառս աստուածախաւս ի մայրաքաղաքս Պոնտոս և ի հռչակալոր անապատս, որ կառուցեալ կա յանուն տեանն մերոյ և փրկիչին, ի սուլթ[ա]նութեան բռնակալին մերոյ խոյանդաբի, որ բազում աւերս արար աշխարհիս քրիստոնէից ընդ ծով, ընդ ցամաք և է արեան ծարափ քրիստոնեա ազգիս, ընդ որս և մեզ եհաս թիւնք դառնութեան իւրոյ և բազում շարիս արար քաղաքիս մերոյ, զի զիշատեաց և բաժանեաց զգառինս ի ծնաւդացն և արար բաժին սատանայի: Այլ և ի կաթողիկոսութեան տեանն մերոյ սուրբ հայրապետին տէր Ռատակիսի, և յառաջնորդութեան սուրբ ուխտիս մերոյ տէր Մկրտչին, որդի խոճա Շամշադնին, որ է մեզ մխիթարք և ազնական յամէն դիմի, զոր տէր աստուած ընդ երկայն աւուրս արասցէ զսա, ամէն: Նա և զմիաբանք սուրբ ուխտիս զծերունի տէր Յակոբն, զտէր Ստեփաննոսն, և զփոքրագունն մալազն իմ զՄարտիրոսն, որ ազնական եղև կոկել նիւթիս և զայլ ամենայն միաբանքս՝ զմեծ և զփոքրն:

Եւ գրեցաւ ի Բիվականութեանս Հայոց ԶԻԱ. (1472) ձեռամբ մեղսամակարդ և մեղաւոր հոգոյ Նիկողոսի՝ բիւր քանքարոյ պարտպանի, որ գրեցի բազում ջանիւ և աշխատութեամբ ի գառն և ի նեղ ժամանակիս, որ ոչ կա հանգիստ և դադար ումեք. իւրաքանչիւր որ տանջի կրկնակի կենալ՝ մարմնական և հոգեկան վշտով. և առաւել մեք տանջիմք ըստ մեզաց մերոց և տարաշխարհիկ եմք եղեալ ի յանապատէն մերմէ, անկեալ կամք ի քաղաքամիջիս իբր ի փողոցի: Աղաչիմ զսուրբ հանդիպողսդ, զի աղաւթիք ձերովք խաղաղասցի մերիկ դառնութեանս և ողորմութեանն աստուծոյ արժանի եղէց այնմ աւուր, ուր բանք սպառին և գործք թագաւորէն: Դարձեալ աղաչեմ երես անկեալ զղասդ լուսեւրամից

անմոռաց յիշել զստացող սորին՝ զվերոյասացեալն, և զանարժան Նիկողայոս զծոզս, հանդերձ ծնաւդովք մերովք: Եւ սխալանաց և անարհեստութեան սորա անմեղադիր լինել զի կար մեր այսչափ էր և վիշտ և հաս փախստական բազում: Աղաչեմ զձեզ զպակասութիւն սորա դուք լցէք և զաւելին ի բաց զնացէք և զմեզ թողէք առանց բանբասելոյ, զի և ձեր թողցի ամենեցունդ, ամէն:

բ

280ա Այլ և ի թուարեւութեանս հայկազան սեռի ԶԻԲ. (1473) ամի սուրբ Աւետարանս գերեալ եղև իսմայէլացոց՝ ի գաւառէ Բայրեղոյ, ի ձեռանէ Պետրոս իրիցոյ և բերեալ եղև... անայ: Այլ և հարազատ եղբայր երկուք որդիք Հայրապետ քահանայի՝ պր. Քարուլն և պր. Յակոբն, ցանկացեալ եղեն յայսմ աստուածախաւս սուրբ Աւետարանիս, ետուն զգանձս կողպտելիս և ստացան զանկողպտելիս՝ զսուրբ Աւետարանս յիշատակ իրեանց և ծնաւդացն. և է յիշատակ պրն. Քարուլին, և ամուսն[ոյ] իւրոյ, և աստուածապարզև զաւակին իւրեանց Հա[յ]րապետ մանկանն, և այլոցն, և պր. Յակոբին, որ զգինն ետ և ետ ծաղկել և կազմել և արծաթապատ յարինել, և՛ ետ յիշատակ ի դուռն սրբոյ Սարգսի զաւրազարինս զսուրբ Աւետարանս և այլ մի Այսմաւորք ազատեալ ի գերութենէ, և է այժմ յԼստրմպոլս՝ և յնայաքաւասիայի մահալան՝ ի սուրբ Սարգսի տաճարն, և է յիշատակ... համեստ ամուսնոյն իւրոյ, և ծնաւդաց իւրեանց, և աստուածապարզև զաւակին իւրեանց Քուրվանտայ-Խարունին, զոր տէր աստուած ընդ երկայն աւուրս արասցէ, ամէն:

գ

11ա [Ո՛վ] զդասք լուսեւրամ քահանայից հանդիպողք, որք տեսանէք զսուրբ Աւետարանս կարդալով կամ արինակելով, յիշեցէք ի սուրբ և յերկնաբացիկ յաղաթս ձեր զմահադասի Յակոբն, որ զԱւետարանս ստացեալ էր և փափա[զա]նաւրն զԳ. (4) խորանսն զխոցն ոսկով զարդարեաց. արարիչն աստուած՝ տէրն ամենեցուն զիւր ծնողաց հոգիսն լուսաւորէ, և զիւր հոգին պայծառ պահէ:

Այլ և յիշեցիք զկենակիցն իւր զՌսկիեատն և զղուստրն զՔուրուանդայն, որ բազում աշխատեցան, մեզ սպասաւորեցին մինչ ոսկելն վճարեցաւ, զոր տէր աստուած խաղաղութեամբ պահեցէ զսոսա և զիւրեանց ամենայն խնդիրսն կատարեացէ զհոգոյ և զմարմնոյ, ամէն:

ա

283 Զսակաւ նորոգեալոս, գրիչս և խաղաղս յիշեցէք ի սուրբ յաղաթս ձեր, ո՛վ հրգող քաղցր ձայնիւ, և ասացէք տէր աստուած ողորմի աշխատողի սոցա և ստացողիս, ամէն:

* Հրատարակիչը հայտնում է, որ 3—4 տառ չնչված ու անընթեռնելի են գարձած:

Բ

505 Ջմեղուցեալ գծողս զԴաւիթ արեղայս, հանդերձ ծընաղարք և ամենայն ազգականաւք, յիշեցէք ի Քրիստոս, և առատ սրբաբաւ աստուած ողորմի ասացէք ի Քրիստոս... ս՛վ ընթերցող ուսումնական, վա՛յ ինձ մեղաւորիս, ախ, վա՛յ:

Գ

505 զՍակաւ Շարակնոցի խազոզս զԱստուածատուս յիշեա ի սուրբ յաղաթս ձեր, թվ. ՋԻՔ. (1473) կատարեցաւ:

Կ

759 Արհնեալ է քո սուրբ յարութիւնդ աստուած, որ զիս զերծուցիր ի յայսմ դառն և դժար բանատեղէս: Ոչ թէ իմ կամաւ զպակասորդն լրմնեցի, այլ զժուարաւ ի յիս յանձնեցուցին:

620

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երուսղէմ 3242

Գրիշ՝ Մելիսէր վայր՝ Գուգարք, Ուխտիք դղեակ

... Արդ, այսմ անմահական ըմպելոք և անգիւտ մարգարտիս փափաքող եղեալ սրբասէր և աստուածահաճ՝ և ետ գաղափարել զսա ի ձեռն Մելիսէրի անարժան գր||չի և փանաքի և անարհեստի: Ի ժամանակս վերջինս ի թուականութիւնս Հատց ՋԻՔ. (1473), ի գաւառիս Գուգարա, ի դղեակս Ուխտիք կոչեցեալ, ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնիս և սուրբ Կարապետիս և սուրբ Սիոնիս:

Արդ, աղաչեմք զամենեւեան որք ընթեռնուք զսուրբ Աւետարանս զայս կամ գաղափարէք կամ հանգիպիք՝ յիշեսչիք ի սուրբ յաղաթս ձեր զգրիչս սորա՝ զսուտ իրիցուկս, և զձնաւոյսն իմ՝ զփոխեցեալք առ Քրիստոս՝ զՍիմէոն քահանայն, և զմայրն իմ զՎաեարն, և այլ զամենայն ասուարեան մերձաւորքն իմ, և աստուած զձեր մեղքն ոչ յիշէ, ամէն:

Այլ ի ծունկս անկեալ աղաչեմ զձեզ անմեղադիր լինիք խոշորութեան և սղալանաց գրիս... զի գրեցաւ սա կենաւք տուայտանաւք և բազում աշխատանաւք ի դառն և յանբարի ժամանակիս, յորում էր արդարութեան կողմն՝ հակեալ և անկարգութիւնն ամենայն || ուրեք զարաջեալ...

Արդ, բարերարն և ողորմածն աստուած տացէ զիւր առատ ողորմութիւնն և զերկնից արքայութիւն ստացողի սուրբ Աւետարանիս զՅովնաննէսն, և զՇիրիշէն, Ուտիանիւն, Ասլի-Խարուէիւն, և զամենայն արեան մերձաւորսն՝ զկենդանիքս և զհանգուցեալսն, զի ստացան զսա ի հալալ արդեանց իւրեանց յիշատակ յաւիտենից...

* Մեկ սող գատարկ է թողնված՝ ստացողի անունը լրացնելու համար:

621

ԺԱՄԱԳԻՐԲ ԵՒ ՊԱՏԱՐԱԳԱՄԱՏՈՅՑ

Վիեննա՝ 691, Հ. Ոսկեան, Յուցակ, էջ 181

Գրիշ՝ Յովսէփ վայր՝ Տգանց վանք

158բ Աղաչեմք, աղաչեմ և դարձեալ աղաչեմ, ս՛վ եղբարք իմ, յիշեսչիք զմեղապարտ գծալոս ի ժամ սուրբ պատարագիս խնդրելով զթողութիւն յանցանաց: Փառք փրկչին, յիշատակ գրչին, փրկիչն ողորմի ստացողի սորին, ամէն: Գծագրեցաւ Աղօթամատոյց ձեռամբ անարժան և անարհեստ գրչի Յովսէփ ազի. (արեղայի՞) լաւ և յնաիր աւրինակէ, ի թվին ՋԻԳ. (1474), ի գաւառս Սպերոյ, ի յանապատս, որ կոչի Տգանց վանք, ի գրան սուրբ Հրեշտակապետիս. անմեղադիր լերուք ամենայն ինչ սղալանաց, որ ի սմա, զի կար մեր այս էր:

156ա Ո՛հ դառն ժամանակս, որ ցուրտ է պահս:

622

Ժ Ո Ղ Ո Վ Ա Մ Ո Ի

Երևան 10051

Վայր՝ Ամասիա Բաղաթ

222ա Ի թվին ՋԻԳ. (1475) և յունուար ժԳ. (13) ի Ամասիայ քաղաքս էար՝ ի սուրբ Նիկալայոս եկեղեցին:

Ասլուտիւն տղայ մանուկ,
է՛ր շէս բերել մեզի մխրուկ:

623

Ճ Ա Շ Ո Յ

Երևան 2781

Մազկոզ՝ Աբրահամ

1բ . Ձաէր Խաչատուր հոգով բարի,
Յիշեա յաղօթս, ս՛վ երիցանի,
Եւ զԱբրահամ մեղօք իյի
Յիշեա ի տէր, ս՛վ սիրելի,
Ձի զխորանս ծաղկեցի,
Մեղ մի զնէք, թուղթ էր Թաւրէժի՞:

* Ձեռագիրը գրված է ժԳ դարում: Նորոգման հիմնական հիշատակարանը տպագրված է սույն ժողովածուի Բ մասում՝ 1476-ի թվաշարում (հիշատակարան № 502, էջ 400):

624

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

«Միաբանք և այցելութեան Երուսաղէմի», էջ 475

... Ի թվիս Հայոց ՋԻԵ. (1475), լորում գրեցաւ սուրբ Աւետարանս, սոսին զԿաֆա տաճիկն, և արարին բազում գերութիւնս և աւերումն, և եղև յոյժ սորումութիւն և սուգ բրիստոնէիցս. և այս ամենայն եկն ի վերայ մեր վասն մեզաց մերոց:

Եւ ի միւսում ամի ՋԻԵ. (1476) թվին առին վրացիքն զԳողգոտա ի Հայոց. և ի նոյն ամի հայերն զնացին ի սուլտանն, և առեալ հրաման եկին և շինեցին զնոր Գողգոտայի սանդուխտն և ուրախացան...»

625

Շ Ա Ր Ա Կ Ն Ո Յ

Մ. Աթոռ, 222, «էջմիածին», 1964, XII, էջ 57

Գրիշ՝ Աղոսմոն
վայր՝ Երուսաղէմ

ա

368բ Փառք... որ ետ կարողութիւն տկար և մատնադեղ, փծուն և անարհեստ սուտանուն գրչի Աղոսմոնի ելանել յաւարտ այսմ տառի, նմա փառք և գոհութիւն յեկեղեցի, և յամենայն յիւրական արարածոց, ամէն:

Արդ, գրեցաւ Շարակնոցս և որ կայ ի սմա ի սուրբ բազաքս Երուսաղէմ, ի վանքս սուրբ մենաստան անապատիս, որ կոչի սուրբ Փրկիչ, ընդ հովանեաւ կափարիչ Բ վիմիս գերեզմանին Քրիստոսի և սուրբ Բանտիս, ի թվին Հայոց ՋԻԵ. (1476), ի կաթողիկոսութեանն Արսոյ Հայոց տեառն Ստեփաննոսի, և էջմիածնին տեառն Սարգսի, և յեպիսկոպոսութեան սուրբ աթոռայ առաքելական Երուսաղէմի Հայոց սրբազան և բաց փիլիսոփայի տէր Մկրտչի Արիմեցոյ, ի փակակալութեան սուրբ ուխտիս տէր Տաւնական ալեալ պատեալ և սրբասնեալ կուսակրան սուրբ արեղայի և տէր Յովանէս անարծաթ անստացուած եպիսկոպոսի, որ մալանուն Տալի կոչի, և ճգնազգեաց սուրբ ծերունոյ Թաղէոսի աւագ սարկաւազի յոյժ իմաստուն գիտնականի հին և նորոյ սրբոց տառի, կուսակրան և անստացուած միշտ ի մարմնի և այլ համշիրակ եղ[բարց]|||

բ

285ա Հաղորդս արա զիս վերստին, ըստ առակի անառակին, ուտել ըզհաց կենարարին, բմբել զբաժակ քո երկնային: Ով դասք լուսերամից և սպասաւորք որդոյն տատուծոյ և բաշխաւոր կենարար հացին, յերես անկեալ աղաչեմ զձեզ յիշել ի Քրիստոս ի մարբափայլ աղաթս ձեր զՄարխարուն և զփոխեցեալ զաւակն իւր ի Քրիստոս զԿարապետ մանուկն, և զզատեր-

* Այս Ավետարանի հիշատակարանը, բացի վերջին պարբերութեանից, տպագրված է սույն ժողովածուի Բ. մասում (էջ 390, հիշատակարան N 491): Լինելով Երուսաղեմում ստուգեցինք հիշատակարանը, և այստեղ, լրացման կարգով, տպագրում ենք 1476 թվականին վերաբերող հատվածը:

քրն իւր զԿապիկն և Շնոֆորն, որ ստացաւ զսայ ի հալալ ընչից իրոց ի վայելումն եղբարորդոյն իւրոյ տէր Յուսիկ կրանաւորին, և յիշատակ իւր, ամենայն արեան մերձաւորաց իրոց, և աստուած զյիշողքդ և զյիշեցեալքն յիշէ ի միաանգամ զալստեան իւրոյ և տայ լսել զձայնն երանաւեա, ամէն, ամէն:

626

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երեան 9792

ա

Գրիշ՝ Զաբարայ
վայր՝ յանապատս, որ կոչի
Ոմազանս

329բ ...Արդ ես նուստ ամենայնի,
Անձամբ իմով մեղաւք իլի,
Զաբարայ գրիշ անուն կոչի,
Մեղա ձեզ աստ և առաջի
Անմահ բանին տեառն Յիսուսի՝
Անզննելի և անքննելի,
Յաղագս իմոյ յիշատակի,
Գրեալ մտտամբ մեղաւքս իլի,
ԶԱւետարանս կենսաբերի
Բարեխաւս առ միածնի,
Միթէ թողցէ զբազում շարի:
Այլ զուք եղբարքս աւագանի,
Երես անկեալ առ ոտս ձեր
330ա Զիս յիշեցէք սուրբ աղ || աւթի
Աստուած յիշէ զձեզ բարի,
Եւ դու յիշեալ զմեզ ընդ նմին,
Ամէնաւրհնեալ Աստուածածնի
Զձեզ արհնեսցէ ամէն տանի,
Արդ, ես գրիշ ողորմելի
Զձեզ կու աղաչեմ ամենայնի:

Ընդ նմին վարդապետն իմ ուսուցիչ զտէր Բարսեղ, ի հայրապետութեան տեառն Աղուանից կաթողիկոսի տէր Ներսէսի, որ այս ամի հաստատեցաւ կաթողիկոս, թվին ՋԻԵ. (1476), ի արհնապիսկոպոսութեան ձեռաւրն տէր Ալեքսիանոսի Ամարասա, ի երկրիս վարընդոյ, ի անապատս որ կոչի Ոմազանս, զոր ինչ գտի զայն գրեցի: Ո՛վ պատուական սուրբ ընթերցողք, յորժամ կարդայք զսուրբ կենսաբեր Աւետարանս՝ յիշեցէք և ծնողսն իմ: Արդ ես նուստ գծող սորա, կու աղաչ||եմ զձեզ, ո՛վ դասք բահանայիցդ, որ զմեր երախտաւոր հայրս տէր Ալեքսիանոս, և եմ անպիտան ծառայ՝ գծող սորա անուամբ արեղայ և զատարկ ամենայն բարի գործոց, սեւերես եմ աստուծոյ պատուիրանէն և յիմ կարգէ, վա՛յ ինձ

հարիւրապատիկ և հազարապատիկ յաւուրն դատաստանի, կու աղաչեմ զձեզ յաղաթս յիշեցէք և ծնողս իմ ի Քրիստոս, և աստուած զձեզ յիշէ իւր միւս անգամ զալստեանն [և], ամէն:

Բ

Ստացող՝ Տէր Ալեքսիանոս վայր՝ Քրիշոյ վանք

331ա Կամաւ ամենակալին աստուծոյ ես տէր Ալեքսիանոս զնեցի գտուրք Աւետարանս ի հալալ ընչից և աշխատանաց իմոց՝ ի տէր Զաֆարիայ, կուսակրան անբեղայէ և մուղղասոյ, յիշատակ ինձ, և ծնաւզաց իմոց՝ հարն իմ ճանազիզայ և մարն իմ Սալբանայ, և եղբարն իմ Կոստանդիանոսայ, և հարեղբարն իմ և վարպետին Մանուէլայ Ամարասա եպիսկոպոսին, և ամենայն արեանառու մերձաւորաց, և եղբարորդոցս իմոյ նորարողոց քահանայի Գրիգորիսի, և այլոցն ամենեցուն ազգականաց յիշեսցէք ի Քրիստոս և աստուած զձեզ յիշէ: Յայսմ ամի եղև կորուստ վնաստան*, որ և զնաց Ռուզն-Հասան ի վերա և աւար և զերի արար առհասարակ, զմեծ մարդն՝ զէրեց, զսարկաւագունքն, զաշխարհ/հականքն կորուսեաց, զկին, զղուստը և զորդի զերի վարեաց և ցան և ցիր արար աշխարհի, զողբ և զկսկիծն լեզու ոչ կարէ պատմել:

Աղաչեմ յիշել ի տէր զիս՝ զտէր Ալեքսիանոս, և զսիրելի եղբայրս իմ զտէր Մարէոս, որ միաբանեցաք և եկաք ի Քրիշոյ վանքս, զի թուրք ազգս բազմացեալ է, և հայս նուազեալ, և շարիքն շատացեալ, և մեր յոյսն Քրիստոս է, զի պանդխտինք ի միասին սահաւ աւուրցս: Առ ոտս անկեալ աղաչեմք բզտեսանողք սուրբ Աւետարանիս, կարգացողք և գաղափարողք, զի կարող է աստուած ի ձեռն այլում այլոց ողորմի, որ մէկ բերան լիայսրտութեամբ ասասցիք, թէ Աստուած թողու ձեր մեղքն և 332ա Քրիստոս որդին աստուծոյ զձերն ոչ յիշէ: || Խնամաւոյ պահաւոյն արհնուին յաստուծոյ և յամենայն սրբոց, և ով որ որ զիշատակարանս կտրել ջանալ՝ ՅԺԸ. (318) հայրապետացն անիծաց եղիցի, մասն և բաժինն Յուզայի և խաչայհանուացն, և ջնջեսցի ի դպրութենէ կենաց:

Թվին 219. (1477):

Գրիշ՝ Ստեփանոս

76ա Գրեցաւ տետրիկս 219. (1478) թվին, ձեռամբ անարհեստ և փժուս գրչի Ստեփանոս խաբեղի և ոչ արեղի**:

* Իմա՝ «Վրաստան»: ** Այս ձեռագրի մի մասն ընդօրինակված է 1461 թվականին: Այդ մասի հիշատակարանը ապագրված է սույն ժողովածուի Բ. մասում (էջ 166—167, հիշատակարան N 211):

Գրիշ՝ Մելիքսեր վայր՝ Առեստ գիւղ

749 ...Արդ, կատարեցաւ հոգելից եղանակաւոր մատենանս ի թվականիս Հայոց 219. (1479), ի յընդիր արինակէ առաջին վարժապետին և քաջ քարտուղարին Գրիգորի մականունն Խոյ կոչեցելոյ, ի յերկիրս Տարբուանայ, ի գեւղս Առեստ, որ կոչի Քանդումանի, ընդ հովանեաւ սուրբ տանարիս Գէորգեայ և Անտոնի և հրաշագործ Գեարգելի սուրբ նշանի. 750 և կէսն զրեալ եղև ի յընձանիս՝ || ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնիս Տիրամօր լուսոյ և սուրբ Առաքելոյս Թաղէոսի, քանզի փայտեալ էաք ի յանարինաց, զի Հասան-բէգն մեռաւ, և թագաւորեաց որդին Սօլթան-Խալիլին. եւ միւս որդին Աղուր-բէգն յարեաւ բազում զարար ի վերայ եղբօրն, և էսպան զնա, և ինքն թագաւորեաց ամենայն աշխարհի. և այժմ գնացեալ է բազում զօրօք ի յարեալս՝ զէմ ջաղաթին, և զոր աստուած կամի՝ այն լինի:

Արդ, ես յետինս ի մանկուսն եկեղեցոյ և անպիտանս յամենայնի, և թափուր յամենայն բարեաց Մելիքսէր սուտանուն քահանայ, ըստ իմում կարի զրեցի զսա ի վայելումն մաքրամիտ և սրբանունդ կրանաւորին, տէր Մկրտչի, և յիշատակ բարի իւրն, և ծնաւզաց իւրոց՝ ներսիսին և Թարփիշին, և եղբարն Յովանէսին, և հանգուցելոցն ի Քրիստոս Քախաիարին, Մկրտչին, Մխիթարին, Ստեփանոսին, և քերն Հռոմսիսին, և Մեմփեգարին՝ հանգուցելոյն ի Քրիստոս, և հարեղբօրն Խօսեով կրօնաւորին՝ գնացելոյն առ Քրիստոս, և միւս հարեղբօրն Մանուկային, և կողակցին Հաղիային, և տղայոցն Յովանիսին, և Դարիպ-Խաբունին, Ամնաղէնի, Կիրակոսին, և եղբարորդոց տէր Մկրտչին՝ Մխիթարին, Ստեփանոսին, Խօսեովին և Զօհարին, և հարսինն՝ Նաղարին, և հարբերն էլիսարունին, և մեծ պապուն Դազարին, և Մկրտչին, և հանկացն՝ Ամէնաթիկնին և Խօսիլու-Մելիքին, և հարբեր զստերն Սուրաթին, և որդոյն Մուսիսին, և մօրքունքն Նաթ-Խաբունին, և որդոցն Կարապետին և Շուրանին: Որք հանդիպիք սմա կարգալով կամ արինակելով յիշեցէք ի պատուական յաղաթս ձեր զտէր Մկրտչի կրանաւորն, և զծնաւզան իւր, և զամենայն արեան մերձաւորսն, և զվերոյզրեալքս ի սմա, և աստուած-ողորմի ասացէք լի բերանով և ուղիղ մտաւք, և աստուած, [որ] ողորմած է և առաջամենայնի՝ ձեզ յիշողացդ և յիշեցելոցս, առհասարակ, ողորմեսցի և միւսանգամ զալստեանն, ամէն:

Ընդ նոսին աղաչեմ յիշել ի տէր զՄարտիրոսն, և զԿարապետն, ըզՇուրաչէն, զՅակոբն, և զՆուրաղիճն, և աստուած-ողորմի ասացէք նմա, ամէն*:

* Հիշատակարանի սկզբի (պատմական) մասը, քաղելով Մ. Տեր-Մովսիսյանի Ցուցակից, ապագրված է սույն ժողովածուի Բ. մասում (էջ 436, հիշատակարան N 553): Նկատի ունենալով, որ այնտեղ կան սխալ վերծանումներ՝ նպատակահարմար գտանք, անսխալ շարունակութեան հետ մեկտեղ, վերահրատարակել նաև ապագրված մասը:

629

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երևան 10169

Վաճառքի գիր

314ա Ես տէր Գրիգորս, և իմ եղբայր Ալադադս, և մեր որդիքս ծախեցար սուրբ Աւետարանս վերայ ճավի որդացդ Վարձիգուլիդ, և ձեր ասորացդ Սիմէոնիդ, Ամիրգուլիդ, Ղարիպշիդ, և ձեր որդացդ. առաք զգրինն անպակաս, ոչ ով զավի շունի ոչ հակառակ, մեր սրտի առատութեամբ ծախեցար: Այսոր վկայ է Մաքէոս եպիսկոպոս, տէր Անտոն, տէր Զաբարէ, տէր Գրիգոր, տէր Բարսեղ, Մլինամն, Շապանն:

314բ Ես ճավի որդիքս՝ Վարձիգուլս, Սիմէոն, Ամիրգուլս, Ղարիպշէս, Մղաբաւէլս զնեցար սուրբ Աւետարանս յիշատակ // մեզ, և ծնողաց մերոց՝ հայր մերոյ ճավիքն, մեր մարն Քա[ն]խաթունին, մեր որդոցն Ավանէսին, Հէրապետին, Զանուն, Խոցաղեղին, Քարիմաղիին, Միտիլին, Գրիգորին, Լամիսգուլին, Գուլիսգուլին: Ով որ կարդէր կամ արինակէր յիշեցէր ի մաքրափայլ աղաթս ձեր և աստուած զձեզ յիշէ, ամէն:

Գրեցաւ ի թվաբերութեանս Հայոց ՋԻԹ. (1480), հոտի ԻԵ. (25):

630

ԱՆԳԻՏԱՅ ԱՆՊԷՏ

Բ. Կրկնէրեան, Յայտակ Անկիրիոյ, 99, սյուն. 508—509

Հեղինակ՝ Ամիրգուլար Ամասիացի

Եւ անպիտան ծառան քիչ մը յիշեցնեմ վասն մատնէ՛հար կառն: Ի թվականութեան Հայոց... ՋԻԹ. (1480) ամին, ի թագաւորութեան սուրբ թան Առնամմատ խանին, որ կայսր էր նստել ի Կոստանդիանուպոլիս, և զրուց եղաւ վասն մատնէ՛հար կառն, որ գտնուին զինքն. և զրկեցին ի սարայկինոսաց ազգէն Ա. (1) բժիշկ մարդ մի ի այն կղզին, որ կիմնաւանուանի, որ երթար գտնուր զան տեղն, ուր մատնէ՛հար կառն է. և զնաց և ոչ գտաւ ի յայն կառն, և այլ գտաւ ի ան Ա. (մէկ) ալ ազգ կառն, որ գտնն կու ելանէր. և երբ թագաւորին, և տեսան բժշկինին և ոչ ընդունեցան: Եւ այլվի հրամայեց թագաւորն մեր Գ (3) մարդու, որ երթան գտնուն զմատնէ՛հար կառն. և այն Գ. մարդուն Ա. (1) բժիշկ էր Հոսոս և Ա. (1) այլ՝ ի այն տեղաց մարդկանցն էր, որ ունէր զարուեստն նկարակերպութեան. և զնացին ելան ի յայն կղզին, և գտան ի հաւն՝ ձեր մարդիք, և հարցան և գտան զրեանք վասն պատմութեան մատնէ՛հար կառն. և զտեղն որ կու ելանէր՝ գտան, և փորեցին և հանին ի յայն կառն, որ էր մատնէ՛հար կառն, և բերին թագաւորին մերոյ, և առին պարզել ի թագաւորէն. և այն տեղն, որ այն կառն կու լինէր, դուռ դրին, և պահապան դրին, և շնն ձրի տար ի յայն կառն մարդու: Եւ ի յայս կառն թագաւորն մեր շինել երես շատ փարշեր, որ չուր կու խմին, և զայն ի խաղնան եղիր և պահեց. հիմայ մերձ է մեզ, և հեշտութեամբ կու գտնուր զկառն: Եւ ի վերայ այսոր տարի մի անցաւ, և թագաւորն մեռաւ, և ի Կոստանդիանուպոլիսն շատ վնաս և թաղթան եղաւ, և յետոյ խաղաղութիւն. և Քրիստոսի փառք յաւիտեանս, ամէն:

631

Շ Ա Ր Ա Կ Ն Ո Յ

Երևան 1620

Գրիչ՝ Գրիգոր

վայր՝ Ակաւնց գնաւդաւալաւ

397ա Արդ, գրեցաւ եղանակաւոր վարդափթիթ աստուածային սուրբ տառ որ կոչի Շարակնոց, ի երկիրս Քաջբերունի, ի գեաւաբաղաբա Ակաւնց կոչեցեալ, ընդ հովանեաւ զեղեցկաշէն տաճարիս Քաղէոս առաքելին և սուրբ Յակովբ հայրապետի, ի յառաջնորդութիւն երկիրս և մերս զաւաստիքաշ և արի բարունապետի և ուղղափառ քարոզողի Յովանէս վարդապետի և տէր Յովանէս եպիսկոպոսի, զոր տէր աստուած հաստատուն պահեցէ ըզնոսա, ամէն:

397բ Գարձեալ գրեցաւ ի թուականութեանս մերում Զ. և ԼԱ. (1482) ամի, ի խնդրոյ հեղահողի և սրբասէր, մաքրամիտ և իմաստուն կրանաւորի Տիրատուր քահանայի, որ ետ գրել զսա եռափափազ սիրով՝ ի վայելումն անձին իւրոյ, և յիշատակ բարի հոգոյ իւրոյ, և ծնաւորացն իւրոց՝ հայրն Յովանիսին և մորն Խաթունչին, և եղբարն Զանիբէկին, և քեռն Փաշախաթունին, և Սոլթան-Խաթունին, և Խաթիբին, և զհոգևոր հայրն իւր զՄիխիբարն, և զհոգևոր մայրն՝ զՔարամ-Խաթունն, և աստուած-ողորմի ասացէր նոցա և ինքն՝ ողորմածն աստուած ողորմեսցի ամենեցուն, ամէն:

398ա Արդ, աղաչեմ զմանկունսդ սուրբ եկեղեցոյ, որք վայելէք յաստուածային սեղանոյս ուսանելով, կամ արինակելով և կամ տեսանելով, յիշեալք ի սուրբ և մաքրափայլ յաղթս ձեր զմեղուցեալ և զանարժան գրիչս զԳրիգոր, որ զանունս միայն ունիմ և զործովք թափուր եմ, և զհայրն իմ զՅովսէփ քահանայն, և զմայրն իմ զԵղիլմելիքն, և զամենայն ազգակիցսն իմ, ով որք միով տէր ողորմայիւ զմեզ յիշման արժանի անէք, զնայ և որդին աստուծոյ յիշեսցէ ի մի/սանգամ զալբստեանն իւրոյ, ամէն: Այլ և ես, անարժանս յամենայնի, երեսս անկեալ աղաչեմ զամենեսան զմանկունսդ սուրբ եկեղեցոյ, յիշեալք ի սուրբ և յաստուածահաճոյ յաղթս ձեր զՏիրատուր արեղայն, և զծնաւորսն իւր, և զամենայն վերոգրեալսն ի սմա, և աստուած-ողորմի ասացէր և մեղաց թողութիւն խնդրեցէք...

Գարձեալ կրկին աղաչեմ յիշեցէք ի մաքրափայլ յաղթս ձեր զուսուցիչն իմ զՄիխիբար քահանայն, և զկողակիցն իւր զԻօհար մուղղասին, և լի բերանով աստուած-ողորմի ասացէր, ամէն:

398բ Ես՝ առաւել աղաչեմ յիշել ի տէր զպատուական կրանաւորն զտէր Տիրատուրն, և զծնաւորսն իւր, և զեղբար որդին զՅովանէս զպիրն, և զղուստրն զԲէգիշան, և զբրեւր որդիքն // զՄիքանշէն և զԱսպանանշէն, զՍտեփանոսն և զՅովանէսն, և զբրեւր զուստրն զԲեգին, նաև ամենայն արեան մերձաւորացն՝ կենդանեաց և հանգուցելոցն, լի և առատ և բոլոր սրտիւ աստուած-ողորմի ասացէր, և Քրիստոս աստուած, որ առատն է ի տուրս բարեաց, ամենեցուն առհասարակ ողորմեսցի, ամէն:

* Այստեղից ձեռագիրը փոխվում է:

632

ՅԱՂԱԳՍ ՀՈԳՈՅՆ ԵՒ ԶՕՐՈՒԹԵԱՆՅ ՆՈՐԻՆ

Երևան 1259

Գրիչ՝ Աստուածատուր

213 Կատարեցաւ գիրքս Յաղագս հոգւոյն և զօրութեանց նորին և առաքինութեանց՝ ի թուականութեանս Հայոց ՋԼ. (1481), ձեռամբ Աստուածատուր սարկաւազի, ի խնդրո Ամիրզովլաք բժշկին, յիշատակ հոգւոյ իւրո, ի վայելումն զաւակաց իւրոց: Աղաչեմ զձեզ, եղբարք, որք հանդիպիք ի սմա կարգալով կամ արինակելով, յիշեալիք ի մաքրափայլ աղօթս ձեր զվարակաւ Ամիրզովլաք բժշկին, և լի բերանով ասէք աստուած-ողորմի, այլ և անմեղադիր լերուք խոշորութեան և սխալանաց ՚ի գրիս, զի դե՞ռ առաջին գիրս է, և միով ողորմայիս յիշեցէք յաղօթս ձեր զԱստուածատուր սարկաւաքս. և որ յիշեն յիշեալ լիցի ի Քրիստոսէ, ամէն:

633

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երևան 3287

Գրիչը՝ Վրդանէս և Արիստաղէս վայր՝ Խալաու վանք

482 ...Արդ, գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ի վանքս Խալաու, ի դրան սուրբ Գէորգայ, ձեռամբ նուաստ և անարհեստ գրչի Վրդանիսի և Արիստագիսի՝ հարազատ եղբարք, ի գաւառէն Այրարատայ, ի թվին ՋԼԱ. (1482): Եւ զառաջնորդ ուխտիս մեր զքաշ բարունակեսու զԳրիգոր արդուն անուն, որ բղտի և զգիշեր ի յսոցս աստուածին տառից զեզերելով վասն մեր՝ առնելով և ուսուցանելով: Եւ զարձեալ, ո՛վ մանկունք եկեղեցոյ, որք հանդիպիք սուրբ Աւետարանիս կարգալով կամ արինակելով, յիշեալիք ի մաքրափայլ յաղաթս ձեր բզկերոգրեալդ ի սմայ:

634

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երևան 5908

Կաղմող՝ Աստուածատուր

ա

238ր Ո՛վ հոգևոր եղբայր տէր Կիրակոս, յորժամ բնթեոնուք զսուրբ Աւետարանս և զԳործք առաքելոցն և զԳործք կաթողիկէի, աղաչեմ յիշել ի սուրբ աղաթս զմեղապարտ ոգիս Աստուածատուր էրեցս, միայն զանունքս ունիմ և ոչ ըստ գործոց: Ընդ նմին յիշողացս և յիշեցելոցս, առհասարակ, ողորմեսցի Քրիստոս աստուած, ամէն:

բ

160ա Ջվերչին կաղմող սուրբ Աւետարանիս զԱստուածատուր էրեցս յիշեցէք|||* ի թվ. Հայ[ոց] ՋԼԱ. (1482), յուլիս ամսոյ ԺԳ. (13) ամին:

* Տառերի վրայից թանաքը թափվել է և դարձել անթեմանիկ:

635

Ժ Ո Ղ Ո Վ Ա Ս Ո Ի

Երևան 1958

867 Ի թուականիս Հայոց ՋԼԳ. (1484), ի յուլիս ամսուն իէ. (27) հանգաւ ի Քրիստոս Սարգիս քահանայն, Սէք իրիցուն որդին: Աստուած-ողորմի իւրեանց հոգիս, որ զամէն ասէ, աստուած իւր հոգոյն պատրաստէ հազար, ամէն*:

636

Ժ Ո Ղ Ո Վ Ա Ս Ո Ի

Երևան 721

Գրիչ՝ Խաչերես

ա

2ա Յիշատակ է Աստուածատուր[իւն]: Գրեցաւ գիրս աստուծով ՋԼԴ. (1484), աւգոստոսին իՅ. (25), ձեռամբ Խաչերես[ի]:

բ

177բ Յիսուս Քրիստոսն պահէ զխոճա նիկողոսն, զայս թուխտս Աստուածատուրին էրես. աստուած ողորմի խոճա նիկողոսին հարն հոգուն, աստուած ապրեցնէ զինքն:

637

ՅԻՍՈՒՍ ՈՐԴԻ ՆԵՐՍԻՍԻ ՇՆՈՐՀԱԼԻՈՅ

Երևան 8477

Հետ. ստացող՝ Ովանէս Լանկանց

151ա Գարձ[ե]ալ աղաչեմք զձեզ, ո՛վ սուրբ մանկունք եկեղեցոյ, յիշեցէք ի մաքրափայլ յաղաթս ձեր զՈվանէս սուտանուն կրանաւ[ո]րին. որ մականուն Լանկանց կոչի:

- Ի յինն հարուր թվականին
- Քառասուն երեք* յաւելուածին (1494),
- Որ յիշատակս գրեցին
- Մեր ծնաւիցն ու ամենին,
- Ով որ կարդան ու միտ առնին
- Բանք նէրսէսին՝ զՅիսուս որդին,
- Որ մականուն Կրլայեցին:

638

Տ Ա Ղ Ա Ր Ա Ն

Երևան 1647

Գրիչ՝ Մովսէս Արժկեցի վայր՝ Ամիր

398 Գրեցաւ գեղեցիկ Տաղարանս պատմութեան ձեռամբ Մովսէս երիցու Արժկեցոյ ի քաղաքս Ամիր, ընդ հովանեաւ կաթողիկէ սուրբ Թէոդորո-

* Գրանից հետո այլ ձեռագրով զրված է. «Ի թուականիս Հայոց ՊՂԳ. (1444) մայիս 2. (5) հանգաւ ի Քրիստոս Սէք քահանայն»: Անշուշտ, վերը հիշատակված Սարգիս քահանայի հայրն է:
** Գրված է՝ «ԿԳ» (43):

մերձաւորացն: Արդ, աղաչեմ դաստուածասէր հանդիպողքա, որ եղանակէք կամ կարոյք կամ արինակէք յիշեցէք ի սուրբ և յարժանաւոր ազաթբրս ձեր զստացաւ[ը] սորին զտէր Զաւարեա ընդիր և պատուելի քահանայն, || և զծնաւղ սորին զԱստուածատուր քահանայն, և զմայրն իւր զԱրխանտիսայն... Եւ զիս զանարժան գրիչս զԱստուածատուր տղէտ և անարժան սարկաւազս Կաֆանցի, զհայրն իմ զԿարապետն, և զմայրն իմ զԵմին-Մելիքն, և զմեծ պապն իմ զԱստուածատուր քահանայն, և զհարեղրայրն իմ զՅովանէս քահանայն՝ զփոխեցեալն ի Քրիստոս, և զեղրայրն իմ զՂազար քահանայն, և զփոքր եղբայրն իմ զԽաչատուրն, և զքուներն իմ զՏիրուհին, և զՔամբայ-Խարունն, և զամենայն արեան մերձաւորսն իմ աղաչեմ յիշեցէք և թողութիւն մեզաց հայցեցէք յաստուծոյ, զի թերևս ի ձեռն սրբամարտւոր աղաթից ձերոց թեթևութիւն ծովացեալ և անչափ մեղաց իմոց, զի յոյժ զարաւոր են աղաթք ար||զարոցդ չաղանականութիւն, և ինքն առատապարգևն և ողորմածն Քրիստոս ներեացէ մեզ յիշելոցս և ձեզ յիշողացդ յիւր ահեղ ատենին, ամէն:

Դարձեալ կրկին աղաչեմ անմեղադիր լինել սղալանացն և խոշորութեան գրիս, զի անհմուտ եմ արուեստիս:

Եւ արդ, գրեցաւ սայ ի թուականիս Հայոց 216. (1486), նոյեմբերի ժե. (15), յաստուածապահ քաղաքս ի Քաւթայ, ընդ հովանեաւ սուրբ տաճարացս սրբոյն Թէոդորոսի, և սուրբ Աստուածածնի, և սրբոյն Սարգրսի զարաւարին, զորս անխախտելի պահեսցէ Քրիստոս հանդերձ աստ բնակեալ քրիստոնէիքս, ամէն, եղիցի:

Ք Ստացող՝ Զարման տիկին

816 Զայս Գանձատետրս Զաւարեայ էրէցն գրել երես, գիրն երբ գրուցո, որ դեռ կապած չէր, նայ ես Զարմանս լսեցի, որ նայ գրել տղել էր, խիստ փափաքէի գանձ լսելոյ, խնդիրք արի ի դարմէ, նայ զխարձն ասաց ձև. (130) սպ[իտակ], տվի ու առի, յետոյ ծաղկել ու կապել տվի, Ա. (1) աշրաֆի առի, Խէ. (47) սպ[իտակ] ու ծաղկել ու կապել տվի: Ճ28. (182) սպ[իտակ] եղաւ ջումլայ գիրքս այս:

Ես Զարմանս յիշատակ գրի զայս Գանձատետրս ի սուրբ Աստուածածինն յիշատակ ինձ, և ծնողաց իմոց՝ հարն Ուլուպակին և մարս Տովլաթին: Աղաչեմ զձեզ, որք եղանակէք քաղցր||աձայնիւ, յիշեսցիք յաղօթն ձեր զանարժան Զարմանս, և զծնաւղսն իմ զՈւլուպակն և զՏովլաթն, և զիմ կողակիցն զգերձակ Սարգիսն, նայ որ յիշէ և ողորմիս ասէ, նայ ինքն յիշեալ լիցի ի Քրիստոսէ Յիսուսէ, ամէն:

643
Գ Ա Ն Չ Ա Ր Ա Ն
Երուսաղէմ 3398

Գրիչ՝ Սարգիս
վայր՝ Արգունի վանք

719 Փառք ... որ ետ կարողութիւն տրկար անձին իմոյ Սարգսիս հասանել յաւարտ սորին յամի 212. (1487) թրականիս մերում, որ գրեցաւ ի

420 վանքս Արգունիս, ընդ հովանեաւ սուրբ Յարութեանս և սուրբ Աստուածածնիս, և || սուրբ Կարապետիս, և սուրբ Սարգսիս, և սուրբ Թագաւորիս, և սուրբ Նշանիս և այլ ամենայն սրբոցս, որ աստ կան հաւաքեալ, ի յառաջնորդութիւն վանիցն Ներսէս եպիսկոպոսին, ի հարս[ետ]ութեանն Մկրտիչ արեղին, որ բազում աշխատութեամբ ջանայր ի գործս վանացս, և եղբարորդոցն իւրոյ տէր Սարգսին կուսակրան կրանաւորին, տէր Կարապետին, և այլ միւս տէր Կարապետին, և այլ միարան եղբարցս՝ տէր Սիմէոնին, և տէր Պետրոսին, և տէր Թորոսին, և Առն սարկաւազին, որ զթու[ը]թս նշայէր և կոկէր և խազէր |||*

644
Մ Ա Շ Տ Ո Յ
Երուսաղէմ 3440

Գրիչ՝ Գրիգոր
վայր՝ Եկեղեաց և Դարանաղեաց գաւառ

332 Փառք բեզ կիսնի քոզ արգեսագոյն կիսագնդի և զեմետրի արարիչ, ամէն: Արդ, գրեցաւ սա ի թուականութեանս Հայոց 212. (1487), ի մէջ երկուց գաւառաց Եկեղեաց և Դարանաղեաց, յերկնահանգէտ, և յաստուածարնակ լեառս Սեպում, ընդ հովանեաւ դամբարանի սուրբ Լուսաւորչիս մերոյ Գրիգորի, և սուրբ Փրկչիս, և սուրբ Աստուածածնիս, և սուրբ Կարապետիս, և Մանեա կուսին սուրբ գերեզմանիս, և այլ բազմահաւար սրբութեանցս: Այլ ո՛վ քրիստոսասէրք, որք հանդիպիք այսմ ձեռն || Մաշտոցիս, աղաչեմ յիշել ի մարբափայլ յաղաթս ձեր զամենայն առաքինութեամբ զարդարեալն զԱւետիք ըստ ընկալեան, որ բազում աշխատութեամբ ուսուց զիս, և զառաջնորդ սուրբ ուխտիս զտէր Աւետիք եպիսկոպոսն, զոր տէր աստուած տացէ նոցա աշխատանացն վարձս՝ զիւր երկնից արքայութիւն, ամէն: Այլ և յերես անկեալ աղաչեմ զհանդիպողաց յիշել ի բարի զվերոյսացեալսդ, նայ և զմեղաբ մեռեալ և զպարտապան բիւր քանքարոյ զլցեալս մեղաբ և զթափուրս յամենայն բարեաց զԳրիգոր սուտանուն արեղայ, որ զանուն ունիմ, զգործն ոչ: Այլ և աղաչեմ անմեղադիր լինել սղալանաց և խոշորութեան գրիս, զի կար մեր այս է:

645
Շ Ա Ր Ա Կ Ն Ո Յ
Երուսաղէմ 1677

Գրիչ՝ Յովանէս

377ա ... Գրեցաւ եղանակաւոր տառս ի թու. Հայոց 212. (1487), ձեռամբ բազմամեղի գրչի Յովանէսի, ի վայելումն անձին իմոյ, և յիշատակ հոգւոյ իմոյ և ծնաւղաց իմոց: Արդ, աղաչեմ զամենեանս, որք հանդիպիք այսմ տառի և աւղաթի ի սմանէ, յիշեսցիք սրտի մտաք ի սուրբ և ի մեղոսբաւիչ աղաթս ձեր զբազմամեղ գրիչս և զուսուցիչն իմ զԱւետիք վարդապետ, և զՅովանէս մեծ բարեունակեան, և զհոգեւոր հայրն իմ զտէր Ներսէսն: Եւ աստուած յիշողացդ և յիշեցելոցս ողորմեսցի ի միւսանգամ

* Թերթ է ընկել:

զալստեան իւրում, և նմա փառք յաւիտեանս յաւիտենից, ամէն: Եւ վասն խոշորութեան և սղալանաց, որ են ի սմա, աղաչեմ, անմեղադիր լինել, զի կար մեր այս է:

646

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երևան 3336

ա

73բ Գարձեալ յիշեցէք զՇոռոթեցի կին Մամէրն, որ սուրբ Աւետարանիս թուխն նայ ետուր, աստուած իւրն ողորմի, ամէն:

բ

204ա Յիշեցէք զՋուղայեցի միակից Մինաս, որ զթուխն նա կոկեաց:

գ

248 Այս է առաջին թիվն ՋԼԵ. (1487)-ին*:

647

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երևան 7638

Գրիշ՝ Սարկաւազ

վայր՝ Սպերու երկիր, Կորնկան գիւղ

ա

314բ ... Արդ, այսմ անմահական բմպելոյ փափաքող եղեալ բարեպաշտ և հոգեսէր և իմաստուն Գրիգոր երէց զորոյ և զսա ի բազում ժամանակաց ցանկացող եղեալ այսմ անգիւտ մարգարտիս և ամենազով արինա-
315ա ետ գեղափարել զսա ի ձեռն քահանայի անարժան Սարկաւազի և փա|| նաքի գրչի, և ժամանակս վերջին, որ էր թուականս Հայոց ՋԼԸ. (1489), ի վերադիտողութեան Հայոց տեառն Սարգսի և Յոնաննէպի, և վերակացութեանն Գրիգոր վարդապետի, և իշխանութեանն պարոն Դաւթի, որ տէր էր Համշէնի, զոր եղև պանդխտանալ նմա և բնակել ի երկիրս Սպերու, ի յազգէն շիթախին, զոր շատ քրիստոնեա իշխանք և թաղաւորք պանդուխտ եղեն ի յաւատարութիւն ի ձեռաց նոցա, զորոց զսուրս նոցա աստուած խորտակեցէ ամենազար աջովն իւրով, ամէն:

Չոր և ես մեղսամած և անիմաստ գրիչս գրեցի զսա ի պանդխտութեան մերում ի երկիրս Սպերու, ի գեաւղս Կորնկանց, ընդ հովանեա սրբոյն Դաւթի, իշխանութեանն տաճկաց Դաւախին, և սուլթանութեանն Եաղուպին, որ տիրէր տանս Արևելից:

Արդ, խնդրեմք ի ձեզնէ հեղինակէ և արեւնսապատում եկեղեցոյ մանկունք, որք յաստուածային պտղոցն խորհրդի գիտէք ճարակել, յոր ժամ ի ձեռն առեալ զփափաքելի սուրբ Աւետարանս ի ձերում անզբրտե-

* Գլխավոր հիշատակարանը չի պահպանվել. թվականով այս տողն օրինակել է կորսած այդ հիշատակարանից հետագա ստացող Սարգիսը:

լի ուրախութիւնդ, յիշեցիք զստացող զսորա* զԳրիգոր երէց, և զկողակիցն իւր զՇահանուշն, և զմայրն իւր զԴուլիշատն, և զհայրն իւր զաէր Առաքելն, և զգուստրն իմ զՄէլիքն, և զուստերքն իմ զՄերոնն, և զԿարապետն, և զԱռաքելն, և զԱլէքսն, և զամենայն արեան մերձաւորքն իմ, ամէն:

Գարձեալ, աղաչեմ յիշատակել զմեղապարտ գրիչս զքահանայ Սարկաւազս, և զծնաւոյն իմ ըստ հոգոյ զաէր Յովսէփն, և զմարմնոյ զԻրատագէսն, և զմայրն իմ զԵղիսաբեթն, և ի յանարինաց կատարեալն սրով զհարեղբարն իմ զԽաչատուրն, և աստուած զձեզ յիշէ յիւրում զալստեանրն, ամէն:

բ

Ստացող՝ Գրիգոր

315բ Մի որ իշխեսցէ յորդոց իմոց և ի մերձաւորաց ծախելով կամ գրաւ գնելով կամ ի բա||ժինք արկանելով, այլ ով որ յորդոց իմոց և ի թոռանց կարգաւոր լիցի՝ ի ձեռս նորա լինի, յիշատակ ինձ և կողակցին իմոյ Շահանուշին:

648

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երևան 5469

Հեա. ստացող՝ Ստեփանոս

251ա Արդ, աղաչեմք զձեզ, ո՞վ մանկունք եկեղեցոյ, յիշեցիք սուրբ յալաւթս ձեր զհեղահոգի քահանայն զաէր Ստեփանոս մաղտասին, որ ստացաւ զսուրբ Աւետարանս յիշատակ հոգոյ իւրոյ, և ծնողացն, և ազգակնացն|||**
Թվ. ՋԼԹ. (1491):

649

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երևան 334

145ա ի թվականին ՋԼԹ. (1493) յիշատակ ետ Աւետարանս Շահկան և Զահալին, ի նոցա յազգէն Շահ-Մէլիք անուն |||***

650

Մ Ա Շ Տ Ո Յ

Չմմատ (Անտոնեան հաւաքածոյ) 85****

ա

202ա ... Արդ, գրեցո սուրբ գիրքս, զոր արարեալ է սուրբ հարն Մաշտոց վարդապետի, զոր հաւաքեալ ունի յինքեան զեւթն խորհուրդ եկեղեցոյ,

* Շարունակութունը՝ մինչև այս պարբերութեան վերջը, ինչպես և հիշատակարանի ակըրում ստացող Գրիգոր երեցի անունը՝ գրված է այլ ձևազրով:

** Ինչ տող՝ շնչված է:

*** Շարունակութունը շնչված է:

**** Վերջին թերթերը (ձեռագրի մեկ-երրորդ մասը) կրկնագիր են:

202բ ի թուականիս Հայոց ՋԽԳ. (1495) ամին: Եւ գրեցաւ ի յանապատս, որ կոչի Կուսից անապատ, սուրբ Աստուածածնի տաճարիս և սրբոց առաքելոց նշխարացս՝ թաթիլէոսի առաքելոյն, ի հայրապետութեան տնանս Սարգսի, և առաջնորդի սուրբ ուխտիս տէր Մարէոսի, ի թաղաւորութեան Ռոստամի, զոր ի սորա աուրբս առաջացան շար զազիր և բազում վիշտք և նեղութիւնք հատուցին քրիստոնէիցս, և ամենայն քրիստոնէարս ի մեծ տարակուսի կանք և յապօրինեալ եմք յապէնիագն աստուած, զի ինքն լինի նոցա վրէժխնդիր:

Արդ, և յայս դառն ժամանակիս, ցանկացաւ այս պատուական զանձիս և լուսափայլ մարգարտիս: Եւ արդ ես անպատուս ի բարեաց և մեղատուս յարդարոց, անկատարս ի կա[տարելոց]|||

Բ

182ա Ո՞վ ընթերցողք սուրբ գրոց, յիշեսցիք ի սուրբ յաղօթս ձեր զԱկոր վարդապետն և զԱստուածատուր տնտեսն և զվկայն, հանդերձ ծնողաւքն:

Գ

44ա Ո՞վ սուրբ ընթերցողք, յիշեսցիք ի յաղաթս ձեր զԽոնդշահ հարաբուր մեր, և զուր յիշեալ լիջիք ի Քրիստոսէ աստուծոյ մերոյ:

651

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երևան 7344

Գրիչ՝ Յովաննէս վայր՝ Տիրիկ

299ա Եւ գրեց[աւ] ի թուականութեանն Հայոց ՋԽԾ. (1496), ի բաղարիս Տիրիկ, ձեռամբ անարժ[ան գր]չի Յովաննէ[էս իրի]ցու, և ծնաւոյ իմոց Զարվար իրիցու, ընդ հովանեաւ սուրբ նշանի, սուրբ Սարգսի տաճարիս: Արդ, աղաչեմք ըզձեզ, ո՞վ մանկու[նք սուրբ] Սիովնի, որք հա[նդի]պիք այս սուրբ և աւե[տ]աքարող Աւետարա[նիս], կարգայք և աւեալիք և արիւնակէք ի սմանէ [յիշեցէք սր]տի մտաւք ի մ[աբբա]փայլ յաղաթս ձեր:

Այլ և յիշեսցիք ||| ունի ի վերայ մեր զԿարապետ վարդապ[ետն]՝ զառաջնորդ ուխտիս: Այլ և Տիրիկցի Աստուածատուր...*

652

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երևան 3557

վայր՝ յերկիրս Եղակիայ, ի գիւղն Կոմանայ

ա

290բ ... Արդ, գրեցաւ [սուրբ Ա]ւետարանս [ի թ]վականիս Հայոց ՋԽԶ. (1497), որ ստացաւ սայ ի [հ]ալալ հնչից ի[ւրոց] ||| յիշատակ ||| ծնաւ-

* Խոնավութիւնից բայքայլել և հիշատակարանը զժվարընթեանի ի դարձել:

զաց իւրոց՝ հարն իւրոյ Ումիտին, և մարն Մովիւար [ին. և] զբարցն ||| կուսանաց ապաշխարողացն Աննա-Խաթունին, և Ոսկիկին, ճախարունին, Կուլումին, և հարսներուն՝ Մարգ[ար]տին, Վառիկ Սալքանին ||| փեսայն տէր Խաչատուրն, զաւակաց և տղոցն Ստեփանոսին, Մարիոսին ||| ի յերկիրս կողմանս Եղակիայ, ի գիւղն [Կո]մանայ, ի դուռն [Կ]ենսատու սուրբ նշանին և լուսարո[ւրբ] սուրբ գերեզմանացն*:

Բ

131ա Ես Գեսպինայ քոյրն Յոհաննէս քահանային ետու ի գին սուրբ Աւետարանիս Գ. (3) սսկի, որ եղաք ի դուռն և ի գիւղն Կոմանայ սուրբ Խաչին, և սուրբգերեզմանացն Յոհան Ոսկիարանին, և Գրիգոր Աստուածարանին, և Քրիստոսի փառք յաբտեանս, ամէն:

653

Մ Ա Շ Տ Ո Յ

Երուսաղէմ 3343

Գրիչ՝ Մխիթար

... Գրեցաւ աստուածախումբ տառս, որ կոչի Մաշտոց, զոր արարեալ է մեծ բնութեամբտին սրբոյն Մեսրոպայ թարգմանչին, որ զազափարեալ ունի յինքն զխումբս առաքելական և մարգարեական և աւետարանական և վարդապետական ... Որում փափաքաւ եղաւ հոգևոր հայրս մեր վարպետ Ամիրս՝ աստուածային արիւնացն և սուրբ գրոցս, և ըստացաւ զսայ ի հալալ ընչից իւրեանց, ետուր զանցաւորն և էառ զանանցն: Եւ ետ գրել զսայ ի լաւ և յընտիր յարիւնակէ, որ այլ պակաս չկայ: Բայց գրեցաւ ի թվիս հայոց ՋԽԸ. (1499), ձեռամբ մեղապարտ անձին իմոյ Մխիթար իրիցու՝ ծառայս ծառայիցդ աստուծոյ: Արդ, անկեալ աղաչեմ զձեզ իմ բազում յանցանաց միանգամ թո[ղութիւն] խնդրեցէք ձեր սուրբ բերանովդ, աստուած զձեզ ի յիւր միտանգամ զալուստն յիշէ, ամէն: Մանաւանդ աղաչեմ զձեզ, ո՞վ եղբարք, որք հանգիպիք սմայ կարգալով կամ արիւնակելով, յիշեցէք յաղաթս ձեր զըստացող գրոցս զԿովտեցի Ամիրս, և զծնողս նորա, և զամենայն արեան մերձաւորս, և զկարգացողս, և զլսողս, և զամէն ասացողս, ամէն:

Յանկացաւ սուրբ գրոցս և ետ յիշատակ անչինց իւր հոգոյն համար ի գեղս |||

654

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երուսաղէմ 3380

Գրիչ՝ Գրիգոր

վայր՝ Եկեղեաց և Գարանաղեաց գաւառ

619 ... Արդ, գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ի թուարբութեան ՋԽԸ. (1499), ձեռամբ սուտանուն արեղայի Գրիգորի, ի մէջ երկուց գաւառացս՝ Եկեղեաց և Գարանաղեաց, առ դամբարանի սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչիս, և

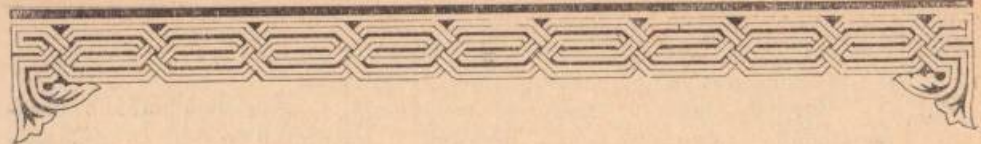
* Ձեռագիրը և հիշատակարանը իսկաւ բայքայլած են:

սուրբ Փրկչիս, և սուրբ Աստուածածնիս, և սուրբ Կարապետիս, և Ման-
 հայ կուսին սուրբ գերեզմանիս՝ ի լեառս Աեպուհոյ, ի յառաջնորդութեան
 սուրբ ուխտիս տէր Յովհաննիսի, զոր տէր Յիսուս պահեսցէ զնա յերկար
 ամաբ, ամէն: Եւ արդ աղաչեմ զձեզ, ո՛վ մանկունք սուրբ եկեղեցոյ, որ
 հանդիպիք այս սուրբ Աւետարանիս կարգալով կամ արինակելով, յիշե-
 ցէք սրտի մտաբ յաղ/լաթս ձեր զԱւետիք վարդապետն՝ զուսուցիչն իմ,
 և զիս զանարժան գրող զԳրիգոր աղաչեմ յիշել ի տէր, և դուք յիշեալ լի-
 ցիք ի Քրիստոսէ աստուծոյ մերոյ, և այլ աղաչեմ զձեզ խոշորութեան և
 սղալանաց մի մեղադրէք, զի կար մեր այս է:

Բ

ԺԵ ԳԱՐԻ

Ա Ն Թ Վ Ա Կ Ա Ն Հ Ի Շ Ա Տ Ա Կ Ա Ր Ա Ն Ն Ե Ր

655

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երևան 7700

Հիշատակագիր՝ Աբրահամ

Հայ հնագրության զարգացման արդի վիճակում հնարավոր է ձեռագիր տառածների ուսումնասիրությամբ հաստատապես որոշել այս կամ այն հիշատակարանի գրանցման ստույգ տառնամյակը: Շատ հնարավոր է ուստի, որ ԺԵ դարի անթվական հիշատակարանների հավելվածային այս բաժնում տեղ են գտել մի շարք հիշատակարաններ՝ ինչպես նախորդ՝ ԺԴ դարի վերջերից, այնպես էլ հաջորդ՝ ԺԶ դարի սկզբներից:

141ա Զվերչին ստացաւ սուրբ Աւետարանիս... տէր Քոռոս քահանայն, և զկենակիցն զՍառայն, և զաստուածարաշխ որդին զՄեծատուր, և զկողակիցն զՆաղաշն, և միւս որդին Յովանէս սարկաւազն, և զգոսարն Զոնրիկ, և զՇնոֆօրն, և զգուսարն, որ փոխեցաւ առ աստուած զՄեհրիկն, և զԽանիկն, և զհարեղրարորդին Աւդուն քահանայ, որդին Մարտիրոս, և եղբայրքն տէր Քոռոս քահանային, որ աստի կենացս փոխեցան աս աստուած՝ զԱստուածատուրն, Մարտիրոս, և զԿիրակոսն, և զհայր Քորոս քահանային զՍտեփաննոսն, և զկողակիցն Մեհրիկն, և այլ արեան մերձաւորքն՝ զկենդանիքն և զհանդուցեալքն ի Քրիստոս...

Գրեցաւ չիշատակարա[նս ի դառ]ն և զժար ժամանակիս մերոյ () Ի թվական ||| չիշողացոց և չիշեցելոցս, ամէն: Ես Աբրահամ մեղաւք տառապեալ |||

656

Մ Ա Շ Տ Ո Յ

Յ. Քօսեան, Յուցակ Արժնեան վարժարանի, 37, ՀԱ, 1962, էջ 42—43

Ստացող՝ Ազատ

Ողորմեայ ամենայն հաւատացեալ ննջեցելոց. եւս առաւել ա՛յր ննջեցելոցս, և ստացողի գրոցս Ազատին, և կողակցին Նուբարին, և իւր ծնաւդացն Հարպետին, Մրուան, ամէն:

657

Մ Ա Շ Տ Ո Յ

Երևան 6394

Գրիչ՝ Ազարիայ

ա

178բ ԶԱզարիայ* գրող սորին աղաչեմ չիշել ի տէր:

* Ամենայն հովանականությամբ Ազարիան միաժամանակ ձեռագրի ծաղկողն է: Ուշագրավ են 71բ (եկեղեցու կառուցում), 102բ (ձեռնադրություն) և 123ա (Եպիսկոպոսի թաղում) էջերի անախտական նկարները:

Բ

8բ Ողորմի Քրիստոս աստուած ստացալի գրոցըս Ստեփաննոս վարդապետին, և ծնողաց նորին Ատոմին և Խուրլու-Մելիքին, և եղբարն Գառնիչին, և ինձ մեղապարտ գրչիս:

Գ

14ա Եղբարք, անմեղադիր լերուք, քանզի օրինակս երկու է, հետ մէկ մէկի շերթայր:

Դ

101բ Ողորմի Քրիստոս... Ստեփանոս վարդապետին, և ծնողաց նորին՝ Ատոմին և Խուրլու-Մելիքին, և եղբորն Գառնիչին, և Յովանէս քահանային, և Նեկեղոսին, և քուերցն Խաբիբին, Խալին, և Նեֆղադին*, և ինձ մեղապարտ գծողիս, և իմ ծնողացն, և ձեզ լսողացդ, ամէն**:

658

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երևան 9112

Նորոգող՝ Ազիզ-Մելիք

Աղաչեմք յիշել ի տէր սրտի մտաւք զվերստին նորոգող և զարդարող սորա՝ մարմնաւոր ընչիւք՝ զԱզիզ-Մելիք//Բն, որ ետ ի հալալ արդեանց զարծաթն վասն կօճակին, որ և զինքն զարդարեացէ Քրիստոս և զննչեցեալքն իւր լուսեղեն սգեստին, ամէն...

659

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Ն. Կալայեան, Յուցակ Վասպուրականի, 220, սյուն. 535—536; Կտուց անապատ 232

Գրիչ՝ Ալեքսիանոս վայր՝ Կարմիր վանք

Յիշատակ է սուրբ Աւետարանս Թասեցի Ալեքսիանոս արեղիս, ի զուորս սուրբ Կարապետիս, և սուրբ Աստուածածնին, և սուրբ Հրեշտակապետացն Գարրիէլի և Միքայէլի, և այլ բազմահաւք սրբոցս, որ ասուկան հաւարեալ:

Ես՝ Ալեքսիանոս գրեցի զսուրբ Աւետարանս և եղի յիշատակ ինձ, և ծնաւոյց իմոց՝ Մարտիրոսին և Եղիսարեքին: Եւ ոչ որ շունի իշխանութիւն ի վերայ Աւետարանիս, որ ծախէ կամ ւածտէ կամ գրաւական զնէ, և կամ այլ ինչ պատճառ որ լինի և թաղատայ (*) հասանի Աւետարանիս: Այն մարզն, որ խոսէ ի կորստեան սորայ՝ թէ Եպիսկոպոս է, թէ կաթո-

* 76բ էջի համանման բովանդակութեամբ հիշատակագրութեան մեջ հիշվում են նաև ստացողի Մուղալ և Եմաշիղամար անվամբ բույրերը:

** Վերջում, նույն ձևագրով, ավելացված է՝ «Թաղնին և զաւակաց նորին»:

ղիկոս, թէ կրանաւոր, թէ երէց, թէ սարկաւազ, թէ աշխարհական լինի՝ բանադրած է, և զմասն Յուդայի առցէ և պատիժն Կայենին կրեսցէ և ընդ խաչհ[անո]ղացն զատեսցի և ընդ Արիոսի և ընդ Սարգէլի շարշարի ի ձեռն սատանայի:

Գարձեալ, եթէ որ կտրէ զյիշատակարանս՝ կտրի իւր արքայութեան ճանապարհէն, աստուծոյ տեսոյն կարաւա մնա: Եթէ որ քերէ կամ սրբէ զյիշատակարանս՝ քերի և սրբի իւր ողորմութեան և վարձուց կտակն, ամէն:

Գարձեալ, աղաչեմ զձեզ, առաջնորդք և միաբան սուրբ ուխտիս Կարմիր վանիցս, որ խնամ ածէք սորա և լաւ բռնէք, կատարողք աղաչանաց մերոյ արհնեալ եղիցի[ն]: Աղաչեմ զձեզ եղբարք, եթէ ի յարկածից շարին ելանէ Աւետարանս ի Կարմիր վանացս և երթայ ի յայտեղ, թէ ի մատու՝ դարձուցանէք ի վանքս: Աստուածային արհնութեամբն արհնի բերաւոյն ի վանքն: Զի Կարմիր վանքս ի վերայ ապառաժ քարի է. հողն կարմիր է. յարեկից կողմն Ագրակն է և Պալանն. յարեմտից զեհն՝ սուրբ էհան, Հագարին և Աղկալն, հարաւային կողմն Զմբշկաձագ քաղարն, հիւսիսային կողմն Ակնեւրն և Սեղրնկայ լեռոն: Ո՞վ դասք սրբական քահանայից, յորժամ ընթ[ե]նուք զսուրբ Աւետարանս կամ ի վերայ հիւանդաց՝ յիշեսցիք առաջի ահեղ և սոսկալի յատենին Քրիստոսի զԱրսէն քարտողն, որ մեղապարտ ձեռաւք հպեցա ի սուրբ Աւետարանս:

660

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երևան 6803

Ստացող՝ Ամիր-Սարգիս

ա

...Արդ, ստացաւ զսուրբ Աւետարանս քարի և հաւատարիմ Ամիր-Սարգիս ի հալալ ընչից իւրոց, յիշատակ իւր, և ծնաւոյցն՝ հարն Աքանիսին և մարն ||| իկին, և ամուսն ||| որդոցն ||| քահանային, աւագ որդոյն Թումին, Ըսպահանչին, Գաւրին, Աքանիսին, Վերանիսին, Պետրոսին, և զստերացն Թուանդին, Վառիկին, հարսնեբոյն՝ Ասիլին, Շահիսլումին, Մրվաքին, Թոռնեբոյն՝ Ընրստամին, Կավեարին, Ղանիասին, Խարունեանին, Մելիքսեբին, Հակագին, Ղուկասին, Աղաբէկին, Սիմիկին, Կուպլամին, Խոնտիկին, Ինչուին և միւրս ա||| նոյն Շահգաթին, [և աս]ացէք լի բերանով զ[աստուած] ողորմին ով որ հանդիպիք կարգալ կամ տեսանելով:

Ես Ամիր[՝-Սարգ]իս լալագին աջօք և ողորմելի սրտիւ կու աղաչեմ զձեզ, որ եմ պարտական բաղում մեղաց, յիշեցէք զվերոգրեալս և իմ մեղացն թողութիւն խնդրեցէք...

Բ

1բ Զնկարող զՍահակ սուտանուն արեղայ աղաչեմ յիշել ի տէր և աստուած զձեզ յիշէ, ամէն...

661

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն
Երևան 4615

Ստացող՝ Ամիր-Սարգիս
վայր՝ Սիւնի՝

108բ Արդ, ես Ամիր-Սարգիս, որդի Միւրաւին, թոռն Ամիրին՝ առի սուրբ Աւետարանս յիշատակ հոգոյ իմոյ, և ծնողաց իմոց՝ հարն իմ Մուրաւին, և որդոյն իմ հանգուցեալ Յովանիսին, կողակցին Մարգարտին, դասերն իմ էքարին, որդին իւր Մարտիրոս, Հրնձրեւվարդին, թոռն իմ Սեբն, և հանգուցեալ հարեղբայր իմ ձանիկն, հանգուցեալ Ամիր-Եւասն, հանգուցեալ որդին իւր Ղաւազուզն, և ծաղկեալ որդին Ղազարն, և դուստրն իմ Եղիսաբեթն, և կողակիցն Մատարն, և հորեղբայրն իմ Մատարն, և կողակիցն պարոն Գինազանն, և դուստր Մահպուլն, և որդին տէր Սարգիսն...

662

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն
Երևան 6846

Գրիշ՝ Անանիա
վայր՝ Ագուլեաց վան՝

ա

199ա Ձմեղսամած գրիշս Անանիա տառապեալ, հանդերձ ծնաւուր և ամենայն զարմար յիշեցէք ի բարի:

բ

257ա ...Արդ այսմ երանաւետ ցնծութեամբ և անվաղճան և անզրաւական ուրախութեամբ ցանկացող եղնալ աստուածային պատուիրաննիս բահունայ ումն կրանաւոր ճգնայտեսակ տէր Կոստանդ...

257բ ... Բայց գրեցաւ Աւետարանս աստուածային ի վանքս Ագուլեաց, ընդ հովանեաւ սուրբ Թումայի առաքելոյն:

663

Տ Օ Ն Ա Կ Ա Ն
Երևան 4853

Գրիշ՝ Անտոն

ա

276բ Քրիստոս աստուած, յորժամ նորոգես զարարածս քո յաւոր ութերորդին՝ նորոգես զբազմամեղ անձն զժողի սուրբ մատենիս, և զնախնեաց մերոց՝ զհարն իմոյ Աստուածատրի, և մարն Շնոֆոր տիկնայ, և զգաւակաց մերոց՝ զՄաղաքիա լուսազարդ մանուկն և զՍահակ եղբայր նորին՝ զհրաշալի գրադիրքն և ծաղկաւոր սուրբ մատենից աստուծոյ, նաև զայլ եղբարս նոցին՝ զՅակովբ շնորհալին, և զՄելիսեղիկ պատա-

նին, և զմայր սոցին՝ զԹագունին, և զշնորհաւոր արինակիս զՅովաննէս արեղայն, և զեղբայր նորին զՅովաննէս արեղայն յիշեցէք ի սուրբ ազաթս ձեր...

բ

318ա ... Յիշեալ զբազմամեղ անձն՝ զգրիշ սորա Անտոն և զծնաւորս և զգաւակի սորա յարքայութեան քում ... նաև զԽաչատուր յատարն, և զարինակիս շնորհաւոր զՅովաննէս արեղայն, և զեղբայր նորա, և թողութիւն շնորհեալ, և քեզ փառք, ամէն:

գ

397ա ... Ողորմեալ զժողի մատենիս Անտովնի, և զաւակաց շնորհազարդից Մաղաքիա սարկաւազի և Սահակ զպրի՝ փոխեցելոցն յաստեացս, և ոսակեալ զնոսա տէր ընդ արդարս քո, և զեղբարս սոցին, որ աստ կան իմաստնացո վերին իմաստութեամբդ, և զամենեսեան զմեզ արժանացո քո արքայութեանդ, տէ՛ր: նաև զշնորհաւոր արինակիս զՅովաննէս արեղայ, և զեղբայր նորին զառաքինի ճգնաւոր զՅովաննէս, և զծնաւորս սոցին արժանացո տէր արքայութեանդ երկնից, և կարողացողաց և լողաց ողորմեալ տէր, և քեզ փառք յաւիտեան:

664

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն
Երևան 331

Գրիշ՝ Աստուածատուր
վայր՝ Եղեգեաց գաւառ

ա

242ա ... Շնորհիւ ամենակալին աստուծոյ և ողորմութեամբ նորին և գործակցութեամբ հոգոյն յանգ ելեալ աւարտեցաւ սուրբ Աւետարանս ի յանապատիս Եղեգեաց, ձեռամբ Աստուածատուր անարժան ծառայ|||

Արդ, ցանկ[ացող եղ]եալ այս սուրբ Ա[ւետարան]իս բարեմիտ և սրբասէր կին [ո՞մն] Գոհար՝ յիշա[տակ] իւր հոգոյն և ծ[նաւորաց]՝:

242բ Եւ ստացեալ զսայ ի հալալ ընչից իւրոց զլուսաւոր և մաքրափայլ Աւետարանս բժիշկ հոգոյ իւրոյ՝ կցորդ, յոյս և ապաւէն առ Քրիստոս, Է ճար ճանապարհին վերջին, և բանալի դրանն արքայութեան, և գանձ յերկինս անկողոպտելի, և առ [սա՞] միջնորդ և բարեխաւս իւրն, և իւր ծնաւորացն Իւանէի [և Փա]շայ-Խաթունին, [որ փո]խեցան առ Քրիստոս |||, և որդոցն և դստերացն, նաև Գալըստին, և ամուսնոյն իւրոյ Շահմուլֆին: Այլ և Ղազիկ և ամուսինն իւր զԹաւրվանդէն, այլ և զԻրիգորն, նաև և զգասերքն իւր Ուտիանէն և Ուլուղան:

բ

72բ ՉՍահակ նկարող սուրբ Աւետարանիս և զվարպետն իմ զԱբրահամ վարդապետն Լաւշեց յիշեցէք ի Քրիստոս, ո՞վ սուրբ ընթերձողք աղա-

* Ստացողի և նրա ազգականների անվանց հիշատակութեամբ տողերը գրված են այլ ձևազարդ (կամ ուղե նույն ձևազարդ, բայց այլ գրչով):

չեմք զձեզ, և աստուած զձեզ յիշէ իւր միւսանգամ զայլրստեան, ամէն, Թողութիւն արարէք, ազաչեմ լալով հանդիպողքդ:

665

Յ Ա Յ Ս Մ Ա Ի Ո Ի Ր Ք

Վիեննա 213, Յ. Տաշեան, Յուլի, էջ 543—544

Գրիչ՝ Աստուածատուր

ա

48ա ... Յիշեցէք ի մաքրափայլ յաղօթս ձեր զԱստուածատուր գրիչս և զհայրն իմ զաէր Սարգիսն: Մանաւանդ զսրբազնամաքուրն զԱզարիայ, վարդապետն, և զճնօղն իւր զՊօղոս, և զմայրն իւր զՈւլլանփաշայն, և զամենայն արեան մերձաւորսն:

բ

137բ Ողորմեա Քրիստոս աստուած ստացողի գրոցս Ազարիայ վարդապետին, և ծնօղաց նորին Պօղոսին, և մօրն Ուլլանփաշին, և եղբարցն Աղուպչին, Փաշին, Վալիջանին, Անանիային, և Աստուածատուր գրիչն:

666

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երևան 6795

Հեռ. ստացող՝ Աստուածատուր

133բ ... Դարձեալ յիշեցէք ՚ի Քրիստոս զվերջի ստացող սուրբ Աւետարանիս զպարոն Աստուածատուրն և աստուած-ողորմի ստացէք իւր հոգւոյն, և իւր ծնաւդացն, և իւր կենակցին և բարի և շինարար տիկնոջ՝ Ղփշախ-Խարունին, և իւրեանց զաւակացն Խարիպշին, Դուլարիարին, և շնորհալի սարկավագն իւր հայր Յուսէփին, և Խումարին, և Ստեփանոս սարկաւագին՝ իւր փեսային, և այլ ամենայն արեան մերձաւորացն իւրոց: Ողորմի Քրիստոս և սրբոցն, որ տարածամ մահուամբ փոխեցան յաշխարհէս և խառնեցան ի զունդ զարթնոց և յերամս արգարոց, ամէն:

Եւ զթոռնիկն իւր՝ զՁաճարայն աստուած յերկար ամօք պահէ, ամէն: Բ. (2) Աւետարանս ի ձեռն Ստեփանոսին, մարդկան և Աստուծոյ վկայութեամբն, ոչ որ շունի իշխանութիւն, զատն Ստեփ[անոս]է///

667

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երևան 6498

Գրիչ՝ Աստուածատուր

35բ Զտառապեալ զժողս զԱստուածատուր անիմաստ յիշեցէք ի տէր:

668

Ճ Ա Ռ Ը Ն Տ Ի Ր

Երևան 3782

Նորոգող՝ Աստուածատուր Թէորոյալի

246բ Ո՛վ մանկունք սուրբ Եկեղեցո, յորժամ ընթեռնուր զՏանականս ի մաքրափայլ յաղաթս ձեր յիշեցէք զաէր Աստուածատուրս Թէորոյալի, որ զգիրքս նորոգեցի, կարկատեցի և կազմեցի, ընդ նմին և զնախնին մեր զաէր Գրիգ[որ] /// Թա՛ն]կ-Խարուն, և զեղբար իմ զՔէմիլն ///

669

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երևան 309

Գրիչ՝ Աստուածատուր Պալախաւրցի վայր՝ Արարատեան գաւառ

65բ Աստուածատուր Պալախաւրցիս Եւ անարժան բռնաւղ գրչիս, Մեղաւք իլի ողորմելիս, Եւ Թողութիւն խնդրեմ անձինս, Ո՛վ հանդիպաւք Աւետարանիս, Ազաչեցէք զաէր ծառայիս Այս սուտանուն սարկաւագիս Եկեալ գաւառն Այրարատիս*:

670

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երևան 5057

Գրիչ՝ Ատու

392բ ... Որոյ ցանկացող եղեալ սուրբ Աւետարանիս սրբասէր հայրն մեր մահգասի Մկրտիչ, և ջանաց ստանալ զանառիկ մեծութիւնս և ըզգանձս անկողոպտելի, յիշատակ բարի և բարէխաւս առ Քրիստոս վասն Մկրտիչ մահգասուն ///:

Ես՝ անպիտանս յամենայնի մեղուցեալ գրիչս Ատու՛ տեսի զեռափափազ սէր և զջան հոգևոր հօրս մերոյ Մկրտիչ մահգասուն ///**

* Ձեռագիրք ժն գարի վերջում, կամ, ալիլի հաժանական է, ժՁ դարում, ինչ-ինչ պատճառներով խիստ տուժել է, շատ թերթեր ոչնչացել են ու վնասվել: Վերջում պահպանված հիշատակագրութիւնից պարզվում է, որ ձեռագրի պակաս մասերը լրացրել, նորոգել և կազմել է ոմն Մկրտիչ արեղա: Նա գրում է «Արդ, ես՝ վերջին կապաղ սուրբ Աւետարանիս Մկրտիչ սուտանուն արեղաս. յիշատակ ինձ և ծնաւդաց իմոց՝ հարն իմոյ Մկրտիչ քահանային և մայրն իմոյ Ազիզ-Մելիքին...» (էջ 229բ):

** Թերթեր են ընկած:

671

ՔԱՐՈՉԳԻՐՔ ԳՐԻԳՈՐԻ ՏԱԹԵՒԱՅԻՈՅ

Երևան 2625

Գրիչ՝ Ատով

ա

159ա Քրիստոս աստուած ըստ սուրբ ծննդի բարեխօսութեամբզ և ամենայն արքոց ողորմեա ստացողի սուրբ գրոցս Աբրահամ վարդապետի և ծնողաց իւրոց, և ինձ մեղուցեալ սուտ գրչիս Ատովի և իմ[ո՞ցն]:

բ

292ա Աւա՛ղ, կուտնս կու ցաւի:

գ

351բ Կատարեցաւ Գիրք զժողոջն ձեռամբ մեղապարտ գրչի Ատովի, յիշեցէք յազօթս ձեր և զՈհնանէս, որ բազում աշխատեցաւ ի տուն տալն էս ցրտովս:

672

ԳՐՈՒԹԻՒՆՔ ՎԱՐԴԱՆԱՅ ԱՅԳԵԿՅԻՈՅ

Երևան 6800

Գրիչ՝ Արիստակէս

ա

222բ Յիշատակարան սուրբ գրոցս. Փառք ամենասուրբ երրորդութեանն՝ հաւր և որդոյ և հոգոյն արքոյ յաւիտեանս յաւիտենից, ամէն:

Եւ արդ, սկսայ զհոգէկեցոյց և զխրատական բանքս ես՝ յիմարըս և տարտամս՝ մեղաւոր գծողս, և ողորմութեամբ տեսուն կատարեցի զբանս սուրբ վարդապետին Վարդանայ, որ է վասն Ը. (8) ազգ զլիսօր մեղացն՝, և վասն պատկերակցութեան մարգոյս**, և վասն Զ. (6) մարդիկը առ աստուած***, և այլ խրատական առակս ժէ. (17)****, և դաւանումն ամենասուրբ երրորդութեան****: Եւ այլ խրատս վասն քրիստոնէից, զոր

* Խոսքը Վարդան Այգեկցու հետեւյալ ութ ձառերի մասին է. 1. Վասն հպարտութեանն (սկզբ 84ա), 2. Վասն սխալակութեանն (էջ 90բ), 3. Վասն լեղուանութեանն (էջ 96բ), 4. Վասն որովայնամոլութեան (էջ 103բ), 5. Վասն դրկանաց (էջ 111ա), 6. Վասն շնութեան (էջ 124բ), 7. Վասն կախարդութեան (էջ 133ա), 8. Վասն անզղջութեան և շնորհի զղջմանն (141բ—154ա):

** Ակնարկվող աշխատությունը ձեռագրում կրում է հետևյալ խորագիրը. «Հարցումն տեսան Միքայելի Անտիոքա եպիսկոպոսին, թէ որպիսի արխանալ է մարգս պատկեր աստուծոյ, եւ պատասխանի վարդանայ վարդապետի Այգեկցոյն» (154բ—169ա):

*** Խորագիրն է «Ճառ վասն Զ. (6) աստիճանաց որով ելանեն մարդիք առ աստուած ի ձեռն բարի գործոց» (169ա—183ա):

**** 17 առակները (տե՛ս Н. Марр, Сборники притч Вардана, ч. III стр. 83—93) մեծ կարևորություն ունեն վարդան Այգեկցու իսկ կողմից հորինված առակները միջնադարյան առակագրերից զատելու համար:

***** «Խոստովանություն սուրբ երրորդութեանն եւ միոյ աստուածութեանն» (209բ—215բ): Շատրվանակումը բնօրինակված է նույն Վարդան Այգեկցու «Վասն անբուն որդանցն» աշխատությունը (215բ—222ա), որի մասին գրիչը լուր է:

արարեալ է սուրբ և երանաշնորհ վարդապետն Յոհաննէս Եգեկացին՝ ի կրոնական սահմանեաց առաքել[ոց] |||

բ

222բ Քրիստոս աստուած ողորմեայ յայն սոսկալի յաւուրն ստացողի գրոցս Գաբրիէլ եպիսկոպոսին, և որդոյ նորա Անդրիասին, և հաւր Գրիգորին, և մարն Տիրուիէ, և հանդուցեալ եղբարցն Յովանիսին և Յակոբին, և մեղաւոր գծողիս Արիստակէս էրէցուս, և հաւրն իմոյ Քորաս բահանային, և մարն իմոյ Շնվորին**:

673

Ժ Ո Ղ Ո Վ Ա Մ Ո Ւ

Երևան 4630

Գրիչ՝ Աւետիս

ա

24ա ... Ողորմեայ զմեղաւր մեռեալ յԱւետիս սուտանուն գրչիս, եւս առաւել ծնաւղսն իմ և յամենայն յարեամբ մերձաւորացն իմոց: Եւս առաւել ստացողի գրոցս, կարդացողաց և լսողաց:

բ

15ա ... Եւս առաւել զմեղապարտ գրիչս, և զծնաւղսն իմ, և զեղբայրսն իմ՝ կենդանացն և մեռելոցն, և մայրն իմոյ Մարգարտին, եւս առաւել ստացողի գրոցս մասն բարեացն պարզեցեցէ, արքատիւն աստուծոյ արժանի արասցէ իւր աստուածաին տեսեանն, և Քրիստոսի փառք յաւիտեանս, ամէն:

674

Պ Ա Տ Ա Ր Ա Գ Ա Մ Ա Տ Ո Յ Յ

Երևան 5440

Գրիչ՝ Աւետիս

ա

183 Զստացող սորին զՅովանէս կրօնաւորն յիշեցէք ի Քրիստոս և աստուած ողորմի ասացէք նմա, և ինձ՝ ամենամեղ շարագործ Աստի:

բ

233բ Զստացող սուրբ տապիս զՅովանէս հերպետն յիշեցէք ի Քրիստոս, որ մականուն Չաղար կոչի:

* Յովհ. Երզնկացու «Խրատ հասարակաց քրիստոնէից» աշխատությունն բնօրինակված է ձեռագրի սկզբում:

** Համանման բովանդակությամբ հիշատակագրություններ կան ձեռագրի շատ էջերում (124ա, 141բ, 183ա և այլն և այլն), որոնք բոլորն էլ շնչված են (բայց ոչ անընթեանի) ձեռագրի հետագա ստացող Սարգիս բահանայի կողմից:

Գ

105ա Հսեր եմ՝ աշից երակն ի սրտի մէջն կու լինի. երբ սիրտն մածողով լինի՝ աչք լոյսն պակաս կու տեսնի: Սրտի տարեկուսանացս, ա՛հ, զամէն զալատ գրեցի:

Պ

Աւա՛ղ, որ զթութան զամէն շի երկուտկեցի, որպէս զայս Բ. (2) թութս՝ որ լաւ լինէր: Վա՛յ ինձ հազար բերան:

675

ՎԱՐՔ ՀԱՐԱՆՅ
Երևան 787

Գրիչ՝ Աւետիս

Ա

267ա Ահ, աղաչեմ զմեղապարտ գրիչս յիշել ի տէր: ԶԱւետիս յիշ[եա]***:

Բ

23բ Աւաղ զգեղեցիկ վարս սոցա, ու ես ունայն ի բարեաց:

Գ

247բ Աւաղ անիծած բունս, թէ քանի նեղ կու առնէ, որ կու մոլորինք ի գրելս:

Պ

282բ ||| աղաչեմ համառատիս անմեղաղիր լերուք, թուղթս սակաւ էր և բա |||***

Ե

348բ Տէր աստուած, ողորմեա Գրիգոր փիլիսոփային՝ իմ վարդապետին...

676

Ո Ս Կ Ե Փ Ո Ր Ի Կ

Վենետիկ 254, Բ. Սարգիսեան, Յուցակ, էջ 756

Գրիչ՝ Աւետիս

159բ Զապիկար և զանարժան գրիչս [Աւետիս միակեցս] յաղաթս ձեր յիշեսցիք, ո՛վ զասք լուսերամից, և տխմարութեանս մի մեղաղբէք, զի

* Գրված է 116 (բ) և 117 (ա) թերթերի ներքին լուսանցքում: Այդ թերթերը, իրոք, կազմված են խնամքով միմյանց փակցված երկու սովորական թերթերից, ուստի և ավելի հաստ ու դիմացկուն են: Գրիչը ցավ է հայտնում այն մասին, որ ոչ բոլոր թերթերն են զբանց նման:

** Այս տողը գրված է ստորին լուսանցքի վրա: Թերևս այս Ավետիսը հենց ձեռագրի գրիչը լինի:

*** Գրված է ստորին լուսանցքի վրա, որը կազմելու ժամանակ կտրել են, կտրվել է նաև հիշատակագրության մի մասը:

փափագ ունէի և զբամ ոչ. և ես աղերսելով յեղբարցն զթութան և զթանարն, զգրիչն և զայլն, որ այդչափ եղև:

677

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Յ. Քօսեան, Յուցակ Արժնեան վարժարանի 23, 2Ա, 1961, սյուն. 323—324

Գրիչ՝ Աւետիս

Ա

106բ Զառածեալ մեղաւք զԱւետիս գրիչս եւ զստացողս սորա յիշել ի տէր աղաչեմ:

Բ

336բ Ո՛վ սուրբ ընթերցողք, յիշեցէք ի սուրբ աղաթս ձեր զմաքուր և սուրբ կրանաւորքն՝ զաէր Խաչատուրն և զաէր Յուսիկն, որ ի թղթի կուկեղն աշխատել են. արարիչն աստուած իւրեանց ազնական լինի, ամէն:

678

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Մ. Աթոռ 21, «Էջմիածին», 1950, IX—X, էջ 84

Գրիչ՝ Բասիլ

Ա

69բ Զսուտանուն զծողիկս յիշել աղաչեմ ի մեղաց թողութիւն յաւուր սոսկալի յարութեան Փրկչին մերոյ, զի թերևս գտայցեմ |||:

Բ

113բ Զթարմատար և զկարեվէր, փանաք և սուտանուն զծողիկս Բասիլ յիշել աղաչեմ ի մեղաց թողութիւն առաջի զենլոյն և միշտ կենդանոյն և յուսոյն իմոյ Քրիստոսի, ո՛վ սրբասէր մանկունք նազելի մարն մերոյ Սիովնի, և զուք յիշեալ լիջիք ի Քրիստոս:

679

Ճ Ա Ռ Ը Ն Տ Ի Ր

Երևան 4929

Գրիչ՝ Բաբսեղ

Ա

71բ Ողորմեա... ստացողաց սուրբ գրոցս բարեպաշտ և աստուածատէր տանուտորոջն Բէրամին, և որդոցն Ենկիբէկին, և կողակցին Խոնգար-Խարունին, և Կարապետին, և Միրիչանին, և Խոջաչանին, և քեւերց նու-

պար-Փաշին, և զՍարախ-Մէլիքն, և հարազատ բեռիքն զԽալիֆին, և որդւոցն Այտողմիշին, և Գալգալդաշին, և զհոգևոր մայրն իւրեանց զՇարմէլէֆին, որ բազում աշխատեցաւ, և ինձ՝ մեղապարտ գրչիս Բարսեղ սարկաւադիս:

Բ

86բ ... Եւս առաւել զստացողաց սուրբ գրոցս Կարապետին, և կենակցին Մարգարիտ-Խարունին, և որդոցն Ենկիբէկին, և Կարապետին, և Միրիշա-նին, և Խոջաջանին, և մայրն իւրեանց զԽալխարուն, և հոգևոր մայր Շարմէլէֆին, և Բարսեղ գրչիս*:

680

ՄԱՏԵԱՆ ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԵԱՆ ԳՐԻԳՈՐԻ ՆԱՐԵԿԱՅԻՈՅ

Երևան 1562

Հետ. ստացող՝ Բարիփ

3ա Կաման աստուծոյ և ողորմութեամբ նորին, ես՝ Բարտփ միակեցս, ստացայ զգանձս աստուածային՝ զգիրքս ցանկալի, ի վայելումն անձին իմոյ, և յիշատակ հոգոյ իմոյ, և ծնողաց իմոց՝ Թումայի և Փոֆր-Տիկնայ, և զնացելոյն ի Քրիստոս իմ հարազատացն՝ եղբօրն Սանւէլ արեղային, և քուրոջ Խուրլու-Խարունին: Աղաչեմ զձեզ որք պատահէք սմա տեսութեամբ և կամ ազատութեամբ ինչ իւրիք, յիշեցէք զմեզ ի միտս բարիս և ի պատկանաւոր խնդրածս, մանաւանդ զգեոարոյս պատանին զՅովանէս, որ է արեանառու յետ []** Բարիփին և ժողանդ գրոցս, որոյ տէր աստուած վայելել տացէ ընդ երկայն ատուրս, ամէն և եղիցի:

681

Տ Ա Յ Ս Մ Ա Ի Ո Ւ Ր Ք

Երևան 9388

Գրիչ՝ Գալուստ

2բ ... Ողորմի Քրիստոս աստուած ստացողի գրոցս խոճայ Ազուպին, և եղբարցն Ախինեանին և Աաֆելին, և հօրն Ոսուֆին, և մօրն Ռանին, և այլոցն, որ աւանական եղեն ի զին գրոցս՝ տէր Մկրտչին, և Յոանկչին, Բ. (2) Գրիգորին, և Մանկասարին, Այուատին, և Պետրոսին, և Ճանիպէկին, և մեղսամած գրչի Գալուստի, [և ծնողաց իմոց Զօրվար քահանային և Թանուխին]***:

* նման և ավելի համառոտ հիշատակագրութիւններ կան նաև ձեռագրի այլ էջերում:
** Մի բառ անբնութենալի է:
*** Գրչի ծնողների մասին հատվածը լրացնում ենք 12ա էջի հիշատակագրութիւնից:

682

ԿԱՆՈՆՔ ԵՒ ԽՐԱՏՔ

Երևան 825

Գրիչ՝ Գրիգոր

ա

64բ Ո՛վ մանկունք սուրբ եկեղեցոյ և դասք լուսերամբց որք հանդիպիք աստ զուարթածաղիկ բաներոյս, որք ակնարկէք և հոտոտիք՝ թողլ/ութին խնդրեցէք ի մարդասիրէն աստուծոյ մեղուցեալ, անարժան և կոխումն ոտից ամենայնի Գրիգոր կրանաւորիս, ծնաւոյց իմոց՝ հօրն իմոյ Գրիգորիսին, և մարն իմոյ Կալվարդին, և ամենայն արեան մերձատարացս...

Բ

120 Փրկեսցէ զմեզ Քրիստոս աստուած յայնպիսի անբօելի մեղացն, ես առօել զստացող գրոցս զՅակոբ կպիսկոպոսն, և զԳրիգոր կրանօորս, և զծնողացն մերոց, ամէն:

683

ՔԱՐՈՉԳԻՐՔ ԳՐԻԳՈՐԻ ՏԱԹԵՒԱՅԻՈՅ

Երևան 4639

Գրիչ՝ Գրիգոր

536ա ... Որք ճաշակէք աստուածային բուրաստանէս ընթերցմամբ կամ ածանցմամբ՝ յիշեցէք զստացող սուրբ գրոցս՝ զհեղահոգի և զառաքելաշնորհ զԳալիք վարդապետն Զուղայեցի, որ բազում աշխատանօք և ջանիւ ստացաւ զսա ի յիշատակ հոգւոյ իւրոյ, և ծնողացն՝ Նուրէ և Մէրիկին, և եղբարցն Մարգարեանցն, և բեռն Եղիսարեքին, և ամենայն արեանառուին... Ընդ նոսին և զանյիշելի Գրիգոր գրիչս յիշեսչիք և զուր յիշեալ յիշիք ի Քրիստոսէ:

684

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ՍԱՂՄՈՍԱՅ ՎԱՐԳԱՆԱՅ ԱՐԵՒԵԼՅԻՈՅ

Երևան 1186

Գրիչ՝ Գրիգոր

ա

34բ Զանպիտան և զամենամեղ գրիչս զԳրիգոր և զծնողսն իմ յիշեցէք...

Բ

41ա Ստացաւ սորա զԳրիգոր և զՎանական և զծնաւոյսն իւր յիշեցէք ի Քրիստոս, և զպատանեակ զաշակերտն իմ զԳրիգոր բարիբարոյ յիշեցէք ի Քրիստոս...*

* Ձեռագրի 40բ, 91բ, 105բ, 116բ, և 180ա էջերի լուսանցքներում կան ուշադրով գրանկարներ: 116բ էջի լուսանցանկարի վրա պատկերված է Քրիստոսը՝ կանգնած, և ձեռագրի ստա-

685

Տ Օ Ն Ա Կ Ա Ն

Երևան, պատարիկ 829

Ստացող՝ Գրիգոր Քարագոմերեցի

Ես՝ Գրիգոր երէցս Քարագոմերեցի ըստացայ զՏանականս յիշատակինձ, և ծնաւոյաց իմոց՝ հաւրն իմ Փառուխին և մաւրն իմ Քաղտատին, և եղբարն իմ Աստուածատուրին, և կողակցին իմ Կուլամին, և որդոց իմ՝ Մէլֆիսէղին, և Ագարիային, Անանիային, Մուսաին, Իսրայէլին, Տէրտէրին, և զստերն իմ Խոստրովայրքին, և ամենայն արեան մերձաւորայ իմոց...

686

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երևան 4202

Գրիչ՝ Գրիգոր

216ա Զերիցս երանեալ և զարժանապատիւ զսրբասէր զՅովանէս սրբապատիւն արեղայ՝ ստացաւ սուրբ Աւետարանիս, հանդերձ ծնաւոյաբն և ամենայն արեան մերձաւորաւք, և զիմ անարժանութիւնս՝ Գրիգորի զծողի սորա յիշեցէք ի Քրիստոս:

687

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երևան 6507

Գրիչ՝ Գրիգոր

97ա Ո՛վ սուրբ անտարանիչ և առաքեալ Քրիստոսի, աղաչեալ զառաքողն զքեզ յաշխարհ՝ թողութիւն շնորհել բազմամեղ և անարժան ծառայիս Գրիգորի և ծնողաց իմոց և որ զամէնն ասեն, ամէն:

688

Ճ Ա Ռ Ը Ն Տ Ի Ր

Երևան 4733

Գրիչ՝ Գալիք

67ա Տէր Յիսուս, բարեխաւսութեամբ սրբոց առաքելոցն ողորմեա ստացողի սուրբ գրոցս հաւատարիմ կնոջն Փաշայրէկուն, և ծնաւոյացն՝ հաւրն Ասլանին և մաւրն Նիգարին, որդոցն Յակոբին, Յովանիսին, և զստերն Մարգարտին, և այրոջն Մարտիրոսին, և նախնեացն ամենայնի, և Գալիք

ցողը՝ ծնկի շքած Քրիստոսի ոտքերի մոտ: Քրիստոսի գլխից վերև զրված է «Վրացի է օրինակ պատկերիս Յիսուսիս»: Այսինքն, գրիչն ընդօրինակել է այդ պատկերը վրացական մի ձեռագրից:

բազմամեղ զծողիս, կարդացողացդ և լսողացդ և աստուած-ողորմի ասացողացդ, ամէն:

Բ

51ա ... Որոց բարեխաւսութեամբ և աղաթիւք ողորմութիւն և մեղաց թողութիւն շնորհեցէ Քրիստոս աստուած ստացողի սուրբ գրոցս խաթուն Փաշարէկուն, և ծնաւոյաց նորին՝ պարոն Ասլանին և Նիգար-Խարունին, և եղբարն պարոն Ամիրին, և Ղուրաբին, [որ տարածամ մահուամբ փոխեցաւ առ Քրիստոս*], և զստերն Մարգարտին, և որդոցն Յակոբուն և Յովանիսին:

Գ

75բ Քրիստոս աստուած, թո անճառ մարդասիրութեամբդ ողորմեա ամենայն հաւատացեալ քրիստոնէից, ևս առաւել ստացողի սուրբ գրոցս տէր Կարապետ սրբասէր քահանային, և ծնաւոյաց նորին՝ հաւրն Կարապետին**, և մաւրն Աննային, և կողակցուն Գուլաղին, զստերն Խարունաղին, և եղբարն Վարդանիսին, և հարեղբարցն Յովսէփին, որդոյն Ստեփանոսին, Գրիգորին, Գուռնիբէկին, տէր Յովանիսին, Քարսեղին, Սիրունին, և ազգաւ [յ]նոցն ամենայնի, կարդացողացն և լսողացն***:

689

Յ Ա Յ Ս Մ Ա Ի Ռ Ի Ր Ք

Երևան 4561

Գրիչ՝ Գալիք

78բ ... Ողորմեա Քրիստոս աստուած ստացողի սուրբ գրոցս մահոյսի սրբասէր տէր Առոմ քահանային, և ծնաւոյաց նորին՝ ուսթայ Փաղշանին և Շաբա-Խարունին, և եղբարցն նորին՝ Աւետիսին, Խրղարին, Մուրաղին, Յովանէսին, Կարապետին, և կողակցուն Նազանփաշին, և ըրերն Գուլանփաշին, և ինձ՝ Գալիք մեղսաթաւալ զծողիս և իմ ծնաւոյացն՝ Մրկրտչին, էքարփաշին, և գրոցս լաւ պահողաց, եկեղեցի շինողացն, և ժամատուն շէն պահողացն, և ամենայն հայկական ազգիս՝ մեծի և փոքու, ամէն****:

* Ղուրաբի մահուան մասին տվյալը մեջ ենք բերում 271ա էջի հիշատակագրությունից:
** Այլ էջերի հիշատակագրություններում ստացողի հայր Կարապետը հիշատակված է որպէս «պարոն Կարապետ» (տե՛ս էջ 34բ):
*** Նման հիշատակագրություններ (կամ ստացող Կարապետի անունից, կամ մյուս ստացող Փաշարեկի անունից) կան բոլոր ձեռներից հետո, բայց ըստ բովանդակության մյուսներն ավելի աղբատ են կամ մեք բերածի սոսկ կրկնությունն են:
**** Նման և ավելի համառոտ հիշատակագրություններ կան ձեռագրի բազմաթիվ էջերում, գրեթե բոլոր վարքերից հետո: Գրանցից մի մասի վրա ԺԸ. դարի ստացող Արուսեայի Թումանը թուղթ է փակցրել ու գրել իր անունը:

690

Յ Ա Յ Ս Մ Ա Ի Ո Ի Ր Ք

Երևան 4569

Գրիչ՝ Գալիք

14բ ... Ողորմեա ստացողի գրոցս պարոն Աղբուղին, Ջեանշին, և Գուլամին, Շանշին, և Ամիր-Հէնուպին, և ամենայն արեանառու մերձաւորացն, և Գալիք գրչի, կարգացողացն և լսողաց, և բեզ փառք*:

691

Ա Ս Տ Ո Ի Ա Մ Ա Շ Ո Ի Ն Չ

Վենետիկ 9 (1270), Բ. Սարգիսեան Յուցակ. Ա, 100

Գրիչ՝ Եգեկիէլ

ա

105ա Ձմեղապարտ գրիչ Եգեկիէլ սարկաւազ բարի մտօք յիշել ի տէր՝ յեռեսս անկեալ աղաչեմ զընթերցողդ:

բ

190բ Մեծ դիտապետն սրբազան
Եւ քաւչապետն արհիական,
Որ զօրինակս ետ մեզ ի բան,
Քրիստոս պահէ զինքն անսասան,
Հանդերձ իւրովք միաբան,
Այժմ և յաւէտ և յապագայն:
Նա և զրիչս արէք արժան
Բարի կամօք ի տէր յիշման:

692

Գ Ա Ն Չ Ա Ր Ա Ն

Երևան 4854

Գրիչ՝ Եղիա

ա

78ա ՁՅնծայրդ** ասա լաւ և զմեղօք մեռեալսն առ տէրն յիշեալ, զի թուրք ալսօր շատ եկօ ի մօտս:

բ

103բ Աւա՛ղ, ափսոս զմեր դատաւորն, որ մեռօ.կալի կարկաթի կրկին քոռահմաթն իւրն:

* Համանման բովանդակութեամբ հիշատակագրութիւններ կան բոլոր վարքերից հետո:
** Խոսքը «Տաղ Յարութեան»-ի մասին է, որ ընդօրինակված է այս էջի վրա և ունի «Յրն-ձան ալսօր երկինք...» սկզբնավորութիւնը:

գ

147ա Ձմբղղըսի Սալբանշէն յիշեցէք ի Քրիստոս, որ զշիբիրոնս շալկով երեր ի Մեծուփայ վանիցն ալսօր:

դ

287բ— Սուրբ Յովաննէս և սուրբ Լուսաւորիչ, փառաց մերոց արէք կցորդ
288ա զՅովաննէս նոր մուղղսին, որ զմնացեալ թուղթն կոկեց, և զՆղիա գրիչս ընդ սայ:

ե

327բ Վա՛յ զեղկելիս: Տէր Յովաննէս, ոչ շամիչ կու յողրկես՝ որ ուտեմ, և ոչ թուղթ՝ որ գրեմ: Ողջ լեր ի տէր, պատ կու շարեմ*:

693

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ԱԻԵՏԱՐԱՆԻՆ ՄԱԹՔՈՍԻ ԳՐԻԳՈՐԻ ՏԱԹԵՒԱՅԻՈՅ

Նիովհայ 90, ՍՏԱ

Վաճառող՝ Եղիա

ա

268ա Ո՛վ սրբազանդ բաբունի,
Որք հանգիպիք այսմ մարգարտի,
Ձեզ աղաչեմ աղերսալի
Եւ պաղատիմ արտասուալի,
Ձեղիայ մեղօք իլի
Յիշել յաղօթս ձեր բարի:

բ

268բ Ես նուաստս յամենայնի Եղիա վարդապետս վասն մեր եղբար աղաչանացս՝ Մաթէոս գրոց աշակերտիս, որ եկն առ մեզ փափաքմամբ վասն Աւետարանի քաղուածոյս, և մեք այլ զսորա խնդրուածքն կատարեցաք ու տվաք զզիրքս ի շորս հարիւր վաթսուն դկ. (դահեկան) ու զայլ բազին: Ով որ կարգա՛ մեզ այլ մասն և մեր ծնողացն: Եւ որ կարդէք կամ արինակէք՝ զտէր Մաթէոսին և զմեր ծնողին յիշեցէք յաղաթս ձեր վասն սիրոյն Քրիստոսի. և աստուած զձեր մեղքն թողու:

694

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երևան 4023

Հետ. ստացող՝ Ըսֆանդար

631 ... Արդ, ևս Ըսֆանդարս՝ որդի խոճա Ղարիպշին, զբարին մտաւ ածի և յիշեցի զայն, որ ասէ թէ Երանի որ ունիցի զաւակ ի Սիովն և ընդունակ

* Բոլոր հիշատակագրութիւնները գրված են նշված էջերի լուսանջեղերում:

632 յճրուսաղէմ, և ետու կապել զկենսունակ սուրբ Աւետարանս յիշատակ ինձ և ծնողաց ||| ի սուրբ Աստուածածնիս դուն. Աստուած գրէ զինքեանք ի դպրութիւն իննաց սուրբ Աւետարանս, սրբէ ի մեղաց և կարգէ ի դասս հրեշտակաց...

Արդ, որչափ Աստուածածին շէն կենա և եկեղեցին ի պատարագի՝ մի՛ որ իշխեսցէ հանել ի վանացն, և մի՛ խորել, մի՛ գրակնել, և մի՛ ծախել, ո՛չ հայրպետ, ո՛չ արեղայ, ո՛չ զործատր, ո՛չ յազգականաց և ո՛չ յաւտարաց, ո՛չ մեծ և [ո՛չ] փոքր: Եւ թէ՛ որ յանդգնի զոր գրեցարն ||| հասարակնացէ զաւուրս իւր, ով՛ որ յիշատակարանս կտրէ դա[տի] և նզովի յաստուծոյ:

Արդ, աղաչեմ ձեզ որք հանդիպիք կարգալով՝ յիշեցէք ի սուրբ աղաթրս ձեր գառաջինն և զվերջին յիշատակողսն: Դու[ք] յիշեալ լինիք ի Քրիստոսէ աստուծոյ մերոյ: Խնամով պահողքն արհնին յաստուծոյ և յամենայն սրբոց նորա, ամէն, եղիցի*:

695

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երևան 8308

Հեա. ստացող՝ Թաղևոս

335ա Փառք ... որոյ ցանկացեալ հեղահոգի և ճգնալզգեաց այրն աստուծոյ Ըորստայգէս քահանայ՝ ստացաւ սաչ յիշատակ իւր անջնջելի, և ծնաւզաց իւրոց, և զաւակաց իւրոց... վասն յիշատակ անարժանիս Թաթևոս սուտանուն քահանայի, թէ արժանի համարիք զանարժանս յիշման...:

335բ Արդ, որք աւգաիք ի սմանէ ուս||մամբ կամ արինակելով յիշեսցիք ի մարբափայլ յազալթս ձեր զվերոյգրեալ բղատացող կտակիս զԸստագէս քահանայ, զնուաստրս՝ զԹաթևոս, և զմայրն իմ զՄարբայն, և զբուրբն իմ զԱղիթան և զՏիրամայրն և զճաշն և զԽեթիարունն, զհանգուցեալսրն ի Քրիստոս զԱճնա խաթունն, և զեռարունն իմ զՏէրպապ, զաշխատաւո սորա ի ծաղսն զՏաւայն և զՈսկիհատն...

336ա ՉՄաղափիս սուտանուն կրանաւորս յիշեսցիք ի մարբափայլ յազալթս ձեր՝ զծաղկաւոս և զկապիւ կազմողս:

696

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երևան 5786

ա

Հեա. ստացող՝ Թաւրասան

341ա ... Ես Թաւրասան-Խարունս, դուստր Ամիր-Թաղային ստացայ զսուրբ Աւետարանս ի հալալ արդեանց իմոց, և կարմիր ոսկով զնեցի զսա և ետու յաստուածարնակ տաճարն ի սուրբ Խաչն Աղթամարայ...

* Չեռագիրն ընդօրինակված է, հավանաբար, ԺԴ. դարում: Գրիչը 490 էջի վրա թողել է մի հիշատակագրություն. «Յիշեցէք և զՎարդան կրանաւոր, յայսմ ատենի եկն առ մեզ և շնորհեաց մեզ գրչի հարթիչ»:

բ

Հեա. ստացող՝ Աստուածատուր

342ա Ես Աստուածատուր Յուրգանայ որդիս, որ է երկրորդ անունն Բաբէր, ստացայ զսուրբ Աւետարանս զկէսն ի հալալ և ի յարդար վաստակոց իմ և զնեցի կարմիր ոսկով և տուի զսայ ընձայ ի սուրբ Խաչն Աղթամարայ...

697

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Ե. Կալախեան, Յուցակ Վասպուրականի 131, էջ 282—284 (Վարագ)

Գրիչ՝ Թովմա վայր՝ Կառափնաղար

Փառք... բստ նմին արինակի և ես՝ յոգնամեղս և ընկզմեալս ի խորս մեղաց ծովուս, որ զանունս միայն ունիմ և ոչ զործս բարիս, սուտանուն կրանաւոր և անարժանս՝ Թովմա գրչակս, ո՛հ, ո՛հ, ո՛հ, արամութիւն ողոյս մինչև ցմահ և զվախճանն իմ վասն մեղաց իմոց, ստացայ զտիեզերաբարոզ, քառավտակ սուրբ Աւետարանս և բստ բանաւոր բարուց բարոյն, ախորժական կամաւք, մեծաւ տենչմամբ ստացա զսա ինձ անջնջելի արձան ի միթարութիւն անձին իմոյ և յոյս փրկութեան հոգոյ իմոյ և առաջնորդ կենացն յաւիտենից, ամէն, յոյսն ամենեցուն:

Արդ, աղաչեմ զամենեսեան սիրովն Աստուծոյ, յիշեսցիք զբուր իմ, և զկենակիցս իւր, զՇաֆար-Խարուն, և զծաղկեալ զաակս նոցա զՊարապետ և զԱւագ-պարունն, որ մասամբ աւգնական եղեն ի բարտէսս սուրբ Աւետարանիս: Տացէ նոցա տէր Յիսուս հանդիստ և ողորմութիւն ի միւսանգամ զալստեան իւրում. և ծնողաց իրեանց հանգիստ և ողորմութիւն, ամէն:

Գարձեալ, աղաչեմ զձեզ սուրբ հարք և եղբարք, յիշեսցիք և զարեան մերձակայ զեղբայրն իմ զԱկալք սրբասնունդ ||| հայրական զթով զթայ ի վերայ իմ: Գթասցի տէր Յիսուս ի հոգի իւր: Աղաչեմ յիշեսցիք ի Քրիստոս և զծնողն իմ, և զեղբայրն իմ զՍարգիս՝ զփոխեցեալն ի Քրիստոս, և զամենայն արեան մերձակայսն իմ, զԾեր[ուն] քահանայ, և զՊարուն-լուս, զԳանիկ, և զբոյրն իմ զՇնոնփար-Տիկին: Եւ Աստուած յիշողացող և յիշեցելոցս պարգեհացէ զկեանսն յաւիտենից, ամէն:

Արդ, գրեցաւ սա յանապատիս ծովահայեաց, որ Կառափնաղար կոչի, ընդ հովանեաւ աստուածաբնակ խորանացս ||| և սուրբ Սիովնի: Տեղոյս առաջնորդի Գրիգորի բարունոյ վարդապետի հեղ[ի] և խոնարհ[ի], և Ստեփանոս |||*:

* Քերթ է ընկած:

698

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն
Երևան 3850

Գրիչ՝ Քուճայ
վայր՝ Մառնեվան

255բ Ես՝ Քուճայ մահադասի սուտանուն քահանայ, գրեցի զՂուկաս գլուխ Աւետարանս ի յայգիս Մառնեվանից Աստուածածինին՝ շարչարանաւր: Եղբայրք, սղալանաց և խոշորութեանն գրոյս անմեղադիր լերուք և լի բերանով աստուած-ողորմի ասցէք, զի խիստ մեղաւոր եմ:

699

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն
Երևան 5526

Հետ. ստացող՝ Քուճայ

291բ Զվերջին ստացալոս աստուածախաւս և տիեզերաքսրող սուրբ Աւետարանիս զկուսակրան քահանայ զՔուճայ, և զծնաւղան իմ զՍ[տ]եփանն քահանայ և զՔանկազիզ, և զեղբարսն՝ զՓոխեալն առ Քրիստոս զՔաղէոս և զՄարէոս, և զբեռսն իմ զԱննէն, զՍառէն և զՄարտիէն աղաչեմք յիշել սեռն սիրով ի միտս բարիս և ի պատկանաւոր խնդրուածս, և Քրիստոս աստուած յիշողացտ և յիշեցելոցս առհասարակ ողորմեսցի, ամէն...

700

Շ Ա Ր Ա Կ Ն Ո Յ
Երևան 2456

Գրիչ՝ Իգնատիոս

257ա Զառ ի բարեաց գործոց տարտամ
Եւ ի շարեաց տեսակ փարթամ,
Մաղթեմ յիշել դասք սրբբազան:
Խոշոր գրոյս և սխալման
Մի պարսաւէք զիս բամբասամբ,
Զի կար մեր այս էր ի լման,
Հայցեմք ասել զտէր ողորմայն:

701

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Յ. Քօսեան, Յուցակ ձեռագրաց Արժնեան վարժարանի,
22, 2Ա, 1961 թ., սյուն. 322—323

Գրիչ՝ Խաչատուր
վայր՝ Քաջբերունի, Վարդենիս
մենաստան

... Ի խնդրոյ սրբասէր և պատուական կրանաւոր քահանայի Յոհաննու, որ ստացաւ զսա յիշատակ իւր և ծնողաց իւրոց: Արդ, աղաչեմ զամե-

նեսեան որք լուսաւորիք ի սմանէ կամ գաղափարէք յիշեսցիք զՅոհան կրանաւոր և զծնողան և զեղբարս իւր ի տէր, ընդ նմին և զփցուն գրիչ Խաչատուր և զիւրսն ամենայն. և որք յիշէք՝ յիշեալ լիջիք յանյիշաչար անանէ մերմէ, որ է արհնեալ յաւիտեանս, ամէն:

Արդ, գրեցաւ սա ի գաւառիս Քաջբերունոյ, ի մենաստանիս որ կոչի Վարդենիս՝ մակունուն Պապոյ վանս, ընդ հովանեաւ Երոզուց սուրբ նշանիս և սուրբ մարն լուսոյ Աստուածածնիս և այլ սրբոց, որ են ի տեղոցս յայսմիկ: Յիշեսցիք և զառաջնորդ սուրբ ուխտիս զՀայրապետ պատուական քահանայ, որ եղև առիթ գործառնութեանս. յիշեսցիք և զԽաչատուր քահանայ սուրբ և բնաբնալ կրանաւոր, որ զարինակն շնորհեաց, և զՓոխանակ միայնակեաց, որ զարինակն էր ստացեալ: Յիշեսցիք և զՍիմէոն վն քահանայ՝ ընտիր քերոզ, որ զգաղափարն էր բերել. զորս և յիշողացդ և յիշեցելոցս ողորմեսցի մարդասէրն աստուած, և նմա փառք յաւիտեանս, ամէն: Ի թվիս |||*:

702

Գ Ի Ր Ք Յ Ո Ր Ա Յ Ե Ի Տ Ե Ս Ի Լ Ք Ե Ր Կ Ո Տ Ա Ս Ս Ա Ն Մ Ա Ր Գ Ա Ր Է Ի Յ

Երևան 5603

Գրիչ՝ Խաչատուր
վայր՝ Գամաղիէլի վանք

ա

72բ Գրեցաւ Յոբս և Դանիէլս ձեռամբ յոգնամեղ Խաչատուր, որ հոգևոր որդի էր Կիրակոս վարդապետին, ի վաւելումն և ի վարժումն Յոհաննիսին, ի յիշխանութիւն Յոհանէս վարդապետին, ի դուռն սուրբ Գամաղիէլի առաքելոյն:

Արդ, աղաչեմ յիշել ի մարբափայլ յաղաթս ձեր և աստուած զձեզ յիշէ յիւր արքաութիւնն, ամէն:

Բայց սխալանաց և խոշորութեան անմեղադիր լերուք, զի կար մեր այս էր:

բ

268բ Աւարտեցաւ երկոտասան մարգարեութիւնս ձեռամբ ախմար և տառապեալ ոգո Յոհաննիսի, ի վարժումն տկար անծին իմո և որոց պատահէ զկնի մեր: Աղաչեմ շմեղադրել խոշորութեան և սխալանաց, զի առաջին զիրն իմ այս էր: Ես չկամեցայ գրել, բայց վարդապետն հարկեաց, որք ընթեռնուք կամ արինակէք յիշեսցիք զիս և զծնաւղան իմ |||:

* Հրատարակելը հայտնում է, որ շարունակութիւնը բերված է: Ձեռագիրը, հնագրական տվյալներով գրված է համարում ԺԳ—ԺԵ դարերում:

Գ

231բ Ո՛վ բարեմիտ ընթերցող յիշեա զաշխատողս սորա ի բարի և սխալանացս անմեղադիր լեր, զի յոյժ անարհեստ էի յարուեստ գրչութեան:

Դ

226բ Քունն տարնու, նա գրիչն սողաց, անմեղադիր լեր սխալանաց*:

703

Ճ Ա Ռ Ը Ն Տ Ի Ր

երևան 5406

Գրիչ՝ Խաչատուր

28բ Քրիստոս աստուած, քո սուրբ ծնրնդեանդ բարեխօսութեամբ ողորմեա ստացողի գրոցս բարէմիտ քահանայի Ներսեսի, և ծնողաց նորին Ատոմին և Թանկ-Մելեքին, և զաւակացն Խաչատրուն և Մարտիրոսին, և ամենայն արեան մերձաւորաց իւրոց. և ինձ՝ մեղապարտ գրչի Խաչատրոյ, և ծնողաց իմոց, և կարգացողաց և լսողաց, և որ զամէն ասէ:

704

Մ Ա Շ Տ Ո Յ

երևան 4784

Գրիչ՝ Կարապետ

վայր՝ Եղեգիս, ի ձորն Խնձորուտ

227ա Փառք... որ ետ կարողութիւն տկար և մեղսամած անարժանիս հասանել յաւարտ տառիս զԿարապետ մեղօք իլի, որ զանունս ունիմ և ըզգործս ոչ, և զգրծող սուրբ տառիս որ Մաշթոց ասի՝ զտէր //Յակոբ քայ և արի ճգնաւոր կրանաւորն, որ ըստացաւ զսա ի հալալ յընչից իւրոց յիշատակ բարի հոգոյ իւրոյ, և ծնաւդացն՝ հօրն Արեւին և մօրն Մասխումին, և եղբօրն Սմբատին, և բերն Ագիգին ...** և ամենայն արեան մերձաւորաց նոցին, կենդանեացն՝ կեանք և առողջութիւն և ննչեցելոց՝ մեղաց թողութիւն պարգևէ, ամէն:

228ա ... Այլ ասացէք դուք զողորմիս մեղսամածեալ Կարապետիս: Զերեսս ի գետնի դնեմ և զոտս ձեր համբուրեմ, զի ասէք զաստուած-ողորմին ինձ, և ծնողաց իմոց Յոնանէս քահանային և Վարդին, և իմ կենակցին Հաբունին, և զեղբարն իմ Գրիգորիսին, և պապուն իմ Ստեփանոս քահանային, և մամուն իմ Շամամին, և հօրեղբարցն իմոց տէր Գրիգորին, և Յովանէսին, և Յովասափին, և կանաց նոցին Եղիսին և Խանաղին և Բաղչին, և որ ասէ աստուած-ողորմին...

* էջի վերջին տողից զեպի լուսանցք է իջնում մի թեր գիծ: Գրիչն այդ առթիվ է ներդրութիւն խնդրում:
** Թվարկվում են ստացողի բազմաթիվ ազգականները:

228բ ... Գարձեալ, կրկին անգամ աստուած-ողորմի ասացէք տէր Յակոբ հեղահոգի կրանաւորին, որ ետուր զսուրբ Մաշթոցս նուէր ի դուռն սուրբ Գէորգ զաւրավարին, ի ձորն որ ասի Խնձորուտ, ի յերկիրն որ կոչի Եղեգիս, ի վայելուչ վանքն: Ի դրանէ սուրբ Գէորգ զաւրավարէն մի ոք իշխեսցէ զսա հեռացուցանել, կամ գրաւ դնել, կամ գողանալ, կամ նենգութեամբ տեսանել, եթէ որ յանդգնի և լրբանայ՝ նա զանէծքն զԿայեհին և զՅուդային և զայլ խաչհանողացն ժառանգեսցէ, և ի վերջին աւուրն ընդ սատանայի և ընդ կամարարաց նորա տանջի:

Այլ անջինջ յիշատակ կացցէ և մնացէ ի դուռն սուրբ Գէորգս զօրավարին, լաւ պահօղքն և խնամ տանաւոյն յաստուծոյ արհմի, ամէն:

705

Մ Ա Շ Տ Ո Յ

երևան 4267

Գրիչ՝ Կարապետ Եպիսկոպոս

ա

202ա Քրիստոս աստուած... լուսաւորեա զհոգի և զմարմին զուծեալ Այլադատին, և զիւր ծնաւդացն, և զորդոյն՝ զՍապրան-Խաչին, զԷգղանին, և զամէն ասողին, ամէն, և ինձ մեղապարտ գրչիս Կարապետ Եպիսկոպոս, ամէն:

բ

140բ Քրիստոս աստուած... լուսայ ի յաղտոյ մեղաց զհոգի Ալայդայդին, զՍապրան-Խաչին, զԵգղանին, և ամենայն նախնեաց սոցին, ամէն: նայ և ինձ մեղապարտիս՝ Կարապետ Եպիսկոպոսիս, և մեր ծնաւդացն, ամէն:

706

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ՍԱՂՄՈՍԱՅ ՎԱՐԳԱՆԱՅ ԱՐԵՒԵԼՅԻՈՅ

երևան 3513

Գրիչ՝ Կարապետ

ա

124ա Զհոգիազարդ ///ն ըստ հոգոյ, զանփորձն ի կորստական սխալմանէ զմուրթն (՝) և զբարեպաշտ այրն զԿախարերն՝ զյիշման արժանինն, զՄարգարէ վարդապետ յիշեցէք ի բարի մասին առաջի Քրիստոսի, խրնդբելով ի նմանէ զթողութիւն և զմեծ զողորմութիւն, և ինձ ամենամեղ ծրոդիս Կարապետի, և ծնաւդաց իմոց:

բ

136ա ԶՄարգարէ վարդապետ ստացող և զԿարապետ գծողս յիշեցէք ի Քրիստոս:

Գ

189բ Զփժուն գրիչ և զհոգևոր մայր իմ զԱւրդուն-Մէլէք յիշեցէք ի Քրիստոս:

Պ

103ա Ո՞վ եղբայր, թէ սխալ բան հանդիպի ինձ անմեղադիր լեր, զինչ արինակն էր ես նոյնպէս եմ գրել:

Է

109բ Վա՛յ գլխոյս ցաւս՝:

707

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երևան 7351

Գրիչ՝ Կարապետ

189բ Զվերջին ստացաւ սուրբ Աւետարանիս զՅովանէս կուսակրան արեղայ, որ ստացաւ զսուրբ Աւետարանս ի հալալ արդեանց իւրոց՝ յիշատակ իւր, և ծնաւոց իւրոց՝ հարն Գրիգորի և մարն Քազունոյ, և քվերն Հոփսիմէ, և եղբարն Մարշին, և զեռարոյս որդոյ իւրոյ ներսիսի: Արդ, աղաչեմ զամենեանս, որք հանդիպիք սմայ տեսութեամբ կամ արինակելով յիշեցէք ի սուրբ յաղաթս ձեր զՅովանէս արեղայս և զծնաւոյն իւր, և զհարեղբայրքն իւր զներսէս քահանայն, զնորշայն, և զԿիրակոսն, զՎարդան, զԳրիգորն, զԲանեղէսն, և զգուստրն իւր զՍուլքան-Խարունն, և զքվեր որդիքն իւր զՆարին-Գալիք և զՆարին-Խոնէն, և զամենայն արեան մերձատրք սորա՝ զկենդանիս և զհանգուցեալս յիշեցէք ի Քրիստոս...

Զսակաւ ծրող սորա զԿարապետ անարժան արեղայ յիշեցէք ի Քրիստոս, և աստուած զձեզ յիշէ:

708

Շ Ա Ր Ա Կ Ն Ո Յ

Երևան 5113

Գրիչ՝ Կարապետ

Ա

320ա Եւ զիս՝ զբազմավէր հիւանդս աղաչեմ յիշել ի տէր՝ զանպիտանս ի կարգաւորաց սուտանուն Կարապետ:

Բ

99ա Ո՞վ եղբայր, անմեղադիր լեր, զի միտքս սխալեցաւ, վատ մի ասէ, և զաղէկն դու գիտես, բաւ է:

* Գլխի ցալից Կարապետը զանգատվում է նաև ձեռագրի այլ էջերում. այսպես, օրինակ, 117բ էջի լուսանցքում գրել է. «Ո՞հ, ո՞հ ի գլխոյս ցաւս» և այլն:

Գ

22բ ԶԱզիզ և զծնաւոյն իւր զՍարգիս յիշեցէք ի տէր, ո՞վ բարի ընթերցողք, և ասացէք թէ աստուած ողորմի նոցա, ամէն, ամէն:

709

Ճ Ա Շ Ո Յ

Երևան 5403

Գրիչ՝ Կարապետ

285ա Ո՞վ լուսերամ դասք քահանայից, որ ընթեանուք զսուրբ գիրքս յիշեցէք ի մարբափայլ յաղօթս ձեր զՔումայ քահանայ՝ զստացող զրոցս, և զծնողսն իւր, և զամենայն ազգայինսն, և զիս՝ մեղսամած և զթաղծեալ գրիչս Կարապետ. և ձեզ և մեզ ողորմեսցի ողորմածն աստուած, ամէն*:

710

Մ Ա Տ Ե Ա Ն Ո Ղ Բ Ե Ր Գ Ո Ի Թ Ե Ա Ն Գ Ր Ի Գ Ո Ր Ի Ն Ա Ր Ե Կ Ա Յ Ի Ո Յ

Երևան 1854

Գրիչ՝ Կարապետ

Ա

27բ Յիշեա Քրիստոս աստուած զԳրիգոր և զՍահակ, և զՄածուր՝ հարեղբայր նոցա, և զծնաւոյն, և զմեղուցեալ գրիչ, և զմերսն:

Բ

Քրիստոս աստուած բարեխաւսութեամբ սրբոյն Գրիգորի նարեկայ վանականի յիշեա յարքայութեան քում զստացող սորա զԳրիգոր կրանաւոր, և զծնաւոյն զՎարդան // և զԱւտար-Տիկին, և զրոյրն զՏիրանց, և զանյիշելի Կարապետ գրիչս և զմերսն, և քեզ փառք:

Գ

437ա ...Յիշեցէք յաղաթս ձեր զստացող սորա զԳրիգոր կրանաւոր, և զծնաւոյն, և զՅովանէսն զարուակն, և զանյիշելի գրիչս, և զերախտաւորքն մեր...

711

Յ Ա Յ Ս Մ Ա Ի Ո Ի Ր Ք

Երևան 8919

Գրիչ՝ Կարապետ

61ա Փրկեսցէ Քրիստոս աստուած... զստացող զրոցս զմահտեսի Յակոբ Եպիսկոպոսն, և զծնողսն՝ զՂուլիեանն և զՄարգարիտն, և զեղբարսն՝

* Զեռագրում կան ուշադրալ առասպելական լուսանցադարձեր (օրինակ 131բ էջի վրա):

զՍարգիսն, զՊէկիկնանն, զԽորանն, և զՎարդանն, և զՄելիքն, և զքրեւրսն՝ զԽալիպն, զԹուրվանտէն, և զմեղապարտ գրիչս զԿար[ապետ]՝:

712

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երևան 10128

Նկարող՝ Կարապետ

5ր Ո՛վ զասք լոյսերամից, աղաչեմ յիշման արժանի առնել զԿարապետ նկարող սորին, ով զմեզ յիշէ յիշեալ լիցի առաջի անմահ գա[ռին] Յիսուսի Քրիստոսի^{***}:

713

Ո Ս Կ Ե Փ Ո Ր Ի Կ

Վենետիկ 255 (104), Բ. Սարգիսեան Ցուցակ Բ, էջ 760

Գրիչ՝ Կարապետ Հիզանցի

103ր ...Ողորմեա Քրիստոս աստուած ամենայն հաւատացեալ քրիստոնէից և մեղուցեալ և եղկելի գրչիս՝ սուտանուն Կարապետ Հիզանցայ, որ զանունս ունիմ արեղայի և գործաւքս շար մեղաւք իլի...

714

Կ Ա Ն Ո Ն Գ Ի Ր Ք

Երևան 5610

Գրիչ՝ Կարապետ Պուլզարկացի

ա

51ա Ձմեղաւք վարանեալ հոգիս՝ զգծող տառիս՝ զԿարապետ Պուլզարկացիս, զձեզ աղաչեմ զողորմելիս, որ զմեզ անփոյթ շառնէք յայս նիշ տեղիս. յառաջն Յոհանէս քահանայիս և ապայ ինձ՝ Կարապետիս, որ արժան չեմ այս սուրբ կարգիս:

բ

134ր Երանի աշաց մարդկան,
Որ ի մարմնի զքեզ տեսան
Տէր Յոհան Մանդակունեցի^{***},
Նստեալ յաթոռս սուրբ կուսաւորչի,

* Ձեռագրում գրված է այսպես՝ «զկր.»:

** Ձեռագրից պահպանվել է միայն 4 ավետարանիչների և մեկ տերունական նկար: Հիշատակարանը գրված է Ղուկաս ավետարանչի նկարի տակ:

*** Հիշատակագրությունն արված է Ենոբիոն Յոհան Մանդակունու Հայոց կաթողիկոսի թարգմանչի, աշակերտելու մեծին սրբոյն Մահակա Հայոց հայրապետին՝ քան կանոնական հոգիավոր վերջում:

Ես Կարապետս եմ անպիտան,
Չարեաւք լցեալ եմ ապայքան,
Ձիս մի թողուր ի շար զընդան,
Իմ յայն դու ես՝ տէր Յոհան
Եւ միւս Յոհան Ոսկիբերան:

715

ՔԱՂՈՒԱԾՈՅ ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ

ԱԻԵՏԱՐԱՆԻՆ ՄԱՏԹԷՈՍԻ ԳՐԻԳՈՐԻ ՏԱԹԵՒԱՅԻՈՅ

Երևան 9470

Գրիչ՝ Կարապետ

79ր Եւ զիս եղկելի գրիչս յիշեցէք ի Քրիստոս զԿարապետ սուտանուն վարդապետս, որ զանուն ունիմ և գործս ոչ, նման եմ անկենդան պատկերի, ի մէջ ալեաց եմ ընկղմեալ, մտօքս մրրկիմ, անձամբս կոծիմ, ծուլութեամբ ծանրանամ և զնաւահանգստին չգտանեմ:

Երկիր կամ օտար,
Մարմնովս կամ շիւար,
Մտօքս եմ յիմար:
Այլ զձեզ աղաչեմ,
Յաղօթս ձեր՝ յանձնեմ,
Ձի ողորմութիւն գտցեմ:
Տառիս սակաւ գրողի գայս բան,
Ձձեզ աղաչեմ սոփերական,
Ստանալ զգանձս աղերսական
Եւ յիշատակ անջնջական:

716

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երևան 5517

Ստացող՝ Կիրակոս

112ա Ես Կիրակոս^{*} ետու գրել զսուրբ Աւետարանս յիշատակ հոգւոյ իմոյ, և ծնողաց իմոց, և ամենայն արեան մերձաւորաց իմոց, ամէն: Եւ ետու զսուրբ Աւետարանս Քերզանդոյ սուրբ Աստուածածնիս անջինջ յիշատակ հոգւոյ իմոյ. և ոչ ինձ ազգ և ոչ աւտար շունի իշխանութիւն ծախելոյ, կամ գրաւ գնելոյ, կամ տանելոյ. և ով յանդգնի՝ զայս Աւետարանս ի յայս սուրբ Աստուածածնի դռնէս հեռացուցանի՝ նա զմասն Յուդայիս առնու և զայլ իսաշահանացն, ամէն, և ինքն նզովեալ եղիցի, ամէն:

* Մի բառի տեղ դատարի է թողնված, հավանաբար, Կիրակոսի հոգևոր աստիճանը որոշող բառի համար: Այլ հանդամանքը, ինչպես նաև դիրք վկայում են այն մասին, որ հիշատակագրութեանը Կիրակոսի անունից գրել է ձեռագրի գրիչը:

717

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երևան 2538

Հեա. ստացող՝ Կոստանդ

176ա Կաման աստուծոյ Կոստանդ մահդասիս առայ սուրբ Աւետարանս ի հալալ ընչից իմոց իմ կամաւորութեամբ, և տվի իմ հոգոյ որդոյն՝ տէր Խոտակիսին, ո՛չ ազգոյ, ո՛չ ատարականի, այլ մարդոյ բան չկայ, ետե առաջ ինչ մարդոյ տաւոյ անէ ՅձԺԸ. (318) հայրապետաց նդոված է, և մասն ընդ Յուդայի աոցէ աստուծոյ դատաստանին:

Ես Կոստանդ մահդասիս լուսարար Եղիշէի սուրբ առաքելոյն, և տրվեալ եմ Աւետարանիս գինն առաջի աստուծոյ տէր Մարկոսին ԺԲ. (12) մառչիլ, Ա. (1) փեթակ՝, յետոյ տաւոյ արաւ, տվի Ե. (5) խոն բիրինձ, Ա. (1) շուփայ, էլ մին փեթակ՝ Սուրբ նրեք մանկունքն: Վկայ է Իգնատիոս Եպիսկոպոս, վկայ է տէր Ակորն, վկայ է Ոսկան Եպիսկոպոս, <վկայ է>: Ինչ մարդ որ այլ և այլ խաւսէ դատի աստուծոյ:

718

Շ Ա Ր Ա Կ Ն Ո Յ

Երևան 8538

Ստացող՝ Հայրապետ

174ա Ես՝ Հայրապետ Եպիսկոպոս, ստացա զՇարակնոցս զայս ի հալալ արդեանց իմոց՝ յիշատակ ինձ, և ծնաւդաց իմոց՝ Ստեփանոսին և Զարալին, զի որք տեսանէք և կամ գաղափարէք և կամ ազատութիւն ինչ իւր և լինիցի, յիշեցէք ի յերկնաթոիչ յաղաթս ձեր զվերոյգրեալքս ի սմա, և մեղաց թողութիւն խնդրեցէք ի պարզեաց բաշխաւղէն Քրիստոսի աստուծոյ մերոյ, և նմա փառք յաւիտեանս, ամէն:

Զկազմող սորա զՄկրտիչ խաբեղայս յիշեցէք...

719

Մ Ա Շ Տ Ո Յ

Երևան 3600

Գրիչ՝ Հայրապետ

ա

119ա Զստացաւո սուրբ ձեռնադրութեանս զՅովհաննէս արքեպիսկոպոսն Սեհունեաց և ընդ նմին զբազմամեղ զծոզս Հայրապետ յիշեցէք ի տէր:

բ

153բ Զմեռեալս ոգով յիշեա, ո՛վ ընթերցող, եւ ժառանգող արքեպիսկոպոս տէր Յովհաննէս Սեհունեաց նահանկի**:

* «Փեթակ» բառի առաջին «փ» տառը գրված է այնպես, որ կարող է կարդացվել նաև «ֆ»:
** Այս հիշատակագրությունները կարող են գրված լինել նաև ԺԳ դարում:

720

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երևան 4845

Գրիչ՝ Հերապետ

ա

35բ Քրիստոս աստուած քո սուրբ աւետարանչիս բարեխաւտութեամբ ողորմեայ ստացողի սուրբ Աւետարանիս տէր Մարտիրոս արեղային մականուն Գումանէնց կոչեցեալ, և իւր ծնաւորացն տէր Մխիթար քահանային, և իւր կողակցին Նշխուն-Խարունին, և զաւակացն՝ փոխեցելոցն առ աստուած...

բ

133ա Զստացաւո սուրբ Աւետարանիս զՄարտիրոս մահդասի կրանաւորն, և զծնաւորան իւր՝ զտէր Մխիթար քահանայն և զՆշխուն յիշեցէք ի Քրիստոս...

Մանաւանդ զՀերապետ զծաւոս ի հեա,
Որ լոկ անուամբ եմ վարդապետ:
Եւ զիմ ծնաւորն յիշէք ի հեա՝
Զպապն Վարդան, զԽոնդարն ի հեա:

ԶՄկրտիչն և զտէր Կարապետն, զՄուսիկ և զտէր Մովսէսն, զտէր Մխիթարն, և զՆշխունն, և զամենայն զաւակսն սոց[ա], ամէն:

գ

135ա ... Յիշեցէք ի սուրբ աղաթս ձեր զՄարտիրոս մահդասի արեղայն, որ բոլոր սրտիւ և մեծ հաւատով ետ գրել զսուրբ Աւետարանս յիշատակ հոգւոյ իւրոյ, և ծնաւորացն՝ տէր Մխիթար քահանին և Նշխուն մամուն և զաւակացն, և ամենայն արեան մերձաւորացն, ամէն:

դ

212ա Այլ և զգծաւորս անպիտան
Ողորմի աւել առնէք արժան՝
ԶՀերապետս՝ թափուր ու ունայն,
Արքայութեան լինել արժան:
Ես յոյս ունիմ յանմահ արքայն՝
Իւր տեսութեան առնէ արժան,
Սուրբ Յոհաննէան պատուական՝
Իւրոյ փառացն մասնական:

ե

Մաղկո՞վ Վարդան Բաղիշեցի

1բ [ԶՎարդան Բա]ղիշեցի,
Որ ցրնորեալ եմ յաշխարհի,

Մատամբ իմով մեղսամածի
Աւետ[արանս ծաղկեցի*]
... րարի
Ինձ ասացէք տէր-ողորմի,
Եւ տէր աստուածն ամենայնի
Ձեզ և մեզ /// ողորմեսցի, ամէն:

2ա Եւ գտէր Սարգիս /// յիշեցէք ի Քրիստոս և աստուած ողորմի ասացէք նմա, որ զղեղ /// ես եղկելի վարդանի /// զի ինձ ծաղկի և զրի ուսուցիչ նայ էր ///*:

Գ

7բ Տէր աստուած, քո սուրբ յարութեամբդ յարոյց ի յաւուրն դատաստանին զՍարգիս վարդապետ Խիզնցի, եւ զՎարդան Բաղիշեցի** նկարող աւետարանիս յիշեցէք ի Քրիստոս աստուած***:

Է

Ստացող Մաւտիրոս

88ա Ձանարժան սուտանուն Մաւտիրոս սարկաւագս և զհայրն իմ պատուական, որ /// խորանս հանի յիշեցէք ի Քրիստոս, և աստուած գձեղ յիշէ****:

721

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երևան 4967

Գրիշ՝ Ղազար վայր՝ Գամաղիէլի վան՝

260ա Փառք... որ տրամադրեաց զմեղսամած մատունս տասանց անարժան և տկար սոց Ղազարի՝ նուստ և անարժան կրանաւորի՝ գրեալ և կարգեալ զճառս երախտեաց աստուածագործ սքանչելեացն...

Արդ, կատարեցաւ աստուածախաւս և տիեզերաբարոզ Աւետարանս ի խնդրոյ աստուածասէր և հաւատարիմ [Սարգսին, յիշատակ իւրն, և զաւակացն Անձրեկն և Գագին, և ծնաւդացն Կարապետին և մաւրն, եղ-

* Եարունակությունը՝ 5 տող, բուրբովին տերնթեանելի է: Կարդացվում են միայն առանձին բառեր «ի լայն ամի», «ի թիվականիս» և այլն, բայց թե ո՞ր թվին է արձանագրվել հիշատակարանը, հնարավոր չէ որոշել:

** Ձեռագրի ծաղկող Վարդանը նկարել է իրեն պատկերը Քրիստոսի պայծառակերպության պատկերի ձախ կողմում՝ «մեղապարտ ծաղկող Վարդան խաբերայ...» մակագրութամբ: Նույն պատկերի աջ մասում նկարված է «Մարտիրոս կրօնաւորն՝ Աւետարանի տէրն»:

*** Հիշատակագրությունը գրված է Քրիստոսի հարության նկարի 1,5 սմ լայնություն ունեցող երիզի վրա՝ երկաթազիր տառերով:

**** Ձեռագրի գրության վայրն անհայտ է, սակայն այն գրված կամ պահված պետք է լինի մի վայրում, որ կա սուրբ Քառասնից անունով վանք: Ձեռագրում կան մի շարք նվիրաբերական արձանագրություններ այդ վանքի անունով:

բաւրն Յովանիսին, և հարեղբարն Յոնանիսին, Թաւափալին, և Աղբրացիին]*...

Եւ արդ, ես՝ ունայնս ի բարեաց գործոց սուտանուն գրչակս, որ անուամբս եմ և եթ և ոչ արդեամբք, և երկեակ, որ և հոգով կորացեալ և մտաւք մոլորեալ ըստ իմում տկարութեանս, գրեցի զսա՝ զսուրբ Աւետարանս ի վանքս, որ կոչի Գամաղիէլ, ընդ հովանեաւ առաքելոյս Գամաղիէլի և ամենայն սրբոցս, որ աստ՝ շուրջ զմիաւք բանակեալ կան, ի յառաջնորդութիւն վանացս բարունոյս մերո Յոնանէս վարդապետի և Գալթի ///**:

722

Գ Ի Ր Ք Հ Ա Ր Յ Մ Ա Ն Յ Գ Ր Ի Գ Ո Ր Ի Տ Ա Թ Ե Ի Ա Յ Ի Ո Յ

Երևան 854

Գրիշ՝ Ղազար

ա

6ա Աւանեա ինձ հոգի աստուած և զսկսեալս իմ դու կատարեալ:

բ

248բ Եւ զիս՝ զեղկելի գծողակս զՂազար յիշեալ, եղբա՛յր, ի բարի մասին:

723

Գ Ի Ր Ք Հ Ա Ր Յ Մ Ա Ն Յ Գ Ր Ի Գ Ո Ր Ի Տ Ա Թ Ե Ի Ա Յ Ի Ո Յ

Երևան 855

Գրիշ՝ Ղազար

225ա Անմեղազիր լերուք ծրողիս, զի գիրքս կազմած էր, և զՂազարս յիշեցէք:

724

Մ Ա Շ Տ Ո Յ

Երևան 4195

Հեա. ստացող՝ Ղաշի՞ն

313բ Յանուն աստուծոյ ես Ղաշին Մկուշայ որդի[ն] գնեցի զսուրբ մաշտոցս իմ հալալ արդեամբ ի յիշատակ ինձ, և ծնողաց իմոց՝ հօրն իմոյ Մկուշին, և մօրն իմոյ Խերիկին, և ամենայն մերձաւորաց իմոց, և իմ սրտի յօժարութեամբ, տվի ///***

* Փակագծերի մեջ առած՝ ստացողներին վերաբերող պարբերությունը գրված է նախօրոք գատարկ թողնված տողերի վրա՝ հետագայում, թերևս նույն Ղազար գրչի կողմից, բայց այլ գրչով ու թանաքով:

** Ձեռագրից թերթ է ընկել:

*** Հիշատակարանը մաշված ու զժվարընթեանելի է. «Ղաշին Մկուշայ որդի» անունները կարգավորված են երկրայութամբ, իսկ վերջից մի բառ բուրբովին չի վերծանվում:

մանուկն զՄխիթարն, և զմայրն իւրեանց զՄանուշակն. և լի բերանով աստուած-ողորմի ասացէք, ո՛վ ընթերձողք, յորժամ երգէք զայս երգ արհնութեան. և աստուած ողորմի մեզ՝ զըրձողիս և ձեզ՝ ողորմացողացդ, ամէն:

729

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երևան 8237

Հետ. ստացող՝ Մեծառուր

196բ Ես Մեծառուրս, որ գնեցի զԱւետարանս ի հալալ վաստակոյ իմոյ, յիշատակ ինձ, և ծնաւոց իմոց, և ամենայն արեան մերձաւորաց, և զաւակին իմոյ Ստեփանոս իրիցու, ի վայելումն անձին իւրոյ: Ազաշեմ շէնզ քահանայք, որք կարգայք և տեսանէք յիշեցէք ի մաքրափայլ յազաւթս ձեր և աստուած զձեզ յիշէ յիւր միւսանգամ զալուստն, ամէն: Յիշեցէք և զԱմիր-Սարգիս ոսկերիչն, որ զխաչն շինեց՝ և շինելէ չիւռ և զօհտալ ըս յնս զարդարեց. աստուած ողորմի իւր հոգոյն, ամէն:

730

ԼՈՒՄՄՈՒՆՔ ՍՈՒՐՔ ԳՐՈՅ ՎԱՐԴԱՆԱՅ ԱՐԵՒԵԼՅԻՈՅ

Երևան 750

Հետ. ստացող՝ Մրժդիմ

170ա Զստացող զրոցս զՄրժդիմ ոսկերիչն և զիւր կողակիցն յիշեցէք ի Քրիստոս և աստուած-ողորմի ասացէք, և աստուած ձեզ և մեզ ողորմեալսցի, ամէն: Այլ և զայնոսիկ, որք ունին երախտիք ի սուրբ գիրքս, ամէն**:

731

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Մ. Բարխուդարեանց «Արցախ», էջ 139

Նկարող՝ Միւսա

ԶՄիւսա նկարող յիշեցէք ի բարին Քրիստոս և աստուած զձեզ յիշէ***:

* Ամիր-Սարգիս ոսկերիչ շինած խաչը չի պահպանվել:
** Այս հիշատակարանը բոս հնագրական տվյալների զրկած է ԺԵ-ԺԶ դարերում:
*** Գրված է 9ր էջի նկարի տակ. ձեռագիրը, որ գտնվում էր Շուշի քաղաքում (տե՛ս «Արցախ», էջ 139—140), այժմ նյութ-Յորթի Pierpont Morgan թանգարանին է պատկանում և պահվում է 749 համարի տակ: Հիշատակարանը տե՛ս «ԺԵ դարի հիշատակարաններ», մասն Բ, էջ 164:

732

Գ Ա Ն Չ Ա Ր Ա Ն

Երևան, պատասիկ 943

Հետ. ստացող՝ Ընէս Միրզայ վայր՝ ի գեօղն Աւերակի

... Արդ ես՝ ընէս Միրզէս, տեսի զսուրբ տառս, որ կոչի Գանձարան, զի անկեալ էր. զերի ի ձեռս այլազգաց և բստացս զսա ի հալալ ընչից իմոց. ետու վերստին կազմել և սակաւ ինչ զպակասն յնուլ. և եղի յիշատակ ի գեօղն մեր Աւերակի, ի դուռն սուրբ Ստեփաննոս նախավկային, անջինչ յիշատակ հոգոյ իմոյ և ամենայն ննջեցելոց իմոց...

733

Գ Ա Ն Չ Ա Ր Ա Ն

Երևան 4385

Գրիչ՝ Մխիթար Եպիսկոպոս

68բ Ո՛վ հանգիստող եղբայր, ազաշեմ յիշել ի սուրբ ազաւթս ձեր առ յոյսն ամենեցուն ի Քրիստոս աստուած մեր՝ զմեղապարտ անձն Մխիթար Եպիսկոպոսի, որ միայն եմ անւամբս կոչեցեալ և ոչ գործով: Այլ յարարիչն իմ ապաւինելով կամ տարակուսեալ, և աստուած յիշողացդ ողորմի, ամէն:

734

Ճ Ա Շ Ո Յ

Յ. Քօսեան, Յուզակ Կարնոյ զիւղերու 9 (Երկնիստ գիւղ) ՀԱ, 1963, էջ 215—216

Գրիչը՝ Մխիթար, Գալուստ

... Զոր տեսեալ զայսպիսի գանձս... և մեծ փափաքմամբ ստացար զսայ յիշատակ հոգոց մերոց, ինձ՝ Զաւհարիս, և կենակցի իւրում (իմոյ) Կիւնարին, և հարն իմոյ Սարգսին, և մարն իմոյ Տիկնայ, և եղբարդն Սարգսին և Պալիկին, և քրերն իմոյ Թէլունին և Նազխարունին, և եղբարորդոյն իմոյ Ազիզբէկին, և քրեր որդոյն իմոյ Մելիսէր սարկաւազին, և Ազիզբէկի կենակցին էսանքենոյ...

||| Աստուածածն[ի] ||| եւ սուրբ... նահատակիս, և սուրբ Աշոյն, և Քրի սուրբ նշանիս, և Արամունից սուրբ խաչիս, և Թեւաւոր սուրբ Գրիգորիս, և այլ բազմահաւար սրբոցս, որ աստ կան հաւաքեալ: Գրեցաւ ձեռնտուութեամբ և բազում աշխատութեամբ Մխիթարի և Գալուստի արեղայից, անուամբ միայն և ոչ գործով, և հարազատ եղբարդ փժուռն և անարուեստ և մեղապարտ և անարժան գծողի: Եւ ազաշեմ զձեզ, ո՛վ սուրբ հարք և եղբարք, խոշորութենէ և սխալանաց գրիս անմեղադիր լերուք, զի ի գաննութենէ ժամանակիս և ի

ցանկութեանց աշխարհիս... շտապեցայ, զի կարն այս էր... Հաստատուն պահողք և խնամողք արհնիք յաստուծոյ... Եւ սպիտակ լաթով բունէր և փառաւոր պահէք, և աստուած ըզձեզ ամբողջ պահէ հոգով և մարմնով. զի ամէն գրի մէկ աշք է սպիտակացուցած և ապա գրած: Կատարողք աղաչանացս արհնեներ աստուծոյ, ամէն:

785

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երևան 7451

ա

Հեա. ստացող՝ Մխիթար՝

344բ ... Զվերջին ստացաւ սուրբ Աւետարանիս զՏէրուն քահանայն, որ ստացաւ զԱւետարանս ի հալալ արգևանց իւրոց՝ յիշատակ իւր, և ծնաւդաց իւրոց, և ամենայն արեան մերձաւորաց իւրոց, ի վաւելումն զաւակաց իւրոց Առաքելին և Գասապետին և Յակոբին և Գրչին, որք փոխեցան ի Քրիստոս, զորոց [ց] տէր աստուած ընդ առաքելոցն դասեսցէ զնոսա:

Արդ, Աւետարանս ի Տէրուն իրիցուն անգաւ ի յորդին իւր՝ ի Գասապետն. ի Գասապետէն անգաւ յաղբարորդին՝ ի Մխիթար էրէցս, ի Մխիթար իրիցուն ինգաւ յորդիքն իւր՝ նորարողոց ծաղկանցն Յոհաննիսին և Յակոբին և Յովաննիսին, զոր տէր աստուած վաւելի տացէ նոցա ընդ երկայն աւուրս:

345ա Յիշեցէք ի Քրիստոս զՍիրմէն զՄխիթար իրիցու աղաոց մէր*, որ է բարեպաշտ և հաւատարիմ և աստուածասէր ծառայ աստուծոյ, զոր տէր Աստուած ընդ իւղաբերից կանանցն և ընդ սրբոց Հոփիսիմեանց դասէ զնա, յարքայութիւն երկնից և իւր սուրբ տեսլեանն արժանի առնէ, ամէն:

բ

Գերութիւնից ազատող՝ Քաղցիվէրան

345ա Գարձեալ յիշեցէք ի սուրբ յաղօթս ձեր զՔաղցիվէրան, և զծնողս իւր զՍանասարն և զՓաշէն, և զկողակիցն իւր զԽարիբն, և զորդին իւր զՄիւրաշէն, որ սուրբ Աւետարանս ազատեցաք ի Սաւֆու գերութենէն, որոյ տէր Աստուած զերկնից արքայութիւնն իւր տացէ, և իւր ծնողաց, ամէն:

786

Մ Ա Շ Տ Ո Յ

Երևան 3490

Գրիչ՝ Մխիթար

45բ ԶՄխիթար եպիսկոպոս զծող տառիս յիշեալ:

* Իմա՝ «մայրն»:

787

Ժ Ո Ղ Ո Վ Ա Ս Ո Ի

Երևան 1722

ա

Գրիչ՝ Մկրտիչ

4ա Քրիստոս աստուած, սրբոյն Վարդանայ փիլիսոփայի բարեխօսութեամբն ողորմեա ուսթայ ներսէսին, և իւր ծնողաց՝ հաւրն Յովաննիսին և մօրն Լոյս-Տիկնէն, և եղբօրն Մկրտչին, և կենակցին Խարուն-Մելիքին, և որդոցն Մելիքսէրին և Բուսկէն, ամէն:

բ

36ա ԶՅովաննէս քահանայն յիշեցէք ի Քրիստոս, զի այսօր ժԵ. (15) [ա՛ւր] է որ մեռաւ, աղաչեմ զձեզ՝ բոլորով սրտիւ աստուած-ողորմի [ասացէք]:

գ

39ա ԶՅովաննէս քահանայն յիշեցէք ի Քրիստոս, և զԽաչատուրն, և զիւր զեղկելի գրիչս զՄկրտիչ յիշեցէք ի Քրիստոս:

դ

50ա Բարեխօսութեամբ և աղօթիւք սրբոյն Նիկողոսոսի ողորմեա Քրիստոս աստուած Յովաննէս քահանային, և Արուս-Խարունին, և ինձ Մկրտչի մեղապարտ գրչի սուտանուն քահանայի, և իմ ծնողացն, և ամենայն արեան մերձաւորաց:

ե

140բ Զստացող պատմութեանս զուսթայ ներսէսն, և զհայրն իւր զՅովաննէս, և զմայրն զԼոյս-Տիկնէն, և զեղբայրն Մկրտիչ, և զկենակիցն զԽարուն-Մելիքն, և զորդիսն զՄելիքսէրն, և զԲուսիկ յիշեցէք ի Քրիստոս, և զՄկրտիչ զծողս:

զ

167բ Քրիստոս աստուած, քո սուրբ առաքելոց բարեխօսութեամբք ողորմեայ ներսէսին, և ծնողաց նորա՝ հաւրն Յովաննիսին և մօրն Լոյս-Տիկնէն, և եղբօրն Մկրտչին, և կենակցին Խարուն-Մելիքին, և ամենայն արեան մերձաւորացն: Եւ ինձ՝ մեղաւոր գրչի սուտանուն Մկրտչի և անարժան քահանայի, հօրն իմ Անդրէաս քահանայի, և մօրն Սիսմէլէֆի, և ամենայն արեան մերձաւորացն իմ, աստուած զիշողսն յիշէ, սիւս*:

* Այսինքն՝ «ամէն» (փոխարինագիր ծածկագրով):

738

Ճ Ա Ռ Ը Ն Տ Ի Ր

Երևան 933

Գրիչ՝ Մկրտիչ

ա

14ա Յորոց և զմեզ փրկեսցէ Քրիստոս աստուած ի հնարից սատանայի: Մանաանդ զստացող գրոցս՝ զՍերուն քահանայն, զՓաշա-Խաթունն, և զՍուլտան-Մելիքն, և զԿարապետ քահանայն*:

բ

16բ Ողորմի ստացողի գրոցս ... և Մկրտիչ գծողիս, և իմ ծնողացն, և կարողացողաց, և լսաւոցն, ամէն:

739

Գ Ա Ն Ձ Ա Ր Ա Ն

Երևան 3866

Գրիչ՝ Մըկրտիչ

257բ Փառք... որ ետ կարողութիւն մեղսաներկ և տրկար անձին Մըկրտիչ լոկանուն արեղայի՝ անարհեստ գրչի հասանել յաւարտ սորին:

Գրեցաւ եղանակաւոր տառս մեծաւ ջանիւ և փափաքանաւր... ի լաւ և յընդիր արեղակէ ի Յերեմեաց մատամբ գրչէ:

Այլ և յիշեսցիք զհեղահողի և զպատուական ծերունին զՅակոբ արեղայն, որ լուեալ ի սուրբ և յաստուածաբան գրոց զերանական բանն, որ ասէ՝ Երանի որ ունիցի զաւակ ի Սիւն և ընդանեակ յերուսաղէմ, վասն որոյ ետ գրել զսայ ի հալալ արդեանց իւրոյ և եղ ի դուռն սուրբ Կիրակոսու տիաւր նահատակին և այլ սրբոց, որ աստ կան հաւաքեալ, յիշատակ իւր, և հարն Կարապետին, և մարն իւրոյ Գայիանեա, և եղբարըն իւրոյ Գալըստին, և ամենայն արեան մերձատրացն՝ կենդանեաց և հանգուցելոց, զոր տէր աստուած ողորմեսցի ամենեցուն, ամէն:

258ա

Այլ և յիշեսցիք զծաղիկն անթառամ՝ զարհնեալն յազգէ՝ զտէրութիւնն ի Քրիստոսէ՝ զտեսուչ [փառ.]աւոր հատին Քրիստոսի՝ զարհնայիսկոպոսըն մեր զտէր Յովանէս, և զհայրն իւր զպարոն Պէկրամուր, և զեղբայրն իւր զպարոն Խոնաւանն, որ նրախտաւոր** են և կամակից այսմ բանիս...

258բ

Այլ և յիշեսցիք զառաջնորդ վան/ացս սուրբ Կիրակոսու զտէր Մարտիրոս եպիսկոպոս, և զԳալուստ երէցն, և զսիրայսնունդ եղբարքս մեր զԹորոս արեղայն, և զտէր Ալէքսանոս, և զտէր Կիրակոսն, և զտէր Յովանէս, և զտէր Ներսէս, և զայլ ամենայն գործաւորք վանացս, զոր տէր ողորմեսցի ամենեցուն, ամէն:

* Նման հիշատակագրութիւններ կան բոլոր հատվածների վերջում: Գրանցից շատերում սույն կարապետը նշված է որպես «գծող», այսպես. «...զՍերուն քահանայն, և զկենակիցն իւր զՍուլտան-Մելիքն, և զորդին իւր զԿարապետ գծողն, ամէն» (էջ 247բ):

** Գրիչի կողմից գրված է «երազատաւոր», մեկ ուրիշը՝ կարմիր թանաքով «զ»ն դարձրել է «խ»:

Գարձեալ, մի որ իշխեսցէ վաճառել կամ գրաւ դրնել կամ գողանալ և կամ հանել ի դրանէն սուրբ Կիրակոսու, և թէ որ յանդրքնի և հանէ՝ կամ առաջնորդ կամ արեղայ և կամ այլ ինչ՝ զմասն խաչահանացն՝ առցէ և զՅուդայի: Գարձեալ աղաչեմ զձեզ եկեղեցապան և արեղայք՝ խնամ տարէք և լաւ պահեցէք, որ արհնիք յաստուծոյ և յամենայն սրբոց նորա, ամէն:

740

Ճ Ա Ռ Ը Ն Տ Ի Ր

Երևան 4950

Գրիչ՝ Յակոբ

ա

18ա Զանպիտանս յամենայնի ԶԱկոբ գրծող՝ անձն եղկելի, Յիշման արէք զիս արժանի, Որ զայս բաներս գրեցի վասն աւետութեան ամենայնի:

բ

67բ ... Որոց աղաւթիւրն ողորմի ստացողի գրոցս պարոն Սահակին, և ծնաւոց նորին Յոհաննիսին և Աղուբին, և կենակիցին իւրոյ Սուրաբին, և զաւակացն Յովանիսին, Մկրտչին, և Կարապետին, և Կաբալին:

գ

106բ ... Մանաանդ զստացող գրոցս զՍահակն և զԱստուածատուրն, և սուրբ Կարապետին բարեխաւսութեամբ ողորմի Քրիստոս զաւակաց Սահակուն՝ Կարապետին, Մկրտչին և Յովանիսին և Կաբալին և Թումայ քահանային, և անպիտան գրչիս Յակոբ սարկաւազիս և ծնաւոցն իմոց:

դ

253բ Յիսուս Քրիստոս՝ տէրդ ամենի Եւ արարիչդ հանուրց ազգի, Սուրբ աղաւթիւրն Գրիգորի՝ Լուսաւորչին Հայոց ազգի, Ողորմեա գրոցս ստացողի՝ Սահակ անուն տանուտէրի, Եւ ամուսնոյն իւր Սուրաբի: Մանաանդ սորին գրչի Յակոբ անուն սարկաւազի, Որ եմ գործովս յոյժ աղտեղի, Եւ տաղտկացեալ յոյժ մեղօք լի, Եւ տառապեալ ի մէջ ախտի, Աղաչանօք սուրբ Գրիգորի Տէր և աստուածն յիս զթացի,

Եւ լքսողացդ ամենայնի,
Եւ Յովանէս քահանայի*,
Որ մարմնաւոր հայր ինձ կոչի,
Որ ուսուցեալ է ինձ դարուեստ գրչի:

741

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Վիեննա 295, Յ. Տաշեան, Յուլի, էջ 723—724

Գրիչ՝ Յակոբ

338բ— Փառք... որ տրամագրեաց զմատունս վերջացեալ ակար հոգոյ Յա-
340բ կոր [ան]արժանի գրել և կարգել զճառս երախտեաց աստուածազործ
սքանչելեացն...

Արդ, այսմ աստուածեղէն և երկնապարզն դանձիս և լուսափայլ
մարգարտիս ցանկացող եղեալ սրբասէր և աստուածասէր խօջայ Բաղ-
տասաբն ... ստացաւ զսա ի վայելումն անձին, և յիշատակ հոգոյ իւրոյ,
և ծնաւդացն իւրոց, և ամենայն արեան մերձաւորացն, ամէն:

Գարձեալ յիշեցէք ի Քրիստոս զպարոն Բաղդասարն, և եղբայրն պա-
րոն Յովանէսն, և սոցա ծնողքն պարոն Յակոբն և Խաբունն, որ հանգու-
ցեալ են ի Քրիստոս, աստուած-ողորմի ասացէք, ամէն:

Գարձեալ, յիշեցէք ի Քրիստոս զպարոն Բաղտասարն, և կողակիցն
իւր զՄարիտամն, և որդիքն զեռարուսիկ Սարգիսն, Յակոբջանն, Սան-
րատն, և հանգուցեալ որդիքն Գրիգորն և Մարտիրոսն, և զստերքն Մինա-
խարունն, Խանումաղէն, հանգուցեալ զստերքն՝ Հոռումսիմէն, Խանում-
աղէն, զՍիմէն...

Գարձեալ յիշեցէք ի Քրիստոս զպարոն Բաղտասարն, և եղբայրն
պարոն Յովանէսն, և զսորա կողիկիցն Եղիսաբեթն, և որդիքն Մանուկն,
Յեավրիսն, և զհանգուցեալ որդիքն Մկրտիչն, և զզստերքն Վարթաբունն,
Բէկումն, Խաբունն, Սիսիլէն:

Գարձեալ յիշեցէք ի Քրիստոս զպարոն Բաղտասարն, և զպարոն
Յովանէսն, և զսորա պապն զպարոն Բայրամն, և Հանիկն, Խանումաղէն
և սոցա որդիքն Յակոբն, Աւետիսն, Գաւաւն, պարոն Բաբէն, զՄելիսնն,
Գասպարն, որ հանգուցեալ են...

Գարձեալ յիշեցէք ի Քրիստոս զպարոն Բաղտասարն, և զպարոն
Յովանէսն, և սոցա եղբայրն Յեավրիսն...

Գարձեալ յիշեցէք... սոցա հօրեղբորորդիքն՝ զՂազարն և զՍաֆարն,
և միւս հօրեղբորորդին զՔասալուն, և զմիւս հօրեղբորորդին Բայրամն,
Ջիլան:

* Ձեռագրի մի փոքր մասն ընդօրինակել է Յակոբ գրչի հայրը՝ այս Յովանէս քահանան:
Նա թողել է նաև մի երկու հիշատակագրութիւն ստացողների և իր անվան հիշատակութիւնը,
«Յիշեցէք ի Քրիստոս և զՅովանէս զծաւղ» (էջ 284բ) և այլն: Յակոբ գրիչը բացի բերաններից
ունի բազմաթիւ այլ հիշատակագրութիւններ, որոնցում նույն ձևով ու բառերով թվարկում է
ձեռագրի ստացողների անունները: 151բ էջի հիշատակագրութիւն մեջ նա հայտնում է նաև իւր
մոր անունը, այսպէս. «և զծնողսն իմ զՅովանէս քահանայն և զՄարթայ-Խաբունն»:

Գարձեալ յիշեցէք ի Քրիստոս զպարոն Բաղտասարն, և զպարոն Յո-
վանէսն, և ամենայն կենդանի և հանգուցեալ սոցա. և որ յիշէ՝ յիշեալ
լիցի առաջի սոցա, ամէն:

742

Գ Ա Ն Չ Ա Ր Ա Ն

Երուսաղէմ 278, Ն. Պողոսյան, Յուլի, Գ, էջ 96

Գրիչ՝ Յակոբ
վայր՝ Արձոյ Բաղաթ

557ա Յիշեցէք յաղաւթրս ձեր յերկնային
Զթրմրեալըս մեղաւք ի յաղարս կրկին,
Քաղաքէն Արձոյ՝ զՆերսէսի որդին,
ԶՅակոբ մեղուցեալ գրիչըս վերջին:

743

ՀԱՄԱՌԱՒԵՏ ԺՈՂՈՎՈՒՄՆ ՄԵԿՆՈՒԹԵԱՆ ՍՈՒՐԲ ՄԱՐԳԱՐԷԻՆ
ԵՍԱՅԵԱՅ... ՀՐԱՄԱՆԱԻ ՏԵԱՌՆ ՀԱՅՈՅ ՀԵԹՄՈՅ Ի
ԳԼՈՐԳԵԱՅ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ԼԱՄԲՐՈՆԱՅԻՈՅ*

Երևան 4949

Գրիչ՝ Յակոբի եղբայր

ա

... **
350ա Շատ աղաչեալ զտէր մատեան,
Մինչև ի գութ շարժեալ ինքեան,
Որպէս Գրիգորէսն խալիֆայն,
Զկայսրն սեռիցրն յունական,
Առեալ և գայր յոյժ ցնծական
Եւ հասանէր յիւր մենարանն:
Եւ ես լուսյ զլուր գալստեանն,
Ելեալ զնացի յոյժ բերկըրմամբ:
Զայնէր, ձայնէր ընդելական,
Գիրկս արկանէր համբուրական.
Առ զքո զխնդիրըն ըղձական,
Որում բաղձիր դու մեծ տարփմամբ:
Զանձս եմ եղեալ ես գրաւական
Եւ քեզ բերեալ ակն պատուական,
Նիստ և գրեա անձանձրական,
Քան զյիշատակ մնացական,

* Մեկնութիւնը քաղվածն է, կազմված եփրեմ Ասորու, Հովհ. Ոսկերեանի, Կյուրեղ
Աղեքսանդրացու և Սարգիս վարդապետի մեկնութիւնների շարահարութիւնով:

** Պակաս է, հավանաբար, մի ամբողջական թերթ:

Զի վերաբերիչ է մտաց մարդկան
 վերժանողացըն սորին բան:
 Ինքն փոխապէս առեալ վախճան
 եւ ինձ եթող սուգ անթվական,
 Զի տարածամ էր մահ սորայն,
 Վասն իմ շարեացն անեղրական.
 Ոչ նմանեալ Աբրահամեան,
 Անհամեմատ Իսահակայն,
 Զի ծնրացեալ ին երկոքեան
 եւ մերձեցեալ ի գերեզման,
 Վասն այն կսկիծ էած այնքան,
 Զի չէ ումեք բաղդատական,
 Հատոյց զպարտսն նախնական,
 Դառնալ ի հող յորմէ ստեղծան,
 Խոնարհեցաւ ի հող մահուան
 եմուտ յարզանդն տարրական,
 Ել ի հովտէս նա տրամական,
 Ի կենցաղոյս պատրողական
 Յուխտեալ տեղին տէրունական
 Ի խոստացեալն որդոց մարդկան,
 Խառնեալ է ի ջոկս անմարմնական
 եւ միշտ ցնծայ անզրաւական.
 Սպասեալ մնայ տեառն խոստման
 Ի նորոգեալ զազգս մարդկան:
 Եւ ես այրիմ հրոյ նման
 եւ տոշորիմ առանց կիզման,
 Ողբս յօրինեմ յարմարական
 Որպէս Դաւիթն Յովնաթանեան,
 Կամ տեսանողն դետական
 Ի դէմս որդոց ժողովրդեանն:
 Աղաւտացաւ լոյս գիշերին,
 եւ արուեսակն առաւտտին,
 Խաւարեցաւ ի մէջօրեայն
 Արեգակն ամարանեայն,
 Գօսացաւ տունին անթառամ
 Յամաքեցաւ գետն յորդահամ,
 370բ Խըցաւ աղբիւրն ցրտական
 Պառքեալ ողոյս որ դիմեալ կամ,
 Եղուկ և վայ հազար անգամ,
 Որ զրկեցայ զէմ յանդիման.
 Զէ յերկարեյն յարմարական,
 Զի մի լսողքն ձանձրանան:
 Այլ ճար շունիմ քան զոհանամ
 իմ արարչին փառք յաւիտեան:
 Բայց ես նստեալ զծագրեցի

Տրկար անձանք արտասալի,
 Տրամեալ հոգով և վշտալի,
 Թշառականս յամենայնի,
 Զի յիշատակ սայ եղիցի
 Մեզ և մերոցն ամենայնի,
 Նաև ծնաւոյս մերոց բարի,
 Որք ի ժողովն են այնմ երկնի,
 Այլ և եղբօրս իմ Յակոբի,
 Դեռաբուսիկ կրօնաւորի,
 Զի մահ սորա անօրհասի
 էր պատուհաս վասն իմ շարի.
 Արդ պատահողք այս մատենի
 եւ ընթերցողքս սուրբ տառի՝
 ԶՅակոբ եղբայրն իմ նազելի,
 Զընդրեալ արին յամենայնի
 Զեզ ի յանձին լիցի յազգի
 Յիշել առ տէր զսորայ զհողի,
 եւ յիշողացս և յիշելոցս ամենայնի
 Առհասարակ ողորմեսցի,
 Յորժամ բազմի ի մեծ բեմի
 Յիսուս փրկիչն ամենայնի՝
 Զեզ հատուցել մասն բարի
 Ի յօթեվանսն երանելի,
 եւ որով շափով շափէք՝ ձեզ շափեսցի
 Յարգարամէտն կշրոփ,
 եւ ինքն աւրհնեալ և եղիցի
 Այժմ, յաւիտեանս յաւիտենի:

Բ

114բ Աւա՛ղ, զնազելի զեղբայրն իմ զՅակոբ, որ փոխեցաւ առ Քրիստոս և ինձ անտանելի սուգ էած և կսկիծ:

Գ

121ա Զյոզնամեղ գրողս տղաչեմ յիշել ի տէր, եւս առաւել զՅակոբ կրաւնաւորն՝ զյանգուցեալն առ Քրիստոս, ամէն:

Դ

205բ Մասնակից և փառակից աչազահ զասուն և երանելի հանգստեանն արժանի արա Քրիստոս զլերգակից եղբայրն իմ զՅակոբ կրաւնաւորն: Եւ զիս՝ զտառապեալ և զթախածեալ զրիշս մխիթարեա հոգովտ քո սրբով, որ սփսփիչն և մխիթարիչն է ամենայն տրտմելոց, և քեզ փառք յարարածոցս*:

* Զեռագրի վերջին (371ա) էջի վրա՝ հին նոտրգրով, որ հնագրական տվյալներով ժնգարի վերջից կարող է լինել, հետագա ստացողներից մեկի կողմից գրված է մի շափածո հիշա-

744

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երևան 6795

Հետ. ստացող՝ Յոհան

159ա Յիշեցէք ի Քրիստոս և աստուած-ողորմի ասացէք զվերջին ստացող սուրբ Աւետարանիս՝ աթմաբշի մղտեսի Յոհանին, և կողակցուն իւրոյ՝ Սուլղանին, և կողակցու մօրն՝ Մելիֆգատին, և այլ ամենայն զարմից նորին, որ ստացաւ զսուրբ Աւետարանս ի հալալ վաստակոյ իւրոյ ի թվակա||նութեանս Հայոց || (շնչված) ննջեցելոցն հոգոյն շուրջ ամեն, հիվանդաց առողջութիւն տացէ, և ինքն զվարձն ի Քրիստոսէ աոցէ, ամէն: Հայր մեր որ յերկինս*:

159բ կա||նութեանս Հայոց || (շնչված) ննջեցելոցն հոգոյն շուրջ ամեն, հիվանդաց առողջութիւն տացէ, և ինքն զվարձն ի Քրիստոսէ աոցէ, ամէն: Հայր մեր որ յերկինս*:

745

ՀԱՐՅՄԱՆՅ ԳԻՐՔ ԳՐԻԳՈՐԻ ՏԱԹԵԻԱՅԻՈՅ

Երևան 4005

Գրիշ՝ Յոհանէս

354ա Եւ անարժան գծող սորին զՅոհանէս յանցաւոր յերես անկեալ ազալեմ յիշել միով տէր ողորմախ և յիշողքն յիշեալ լիցին ի Քրիստոս, ամէն**:

746

ԿԱՆՈՆԳԻՐՔ ՀԱՅՈՅ

Երևան 10137

Գրիշ՝ Յոհանէս

ս

108ա Ո՛վ եղբայր, Յոհանէս զսակաւագիծս վասն սիրոյն Քրիստոսի մի մոռանայր:

տակարան: Ստորև բերում ենք այդ հիշատակարանի պատմական արժեք ներկայացնող մասը.

«...Ով հանգիպի այսմ ծրի,
Յաւժար կամօք զսայ ընթերցի
Յիշման առնէ զիս արժանի
Ջարարողս զուզեարեայ բանի՝
ՉՍիմէովերս փանաքի
Այլ և զընկերքս իմ նազելի՝
Աշակերտեալք տեառն բանի
Առ Յովանէս քաջ բարունի,
Որ է յերկրէն Ընդունի,
Չտէր Քարսեղն հեղահոգի,
Չտէր Ստեփաննոսն պանծալի
Չտէր Յովանէսն առաքինի...»

* Հնագրական տվյալներով հիշատակարանը գրված է ԺԵ—ԺԶ դարերում:
** Նման հիշատակագրություններ կան նաև այլ էջերում:

բ

112բ Ո՛վ հեղահոգի եղբայր, ընկալ զսակաւ լումայս և յաղոթից մի մոռանայր, զի վասն յիշատակի [գրեցի]:

գ

280ա Անմեղադիր լերուք, նեղացանք, արեբս ամբ է և ցուրտ և սրտերս մալուլ*:

747

Ժ Ո Ղ Ո Վ Ա Մ Ո Ի

Երևան 6608

Գրիշ՝ Յոհաննէս ոսկերչի որդի

ս

314բ ... Ծնորհար ամենակալին աստուծոյ սկսայ և ողորմութեամբ և ազնականութեամբ նորին յանգ ելեալ կատարեցաւ յոյժ պիտանի և ակտակար հոգոյ և մարմնոյ գիրքս այս Վարդան վարդապետի ասացեալ**, որ է բուրաստան ծաղկաւէտ և զրախտ ամենալի պտղովք, ի յիշատակ Յոհաննէս զրծագրիս, և ծնողաց իմոց ոսկերիչ Ամիրպէկի և Զարն իմոյ Խասխարունի***, և ամենայն արեան մերձաւորի, և ի պատուեր անլուելի, արժան անշնչելի և ծառ կենաց պտ[ղ]ով իլի, կամուրջ իմանալի, մահ ||

բ

153բ Ընդ որս և ինձ՝ թարմատարի
Եւ սուտանուն տրիմար գրչի,
Յոհաննէսի մեղապարտի,
Ինձ թողութիւն ի ձէնջ լիցի.
Եւ այսմ մեղաւքս կամ տառապելի
Եւ ի զազիր և շար գործոցս եմ աղխտալի:
Յաւղ պարգեաց իւր կողածնի՝
Յոգիս նսեմ անձրեացի,
Բրխել զբոյսն ուրախալի՝
Տալ զպտուղն ցնծալի,
Չի բստ ցաւոյն, որ յիս շնորհի՝
Հովիտ մտացս կանանչ ասի:

154ա Որգիք || լուսոյ նոր Սիովնի
ՉՅոհաննէս սուտ քահանա յիշեցէք յայսմ տեղի,
Չի հոգիք ձեր արժանանցի
Ի յառագաստ երկնաւորի:

* Գրված է ստորին լուսանցքում, մի այլ գրչի կողմից:
** Չնուազրի նյութերի մեջ զգալի տեղ են բռնում Վարդան Այգեկցու քարոզները:
*** 164բ էջի հիշատակագրության մեջ հայտնում է, որ մայրը՝ Խասխարունը՝ «հանգուցեալ է առ Քրիստոս»:

Գ

Ընդ նոսին և ինձ մեղապարտիս
 159^ա Եւ սուտան/ուն քահանայիս,
 Որ մականունն կոչի Ոսկերչի արդիս
 Եւ յոյժ տըխմար կամ ի շարիս,
 Որ ոչ հնազանդիմ պատուիրանիս,
 Եւ զիս յիշեցէք յայսմ տեղիս...*

748

Մ Ա Շ Տ Ո Յ

Երևան 999

Գրիչ՝ Յոհանէս
վայր՝ Շառիկի վաճճ

ա

335^բ Ո՞վ սրբազան քահանայք և կարգացողք, յիշեցէք Յոհանէս սուտանուն արեղա՝ զանպիտան գծողս, որ ոչ աստուծոյ եմ պիտոյ և ոչ մարդոյ, նայ և զծնաւոյն իմ՝ զհայրն իմ էլբէկ, և զմայրն իմ Մարգարիտն, և զեղբարսն իմ, և զամենայն արեան մերձաւորսն, ամէն:
 Եւ աւարտումն գրոյս՝ ի վազն վարդավառ է:

բ

336^ա |||* զՄէլիխէք արեղէն, և զԳէլայ տնտեսն, և առհասարակ միաբանքսն: Տէր աստուած անասան և հաստատուն պահեսցէ միաբանք վանիցս մինչև իւրեանց մահուանն, և նմայ փառք յաւիտեանս, ամէն:
 Գարձեալ յիշեցէք զԳրիգոր եպիսկոպոսն, որ է Շառիկի վանքի առաջնորդ, բազում հարկիս արար, որ զիրս գրի. ի մի բերան աստուածողորմի ասացէք, ամէն:

գ

51^բ Յիշեցէք Մանուէլ արեղէն, որ էր մալազ. երբը շատ նուշ ու խնձոր:

դ

122^ա Յիշեցէք զԳրիգոր եպիսկոպոսն, որ հայրական զթով և մայրական խնամով հարկիս արար:

ե

216^բ Յիշեցէք զԴաղոսն, որ երեկ՝ մեզ բալ երբը՝ կերանք:

* Գլխավոր հիշատակարանի վերջին մասն է: Սկիզբը (համարաբար մեկ ամբողջ թերթ) չի պահպանվել:

749

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երևան, պատասիկ 946

Նուիրատու՝ Յովանէս
վայր՝ Սալնապատ

Ես՝ ոսկերիչ Յովանէսս և կենակիցս իմ Թովանդայ՝ ետուր զսուրբ Աւետարանս ի դուան սուրբ Կարապետին և սուրբ Աստուածածնին, ի վանքն որ կոչի Սալնապատ, յիշատակ մեզ և մեր ննջեցելոցն. և մի որ իշխէ հեռացուցանել զսուրբ Աւետարանս ի գրանէ սուրբ եկեղեցեացս ոչ ի մերոց յազգականացն և ոչ ի յօտարաց, ոչ ի քահանայից և ոչ ի յաշխարհականաց, և ով որ որ յանդրգնի և մոռանայ զերկիւզն աստուծոյ, հեռացուցանել ջանայ զսա ի սուրբ եկեղեցեացս՝ հեռացի ինքն յողորմութենէն աստուծոյ և զմասն զՅուդային առցէ և զանէժքն զխաշահանողացս և զՎայնինն ժառանգեսցէ, ամէն: Իսկ խնամողքն և կարգացողքն արհնին յաստուծոյ և յամենայն սրբոց, ամէն:

750

Յ Ա Յ Ս Ս Ա Ի Ո Ի Ր Ք

Երևան, պատասիկ 933

Գրիչ՝ Յովանէս
վայր՝ Վայոց-ձոր

Փառք... որոյ շնորհաւք և ողորմութեամբ յարմարեաց զմատունս մեղուցեալ զծագրիս Յովանէս սուտանուն քահանայի, որ անամբ յորջորջիմ և գործովք և ոչ իմիք, և հարազատ որդուոյս իմոյ Յակոբ զպրի հասանել յաւարտ յայսմ հոգեհորոգ և աստուածայարմար տառիս, որ ասի Յայսմաւուր...:

Արդ, զայսպիսի հոգեհորոգ և զանուշահոտ բուրաստանս տեսեալ սրբասնեալ և հոգիւրեկալ կրանաւորս տէր Սարգիս ճգնաւորս, ի զառաւէն Վայոց-ձորոյ, ի սուրբ ուխտէն Հերմոնի վանաց, և ցանկացաւ այսմ կրանաւետ մեծութեանս և փարթամ |||:

751

Տ Օ Ն Ա Պ Ա Տ Ճ Ա Ռ

Երևան 5443

Գրիչ՝ Յովանէս վարդապետ

64^բ Զստացող սուրբ գրոցս զՍանակ եպիսկոպոսն, և զծնողսն իւր՝ զհայրըն զԿիրակոսն և զմայրն զՄարիամն, և զեղբայրքն զԱբրահամն և զՊաւղոսն, և զայլքն յիշեցի ի տէր և լի բերանով և ուղիղ մտաւք աստուածողորմի ասացէք նոցա: Ընդ յիշման սոցին մաղ[թ]եմ մոխրամած երեսաւք յիշել և զիս զբազմամեզս զՅովանէս, որ ունիմ զանունս վարդապետաց և գործով նմանեալ չետոյ ոսմկաց, որ եմ ազգակից և եղբար-

որդի սոյն Սահակ եպիսկոպոսիս բստացողի գրոցս, որ աշակերտեցս, քաջ և արի վարդապետին ՆԵՐԱՆՍԻ, որ էր յաշակերտաց քաջ բարունոյն Գրիգորի՝ մականունն Չորքան կոչեցելոյ. և եմք հայրենի ազգաւ Մամիկոնիկ, և բնիկ գաւառաւ ի |||*:

752

Ճ Ա Շ Ո Յ

Երևան 4791

Գրիչ՝ Յովանէս

ա

391բ Քրիստոս աստուած... զցօղ շնորհեաց ողորմութեան քո ցօղեա ի հոգի և ի մարմին ստացողի գրոցս Յակոբ քահանային, և ծնաւդաց նորին Գաւրին**, և Ոսկինատին, և եղբօրն Յովսէփին, և ինձ մեղապարտ զբշիս Յովանիսի, և ծնողաց իմոց Մկրտիչ քահանային և Շամամին, և որդոցն՝ Մկրտիչ քահանային:

բ

175ա Վայ ինձ՝ եղկելոյս և մեղաւոր ծաղկողիս Վաբղանի, որ զանունս ունիմ և զ[գործս ոչ]***:

753

Յ Ա Յ Ս Մ Ա Ի Ո Ի Ր Ք

Վիեննա 228, Յ. Տաշեան, Յուցակ, էջ 591

Գրիչ՝ Յովանէս

ա

4բ Տէր Աստուած... ողորմեա ստացողի սորա, և մեղապարտ զբշիս սարկաւազ Յովանիսի, և ծնողաց իմոց Մելեֆին և Մկրտչին, և Սարգիս քահանային, և կարդացողացն:

բ

181բ ...Ողորմեա ստացողի սորա Սարգիս քահանային, և ծնողաց իւրոց, և ինձ զանարծան զբշի Յովանիսի, և ծնողաց իմոց, և ամենայն հաւատացելոց, ամէն:

* Մեկ բառ չնջգած է:
** Ստացողների նկարները՝ «Տէր Գաւրի և իւր որդին տէր Յակոբ» մակագրութեամբ, գտնվում են ձեռագրի 162բ էջում, Քրիստոսի պայծառակերպութեան նկարի միջին մասում:
*** Վարդան ծաղկողի մեծաքանակ լուսանցազարդերը և մի քանի խոշորագիր նկարները ինչ-նատիպ են և ուշագրավ իրենց բովանդակությամբ և կատարողական հատկանիշներով:

754

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երևան 4647

Գրիչ՝ Յովանէս

253բ ԶՅովանէս սուտանուն արեղայ և զմեղուցեալ զբշակս ի Քրիստոս աստուած յիշեալ, և աստուած զձեզ յիշալ յիւր երկնից արքայութիւն, ամէն:

755

Հ Ա Ր Յ Մ Ա Ն Յ Գ Ի Ր Ք Գ Ր Ի Գ Ո Ր Ի Տ Ա Ք Ե Ի Ա Յ Ի Ո Յ

Երևան 820

Գրիչ՝ Յովանէս

ա

127ա Զմեղուցեալ զծողս և զստացողս զՅովանէս սպասաւոր բանի յիշեցէր ի տէր, հանգերձ ծնողօք իմովք և ամենայն մերձաւորօք...

բ

325բ Զամենամեղ և զեղկելի գրիչս զՅովանէս զծող հանգերձ ծնողօքն իմովք յիշեցէր ի տէր: Գնա ձեռս հողացեալ Եւ մնա զիրս սեւացեալ:

756

Յ Ա Յ Ս Մ Ա Ի Ո Ի Ր Ք

Երևան 7410

Գրիչ՝ Յովանէս

ա

105բ ... Ողորմեսցի Քրիստոս աստուած ստացողի գրոցս մահտեսի Աբրահամին և ծնողին իւրոյ Ոսկէծամին, և մաւրն իւրոյ Մարեմ-Տիկեա, և եղբաւրն իւրոյ Յովանէսին, և նուէրն իւրոյ Նուր-Խաթունին, և կողակրցին իւրոյ Մամուշ-Խաթունին, և ամենայն արեան մերձաւորացն, և մեղապարտ զբշի Յովանէս սարկաւազի, կարդացողաց և լսողաց:

բ

230բ Եւ զստացող գրոցս յիշեա զմահտեսի Աբրահամն, և զծնողն իւր զՈսկէծամն, և զմայրն Մարեմ-Տիկիսն, և զեղբայրն զՅովանէսն, և զքոյրն զՆուր-Խաթունն, և զկողակիցն // զՄամուշ-Խաթունն, և զամենայն արեան մերձաւորսն՝ զփոխեցեալսն առ Քրիստոս:

Եւ սպասաւորաց սուրբ տաճարիս տէր Քարոս աւագիրիցու ե իւր որդոյն՝ տէր Ներսէս իրիցու, ե այլ պաղի բահանայից ե ժողովրդոց, առհասարակ, ողորմեսցի Քրիստոս, ե ինձ անւորհեստ գրչի Յովաննէսի:

Գ

Միւս Գրիչ

98ր ... Ողորմի Քրիստոս աստուած Ամիրխանին, ե բրոջն Սելագին ե փեսին Ճերմակին, ծնողացն մահտեսի Աստուածաւորին ե մահտեսի Կուպահարին, կնոջն Խանիին, եղբարցն Յուսէփին, ե Մազային, Գրիգորն ե Միասարին, ե ամենայն արեան մերձաւորաց*:

757

Մ Ա Շ Տ Ո Յ

Երեան 4961

Գրիչ՝ Յովհաննէս

ա

62ա Եւ զմեզաւոր գրիչս Յովհաննէս յիշեցէք ի Քրիստոս:

Բ

220ա Աւուրս շնորհիւ ողորմեա տէր աստուած ստացողի սուրբ գրոցս՝ աստուածաւէր տանուարոջն Քումասին, ե իւր ծնողացն, ե անարժան գրչիս Յովհաննէսին, ե ծնողաց իմոց:

758

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երեան 5511

Գրիչ՝ Յովհաննէս

152ա Քրիստոս աստուած, բո սուրբ Աւետարանչացս բարեխաւսութեամբ ողորմեա ստացող սուրբ Աւետարանիս Մարգարայ միակեցին, ե հօրն Քէմրլին, ե մօրն Միւնայի, ե ամենայն արեան մերձաւորացն:

Նախ ե ինձ մեղապարտ գրչի Յովհաննէսի,
Եւ հօրն իմոյ յոյժ սիրայի,
Որ Մարտիրոս անուն կոչի,
Եւ հաւրեղբարն, որ ըստ կարգի,
Որ Յովհաննէս անուն կոչի,
Վիհ ե քնտիր յոյժ ի բարի,
Յերկրորդն եմուտ ի յալս ամի,
Որ փոխեցան իւրեանք ի բարի
Սուգ մեզ թողին անանցելի:
Կարճեալ աւուրք են ե ոչ լի,
Որք հանդիպիք այսմ շնորհի,

* Այս գրիչը, որ ունի նաև այլ հիշատակարաններ, ձեռագրի սկզբի մասի (1—98 թերթերի) քննարկման հարցն է:

Մի մոտանայք զմեզ ի բարի.
Չերեսս զնեմ ձեզ ի մոխրի
Եւ աղաչեմ սրտովս լի
Չմեզ յիշեցէք զուք ի բարի*:

759

Ճ Ա Ռ Ը Ն Տ Ի Ր

Երեան 4676

Գրիչ՝ Յովհաննէս

ա

20ա Անբաժանելի սուրբ երրորդութիւն պարզեա զողորմութիւն ե զթողութիւն մեզաց ասացողաց ե լսողաց, ե ստացողի սորայ Յովհաննէս կրանաւորի, ե ծնաւղացն, ե ազգացն, ե եղբարցն Եզեկիելի ե Սիսնի, ե փոխեցելոյն ի Քրիստոս Յակոբի, ե մեղապարտ գրչի Յովհաննէս կրանաւորի, ե մեր ծնաւղացն, ե քեզ փառք յաւիտեանս, ամէն:

Բ

23ա ՉՅովհաննէս ըզկոկող թղթիս յիշեցէք ե աստուած զձեզ յիշէ:

Գ

37ա ... Քողութիւն շնորհեայ ստացողի սուրբ գրոցս Յովհաննէս կրանաւորի, ե ծնաւղացն, ե ազգացն ամենեցուն, ե եղբարց Եզեկիելի ե Սիսնի, ե փոխեցելոյն ի Քրիստոս Յակոբ կրանաւորի, ե ինձ մեղապարտ Յովհաննէս գրչիս, ե մեր ծնաւղացն ե ազգացն, ե թղթի կոկողիս Յովհաննիսի, որ մականունն Բարտ կոչի, ե քեզ փառք յաւիտան, ամէն:

760

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երեան 10271

ա

Գրիչ՝ Յովհաննէս

Քրիստոս աստուած ողորմեա ստացողի սուրբ Աւետարանիս Հովփփախին, ե ծնողացն իւրոց՝ հաւրն Սաղոնին ե մօրն Քանխաթունին, ե ինձ

* Չեռագիրը վանի զպրոցի առաջնակարգ ու փառահեղ արտադրանքներից մեկն է՝ իր բազմաթիվ տերունական նկարներով (էջ, էջ 1բ, 2ա, 2բ, 3ա, 3բ, 4ա, 4բ, 5ա, 5բ, 6ա, 6բ, 7ա, 7բ, 8ա, 8բ, 9ա), խորաններով (9բ, 10ա, 10բ, 11ա, 11բ, 12ա, 12բ, 13ա), աւետարանիչների նկարներով (15բ, 96բ, 154բ, 252բ), կիսախորաններով (16ա, 97ա, 155ա, 253ա) ե բազմաթիվ յուսանցազարդերով:

Կենցաղային ուշադրով գծերով հասկացելու արժանի է ուշադրության 9ա էջի նկարը, որ հավանորեն պատկերված են ձեռագրի գրչության հետ առնչվող հոգևոր անձինք՝ եկեղեցական արարողության պահին:

Իր վեհօթյամբ աչքի է զարնում «Աւետամբ» (էջ 1բ) «Մկրտությունը» (էջ 3ա), ե մի շարք այլ նկարներ:

մեղապարտ գծողիս, և ծնողացն իմոց՝ հարն վարդանին և մօրն Գիլ-
շատին, և ամենայն արեան մերձաւորացն:

F

Քրիստոս-աստուած քո սուրբ անտարանչացս բարեխաւսութեամբ
ողորմեա ստացողի սուրբ Աւետարանիս Հոիփսիմին, և ծնաւդաց իւրոց
ամէն, և ինձ մեղապարտ գծողիս Յոնանիսի, և ծնաւդաց իմոց ամէն՝:

761

ՀԱՐՅՄԱՆՅ ԳԻՐՔ ԳՐԻԳՈՐԻ ՏԱՔԵՒԱՅԻՈՅ

Երևան 819

Գրիչ՝ ՆԵՐԱ

157բ Զմեղաւք մեռեալ ոգիս զՆԵՐԱ սպասաւոր բանի յիշեցէք ի յոյսն
կենդանի, ո՛վ սուրբ ընթերցաւդք և գաղափարաւդք:

762

Ժ Ո Ղ Ո Վ Ա Մ Ո Ի

ИВАН. С.—36

Գրիչ՝ ՆԵԿԵՂՈՍ

... Ողորմեա մեղուցեալ ՆԵԿԵՂՈՍ գծողիս, և ծնողացն իմ Ազովմ
բահանային, և Գուլբահրին, և կնոջ իմ Նուրաի, և որդոցն իմ գաէր Յով-
հաննեսին, որ թողթս կոկեց, և զկինն իւր զԳուլաղին, և զորդիքն իւր ...
և պապուն իմ Ագատին, և [բռն իմ] Գուլբաղին, կարդացողաց և լսու-
ղաց:

763

Մ Ա Շ Տ Ո Յ

Երևան 3509

Գրիչ՝ ՆԻԿՈՂՈՍ

199բ ||| գրեցաւ... ձեռամբ սու[տանուն գրչ]ի ՆԻԿՈՂՈՍ իրից[ու ||| ի
գիւղն, որ կոչ]ի ||| ի Սարուղայ ան[ո՞ւն, ընդ հովան]եաւ սուրբ եկեղե-
ցոյս ||| և սուրբ Լուսաւորչ[իս ||| անկեալ աղաչեմ [ո՞վ դասք] լուսերա-
մից, որ հանգիսիք սուրբ գրեցս, յիշեսչիք ի սուրբ և ի մաքրափայլ յա-
ղաւթս ձեր [ինձ], և զծնաւդքս իմ՝ զհայրն իմ գտէր Ղուկասն, և զմայրն
իմ զԵսաբուն, և զուսուցիչն իմ |||:

* Վարդանի և Գիլշատի որդի Յոնանէս գրչից հայտնի է Մատենադարանի № 8933 ավե-
տարանը՝ գրված 1437 թ.՝ երզնանի ս. Գամաղիէի վանքում, և մի ձառոց՝ ընդօրինակած նույն
վանքում 1442 թ. (տե՛ս ԺԵ դարի հիշատակարաններ, մասն Ա, էջ 479 և 538):

764

Ա Ի Ի Տ Ա Ր Ա Ն

Երևան 7650

Ստացող՝ Շահինջալ

354բ Զվերչին ստացող սուրբ Աւետարանիս զպարոն Շահինջան, և զծնող-
արն իւր, և զեղբայրն իւր զպարոն Քազմորշան՝ զփոխեցեալքն ի Քրիս-
տոս յիշեսչիք ի մաքրափայլ յաղօթս ձեր, սուրբ սրտի ողորմութիւն
խնդրելով ի Քրիստոսէ: Արդ, դարձեալ յիշեսչիք զվերսգրեալ պարոն Շա-
հինջայիս որդիքն պարոն Ալուպէկին, և զպարոն Տուկալպէկն, և զպարոն
Նիկօլայասն, և զմայրն սոցայ զԶումլայ-Խարուն զփոխեցեալն առ Քրիս-
տոս, և զքոյրն զՍովինչ-Մելիքն, և զամենայն արեան մերձաւորսն:

Արդ, ստացաւ զսուրբ Աւետարանս պարոն Շահինջան ի հալալ ար-
դեանց իւրոց, և ետ զսայ սուրբ Աստուածածնին յիշատակ անջնջելի և
ազատապէս. և ոչ որ իշխեսցէ սմայ՝ յորդոց կամ ազգականաց պարոն
Շահինջային ծախել, կամ գրաւել, կամ հանել ի սուրբ եկեղեցոյս, այլ
պահել զսուրբ Աւետարանս յիշատակ և պարծանք կենդանեաց և հան-
դուցելոցն ի Քրիստոս, որ է արհնեալ յաւիտեանս, ամէն*:

765

ՎԱՐՔ ՀԱՐԱՆՅ

Վիեննա 128, Յ. Տաշեան, Յուդակ, էջ 415—416

Գրիչ՝ ՊԵՏՐՈՍ

ա

4բ Տէր Յիսուս... ողորմեալ Կարապետ բահանայի, և մեղապարտ գրչի,
և [ս]տաց[ող]ի ոգեշահ գրոցս Պետրոսի, և տէր Աւագի, և Յոնանեսիսի.
և միւս այլ Յոնանեսիսի բահանայի, և ծնաւդաց իմոց, և եղբարց, և բու-
երց, և երից կանաց, որ տարածամ մահուամբ փոխեցան ի Քրիստոս**

բ

5բ Եւ ես՝ բազմամեղ գրիչս Պետրոս անարժան ծառայ ձեր չերես անկե-
ալ աղաչեմ զաստուածասէր կարդացողսք յիշել սրտի մտաւք զիս, և
զկենակիցն իմ, և զծնաւդսն իմ, և զեղբայրս, ևս առաւել զվարպետն իմ
զՆԵՐԱ կրանաւոր...

* Հիշատակարանն ամենայն հովանականությամբ գրված պետք է լինի ԺԵ. դարի կեսե-
րին, որովհետեւ ստացող պարոն Շահինջահի թոռ Ստաք-Խարունը՝ ԶՄԲ. (1503) թվականին
Ավետարանը «վերստին ետ նորոգել» «ձեռամբ Քաղէոս վարպետին եզեկացոյն»:

Թերեւս հնարավոր է հովանական ենթագրութիւն անել հիշատակարանի գրութեան վայրի
մասին: Չեռազիրը ընդօրինակվել է 1329 թ. Գրիգոր Երեցի ձեռքով և ծաղկվել է նշանավոր
Ավագ նկարչի կողմից: Ստացողն է ոմն Ասլան, որ նվիրում է «ի ձեռն Սարգիս Քորխոցօսի...
Սրտուրազարի մեծի եկեղեցոյս սրբոյ Սարգ[ս]ի զօրավարին» (էջ 353բ): Օրդուրազար էր կոչ-
վում իրզանների մայրաքաղաք Սուլթանիան, ուստի կարելի է ենթադրել, որ պարոն Շահինջահը
նույնպէս Սուլթանիայի կամ թերեւս Քալբիքի բնակիչ է եղել:

** Այս և մյուս բոլոր հիշատակագրութիւնների վերջում հետագա ստացող Բաղդասարի
անունից կցված է տեղեկութիւն. «և վերջին ստացողիս Բաղդասարիս և ծնողաց իւրոյս»:

Գ

61ա Տէր աստուած... ողորմեա ստացողի սորա Պետրոսի, և տէր Աւագի, և Յոնանիսի, և միւս այլ Յոնանիսի Աստուածշինոյ, որ է մեր եղբայր, և Կարապետ քահանայի, և Մելիփսեղեկի, և Անդրիասի, և այլ համարէն նախնեացն մերոց...

Դ

46ա Տէր Աստուած... ողորմեա զծողի և ստացողի սուրբ գրոցս Պետրոսի, և Կարապետի քահանայի, և վարպետին մերոյ Նեբսիսի, և ծնողաց իւրոց, և եղբարց, և Գշխուին, և Մելիփսեղեկին, և ծնողաց իւրոց...

766

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երևան 2815

Ստացող՝ Զանբուզայ

245բ |||*...զոր և տեսեալ զսորայսն անճառ փրկագործութեան խորհուրդ բարեմիտ և երկիրւած աստուծոյ Զան[բ]ուզէն և Մովսէղենս, ստացար բզ |||** և զաւակ[աց իմ]ոց Մովսէղիներն, [Աւե]տիսին, Շարուղաղին, պարոն Սարգսին, Տէրտէրին, Միրիչանին, Անդրոնիկին, Անէշէլին և Զուհարին, Կարապետին, Գուլբա[նի]ն|||

767

Ժ Ո Ղ Ո Վ Ա Մ Ո Ի

Երևան 3140

Գրիչ՝ Սաղաբէլ

214ա ԶՈնանենս կաթողիկոս՝ և որդի պարոն Մահրապին և թոռն մեծիւ պարոն Զալալին յիշեցէք ի Քրիստոս: Ընդ նմին և զանարժան զծողս բզմեղապարտ արեղա Սաղաբիելս յիշեցէք ի տէր ...

768

ՄԵԿՆՈՒԹԻԻՆ ԱԻԵՏԱՐԱՆԻՆ ՄԱՏԹԷՈՍԻ

ԳՐԻԳՈՐԻ ՏԱԹԵՒԱՅԻՈՅ

Երևան 1304

Գրիչ՝ Սարգիս

Զբազմամեղ անձն զՍարգի[ս] պիտականուն յիշել մաղթեմ սիրողացդ բանի, ամէն:

* Հիշատակարանի պատմական բաժնի տողերի մեծ մասը խունացել, շնչվել ու դարձել են անբնթեանի:
** 13 տող անբնթեանի է:

174բ Արդ, գրեցաւ շորրորդ հատորի գրոցս Քաղուածոյս Աւետարանի բնդ հովանեաւ մարս լուսոյ Սիոնի և սուրբ Նշանիս տերունականի, զի բժիշկ են օձահարի, ով որ զմեզ յիշման առնէ արժանի՝ սորա լինին նոցա պահապան յաժմուս և յապագայի...

769

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երևան 4420

Գրիչ՝ Սարգիս

ա

85ա Զմեղապարտ զծողս զՍարգիս աղաչեմ յիշել ի տէր և դուք յիշեալ ի շիրք, ամէն: Երկնաւոր արքայ և տէր յաւիտենից... ողորմեա Քուսմա քահանային, և հարն իւրոյ Մարտիրոսին, և իւր մերձատրացն, և զրէ դանուն նոցա ի գիրն կենաց:

բ

142ա Զտոռպեալ անձն գերոյս,
Որ զէմ ելայ արարացոյս,
ԶՍարգիս՝ տկար ի մէջ մարմնոյս,
Եւ շարաւով լցեալ հոգոյս,
Եւ ի աստեացս կլանելոյս՝
Ինձ զերծանել ի մեծ պատժոյս:

770

Գ Ա Ն Չ Ա Ր Ա Ն

Երևան 6366

Գրիչ՝ Սարգիս

ա

6բ ԶՍարգիս աղաչեմ յիշել ի տէր և աստուած զձեզ յիշէ, ամէն:

բ

61ա Թողութիւն արէք, ես եմ զալատ, արիւնակ շունէի: զինչ որ ճարեցի աչս շափս էր՝ ծրեցի, բայց դու ի տեղն հրամէ:

գ

62բ Գրիտ պակասութիւնդ շատ է, բայց դուք թողութիւն արէք, ծեր եմ և ձեռս ի զողման ու աշօք բնաւ չեմ տեսնուլ, այնոր համար գիրդ ձագուծու է, մերն այդ շափդ է, աստուած լաւ գիտէ:

771

Ճ Ա Ռ Ը Ն Տ Ի Ր

Յ. Քոսեան, Յուզակ Արծնեան վարժարանի, 48, 2Ա, 1962, էջ 180—181

Գրիչ՝ Սարգիս

200ա Յայսմ մեծի տանիս զստացող մասենիս գտէր Մխիթար՝ զառաջ-նորդ մեծ մենաստանիս, յիշեսչիբ առհասարակ, զի տէր տանիս ողորմեսցի յիրում զալստեան: Տէր Յիսուս, որ համբարձար առ հայր, յիշեա զստացող գրոցս գտէր Մխիթար, և զանարժան Սարգիս սուտ գրիչ: Ճառիս արինակս յոյժ անպէտ է և սխալ:

772

ՍԱՂՄՈՍԱՐԱՆ, ԱՂՕԹԱԳԻՐՔ, ՏԱՂԵՐ

Copenhagen Bibliothecae Cod. arm. add. 2.

Գրիչ և ծաղկող՝ Սարգիս

Ո՛վ սուրբ ընթերցողք յիշեսչիբ զաղբաան ի բարեաց և զփարթամս ի չարեաց զՍարգիս գծաւոս և ծաղկողս, և զաշակերտն իմ էսային, և զմայրըն իւր զապաշխարօղն, որ զթուխաս կոկեց, և յիշեցեալք լիցիբ ի Քրիստոսէ, ամէն, եղիցի:

773

ՄԵԿԵՈՒԹԻԻՆ ՊԱՐԱՊՄԱՆՅ ԳՐՈՅ ԿԻՒՐՂԻ ԵՒ ԱՅԼ

ԳՐՈՒԹԻՒՆՔ ԳՐԻԳՈՐԻ ՏԱԹԵՒԱՅԻՈՅ

Երևան 1410

Ստացող՝ Սիմէոն

119բ Զստացող սորա զՍիմէոն վարդապետ և զեղբայրն իւր զԴեղիկ սուրբ միայնակեաց, ծնողօք իւրեանց հանդերձ յիշեցէք ի տէր, ո՛վ ընթերցողք...

774

Ք Ա Ր Ո Չ Գ Ի Ր Ք

Երևան 2153

Գրիչ՝ Սիմէոն

ա

132ա Ո՛վ ուսումնասէր մանկունք, յորժամ ուսանիք կամ արինակէք՝ զսակաւ գրող սորա՝ զՍիմէոն անուանեալ վարդապետս յիշեցէք ի տէր...

Բ

143բ Քրիստոս աստուած քաղցր և բարի, Մաններ նման զիս շար ծառի, Որ ոչ բերէ պտուղ բարի, Եւ դրանքար շահեկանի, Այլ արժանի արաչ վերջին Ընդ մշակացն և վարձկանին:

Գ

128բ Ո՛վ սուրբ վարդապետք և աշակերտեալ մանկունք սուրբ Սիովնի, Յովաննէս վարդապետ, որ մականուն Բրկուրենց կոչի, աստուած-ողորմի ասացէք նորին:

Դ

Բ. մասի գրիչ՝ Դավիթ

195ա Զմեղաւք լցեալ Դավիթ անուամբ էրէցս, և զիմ ծնողքս, և զիմ քեռիքս, և զիմ մարբուրս յիշեցէք միով աստուած-ողորմի և աստուած զձեզ յիշէ:

292բ Ար[դ, որ]ք աւգտեալ ի սմանէ շահեսցին՝ յիշատակեսցեն առաջի զենլոյ ||| և զբարունապետն Գրիգոր, որ զարինակն շնորհեաց և զամբարեալ իմաստութիւն մտաց իւրոց քաղցրութեամբ և հեղարէն արբուցանէ սպասարացն բանի, զոր տացէ նմա աստուած զտրիտուր* փոխարինին նաև բզճեւոց վանական բահանայ, որ զօրինակն վղն. (վարդապետն) երես:

Յիշեսչիբ և զկուսակրան բահանայն Հայրապետ, որ աւգնական եղև մեզ ի թղթիս կոկելն: Այլ և զհամարէն համշիրակ եղբարքս, որք կան յ[ը]նթերցումն աստուածաղէն տառից և իմաստութեան, առ ոտս պատուական հանճարայեղջ բարունապետիս Գրիգորի, և աւգնական եղև մեզ ի յուղղելն զսա, և զտառապետալ անձն իմ մեղսաների՝ զնախասացեալ գրողս, և զծնողն իմ աղաչեմ յիշել, և զամենեսեան, որ աւգնական եղև մեզ ի գրելն սորա, նաև զառաջին իմաստասէր վարդապետս, որ բաղում աշխատեցան ի սա: Արդ, գրեցաւ սա ընդ հովանեալ մօրս լուսոյ Աստուածածնիս, որ կոչի Աւագ անապատ, և սքանչելագործ սուրբ նշանիս:

775

Շ Ա Ր Ա Կ Ն Ո Յ

Երևան 4299

Գրիչ՝ Ստեփաննոս

220բ Ո՛վ դասք լուսերամից և կաճառք աստեղափայլ սուրբ հանդիսից, սրբ նստիք յակճիւոս երախանս մանգունք սուրբ Սիովնի մարբն լուսոյ՝

* «Զտրիտուր» բառը բռնում է տողի վերջին մասը, նրա տակ հաջորդ տողի վրա գտնվում է «երես» բառը: Դրանց արանքում (տողամիջում) գրված է «իւր հոգւն», որի ճիշտ տեղը գծադրանքում ենք սրբել:

զգծողս սորայ յիշման արժանի արարէք՝ զՍտեփանոս անուն, ընդ նրմին և զուսուցիչըն մեր զՆերսէս վարդապետն հանդերձ ծնողօքն, և զուր յիշեալ յիշիք առ աստուած, ամէն՝:

776
Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն
Երևան 8164

Գրիչ՝ Ստեփաննոս
վայր՝ Սուրխար

273ա ...Բայց գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ի մայրաքաղաքիս, որ կոչի Սուրխար, հռչակաւոր վանքս, ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնիս, որ կոչի Քեմնակ, յառաջնորդութիւնն սուրբ հարն մերոյ խոտէճարակ Աւետիս վարդապետին: Արդ, գրեցաւ [ձեռամբ] մեղապարտ և սուտանուն կրանաւորիս Ստեփաննոսի:

777
ՄԵԿՆՈՒԹԻԻՆ ԵՐԿՈՏԱՍԱՆ ՄԱՐԳԱՐԷԻՅՆ
ՆԵՐՍԻՍԻ ԼԱՄԲՐՈՆԱՅԻՈՅ
Երևան 1269

Գրիչ՝ Ստեփանոս Սեազլիսոնց

210բ Զստացաւ աստուածային մատենիս՝ զսրբամարտի բահանայն զԿարապետն, և զծնողս նորին, և զզաւակս նորին, և զամենայն արեան մերձակայս նորին. ընդ նմին և զեղկելի գրիչս զՍտեփանոս մականուն Սեազլիսոնց, և զիման ամենայն յիշեսցիք առաջի ատենին Քրիստոսի, որ է արհնեալ յաւիտ[եանս]:

778
ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ ԻՄԱՍՏԱՍԻՐԱԿԱՆ ԳՐՈՅ
Երևան 1766

Գրիչ՝ Ստեփանոս
վայր՝ Ավագ վանք

292բ ...Արդ. ես՝ մեղաւոր հողս, փծուն գրիչս Ստեփա[նոս], առ ոտս ձեր անկեալ աղաչեմ որք հանդիպիք սմա՝ թողութիւն արարէք ինձ վասն սղալանացս, որ ի սմա, զի այս շափ էր կար մեր: Բայց գրեցի զսա յիշատակ ինձ, և ծնողաց իմոց, և ամենայն յղարմից՝ ի լաւ և յընտիր արիւնակէ:

* Ձեռագրի մէջ կան բազմաթիւ հետաքրքիր բոս բովանդակութեան և արժեքավոր իրենց արվեստով լուսանցազարդեր: Հատկապես ուշագրավ են Գաւթ մարգարեն տավիղ նվագելու (էջ 38բ), Հովհան Կարապետի կտրված գլուխը սկուտեղի վրա բռնած Սալամեն պարելիս՝ վարձակի բնորոշ հագուստով (էջ 179բ) և ուրիշներ:

779
Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն
Երևան 5601

Նկարող՝ Ստեփանոս
վայր՝ Խորանաշատ

ա

137բ Նկարող Ստեփանոս եպիսկոպոս յիշեցէք ի Քրիստոս:

բ

307բ ...Աւարտեցաւ ... ի սուրբ և ի գերահռչակ ուխտս Խորանաշատայ, ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնիս:

780
ՔԱՐՈՉԳԻՐՔ ԳՐԻԳՈՐԻ ՏԱԹԵՒԱՅԻՈՅ
Երևան 7545

Գրիչ՝ Ստեփանոս

ա

70բ Արդ, յերես անգեալ աղաչեմ զամենեսեան՝ զկարգացողքդ և լսողք, որք հանդիպիք սմա յիշեցէք յաղօթս ձեր զստացողք սուրբ գրոյս՝ զպատեական բահանայն զՆերսէս և զԱւետիս, և զամենայն արեան մերձաւորս իւրեանց, և զիս զանարժան զպիտակս ի գործոց բարեաց՝ զծող սուրբ գրոյս Ստեփանոս արժանի արարէք, յիշելո, և զիմ ծնողսն և զամենայն երախաւորս մեր: Եւ առաւել զՆերսէս վարդապետն, և Ստեփանոս եպիսկոպոսն, շատ երախտիք ունին հոգեոր և մարմնաւոր՝ հատուցէ նոցա աստուած բաւ իւրեանց վաստակոցն, և ձեզ յիշողացդ ողորմեսցի ողորմածն աստուած, ամէն, ամէն:

բ

74բ [Աղաչ]եմ զձեզ անմեղադիր լերուք ինձ՝ անվարժ անիմաստ գրչի, զի աունս մու[թ] թո՛ւղթս վա՛տ] նշատք և անձեռնտու, և ես ան[խա]փտեան, ամէն:

գ

77ա Տէր Յիսուս, բարեխաւսութեամբ սուրբ հայրապետին Իգնատիոսի ողորմութիւն և թողութիւն շնորհեալ ստացողի գրոցս Յովաննիսի կրաւնաւորի և ծնաւոց իւրոց, և եղբարցն Եգեկիէլի և Սիոնի, և որդոց սորին Սերունի և Սիմէոնի, ի վայելումն անձանց իւրեանց և փոխեցելոյն ի Քրիստոս Յակո[բ] կրանաւոր[ի], և Յովաննէս գրչի, և մեր ծնաւոցն, և քնդ փառք յաւիտեանս, ամէն: Եւ Թումայիս, որ սակաւ մի թողթ կոկեց:

դ

113բ Եղբարք յայսմ վայրի տրտում է անձն իմ:

Ե

161բ Քրիստոս՝ որդի աստուծոյ, որ ողորմեցար նինուէացոցն՝ ողորմեա ամենայն հաւատացելոց բրիստոնէից, և առաւել ստացողաց գրոցս Յովանէս կրանաւորին, և Յակոբայ, որ առ աստուած փոխեցաւ, և եղեկիկի և Սիոնի պատուական քահանայից, և ծնաւդաց նոցին Հայրապետ քահանայ և Յուսրիմայի, և ինձ մեղաւոր գրչի Ստեփանոսի, և իմ ծնաւդացն Գրիգոր քահանայի, որ առ աստուած փոխեցաւ, և կարգացողաց և լսողաց, և բեղ փառք:

Գ

171ա ...և ինձ մեղաւոր Ստեփանոս գրչի, և իմ ծնաւդացն՝ Գրիգոր քահանայի, որ առ աստուած փոխեցաւ, և Խուրլու-Մելէքի, և ամենայն ազգականացն, և կարգացողաց և լսողաց, և բեղ փառք յաւիտեանս, ամէն:

781

Յ Ա Յ Ս Մ Ա Ի Ո Ի Ր Ք

Երևան 3762

Գրիչ՝ Ստեփանոս

475 Տէր աստուած, ողորմեա ստացաւդի գրոցս Սարգիս վարդապետին, և ծնողաց նորին, և եղեկիկ գրչի Ստեփանոսի, և կարգացողաց և լսողաց, ամէն:

782

Ճ Ա Ռ Ը Ն Տ Ի Ր — Տ Օ Ն Ա Կ Ա Ն

Վիեննա 1-2, 3. Տաշեան, Յուլիոս, էջ 7 և 14

Գրիչ՝ Ստեփանոս

Ա

144ա Քրիստոս աստուած քո սուրբ ծննդեամբդ ողորմեա հոգւոց և մարմնոց տէր Աւագին և մանկտաւազ Մերչերին^{**}, տիկին Մինասրբերին, և քահանայուհի Մամախարունին, կարգացողին և հաւատով լսողաց, ամէն:

Բ

131ա Քրիստոս աստուած զթալ ի հոգի Մերչէր մանկտաւազին և Մինասրբերին, և երկայն ժամանակաւ պահպանեա զհեռաբոյս զաւակն իւր զտէր Ավագ քահանայ և զերիցակիներն զՄամախարունին:

Գ

139բ Քրիստոս... ողորմեա Մինասրբերին, զի զեռ երեք ար է, որ փոխեալ է ի Քրիստոս...

Դ

5բ Բարեխաւութեամբ Ղազարու՝ բարեկամին քո, Քրիստոս աստուած ողորմեա տէր Աւագին, և ծնողաց իւրոց Մերչերին և Մինասրբերին, և երկ-

* Նման հիշատակագրութիւններ կան ձեռագրի համարյա բոլոր հատվածներից հետո
** Տպված է «Մերձերին», ուղղում ենք մյուս հիշատակագրութիւնների համաձայն:

ցակնոջն Մամախարունին, և զաւակաց իւրոց Քարիմին և Նեֆէմատին, րնթերցողին և հաւատով լսողաց:

783

Ը Ն Դ Ի Է Մ Ե Ր Կ Ա Ք Ն Ա Կ Ա Յ

Երևան 3679

Գրիչ՝ Ստեփանոս

19բ Բարեխաւութեամբ սրբոյն Գրիգորի Հայաստանեայց սուրբ Լուսաւորչի ողորմեցի Քրիստոս աստուած Մէլէքէր կրոնաւորին, և ծնաւդաց նորին, և ինձ՝ մեղապարտ գրչի Ստեփանոսի:

Այլ է կարապետի՝ սրբագրողի սորին և կարգացողին^{**}:

784

Մ Ա Շ Տ Ո Յ

Երևան 9454

Գրիչ՝ Ստեփանոս

109բ ԶՍտեփանոս զծողիս աստուած ողորմի աւէք, և աստուած ձեզ ողորմի, ամէն:

Մեղայ աստուծոյ Ռ. (1000) բերան:

785

Հ Ա Ր Յ Մ Ա Ն Յ Գ Ի Ր Ք Գ Ր Ի Գ Ո Ր Ի Տ Ա Թ Ե Ւ Ա Յ Ի Ո Յ

Երևան 853

Գրիչ՝ Ստեփանոս

Ա

39ա Որք աստուածային խորոցն հետազոտող և պատմիչ են լեալ նորա ամենայն աշխարհի հեշտութեանց և մարմնական գրազմանց բարով մնալ ստացին և նաւարկեալ ընդ համառարած ծովու ծփանաց զիզազէզ լեղեղուկ փրփրացեալ երփն երփն զերանկա շարշրջեն, բստ սաւտկութեան ալեացն զմիմեանց զկնի կարգեալ տողեսցին յաւազածիր սահմանս բարձրացելոցն, ընդզէմ հասեալ ի ցամաքակէտն ծիծաղեսցին, իբր թէ գտեալ զինքն նոր կրկին կենդանի, և զինչսն շահիւք բազմացեալ և ուրախարար խնդութեամբ լցեալ: Եւ այլ ոմանք լաղազս գոտի ալանց պատուականաց գանազանից մերկանան և բող արկանեն զերեսաւք և ձէթ բշտով ի ձեռս անելով իջանեն յատակս անդրնդաչառոյտ ծովուն և ի խոռոջս խաւարային ձորոցն խորխոջելովն ահափետ արարեալ զօր մահուն գուշակեալ: Զի թէպէտ զինքեանս ի շարժմանս տեսանիցեն ի վերայ սասանելոցն սարսափելոցն, սակայն զգիտ պատուական ջօհարին և զանգին ալանցն՝ զսարգեհունն և զկարկեհանն, զմրուխտն, զթափանցն, որ

* Կերչին հիշատակագրութեանը ձեռագրի երկրորդ մասից է, որ կազմված լինելով սասան-
ձին՝ կրում է այլ (N 2) համար:
** Զքս վերջին տողը գրել է ինքը՝ սրբագրող կարապետը:

դեղ է անողջութեանն, զսպաղիոնն, յասպիսն, սուտակն, յակիւնզն, ոսկեակն, եղուկն, զոճազն, բիւրեղն, որ է շօշրահն, և զահանն, լաւ համարելով զմահ անձանցն, քան թէ ունայն ձեռք զվատացն ժառանկելով զանունն:

Այսպէս և զնսայի վարդապետն* ցանկացեալ այսմ անհաս իմաստից և ետ գրել յիշատակ իւր և ամենայն արեան մերձօրաց իւրոց:

Եւ զուր մանկունք սուրբ եկեղեցոյ յորժամ ընթեռնուր կամ օրինակէք լի սրտիւ ասացէք աստուած-ողորմի զնսայի վարդապետին և զձնօղացն իւր պարոն Մկրտչին և Մլխե-Խարունին, և եղբարցն՝ Աբրահամին և Սարգսին, և քվերն Սաղղաքին:

[Ե]ւ աստուած շօգնէ պէմրաթին:

Բ

...Եւ զուր մանկունք սուրբ եկեղեցոյ, որք հանդիպիք կարգալով կամ օրինակելով յիշեալիք ի մաքրափայլ յազօթս ձեր զնսայի վարդապետն, և զամենայն արեան մերձաւորսն իւր՝ զհայրն զպարոն Մկրտչն, և զմայրն զՄլխե-Խարուն, և զեղբարքն զԱբրահամն և զՍարգսն, և զքոյրն զՍաղղաք/ք-Խարունն, և զամենայն արեանաորիս իւր: Ընդ նմին զփանաքի գրիչ զՍտեփանոս և զմեր ծնօղան, և լի սրտիւ ասացէք զաստուած-ողորմի և աստուած յիշողացող ողորմեսցի յիւր միւսանկամ զայլուստն, ամէն:

Գ

Աղաչեմ անմեղադիր լերուր, զի այս էր կար մեր, վասն գառնացեալ ժամանակիս և փութով գրոյս:

Եւ անխափան ասա զտէր-ողորմին
Ստեփանոսի մեղապարտին,
Միթէ խղճա տէրն ամէնին,
Քողու զկամայն և զակամին:

786

Գ Ա Ն Չ Ա Ր Ա Ն

Երեան 427

Գրիչ՝ Ստեփանոս

Ա

31բ— Ո՛վ եղբայր, տանուտէրքս երեք են** զեղանակ գանձիս յերիս փոխի և զստացող սուրբ գրոցս զԳրիգոր կրօնաւորն յիշեցէք, և զՍտեփանոս անարժան զծող սորա:

* Չնայելի հետադա ստացողներից Մինաս եպիսկոպոսը, և՛ այստեղ և՛ մյուս հիշատակագրութիւնների մեջ (բացի ՅԷբ էջի հիշատակագրութիւնից) խնամքով քերել է ստացող նսայի վարդապետի անունը, տեղը լրացնելով իր, իսկ որոշ տեղերում նաև ունի Քումա վարդապետի անուններով:

** Այսինքն ընդօրինակվող գանձը պատկանում է երեքի՝ Բարդուղիմէոս, Յուզա և Քաղէոս առաքյալներին:

Բ

90բ— ...Չանպիտան գրիչս՝ զՍտեփանոս յիշեա և զԳրիգոր քահանայն՝
91ա ստացաւ յայ սուրբ վարդապետի մատենիս՝ հանդերձ ծնօղաւք յիշեցէք ի տէր*:

Գ

154բ Չմեղայաբար զլիազիր հանողս յիշեցէք ի Քրիստոս**:

Դլիազիր հանող

787

Ս Ա Ղ Մ Ո Ս Ա Ր Ա Ն

Երեան 3412

Նեա. ստացող՝ Ստեփանոս

298ա Ես Ստեփանոս վարդապետս յուսով դիմեցի ի սուրբ քաղաքն Երուսաղէմ երկրպագութիւնն ս[ուրբ] տնաւորինականացն Քրիստոսի աստուծոյ մերոյ, և ստացայ զսուրբ Սաղմոսարանս ի հալալ արդեանց իմոց յիշատակ [հո] գոյ իմոյ, որք աւգտիք ուսմամբ կամ արինակելով յաղաթս ի[շեցէք]:

788

Շ Ա Ր Ա Կ Ն Ո Յ

Չմմառ 69, Մ. Քէշիշյան, Յուզակ, էջ 110

Գրիչ՝ Վարդան

Ո՛վ դասք յուսերամից, յորժամ հանդիպիք սմա կարգալով կամ օրինակելով զմեղաւոր Վարդան գրիչս յիշեցէք և թողութիւն մեղաց խնդրեցէք, և զուր յիշեալ լիջիք ի Քրիստոսէ:

789

Մ Ա Շ Տ Ո Յ

Երեան 6918

Գրիչ՝ Վարդան

Տէր և ստեղծող ամենայնի
Լե՛ր պահապան բում ծառայի՛
Վարդանի յոյժ պղերբի,
Որ հասանի յաւարտ գրի:

* Համանման բովանդակութեամբ յուսանցազրոյթիւններ կան համարյա բոլոր գանձերի ստորին յուսանցքներում: Նրանցում գրիչը հաճախ խրատներ է տալիս երզնկներին («եղանակողներին») ամլալ գանձի կամ տաղի լով կատարման մասին: Այսպես, օրինակ, 41ա էջի ստորին յուսանցքում կարգում ենք. «Չձայնող յիստակէ, որ զմեղեցո եղանակս յզօրց բերէ, լօ (այսինքն լաւ) ասա»:

** «Դլիազիր հանելս ամլալ պեպքում նշանակում է գրչի կողմից շարված պարբերութիւնաց սկզբնատուները գրութիւնը: Այդ սկզբնատուները գրված են կարմիր թանաքով և բոլորն էլ երկաթագիր տաւերով:

790

Ո Ս Կ Ե Փ Ո Ր Ի Կ

Վենետիկ 249 (646), Բ. Սարգիսեան, Յուդակ, Բ, էջ 702

Գրիշ՝ Վարդան վայր՝ Լեհաստան

99բ ...Աստանիր շնկեալ աւարանցաւ Ոսկեփորիկս, յերկիրն Եյարովայ, ի գիւղն՝ ի Քարձին, որ կոչի Լալաւարայ: Արդ անկեալ աղաչեմ, ո՛վ եղբարք, զամենեանն որք հանդիպիք սմայ տեսանելով, կամ արինակելով, կամ կարդալով՝ յիշեցէք ի մարբափայլ ի յաղաթս ձեր՝ զմիշտ պարտա զրիչս սուտանուն Վարդեգոյն սակաւարգս, և զուսուցիչս իմ՝ հայրն իմ զաէր Յովակիմն, և աստուած-ողորմի կենդանի հոգ[ոյն] առէք:

791

Յ Ա Յ Ս Մ Ա Ի Ո Ի Ր Ք

Նրեան 3763

Գրիշ՝ Վերանէս

ա

97 ...Որոց աղաթիւք ողորմի Քրիստոս աստուած ստացալի գրոցս Կրիզոստ արեղաի և ծնաւդաց նորին Կարապետին, Մինաին և Վերանէս գրի:

բ

124 ...Ողորմի Քրիստոս աստուած ստացալի գրոցս Կրիզոստ արեղաիին, և ծնաւդաց նորին, և Մարտիրոս միայնակեցին, և Ասիին. և Գալուստ մահգասին, և ծնաւդաց նոցին, ամէն:

գ

797 ...Որ և բարեխաւս լիցի ստացալի գրոցս Կրիզոստ բարեմիտ կրանատորի, և ծնաւդաց նորին, նաև վարդապետին իմոյ Խաչատուր բահանային և մերոցն, ամէն:

դ

1277 Յայս տեղս հասար, ահի ձայն լսեցար և խոշորեցուցար զգիրս:

792

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Նրեան 10116

Ստացող՝ Փոխան

37բ Եւ ոսկեփետուր մեղուք // ման[կունք] սուրբ եկեղեցոյ, յիշեցէք ի Քրիստոս զեղբարթոնն զՍտեփանոս բահանային՝ զՓոխան, որ Աւետարանս այս ի գերութիւն անկաւ և սա ի հետ զնաց և թափեաց և երբ և կրկին նորոգել երեմ՝ եւ եղի ի դուռն տաճարի սրբոյն Ստեփաննոսի: Աղաչեմ զձեզ, ո՛վ սուրբ բահանայք և աստուածաւէր ժողովուրդք, աստուած-

ողորմի ասացէք Փոխանին, և ծնողաց նորին՝ Կիրակոսին և Ընուզին, և բրւերն: Սուլտանին, և որդոցն Կիրակոսին, Նուրհաւին, և Կրիզոստին: Այլ և փեսային իւրոյ Շիրինին, և ծնողաց նորին Ստեփանոսին և Հոփսիմին, և եղբարն Յոհաննիսին, և որդոցն Ստեփանոսին, Կիրակոսին և Ջօհարին, և ամենայն երախտաւորաց սուրբ Աւետարանիս աստուած-ողորմի ասացէք, և աստուած ձեզ ողորմեացի յահեղ աւուրն դատաստանի, ամէն:

793

Մ Ե Կ Ե Ո Ի Թ Ի Ի Ն Կ Ե Թ Ո Ի Կ Ե Ի Ի Յ Թ Ղ Թ Ո Յ Ս Ա Ր Գ Ս Ի Շ Ն Ո Ր Չ Ա Լ Ի Ո Յ

Նրեան 4673

ա

578ա Ո՛վ հարք և եղբարք, յիշեցէք ի մարբափայլ յաղոթս ձեր զվերջին ստացող սուրբ գրոցս զխոշայ Սաղաղէն, և զծնողսն իւր զՅովանէս, և զմայրն իւր զԼան-Խարունն, և զեղբայրն իւր զԹուման-բէկն, և զմեծ պապն զՎնձնէնց Կարապետն, և զԴուրեմար-Մէլիքն, և կենակից Սաղաղին, զՄէլէք-Խարունն, և զկենակից Թուման-բէկ[[ի]] զԱլի-Փաշէն, և զորոյ Սաղաղին և զՋանփաշէն, և զայլ ամենայն արեան մերձաւորքն՝ զկենդանիքն և զհանգուցեալսն, և լի բերանով աստուած-ողորմի ասացէք, որ ստացաւ զգերեալ գիրքս ի հալալ արդեանց իւրոց, և եղ ի դուռն սուրբ Առաքելոցս, որոյ Քրիստոս աստուած զերկնից արքայութիւնն սոցա պարզեւ, և ձեզ կարդացողացդ և լսողացդ ողորմեացի Քրիստոս աստուած, և նմա փառք յափեանս, ամէն:

578բ Դարձեալ յիշեցէք ի սուրբ յաղոթս ձեր զվերջիշեալս զվերջին ստացող սուրբ գրոցս զխոշայ Սաղաղէն, [և զորդին զՄիրաֆն]*, որ զարդարեաց զդուռն սուրբ Առաքելոցս, և եղ ի դուռն սորա զՍարգիս գիրքս, և զեղեցիկ շուրջառ, պատուական ծածկոյթ բեմբին, որոյ Քրիստոս աստուած զերկնից արքայութիւն սմա պարզեւ, ամէն:

Դարձեալ յիշեցէք ի սուրբ յաղոթս ձեր զԱւետիս բահանայն և զԿարապետ բահանայն, որ աշխատեցան ի պատճառս գրոցս երթալով և գալով և զսուրբ գիրքս բերելով ի դուռն սուրբ Առաքելոցս, ի վայելումն տէր Ստեփանոսին, որ սպասաւոր է սուրբ եկեղեցոյս և սա յաշողաց զայս բարի բանս, որոյ Քրիստոս աստուած զերկնից արքայութիւնն սոցա պարզեւ, ամէն**:

բ

578բ Դարձեալ աղաչեմ զձեզ, ո՛վ սուրբ մանկունք եկեղեցոյ, յիշեցէք ի մարբափայլ աղոթս ձեր զխօճա Մէլիքաւէն, և զեղբայրն իւր զԿարապետն, և զորդին իւր զխօճա Էմնատինն, և զեղբարորդին զՊարոնշէն, և զխօճայ Ալաւնն, որ աղատեցին սուրբ գիրքս ի յանարինաց, որոյ տէր աստուած հատուցէ փոխարէն զերկնից արքայութիւնն և նմա փառք յափեանս:

* Միրաքի հիշատակութունք այլ ձեռագրով է: ** Ըստ հնագրական տվյալների հիշատակարանը գրված պետք է լինի ժն դարի սկզբին:

Գարձեալ յիշեցէք ի սուրբ և մաքրափայլ յաղափա ձեր, ո՛վ սուրբ քահանայք, զՍիրունն, և զկենակիցն իւր զՆարին-Խաթուն, և զորդեակն իւր զՄխիթարն, որ ետուն զաղիւսն ի նորոգումն սուրբ եկեղեցոյս յիշատակ իւրեանց, որո տէր աստուած վարձս բարեաց պարգևեսցէ, ամէն:

Գարձեալ յիշեցէք ի մաքրափայլ յաղափա ձեր զԼաւշկանց Յովանէսն, և զհարն Մկրտիչ քահանայ, և զմարն բղնսէֆ-Հաթուն, և զեղբարն քղհարայպետ քահանայ, որ զտուն քակեց և զուղիսն՝ էրեա և շինութիւն սուրբ Առաքելոցսն, որոյ տէր աստուած ողորմի իւրն և իւր նրնջեցելոյց ամէն**:

794

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երևան 334

307բ ...Բայց գրեցաւ լուսազա[րդ] |||*** Թուականիս Հայոց ||| աւար]-տեաց ի գեղաբաղ[արս ||| առ] դրան սուրբ Յակոբի ||| կաւ զԲերդակա զ|||փեցի, սուրն բաշեց ||| ակեց զտընտես և զայլ ամենայն ||| որ ոչ ով հաղորդի շարժան աւ ||| Ես գծողս Աւետարանիս ||| ուան ի դէմ ելայ Բ. (2) նետածիք ||| գ]նացի, նայ այն կրակն ի վանքն ||| եցաւ. զվանքն ալրեցին ու զինչ ||| վար կար տարան: Հանց բս|||իք եղաւ, որ այն հարամիքն ի ||| բին առ հասարակ սատ[ակեցին] ||| Ա. (1) ի յիւր տունն շասաւ ||| սուրբ Աւետարանս պար ||| ատարիչ ամենայն կարգաց ||| պ]այ-ժառութիւն սրբոյն ||| մ[սիթա]րիչ մանկանց Սիո[նի] ||| և ուղղիչ հաւատոյ ||| ծախիւր և ար[ղեամբբ] |||

795

Գ Ա Ն Զ Ա Ր Ա Ն

Երևան 4277

ա

308ա Ո՛վ վերժանողք, յիշման արժանի արարէք զստացող Գանձարանիս զԿիրակոս կրանաւորն և զանպիտան գրչակս ||| և զուր յիշեալ լիջիք ի Քրիստոսէ:

բ

283ա Շատ գրուցելն սխալանար է****:

* Իմա «զաղիւսն»: ** Ըստ հնագրական տվյալների գրված պետք է լինի ժն դարի վերջերին: Չնուազրի մեջ կան նաև բաղմամբիվ արժեքավոր կալվածագրեր, որ գրված են ժԳ և ժԵ դարերում: *** Քերթր վերից վար՝ աչ կողմից պատմված է. հիշատակարանի տողերի մեկ երրորդ մասը, այսպիսով, չի պահպանվել: **** Գրված է ստորին լուսանցքում:

796

Ժ Ո Ղ Ո Վ Ա Մ Ո Ի

Երևան 4231

24բ Զոր և տացէ տէր աստուած ստացողի գրոցս Մելիքէսէր քահանային, և Կղբարց իւրոց, և ամենայն արեան մերձաւորաց իւրոց, և զտէր Պաղոսն, և զծնաւղսն իւր, և զիս զանարժան գրիչս, և զծնաւղսն իմ յիշեցէք ի Քրիստոս, և աստուած զձեզ յիշէ՝ կարգացողացդ և շողացդ:

797

Մ Ա Շ Տ Ո Յ

Երևան 1046

225բ ...Արդ, ես թափուրս ի բարի գործոց և փարթամս ի շարեաց սկսայ շնորհիւ տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի և նորին ողորմու|||թեամբն աւարտեցի սուրբ Մաշտոց[ս] յիշատակ [ու]տայ Յովանիսին, և կողակրցին իւր |||, և ծաղկեալ զաւակացն՝ Մաթէոս սարգաւարին |||, և ծնողացն իւր՝ հարն ||| յիշեցէք ի Քրիստոս և լի սրտիւ աստուած-ողորմի սասցէք...

798

Գ Ա Ն Զ Ա Ր Ա Ն

Երևան 6317

ա

5ա Գանձ եւթներորդ սուրն ասա և փորթ տիրին առողջութիւն խնդրեալ:

բ

151ա վայ ինձ հազար բերան
Խիստ տխմար եմ անչիմա,
Խաղողն արար զայս վնաս*:

գ

223բ Բ. (2) տողս է տէր Յովանիսին, որ մականուն Մժիկ ա:

դ

245ա վա՛յ ինձ հազար բերան ի բնոյ ձեռին, որ շատ կու տանջէ զիս**:

799

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երևան 5241

450բ ԶԱւետարանս գողացան, Գ. (3) տարի կորուսած մնաց, յետոյ գտայք: Կրկին գնեց Խլղար զսուրբ Աւետարանս: Յիշեցէք ի Քրիստոս և աստուած-ողորմի սասցէք նմա, ամէն:

* էջը մի բիւ կեղտոտված է: ** Բոլոր հիշատակագրություններն էլ գրված են լուսանցքներում: Երրորդը գրված է կարմիր թանաքով:

Աստուած ողորմի պարոն Խղաքին, և կողակցին Խանաղին, և բրեւերն Քուրվանդին, և Քաղ ///, ամէն:

451ա Յիշեցէք ի Քրիստոս զբարեմիտ տանուտէրն զպարոն Խղաք և աստուած-ողորմի ասացէք նմա, որ զՓոս արտն գնեց Բ. (2) անգամ ի հալալ վաստակոց իւրոց և ետ սխֆ ի դունն սուրբ Ստեփանոսին...

451բ ...Ինչ մարդ որ հակառակի և դաւի անէ և աւելի և պակաս զբոց աննէ, նա զանէժքն Կայէնին աննէ և զպատիժն Յուդայի ժառանգեացէ, ամէն: Էն Հոթն վերև Կածօեճց արտին, և ներքև Քրմանեճց արտին սխֆ է, ով որ հակառակի պատժի յաստուծոյ, ամէն*:

800

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երևան 5554

278ա ԶԳրիգոր ստացող սուրբ Աւետարանիս և զամուսինն նորին և որդիս նոցին յիշեցչիք ի Քրիստոս, ընդ նոսին և զՍիմէոնէ կր[անւ]աւոր՝ պատճառ զործոյս և զառաջնորդ սուրբ ուխտիս Զարեհեանի զեղիսէ հայր, և զՎարդան փակակալ, և զԽաչատուր զործակից, զՍտեփանոս, և զՂուկաս, զՎառս միայնաւոր և զայլ համարէն միաբանք սուրբ նշանիս որում սուրբ Աւետարանս է խայրի և ընծայ աւանդեալ ի վերագրելոցս. և

278բ մի որ իշխեսցէ զրժնլ զսա ի Կաթողիկէէս և ի սուրբ // նշանէս, զի մի պատժեսցի սոցունց, այլ և զզարգարիչք սորա՝ զԲալիկ աղախին Քրիստոսի և զ///անմոռաց յիշման արժանի արասչիք, ընդ որս և դուր ընկալչիք մասն բարի ի Քրիստոսէ աստուծոյ մերոյ, որ են արհնեալ յաւիտեանս, ամէն:

801

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երևան 5510

278ա ...Սուրբ աւետարանչաց բարեխօսութեամբք, ողորմեա վերջին ստացողի սուրբ Աւետարանիս հաւատարիմ և հեղահոգի և բարեմիտ տանուտէրոջն Եզնատոսի, և իւր կողակցին Շամսի, և եղբարցն Աւետիսի և Արգարի և Յախոբնի, և իւր ծնողացն՝ հօրն Յովաննէսի և մօրն Յաբիբի, որ սուրբ Աւետարանս ի ձեռն այլազգեացն դերի էր և սորա տուին Հ. (70) շաւտուխի, և ի ձեռն այլազգեացն ազատեցին...

802

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երևան 313

/// զընէս Քումայ Աղաղցին յիշեցէք ի Քրիստոս, որ ջերմեանոյ սրբախի և փափաքելի հոգով յաժարեցաւ գնել զսուրբ Աւետարանս ... յիշա-

* Հիշատակարանը կարող է զրված լինել ժ.9 դարում:

տակ հոգոյ իւրոյ, և ծնաւոց իւրոց Մուսիսին ու Հեմմարին, ու Մարտիրոսին, և Եղբարց իւրոց Յակոբին, և Խերապետին, Յարգորին, Գորգին, և Երեմիային, և Հոռու-Խարունին, և կենակցին իւրոյ Մարգարտին, և ամենայն արեան մերձաւորաց իւրոց, ամէն...

803

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երևան 5363

247բ ...Ուտի և տեսեալ սորայս մեծութիւն և զանճառ փրկազործութեան խորհուրդ ոմն պատուական տանուտէր Գրիգոր անուն ի վաղուց հեալ ցանկացաւ այսմ աստուածախօս սուրբ Աւետարանիս յորդեանդ սիրով և ետ գրել զսա յիշատակ հոգոյ իւրոյ, և ծնողացն իւրոց՝ հարն Լուսկա և մարն Ուղիտայի, և տուին զսա ի նա ///"

804

Կ Ա Ն Ո Ն Գ Ի Ր Ք

Երևան 8459

214ա Քրիստոս աստուած քո անճառ խոնարհութեամբք և մարգասիրութեամբք ողորմեա ստացողի գրոցս՝ բարեմիտ և աստուածաւէր Մամբարին, կողակցոյն Բէկին, և որդոցն Խաչատուրին, Մրկրուշին, Շաղավարին և զստերացն Քուրվանդին և Աղաբէկին, և ծնողացն Բունիարին և Խարուն-Աղին, և Եղբորն Շաղաւարին, և ամենայն արեան մերձաւորաց նոցին, ամէն:

805

Ո Ս Կ Ե Փ Ո Ր Ի Կ

Վենետիկ 257, Բ. Սարգիսեան Յուցակ, Բ, էջ 792—793

449ա Փառք... որ ...ետուր զարուսիւն ... փցուն գրչի Մխիթար պիտականուն վարդապետի, անյիշելի և անպիտան քո ծառայի: Եւ անճառ ներողութեամբ քով բազմապատիկ շարեաց իմոց համբերեցեր, երկայնամրտեալ հասուցեր զիս ի վերջ գրիս:

...Բազում բանս շահաւէտս և խրատականս գոյ ի սմայ. որպէս որ իմաստուն ի ժամանակս դարնանային՝ ի հովիտս լերանց շրջելով զգեղեցիկ ծաղիկսն ժողովէ և մի փունջ կապեցէ, նմանապէս երիցս երանեալ և սուրբ վարդապետն Մովսէս Եզրնկացին՝ ի յամենայն սուրբ գրոց ժողովեալ զլան և զգեղեցիկն ի միում տըփի եղեալ: Եւ կոչի անուն սուրբ

* Շարունակութիւնը չի պահպանվել: Չեռագրի 1ա էջի վրա նկարված են «Գրիգորն և կենակից իւր և տղայքն իւրեանց»: Չախ կողմում կանգնած է կինը՝ «Արմելէք», ապա՝ որդին «Յովանէս», ինչը Գրիգորը և մյուս որդին՝ «Սաղաղա» (լավ չի կարողացվում):

Ընտանիքի ձախ կողմում՝ ավելի բարձր կանգնած է Քրիստոսը՝ ձախ ձեռքն ուղղած դեպի ստացողները: Երա զխավերևում զրված է «Յիսուս Քրիստոս արհնէ զԳրիգոր»:

Էջի վերին մասի աջ կողմում եւ նկարված են ստացողները (՝), բայց այլ դիրքով ու կեցվածքով:

գրոցս Ոսկեփոր, վասն զի քան զամենայն ոսկի և արծաթ և ակունս պատուական է և զեղեցիկ սա*:

Ո՛վ մանկունք սուրբ եկեղեցոյ, յորժամ հանդիպիր սմա կարգալուով կամ արհնակելով յիշեսչիք ի սուրբ և յերկնաբացիկ յաղաւթս ձեր զստացաւդ սուրբ գրոցս զԽղարն, և զկողակից նորա զՆսէֆն, և զհայրն զՄելիքսէրն, և զմայրն զՍալքան, և զԳուրգանէն, և զԳուլաղէն, և զԳուլիզարն, զԹուրուանդէն, և զԿարապետն, զԽալիֆէն, և զտէր Յովանէսն, և զայլ ամենայն արեան մերձաւորսն՝ զկենդանիսն և զհանգուցեալսն...:

Եւս առաւել Մկրտիչ քահանային, որ միջնորդ և յորդորիչ եղև այս աստուածային՝ առոխ և վարդափթիթ բուրաստանիս, աստուած ապ յմա զերկնից արքայութիւն, և զինքն ընդ ԻՊ. (24) քահանայիցն զասակից և զսակակից արասցէ, հանդերձ ծնաւդարն իւրովք, ամէն:

806

Մ Ա Շ Տ Ո Յ

Երևան 4162

39բ Զստացող սորա զՅովանէս քահանայն, և զծնաւդքն իւր զԱռոն և զԽորլուսէլիֆ, և զկենակիցն իւր զԽոնձախարուն, և զամենայն արեան մերձաւորք նոցա յիշեցէք յաղաւթս ձեր և աստուած-ողորմի ասացէք, և աստուած ձեզ ողորմեսցի:

807

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երևան 4090

240 Արդ, ազաշնմբ զամենեսեանդ՝ որք հանդիպիր սուրբ Աւետարանիս լի բերանով աստուած-ողորմի ասէք ստացողի սորայ Յովանէս քահանային, և եղբարցն Մարգարին, և Ասլան-Մէլէֆին, և զաւակին Մխիթարին, և կենակցին Բաղդատ-Խարունին, և զաւակացն Վարուսին, և կենակցին Զանփաշին, և եղբարցն Ասլանին, և Կալալին, և Գրիգորին, և Տէրաւէրին, և բուերցն Քարարին, և Բէկիշանին՝ հանգուցելոցն ի Քրիստոս, [զի ի] նքն Քրիստոս, որ առասն է [ի տուր] ս բարեաց ողորմի ձե[զ՝ յիշ]ողացդ և մեզ՝ յի[շեցե]լոցս, և] որ զաստուած-ողորմին [ասէ]:

808

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երևան 4023

299 Սայ յիշատակ է պարոն Արայմելիֆին, և իւր կենակցին ձոհար-Խարունին, և ծնողաց իւրոց, և ամենայն զարմից, ամէն: Վկայ է այս բանիս սուրբ Հուսայվորիչն, որ հաստատուն կենայ ի վանքն ի մայր լոյսոյ Աստուածածինն:

* Մովսես Երզնկացի Ոսկեփորիկը կազմել է 1310 թվականից առաջ:

809

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երևան 3832

275ա ...Արդ, զրեցաւ սուրբ Աւետարանս ի վանքս սուրբ Մարտիրոս: Առաջնորդն տէր Սեակ, և հոգևոր միակիցն Մարգարէն և Վարդանն և Էտկար, վանաց տնտէս Հրեմեազն էր, աստուած թողու նոցա ամենիցունց մեզքն:

810

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երևան 4824

102ա ԶԻԻլլատ և զորդին իւր զՍահակ յիշեցէք ի բարին:

811

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երևան 5240

299ա Տէր աստուած [ողորմեա] ապաշխարող Շայումին, որ սպասաւոր էր սուրբ Աստուածածինն, աստուած լուսաւորէ զիւր հոգին, ամէն:

812

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Երևան 5332

Գարձեալ աստուած-ողորմի ասացէք մահապի Աւետիսին, և իւր ծնողացն՝ հօրն Զանիբէկին, և մօրն և կողակցին Գուհարին, և զստերցն Խումարին, և որդոցն Մրապիոնին, Գրիգորին, և Ինախ մահապոյն, և ամենայն արեան մերձաւորաց սոցա, որ աղատեաց զԱւետարան ի գողերոյն, զի զԱւետարանս զողացան և Շիրեկից վանացն և տարան ի Մոզս, և Պետրոս եպիսկոպոս իմաց[աւ] և զնաց, առեց զԱւետարանս, բայց Աւետիս մահապին ետուր զմխանքն՝ զինչ և իցէ, և զարծոյց ի տեղի իւր, և զոր տէր աստուած ողորմեսցի նմա, և որ զողորմին բոլոր սրտիւ ասէ՝ աստուած իւրն ողորմեսցի, ամէն:

813

Ճ Ա Շ Ո Յ

Երևան 6745

ա

8բ Զստացաւ հոգիաբուղիս աստուածաշունչ սուրբ տառիս զՄարտիրոս կրէցն, և զիւր զաւակն զտէր Սամուէլն, և զամենայն արեան մերձակալիք, և զփոխեցեալսն ի Քրիստոս յիշեսչիք...

բ

1ա ...Զեղկելիս յիշեա՛ զգրիչս:

814

Ժ Ո Ղ Ո Վ Ա Մ Ո Ւ

Երևան 1712

164ա Զաշխատող սորին զՍահակ կրօնաւոր, որ քրտնաջան երկաւք ի ջանս
և ի վաստակս աստուածաշունչ կտակարանաց խոկացեալ ի տուէ և ի
գիշերի և այսքան բարեաց պատճառ մեզ եղեալ՝ յորժամ ընթեռնուք ի-
շեցէք ի Քրիստոս:

Յ Ա Ն Կ Ե Ր

ԱՆՉՆՈՒՆՆԵՐԻ, ՏԵՂԱՆՈՒՆՆԵՐԻ, ԱՌԱՐԿԱՅԱԿԱՆ ԵՎ ԱՅՆ

ԱՆՉՆՄՆՈՒՆՆԵՐԻ ՅԱՆԿ

Սույն ցանկը կազմված է ճիշտ նույն սկզբունքով, ինչ ժե դարի հիշատակարանների ժողովածուի Ա և Բ մասերի ցանկերը: Անվանի անձանց մասին տրված ընդարձակ տեղեկությունները այստեղ ևս կատարում են ծանոթագրության դեր: Ցանկերի պատրաստման աշխատանքների մի մեծ բաժինը կատարել է Հատորիս խմբագիր Ա. Մաթևոսյանը:

Կիրառված են հետևյալ համատարադրությունները.

Ազգ.—ազգական	պր.—պարուն
Աւետ.—Աւետարան	սր.—սուրբ
եզր.—եզրայր	ստ.—ստացաւ
եպս.—եպիսկոպոս	սրկ.—սարկաւազ
կր.—կրօնաւոր	վրդ.—վարդապետ
մբն.—միաբան	քհչ.—քահանայ
մերձ.—մերձաւոր	քղ.—քաղաքում
յշվ.—յիշուած	օր.—օրինակեց

Պ.

Արամելիք

1. Հայր պր. Յոհաննէսի, որ 1440 թ. Երզնկայի Իշոխի վանքում ստ. Աւետ.—393
2. Ժն դ. ստ. Աւետ.—546

Արզաւ

1. Աղգ. դարբին Վարդանի, որ 1489 թ. Աղթամարում ստ. Յայմատուրք—134, 135
2. Եզր. Իգնատիոսի, որ ժն դ. ստ. Աւետ.—544

Արէլ

1. Քհչ, որդի Մկրտիչի, 1488 թ. Յղնայում ստ. Աւետ.—115

Արիստղոս

1. Եզրօրորդի Յովհաննէսի, որ 1500 թ. Վարազում ստ. Աւետ.—298

Արուսայիդ (Քուսայիդ)

1. Սուլթան Միշին-Ասիական Քամուրեան պետութեան, գահակալել է 1458—1463 թթ.—451

Արամիամ

1. Եզր. Սահփանոս զրչի, որ 1419 թ. օր. Մեկն. պատարադի—347
2. Հայր Յոհանէս Մոկացի (Ապարանցի) զրչի, որ 1420 թ. Եղվարդում—Անձնապատի վանքում օր. Գր. Տաթևացու Հարցմանց զիրքը—354

Արամիամ

3. Կր., 1423 թ. վկա Եղու մի Աւետ. վաճառման—361
4. Գպիր, որդի Յովաննէօի, որ 1430 թ. զնեց մի ժողովածու—369
5. Հայր Մարտիրոսի, որ 1433 թ. վաճառեց Աւետ.—373
6. Անկիրոյ սր Աստուածածնի վանքում 1439 թ. նորոգեց Աւետ.—389
7. Որդի Սարգսի, 1439 թ. Երուսաղէմում թուղթ կոկելով օգնում էր Սարգիս զրչին—391
8. Գրիչ, 1439 թ. օր. Ն. Շնորհալու Յիսուս որդին—391
9. Մրն Անկիրոյ սր Աստուածածին վանքի, 1441 թ.—398
10. Կր. 1441 թ. Անկիրոյ սր Աստուածածին վանքում կազմեց Աւետ.—399
11. Հայր Քորոս Էպս Երուսաղէմացու, որ 1447 թ. Նիկիտայ թղ. օր. Ճաշոց—408
12. Որդի Անկիրոյ աւագերէց Մերուն քհչի, 1450 թ.—418
13. Գրիչ, 1450 թ. Անկիրիայում օր. Քանձարան—418
14. Եզր. Դանիէլ վրդի, որ 1450 թ. ստ. էջմիածնում-Բիրականում օր. Ճաշոց—412

Արահամ

- 15. Վանահայր Լեւոնակոյման վանքի, 1456—69 թթ. Երուսաղէմում ստ. Վարդան Մարաթացու Աղերս ի սրբաանդիոն Երուսաղէմի—450
- 16. Վրդ, 1468 թ. Տրապիզոնում կազմեց Աւետ.—449
- 17. Ներկարար, պապ Պետրոս քհնդի, որ 1472 թ. Պոնտոսում ստ. Աւետ.—454
- 18. 1476 թ. ծաղկեց Ճաշոց—457
- 19. Եղբ. Գրիգորի, որ 1481 թ. ստ. Մանրուձունք—20
- 20. Գրիչ, որդի Տէրաւրի, 1482 թ. Բոյորաբերդի անապատում օր. և ծաղկեց Աւետ.—26, 28
- 21. Կր., Եղբ. սնն ցրչի, որ 1482 թ. Քֆնայ վանքում օր. Գանձարան—33
- 22. Վրդ, մբն Աւաղ վանքի, 1483—85 թթ.—51*, 75
- 23. Գրիչ, Բոյորաւարի վանքում 1484 թ. օր. Մանրուձունք—57
- 24. Եղբ. Մինաս ցրչի, որ 1484 թ. Կառոց կղզում օր. Մաշտոց—59
- 25. Մածկազրգած անուն 1485 թ. օր. Աւետարանում—77
- 26. Մբն Ազուկեաց վանքի, 1486 թ.—82
- 27. 1486 թ. վերստին զնեց իրենից զողացված Աւետարանը—92
- 28. Նկարող, 1487 թ. Արկղունքում ծաղկեց Շարակնոց—97
- 29. Քհչ, թոռ Արևի, որ 1488 թ. Յղնայում ստ. Աւետ.—115
- 30. Եղբ. Սահակի, որ 1488 թ. Կուրխում ստ. Աւետ.—117
- 31. «Քաջ վարդապետ», 1489 թ. Տփիսխում ծաղկեց ու կաղմեց Աւետ.—120
- 32. Այլ անձանց հետ 1488 թ. Ասեղում ստ. Աւետ.—120
- 33. Վրդ, 1488 թ. օր. Աւետ. մի մասը—122
- 34. Գրիչ, 1490 թ. Վերին Նորավանքում օր. Շարակնոց—147, 148
- 35. Արդի Դուպարի, որ 1490 թ. Արաշում ստ. Աւետ.—162
- 36. Մրձ. Մինասի, որ 1491 թ. ստ. Աւետ.—183
- 37. 1493 թ. ծաղկեց Աւետ.—198
- 38. Մբն Մանսիսոնի վանքի, 1495 թ.—223
- 39. Գրիչ, 1495 թ. Կ. Պօլսում օր. Աւետ.—223, 224
- 40. Քաջ բարունակեա, 1495 թ. Վերին Նորավանքում ստ. և ծաղկեց Աւետ. 214, 215*, 216*
- 41. Գրիչ, 1498 թ. Սեանայ կղզում օր. և ծաղկեց Աւետ.—262, 263

Արահամ

- 42. Հոնտոր, մբն Չորեվանքի, 1498 թ.—259
- 43. Եղբ. Սանփանոսի, որ 1498 թ. Բերկրիում ստ. Շարակնոց—264
- 44. Բարունակեա, լշվ. 1499 թ. Կածիքի սր Աստուածածնի վանքում—282
- 45. Եղբ. Գրիգորի, որ 1499 թ. Հիզանում ստ. Գանձարան—285
- 46. Հայր Վարդանի, որ 1499 թ. Ով զիզում ստ. Աւետ.—286
- 47. Նկարող, 1500 թ. ծաղկեց Շարակնոց—300
- 48. Հայր Խաչատուրի, որ 1500 թ. ստ. մի Աւետ.—301
- 49. Եղբ. Սահակ եպօսի, որ ժն դ. ստ. Տօնապատճառ—523
- 50. Արդի Ոսկէձամի, ժն դ. ստ. Յայմատուրք—525
- 51. Եղբ. Եսայու, որ ժն դ. ստ. Գր. Տաթևացու Հարցմանց դիրքը—538
- 52. Ժն դարում զրեց յիշատակարան մի Աւետարանի հետ. ստացման մասին—477
- 53. Լաշեկեց, վրդ. վարպետ Սահակ ծաղկողի, լշվ. ժն դ.—481
- 54. Վրդ, ժն դ. սն. Գր. Տաթևացու Քարոզչիրքը—484

Աղա

- 1. Արդի Քոլմանի, որ 1487 թ. Վարագում ստ. Աւետ.—102

Աղկ

- 1. Հարս Յովանիսի, որ 1497 թ. Խիզանում ստ. Գանձարան—238

Աղիչ

- 1. Եղբ. Յովանէս ցրչի, որ 1497 թ. Ամ գիղում օր. Աւետ.—247

Ազամար

- 1. Եղբորդուար Յովանէսի, որ 1491 թ. Գսեղում ստ. Աւետ.—165
- 2. Քոյր Յովանէսի, որ 1497 թ. Սանտհնում ստ. Շարակնոց—242

Ազատ

- 1. Նահատակ, ազգ. Խալիֆի, որ 1491 թ. Արձկնում ստ. Ըստրնախիւր—173
- 2. Արդի Հարպետի, որ ժն դ. ստ. մի Մաշտոց—477
- 3. Պապ Նեկեղոս ցրչի, որ ժն դ. օր. ժողովածու—528

Ազատ-Խարուն

- 1. Գուսար Դարիպ-Խաթունի, որ 1489 թ. ստ. Աւետ.—129, 130

Ազարիա (Ազարե, Ազարի)

- 1. Արդի Աստուածատուր քհնդի, որ 1419 թ. Ժողովածու նուրեց Գրիգոր վրդին—350
- 2. Գրիչ, որդի Արճեղում Նահատակված Կա-

Ազարիա

- րապետ քհնդի, 1481—1490 թթ. Վանում, Ազգալի և Բարթոլոմէոսի վանքերում օր. Ըստրնախիւր, Մաշտոց Գանձարան և 2 Աւետ.—12, 59, 61, 101, 137, 138, 149, 150
- 3. Արդի Քոլմայ քհնդի, որ 1481 թ. Հերմոնի վանքում ստ. Աւետ.—15
- 4. Ամուսին Խոնդի, որ 1485 թ. Չորավանքում ստ. Աւետ.—71, 72
- 5. Վանահայր Ազուկեաց վանքի, լշվ. 1486, 1493 թթ.—82, 194
- 6. Ուսուցիչ Ասպինակում աշխատող Բարսեղ ցրչի, լշվ. 1486—1498 թթ.—87, 131, 258
- 7. Եղբորդի Չաբարիալի, որ 1487 թ. ստ. Շարակնոց—105
- 8. Մբն Ալիբեկեցի, 1488 թ.—109
- 9. Եպս Գողթան դատարի, լշվ. 1488—1495 թթ.—115, 129, 215
- 10. Արդի Անանիայի, որ 1488 թ. զնեց Աւետ.—117
- 11. Եղբ. Անանիայի, լշվ. 1490 թ. Քանահատի վանքում—147
- 12. Գրիչ, որդի Ամիր-Ազիզի, 1490 թ. Արաշում և 1494 թ. Դիւղէմաշէնում օր. Աւետարաններ—162, 199
- 13. Արդի Յովանէսի, որ 1491 թ. ստ. Աւետ.—182
- 14. Մբն Փարպոյ Քարգմանչաց վանքի, 1491 թ.—168
- 15. Քհչ, որդի Ընայուզի, 1495 թ. Գարանաքում ստ. Աւետ.—212
- 16. Արդի Սահակ ազալի, 1495 թ. Եղեկիսում ստ. և վաճառեց Աւետ.—213
- 17. Եղբորդի Մաթէոսի, որ 1497 թ. Սոկուրիում օր. Մաշտոց—236
- 18. Գրիչ, 1498 թ. օր. Աւետ.—269
- 19. Գրիչ, որդի Մելիսէլի, 1498 թ. Մոզի վանքում օր. Աւետ.—268, 269
- 20. Մրձ. Յունանի, որ 1500 թ. Գեախիմոնում օր. Աւետ.—297
- 21. Արդի Գրիգոր Քարազոմէրցու, որ ժն դ. ստ. Տօնական—490
- 22. Վրդ, որդի Պօղոսի, լշվ. ժն դ.—482
- 23. Գրիչ, ժն դ. օր. Մաշտոց—477

Ազրէկ

- 1. Կառուցում 1484 թ. ստ. Մաշտոց—59

Ազիգ

- 1. Գուսար պր. Կարապետի, որ 1431 թ. Ազրեբմանում զնեց Ճաշոց—370
- 2. Կին Քոլմայ քհնդի, որ 1433 թ. ստ. Աւետ.—375
- 3. Քոյր Վարդան կր.-ի, որ 1481 թ. ստ. Աւետ.—12

Ազիգ

- 4. Մայր Մարտիրոս քհնդի, որ 1483 թ. Էրնկանում ստ. Մաշտոց—50
- 5. Մայր Մելիսէլի ցրչի, որ 1484 թ. Բազլչում օր. Յայմատուրք—66
- 6. Մայր Անտոն քհնդի, որ 1486 թ. Հիզանում ստ. Աւետ.—89
- 7. Քոյր Սահակի, որ 1488 թ. Կուրխում ստ. Աւետ.—118
- 8. Գուսար Դազարի, որ 1488 թ. Տփիսխում ստ. Աւետ.—120
- 9. Կին Խաչատուրի, որ 1490 թ. Բանաշէնում նպաստեց մի Աւետ. զնմանը—156
- 10. Մայր այն ցրչի, որ 1493 թ. Բազլչում օր. Ճաշոց—196
- 11. Նպաստեց մի Աւետ. Ընդրեբմանը՝ 1495 թ. Վերին Նորավանքում—216*
- 12. Կին Գորգ ցրչի, որ 1495 թ. Կապոսի վանքում օր. Աւետ.—221
- 13. Քոյր Հալիի, որ 1500 թ. Վարագում ստ. Աւետ.—298
- 14. Քոյր Յակոբ Կր.-ի, որ ժն դ. Եղեկիսի Խնձորուս վանքում ստ. Մաշտոց—498
- 15. Զատիկ Սարգսի, լշվ. ժն դ. մի յիշատակարանում—501

Ազիզրէկ

- 1. Արդի Մարգարի, որ 1488 թ. Ալիբեկեցում ստ. Յայմատուրք—110
- 2. Հնչյու Եղբ. Յովանի Աղիմաւարցու, որ 1497 թ. Արզնկանում օր. Շարակնոց—239
- 3. Եղբ. Մատթէոս ցրչի, որ 1491, 1497 թթ. Աղիմաւարում օր. Շարակնոց և Աւետ.—177, 244
- 4. Եղբորդի Զատարի, որ ժն դ. ստ. Ճաշոց—511

Ազիգ-Խարուն

- 1. Մայր Խաթունչանի, որ 1482 թ. Կառուցում ստ. Աւետ.—30
- 2. Գուսար Պաղի, որ 1492 թ. Աղիմաւարում ստ. Մաշտոց—187
- 3. Գուսար Հերապետի, որ 1499 թ. Շատախում փրկեց մի Աւետ.—277
- 4. Գալեակ Յովանէս ցրչի, որ 1500 թ. Վարագում օր. Աւետ.—298

Ազիգ-Մէլէլ (Աղիզ-Մելիք)

- 1. Քոյր Քաթուրի, որ 1444 թ. հետ զնեց Խախիկնում իրենց զերգաստանին պատկանած Աւետարանը—403
- 2. Մայր Միքայէլ ցրչի, որ 1450 թ. օր. Աւետ.—414
- 3. Մայր Ալեքսիանոս ցրչի, որ 1486 թ. Արալի վանքում օր. Աւետ.—84

Ազգ-Մէլէք

- 4. Մայր Խոնթ-Խաթունի, որ 1488 թ. Հաղարատում ստ. Աւետ.—114
- 5. Կողակից Միքանշահի, որ 1497 թ. Վարդի-հօր վանքում ստ. Աւետ.—241
- 6. Ոմն, ժե գ. ստ. Աւետ.—478
- 7. Մայր Մկրտիչ կր.-ի, որ ժՁ գ. Կորոզեց Աւետ.—483°

Ազի

- 1. Որդի Մամի, որ 1498 թ. Եղեգեաց վանքում ստ. Աւետ.—264

Արարէկ (Աթաբէկ, Աթապակ, Աթապլ)

- 1. Մրձ. Յակոբ վրդի, որ 1449 թ. օր. ժողովածու—418
- 2. Որդի Նահապետի, ժողովրդի էր ճաշոց Եփրեյ Ինտրճէլ Քեմճակ վանքին, բայց մեռավ 1482 թ.—33, 34
- 3. Հայր Ապահանի, որ 1496 թ. Սաղմոսավանքում ստ. Աւետ.—226

Արամէլիք

- 1. Մրձ. Սահիրի, որ 1486 թ. Արքայի վանքին արծաթ Եփրեյց մի Աւետ. կազմելու համար—84
- 2. Քոյր Մամէլուս գրչի, որ 1497 թ. Սոկոթիում գրչում օր. Մաշտոց—236
- 3. Կին Մարկոսի, որ ժՁ գ. ստ. Աւետ.—202°

Արանա (Աթանես)

- 1. Հայր Յովանէս կր.-ի, որ 1432 թ. որ Կիրակոսի վանքում օր. Մաշտոց—372
- 2. Եղբորդի Դաւթ-Խաթունի, որ 1481 թ. ստ. Աւետ.—14
- 3. Մքն Բոյրբերդի վանքի, 1482 թ.—27
- 4. Մաղկոզ, 1485 թ. Մաղարգավանքում ծագկեց Սաղմոսարան—73
- 5. Գրիչ, 1486 թ. Աւետի վանքում օր. Աւետ.—90
- 6. Մքն Այրիվանքի, 1488 թ.—109
- 7. Հեզցի Եղր. Ալեքսանասի, որ 1496 թ. Մաքնիւում օր. Աւետ.—228
- 8. Աղգ. Մամէլուսի, որ 1496 թ. Եղեգեաց վանքում ստ. Աւետ.—229
- 9. Հայր Ամիր-Սարգսի, որ ժԵ գ. ստ. Աւետ.—479
- 10. Որդի վերահիշյալ Ամիր-Սարգսի—479

Արանդատ (Արադագ, Արանատ)

- 1. Իր մերձաւորների հետ միասին 1480 թ. վաճառեց մի Աւետ.—462
- 2. Մրձ. Ղարիպ-Խաթունի, որ 1489 թ. Բուստում ստ. Աւետ.—129
- 3. Հօր և Եղբայրների հետ միասին 1491 թ. Արջաւերնկում ստ. Յայտաւորք—169

Արամ

- 1. Մայր Քումայ քչի, որ 1433 թ. ստ. Աւետ.—375
- 2. Հարս Առաքիլի, որ 1455 թ. Ակիւում ստ. Աւետ.—423, 424
- 3. Քոյր Մեսրոբ քչի, որ 1481 թ. Հայրիվանքում ստ. Աւետ.—15

Արամ-Խարուն (գրված՝ Յաւամ-Խաթուն)

- 1. Մայր Յովսէփ գրչի, որ 1441 թ. Գերձկի վանքում օր. ճաշոց—396

Արամյան (ար.)

- 1. Քեոսրդի Յոհաննէս կր.-ի որ 1458 թ. Ասփրատանում ստ. Աւետ.—432

Արամյայ (իգ.)

- 1. Կին Մարտիրոսի, որ 1498 թ. մի ձեռագրի կազմի համար կաշի նուիրեց—266

Արամյան

- 1. Մայր Մանուէլ գրչի, որ 1488 թ. Կոջիւում օր. Աւետ.—117

Արես

- 1. Որդի Գրիգոր Երեցի, որ 1489 թ. Սպերի Կարեկան գիւղում ստ. Աւետ.—471

Արեսանդր

- 1. Վրաց թագաւոր (1412—1443), լճի 1437 թ.—384

Արեսիանոս (Ալեքսանոս)

- 1. Հգր Եղր. Սարգսի, որ 1402 թ. կազմեց Աւետ.—309
- 2. Եղր. Կարապետ Կընդազրակցու, լճի 1422 թ.—358
- 3. Կր., որդի Մկրտիչի, 1451 թ. Հերմոնի վանքում օր. Գր. Տաթևացու Մկն. Սաղմոսոց—419
- 4. Որդի Նուրպէկի, 1468 թ. օգնեց մի Աւետ. կազմելու գործին—449
- 5. Եպս Ամարասի, որդի Ճանաղիկի, 1476 թ.—459, 460
- 6. Կանկալ Բոյրբերդի վանքի, 1482 թ.—27
- 7. Վրաստանցի, որդի Գրիգոր քչի, 1483 թ. Արճէլում ստ. Աւետ.—39
- 8. Գրիչ, 1483 թ. Յօզացբարի վանքում օր. Տօնացոյց—40, 41
- 9. Եպս, որդի Յովսէփի, 1486 թ. Արքայի վանքում օր. Աւետ.—84
- 10. Մաղկոզ, 1488 թ. Այրիվանքում օր. Յայտաւորք—110
- 11. Գրիչ, 1490 թ. Խորոտիայ վանքում օր. Աւետ.—161
- 12. Եղբորդի Աւետիքի, որ 1490 թ. ստ. Աւետ.—145, 146
- 13. Որդի Ովանէսի, որ 1491 թ. ստ. Աւետ.—182

Արեսիանոս

- 14. Որդի Ամիր-Եղիշի, որ 1491 թ. Փառակուհիւում ստ. Աւետ.—171
- 15. Գրիչ, որդի Էտկարի, 1496—1499 թթ. Մաքնացոց վանքում օր. 3 Աւետ.—228, 261, 283
- 16. Եղր. Մամէլուսի, որ 1497 թ. Սոկոթիւում գրչում օր. Մաշտոց—236
- 17. Եղր. Մամի, որ 1498 թ. Եղեգիսում ստ. Աւետ.—264
- 18. Մերձ. Չանիբէկի, որ 1499 թ. Կածիրում ստ. Աւետ.—282
- 19. Բասնեցի, կր., որդի Մարտիրոսի, ժե գ. Կարմիր վանքում օր. Աւետ.—478
- 20. Մքն որ Կիրակոս վանքի, ժե գ.—514

Արես (ար.)

- 1. Որդի Քարամազի, որ 1497 թ. Բերդիւում ստ. Աւետ.—240

Արես (իգ.)

- 1. Կին Կիրակոսի, որ 1497 թ. Ամ գիւղում ստ. Աւետ.—247
- 2. Հարս վերահիշյալ Կիրակոսի—247

Արեսեան

- 1. Եղբորդի Մեքիսէթի, որ 1485 թ. Մաղարգավանքում գնեց Սաղմոսարան—73

Արիւկ (Արիւկ, Յայրէկ)

- 1. Աղ-Կոյունլու, որդի Օթմանի, հայր Ուզուն-Հասանի, լճի Արեւմտյան Հայաստանում «Բաղաւոր», «Յախարհակալ» տիտղոսներով 1435—1436 թթ.—10, 381, 382

Արիւրեան (Արիւրեան)

- 1. Ոմն, 1409 թ. Կոստանեց մի Աւետ. օրինակութեամբ—319
- 2. Հարս Մամի, որ 1498 թ. Եղեգեաց վանքում ստ. Աւետ.—264

Արիւրէկ

- 1. Հայր Քանկաղիկի, որ 1492 թ. Յաղացբարում ստ. Աւետ.—186

Արուանգ (Արանգ, Արաւան)

- 1. Աղ-Կոյունլու հարստութեան վերջին փաղիշահ, որդի Նազուր-բէկի, գահակալել է 1498—1501 թթ.—256, 257, 259, 260, 264, 276, 282, 301

Արիւրեան (Արիւրեան, Արիւրեան)

- 1. Եղբորդի Քումայ կր.-ի, որ 1482 թ. ստ. Շարակնոց—34
- 2. Եղբորդի Խորշահի, որ 1484 թ. վանում ստ. Աւետ.—61
- 3. Մերձ. Տիրանանցի, որ 1486 թ. Ազուրեաց վանքում ստ. Գանձարան—83
- 4. Եղր. Խոջա Ազուրի, որ ժԵ գ. ստ. Յայտաւորք—488

Արիւրեան

- 5. Ոմն, 1551 թ. մի արտ նուիրեց Կոնկեց վանքին—136°

Անարան

- 1. Նշանաւոր բժիշկ, ապրած պետք է լինէր Կիլիկիայում Մխ. Հերացոց յետոյ, հաւանաբար ժԳ դարում—24
- 2. Քոս Արիւրի, որ 1488 թ. Յղնայում ստ. Աւետ.—115

Անիկեան (իմա՝ Անիկեան)

- 1. Գուտար Սաղադի, որ 1484 թ. Աղթամարում ստ. Աւետ.—63

Անիլ-Փաշայ

- 1. Կին Եղրշահի, որ 1484 թ. վանում ստ. Աւետ.—60

Անմատ (Անմազ)

- 1. Աղ-Կոյունլու փաղիշահ (անունը տառադարձուած էակ Այւստ-խան ձեռք) որդի Ուզուրու-Մոհամմէդի, գահակալեց 1497 թ. ընդամենը 8 ամիս. սպանվեց 1498-ի ձմեռանը Այրա-Սուլթանի կողմից—189, 241, 261, 270
- 2. Աղ-Կոյունլու (Բերես ուղղելի՝ Մահմազ), լճի 1500 թթ.—298

Անրիկ

- 1. Աղգ. Արիւրի, որ 1488 թ. Յղնայում ստ. Աւետ.—115

Ականց

- 1. Քոյր Ստեփանոս գրչի, որ 1450 թ. Պուրսայում օր. ճաշոց—417

Ակեւ

- 1. Եղբորդի Ճովանի, որ 1467 թ. Սերաստիայի Ակեւեցիներէց մեկին նուիրեց ճաշոց—447

Ազա

- 1. Մի «բարեկան» (ափսէ) կորկոտ բերեց Խաչատուր գրչին, 1499 թ.—290

Ազարաթ (Ազարապ)

- 1. Քոս Մելիք-Աւանի, որ 1500 թ. Խորոտիկ վանքում ստ. ճաշոց—295
- 2. Եղբորդի Խարիբի, որ 1500 թ. ստ. Աւետ.—293

Ազարէկ (Ազարէկ)

- 1. Եղր. Կոստանդինի, լճի 1490 թ. Բանահատի վանքում—147
- 2. Որդի Մելիք-Աւանի, որ 1500 թ. Խորոտիկ վանքում ստ. ճաշոց—294
- 3. Գուտար Մամլաքաթի, որ ժԵ գ. ստ. Կանոնգիրք—545
- 4. Քոս Ամիր-Սարգսի, որ ժԵ գ. ստ. Աւետ.—479

Ազամիր

- 1. Որդի Փիրզատի, որ 1490 թ. Քանահատի վանքում ստ. Աւետ.—146

Ազան

- 1. Որդի Վարդանի, որ 1426 թ. գերութիւնից ազատեց և նորոգել տվեց մի Աւետ.—366

Ազաշան (Աղաշան, Աղաճան, Աղաշան)

- 1. Գալիք Բողոքերդոյ վանքում, 1482 թ.—27
- 2. Եղբորդի Քումայ Կր.-ի, որ 1482 թ. ստ. Շարակնոց—34
- 3. Որդի Բէրամի, որ 1483 թ. Արծկելում ստ. Աւետ.—38
- 4. Մերձ. Տիրանանցի, որ 1486 թ. Ազուլեաց վանքում ստ. Գանձարան—83
- 5. Հնգյլ եղբ. Եղիայի, որ 1488 թ. Խոզանա-վարում օր. Աւետ.—116
- 6. Հնգյլ աղգ. Մաղթումի, որ 1488 թ. Վարա-գում ստ. Ճաշոց—111
- 7. Հնգյլ եղբ. Խալիֆի, որ 1491 թ. Արծկելում ստ. Ճառնտիր—173
- 8. Որդի Մուրատի, որ 1498 թ. Աղթամարում ստ. Մաշոց—267
- 9. Եղբորդի Խորտակի Եպս Դուկասի. 1500 թ.—295
- 10. Եղբ. Խարիբի, որ 1500 թ. ստ. Աւետ.—293

Ազրեաց

- 1. Հարս Կիրակոսի, որ 1483 թ. ստ. Յայս-մատուրք—54
- 2. Հօրեղբայր Սարգսի, որ ժն Գ. Գամաղիլի վանքում ստ. Աւետ.—507

Ազրուղա

- 1. Հօրեղբայր Ազարիայի, որ 1495 թ. Եղե-զիում ստ. Աւետ.—213
- 2. Պր., ժն Գ. ստ. Յայսմատուրք—492

Ազմուր

- 1. Եղբ. Բէրամի, որ 1483 թ. Արծկելում ստ. Աւետ.—38

Ազմուշա

- 1. Հօրեղբայր Յովհաննէսի, որ 1500 թ. Վա-րազում օր. Աւետ.—298

Ազուր

- 1. Եղբորկին Կարապետի, որ 1436 թ. Սորոյ վանքում ստ. Աւետ.—382
- 2. Մայր Առաքելի, որ 1455 թ. Ակիլում ստ. Աւետ.—423
- 3. Մերձ. Խոջա Յակոբի, որ 1482 թ. Խոջաշոյ վանքում ստ. Յայսմատուրք—31
- 4. Կին Եղբրաշի, որ 1484 թ. Վանում ստ. Աւետ.—60
- 5. Մերձ. Մելիքաթի, որ 1485 թ. Մաղարդա-վանքում ստ. Սաղմոսարան—73
- 6. Հարս Բերթակի վանքի տնտես Մելիքի. 1489 թ.—141

Ազուր

- 7. Քոյր Խամոշի, որ 1499 թ. Աղթամարում ստ. Մաշոց—284

- 8. Մայր Սահակի, որ ժն Գ. ստ. Ճառնտիր—515

Ազուր-Խարուն

- 1. Մայր Սիրադեղի, որ 1491 թ. Մոզնիում ստ. Ճաշոց—168

Ազուր-Տիկիլե

- 1. Մայր Աննայի, որ 1409 թ. ստ. Ճառն-տիր—319, 320

Ազուլ

- 1. Որդի Ուսուֆի, որ ժն Գ. ստ. Յայսմա-տուրք—488

Ազուլշան (Յաղուփշայ)

- 1. Աղգ. Ներբաղթի, որ 1459 թ. ստ. Մաշ-ոց—Գանձարան—433
- 2. Մրձ. Դարիպշայի, որ 1486 թ. Արծկելում ստ. Աւետ.—86
- 3. Հնգյլ եղբորդի Զանգիշայի, որ 1487 թ. Սղապի վանքում ստ. Մաշոց—101
- 4. Հայր Դարիպ-Խաթունի, որ 1489 թ. Բուս-տի վանքում ստ. Աւետ.—129
- 5. Հօրեղբայր Ազարիայի, որ 1495 թ. Գարա-նարս գիւղում ստ. Աւետ.—212
- 6. Եղբ. Ազարիա վրդի, ժն Գ.—482

Անապետ

- 1. Եղբորդուտար Յովհաննէսի, որ 1497 թ. Սա-նահում ստ. Շարակնոց—242

Ամբար (Ամպար)

- 1. Գուտար Քաղաթի, որ 1411 թ. Ոստանում ազատեց մի Աւետ.—326
- 2. Գուտար Ազարիայի, որ 1495 թ. Գարանարս գիւղում ստ. Աւետ.—212
- 3. Կին Իշխանի, որ ժն Գ. սկզբներին զնեց Աստուածաշունչ—319

Ամբար-Խարուն

- 1. Մայր Զանգիշայի, որ 1487 թ. Սղապի վանքում ստ. Մաշոց—101
- 2. Աղգ. Սիրադեղի, որ 1491 թ. Մոզնիում ստ. Ճաշոց—168

Ամկն

- 1. Հայր Ասար միայնակեցի, որ 1402 թ. ստ. Ճառնտիր—306

Ամկնապ

- 1. Որդի Հերպետի, 1494 թ. Աղթամարում ստ. Աւետ.—202

Ամկնտիկիլե

- 1. Աղգ. Մկրտիչ Եպսի, որ 1479 թ. Առեստ գիւղում ստ. Շարակնոց—461

Ամիճատ

- 1. Որդի Բերթակ վանքի տնտես Մելիքի. 1489 թ.—141

Ամիճաղի (Ամիճատի)

- 1. Աղգ. Մկրտիչ Եպսի, որ 1479 թ. Առեստ գիւղում ստ. Շարակնոց—461
- 2. Որդի Աստուածատուր Երեցի, 1483 թ. Ուխ-տիքում ստ. Յայսմատուրք—37
- 3. Մերձ. Տիրանանցի, որ 1486 թ. Ազուլեաց վանքում ստ. Գանձարան—83
- 4. Նաղարանի, 1487 թ. Աւագ վանքում ստ. Աւետ., որ նուիրեց Հանգերձիք գիւղի Եկե-ղեցուն—104
- 5. Խոջա, 1490 թ. Եղբորդուտար ստ. Աւետ.—159

Ամիճիշապ

- 1. Աղգ. Ուսիմարուի, որ 1465 թ. Նորագալիք գիւղում ստ. Աւետ.—443

Ամիճիւյ

- 1. Մայր Յունան գրչի, որ 1414 թ. Մեծոփայ վանքում օր. Գր. Տաթևացու Քարաղիբըր—337

Ամիր

- 1. Հայր Քումայ Բճյի, որ 1433 թ. ստ. Աւետ.—375
- 2. Երախտուր Կարապետ Բճյի, որ 1450 թ. Էջմիածնում-Բիրապանում ստ. Ճաշոց—413
- 3. Քոռ Բէրամի, որ 1483 թ. Արծկելում ստ. Աւետ.—39
- 4. Որդի Մանուկի, որ 1484 թ. Գր. Նիսացու վանքում ստ. Ճաշոց—67
- 5. Հօրեղբայր Խորշայի, որ 1486 թ. Գր. Նիսացու վանքում ստ. Աւետ.—91
- 6. Ոմն, լլվ. Քանահատի վանքում 1490թ.—147
- 7. Հնգյլ որդի Գրիգորի, որ 1492 թ. Գիւնիկում ստ. Մաշոց—188
- 8. Որդի Յակոբի, որ 1494 թ. Հաղբատում ստ. Մաշոց—201
- 9. Որդի Յովհաննէսի, որ 1495 թ. Կ. Պօլսում ստ. Աւետ.—224
- 10. Որդի Սահակի, լլվ. 1495 թ. Մանտիստ-նում—222
- 11. Եղբ. Մաթէոսի, որ 1497 թ. Սոկոմիլու գիւ-ղում օր. Մաշոց—236
- 12. Կովտեցի, վարպետ, 1499 թ. ստ. Մաշ-ոց—473
- 13. Պապ Ամիր-Սարգսի, որ ժն Գ. Սիւնիքում ստ. Աւետ.—480
- 14. Պր., եղբ. Փաշաբէկ կնոջ, որ ժն Գ. ստ. Ճառնտիր—491

Ամիր-Ազիգ

- 1. Աղգ. Յիւրաւի, որ 1434 թ. Գամաղիլի վանքում ստ. Աւետ.—377

Ամիր-Ազիգ

- 2. Եղբ. Զարաթիայի, որ 1488 թ. Ալիբվան-քում ստ. Յայսմատուրք—110
- 3. Հայր Ազարիա գրչի, լլվ. 1490, 1494 թթ.—162, 199

Ամիրանշա[ճ]

- 1. Մրձ. Խոնդի, որ 1485 թ. Չորսվանքում ստ. Աւետ.—72

Ամիր-Ապան

- 1. Հայր պր. Խաչերանի, որ 1462 թ. Երուսա-ղէմում ստ. Աւետ.—438

Ամիրբար

- 1. Աղա, 1499 թ. Խաչատուր գրչի համար-ատաս ուսուցիչ («ծանր սեղան») բերեց—290

Ամիրբէկ (Ամիրպէկ)

- 1. Հայր Յովհաննէս վրդի, որ 1419 թ. որ. Գր. Տաթևացու Հարցմանց գիրքը—349
- 2. Հայր Եղիսարեթի, որ 1439 թ. Երուսաղէ-մում վճարեց մի Ավետ. կազմելու վարձը—390
- 3. Եղբորդի Ճովանի, որ 1468 թ. Սերա-տիայի Եկեղեցիներից մեկին նուիրեց Ճա-շոց—447
- 4. Ոմն. լլվ. 1500 թ. Խորտակի վանքում—295
- 5. Սակերիչ, հայր Յովհաննէսի, որ ժն Գ. օր. Ժողովածու—521

Ամիր-Գրիգոր

- 1. Սակեգործ, հայր Մաղարիա Բարեբրգացու. որ 1494 և 1497 թթ. Կապուսի վանքում օր. Ժողովածուներ—205

Ամիրգուլ

- 1. Որդի Ճովի, որ 1480 թ. իր եղբայրների հետ միասին զնեց մի Աւետ.—462
- 2. Եղբ. Գալաթ-Խաթունի, որ 1481 թ. ստ. Աւետ.—14

Ամիրզատ

- 1. Մերձ. Կրանոսի, որ 1491 թ. Գուգարքում ստ. Աւետ.—166

Ամիրզովյար

- 1. Ամատիացի, որդի Եղիայի, նշանաւոր բժիշկ, մհ. 1496 թ., լլվ. 1481—96 թթ.—22, 23, 25, 160, 188, 189, 234, 464
- 2. Հայր Մեսրոպ Երզնկացու, որ 1499 թ. Կա-պուսի վանքում օր. Աւետ.—287

Ամիր-Եղիլե

- 1. Աղգ. տէր Մանուկի, որ 1460 թ. Վանասա-նայ սր Աստուածածնի համար ստ. Աւետ.—435
- 2. Որդի Մուրատի, 1491 թ. Փառակունիում ստ. Աւետ.—171
- 3. Աղալ, Գաւառան վանքում ծաղկել տվեց մի Աւետ.—228, 229

Ամիր-Եւառ

- 1. Եղբ. Ամիր-Սարգսի, որ ժն դ. Սիմոնով ստ. Աւետ.—480

Ամիրզան

- 1. Որդի Քարիմշահի, որ 1484 թ. վանում ստ. Աւետ.—60
- 2. Որդի Ազարիա գրչի, որ 1487 թ. Ազգայի վանքում օր. Մաշտոց—101
- 3. Եղբ. Անանիայի, որ 1488 թ. գնեց մի Աւետ.—117

Ամիրզադա

- 1. Որդի խոջա Սաղադի, որ 1487 թ. ստ. Գանձարան—138

Ամիր-Էղիլ

- 1. Սանահէր Զարար գրչի, որ 1482 թ. Գրվ-նիկում օր. Մաշտոց—188

Ամիր-Քազալ

- 1. Հայր Քարասան-Խաթունի, որ ժն դ. Աղ-թամարի վանքին նուիրեց մի Աւետ.—491

Ամիրխան

- 1. Որդի Աստուածատուրի, լշվ. ժն դ.—526

Ամիրխաս

- 1. Որդի Գոնիայի, լշվ. 1481 թ. Հերմոնի վանքում—15

Ամիրխե

- 1. Հնգել որդի Գրիգորի, որ 1492 թ. Գվնի-կում ստ. Մաշտոց—188

Ամիր-Խաշայ

- 1. Որդի խոջայ Սաղադի, որ 1489 թ. ստ. Գանձարան—138

Ամիր-Հանար

- 1. Վկայ եղաւ Կոտասիս գիւղի եկեղեցուն մի ճաշոց նուիրարեւելուն, 1437 թ.—386

Ամիր-Հերում

- 1. Վկայ եղաւ վերահիշեալ ձեռագրի նուիրա-րեւութեանը—386

Ամիր-Հեհուպ

- 1. Եղբ. պր. Աղբուղայի, որ ժն դ. ստ. Յայտատուրք—492

Ամիր-Մելիք

- 1. Եղբ. Քովմայ Մեծօփեցու, լշվ. 1446-ից առաջ—405
- 2. Հնգել որդի Քանսուխի, որ 1488 թ. ստ. Աւետ.—125
- 3. Պապ Մաղաքիա Բարեբրացու, որ 1494 թ. Կապուսի վանքում օր. Մեկնութեանց ժողո-վածու—205

Ամիր-Մուլի

- 1. Որդի Բերամի, որ 1483 թ. Արծկում ստ. Աւետ.—38
- 2. Պապ Կարապետի, որ 1488 թ. Ասպինա-կում ստ. Շարակնոց—118

Ամիր-Մուլի

- 3. Փեսայ Գալուստի, որ 1496 թ. Քանաքի-սում ստ. Աւետ.—227

- 4. «Ուսմայ», մրձ. Մարտիրոսի, որ կաշի բե-րեց մի ձեռագրի կազմի համար, 1498 թ.—266

Ամիր-Մուսե

- 1. Վկայ եղաւ Կոտասիս գիւղի եկեղեցուն մի ճաշոց նուիրարեւելուն, 1437 թ.—386

Ամիրշայ

- 1. Անէր Յովանէսի, որ 1488 թ. արծաթապա-տեց մի Աւետ.—126, 127

Ամիր-Շախ

- 1. Որդի Ներսէսի, որ 1496 թ. Կապուսի վան-քում ստ. Մաշտոց—234

Ամիր-Պշխե

- 1. Ազգ. Պարոնի, որ 1461 թ. Պալախորի վան-քում ստ. Աւետ.—437

Ամիրշան (Ամիրճան)

- 1. Որդի Սարգսի, որ 1483 թ. ստ. Աւետ.—66
- 2. Մրձ. Տիրանանցի, որ 1486 թ. Ազուկեաց վանքում ստ. Գանձարան—83
- 3. Պր. Եղբորորդի Լոռայ «գիւան» Գալի, լշվ. 1494 թ.—201

Ամիր-Ջիհան

- 1. Եղբ. Մաղաքիա Բարեբրացի գրչի, որ ա-խատում էր Կապուսի վանքում, լշվ. 1494, 1497 թթ.—205, 249

Ամիր-Սարգիս

- 1. Որդի Կամիս գիւղի աշխ Յովանէսի, որ 1458 թ. ստ. Ճաշոց—430
- 2. Անէր տանուաէր Մկրտչի, որ 1466 թ. Ելա-թում ստ. Աւետ.—445
- 3. Եղբորորդի ճովանի, որ 1467 թ. Սերաս-տիոյ եկեղեցիներէից մեկին նուիրեց ճա-շոց—447
- 4. Որդի Յովանէսի, որ 1469 թ. Արճէլում ստ. Աւետ.—451
- 5. Ազգ. Խարշահի, որ 1486 թ. Գր. նիւսացու վանքում ստ. Աւետ.—91
- 6. Որդի Զարգարի, որ 1495 թ. Ամրղոյի վան-քում ստ. Աւետ.—219
- 7. Հայր Պոտասիսի Հոգեւոր որդու Քուրումպի, որ 1498 թ. Ասպինակում ստ. Աւետ.—234
- 8. Եղբ. Զանիբէկի, որ 1499 թ. Կածիք գի-ւում ստ. Աւետ.—282
- 9. Ոսկերիչ, ժն դ. խաշով զարգարեց մի Աւետ.—510
- 10. Որդի Միւրատի, ժն դ. Սիմիթում ստ. Աւետ.—480
- 11. Որդի Աթանէսի, ժն դ. ստ. Աւետ.—479

Ամիր-Սուրան

- 1. Եղբորորդի Խոնդարի, որ 1490 թ. Խո-րտակայ վանքում ստ. Աւետ.—161

Ամիր-Մեհնդար

- 1. Հորեղբայր Մաղաքիա Բարեբրացի գրչի, լշվ. 1494, 1497 թթ.—205, 249

Ամիր-Տառա

- 1. Հայր խոջայ Զրախի և Փիրումի, որ 1491 թ. Բարեբրում ստ. Յայտատուրք—179

Ամուլան

- 1. Եղբորորդի Մելիքէսէի, որ 1485 թ. Մաղար-գավանքում գնեց մի Սաղմոսարան—73

Ամասլան

- 1. Տանուաէր, 1433 թ. վկայ եղաւ մի Աւետա-րանի վանածան—374

Ամրիար (Ամրիար)

- 1. Քոս Քարամաղի, որ 1497 թ. Բերդիկում ստ. Աւետ.—241
- 2. Հորեղբայր Կարապետի, որ 1450 թ. ստ. Էջմիածնում—Բիրաբեանում օր. ճաշոց—412
- 3. Հորեղբորորդի վերահիշեալ Կարապետի—413

Այգուն

- 1. Մրձ. Զանիբէկի, որ 1499 թ. Կածիք գի-ւում ստ. Աւետ.—282

Այլիկ (Այտին)

- 1. Եղբ. Սարգսի, որ 1483 թ. ստ. Աւետ.—53
- 2. Եղբ. Սիրադեղի, որ 1491 թ. Մոզնիում ստ. Ճաշոց—168

Այլադար

- 1. «Ուսմայ», ժն դ. ստ. Մաշտոց—499

Այնան

- 1. Ազգ. Մելիք-Աւանի (Միւրիար Գոշի ազ-գից), որ 1500 թ. Խորտակի վանքում ստ. Ճաշոց—295

Այվլիք

- 1. Մայր Մուրատի, որ 1487 թ. ստ. Յայտա-տուրք—106
- 2. Կին Աւետիքի, որ 1490 թ. ստ. Աւետ.—145

Այնալ

- 1. Մրձ. Տիրանանցի, որ 1486 թ. Ազուկեաց վանքում ստ. Գանձարան—83

Այուառ

- 1. Գրամ տալով ժամանակեց մի Յայտատուր-քի գնմանը, ժն դ.—488

Այուղմիշ

- 1. Ազգ. Բերամի, որ ժն դ. ստ. Ճաշոց—488

Անանի

- 1. Որդի Յակոբի, որ 1494 թ. Հաղբատում ստ. Մաշտոց—201

Անանիա

- 1. Փեսայ Պարոնի, որ 1461 թ. Պալախորի վանքում ստ. Աւետ.—437

Անանիա

- 2. Քաջ գրագիր և կազմող, 1486 թ. Ազուկեաց վանքում օր. Աւետ.—82, 480
- 3. Գլխի, եղբորորդի Զաքարիայի, որ 1487 թ. ստ. Շարակնոց—105
- 4. Որդի Վարդանէսի, 1488 թ. գնեց մի Աւետ.—117
- 5. Սրա Հսկողութեամբ 1490 թ. Վերի Նորա վանքում օր. Շարակնոց—147, 148
- 6. ՔՆ, լշվ. 1490 թ. Քանախտի վանքում—147
- 7. Նրկ., որդի Կոստանդինի, լշվ. 1490 թ. Քա-նախտի վանքում—147
- 8. Որդի Մովսէսի, որ 1491 թ. Արծկում կո-կեց և նշակեց մի Ճաշոցի թուղթ—171
- 9. Կր., վարպետ Ղուկաս Եղսի, լշվ. 1500 թ. Խորտակայ վանքում—295
- 10. Եղբ. Ազարիա վրդի, լշվ. ժն դ.—482
- 11. Որդի Գրիգոր Քարագոմեբցու, որ ժն դ. ստ. Տենական—490

Անանց

- 1. «Ջոջ մամ» Ատեփանոսի, որ 1497 թ. Աղ-թամարում ստ. Աւետ.—245

Անդրէաս (Անդրիաս)

- 1. Ոմն, վախճանուեց 1409 թ. Սահմի ամսի 1-ին—324
- 2. Կր., եղբ. Յակոբ Ասպինակցի գրչի, լշվ. 1414, 1420 թթ.—336, 354
- 3. Հայր Կարապետի, որ 1436 թ. Սորոյ վան-քում ստ. Աւետ.—382
- 4. Երկ, որդի Քուրսանի, որ 1448 թ. ստ. Աւետ.—411
- 5. Եղբ. Ստեփանոս գրչի, որ 1450 թ. Պուր-սայում օր. Ճաշոց—417
- 6. Եղբ. Կեամբիոյ, լշվ. 1481—1486 թթ.—19, 69, 91
- 7. Երկ, որդի Ալեքսանդրոս Վրաստանցու, որ 1483 թ. Արճէլում ստ. Աւետ.—39
- 8. Գրիչ, 1484 թ. Ամասիայում օր. Գանձա-րան—69
- 9. ՔՆ, եղբ. Գրիգորի, որ 1485 թ. Սերաս-տիայում ստ. Աւետ.—76
- 10. Մրձ. Քովմայի, որ 1487 թ. Վարագում ստ. Աւետ.—102
- 11. Գրիչ, 1492 թ. Ամասիայում, Ամիրղոյլաթ բժշկի պատուով օր. խմաստասիրական մի ժողովածու—188
- 12. Որդի Շահամիրի, 1494 թ. Գէմդէմաշէնում ստ. Աւետ.—199, 200
- 13. ՔՆ, եղբ. Գրիգորի, որ 1494 թ. Եղսիա-յում օր. Աւետ.—209
- 14. ՔՆ, 1495 թ. Մանթիսում իր Աւետարա-նը տրամադրեց օրինակելու—223

Աղբյուր

- 15. Որդի Քարամաղի, որ 1497 թ. Բերդիկում ստ. Աւետ.—240
- 16. Հայր Մկրտիչի, որ ժն գ. օր. ժողովածու.—513
- 17. Որդի Գարբիէլ եպօսի, որ ժն գ. ստ. մի ժողովածու.—485
- 18. Ոմն, լշվ. ժն գ.—530

Անդրոնիկ

- 1. Որդի Շահնշահի, որ ժն գ. ստ. Աւետ.—530

Անէշէլ

- 1. Դուստր Շահնշահի, որ ժն գ. ստ. Աւետ.—530

Անի

- 1. Տատ Կարապետի, որ 1488 թ. Ասպիտակում ստ. Շարակնոց—118

Անիբէլ

- 1. Եղբ. Զանիբէլի, որ 1499 թ. Կածիբում ստ. Աւետ.—282

Անիլիշա[ն]

- 1. Փեսայ Մելքէսէթի, որ 1485 թ. Մաղարդա-վանքում գնեց Սաղմոսարան—73

Անձր

- 1. Որդի Սարգսի, որ ժն գ. Գամաղիէլի վանքում ստ. Աւետ.—506

Աննա (Անա)

- 1. Դուստր Քօղանի, որ 1409 թ. ստ. Ճառնետիր—319, 320
- 2. Մայր Մարգարէ գրչի, որ 1432 թ. Աւաղ վանքում օր. Աւետ.—372
- 3. Կին Ստեփանոս գրչի, որ 1437 թ. Խարբերդում օր. Աւետ.—383
- 4. Մայր Աբրահամի, որ 1439 թ. Երուսաղէմում թուղթ էր կոկում—391*
- 5. Մայր Ստեփանոս երէց Սանցու. լշվ. 1447, 1450 թթ. Պուրսայ բաղարում—410, 417
- 6. Դուստր Մելիքշահի, որ 1454 թ. ստ. Աւետ.—423
- 7. Եղբորկին մի գրչի, որ 1487 թ. Արեխ գիւղում օր. Աւետ.—97
- 8. Ալրի կին, որա հորդորանքով 1490 թ. Երզնկայում օր. Աւետ.—149
- 9. Քույր Մարտիրոսի, որ ժն գ. ստ. Շարակնոց—509
- 10. Քույր Քումայ քչի, որ ժն գ. ստ. Աւետ.—496
- 11. Մայր Կարապետ քչի, որ ժն գ. ստ. Ճառնետիր—491
- 12. Հնգյւլ քույր Քաթէնա քչի, որ ժն գ. ստ. Աւետ.—494

Աննա-Խարուն

- 1. Քույր Խաչատուր գրչի, որ 1485 թ. Սանահում օր. Աւետ.—71

Աննա-Խարուն

- 2. Հարս Ալէքսանոսի, որ 1486 թ. Աբբայի վանքում օր. Աւետ.—84
- 3. Կին Յոհաննէսի, որ 1488 թ. արծաթագատեց մի Աւետ.—126, 127
- 4. Քույր. Ներսէսի, որ 1493 թ. Կալեր գիւղում ստ. Աւետ.—193
- 5. Ոմն, լշվ. 1497 թ. Եղրկիոյ Կոմանայ գիւղում—473

Անոշ

- 1. Հնգյւլ եղբ. Քաղէոսի, որ 1444 թ. հետ գնեց Նախկինում իրենց զերգաստանին պատկանած Աւետարանը—403

Անտոն

- 1. Երէց, 1423 թ. գնեց մի Աւետ.—361
- 2. Ամուսին Քուրուանդայի, որ 1439 թ. Երուսաղէմում ստ. Աւետ.—390
- 3. Որդի Պետրոս քչի, որ 1441 թ. Սանահում ստ. Աւետ.—397
- 4. Թոռ վերահիշեալ Պետրոս քչի—397
- 5. Եղբ. Ալէքսանոս գրչի, որ 1451 թ. Հերմոնի վանքում օր. Գր. Տաթևացու Մկն. Սաղմոսացը—419
- 6. Ազգ. Քումայի, որ 1452 թ. ստ. Աւետ.—422
- 7. Քչի, 1480 թ. վկայ եղաւ մի Աւետարանի վանածան—462
- 8. Վանահայր Զուլու որ Աստուածանի. որա հրամանով 1481 թ. ձիւխւում օր. Գանձարան—16
- 9. Փեսայ Մեսրոբ քչի, որ 1481 թ. Հայրի վանքում ստ. Աւետ.—15
- 10. Քչի, որդի Խոսրովի, 1486 թ. Հիշանում ստ. Աւետ.—89
- 11. Եղբորդի Զարարիայի, որ 1487 թ. ստ. Շարակնոց—105
- 12. Եղբ. Խոշայ Զուլի, որ 1490 թ. ստ. Աւետ.—158, 159
- 13. Քչի, լշվ. 1490 թ. Քանահատի վանքում—146
- *14. Գրիչ, որդի Աստուածատուրի, ժն գ. որ. Տօնական—481

Աշխիբէլ

- 1. Որդի Խամօշի, որ 1499 թ. Աղթամարում ստ. Մաշտոց—284

Աշոտ-Յոհաննէս

- 1. Բաղրատունի թագաւոր Հայոց (Կեղծիք)—382

Աշրաֆ

- 1. Եղբ. Բէկի, որ 1497 թ. Աղթամարում ստ. Աւետ.—245

Ապաւէն

- 1. Հայր Յովաննէս արեղաշի (Մըղաշուր գիւղից), որ 1422 թ. Երուսաղէմում ստ. Ճաշոց—357

Ապուլաֆ[ի]

- 1. Ոմն, 1490 թ. Եղրգոտում ստ. Աւետ.—159

Առաքել (Առաքեալ, Առաքել)

- 1. Սիննիցի, եպօս. բանաստեղծ և իմաստասեր. «չինեալ և յօրինեալ գիրքս ձեռնադրութեան»—181, 314
- 2. Եղբ. Վազար քչի, որ 1404 թ. գնեց Աւետ.—314
- 3. Գրիչ, 1412 թ. օր. Ն. Շնորհալու Յիսուս շրջին—324
- 4. Եղբ. Յոնան որչի, որ 1414 թ. Մեծոփայ վանքում օր. Գր. Տաթևացու Քարոզիչըրը—327
- 5. Եղբ. Յովհաննիսի, լշվ. 1414 թ. Վասպուրականում—338
- 6. Քչի, իր հարազատների հետ 1423 թ. վաճառեց մի Աւետ.—361
- 7. Սրբի, որդի Զբորի, որ 1423 թ. Երուսաղէմում Աւետարանի օրինակ տրամադրեց Քորոս գրչին—371
- 8. Գրիչ, 1434 թ. օր. Աւետ.—375
- 9. Որդի Քաղէոսի, որ 1444 թ. փրկագնեց իրենց զերգաստանի Աւետարանը—403
- 10. Պր., եղբ. Կիլիկիոյ Կարապետ կաթողիկոսի, 1446 թ.—406, 407
- 11. Երէց, 1446 թ. օր. Մաշտոց—407
- 12. Որդի Քաթանի, որ 1448 թ. ստ. Աւետ.—411
- 13. Որդի Պօղոսի, որ 1455 թ. Ակիլում ստ. Աւետ.—423, 424
- 14. Կր., 1462 թ. Երուսաղէմում կազմեց մի Աւետ., որի թուղթը ևս ինքն էր կոկել—438
- 15. Վրդ. լշվ. 1465 թ.—442
- 16. Ոսկերիչ, հայր Աւետիք գրչի, որ 1468 թ. Տրապիզոնում օր. Գանձարան—448
- 17. Եպօս Խարբերդի, 1468 թ.—449
- 18. Բաղիշեցի, բանաստեղծ—152
- 19. Սրբի, լշվ. 1469 թ. Սանահում—453
- 20. Որդի Վարդան կր.ի, որ 1481 թ. ստ. Աւետ.—12
- 21. Գրիչ, 1481—1491 թթ. Աւագ վանքում օր. 2 Աւետ., 1 Մաշտոց, 6 Շարակնոց—18, 32, 51*, 51, 66, 74, 123, 179
- 22. Հայր Գրիգորի, որ 1483 թ. Բասենում օր. Աւետ.—38
- 23. Եղբ. Գրիգոր նկարողի, որ 1485 թ. Սեբաստիայում օր. Աւետ.—76
- 24. Եղբատր, 1485 թ. թուղթ կոկեց և կազմել սովորեցրեց Աւետիք Հաղբատեցուն—76
- 25. Որդի Մուրաշահի, որ 1485 թ. ստ. Աւետ.—77

Առաքել

- 26. Քչի, լշվ. 1486 թ. Ոստանում—86
- 27. Առաջնորդ Աղուլեաց վանքի, 1487 թ.—101
- 28. Մքն Երեզի վանքի, 1487 թ.—100
- 29. Գրիչ, 1487 թ. օր. Ճառնետիր—104
- 30. Հայր Գրիգորի, որ 1489 թ. Կոնկան գիւղում ստ. Աւետ.—471
- 31. Որդի վերոյիշեալ Գրիգորի—471
- 32. Որդի Շարմանի, որ 1490 թ. Բոնաշէնում օր. Աւետ.—155, 156
- 33. Եղբորդի Դաթի, որ 1490 թ. Գինեկանց վանքում օր. Գանձարան—155
- 34. Մուղղաւի, լշվ. 1490 թ. Ոստանում—155
- 35. Գրիչ, 1490 թ. Ապահոնեաց վանքում օր. Աւետ.—148
- 36. Գրիչ, 1494 թ. Մոկաց Բոնաշէն գիւղում օր. Աւետ.—203
- 37. Եղբ. Գրիգորի, որ 1494 թ. Եղրկիայում օր. Աւետ.—209
- 38. Ոստացիչ Յովհաննէս գրչի, որ 1495 թ. Մանսիսում օր. Յայտնաւորը—223
- 39. Կթղկ Աղուանից, լշվ. 1497—1499 թթ.—236, 237, 281
- 40. Եղբորդի Կիրակոսի, որ 1497 թ. Ամ գիւղում ստ. Աւետ.—247
- 40 ա. նաղաշ, մքն Բերկբիի որ Գլորգ վանքի. 1498 թ.—265
- 41. Մքն Կապուսի վանքի, 1498 թ.—273
- 42. Ազգ. Հայրապետի, որ 1499 թ. Շատախում փրկեց մի Աւետ.—277
- 43. Գրիչ. 1500 թ. Խարտիշարի վանքում օր. Շարակնոց—299
- 44. Եպօս, թեոսրդի Յոնանի, որ 1500 թ. Գեթիսեմոն գիւղում օր. Աւետ.—297
- 45. Որդի Տէրուն քչի, որ ժն գ. ստ. Աւետ.—512
- 46. Եղբ. Խոշայ Աղուլի, որ ժն գ. ստ. Յայտնաւորը—488
- 47. Եղբ. Ստեփանոս գրչի, որ աշխատում էր Տշող գիւղում, ժն գ.—347
- 48. Կր., ժՁ գ. գրեց մի յիշատակարան—171*

Առաք-տն'ս Մելիք-Ասաթ

Առանքէն

- 1. Կին Տիրատուր Երէցի, որ 1485 թ. Տրիսխում ստ. Շարակնոց—466

Առան-Խարուն

- 1. Ազգ. Կարապետի, որ 1488 թ. Ասպիտակում ստ. Շարակնոց—118

Ասատ

- 1. Մխանակեց, որդի Ամենի, որ 1402 թ. ստ. Ճառնետիր—306, 307

Ասարգէլի

- 1. Հայր Կապուսի վանքի առաջնորդ Ներսէսի, 1497թ.—248

Ասրլ-Փաշա

- 1. Նորթրիկին խոշայ Սաղադի, որ 1498 թ. ստ. Գանձարան—138

Ասիլ (ար.)

- 1. Աննի Առաքելի, որ 1455 թ. Ակիլում ստ. Աւետ.—423
- 2. Խոշայ, 1457 թ. վկայ եղաւ յի Մաշտոցի վանձառան—428
- 3. Ոմն, լջվ. ժն դ.—540

Ասիլ (իգ.)

- 1. Հարս Ամիր-Սարգսի, որ ժն դ. ստ. Աւետ.—479

Ասիլատիւ

- 1. Ասորի խոշա, Կաֆայում սրա մտ գրաւ էր դրուած այն Աւետարանը, որ 1413 թ. գնեց Կոստանդին եպս Վահկացին—329

Ասլան

- 1. Որդի պր. Աստուածատուր Անկիրացու, որ 1447 թ. գնեց Ճաշոց—409
- 2. Ի վանկումն Անկիրիոյ աւագերէց Սերունի 1450 թ. ստ. Գանձարան (զուցի նոյնն է նախորդը)—418
- 3. Հայր Փաշաբէկ կնոջ, որ ժն դ. ստ. Ճաշոց—490, 491
- 4. Նոր. Յովհաննէսի, ժն դ. ստ. Աւետ.—546
- 5. Ոմն, լջվ. ժն դ.—541

Ասլիզազէ

- 1. Նորթորդուտուր Սաղադի, որ 1484 թ. Աղթամարում ստ. Աւետ.—63

Ասլի-Խարուն

- 1. Ազգ. Յովհաննէսի, որ 1473 թ. Գուգարքի Ուխտից ղեկակում ստ. Աւետ.—456

Ասլի-Մելիք

- 1. Մայր խոշայ Մանուկի, որ 1484 թ. Գր. Նիւսացու վանքում ստ. Ճաշոց—67
- 2. Գուսար Խաչատուրի, 1488 թ. ստ. Աւետ.—127

Ասլի-Պարուն

- 1. Հայր Ղազիի, որ 1489 թ. ուրիշների ընկերակցութեամբ Փողիկի սր Սարգիս եկեղեցուն նուիրեց մի Աւետ.—143
- 2. Մրձ. Աստուածատուրի, որ 1489 թ. գնեց Աւետ.—128

Ասլի-Փաշա

- 1. Նորթրիկին Սաղադի, որ 1484 թ. Աղթամարում ստ. Աւետ. այնուհետև Մկն. կաթողիկէից թղթոց—63, 541

Ասլի-Մելիք

- 1. Քոյր Թաղուսի, որ 1444 թ. փրկագնեց իրենց գերդաստանի Աւետարանը—403

Ասլ-Մելիք

- 2. Մայր Խաչատուր զրչի, որ 1481—1482 թթ. Կոտուցում օր. 2 Աւետ.—12, 30

Ասման

- 1. Սրկ., եզր. Յովսէփ զրչի, որ 1437—1441 թթ. Գերձկի վանքում օր. 2 Ճաշոց—385, 395

Ասպահանջան (Հսպահանջան)

- 1. Քնորդի Տիրատուր քճի, որ 1482 թ. Ականցում ստ. Շարակնոց—463
- 2. Ասլանմելիքենց, 1484 թ. Վանում ստ. Յայտաւորը—61
- 3. Ռէս, 1490 թ. Մաշկագողակում համագիրացիների հետ նորոգել տուեց մի Աւետ.—153
- 4. Որդի Ամենաւագի, որ 1494 թ. Աղթամարում ստ. Աւետ.—202
- 5. Տնտես Արգելանի վանքի, 1497 թ.—239
- 6. Ոսկերիչ, ուսուցիչ Յովհաննէսի, որ 1500 թ. Վարազում օր. Աւետ.—298
- 7. Որդի Ամիր-Սարգսի, որ ժն դ. ստ. Աւետ.—479

Ասպահանջ[ան]

- 1. Խոշայ, եզր. Յովհաննէսի, որ 1490 թ. Շատախում ստ. Մաշտոց—157

Աստուածատուր

- 1. Նոր. խոշայ Քերամի, որ 1402 թ. Խլաթում ստ. Աւետ.—309
- 2. Տնտես Գամաղիլի վանքի, 1402 թ.—307
- 3. Գրիչ, բնորդի Յակոբ վրդի, 1403 թ. Անձնապատի վանքում օր. Ոսկեփորիկ—310, 311, 312, 313
- 4. Մուղզասի, 1407 թ. թուղթ նուիրելով նպաստեց մի Տօնապատճառի օրինակութեան—318
- 5. Շարաղրեց Կոստանդին Վահկայի եպսի 1413 թ. գնած Աւետ. լիշատակարանը—330
- 6. Կր., Սաղմոտավանցի, որդի Ստեփանոսի, 1415 թ. Նրուսաղէմում ստ. Մանրումունք—340
- 7. Որդի Յակոբի, 1419 թ. մի ժողովածու նրվիրեց Գրիգոր վրդին—349, 350
- 8. Վանահայր Տարօնի Առաքելոց վանքի, 1422 թ.—357
- 9. Քճ, 1425-ից առաջ ստ. Գր. Խլաթեցու օր. Գանձարանը—365
- 10. Հօրեղբորդի Գրիգոր զրչի, որ 1437 թ. Արգելանի վանքում օր. Շարակնոց—385
- 11. Հայր Անկիրիոյ աւագերէց Կիրակոս քճի, 1447 թ.—410
- 12. Պր., Անկիրացի, որդի Սիմէոն-Սաթրմիչի, 1447 թ. Պուրապայում գնեց և Անկիրիոյ սր Քառասնից եկեղեցուն նուիրեց Ճաշոց—409, 410

Աստուածատուր

- 13. Նոր. Մարտիրոս կր.-ի, որ 1450 թ. գնեց Աւետ.—418
- 14. Նոր. Յովաննէս զրչի, որ 1451 թ. Խլաթում օր. Մաշտոց-Գանձարան—420
- 15. Եպս Ակլայ, որդի Աստուրի, 1455 թ. օր. Աւետ.—424
- 16. Կամիս զիւղի քահանաներից, 1458 թ.—431
- 17. Ազգ. Պարունի, որ 1461 թ. Պալատուրու վանքում ստ. Աւետ.—437
- 18. Վանահայր ինչ-որ վանքի, 1462 թ. Վարդան կազմողին նորոգել տուեց մի քանի ձեռագիր—440
- 19. Նորագաւթի քահանաներից, 1465 թ.—443
- 20. Նպս, ուսուցիչ Յակոբ զրչի, որ 1466 թ. Խարրերդում օր. Մաշտոց—449
- 21. Նոր. տանուտէր Մկրտիչի, որ 1446 թ. Խլաթում ստ. Աւետ.—445
- 22. Եպս, հօրեղբայր Հազարատի առաջնորդ Յովհաննէս եպսի, որ 1469 թ. Սանահնում ստ. Շարակնոց—452
- 23. Նրամիշտ-զրիչ, 1473 թ. «Խազեց» (այսինքն՝ կրամշտական նշանները զրեց) մի Շարակնոց—456
- 24. Քնոի Վարդան կր.-ի, որ 1481 թ. ստ. Աւետ.—12
- 25. Սրկ., 1481 թ. Ամիրդովլաթ բժշկի պատուիրով օրինակեց Յդ. հօգոյս և զօրութեանց նորին ձեռագիրը—464
- 26. Հօրեղբայր Յոհաննէս քճի, որ 1482 թ. Կոտուցում ստ. Տօնական—29
- 27. Ոմն, լջվ. 1482 թ. Խուլայոյ վանքում—31
- 28. Հօրեղբայր Քումայ կր.-ի, որ 1482 թ. ստ. Շարակնոց—34
- 29. Կազմեց մի Աւետ., 1482 թ.—464
- 30. Հայր Ամինաղնի, որ 1483 թ. Ուխտիքում ստ. Յայտաւորը—37
- 31. Հօրեղբայր Յոհաննէս զրչի, որ 1483 թ. Կոտուցում օր. Աւետ.—39
- 32. Փեսայ Մանուկի, որ 1484 թ. Գր. Նիւսացու վանքում ստ. Ճաշոց—67
- 33. Աշակերտ Յոհաննէս զրչի, 1484 թ. կոկեց վերոհիշեալ Ճաշոցի թուղթը—68
- 34. Որդի Խոսրովի, որ 1484 թ. ստ. Գանձարան—68
- 35. Վրդ, 1484 թ. ստ. Գանձարան—69
- 36. Ոմն, 1484 թ. ստ. Ժողովածու—465
- 37. Եպս, 1485-ից առաջ Հոտուսի վանքին նուիրեց Ճաշոց—70
- 38. Գպիր, որդի Գրիգոր Նկարչի, որ 1485 թ. Սերաստիայում ստ. Աւետ.—76
- 39. Նոր. Սարգիս զրչի, որ 1485 թ. Կիրդի վանքում օր. Գանձարան—75

Աստուածատուր

- 40. Որդի Տիրատուր երէցի, որ 1485 թ. Տրփ-խիսում ստ. Շարակնոց—466
- 41. Հայր Սարուղաչի, որ 1486 թ. Արճէշում ստ. Մաշտոց—79
- 42. Հայր Յովհաննէս զրչի, որ 1486 թ. Արճէշում ստ. Մաշտոց—80
- 43. Գրիչ, Կաֆայեցի, որդի Կարապետի, 1486 թ. Քաթայի քղ. օր. Գանձարան—467, 468
- 44. Հայր Չարարեա քճի, որ ստ. վերոյիշեալ Գանձարանը—467
- 45. Մեծ պապ վերոյիշեալ Աստուածատուր զրիչ Կաֆայեցու—468
- 46. Ոստանի քահանաներից, 1486 թ.—86
- 47. Պապ Խորշակի, որ 1486 թ. Գր. Նիւսացու վանքում ստ. Աւետ.—91
- 48. Քոս Բերթակի վանքի տնտես Մելիքի, 1487 թ.—141
- 49. Մըն Սերաստիոյ սր նշանի, 1487 թ.—100
- 50. Հայր Յովհաննէս եպսի, որ 1487 թ. Նորաշէնում ստ. Գանձարան—98
- 51. Հայր Տէրտէրի և Յովաննէսի, որք 1488 թ. Այրիվանքում գրել տուին Յայտաւորը, սակայն մահացան՝ աւարտին չհասած—110
- 52. Գպիր, լջվ. 1488 թ. Ասպիսնակում—118
- 53. Նոր. 1488 թ. Կիրդի վանքում մի Աւետ. ստացողի—124
- 54. Գրիչ, 1488 թ. օր. Սաղմոսարան—125
- 55. Որդի Իսմայիլի, 1488 թ. գնեց մի Աւետ.—128
- 56. Հօրեղբայր Խանումի, լջվ. 1485 թ. Կորկեց զիւղում—136
- 57. Որդի Յովաննէսի, 1489 թ. Շատուանում ստ. Աւետ.—139
- 58. Ոմն Ներսէսի հետ մի Յայտաւորը նուիրեց Բարեբրի սր Աստուածածին վանքին—141
- 59. Հօրեղբայր Ստեփանոս քճի, որ 1488 թ. Բագնից վանքում ստ. Աւետ.—132
- 60. Ոստանց, 1489 թ. մասնակից եղաւ մի Մաշտոցի գնման—132
- 61. Որդի Ջանիբէլի, 1490 թ. Մատնկվանքում ստ. Աւետ.—153
- 62. Հօրեղբայր Դովլաթ-Խաթունի, որ 1490 թ. Աղթամարում ստ. Աւետ.—154
- 63. Որդի Յակոբի, 1490 թ. իր Վարդան եղբոր հետ Մաշկագողակում ստ. Ճաշոց—157
- 64. Ոստանի տանուտէրներից, 1490 թ.—156
- 65. Աշակերտ Ստեփանոս զրչի, որ 1490 թ. Նորդոտում օր. Աւետ.—159
- 66. Ոմն, ստացաւ վերոյիշեալ Աւետարանը—159

Աստուածասուր

- 67. Մրն Ունկարի վանքի, 1490 թ.—151
- 68. Հայր Յովհաննէս Արճիշեցու, որ 1490 թ. Արճիշում օր. Գանձարան—151
- 69. Թոռ Լիանոսի, 1491 թ. Գուգարքում ստ. Աւետ.—166
- 70. Հայր Սիրազեղի, որ 1491 թ. Մոզնիում ստ. Ճաշոց—168
- 71. Եղբորորդի վերոյիշեալ Սիրազեղի—168
- 72. Հորբորորդի Խալիֆի, որ 1491 թ. Արճիշում ստ. Ճաշոց—173
- 73. Տանուտէր Դսեղի, 1491 թ.—165
- 74. Հօրեղբայր Վարդանի, որ 1491 թ. Անշոցաց վանքում ստ. Աւետ.—178
- 75. Հայր Մարթայի, որ 1491 թ. Խարտիշարում ստ. Մաշտոց—181
- 76. Եղբորորդի Գրիգորի, որ 1492 թ. Գվնիկում ստ. Մաշտոց—188
- 77. Որդի Միրիշանի, որ 1493 թ. Աղթամարում ստ. Աւետ.—191
- 78. Մրս պատուերով 1494 թ. Յովհաննէսը ծաղկեց մի Աւետ.—209
- 79. Գրիշ, 1494 թ. Եղեգեաց վանքում օր. Աւետ.—201
- 80. Հոգևոր որդի Թումայի, որ 1494 թ. Աղթամարում ստ. Աւետ.—202
- 81. Կաֆայեցի, 1495 թ. շարաղբեց մի յիշատակարան—225
- 82. Ոմն, 1495 թ. ստ. Տոնացոյց—225
- 83. Տնտես Կուսից անապատի, 1495 թ.—472
- 84. Որդի Գորգի, որ 1495 թ. Կապուսի վանքում ստ. Աւետ.—221
- 85. Որդի Սահակի, լշվ. 1495 թ. Մանտինսոնում—222
- 86. Քեռորդի վերոյիշեալ Սահակի—222
- 87. Գրիշ, 1496 թ. Եղեգեաց վանքում օր. Աւետ.—229
- 88. Եղբ. Ներսէսի, որ 1496 թ. Կապուսի վանքում ստ. Մաշտոց—234
- 89. Ոմն Տիրիկցի, լշվ. 1496 թ.—472
- 90. Եղբ. Յովսէփ Աղթամարցու, որ 1497 թ. Արզնիւնում օր. Շարակնոց—239
- 91. Թոռ Քարամազի, որ 1497 թ. Բերդիկում ստ. Աւետ.—241
- 92. Ոմն, 1497 թ. Որճակ գիւղում ստ. Աւետ.—246
- 93. Ոմն, Եղբոսի վանքում գնեց Աւետ.—248
- 94. Գրիշ, 1498 թ. Եղեգեաց վանքում օր. Աւետ.—264
- 95. Տնտես Զորկվանքի, 1498 թ.—260
- 96. Եղբ. Վանականի, որ 1498 թ. Զորկվանքում օր. Աւետ.—260

Աստուածասուր

- 97. Նազաշ, մրն Բերդրիի սր Գէորգի, 1498 թ.—265
 - 98. Եղբ. Յոհաննէսի, որ 1498 թ. Կապուսում օր. Գանձարան—272
 - 99. Տանուտէր Ասրնճկուսի, 1499 թ.—277
 - 100. Որդի Խաչատուրի, նահատակուեց Արճիշում 1499 թ.—283, 284
 - 101. Թոռ վերոյիշեալ նահատակի—283
 - 102. Պապ Յոհաննէս զրշի, որ 1500 թ. Վարսում օր. Աւետ.—298
 - 103. Մրն Խորոտկայ վանքի, 1500 թ.—295
 - 104. Եղբ. Գրիգոր զրշի, որ 1500 թ. Խորոտկայ վանքում օր. Ճաշոց—296
 - 105. Հայր Խարիբ (Հարիբ)—Խաթունի, որ 1500 թ. ստ. Աւետ.—293
 - 106. Որդի վերոյիշեալ Խարիբի—293
 - 107. Եղբորորդի վերոյիշեալ Խարիբի—293
 - 108. Բարեբ մականունով, որդի Յորգանանի, լշվ. ժն դ.—495
 - 109. Եղբ. Գրիգոր Քարազունեցու, որ ժն դ. ստ. Տոնական—490
 - 110. Պալախարցի զրիշ, ժն դ. Այրարատեան գաւառում օր. Աւետ.—483
 - 111. Թէոթոլպուլի, ժն դ. Նորոզեց մի Տոնական—483
 - 112. Հնգր լեղբ. Թորոս քճի, որ ժն դ. ստ. Աւետ.—477
 - 113. Հայր Անտոն զրշի, որ ժն դ. օր. մի Տոնական—480
 - 114. Գրիշ, ժն դ. Եղեգեաց անապատում օր. Աւետ.—481
 - 115. Որդի Սարգսի, ժն դարում օր. Յայսմաւորք—482
 - 116. Գր., որդի Յուսէփի, ժն դ. ստ. Աւետ.—482
 - 117. Գրիշ, ժն դ. օր. Աւետ.—482
 - 118. Ոմն, լշվ. ժն դ.—515
 - 119. Հայր Ամիրխանի, լշվ. ժն դ.—526
- Աստուածշ[ահն]
- 1. Ոմն, լշվ. ժն դ.—530
- Աստուած (Աստուած)
- 1. Մրճ. Տիրանանցի, որ 1486 թ. Ագուկեաց վանքում ստ. Գանձարան—83
 - 2. Մայր Յոնանի, որ 1500 թ. Գեաթիսի գիւղում օր. Աւետ.—297, 298
- Աստուած
- 1. Հայր Խաչատուր զրշի, որ 1492 թ. Յուզաքարում օր. Աւետ.—186
- Աւագ (Աւար)
- 1. Գանձասաց—152
 - 2. Պր., Հայր Կարապետ ժամկոշի, որ 1434 թ. ստ. Աւետ.—375

Աւագ

- 3. Ազգ. Ստեփանոսի, որ 1462 թ. Վանում օր. ստ. Աւետ.—375
 - 4. Որդի Ազրէլի, որ 1484 թ. Կոտայում ստ. Մաշտոց—59
 - 5. Տանուտէր, 1487 թ. Խախ գիւղում ստ. Գանձարան—104
 - 6. Պր., Եղբ. Կոտայից երկրի (Իմա՛ Կոտայքի) Եսո Ստեփանոսի և պարոն Հաչիպալի. 1488-ին հաստատութեան պահանջով 7 ամիս բանտարկուեց, 40 այլ օղաւոր-գիւնիք» հետ միասին—110
 - 7. Որդի Շնարհատուրի, որ 1490 թ. գերութիւնից ազատեց մի Աւետ.—163
 - 8. Պատանի հասակում վախճանուած Եղբորորդի Մովսէսի, որ 1491 թ. Արճիշում օր. Ճաշոց—174
 - 9. Փեսայ Գալուստի, որ 1496 թ. Քանաքեռում ստ. Աւետ.—227
 - 10. Երէց, որդի Ստեփանոսի, 1497 թ. Երուսաղէմում ստ. Ճաշոց—536
 - 11. Որդի Մերչերի, ժն դ. ստ. Ճաշոց—535
 - 12. Ոմն, լշվ. ժն դ.—529, 530
- Աւագ (Իգ)
- 1. Մայր Թումայ քճի, որ մեռաւ 1481 թ.—20
- Աւագալէր
- 1. Վրգ, առաջնորդ Բոյորբերդոյ և ուսուցիչ Աբրահամի, որ 1482 թ. օր. Աւետ.—25, 57, 214
 - 2. Աշակեղոս Բոյորբերդի բարունապետ Սարգսի, լշվ. 1482 թ.—27
 - 3. Վրգ, առաջնորդ Սրկղունքի, հօրեղբայր Գալիթ զրշի, որ 1487 թ. օր. Շարակնոց—97
- Աւագ-Տիկիհն
- 1. Գոսար Եմիհի, որ 1401 թ. գնեց մի Աւետ.—306
 - 2. Մայր Կիրակոսի և Մարտիրոսի, որք 1483 թ. ստ. Յայսմաւորք—54
- Աւամ
- 1. Ազգ. Նիկողոսի, որ 1438 թ. Նորոզի տունից մի Աւետ.—386
- Աւան
- 1. Աղայ, 1490 թ. Նորոզեց Խորոտկայ վանքում—161
 - 2. Որդի Քարամազի, որ 1497 թ. Բերդիկում ստ. Աւետ.—240
- Աղայ-Քարամ
- 1. Քեռորդի Զարգարի, որ 1495 թ. Ամրդուլում վանքում ստ. Աւետ.—219
- Աղլմանի (Աղուլ-Մուսի)
- 1. Հայր Միհի, որ 1485 թ. ստ. Ճաշոց—78
 - 2. Ոմն, լշվ. 1486 թ., Արճիշում—80

Աւետ

- 1. Ուրիշների հետ 1488 թ. Անգում ստ. Աւետ.—120
 - 2. Հնգր տանուտէր Խարականց գիւղի, 1493 թ.—192
- Աւետիկ (Աւետիս)
- 1. Կր., 1410 թ. Աւագ վանքում օր. Գր. Տաթևացու Մեկն. Մատթէի Աւետարանին—325
 - 2. Բարունի, հօր Հայր Յոհաննէս զրշի, որ 1416 թ. Հիգանում օր. Գր. Տաթևացու Քարոզիչքը—345
 - 3. Հայր Մարգարէ զրշի, որ 1432 թ. Աւագ վանքում օր. Աւետ.—372
 - 4. Նատեանց գերդաստանից, որդի Յովաննէսի, 1433 թ. Ղրիմում վանանց մի Ճաշոց—375
 - 5. Որդի Թումայի, որ 1452 թ. ստ. Աւետ.—422
 - 6. Ոմն, 1457 թ. ստ. Մաշտոց—428
 - 7. Ազգ. Ստեփանոսի, որ 1462 թ. Վանում ստ. Աւետ.—439
 - 8. Կր., որդի Առաքելի, 1468 թ. Տրապիզոնում օր. Գանձարան—448
 - 9. Ոմն, 1471 թ. սրբազրել տունից իր Յայսմաւորքի սխալաշատ հողումններից մեկը—453
 - 10. Վրգ. Հասանքեֆցի, աթոռակալ Էջմիածնի, լշվ. 1481 թ.—10
 - 11. Վրգ, երաժշտութեան ուսուցիչ Ստեփանոս զրշի, որ 1481 թ. Խարբերդի սր Կարապետի վանքում օր. Շարակնոց—10
 - 12. Գարնկեր վերոյիշեալ Ստեփանոս զրշի—10
 - 13. Կր., Մոկացի, 1481 թ. Կաֆայից բերեց մի Մանրամունք—20
 - 14. Եսո, վարդապետ մի զրշի, որ 1482 թ. Թֆնայ վանքում օր. Գանձարան—33
 - 15. Հաղբատեցի, զրշի, 1485 թ. Երուսաղէմում օր. Աւետ.—76
 - 16. Սրկիզ, 1485 թ. Նորոզեց մի Ճաշոց—467
 - 17. Ոստանի քահանաներից, 1486, 1490 թթ.—86, 155
 - 18. Բարունապետ, լշվ. 1487—1499 թթ. Եկեղեցաց գաւառի Գր. Լուսարբի դամբարան կոչուած վանքում—208, 469, 474
 - 19. Եսո, առաջնորդ Եկեղեցաց գաւառի վերոյիշեալ վանքի, լշվ. 1487 թ.—469
 - 20. Ուսուցիչ Յովաննէս զրշի, որ 1487 թ. օր. Շարակնոց—469
 - 21. Մրն Մեծոփավանքի, 1488 թ.—119
 - 22. Եղբ. Ստեփանոս քճի, որ 1489 թ. ստ. Բազնից վանքում օր. Մաշտոց—132
 - 23. Քաջ բարունի, Երեսփոխան և իշխեցող Միշագետաց, լշվ. 1490 թ.—153

Աւարի

- 24. Արդի Ունկի, 1490 թ. ստ. Աւետ.—145, 146
- 25. Հայր Միրիչանի, որ 1493 թ. Աղթամարում ստ. Աւետ.—191
- 26. Արդի վերոյիշեալ Միրիչանի—191
- 27. Քչյ Ազուկեաց Վերին թաղի, լշվ. 1493 թ.—194
- 28. Բարձրորձնց, աղզ. Ամենաւազի, որ 1494 թ. Աղթամարում ստ. Աւետ.—202
- 29. Կր., որդի Վահանի, 1495 թ. Պալախորում վանքում օր. Սաղմոսարան—215, 216, 217
- 30. Վրդ, որդի Սամելի, 1496 թ. Կապուսի վանքում օր Մաշտոց—234
- 31. Ոմն, լշվ. 1498 թ. Կապուսի վանքում—272
- 32. Ամուսին համօշի, որ 1499 թ. Աղթամարում ստ. Մաշտոց—284
- 33. Գրիշ, ժն Գ. օր. Ժողովածու—485
- 34. Գրիշ, ժն Գ. օր. Պատարագամատուց—485
- 35. Գրիշ, ժն Գ. օր. Հարանց վարք—485
- 36. Գրիշ, ժն Գ. օր. Ոսկեփորիկ—486
- 37. Գրիշ, ժն Գ. օր. Աւետ.—487
- 38. Եղբ. Ատոմ բճի, որ ժն Գ. ստ. Յայտաւարք—491
- 39. Մումկանց, 1551 թ. մի արտ նուիրեց Կարնկեց վանքին—136*
- 40. Վրդ, հօրեղբայր Յակոբ Հասանցեֆցու, որ ժՁ Գ. գերութիւնից ազատեց մի Մաշտոց—167*

Աւստուր

- 1. Հնգլի եղբ. Յովանէս գրչի, որ 1488 թ. Վարագում օր. Ճաշոց—113

Աւրման

- 1. Աղ-Կոչունյունների զինաստիպի հիմնադիր Կարա-Յուլուք Օսմանը, լշվ. 1431, 1437 և 1481 թթ. (վերջին անգամ՝ որպէս Երազ Երզնու-բեկի)—11, 370, 386

Աւթիս

- 1. Արդի պր. Եւաթի, որ 1441 թ. Անկիրիայում ստ. Աւետ.—398
- 2. Եղբ. պր. Աստուածատուրի, որ 1447 թ. Անկիրիայում գնեց Ճաշոց—409

Ավիժ

- 1. Հօրաբայր Կոստանդին եպս Վահկացու լշվ. 1413 թ.—330

Ալաշայ-Խարուն

- 1. Մայր Քալուստի, որ 1496 թ. Քանաքեռում ստ. Աւետ.—227

Աղիտայ

- 1. Քոյր Քաթիկոս բճի, որ ժն Գ. ստ. Աւետ.—501

Աւառ-Տիկիւն

- 1. Մայր Գրիգորի, որ ժն Գ. ստ. նարեկ—501

Աւառ-Փարպակ

- 1. Շիրվանշահ, լշվ. 1497 թ.—236, 237

Աւախարուն

- 1. Մայր Սամելի, որ 1443 թ. Աղջոց վանքում ստ. Աւետ.—401

Աւրան

- 1. Եղբ. խոշա Յակոբի, որ 1482 թ. Խուլայոց վանքում ստ. Յայտաւարք—31
- 2. Պր., 1493 թ. Բայուլում ստ. Մաշտոց—197
- 3. Եղբ. Յովակի Աղթամարցու, որ 1497 թ. Արդիւանում օր. Շարակնոց—239

Աւրանք

- 1. Եղբ. Կամիս զիւլի՝ ալիս Յովանէօի, լշվ. 1458 թ.—430, 431

Աւրու-Մելիկ

- 1. Մայր Տիրատուրի, որ 1485 թ. Տփլիսում ստ. Շարակնոց—466
- 2. Մայր Միրիչանի, որ 1493 թ. Աղթամարում ստ. Աւետ.—191

Ատիլան (տե՛ս նաև Էդիլշահ)

- 1. Ոմն, լշվ. 1489 թ.—144

Ատոմ

- 1. Ոստանցի, Գանձասաց—152
- 2. Հայր Յակոբ վրդի, որ 1403 թ. Անձնապատի վանքում ստ. Ոսկեփորիկ—311
- 3. Քոս Քազարի, որ 1411 թ. Ոստանում գերութիւնից ազատեց մի Աւետ.—326
- 4. Քչյ, հայր Ստեփանոս բճի, որ 1419 թ. Խորոզի տունց մի Երզնուան—348
- 5. Կր., Մրն. Կոստց վանքի, լշվ. 1422 թ.—355, 356
- 6. Կր., լշվ. 1423 թ.—362
- 7. Հայր Ակույ եպս Աստուածատուրի, որ 1455 թ. ստ. Աւետ.—424
- 8. Աղզ. Ստեփանոսի, որ 1462 թ. Վանում ստ. Աւետ.—439
- 9. Հայր Զաքարայ գրչի, որ 1481 թ. Արճիշում օր. Գանձարան—17
- 10. Խոշայ, որդի Քումայի, 1484 թ. Վանում իր եղբայրների հետ ստ. Աւետ.—60
- 11. Մեծ պապ Խորշահի, որ 1484 թ. Վանում ստ. Աւետ.—61
- 12. Քեռորդի վերոյիշեալ Խորշահի—61
- 13. Մրն Մողնիկի վանքի, 1484 թ.—56
- 14. Փիլիսոփայ, լշվ. 1486 թ. Ոստանում—86
- 15. Վարդապետեց, Ոստանի քահանայից 1486 թ.—86
- 16. Կր., հօրեղբայր Արակոս և Յակոբ Քոյր շեցիների, որք 1487 թ. ստ. Աւետ.—98
- 17. Աղուբնց, հայրապետ Մղալայ վանքի 1487 թ.—101
- 18. Խոշայ, աղզ. Մաղթումի, որ 1488 թ. Վարագում ստ. Ճաշոց—111

Աւսոմ

- 19. Գրիշ, 1489 թ. Շատուանում օր. Սարգիս Ենորհալու Մկն. կթղ. թղթոցը—138
- 20. Արտանեցի, Գաղուկ մականունով, 1489 թ. ստ. Աւետ.—136
- 21. Հնգլի եղբ. Սարգսի, որ 1490 թ. Արճիշում ստ. Գանձարան—151
- 22. Հօրեղբայր Աստուածատուրի, որ 1490 թ. Մանիկվանքում ստ. Տօնական—153
- 23. Ոստանի քահանայից, 1490 թ.—155
- 24. Ոմն, 1490 թ. Մաշկաղզակում ալիոց հետ Խորոզի տունց մի Աւետ.—158
- 25. Ոմն, 1492 թ. Խորոզեց մի Շարակնոց—190
- 26. Խարականց զիւլի տանուտէրերից, 1493-ին մեռած էր—192
- 27. «Քաջ հոնտոր», առաջնորդ Վարագայ վանքի, 1495 թ.—219
- 28. Կաթողիկոս Աղթամարի, լշվ. 1496—1499 թթ.—230, 231, 238, 239, 244, 246, 270, 279, 284
- 29. Եղբ. Մուրատի, որ 1498 թ. Աղթամարում ստ. Մաշտոց—267
- 30. Ամուսին Խարիբի, որ 1499 թ. Էրբնկանում ստ. Աւետ.—278
- 31. Ճարտարապետ, Եղբ. Յովանէսի, որ 1500 թ. Վարագում օր. Աւետ.—298
- 32. Հայր Ասեփանոս վրդի, որ ժն Գ. ստ. Մաշտոց—478
- 33. Գրիշ, ժն Գ. օր. Աւետ.—483
- 34. Գրիշ, ժն Գ. օր. Քր. Տաթևացու Քարոզգիրք—484
- 35. Քչյ, որդի ուստայ Փաղշանի, ժն Գ. ստ. Յայտաւարք—491
- 36. Հայր ներսէս բճի, որ ժն Գ. ստ. Ճաշոց—498
- 37. Հայր նեկեղոսի, որ ժն Գ. օր. Ժողովածու—528
- 38. Հայր Յովանէօի, որ ժն Գ. ստ. Մաշտոց—546

Աւսոմ

- 1. Եղբ. Հայ-Խաթունի, որ 1469 թ. Արճիշում ստ. Աւետ.—451

Աւաղջան (Արաղչայ)

- 1. Հար եղբ. Մարգարայ գրչի, որ 1483 թ. Էրբնկանի վանքում օր. Մաշտոց—51
- 2. Խոշայ, Վանի տանուտէրերից, լշվ. 1484 թ.—62
- 3. Հայր Սարգսի, որ 1490 թ. Արճիշում ստ. Գանձարան—151
- 4. Տանուտէր, որդի Ստեփանոսի, 1490 թ. Էրբնկանի վանքում ստ. Աւետ.—149

Արգանջան

- 1. Հայր Յովանէս գրչի, որ 1488 թ. Վարագում օր. Ճաշոց—113

Արզուան (Արզուգան)

- 1. Զորանշ Քումայ բճի, որ 1433 թ. ստ. Աւետ.—375
- 2. Հարս Քարամազի, որ 1497 թ. Բերդիկում ստ. Աւետ.—241
- 3. Գուստր Մէլիք-Աւանի, որ 1500 թ. Խարոկայ վանքում ստ. Ճաշոց—294

Արուխայ

- 1. Եղբ. Յակոբ բճի, որ 1433 թ. գնեց մի Աւետ.—374

Արիստակէս (Ռբասակէս, Ըստակէս, Յրստակէս)

- 1. Հիգանցի, գանձասաց—152
- 2. Արդի Կարապետ բճի, որ 1402 թ. ստ. Աւետ.—308
- 3. Արաստացի, կազմեց 1469 թ. Աւազ վանքում Ղազար գրչի օր. Աւետարանը—321, 322
- 4. Հայր Գրիգոր գրչի, որ 1413 թ. Խառարատի և Հերմոնի վանքերում օր. Գր. Տաթևացու Հարցմանց զիրքը—332
- 5. Բարունապետ, ուսուցիչ Մարգարէ գրչի, որ 1432 թ. Աւազ վանքում օր. Աւետ.—372
- 6. Ուսուցիչ Յովակի գրչի, որ 1437 և 1441 թթ. Դերձիկ վանքում օր. 2 Ճաշոց—385, 395
- 7. Եղբ. Գանիկ վրդի, որ 1450 թ. ստ. Էջմիածնում—Քիրականում օր. Ճաշոց—412
- 8. Կաթողիկոս Էջմիածնի, լշվ. 1468—1472 թթ.—448, 449, 451, 452, 454
- 9. Կր., գրիշ, 1469 թ. Սանահնում օր. Շարակնոց—452
- 10. Կր., 1469 թ. նույն ստ. մի Աւետ.—451
- 11. Կր., եղբ. Հայ-Խաթունի, որ 1469 թ. Արճիշում ստ. Աւետ.—451
- 12. Հնգլի որդի Մարտր բճի, որ 1481 թ. Հայրիվանքում ստ. Աւետ.—15
- 13. Գրիշ. 1481 թ. Խոյալու վանքում օր. Աւետ.—17
- 14. Եղբ. Էմին-պէկի, որ 1481 թ. Գր. նուստայ վանքում ստ. Ճաշոց—19
- 15. Աղզ. վերոյիշեալ Էմին-պէկի—19
- 16. Գրիշ, իր եղբ. Վրդանէսի գործակցութեամբ 1482 թ. Խուլայում վանքում օր. Աւետ.—464
- 17. Ուսուցիչ Խառատուր գրչի և ծաղկոզի, որ 1485 թ. Սանահնում օր. Աւետ.—71
- 18. Մերձ. Վարդան գրչի, որ 1485 թ. Զորավանքում օր. Աւետ.—72
- 19. Գրիշ, 1487 թ. Ամրգուլու վանքում օր. Աւետ.—103

Արխատիկա

- 20. Հայր Սարգիստի գրչի, որ 1489 թ. Կոնստանդնուպոլսի գրչի օր. Աւետ.—471
- 21. Գրիչ, 1490—1496 թթ. Սանահնում օր. 2 Աւետ. և Շարակնոց—147, 230, 241, 242
- 22. Ոստիցի Սարգիստի գրչի, որ 1491 թ. Ամբրոզիոսի վանքում օր. Աւետ.—219
- 23. Աւագրեց Գսեղի եկեղեցու, 1491 թ.—166
- 24. Սպա, առաջնորդ Հոսոմայրի, 1494 թ.—201
- 25. Երեց, 1495 թ. Մանտիստում նպաստեց մի Աւետ. օրինակմանը—223
- 26. Հայր Բէկի, որ 1497 թ. Աղթամարում ստ. Աւետ.—243
- 27. Որդի Կիրակոսի, որ 1497 թ. Ամ գիւղում ստ. Աւետ.—247
- 28. Գրիչ, 1498 թ. Զորսի վանքում օր. Աւետ.—260, 261
- 29. Մերձ. Կարապետի, որ 1500 թ. Եղնովիտում օր. ժողովածու—297
- 30. Եզր. Քովմայ Մեծոփեցու—405
- 31. Ոմն, ի յիշատակ Քաղէոս քչի ստ. Աւետ.—494
- 32. Որդի Քորոս քչի, ժն գ. օր. Վարդան Այգեկցու զործերի ժողովածու—485
- 33. Տէր, ժն գ. Կոստանդ մահապատու ստ. Աւետ.—504
- 34. Եզր. Մարկոսի, ժն գ. ստ. Աւետ.—202*

Արխատուկ

- 1. Յոնն Հոշակաստ իմաստասէր (ն. մ. թ. 384—322)—183

Արխայ

- 1. Տանուտէր, յշվ. 1482 թ. Բոյորբերդում—28

Արխայի նախնայ

- 1. Մայր Զարարիա քչի, որ 1486 թ. Քաթանի զործում ստ. Գանձարան—467, 468

Արեւիկա

- 1. Եզր. Մաթէոսի, որ 1496 թ. Եղեգնաց վանքում ստ. Աւետ.—229

Արդոս

- 1. Իմա՝ Արդուն զան, զահակալի է 1284—1291 թթ., յշվ. 1288 թ. (Վրիպակոյ՝ ազ. 1488 թ.)—121

Արտան

- 1. Աղայ, որդի պր. Յախոյի, 1482 թ. Արծկէում ստ. Աւետ.—28, 29

Արգոս

- 1. Հայր Ղատամի, որ Համարեցում ստ. Աւետ.—177
- 2. Քոս մեծ Զումայի, Պոսեան իշխան Վայոց-ձորի, յշվ. 1498 թ.—259

Արզուն (ար.)

- 1. Եզր. Մարիամի, որ 1498 թ. Կեղիում ստ. Աւետ.—275

Արզուն (ար.)

- 2. Քչի, Տօրեղօրօրդի Քորոս քչի, որ ժն գ. ստ. Աւետ.—477

Արզուն (իգ.)

- 1. Մայր Յիսրայի, որ 1434 թ. Գամաղիէի վանքում ստ. Աւետ.—376, 377
- 2. Կին Գրիգորի, որ 1499 թ. Հիզանում ստ. Գանձարան—285

Արզուն-Մեխի

- 1. Մայր Յովհաննէսի, որ 1424 թ. Եղեգնացում ստ. Շարակնոց—364
- 2. Հգր մայր Կարապետ գրչի, որ ժն գ. օր. Վարդան Արեւելու Մկն. Սարգսոսաց—500

Արզունայ

- 1. Որդի Արուան աղայի, 1482 թ. Արծկէում ստ. Աւետ.—28, 29

Արման-Խարուն

- 1. Կին Յակոբի, որ 1493 թ. Աղթամարում օր. Աւետ.—191

Արմէլի

- 1. Քոյր Մուրատի, որ 1498 թ. Աղթամարում ստ. Մաշտոց—267

Արուս

- 1. Մայր Մինաս գրչի, որ 1484 թ. Կոստում օր. Մաշտոց—59
- 2. Մօրաքոյր Կարապետ Բերկրեցու, որ 1498 թ. օր. Շարակնոց—265

Արուս-Խարուն

- 1. Մօրաքոյր Ստեփանոս գրչի, որ 1437 թ. Խարբերդում օր. Աւետ.—383
- 2. Յշվ. իր ամուսին Ղուլիչանի հետ՝ 1483 թ.—40
- 3. Ոմն, յշվ. ժն գ.—513

Արսէ

- 1. Որդի Ամիր-Եզրի, որ 1491 թ. Փասականքում ստ. Աւետ.—171
- 2. Քարտող, օգնում էր Ալէքսանոս գրչին, որ ժն գ. Կարմիր վանքում օր. Աւետ.—479

Արտատան

- 1. Պր., կին Մէլիք-Աւանի, որ 1499 թ. Խորտկայ վանքում ստ. Ճաշոց—295

Արեւայ

- 1. Յշվ. 1489 թ. Բուստ գիւղում—129

Բ

Բարայ

- 1. Հգր որդի Մամ կնոջ, որ 1498 թ. ստ. Աւետ.—264
- 2. Պր., Տօրեղ. Բաղդասարի, որ ժն գ. ստ. Աւետ.—516

Բարաբան

- 1. Պր., Բիրականի տանուտէրներից, 1450 թ.—413

Բարիկ (գրում՝ Բարկէն հոլովածով)

- 1. Մրիզ, 1489 թ. Ատոմ Արտամեսացուց գնեց մի քանի ձեռագրեր—137

Բաղուն

- 1. Որդի Քումի, յշվ. 1414 թ. Վասպուրակա նում—338

Բագ

- 1. Եզր. Կարապետ կր.-ի, որ 1483 թ. Բաղէշում ստ. Շարակնոց—42

Բալատուր

- 1. Եզր. Խաչատուր քչի, որ 1469-ին Նիսայ գիւղում ստ. Մաշտոց—452

Բախարի (Բախարի)

- 1. Հնգր Եզր. Մկրտիչ Եզրի, որ 1479 թ. Անեստում ստ. Շարակնոց—461
- 2. Եզր. Քումայ կր.-ի, որ 1482 թ. ստ. Շարակնոց—34
- 3. Հայր Շահամիրի, որ 1487 թ. ստ. Աւետ.—106
- 4. Եզր. Ստեփանոսի, որ 1498 թ. Բերկրիում ստ. Շարակնոց—264

Բանար

- 1. Մայր Տալուտի, որ 1489 թ. ստ. Աւետ.—144

Բանլայ

- 1. Ոմն, 1495 թ. նահատակուեց «ի ձեռն արեւնարբու չալատաց»—218

Բան-Ազիկ

- 1. Քոյր Ստեփանոսի, որ 1498 թ. Բերկրիում ստ. Շարակնոց—264

Բաղդասար (Բաղդասար, Պաղատասար)

- 1. Հայր Մելքէսէթի, որ 1485 թ. Մաղարդականքում ստ. Սաղմոսարան—73
- 2. Եղօրօրդի վերոյիշեալ Մելքէսէթի—73
- 3. Որդի Գասպարի, որ 1486 թ. Աւոսոյց վանքում ստ. Աւետ.—90
- 4. Հօրեղօրօրդի Վարդանի, որ 1491 թ. Անչուզաց վանքում ստ. Աւետ.—178
- 5. Եզր. Մինասի, որ 1491 թ. ստ. Աւետ.—184
- 6. Որդի Յակոբի, ժն գ. ստ. Աւետ.—516, 517
- 7. ժն գ. ստ. Հարանց վարք—529*

Բաղդատ (Պաղատատ)

- 1. Մայր Մկրտիչ գրչի, որ 1410-ից առաջ օր. մի ժողովածու—223
- 2. Մայր Յոհաննէս Մոկացի գրչի, որ 1420 թ. օր. Գր. Տաթևացու Հարցմանց գրքը—354
- 3. Հգր մայր Քուրանուայ կնոջ, որ 1439-ին Երուսաղէմում ստ. Աւետ.—390
- 4. Մայր Յոհաննէս կր.-ի, որ 1458 թ. Ասփրասան գիւղում ստ. Աւետ.—432
- 5. Գուստր Ճովանի, որ 1467 թ. Սեբաստիոյ որ Աստուածածին եկեղեցուն նոյրից մի Ճաշոց—447

Բաղդատ

- 6. Մայր Մաթէոս քչի, որ 1481 թ. Հերմոնի վանքում ստ. Աւետ.—15
- 7. Կին Էմին-պէկի, որ 1481 թ. Գր. Նիսացու վանքում ստ. Ճաշոց—19
- 8. Մայր Սարգսի, որ 1483 թ. ստ. Աւետ.—53
- 9. Մայր Քաղէոսի, որ 1484 թ. ստ. Աւետ.—62
- 10. Հօրեղօրօրդին Խարշահի, որ 1486 թ. Գր. Նիսացու վանքում ստ. Աւետ.—91
- 11. Գուստր Տոգանի, որ 1489 թ. Սոսկոն գիւղում ստ. Աւետ.—131
- 12. Կին Պաղտուրի, որ 1492 թ. Աղթամարում ստ. Մաշտոց—187
- 13. Գուստր Գրիգորի, որ 1492 թ. Գովնիում ստ. Մաշտոց—188
- 14. Մայր Խաչատուրի, որ 1492 թ. ստ. Շարակնոց—190
- 15. Մայր Մաթէոսի, որ 1496 թ. Եղեգնաց վանքում ստ. Աւետ.—229
- 16. Գուստր Ատոմի, որ 1499 թ. Երնկանի գիւղում ստ. Աւետ.—278
- 17. Մայր Գր. Քարաղոմեքցու, որ ժն գ. ստ. Տօնական—490

Բաղդատ-Խարուն

- 1. Մայրական խնամք էր տանում Աղարիս գրչի նկատմամբ, որ 1494 թ. Դէմրէմաշէնում օր. Աւետ.—199
- 2. Մայր Գալի, որ 1490 թ. Բարդուղիմէոսի վանքում ստ. Աւետ.—149
- 3. Հարս Յովանէսի, որ ժն գ. ստ. Աւետ.—545

Բաղդատ-Մեխի

- 1. Զօրանչ Աստուածատուրի, յշվ. 1481 թ.—183

Բաղդատեան

- 1. Ազգ. Մելքիսէթի, որ 1485 թ. Մաղարդականքում ստ. Սաղմոսարան—73
- 2. Հայր Եզրի, որ 1491 թ. ստ. Ճաշոց—182

Բաղլա

- 1. Հօրեղօրօրդին Կարապետ գրչի, որ ժն գ. Եղեգնոսի Խնձորուս վանքում օր. Մաշտոց—498

Բախարի (Բաղարի)

- 1. Խոշա, հայր Խաթունչանի, որ 1482 թ. Կոստում ստ. Աւետ.—30
- 2. Քնի Եղրշահի, որ 1484 թ. Վանում ստ. Աւետ.—61
- 3. Անկր Ամենատուրի, որ 1494 թ. Աղթամարում ստ. Աւետ.—202

Բաչու

- 1. Հարս տէր Պապի, յշվ. 1488 թ.—128

Քայրամ

- 1. Ամուսին Չահլիլ կնոջ, որ 1484 թ. Մուղ-նիում ստ. Գանձ.—56
- 2. Պր., պապ Բաղդասարի, որ ժն գ. ստ. Աւետ.—516
- 3. Հօրեղբորդի վերսլիշեալ Բաղդասարի—516

Քայրամշայ

- 1. Հնգյլ եղբ. Գրիգորի, որ 1500 թ. կորսակի վանքում օր. ճաշոց—296

Քայսանդուր

- 1. Աղ-Կոյունլու փանդիշահ, որդի Յաղուրի, գահակալից 1490—1492 թթ.—173, 177, 195

Քանարգէս

- 1. Քճյ, 1446 թ. ստ. Մաշտոց—407
- 2. Աղգ. Գրիգոր վրդի, որ 1481 թ. կարբերդի որ Կարապետի վանքում օր. Շարակնոց—10
- 3. Հօրեղբայր Յովանէս կր.-ի, որ ժն գ. ստ. Աւետ.—500

Քանաւշայ

- 1. Հարս Մելիք-Աւանի, որ 1500 թ. կորսակի վանքում ստ. ճաշոց—295

Քասիլ

- 1. Գծողիկ, ժն գ. օր. Աւետ.—487

Քաղզուղիմէս

- 1. Գրիչ, 1484, 1485 թթ. Մաղարդավանքում օր. 2 Սաղմոսարան—58, 72

Քարելի •

- 1. Պապ պր. Կարապետի, որ 1431 թ. Աղբեր-մանում գնեց ճաշոց—369

Քարիո՛ (Քարիոզ)

- 1. Կր., 1466-ին Աղուանքի Գուլիստան զի-զում ստ. Մաշտոց—446
- 2. Հայր Կարապետ կր.-ի, որ 1488 թ. Աս-պիսնակում ստ. Շարակնոց—118
- 3. Աղգ. վերսլիշեալ Կարապետի—118
- 4. Միակեց, որդի Քումայի, ժն գ. ստ. Նա-րեկ—488

Քարխազար (Քարխոզար)

- 1. Որդի Յովանէսի, 1491 թ. գերութիւնից ազատեց մի ձեռագիր—174*
- 2. Որդի կարբերի, որ 1500 թ. ստ. Աւետ.—293

Քարանակ

- 1. Որդի Ազարիա զրչի, 1487 թ. Յղզալի վան-քում օգնում էր հօրը թուղթ կրկելով—101
- 2. Որդի կորսուի, 1495 թ. Ասպիսնակում ստ. Աւետ.—218
- 3. Հօրեղբ. կուպապատի, որ 1497 թ. Հիզանում ստ. Աւետ.—246

Քարանկ

- 1. Քճյ, հնգյլ եղբ. Ասարել Սիւնեցու, լլվ. 1404 թ.—314

Քարանկ

- 2. Նուրց 1407 թ. վկայ եղաւ մի Աստուածա-շքիչի վաճառման—319
- 3. Ուսուցիչ Յոհան զրչի, որ 1416 թ. Հիզանում օր. Գր. Տաթևացու Քարողգիրքը—346
- 4. Վրդ, 1418 թ. Նիդաղարու վանքում ստ. մի ժողովածու—350
- 5. Արեղայ ամն, 1430 թ. տէր Գրիգորի հետ միասին գերութիւնից ազատեց մի Աւետ.—369
- 6. Քճյ, 1435-ին վկայ եղաւ մի Աւետ. վա-ճառման և գրեց վաճառքի գիր—373
- 7. Կր., որդի Յակոբի, 1439 թ. Նրուսաղէմու՛՛՛ նպատակի մի Աւետ. գնմանը—390
- 8. Եպս, առաջնորդ Սանահնի, լլվ. 1469—1497 թթ.—70, 147, 230, 242, 452
- 9. Վրդ և ուսուցիչ Հաքոբայ զրչի, որ 1476 թ. Աղուանքի Ուսմանքում օր. Աւետ.—459
- 10. Քճյ, 1480 թ. վկայ եղաւ մի Աւետ. վա-ճառման—462
- 11. Հօրեղբ. Մելիքիմի, որ 1485 թ. Մաղար-դավանքում օր. Սաղմոսարան—73
- 12. Գրիչ, որդի Մկրտչի և Մելիք-Կաթնի 1436—1498 թթ. Ասպիսնակում, ետև Կատոց կղզում օր. Աւետարաններ, Մաշտոց և Շա-րակնոց—87, 100, 118, 130, 131, 218, 255—258
- 13. Գապար Աղուլեաց վանքի, 1486 թ.—82
- 14. Նորորդի Յովանէս եպսի, որ 1486 թ. Հիզանում ստ. Աւետ.—88
- 15. Եղբ. Խոնթ-Կաթնի, որ 1488 թ. Հաղար-տում ստ. Աւետ.—114
- 16. Մրն Մեծփառվանքի, 1488 թ.—119
- 17. Ասպիսնակի Տփիսի, որ Գևորգ եկեղեցու 1488 թ.—120
- 18. Քճյ, 1490 թ. օր. Աւետ.—145
- 19. Քճյ, որդի Փիրզառ աղայի, որ 1490 թ. Քանահատի վանքում ստ. Աւետ.—146
- 20. Ոստանի քահանաներից, 1490 թ.—155
- 21. Քճյ, քեռորդի Խոնդզարի, որ 1490 թ. կորսուի վանքում ստ. Աւետ.—161
- 22. Պատշեան աղզից, Եպս, առաջնորդ Ալբրի-վանքի, լլվ. 1493 թ.—194
- 23. Մերձ. և ուսուցիչ Ազարիա զրչի, 1494 թ. Կէմաղէմաղէմում օգնում էր իր աշակերտին թուղթ կրկելով—199
- 24. Գրիչ, կր., որդի Սասուրի, 1495 թ. Որթի-մօս՝ Տափի վանքում օր. Սաղմոսարան—211
- 25. Եպս, 1495 թ. Ազարիայից գնեց մի Աւետ.—213
- 26. Քոս Քարամազի, որ 1497 թ. Քերդիկում ստ. Աւետ.—241
- 27. Սրկու, զրիչ, ժն գ. օր. Ճաղարներ—468

Քարանկ

- 28. Որդի Մարտիրոս քճյի, որ ժն գ. ստ. Ճաղարներ—491
- 29. Ոմն, լլվ. ժն գ.—520*

Քամբաս

- 1. Աղգ. պր. Կարապետի, որ 1431 թ. Աղբեր-մանում գնեց ճաշոց—370

Քեհիամին

- 1. Խոջայ, վայելուղ 1402 թ. Խլաթի մօտ օր. Աւետարանի—308

Քեկրաս

- 1. Հայր Յակոբի, որ 1494 թ. Հաղարտում ստ. Մաշտոց—201

Քեկեր

- 1. Ոմն, 1409 թ. նպատակի մի Ճաղարների օրինակութեան—319

Քեկի (ար.)

- 1. Եղբ. Յր. Գրիգորի, որ 1415 թ. Քանայում աւարտեց Ք. Արտիսացու Յղ. է խորհրդայ նկեղեցույ-ի բնագործակութիւնը—342

Քեկի (Քեկի, իգ.)

- 1. Նորորդուտար Հայ-Կաթնի, որ 1469 թ. Արճէլում ստ. Աւետ.—451
- 2. Քորդուտար Տիրատար քճյի, որ 1482 թ. Ականցում ստ. Շարակնոց—463
- 3. Հոր մայր Յակոբ Եպսի, որ 1491 թ. Արծր-կում օր. Գանձարան—175
- 4. Կին Գաթի, որ 1491 թ. ալլոց հետ ազա-տեց մի Մաշտոց, որ նուիրեց Քերդակայ վանքին—177
- 5. Գուտար Ընտասկէսի, 1497 թ. Աղթամա-րում ստ. Աւետ.—244, 245
- 6. Կին Մամլարաթի, որ ժն գ. ստ. Կանոն-գիրք—545

Քեկի-Կարուն (Քեկիսաթուն)

- 1. Գուտար Քաղէսի, որ 1444 թ. ազատեց Կաթնիում իրենց գերդաստանին պատկա-նած Աւետարանը—403
- 2. Կորթ դուտար Գուլաթ-Կաթնի, որ 1481 թ. ստ. Աւետ.—14
- 3. «Միս կողակից» Կորդահի, որ 1484 թ. Վանում ստ. Աւետ.—60
- 4. Ազարխարոյ, 1485 թ. Սանահնում ստ. Աւետ.—70
- 5. Մայր Ղազար քճյի, որ 1488 թ. Տփիսի-սում ստ. Աւետ.—120
- 6. Գուտար Տոզանի, որ 1489 թ. Սուկոն զի-զում ստ. Աւետ.—131
- 7. Կին Խալիֆի, որ 1491 թ. Արծկում ստ. Ճաղարներ—173
- 8. Նորորդուտար Ազարիայի, որ 1495 թ. Եղե-ղիում ստ. Աւետ.—213

Քեկի-Կարուն

- 9. Գուտար Թուրուանդի, որ 1498 թ. Ասպի-սնակում ստ. Աւետ.—255

Քեկիշայ

- 1. Որդի Կորդ աղայի, որ 1491 թ. ստ. Ճա-շոց—182

Քեկիշան (իգ.)

- 1. Նորորդուտար Տիրատար քճյի, որ 1482 թ. Ականցում ստ. Շարակնոց—463
- 2. Գուտար Բերամի, որ 1483 թ. Արծկում ստ. Աւետ.—38
- 3. Մայր Մուրատի, որ 1486-ից տարիներ հետո ստ. Ասպիսնակում օր. մի Աւետ.—87*
- 4. Կին Սահփանոս քճյի, որ 1489 թ. Բաղենից վանքում ստ. Մաշտոց—132
- 5. Քոյր Յովանէսի, որ ժն գ. ստ. Աւետ.—545

Քեկիշան (ար., զրուած նաև Պեկիշան)

- 1. Հօրեղբորդի Կաթնիցանի, որ 1482 թ. Կատոցում ստ. Աւետ.—30
- 2. Եղբ. Յակոբ Եպսի, որ ժն դարում ստ. Յայմատուրք—502

Քեկիսիան

- 1. Աղգ. Մաթթումի, որ 1488 թ. Վարազում ստ. Ճաշոց—111

Քեկար

- 1. Քոս Քաղէսի, որ 1444 թ. ետ գնեց իրենց գերդաստանին պատկանած Աւետարանը—403
- 2. Կարականց զիզի տանուաւերներից, լլվ. 1493 թ.—182

Քեկում

- 1. Նորորդուտար Բաղդասարի, որ ժն գ. ստ. Աւետ.—516

Քեւամ

- 1. Ուսթայ, երեսփոխան, որդի պր. Չահլի-շայի, 1483 թ. Արծկում ստ. Աւետ.—35, 39
- 2. Տանուաւեր, ժն գ. Ճաղարներ—457

Քումիկ

- 1. Եղբ. Յոհանի, որ 1482 թ. Հիզանում ստ. Աւետ.—32

Քուլղանդար

- 1. Ոմն, լլվ. 1499 թ. Հիզանում—280

Քուլղան-Կարուն

- 1* Մայր խոջայ Մելիքի, որ 1443 թ. ստ. Աւետ.—402

Քունիար

- 1. Հայր Մամլարաթի, որ ժն գ. ստ. Կանոն-գիրք—545

Քուսայիկ—տե՛ս Արուսայիկ

Քուսիկ (զրուած՝ Քուսկէն լուսվածակով)

- 1. Որդի ուսթայ Ներսիսի, որ ժն գ. ստ. մի ժողովածու—513

Բուսախ

- 1. Բէկի, Օսմանեան զօրահրամանատար, 1487 թ. ասպատակում էր Այնթապի և Սեբաստիայի շրջաններում—99

Գ

Գարբիէլ

- 1. Հայր Յովանէս կր.-ի, որ 1439 թ. նրուաղէմում թուղթ էր խաղում—391
- 2. Եպս, որդի Գրիգորի, ժեղ. ստ. Վարդան Այգեկցու երկերի ժողովածու—485

Գագիկ

- 1. Քաղաւոր Վասպուրականի—211

Գագ

- 1. Որդի Սարգիս գրչի, որ ժեղ. Գամաղիէլի վանքում ստ. Աւետ.—506

Գագալ

- 1. Ոմն, 1496 թ. Կուրբում ստ. Աւետ.—230

Գարուստ

- 1. Աղգ. պր. Կարապետի, որ 1431 թ. Աղբեր-ձանում գնեց ճաշոց—370
- 2. Կր., գրիչ, 1443, 1460 թթ. Աղջոց վանքում օր. 2 Աւետ.—401, 435
- 3. Հայր Յակոբի, որ 1486 թ. Քանատեայ վանքում ստ. Մաշտոց—85
- 4. Որդի Մարգարի, որ 1488 թ. Պլիթիվանքում ստ. Յայտաւորք—110
- 5. Վանահայր Ուրծի (Արշակունի) վանքի, 1491 թ.—170*
- 6. Կր., որդի Սամուէլի, 1491 թ. Կեղանքում օր. Աւետ.—164
- 7. Եղբ. Թանկաղիլի, որ 1492 թ. Յաղացքարի վանքում ստ. Աւետ.—186
- 8. Գրիչ, 1494 թ. Հոռոմայրում «ձերացեալ ալեօք» օր. Աւետ.—201
- 9. Քչի, որդի Զանգուրբանի, որ 1495 թ. Կուրբի վանքում, «ի վայելումն» Գարուստի, ստ. Աւետ.—217
- 10. Հայր վերոյիշեալ Զանգուրբանի—217
- 11. Եղբ. Գորգի, որ 1495 թ. Կապուսի վանքում ստ. Աւետ.—221
- 12. Եղբ. Ապահանի, որ 1496 թ. ստ. Մաքենացոց և Սաղմոսաց վանքերում օր. Աւետարանք—226
- 13. Որդի Բնորի, 1496 թ. Քանաքեղում ստ. Աւետ.—227
- 14. Եղբորդի Բարսեղի, որ 1496 թ. Սանահնում ստ. Աւետ.—230
- 15. Եղբ. Մկրտիչի, որ 1497 թ. Կապուսի վանքում ստ. Աւետ.—249
- 16. Ամուսին Քանկաղիլի, որ 1498 թ. Ախր-ցիխայի Մողնոյ վանքում ստ. Աւետ.—269
- 17. Աղգ. Գոհարի, որ ժեղ. ստ. Աւետ.—481

Գարուստ

- 18. Գրիչ, որդի Զօրվար քչի, ժեղ. օր. Յայտաւորք—488
- 19. Եղբ. անունն անյայտ մի գրչի, որ ժեղ. օր. Ճաշոց—511
- 20. Եղբ. Յակոբի, որ ժեղ. ստ. Գանձարան—514
- 21. Երէց, միարան սր Կիրակոսի, ժեղ. օր.—514
- 22. Մահապի, լշվ. ժեղ. օր.—540
- 23. Աղբրեցի, հար որդի Ասարիլի, որ ժեղ. օր. գրեց մի յիշատակարան—171

Գաիանց

- 1. Քրոջ դուստր Ալլքսիանոսի, որ 1486 թ. Արքայի վանքում օր. Աւետ.—84

Գայանէ

- 1. Քոյր Ուսումարտի, որ 1465 թ. Երևանում ստ. Աւետ.—443
- 2. Մայր Յակոբի, որ ժեղ. ստ. Գանձարան—514

Գանգիպ

- 1. Եղբորդի Դօշմիկի, որ 1494 թ. Հոռոմայրում ստ. Աւետ.—201

Գանջ—Խարուն

- 1. Աղգ. հիւսն Մուրատի, որ 1498 թ. Աղթա-ձարում ստ. Մաշտոց—267

Գանիչ

- 1. Եղբ. Ստեփանոս վրդի, որ ժեղ. ստ. Մաշտոց—478

Գասպար

- 1. Ոմն, 1486 թ. Օծոփի վանքում ստ. Աւետ.—90
- 2. Եղբ. Միխայի, որ 1491 թ. ստ. Աւետ.—184
- 3. Հօրեղբ. Բաղդասարի, ժեղ. ստ. Աւետ.—516

Գաւանէ

- 1. Քոյր Կարապետի, որ 1434-ին ստ. Աւետ.—375

Գաւիանայ (գոցել՝ Գայիանէ)

- 1. Դուստր Մամի, որ 1498 թ. Եղեգեաց վանքում ստ. Աւետ.—264

Գալգ

- 1. Հօրեղբորդի Յակոբ քչի, որ 1482 թ. Բուրբերդում ստ. Աւետ.—27

Գաղալղալ

- 1. Որդի պր. Գորբի, աղգ. Սարուղաւի, որ 1486 թ. Արճէշում ստ. Մաշտոց—79
- 2. Աղգ. Բերամի, որ ժեղ. ստ. Ճառնտիր—488

Գիւնզան

- 1. «Պարուն», հօրեղբորկին Ամիր-Սարգսի, որ ժեղ. ստ. Սիւնիքում ստ. Աւետ.—480

Գիւնս

- 1. Որդի Յորգանանի, որ 1491 թ. Կեղանու-քում ստ. Աւետ.—164
- 2. Որդի Մարտիրոսի, որ 1491 թ. Տաթևում գնեց մի Աւետ.—172

Գլուզ (Գլորգէոս)

- 1. Երզնկացի, բարունապետ «ճեմ վարժապետ» և ժառանգիր. աշխատել է Գարանաղեաց դաւառի Աւազ վանքում՝ ժեղ. սկզբներին. մհ. 1416 թ.—152, 248, 321, 325, 342*, 343, 343*, 345*
- 2. Քաղաւոր վրաց, լշվ. 1455 թ.—425
- 3. Մեր Արարուց սր Գրիգոր վանքի, 1484 թ.—62
- 4. Մեր Մողնիկի վանքի, 1484 թ.—56
- 5. Որդի Գանգի քչի Վարդանի, 1491 թ.—165
- 6. Քչի, ժեղ. ստ. Աւազ անապատում Քարողղբի օրինակ շնորհեց Գաիի վրչի—533

Գոնձ

- 1. Մայր Արքաճամ բարունու, որ 1495 թ. Վերի Նորոզում ստ. Աւետ.—214

Գոնցայ (Թերեւս նոյնն էն սա և նախորդ Գոնձը)

- 1. Մայր Արքաճամ գրչի, որ 1482 թ. Բուրբերդում օր. Աւետ.—27

Գոյ—տե՛ս Մխիթար Գոյ

Գուրգ (Գարգ)

- 1. Հօրեղբորդի Սանփանոսի, որ 1424 թ. Կամարջ գիւղում ստ. Սահեփօրիկ—363
- 2. Պր., եղբ. Գրիգոր Կուրեցու, որ 1427 թ. օր. մի ժողովածու—368
- 3. Պր. Գորբ, լշվ. 1486 թ. Արճէշում—79
- 4. Պր. Գորբ, Սասանի տանուտէրներից, լշվ. 1490 թ.—156
- 5. Հնգյլ եղբ. Յովհաննէսի, որ 1491 թ. Գեղում ստ. Աւետ.—165
- 6. Պր., որդի Յովհաննէսի, 1495 թ. Կապուսի վանքում ստ. Աւետ.—221
- 7. Պր., եղբ. Ստեփանոսի, որ 1497 թ. Արգելանում ստ. Շարահնոց—239
- 8. Պր., որդի Քումայի, որ 1499 թ. Աղթաձարում օր. Մաշտոց—285
- 9. Եղբ. Քումայի, որ ժեղ. գնեց մի Աւետ.—545

Գուրգի

- 1. Պր., որդի Խաչեր սուկերչի, որ 1483 թ. Կաֆայում ստ. Մաշտոց—51
- 2. Պր., նախնայ, լշվ. 1486 թ. Արճէշում—73, 80
- 3. Խոջայ, եղբորդի Զանգիւլայի, որ 1487 թ. Սղգայի վանքում ստ. Մաշտոց—101
- 4. Հայր Խաչիֆի, որ 1491 թ. Արճէշում ստ. Ճառնտիր—173

Գուրգի

- 5. Որդի Մխիթարի, 1497 թ. Կուրուց վանքում ստ. Աւետ.—243

Գուրգի—Մելիք

- 1. Եղբ. Քումայ վրդ Մեծօփեցու—405
- 2. Հնգյլ որդի Քանուխի, որ 1488 թ. ստ. Աւետ.—125

Գուրգիկ

- 1. Չունուար Գուրգիան գաւառի Յորեկան գիւղի, 1488 թ.—115

Գոհար (Գօհար, Զօհար, Ճուհար և այլ)

- 1. Քոյր Աստուածատուր գրչի, որ 1403 թ. Անձնապատի վանքում օր. Սահեփօրիկ—311, 313
- 2. Մայր Գրիգոր Կուրեցու, որ 1427 թ. օր. ժողովածու—368
- 3. Աղգ. Ֆիւրաի, որ 1434 թ. Գամաղիէլի վանքում ստ. Աւետ.—377
- 4. Մայր Գրիգոր Արճէշի գրչի, որ 1441 թ. Երուսաղէմում օր. Աւետ.—394
- 5. Եղբորդուստր Միլիտիլ Խոյի, որ 1479 թ. Աւետ գիւղում ստ. Շարահնոց—461
- 6. Կին Մարտր քչի, որ 1481 թ. Հայրիվանքում ստ. Աւետ.—15
- 7. Կին Մխիթար քչի, լշվ. 1482 թ. Ականցում—463
- 8. Ոմն, 1484 թ. Աղթաձարում ստ. Աւետ.—58
- 9. Եղբորդուստր Յահանէս գրչի. 1484, 1486 թթ. Գր. նիւսացու վանքում օգնում էր հօրեղբորը մազաղաթ պատրաստելով և թուղթ խաղելով—68, 91
- 10. Մայր Մէլքիսէթիկ գրչի, որ 1484 թ. օր. Գանձարան—68
- 11. Մայր Քումայ գրչի, որ 1489 թ. Բազենից վանքում օր. Մաշտոց—132
- 12. Դուստր Միլիթանի, որ 1489 թ. Խիզանում ստ. Աւետ.—140
- 13. Քոյր Ղազիլի, որ 1489 թ. նպաստեց Փոզիկ գիւղին մի Աւետ. նուիրելուն—143
- 14. Կին Յովհաննէսի, որ 1491 թ. Գեղում ստ. Աւետ.—166
- 15. Դուստր Պալուսի, որ 1492 թ. Աղթաձարում ստ. Մաշտոց—187
- 16. Որդեկորոյս կին, որ Կալէր գիւղի Եղեգեցու Աւետարանին 1493 թ. նուիրեց մի «նոհ»—193
- 17. Մերձ. Համանդու կնոջ, որ 1493 թ. Ալբի վանքում ստ. Աւետ.—194
- 18. Հարս Գորգի, որ 1495 թ. Կապուսի վանքում ստ. Աւետ.—221
- 19. Մայր Սահակի, լշվ. 1495 թ. Մանտիստնում—222

Գոհար

- 20. Մայր Աւետիքի, որ 1496 թ. Կապոսի վանքում օր. Մաշտոց—234
- 21. Գուսար Ստեփանոսի, որ 1497 թ. Աղթամարում ստ. Աւետ.—245
- 22. Մայր Յովհաննէսի, որ 1497 թ. Ամ գիւղում օր. Աւետ.—247
- 23. Եղբօր դուստր Կիրակոսի, որ 1497 թ. Ամ գիւղում ստ. Աւետ.—247
- 24. Գուսար Հայրապետի, որ 1499 թ. Շատախում գերութիւնից ազատեց մի Աւետ.—277
- 25. Կին Կարապետի, լշվ. 1499 թ. Հիզանում—279
- 26. Մայր Վարդանի, որ 1499 թ. Ով գիւղում ստ. Աւետ.—286
- 27. Գուսար Իանէի, ժն դ. ստ. Աւետ.—481
- 28. Կին Աւետիսի, որ ժն դ. փրկեց մի Աւետ.—547
- 29. Քոյր Մարկոսի, որ ժՁ դ. ստ. Աւետ.—202*

Գոհար-Մէլիք

- 1. Մայր Աստուածատուրի, որ 1490 թ. Մատնկանքում ստ. Տօնական—153.
- 2. Մայր Ներսէսի, որ 1496 թ. Կապոսի վանքում ստ. Մաշտոց—234
- 3. Տատ Սատաղի, որ ժն դ. ստ. Սարգիս Ընդհատու Մկն. Կաթողիկէից թղթաց—541

Գոհարչատ

- 1. Մրձ. Քաղէոսի, որ 1484 թ. Արարուցում ստ. Աւետ.—62*
- 2. Գուսար Մկրտիչ զրչի, որ 1491 թ. Մոզնիսում օր. Ճաշոց—168

Գոհար-Տիկին

- 1. Մայր Խաչեր սկերչի, որ 1483 թ. Կաֆայում ստ. Մաշտոց—51

Գուղում

- 1. Ոմն, 1444 թ. նպատեց մի Աւետարանի եւ գեմաներ—403

Գուլբաղա

- 1. Քոյր Նեկեղոսի, որ ժն դ. օր. ժողովածու—528

Գուլգուն

- 1. Եղբորդուստր Զանդիշայի, որ 1487 թ. Սղզայի վանքում ստ. Մաշտոց—101

Գուլար

- 1. Եղբորորդի Սուֆի-Խալիլի. 1497 թ. սպանուեց Սուլեյման-բէկի կողմից՝ Համթայ գաշտում—173

Գո[լ]ազիգ

- 1. Եղբորորդի Վարդանի, որ 1499 թ. Ով գիւղում ստ. Աւետ.—286

Գուլաղայ

- 1. Կին Կարապետ քճի, որ ժն դ. ստ. Ճառնար—491

Գուլաղայ

- 2. Հարս Նեկեղոսի, որ ժն դ. օր. ժողովածու—528
- 3. Ոմն, լշվ. ժն դ.—546

Գուլամ

- 1. Քոյր Խալիլի, որ 1491 թ. Արծկում ստ. Ճառնար—173
- 2. Ազգ. պր. Աղբուղայի, որ ժն դ. ստ. Յայսմատուրք—492

Գուլամիք (Գուլամիք)

- 1. Սրբի խոշոյ Սաղաթի, որ 1489 թ. ստ. Գանձարան—138
- 2. Ոմն, 1551 թ. մի արտ նութիւց Կորնկեց վանքին—136*

Գուլամ-Փաշայ

- 1. Հնգրդի դուստր Քարիմշայի, որ 1484 թ. Վանում ստ. Աւետ.—60
- 2. Կին Ատամի, որ 1484 թ. Վանում ստ. Աւետ.—60
- 3. Քոյր Գուլամիարի, որ 1486 թ. Ասպիտակում ստ. Աւետ.—87
- 4. Գուլամբաշ, դուստր Մաղթումի, որ 1488 թ. Վարազում ստ. Ճաշոց—111
- 5. Հարս դուստր Յովանէս քճի, որ 1489 թ. Ասպիտակում ստ. Աւետ.—131
- 6. Կին Բարխուդարի, որ 1491 թ. գերութիւնից ազատեց մի Ճառագիր—174*

Գուլան-Փաշայ

- 1. Քոյր Ատամ քճի, որ ժն դ. ստ. Յայսմատուրք—491

Գուլաղար

- 1. Հարս Գասպարի, որ 1486 թ. Աւսուրլ վանքում ստ. Աւետ.—90

Գուլբահր

- 1. Մայր Նեկեղոսի, որ ժն դ. օր. ժողովածու—528

Գուլգուլ

- 1. Գուսար Գոշենց Ստեփաննոսի, որ 1495 թ. նորոգել տուեց մի Աւետ.—224

Գուլգատաշայ

- 1. Ոմն, լշվ. 1493 թ. Աղուլեաց վանքում—194

Գուլբէգ

- 1. Եղբորդուստր Ազարիայի, որ 1495 թ. Եզեզիսում ստ. Աւետ.—213

Գուլի

- 1. Ազգ. Քաղարի, որ 1411 թ. Ոստանում գերութիւնից ազատեց մի Աւետ.—326
- 2. Կին Սպահանի, որ 1496 թ. Սաղմոսավանքում ստ. Աւետ.—226
- 3. Քոյր Գրիգորի, որ 1500 թ. Խորտակի վանքում օր. Ճաշոց—296

Գուլխար

- 1. Հօրեղբ. Կարապետ քճի, որ 1450 թ. էջմիածնում-Քիրականում օր. Ճաշոց—412

Գուլխար

- 1. Սրբի Գուլամիարի, որ 1486 թ. Ասպիտակում ստ. Աւետ.—87
- 2. Եղբ. Յովանէս քճի, որ 1489 թ. Ասպիտակում ստ. Աւետ.—131

Գուլիգար

- 1. Կին խոշոյ Յարխատի, որ 1451 թ. գնեց մի Ոսկեփորիկ—419
- 2. Հարս Մայր Յովանէս զրչի, որ 1488 թ. Վարազում օր. Ճաշոց—113
- 3. Ոմն, լշվ. ժն դ. 546

Գուլիխաս

- 1. Մայր Յովանէս Արճիշեցի զրչի, որ 1486, 1490 թթ. օր. Ճնոսագրեր—80, 151
- 2. Գուլիխաս, դուստր Քուլանի, որ 1487 թ. Վարազում ստ. Աւետ.—102

Գուլիհան

- 1. Մայր Մամի, որ 1498 թ. Եղեգեաց վանքում ստ. Աւետ.—264

Գուլիմարի

- 1. Կին Մկրտիչ քճի, որ 1483 թ. Երրնգանի գիւղում ստ. Աւետ.—45, 49
- 2. Հնգրդի դուստր Քուրվանդայ կնոջ, որ 1498 թ. Ասպիտակում ստ. Աւետ.—255
- 3. Ազգ. վերսլիշեալ Քուրվանդայի—255

Գուլիշատ (Գուլշատ)

- 1. Մայր Գրիգոր Երեցի, որ 1489 թ. Կորնկան գիւղում ստ. Աւետ.—471
- 2. Քոյր Գրիգորի, որ 1492 թ. Գմնիկում ստ. Մաշտոց—188

Գուլիսուլ

- 1. Սրբի կամ Եղբորորդի Վարձիգուլի, որ 1480 թ. իր Եղբայրների հետ միասին գնեց մի Աւետ.—462

Գուլխարուն

- 1. Խնամի Աստուածատուր քճի, որ 1419 թ. մի ժողովածու նութիւց Գրիգոր վարդապետին—350
- 2. Քրոշդուստր Յոհաննէս կր.-ի, որ 1458 թ. Ասպետան գիւղում ստ. Աւետ.—432
- 3. Հարս մայր Ստեփանոս զրչի, որ 1491 թ. Նորատունքում օր. Աւետ.—170
- 4. Կին Զանդուրբանի, որ 1495 թ. Կուրի գիւղում ստ. Աւետ.—217

Գուլմէլիք (Գուլմէլէք)

- 1. Գուսար Վարդանի, լշվ. 1488 թ. Զրվճում—115
- 2. Քոյր Մուրատի, 1498 թ. Աղթամարում ստ. Մաշտոց—267
- 3. Մայր Վէլի, որ ժՁ դ. ստ. Աւետ.—171

Գուլշար

- 1. Հարս մայր Գրիգոր զրչի, որ 1450 թ. էջմիածնում-Քիրականում օր. Ճաշոց—413
- 2. Քոյր Միհաս ժողիցի, լշվ. 1466 թ.—444

Գուլում

- 1. Քոյր Աստուածատուրի, լշվ. 1488 թ. Ասպիտակում—118
- 2. Կին Ղազար քճի, որ 1488 թ. Տփիխում ստ. Աւետ.—120
- 3. Հարս Գալուստի, որ 1496 թ. Քանաքեղում ստ. Աւետ.—227
- 4. Գուսար Մաթեոսի, որ 1496 թ. Եղեգեաց վանքում ստ. Աւետ.—229

Գուլիշախ

- 1. Քոյր Ղարիպաշայի, որ 1486 թ. Արծկում ստ. Աւետ.—86

Գուլիհար

- 1. Ոմն, լշվ. 1486 թ. Արճիշում—80
- 2. Քոյր Քանուտի, որ 1488 թ. ստ. Աւետ.—125

Գուլշանան

- 1. Սրբի Քանուտի, որ 1488 թ. ստ. Աւետ.—125

Գուլսուար

- 1. Քոյր Ստեփանոսի, որ 1485 թ. ստ. Տոնացոյց—78

Գուլստան

- 1. Գուսար Մեարթ քճի, որ 1481 թ. Հայրիվանքում ստ. Աւետ.—15
- 2. Կին Քարիմշայի, որ 1484 թ. Վանում ստ. Աւետ.—60
- 3. Հարս խոշոյ Եղբայրի, որ 1484 թ. Վանում ստ. Աւետ.—61
- 4. Ազգ. Պապոսի, որ 1492 թ. Աղթամարում ստ. Մաշտոց—187
- 5. Քոյր Բէկի կնոջ, որ 1497 թ. Աղթամարում ստ. Աւետ.—245
- 6. Մայր Ռուլ կնոջ, որ 1499 թ. Հիզանում ստ. Աւետ.—279, 280

Գուլիաշայ

- 1. Կին Աստուածատուրի, որ 1484 թ. ստ. Գանձարան—68
- 2. Գուսար Բարսեղ զրչի, որ 1486, 1489 թթ. Ասպիտակում օր. 2 Աւետ.—87, 131
- 3. Գուլիաշա, հնգրդի դուստր Քուլանի, որ 1487 թ. Վարազում ստ. Աւետ.—102
- 4. Կուլիաշայ, մայր Զարբիայի, որ 1487 թ. ստ. Շարահնոց—105
- 5. Քոյր Խոնդ-Խաթունի, որ 1488 թ. Հաղբատում ստ. Աւետ.—114
- 6. Մայր Մկրտիչի, որ 1491 թ. Մոզնիսում օր. Ճաշոց—168

Գուրգուր

- 7. Զորագործ Խաչիֆի, որ 1491 թ. Արծկուն ստ. Ճարտար—173
- 8. Քոյր Խամօշի, որ 1499 թ. Աղթամարում ստ. Մաշտոց—284

Գուրգուր

- 1. Հարս Գուրգուր, մերձ. Սիրադեղի, որ 1491 թ. Մոզնիսում ստ. Ճարտար—168
- 2. Հարսի (գո՛ւտար) Ծա՛նշահի, որ ժն դ. ստ. Աւետ.—530

Գուրգուր

- 1. Ազգ. Վանականի, որ 1498 թ. Զորեկանքում օր. Մաշտոց—260

Գուրգուր

- 1. Գնած ծառայ Սաղաթի, որ 1489 թ. Աղթամարում ստ. Աւետ.—63

Գուրգուրիկ (Կուրգուրիկ)

- 1. Խոջայ, հայր խոջայ Յակոբի, որ 1482 թ. Խոջայում վանքում ստ. Յայտատուրք—31
- 2. Պա՛լ Կիրակոս Բաղիշեցի Հալաբուղի, որ 1487 թ. Կապուտեղում ստ. Աւետ.—98
- 3. Հայր Ներսէս Եպս գրչի, որ 1439 թ. Աղթամարում օր. Յայտատուրք—134, 335
- 4. Զորեղարայր Աստուածատուրի, որ 1490 թ. Մատենականում ստ. Տոնական—153
- 5. Մաշկագրակ գրչի, 1490 թ. համագրիւղացիների հետ նորոգել տուեց մի Աւետ.—153
- 6. Որդի Կարապետ քչի, որ ժն դ. ստ. Ճարտար—491

Գուրգուրիկ

- 1. Եղբ. Միրանշայի, որ 1497 թ. Վարդիճապ վանքում ստ. Աւետ.—241

Գուրգուր-Խարուն

- 1. Գուտար Գուրգուր Ստեփանոսի, որ 1495 թ. նորոգել տուեց մի Աւետ.—224

Գուրգուր

- 1. Կին Մկրտիչ գրչի, որ 1485 թ. օր. Ճարտար—78

Գուրգուր

- 1. Որդի Քուրանի, որ 1448 թ. ստ. Աւետ.—411

Գուրգուր

- 1. Կին Մարտիրոսի, որ 4491 թ. Տաթևում գնեց մի Աւետ.—172

Գուրգուր

- 1. Նարեկացի—151, 327
- 2. Վկայատար, Պահլավունի—350
- 3. Խուլ, Շարակնոցի լուսագոյն օրինակի խմբագիր, ժՐ դ.—11, 28, 122, 239, 461
- 4. Տաթևացի, Նշանատր մատենագիր, մ.՝ 1410 թ.—152, 188, 248, 313, 333, 336, 345, 348, 360, 373, 401, 411, 430

Գրիգոր

- 5. Խաթաբեցի, Սերենց, մատենագիր և գրչի. նահատակուեց 1425 թ.—53, 152, 169, 254, 284, 308, 319, 320, 324, 339, 340, 344, 347, 365
- 6. Կր., որդի Լուսինի, 1403 թ. Անձնագրատի վանքում թողի խորհրդեց Յակոբ վրդին—311, 312
- 7. Ազգ. Քարտրի, որ 1411 թ. Աստանում դեբրեթիկաց ազատեց մի Աւետ.—326
- 8. Գրիչ, որդի Լուստակէս քչի, 1413 թ. Խաթաբատի և Հերմոնի վանքերում օր. Գր. Տաթևացու Հարցմանց գիրքը—333, 334, 335
- 9. Յրայ (հայ ունիթոս), 1415 թ. Քանայում օր. Ք. Արքունացու Յգ. է խորհրդոց Եկեղեցուի վերջին մար—341
- 10. Վրդ., 1419 թ. Աստուածատուր քչից ստ. մի ժողովածու—350
- 11. Կր., գրչի, այլոց գործակցութեամբ 1422 թ. վանում օր. Յայտատուրք—356
- 12. Եպս, հնգյն առաջնորդ Երուսաղէմի, լՂՂ 1422 թ.—358
- 13. Գպիր, հոր որդի Յակոբ գրչի, որ 1424 թ. Եղեկանքում օր. Շարակնոց—364
- 14. Կր., մականուամբ Կուրգուր, որդի էլմելիքի, 1427 թ. օր ժողովածու—368
- 15. Արծկեցի, էլմելիքեց (հաւանաբար Եոյն է նախորդի հետ), 1439, 1441 թթ. Երուսաղէմում օր. 2 Աւետ.—390, 394
- 16. Մուսաբէկեց, կաթողիկոս Հայոց՝ 1439—1441 թթ.—394, 398
- 17. Զալաբէկեց, կաթողիկոս Շաշոց՝ բաժնումանակի 1443—1465 թթ.—410, 414, 417, 418, 423, 425, 426, 431, 435, 440
- 18. Տանուտր, 1433 թ. վկայ Քրտու մի Աւետ. վաճառման—374
- 19. «Անյաղթ փրկիստիայ», փակակալ Երուսաղէմի սր Յակոբայ վանքի, 1433 թ.—374
- 20. Հայր Ստեփանոս գրչի, որ 1437 թ. Խարբերում օր. Աւետ., իսկ Տշող գրչում ժն գարի 2-րդ տասնամեակին՝ այլ ձեռագրեր—374, 383
- 21. Գրիչ, 1437 թ. Արզնունի վանքում օր. Շարակնոց—384
- 22. Կր., որդի Յովանի, 1437 թ. ստ. վերոյիշեալ Շարակնոցը—384
- 23. Եղբ. Գերձկի վանքում աշխատող Յովակ գրչի. մեռաւ 1437 թ. մահտարածման՝ իր 2 որդիների հետ միասին—385
- 24. Վանահայր Գերձկի վանքի, 1437 թ.—385, 386
- 25. Ոմն, «պատուեաց» Մաթէոս գրչին, որ 1439 թ. օր. Մաշտոց—388

Գրիգոր

- 26. Քչի. 1439 թ. Անկիրիայում նորոգել տուեց մի Աւետ.—389
- 27. Հնգյն որդի Մարթայի, լՂՂ. 1439 թ. Բաստայ վանքում—392
- 28. Քչի, 1440 թ. Իշողի վանքում յորդորեց օր. Յոհաննէսին ստանալ մի Մաշտոց—393
- 29. Որդի Պետրոս քչի, որ 1441 թ. Սանահնում ստ. Աւետ.—397
- 30. Եղբորդի Կիրիլիոս կաթողիկոսութիւնը վերահաստատող Կարապետ կթղկսի, լՂՂ. 1446 թ.—406
- 31. Եպս Հարսէլֆոյ, 1446 թ. ծաղկեց իր բնորդի Մինասի օրինակած Ճաշոցը, որ նուիրեց Կարապետ կթղկսին—407
- 32. Պր., եղբ. օր. Աստուածատուր Անկիրացու, որ 1447 թ. գնեց մի Ճաշոց—409
- 33. «Քրոց աշակերտ», լՂՂ. 1448 թ. Կաթալում—411
- 34. Գրիչ, որդի Զարբասի, 1450 թ. էջմիածնում—Բիրականում օր. Ճաշոց—412—414
- 35. Եղբ. Գանիէլ վրդի, որ 1450 թ. ստ. վերոյիշեալ Ճաշոցը—412
- 36. Եղբ. Ստեփանոս գրչի, որ 1450 թ. Պուրսայում օր. Ճաշոց—417
- 37. Փնայ վերոյիշեալ Ստեփանոս գրչի—417
- 38. Անկրձագ տանուտը Վարդանիսի, որ 1451 թ. Խաթաբում ստ. Մաշտոց—Գանձարան—420
- 39. «Գծող և նկարող», 1454 թ. օր. Աւետ.—423
- 40. Գրիչ, 1457 թ. օրինակեց Մաշտոցի մի քանի թերթ—428
- 41. Հայր Ներքաղթի, որ 1459 թ. ստ. մի Մաշտոց—Գանձարան—433
- 42. Որդի Վարդան գրչի, որ 1462 թ. վանում օր. Աւետ.—440
- 43. Երախտուր Զարբար գրչի, որ 1465 թ. Տիրիկում օր. Ճաշոց—442
- 44. Գրիչ, Աթաբէկեց, 1466 թ. Արզնունում օր. Աւետ.—444
- 45. Կր., ազգ. Մինաս ծաղկողի, որ 1466 թ. Արզնունում ծաղկեց Աւետ. (հմմ. Ք 31 Գրիգորի հետ, գուցե նո՛յնն է)—444
- 46. Տատրակեց, 1468 թ. Ստամբուլից ազատեց մի Աւետ.—448
- 47. Հայր Յակոբ գրչի, որ 1468 թ. Խարբերում օր. Մաշտոց—449
- 48. Որդի վերոյիշեալ Յակոբ գրչի—449
- 49. Քչի, եղբորդի Ամարասայ Եպս Ալեքսիանոսի, լՂՂ. 1476 թ.—460
- 50. Տէր, 1480 թ. իր որդիների հետ միասին վաճառեց մի Աւետ.—462

Գրիգոր

- 51. Եղբ. կամ Եղբորդի Վարդապետի, որ 1480 թ. գնեց մի Աւետ.—462
- 52. Քչի, 1480 թ. վկայ Եղաւ մի Աւետ. վաճառման—462
- 53. Բարունապետ, առաջնորդ Խարբերդի Խուլայու սր Կարապետ վանքի, լՂՂ. 1481, 1482 թթ.—10, 17, 464
- 54. Գրիգորէս, հնգյն որդի Մարտիրի, որ 1481 թ. Հայրիվանքում ստ. Աւետ.—15
- 55. Կր., որդի Ներսէսի, 1481 թ. ստ. Մանրուստունք—20
- 56. Զորեղբ. Յոհանէս քչի, որ 1482 թ. Կառուցում ստ. Տոնական—29
- 57. Գրիգորիս, թոռ Արուստ աղայի, որ 1482 թ. Արծկէում ստ. Աւետ.—29
- 58. Եպս, միաբան Կառուցի, 1482 թ.—29
- 59. Վարպետ Յոհանէս, գրչի, որ 1482, 1483 թթ. Կառուցում օր. Տոնական և Աւետ.—30, 40
- 60. Խոջայ, հորեղբորդի Խաթաբեցի, որ 1482 թ. Կառուցում ստ. Աւետ.—30
- 61. Գրիչ, որդի Յովակ քչի, որ 1482 թ. Արզնունում օր. Շարակնոց—463
- 62. Զորեղբ. Արծիշեցի, հեղինակ խոջայ Միքայի վկայարանութեան, լՂՂ. 1483, 1486 թթ.—52, 82, 524
- 63. «Քաջ արարունապետ» Բջնոյ, 1483 թ.—37
- 64. Եպս Բջնոյ նահանգի, 1483 թ. Բջնիում օր. Շարակնոց—37
- 65. Գրիչ, որդի Առաքելի, 1483 թ. Բաննում օր. Աւետ.—38
- 66. Եպս, մրն Կառուցի, 1483 թ.—39
- 67. Քչի, հայր Ալեքսիանոս Վրաստանցու, որ 1483 թ. Արձնում ստ. Աւետ.—39
- 68. Որդի վերոյիշեալ Ալեքսիանոսի—39
- 69. Զորեղբ. Յոհանէս գրչի, որ 1483 թ. Կառուցում օր. Աւետ.—39
- 70. Իր ծնողի՝ Ոսկու հետ միասին 1483 թ. նորոգեցին Կառնոցի գրչի սր Աստուածածին Եկեղեցին—40
- 71. Եպս, վանահայր Յոզաբարի վանքի, 1483 թ.—41
- 72. Ոմն 1483 թ. ստ. Գր. Նազիանզացու Ասորս ճարտար—53
- 73. Գրիչ, 1484 թ. Վերին նորավանքում օր. Աւետ.—57, 58
- 74. Բերկեցի, վարպետ Բարդուղիմէոս գրչի, որ 1484 թ. Մազարպավանքում օր. Սաղմուսարան—58
- 75. Մրն Արարուց վանքի, 1484 թ.—62
- 76. Վարդապետ Քաղէոս մահապետ, որ 1484 թ. Արարուց վանքում ստ. Աւետ.—63

Գրիգոր

- 77. «Արեղայ Յովհաննէս վերածայնեալ», 1484 թ. օր. Աւետ.—66
- 78. Արդի Մանուկի, որ 1484 թ. Գր. Նիսացու վանքում ստ. Ճաշոց—67
- 79. Վրդ, ոմն, որ 1485 թ. գտնուում էր Հոռոճոսի վանքում, Սարգիս կթղկսի հետ միասին—70
- 80. Պր., 1485 թ. Սալուսպատում ստ. Աւետ.—74
- 81. Նկարող, որդի պր. Եննֆորի, 1485 թ. Սեբաստիայում ստ. Աւետ., 1494 թ. Եղեղիսում օր. Աւետ.—75, 76, 209
- 82. Բարունապետ, երուսաղէմի որ Յակոբ վանքում, 1485 թ.—76
- 83. Վալելոզ 1485 թ. Կապոսի վանքում օր. Ոսկեփորիկի—222
- 84. Վրդ, լշվ. 1486 թ. Արմէնում—79
- 85. Ոստանի քահանաներից, լշվ. 1486, 1490 թթ.—86, 155
- 86. Գրիչ, 1486, 1494 թթ. Աւագ վանքում օր. Հմայիլ և Աւետ.—90, 207, 208
- 87. Արդի Կասպարի, 1486 թ. Աւոսի վանքում ստ. Աւետ.—90
- 88. Կր., գրիչ, 1487, 1499 թթ. Եկեղեցի գաւառի Գր. Լուսաւորչի դամբարան կոչուած վանքում օր. Մաշտոց և Աւետ.—469, 473, 474
- 89. Իր Յայտաւորքը յանձնեց օրինակելու՝ 1487 թ. Կոմտուն գիւղում—97
- 90. Աղգ. Զարարի, որ 1488 թ. Ալրիվանքում ստ. Յայտաւորք—110
- 91. Աղգ. Մաղթումի, որ 1488 թ. Վարագում ստ. Ճաշոց—111
- 92. «Քաջ բարտուղար», ուսուցիչ Յովանէս գրչի, լշվ. 1488 թ. Վարագում—113
- 93. Եպս, 1488 թ. Զրվէժում շարագրեց մի յիշատակարան—115
- 94. Երէց, հայր Մեծօփայ վանքի միաբան Կարապետի, 1488 թ.—119
- 95. Մրն Մեծօփայ վանքի, 1488 թ.—119
- 96. Գրիչ, որդի Պետրոսի, 1489 թ. Գողթան գաւառի Բուստոյ վանքում օր. Աւետ.—130
- 97. Վրդ, 1489 թ. Էջմիածնում Մկն. Եսայեայի քննազիրը տունեց Կիրակոս Քուկորանցուն կարգալու—133
- 98. Արդի Միբիշանի, որ 1489 թ. Երզնանում ստ. Աւետ.—140
- 99. Տարոնեցի, 1489—1497 թթ. Կապոսի վանքում և այլուր օր. Մկն. Նուրբ գրեանց, Մանրուստունք, Գր. Նագրեանցացու երկերի ժողովածու, Կիրդի Գիրք պարապմանց, Ոսկեփորիկ—141, 142, 160, 220, 232, 247, 248

Գրիգոր

- 100. Հայր և որդի Մարգարէ գրչի, որ 1489 թ. Նեխհրի գիւղում օր. Աւետ.—143
- 101. Վրդ, առաջնորդ Սպերի, 1489 թ.—470
- 102. Երէց, որդի Առաքելի, 1489 թ. Կորնկան գիւղում ստ. Աւետ.—470, 471
- 103. Բարունապետ, լշվ. 1490 թ. Բարդուղիմէոսի վանքում—150
- 104. «Քաջ բարունի», առաջնորդ Ուոնկարի վանքի, լշվ. 1490 թ.—151
- 105. Մրն Մատնէվանքի, 1490 թ.—153
- 106. Աղգ. Գովաթ-Խաթունի, որ 1490 թ. Աղթամարում ստ. Աւետ.—154
- 107. Հնգլ եղբ. Դաւթի, որ 1490 թ. Գինականց գիւղում օր. Գանձարան—155
- 108. Եղբորորդի վերոյիշեալ Դաւթի—155
- 109. Հայր խոջայ Զաւրի, որ 1490 թ. ստ. Աւետ.—158, 159
- 110. Աշակերտ Ստեփանոս գրչի, որ 1490 թ. Եղբղոտում օր. Աւետ.—159
- 111. Մրն Ապահոնեանց վանքի, 1490 թ.—143
- 112. Եղբ. Դասումի, որ 1491 թ. Համասոնց գիւղաքաղաքում ստ. Աւետ.—177
- 113. Հայր Վարդանի, որ 1491 թ. Անշոջաց վանքում ստ. Աւետ.—178
- 114. Արքեպս մեծազգի, առաջնորդ Յաղաքցարի վանքի, լշվ. 1492 թ.—186
- 115. Հօրեղբ. Պաղոսի, որ 1492 թ. Աղթամարում ստ. Մաշտոց—187
- 116. Արդի վերոյիշեալ Պաղոսի—187
- 117. Տանուտէր, որդի Հայրապետի, 1492 թ. Գվնիկում ստ. Մաշտոց—188
- 118. Գրիչ. 1492 թ. Քոխաթում օր. Յայտաւորք—189
- 119. Ոմն, լշվ. 1493 թ. Կալեքում—193
- 120. Արեղայ, 1493 թ. Վկայ եղաւ Վարդէլբուր գիւղին կարգալու համար մի Աւետ. տալու—193
- 121. Ազուկեաց վերին թաղի քահանաներից, 1493 թ.—194
- 122. Երեք նոյնանուն միաբաններ Ամիրգօլի վանքի, 1493 թ.—196
- 123. Գրիչ, 1493 թ. օր. Մաշտոց—200
- 124. Երկու նոյնանուն «Գրոց աշակերտներ» Կապոսի վանքում, 1494 թ.—204
- 125. Գրիչ, 1494 թ. Միրունքարի վանքում օր. Շարակնոց—208
- 126. Գրիչ, 1495 թ. Վերին Նորավանքում օր. Աւետ.—214
- 127. Եղբ. Զանդուրբանի, որ 1495 թ. Կոսթի գիւղում ստ. Աւետ.—217
- 128. Եղբորորդի Սիրատանի, որ 1495 թ. Մանտիսունում ստ. Յայտաւորք—222

Գրիգոր

- 129. Հօրեղբորորդի վերոյիշեալ Սիրատանի—222
- 130. Արդի Սահակի, լշվ. 1495 թ. Մանտիսունում—222
- 131. Արդի Մաթէոսի, որ 1496 թ. Եղեղեաց վանքում ստ. Աւետ.—229
- 132. Քոռ Մուրատի, որ 1497 թ. Բերդիկում ստ. Աւետ.—241
- 133. Գրիչ, որդի Սարգսի, 1497 թ. Աղթամարում օր. Աւետ.—245
- 134. Հայր Ստեփանոսի, որ 1497 թ. Աղթամարում ստ. Աւետ.—245
- 135. Եղբ. Կիրակոսի, որ 1497 թ. Ամ գիւղում ստ. Աւետ.—247
- 136. Արդի Աւագի, որ 1497 թ. ստ. Գանձարան—254
- 137. Խոջայ, 1498 թ. մի ճաշոց նուիրեց Երաշխատը Աստուածածնի վանքին—274
- 138. Հօրբորորդի Հերապետի, որ 1499 թ. Շատախում գերութիւնից ազատեց մի Աւետ.—277
- 139. Արդի Ռուզ կնոջ, որ 1499 թ. Հիզանում ստ. Աւետ.—279
- 140. Հայր և գրչութեան ուսուցիչ Թումայի, որ 1499 թ. Աղթամարում օր. Մաշտոց—284
- 141. Արդի Ներսէսի, 1499 թ. Հիզանում ստ. Գանձարան—285
- 142. Սրկազ, 1499 թ. Ով գիւղում թուղթ էր կոկում—286
- 143. Եպս, որդի Խաչատուրի, 1500 թ. Խորոտիկի վանքում օր. Ճաշոց—294—296
- 144. Հնգլ եղբ. Յովհաննէսի, որ 1500 թ. Վարագում օր. Աւետ.—298
- 145. Գրիչ, որ մեռաւ 1500 թ. կիսատ թողնելով Շարակնոցի արտազրութիւնը—300
- 146. Աղգ. Գոհարի, որ ժն. ց. ստ. Աւետ.—481
- 147. Պապ Աստուածատուր Թէոթոյաւալի, որ ժն. ց. նորոգեց մի Տօնական—483
- 148. Հայր Գարբիէլ Եպսի, որ ժն. ց. ստ. Ժողովածու—485
- 149. Փիլիսոփայ, ուսուցիչ Աւետիս գրչի, որ ժն. ց. օր. Հարանց վարք—486
- 150. Երկու նոյնանուն անձինք, որ ժն. ց. գարուժ դրածով մասնակից եղան մի Յայտաւորքի գնմանը—488
- 151. Գրիչ, ժն. ց. օր. Գր. Տաթևացու Քարոզգիրքը—489
- 152. Գրիչ, ժն. ց. օր. Վարդան Արեւելցու Մկն. Սաղմոսացը—489
- 153. Գրիչ, որդի Գրիգորիսի, ժն. ց. օր. Կանոնք և խրատք—489
- 154. Գրիգորիս, հայր վերոյիշեալ գրչի—489
- 155. Աշակերտ վերոյիշեալ գրչի—489

Գրիգոր

- 156. Գրիչ, ժն. ց. օր. Աւետ.—490
 - 157. Մի այլ գրիչ, ժն. ց. օր. Աւետ.—490
 - 158. Երէց Քարազոմէրեցի, որդի Փառուխի, ժն. ց. ստ. Տօնական—490
 - 159. Արդի Կարապետ քնչի, որ ժն. ց. ստ. ճառքնախր—491
 - 160. Բարունի, առաջնորդ Կառապետազար ծովահանեաց անապատի, ժն. ց.—495
 - 161. Եղբ. Կարապետ գրչի, որ ժն. ց. Խնձորում վանքում օր. Մաշտոց—498
 - 162. Հօրեղբ. վերոյիշեալ Կարապետ գրչի—498
 - 163. Հայր Յովանէս կր.-ի, որ ժն. ց. ստ. Աւետ.—500
 - 164. Հօրեղբայր վերոյիշեալ Յովանէսի—500
 - 165. Կր., որդի Վարդանի, որ ժն. ց. ստ. Նարեկ—501
 - 166. Կր., ժն. ց. ծաղկեց մի Գանձարան—509
 - 167. Հնգլ որդի Բաղդասարի, որ ժն. ց. ստ. Աւետ.—516
 - 168. Ոմն «Ելայիֆայ», ժն. ց.—527
 - 169. Եպս Շատիկի վանքի, ժն. ց.—522
 - 170. Եղբ. Ամիրխանի, ժն. ց.—526
 - 171. Բարունապետ Աւագ վանքի, ժն. ց.—533
 - 172. Հայր Ստեփանոսի, որ ժն. ց. օր. Քարոզգիրք—536
 - 173. Կր., ժն. ց. ստ. Գանձարան—538, 539
 - 174. Արդի Կարապետի, որ ժն. ց. ստ. Յայտաւորք—540
 - 175. Արդի Փոխանի, որ ժն. ց. գէրութիւնից ազատեց մի Աւետ.—541
 - 176. Ոմն, ժն. ց. Զարեհհանի վանքում ստ. Աւետ.—544
 - 177. Արդի Լուսիկի, ժն. ց. ստ. Աւետ.—545
 - 178. Եղբ. Յովանէսի, որ ժն. ց. ստ. Աւետ.—546
 - 179. Արդի Աւետիսի, ժն. ց. ստ. Աւետ.—547
 - 180. Եղբ. Մարկոսի, որ ժն. ց. ստ. Աւետ.—202
 - 181. Ոմն, ժն. ց. գրեց յիշատակարան Սղաւայր վանքին նուիրուած մի Աւետարանում—244
 - 182. Արքեպս Կաթայի, 1650 թ.—163
- Գրիչ
- 1. Հնգլ որդի Տէրուն քնչի, որ ժն. ց. ստ. Աւետ.—512
- Գրոց
- 1. Մայր Մատթէոս դասակալի, լշվ. 1422 թ. Երուսաղէմում—358
- Գամուր
- 1. Ոմն, լշվ. 1489 թ. Բուստ. գիւղում—129
- Գայուղ (իմա՝ Գաւուր)
- 1. Քորդ ամիր Երզնանի, 1434 թ. (հմմ. N 51 Գաւիթ)—377

Գայուց

2. Եղբ. դարբին Վարդանի, որ 1489 թ. Աշ-
քաձարում ստ. Յայմատուրք—134, 135

Գանձ

1. Որդի համոջ կնոջ, որ 1499 թ. Աղթամա-
րում ստ. Մաշտոց—284

Գանձարեկ

1. Եղբ. Ամիր-Սարգսի, որ 1469 թ. Արճեշում
ստ. Աւետ.—451

Գանձիկ

1. Եղբ. Եղիսարեանի, որ իր մերձաւորների
համաձայնութեամբ 1423 թ. վաճառեց Ան-
տոն Երեցին մի Աւետ.—361

2. Լատոսինի քահանաներից, որոնց յաճու-
թեամբ 1437 թ. Ճաշոցի օրինակ տրուեց
Գերձկի վանքում աշխատող Յովսէփ գրչին—
386

3. Վրդ, որդի Կարապետ քչի, 1450 թ. ստ.
մի Ճաշոց, որ նուիրեց Սեւանայ վանքին—
412, 414

4. Գրիշ, 1471 թ. սրբագրեց Աւետիս քչի
Յայմատուրքի սխալաշատ հատուածներից
մեկը—453

5. Փակակայ Աղուեաց վանքի, 1486 թ.—82

6. Քնոթրդի Ալեքսիանոսի, որ 1486 թ. Ար-
քայի վանքում օր. Աւետ.—84

7. Եպս Յոնուսի, 1488 թ.—115

8. Հօրհոր. և ուսուցիչ Գայուստ գրչի, որ
1491 թ. Կնչառիում օր. Աւետ.—164

9. Հայր Մովսէս Արծկեցի գրչի, որ 1491,
1493 թթ. օր. ձեռագրեր—174, 196

10. Առաջնորդ Կողոց վանքի, 1497 թ.—243

11. Հայր Յովհաննէսի, որ 1497 թ. Ամ գիւղում
օր. Աւետ.—247

12. Բարունի, 1498 թ. Սևանում ստ. Աւետ.—
262, 263

13. Հոր որդի Մամէի, որ 1498 թ. Եղեգեաց
վանքում ստ. Աւետ.—264

14. Եպս Բերկրոյ, 1498 թ.—265

15. Քչի Առնեկուս գիւղի, 1499 թ.—276

16. Որդի Տիրատուր Երեցի, որ 1485 թ. Տփիսի-
ում ստ. Շարակնոց—466

17. Ազգ. Քովմայ գրչի, որ ժն դ. Կառնփնա-
դար վանքում օր. Աւետ.—495

Գանձ-Խարուն

1. Գուտար ձկի, որ 1492 թ. ստ. Աւետ.—190

Գասապետ

1. Հնգյ որդի Տէրուն քչի, որ ժն դ. ստ.
Աւետ.—512

Գատազուլ

1. Հարս Ամիր-Եղիսինի, որ 1491 թ. Փառա-
կունիում ստ. Աւետ.—171

Գառայ

1. Տաճիկ իշխան Սպերի, 1489 թ.—470

Գատիան

1. Եղբ. Եղիա գրչի, որ 1488, 1490 թթ. Խո-
ղանավարում օր. 2 Աւետ—116, 148

Գարման

1. Հնգյ ազգ. Դարիպաշի, որ 1486 թ.
Արծկեում ստ. Աւետ.—86

2. Տարման, մերձ. Տաուիթի, որ 1489 թ. ստ.
Աւետ.—174

3. Ազգ. Վարդանի, որ 1491 թ. Անշոցաց
վանքում ստ. Աւետ.—178

4. Եղբորդի Մաթէոսի, որ 1497 թ. Աղթա-
մարում օր. Աւետ.—244

5. Եղբ. Բէկի, որ 1497 թ. Աղթամարում ստ.
Աւետ.—245

6. Առնեկուս գիւղի քահանաներից, 1499 թ.—
277

Գարուշ

1. Ազգ. Կարապետ Բերկրեցու, որ 1498 թ.
օր. Շարակնոց—265

2. Փնայ Քուրանտայի, որ 1439 թ. Երուսա-
ղէմում ստ. Աւետ.—390

Գալիք

1. Անյաղթ, իմաստասէր Ե—Չ դարու—189,
373

2. Կաթողիկոս Աղթամարի, յՎ. վերջին ան-
գամ 1431 թ.—306, 308, 337, 353, 362

3. Գանձասաց—152

4. Երկու նոյնանուն սարկաւազ Գամաղիլի
վանքում, 1402 թ.—307

5. Երկու նոյնանուն սարկաւազ, յՎ. 1407 թ.
ուն Ստեփանոս եպսի կողմից—378

6. Որդի Քաղտրի, հօր և եղբայրների հետ
միասին 1411 թ. գերութիւնից ազատեց մի
Աւետ.—326

7. Մրն Կաուց վանքի, 1422 թ.—356

8. Եպս, Ղլիճ մականունով. Էրիտասարգ տա-
րիքում Կիլիկիայից Տարունի Առաքելոց
վանք էր բերել մի Աւետ., 1422 թ. այդ
մասին գրեց յիշատակարան—357

9. Հայր Կարապետ Կրնգազրակցու, յՎ.
1422 թ.—358

10. Իր մերձաւորների հետ միասին 1423 թ.
վաճառեց մի Աւետ.—361

11. Պարոնաց պարոն, տէր Համշինու, 1425 թ.—
365

12. Քչի, քնոթրդի Յակոբ կր.—ի, որ 1441 թ.
Անկիւրիայում ստ. Աւետ.—398

13. Քչի, որդի Խաչատուրի, 1455 թ. օր. մի
Աւետարան, մեռաւ նոյն թուականին—425,
426

Գալիք

14. Հայր Միրանշահի, որ 1460 թ. ժառանգեց
իր հօգևոր հօրից մնացած Աւետարանը—437

15. Գրիշ, 1473 թ. օր. մի Շարակնոց—456

16. Պապ Գրիգորի, որ 1481 թ. ստ. Մանրու-
սումն—20

17. Փիլիսոփայ, եղբ. Արբաճամ գրչի, որ
1482, 1484 թթ. Բոլորբերդում օր. Աւետ. և
Մանրամունք—27, 57

18. Եպս, ուսուցիչ մի գրչի, որ 1482 թ. Թֆնայ
վանքում օր. Գանձարան—33

19. Եղբ. վերոյիշեալ գրչի—33

20. Պապ Գրիգորի, որ 1483 թ. Բասենում օր.
Աւետ. (հմմ. № 16 Գրիգորի հետ, որ կա-
րող է սա լինել)—38

21. Քնոի Մկրտիչ քչի, որ 1483 թ. Երբնգանի
գիւղում ստ. Աւետ.—49

22. Որդի կամ եղբորդի Կիրակոսի, որ
1483 թ. իր Մարտիրոս եղբոր հետ միասին
ստ. Յայմատուրք—54

23. Մրն Աբարուց վանքի, 1484 թ.—62

24. Սառաճենց, ուսուցիչ Քաղտրի, որ 1484 թ.
Աբարուց վանքում ստ. Աւետ.—63

25. Կաղմոյ, 1486 թ. Արքայի վանքում օր.
Աւետ.—84

26. Քչի, յՎ. 1486 թ.—92

27. Գրիշ, 1487 թ. Սրկղունքում օր. Շարակ-
նոց—97

28. Ազգ. Ջարարէի, որ 1488 թ. Այրիվանքում
ստ. Յայմատուրք—110

29. Եղբորդի Խոնդ-Խաթունի, որ 1488 թ.
Հաղրատում ստ. Աւետ.—114

30. Ուրիշների ընկերակցութեամբ 1488 թ.
Առեղսում ստ. Աւետ.—120

31. Տէր Հաճշինի, որ 1489-ին զրկուած էր իր
տիրոյթներից—470

32. Մրն Բատոյ վանքի, 1489 թ.—129

33. Կր., քնոի Աղթամարի Ստեփանոս կթղկսի,
1489 թ.—134

34. Երեց, 1489 թ. իր սոյն գոյքը նուիրեց
Կոնկիկե վանքին—137

35. Խորածին որդի Յովաննէս Երեցի, որ 1485 թ.
Ամիթում նուեր ստ. մի Տաղարան—466

36. Տանուտէր, որդի Քումաշայի, 1490 թ. Բար-
դուղիմէոսի վանքում ստ. Աւետ.—149, 150

37. Գրիշ, որդի Մարտիրոսի, 1490 թ. Գինե-
կանց գիւղում օր. Գանձարան—155

38. Հայր Սարգսի, որ 1490 թ. Ուխտիրում ստ.
Աւետ.—160

39. Եղբ. Սիրազեղի, որ 1491 թ. Մողնիում ստ.
Ճաշոց—168

40. Որդի Ամիր-Եղիսինի, որ 1491 թ. Փառակու-
նիում ստ. Աւետ.—171

Գալիք

41. Ոմն, 1491 թ. Կիրակոսի հետ միասին գե-
րութիւնից ազատեց և նուիրեց Բերդակայ
վանքին մի Մաշտոց—177, 178

42. Մեծ պապ Քանկազիլի, որ 1492 թ. Յա-
ղացքարում ստ. Աւետ.—186

43. Որդի Պաղոսի, որ 1492 թ. Աղթամարում
ստ. Մաշտոց—187

44. Գր., դիւան Լոսոյ, 1494 թ.—201

45. Եղբ. Արբաճամի, որ 1495 թ. Վերի Նորա-
վանքում ստ. Աւետ.—214

46. Եպ. Հգր եղբ. Սարգսի, որ 1495 թ. Ամրոզի
վանքում օր. Աւետ.—219

47. Քչի, եղբորդի Բարսեղի, որ 1496 թ. Սա-
նահում ստ. Աւետ.—230

48. Հայր Խորապետի, որ 1497 թ. Հիգանում
ստ. Աւետ.—246

49. Եղբ. Վանականի, որ 1498 թ. Զորեվանքում
օր. Մաշտոց—260

50. Գրիշ, 1498 թ. Գինեկանց գիւղում օր.
Աւետ.—270

51. Ոմն, յՎ. 1498 թ.—270

52. Բէկ, պարոն Խիգանի, 1497 թ. (հմմ. Գա-
լուստ)—238

53. Բարունապետ, յՎ. 1499 թ. Հաղրատի
վանքում—280

54. Եղբ. Վանականի, որ 1498 թ. նահատակուած—297

55. Որդի Ամիր-Սարգսի, որ ժն դ. ստ.
Աւետ.—479

56. Վրդ, Զորապետի, ժն դ. ստ. Գր. Տաթևա-
ցու Քարոզգիրքը—489

57. Գրիշ, ժն դ. օր. Ճառնտիր—490

58. Գրիշ, որդի Մկրտչի, որ ժն դ. Վանում օր.
Յայմատուրք—491

59. Գրիշ, ժն դ. օր. Յայմատուրք (հաւանա-
բար նոյնն է նախորդի հետ)—492

60. Մրն Գամաղիլի վանքի, ժն դ.—507

61. Կր., եղբ. Մարտիրոս դպրի, որ ժն դ. օր.
Գանձարան—509

62. Գուտար, հօրհոր. Բաղդասարի, որ ժն դ.
ստ. Աւետ.—516

63. Հայր Յակոբի, որ ժն դ. ստ. Ճաշոց—524

64. Գրիշ, ժն դ. Աւաղ վանքում օր. Քարոզ-
գիրք—533

Գատազան

1. Եղբորդի Ուսիմաքոսի, որ 1465 թ. Երե-
վանում ստ. Աւետ.—443

Գալիսարուն

1. Թոս Մէլիք-Աւանի, որ 1500 թ. Խորտակի
վանքում ստ. Ճաշոց—295

Գանախչ

1. Մայր Ստեփանոսի, որ 1490 թ. Քանահատի
վանքում օր. Աւետ.—146

Գեղա-Խարուն

- 1. Քոյր Ղազարի, որ 1488 թ. Տփսիսում ստ. Աւետ.—120

Գեղիկ

- 1. Եղբ. Սիմէոն վրդի, ժն գ. երկրեան ստացան Գր. Տաթևացու մեկնութիւնների ժողովածու—532

Գեղին

- 1. Բժիշկ, ապրել ու զործել է Կիլիկեան Հայաստանում, ժԳ դարում—24

Գեապիւնայ

- 1. Կին Ենոֆորի, որ 1487 թ. Կովտուն գիւղում ստ. Յայսմատուրք—96
- 2. Քոյր Յոհաննէս քչի. 1497 թ. 3 ոսկի տալով մասնակցեց Կոմանայ գիւղի եկեղեցու համար մի Աւետ. գնելուն—473

Գեո

- 1. Եղբ. Դափթ գրչի, որ 1490 թ. Գինեկանց Գիւղում օր. Գանձարան—155

Գեկիշ

- 1. Մայր Մկրտիչի, որ 1490 թ. Աղթամարում ստ. Աւետ—154

Գեհան

- 1. Քոյր Ստեփանոսի, որ 1497 թ. Արգիւնում ստ. Շարակնոց—239

Գեալ

- 1. Տնտես Շատիկի վանքի, ժն գ.—522

Գիւանչի

- 1. Հնգըլ որդի Քանուխի, որ 1488 թ. ստ. Աւետ.—125

Գիւլաա

- 1. Մայր Յովաննէս վրդի, որ 1434 թ. Գամաղիկի վանքում օր. Աւետ.—377
- 2. Կին տանուտէր Վարդանիսի, որ 1451 թ. Խլաթում ստ. Մաշտոց—Գանձարան—420
- 3. Մայր Գովլաթ-Խաթունի, որ 1481 թ. ստ. Աւետ—14
- 4. Ոմն, 1484 թ. Բաղէում ստ. Յայսմատուրք—66
- 5. Կին Ներսէսի, որ 1493 թ. Կալերում ստ. Աւետ.—193
- 6. Կին Աստուծատուրի, որ 1497 թ. Եղբորուտում գնեց Աւետ.—248
- 7. Մայր Յովաննէսի, որ ժն գ. օր. Աւետ.—528
- 8. Ոմն, ժն գ. ստ. Աւետ.—542

Գիլում

- 1. Խնամի Մաթէոսի, որ 1496 թ. Եղեգեաց վանքում ստ. Աւետ.—229

Գիլտար

- 1. Եղբորդի Հարաբէի, որ 1488 թ. Ալբի վանքում ստ. Յայսմատուրք—110

Գիլուլաա

- 1. Գուար Սաղադի, որ 1484 թ. Աղթամարում ստ. Աւետ.—63

Գիլիմե

- 1. Քոյր Մելիսէթի, որ 1485 թ. Մաղարգավանքում գնեց Մաշտոցարան—73

Գիւար

- 1. Ոմն, 1435 թ. Խարբերղում 2 թանկա եւփրելով նպաստեց մի Աւետ. գրութեան—381
- 2. Ամուսին Զաւարի, որ ժն գ. ստ. Ճաշոց—511

Գմախալայ

- 1. Մրձ. Տիրանանցի, որ 1486 թ. Ազուլեաց վանքում ստ. Գանձարան—83

Գշխոյ

- 1. Կին Պարոնի, որ 1461 թ. Պալախորու վանքում ստ. Աւետ.—437
- 2. Գուար Յակոբ գրչի, որ 1468 թ. Խարբերղում օր. Մաշտոց—449
- 3. Գուար պր. Շահամիրի, որ 1487 թ. ստ. Աւետ.—106

Գշխոյ-Մէլիք

- 1. Մայր Մաղաբիա Բարբերղացու, որ 1494, 1497 թթ. Կապոսի վանքում օր. 2 ժողովածուներ—205, 249

Գշխուն

- 1. Ոմն, լշվ. ժն գ.—530

Գոմա

- 1. Մեծ տատ Աստուծատուրի, որ 1490 թ. Մասնէվանքում ստ. Տոնական—153

Գոմիքիլոս

- 1. Յրայ, 1440 թ. Շահապօնքում օր. Աւետ.—393

Գոնիայ

- 1. Ազգ. Արեւի, որ 1488 թ. Յղնալում ստ. Աւետ.—115

Գովլար (ար.)

- 1. Ոմն, 1490 թ. Բոնաշէնում ստ. Աւետ.—155, 156
- 2. Որդի խոշայ Հաւդի, որ 1490 թ. ստ. Աւետ.—158, 159

Գովլար (Ղալաթի, իգ.)

- 1. Ազգ. Մկրտիչի, որ 1466 թ. Խլաթում ստ. Աւետ.—445
- 2. Քոյր Աւետիք Հաղրատեցու, որ 1485 թ. Երուսաղէմում օր. Աւետ.—76
- 3. Մայր Յարման տիկնոջ, որ 1486 թ. Քաթալ քաղաքում ծաղկել է կաղմել տուց մի Գանձարան—468
- 4. Եղբորդուտար Հանգիշայի, որ 1487 թ. Սղալայի վանքում ստ. Մաշտոց—101
- 5. Գուար Մարգարի, որ 1488 թ. Ալբի վանքում ստ. Յայսմատուրք—110

Գովլար (իգ.)

- 6. Ակետուր Քանուխի, որ 1488 թ. ստ. Աւետ.—125
- 7. Քոս Լիանոսի, որ 1491 թ. Գուգարքում ստ. Աւետ.—166
- 8. Գուար Պաղոսի, որ 1492 թ. Աղթամարում ստ. Մաշտոց—187
- 9. Եղբորդուտար Յովաննէս վրդի, որ 1497 թ. Սանահնում ստ. Շարակնոց—242

Գովլարիար (Գուլաթիար)

- 1. Ազա, փեսայ Բէրամի, որ 1483 թ. Արծկէում ստ. Աւետ.—39
- 2. Տանուէր, 1486, 1489 թթ. Ասպինակում ստ. 2 Աւետ.—87, 130, 131
- 3. Ամուսին Խոնթ-Խաթունի, որ 1488 թ. Հաղրատում ստ. Աւետ.—114
- 4. Որդի պր. Աստուծատուրի, որ ժն գ. ստ. Աւետ.—432

Գովլար-Խարուն (Գալատ-Խաթուն)

- 1. Գուար Սարգսի. 1481 թ. ստ. և նուիրեց Չազավանքին մի Աւետ.—14
- 2. Գուար Ստեփանոսի, 1490 թ. ստ. և նուիրեց Հոգոց վանքին մի Աւետ.—154

Գովլար-ղուլ

- 1. Հնգըլ և կենդանի որդիք Աստմի, որ 1484 թ. Վանում ստ. Աւետ.—60

Գովլարշան (Գովլաթշայ)

- 1. Քեռորդի Մինաս ծաղկողի, լշվ. 1466 թ. Արգիւնում—144
- 2. Որդի Ստեփանոս քչի, որ 1489 թ. Բաղեւնից վանքում ստ. Մաշտոց—132
- 3. Եղբ. Յովաննէս գրչի, որ 1497 թ. Ամ գիւղում օր. Աւետ.—247

Գովլար-Փաշա

- 1. Հարս Մաղթումի, որ 1488 թ. Վարազում ստ. Ճաշոց—111

Գոլոք

- 1. Բոթարեր խոշայ Միրաբի նահատակութեան, որ կատարուեց 1486 թ. Քարիղում—81

Գուլիփաշա

- 1. Եղբ. Ուսիմարուի, որ 1465 թ. Երեանում ստ. Աւետ.—443

Գուլտար (Գուխար)

- 1. Հօրեղբորդուտար Յովաննէս քչի, որ 1489 թ. Ասպինակում ստ. Աւետ.—131
- 2. Հարս Աւետիքի, որ 1490 թ. ստ. Աւետ.—145
- 3. Կին Հարարի, որ 1495 թ. Ամրոլի վանքում ստ. Աւետ.—219

Գունարեկի

- 1. Որդի Ուսիմարուի, որ 1465 թ. Երեանում ստ. Աւետ.—443

Գունամէլիք

- 1. Հօրեղբորդուտար Մելիսէթի, որ 1485 թ. Մաղարգավանքում ստ. Մաղմոսարան—73
- 2. Մայր Լիանոսի, որ 1491 թ. Գուգարքում ստ. Աւետ.—166
- 3. Քոյր Հանիբէկի, որ 1499 թ. Կածիք գիւղում ստ. Աւետ.—282

Գունիայ

- 1. Յշվ. 1481 թ. Հերմոնի վանքում—15
- 2. Մօրաքոյր Գալուստի, որ 1496 թ. Քանաքեռում ստ. Աւետ.—227

Գունիար

- 1. Ազգ. Ամինազի, որ 1483 թ. Ուխտիքում ստ. Յայսմատուրք—37

Գուրղանա

- 1. Ոմն, լշվ. ժն գ.—546

Գոշմիք

- 1. Պր., 1494 թ. Հոռոմայրում ստ. Աւետ.—201

Է

Եաղուր (Յաղուլ, Աղուլ)

- 1. Ազ-Կոյունլու փաղիշահ, որդի Ուլուս-Հասանի, գահակալել է 1478—1490 թթ.—9—12, 26, 28, 29, 37, 38, 53, 55, 56, 66, 70, 71, 79, 83*, 84, 97, 98, 101, 103, 108, 109, 115—117, 121, 128, 130, 133, 139, 145—148, 151, 153, 157, 158, 163, 163*, 165—167, 170, 172, 173, 175, 177, 237, 259, 282, 461, 470

- 2. Որդի Մուրաթի, որ 1497 թ. Բերդիկում ստ. Աւետ.—240
- 3. Եղբորդի Խարիբի, որ 1500 թ. ստ. Աւետ.—293

Եաղուրլու

- 1. Ուլուրլու-Մուհամմեդ, Ուլուս-Հասանի որդիներից, որ հօր զէմ բարձրացրած ապրտամարութեան ճշումից յետոյ՝ ապաստանել էր Օսմանեան Քուրբանլուս: Յիշուած է որդու՝ Ահմադի (կոշված նաև Մահմադ) կապակցութեամբ, որ 1497—1498 թթ. դարձաւ փաղիշահ—237

Եղաւր—աե՛ս Եղաւր

Եղան (Եղան)

- 1. Հնգըլ ազգ. Խոշայի, որ 1484 թ. Վանում ստ. Աւետ.—60
- 2. Հօրեղբորդի Գորդի, որ 1497 թ. Կողոց վանքում ստ. Աւետ.—243
- 3. Որդի Ալլաղատի, որ ժն գ. ստ. Մաշտոց—499

Եղանբախշ (Եղանբախշ, Եղանբախշ և ալլ)

- 1. Քոս Գովլաթիարի, որ 1486 թ. Ասպինակում ստ. Աւետ.—87

Եզրանքախոյ

- 2. Որդի Մաղթումի, որ 1488 թ. Վարազուստ. Ճաշոց—111
- 3. Փետայ վերոյիշեալ Մաղթումի—111
- 4. Հօրեղբորորդի Յովանէս քչի, որ 1489 թ. Ապիսնակում ստ. Աւետ.—131
- 5. Եզարաղը, խոշոյ, Ռստանի տանուէր-ներեց, յշվ. 1490 թ.—156
- 6. Հայր Ղուպարի, որ 1490 թ. Արաշում ստ. Աւետ.—162
- 7. Որդի վերոյիշեալ Ղուպարի—162
- 8. Տանուէր Փարպոյ, 1491 թ.—168
- 9. Ազգ. Ամենաւագի, որ 1494 թ. Աղթամարում ստ. Աւետ.—202
- 10. Եզր. Յովհաննէսի, որ 1495 թ. Կ. Պոլսում ստ. Աւետ.—224
- 11. Եզրորթնոն Յիւրաի, որ 1434 թ. Գամաղիէլի վանքում ստ. Աւետ.—377

Եզրիկ

- 1. Ամուսին ճուշար-եամուսի, որ 1435 թ., ետրեքերում, վճարելով 3,5 մանկայ, նպաստեց մի Աւետ. դրովեանը (անունը տպագրուած է վրիպակով «Էզրիկի»), փոխանակ «Եզրիկ կին»)—381

Եզրիկէր (Եզրիկի)

- 1. Ռստանի քորդ ամիր, Շամրոյան գերդաստանից. 1490 թ. 3 հազարանոց զօրախումբի գլուխ անցած, որպէս Մուֆի-հալիլի դաշնակից, դուրս էր եկել Սուլէյման Բիթան-Օղլու ղէմ: Սակայն չարդիւն էր զօրքով: Յիշատակուած է նաև 1499 թ. որպէս հայր Աէճիդ-բէկի, որ գրուեց ու թալանեց Աղթամարը—174, 279

Եզրիկէլ

- 1. Ոմն, 1464 թ. զնեց մի Աստուածաշունչ, որ նուիրեց Աւագ վանքին—441
- 2. Հարեղարար Ներսէսի, որ 1493 թ. Կալերում ստ. Աւետ.—193
- 3. Արկիզ, 1495 թ. Կապուսի վանքում «ի վայելումն» ստացու մի Աւետ., իսկ 1466 թ. օր. Մաշտոց—221, 234
- 4. Քաթուսի (Գոթոսի) մականունով, եզր. Յովհաննէս զրչի, որ 1497, 1499 թթ. Հիզանում օր. 2 Աւետ.—246, 279
- 5. Արկիզ, որիչ, ժն գ. օր. Աստուածաշունչ (գուցէ նոյն անն է Ք 3 Եզրիկէլը)—492
- 6. Եզր. Յովհաննէսի, որ ժն գ. ստ. Ճարեւտիք և Քարոզիկը (գուցէ նոյն անն է Ք 4 Եզրիկէլը)—527, 535, 536

Երար—Տէ'ս էթար

Երարար—Տէ'ս էրարար

Եզրի

- 1. Սրով նահատակուած եղբայր Սաեփանոս Եպոսի, որ 1407 թ. ստ. Տոնապատճառ—318
- 2. Հայր Ամիրզոյլլաթ Ամասիացի բժշկագետի, յշվ. 1482 թ.—25
- 3. Գրիչ, որիչ Շապանի, 1488, 1490 թթ. Խոզանավար գիւղում օր. Աւետ.—116, 117, 148
- 4. Ոմն, 1488 թ. Եկեղեցաց գաւառում ստ. Աւետ.—125
- 5. Որդի Մկրտիչ զրչի, որ 1491 թ. Մոզնիում օր. Ճաշոց. օգնում էր հօրը թուղթ կոկելով—168
- 6. Արքեպս, առաջնորդ Ղազարու վանից, 1496 թ.—232
- 7. Գրիչ, ժն գ. Մեծօփայ վանքում օր. Գանձարան—493
- 8. Վրդ, ժն գ. Մաթէս գրոց աշակերտին վաճառեց Գր. Տաթևացու Մկն. Մատթէոսի անտարանին ձեռագիրը—493

Եզրագար

- 1. Եզր. Մկրտիչի, որ 1497 թ. Կապուսի վանքում ստ. Աւետ.—249

Եզրիչ (Եզրի)

- 1. Բուրթէլեանց ազգից, որի պր. Սմբատի, արքեպիսկոպոս Սինեաց, ապա միայն՝ Վալոց-ձորի, յշվ. 1486 թ.՝ նորավանքում, 1496 թ.՝ Երեզնաց վանքում—85, 147, 213, 229
- 2. Քչի, Քանահատի վանքի մօտ գանուոյ գիւղի, յշվ. 1490 թ.—146
- 3. Եզրորդի Քանկաղիցի, որ 1492 թ.՝ Տաղացքարում ստ. Աւետ.—186

Եզրիչ (ար.)

- 1. Մրն Գերձկի վանքի, 1437 թ.—385
- 2. Եզրորդի Կիրակոսի, որ 1497 թ. Ա. Գիւղում ստ. Աւետ.—247
- 3. Առաջնորդ Ջարեհանի ուխտի, ժն գ.—544

Եզրիչ (Եզրի, իգ.)

- 1. Կին Մարտիրոս քչի, որ 1483 թ. էրքնկանի գիւղում ստ. Մաշտոց—50
- 2. Հոգևոր քոյր Վարդան կր.-ի, որ 1481 թ. ստ. Աւետ.—12
- 3. Հօրեղբորիկն Կարապետ զրչի, որ ժն գ. Խնձորուտի վանքում օր. Մաշտոց—498

Եզրարբեր (Եզրարբեր, Եզրարբեր)

- 1. Դուստր Մարտիրոս քչի, որ մերձավորների համաձայնութեամբ 1423 թ. վաճառեց մի Աւետ.—361
- 2. Դուստր Աղանի, որ 1426 թ. նորոգել տուեց մի Աւետ.—366
- 3. «Պուզ», դուստր Ամիրբէկի, հաստատար

Եզրարբեր

- Կին, որ 1439 թ. Երուսաղէմում վճարեց մի Աւետ. կազմելու վարձը՝ կապողէրը—390
- 4. Դուստր Պարոս քչի, որ 1441 թ. Սանահանում ստ. Աւետ.—397
- 5. Քոյր Բիւրականի տանուէր պր. Բարաշանի, 1450 թ.—413
- 6. Տաա Մարտիրոս կր.-ի, որ 1450 թ. զնեց մի Աւետ.—418
- 7. Հեղջը քոյր Նեքրախիթի, որ 1459 թ. ստ. Մաշտոց—Գանձարան—433
- 8. Հարս Հալ-Խաթունի, որ իր ամուսնու հետ միասին 1469 թ. Արճէշում ստ. Աւետ.—451
- 9. Մայր Վարդան կր.-ի որ 1481 թ. ստ. Աւետ.—12
- 10. Կին Մատթէոս քչի, որ 1481 թ. Հերմոնի վանքում ստ. Աւետ.—15
- 11. Կին Սարգսի, որ 1484 թ. Աղթամարում ստ. Գանձարան—64
- 12. Քոյր Յովաննէսի, որ 1485 թ. Արճէշում ստ. Գանձարան—74
- 13. Քոյր Ալէքսիանոսի, որ 1486 թ. Ագուեաց վանքում օր. Աւետ.—84
- 14. Մայր Մովսէսի, որ 1486 թ. Անուց վանքում օր. Աւետ.—89
- 15. Քոյր Մարգարայ քչի, որ 1488 թ. Ալբիվանքում ստ. Յայտաւորք—110
- 16. Մայր Ստեփանոս Ապիսընկցի զրչի, որ 1488 թ. Արճէշում օր. Գր. Տաթևացու Հարցմանց գիրքը—119
- 17. Մայր Մարկիազ զրչի, որ 1489 թ. Սպերի Կերնկան գիւղում օր. Աւետ.—471
- 18. Դուստր Անանիայի, յշվ. 1490 թ. Քանահատի վանքում—147
- 19. Աղջ. Կիստոսի, որ 1491 թ. Գուզարքում ստ. Աւետ.—166
- 20. Մերձ. Համանգուլի, որ 1493 թ. Ալբիվանքում ստ. Աւետ.—194
- 21. Քոյր Գալուստի, որ 1496 թ. Քանարեռում ստ. Աւետ.—227
- 22. Եզրորդուստր Յոհաննէսի, որ 1497 թ. Սանահանում ստ. Շարակեց—242
- 23. Հարս Մամէի, որ 1498 թ. Եկեղեցաց վանքում ստ. Աւետ.—264
- 24. Ոմն, 1499 թ. բաւշար է լալ ըրեց Խաչատուր զրչին—290
- 25. Մայր Կարապետի, որ 1500 թ. Եզրուլիտում օր. ժողովածու—297
- 26. Մայր Ալէքսիանոս Բասեցի զրչի, որ ժն գ. Կարմիր վանքում օր. Աւետ.—478
- 27. Դուստր Ամիր-Սարգսի, որ ժն գ. Սինիքում ստ. Աւետ.—480

Եզրարբեր

- 28. Քոյր Դաւիթ վրդ Ջուղայեցու, որ ժն գ. ստ. Գր. Տաթևացու Քարոզիկը—489
- 29. Եզրորդին Բաղդասարի, որ ժն գ. ստ. Աւետ.—516

Եզրեր

- 1. Կին Աւագ քչի, որ 1497 թ. ստ. Գանձարան—254

Եզրիկ

- 1. Մայր Աթապէկի, որ մեռաւ 1482 թ.—33

Եզր

- 1. Եզրանց, հայր Քարէղի, որ 1498 թ. ստ. Աւետ.—269

Եզրիկ—Տէ'ս էթիկ

Եզրիկ

- 1. Որդի Շրվանի, ամուսին Մարիամի, որ 1455 թ. Տիփլիսում ստ. Աւետ.—425

Եզրիկ

- 1. Հզր որդի Ռաիմաքոսի, որ 1465 թ. Երեզնացում ստ. Աւետ.—443
- 2. Որդի Բէրամի, որ ժն գ. ստ. Ճարեւտիք—487
- 3. Որդի Կարապետի, որ ժն գ. ստ. Ճարեւտիք—488

Եզրիկ

- 1. Մրն Պղնձայգոյ վանքի, 1406 թ. զնեց մի ժողովածու—317

Եզրիկ

- 1. Նշեցի, նշանավոր մատենագիր, Գլաճուրի համալսարանի բարունակետ. մհ. 1348 թ.—182
- 2. Կր., 1440 թ. Ղրիմում ստ. Սքանդ զրչի օր. ժողովածու—393
- 3. Եզրագ, 1481 թ. Հերմոնի վանքում ծագելից մի Աւետ.—16
- 4. Աշակերտ Մարգիս բարունակետի, յշվ. 1482 թ. Բոյորբերդոյ անպատում—27
- 5. Վրդ, 1483 թ. Երուսաղէմում նպաստեց մի ձեռագիր կազմելու գործին—52
- 6. Մրն Ալբիվանքի, 1488 թ.—109
- 7. Քչի Արեւի, որ 1488 թ. Յընայում ստ. Աւետ.—115
- 8. Տիփլիսի ազգերէց, 1488 թ.—120
- 9. Հօրեղբայր Մինասի, որ 1491 թ. ստ. Աւետ.—183
- 10. Աշակերտ Մարգիս զրչի և ծաղիղի, որ ժն գ. օր. Սաղմոսարան—Տաղարան—532
- 11. Վրդ, որդի Մկրտիչի, ժն գ. ստ. Գր. Տաթևացու Հարցմանց գիրքը—538
- 12. Ոմն, 1559 թ. ստ. Մաշտոց—200

Եզրիկ

- 1. Զորանչ Մելիք-Աւանի, որ 1499 թ. Խոստիկի վանքում ստ. Ճաշոց—295

Նոյ
 1. Ոմն, եղբորսում ստ. Աւետ.—159

Նարիլ—Տե'ս էտիլ
Նրազիզ
 1. Ոմն, 1498 թ. Չորայ վանքում ստ. Աւետ.—261

Նրանշայ
 1. Եղբ. Մանուկի, որ 1484 թ. Գր. նիւսացու վանքում ստ. Ճաշոց—67
 2. Եղբ. Խոնդարի, որ 1490 թ. Խորթուկի վանքում ստ. Աւետ.—161

Նրանոս
 1. Որդի Կիւնուի, 1491 թ. Գուգարքում ստ. Աւետ.—166

Նրանուհի
 1. Կին Ներսէս քճի, որ 1489 թ. Բերդակում ստ. Յայամաւորք—141
 2. Կին Կարապետ ժամկոչի, որ 1434 թ. ստ. Աւետ.—375

Նրեմիայ
 1. Սրկւզ, 1498 թ. Կեղոյ բաղարում օր. Աւետ. և Գանձարան—274, 275, 352
 2. Կր., վարպետ Գրիգոր գրչի, որ 1450 թ. Էջմիածնում-Բիրականում օր. Ճաշոց—412

Նրեմիայ
 3. Էրեմի, որդի Յակոբի, որ 1494 թ. Նազրատում ստ. Մաշոց—201
 4. Եղբ. Քումայ Աղաղցու, որ ժն դ. գնեց մի Աւետ.—545

Նրեցփոխան
 1. Քոխաթի, 1498 թ. Կ. Պոլսում կազմել տուց մի Աւետ.—274

Նա
 1. Նարս Վարդանի, որ 1499 թ. Ով գիւղում ստ. Աւետ.—286

Նաա—Տե'ս էտա

Նիբեմ
 1. Քճ, 1488 թ. Նուէր ստ. մի Աւետ.—128
 տենազիր—350

Նիբրիանոս (Եբրիանոս)
 1. Քճ, 1488 թ. Նուէր ստ. մի Աւետ.—128
 2. Ոմն, 1491 թ. Գուգարքում զաղափարելու տուց Աւետ.—166
 3. Որդի Ազարիայի, որ 1495 թ. Գարնաբում ստ. Աւետ.—212

Չ

Չալի-Մէլիք
 1. Ոմն, որի անունը կրող արար 1489 թ. Նուիրեցին Կորնկեց սր Աստուածանին—136, 137*

Չախնոյ
 1. Պր., որդի պր. Քուլարի, որ 1481 թ. ստ. Յովհ. Երզնկացու Մկն. քերականին—19

Չանայ
 1. Սրա և Շահիկի յիշատակին 1493 թ. գրուեց մի Աւետ.—471

Չանգիլ
 1. Գուար Յովհաննիսի, 1484 թ. Մողնիում ստ. Գանձարան—56, 57

Չանգիլան (Չանգիլայ, Չանգիլ)
 1. Մտերիմ Յոհանէս կր.-ի, որ 1458 թ. Ասփոսան գիւղում ստ. Աւետ.—432
 2. Պր., Նայր Բերամի, որ 1483 թ. Արծկում ստ. Աւետ.—33
 3. Որդի Յոհաննիսի, 1487 թ. Սղղայի վանքում ստ. Մաշոց—101

Չալուն
 1. Նորաբոյր Կոստանդին եպս Վահագու, որ 1413 թ. Կաֆայում գնեց մի Աւետ.—330

Չարգար
 1. Եղբորորդի Ռաիմարուի, որ 1465 թ. Երեւանում ստ. մի Աւետ.—443

Չատի—Մալքան
 1. Գուար Մամիկոսի, որ 1496 թ. Եղեգեաց վանքում ստ. Աւետ.—229

Չարգար
 1. Որդի Մուրատի, 1495 թ. Ամրոզու վանքում ստ. Աւետ.—219

Չարմանդուխտ (Չարմանիթուխտ)
 1. Կին Սարգսի, որ 1483 թ. ստ. Աւետ.—53
 2. Ոմն, 1486 թ. Արճէլում ստ. Աւետ.—87

Չարխա
 1. Նայր Գրիգոր գրչի, որ 1450 թ. Էջմիածնում-Բիրականում օր. Ճաշոց—413

Չարկ-Նուր
 1. Որդի Գրիգորի, 1490 թ. Անշոզոց վանքին Նուիրեց մի Աւետ.—158, 159*

Չախարիայ (Չախարայ, Չախարէ)
 1. Եղբ. Աստուածատուր քճ Մաղմուսավանեցու, լշվ. 1415 թ.—340
 2. Եղբ. Աստու գրչի (Քէ՛ Վարդան արքեպսի), որ 1423 թ. Վասպուրականում օր. Աւետ.—362
 3. Փակակալ Ներմոնի վանքի, 1451 թ.—419
 4. Գ. կաթողիկոս Աղթամարի, 1460 թ. Ջճան. շահից ստացաւ Էջմիածնի կաթողիկոսութիւնը, մեռաւ 1464 թ.—421, 439—441
 5. Նորազաթի քահանաներից, 1465 թ.—443
 6. Գրիչ, Աղուանքի Ոմականքում օր. Աւետ.—459
 7. Քճ, 1480 թ. վկայ եղաւ մի Աւետ. վաճառման—462

Չախարիայ
 8. Գրիչ, 1481 թ. Ներմոնի վանքում օր. Աւետ.—15
 9. Գրիչ, որդի Աստուի, 1481 թ. Արճէլում օր. Գանձարան—16
 10. Ներպետ Բուրբուրոյ վանքի, լշվ. Եղբոր՝ Արքաճամ գրչի կողմից՝ 1482, 1484 թթ.—27, 57
 11. Որդի Աստուածատուր քճի, 1486 թ. Քաթայ թղթում ստ. Գանձարան—467, 468
 12. Եղբ. Գուրի գրչի, որ 1487 թ. Սրկիւնում օր. Շարակնոց—97
 13. Գրիչ, 1487 թ. Երեզի վանքում օր. Աւետ.—100
 14. Վրդ. ուսուցիչ Մարգարայ գրչի, լշվ. վերջինիս կողմից 1487—1499 թթ.—103, 149, 279
 15. Որդի Էրկիլի, 1487 թ. ստ. Շարակնոց—105
 16. «Մեծագրի ալր», 1488 թ. Ալրիվանքում ստ. մի Յայամաւորքի կէսը—108—110
 17. Աղգ. վերայիշելու Չախարիայի—110
 18. Կ կթղկս Աղթամարի, որ «էր յարմատէն և ցեղն մեծ թագաւորին Գաղկայս», լշվ. 1489—1495 թթ.—138, 153—158, 176, 187, 191, 202, 210, 211
 19. Երեց. 1490 թ. վաճառեց մի Աւետ.—146
 20. Յշվ. 1490 թ. Վերին Նորավանքում—147, 148
 21. Ոմն, 1490 թ. Եղբորսում ստ. Աւետ.—159
 22. Յշվ. 1491 թ. Արշառէրեկի վանքում—170*
 23. Եղբորորդի Յակոբ եպս գրչի, որ 1491 թ. Արծկում օր. Գանձարան, Չախարիան օր. նում էր հօրեղբորը թողի կռկիւով—175
 24. Գրիչ, 1492 թ. Գլխիկում օր. Մաշոց—187
 25. Ոմն, 1494 թ. օր. Աւետարանի վերջին ստացող—203
 26. Կր., եղբ. Արքաճամ քարունագետի, որ 1495 թ. Վերին Նորավանքում ստ. Աւետ.—214, 216*
 27. Գրիչ, 1485 թ. Վանում օր. Աւետ.—219
 28. Եղբ. Սպահանի, 1496 թ. Մաղմուսականքում ստ. Աւետ.—226
 29. Սրկւզ, 1496 թ. Աւետու վանքում օր. Աւետ.—231
 30. Նորեղբորորդի Գորգի, որ 1497 թ. Կողոց վանքում ստ. Աւետ.—243
 31. Առաջնորդ Չորեկանքի, 1498 թ.—259, 260
 32. Գպիւր, 1499 թ. Արծկում օր. Աւետ.—275
 33. Քոս Աստուածատուրի, որ ժն դ. ստ. Աւետ.—482

Չախա
 1. Որդի Յակոբ քճի, որ 1482 թ. Բուրբուրոյում ստ. Աւետ.—26

Չոն
 1. Պր., եղբ. Աւագի, որ 1497 թ. ստ. Գանձարան—254

Չեկիէլ (Խմա՛ եզկիլէլ)
 1. Չեկիէլ, որդի Տիրատուրի, որ 1485 թ. Տփլիսում ստ. Շարակնոց—466
 2. Որդի Սարգսի, որ 1488 թ. ստ. Աւետ.—127

Չեկիզ-Քէլ
 1. Որդի Եղիշէրի, Ոստանի բուրդ ամիր. Շամբեան գերզաստանից, 1499 թ. Ներսիսեց Աղթամարի կղզին ու ատարեց վանքի սպասները—279

Չիլիլիան
 1. Գուար Գասպարի, որ 1486 թ. Օձուցի վանքում ստ. Աւետ.—90

Չմուր
 1. Գրուած՝ Չմուրի, մայր Յովհաննէս քճի, որ 1423 թ. Վասպուրականում ստ. Աւետ.—362
 2. Մայր Վարդան գրչի, որ 1462 թ. Վանում օր. Աւետ.—440
 3. Քոյր Չահվիլի, որ 1484 թ. Մողնիում ստ. Գանձարան—56
 4. Քոյր Մելիքիսի, որ 1485 թ. Մաղարգու վանքում ստ. Մաղմուս—73
 5. Մայր Մաղթումի, որ 1488 թ. Վարազում ստ. Ճաշոց—111

Չոնիկ
 1. Գուար Քորոս քճի, որ ժն դ. ստ. Աւետ.—477

Չուլայ
 1. Որդի Մամիկ, որ 1498 թ. Եղեգեաց վանքում ստ. Աւետ.—264

Չուլայ-Խարուն
 1. Կին Յովհաննէս Մանգասարեանց նշանաւոր գրչի, լշվ. 1489 թ.—131

Չուլում
 1. Որդի Մամիկ, որ 1488 թ. Եղեգեաց վանքում ստ. Աւետ.—264

Չուլար (Չուլար, Չորվար)
 1. Երեց, որդի Ստեփանոսի, 1465 թ. Տիրիկում օր. Ճաշոց, լշվ. Նաւ 1496 թ. որդու Յովհաննէս գրչի կողմից—442, 472
 2. Նայր Գալուստ գրչի, որ ժն դ. օր. Յայամաւորք—488

Չ

Չիլի (Նարիլ)
 1. Յշվ. 1493 թ. Աղուեաց վանքում—194
 2. Նայր Տէրունական գրչի, որ 1441 թ. Սահանում օր. Աւետ.—397

Չիլի-Մէլիք (Նարիլ-Մէլիք)
 1. Գուար պր. Կարապետի, որ 1431 թ. Ալրեմանում գնեց մի Ճաշոց—370

Էդիլ-Մէլիք

- 2. Մայր Գրիգոր կր.-ի, որ 1437 թ. Արգելանի վանքում ստ. Շարակնոց—384
- 3. Քոյր Ստեփանոս գրչի, որ 1450 թ. Պուր-սայում օր. Ճաշոց—417
- 4. Մայր Գրիգոր գրչի, որ 1482 թ. Ավանցում օր. Շարակնոց (Յերես նոյն անձն է Ն 2-ը) —463
- 5. Էդիմելիք, կին Գոշմինի, որ 1494 թ. Հոսո-մայրում ստ. Աւետ.—201

Էդիլշահ (էդիլշա)

- 1. Խոջայ, 1482 թ. Կասուցում ստ. Աւետ.—31
- 2. Հայր Խոնտըարի, որ 1494 թ. Խորտակի վանքում ստ. Աւետ.—161
- 3. Իր որդիների հետ միասին 1491 թ. Ար-ջառեբեկի վանքում ստ. Յայսմաուրք—169
- 4. Ազգ. Մինասի, որ 1491 թ. ստ. Աւետ.—183
- 5. Էտէլշայ, հայր Վանակահի, որ 1498 թ. Զարէվանքում օր. Մաշտոց—260

Էմիլ-պէկ

- 1. Հնոցը Եղր. էմիլ-պէկի, որ 1481 թ. Գր. Նիւսացու վանքում ստ. Ճաշոց—19

Էդկար (Նոսկար, էտգար և այլ)

- 1. Ազգ. պր. Կարապետի, որ 1431 թ. Այ-րերմանում ստ. Ճաշոց—370
- 2. Ոմն, 1453 թ. վկայ եղաւ մի Աւետ. վա-ճառման—373
- 3. Եղր. Իկոբչի, որ 1462 թ. Երուսաղէմում ստ. Աւետ.—438
- 4. Հօրեղբորորդի Յովսէփի, որ 1489 թ. Աս-պիանակում ստ. Աւետ.—131
- 5. Հայր Արեքսանի, որ 1496 թ. Մարէնիսում օր. Աւետ.—228
- 6. Որդի Քարամազի, որ 1497 թ. Բերդիկում ստ. Աւետ.—240
- 7. Թոս Մուրատի, որ 1497 թ. Բերդիկում ստ. Աւետ.—241
- 8. Եղրորդի Խարիբի, որ 1500 թ. ստ. Աւետ.—293
- 9. Մբն սր Մարկոսի, լղվ. ժն դ.—547
- 10. Հայր Մարկոսի, որ 1502 թ. ստ. Աւետ.—202

Էդգանբախշ—Տէ'ս Եդգանբախշ

Էդգեշիւր—Տէ'ս Եդգեշիւր

Էբար

- 1. Գուսար Ճանիազի, որ 1499 թ. ստ. Աւետ.—291
- 2. Գուսար Ամիր-Սարգսի, որ ժն դ. Միւնի-քում ստ. Աւետ.—480

Էբար-Փաշայ

- 1. Մայր Գալիթ գրչի, որ ժն դ. օր. Յայսմա-ուրք—491

Էրէկ

- 1. Հայր Յովհաննէսի, որ ժն դ. օր. Մաշտոց—522

Էլլարուն

- 1. Հօրաքոյր Մկրտիչ եպսի, որ 1479 թ. Ասես-տում ստ. Շարակնոց—461

Էլմէլիք

- 1. Հայր Գրիգոր Կուղեցի գրչի, որ 1427 թ. օր. մի ժողովածու—368
- 2. Հայր Գրիգոր Արծկէցի գրչի, որ 1441 թ. Երուսաղէմում օր. Աւետ.—394
- 3. Ոմն, 1487 թ. Աւագ վանքում ստ. Աւետ.—104

Էլպ

- 1. Հայր Սարգսի, որ 1483 թ. ստ. Աւետ.—53

Էլտար

- 1. Եղր. Յակոբ վրդի, որ 1441—1455 թթ. տարբեր վայրեր շրջելով օր. մի ժողովա-ծու—416

Էխտիար

- 1. Մերձ. Մինասի, որ 1491 թ. ստ. Աւետ.—184

Էմամ-բէկ

- 1. Վանում 1481 թ. գրուած մի յիշատակա-րանում կոչուած է. «Երջան աշխարհիս՝ մեծ և հրօյստ պարոն»—12

Էմատ-Խան

- 1. Հաւանարար Ուղուրու-Մուհամմեդի որդի, Ուղուն-Հասանի թոռ Ահմադ խանն է (տե՛ս), որ գրաւեց Աղ-Կոյունլուների գահը՝ 1497—1498 թթ. և իշխեց 8 ամիս—242, 260

Էմին (եմին)

- 1. Հայր Աւագ-Տիկինի, որ 1401 թ. գնեց մի Աւետ.—306
- 2. Ազգ. Ամինադինի, որ 1483 թ. Ուխտիքում ստ. Յայսմաուրք—37
- 3. Հօրեղր. Խաղրշայի, որ 1486 թ. Գր. Նի-սացու վանքում ստ. Աւետ.—91
- 4. Խոջայ, հայր Յովհաննէսի, որ 1498 թ. Կ. Պոլսում լրացրեց և կազմեց մի Աւետ.—274

Էմին (իգ.)

- 1. Գուսար Բերթակի վանքի տնտես Մելիքի, 1439 թ.—141

Էմինադին

- 1. Ազգ. Թումայ Կաֆայեցի գրչի, որ 1422 թ. Տաթևում օր. ժողովածու—360

Էմին-Մելիք

- 1. Մայր Աստուածատուր Կաֆայեցու, որ 1486 թ. Քաթայ թաղաքում օր. Գանձա-րան—463
- 2. Մայր Աւետիքի, որ 1495 թ. Պալաթարի վանքում օր. Սաղմոսարան—216

Էմին-պէկ

- 1. «Պարոն Ելպաշի», որդի պր. Թորոսի, 1481 թ. Գր. Նիւսացու վանքում իր մօր՝ Հոբիսիմէի հետ ստ. Ճաշոց—19

Էմնադին

- 1. Խոջայ, որդի Մելիքղատայի, ժն գ. գերու- * Յինից ազատեց մի ձեռագիր—541

Էմնա-Խարուն

- 1. Մայր Ներսէս եպսի, որ 1489 թ. Ազիմա-րում օր. Յայսմաուրք—134, 135

Էմպալ

- 1. Ոմն, եղր. Սահակի, լղվ. 1495 թ. Մանտի-անում—222

Էսանբենի

- 1. Հայր Զահարի, որ ժն գ. ստ. Ճաշոց—511

Էսան-Փաշա

- 1. Հայր Ամիր-Եղդինի, որ 1491 թ. Փառակո-նիսում ստ. Աւետ.—171

Էվալ

- 1. Հայր Ստեփանոս գրչի, որ 1488 թ. Յընա-լում օր. Աւետ.—115

Էրկիլ

- 1. Հայր Զաքարայի, որ 1487 թ. ստ. Շարակ-նոց—105

Էրտաշ

- 1. Եղր. Յակոբ վրդի, որ 1441—1455 թթ. տարբեր վայրեր տեղափոխուելով, օր. մի ժողովածու—416

Էւալէ

- 1. Հայր պր. Վարդանի, որ 1468 թ. Տրապիզո-նում ստ. Գանձարան—448

Էլատ (էւազ, էվատ)

- 1. Պր., հայր Աւետի, որ 1441 թ. Անկի-րիայում ստ. Աւետ.—398
- 2. Ազգ. Ստեփանոսի, որ 1462 թ. Վանում ստ. Աւետ.—439
- 3. Հօրեղր. Յոհաննէս գրչի, որ 1482, 1483 թթ. Կասուցում օր. Տօնական և Աւետ.—29, 39
- 4. Եղր. այն գրչի, որ 1487 թ. Արեւիսում օր. Աւետ.—97
- 5. Որդի Փիրղատի, որ 1490 թ. Քանաճատի վանքում ստ. Աւետ.—146
- 6. Ազգ. Նեսէսի, որ 1496 թ. Կապոսի վանքում ստ. Մաշտոց—234

Էլատ-Մելիք

- 1. Մայր Աստուածատուր քչի, որ 1419 թ. Գրիգոր վրդին նուիրեց մի ժողովածու—350
- 2. Մայր տանուտէր Վարդանիսի, որ 1451 թ. Կաթում ստ. Մաշտոց—Գանձարան—420
- 3. Ազգ. Կիրակոս Բաղիշեցու, որ 1487 թ. Կապուտկոզի սր Յակոբին նուիրեց մի Աւետ.—99

Էլատ-Մելիք

- 4. Քոյր Ճանիազի, որ 1499 թ. ստ. Աւետ.—291

Էլատշահ (էւազշայ և այլ)

- 1. Հայր Խոջայ Յարիսատինի, որ 1451 թ. գնեց մի Սահեփորիկ—419
- 2. Հօրեղր. Գալիթ գրչի, որ 1455 թ. Արճէլում օր. Աւետ.—426
- 3. «Ութայ», 1487 թ. Ամրգոյու վանքում ստ. Աւետ.—103
- 4. Որդի Կիանոսի, որ 1491 թ. Գուղարքում ստ. Աւետ.—166
- 5. Որդի Սիրաղեզի, որ 1491 թ. Մողնիում ստ. Ճաշոց—169
- 6. Մերձ. Ստեփանոսի, որ 1497 թ. Ազիմա-րում ստ. Աւետ.—245

Ը

Ընուգ

- 1. Մայր Փոխանի, որ ժն գ. գերուիթիւնից ազատեց մի Աւետ.—541

Ընու-Խարուն

- 1. Քոյր Թումայի, որ ժն գ. գնեց մի Աւետ.—545

Ըսրէ

- 1. Քոյր Տիրանացի, որ 1486 թ. Ազուլեայ վանքում ստ. Գանձարան—82

Թ

Թարատալ

- 1. Հար մայր Ազարիայի, որ 1499 թ. Արա-շում օր. Աւետ.—162

Թազուր

- 1. Որդիների հետ մեկտեղ 1411 թ. Ոստանում գերուիթիւնից ազատեց մի Աւետ.—326
- 2. Թոռ վերսլիշիայի Թազուրի—326

Թազուրշա[ն]

- 1. Եղր. Շահնաշի, որ ժն գ. ստ. Աւետ.—529

Թազունի

- 1. Մայր Աննայի, որ 1454 թ. ստ. Աւետ.—423
- 2. Մայր Յոհաննի, որ 1482 թ. Հիզանում ստ. Աւետ.—32
- 3. Ալլոց ընկերակցութեամբ 1488 թ. Առեղ-սում ստ. Աւետ.—120
- 4. Մայր Ասումի, որ 1499 թ. Երբեկանի դի-ղում ստ. Աւետ.—278
- 5. Մայր Անտոն գրչի, որ ժն գ. օր. Տօնա-կան—481
- 6. Մայր Յովհաննէս կր.-ի, որ ժն գ. ստ. Աւետ.—500

Թաղէս

- 1. Որդի Աննայի, որ 1409 թ. ստ. Ճարն-տիր—319, 320

Քաղաք

2. Կր., եղբ. հոգևոր Սիմեոն գրչի, որ 1412 թ. Սուրխաթում օր. նարեկ—328
3. Ագրամենց, 1433 թ. Կաֆայում օր. իմաստասիրական մի ժողովածու—373
4. Քչյ, հնգյ հօրեղբ. Մարտիրոսի, որ 1433 թ. վաճառեց հօրեղբոր Աւետարանը—373
5. Կր., ուսուցիչ Առաքել երեցի, որ 1434 թ. օր. Աւետ.—375
6. Կր., 1437 թ. հաւանարար ետրեքրդում կազմեց Բերդկան վանքում օր. մի Աւետ.—384
7. Եղբ. Գրիգոր կր.-ի, որ 1437 թ. Արգելանի վանքում օր. Շարակնոց—384
8. Երեց, որդի Մարտիրոսի, 1439 թ. Բաստայ վանքում ստ. Աւետ.—391, 392
9. Որդի Կարապետի, 1444 թ. զնեց նախկինում իրենց գերդաստանին պատկանած Աւետարանը—403
10. Գրիչ, 1449 թ. Երուսաղէմում օր. Գանձարան—412
11. Աւագ սարկաւազ, լշվ. 1476 թ. Երուսաղէմում—458
12. Հայր Տիրատուր Էրեցի, որ 1485 թ. Տրփխիսում ստ. Շարակնոց—466
13. Որդի Չրքինի, 1484 թ. զնեց, նորոգեց և Արարուց վանքին նուիրեց մի Աւետ.—62
14. Հօրեղբորդի Մելիքսէթի, որ 1485 թ. Մաղարզավանքում ստ. Սաղմոսարան—73
15. Արեղայ, 1486 թ. խոջայ Միրզաի նահատակութեան առթիւ գրեց մի ողբ—80, 81
16. Ոստանի քահանաներից, լշվ. 1486, 1490 թթ.—86, 155
17. Մքն Ազուլեաց վանքի, 1486 թ.—82
18. Պապ Յովհաննէս կր.-ի, որ 1486 թ. Սղզայի վանքում ստ. Գանձարան—88
19. Վարդպետ Մարգարայ գրչի, որ 1487 թ. Էրնկանի գիւղում օր. Աւետ.—103
20. Եղբորդի Չաքարայի, որ 1487 թ. ստ. Շարակնոց—105
21. Եղբ. Ղազարի, որ 1488 թ. Տփխիսում ստ. Աւետ.—120
22. Որդի Մկրտիչ գրչի, որ 1491 թ. Մոզնիում օր. Ճաշոց—168
23. Քչյ, որդի Ամիր-Եղիշի, 1491 թ. Փառակունիում ստ. Աւետ.—171, 172
24. Քչյ, 1491 թ. Խարտիշարում ստ. Մաշտոց—181
25. Գրիչ իմաստասիրական նիւթեր պարունակող այն ձեռագրի, որն ընդօրինակեց Անդրէասը 1492 թ. Ամասիայում—189

Քաղաք

26. Վաչելոց 1492 թ. նորոգված Աւետ.—190
 27. «Դասվար, քաղցրածախ հնչող» մրն Կապուսի վանքի, 1494 թ.—204
 28. Եղբ. Զանգուրրանի, որ 1495 թ. Կուրխում ստ. Աւետ.—217
 29. Եպս, լշվ. Մաքենացոց վանքում 1498—1499 թթ.—261, 283
 30. Եղբ. Մաթևոս եպս. գրչի, որ 1497 թ. Սոկոմիու գիւղում օր. Մաշտոց—236
 31. Հայր Մարտիրոսի, որ 1498 թ. կաշի նուիրեց մի ձեռագիր կազմելու համար—266
 32. Աթոռակալ Կաթուղիկոս Էջմիածնի, լշվ. 1499 թ.—282
 33. Հօրեղբորդի Յունան եպսի, որ 1500 թ. Գեախումն գիւղում օր. Աւետ.—297
 34. Վրդ, օրհնող Յովաննէս կր. գրչի, որ 1500 թ. վարագում օր. Աւետ.—298
 35. Վրդ. Երզնկացի, 1503 թ. նորոգեց մի Աւետ.—529*
 36. Քչյ, ժն դ. ստ. Աւետ.—494
 37. Եղբ. Քումայ քչյի, որ ժն դ. ստ. Աւետ.—496
 38. Կր., ժն դ. կազմեց մի Աւետ.—509
 39. Դաղոս, ուսելու բալ բերեց Յոհաննէս գրչին, որ Շատիկի վանքում օրինակում էր Մաշտոց—522
- Քաղա-Մելիք
1. Սօրաքոյր Ամիր-Եղիշի, որ 1491 թ. Փառակունիում ստ. Աւետ.—171
 2. Դուստր վերոյիշեալ Ամիր-Եղիշի—171
- Քարաւ (ար.)
1. Տանուտէր, առաջնորդ Կողբի որ Լուսաւորչի և Սուրխասանց վանաց, լշվ. 1441—1455 թթ. միջոցին—416
 2. Հայր խոջայ Քուվանի, որ 1487 թ. վարագում ստ. Աւետ.—102
 3. Աշակերտ Ստեփանոս գրչի, որ 1490 թ. Եղբորդում օր. Աւետ.—159
- Քարաւ-Խարուն
1. Եղբորկին Խղրչայի, որ 1484 թ. վանում ստ. Աւետ.—61
 2. Հարս Սարաղաչի, որ 1486 թ. Արճէշում ստ. Մաշտոց—79
 3. Քոյր վերոյիշեալ Սարաղաչի—79
 4. Կին Ոստանի տանուտէր Աստուածատուրի, լշվ. 1490 թ.—156
 5. Քոյր Յովաննէս քչյի, որ ժն դ. ստ. Աւետ.—546
- Քարաւ-Մամա
1. Կին Զանիբէկի, մերձ. Քուվանի, որ 1487 թ. վարագում ստ. Աւետ.—102

Քարալ

1. Հայր ոմն Մխիթարի, լշվ. 1441—1455 թթ. միջև—416
 2. Պր., որդի Հայրապետի, 1473 թ., իր եղբ. Յակոբի ընկերակցութեամբ, գերութիւնեց աղատեց, կազմել և արծաթել տուեց մի Աւետ. և Յայմատուրք, Կ. Պօլսի որ Մարգիս Եկեղեցուն նուիրելու համար—455
- Քալիկ
1. «Աղախին Քրիստոսի», ժն դարում «զարդարեց» Զարէնհանի ոխտին նուիրարեութեամբ Աւետարանը—544
- Քաղա-Մելիք
1. Մայր Յովաննէս գրչի, որ 1451 թ. նախում օր. Մաշտոց—Գանձարան—420
 2. Քոյր Յովաննէսի, որ 1485 թ. Արճէկում ստ. Գանձարան—74
 3. Սկեսուր Խարիբի, որ 1500 թ. ստ. Աւետ.—293
 4. Դուստր վերոյիշեալ Խարիբի—293
- Քանխարուն
1. Մայր Վարձիգուլի, որ 1480 թ. իր եղբայրներին հետ միասին զնեց մի Աւետ.—462
 2. Մայր Հոփիսիմի, որ ժն դ. ստ. Աւետ.—527
- Քանմէլի
1. Քոյր Յովհաննէս կր.-ի, որ 1424 թ. Եզնկանքում ստ. Շարակնոց—364
 2. Կին Քումայ քչյի, որ 1481 թ. Հերմոնի վանքում օր. Աւետ.—15
 3. Կին Դաթի, որ 1490 թ. Բարչուղիմէնոսի վանքում ստ. Աւետ.—149
- Քանուս (Քաճօ)
1. Հայր Յիրաի, որ 1434 թ. Գամաղիկի վանքում ստ. շքեղ մանրանկարներով մի Աւետ.—376—178
- Քամամ
1. Անդամ այն գերդաստանի, որ 1423 թ. Անտոն երեցին վաճառեց մի Աւետ.—361
 2. Հարս Սարգսի, որ 1483 թ. ստ. Աւետ.—53
 3. Քոյր Ստեփանոսի, որ 1491 թ. Փառակունիում դրամով օգնեց մի Աւետ. զնելու—172
 4. Դուստր Խոնդի, որ 1485 թ. Չարավանքում ստ. Աւետ.—72
 5. Գրուած Քամամբուտ, մայր Մելիքսէթի, որ 1485 թ. Մաղարզավանքում զնեց Սաղմոսարան—73
 6. Դուստր Ասիլի, որ 1488 թ. ստ. Աւետ.—127
 7. Եղբորդուստր Յովաննէս վրդի, որ 1497 թ. Սանահունում ստ. Շարակնոց—242
- Քամայ (գրուած՝ Քամէն հոյովաձևով)
1. Ոմն, 1490 թ. Եղբորդում ստ. Աւետ.—159

Քաման

1. Հարս Գասպարի, որ 1486 թ. Աւետարան վանքում ստ. Աւետ.—90
- Քամար
1. Կին Բիրականի տանուտէր պարոն Բարաշանի, 1450 թ.—413
 2. Կին Ստեփանոսի, որ 1462 թ. վանում ստ. Աւետ.—439
 3. Քոյր Յոհանի, որ 1482 թ. Հիզանում ստ. Աւետ.—32
 4. Կին Սուրատչայի, որ 1485 թ. ստ. Աւետ.—77
 5. Կին Էսիլչայի, որ 1491 թ. Արշառէրեկի վանքում ստ. Յայմատուրք—169
 6. Մայր Ստեփանոս քչյի, որ 1492 թ. Կուրի գիւղում ստ. Աւետ.—136
 7. Քոյր Գայուսի, որ 1496 թ. Քանաքոսում ստ. Աւետ.—227
 8. Եղբորկին Կիրակոսի, որ 1497 թ. Ամ գիւղում ստ. Աւետ.—247
 9. Միս Եղբորկին վերոյիշեալ Կիրակոսի—247
- Քամրայ-Խարուն
1. Մայր Տէրունական գրչի, որ 1441 թ. Սանահունում օր. Աւետ.—397
 2. Քոյր Սարգսի, որ 1483 թ. ստ. Աւետ.—53
 3. Քոյր Աստուածատուր գրիչ Կաֆայեցու, որ 1486 թ. Քաթայի թղթում օր. Գանձարան—468
 4. Դուստր Մարգարի, որ 1488 թ. Այրիվանքում ստ. Յայմատուրք—110
- Քամիկ
1. Մայր Յակոբ քչյի, որ 1482 թ. Բուրջըր-ղում ստ. Աւետ.—27
- Քամուր
1. Կանկ-Քամուր, թուրքմեն արիւնարբու ախարհակալ (1336—1405)—185, 305, 306, 308
 2. Հայր Մխիթարի, որ 1487 թ. Կովտուն գիւղում օր. Յայմատուրք—97
- Քամսիկ
1. Դուստր Գովյաթ-Խաթունի, որ 1481 թ. ստ. Աւետ.—14
- Քամսի-Խարուն
1. Ազգ. Քուրվանդայի, որ 1498 թ. Ասպիսնակում ստ. Աւետ.—256
- Քայիպչան (Քայիփշայ, Քայիբշա)
1. Հօրեղբ. Մելիքսէթի, որ 1485 թ. Մաղարզավանքում ստ. Սաղմոսարան—73
 2. Եղբ. Չաքարայի, որ 1487 թ. ստ. Շարակնոց—105
 3. Որդի Սուրատի, որ 1497 թ. Բերդիկ գիւղում ստ. Աւետ.—240

Քանկագիգ

1. Քոչր Մինաս գրչի, որ 1446 թ. Արապկերի ար Փրկիչ վանքում օր. ճաշոց—407
2. Գուսար Սարգսի, որ 1488 թ. ստ. Աւետ.—127
3. Ապաշխարող, գուսար Ալլիբեկի, 1492 թ. Տալաղաքարի վանքում ստ. Աւետ.—186
4. Կին Յակոբ ԲՆՅի, որ 1494 թ. Հաղարտում ստ. Մաշտոց—201
5. Գուսար Մկրտչի, 1498 թ. Ախլցխայի Մուղնոյ վանքում ստ. Աւետ.—268
6. Մայր Թումայ ԲՆՅի, որ ԺԵ գ. ստ. Աւետ.—496

Քանկիկ

1. Մայր Յր. Գրիգորի, որ 1415 թ. Քոնստանդուպոլսում օր. մի ձեռագիր—342
2. Գուսար Ղազարի, որ 1488 թ. Տփիսում ստ. Աւետ.—120

Քանկ-հարուն

1. Մայր Գրիգորի, որ 1481 թ. ստ. Մանրուստունց—20
2. Մայր Կարապետի, որ 1488 թ. Ասպինակում ստ. Շարակնոց—118
3. Մայր Պաղոսի, որ 1492 թ. Աղթամարում ստ. Մաշտոց—187
4. Գուսար վերջինից Պաղոսի—187
5. Մայր Աստուածատուր Թեոֆոլայի, որ ԺԵ գ. նորոգեց մի Տօնական—483

Քանկ-Մէլիք

1. Մայր Գրիգորի, որ 1499 թ. Հիգանում ստ. Գանձարան—285
2. Մայր Ներսէս ԲՆՅի, որ ԺԵ գ. ստ. Ճառնտիր—498

Քանկսոյս

1. Կին Յակոբ ԲՆՅի, որ 1482 թ. Բոլորբերդում ստ. Աւետ.—27
2. Քոչր տէրտէրի և Յովաննէսի, որք 1488 թ. Ալլիբեկում գրել տուին Յայմատուրք, բայց աւարտը շտեմած մահացան—110
3. Կին Անանիայի, որ 1488 թ. գնեց Աւետ.—117
4. Մայր Ստեփանոս գրչի, որ 1491 թ. Նորատունքում օր. Աւետ.—170
5. Կին Քաւարայի, լջվ. 1493 թ. Կալէր գիւղում—193
6. Քոչր Մէլիք Աւանի, որ 1500 թ. Խորոտկի վանքում ստ. Ճաշոց—295

Քանկիգոյի

1. Որդի Ներսէսի, որ 1493 թ. Կալէրում ստ. Աւետ.—193

Քա[ն]գրիգույ

1. Խոջայ, Հորեղբորդի Մելիքի, որ

1485 թ. Մաղարգավանքում ստ. Սաղմոսարան—73

Քա[ն]գրիվեռան

1. Որդի Սանասարի, ԺԵ գ. գերութիւնից ազատեց մի Աւետ.—512

Քանսոյս

1. Մայր Թուրանտայի, որ 1439 թ. Երուսղէմում ստ. Աւետ.—390
2. Ազգ. Ստեփանոսի, որ 1462 թ. Վանում ստ. Աւետ.—439
3. Մայր Յակոբ գրչի, որ 1462 թ. Խարբերգում օր. Մաշտոց—449
4. Գուսար Ղազանչու, 1488 թ. ստ. Աւետ.—125
5. Կին Մարգարէ գրչի, որ 1488 թ. Նեխոճի գիւղում օր. Աւետ.—143
6. Եղբորդուսար Կիրակոսի, որ 1497 թ. Ամ գիւղում օր. Աւետ.—247
7. Մայր Գալուստ գրչի, որ ԺԵ գ. օր. Յայմատուրք—488

Քասալու

1. Հորեղբորդի պր. Բազասարի, որ ԺԵ գ. ստ. Աւետ.—516

Քարրիվան

1. Մայր Մկրտիչ եպօսի, որ 1479 թ. Առետ գիւղում ստ. Շարակնոց—461
2. Քոչր Խորշահի, որ 1484 թ. Վանում ստ. Աւետ.—61

Քարխան

1. Իւրաչի, «Յաշինու երկրի տէր», լջվ. 1726 թ.—161*

Քառակ (Քառակալ)

1. Ոմն, 1489 թ. Խարտիշարում ստ. Շարակնոց—143
2. Ազգ. Կիանոսի, որ 1491 թ. Գուգարքում ստ. Աւետ.—166
3. Ոմն, 1493 թ. Ախալցխայում ազատեց մի Գանձարան, որ ուզարկեց էրմիածին—192
4. Յլվ. 1493 թ. Կալէր գիւղում—193
5. Մերձ. Գալուստի, որ 1496 թ. Քանաքեռում ստ. Աւետ.—227
6. Պատրիկ, Եղնովիտ գիւղից, 1500 թ. բնական աղետին զո՞ գնացին սրա էինք՝ 4 երեսալով—297
7. Հորեղբ. Սարգսի, որ ԺԵ գ. Գամաղիկի վանքում ստ. Աւետ.—507

Քառասան-հարուն

1. Գուսար Ամիր-Քաղայի, ԺԵ գ. գնեց մի Աւետ., որ նոյնից Աղթամարի վանքին—494

Քարեկ

1. Գուսար Պաղոսի, որ 1492 թ. Աշխատարում ստ. Մաշտոց—187

Քարեկ

2. Կին Միքիթարի, որ 1492 թ. ալլոց հետ ստ. Շարակնոց—190
3. Գուսար Եղեանց Եղօի, 1498 թ. ստ. Աւետ.—269, 270
4. Գուսար Ղազարի, որ 1490 թ. Արաշում ստ. Աւետ.—162

Քալիք-Մէլիք

1. Մայր Քալիքի, որ 1444 թ. վերստացաւ Խախկնում իրենց զերդասանին պատահաւ Անտարան—403
2. Հարս վերջինից Քալիքի—403

Քեղիքան

1. Քոչր Ուսիմարոսի, որ 1465 թ. Երևանում ստ. Աւետ.—443

Քելուն

1. Քոչր Հաւարի, որ ԺԵ գ. ստ. Ճաշոց—511

Քիլիփաշա

1. Կին Քուլանի, որ 1487 թ. Վարազում ստ. Աւետ.—102
2. Քոչր Խալիֆի, որ 1491 թ. Արծկում ստ. Ճառնտիր—173

Քղրիկ

1. Մայր Աւագի, որ 1490 թ. ազատեց մի Աւետ.—163

Քորսու (Քորս)

1. Եղբորդ. Հաւանարար յիշատակուած է Կիլիկիոյ նշանաւոր մանրանկարիչ Քորսո Յուլիոն—193
2. Երամիշտ, 1409 թ. իր ճառնտիրք տուեց օրինակելու—320
3. Քճյ, եղբ. Ղազար գրչի, որ 1409 թ. Աւագ վանքում օր. Ժողովածու—321
4. Քր., որդի պր. Առիլպալի, լջվ. 1413 թ. իր Կարապետ եղբոր հետ միասին որպէս իշխան—330
5. Քր., Հորեղբ. պր. Կարապետի, որ 1431 թ. Աղբերմանում ստ. Ճաշոց—369—370
6. Քր., որդի Մկրտիչ ԲՆՅի, մըն Երուսղէմի ար Յակոբայ վանքի, 1432, 1433 թթ.—371, 374
7. Եպօս Երուսղէմացի, որդի Արրահամի, 1447 թ. Նիկիտայ քղբում օր. Ճաշոցի մի մասը—408
8. Քճյ, Յայր Ստեփանոս երկց Սցու, որ 1447—1450 թթ. Պուրասում օր. ձեռագրեր—410, 412, 117
9. Աթոռակալ, շուրջ 1460 թ. Նարեկի լուծմունք պարունակող մի ձեռագիր տուեց օրինակելու Նիկողայոս եպօս Աղբերմանցուն—434
10. Քր., Յայր էմին-պէկի, որ 1481 թ. Գր. Նիւսացու վանքում ստ. Ճաշոց—19

Քորսու

11. Եպօս, առաջնորդ Կաֆայի Գր. Կուսարիչ վանքի, 1483 թ.—51
12. Հարս որդի Մանուկի, որ 1484 թ. Գր. Նիւսացու վանքում ստ. Ճաշոց—67
13. Արեւիգ. 1484 թ. Գր. Նիւսացու վանքում օգնում էր Յովհաննէս գրչին թուղթ կոկելով—68
14. Քճյ, 1486 թ. Աւագ վանքում օգնում էր Ստեփանոս գրչին—92, 93
15. Մըն Արզրումի վանքի, 1487 թ.—469
16. Եղբ. Յոհաննէսի, որ 1488 թ. Անդառում ստ. Աւետ.—121
17. Ոմն երկց լջվ. 1488 թ. Եկեղեցաց ցաւսում—121
18. Մըն Արզրումի Խանկայ վանքի, 1488 թ.—123
19. Մրձ. Աստուածատուրի, որ 1488 թ. ստ. Աւետ.—128
20. Առաջնորդ Ապահունեաց վանքի, 1490 թ.—148
21. Մըն Մելիտինէի վանքի, 1493 թ.—197
22. Հայր Յովաննէս գրչի, որ 1495 թ. Մանտիանում օր. Յայմատուրք—223
23. Արեւիգ, առաջնորդ Ղազարու վանքի, 1496 թ.—232
24. Հայր Կիրակոսի, որ 1496 թ. Կապուսի վանքում ստ. Սաղմոսարան—234
25. Մրձ. Ստեփանոսի, որ 1497 թ. Աղթամարում ստ. Աւետ.—245
26. Հորեղբ. Աստուածատուրի, որ 1497 թ. Եղբորդի վանքում ստ. Աւետ.—248
27. Մըն. Քերիկի Յոսիան օրդույ վանքի, 1498 թ.—265
28. Քճյ, որդի Ստեփանոսի, ԺԵ գ. ստ. Աւետ.—477
29. Քճյ, Յայր Արիտակէս գրչի, որ ԺԵ գ. օր. Ժողովածու—485
30. Մայրական պապ Մարտիրոս գպրի, որ ԺԵ գ. օր. Գանձարան—509
31. Մըն ար Կիրակոսի, ԺԵ գ.—514
32. Ոմն աւագերկց, ԺԵ գ.—526

Քարիկ

1. Հորեղբոր կին Յակոբ ԲՆՅի, որ 1482 թ. Բոլորբերդում ստ. Աւետ.—27

Քախան

1. Ոմն, 1448 թ. ստ. Աւետ.—411
2. Կին Շահմիրի, որ 1487 թ. ստ. Աւետ.—106

Քուլար

1. Մայր Հաւարի, որ 1484 թ. Մաղնիում ստ. Գանձարան—56

Քույրէ

1. Մեծ տատ հոնդար կնոջ, որ 1490 թ. հորտակի վանքում ստ. Աւետ.—161

Քույրիկ

1. Քոյր Մհարր քչի, որ 1481 թ. Հայրիվանքում ստ. Աւետ.—15

Քույրամ

- 1. Հօրեղբոր դուստր Մելրէսէթի, որ 1485 թ. Մաղարդավանքում ստ. Մաղմուսարան—73
- 2. Քոյր Ստեփանուսի, որ 1491 թ. Փռակուներսում դրամով նպաստեց մի Աւետարան գնելու—172
- 3. Հարս Ներսէսի, որ 1493 թ. Կալեր գիւղում ստ. Աւետ.—193

Քույրամուկ

1. Եղբ. Հայուկի, որ 1500 թ. Վարազում ստ. Աւետ.—298

Քույրայ

- 1. Եղբ. Բէրամի, որ 1483 թ. Արծկէում ստ. Աւետ.—38
- 2. Որդի վերոյիշեալ Բէրամի—38

Քույրառ

1. Գուստր Գովլաթ-եաթունի, որ 1481 թ. ստ. Աւետ.—14

Քումայ (Քումա, Քումա, Քումաս)

- 1. Ոսկերիչ, 1401 թ. ազատեց Գետարդիի որ նշանը—305
- 2. Կր., 1403 թ. Անձնապատի վանքում Ոսկեփորիկի օրինակ տուեց Աստուածատուր դրչին—312
- 3. Մեծփեցի, նշանաւոր մատենագիր, եկեղեցական գործիչ, ուսուցիչ և գրիչ, մ. 1446 թ.—323, 324, 336, 342, 342*, 367, 376, 387, 388, 401, 404, 405, 427, 441, 445*, 451
- 4. Քոս Քազարի, որ 1411 թ. Ոստանում ազատեց մի Աւետ.—326
- 5. Կր., ուսուցիչ Մկրտիչ գրչի, որ 1414 թ. Յիպնայ վանքում օր. Կացրդարան—335
- 6. Ոմն, լշվ. 1414 թ. Վասպուրականում—338
- 7. Վրդ, 1418 թ. Գր. Մերենցի հովանու տակ (եռարատում) օր. Գր. Տաթևացու Քարոզիչը—347
- 8. Հօրեղբ. Պետրոս գրչի, որ 1419 թ. Բերկքիում օր. Գր. Տաթևացու երկերի մի ժողովածու—348
- 9. Ոմն, 1419 թ. նորոգեց մի երգարան, գրելով այդ մասին յիշատակարան—348
- 10. Կաֆայեցի, որդի Սիմէոն քչի, 1422 թ. Տաթևի վանքում օր. Ժողովածու (հմմ. № 15 Քումայի հետ)—360
- 11. Հնգյլ եղբ. Յովհաննէս կր.-ի, որ 1424 թ. Եղեվանքում ստ. Շարակնոց—364

Քումայ

- 12. Քչի, որդի Ամիրի, 1433 թ. ստ. Աւետ.—375
- 13. Եղբ. Ներսէս քչի, որ 1441 թ. Երուսղէմում ստ. Աւետ.—394
- 14. Վրդ. Մեծերցի, «ձեռնասուն աշակերտ» Քումայ Մեծփեցու. 1441 թ. սրա օգնութեամբ Ներսէս քչին զնաց Երուսղէմ—391, 405
- 15. Բարունայեա, եպոս, աթոռակայ Կաֆայի, 1448 թ. (հմմ. № 10 Քումայի հետ)—410
- 16. Որդի Յակոբի, 1452 թ. ստ. Աւետ.—421, 422
- 17. «Ջուլահարկ», որդի Ոհանէսի, լշվ. 1452 թ.—422
- 18. Պր., հայր Յոհաննէս կր.-ի, որ 1458 թ. Ասիստան գիւղում ստ. Աւետ.—432
- 19. Ազգ. Ստեփանոսի, որ 1462 թ. Վանում ստ. Աւետ.—439
- 20. Եպոս, լշվ. 1466 թ.—444
- 21. Կաթողիկոս Աղուանից, 1466 թ.—446
- 22. Կր., հօրեղբայր Վարդան արեղայի, որ 1481 թ. ստ. Աւետ.—12
- 23. Որդի Մաթէոս քչի, որ 1481 թ. Հերմոնի վանքում ստ. Աւետ.—15
- 24. Քչի, մեռա երիտասարդ տարիքում՝ 1481 թ.—20
- 25. Կր., որդի Մովսէսի, 1482 թ. ստ. Շարակնոց—34
- 26. Որդի Մարտիրոս քչի, որ 1483 թ. Էրրեկանի գիւղում ստ. Մաշտոց—50
- 27. Որդի Կիրակոսի կամ նրա եղբօր՝ Մարտիրոսի, օրբ 1483 թ. ստ. Յայմատուրբ—54
- 28. Հայր Քարիմշահ, եղբրահ և Աստուած խոջաների, օրբ 1484 թ. Վանում ստ. Աւետ.—60
- 29. Գրիչ, որդի Կարապետի. ժն գ. 80—90-ական թթ. Աղթամարում օր. ձեռագրեր—64, 187, 202, 211
- 30. Գրիչ, որդի Գրիգորի, 1499 թ. Աղթամարում օր. Մաշտոց, (հմմ. նախորդի հետ. սրանց օրինակած ձեռագրերը իրարից զատելու աշխատանքը չի կատարված)—284
- 31. Եղբ. Յովհաննէս եպոսի, որ 1486 թ. Հիդանում ստ. Աւետ.—88
- 32. Եղբ. Մազթումի, որ 1488 թ. Վարազում ստ. Ճաշոց—111
- 33. Եղբ. Յովհաննէս գրչի, որ 1488 թ. Վարազում օր. Ճաշոց—113
- 34. Եղբ. Անանիայի, որ 1488 թ. ստ. Աւետ.—117
- 35. Ոմն, 1488 թ. կապմեց մի Ճաշոց—126

Քումայ

- 36. Որդի Տիրատուրի, 1489 թ. Բազնից վանքում օր. Մաշտոց—131—132
- 37. Մինասեցի, նշանաւոր գրիչ, մ. 1455 թ., յետագայ տարիներին բազմիցս յիշատակվում է իր աշակերտների կողմից—134, 135, 154, 185, 191, 268
- 38. Փեայ Կարդանի, որ 1489 թ. Աղթամարում ստ. Յայմատուրբ—134, 135
- 39. Մըն Մատնէվանի, 1490 թ.—153
- 40. Եպոս խցերուն, 1490-ից շատ առաջ ստ. Ճաշոց—154
- 41. Փեոի Գովլաթ-եաթունի, որ 1490 թ. Աղթամարում ստ. Աւետ.—154
- 42. Ոստանի քահանաներից, 1490 թ.—155
- 43. Ոմն, 1490 թ. նահատակուեց Երզնում—156
- 44. Հնգյլ եղբ. խոջայ Ղուպարի, լշվ. 1490 թ. Արաշում—162
- 45. Տանուտը եարականց գրիչ, 1493 թ.—192
- 46. Մըն Ամրոյի վանքի, 1493 թ.—196
- 47. Քչի, որդի Աստուածատրի, 1494 թ. հայր և որդի ծաղիկ տուեցին մի Աւետ.—209
- 48. Եղբ. Յովհաննէսի, որ 1497 թ. Ամ գիւղում ստ. Աւետ.—217
- 49. Գպիր, եղբ. Վանական գրչի, որ 1498 թ. Չորէվանքում օր. Մաշտոց—260
- 50. Վարդապետ Առաստակէս գրչի, որ 1498 թ. Չորէվանքում օր. Աւետ.—261
- 51. Միայնակեց, որդի Սարգսի, 1498 թ. ստ. Աւետ.—265
- 52. Հօրքոռ որդի Հերապետի, որ 1499 թ. Շատախում ստ. Աւետ.—277
- 53. Որդի հովի Յակոբի, լշվ. 1499 թ. Աղթամարում—284
- 54. Հնգյլ որդի եամուրի, որ 1499 թ. Աղթամարում ստ. Մաշտոց—284
- 55. Կր., Կոնոմ մականունով, հօրեղբայր Գրիգորի որդի Քումայ գրչի, որ 1499 թ. Աղթամարում օր. Մաշտոց—285
- 56. Սրկզ, որդի Գրիգորի, որ 1499 թ. Հիդանում ստ. Գանձարան—285
- 57. Աղթամարցի, գրիչ, 1499 թ. Հասրախու վանքում օր. Մաշտոց (հմմ. № 29 և 30 Քումաների հետ)—286, 287
- 58. Ոմն տանուտը, որ 1551 թ. Զայի Մէլիքի կողմած արքր եօրիբեց կարնկեց Աստուածածինն—136*
- 59. Արքեպոս Բաղէշի Գոմոց վանքի, ժն գ. 2-րդ կէս—41*
- 60. Եղբորորդի Ստեփանոս գրչի, որ աշխատում էր Տշող գիւղում ժն գ. առաջին տասնամյակներին—347

Քումայ

- 61. Որդի Ամիր-Սարգսի, որ ժն գ. ստ. Աւետ.—479
- 62. Հայր Բարիոթ կր.-ի, որ ժն գ. ստ. Նարեկ—488
- 63. Գրիչ, ժն գ. Կառափնադար Մովհայեաց անապատում օր. Աւետ.—495
- 64. Քչի, գրիչ, ժն գ. Մատնէվանքի այգում օր. Աւետ.—496
- 65. Քչի, որդի Ստեփանի, ժն գ. ստ. Աւետ.—496
- 66. Քչի, ժն գ. ստ. Ճաշոց—501
- 67. Ոմն, որի խորամանկութիւնից տուեց Մարգարէ վրդ. գրիչը—508
- 68. Ոմն քչի, լշվ. ժն գ.—515
- 69. Տանուտը. ժն գ. ստ. Մաշտոց—526
- 70. Քչի, որդի Մարտիրոսի, ժն գ. ստ. Աւետ.—531
- 71. Ոմն, ժն գ. օրնեց Ստեփանոս գրչին թուղթ կոկիլով—535
- 72. Ռէս, Աղազցի, ժն գ. ստ. Աւետ.—544
- 73. Եպոս, ժՁ գ. Աղթամար բերեց գերութիւնից ազատուած մի Աւետ.—167*

Քումարէկ

- 1. Կոչուած նաև Քուման-բէկ, խոջայ, «ի դարերութիւն» մեռած եղբ. Մաղադայի, որ 1484 թ. Աղթամարում ստ. Աւետ., իսկ 1489 թ.՝ Գանձարան, նաև Մկն. կաթողիկէից—63, 64, 137, 138, 541
- 2. Եղբ. Յոհաննէս քչի, որ 1490 թ. Շատախում ստ. Մաշտոց—157

Քուման

1. Արուեցի, ժՂ գ. ստ. Յայմատուրբ—491*

Քումանշան (Քումանշայ, Քումանշա)

- 1. Անդամ այն գերդաստանի, որ 1423 թ. վաճառեց մի Աւետ.—361
- 2. Քումանշայ, հայր Գաւթի, որ 1490 թ. Բարգոյիմէնուի վանքում ստ. Աւետ.—149
- 3. Եղբ. Սրազեղի, որ 1491 թ. Մոզնիում ստ. Ճաշոց—168

Քուման

1. Տանուտը, խոջայ, որդի Քաթարի, 1487 թ. Վարազում ստ. Աւետ.—102

Քուրան

1. Չօքանչ Սիմէոնի, որ 1488 թ. Տիրիկում ստ. Աւետ.—124

Քուրանց

1. Գուստր Մաթէոսի, որ 1496 թ. Եղեզեաց վանքում ստ. Աւետ.—229

Քուրուանցայ (Քուրվանցայ, Քուրուանց)

1. Աղաշխարող, 1439 թ. Երուսղէմում ստ. Աւետ.—390

Լամիսգույ

- 1. Որդի կամ եղբորորդի Վարձիգույի, որ 1480 թ. իր եղբայրների հետ միասին գնեց մի Աւետ.—462

Լևոն

- 1. Հեղջի հորեղբ. Ստեփանոսի, որ 1424 թ. Կամուրջ գիւղում ստ. Ոսկեփորիկ—363
- 2. Սրկուց, 1487, 1488 թթ. Արզրումի հանկայ վանքում օգնում էր Մարգին գրչին թուղթ նշայելով, կոկելով և խաղելով—123, 469

Լիանոս

- 1. Որդի Տրդատի, 1491 թ. Գուգարքում ստ. Աւետ.—166

Լիպարիկ

- 1. Հորեղբ. Մելիքսեթի, որ 1485 թ. Մաղար-գավանքում ստ. Սաղմոսարան—73

Լիպարիտ

- 1. Մահտեսի, 1437 թ. վկայ եղաւ Կուտասիս գիւղի եկեղեցուն մի Աւետ. նոյրբարերութեանը—386

Լի-Տիկին

- 1. Կին Սիրադեղի, որ 1491 թ. Մոզնիում ստ. Ճաշոց—168, 169

Լոյս-Տիկին

- 1. Մայր «ուսթայ» ներսէսի, որ ժն դ. ստ. ժողովածու—513

Լուսեղև

- 1. Ոմն, 124. 1452 թ.—422

Լուսեւս

- 1. Հորեղբ. Ստեփանոսի, որ 1424 թ. Կամուրջ գիւղում ստ. Ոսկեփորիկ—363

Լուսէր

- 1. Հայր Գրիգոր կր.-ի, որ 1403 թ. Անճնապատի վանքում թուղթ նոյրեց մի Ոսկեփորիկ օրինակելու համար—311

Լուսիկ

- 1. Հայր Գրիգորի, որ ժն դ. ստ. Աւետ.—545

Լուսին

- 1. Մայր Ստեփանոսի, որ 1497 թ. ստ. Գանձարան—254

Լօրէնց

- 1. Յր., Քոնայի միաբանողներից, 124. 1415 թ.—341

Լս

Խարիբ (Հարիբ)

- 1. Քոյր Տիրատուր քչի, որ 1482 թ. Ահանցում ստ. Շարակնոց—463
- 2. Հորեղբորին Յոհանէս քչի, որ 1482, 1483 թթ. Կտուցում օր. Տօնական և Աւետ.—29, 39, 40
- 3. Այրի Կին, 1490 թ. Երբնկանի գիւղում նպաստեց մի Աւետ. օրինակութեանը—149

Խարիբ (Հարիբ)

- 4. Քոյր Ստեփանոս վրդի, որ ժն դ. ստ. Մաշտոց—478
- 5. Կին Քանդրիվերանի, որ ժն գ. գերութիւնից ազատեց մի Աւետ.—512

Խարիբ-Խարուն

- 1. Գուսար Ստեփանոսի, որ 1499 թ. Երբնկանի գիւղում ստ. Աւետ.—278
- 2. Գուսար Աստուածատուրի, 1500 թ. ստ. Աւետ.—292, 294
- 3. Մայր Հայուկի, որ 1500 թ. Վարագում ստ. Աւետ.—298

Խարիբշահ

- 1. Որդի պր. Աստուածատուրի, որ ժն գ. ստ. Աւետ.—482

Խարուն

- 1. Մայր Աւագ-Տիկինի, որ 1401 թ. գնեց մի Աւետ.—306
- 2. Քոյր Խաչատուր քչի, որ 1469 թ. Կեսարիայի Նիւսա գիւղում ստ. Մաշտոց—452
- 3. Մայր Վարդանի, որ 1490 թ. Մաշկազատկում ստ. Ճառնտիր—157
- 4. Հորեղբորին Կարապետի, որ 1492 թ. Աղթամարում ստ. Մաշտոց—187
- 5. Կին Աղարիայի, որ 1495 թ. Դարանաքո գիւղում ստ. Աւետ.—212
- 6. Գուսար Հէրապետի, որ 1499 թ. Շատախում գերութիւնից ազատեց մի Աւետ.—277
- 7. Կին Յարապի, որ 1499 թ. Երուսաղէմում ստ. Աւետ., որ նոյրեց Խանձառ գիւղի եկեղեցին—291
- 8. Գուսար Ճանփաշի, որ 1499 թ. ստ. Աւետ.—291
- 9. Հարս Մելիք-Աւանի, որ 1500 թ. Խորտուկի վանքում ստ. Ճաշոց—295
- 10. Կին Կարապետ գրչի, որ ժն դ. Խնձարուտի վանքում օր. Մաշտոց—498
- 11. Մայր Բաղդասարի, որ ժն դ. ստ. Աւետ.—516
- 12. Եղբորդուսար վերոյիշեալ Բաղդասարի—516
- 13. Մայր Նիկողոս գրչի, որ ժն դ. օր. Մաշտոց—528

Խարուն-Աղայ

- 1. Մայր Մամլաբաթի, որ ժն դ. ստ. Կանոնգիրք—545
- 2. Գուսար Կարապետ քչի, որ ժն դ. ստ. Ճառնտիր—491

Խարունեւոյ

- 1. Գուսար Մանուկի, որ 1484 թ. Գր. Նիւսացու վանքում ստ. Ճաշոց—68

Խարուն-Մամ

- 1. Գուսար Ղուպարի, որ 1490 թ. Արաշում ստ. Աւետ.—162

Խարուն-Մելիք (Խաթուն-Մելիք)

- 1. Մայր Ստեփանոս քչի, որ 1419 թ. Երբնկանի տունց մի Երզրարան—348
- 2. Քոյր Յովհաննէս կր.-ի, որ 1424 թ. Եղեվանքում ստ. Շարակնոց—364
- 3. Կին Քումայի, որ 1452 թ. ստ. Աւետ.—421, 422
- 4. Մայր Մկրտիչ քչի, որ 1483 թ. Երբնկանի գիւղում ստ. Աւետ.—45, 49, 50
- 5. Կին Աղբէկի որ 1484 թ. Կտուցում ստ. Մաշտոց—59
- 6. Աղգ. Կիրակոս Բաղդեցու, որ 1487 թ. Կապուտկոզի սր Յակոբի վանքին նոյրեց մի Աւետ.—99
- 7. Խաթուն-Մելիք, մայր Բարսեղ գրչի, որ 1488 թ. Ասպիսնակում օր. Շարակնոց—118
- 8. Մայր Ղարիպ-Խաթունի, որ 1489 թ. Գողթան Բուստի վանքում ստ. Աւետ.—129
- 9. Կին Տողանի, որ 1489 թ. Սուկոն գիւղում ստ. Աւետ.—131
- 10. Ոմն, 1490 թ. Բոնաշէնում ստ. Աւետ.—155
- 11. Ոմն, 1490 թ. Եղբորտում ստ. Աւետ.—159
- 12. Մայր Յակոբ կպի, որ 1491 թ. Արծկում օր. Գանձարան—175
- 13. Խաթ-Մելիք, մայր Յովանէսի, որ 1497 թ. Երբնկանում ստ. Գանձարան—237, 238
- 14. Աղգ. Քուրվանդի, որ 1498 թ. Ասպիսնակում ստ. Աւետ.—255
- 15. Մայր Յակոբ Ներսարեանց Գանձասաց-գրչի, որ 1499 թ. Արծկում օր. Աւետ.—276
- 16. Կին Յովհաննէս ալազերեցի՝ հօր հօր Մարտիրոս դպրի, որ ժն դ. օր. Գանձարան—509
- 17. Եղբորին «ուսթայ» ներսէսի, որ ժն դ. ստ. ժողովածու—513
- 18. Մայր Յովհաննէսի, որ ժն դ. ստ. Մաշտոց—546

Խարունշահ (Խաթունշահ, Հաթունշահ և այլ)

- 1. Աղգ. Քաղարի, որ 1411 թ. Ոսթանում գերութիւնից ազատեց մի Աւետ.—326
- 2. Հարս Ներքազի, որ 1459 թ. ստ. Մաշտոց—Գանձարան—433
- 3. Քոյր Մեսրոբ քչի, որ 1481 թ. Հայրիվանքում ստ. Աւետ.—15
- 4. Մայր Տիրատուր քչի, որ 1482 թ. Ահանցում ստ. Շարակնոց—463
- 5. Մայր Յովանէս գրչի, որ 1483 թ. օր. Յայմատուրք—54
- 6. Մօրաքոյր Խորշահի, որ 1484 թ. Վանում ստ. Աւետ.—61
- 7. Կին Խոշայ Զաւրի, որ 1490 թ. ստ. Աւետ.—158
- 8. Աղգ. Ամենաւագի, որ 1494 թ. Աղթամարում ստ. Աւետ.—202

Խարունշահ

- 1. Գուսար Բաղդայիչի, 1482 թ. Կտուցում ստ. Աւետ.—30
- 2. Եղբոր դուստր Քումայ կր.-ի, որ 1482 թ. ստ. Շարակնոց—34
- 3. Քրոջուսար Տէրտէրի, որ 1488 թ. Այրիվանքում օրինակեց Յայմատուրքի իրեն պատկանող մասը նոյրեց Բարձապի գիւղի եկեղեցուն—110
- 4. Եղբորին Խոնդ-Խաթունի, որ 1488 թ. Հաղբատում ստ. Աւետ.—114
- 5. Գուսար պր. Գօշմինի, որ 1494 թ. Հոսոմայրում ստ. Աւետ.—201
- 6. Քոնունճի Պետրոս քչի, որ 1441 թ. Սանահունում ստ. Աւետ.—397
- 7. Կին Ուսթաքոսի, որ 1465 թ. Երբնկանում ստ. Աւետ.—443
- 8. Քոն Ամիր-Սարգսի, որ ժն դ. ստ. Աւետ.—479

Խարուն-Փաշայ

- 1. Քոյր Ստեփանոս գրչի, որ 1450 թ. Պուրսայում օր. Ճաշոց—417
- 2. Կին Ստեփանոս Գոշենցի, որ 1495 թ. Կարգել տունց մի Աւետ.—224
- 3. Կին Խորշահի, որ 1486 թ. Գր. Նիւսացու վանքում ստ. Աւետ.—91
- 4. Կին Ամենաւագի, որ 1494 թ. Աղթամարում ստ. Աւետ.—202
- 5. Եղբորդուսար Աղարիայի, որ 1495 թ. Եղեգիսում ստ. Աւետ.—213
- 6. Մրձ. Քուրվանդի, որ 1498 թ. Ասպիսնակում ստ. Աւետ.—258

Խար-Փաշայ

- 1. Գուսար Մանուկի, որ 1484 թ. Գր. Նիւսացու վանքում ստ. Ճաշոց—68

Խայ

- 1. Քոյր Ստեփանոս վրդի, որ ժն դ. ստ. Մաշտոց—478

Խայայ-Խարուն

- 1. Մրձ. Յովհաննէս գրչի, որ 1500 թ. Վասագում օր. Աւետ.—298

Խայաս

- 1. Մայր Գրիգորի, որ 1492 թ. Դվինիում ստ. Մաշտոց—188

Խայաֆ

- 1. Քոյր Մեսրոբ քչի, որ 1481 թ. Հայրիվանքում ստ. Աւետ.—15

Խայաֆ-Խարուն

- 1. Քոյր Խորշահի, որ 1484 թ. Վանում ստ. Աւետ.—61

Խայիմ

- 1. Կին Ոմն, 124. 1414 թ. Վասպուրականում—338

- Խալիմ**
- Մայր Գրիգոր գրչի, որ 1497 թ. Աղթամարում օր. Աւետ.—246
 - Քոյր Խամօշի, որ 1499 թ. Աղթամարում օր. Մաշտոց—284
- Խալիմ-Խարուն**
- Ազգ. Ստեփանոսի, որ 1462 թ. Վանում օր. Աւետ.—439
 - Հարս Կիրակոսի, որ 1483 թ. օր. Յայտմար—54
 - Մայր Յոհաննէս կր.-ի, որ 1491 թ. մի Մաշտոց նստարանի վանքին—167
 - Մայր Ղիշախի, որ 1498 թ. Աղթամարում օր. Մաշտոց—268
- Խալիպ**
- Քոյր Յակոբ եղբի, որ ժն. օր. Յայտմար—502
- Խալիֆ**
- Եղբորդի Հայ-ճաթանի, որ 1469 թ. Արճէշում օր. Աւետ.—451
 - Որդի Սարուշօշի, որ 1486 թ. Արճէշում օր. Մաշտոց—79
 - Որդի Ասոմի, որ 1499 թ. Երրնկանի զիւղում օր. Աւետ.—278
 - Քեռի Բերամի, որ ժն. օր. Ճաղրնոսի—488
- Խալիֆայ**
- Չնցյ կոր. Յովանէս գրչի, որ 1488 թ. Վարազայ վանքում օր. Ճաղր—113
 - Տանուտէր, որդի Գորգու, 1491 թ. Արճէշում օր. Ճաղրնոսի—173, 174
 - Եղբ. Խամօշի, որ 1499 թ. Աղթամարում օր. Մաշտոց—284
 - Ոմն, լշվ. ժն. օր.—546
- Խալիսարուն**
- Կին Կարապետի, որ ժն. օր. Ճաղրնոսի—488
- Խալիսարուն**
- Կին պր. Ավրանի, որ 1458 թ. Պարուզըր-կու վանքում օր. Ճաղր—431
 - Եղբորդուտար Կարապետի, որ 1488 թ. Ասպիւնակում օր. Շարահնոց—118
- Խամաուր**
- Աղղ. Ստեփանոսի, որ 1462 թ. Վանում օր. Աւետ.—439
- Խամօշ (Խամաշ, Խամուշ)**
- Ազգ. Քաղարի, որ 1411 թ. Ոստանում զերմաբլինից ազատեց մի Աւետ.—326
 - Մայր պր. Վարդանի, որ 1485 թ. Երուսաղէմում օր. Աւետ.—77
 - Կին ոմն, լշվ. 1486 թ. Արճէշում—80
 - Գուտար Ղազարի, 1499 թ. Աղթամարում օր. Մաշտոց—284, 285

- Խամօշ**
- Եղբորդին Վարդանի, որ 1499 թ. Ով զիւղում օր. Աւետ.—286
- Խայ-Խարուն—Տե՛ս Հայ-Խաթուն**
- Խայոց—Տե՛ս Հայոց**
- Խան**
- Կին տէր Կոստա[ն]տի, ազգ. Անանիէի, որ 1490 թ. Քանաճաթի վանքում օր. Աւետ.—147
- Խանաղա**
- Գուտար Սարուխանի, լշվ. 1490 թ. Քանաճաթի վանքում—147
 - Կին Եղբի, որ ժն. օր. վերագնեց իր Աւետարանը—544
 - Խանաղ, հօրեղբորդին Կարապետ գրչի, որ ժն. օր. Խնձորուտ վանքում օր. Մաշտոց—498
- Խանգաւա**
- Գուտար խոջայ Յոհաննէսի, որ 1488 թ. Մուշում օր. Աւետ.—123
 - Ազգ. Մարշահի, որ 1498 թ. Ասպիւնակում օր. Աւետ.—258
- Խանի**
- Կին Ամիրխանի, լշվ. ժն. օր.—526
- Խանիբէլի**
- Քոյր Մելիք-Աւանի, որ 1500 թ. Երուսաղէմ վանքում օր. Ճաղր—295
- Խանիկ**
- Քոյր Քորոս քոյրի, որ ժն. օր. Աւետ.—477
- Խանմելի**
- Հարս Աւետի, որ 1490 թ. օր. Աւետ.—145
 - Մայր Գովաթ-Խաթանի, որ 1499 թ. Աղթամարում օր. Աւետ.—154
- Խանում**
- Մայր Գրիգորի, որ 1483 թ. Բաննում օր. Աւետ.—28
 - Հարս Գաւապարի, որ 1486 թ. Աւետարան վանքում օր. Աւետ.—90
 - Չնցյ ազգ. Ասոմի, որ 1498 թ. Վարազում օր. Ճաղր—111
 - Ոմն, լշվ. 1488 թ. Մուշում—122
 - Կին Վարդանի, որ իր հօր հետ միասին 1489 թ. Կողմից օր. Աստուածանին Կոթրից Հալի-Մելիքի կողմից արք.—126
 - Գուտար Ստեփանոսի, որ 1497 թ. Աղթամարում օր. Աւետ.—245
 - Մրձ. Քորովանալի, որ 1498 թ. Ասպիւնակում օր. Աւետ.—258
 - Իրիցամէր, որոշ գումար վճարելով 1498 թ. Բերկրիում նպաստեց մի Աւետ. զրուբեանը—265

- Խանում**
- Գուտար Ասոմի, որ 1499 թ. Երրնկանի վանքում օր. Աւետ.—278
 - Գուտար հովիտ Յակոբի, լշվ. 1499 թ. Աղթամարում—284
- Խանումաղա**
- Տաւ Բաղդասարի, որ ժն. օր. Աւետ.—516
 - Նոյն Բաղդասարի 2 զուտարները (մէկը՝ հանգուցեալ)—516
- Խանուպրան**
- Յշվ. 1490 թ. Քանաճաթի վանքում—147
- Խաշաուր**
- Կեչաւեցի, ժգ. օր. Բանաստեղծ—152
 - Մրձ. Գամաղիկի վանքի, 1492 թ.—307
 - Որդի Քաղարի, 1411 թ. Ոստանում, իր մերձագործների հետ, զերմաբլինից ազատեց մի Աւետ.—326
 - Որդի (թէ՛ կորալը) Վարդան քոյրի, որ 1421 թ. օր. Մաշտոց—Գանձարան—355
 - Որդի Յովանէսի, լշվ. հաւանաբար 1422 թ. Երրնկայում—359
 - Կր., որդի, 1425 թ. Համշինի Քուշանց վանքում օր. Գր. Տաթևացու Քարոզիքը—265
 - Մարդուկ, 1434 թ. Գամաղիկի վանքում աշխատող նկարներով վարդաբնից մի Աւետ.—376, 379
 - Քր., 1439 թ. օր. մի ժողովանում—388
 - Կր., որդի, 1439 թ. Բաւաթայ վանքում օր. Աւետ.—391, 392
 - Չնցյ կոր. Յովանէս գրչի, որ 1451 թ. Կաթնում օր. Մաշտոց—Գանձարան—420
 - Քոյր, հայր Գաթիք գրչի, որ 1455 թ. Արճէշում օր. Աւետ.—425, 426
 - Մտերիմ է օղնական Գրիգոր Աթաբէկինց գրչի, որ 1466 թ. Արքիւնում օր. Աւետ.—444
 - Գրեց յիշատակարան 1466 թ. Արքիւնում օր. մի Աւետարան կաղնիէի մասին—445
 - Քոյր, որդի Մարտիրոսի, 1469 թ. Երուսաղէմում օր. Մաշտոց—452
 - Տէր, 1476 թ. օր. Ճաղր—457
 - Գրչի, որդի Յովանէսի, 1481, 1482 թթ. Կաթուկ կղզում օր. 2 Աւետ. լշվ. նաև 1483 թ. իր աշակերտ Յոհաննէս գրչի կողմից—12, 13, 30, 31, 39
 - Եղբորդի Վարդան կր.-ի, որ 1481 թ. օր. Աւետ.—12
 - Գրչի, 1481 թ. միմեկի զիւղում օր. Գանձարան—16
 - Վանաճաշր Կաթուկ անապատի, 1482, 1483 թթ.—29, 40

- Խաշաուր**
- Վարդան Յոհաննէս գրչի, որ 1482 թ. Կաթուկում օր. Տոնական—29
 - Եղբ. Յոհանի, որ 1482 թ. Հիդանում օր. Աւետ.—32
 - Չնցյաւազցի, 1482 թ. վանաւեց Գր. Տաթևացու Հարցմանց զիրքը—33
 - Ազգ. Ամինազնի, որ 1483 թ. Ուխտիրում օր. Յայտմար—37
 - Մերունի գրչի, 1483 թ. 68-ամյա հասակում օր. Գանձարան—52
 - Գրչի, որդի Յովանէսի, 1485 թ. Սանահում օր. Աւետ.—70
 - Վրդ., միև նրա աղէմի օր Յակոբի վանքի, 1485 թ.—76, 78
 - Մրձ. Սերաստիոյ անապատի, 1485—1499 թթ.—75, 289
 - Վանաճաշր Սերաստիոյ անապատի, 1485 թ.—75
 - Որդի Միքայիլ գրչի, որ 1485 թ. օր. Ճաղրնոսի—78
 - Եղբ. Աստուածատուր գրչի Կաթայեցու, որ 1486 թ. Քաթայ զրքում օր. Գանձարան—468
 - Որդի Աւագի, որ 1487 թ. Խախ զիւղում օր. Գանձարան—104
 - Մրձ. Արիվանքի, 1488 թ.—109
 - Մրձ. Մեծօրի վանքի, 1488 թ.—118
 - Եղբ. Ղազարի, որ 1488 թ. Տիփլիսում օր. Աւետ.—120
 - Հայր Ասիի, որ 1488 թ. օր. Աւետ.—127
 - Մրձ. Ղարիպ-Խաթանի, որ 1489 թ. Բաւաթում օր. Աւետ.—129
 - Կր., 1489 թ. Նախիչու վանքում կազմեց մի Աւետ.—130
 - Որդի Մարգարէ գրչի, որ 1489 թ. Ննիքի զիւղում օր. Աւետ.—143
 - Սրով նահապետում հօրեղբայր Սարկաւազ գրչի, որ 1489 թ. Սպիւրի Կորնկան զիւղում օր. Աւետ.—471
 - Մրձ. Ապահանեաց վանքի, 1490 թ.—148
 - Աշակերտ Յովանէսի, որ 1490 թ. Արճէշում օր. Գանձարան—151
 - Քոյր, միև Ունկարու վանքի, 1490 թ.—151
 - Եղբ. Աստուածատուրի, որ 1490 թ. Մաւնի վանքում օր. Տոնական—153
 - Հայր Հայրապետի, որ 1490 թ. Աղթամարում օր. Աւետ.—154
 - Ոմն, 1490 թ. Բանաշէնում օժանդակեց մի Աւետ. օրինակելու գործին—156
 - Որդի Յարդանանի, որ 1491 թ. Կեչաուրում օր. Աւետ.—164

Խաչատուր

- 47. Հնգյի որդի Յովհաննէսի, որ 1491 թ. Գսեղում ստ. Աւետ.—165
- 48. Խէշատուր, մրձ. Սիրադեղի, որ 1491 թ. Մոզնիում ստ. Ճաշոց—168
- 49. Վարդեա Վրթանէս գրչի, որ 1489 թ. Արշառկեկոյ անապատում օր. Յայտնաւորք—170
- 50. Եղբ. Քանկադիզի, որ 1492 թ. Յաղացքարում ստ. Աւետ.—186
- 51. Գրիչ, որդի Ասատուրի, 1492 թ. Յաղացքարի վանքում օր. Աւետ.—186
- 52. Որդի Կարապետ գրչի, որ 1492 թ. Աղթամարում օր. Մաշտոց—187
- 53. Մէկը այն բաճանաներից, որ 1492 թ. ստ. մի Շարակնոց—190
- 54. Ազուկեաց վերին թաղի թճյ, 1493 թ.—194
- 55. Որդի Մովսէսի, որ 1494 թ. Աւագ վանքում ստ. Աւետ.—208
- 56. Մրն Պալախորու վանքի, 1495 թ.—216
- 57. Գրիչ, 1495 թ. Կապոսի վանքում օր. Աւետ. և Յայտնաւորք—221, 222
- 58. Եղբ. Կիրակոսի, որ 1496 թ. Կապոսի վանքում ստ. Սաղմոսարան—234
- 59. Գրիչ, 1496 թ. օր. Շարակնոց—235
- 60. Քոռ Քարամազի, որ 1497 թ. Բերդիկում ստ. Աւետ.—241
- 61. Եղբ. Կիրակոսի, որ 1497 թ. Ամ գիւղում ստ. Աւետ.—247
- 62. Հայր Մկրտիչի, որ 1497 թ. Կապոսի վանքում ստ. Աւետ.—249
- 63. Փնայ այն անձի, որ 1497 թ. Կոմանայ գիւղում ստ. Աւետ.—473
- 64. Մրն Բերկրիի սբ Գէորգ վանքի, 1498 թ.—265
- 65. Որդի Կարապետի, որ 1498 թ. Աղթամարում օր. Մաշտոց—268
- 66. Հայր Մկրտիչ գրչի, որ 1499 թ. Հաղարատում օր. Աւետ.—280
- 67. «Գրոց աշակերտ» Հաղարատում, 1499 թ.—281
- 68. Տանտուր, յժվ. 1499 թ. Աղթամարում—285
- 69. Քճյ, հայր նահատակ Աստուածատուրի, յժվ. 1499 թ. Աղթամարում—283
- 70. Գրիչ, 1499 թ. օր. Մաշտոց—289, 290
- 71. Մրն Խորտակի վանքի, 1500 թ.—295
- 72. Հայր Գրիգոր գրչի, որ 1500 թ. Խորտակի վանքում օր. Ճաշոց—296
- 73. Որդի Արրահամի, 1500 թ. ստ. Աւետ.—301
- 74. Ոմն, յժվ. ժն գ.—481
- 75. Կր., ժն գ. Թուղթ կոկեղով օգնում էր Անտոն գրչին—487
- 76. Կր., ժն գ. Քաչքերունեաց Վարդենիս վանքում Աւետ. օրինակ շնորհեց Խաչատուր գրչին—497

Խաչատուր

- 77. Քաչքերունեաց Վարդենիս վանքում օր. Աւետ.—497*
 - 78. Որդի Ներսէս թճի, որ ժն գ. ստ. Ճաշոց—498
 - 79. Գրիչ, ժն գ. Քամաղիչի վանքում օր. ժոժովածու—497
 - 80. Գրիչ, ժն գ. օր. Ճաշոց—498
 - 81. Յժվ. ժն գ.—513
 - 82. Ուսուցիչ Վրթանէս գրչի, որ ժն գ. օր. Յայտնաւորք—540
 - 83. Մրն Զարեհեանի ուխտի, ժն գ.—544
 - 84. Որդի Մամլաքաթի, որ ժն գ. ստ. Կանոն գիրք—545*
- Խաչատրիկ**
- 1. Գրիչ, 1499 թ. Անապատի վանքում օր. Գանձարան—289
- Խաչազիզ**
- 1. Քոռ Կրանոսի, որ 1491 թ. Գուգարքում ստ. Աւետ.—166
- Խաչերես**
- 1. Որդի Ստեփանոս գրչի, որ 1450 թ. Պարսալում օր. Ճաշոց—417
 - 2. Պր., հարս Եղբ. Իկիլիչի, որ 1462 թ. Երուսաղէմում ստ. Աւետ.—438
 - 3. Կոռած նան Խաչեր, սոկերիչ, 1483 թ. Կաֆալում ստ. Մաշտոց—51
 - 4. Գրիչ, 1484 թ. օր. ժոժովածու—465
- Խաչիկ**
- 1. Սրկուց, աշակերտ Յակոբ վրդի, որ 1441—1455 թթ. տարբեր վայրեր շրջելով օր. մի ժոժովածու—416
 - 2. Հօրեղբորդի Սիրաւանի, որ 1495 թ. Մանտիսոնում ստ. Յայտնաւորք—222
- Խաչուկ**
- 1. Որդի Խոշայ Յովհաննէսի, 1488 թ. ստ. Աւետ.—123*
- Խաս-Աճնա**
- 1. Հօրաքոյր Խորշայի, որ 1486 թ. Գր. Նիւսացու վանքում ստ. Աւետ.—91
- Խասեր**
- 1. Կին պր. Աստուածատուր Անկուրիացու, որ 1447 թ. գնեց մի Ճաշոց—409
- Խասիկ**
- 1. Կին Աստուածատուրի, որ 1488 թ. գնեց Աւետ.—128
 - 2. Եղբորկին Սիրաւանի, որ 1495 թ. Մանտիսոնում ստ. Յայտնաւորք—222
- Խասխարուն**
- 1. Մայր Կարապետ թճի, որ 1402 թ. ստ. Աւետ.—308

Խախարուն

- 2. Մայր Յովհաննէս սրկուցի, որ 1432 թ. Երուսաղէմում ստ. Մաշտոց—371
 - 3. Կին այն տանուտիրոջ (անունը՝ ջնշում), որ 1459 թ. ստ. Աւետ.—434
 - 4. Ազգ. Իկիլիչի, որ 1462 թ. Երուսաղէմում ստ. Աւետ.—438
 - 5. Մայր Յովհաննէս գրչի, որ ժն գ. օր. ժոժովածու 521
- Խասպակ**
- 1. Սրկուց, երբ Մանուկի, որ 1484 թ. Գր. Նիւսացու վանքում ստ. Ճաշոց—67
- Խասպէկ**
- 1. Գրիչ, յժվ. 1650 թ.—163*
- Խասաճնկէլ**
- 1. Մայր Մարգրիտ գրչի, որ 1485 թ. Կիրիլի վանքում օր. Գանձարան—75
- Խասաւշ**
- 7. Ազգ. Կարապետ Բերկրցու, որ 1498 թ. օր. Շարակնոց—265
- Խասլխարար (Խոշխարար, Խոշխարար)**
- 1. Մրձ. Քուրվանդի, որ 1498 թ. Ապիսոնական ստ. Շարակնոց—258
 - 2. Ռէս Առնեճկուս գիւղի, 1499 թ.—276
 - 3. Եղբ. Խարիբի, որ 1500 թ. ստ. Աւետ.—293, 294
- Խասլղատամ**
- 1. Եղբորդի Խոնդարի, որ 1490 թ. Խորասկայ վանքում ստ. Աւետ.—161
- Խասամզէ**
- 1. Հաւատուոր, բոյր Յոհաննէս գրչի, որ 1491 թ. Համասրեցում օր. Աւետ.—177
- Խեսաւեշայ**
- 1. Հայր Խոնդի, որ 1485 թ. Զորավանքում ստ. Աւետ.—71, 72
- Խեսիկ (Խէրիկ)**
- 1. Սպասուոր Ալէքսանդոս գրչի, որ 1486 թ. Արթայի վանքում օր. Աւետ.—84
 - 2. Խէրիք, մայր Կիրակոս Բաղիշեցու հօրեղբոր վանքում—99
 - 3. Մերձ. Գսեղի հնգյ թճյ Վարդանի, յժվ. 1491 թ.—166
 - 4. Մայր Զոյինի, որ ժն գ. գնեց մի Մաշտոց—507
- Խէլում**
- 1. Որդի Յովհաննէսի, որ 1491 թ. Գսեղում ստ. Աւետ.—166
- Խէլապետ—Տէս Հայրապետ**
- Խէրխարուն (Խերխարուն)**
- 1. Խնամի Քուրվանդայի, որ 1439 թ. Երուսաղէմում ստ. Աւետ.—390

Խէրխարուն

- 2. Ոսկ և շիր բերեց Յակոբ վրդ. գրչին, 1441—1455 թթ.—415
 - 3. Մայր Մինաս գրչի, որ 1446 թ. Արապկերտ սբ Փրկչի վանքում օր. Ճաշոց—407
 - 4. Հօրաքոյր Քորոս Եղբ Երուսաղէմացու, որ 1447 թ. Նիկիտայ թղթում օր. Ճաշոց—408
 - 5. Կին Զարարի, որ 1488 թ. Այրիվանքում լրացնել տուց թերի օրինակում մի Յայտնաւորք—109
 - 6. Մայր Սարգիսի, որ 1490 թ. Ուխտիքում ստ. Աւետ.—160
 - 7. Մայր Մուրաթի, որ 1497 թ. Բերդիկ գիւղում ստ. Աւետ.—240
 - 8. Քոյր Թովմաս թճի, որ ժն գ. ստ. Աւետ.—194
 - 9. Ոմն, յժվ. 1551 թ.—136*
- Խէրմկիք**
- 1. Կին Սարուղաւիչի, որ 1486 թ. Արճէլում ստ. Մաշտոց—79
- Խէրպուրն**
- 1. Մրձ. Աստուածատուրի, որ 1488 թ. ստ. Աւետ.—128
 - 2. Եղբորդի Յովհաննէսի, որ 1497 թ. Սանահում ստ. Շարակնոց—242
- Խէրպր**
- 1. Հօրեղբորդու Մէլքիսեթի, որ 1485 թ. Մաղարղավանքում ստ. Սաղմոսարան—75
- Խրայ—Փաշայ**
- 1. Կին Մանուկի, որ 1484 թ. Գր. Նիւսացու վանքում ստ. Ճաշոց—67
 - 2. Զորանշ Խորշահի, որ 1486 թ. Գր. Նիւսացու վանքում ստ. Աւետ. (գուցէ նոյնն է Նախորդի հետ)—91
- Խիզան**
- 1. Հարս տէր Պապի, յժվ. 1488 թ.—128
- Խլզար**
- 1. Հայր Խանումի, յժվ. 1489 թ. Կորնկեց գիւղում—136
 - 2. Որդի Ամենաւագի, որ 1494 թ. Աղթամարում ստ. Աւետ.—202
 - 3. Եղբորդի Ստեփանոս արքեպի, որ 1498 թ. Բերկրիում ստ. Շարակնոց—265
 - 4. Եղբ. Ատոմ թճի, որ ժն գ. ստ. Յայտնաւորք—491
 - 5. ժն գ. վերագնեց 3 տարի առաջ իրենից զողացված Աւետարանը—543, 544
 - 6. Որդի Մէլքիսեթի, ժն գ. ստ. Ոսկեփորիկ—546
- Խնճուրան**
- 1. Ծուրջ 1407 թ. վկայ եղաւ մի Աստուածաշրեշի վաճառման—319

Խոնամ

- 1. Մայր Զաքարա գրչի, որ 1481 թ. Արճեղում օր. Գանձարան—17

Խոնդ

- 1. Մայր Ասատ միայնակեցի, որ 1402 թ. ստ. ճաղընտիր—306
- 2. Գուսար Մելիք-Խաթունի, 1485 թ. Զորագանքում ստ. Աւետ.—71, 72
- 3. Կին Մաթեոսի, որ 1496 թ. Եղեղեաց վանքում ստ. Աւետ.—229

Խոնդամիր

- 1. Ոմն, լՂՎ. 1493 թ. Կալերում—193

Խոնդբէկ

- 1. Մայր Բէրամի, որ 1483 թ. Արծկէում ստ. Աւետ.—38

Խոնդիկ (Խոնարիկ)

- 1. Մայր Ալեքսիանոս գրչի, որ 1451 թ. Հերմանի վանքում օր. Գր. Տաթևացու Մկն. Սաղմոսաց—419
- 2. Մայր Յակոբ վրդի, որ 1441—1455 թթ. վաչքից վայր տեղագործունելով օր. Ժողովածու—416

- 3. Մորաբոյր Գուրամի, որ 1496 թ. Քանաքուտում ստ. Աւետ.—227

- 4. Քուս Ամիր-Սարգսի, որ ժն դ. ստ. Աւետ.—479

Խոնդ-Խարուն (Խոնթ-Խաթուն)

- 1. Հերկորբիկն Ալեքսանոսի, որ 1486 թ. Արքայի վանքում օր. Աւետ.—84
- 2. Գուսար Զանբաղչի, որ 1458 թ. Հաղբատում ստ. Աւետ.—113, 114
- 3. Մայր Ամիր-Եղբի, որ 1491 թ. Փառակուհիում ստ. Աւետ.—171
- 4. Մայր Համանգուլի, որ 1492 թ. Այրիվանքում ստ. Աւետ.—194
- 5. Եղբորդուսար Ազարիա կր.-ի, որ 1495 թ. Եղեղեում ստ. Աւետ.—213
- 6. Գուսար Մելիք-Աւանի, որ 1500 թ. Խորունի վանքում ստ. Ճաշոց—294

Խոնդ-Մկիկ

- 1. Քայր Աստուածատուր գրչի, որ 1403 թ. Անձնագատի վանքում օր. Ոսկեփորիկ—311

Խոնդան (Խոնդայ)

- 1. Մայր տէր Մանուկի, որ 1460 թ. Վանապուստի ար Աստուածածնի համար ստ. մկ. Աւետ.—435
- 2. Տայ Խոնդի, որ 1485 թ. Զորվանքում ստ. Աւետ.—72
- 3. Հորաբոյր մի գրչի, որ 1495 թ. Կոսից անապատում օր. Մաշոց—472
- 4. Հորաբոյր վանականի, որ 1498 թ. Զորվանքում օր. Մաշոց—260

Խոնդում

- 1. Մայր Մաթեոսի, որ 1497 թ. Սոկոմիլու գիւղում օր. Մաշոց—236

Խոնդվալ (Կրուսած՝ Խանգվալ ձեով)

- 1. ՅՂՎ. 1486 թ. Ազուրիաց վանքում—83

Խոնդլար

- 1. Գուսար Սարգսի, որ 1483 թ. ստ. Աւետ.—53
- 2. Գուսար Ասիլի, որ 1488 թ. ստ. Աւետ.—127
- 3. Գուսար Էտիլաշի, 1490 թ. Խորունի վանքում ստ. Աւետ.—161
- 4. Գուսար Ազարիայի, որ 1495 թ. Եղեղեում ստ. Աւետ.—213
- 5. Մայր Ստեփանոսի, որ 1497 թ. Արգելանում ստ. Շարահնոց—239
- 6. Հարս Բէրամի, որ ժն դ. ստ. Ճաղընտիր—487
- 7. Տա՛տ Հերայիս վրդի, որ ժն դ. օր. Աւետ.—505
- 8. Կին Ալեքսիանոս Վրաստանցու, որ 1483 թ. Արճեղում ստ. Աւետ.—39

Խոնծ (ար.)

- 1. Ամուսին Գոգայի. այր ու կին 1495 թ. Կուրի գիւղում ստ. Աւետ.—217

Խոնծ (Խոնձա, Խոնծ)

- 1. Գուսար Քումայի, որ 1452 թ. ստ. Աւետ.—122
- 2. Եղբորիկն Մաղիսումի, որ 1458 թ. Վարագում ստ. Ճաշոց—111
- 3. Հորեղբորիկն Ստեփանոսի, որ 1489 թ. Բաղենից վանքում ստ. Մաշոց—132
- 4. Գուսար Ամիր-Եղբի, որ 1491 թ. Փառակուհիում ստ. Աւետ.—171
- 5. Մայր Մատթէոսի, որ 1491 թ. Աղթամարում օր. Շարահնոց—177
- 6. Մայր Խըրդի, որ 1491 թ. ստ. Ճաշոց—187
- 7. Մայր Ներսէսի, որ 1493 թ. Կուրում ստ. Աւետ.—193
- 8. Մայր Մաթեոսի, որ 1497 թ. Աղթամարում օր. Աւետ.—244
- 9. Մայր Բլկի, որ 1497 թ. Աղթամարում ստ. Աւետ.—245
- 10. Քայր Ղվչաղի, որ 1498 թ. Աղթամարում ստ. Մաշոց—268
- 11. Գուսար Ասամի, որ 1499 թ. Երբնկանի գիւղում ստ. Աւետ.—278
- 12. Խոնձա-Խաթուն, կին Յովհաննէսի, որ ժն դ. ստ. Մաշոց—546

Խոնձագա

- 1. Քայր Զանգուրանի, որ 1495 թ. Կուրում ստ. Աւետ.—217

Խոնձգաւայ

- 1. Եղբորիկն Յոնան կոսի, որ 1500 թ. Կեփիսիան գիւղում օր. Աւետ.—297

Խոնձի-Փաշայ

- 1. Հորաբոյր Խորաշայի, որ 1496 թ. Գր. Նիւսացու վանքում ստ. Աւետ.—91

Խոնչա (Խաչա)

- 1. Որդի Քարիմշա՛ի, որ 1484 թ. Վանում ստ. Աւետ.—60
- 2. Եղբ. Խարիբի, որ 1500 թ. ստ. Աւետ.—293, 294

Խոնջիզաւ

- 1. Եղբ. Միրիշանի, որ 1493 թ. Աղթամարում ստ. Աւետ.—191

Խոնջամիր

- 1. Որդի Սաղաղի, որ 1484 թ. Աղթամարում ստ. Աւետ.—63

Խոնչաւան (Խաչալան, Խոնձաւան)

- 1. Հորեղբորորդի Խաթունչանի, որ 1482 թ. Կասեղում ստ. Աւետ.—30
- 2. Եղբորորդի Քումայ կր.-ի, որ 1482 թ. ստ. Շարահնոց—34
- 3. Քուս Բէրամի, որ 1483 թ. և ժն դ. մի այլ տարում ստ. Աւետ. և Ճաղընտիր—38, 427
- 4. Որդի Խոշայ Միրիշանի, որ 1493 թ. Աղթամարում ստ.—191
- 5. Որդի Իւսն Մուրատի, որ 1498 թ. Աղթամարում ստ.—267
- 6. Որդի Կարապետի, որ ժն դ. ստ. Ճաղընտիր—488
- 7. Պր., եղբ. Յովանէս արքեպիս, որ ժն դ. ստ. Գանձարան—514

Խոնիկ (Կրուսած՝ Խաւճիկ)

- 1. Որդի Յորանանի, որ 1491 թ. Կեչառիսում ստ. Աւետ.—164

Խոսրով (Խաւսրով, Խոսրով)

- 1. Եղբ. ար. Յովանիսի, լՂՎ. 1422 թ. Երզնկայում—359
- 2. Խոշայ, հար օրդի Ստեփանոսի, որ 1462 թ. Վանում ստ. Աւետ.—439
- 3. Կր., հնգյլ հորեղբայր Մկրտիչ կոսի, որ 1479 թ. Ասեստ գիւղում ստ. Շարահնոց—461
- 4. Եղբորորդի վերոյիշեալ Մկրտիչ կոսի—461
- 5. Հայր Աստուածատուրի, որ 1484 թ. ստ. Գանձարան—68
- 6. Հայր Աստուս ք՛չի, որ 1486 թ. Հիզանում ստ. Աւետ.—89
- 7. Գուսար Ամիրի, լՂՎ. 1490 թ. Քանաքուտի վանքում—147
- 8. Հայր Բարունակի, որ 1495 թ. ստ. Աւետ.—218

Խոսրովիզուխ (Խաւսրովիխուխ)

- 1. Գուսար Սարգսի, որ 1483 թ. ստ. Աւետ.—53
- 2. Եղբորիկն Խոնդ-Խաթունի, որ 1488 թ. Հաղբատում ստ. Աւետ.—114
- 3. Գուսար Գրիգոր Քարազուհեցու, որ ժն դ. ստ. Տանական—399

Խորան

- 1. Եղբ. Յակոբ կոսի, որ ժն դ. ստ. Յայտատուք—502

Խորիշայ

- 1. Հնգյլ քոյր Վանականի, որ 1498 թ. Զորվանքում օր. Մաշոց—260

Խորշես

- 1. Որդի Քումայի, որ 1452 թ. ստ. Աւետ.—122

Խոց

- 1. Եղբորիկն Յովհաննէս կոսի, որ 1483 թ. Հիզանում ստ. Աւետ.—85

Խոցաղիկ

- 1. Եղբ. Յոնան գրչի, որ 1414 թ. Մեծուխ վանքում օր. Գր. Տաթևացու Քարազգիլբեր—337
- 2. Հայր Յր. Գրիգորի, որ 1415 թ. Քոնստանտնուպոլիսի Ս. Արտիստոս Յր. է. խորհրդոց Եղեղեաց երկի օրինակութիւնը—342
- 3. Որդի կամ եղբորորդի Վարժիգուլի, որ 1480 թ. իր եղբայրների հետ միասին դնեց մի Աւետ.—462
- 4. Հնգյլ եղբ. Յովհաննէսի, որ 1491 թ. Գանձարանում ստ. Աւետ.—165

Խոտեղ (Խոյանդ, Խոյանդ)

- 1. Մայր Գր. Ելաթեցու, լՂՎ. 1415 թ.—340
- 2. Աղբ. էմիլիակի, որ 1481 թ. Գր. Նիւսացու վանքում ստ. Ճաշոց—19
- 3. Խոյանդ, աղբ. վերոյիշեալ էմիլիակի—19
- 4. Կին Գրիգոր Եղբորդի, որ 1485 թ. Սերաստիոյ անապատում ստ. Աւետ.—75
- 5. Խոյանդ, սմն, լՂՎ. 1488 թ.—125
- 6. Զորանդ մկի, որ 1492 թ. ստ. Աւետ.—190

Խորեհկար

- 1. Գուսար Գովաթեարի, որ 1486 թ. Ասպիտանում ստ. Աւետ.—87
- 2. Քայր Յովանէս ք՛չի, որ 1489 թ. Ասպիտանում ստ. Աւետ. (զուցե նոյնն է Խաթորգր)—131

Խոյարալոյ (Խոյարալոյ, Խոյարալոյ)

- 1. Որդի Բէրամի, որ 1483 թ. Արծկէում ստ. Աւետ.—38
- 2. Քեւորդի Ալեքսիանոսի, որ 1486 թ. Արքայի վանքում օր. Աւետ.—84
- 3. Կուսարալոյ, եղբ. Վարիպ-Խաթունի, որ 1489 թ. Բուստում ստ. Աւետ.—129

Խուղարարիչ

1. Որդի Մաղթումի, որ 1488 թ. վարագում ստ. Ճաշոց—111
2. Տանուտէր Գողթան գաւառի Յորէվան գիւղի, 1488 թ.—115
3. Եղբորորդի Ստեփանոս Ասպինակցի գրչի, որ 1488 թ. Արծիկում օր. Գր. Տաթևացու Հարցմանց գիրքը—119
4. Որդի Ստեփանոս քչի, որ 1489 թ. Բաղկեից վանքում ստ. Մաշտոց—132
5. Մաշկագառի գիւղում 1490 թ. գործակցութեամբ համագիւղացիներին նորոգել տուեց մի Աւետ.—158
6. Որդի Խաչատուրի, 1500 թ. ստ. Աւետ.—301

Խուղաղատ (Խուտաղատ)

1. Խոջայ, երիտասարդ մեռած եղբ. խոջայ Մելքոնի, որ 1443 թ. ստ. Աւետ.—402
2. Որդի խոջայ Ֆարխատինի, որ 1451 թ. գնեց մի Ոսկեփորիկ—419
3. Խուտիտաս, որդի Ասիլի, որ 1488 թ. ստ. Աւետ.—127
4. Որդի Էսիլչայի, եղբայրների և հօր հետ 1491 թ. Արշառեղեկում ստ. Յայմատուրք—169
5. Որդի Դաթի, 1497 թ. Հիգանում ստ. Աւետ.—246, 247

Խուեւար

1. Որդի Գովթախարի, որ 1486 թ. Ասպինակում ստ. Աւետ.—87

Խուրան

1. Տատ Խուրաշահի, որ 1486 թ. Գր. նիւացու վանքում ստ. Աւետ.—91

Խուրան-Մեխիբ

1. Խարբերում, 1435 թ. 1 Ֆլորի նուիրելով նպաստեց մի Աւետ. գրութեան—381

Խուրլու

1. Մայր Կիրակոս քչի, ազգ. այն գերդաստանի, որ 1423 թ. վաճառեց Անտոն երեցին մի Աւետ.—361
2. Հովիտ, ոմն, լշվ. 1452 թ.—422
3. Ազգ. Իկղիշի, որ 1462 թ. Երուսաղէմում ստ. Աւետ.—438
4. Մայր Մուրատի, որ 1498 թ. Աղթամարում ստ. Մաշտոց—267

Խուրլուպէկ

1. Պր., 1422 թ. Սիմեոն կր.-ից գնեց մի Աւետ.—359
2. Տանուտէր, 1433 թ. վկայ եղաւ մի Աւետ. վաճառման—373
3. Գրիշ, 1481 թ. օր. Յովհ. Երզնկացու Մկն. քերականին—20

Խուրլու-Խարուն

1. Ազգ. տանուտէր Մկրտիչի, որ 1466 թ. Խլաթում ստ. Աւետ.—445

Խուրլու-Խարուն

2. Քոյր Բարիտը միայնակեցի, որ ժն գ. ստ. նարեկ—488

Խուրլու-Մէլիք (Խուրլու-Մելիք)

1. Դուտար Աննայի, որ 1409 թ. ստ. Ճաշոց—320
2. Հանիկ Յովհաննէս կր.-ի, որ 1424 թ. Եղե. վանքում ստ. Շարակնոց—364
3. Քոյր Միլանս ծաղկողի, լշվ. 1466 թ. Ար. զեղանում—444
4. Հանիկ Մկրտիչ կպսի, որ 1479 թ. Անտոն գիւղում ստ. Շարակնոց—461
5. Մայր Ստեփանոս գրչի, որ ժն գ. սիզընի. բին աշխատում էր Տշոց գիւղում—347
6. Մայր Ստեփանոս վրդի, որ ժն գ. ստ. Մաշտոց—478
7. Մայր Ստեփանոս գրչի, որ ժն գ. օր. Քարոզգիրք—536

Խուրլուչա

1. Որդի Լիանոսի, որ 1491 թ. Գուգարքում ստ. Աւետ.—166

Խումար

1. Քոյր Ղարիպաշի, որ 1486 թ. Արծիկում ստ. Աւետ.—86
2. Մայր պր. Աստուածատուրի, որ ժն գ. ստ. Աւետ.—482
3. Կին Մարգար քչի, որ 1488 թ. Այրիվանքում ուրիշների ընկերակցութեամբ աւարտի հասցրեց մի Յայմատուրքի ընդօրինակութիւնը—109
4. Եղբորկին Մուրատի, որ 1498 թ. Աղթամարում ստ. Մաշտոց—267
5. Դուտար Խամօշի, որ 1499 թ. Աղթամարում ստ. Մաշտոց—284
6. Դուտար Աւետիսի, որ ժն գ. փրկեց մի Աւետ.—547

Խումարշա[ն]

1. Բէյ Վանի, լշվ. 1484 թ.—62
2. Թոս Մուրատի, որ 1497 թ. Բերդիկում ստ. Աւետ.—241

Խունար-Խարուն

1. Մայր Գունիայի, որ լշվ. 1481 թ. Հերմոնի վանքում—15

Խունիկ

1. Գրիշ, 1483 թ. օր. Աւետ.—53

Խուպիար (Խուրեար)

1. Եղբ. Յովանէս քչի, որ 1489 Ասպինակում ստ. Աւետ.—131
2. Թոս Լիանոսի, որ 1491 թ. Գուգարքում ստ. Աւետ.—166

Խուպիեան

1. Եղբ. Մաղաբիա Բարեբազացու, որ 1491, 1497 թթ. օր. 2 ժողովածու—205, 249

Խուպիիաշա

1. Հարս Քումայ կր.-ի, որ 1482 թ. ստ. Շարակնոց—34

Խուպեաց

1. Դուտար Խոնդի, որ 1485 թ. Չորամանքում ստ. Աւետ.—72

Խուտաւեռան

1. Եղբորորդի Սիրատանի, որ 1495 թ. Մանտիսնում ստ. Յայմատուրք—222

Խուտի-աղա

1. Մրձ. Մաթէոսի, որ 1496 թ. Եղեղեաց վանքում ստ. Աւետ.—229

Խուտշահ (Եղբշայ, Երբշայ և այլ)

1. Ոմն յիշատակագիր, 1404 թ.—315
2. Եղբորորդի Ֆիրաւի, որ 1434 թ. Գամաղիէի վանքում ստ. Աւետ.—377
3. Խոջայ, 1441 թ. Երուսաղէմում յորգորեց նկարագրողի մի Աւետ.—395
4. Ազգ. Երբրազի, որ 1459 թ. ստ. Մաշտոց—Գանձարան—433
5. Որդի Խաթունշահի, որ 1482 թ. Կառուցում ստ. Աւետ.—30
6. Որդի Քումայի, 1484 թ. Եղբայրների հետ վանքում ստ. Աւետ.—60, 61
7. Խոջայ, Վանի տանուտէրերից, 1484 թ.—62
8. Փեսայ Մանուկի, որ 1484 թ. Գր. նիւացու վանքում ստ. Ճաշոց—67
9. Պր., 1485 թ. Գր. նիւացու վանքում ստ. Աւետ. (զուցէ նոյնն է նախորդը)—91
10. Մրձ. Ղարիպ-Խաթունի, որ 1489 թ. Բուտում ստ. Աւետ.—130
11. Եղբ. Աստուածատուրի, որ 1490 թ. Մասնականքում ստ. Տոնապատճառ—153
12. Եղբ. աղա, 1491 թ. ստ. Ճաշոց—182
13. Հայր Յովանէսի, որ 1497 թ. ստ. Գանձարան—237, 238
14. Հնգյլ որդի Խարիբի, որ 1500 թ. ստ. Աւետ.—293

Խուտմիկ

1. Մեծ մայր Ենթուսի, որ 1493 թ. Կալեքում ստ. Աւետ.—193

Մազկանց

1. Քոյր Խաչեր սոկերչի, որ 1483 թ. Կաֆայում ստ. Մաշտոց—51

Մամլե

1. Կին ոմն Շոտթեցի, 1487 թ. Թուղթ նուիրեց մի Աւետ. գրութեան համար—470

Մատուկ

1. Հնգյլ եղբ. Կարապետ Կրեղագրակցու, լշվ. 1422 թ.—358

Մատու

1. Եղբ. Սամուէլի, որ 1443 թ. Աղջոց վանքում ստ. Աւետ.—401
2. Հայր Բարսեղ դրչի, որ 1495 թ. Տափի վանքում օր. Սաղմոսարան—211
3. Հօրեղբ. Ամիր-Սարգսի, որ ժն գ. Սիւնիքում ստ. Աւետ.—480
4. Մածուր, հօրեղբ. Գրիգորի, որ ժն գ. ստ. նարեկ—501

Մեւր

1. Հայր Գր. Խլաթեցու, լշվ. 1415 թ.—340

Մեւրուն

1. Որդի Քազորի, իր մերձավորների հետ միասին 1411 թ. Ոստանում գերութիւնից ազատեց մի Աւետ.—326
2. Քչի, որդի Յովանէս քչի, որ 1423 թ. Վասպուրականում ստ. Աւետ.—362
3. Հօրեղբորորդի Ստեփանոսի, որ 1424 թ. Կամարջ գիւղում ստ. Ոսկեփորիկ—363
4. Քչի, հայր Յովհաննէս կր.-ի, որ 1424 թ. Եղեղեացում ստ. Շարակնոց—364
5. Ասպիւրեց Անկիրիոյ, 1450 թ.—418
6. Եղբ. Քումայի, որ 1452 թ. ստ. Աւետ.—422
7. Հնգյլ եղբ. Դաթի գրչի, որ 1455 թ. Արձէլում օր. Աւետ.—426
8. Հօրեղբ. Մովսէս գրչի, որ 1481—1493 թթ. Արծիկում օր. Յայմատուրք, Ճաշոցի և ստ. Կաթողիկէից թղթոց Մկնտութիւն—10, 174, 196
9. Որդի Գրիգորի, որ 1489 թ. Սպերի Կորնկան գիւղում ստ. Աւետ.—471
10. Հնգյլ որդի Գրիգորի, որ 1492 թ. Դմիտրի գիւղում ստ. Մաշտոց—188
11. Եղբ. Անդրէասի, որ 1494 թ. Դմիտրիանում ստ. Աւետ.—199
12. Եղբորորդի Մաթէոսի, որ 1497 թ. Աղթամարում օր. Աւետ.—244
13. Եպս, լշվ. 1500 թ. Գեորգիան գիւղում հնգյլ հայրապետների շարքում—297
14. Քչի, ազգ. Քումայ գրչի, որ ժն գ. Կառափնադար անապատում օր. Աւետ.—495
15. Քչի, ժն գ. ստ. Ճաշոց—514
16. Որդի Յովհաննէսի, ժն գ. ստ. Քարոզգիրք—535, 536

Մղաբաւէլ

1. Որդի Ճափի, 1480 թ. իր եղբայրների հետ միասին գնեց մի Աւետ.—462

Մովիեար

1. Կին Հայրապետի, որ 1488 թ. ստ. Աւետ.—122
2. Մայր անհայտ մէկի, որ 1497 թ. Կոմանայ գիւղում ստ. Աւետ.—473

Կախարհ

1. Ոմն, 124. Ժն դ.—499

Կանխահր

1. Կին Մանուկի, 124. 1490 թ. Քանահատում—147

Կանայք

1. Աստվածատու, դուստր Յեարիկի, 1482 թ. Կատուում ստ. Աւետ.—30

Կանկ

1. Կին ոմն, որ 1499 թ. ճմբուտ բերեց հաշատար գրչին—290

Կառարհիճ

- 1. Կին պր. Կարապետի, որ 1431 թ. Աղբերմանում զնեց ճաշոց—370
- 2. Գուստր Քուրանդայի, որ 1439 թ. Երուսաղէմում ստ. Աւետ.—390

Կարապետ

- 1. Կեղեցի, կաթողիկոս Հայոց (1392—1404)—305
- 2. Քչյ, որդի Հայրապետի, 1402 թ. ստ. Աւետ.—308, 309
- 3. Խոջայ, որդի խոջայ Բենիամինի, որ 1402 թ. Խյաթում ստ. Աւետ.—309
- 4. Կր., 124. 1407 թ.—318
- 5. Կր., միարան Մեծփայ վանքի, 1410 թ.—322, 323
- 6. Քչյ, աղգ. Քաղորի, որ 1411 թ. Ոստանում զերուբիմից ազատեց մի Աւետ.—327
- 7. Պր., որդի պր. Ասիղպակի, 124. 1413 թ. որպէս իշխան Կիլիկիոյ, իր Քորսու եղբոր հետ միասին—330
- 8. Բարունապետ, 1416 թ. ստ. Մաշտոց, իսկ 1419 թ. Բերկրիում՝ Գր. Տաթևացու մեկնութիւնների ժողովածու—345, 347
- 9. Եպս, 1418—1419 թթ. Եղիազարու վանքում որ. մի ժողովածուի մի մասը—350
- 10. Վանահայր Անճնապատի վանքի, 1420 թ.—354
- 11. Գրիչ, սրիշների գործակցութեամբ 1422 թ. վանում որ. Յայմատուրք—356
- 12. Վրդ, մըն Կտոց մեկնատանի, 1422 թ.—356
- 13. Կր., մըն Կտոց մեկնատանի, 1422 թ.—356
- 14. Կր. Կրնդարակցի, որդի Գաթի, 124. 1422 թ. Երուսաղէմում—358
- 15. 1422 թ. Երուսաղէմում Սամուէլ գրչին կերակուր բերեց—359
- 16. Քոս Յովանէս քչյի, որ 1423 թ. վասպուրականում ստ. Աւետ.—362
- 17. Գրիչ, 1424 թ. Կամուրջ գիւղում որ. Ոսկեփորիկ—363

Կարապետ

- 18. Որդի Ստեփանոսի, որ 1424 թ. Կամուրջ գիւղում ստ. Ոսկեփորիկ—363
- 19. Աղգ. Յովանէս Կր.—ի, որ 1424 թ. Եղեվանքում ստ. Շարակնոց—364
- 20. «Քաջ հետոր», առաջնորդ Քաջբերունեաց գաւառի վանքերից մէկի, 124. 1425 թ.—365
- 21. Մըն Երուսաղէմի որ. Փրկիչ վանքի, 1426 թ.—367
- 22. Պր., որդի պր. Սարգսի, 1431 թ. Աղբերմանում ստ. ճաշոց—369, 370
- 23. Երկց, 1431 թ. Աղբերմանում յիշատակարան գրեց վերոյիշեալ ճաշոցի զնման հանգամանքների մասին—370
- 24. Եպս. Ղրիմի, 1433 թ.—373
- 25. Քչյ, 1433 թ. վիայ եղաւ մի Աւետ. վանում մաս—373
- 26. Ժամակոչ, որդի Աւագ-Պարոնի, 1434 թ. Քանիքան զիւրի Եկեղեցուն նուիրեց մի Աւետ.—375
- 27. Կոռուած նաև Յիւրա, 1434 թ. Գամաղիկոս վանքում ստ. շրեղ մի Աւետ.—376
- 28. Որդի Անդրիասի, 1436 թ. Սորոյ վանքում ստ. Աւետ.—382
- 29. Վանահայր Սորոյ վանքի, 1436 թ.—383
- 30. Հնգյլ որդի Ստեփանոս գրչի, որ 1437 թ. Խարբերքում որ. Աւետ.—383
- 31. Որդի Պետրոսի, 1437 թ. Տփիսում որ. Գանձարան—384
- 32. Գրիչ, 1440 թ. Երզնկայի գաւառի Իշուրի վանքում որ. Մաշտոց—392
- 33. Վրդ., խոստովանահայր Ենթուս քչյի, որ 1441 թ. Երուսաղէմում ստ. Աւետ.—394
- 34. Գրիչ, 1443 թ. որ. Աւետ.—403
- 35. Հայր Քաղիսի, որ 1444 թ. Ես զնեց նախկինում իրենց զերդաստանին պատկանած Աւետարանը—403
- 36. Եղովկացի, կաթողիկոս Կիլիկիոյ (1446—1477)—406, 407, 431, 438, 440
- 37. Քչյ, հայր Գանիէլ վրդի, որ 1450 թ. Էջմիածնում—Բիրականում ստ. ճաշոց—410
- 38. Քչյ, 1450 թ. զնեց և նուիրեց Պաշտածք գիւղի Եկեղեցուն մի Աւետ.—414
- 39. Խոջայ Կարապետ, 124. 1450 թ.—415
- 40. Քչյ, հայր Յովանէս գրչի, որ 1451 թ. Խյաթում որ. Մաշտոց—Գանձարան—420
- 41. Հնգյլ հօրեղբորորդի Գաթի գրչի, որ 1455 թ. Արճէլում որ. Աւետ. և մեռաւ նորի թվականին—426
- 42. Առաջնորդ Պարուզգրչի վանքի, 1458 թ.—431
- 43. «Կուրղիմկար», 1460 թ. ստ. Գանձարան—435

Կարապետ

- 44. Ոմն, 1462 թ. գրեց յիշատակարան մի քանի ձեռագրեր Երրոզի տալու մասին—440
- 45. Հնգյլ եղբ. Վարդան գրչի, որ 1462 թ. վանում որ. Աւետ.—440
- 46. Եղբ. Յակոբ գրչի, որ 1468 թ. Խարբերքում որ. Մաշտոց—449
- 47. Հնգյլ որդի Մարիամի, որ 1476 թ. Երուսաղէմում ստ. Շարակնոց—458
- 48. Մօրբոջորդի Մկրտիչ Եպի, որ 1479 թ. Եռեսում ստ. Շարակնոց—461
- 49. Աղգ. վերոյիշեալ Մկրտիչ Եպի—461
- 50. Կր., 1481 թ. օժանդակեց տէր Մկրտչին մի Յայմատուրք ստանալու—9
- 51. «Հաղինացար» (գանձապահ) էման-բէկի. 1481 թ. արա՛ օժանդակութեամբ կառուցեցին սր Կեղբի գմբէթը—12
- 52. Քոս Մեհրաբ քչյի, որ 1481 թ. ստ. Աւետ.—15
- 53. Եկեղեցապան Կտուցի, 1482—1483 թթ.—39, 40
- 54. Որդի Խաթունչանի, որ 1482 թ. Կտուցում ստ. Աւետ.—30
- 55. Հօրեղբայր վերոյիշեալ Խաթունչանի—30
- 56. Եղբ. խոջայ Յակոբի, որ 1482 թ. Խոյալոյ վանքում ստ. Յայմատուրք—31
- 57. Քուրթ էր կոչում Խոյալոյ վանքում՝ 1482 թ.—31
- 58. Բաղիշեցի, որդի Մարգարայի, 1483 թ. Գամուջ վանքում որ. և լրացրեց Գանձարանը, 1496 թ. Եկարեց արծաթէ կաղմի պատկերները, որոնք գրուագեցին Սքանդար և Շահնուրաթ ոսկերիչները—41, 41*, 42, 231, 232
- 59. Կր., որդի Շահնուրի, որ 1483 թ. Բաղիշում ստ. Շարակնոց—42
- 60. Որդի Մկրտիչի, որ 1483 թ. Երնդանի գիւղում ստ. Աւետ.—45, 49
- 61. Արճէլում նահատակուած, հայր և ուսուցիչ Ազարիա գրչի, որ 1484—1490 թթ. որ. ձեռագրեր—61, 101, 138, 150
- 62. Քոս Խորշաչի, որ 1484 թ. վանում ստ. Աւետ.—61
- 63. Մաղկոզ, որդի Յովանէսի, 1484—1492 թթ. Աղթամարում ծաղկեց ձեռագրեր—64, 154, 187, 502
- 64. Հնգյլ որդի Աստուածատուրի, որ 1484 թ. ստ. Գանձարան—68
- 65. Վրդ., վերադասող Տիրիկի երկրի, առաջնորդ Կիրիլ վանքի, 1485—1496 թթ.—75, 124, 125, 472
- 66. Յղվ. 1486 թ. Արճէլում—79

Կարապետ

- 67. Հնգյլ քեղորդի Ալեքսիանոսի, որ 1486 թ. Արթայի վանքում որ. Աւետ.—84
- 68. Ոստանի քահանաներից, 1486 թ.—86, 155
- 69. Հայր Աստուածատուր Կաթայեցի գրչի, որ 1486 թ. Քաթայ թղթում որ. Գանձարան—468
- 70. Եղբ. Քուրթի, որ 1487 թ. Վարագում ստ. Աւետ.—102
- 71. Մըն Ամիրգոյի վանքի, 1487—1493 թթ. ծաղկեց մի Աւետ. և կաղմեց Գանձարան—103, 196, 219
- 72. Երկու նոյնանուն միարաններ Արզումի վանքի, 1487 թ.—469
- 73. Մըն Ալիվանքի, 1488 թ.—109
- 74. Քուրթ էր կոչում Վարագում, 1488 թ.—113
- 75. Հար հայր Յովանէս գրչի, որ 1488 թ. Վարագում որ. ճաշոց—113
- 76. Արթայ Արճիշոյ և առաջնորդ Մեծփայ վանքի, 1488 թ.—118, 119
- 77. Որդի Բարիսի, 1488 թ. Ասպինականում ստ. Շարակնոց—118
- 78. Պապի եղբայր վերոյիշեալ Կարապետի—118
- 79. «Փոքր» մականունով, մըն Մեծփայ վանքի, 1488 թ. Գր. Տաթևացու Հարցմանց գրքի օրինակ շնորհեց Ստեփանոս Ասպինակցի գրչին—119
- 80. «Շէկ» մականունով, մըն Մեծփայ վանքի, 1488 թ.—119
- 81. Խրժոջի, մըն Մեծփայ վանքի, 1488 թ.—119
- 82. Բերկրեցի, որդի Տիրատուրի, գրիչ, 1488—1500 թ. Բերկրիում և Արճէլում որ. 2 Շարակնոց և ծաղկեց մի Աւետ., 124. նաև որպէս ուսուցիչ Յովանէս Աղթամարցի գրչի—122, 239, 264, 265, 296
- 83. Մըն Խանկայ վանքի, 1488 թ.—123
- 84. Փետիկի, 124. 1489 թ. Աղթամարում—134
- 85. Աղգ. Վարդանի, որ 1489 թ. Աղթամարում ստ. Յայմատուրք—134, 135
- 86. Մարտիրոս եղբ. Խանուի, 124. 1489 թ. Կորնկեց վանքում—156
- 87. Որդի Աստուածատուրի, որ 1489 թ. Շատուանում ստ. Աւետ.—139
- 88. Որդի Մարգարէ գրչի, որ 1489 թ. Եկեղեցի գիւղում որ. Աւետ.—143
- 89. Հար եղբ. վերոյիշեալ Մարգարէի—143
- 90. Որդի Գրիգոր երէցի, որ 1489 թ. Կարնկան գիւղում ստ. Աւետ.—471
- 91. Մըն Քանահատի վանքի, 1490 թ.—146
- 92. Մեծ պապ Աստուածատուրի, որ 1490 թ. Մասնէլվանքում ստ. Տօնական—153

Կարապետ

- 93. Պղնձագործ, կոր. Յոհան ԲՇՅԻ, որ 1490 թ. Շատախում ստ. Մաշտոց—157
- 94. Հայր Մառթէոս զրչի, որ 1491, 1497 թթ. Աղթամարում Եր. Շարակնոց և Աւետ.—177, —244
- 95. Գրիչ և ծաղկող, որդի Յովանէսի, 1491—1498 թթ. Աղթամարում օր. Յ Մաշտոց և ծաղկեց մի Աւետ.—177, 230, 231, 265—268
- 96. Եղբ. Գրիգորի, որ 1492 թ. Գմեխում ստ. Մաշտոց—188
- 97. Սանահայր Զաբար զրչի, որ 1492 թ. Գրգնիում օր. Մաշտոց—188
- 98. Քչյ խարակոնց զիւղի, 1493 թ.—191
- 99. Մրն Ամիրզոյի վանքի, 1493 թ.—196
- 100. Մզզէսի, 1493 թ. Ամիրզոյի վանքում կազմեց մի Գանձարան—196
- 101. Ազգ. Ամենաւազի, որ 1494 թ. Աղթամարում ստ. Աւետ.—202
- 102. Մրն Կապուսի վանքի, 1494 թ.—204
- 103. Եղբ. Ազարիայի, որ 1495 թ. Գարանարսում ստ. Աւետ.—212
- 104. Գրիչ, 1495 թ. Փառակալում—Բուստում օր. Մաշտոց—215
- 105. Հնգցի կոր. Յովանէս զրչի, որ 1495 թ. Մանտիսանում օր. Յայտաւորք—223
- 106. Գրիչ, 1495, 1499 թթ. օր. 2 Շարակնոց—224, 299
- 107. Կաֆայեցի, արքեպս Կ. Պօլսի, լշվ. 1495—1498 թթ., 1495 թ. ծաղկել ու կազմել տուեց մի Աւետ., որ նուիրեց Սուրումանաստիք եկեղեցուն—224, 225, 274
- 108. Հօրեղբ. պր. Գորգի, որ 1497 թ. Կրզուց վանքում ստ. Աւետ.—243
- 109. Մեծ պապ Ստեփանոսի, որ 1497 թ. Աղթամարում ստ. Աւետ.—245
- 110. Փեսայ Աստուածատուրի, որ 1497 թ. Եղբրգոտում ստ. Աւետ.—248
- 111. Եղբ. Մկրտիչի, որ 1497 թ. Կապուսի վանքում ստ. Աւետ.—249
- 112. Վաչոցձորեցի, փակակալ Երուսաղէմի որ Յահրայ վանքի, 1497 թ.—252, 254
- 113. Եղբ. Աւազի, որ 1497 թ. Երուսաղէմում ստ. Գանձարան—254
- 114. Ոմ ԲՇՅ, լշվ. 1498 թ. Ասպինակում—258
- 115. Մրն. Քուրուանդայի, որ 1498 թ. Ասպինակում ստ. Աւետ.—258
- 116. Խոչայ, 1498 թ. Հազրատում ստ. Աւետ.—262
- 117. Եղբորորդի տէր Ստեփանոսի, որ 1498 թ. Բերկրիում ստ. Շարակնոց—265

Կարապետ

- 118. Մօքքոչորդի Կարապետ Բերկրեցու, որ 1498 թ. օր. Շարակնոց—265
- 119. Եղբ. Մուրատի, որ 1498 թ. ստ. Մաշտոց—267
- 120. Որդի Յովանէսի, որ 1498 թ. գնեց Գանձարան—273
- 121. Քչյ, որդի Մկրտիչի, լշվ. 1499 թ. Հիզանում—279
- 122. Վանահայր Հաղրատի, 1499 թ.—280
- 123. Որդի Ստեփանոս Բրոնցի, լշվ. 1499 թ. Աղթամարում—285
- 124. Գրիչ, 1499 թ. Եղնովիս գիւղում օր. Բժրկարան—288
- 125. Հնգցի ամուսին կարիք-կաթունի, որ 1500 թ. ստ. Աւետ.—293, 294
- 126. Որդի Յովսէփի, 1500 թ. Եղնովիսում օր. Ժողովածու—296, 297
- 127. Գարուսեան վարպետ Յովհաննէսի, որ 1500 թ. Վարազում օր. Աւետ.—298
- 128. Եղբ. վերայիշեալ Յովհաննէսի—298
- 129. Քչյ, լշվ. 1500 թ.—301
- 130. Քչյ, 1500 թ. որա տնօրինութեան տակ գրուեց մի Աւետ.—301
- 131. Գրիչ 1482-ից տարիներ առաջ օրինակուած մի ճաշոցի—34*
- 132. Որդի Բերամի, որ ժն. օր. ստ. Ճարտար—487
- 133. Քչյ, որդի պր. Կարապետի, ժն. օր. ստ. 2 Ճարտար—488, 491
- 134. Ոմն, ժն. օր. ստ. Ճարտար—488
- 135. Պր., հայր Նախալերջին (№ 131) Կարապետի—491
- 136. Եղբ. Ատոմ ԲՇՅ, որ ժն. օր. ստ. Յայտաւորք—491
- 137. Քեռորդի Քովմայ զրչի, որ ժն. օր. Կառափնազար վանքում օր. Աւետ.—495
- 138. Գրիչ, որդի Յոհաննէս ԲՇՅ, որ ժն. օր. Խնձորուտի վանքում օր. Մաշտոց—498
- 139. Եպս, ժն. օր. օր. Մաշտոց—499
- 140. Գրիչ, ժն. օր. Մեկնութիւն սաղմասաց—499
- 141. Գրիչ. ժն. օր. շարդրեց յիշատարական մի Աւետ. ստանալու մասին—500
- 142. Գրիչ, ժն. օր. Շարակնոց—500
- 143. Գրիչ, ժն. օր. Ճաշոց—501
- 144. Գրիչ, ժն. օր. Նարեկ—501
- 145. Գրիչ, ժն. օր. Յայտաւորք—502
- 146. Հիզանցի, զրչի, ժն. օր. Ոսկեփորիկ—503
- 147. Պուղարկացի, զրչի, ժն. օր. Կանսեզիրք—502, 503
- 148. Վրդ., զրչի, ժն. օր. Գր. Տաթևացու Մկն. Մատթէոսի Աւետ.—503

Կարապետ

- 149. Ազգ. Մարտիրոս Գումանէնցի, որ ժն. օր. ստ. Աւետ.—505
 - 150. Հայր Սարգսի, որ ժն. օր. Գամաղիէլի վանքում ստ. Աւետ.—506
 - 151. Քչյ, որդի Մրլտան-Մելիքի, ժն. օր. Ճարտարի մի մասը—514, 514*
 - 152. Հայր Յակոբի, որ ժն. օր. ստ. Գանձարան—514
 - 153. Որդի Սահակի; ժն. օր. ստ. Ճարտար—515
 - 154. Ոմն, ժն. օր. ստ. Հարանց վարք—529, 530
 - 155. Որդի Զանբուղի, որ ժն. օր. ստ. Աւետ.—530
 - 156. Ոմն, ժն. օր. ստ. Մկն. երկուստան մարդարէից—534
 - 157. Ոմն, ժն. օր. սրբազրեց ընդդէմ երկարնակաց ձեռագիրք—537
 - 158. Հայր Գրիգորի, որ ժն. օր. ստ. Յայտաւորք—540
 - 159. Եղբ. խոչայ Մէլիքդատայի, որ ժն. օր. գեթութիւնից ազատեց մի Մկն. կաթուղիկէից—541
 - 160. Քչյ, ժն. օր. նպաստեց Ա. Ենորհալու Մկն. կաթուղիկէից թղթեց երկի ընդօրինակութեան զործին—541
 - 161. Ղեծելնց, մեծ պապ Սաղազի, որ ժն. օր. ստ. Ա. Ենորհալու Մկն. կաթուղիկէից—541
 - 162. Քչյ, ժն. օր. աղիւս տուեց որ Առաքելոյ վանքի վերաշինութեան համար—542
 - 163. Ոմն, լշվ. ժն. օր.—546
- Կալկնտ
- 1. Քոս Ամիր-Սարգսի, որ ժն. օր. ստ. Աւետ.—479
- Կապա
- 1. Վանահայտ պարունա Ղրիմի, 1413 թ. պաշարի էր Կաֆա քաղաքը—329
- Կախա
- 1. Եղբ. Յովհաննէսի, որ ժն. օր. ստ. Աւետ.—546
 - 2. Որդի Սահակի, որ ժն. օր. ստ. Ճարտար—515
- Կիլիս
- 1. Որդի պր. Աստուածատուր Անկիրացու, որ 1447 թ. գնեց մի ճաշոց—409
 - 2. Եղբորորդի Սիրաւանի, որ 1495 թ. Մանտիսան գիւղում ստ. Յայտաւորք—222
 - 3. Որդի Յովհանի, որ 1498 թ. ստ. Գանձարան—273
- Կրիսիկ
- 1. Եղբ. Զանբուղի, որ 1499 թ. Կածիք գիւղում ստ. Աւետ.—282
- Կիրա-Խարուն
- 1. Հօրաբայր պր. Աստուածատուր Անկիրացու, որ 1447 թ. գնեց մի ճաշոց—409

Կիրա-Խարուն

- 2. Մօրաբայր Կիրակոս կր.-ի, որ 1496 թ. Կապուսի վանքում ստ. Սաղմասարան—234
- Կիրակէտուր
- 1. Պապ Միրանշահի, որ 1460 թ. Սանահնում ժառանգութիւն ստացաւ մի Աւետ.—437
- Կիրակոս
- 1. Կր., 1401 թ. ազատեց («Յափեց») Կետարգելի սր նշանը—305
 - 2. Վրդ, ուսուցիչ Ներսէս զրչի, որ 1402 թ. Գամաղիէլի վանքում օր. Ճարտար—307
 - 3. Առաջնորդ Անձնապատի վանքի, 1403 թ.—311
 - 4. Կր., 1403 թ. Անձնապատի վանքում օգնեց մի Ոսկեփորիկ օրինակելու զործին—311
 - 5. Վրդ, երախտաւոր Ստեփանոս կոսի, որ 1407 թ. ստ. Տոնապատճառ—317
 - 6. Հայր վերայիշեալ Ստեփանոս կոսի—317
 - 7. Ազգ. Քաղորդի, որ 1411 թ. Ուսանում գեթութիւնից ազատեց մի Աւետ.—327
 - 8. Կր., 1421 թ. իր եղբ. Վարդանի զրամով գնեց Մաշտոց—Գանձարան—355
 - 9. Ազգ. ալն գերդաստանի, որ վանքուեց Անտոն երեցին մի Աւետ.—361
 - 10. Եղբ. Յովհաննէս կր.-ի, որ 1424 թ. Եղեվանքում ստ. Շարակնոց—364
 - 11. Եպս, 1432 թ. Աւազ վանքում շրջորդելով Կթուղթ շնորհելով նպաստեց մի Աւետ. ընդօրինակութեանը—372
 - 12. Նորընծայ արեղայ, աշակերտ Յակոբ վրդ.-ի, որ 1441—1455 թթ. միջոցին օր. մի ժողովածու—415, 416
 - 13. Վերապեցի, կաթողիկոս Էյմիածնի (1441—1443)—400, 416
 - 14. Քչյ, Անկիրայի սր Քառանից եկեղեցու առաջնորդ, 1447 թ.—410
 - 15. Միայնակեց, 1448 թ. օգնեց Յովհաննէսին մի Յայտաւորք կազմելու զործում—410
 - 16. Ոմն, 1450 թ. Մարտիրոս կր.-ի հետ միասին գնեց մի Աւետ.—418
 - 17. Կր., եղբորորդի Քումայի, որ 1452 թ. ստ. Աւետ.—422
 - 18. Մարդանեց, Բաղէլի սր Կիրակոս եկեղեցու բահանաներից, 1455 թ.—426
 - 19. Գրիչ, 1460 թ. օր. Գանձարան—434
 - 20. Հգր հայր քեռորդու Ստեփանոսի, որ 1462 թ. վանում ստ. Աւետ.—439
 - 21. Հգր որդի Վարդան զրչի, որ 1462 թ. վանում օր. Աւետ.—440
 - 22. Ազգ. տանուտէր Մկրտիչի, որ 1466 թ. Խլաթում ստ. Աւետ.—445
 - 23. Հիւպետ Մատնէվանքի (Խլաթ), 1466 թ.—446

Կիրակոս

- 24. Եղիշ, Տրապիզոնցի, 1469 թ. պանդխտութեամբ գանձուելով Նիսայ գիւղում, օր Մաշտոց—452
- 25. Արքեպս, առաջնորդ Կեսարիոյ նահանգի, 1481—1495 թթ.—19, 67, 91 223
- 26. Հօրեղբայր Մովսէս գրչի, որ 1481 թ. օր Յայամաւորք, Կիրակոսը «աշխատեցաւ ի կոկել թղթին»—10
- 27. Քչյ, նախնի Մեսրոբ քչյի, որ 1481 թ. Հայրէջանքում ստ. Աւետ.—15
- 28. Քնի Մկրտիչ եպսի, որ 1479, 1481 թթ. Առեստում և Արծկէում ստ. Շարակնոց և Յայամաւորք—9, 461
- 29. Ոմն, 1482 թ. կազմել տուց մի Աւետ.—464
- 30. Եղբ. Կարապետ կր.-ի, որ 1483 թ. Բաղշում ստ. Շարակնոց—42
- 31. Որդի Յովանէսի, 1483 թ. Մարտիրոս եղբոր հետ ստ. Յայամաւորք—54
- 32. Եղիշ, կազմող, 1485—1490 թթ. կազմեց Տօնացոյց, Յայամաւորք, Աստուածաշունչ—78, 106, 163
- 33. Հայր Մկրտիչ գրչի, որ 1485 թ. օր. Ճարտար—78
- 34. Եղիշ սուրբիչ Մովսէս գրչի, որ 1486 թ. Անուց վանքում օր. Աւետ.—89
- 35. Բաղիշէցի, Հալոջէնց, որդի Զանբրէկի, 1487 թ. Աւետ. նուիրեց Կապուտկողի սր Յակոբ Եկեղեցուն, 1491 թ. Մաշտոց նուիրեց Բերդակայ վանքին—98, 99, 177, 178
- 36. Քչյ Բէլայ, Ընկուզկանց ազգանունով, հօրեղբորորդի վերոյիշեալ Կիրակոսի—98
- 37. Ազգ. վերոյիշեալ (№ 35) Կիրակոսի—99
- 38. Նկարող, 1487 թ. Սղղայոյ վանքում ծաղկեց մի Մաշտոցի խորան—102
- 39. Սկեսրայր Քանուխի, որ 1488 թ. ստ. Աւետ.—125
- 40. Հայր Ստեփանոս քչյի, որ 1489 թ. Բաղնիք վանքում ստ. Մաշտոց—132
- 41. Քուրդանցի, 1489 թ. Էջմիածնում ընթերցեց Մկն. Եսայիայ ձեռագիրը—133
- 42. Հօրեղբ. Աստուածատուրի, որ 1489 թ. Շատանում ստ. Աւետ.—139
- 43. Հերպետ Բերթակ վանքի, 1489 թ.—141
- 44. Կր. գրիչ, որդի Մովսէսի, 1489 թ. Խարտիշարի վանքում օր. Շարակնոց—143
- 45. Գրիչ, 1489 թ. օր. Աւետ.—144
- 46. Հօրեղբ. Մովսէս գրչի, որ 1491, 1493 թթ. Արծկէում օր. Աւետ. և Մկն. կաթողիկէից թղթոց—174, 196
- 47. Որդի Գրիգորի, որ 1492 թ. Գլխիկ գիւղում ստ. Մաշտոց—188
- 48. Տանուտէր Խարականց գիւղի, 1493 թ.—192

Կիրակոս

- 49. «Քաջ հետոր», առաջնորդ Սաղմոսավանքի, 1496 թ.—225
- 50. Վրդ, սուրբիչ Սարգիս կաթողիկոսի հօր որդի Հայրապետ «գրոց աշակերտի», լշվ. 1496 թ.—227
- 51. Որդի Քորոսի, 1496 թ. Կապոսի վանքում ստ. Սաղմոսարան—234
- 52. Որդի Մարտիրոսի, 1497 թ. Ամ գիւղում ստ. Աւետ.—247
- 53. Գրիչ, 1497 թ. Խարտիշարի վանքում օր. Մաշտոց—252
- 54. Մրն Բերկրիի սր Գլորգ վանքի, 1498 թ.—265
- 55. Հնգյլ եղբ. Քորոս քչյի, ժն դ. ստ. Աւետ.—477
- 56. Վրդ, հօր հայր Խաչատուր գրչի, որ ժն դ. Գամաղիէի վանքում օր. Փողոզի—497
- 57. Հօրեղբ. Յովանէս կր.-ի որ ժն դ. ստ. Աւետ.—500
- 58. Ոմն, ժն դ. Բերդաճորի սր Աստուածածին վանքին նուիրեց մի Աւետ.—503
- 59. Մրն սր Կիրակոսի վանքի, ժն դ.—514
- 60. Հայր Սահակ եպսի, որ ժն դ. ստ. Տօնացատեան—523
- 61. Հայր Փոխանի, որ ժն դ. գերութիւնից ազատեց մի Աւետ.—541
- 62. Որդի վերոյիշեալ Փոխանի—541
- 63. Կր., ժն դ. ստ. Գանձարան—542

Կիրակոս

- 1. «Գրոց աշակերտ», 1448 թ. Կաֆայում ստ. Գր. Տաթևացու Մեկնութիւնների մի ժողովածու—411

Կոզալաղ

- 1. Մայր Յակոբի, որ 1486 թ. Քանահատի վանքում ստ. Մաշտոց—85

Կոկնա-Փանքի

- 1. Խոջայ, 1416 թ. Նրուսաղէմում ստ. Փողոզի—345

Կոստանդին (Կոստանդ, Կոստանդիանոս և այլ)

- 1. Արիկ, գանձասաց, ժ՛Դ դ.—152
- 2. Եղիշ, Վահկացի, որդի Վասիլի, 1413 թ. Կաթողիկոսի և Կիլիկեան իշխանների կողմից ուզարկուեց Ղրիմ, որտեղ ձեռք բերեց մի փառահեղ Աւետ. հետազայում, որտ Օրմանեանի 1430—1439 թթ., բայց հասնանարար ոչ ոչ քան 1428 թ., դարձաւ կաթողիկոս—328—332, 373, 374, 382
- 3. Ֆրայ, Քոնայի օմիթոններից, 1415 թ.—341
- 4. Եղբ. Ամարտի եպս Ալեքսիանոսի, 1476 թ.—460

Կոստանդին

- 5. Եղբ. Յակոբ քչյի, որ 1482 թ. Բուրբրեղում ստ. Աւետ.—27
- 6. Մրն Բուրբրեղի վանքի, 1482 թ.—27
- 7. Բ. Թազար Բարթիլի (1479—1505), առնոր տառադարձուած է նաև Կոստանդին, Կոստանդիլ ձևերով—28, 165, 166, 282
- 8. Քչյ, որդի Ալեքսիանոս վրաստանցու, որ 1483 թ. Արճէլում ստ. Աւետ.—39
- 9. Քոս Արեւի, որ 1488 թ. Յղայում ստ. Աւետ.—115
- 10. Որդի Միրիչանի, որ 1489 թ. Խիզանում ստ. Աւետ.—140
- 11. Երկու նոյնանուն անձինք (մէկը քչյ), լշվ. 1490 թ. Քանահատի վանքում—147
- 12. Գրիչ, 1493 թ. Իննակնեան վանքում օր. Աւետ.—196
- 13. Գպիր, լշվ. 1499 թ. Հաղրատում—281
- 14. Տէր, ժն դ. Ագուկաց վանքում ստ. Աւետ.—480
- 15. Մահապետ, լուսարար Եղիշէ առաքելի վանքի, ժն դ. մի Աւետ. նուիրեց իր հօր որդի Ռատակէսին—504

Կուլպամ

- 1. Քոս Ամիր-Սարգսի, որ ժն դ. ստ. Աւետ.—479

Կուլամ

- 1. Կին Գրիգոր Երեց Քարագոմբերցու, որ ժն դ. ստ. Տօնացատեան—490

Կուլե

- 1. Եղբորորդի Սիրատանի, որ 1495 թ. Մանտիսնում ստ. Յայամաւորք—222

Կուլիար

- 1. Ոմն, լշվ. 1489 թ. Բուս գիւղում—129

Կուլիկ

- 1. Գուսար Մարխաթունի, որ 1476 թ. Նրուսաղէմում ստ. Շարակնոց—459
- 2. Հարս Գորգի, որ 1485 թ. Կապոսի վանքում ստ. Աւետ.—221

Կուլի-Խարուն

- 1. Հօրեղբորդի Մինասի, որ 1491 թ. ստ. Աւետ.—183, 184

Կուլ-Խարուն

- 1. Հարս Աննայի, որ 1454 թ. ստ. Աւետ.—423

Կուլմիլի

- 1. Մայր Նիկողոսի, որ 1438 թ. նորոգել տուեց մի Աւետ.—386
- 2. Գուսար Ազարիայի, որ 1495 թ. Գարանարում ստ. Աւետ.—212

Կուլպանար

- 1. Մայր Ամիրխանի. լշվ. ժն դ.—526

Կուլում

- 1. Ազգ. անունն անյայտ մէկի, որ 1497 թ. Երզնկայի Կոմանայ գիւղում ստ. Աւետ.—473
- 2. Քոյր Մարկոսի, որ ժ՛Ձ դ. ստ. Աւետ.—202*

Կուլվարդ

- 1. Մայր Գրիգոր գրչի, որ ժն դ. օր. Կանոնք և Խրատք—489

Կուլվաշա (Կիւլփաշա)

- 1. Եղբորդի Մէլքէսէթի, որ 1485 թ. Մաղարդավանքում զնեց Սաղմոսարան—73
- 2. Հնգյլ կին Եղիայի, որ 1488 թ. Խոզանավարում օր. Աւետ.—116

Կուլխան

- 1. Կին ոսկերիչ Շամշատին Բարբրեղացու, որ 1468 թ. Տրապիզոնում զնեց և Կողոնիայի Եկեղեցուն նուիրեց մի Աւետ.—449

Կուլնիկ

- 1. Խաչատուր գրչին Մաշտոցի «օրինակն շնորհեց», 1449 թ.—290

Կուտասուն

- 1. Մրն Գերձիկ վանքի, 1437 թ.—385

Կուճան

- 1. Եղբ. Խոջայ Յակոբի, որ 1482 թ. Խուլայոյ վանքում ստ. Յայամաւորք—31

Հ

Հարի-Խարուն—Տէ՛ս Խարի-Խաթուն

Հաղիայ

- 1. Հօրեղբորդի Մկրտիչ եպսի, որ 1479 թ. Առեստ գիւղում ստ. Շարակնոց—461

Հազարապետ

- 1. Գրիչ. 1487 թ. Խախ գիւղում օր. Գանձարան—103, 104

Հազարբէկ

- 1. Եղբ. Միրիչանի, որ 1493 թ. Աղթամարում ստ. Աւետ.—191
- 2. Որդի Զարգարի, որ 1495 թ. Ամիրգոյլի վանքում ստ. Աւետ.—219
- 3. Քոս Մուրատի, որ 1497 թ. Բերդիկում ստ. Աւետ.—241

Հազարդեղ

- 1. Որդի Յակոբի, որ 1494 թ. Հաղրատում ստ. Մաշտոց—201

Հազարշահ (Հազարշայ)

- 1. Որդի տանուտէր Յակոբի, որ 1455 թ. նպաստեց մի Աւետ. բնօրինակութեանը—425
- 2. Եղբորորդի Խաչատուր քչյի, որ 1469 թ. Նիսայ գիւղում ստ. Մաշտոց—425

Հազրէվարդ

- 1. Մայր Խաչատուր գրչի, որ 1485 թ. Սանահում օր. Աւետ.—71

Հագարեվարդ

- 2. Գաորիկ Մկրտիչ գրչի, 1491 թ. Մողեբում ապաստարում էր հորը—168
- 3. Ազգ. Աստուածատուր նահատակի, լշվ. 1499 թ. Արծկեում—283
- 4. Հրեմեմարդ, թոռ Ամիր-Սարգսի, որ ժն գ. Միւնիբում ստ. Աւետ.—480
- 5. Հարժրեարդ, քոյր Մարկոսի, որ ժն գ. ստ. Աւետ.—202*

Հարուն-Մէլէք—Տե'ս հաթուն-Մէլէք

Հարունշա—Տե'ս հաթունշա

Հալիս

- 1. Եղբ. Մամէլի, որ 1498 թ. Եղեղեաց վանքում ստ. Աւետ.—264

Հալիմ (տե'ս նաև հալիմ)

- 1. Քոյր Մեարտի, որ 1481 թ. Հայրիվանքում ստ. Աւետ.—15

Հալիֆ (տե'ս նաև հալիֆ)

- 1. Որդի Քումայի, որ 1452 թ. ստ. Աւետ.—422

Հալուայ-հարուն

- 1. Մեծ մամ հալիֆի, որ 1491 թ. Արծկեում ստ. Ճարնտիր—173

Հալու

- 1. Գուստր նորաղնի, 1500 թ. Վարագում ստ. Աւետ.—298

Հախում

- 1. Որդի Ազարիայի, լշվ. 1490 թ. Քանահատի վանքում—147

Հանար

- 1. Եղբ. Միմէնի, որ 1488 թ. Տիրիկում ստ. Աւետ.—124

Հանի

- 1. Ազգ. Աւագ-Տիկիների, որ 1401 թ. գննց մի Աւետ.—306

Համանգուլ

- 1. Գուստր Յովանէսի, 1493 թ. Այրիվանքում ստ. Աւետ.—194

Համա-հարուն

- 1. Մայր ոսկերիչ Շամշատին Բաբերդացու, որ 1468 թ. Կողոնիայի եկեղեցուն նուիրեց մի Աւետ.—448, 449

Համոշ—Տե'ս համոշ

Համատր (Տե'ս նաև համատր)

- 1. Մայր Գանիէլ վրդի, որ 1450 թ. Էջմիածնում—Բիրականում ստ. Ճաշոց—412

Հայ-հարուն (հայ-հաթուն)

- 1. Մայր Մովսէս գրչի, որ 1491, 1493 թթ. Արծկեում օր. Ճարնտիր և Մկն. կթ. Քրդթոց—174, 196
- 2. Կին Ամիր-Սարգսի, որ 1469 թ. Արճէլում ստ. Աւետ.—450, 451
- 3. Մայր Յովհաննէսի, որ 1500 թ. Վարագում օր. Աւետ.—298

Հայ-հարուն

- 4. Քոյր Հայլէի, որ 1500 Վարագում ստ. Աւետ.—298

Հայկազ (Հէկազ, Հակազ)

- 1. Պր., եղբ. Կոտայքի Եզս Ստեփանոսի 1488 թ. հաւատափոխութեան պահանջով այլ հայ աղետականների հետ միասին սրան բանտարկեցին. ազատուց 7 ամիս լնտոյ՝ սուղանք վճարելով—110
- 2. Հոգևոր որդի Մամէի, որ 1498 թ. Եղեղեաց վանքում ստ. Աւետ.—264
- 3. Որդի Պետրոս քճի, որ 1441 թ. Սանահում ստ. Աւետ.—397
- 4. թոռ Ամիր-Սարգսի, որ ժն գ. ստ. Աւետ.—479

Հայոց (հայոց)

- 1. Քոռ Ճովանի, որ 1467 թ. Սեբաստիոն որ Աստուածածին եկեղեցուն նուիրեց Ճաշոց—447
- 2. Քոյր Յակոբ քճի, որ 1482 թ. Բալորաբերդում ստ. Աւետ.—27
- 3. Մայր Կարապետ կր.-ի որ 1483 թ. Ռադէլում ստ. Շարակնոց—42
- 4. Եղբորկին Կիրակոսի, որ 1497 թ. Ամ գիւղում ստ. Աւետ.—247

Հայրար

- 1. Մայր Քանկազիզի, որ 1498 թ. Ախալցխայ Մողնի գիւղում ստ. Աւետ.—269

Հայրապետ (Հերապետ, Կերապետ)

- 1. Մըն Գամաղիէլի վանքի, 1402 թ.—306
- 2. Հայր Կարապետ քճի, որ 1402 թ. ստ. Աւետ.—308
- 3. Ազգ. (որդի)՝ Քազուրի, որ 1411 թ. Ուսանում գերութիւնից ազատեց Աւետ.—329
- 4. Քճ, 1412 թ. ստ. Աւետ.—327
- 5. Գրիչ, 1421 թ. օր. Մաշտոց—Գանձարան—355
- 6. Հնգլ եղբ. Յովանէս վրդի, որ 1434 թ. Գամաղիէլի վանքում օր. Աւետ.—377
- 7. Եղբ. Կարապետի, որ 1436 թ. Մորոյ վանքում օր. Աւետ.—382
- 8. Կր., 1439 թ. Մշոյ Առաքելոց վանքում վերականգնեց ու կազմեց խիստ քայքայուած մի Աստուածաշունչ—388
- 9. Քոռ Քազուրի, որ 1444 թ. հետ գննց նախկինում իրենց գերդատանին պատկանած Աւետարանը—403
- 10. Ոմն, լշվ 1450 թ.—415
- 11. Արքեպս Աղբակի նահանգի, 1458 թ.—432
- 12. Գրիչ, 1462 թ. Երուսղէմում օր. Աւետ.—438

Հայրապետ

- 13. Գրիչ, 1465 թ. Երևանում կամ նորագաւթում օր. Աւետ.—443
- 14. Քարով նահատակուած ազգ. տանուէր Մկրտչի, որ 1466 թ. Խլաթում ստ. Աւետ.—445
- 15. Եզս, 1467 թ. Տաւութայ գիւղում նորոգեց մի Աւետ.—447
- 16. Քճ, հայր պր. Քաթուրի և Յակոբի, որք 1473 թ. գերութիւնից ազատեցին Ե Կ. Պօլսի սր Սարգիս Եկեղեցուն նուիրեցին մի Աւետ.—455
- 17. Որդի վերոյիշեալ պր. Քաթուրի—455
- 18. Որդի կամ եղբորորդի Վարձիզուի, որ 1480 թ. իր նորաշինքի բնկերակցութեամբ գննց Աւետ.—462
- 19. Հօրեղբ. Վարդան արեղայի, որ 1481 թ. ստ. Աւետ.—12
- 20. Եզս, մըն Կոտցի, 1482 թ.—29
- 21. Եփրիտովա և քաջ քարտուղարս, 1484 թ. Աղթամարում օր. Աւետ., լշվ. 1492, 1498 թթ. իր եղբորորդի Կարապետի կողմից—58, 187, 268
- 22. Հայր Մինաս գրչի, որ 1484 թ. Կոտցում օր. Մաշտոց—59
- 23. Մըն Պարսպի սր Նշանի, 1484 թ. ստ. Աղթամարում օր. Աւետ.—64
- 24. Մըն Աբարուց վանքի, 1484 թ.—62
- 25. Եղբ. Կանդի, որ 1485 թ. Չորավանքում ստ. Աւետ.—72
- 26. Մըն Ազուլեաց վանքի, 1486 թ.—82
- 27. Որդի Գասպարի, որ 1486 թ. Աւետույ վանքում ստ. Աւետ.—90
- 28. «Քոթր» մականունով, մըն Սեբաստիոն սր Նշանի, 1487 թ.—97
- 29. Եղբորորդի Չարարայի, որ 1487 թ. ստ. Շարակնոց—105
- 30. Մըն Այրիվանքի, 1488 թ.—109
- 31. Մըն Մեծփայ վանքի, 1488 թ.—119
- 32. Ոմն, 1488 թ. Մուշում կազմեց մի Աւետ.—122
- 33. Քճ, 1488 թ. ստ. Աւետ.—122
- 34. Հայր զարբին Վարդանի, որ 1489 թ. Աղթամարում ստ. Յաւումաուրք—134, 135
- 35. Մըն Քանահատի վանքի, 1490 թ.—146
- 36. Գրիչ, որդի Խաչատուրի, 1490 թ. Աղթամարում օր. Աւետ.—153, 154
- 37. Եղբ. Ղատուսի, որ 1491 թ. Համատրեց գիւղաքաղաքում ստ. Աւետ.—177
- 38. Հօրեղբորորդի Վարդանի, որ 1491 թ. Անշուղոնց վանքում ստ. Աւետ.—178
- 39. Հայր Մինասի, որ 1491 թ. ստ. Աւետ.—183

Հայրապետ

- 40. Հայր Գրիգորի, որ 1492 թ. Գվնիկում ստ. Մաշտոց—188
- 41. Եղբորորդի վերոյիշեալ Գրիգորի—188
- 42. Վարպետ Յակոբ գրչի, որ 1483 թ. Աղթամարում օր. Աւետ. (հմմ. № 21-ի հետ, գուցէ նոյնն են)—191
- 43. Իր եղբ. Ստեփանոսի գործակցութեամբ 1493 թ. Այրիվանքում օր. Աւետ.—194
- 44. Քճ, 1493 թ. Իննակնեան վանքում ստ. Աւետ.—196
- 45. Եղբ. Յակոբի, որ 1494 թ. Հաղրատում ստ. Մաշտոց—201
- 46. Հայր Ամենաւազի, որ 1494 թ. Աղթամարում ստ. Աւետ.—202
- 47. Մըն Կապոսի վանքի, 1494 թ.—204
- 48. Հոր որդի Սարգիս կաթուղիկոսի, որ 1496 թ. իր Հարցմանց գիրքը նուիրեց Երան—227
- 49. Գրիչ, 1496 թ. Կապոսի վանքում օր. Սաղմոսարան—233, 234
- 50. Գրիչ, 1496 թ. Աւագ վանքում աւարտեց թերի մի Շարակնոցի բնկերակցութեամբ—233
- 51. Հօրեղբ. Կիրակոսի, որ 1496 թ. Կապոսի վանքում ստ. Սաղմոսարան—234
- 52. Որդի Կիրակոսի, որ 1497 թ. Ամ գիւղում ստ. Աւետ.—247
- 53. Եղբ. Քումայի, որ 1498 թ. ստ. Աւետ.—266
- 54. Տանուէր, որդի Վարդանի, 1499 թ. Շատախում սրկեց մի Աւետ. որ վերագաւթրեց Պատրկի վանքին—277, 278
- 55. Եղբ. Կամոշի, որ 1499 թ. Աղթամարում ստ. Մաշտոց—284
- 56. Մըն Աղթամարի, 1499 թ.—285
- 57. Նահատակուած եղբ. Կարապետ Բերկեցու, որ 1500 թ. ծաղկեց մի Աւետ.—296
- 58. Հայր Ազատի, որ ժն գ. ստ. Մաշտոց—477
- 59. Առաջնորդ Քաջբերունեաց Վարդենիս կամ Պապոյ մենաստանի, ժն գ.—497
- 60. Եզս, որդի Ստեփանոսի, ժն գ. ստ. մի Շարակնոց—504
- 61. Գրիչ, ժն գ. օր. Մաշտոց—504
- 62. Վրդ, գրիչ, ժն գ. օր. Աւետ.—505
- 63. Քղթի կոկող, ժն գ.—533
- 64. Հայր Յովանէս կր.-ի, որ ժն գ. ստ. Գր. Տաթևացու Քարազիրքը—536
- 65. Եղբ. Քումայի, որ ժն գ. ստ. Աւետ.—545

Հանէս

- 1. Միայնակեաց, լշվ. 1491 թ. Արշաուէրի անապատում—170*
- 2. Ոմն, 1499 թ. գրեց մի յիշատակարան—297

Հազաշ

- 1. Եղբ. Յակոբ վրդ. գրչի, որ 1441—1455 թթ. վայրից վայր տեղափոխուելով օր. մի ժողովածու—416

Հալիպշահ

- 1. Որդի Յովանէս երէցի, որ 1485 թ. Ամիրնում նուեր ստ. մի Տաղարան—466

Հասան

- 1. Հասան-բէկ, կամ Ուզուն Հասան, Աղ-կոյունլուների աշխարհածավայ պետութեան հիմնադիր. (1467—1478), 12վ. նաև իր որդիների և թոռների անուանումը—9—11, 37, 55, 71, 83*, 115, 146, 153, 165, 167, 201, 259, 429, 461, 466

- 2. Հայր Ստեփանոսի, որ 1490 թ. Քանաճատի վանքում ստ. Աւետ.—146

- 3. Հայր Ղուկաս եպոս, 12վ. 1500 թ. Խորատկայ վանքում—295

Հասան—Ալի

- 1. Կարա-կոյունլու վերջին զահակալ, որդի Զահաշահի. հօր սպանութիւնից հետո փորձեց զիմադրել Աղ-կոյունլուներին, բայց պարտութիւն կրեց ու սպանուեց 1468 թ.—451

Հասանջան

- 1. Որդի Ամիր-եզզին, որ 1491 թ. Փառակուհիում ստ. Աւետ.—171

Հասար

- 1. Քոյր Ճանիազի, որ 1499 թ. ստ. Աւետ.—291

- 2. Գրուած Հարսաթ, զորանշ Ամիր-եզզին, որ 1491 թ. Փառակուհիում ստ. Աւետ.—172

Հատմելիք

- 1. Մայր Կիրակոս կր.-ի, որ 1496 թ. ստ. Սազմոսարան—234

Հարազատ

- 1. Մրձ. Խոնդի, որ 1485 թ. Չորսվանքում ստ. Աւետ.—72

Հարմելիք

- 1. Հարս ոմն, 12վ. 1492 թ. Գմբեկում—188

Հաւոց

- 1. Հայր Գրիգոր կր.-ի, որ 1403 թ. Անձնապատի վանքում թուղթ նուիրեց մի Ոսկեփորիկ օրինակելու համար—311

Հասար

- 1. Մայր Մատթէոս Սերաստացու, որ 1432 թ. զնեց և կազմէց Գր. Տաթևացու Հարցմանց գրքի մի ձևագիր—33

Հերում

- 1. Եղբ. Կարապետ Կրեղագրակցու, 12վ. 1422 թ.—358

- 2. Եղբ. Ստեփանոս գրչի, որ 1450 թ. Պուրասում օր. Ճաշոց—417

Հերում

- 3. Որդի Գրիգոր Տաթարակեցի, որ 1468 թ. Ստում գերութիւնից ազատեց մի Աւետ.—448

Հեղինէ

- 1. Կենակից Արուան աղայի, որ 1432 թ. Արծկէում ստ. Աւետ.—28, 29

- 2. Գուստր Ստեփանոսի, որ 1491 թ. Փառակուհիում օգնեց մի Աւետ. զնելու—172

- 3. Հօրեղորակին Յունան եպոս, որ 1500 թ. Գևախիմոն գիւղում օր. Աւետ.—297

- 4. Քոյր Մատթէոս զատակալի, 12վ. 1422 թ. Երուսաղէմում—358

Հ[ե]րբեհազ

- 1. Տնտես ար Մարտիրոսի վանքի, Ժե գ.—547

Հերիք

- 1. Կին Ստեփանոսի, որ 1491 թ. Փառակուհիում օգնեց մի Աւետ. զնելու—172

Հերիք—Տիկին

- 1. Անդամ այն գերզատանի, որ 1423 թ. Անտոն երէցին վաճառեց մի Աւետ.—361

Հերոս

- 1. Քեռորդի Խոնդրարի, որ 1490 թ. Խորատկի վանքում ստ. Աւետ.—161

Հեմմար

- 1. Մայր Թումայ Աղազցու, որ Ժե գ. զնեց Աւետ.—545

Հեմուլ

- 1. Եղբորդի Դօշմիլի, որ 1494 թ. Հոսոմայրում ստ. Աւետ.—201

Հեւաղեղ

- 1. Հօրեղորորդի Կարապետ բճյի, որ 1450 թ. Էջմիածնում—Քիւրակահում ստ. Ճաշոց—412

Հինու

- 1. Խոշայ, 1457 թ. վկայ եղաւ մի Մաշտոցի վաճառման—428

Հիւլայ—Խարուն

- 1. Հնգյլ կողակից Բէրամի, որ 1483 թ. Արծկէում ստ. Աւետ.—38

Հիրիգա

- 1. Մայր Ստեփանոսի, որ 1490 թ. Եղրդատում օր. Աւետ.—159

Հողիբա՛ն

- 1. Գուստր Դօշմիլի, որ 1494 թ. Հոսոմայրում ստ. Աւետ.—201

Հովազեղ

- 1. Եղբ. Պալազուի, որ 1491 թ. Գնեղում ստ. Աւետ.—165

- 2. Որդի Յակոբի, որ 1494 թ. Հաղրատում ստ. Մաշտոց—201

Հորմատ

- 1. Որդի Խոշայ Յովանէսի, որ 1488 թ. Մուրում ստ. Աւետ.—123

Հոիփսիմ (Հոսոմսիմ, Հոսոմ և այլլ)

- 1. Ոմն, 1409 թ. նպաստեց մի Ճարմարի օրինակելու—320

- 2. Մայր Մըղաջուր գիւղացի Յովանէս կր.-ի, որ 1422 թ. Երուսաղէմում ստ. Ճաշոց—357

- 3. Մայր Աղանի, որ 1426 թ. նորագէլ տուեց մի Աւետ.—366

- 4. Քոյր վերսլիշեալ Աղանի—366

- 5. Ազգ. Ստեփանոս գրչի, որ 1450 թ. Պուրասում օր. Ճաշոց—417

- 6. Կին տանուէր Յակոբի, որ 1455 թ. նպաստեց մի Աւետ. օրինակելու—425

- 7. Ազգ. տանուէր Մկրտիչի, որ 1466 թ. Կաթում ստ. Աւետ.—445

- 8. Քոյր Մկրտիչ եպոսի, որ 1479 թ. Առեսա գիւղում ստ. Շարակեց—461

- 9. Մայր Էմին-պէկի, որ 1481 թ. Գր. Նիւսացու վանքում ստ. Ճաշոց—19

- 10. Մայր Ամինայնի, որ 1483 թ. Ուլտիրում ստ. Յայմատուրք—37

- 11. Հարս Սարգսի, որ 1483 թ. ստ. Աւետ.—53

- 12. Քոյր Յովանէսի, որ 1485 թ. Արճէլում ստ. Գանձարան—74

- 13. Քոյր Ալեքսիանոսի, որ 1486 թ. Արբայի վանքում օր. Աւետ.—84

- 14. Գուստր Պետրոսի, 1486 թ. Մարտիրոսից զնեց մի Աւետ.—94

- 15. Ապաշխարող, օգնող Ստեփանոս գրչի, որ 1490 թ. Եղրդատի վանքում օր. Աւետ.—159

- 16. Կին Վարիկի, որ 1493 թ. Աղուլեաց վանքում նպաստեց մի Մաշտոց կազմելու—191

- 17. Օգնում էր Ազարիա գրչին, որ 1494 թ. Գեմզեմաշում օր. Աւետ.—199

- 18. Մայր Յովանէս վրդի, որ 1497 թ. Սանաճնում ստ. Շարակեց—242

- 19. Մայր վանական գրչի, որ 1498 թ. Չորէփանքում օր. Մաշտոց—260

- 20. Քոյր Աստմի, որ 1499 թ. Երլնկանի զուգում ստ. Աւետ.—278

- 21. Քոյր Յովանէս կր.-ի, որ Ժե գ. ստ. Աւետ.—500

- 22. Գուստր. Բաղդասարի, որ Ժե գ. ստ. Աւետ.—516

- 23. Գուստր Սազանի. Ժե գ. ստ. Աւետ.—527, 528

- 24. Մայր Երիկնի, 12վ. Ժե գ.—541

Հուրլու—Տե՛ս Խաթիլու

Հուրատ

- 1. Ղան, Ժանդուպեան իղանութեան հիմնադիր. զահակալի է 1258—1265 թթ.—200, 254

Հունար—Խարուն

- 1. Մայրական տատ Մարտիրոս դպրի, որ Ժե գ. օր. Գանձարան—509

Հումիլյատ

- 1. Հանիկ Մկրտիչի, որ 1499 թ. Հաղրատում օր. Աւետ.—280

Հրատ

- 1. Սկեսուր Մարիամի, որ 1455 թ. Տփխիսում ստ. Աւետ.—425

Ղաղամ

- 1. Մայր Տիրանանցի, որ 1486 թ. Աղուլեաց վանքում ստ. Գանձարան—82

- 2. Ոմն, 12վ. 1498 թ. Ասպիսեակում—255

Ղաղամ—Ղարլու

- 1. Չորանշ Ամիր-Սարգսի, որ 1469 թ. Արճէլում ստ. Աւետ.—451

Ղանար

- 1. Մայր Մելիքսեթի գրչի, որ 1473 թ. Գուգարի Ուլտիր գղեակում օր. Աւետ.—456

Ղազանչի

- 1. Հայր Քանսուխի, որ 1488 թ. ստ. Աւետ.—125

Ղազար (Ղազարոս)

- 1. Ղազարա բճյ, որդի Առաքիլի, 1404 թ. զնեց Աւետ.—314

- 2. Ժե գ. սկզբներին ժողկեց մի Տօնապատճառ—317

- 3. Ոմն, 1407 թ. կոկեց օրինակող Տօնապատճառի թուղթը—318

- 4. Կր., գրիչ, 1409 թ. Աւազ վանքում օր. Ժողովածու—321, 322

- 5. Եղբ. Մկրտիչ բճյի, որ 1414 թ. Յիպեայ վանքում ստ. Կաղարարան—335

- 6. Եղբ. Յունան գրչի, որ 1414 թ. Մեծոփայ վանքում օր. Գր. Տաթևացու Քարոզգիրքը—337

- 7. Վրդ, 1422 թ. յորդորեց Յակոբ երէցին Երուսաղէմ գնալու փոխարեն ունեցած դրամով զնել մի Ճաշոց և նուիրել Գր. Լուսարչի գերեզման կոշված վանքին

- 8. Ղրիմցի, 1426 թ. Երուսաղէմում օր. Սաղմոսարան—367

- 9. Վրդ, Երուսաղէմի հայ հոգևորականներից (զուցէ նոյնն է նախորդը), 1441 թ.—349

- 10. Սրկոց, մխարան Գերձկի վանքի, 1441 թ.—395

- 11. Հայր տանուէր Մկրտիչի, որ 1466 թ. Կաթում ստ. Աւետ.—445

- 12. Մեծ պապ Մկրտիչ եպոս, որ 1479 թ. Առեսում ստ. Շարակեց—461

Ղազար

- 13. Քչյ, որդի Գանդալի, լշվ. 1481 թ. Հեր-մանի վանքում—15
- 14. Ոմն, 1484 թ. Բաղէշում ալոց հետ սա-Յայամուտք—66
- 15. Հայր Սարգիս զրշի, որ 1485 թ. Կիրզի վանքում օր. Գանձարան—75
- 16. Ոստանի քանաններից, լշվ. 1486, 1490 թթ.—86, 155
- 17. Քչյ, եղբ. Աստուածատուր Կաֆալեցու, որ 1486 թ. Քալբայ քաղաքում օր. Գանձարան—468
- 18. Կովտան գիւղի քանաններից, 1487 թ.—97
- 19. Եզր, մրն Սերաստիոյ սր նշանի, 1487 թ.—100
- 20. Վրդ, մրն Սերաստիոյ սր նշանի, 1487 թ.—100
- 21. «Քար և արի փիլիսոփայ», մրն սր. Բար-թուղիմէոս վանքի, 1487—1490 թթ.—103, 139, 149
- 22. Եզր. Խոնթ-Խաթունի, որ 1488 թ. Հաղբա-տում սա. Աւետ.—114
- 23. Որդի Սրանդարի, 1488 թ. Տփիսիում սա. Աւետ.—120
- 24. Գրիշ, 1488 թ. Եկեղեց գաւառի սր Ազյ-սնետ վանքում օր. Աւետ.—121
- 25. Հայր Սարգիս եզսի, որ 1488 թ. Կիրզի վանքում օր. Աւետ.—124
- 26. Պր., 1489 թ. վկայ կղա Բարերթի սր Աս-տուածածին եկեղեցուն մի Յայամուտք նուիրաբերելուն—141
- 27. Հերզետ Խորտակայ վանքի, 1490 թ.—161
- 28. Գրիշ, որդի Ներսէսի, մեռաւ 1491 թ. կի-սաս թողնելով օրինակուող Շարակնոցը, որ աւարտեց Եղբայրը՝ Յակոբ կպս—175, 176
- 29. Հօրեղբորդի Վարդանի, որ 1491 թ. Ան-չոզոնց վանքում սա. Աւետ.—178
- 30. Փակակայ Մելտենոյ վանքի, 1493 թ.—197
- 31. Վրդ, լշվ. 1496 թ. Մշոյ սր Ղազարու վան-քում—232
- 32. Մրն Բարիձորի վանքի, 1497 թ.—238
- 33. Եղբորդի Յովանէսի, որ 1497 թ. Սա-նահնում օր. Շարակնոց—242
- 34. Եղբորդի Ստեփանոսի, որ 1498 թ. Բեր-գիկում սա. Շարակնոց—265
- 35. Մրն Բերկրիի սր Գեորգ վանքի, 1498 թ.—265
- 36. Հնցցլ եզր. Յակոբի, որ 1499 թ. Արծկում սա. Աւետ.—276
- 37. Ամուսին Ռուզի, որ 1499 թ. Հիզանում սա. Աւետ.—279

Ղազար

- 38. Հայր Խամօշի, որ 1499 թ. Աղթամարում սա. Աւետ.—284
 - 39. Եղբորդի Ամիր-Սարգսի, որ ժն գ. Սի-նիքում սա. Աւետ.—480
 - 40. Գրիշ, ժն գ. Գամաղիէլի վանքում օր. Աւետ.—506
 - 41. Գրիշ, ժն գ. օր. Գր. Տաթևացու Հարց-մանց զիրքը—507
 - 42. Հօրեղբորդի Բաղդատի, որ ժն գ. սա. Աւետ.—516
- Ղազգ
- 1. Եզր. Մամէի, որ 1498 թ. Եղեղեաց վան-քում սա. Աւետ.—264
- Ղազի
- 1. Որդի Ասիպարոնի, 1489 թ. ալոց ընկե-րակցութեամբ Փողիկ գիւղի եկեղեցուն նուիրեց մի Աւետ.—143
- Ղազիկ
- 1. Աղգ. Գոհարի, որ ժն գ. սա. Աւետ.—481
- Ղալամ (իգ.)
- 1. Կին Յովանէսի, որ 1497 թ. Երզնում սա. Գանձարան—238
- Ղալամ (ար.)
- 1. Հայր Նիկողայոս վրդի, որ 1500 թ. Արծ-կում սա. Աւետ.—296
- Ղալամշայ
- 1. Մրն. Վարդան զրշի, որ 1485 թ. Չորվան-քում օր. Աւետ.—72
- Ղամար-Խաթուն
- 1. Քոյր Սարուգոշի, որ 1486 թ. Արճէշում սա. Մաշտոց—79
 - 2. Կին Կարապետ զրշի, որ 1492, 1498 թթ. Աղթամարում օր. 2 Մաշտոց—167, 265
- Ղամբար
- 1. Գողթան գաւառի Յորվան գիւղի տանու-աւր, 1488 թ.—115
- Ղանքիմազ
- 1. Քորցման զօրական, «ուճեղ մանուկ», որ սպանուեց Շիրազում, լշվ. 1491 թ.—174
- Ղան
- 1. Մայր խոջայ Սաղաղի, որ 1489 թ. սա. Գանձարան—137
- Ղանդի
- 1. Ոմն, լշվ. 1493 թ. Աղուլեաց վանքում—191
- Ղանիաս
- 1. Քոռ Ամիր-Սարգսի, որ ժն գ. սա. Աւետ.—479
- Ղան-Խաթուն
- 1. Կոչում Նաև Ղանիմ-Խաթուն, մայր Սաղա-ղի, որ 1484 թ. Աղթամարում, և ժն գ. սա. Աւետ. և Մկն- կաթուղիկէից թղթոց—68, 541

Ղասում

- 1. Որդի Արզուի, 1491 թ. Համարեց զիւ-ղաքաղաքում սա. Աւետ.—177
 - 2. Որդի Ջհանգիր Աղ-Կոյունլուի, իշխում էր Ամիգում և Մերտինում, լշվ. 1498 թ.—257, 259
- Ղասումշ[ան]
- 1. Եղբորդի Խոնդրարի, որ 1490 թ. Խորտա-կայ վանքում սա. Աւետ.—161
- Ղարակալ (Ղարազուլ)
- 1. Փեռայ Մանուկի, որ 1484 թ. Գր. Նիւսացու վանքում սա. Ճաշոց—67
 - 2. Եզր. Խոնդրարի, որ 1490 թ. Խորտակայ վանքում սա. Աւետ.—161
 - 3. Եղբորդի Ամիր-Սարգսի, որ ժն գ. սա. Աւետ.—480
- Ղարաման
- 1. Որդի Քարամազի, որ 1497 թ. Բերդիկում սա. Աւետ.—240
- Ղարա-Յասուփ
- 1. Ղարա-Կոյունլու թուրքմենական ղեկերի առաջնորդ և աշխարհակալ պետութեան հիմ-նադիր, մեռաւ 1420 թ.—337, 353, 356, 414, 428, 435
- Ղարիպ
- 1. Վարդետ ոմն, լշվ. 1491 թ.—183
 - 2. Եզր. Խարիպի, որ 1499 թ. Երզնկանի գիւ-ղում սա. Աւետ.—278
- Ղարիպ-Խաթուն
- 1. Հօրեղբորդուսար Մկրտիչ Եզսի, որ 1479 թ. Ասնետ զիւղում սա. Շարակնոց—461
 - 2. Գուսար Յազուփշայի, 1489 թ. Բուստի վանքում սա. Աւետ.—129, 130
 - 3. Գուսար Պաղուսի, որ 1492 թ. Աղթամարում սա. Մաշտոց—187
- Ղարիպշան (Ղարիպշայ, Ղարիպշա)
- 1. Որդի ճափի, 1480 թ. զործակցութեամբ իր կղբայրների գնեց մի Աւետ.—462
 - 2. Երկու նոյնանուն որդիք (մեկը՝ հնգցլ) Մանուկի, որ 1484 թ. Գր. Նիւսացու վան-քում սա. Ճաշոց—67
 - 3. Ոմն, 1486 թ. Արծկում սա. Աւետ.—85
 - 4. Խոջայ, Եղբորդի Մազթումի, որ 1488 թ. Վարազում սա. Ճաշոց—111
 - 5. Այր Խոնդրարի, որ 1490 թ. Խորտակայ վանքում սա. Աւետ.—161
 - 6. Եզր. Ստեփանոսի, որ 1497 թ. Արզելանում սա. Շարակնոց—239
 - 7. Հայր Ստեփանոսի, որ 1498 թ. Բերկրիում սա. Շարակնոց—264
 - 8. Եղբորդի վերոյիշեալ Ստեփանոսի—265
 - 9. Խոջայ, հայր Սրանդարի, որ ժն գ. սա. և կազմիլ տուեց մի Աւետ.—493

Ղատիմէլիք

- 1. Մայր անունն անշայտ մէկի, որ 1488 թ. Կիրզի վանքում սա. Աւետ.—124
- Ղաւնջա
- 1. Որդի Փիրքատի, որ 1490 թ. Թանահատի վանքում սա. Աւետ.—146
- Ղրել
- 1. Մայր Յակոբ վրդի, որ 1403 թ. Անձնա-պատի վանքում օր. Ոսկեփորիկ—311
 - 2. Յշվ. 1499 թ. Հիզանում—279
- Ղր
- 1. Հայ պարոն Լոսոյ 1494 թ.—201
- Ղլարբէկ
- 1. Եղբորդուսար Ազարիա կր.-ի, որ 1495 թ. Եղեղիսում սա. Աւետ.—213
- Ղլարեհան
- 1. Հարս Ուրմարոսի, որ 1465 թ. Երևանում սա. Աւետ.—423
- Ղիմար
- 1. Կին Սառազի, որ 1499 թ. Սերաստիոյ անապատում սա. Գանձարան—289
- Ղմէլիկ
- 1. Գրուած՝ Ղմէլիկն ձեռով, թոռ Բանուսի-որ 1488 թ. սա. Աւետ.—125
- Ղոշբէկ
- 1. Կոչումն էր Նաև Ղուշբուղայ, Եզր. Ուրմա-րոսի, որ 1465 թ. Երևանում սա. Աւետ.—443
- Ղոշիկ
- 1. Որդի Քարամազի, որ 1497 թ. Բերդիկում սա. Աւետ.—240
- Ղոշիճ
- 1. Որդի Մկրտիչի կամ Մկուշայ, ժն գ. գնեց մի Մաշտոց—507
- Ղորդաբէ (Ղարդաբէ, Ղորդորա)
- 1. Կրաց իշխան, աէր Սամցխէի, լշվ. 1483—1499 թթ. (մեռաւ 1498-ին)—37, 166, 269, 280
- Ղարիպա
- 1. Զինգիս խանի թոռ, մոնղոլական վերջի մեծ դան Խարիպան է, որ իշխել է 1260—1294 թթ.: Յիշատակարանի տարեթիւր՝ 1488, սխալ է վերձանուած ե. լայալանի կազմից, պետք սրբազրել՝ 1288 թ.—121
- Ղուգիշան
- 1. Որդի Խարականց գիւղի տանուաւր Կիրա-կոսի, 1493 թ.—192
- Ղույ
- 1. Մայր ճանիազի, որ 1499 թ. սա. Աւետ.—291
- Ղուլի
- 1. Սրկիզ, աշակերտ Յակոբ վրդի, որ 1441—1455 թթ. վայրից վայր տեղափոխուելով օր. մի ժողովածու—416

Ղուպիկ

1. Որդի Մուրառայի, որ 1485 թ. ստ. Աւետ.—77

Ղուպիշահ (Ղուպիճան)

1. Յշվ. իր կնոջ՝ Արուս-հաթունի հետ, որպէս «անօթեան»—40

2. Հայր Յակոբ եպոսի, որ ժն դ. ստ. Յայսմաուրթ—501

Ղուկաս

1. Որդի Քուսմայ քչի, որ 1433 թ. ստ. Աւետ.—375

2. Որդի Պետրոս քչի, որ 1441 թ. Սանահնում օր. Աւետ.—397

3. Եպս, առաջնորդ վրաց, 1455 թ.—425

4. Հօրեղորօրդի կոնդ-հաթունի, որ 1488 թ. Հաղրատում ստ. Աւետ.—114

5. Որդի Ղազարի, որ 1488 թ. Տփիսում ստ. Աւետ.—120

6. Որդի Սարգսի, որ 1488 թ. ստ. Աւետ.—127

7. Առաջնորդ կոնդ-հաթունի, 1490 թ.—161

8. Որդի Մարգարէի, որ 1489 թ. Նեխրի գիւղում օր. Աւետ. հաւանաբար նոյն Ղուկասն է 1492 թ., Մարգարէի հետ միասին, Քաղցրահայեաց վանքում և 1493 թ. Բալուխում Մաշտոցներ օրինակող զրիւր—143, 190, 197

9. Յշվ. 1493 թ. Կալերում—193

10. Հայր Ներսէսի, որ 1496 թ. Կապոսի վանքում ստ Մաշտոց—234

11. Որդի Սարգսի, որ 1497 թ. Բլրդիկում օր. Աւետ.—240, 241

12. Մրն Չորէվանքի, 1498 թ.—259

13. Հօր որդի Մամէի, որ 1498 թ. Նղեղեաց վանքում ստ. Աւետ.—264

14. Եպս Գեղարքունեաց, 1500 թ.—295

15. Գրիշ, 1500 թ. աւարտեց Գրիգորի կողմից կիսատ թողնված Շարակնոցի արտագրութիւնը—300

16. Թոս Ամիր-Սարգսի, որ ժն դ. ստ. Աւետ.—479

17. Հայր Նիկողոսի, որ ժն դ. օր. Մաշտոց—528

18. Ոմն միայնատր, ժն դ.—544

Ղուկաս (Ղուկաս)

1. Խոջայ, յշվ. 1490 թ. Արաշ գիւղարդատում—162

2. Հայր Մամէի, որ 1498 թ. Նղեղեաց վանքում ստ. Աւետ.—264

3. Տարածամ մեռած եղբ. Փաշարէկ կնոջ, որ ժն դ. ստ. Ճարտար—491

Ղուկիս

1. Յշվ. 1489 թ. Թուս գիւղում—129

Ղուտայաշխ—Տե՛ս Խուարախ

Ղամար

1. Մայր Բարսեղ արեղայի, որ 1439 թ. Երուսաղէմում նպաստեց մի Աւետ. գ՛նու գործին—390

2. Մայր Մարիամի, որ 1455 թ. Տփիսում ստ. Աւետ.—425

3. Մրն. Սահակի, որ 1488 թ. Կուբի գիւղում ստ. Աւետ.—118

4. Կին զարբին Վարդանի, որ 1489 թ. Աղթամարում ստ. Յայսմաուրթ—134, 135

Ղերիմ-Խարուն

1. Մայր Խարիբ-հաթունի, որի յիշատակին 1500 թ. զրեյ տունն մի Աւետ.—293

Ղփշախ (Ղրշախ)

1. Հօրեղորօրիկն Կարապետի, որ 1436 թ. Սորոյ վանքում ստ. Աւետ.—382

2. Կին Մուրատի, որ 1498 թ. Աղթ. ստ. Մաշտոց—267, 268

3. Կին պր. Աստուածատուրի, որ ժն դ. ստ. Աւետ.—482

Ղօշ Բայանդու

1. Նակ Բայանդու Ղօշ Իմիրզա, այսպէս է կոչուած Ուղուն-Հասանի անուանի զօրահրամանատար Բայանդուր-բեկը, յշվ. 1481 թ.—9

Ճ

Ճալալաթին—Տե՛ս Ջալալաթին

Ճահարուն

1. Աղգ. անունն անյայտ մէկի, որ 1497 թ. Կոմանայ գիւղում ստ. Աւետ.—473

Ճամբաշ

1. Որդի Խոջաբարի, որ 1490 թ. Խորսակայ վանքում ստ. Աւետ.—161

Ճանաղիկ—Տե՛ս Ջանաղիկ

Ճանիկ—Տե՛ս Ջանիկ

Ճանիպէկ—Տե՛ս Ջանիբէկ

Ճանփաշա—Տե՛ս Ջանփաշա

Ճաննաե

1. Որդի Սարգսի, որ 1483 թ. ստ. Շարակնոց—53

Ճաշ

1. Քոյր Քաթիկոս քչի, որ ժն դ. ստ. Աւետ.—494

Ճաշիկ

1. Նղրօրդուստր Սիրատանի, որ 1495 Մանտիսանում ստ. Յայսմաուրթ—222

Ճավ

1. Հայր Վարդիգուլի, որ 1480 թ. իր եղբայրների հետ միասին ստ. Աւետ.—462

Ճաւակ

1. Որդի Աւագի, որ 1497 թ. Խախ գիւղում ստ. Գանձարան—104

Ճաւար

1. Տանուտը, ոմն 1487 թ. Երեղի վանքում ստ. Աւետ.—100

Ճեւմակ

1. Փեսայ Ամիրբաճի, յշվ. ժն դ.—526

Ճիւղահ—Մէլիք—Տե՛ս Ջահան-Մէլիք

Ճիւղիկ

1. Հայր Ճանիպի, որ 1499 թ. ստ. Աւետ.—291

Ճեւնշահ—Տե՛ս Ջահնշահ

Ճոշիք

1. Բմիշկ, ապրած պետք է լինի ճԳ զարում, Կիլիկեան Հայաստանում—24

Ճուխար—Տե՛ս Ջուխար

Ճովան

1. Մղտեսի, 1467 թ. Արատաթոյ ար Աստուածանին նուիրեց մի ճաշոց—447

Ծ

Մալիսարուն

1. Նղրօրթոնն և սպասուհի Յովանէս զրի, որ 1484 թ. Գր. Նիւաջու վանքում օր. ճաշոց—68

Մալում-Փաշա

1. Գուստր Սիրադեղի, որ 1491 թ. Մոդիկում ստ. ճաշոց—168

Մակար

1. Հենեցի, որդի Մաղսուտի, 1552 թ. վերանորոգեց ժն դարի մի Գանձարան—41*, 42*

2. Որդի Մարգարէ զրի, որ 1489 թ. Նեխրի գիւղում օր. Աւետ.—143

Մակարաց

1. Որդի Սաղաղի, որ 1484 թ. Աղթամարում ստ. Աւետ.—63

Մանգասի

1. Քոյր Կիրակոս Հաւօշենցի, որ 1487 թ. Կապուտկողի վանքին նուիրեց մի Աւետ—98

Մանմառ (Տե՛ս նաև Մուհամմադ)

1. ԺՁ դ. վկայ եղաւ Սիւկոյ վանքին մի Աւետ. նուիրարբերելուն—244*

Մանմէլիք

1. Գուստր Բլրամի, որ 1483 թ. Արծկէում ստ. Աւետ.—38

Մանգուպ

1. Հօրեղորօրուստր Ամիր-Սարգսի, որ ժն դ. Սիւնիքում ստ. Աւետ.—480

Մանուպ

1. Հայր Աղուանից Ոհանէս կաթողիկոսի, որդի Ջալալ իշխանի, յշվ. անթուական մի յիշատակարանում, որ հաւանաբար գրուած

պետք է լինի ժՁ դ. (1586 թ. յիշվում է Յովանէս Ը. Աղուանից կաթողիկոսի հայրը՝ Մէլրա-բէկ)—530

Մանուպ

1. Մայր Մակար Հենեցու, որ 1552 թ. Նորոգեց մի Գանձարան—42*

Մաղախա

1. Եպս Կաթալի, 1483 թ.—410

2. Քեռորդի Ալեքսիանոսի, որ 1485 թ. Արաշի վանքում օր. Աւետ.—84

3. Մրն Ալրիվանքի, 1488 թ.—109

4. Բարեղացի, որդի սակեզործ Ամիր-Գրիգորի, 1494—1497 թթ. Կապոսի վանքում օր. իմաստասիրական բովանդակութեամբ ձեռագրեր—203, 205, 207, 220, 248, 249, 254

5. «Գրաղիք և ծաղկոց», որդի Անտոն զրի, ժն դ. օր. Տօնական—480, 481

6. Կր., ժն դ. ծաղկեց ու կաղնեց մի Աւետ.—494

Մաղրում (ար.)

1. Հայր Միկաս Նաղաշ-ծաղկողի, յշվ. 1456—1466 թթ.—427, 444, 445

2. Աղգ. Յոհանէս կր.ի, որ 1458 թ. Ասփատան գիւղում ստ. Աւետ.—432

3. Քեռի կողմի, որ 1484 թ. Վանում ստ. Աւետ.—61

Մաղրում (իգ.)

1. Փաշայ, մայր Միկասի, որ 1491 թ. ստ. Աւետ.—183, 184

2. Կին վերոյիշեալ Միկասի—183

Մաղրումշահ (Մաղթումշայ)

1. Աղգ. Ստեփանոսի, որ 1462 թ. Վանում ստ. Աւետ.—439

2. Փեսայ Գովաթիարի, որ 1486 թ. Ասպիսակում ստ. Աւետ.—87

3. Որդի Յովանէսի, 1483 թ. Վարազում ստ. ճաշոց—111, 112

Մաղրումշահ (իգ.)

1. Քոյր Տէրտերի և Յովանէսի, որք 1488 թ. Ալրիվանքում օրինակել տունն մի կիսատար Յայսմաուրթ—109, 110

2. Կին Շահրբարի՝ Հօրեղոր Յովանէս քչի, որ 1489 թ. Ասպիսակում ստ. Աւետ.—131

Մաղսում (Մահում)

1. Գուստր Խաթունչանի, որ 1482 թ. Կասուցում ստ. Աւետ.—30

2. Գուստր Կարապետ զրի, յշվ. հօր կողմից Աղթամարում՝ 1492 և 1498 թ., երբ իր եղբայրների հետ միասին մեռաւ՝ սղի մեջ թողնելով ծնողներին—187, 268

3. Փաշա, հարս Աստուածատուր նահատակի, յշվ. 1499 թ. Արծկէում—283

Մագոսում

- 4. Հարս Խարիբի, որ 1500 թ. ստ. Աւետ.—293
- 5. Մայր Յակոբ Կր.-ի, որ ժն գ. Խնձորուտ վանքում ստ. Մաշտոց—498

Մաղոսու

- 1. Եղբորդի Ստեփանոսի, որ 1497 թ. Աղ-բաձարում ստ. Աւետ.—245
- 2. Հայր Մակար Հենկեցու, որ 1552 թ. Խոր-գեց մի Գանձարան—42*

Մամախարուն

- 1. Մայր Յոհաննէս գրչի, որ 1416 թ. Հիզա-նում օր. Գր. Տաթևացու Քարոզգիրքը—345
- 2. Քոյր Յովհաննէս Կր.-ի, որ 1424 թ. Եղե-վանքում ստ. Շարակնոց—364
- 3. Կին ոմն, որ 1439 թ. Բաստայ վանքում օրինակուած Աւետարանը նայելու համար նուիրեց մի հացհան—392
- 4. Մայր Բէրամի, որ 1483 թ. Արծկէում ստ. Աւետ.—38
- 5. Եղբորդուսար Սիրատունի, որ 1495 թ. Մանտրսնում ստ. Յայտմաւորք—222
- 6. Երեջիկին, յշվ. ժն գ.—536, 537

Մամայ-ղէղէ

- 1. Գուսար խոջայ Դուպաթի, յշվ. 1490 թ. Արաշ գիւղաբաղաբում—162

Մամա-Տետա

- 1. Մայր Խոնդրարի, որ 1490 թ. Խորանկայ վանքում ստ. Աւետ.—161

Մամ

- 1. Գուսար Դուպաթի, 1498 թ. Եղեզնոց վան-քում ստ. Աւետ.—264

Մամիկ

- 1. Մայր Զոմարտի, որ 1497 թ. ալոց ըն-կերակցութեամբ Բեքրիկում ստ. Աւետ.—240

Մամլաբար

- 1. Որդի Իսնիաթի, ժն գ. ստ. Կանոնգիրք—545

Մամուլ

- 1. Մայր պր. Կարապետի, որ 1431 թ. Աղ-բերմանում գնեց մի Ճաշոց—370
- 2. Կին Աբրահամի, որ ժն գ. ստ. Յայտմա-ւորք—525

Մանան

- 1. Աղգ. Պարոնի, որ 1461 թ. Պալախորու վանքում ստ. Աւետ.—437
- 2. Գուսար Ալեքսիանոս վրաստանցու, որ 1483 թ. Արճէլում ստ. Աւետ.—39
- 3. Քրոջղուսար Զահլիլի, որ 1481 թ. Մոզնի-ում ստ. Գանձարան—56

Մանիչակ (Մանուչակ, Մանուլ)

- 1. Մանուլ, մամ Խաչեր ոսկերչի, որ 1483 թ. Կաֆայում ստ. Մաշտոց—51

Մանիչակ

- 2. Հարս Գալուստի, որ 1496 թ. Քանաքեռում ստ. Աւետ.—227
- 3. Կին Գուհարի, աղգ. Վանականի, որ 1498 թ. Զորեղանքում ստ. Մաշտոց—260
- 4. Կին Երազիզի, որ 1498 թ. Զորեղանքում ստ. Աւետ.—261
- 5. Կին Մարտիրոս գրչի, որ ժն գ. օր. Շա-րակնոց—510

Մանկասար (Մանգասար)

- 1. Հայր Խաթուն-Մելիքի, որ 1435 թ. Խար-բերդում 1 Չլորի նուիրեց մի Աւետ. հա-մար—381
- 2. Հայր Եշանավոր Յովհաննէս Մանգասա-րենց գրչի, յշվ. որդու կողմից բազմիցս—80, 151, 451
- 3. ժն գ. դրամով մասնակից Էղաւ մի Յայտ-մաւորք գնելու գործին—488

Մանկատաղ

- 1. Եղբ. Մեսրոբ Երզնկացի գրչի, որ 1499 թ. Կապուսի վանքում օր. Աւետ.—287

Մանկուխախ

- 1. Ոմն, 1435 թ. Խարբերդում դրամ հաւա-րելով նպաստեց մի Աւետ. գրութեան—381

Մանուկ

- 1. Գանձասաց, ժ՛՛ր դա՛ր—152
- 2. Եպս Բջնոյ և Այրաբատեան նահանգի, 1406 թ.—316
- 3. Եպս, առաջնորդ Տարօնի Առաքելոց վան-քի, 1422 թ.—357
- 4. Գրիչ, 1406 թ. Երուսաղէմում օր. մի ձե-ռագրի կէսը, 1441 թ. յշվ. իր աշակերտ Գրիգոր Արծկեցի գրչի կողմից—394, 450
- 5. Հնգրդ որդի Մամուկի, որ 1443 թ. Աղոց վանքում ստ. Աւետ.—401
- 6. Ք՛՛յ, 1455 թ. Տփիսում ծագեց մի Աւետ.—425
- 7. Եպս, 1460 թ. Վանստանայ սր Աստուած-ածին նուիրեց մի Աւետ.—435
- 8. Աղգ. Ստեփանոսի, որ 1462 թ. Վանում ստ. Աւետ.—439
- 9. Եպս Ամարասի, յշվ. 1476 թ.—460
- 10. Եպս, առաջնորդ Արշուտէրեկայ վանքի, 1482, 1491 թթ.—28, 170
- 11. Հորեղբորդի Ալեքսիանոսի, որ 1486 թ. Արբայի վանքում օր. Աւետ.—84
- 12. Գրիչ, որդի Պետրոսի, 1488—1496 թթ. Կուրի գիւղում օր. 3 Աւետ., Մաշտոց և կազմեց ու նորոգեց մի ալլ Աւետ.—117, 186, 192, 217, 230
- 13. Որդի Անանիայի, յշվ. 1490 թ. Քանաճա-տի վանքում—147
- 14. Երէց, 1491 թ. Փառակունիում օր. Աւետ.—171, 172

Մանուկ

- 15. Կր., «Վալեղոց» այն Աւետարանի, որ 1494 թ. օր. Գալուստ գրիչը Հոսոմայրում—201
- 16. Մրն Սանահնի վանքի, 1497 թ.—242

Մանուկ

- 1. Եղայ, որդի Մելիքշահի, 1494 թ. Գր. նիւսացու վանքում ստ. Ճաշոց—67, 68
- 2. Հորեղբայր Ալեքսիանոսի, որ 1486 թ. Ար-բայի վանքում ստ. Աւետ.—84
- 3. Անէր Խորշահի, որ 1486 թ. Գր. նիւսացու վանքում ստ. Աւետ.—91
- 4. Եղբորդի Երազասարի, որ ժն գ. ստ. Աւետ.—516

Մանուկչայ

- 1. Հորեղբ. Մկրտիչ Եպսի, որ 1479 թ. Առես-տում ստ. Շարակնոց—461

Մանուկ-բէկ

- 1. Քուրդի Մելիքսէթի, որ 1485 թ. Մաղար-դավանքում ստ. Սաղմոսարան—73

Մանուկ (Մոջան, Մարճան)

- 1. Կին Հայրապետի, աղգ. Քաղարի, որ 1411 թ. Ստանում փրկեց մի Աւետ.—326
- 2. Կին Ֆիլաուի, որ 1434 թ. Գամաղիկի վանքում ստ. Աւետ.—376, 377
- 3. Մայր Եղիսարեթի, որ 1439 թ. Երուսաղէ-մում վճարեց մի Աւետ. կազմելու վարձը—390
- 4. Քոյր Վարդան Կր.-ի, որ 1481 թ. Կտուցում ստ. Աւետ.—12
- 5. Հարս Սարգսի, որ 1483 թ. ստ. Աւետ.—53
- 6. Որդի Միքիլանի, որ 1489 թ. Խիզանում ստ. Աւետ.—140
- 7. Կին Անանիայի, յշվ. 1490 թ. Քանաճատի վանքում—147
- 8. Կին Առաքելի, որ 1490 թ. Բանաշէնում օր. Աւետ.—156
- 9. Գուսար Հերապետի, որ 1499 թ. Շատա-խում գերութիւնից ազատեց Աւետ.—277

Մասուշա

- 1. Եղբորդի Խոնդրարի, որ 1490 թ. Խո-րանկայ վանքում ստ. Աւետ.—161

Մասար

- 1. Փետա՛յ Ամիր-Սարգսի, որ ժն գ. Սիւնի-քում ստ. Աւետ.—480

Մասրէոս (Մաթէոս)

- 1. Հուդայեցի, ժ՛՛ր-ժն դարի մատենագիր, Գանձասաց—152, 185, 360, 430
- 2. Որդի Աննայի, որ 1409 թ. ստ. ձտորն-տիր—319, 320
- 3. Մրն Երուսաղէմի սր Յակոբայ վանքի, մտերիմ Գրիգոր Խլաթեցու, յշվ. վերջինիս կողմից 1415 թ.—339

Մասրէոս

- 4. Փետայ Աստուածատուր ք՛՛չի, որ 1419 թ. մի ժողովածու նուիրեց Գրիգոր վրդին—350
- 5. Գասակայ, որդի Սարգսի, յշվ. 1422 թ. Երուսաղէմում—358
- 6. Կր., վարձապետ («գճախատուն՝ ուսուց») Սամուէլ արեղայի, որ 1422 թ. Երուսաղէ-մում օր. Ճաշոց—358
- 7. Երկու Գերձկի վանքի, 1437 թ.—385
- 8. Երկու, 1437 թ. վկայ Էղաւ Կոտասիս գիւղի Եղեզնոցն մի Ճաշոց նուիրարեւելուն—386
- 9. Գճոց, 1439 թ. օր. Ճաշոց—387
- 10. Վրդ, 1458 թ. օր. Կր. Տաթևացու Մկն-Յովհ. աւետարանին, յշվ. 1487 թ. իր աշա-կերտ Միքիլար գրչի կողմից—97, 430
- 11. Եպս, հօր Էղր. Ամարասայ Էպս Ալեքսիա-նոսի, յշվ. 1476 թ. Քթիչայ վանքում—460
- 12. Եպս, 1480 թ. վկայ Էղաւ մի Աւետ.-ի վա-ճառման—462
- 12 ա. Երէց Խաչուի Քրիստ գիւղից, 1481 թ. իր մի գիրքը տուեց օրինակելու Ստեփանոս գրչին—11
- 13. Ք՛՛յ, որդի Շահիկի, 1481 թ. Հերմոնի վան-քում ստ. Աւետ.—15
- 14. Եղբ. Էմին-պէկի, որ 1481 թ. Գր. նիւսա-ցու վանքում ստ. Ճաշոց—19
- 15. Աղգ. վերջինից Էմին-պէկի—19
- 16. Որդի Յակոբ ք՛՛չի, որ 1482 թ. Բուրա-բերդում ստ. Աւետ.—26
- 17. Եղբ. Կանաչի, որ 1482 թ. Կտուցում օր. Աւետ.—30
- 18. Սերաստացի, որդի Մատթէոսի, յրդ, «բաշ Նետոր», առաջնորդ Սերաստիոյ սր նշան վանքի, 1482 թ. գնեց ու կազմեց Հարցմանց գիրք, յշվ. նաև 1487 թ.—33, 99, 100
- 19. Հայր վերջինից Մատթէոսի—33
- 20. Մրն Մողնի վանքի, 1484 թ.—56
- 21. Մրն Արարուց վանքի, 1484 թ.—62
- 22. Որդի Մուրաշայի, որ 1485 թ. ստ. Աւետ.—77
- 23. Եղբ. Ալեքսանոսի, որ 1486 թ. Արբայի վանքում օր. Աւետ.—84
- 24. Հայր Եղնատիոսի և Ստեփանոսի, որոնք 1486 թ. նորավանքին նուիրեցին իրենց հօր Գանձարանը—85
- 25. Ոմն, յշվ. 1486 թ.—94
- 26. Եպս, մրն Ալիքի վանքի, 1488 թ.—110
- 27. «Քաշ բարտուղար», հօր հայր Յոհաննէս Էպսի, որ 1488 թ. Ալիքի վանքում օր. Յայտ-մաւորք—110

Մարկոս

- 28. Եղբորորդի Ջարարիայի, որ 1488 թ. Այրիվանքում ստ. Յայմատուրք—110
- 29. Արդի Ամիր-Եղդինի, որ 1491 թ. Փռնակունիսում ստ. Աւետ.—171
- 30. Գրիշ, որդի Կարապետի, 1491 1497 թթ. Աղթամարում օր. Շարակնոց և 2 Աւետ.—176, 243, 244, 245
- 31. Եպս, առաջնորդ Կուսից անապատի, 1495 թ.—472
- 32. Աւագերեց Գառառան, 1496 թ.—229
- 33. Որդի Մկրտիչի, 1496 թ. Եղեգեաց վանքում ստ. Աւետ.—229
- 34. Եպս, որդի Ստեփանոսի, 1497 թ. Սոկոսիլու գիւղում օր. Մաշտոց—236
- 35. Գրիշ, 1497 թ. Կողոց վանքում օր. Աւետ.—243
- 36. Որդի անունն անյայտ մէկի, որ 1497 թ. Կոմանայ գիւղում ստ. Աւետ.—473
- 37. Գրիշ, 1499 թ. Կելառիսում օր. Մաշտոց—281, 282
- 38. Հայր Մէլիք-Աւանի, որ 1500 թ. Խորտակի վանքում ստ. Ճաշոց—294
- 39. Քչյ, Տօրեղբայր Յունան եպսի, որ 1500 թ. Գեաթիսիմոն գիւղում օր. Աւետ.—297
- 40. «Գրոց աշակերտ», ժն գ. Եղիա վրդից գնեց Գր. Տաթևացու Մկն. Մոթ. աւետարանին—493
- 41. Եղբ. Քոմանյ քչյի, որ ժն գ. ստ. Աւետ.—496
- 42. Որդի Յովանէսի, որ ժն ստ. Մաշտոց—543

Մարան

- 1. Կին Աղանի, որ 1426 թ. նորոգել տուեց մի Աւետ.—366

Մարանէ

- 1. Հօրաբայր Կոստանդին Վահագու, լշվ. 1413 թ.—330

Մարգար (Մարգարէ, Մարգարայ)

- 1. Եղբ. Յովանէս քչյի, որ 1423 թ. Վասպուրականում ստ. Աւետ.—362
- 2. Հայր Ստեփանոս զրչի, որ 1435 թ. Փարբերցում օր. Աւետ.—381
- 3. Ազգ. Ամինաղնի, որ 1483 թ. Ուխտիքում ստ. Յայմատուրք—37
- 4. Եղբ. Կարապետ կր.-ի, որ 1483 թ. Բաղէշում ստ. Շարակնոց—42
- 5. Եղբ. Աբրահամ զրչի, որ 1484 թ. Քոյորաձորի վանքում օր. Մանրումունք—57
- 6. Երէջ, 1484-ից յետոյ ծաղկեց ու կաղմեց մի Աւետ.—66*
- 7. Որդի Ջագարէի հօր և որդու ջանքերով 1488 թ. Այրիվանքում աւարտուեց մի թերի Յայմատուրքի արտադրութիւնը—108—110

Մարգար

- 8. Մրժ. Աստուածատուրի, որ 1488 թ. զնեց Աւետ.—128
- 9. Հօրեղբայր Աղարիայի, որ 1495 թ. Գարաւաքում ստ. Աւետ.—212
- 10. Եղբ. վերոյիշեալ Աղարիայի—212
- 11. Եղբ. Աբրահամ բարունապետի, որ 1495 թ. Վերին նորավանքում ստ. Աւետ.—214
- 12. Եղբ. Սպահանի, որ 1496 թ. ստ. Աւետ.—226
- 13. Հայր Մուրատի, որ 1498 թ. Աղթամարում ստ. Մաշտոց—267
- 14. Որդի վերոյիշեալ Մուրատի—267
- 15. Երկու եղբարք (Ճէկը հանգուցեալ) Գաւիթ վրդ Ջուղայեցու, որ ժն գ. ստ. Գր. Տաթևացու Քարազիրքը—489
- 16. Կր., որդի Աւետիքի, 1432 թ. Աւագ վանքում օր. Աւետ.—372
- 17. Հնգյլ եղբ. Մարգարէ զրչի, որ 1432 թ. Աւագ վանքում օր. Աւետ.—372
- 18. Կր., լուսարար Երուսաղէմի որ Յարութեան տաճարի, 1433 թ.—374
- 19. Վրդ, ժն գ. օր. Էմաստապրական մի ժողովածու. հասանարար ինքն է լշվ. 1455 թ. որպէս վարպետ նաշատուր քչյի—426, 490, 508
- 20. Արեղայ, 1457 թ. Բալուլում օր. Մաշտոց—428
- 21. Որդի այն տանուտէրի (անունը չնշում), որ 1459 թ. ստ. Աւետ.—434
- 22. Եղբ. Աբրահամ զրչի, որ 1482 թ. Բոյորբերդի վանքում օր. Աւետ.—27
- 23. Եղբ. Յակոբ քչյի, որ 1482 թ. Բոյորբերդի վանքում ստ. Աւետ.—27
- 24. Գրիշ, որդի Մկրտիչ քչյի, որ 1483—1490 թթ. Էրեւկանի գիւղում օր. 4 Աւետ.—42, 50, 103, 149, 278
- 25. Քչյ, 1483 թ. օր. մի Յայմատուրքի համար թուղթ կրկեց—54
- 26. Որդի Ճաւարի, որ 1487 թ. Երեզի վանքում ստ. Աւետ.—100
- 27. Կր., 1488 թ. Յոնուսում կաղմեց մի Մաշտոց—114
- 28. Որդի Գրիգորի, 1489 թ. Նեխճրի գիւղում օր. Աւետ.—143
- 29. Գրիշ, 1492, 1493 թթ. Դուխա զրչի բնկերակցութեամբ Բալուլում և Քաղցրահայեաց վանքում օր. 2 Մաշտոց—190*, 197
- 30. Քչյ, լշվ. 1496 թ. Մուշում—232
- 31. Եղբ. Մամէի, որ 1498 թ. Եղեգեաց վանքում ստ. Աւետ.—264
- 32. Միայնակեց, որդի Քէմրիի, ժն գ. ստ. Աւետ.—526
- 33. Մրն օր Մարտիրոսի, ժն գ.—547

Մարգարիա

- 1. Քոյր Կարապետ Կրնդագրակցու, լշվ. 1422 թ.—358
 - 2. Մարգարիկ, 1439 թ. մեռած քոյր Թաղէոս Երէցի, որ Բաստայ վանքում ստ. Աւետ.—392
 - 3. Քոյր Աստուածատուրի, լշվ. 1466 թ. Խլաթում—445
 - 4. Մայր Յոհաննա զրչի, որ 1482—1483 թթ. Կոստոյում օր. Տօնական, Աւետ., Մաշտոց—29, 39, 522
 - 5. Գուսար պր. Վարդանի, որ 1485 թ. ստ. Աւետ.—77
 - 6. Գուսար Գասպարի, որ 1486 թ. Աւետայ վանքում ստ. Աւետ.—90
 - 7. Հայր Կարապետի, որ 1488 թ. Ասպինակում ստ. Շարակնոց—118
 - 8. Այլոց հետ 1488 թ. Անեսում ստ. Աւետ.—120
 - 9. Ազգ. դարբին Վարդանի, որ 1489 թ. Աղթամարում ստ. Յայմատուրք—134
 - 10. Գուսար Անանիայի, լշվ. 1490 թ. Թանահատի վանքում—147
 - 11. Հօրեղբորակին Յոհանէսի, որ 1490 թ. Շատախում ստ. Մաշտոց—157
 - 12. Գուսար Աղարիայի, որ 1495 թ. Գարաւաքում ստ. Աւետ.—212
 - 13. Մայր Յովանէսի, որ 1495 թ. Կ. Պոլսում ստ. Աւետ.—224
 - 14. Հայր Քարամազի, որ 1497 թ. Բերդիկում ստ. Աւետ.—241
 - 15. Եղբորակին Յովանէսի, որ 1497 թ. Սանահնում ստ. Շարակնոց—242
 - 16. Կին Գորգու, 1497 թ. Կողոց վանքում մարդ ու կին ստացան Աւետ.—243
 - 17. Հայր անունն անյայտ մէկի, որ 1497 թ. Կոմանայ գիւղում ստ. Աւետ.—473
 - 18. Հօրաբայր Հերապետի, որ 1499 թ. Շատախում գերութիւնից ազատեց մի Աւետ.—277
 - 19. Կին Ամիր-Մարգարի, որ ժն գ. Սիւնիքում ստ. Աւետ.—480
 - 20. Մայր Աւետիս զրչի, որ ժն գ. օր. ժողովածու—485
 - 21. Կին Կարապետի, որ ժն գ. ստ. Ճաւարի—488
 - 22. Գուսար Փաշարէկ կնոջ, որ ժն գ. ստ. Ճաւարի—490, 491
 - 23. Մայր Յակոբ եպսի, որ ժն գ. ստ. Յայմատուրք—501
 - 24. Կին Քոմանայի, որ ժն գ. ստ. Աւետ.—545
- Մարգարայո
- 1. Որդի Հայրապետի, որ 1488 թ. ստ. Աւետ.—122

Մարե

- 1. Մայր Արուստ աղայի, որ 1482 թ. Արծկում ստ. Աւետ.—29

Մարբայ

- 1. Հօրաբայր Կոստանդին Վահագու, լշվ. 1413 թ.—330
- 2. Մայր Յովանէս վրդի, որ 1419 թ. օր. Գր. Տաթևացու Հարցմանց զիրքը—349
- 3. Մայր Կոստի միաբան Աստի, որ 1422 թ. Վանում ստ. Յայմատուրք—356
- 4. Քոյր Յովանէս կր.-ի (Մղաչուր գիւղից), որ 1422 թ. Երուսաղէմում ստ. Ճաշոց—357
- 5. Անգամ այն ընտանիքի, որ 1423 թ. վաճառեց Անտոն Երէցին մի Աւետ.—361
- 6. Ոմն, լշվ. 1439 թ. Բաստայ վանքում—392
- 7. Մայր Կամիս զրչի ուսլայ Յովանէսի, որ 1458 թ. Պարուագրիկու վանքում ստ. Ճաշոց—430
- 8. Գուսար Գունաշի հօր մօր Յոհանէս կր.-ի, որ 1458 թ. Ասփոսան գիւղում ստ. Աւետ.—432
- 9. Մայր Խաչատուր քչյի, որ 1469 թ. Նիսիս գիւղում ստ. Մաշտոց—452
- 10. Հօրաբայր Վարդան արեղայի, որ 1481 թ. ստ. Աւետ.—12
- 11. Հօրեղբորորդի Խորբաշի, որ 1486 թ. Գր. Նիսացու վանքում ստ. Աւետ.—91
- 12. Քոյր պր. Շահամիրի, որի յիշատակին 1487 թ. օր. Աւետ.—106
- 13. Տալ Քանսուխի, որ 1488 թ. ստ. Աւետ.—125
- 14. Մայր Իսմայլի, որ 1488 թ. զնեց մի Աւետ.—128
- 15. Յշվ. 1489 թ. Բուստայ վանքում—129
- 16. Գուսար Ամիր-Եղդինի, որ 1491 թ. Փռնակունիսում ստ. Աւետ.—171
- 17. Գուսար Աստուածատուր քչյի, որ 1491 թ. Խարաշարի վանքում ստ. Մաշտոց—181
- 18. Մայր Աղարիա քչյի, որ 1495 թ. Գարաւաքում ստ. Աւետ.—212
- 19. Հնգյլ քոյր Գալուստի, որ 1496 թ. Քանսուխում ստ. Աւետ.—227
- 20. Մայր Ալեքսանոս զրչի, որ 1496 թ. Մաթենացոց վանքում օր. Աւետ.—228
- 21. Գուսար Կիրակոսի, որ 1497 թ. Ամ գիւղում ստ. Աւետ.—247
- 22. Հնգյլ մօրաբայր Վանականի, որ 1498 թ. Չորավանքում ստ. Մաշտոց—260
- 23. Տատ Ստեփանոսի, որ 1498 թ. Բերդիկում ստ. Շարակնոց—265
- 24. Քոյր Մուրատի, որ 1498 թ. Աղթամարում ստ. Մաշտոց—267

Մարթայ

- 25. Մայր Ազարիայի, որ 1498 թ. Ախայցիայի Մոզնու վանքում օր. Աւետ.—269
- 26. Կին Հայրապետի, որ 1499 թ. Շատախում փրկեց մի Աւետ.—277
- 27. Մայր Քաղզոս քչի, որ ժե դ. ստ. Աւետ.—494

Մարթայ-Խարուն

- 1. Մարթ-Խաթուն, 1484 թ. Բաղէշում ստ. Յայտատուրք—66
- 2. Քոյր Ղազարի, որ 1488 թ. Տփլիսում ստ. Աւետ.—120
- 3. Դուստր խոջայ Ղուպարի, որ 1490 թ. Արաշում ստ. Աւետ.—162
- 4. Մայր Գալուստի, որ 1491 թ. Կնիստիսում օր. Աւետ.—165
- 5. Մայր Յակոբի, որ ժե դ. օր. Աւետ.—516*

Մարիամ

- 1. Կրօ Չարիբէկի. 1403 թ. ստ. Աւետ.—313
- 2. Մայր Յովանէս միայնակեցի, որ 1439 թ. Երուսաղէմում թուղթ կոկելով օգնում էր Պարզիս գրչին—391
- 3. Ոմն, 1455 թ. Աւետ. օր. Համար թուղթ շնորհեց Աստուածատուր կապին—424
- 4. Դուստր Մխիթարի, 1455 թ. Տփլիսում ստ. Աւետ.—425
- 5. Քոյր Յովանէսի, որ 1485 թ. Արճէշում ստ. Գանձարան—74
- 6. Դուստր պր. Վարդանի, որ 1485 թ. ստ. Աւետ.—77
- 7. Քոյր Սահակի, որ 1488 թ. Կուբիում ստ. Աւետ.—118
- 8. Մայր խոջայ Յովանէսի, որ 1488 թ. Մուշում ստ. Աւետ.—123
- 9. Մայր Աստմ Արտամեացու, որ 1489 թ. ստ. Աւետ.—136
- 10. Մերձ. Տալուսի, որ 1489 թ. ստ. Աւետ.—144
- 11. Մայր Կիրակոսի, որ 1489 թ. Խարտիշարի վանքում օր. Շարակնոց—143
- 12. Եղբորկին Յովանէսի, որ 1491 թ. Գսեղում ստ. Աւետ.—165
- 13. Դուստր Ազարիայի, որ 1495 թ. Եղեգիսում ստ. Աւետ.—213
- 14. Քոյր Զանդուրանի, որ 1495 թ. Կուբի գիւղում ստ. Աւետ.—217
- 15. Մայր Կիրակոսի, որ 1497 թ. Ամ գիւղում ստ. Աւետ.—247
- 16. Դուստր Աւագի, որ 1497 թ. Երուսաղէմում ստ. Գանձարան—254
- 17. Քոյր Մամէի, որ 1498 թ. Եղեգեաց վանքում ստ. Աւետ.—264

Մարիամ

- 18. Դուստր Մարտիրոսի, 1498 թ. Կեղեւում ստ. Աւետ.—274
- 19. Մայր Սահակ եպօսի, որ ժե դ. ստ. Տօնապատճառ—523
- 20. Մայր Արթուրի, որ ժե դ. ստ. Յայտատուրք—525

Մարիանէ (Մարիան)

- 1. Թոս Պետրոս քչի, որ 1441 թ. Սանաճնում ստ. Աւետ.—397
- 2. Հարս վերոյիշեալ Պետրոսի—397
- 3. Մայր Յակոբ կր.-ի, որ 1441 թ. Անկիրիայում ստ. Աւետ.—398
- 4. Կին Նիկոլ քչի, որ 1443 թ. Անկիրիայում ստ. Ճաշոց—400
- 5. Մայր Աւետիք գրչի, որ 1468 թ. Տրապիզոնում օր. Գանձարան—448
- 6. Դուստր Յակոբ գրչի, որ 1468 թ. Խարբեր-դում օր. Մաշոց—449
- 7. Կին խոջայ Յակոբի, որ 1482 թ. Խուլայոյ վանքում ստ. Յայտատուրք—31
- 8. Հարս Ալէքսիանոսի, որ 1486 թ. Արթայի վանքում օր. Աւետ.—84
- 9. Թոս Գասպարի, որ 1486 թ. Աւսոպոյ վանքում ստ. Աւետ.—90
- 10. Դուստր վերոյիշեալ Գասպարի—90
- 11. Կին Փիրգատ աղայի, որ 1490 թ. Քանահատի վանքում ստ. Աւետ.—146
- 12. Կին Յովանէսի, որ 1491 թ. ստ. Աւետ.—182
- 13. Կին Սահակի, լշվ. 1495 թ. Մանտիս-նում—222
- 14. Հարս Մուրատի, որ 1497 թ. Բերդիկում ստ. Աւետ.—241
- 15. Քոյր Զանիբէկի, որ 1499 թ. Կածիք գիւղում ստ. Աւետ.—282
- 16. Դուստր Ճանիազի, որ 1499 թ. ստ. Աւետ.—291

Մարիշա

- 1. Դուստր Ճանիազի, որ 1499 թ. ստ. Աւետ.—291

Մարիուն

- 1. Հնգյ կին Կոստանդին եպօ Վահագու, լշվ. 1413 թ.—329
- 2. Ազգ. Ստեփանոս գրչի, որ 1450 թ. Պուրսայում օր. Ճաշոց—417

Մարի-Տառ

- 1. Կին Բաղդասարի, որ ժե դ. ստ. Աւետ.—516

Մարխարուն

- 1. Ոմն, 1476 թ. Երուսաղէմում ստ. Շարակնոց—458

Մարխարուն

- 2. Ոմն, 1483 թ. Եղեգեաց գաւառի Օգոստոսի վանքում Աւետ. օրինակելու համար առեց որոշ դումար—121
- 3. Քոյր Գորգի, որ 1495 թ. Կապոսի վանքում ստ. Աւետ.—221
- 4. Կին Քարամազի, որ 1497 թ. Բերդիկում ստ. Աւետ.—240

Մարկաս

- 1. Եղբ. Անկիրիոյ օր Քառասնից եկեղեցու աւագերէց Կիրակոսի, լշվ. 1447 թ.—410
- 2. Գրիշ, 1456 թ. օր. Մաշոց—427
- 3. Եղբ. Յակոբ քչի, որ 1482 թ. Բուրբեր-դում ստ. Աւետ.—27
- 4. Հայր Խաչեր սակերչի, որ 1483 թ. Կաֆաշում ստ. Մաշոց—51
- 5. Եղբ. Անանիայի, լշվ. 1490 թ. Քանահատի վանքում—147
- 6. Կր., լշվ. 1493 թ. Կալերում—193
- 7. Մքն սր երէք մանկանց վանքի, ժե դ. վահագնեց մի Աւետ.—504
- 8. Գրիշ, ժե դ. օր. Գր. Տաթևացու Սաղմոսայ մեկնութիւնը—508
- 9. Որդի էտկարի, ժՁ դ. ստ. Աւետ.—202*

Մարտիրոս

- 1. Կր., նահատակուեց 1359 թ.—315*
- 2. Հայր Յոհան կր.-ի, որ շուրջ 1407 թ. պր. Թուրքից զնեց մի Աստուածաշունչ—318
- 3. Յրայ, Քանայի միաբանողներից, 1415 թ.—341
- 4. Քչի, անդամ այն զերդաստանի, որ 1423 թ. մի Աւետ. վահագնեց Անտոն Երեցին—361
- 5. Ազգ. Յովանէս կր.-ի որ 1424 թ. Եղեգեաց վանքում ստ. Շարակնոց—364
- 6. Ազգ. պր. Կարապետի, որ 1431 թ. Ազբերմանում ստ. Ճաշոց—370
- 7. Որդի Արթուրի. 1433 թ. 600 ղեկանով վահագնեց իր հնգյ հօրեղբոր Աւետարանը, զնեց մի կով ու մի եղ, և մատաղ արեց հօրեղբոր յիշատակին—373, 374
- 8. Եպօ Երուսաղէմի, 1433 թ.—374
- 9. Քնուի Յակոբ քչի, որ 1433 թ. զնեց մի Աւետ.—374
- 10. Եպօ, առաջնորդ Բերդկան երկրի, 1473 թ.—383
- 11. Հայր Քաղզոս երեցի, որ 1439 թ. Բաստայ վանքում ստ. Աւետ.—391
- 12. Եպօ, կաթողիկոսական նուիրակ Կաֆաշում, 1448 թ.—410
- 13. Քիրականի քահանաներից, 1450 թ.—413
- 14. Կր., որդի Յովանէսի, 1450 թ. ստ. Աւետ.—418

Մարտիրոս

- 15. Եպօ, շուրջ 1460 թ. Նիկողայոս Ազգերմանցի գրչին օրինակելու առեց նարեկի լուծումը—434
- 16. Ազգ. Ստեփանոսի, որ 1462 թ. Վանում ստ. Աւետ.—439
- 17. Հայր Խաչատուր քչի, որ 1469 թ. Կնուս-րիոյ նիսիա գիւղում ստ. Մաշոց—452
- 18. Մքն Տրապիզոնի սր Փրկիշ վանքի, 1472 թ. թուղթ կոկելով օգնում էր Նիկողայոս գրչին—454
- 19. Ազգ. Մկրտիչ եպօսի, որ 1479 թ. Առեստում ստ. Շարակնոց—461
- 20. Ոմն, 1480 թ. Եղբորտի վանքում ստ. Աւետ.—159
- 21. Որդի Յակոբ քչի, որ 1482 թ. Բուրբեր-դոյ առապատում ստ. Աւետ.—26
- 22. Քչի, որդի Ստեփանոսի, 1483 թ. Էրնեկանի գիւղում ստ. Մաշոց—50
- 23. Որդի Յովանէսի, 1483 թ. իր Կիրակոս եղբոր հետ ստ. Յայտատուրք—54
- 24. Քնորդի Չահմիլի, որ 1484 թ. Մոզնիում ստ. Գանձարան—56
- 25. Պատրոն Խոնդի, որ 1485 թ. Զորէվանքում ստ. Աւետ.—72
- 26. Որդի Մկրտիչի, որ 1485 թ. օր. Ճառքն-տիր—78
- 27. Եղբ. Ալէքսիանոսի, որ 1486 թ. Արթայի վանքում օր. Աւետ.—84
- 28. Երէց, 1486 թ. վահագնեց մի Աւետ.—94
- 29. Հայր Ստեփանոս Ասպինաեկցի գրչի, լշվ. 1488 թ.—119
- 30. Եղբորդի Չարաբիայի, որ 1487 թ. ստ. Շարակնոց—105
- 31. Եղբ. Խոնթ-Խաթունի, որ 1488 թ. Հաղբատում ստ. Աւետ.—114
- 32. Եղբ. Ղազարի, որ 1488 թ. Տփլիսում ստ. Աւետ.—120
- 33. Ոմն, 1488 թ. կազմեց մի Աւետ.—128
- 34. Մրձ. Ներսէս եպօսի, որ 1489 թ. Աղթամարում օր. Յայտատուրք—134
- 35. Ոմն, 1489 թ. Չալի-Մելիքի կոչուած արտր նուիրեց Կորնկեց օր Աստուածածինին—136
- 36. «Խորին փիլիսոփայ», մքն սր Բարթողիմէոսի վանքի, 1489 թ.—139
- 37. Որդի Աստուածատուրի, որ 1489 թ. Շատուանում ստ. Աւետ.—139
- 38. Հօրեղբայր վերոյիշեալ Աստուածատուրի—139
- 39. Որդի Միրիզանի, որ 1489 թ. Եղեգնում ստ. Աւետ.—140
- 40. Տանուտր, որդի Յուլիանի, 1489 թ. Կապոսի վանքում ստ. Աւետ.—142

Մարտիրոս

- 41. Հայր Գալիթ գրչի, որ 1490 թ. Գինեկանց զիւղում օր. Գանձարան—155
- 42. Կազմող, 1490 թ. Ամիրզովյաթ բժշկի համար կազմեց մի Սաղմոսարան—160
- 43. Որդի Յորդանանի, որ 1491 թ. Կեչառիսում ստ. Աւետ.—164
- 44. Պապ Գեորգի քչյ վարդանի, 1491 թ.—165
- 45. Որդի վերոյիշեալ վարդանի—165
- 46. Գեոսարչոս որդի Ամիր-Եղզնի, որ 1491 թ. Փառակունիսում ստ. Աւետ.—171
- 47. Որդի Ստեփանոսի, որ 1491 թ. Փառակունիսում օգնական եղև ի զին Աւետարանին—172
- 48. Որդի Իսնիսայ, 1491 թ. Տաթևում Սարգիս եպոսից գնեց մի Աւետ.—172
- 49. Գրիչ, 1491 թ. Բաբերդում օր. Յայմատորք—179, 180
- 50. Որդի Մինասի, որ 1491 թ. ստ. Աւետ.—183
- 51. Մրն Պալատորի վանքի, 1495 թ.—216
- 52. Եղբ. Բարունակի, որ 1495 թ. Ասպիտակում ստ. Աւետ.—218
- 53. Ոմն, 1495 թ. կազմեց մի Աւետ.—225
- 54. Որդի Մուրատի, որ 1497 թ. Բերդիկում ստ. Աւետ.—240
- 55. Հայր Կիրակոսի, որ 1497 թ. Ամ գիւղում ստ. Աւետ.—247
- 56. Եպս Երուսաղէմի, 1497 թ.—254
- 57. Աբրահամեցի, որդի Քաղոսի, 1498 թ. Աղթամարում կաշի նուրբեց մի Աւետ. կազմելու համար—266
- 58. Հայր Մարիամի, որ 1498 թ. Կեղիում ստ. Աւետ.—274
- 59. Տանուտէր Առնճեկոս զիւղի, լշվ. 1499 թ.—276
- 60. Եղբ. Հայրապետի, որ 1499 թ. Շատախում փրկեց մի Աւետ.—277
- 61. Փեսայ վերոյիշեալ Հայրապետի—277
- 62. Եղբ. Ատոմի, որ 1499 թ. Էրզնկանի զիւղում ստ. Աւետ.—178
- 63. Հայր Զանիրէկի, որ 1499 թ. Կածիբ զիւղում ստ. Աւետ.—282
- 64. Հնգյլ եղբ. ձանրաղի, որ 1499 թ. ստ. Աւետ.—291
- 65. Որդի վերոյիշեալ ձանրաղի—291
- 66. Եղբ. Կարապետ քչյի, որ 1500 թ. ստ. Աւետ.—301
- 67. Հօր որդի Իշիանի և Ամրարի, որ ժն զ. սկզբներին գնեցին մի Աստուածաշունչ—319
- 68. Հնգյլ եղբ. Թորոս քչյի, որ ժն զ. ստ. Աւետ.—477
- 69. Ազգ. վերոյիշեալ Թորոս քչյի—477

Մարտիրոս

- 70. Հայր Ալէքսիանոս Բասեցի գրչի, որ ժն զ. Կարմիր վանքում օր. Աւետ.—478
 - 71. Որդի Ամիր-Սարգսի, որ ժն զ. Մինիրում ստ. Աւետ.—480
 - 72. Այր Փաշարէլ կնոջ, որ ժն զ. ստ. Ճարտիր—490
 - 73. Որդի Ներսէս քչյի, որ ժն զ. ստ. Ճարտիր—498
 - 74. Կր., Գամաճէնց կոչեցեալ, որդի Միսիսար քչյի, ժն զ. ստ. Աւետ.—505
 - 75. Աշակե՛րտ ծաղկող վարդան Բաղիշեցու ժն զ. մի խորան նկարելով օգնեց ուսուցչին—506
 - 76. Գպիբ, որդի Սահակ քչյի, ժն զ. օր. Գանձարան—509
 - 77. Գրիչ, որդի Մկրտիչի, ժն զ. օր. Շարակնոց—509
 - 78. Եպս, առաջնորդ սուրբ Կիրակոսի, ժն զ.—514
 - 79. Հնգյլ որդի Բաղդասարի, որ ժն զ. ստ. Աւետ.—516
 - 80. Հայր Յովհաննէս գրչի, ժն զ. օր. Աւետ.—526
 - 81. Հայր Թումայի, որ ժն զ. ստ. Աւետ.—531
 - 82. Միակեց, լշվ. ժն զ.—540
 - 83. Ազգ. Թումայ Աղաղցու, որ ժն զ. գնեց մի Աւետ.—545
 - 84. Երէց, ժն զ. ստ. Ճաշոց—547
 - 85. Ոմն, 1514 թ. ստ. Մաշտոց—17*
 - 86. Ռէս, ժժ զ. վկայ եղաւ Սղգայի վանքին մի Աւետ. նուիրաբերելուն—244*
- Մարտիկ
- 1. Մրն Երուսաղէմի սր Փրկչի, 1426 թ.—36*
- Մարտ
- 1. Մարտար-Փաշայ, գուսար երգրի. որ 1491 թ. ստ. Ճարտիր—182
 - 2. Կին Պապի, լշվ. 1493 թ. Ազոյեաց վանքում—194, 195
- Մեկտեմ
- 1. Եղբ. Գանիէլ վրդի, որ 1450 թ. ստ. Էյմիածնում—Բիրականում օր. մի Աւետ.—412
 - 2. Ազգ. վերոյիշեալ Գանիէլ վրդի—412
- Մեյլէ (Մելիք, Մելիք-Խաթուն)
- 1. Կին վարդան քչյի, որ 1421 թ. ստ. Մաշտոց—Գանձարան—355
 - 2. Կին պր. Խոթիւ-պէկի, որ 1422 թ. գնեց մի Աւետ.—359
 - 3. Հօրաբոյր Կարապետի, որ 1436 թ. Սորոջ վանքում ստ. Աւետ.—382
 - 4. Մայր Մարտիրոս կր.-ի, որ 1450 թ. գնեց մի Աւետ.—418

Մելիք

- 5. Կին Առաքելի, որ 1455 թ. Ակիլում ստ. Աւետ.—423, 424
 - 6. Կին խոջայ Սողաղի, որ 1484, 1489 թթ. Աղթամարում ստ. Աւետ., Գանձարան և Մին. կաթողիկէից—63, 137, 541
 - 7. Մայր Խոնդի, որ 1485 թ. Զորավանքում ստ. Աւետ.—71, 72
 - 8. Ազգ. Մելիքնիթի, որ 1485 թ. Մազարդավանքում ստ. Սաղմոսարան—73
 - 9. Մայր Բարսեղ գրչի, լշվ. 1486—1498 թթ. Ասպիտակում—87, 131, 258
 - 10. Գուսար վերոյիշեալ Բարսեղ գրչի—87, 131
 - 11. Գուսար Գրիգոր երէցի, որ 1489 թ. Կորնկան զիւղում ստ. Աւետ.—471
 - 12. Մայր Մովսէսի, որ 1494 թ. Աւագ վանքում ստ. Աւետ.—208
 - 13. Գուսար Զանգուրբանի, որ 1495 թ. Կուրի զիւղում ստ. Աւետ.—217
 - 14. Քոյր Ստեփանոսի, որ Արգելանում 1497 թ. ստ. Շարակնոց—239
 - 15. Քոյր Ղփշաղի, որ 1498 թ. Աղթամարում իր այր Մուրատի հետ միասին ստ. Մաշտոց—268
 - 16. Մայր Յովհաննէսի, որ ժն զ. օր. Յայմատորք—524
- Մելիքայ-Խարուն
- 1. Մայր Ստեփանոսի, որ 1424 թ. Կամուրջ զիւղում ստ. Ոսկեփորիկ—363
- Մելիքբաղր (իմա՛ Մելիքբաղր)
- 1. Մօրաբոյր Գալուստի, որ 1496 թ. Քանաբնում ստ. Աւետ.—227
- Մելիտեմ
- 1. «Պանդխտամա՛» եղբ. Թումայ Կաֆայեցի գրչի, որ 1422 թ. Տաթևում օր. Ժողովանում—360
- Մելիք
- 1. Տեսեա Բերթակ անապատի, 1489 թ.—141
 - 2. Եղբ. Յակոբ Եպոսի, որ ժն զ. ստ. Յայմատորք—502
- Մելիք-Ասար
- 1. Եղբ. Ստեփանոսի, որ 1490 թ. Թանձատի վանքում օր. Աւետ.—146
- Մելիք-Աւան
- 1. Որդի տէր Մասթէսի, «Թոս» (իմա՛ սեբունդ) Մի. Գոշ վարդապետի, 1500 թ. Խորատի վանքում ստ. Ճաշոց—294, 295
- Մելիքգաղայ (Մէլէքգաղ)
- 1. Մելիքբաղատ, 1424 թ. Եղեվանքում ծագեց Շարակնոց—364
 - 2. Եղբ. Գրիգոր կր.-ի, որ 1437 թ. Արգելանի վանքում ստ. Շարակնոց—384, 385

Մելիքգաղայ

- 3. Հօրեղբորորդի Ոսիմարոսի, որ 1465 թ. Երևանում ստ. Աւետ.—443
 - 4. Ազգ. Յոհանի, որ ժն զ. ստ. Աւետ.—520
 - 5. Խոջայ, որ ժն զ. փրկեց մի Աւետ.—541
- Մելիք-Խալամ
- 1. Գուսար Մելիք-Աւանի, որ 1500 թ. Խորատի վանքում ստ. Ճաշոց—294
- Մելիքշահ (Մէլիքշայ, Մէլիքշա)
- 1. Եղբ. Յակոբ քչյի, 1433 թ. գնեց Աւետ.—374
 - 2. Հայր Աննայի, որ 1454 թ. ստ. Աւետ.—423
 - 3. Ազգ. վերոյիշեալ Աննայի—423
 - 4. Եղբ. Ճովանի, որ 1467 թ. Սեբաստիոյ սր Աստուածածին Էկեղեցուն նուիրեց մի Ճաշոց—447
 - 5. Եղբ. Խաչատուր քչյի, որ 1469 թ. Կեսարիոյ նիւսիս զիւղում ստ. Մաշտոց—452
 - 6. Ազգ. Ամինազիւնի, որ 1483 թ. Ուխտիքում ստ. Յայմատորք—37
 - 7. Հայր խոջայ Մանուկի, Հօրեղբայր Խարշահի, լշվ. սրանց կողմից 1484, 1486 թթ. Գր. Նիւսացու վանքում—67, 91
- Մելիք-Սուպրան
- 1. Եղբորորդի Խոնդարի, որ 1490 թ. Խորատի վանքում ստ. Աւետ.—161
- Մելիքայ
- 1. Ազգ. Ոսիմարոսի, որ 1465 թ. Երևանում ստ. Աւետ.—443
- Մելիքսեր (Մէլիքսէթ)
- 1. Հնգյլ. ազգ. Թադուրի, որ 1411 թ. Ոստանում գերութիւնից ազատեց մի Աւետ.—327
 - 2. Եպս, առաջնորդ Երուսաղէմի սր Փրկչի, 1415 թ. Կաշից մի ձեռագրի թուղթ, 1426 թ. «Երկր շնորհեաց» մի ձեռագիր օրինակելու—339, 367
 - 3. Մրն Կառուց մենաստանի, 1422 թ.—356
 - 4. Կրդ, առաջնորդ Բերկրիի Եղեվանքի, 1424 թ.—364
 - 5. Եպս, նուիրակ Կաֆայ քաղաքում, 1427 թ.—368
 - 6. Եպս, առաջնորդ Չմշկածագի Կարմիր վանքի, 1436 թ.—382
 - 7. Արքեպս, լշվ. 1436թ. իր որդու՝ Խարբերդ քոյրի «աւագ» Յովանէսի աննչութեամբ—383
 - 8. Հնգյլ որդի Ստեփանոս գրչի, որ 1437 թ. Խարբերդում օր. Աւետ.—383
 - 9. Երէց, 1439 թ. (կամ բիշ առաջ) ազատեց Մշոյ Առաքելոյ վանքից քրդերի կողմից թալանուած սրբութիւնների փոքր մասը—389
 - 10. Որդի Թորուանգայի, որ 1439 թ. Երուսաղէմում ստ. Աւետ.—390

Մեկխեր

11. Եզո, 1449 թ. Պորոսայ քղրում ստ. Մաշտոց—412
12. Եզր. Վարդան գրչի, որ 1462 թ. Վանում ստ. Աւետ.—440
13. Անեքնազ տանուտէր Մկրտիչի, որ 1466 թ. Կաթողիկոս ստ. Աւետ.—445
14. Գրիչ, 1471 կամ 1491 թ. օր. Գանձարան—453
15. Գրիչ, 1479 թ. Առեստ զիւղում օր. Շարակնոց—461
16. Քչյ, 1481 թ. օգնում էր Շարակնոց օրինակող Ստեփանոս գրչին—11
17. Որդի Մեսրոբ քչյի, որ 1481 թ. Հայրիվանքում ստ. Աւետ.—15
18. Գրիչ, որդի Սիմէոն քչյի, 1473—1490 թթ. Ուխտիքում օր. 2 Աւետ. և Յայնմատուրբ—36, 37, 160, 456
19. Որդի Յովնանէս քչյի, 1484 թ. Բաղէշում օր. Յայնմատուրբ—65, 66
20. Գրիչ, որդի Ստեփանոսի, 1484 թ. օր. Գանձարան—68
21. Կր., որդի Բաղդիսարի, 1485 թ. Մաղարդականքում գնեց Սաղմոսարան—73
22. Մալբախաթ, եղբորորդի Մելիքիսէթի, որ 1485 թ. Մաղարդականքում գնեց մի Սաղմոսարան—73
23. Աւագերէց Ոստան քաղաքի, 1486, 1490 թթ.—86, 155
24. Եզո, Նորբարոջորդի Կիրակոսի և Յակոբ Բաղիշեցիների, որոնք սրա ձեռքով Կապուտկոզի որ Յակոբին նուիրեցին մի Աւետ.—98, 99
25. Ազգ. Կիրակոս Բաղիշեցու, որ 1487 թ. Կապուտկոզի որ Յակոբին նուիրեց մի Աւետ.—99
26. Մրն երեզի վանքի, 1487 թ.—100
27. Մրն Այրիվանքի, 1488 թ.—109
28. Գրիչ, 1489 թ. Շատուանում օր. Աւետ.—139
29. Եզր. Աւետիքի, որ 1490 թ. ստ. Աւետ.—145
30. Նորնծայ քչյ, որդի Աւետիքի, որ 1490 թ. ստ. Աւետ.—145, 146
31. Մրն Քանաճատի վանքի, 1490 թ.—146
32. Երէց, 1490 թ. Եզրոտի վանքում ստ. Աւետ.—159
33. Գրիչ, 1491 թ. Գուգարքում օր. Աւետ.—166
34. Արեղս, առաջնորդ Գեղամայ երկրի, 1491 թ.—172
35. Եզո, առաջնորդ Տարօնի որ Կարապետի (Իննակնեան) վանքի, 1493, 1496 թթ.—196, 231

Մեկխեր

36. Որդի Կիրակոս քչյի, որ 1497 թ. Ամ գիւղում ստ. Աւետ.—247
 37. Տէր (Էպո), Այրեհրենցի (Վայոց ձոր), լլվ. 1497 թ.—252
 38. Որդի Մեսրոպի, որ 1498 թ. ստ. Ճաշոց—263
 39. Մրն Բերկրիի որ Գէորգի, 1498 թ.—263
 40. Հայր Ազարիս գրչի, որ 1498 թ. Մոզնիկի վանքում օր. Աւետ.—269
 41. Կր., լլվ. 1499 թ. Էրբնկանի զիւղում—279
 42. Գրիչ, 1499 թ. Արծկէում օր. Աւետ.—283, 284
 43. Մեծ պապ Գրիգորի, որ 1499 թ. Հիդանում ստ. Գանձարան—285
 44. Որդի Մելիք-Աւանի, որ 1500 թ. Խորոտիկի վանքում ստ. Ճաշոց—294, 295
 45. Գրիչ, 1500 թ. օր. Աւետ.—300
 46. Քոս Ամիր-Սարգսի, որ ժն գ. ստ. Աւետ.—479
 47. Որդի Անտոն գրչի, որ ժն գ. օր. Տօնական—480
 48. Որդի Գրիգոր Երէց Քարազոմեքցու, որ ժն գ. ստ. Տօնական—490
 49. Սրիզ, քնոորդի Զաւարի, որ ժն գ. ստ. Ճաշոց—511
 50. Որդի ուստայ Ներսէսի, որ ժն գ. ստ. Ժողովածու—513
 51. Մրն Շատիկի վանքի, ժն գ.—522
 52. Ոմն, լլվ. ժն գ.—530
 53. Ոմն, ժն գ. ստ. քնդղէմ Երկաբնակաց խաղաղով մի ձեռագիր—537
 54. Քչյ, ժն գ. ստ. մի ժողովածու—543
 55. Հայր Խաղաթի, որ ժն գ. ստ. Ոսկեխորիկի—546
- Մեկխեր
1. Ազգ. Քաղաքի, որ 1411 թ. Ոստանում գերութիւնից ազատեց մի Աւետ.—327
 2. Քոս Պետրոս քչյի, որ 1441 թ. Սանաճում ստ. Աւետ.—397
 3. Խոջայ, որդի պր. Ստեփանոսի, 1444 թ. ստ. Աւետ.—402
 - 4 Ոմն, 1484 թ. Բաղէշում ստ. Յայնմատուրբ—66
 5. Խոջայ, որին Նրով այրեցին, լլվ. 1488 թ.—122
 6. Որդի Յոնանէսի, լլվ. 1488 թ.—122
 7. Հորեղբայր Բաղդասարի, որ ժն գ. ստ. Աւետ.—516
- Մեկխում
1. Որդի Գասպարի, որ 1486 թ. Աւտոզով վանքում ստ. Աւետ.—90

Մեծատուր

1. Եզր. Սարուգաչի, որ 1486 թ. Արձէշում ստ. Մաշտոց—79
 2. Որդի Քորոս քչյի, որ ժն գ. ստ. Աւետ.—477
 3. Իր որդի Ստեփանոս երէցի համար ժն գ. գնեց մի Աւետ.—510
- Մեծիկ
1. Որդի Կամիս գիւղի ուսիս Յովանիսի, որ 1458 թ. Պարուազրիկի վանքում ստ. Ճաշոց—430
- Մեծխարուն
1. Մայր Յովանէս գրչի, որ 1432 թ. սր Կիրակոսի վանքում օր. Մաշտոց—372
 2. Քոյր պր. Աստուածատուր Անկիւրացու, որ 1447 թ. գնեց մի Ճաշոց—409
 3. Մայր պր. Խաչերեսի, որ 1462 թ. Երուսաղէմում ստ. Աւետ.—438
- Մեծպարուն
1. «Անհաս Երամիշտ և քաղցրաձայն փիլիսոփայ», սուտցիչ Քոսմայ Կաֆայեցի գրչի, որ 1422 թ. Տաթևի վանքում օր. Ժողովածու—360
 2. Որդի նահապետի, 1482 թ. իր Աթայտէկ եզրօր մահուանից լիտոյ Ինտիրճէ Քեմճակի վանքին նուիրեց վերջինիս Ճաշոցը—33, 34
 3. Եզր. Եղիայի, որ 1488 թ. Եկեղեցաց գաւառում ստ. Աւետ.—121
- Մեծիկ
1. Մահմեդական ոմն, որ 1486 թ. Քարիզում սպանեց խոջայ Միրաբի—109
- Մեճէր (գրուած՝ Մէճէր)
1. Եզրօրորդի Խաչիքի, որ 1491 թ. Արծկէում ստ. Ճաշոց—173
- Մեճրան (գրուած՝ Մէճրան)
1. Պր. պապ Յովնանէսի, որ 1486, 1489 թթ. Ասպիսնակում ստ. 2 Աւետ.—87, 131
 2. Եզրօրորդի վերսիշեայ Յովնանէսի—131
 3. Մէճրան, աներ ոմն ստաշոզի, 1492 թ.—190
- Մեճրան (գրուած՝ Մէճրան)
1. Հօրեղբորդուսար Յովնանէսի, որ 1489 թ. Ասպիսնակում ստ. Աւետ.—131
- Մեճիար (գրուած՝ Մէճիար)
1. Մայր Յովանէս Կաթողիկոսի, որ 1497 թ. Արդիւնում օր. Շարակնոց—239
- Մեճիկ (Մեճիկ, Մէճիկ)
1. Մայր Մկրտիչի, որ 1499 թ. Հաղրատում օր. Աւետ.—280
 2. Մայր Քորոս քչյի, որ ժն գ. ստ. Աւետ.—477
 3. Հնգցի գուսար Քորոս քչյի, որ ժն գ. ստ. Աւետ.—477

Մեճիկ

4. Մայր Գաիթ վրդ Զուրաշեցու, որ ժն գ. ստ. Գր. Տաթևացու Քարազրիքը—489
- Մեճիկիցար
1. Հնգցի բոյր Մկրտիչ Եզրի, որ 1479 թ. Առեստ զիւղում ստ. Շարակնոց—461
- Մեճիլաս
1. Ազաշխարոզ Կին, լլվ. 1488 թ. Կուրի զիւղում—118
 2. Մայր Գրիգոր գրչի, որ 1489 թ. Բուստի անապատում օր. Աւետ.—130
- Մեճուրան (Մեճուրան)
1. Գուսար Ստեփանոս քչյի, որ 1489 թ. Բաղիշեց վանքում ստ. Մաշտոց—132
 2. Մրձ. Կարապետ Բերկերեցու, որ 1498 թ. օր. Շարակնոց—265
 3. Գուսար Ստեփանոսի, որ 1497 թ. Ազթամարում ստ. Աւետ.—245
- Մեճուի
1. Կր., առաջնորդ Անուց անապատի, 1486 թ.—89
- Մեճուէ
1. Գրիչ, 1483 թ. Կաֆայում օր. Մաշտոց—51
- Մեճուլ (Մեճուլ)
1. Մաշտոց—11
 2. Ազգ. Յովնանէս կր.-ի, որ 1424 թ. Եղեվանքում ստ. Շարակնոց—364
 3. Քեռորդի Յոնանէս կր.-ի, որ 1458 թ. Ասփրասան զիւղում ստ. Աւետ.—432
 4. Քչյ, մօրբարոջորդի Պետրոս քչյի, որ Մեսրոպի յորդորանքով 1472 թ. Պոնտոսում ստ. Աւետ.—454
 5. Քչյ, որդի Ներսէս քչյի, 1481 թ. Հայրիվանքում ստ. Աւետ.—15
 6. Ազգ. վերսիշեայ Մեսրոբ քչյի—15
 7. Որդի Մարտիրոս քչյի, որ 1483 թ. Էրբնկանի զիւղում ստ. Մաշտոց—50
 8. Որդի Մկրտիչի, որ 1485 թ. օր. Ճաշոց—78
 9. Ոստանի քահանայերէց, 1486, 1490 թթ.—86, 155
 10. Առաջնորդ Բոսոյ անապատի, 1489, 1495 թթ.—129, 130, 215
 11. Որդի Մարգարէ գրչի, որ 1489 թ. Եկեղեցիում օր. Աւետ.—143
 12. Գրիչ, 1497 թ. Երզնկայում օր. Սաղմոսարանի մի մասը—250, 251
 13. Ոմն, 1458 թ. ստ. Ճաշոց—263
 14. Երզնկացի, որդի ոմն Ամիրգովյաթի, 1499 թ. Կապոսի վանքում օր. Աւետ.—287
- Մեճեր
1. Մայր Յովնանէս արքեպս Մեծոփականեցու, լլվ. 1446 թ.—404, 405

Մերչեր

- 1. Մանկատապ, հայր Աւագի, որ ժն դ. ստ. ճառքնաթիւր—536

Մեթո

- 1. Եղբ. Գաւիթ գրչի, որ 1490 թ. Գինեկանց գիւղում օր. Գանձարան—155

Մգիկիք

- 1. Մրձ. Քաղէոս Մահդասու, որ 1484 թ. Արարաց վանքում ստ. Աւետ.—62*

Մերխարուն

- 1. Ազգ. այն գերդաստանի, որ 1423 թ. Անտոն Էրէցին վանանոց մի Աւետ.—361

Մերիմ

- 1. Ազգ. Ստեփանոսի, որ 1462 թ. Վանում ստ. Աւետ.—439

Մերիշա[Ե]

- 1. Քոս Գովյաթիարի, որ 1486 թ. Ասպիտակում ստ. Աւետ.—87

Մրձիմ

- 1. Ոսկերիչ, ժն դ. ստ. Վարդան Արեւելցու Լուծումնց որ գրոցը—510

Մրխալ

- 1. Հօրեղորօրուար կարգահի, որ 1486 թ. Գր. Նիսացու վանքում ստ. Աւետ.—91

Մծիկ

- 1. Յովանէս ոմն, ժն դ. օր. Գանձարան—543

Միասար

- 1. Եղբ. Ամիրխանի, յշվ. ժն դ.—526

Մին

- 1. Որդի Սալուշի, 1485 թ. ստ. ճառքնաթիւր—78

Մինայ (Մինայ)

- 1. Մայր Կարապետ ժամկոչի, որ 1434 թ. ստ. Աւետ.—375
- 2. Մայր Վարդան գրչի, որ 1452 թ. օր. Աւետ.—422
- 3. Մըն, թոյր Յովհաննէս Եպսի, որ 1486 թ. Հիղանում ստ. Աւետ.—88
- 4. Մայր Միրիչանի և Զահանի, որ 1489 թ. Խիղանում ստ. Աւետ.—140
- 5. Մայր Աւետիքի, 1490 թ. ստ. Աւետ.—145
- 6. Մայր Գաւիթ գրչի, որ 1490 թ. Գինեկանց գիւղում օր. Գանձարան—155
- 7. Սկեսուր Խամօշի, որ 1499 թ. Աղթամարում ստ. Մաշտոց—284
- 8. Կին Ստեփանոս գրչի, որ աշխատում էր Տշրղ գիւղում ժն դարի առաջին տասնամյակներին—347
- 9. Մայր Մարտիրոս զպրի, որ ժն դ. օր. Գանձարան—509
- 10. Մայր Մարգարայի, որ ժն դ. ստ. Աւետ.—526
- 11. Մայր Գրիգորի, որ ժն դ. ստ. Յայամարուր—540

Մինախարուն (Մինայ-խարուն)

- 1. Ազգ. Գանիկ վրդի, որ 1450 թ. Էջմիածնում—Բիրապանում ստ. ճաշոց—412
- 2. Յշվ. 1450 թ. Յակոբ վրդի կողմից—415
- 3. Հարս Մեարոբ բճշի, որ 1481 թ. Հայրիվանքում ստ. Աւետ.—15
- 4. Տայ Խոնդի, որ 1485 թ. Չորավանքում ստ. Աւետ.—72
- 5. Հնգյլ կին Պապի, յշվ. 1493 թ. Ազուկանց վանքում—194
- 6. Մայր Զարգարի, որ 1495 թ. Ամիրգօլի վանքում ստ. Աւետ.—219
- 7. Հնգյլ թոյր Վանականի, որ 1498 թ. Չորավանքում օր. Մաշտոց—260
- 8. Գուտար Խոջայ Բաղդասարի, որ ժն դ. ստ. Աւետ.—516

Մինաս

- 1. Մաղկող կամ Նաղաշ որդի Հայրապետի և Մաղթում-Փաշայի, աշակերտ Քումայ վրդի (Մեծսիբեցի) և Մկրտիչ Այրվկենցի. 1441—1498 թթ. տարբեր վայրերում (Ար. Էէշ, Կոտոց, Պարուագրիկի վանք, Արգելան) ձաղկեց Աւետարաններ և այլ ձեռագրեր—30, 40, 183, 265, 268, 339, 426, 427, 431, 444, 445, 451, 510
- 2. Գրիչ, որդի Սուլամանի, 1446 թ. Արաղիկի որ Փրկիչ վանքում օր. ճաշոց—407
- 3. Գրիչ, որդի Հայրապետի և Արուսի, 1484 թ. Կոտոցում օր. Մաշտոց—59
- 4. Մըն Արարուց վանքի, 1484 թ.—62
- 5. Գրիչ, 1485 թ. Արեւելում օր. Գանձարան—73
- 6. Միակեց Ջուղայեցի, 1487 թ. կոկեց մի Աւետ. թուղթ—470
- 7. Եղբորդի Մաղթումշահի, որ 1488 թ. Վարագում ստ. ճաշոց—111
- 8. Մեծ պապ Խալիֆի, որ 1491 թ. Արծկում ստ. ճառքնաթիւր—173
- 9. Հնգյլ եղբ. վերոյիշեալ Խալիֆի—173
- 10. Սրկիզ, որդի Կարապետի, որ 1492, 1498 թթ. Աղթամարում օր. 2 Մաշտոց—187, 268
- 11. Եղբ. Ազարիայի, որ 1498 թ. Մոզնիում օր. Աւետ.—269
- 12. Ք՛յ Արեւիկոս գիւղի, 1499 թ.—276
- 13. Եղբ. Խամօշի, որ 1499 թ. Աղթամարում ստ. Մաշտոց—284

Մինասրեր

- 1. Մայր Աւագի, որ ժն դ. ստ. ճառքնաթիւր—536

Մինիկար

- 1. Քոյր Պետրոս բճշի, որ 1472 թ. Տրապիզոնում ստ. Աւետ.—454

Մինիքի

- 1. Մրձ. Ջանիբէկի, որ 1499 թ. Կածիր գիւղում ստ. Աւետ.—282

Մյոխարուն

- 1. Ազգ. Մեարոբ բճշի, որ 1481 թ. Հայրիվանքում ստ. Աւետ.—15

Միսիչ

- 1. Որդի կամ եղբորդի Վարձիգուլի, որ 1480 թ. իր եղբայրների հետ միասին գնեց մի Աւետ.—462

Միսան

- 1. Հօրեղբորդի Գորգի, որ 1497 թ. Կոտոց վանքում ստ. Աւետ.—243

Միսանշահ (Միսանշայ)

- 1. Որդի Գաւթի, սան և որդեգիր Ստեփանոս Անրեղոցի վրդի, որ 1460-ից առաջ Սսից Մանահին էր բերել մի Աւետ, որ ժառանգեց վերոյիշեալ Միսանշահը—437
- 2. Կալա (զատարարակ), բարձրաստիճան պաշտոնեայ, որ 1481 թ. գնեց զի փաթշահին զուտն և արտոնութիւններ ձեռք բերեց Վասպուրականի վանքի համար—11
- 3. Քեոսրդի Տիրատուր բճշի, որ 1482 թ. Աւանցում ստ. Շարակնոց—463
- 4. Ոմն, 1490 թ. Աղթամարում միշնորդ եղաւ մի Աւետ. գրութեան—154
- 5. Ոմն, 1491 թ. ստ. մի ճաշոց, արտադրուած Սանահին օրինակից—183
- 6. Ոմն, 1497 թ. Վարդիօր վանքում ստ. Աւետ.—241
- 7. Եղբ. Ստեփանոսի, որ 1497 թ. Աղթամարում ստ. Աւետ.—245
- 8. Եղբ. Վանականի, որ 1498 թ. Չորավանքում օր. Մաշտոց—260
- 9. Որդի Քաղրիվանի, որ ժն դ. գերութիւնից ազատեց մի Աւետ.—512

Միսալ

- 1. Որդի Սաղազայի, որ 1484 թ. և ժն դ. (թվականն անյայտ) ստ. Աւետ. և Մին. կաթողիկէից թղթոց—63, 541
- 2. Քոջայ, որդի Խորշահի, որ 1434 թ. Վանում ստ. Աւետ.—69
- 3. Խոջայ, 1486 թ. Քարիզում նահատակուեց Մեհրի տաճիկի ձեռքով—80—82*, 83*, 109
- 4. Խոջայ, եղբորդի Զանդիշայի, որ 1487 թ. Մզգայոյ վանքում ստ. Մաշտոց—101
- 5. Քոս Մաղթումի, որ 1488 թ. Վարագում ստ. ճաշոց—111
- 6. Քոս Մուրատի, որ 1497 թ. Բերդիկում ստ. Աւետ.—241

Միսալ

- 1. Քոյր, հայր Եղբ Մանուկի, որ 1460 թ. Վանատանի որ Աստուածամկի վանքի համար ստ. մի Աւետ.—435

Միթա

- 2. Եղբորդի Խոնդարի, որ 1490 թ. Խոնդարի վանքում ստ. Աւետ.—161

- 3. Ազա, փեսայ վերոյիշեալ Խոնդարի—161

- 4. Հղբ որդի Մամէի, որ 1498 թ. Եղեգնաց վանքում ստ. Աւետ.—264

- 5. Ռէս, ժն դ. գերութիւնից ազատեց, նորոգել ու կազմել տուեց և Աւետիկ գիւղի Եկեղեցուն նորոգեց մի Գանձարան—511

- 6. Մոզայ, եղբ. Ամիրխանի, յշվ. ժն դ.—526

Միթաթէկ

- 1. Որդի Կալա-Միսանշահի (տն'ս Միսանշահ N 2)—11

Միթա-ձարուկի

- 1. Վրիպակով տպագրված՝ Միթ Ջաճարուկի, այլուր յիշուած՝ Մղէ ձարուկ ձեռով, որդի Սամցխէի իշխան Ղորղոթի, յշվ. հօր և Քալի-Խասրով (Քէլ-Խոսրով) եղբոր հետ միասին՝ 1498 թ.—269

Միթ-Քուման

- 1. Եղբորդի Յովանէսի, որ 1491 թ. Գանդում ստ. Աւետ.—165

Միթիան (Միթիան)

- 1. Հօրեղբորդի Խաթանշահի, որ 1482 թ. Կոտոցում ստ. Աւետ.—30

- 2. Եղբորդի Քումայ կր.-ի, որ 1482 թ. ստ. Շարակնոց—34

- 3. Որդի Բէրամի, որ 1483 թ. և ժն դ. (Յուականն անյայտ) Արծկում ստ. Աւետ. և ճառքնաթիւր—38, 487

- 4. Որդի Սարգսի, որ 1483 թ. ստ. Աւետ.—53

- 5. Եղբ. Խորշահի, որ 1484 թ. Վանում ստ. Աւետ.—61

- 6. Սրկիզ, մըն. Արարուց վանքի, 1484 թ.—62

- 7. Որդի Տիրատուր բճշի, որ 1485 թ. Տիֆլիսում ստ. Շարակնոց—466

- 8. Որդի Սահակի, 1489 թ. Խիղանում ստ. Աւետ.—140

- 9. Եղբ. Խալիֆի, որ 1491 թ. Արծկում ստ. ճառքնաթիւր—173

- 10. Խոջայ, որդի Աւետի, 1493 թ. Աղթամարում ստ. Աւետ.—191, 192

- 11. Որդի Կարապետի, որ ժն դ. ստ. ճառքնաթիւր—488

- 12. Որդի Ջանիբէկի, որ ժն դ. ստ. Աւետ.—530

Միթայէկ

- 1. Օտարութեան մեջ մեռած եղբ. Յովսէփ գրչի, որ 1441 թ. Գերձկի վանքում օր. ճաշոց—395
- 2. Գրիչ, որդի Յոհաննէս բճշի, 1450, 1453 թթ. օր. Աւետ. և Աստուածաշունչ—336*, 414
- 3. Գրիչ, շուրջ 1464 թ. Հունձք գիւղում օր. Շարակնոց—441

Միտայէլ

- 4. Ազգ. Բարայիլի, որ 1465 թ. մի ժողովա-
ծու նստիւնից Մարզիս վրդին—442
- 5. Որդի Աստուածատուրի, լշվ. 1466 թ., եղա-
թում—445
- 6. Եղբորորդի Ճախնի, որ 1467 թ. Սերաս-
տիայ որ Աստուածածնի եկեղեցուն նստիւն
մի ձաշոց—447
- 7. Ոմն, 1488 թ. Այրիվանքում մասնակցու-
թիւն սննցաւ մի Յայմատուրքի ծաղկելուն
և կաղմեւուն—110
- 8. Եղբորորդի Մաղթումաշնի, որ 1488 թ.
Վարազում ստ. Ճաշոց—111
- 9. Հօրեղբայր Յովհաննէս Արծիշէցի գրչի, որ
1490 թ. Արծիշում օր. Գանձարան—151
- 10. Որդի Մովսէս գրչի, որ 1491 թ. Արծիշում
օգնում էր Տօրք՝ թողի կոկիւղ և նշաշե-
լով—174
- 11. Ոմն, վախլոյ 1497 թ. Կողոց վանքում
օրինակումս Աւետարանի—243
- 12. Պր., մրձ. («Կենդանի լիշատակ») Քու-
րտանգալի, որ 1498 թ. Ասպինակում ստ.
Աւետ.—255
- 13. Ոմն, լշվ. 1498 թ. Ասպինակում—255

Միմամ (Միւրամ, Մ՛ւրամ, Միւրամ)

- 1. Ոմն, 1450 թ. վկայ եղաւ մի Աւետ. վա-
ճառման—462
- 2. Հնգցլ մրձ. Դարիւղալի, որ 1486 թ. Արծ-
իւնում ստ. Աւետ.—86
- 3. Որդի Մուրատի, որ 1498 թ. Աղթամա-
րում ստ. Մաշտոց—267
- 4. Հնգցլ որդի Խարիբի, որ 1500 թ. ստ.
Աւետ.—293, 294

Միւրան-Խարուն

- 1. Մայր Սահփանոս գրչի, որ 1419 թ. օր.
Մկն. աղօթից և պատարագի—347

Միւրն-Խարուն

- 1. Մայր Սահփանոս գրչի, որ 1419 թ. օր.
Մկն. աղօթից և պատարագի—347
- 2. Մայր Եսայի վրդի, որ ժՅ դ. ստ. Գր. Տա-
տեացու Հարցմանց գիրքը—538

Միւրբար

- 1. Բժիշկ, Հերացի, ժԳ դ.—24
- 2. Գոշ, նշանաւոր մատենագիր, լշվ. 1500 թ.
Գեղարքունեաց Խորտակի վանքում, Մէլիբ-
Աւանի կապակցութեամբ, որ իրեն համա-
րում է Գոշի «Թորք», այսինքն՝ նրա սե-
րունդից—294
- 3. Այրիվանքի, ժամանակագիր և զանձա-
աց, ժԳ դ.—152
- 4. Մասնեցի կամ Կերտանեցի, մատենագիր,
ՃՏ. 1336 թ.—180

Միւրբար

- 5. Միակեց, 1415 թ. Երուսաղէմում թողի կր
կոկում Գր. եղաթիցու համար—339
- 6. Բարունպետ Տաթևի գրողի, 1422 թ.—
360
- 7. Եպս, առաջնորդ Կողոց մենաստանի, 1422
թ.—356
- 8. ՔՃ, 1440 թ. յորդորեց պր. Յովաննէսին
ստանալ Էջոյի վանքում օր. մի Մաշտոց—
393
- 9. Որդի Քաթուլի, լշվ. 1441—1455 թթ. մի-
ջոցին, Յակոբ վրդի կողմից—416
- 10. Հայր Մարիամի, որ 1455 թ. Տիֆլիսում
ստ. Աւետ.—425
- 11. Ազգ. տանուտէր Մկրտիչի, որ 1466 թ.
Եղաթում ստ. Աւետ.—445
- 12. Հնգցլ եղբ. Մկրտիչ Եպսի, որ 1479 թ.
Աւետում ստ. Շարակնոց—461
- 13. Եղբորորդի վերոյիշեալ Մկրտիչ Եպսի—461
- 14. Հոր հայր Տիրատուր քճի, որ 1482 թ.
Ականցում ստ. Շարակնոց—463
- 15. Քճ, ուսուցիչ Գրիգոր գրչի, որ 1482 թ.
Ականցում օր. Շարակնոց—463
- 16. Կորեկեց զիւղի քճանանբից, 1483 թ.—40
- 17. Քճ, եղբ. Վարդան գրչի, որ 1485 թ. Չա-
րիվանքում օր. Աւետ.—72
- 18. Որդի Դարիւղաշնի, 1486 թ. Արծիւնում ստ.
Աւետ.—86
- 19. Գրիչ, 1486 թ. Ազգայի վանքում օր. Գան-
ձարան—88
- 20. Պայ Յովհաննէսի, որ 1486 թ. Աղջալում
ստ. Գանձարան—88
- 21. Գրիչ, որդի Քամուրի, որ 1487 թ. Կաթուտի
գիւղում օր. Յայմատուրք—96, 97
- 22. Հնգցլ եղբ. Ճաւարի, որ 1487 թ. Արեւի
վանքում ստ. Աւետ.—100
- 23. Գրիչ, որդի Յունան քճի, որ 1487 թ. Վա-
րագում օր. Աւետ.—102
- 24. Մըն Մեծոփայ վանքի, 1488 թ.—119
- 25. Ոմն, 1490 թ. Մաշկազտակում համապի-
ղացիների հետ նորոգել տուեց մի Աւետ.—
158
- 26. Եղբ. Կարապետի, որ 1492 թ. Աղթամա-
րում օր. Մաշտոց—187
- 27. Ոմն, 1492 թ. ստ. Շարակնոց—190
- 28. Որդի Յովհաննէսի, որ 1495 թ. Կ. Պոլսում
ստ. Աւետ.—224
- 29. Գրիչ, 1497 թ. Վարդիճօր վանքում օր.
Աւետ.—241
- 30. Հայր Գորգի, որ 1497 թ. Կողոց վանքում
ստ. Աւետ.—243
- 31. Հօրեղբայր վերոյիշեալ Գորգի—243

Միւրբար

- 32. Մրձ. Սահփանոսի, 1497 թ. Աղթամարում
ստ. Աւետ.—245
 - 33. Եղբորորդի Կիրակոսի, որ 1497 թ. Ամ
գիւղում ստ. Աւետ.—247
 - 34. Վանահայր Բերկրիի որ Գէորգ վանքի,
1498 թ.—265
 - 35. «Մեծ» մականունով, մըն Բերկրիի որ
Գէորգ վանքի, 1498 թ.—265
 - 36. Քեռորդի Սահփանոսի, որ 1498 թ. Բերկ-
րիում ստ. Շարակնոց—265
 - 37. Եղբ. Քումալի, որ 1498 թ. ստ. Աւետ.—
266
 - 38. Որդի Բուլղանգարի, լշվ. 1499 թ. Հիլա-
նում—280
 - 39. Կրտսեր որդի Աստուածատուր նահատակի,
լշվ. 1499 թ. Արծիւնում—283
 - 40. Հնգցլ որդի Խամօշի, որ 1499 թ. Աղթա-
մարում ստ. Մաշտոց—284
 - 41. Երէց. գրիչ, 1499 թ. օր. Մաշտոց—473
 - 42. Հայր Յունան Եպսի, որ 1500 թ. Գեաթի-
մոն զիւղում օր. Աւետ.—297, 298
 - 43. Եղբորորդի վերոյիշեալ Յունան Եպսի—297
 - 44. Որդի Խաչատուրի, որ 1500 թ. ստ. Աւետ.—
301
 - 45. Հայր Մարտիրոս Գումաճէնցի, որ ժՅ դ.
ստ. Աւետ.—505
 - 46. Եղբ. Մարտիրոս գրչի, որ ժՅ դ. օր. Շա-
րակնոց—509
 - 47. Դեռարջու որդի Մարտիրոս գրչի, որ ժՅ
դ. օր. Շարակնոց—510
 - 48. Եպս, գրիչ, ժՅ դ. օր. Գանձարան և Մաշ-
տոց—511, 512
 - 49. Կր., եղբ. անունն անյայտ մի գրչի, որ ժՅ
դ. օր. Ճաշոց—511
 - 50. Երէց, ժՅ դ. ժառանգեց իր պապի զնած
Աւետարանը—512
 - 51. Առաջնորդ Մեծ մենաստանի, ժՅ դ. ստ.
Ճաւարանի—532
 - 52. Որդի Սիրունի, որ ժՅ դ. օգնեց մի եկե-
ղեցի նորոգելու գործին—542
 - 53. Վրդ, ժՅ դ. օր. Ասկեփորիկ—545
 - 54. Որդի Յովաննէս քճի, որ ժՅ դ. ստ.
Աւետ.—546
- Միւրաիլ
- 1. Գանձաաց, ժԳ դա՛ր—152
 - 2. Մըն. Գամաղիէլի վանքի, 1402 թ.—306
 - 3. Սրկից, 1404 թ. գրեց մի լիշատակարան—
315
 - 4. Կր., գրիչ, 1406 թ. օր. Տօնացոյց—Ման-
րուսմունք—316
 - 5. Կր., լշվ. 1407 թ. մի Տօնապատճառ ստա-
ցած Սահփանոս Եպսի կողմից—318

Միւրաիլ

- 6. Այր Աննալի, որ 1409 թ. ստ. Ճաւարանի—
319, 320
- 7. Կր., գրիչ, որդի Օրպէլի, 1410-ից առաջ
Մեծոփայ վանքում օր. Գր. Տաթևացու
Հարցմանց գիրքը—323
- 8. Քճ, որդի Յոհաննէս քճի, որ 1413 թ. Ցիպ-
նայ վանքում ստ. Կացրդարան—335
- 9. Գրիչ, 1413 թ. Ցիպնայ վանքում օր. Կա-
ցրդարան—335
- 10. Վրդ, եղբորորդի Գրիգոր Սերեկեց Եղաթե-
ցու, 1415 թ. Երուսաղէմում ստ. Հօրեղբոր
օր. ժողովածուն—339, 340
- 11. Քճ, հայր Պետրոս գրչի, որ 419 թ. Բերկ-
րիում օր. Գր. Տաթևացու մեկնութիւնների
մի ժողովածու—348
- 12. Վրդ. առաջնորդ Արզնի վանքի՝ 1437 թ.,
1420 թ. օր. Յակոբ Ղրիմեցու Մկն. Տօնա-
րին, լշվ. նաև 1466 թ. Գր. Աթաբէկեց
գրչի կողմից—351, 384, 385, 444
- 13. Եպս, առաջնորդ այն թեմի, որ զտնուում էր
Մառիկ անապատը, 1420 թ.—351
- 14. Երէց, որիչ գրիչների աշխատակցութեամբ
1422 թ. վանում օր. Յայմատուրք—355.
—356
- 15. Մըն Կողոց վանքի, 1422 թ.—356
- 16. Եղբ. Կարապետ արեղայ Կեղագրակցու,
լշվ. 1422 թ.—358
- 17. Սրկից, թեռորդի Մատթէոս զասակալի, լշվ.
1422 թ. Երուսաղէմում—358
- 18. Քօս Մարտիրոս երէցի, 1423 թ. իր բնա-
նիքի անդամների համաձայնութեամբ, վա-
ճառեց մի Աւետ.—361
- 19. Որդի Յովաննէս քճի, որ 1423 թ. Վասպու-
րականում ստ. Աւետ.—362
- 20. Որդի Սահփանոսի, որ 1424 թ. Կամուրջ
գիւղում ստ. Ասկեփորիկ—363
- 21. Աղդ. Յովհաննէս կր.-ի, որ 1424 թ. Եղե-
վանքում ստ. Շարակնոց—364
- 22. Մըն Երուսաղէմի որ Փրկչի, 1426 թ.—367
- 23. Քճ, հայր Քորոս կր.-ի, որ 1432 թ. Երու-
սաղէմում օր. Մաշտոց—371
- 24. Քճ, 1433 թ. վկայ եղաւ մի Աւետ. վա-
ճառման—373
- 25. Քճ, ուսուցիչ Յակոբ քճի, որ 1433 թ.
զնեց մի Աւետ.—374
- 26. Քեռորդի Կարապետ ժամկուրի, որ 1434 թ.
ստ. Աւետ.—375
- 27. Գրիչ, 1436 թ. Չմշկածագի Կարմիր վան-
քում օր. Գանձարան—382
- 28. Եղբ. Սահփանոս գրչի, որ 1437 թ. Խար-
բերդում օր. Աւետ.—383

- Մկրտիչ
- 29. Մաղկոզ, 1439 թ. Բաստայ վանքում ծաղկեց մի Աւետ.—392
 - 30. Առաջնորդ Երզնկայի գաւառի իշոյղի վանքի, 1440 թ.—392
 - 31. Գրեց մի յիշատակարան 1441 թ. Սանահնում մի Աւետ. զնելու մասին—398
 - 32. Վրդ Մեծոփայ վանքում, Ք. Մեծոփեցու աշակերտներից. սրա խնդրանքով 1446 թ. օրինակուեց մի ժողովածու, որի մէջ նաև Ք. Մեծոփեցու սրբագրած «Աղօթագիրքը»—405
 - 33. Խանդիկ մականունով, Հայր Յակոբ վրդի, որ 1441—1455 թթ. միջոցին օր. մի ժողովածու—416
 - 34. Բիրտականի քահանաներից, 1450 թ.—413
 - 35. Պապաճան—սե'ն Պապաճան-Մկրտիչ—418
 - 36. Հայր Ալեքսանդր վրդի, որ 1451 թ. Հերմոնի վանքում օր. Գր. Տաթևացու Սաղմուսաց մեկնութիւնը—419
 - 37. Եպս, հօր Հայր և եղբ. Վարդան վրդի, որ 1452 թ. օր. Աւետ.—422
 - 38. Մաղկոզ վերոյիշեալ Վարդան վրդի օր. Աւետարանի—422
 - 39. Վրդ. Աւրէկեանց, ուսուցիչ Մինաս ծաղկոյի և Գր. Աթաբէկեանց վրդի լշվ. 1456, 1466 թթ.—427, 444
 - 40. Աղգ. Ստեփանոսի, որ 1462 թ. Վանում ստ. Աւետ.—439
 - 41. Տանուէր, 1466 թ. Խլաթի ստ. Աւետ.—445, 446
 - 42. Գրիչ, 1466 թ. Խլաթի Մատենականում օր. Աւետ.—446
 - 43. Որդի Յակոբ վրդի, որ 1468 թ. Խարբերում օր. Մաշտոց—449
 - 44. Որդի Աւետիս ք'չի, որ 1471 թ. սրբագրելու էր Յայտատուրքի սխալաշատ հոդուածներից մէկը—453
 - 45. Եպս, որդի Խոջայ Շամշադինի, առաջնորդ Տրապիզոնի սր Փրկիչ վանքի, 1472 թ.—454
 - 46. Ղրիմեցի կամ Իլովեցի, արքեպս Երուսաղէմի, լշվ. 1476—1485 թթ.—76, 78, 458
 - 47. Տէր, որդի Ներսէսի, 1479 թ. Առեստ գրուում ստ. Շարակնոց—461
 - 48. Պապ վերոյիշեալ Մկրտիչ եպոսի—461
 - 49. Հնգյլ եղբ. վերոյիշեալ Մկրտիչ եպոսի—461
 - 50. Որդի Աստուածատրի, 1481 թ. Արծկեում ստ. Յայտատուրք—9, 10
 - 51. Որդի Յովանէսի, որ 1481 թ. ստ. Աւետ.—14
 - 52. Երկրորդ այլ Գովաթ-Խաթունի, որ 1481 թ. ստ. Աւետ.—14

- Մկրտիչ
- 53. Գրիչ, 1482 թ. Խուլաշոյ վանքում օր. Յայտատուրք—31
 - 54. Որդի Սուրանշահի, 1482—1497 թթ. Խրգանում օր. Գանձարան և 3 Աւետ.—32, 89, 140, 237, 238
 - 55. Որդի Յովանէսի, որ 1483 թ. Երրեզանի գրուում ստ. Աւետ.—45, 49, 50
 - 56. Հայր Մարգարայ վրդի, որ 1483—1499 թթ. Երրեզանի գրուում օր. Աւետ.—50, 149, 278
 - 57. Գրիչ, որդի Յովանէսի, 1484, 1491 թթ. Մողնիում օր. Գանձարան և ձաշոց—56, 167, 168
 - 58. Ռմն, 1484 թ. Բաղչում ստ. Յայտատուրք—66
 - 59. Ռմն, 1484 թ. ստ. Գանձարան—68
 - 60. Կր., համշիրակ եղբ. Խաչատուր վրդի, որ 1485 թ. Սանահնում օր. Աւետ.—71
 - 61. Հօրեղբորորդի Մելիքեմի, որ 1485 թ. Մաղարգավանքում գնեց մի Սաղմուսարան—73
 - 62. Գրիչ, 1481, 1485 թթ. Սալիապատի վանքում օր. Աղօթագիրք և Աւետ.—16, 17, 74
 - 63. Գրիչ, որդի Կիրակոսի, 1485 թ. օր. Ճաւրնատիր—78
 - 64. Գրիչ, 1485, 1488 թթ. Տիխիսում օր. Շարակնոց և Աւետ.—120, 466
 - 65. Գպիր, 1486 թ. Ագուլեաց վանքում թուղթ էր կոկում—83
 - 66. Ուսանի քահանաներից, 1486, 1490 թթ.—86, 155
 - 67. Հայր Բարսեղ վրդի, որ 1486—1490 թթ. Ասպիանականում օր. Շարակնոց և 3 Աւետ.—87, 118, 131, 258
 - 68. Ք'չ, պապ Յովանէս կր.-ի, որ 1486 թ. Սղաշայի վանքում ստ. Գանձարան—88
 - 69. Հայրապետ Սերաստոյ սր նշանի, 1487 թ.—97
 - 70. Մրն Մեծօփայ վանքի, 1488 թթ.—119
 - 71. Հայրապետ Արզումի վանքի, 1487 թ.—469
 - 72. Ք'չ, 1487 թ. Կովստուն գրուում օրինակելու տուեց իր Յայտատուրքը—97
 - 73. «Տիեզերալոյս» վրդ. Տարբերումի Երկրի, 1488 թ.—113
 - 74. Հնգյլ եղբ. Յովանէս վրդի, որ 1488 թ. Վարդում օր. Ճաշոց—113
 - 75. Եղբ. Խոնդ-Խաթունի, որ 1488 թ. Հաղբատում ստ. Աւետ.—114
 - 76. Ք'չ, Հայր Արեւի, որ 1488 թ. Յզնայում ստ. Աւետ.—115
 - 77. Փոս վերոյիշեալ Արեւի—115

- Մկրտիչ
- 78. Եղբ. Կարապետի, որ 1488 թ. Ասպիանականում ստ. Շարակնոց—118
 - 79. Ասպիանեցի, մրն Մեծօփայ վանքի, աղգ. Ստեփանոս վրդի, որ 1488 թ. Արծկեում օր. Գր. Տաթևացու Հարցմանց գիրքը—119
 - 80. Հէրպետ Խանկայ վանքի, 1488 թ.—123
 - 81. Կրկին գրուի քահանաներից, 1489 թ.—132
 - 82. Որդի Աստուածատուրի, որ 1489 թ. Շատուանում ստ. Աւետ.—139
 - 83. Խոջայ, 1489 թ. վկայ եղաւ Բերթակ վանքին մի Յայտատուրք նուիրաբերելուն—141
 - 84. Փոչիկ գրուի քահանաներից, 1489 թ.—142
 - 85. Մրն Ունկարի վանքի, 1490 թ.—151
 - 86. Հօրեղբայր Աստուածատուրի, որ 1490 թ. Մասնկականում օր. Տոնական—153
 - 87. Աղգ. Գովաթ-Խաթունի, որ 1490 թ. Աղթամարում ստ. Աւետ.—154
 - 88. Եղբ. Առաքելի, որ 1490 թ. Բոնաշէնում օր. Աւետ.—156
 - 89. Նկարիչ, 1491 թ. Կելափսում ծաղկեց մի Աւետ.—161
 - 90. Հնգյլ եղբ. Յովանէսի, որ 1491 թ. Գոհում ստ. Աւետ.—165
 - 91. Մրն. Կանոսի, որ 1491 թ. Գուգարքում ստ. Աւետ.—166
 - 92. Եղբորորդի Կարապետի, որ 1492 թ. Աղթամարում օր. Մաշտոց—187
 - 93. Տշվ. 1492 թ. Կվնիկում—188
 - 94. Որդի Խարականց գրուի տանուտէր Կիրակոսի, 1493 թ.—193
 - 95. Եղբ. Ագաբաշի, որ 1495 թ. Գարանարում ստ. Աւետ.—212
 - 96. Հայր Մատթէոսի, որ 1496 թ. Եղեգեաց վանքում ստ. Աւետ.—229
 - 97. Մրն Բարիձորոյ վանքի, 1497 թ.—238
 - 98. Բարունի, առաջնորդ Արգելանի կամ Յուական որդու վանքի, 1497, 1498 թթ.—239, 264
 - 99. Հէրպետ Արգելանի վանքի, 1497 թ.—239
 - 100. Մրն Սանահնի վանքի, 1497 թ.—242
 - 101. Հայր Յովանէսի, որ 1497 թ. Խիզանում օր. Աւետ.—246
 - 102. Եղբ. Կիրակոսի, որ 1497 թ. Ամ գրուում ստ. Աւետ.—247
 - 103. Որդի Խաչատուրի, 1497 թ. Կապոսի վանքում ստ. Աւետ.—249
 - 104. Հայր Վրթանէսի, որ 1497 թ. Երուսաղէմում օր. Գանձարան—254
 - 105. Թէս Ասպիանակ գրուի, 1498 թ.—255
 - 106. Գրիչ, որդի Խաչատուրի, 1498, 1499 թթ. Հաղբատում օր. 2 Աւետ.—262, 280
 - 107. Մրն Արգելանի վանքի, 1498 թ.—265

- Մկրտիչ
- 108. Հայր Բանկաղիչի, որ 1498 թ. Ախալցխայի Մողնոյ վանքում ստ. Աւետ.—259
 - 109. Ռմն, լշվ. 1498 թ.—270
 - 110. Կեղի բազաթի քահանաներից, որին 1498 թ. տրուեց մի Աւետ.—275
 - 111. Եղբ. Աստմի, որ 1499 թ. Երրեզանի գրուում ստ. Աւետ.—278
 - 112. Հայր Յովանէս վրդի, որ 1499 թ. Հիզանում օր. Աւետ.—279
 - 113. Հայր Կարապետի, լշվ. 1499 թ. Հիզանում—279
 - 114. Մրն. Քնշուշի, որ 1499 թ. Արծկեում ստ. Աւետ.—283
 - 115. Ռմն, լշվ. 1499 թ. Արծկեում—284
 - 116. Մրն Աղթամարի, 1499 թ.—285
 - 117. Հայր Յովանէս վրդի, որ 1499 թ. Հիզանում օր. Գանձարան—285
 - 118. Հիզանցի, 1499 թ. Ով գրուում Եկարապոսից մի Աւետ.—286
 - 119. Գրիչ, 1499 թ. օր. Աւետ.—297
 - 120. Եղբորորդի Գրիգոր վրդի, որ 1500 թ. Խորատի վանքում օր. Ճաշոց. Մկրտիչն օգնում էր հօրեղբոր թուղթ կրկնելով—296
 - 121. Մահուսի, ժն դ. ստ. մի Աւետ.—483
 - 122. Ք'չ, ժն դ. Եպատեց մի Յայտատուրք զնելու գործին—488
 - 123. Հայր Գաթի վրդի, որ ժն դ. օր. մի Յայտատուրք—491
 - 124. Կր., ժն դ. կազմեց մի Շարակնոց—504
 - 125. Աղգ. Մարտիրոս Գամաճէնցի, որ ժն դ. ստ. Աւետ.—505
 - 126. Մկրտիչ կամ Մկուշ, Հայր Ղոշինի, որ ժն դ. գնեց մի Մաշտոց—507
 - 127. Հայր Մարտիրոս վրդի, որ ժն դ. օր. Շարակնոց—509
 - 128. Եղբ. ուսթայ Ներսէսի, որ ժն դ. ստ. Ժողովածու—513
 - 129. Գրիչ, որդի Անդրէասի, ժն դ. օր. Ժողովածու—513
 - 130. Գրիչ, ժն դ. օր. Ճաւրնատիր—514
 - 131. Գրիչ, ժն դ. օր. Գանձարան—514
 - 132. Որդի Սահակի, որ ժն դ. ստ. Ճաշոց—515
 - 133. Հնգյլ եղբորորդի Բաղդասարի, ժն դ. ստ. Աւետ.—516
 - 134. Հայր Եսայի վրդի, որ ժն դ. ստ. Գր. Տաթևացու Հարցմանց գիրքը—538
 - 135. Հայր Յովանէսի, որ ժն դ. օր. Ճաշոց և Յայտատուրք—524
 - 136. Որդի Յովանէսի, որ ժն դ. օր. Ճաշոց—524
 - 137. Ք'չ, Հայր Կաշիանց Յովանէսի, որ Եպատեց մի Եկեղեցու նորոգմանը—542
 - 138. Որդի Մամլաբաթի, որ ժն դ. ստ. Կանոնգիրք—545

- Մկրտիչ**
139. Քչյ, ժն դ. նպաստեց մի Ոսկեփորիկ գնելու—546
 140. Կր., ժՁ դ. նորոգեց ու կազմեց մի Աւետ.—483*
 141. Հայր վերոյիշեալ Մկրտիչի—483*
 142. ժՁ դ. մի Աւետ. նորիկեց Սղգալի վանքին—243*
- Մղճիաս**
1. Խոջայ, հայր հնգյլ նորասանի, ազգ. Քումայ Կաֆայեցի գրչի, որ 1422 թ. Տաթևում օր. ժողովածու—360
- Մղանիս**
1. Ենամածու 1482 թ. Ղրիմի Քէմեակ վանքին նորիւրած մի ճաշոցի—34
- Մոնիւր**
1. Գրիչ, 1495 թ. Եղեգիսում օր. Աւետ.—213
- Մոմեղէ**
1. Պապ Ստեփանոսի, որ 1424 թ. Կամուրջ գիւղում ստ. Ոսկեփորիկ—363
 2. Որդի Զանբուղայի, որ ժն դ. ստ. Աւետ.—530
- Մովսէս (Մուսէս)**
1. Երզնկացի, Ոսկեփորիկ ժողովածուի կազմող—խմբագրող (մ.ճ. 1322 թ.)—386, 545
 2. «Քաջ բարտուղար», որդի Գանիէի, 1481—1493 թթ. Արծկէում և այլ վայրերում օր. Յայնմաւորք, Շարակնոց, Տօնացոյց, 2 ճառքնորք, Տաղարան, Մկն. կաթուղիկէից թղթոց—9, 10, 34, 78, 81, 173, 174, 195, 196, 465
 3. Եզր. Մկրտիչ քչյի, որ 1414 թ. Յիպնայ վանքում ստ. Կացրդարան—335
 4. Քեոտրի Յակոբ կր.-ի, որ 1441 թ. Անկիրիայում ստ. Աւետ.—398
 5. Հայր Քումեյ կր.-ի, որ 1482 թ. ստ. Շարակնոց—34
 6. Մուսիս, 1484 թ. Բաղէշում ստ. Յայնմաւորք—66
 7. Մուսիս, որդի Յովանէսի, որ 1485 թ. Արճէշում ստ. Գանձարան—74
 8. Մուսիս, հօրեղբորորդի Ալէքսիանոսի, որ 1486 թ. Արքայի վանքում օր. Աւետ.—84
 9. Գրիչ, որդի Ստեփանոսի, 1486 թ. Անյոց վանքում օր. Աւետ.—89
 10. Ոմն, յշվ. 1486 թ.—94
 11. Խոջայ, հնգյլ եզր. Զանգիշայի, որ 1487 թ. Սղգալի վանքում ստ. Մաշտոց—101
 12. Կր., առաջնորդ Բստոյ անպատի, 1489 թ. ստ. Աւետ.—129—130
 13. Գրիչ, 1489 թ. Բերթակում օր. Յայնմաւորք—141

- Մովսէս**
14. Հայր կիրակոս գրչի, որ 1489 թ. Խարտիշարի վանքում օր. Շարակնոց—143
 15. Առաջնորդ Փարսոյ թարգմանչի վանքի, 1491 թ.—168
 16. Խոջայ, տանուտէր Փարսոյ, 1491 թ.—168
 17. Քչյ, եզր. Առաքել գրչի, որ 1490 թ. Բոնաշէն գիւղում օր. Աւետ.—156
 18. Երէց, որդի Ստեփանոսի, որ 1494 թ. Աւագ վանքում ստ. Աւետ.—208
 19. Նորածին Էզր. Ազարիայի, որ 1495 թ. Եղեգիսում ստ. Աւետ.—213
 20. Ընկերակից Բուստի առաջնորդ Մնարուկի, որ 1495 թ. ստ. Մաշտոց—215
 21. Հայր Ստեփանոսի, որ 1499 թ. Արծկէում ստ. Աւետ.—276
 22. Վրդ, 1500 թ. այցելեց Հալէպ—299
 23. Հայր-պր. Արևի, որ 1482-ից տարիներ առաջ ստացել էր մի Աւետ.—34*
 24. Ազգ. Մարտիրոս Գումանէնցի, որ ժն դ. ստ. Աւետ.—505
 25. Մուսիս հայր Քումայ Ազաղցոս, որ ժն դ. ստ. Աւետ.—545
- Մուղամ**
1. Ոմն, յշվ. 1493 թ. Ազուլեաց վանքում—194
 2. Ոմն, յշվ. 1498 թ. Ասպիսնակում—255
 3. Գուստր Ատոմի, որ 1499 թ. էրբնկանի գիւղում ստ. Աւետ.—278
- Մուղամ-Փաշայ**
1. Մահմեդական ոմն, որ 1433 թ. վկայ եղաւ մի Աւետ. վանածան—373
 2. Ազգ. Ստեփանոսի, որ 1462 թ. Վանում ստ. Աւետ.—439
- Մուղասիմ**
1. Ոմն, Երուսաղէմի ուխտ Յովանէս Կուպի հետ միասին 1497 թ. նորոգեց ար Յակոբի դուխի (գմբէթ) և որ Մնունդ Եկեղեցին—254
- Մուլէր**
1. Կին ոմն, որ 1435 թ. Խարբերդում սպասարկում էր Ստեփանոս գրչին—379
- Մուլի**
1. Փուստր պր. Գորգի, յշվ. 1486 թ. Արճէշում—79
- Մուլի-բէկ**
1. Գուստր վերոյիշեալ պր. Գորգի—79
- Մովսէմատ (Մահմատ)**
1. Մուհամմատ Բ Յաթիհ, Օսմանյան սուլթան (1451—1481).—20, 23, 189, 462
 2. Վրիպակով Մահմադ է կոչուած նաև Ուզուն-Հասանի թոռ, Ուղուրու-Մահմադի որդի Գեաղա-Ահմադը, որ 1497 թ. գրաւեց Աղ-

- կոյունյունների գահը և թագաւորեց 8 ամիս—237
- Մանուր-Սապրան**
1. Հնգյլ հարազատ Խորշահի, որ 1484 թ. Վանում ստ. Աւետ.—60
- Մուլպալ**
1. Եղբորդուտը Սիրասանի, որ 1495 թ. Մանտիսանում ստ. Յայնմաւորք—222
 2. Ազգ. Քուրվանդայի, որ 1498 թ. Ասպիսնակում ստ. Աւետ.—258
 3. Մայր Միխիթար գրչի, որ 1487 թ. Կովստն գիւղում օր. Յայնմաւորք—97
 4. Քուր Յովանէս գրչի, որ 1488 թ. Վարագում օր. ճաշոց—113
 5. Մայր Յոհանէսի, որ 1490 թ. Շատուանում ստ. Մաշտոց—157
- Մուղալ-Խարուն**
1. Մայր Եղիշի, որ 1462 թ. Երուսաղէմում ստ. Աւետ.—438
 2. Ազգ. Մաղթումի, որ 1488 թ. Վարագում ստ. ճաշոց—111
 3. Ազգ. Կարապետի, որ 1488 թ. Ասպիսնակում ստ. Աւետ.—118
- Մուղամ**
1. Որդի Մուրատի, որ 1497 թ. Բերդիկում ստ. Աւետ.—240
- Մումպարա**
1. Մրձ. Քաղէոսի, որ 1484 թ. Արարուց վանքում ստ. Աւետ.—62*
- Մուրեղ**
1. Եզր. Զաքարայի, որ 1488 թ. Այրիվանքում ստ. Յայնմաւորք—110
- Մուսա**
1. Որդի Գրիգոր Քարազմեբրցոս, որ ժն դ. ստ. Տօնական—490
- Մուսափաբան**
1. Հնգյլ կողակից Բերամի, որ 1483 թ. Արծկէում ստ. Աւետ.—38
- Մուսնի (Մուսն)**
1. Խոջայ, մեծ պապ Խաչատուր քչյի, որ 1455 թ. Արճէշում, իր Դաւիթ որդու գործակցութեամբ, օր. Աւետ.—426
 2. Հօրեղբորդի Մկրտիչ Եզրի, որ 1479 թ. Անեստում ստ. Շարակնոց—461
 3. Եզր. Խոջայ Յակոբի, որ 1482 թ. Խուլայոյ վանքում ստ. Յայնմաւորք—31
 4. Մրձ. Ամենաւորի, որ 1494 թ. Աղթամարում ստ. Աւետ.—202
- Մուսիկ**
1. Այլոց ընկերակցութեամբ 1488 թ. Անեստում ստ. Աւետ.—120
 2. Ազգ. Մարտիրոսի Գումանէնցի, որ ժն դ. ստ. Աւետ.—505

- Մուստաֆա**
1. Միրզա Մուստաֆա, ժՁ դ. վկայ եղաւ Սրղալի վանքին մի Աւետ. նորիւրաբերելուն—244*
- Մուրայ**
1. Գրուած՝ Մուրայն հոլովածով, 1437 թ. մահաւորածամին վախճանուած եղբորորդի Յովակի գրչի, որ Գերձկի վանքում օր. ճաշոց—385
- Մուրալ (Մուրատ)**
1. Ոմն, 1435 թ. Խարբերդում 1 Քուրի նորիւրաբերելով նպաստեց մի Աւետ. գրութեանը—381
 2. Հայր Նիկողոսի, որ 1438 թ. նորոգել տուեց մի Աւետ.—386
 3. Մուրատ Բ Ղազի, Օսմանեան սուլթան (1421—1451)—417
 4. Հայր Պարոնի, որ 1461 թ. Պալատորու վանքում ստ. Աւետ.—437
 5. Ազգ. Ստեփանոսի, որ 1462 թ. Վանում ստ. Աւետ.—439
 6. Եզր. Յակոբ գրչի, որ 1468 թ. Խարբերդում օր. Մաշտոց—449
 7. Հայր Յոհանէս քչյի, որ 1482 թ. Կատուցում ստ. Տօնական—29
 8. Հայր Յոհանէս գրչի, որ 1483 թ. Կատուցում օր. Աւետ.—39
 9. Ոմն, 1484 թ. Բաղէշում ստ. Յայնմաւորք—66
 10. Հօրեղբորորդի Մելքիսէթի, որ 1485 թ. Մաղարդավանքում գնեց Սաղմոսարան—73
 11. Ազգ. վերոյիշեալ Մելքիսէթի—73
 12. Քոս Գովյաթեարի, որ 1486 թ. Ասպիսնակում ստ. Աւետ.—87
 13. Որդի Յովհանէսի, 1486-ից յետոյ ստ. Ասպիսնակում օր. մի Աւետ.—87*
 14. Հնգյլ եղբորորդի Զանգիշայի, որ 1487 թ. Սղգալոյ վանքում ստ. Մաշտոց—101
 15. Խոջայ, որդի Սարգսի, 1487 թ. ստ. Յայնմաւորք—106
 16. Որդի Եղիայի, որ 1488 թ. Եկեղեցաց դաւառում ստ. Աւետ.—121
 17. Խոջայ, որին 1488 թ. հրով այրեցին—122
 18. Հայր խոջայ Յովհանէսի, որ 1488 թ. Մուրում ստ. Աւետ.—123
 19. Հօրեղբորորդի Յովանէս քչյի, որ 1489 թ. Ասպիսնակում ստ. Աւետ.—131
 20. Եզր. Ստեփանոս քչյի, որ 1489 թ. Բազենից վանքում ստ. Մաշտոց—132
 21. Որդի Միրիջանի, որ 1489 թ. Խիզանում ստ. Աւետ.—140
 22. Եզր. Սարգսի, որ 1490 թ. Արճէշում ստ. Գանձարան—151

Մուրալ

- 23. Հորեղբորորդի Գովյաթ-հաթունի, որ 1490 թ. Աղթամարում ստ. Աւետ.—154
- 24. Պապ Ամիր-եզզինի, որ 1491 թ. Փառակունիսում ստ. Աւետ.—171
- 25. Եղբ. Խալիֆի, որ 1491 թ. Արծկելում ստ. Ճառքնախր—173
- 26. Հորեղբորորդի Վարդանի, որ 1491 թ. Անջողաց վանքում ստ. Աւետ.—178
- 27. Հնգյլ եղբ. Գոյմինի, որ 1494 թ. Հոսոմայրում ստ. Աւետ.—201
- 28. Որդի Ամենաւազի, որ 1494 թ. Աղթամարում ստ. Աւետ.—202
- 29. Հայր Զարդարի, որ 1495 թ. Ամրգօրի վանքում ստ. Աւետ.—219
- 30. Որդի Սուլթանշահի, 1497 թ. Բերդիկ գիւղում ստ. Աւետ.—240, 241
- 31. Աղ-Կոյունլու փառիշահ, որդի Յաղուբի-զահահալեց 1498 թ., ապա բանտարկուեց Ալթա-Սուլթանի կողմից. կրկին քաղաքական ասպարեզ իջաւ և իշխեց Հարաւում մինչև 1502 թ., կիսելով իշխանութիւնը Ալուանդի հետ—257, 259, 261
- 32. Հիան, որդի Մարգարի, 1498 թ. Աղթամարում ստ. Մաշտոց—267, 268
- 33. Քոս վերոյիշեալ Մուրատի—267
- 34. Եղբ. Ղփշախի, լշվ. 1498 թ. Աղթամարում—268
- 35. Որդի Ատոմի, որ 1499 թ. էրքնկանի գիւղում ստ. Աւետ.—278
- 36. Ոմն, 1499 թ. Ախալցխայում գնեց մի Աւետ.—280
- 37. Եղբ. Հալուէի, զր 1500 թ. Վարազում ստ. Աւետ.—298
- 38. Նան Միրաստ, հայր Ամիր-Սարգսի, որ ժեղ. Սիւնիքում ստ. Աւետ.—430
- 39. Եղբ. Ատոմ ք՛չի, որ ժեղ. ստ. Յայսմատուրք—491
- 40. Եղբ. Մարկոսի, որ ժ՛ջ. ստ. Աւետ.—202*

Մուրաբախ (Մուրատաբախ)

- 1. Որդի Մաղթումի, որ 1488 թ. Վարազում ստ. Ճառք—111
- 2. Եղբորորդի Խոնդ-Խաթունի, որ 1488 թ. Հաղբատում ստ. Աւետ.—114
- 3. Եղբորորդի Ղուպարի, որ 1490 թ. Արաշում ստ. Աւետ.—162

Մուրաշահ (Մուրատաշահ)

- 1. Խոջայ, Վանի տանուաւորներից, 1484 թ.—62
- 2. Աղա, 1485 թ. ստ. մի Աւետ.—77
- 3. Կոչուած Նան Միրաշահ, ոսկերիչ, աղդ. Գովյաթ-հաթունի, որ 1490 թ. ստ. Աւետ.—154

Մուրաշահ

- 4. Որդի Խրդրշահի, որ 1491 թ. ստ. Ճառքնախր—132

Մսնի

- 1. Ղուլիկ Ճականունով, այր Բաղբիլի, որ 1498 թ. ստ. Աւետ.—269, 270

Մրակիւ

- 1. Երէց Անուշապզցի, հեղինակ Երզնկայի սղրի, 1482 թ.—21, 22

Մրս

- 1. Գուսար Ճովանի, որ 1467 թ. Մեքասախի որ Աստուածածին եկեղեցուն նուիրեց մի Ճառք—447

Մարգա

- 1. Ոմն, 1439 թ. Կալնրում վաճառեց մի Աւետ.—193

Մարիկ

- 1. Ապաշխարող, մայր Աստուածատուր Սաղմոսավանցու, լշվ. 1495 թ.—340

Մար-Խարուն

- 1. Մերձ. Մատթնոսի, որ 1496 թ. Եղեզկապ վանքում ստ. Աւետ.—229

Մար-Մելիք (Մար-Մելիք)

- 1. Կին Ստեփանոս ք՛չի, որ 1419 թ. նորոգել տուեց մի Երզարան—348
- 2. Քոյր Քաղէս երէցի, որ 1439 թ. Բաստայ վանքում ստ. Աւետ.—391
- 3. Մայր Մինաս Նազաչի կամ ծաղկողի, լշվ. 1456, 1465 թթ.—427, 444, 445
- 4. Մայր Պետրոս ք՛չի, որ 1472 թ. Տրապիզոնում ստ. Աւետ.—454
- 5. Քոյր Խաթունչանի, որ 1482 թ. Կաւոցում ստ. Աւետ.—30
- 6. Քոյր Մկրտիչ ք՛չի, որ 1483 թ. էրքնկանի գիւղում ստ. Աւետ.—49
- 7. Մարա-Մելիք, կին Կիանոսի, որ 1491 թ. Գուգարքում ստ. Աւետ.—166
- 8. Հարս Խալիֆի, որ 1491 թ. Արծկելում ստ. Ճառքնախր—173
- 9. Հարս Պաղոսի, որ 1492 թ. Աղթամարում ստ. Մաշտոց—187
- 10. Մայր Ստեփանոս Գոշնեցի, որ 1495 թ. նորոգել տուեց մի Աւետ.—224

Մարշահ

- 1. Մրձ. Քուրվանդայի, որ 1498 թ. Ասպիւնակում ստ. Աւետ.—258
- 2. Երեսօխան, 1498 թ. Երաշխատ որ Աստուածածին վանքին նուիրեց մի Ճառք—274
- 3. Եղբ. Յովանէս կր.-ի, որ ժեղ. ստ. Աւետ.—500

Մուսր (Մրվաթ)

- 1. Մայր Քաղէսի, որ 1439 թ. Բաստայ վանքում ստ. Աւետ.—391
- 2. Քոյր Ստեփանոսի, որ 1462 թ. Վանում ստ. Աւետ.—439
- 3. Կին Բարեղ զրշի, լշվ. 1486—1498 թթ. Ասպիւնակում—87, 118, 131, 258
- 4. Կին Գուլի, որ 1492 թ. Աղթամարում ստ. Մաշտոց—167
- 5. Մօրաքոյր Կարապետ Բերկրեցու, որ 1498 թ. Բերկրում օր. Շարակնոց—265
- 6. Հնգյլ հարս Ստեփանոսի, որ 1498 թ. Բերկրում ստ. Շարակնոց—265
- 7. Հարս վերոյիշեալ Ստեփանոսի—265
- 8. Քոյր Ղփշաչի, որ 1498 թ. Աղթամարում ստ. Մաշտոց—268
- 9. Գուսար Ատոմի, որ 1499 թ. էրքնկանի գիւղում ստ. Աւետ.—278
- 10. Հարս Ամիր-Սարգսի, որ ժեղ. ստ. Աւետ.—479

Մուսն

- 1. Պապ Անանիայի, որ 1488 թ. գնեց մի Աւետ.—117
- 2. Մայր Ազատի, որ ժեղ. ստ. Մաշտոց—477

Մուսե

- 1. Եղբ. Խարիր-Խաթունի, որ 1500 թ. ստ. Աւետ.—293

Մուլ

- 1. Կին Յովհաննէսի, որ 1498 թ. Երուսաղէմում գնեց մի Աւետ.—273

Յարիր

- 1. Հայր Իգնատիոսի, որ ժեղ. ստ. Աւետ.—544

Յախոյ

- 1. Հայր Արուան սղաչի, որ 1482 թ. Արծկելում ստ. Աւետ.—29

Յախաբ

- 1. Ոմն, լշվ. 1489 թ. Բուստոյ անապատում—129

Յակար

- 1. Բմիշչ, ժ՛ղ. ստ.—24
- 2. Արծկէցի, Գանձաւաց, ժ՛Ք դա՛ր—152
- 3. Վրդ, որդի Ատոմի, 1403 թ. Անճնապատի վանքում իր բնորդի Աստուածատուրին օրինակել տուեց մի Ոսկիփորիկ—310—313
- 4. Ղրիմեցի, նշանատր մատենագիր, աստարագէտ. 1406 թ. համառոտեց Մակարայեցու Ք զիրքը, 1410 թ. 2 թերթով լրացրեց մի ժողովածու, 1416 թ. շարագրեց Յաղաքս

Յակար

- ազգականութեանը, լշվ. նաև 1415 թ. (որպէս ուսուցիչ Աստուածատուր Սաղմոսականեցու) և 1422 թթ.—316, 324, 340—342, 342*, 343, 343*, 344, 344*, 345, 360
- 5. Վրդ, «քաղցր երգող երամիշտ մեծ փիլիսոփայ», 1406 թ. ստ. Տօնացոյց—Մանրուժանք—316
- 6. Վրդ, բարունապետ, Ասպիւնակի, 1408 թ. ասնկները ստ. իմաստասիրական մի ժողովածու, 1414 թ. Սոխարայ վանքում օր. Գր. Տաթևացու Երկերի ժողովածուն, լշվ. 1420 թ. որպէս Անճնապատի վանքում աշխատող բարունապետ—319, 336, 354
- 7. Գ կաթողիկոս Հայոց (1404—1414)—330, 334, 337, 338
- 8. Վրդ, առաջնորդ Խառարատի վանքի, 1413 թ.—334
- 9. Տանամեայ վախճանեայ որդի Կոստանդին Վահագու, լշվ. 1413 թ.—329, 333
- 10. Գրիչ, 1416 թ. օր. Մաշտոցի մի մասը—345
- 11. Աղդ. Աստուածատուրի, որ 1419 թ. մի ժողովածու նուիրեց Գրեգոր վարդապետին—350
- 12. Որդի վերոյիշեալ Աստուածատուրի—350
- 13. Երուսաղէմ գնալու համար հաւաքած իր դրամով 1422 թ. գնեց մի Տարեգիրք, որ նուիրեց Գր. Լուսաւորչի զերեզման կոչուող վանքին—358
- 14. Գրիչ, 1424 թ. Բերկրի եղբանջում օր. Շարակնոց—364
- 15. Համշեցի, 1428 թ. օր. քարոզների մի ժողովածու—368
- 16. Ք՛չ, որդի Պետրի, որ 1433 թ. 600 դահլիւնով գնեց մի Աւետ.—373, 374
- 17. Օտարութեան մէջ մեռած հայր Յովսէփ զրշի, որ 1437, 1441 թթ. Գերձկի վանքում օր. 2 Ճառք—385, 395
- 18. Եղբորորդի վերոյիշեալ Յովսէփ զրշի. մեռու 1437 թ. մահատարածին—385
- 19. Հայր Բարեղ կր.-ի, որ 1439 թ. Երուսաղէմում նպատուեց մի Աւետ. գնելու գործին—390
- 20. Հգր հայր Քուրվանդայի, որ 1439 թ. Երուսաղէմում ստ. Աւետ.—390
- 21. Որդի Յովհաննէս ք՛չի, որ 1441 թ. Անկիւրիայում ստ. Աւետ.—398
- 22. Վրդ, որդի Մկրտիչի (Խոնդիկ Ճականեայ), 1441—1455 թթ. վայրից վայր տեղափոխուելով (Արզնիան, Կղզր, էջմիածին, Մակու) օրինակեց մի ժողովածու—415

Յակոբ

- 23. Կր., լշվ. 1450 թ. Բիրականում, որպէս «միջնորդ սուրբ տառիս»—413
- 24. Եղբ. Գանիէլ վրդի, որ 1450 թ. էջմիածնում—Բիրականում ստ. Ճաշոց—412
- 25. Հայր տանուաւեր Վարդանիսի, որ 1451 թ. Խյաթում ստ. Մաշտոց—Գանձարան—420
- 26. Հայր Թումայի, որ 1452 թ. ստ. Աւետ.—422
- 27. Վրդ, բեռի և ուսուցիչ Աստուածատուր Ալյայ Կարի, որ 1455 թ. օր. Աւետ.—424
- 28. Տանուաւեր, 1455 թ. նպաստեց մի Աւետարանի արտագրութեանը—425
- 29. Եպս, բեռի և ուսուցիչ Մինաս ծագկոտի, լշվ. 1466 թ.—444
- 30. Կր., որդի կամ բնորդի Մինաս ծագկոտի, լշվ. 1466 թ.—444, 445
- 31. Գրիչ, 1466 թ. Գուրգոտան կամ Վարդուտ գիւղում օր. Մաշտոց—446
- 32. Գրիչ, որդի Գրիգորի, 1468 թ. Խարբերում օր. Մաշտոց—449
- 33. Մրն Տրապիզոնի օր Փրկիչ վանքի, 1472 թ.—454
- 34. Պր., որդի Հայրապետ քչիի, 1473 թ. իր եղբայր Քաթուրի հետ մեկտեղ գերութիւնից ազատեց մի Աւետ. և մի Յայտատուրը, որ նախքէն Կ. Պոլսի սր Սարգիս եկեղեցուն—455
- 35. Հասանքեֆցի, որդի Հապիպի. հասանարար ժՁգ. «ի ձեռաց զօրացն հոռմեացոցն» (իմա՛ թուրքերի) փրկեց 1471 թ. օր. մի Մաշտոց—167*
- 36. Ազգ. Մկրտիչ Կարի, որ 1472 թ. Աւետ գիւղում ստ. Շարակնոց—461
- 37. Գրիչ, որդի Յովաննէսի, որ 1481—1500 թթ. Արծկէում օր. Յայտատուրը, 2 Աւետ., Ճաշոցն տիր. ժն դարի անթուական յիշատակարաններէից տեղեկութիւն ունենք Յակոբ Յովաննէսի որդի անուով գրչի օրինակուած նաև այլ ձեռագրերի (Ճաշոցն տիր. Աւետ., Յայտատուրը) մասին, սակայն վստահարար չենք կարող պնդել, որ զործ ունենք միեւնոյն անձի հետ—9, 10, 39, 173, 296, 515, 516, 523
- 38. Աւագերէց, 1481 թ. Իշմայ գիւղաբաղաբից Խարբերդ բերեց Շարակնոցի լուս օրինակ—11
- 39. Քչի, որդի Իսահակի, 1482 թ. Բոլորարբերում ստ. Աւետ.—26—28
- 40. Եղբ. Արքաւան գրչի, որ 1482, 1484 թթ. Բոլորարբերդի անապատում, օր. Աւետ. և Մանրամունք—27, 57
- 41. Աշակերտ Բոլորարբերդի անապատում աշ-

Յակոբ

- խատուց Սարգիս բարունապետի, 1482 թ.—27
- 42. Մրն, Կոտուցի վանքի, 1482, 1483 թթ.—29, 40
- 43. Խոջաչ, որդի Կոտմիրէկի, 1482 թ. Խոյալոյ վանքում ստ. Յայտատուրը—31
- 44. Սերունի գրիչ, 1482 թ. օր. Մաշտոց—35
- 45. Գրիչ, որդի Յովակի, 1484, 1493 թթ. Աղթամարում օր. 2 Աւետ.—63, 191
- 46. Քչի, մրն Պարսպի սր Նշանի, վաչկոյ 1484 թ. Աղթամարում օր. Աւետարանի—64
- 47. Փիլիսոփայ, վարպետ Բարդուղիմէոս, գրչի, որ 1485 թ. Մարգարաձաբում օր. Սաղմոսարան—73
- 48. Տանուաւեր, որդի պր. Գրիգորի, 1485 թ. Սահմապատում ստ. Աւետ.—74
- 49. Եղբ. պր. Վարդանի, որ 1485 թ. Երուսղէմում ստ. Աւետ.—77
- 50. Որդի Մուրաշաշի, որ 1485 թ. ստ. Աւետ.—77
- 51. Երախտուտ Ագուլեաց վանքի, 1486 թ.—82
- 52. Քչի, որդի Գալուստի, 1486 թ. Քանաճառի վանքում ստ. Մաշտոց—85
- 53. Բաղիշէցի, Հաւօշէնց, որդի Զանիբէկի, 1487 թ. իր Կիրակոս եղբոր հետ սր Յակոբի վանքին նուիրեց մի Աւետ.—98, 99
- 54. Եղբ. Խոնդ-Խաթունի, որ 1488 թ. Հաղբատում ստ. Աւետ.—114
- 55. Եղբորորդի վերոյիշեալ Խոնդ-Խաթունի—114
- 56. Երկու նոյնանուն միաբան Մեծփայ վանքի, 1488 թ.—119
- 57. Այլոց բնակեցութեան 1488 թ. Ասեղատում ստ. Աւետ.—120
- 58. Մրն Բուստի անապատի, 1489 թ.—129
- 59. Եղբ. Արապշաշի, որ 1490 թ. Էրբնիկանի գիւղում ստ. Աւետ.—149
- 60. Հայր Վարդանի, որ 1490 թ. Մաշկազգակում ստ. Ճաշոցն տիր.—152
- 61. Ակովբ, որդի Ամիր-Եղբի, որ 1491 թ. Փառակունիում ստ. Աւետ.—171
- 62. Եպս, նեարարենց, որդի Ներսէսի, 1491 թ. Արծկէում աւարտեց իր հանդուցեալ եղբոր՝ Ղազարի կողմից թերի թողնված Գանձարանի արտագրութիւնը, 1499 թ. օր. մի Աւետ., մի Գանձարան էլ օր. ժն գ. (տարեթիւն անյայտ)—175, 176, 517
- 63. Հնգյլ որդի Մխիթարի, որ 1492 թ. ստ. Շարակնոց—190
- 64. Մրն Արծկէի Սքանչեղաործ սր Խաչ վանքի, 1493 թ.—196

Յակոբ

- 65. Հայր Ստեփանոսի, որ 1493 թ. ստ. Աւետ.—197
- 66. Որդի Պօղոս երկցի, որ 1493 թ. Վարդերբուր գիւղի եկեղեցուն տուց իր Աւետարանը կարգալու՛ «քանի գեղ[ա] շէն է»—193
- 67. Որդի Բէկրասի, 1493 թ. Հաղբատում նուիրեց մի Աւետ.—201
- 68. Նահատակ վարդապետ, որին պատկանած նարեկը ժն գ. վերջերին ձեռք բերեց Սիմէոն վարդապետը—209, 210
- 69. Ճղնաւոր, հօրեղբայր Աղարիայի, որ 1495 թ. Եղեղիում ստ. Աւետ.—213
- 70. Կրտսեր եղբ. Արքաւանի, որ 1495 թ. վերին-Նորավանքում ստ. Աւետ.—214
- 71. Ակոբ վրդ, լշվ. 1495 թ. որպէս Կոտայ անապատի միաբան—472
- 72. Առաջնորդ Աւետու վանքի, 1496 թ.—231
- 73. Ուսուցիչ Մատթէոսի, որ 1497 թ. Աղթամարում օր. Աւետ.—244
- 74. Եղբորորդի Կիրակոսի, որ 1497 թ. ստ. Աւետ.—247
- 75. Մրն Զորէվանքի, 1498 թ.—259
- 76. Վրդ, հօր հայր Վանականի, որ 1498 թ. Զորէվանքում օր. Մաշտոց—260
- 77. Միանակեց, 1498 թ. Զորէվանքում Մաշտոցի օրինակ շնորհեց Վանական գրչին—260
- 78. Եղբ. Ստեփանոսի, որ 1498 թ. Բերկրիում ստ. Շարակնոց—264
- 79. Մօրբրոշորդի Կարապետ Բերկրեցու, որ 1498 թ. օր. և ծագկեց մի Շարակնոց—265
- 80. Հովի, լշվ. 1499 թ. Աղթամարում—284
- 81. Հնգյլ որդի Սաւապի, որ 1499 թ. Մերաստիոյ Անապատի վանքում ստ. Գանձարան—289
- 82. Որդի Խարիբի, որ 1500 թ. ստ. Աւետ.—293
- 83. Գրիչ, 1500 թ. օր. Աւետ.—293, 294
- 84. Որդի Անտոն գրչի, որ ժն գ. օր. Տօնական—480
- 85. Հնգյլ եղբ. Գարրիէլ Կարի, որ ժն գ. ստ. ժողովածու—485
- 86. Եպս, ժն գ. ստ. Կանոնը և խրատք պարունակող մի ձեռագիր—489
- 87. Որդի Փաշարէկ կնոջ, որ ժն գ. ստ. Ճաշոցն տիր.—490, 491
- 88. Ակովբ, եղբ. Քովմայ գրչի, որ ժն գ. Կոտայի անապատում օր. Աւետ.—495
- 89. Կր., որդի Արեի, ժն գ. Եղեղիսի նեարարու վանքին նուիրեց մի Մաշտոց—498, 499
- 90. Եպս, որդի Ղուկեանի, ժն գ. ստ. Յայտատուրը—501

Յակոբ

- 91. Տէր Ակոբ, ժն գ. վկայ եղաւ մի Աւետ. վաճառման—504
 - 92. Թոս Տէրուն քչիի, որ ժն գ. ժառանգեց պապի Աւետարանը—512
 - 93. Հնգյլ որդի վերոյիշեալ Տէրուն քչիի—512
 - 94. Որդի Կարապետի, ժն գ. ստ. Գանձարան—514
 - 95. Հայր Բաղդասարի, ժն գ. ստ. Աւետ.—516
 - 96. Կր., հնգյլ եղբ. անունն անյայտ մի գրչի, որ ժն գ. օր. Մկն. Մարգարէին նաչեալ—519
 - 97. Քչի, որդի Գալիի, ժն գ. ստ. Ճաշոց—524
 - 98. Հնգյլ եղբ. Յովաննէսի, որ ժն գ. ստ. Ճաշոցն տիր.—527
 - 99. Հնգյլ որդի Յովաննէսի, որ ժն գ. ստ. Քարողգիրը—535, 536
 - 100. Եղբ. Քովմայ Աղաղցու, որ ժն գ. գնեց Աւետ.—545
 - 101. Եպս, հօրեղբայր Յակոբ Հասանքեֆցու, որ ժՁ գ. փրկեց մի Մաշտոց—167*
- Յակոբըն (Ակոբըն)**
- 1. Ոմն, լշվ. 1452 թ.—422
 - 2. Փետայ Յոհաննէս կր.-ի, որ 1458 թ. Ասփրատան գիւղում ստ. Աւետ.—432
 - 3. Եղբ. Մարգարա գրչի, որ 1483 թ. Էրբնիկանի գիւղում օր. Մաշտոց—51
- Յակոբըն**
- 1. Որդի պր. Բաղդասարի, որ ժն գ. ստ. Աւետ.—516
- Յաղոբ—Տէ՛ս Եղալոր**
- Յանապետ**
- 1. Քոյր Խոնդ-Խաթունի, որ 1488 թ. Հաղբատում ստ. Աւետ.—114
- Յարապիկ**
- 1. Սկեւրալ վերոյիշեալ Խոնդ-Խաթունի—114
- Յարապ**
- 1. Ոմն, 1499 թ. Երուսղէմում ստ. Աւետ.—291
- Յարխաչ**
- 1. Որդի Մօրբաղի, 1493 թ. Կալեքում հայր և որդի վաճառեցին մի Աւետ.—193
- Յարախայ**
- 1. Թոնուհի Պետրոս քչիի, որ 1441 թ. Սահմապատում ստ. Աւետ.—397
- Յարալ-Խարուն**
- 1. Քոյր Սարգսի, որ 1483 թ. ստ. Աւետ.—53
- Յարիկ**
- 1. Հայր Կանաչի, որ 1482 թ. Կոտայում ստ. Աւետ.—30
- Յևան-Խարուն**
- 1. Սկեւոր Խոնդ-Խաթունի, որ 1488 թ. Հաղբատում ստ. Աւետ.—114

Յեկրի

1. Եղորորդի խոշոյ Բազդասարի, որ ժն գ. ստ. Աւետ.—516

Յիպայ-Սուլբան (Տե՛ս նաև Իրա-Սուլբան)

1. Նաև այսպէս է առաջարձուած Աղ-կո- յունդունքի պետութեան թագաւորո՞ղ՝ Բա- յանդուրի զինաստիւայի կրտսեր ճիւղի ներ- կայացուցիչը Դանա-Նալիի որդի Իրաճիմ Այրա-Սուլբանի անունը: Այրա-Սուլբանը Թուստամ փառիշա՛հից հետո, մինչև սպան- վելը (1492—1499 թթ.) Աղ-կոյունդունքի պետութեան փաստական տէրն էր հանդի- սանում—260

Յիսայ

1. Հալէպի հայ ուայիս, 1500 թ.—299

Յար

1. Ֆրայ, Քոնայի միարանդներէց, 1415 թ.— 341
2. Քոս Աբելի, որ 1488 թ. Յնայում ստ. Աւետ.—115

Յարզոր

1. Եզր. Քումայ Ազազու, որ ժն գ. գնեց Աւետ.—545

Յովակիմ

1. Եպս, «վերատեսուչ նահանգին Պուրասյուս և Կոստանդինուպոլսի և սահմանեալ վիճա- կին իւրոյ», 1447 թ.—409
2. Մրն Պալախոբի վանքի, 1495 թ.—216
3. Հայր և ուսուցիչ Վարդգոյն (Վարդան) սարկաւազի, որ ժն գ. Անաստանում օր. Բակիորրիկ—540

Յովասափ

1. Եզր. Ստեփանոս գրչի, որ 1437 թ. Խար- բերդում օր. Աւետ.—383
2. Մեծ պապ Ասպիւնակի գիւղի ռէս Չարտի, 1498 թ.—258
3. Հորեզր. Կարապետ գրչի, որ ժն գ. Խնձո- րուտի վանքում օր. Մաշտոց—498

Յովի

1. Արեղայ, Նատերանց ազգից, եզր. Աւետի- բի, որ 1433 թ. Արիմում վաճառեց մի ճա- շոց—375

Յովհաննէս (Յովհան, Յոհաննէս, Յովաննէս և այլն)

1. Բակերերան, և դարի եկեղեցական մատն- ձագիր—350
2. Զմշկիկ, Քրիզանդիոյ կայսր (925—976)— 381
3. Սարկաւազ, ԺԱ—ԺԲ զգ. նշանաւոր Տօմա- րագետ, իմաստասէր և բանաստեղծ—216, 217

Յովհաննէս

4. Գաննեցի, վրդ, Սաղմոսարանի սրբազրո՞ղ— 211, 216, 351
5. Երզնկացի, Պուլոյ մականունով, ԺԳ դարի նշանաւոր մատենագիր—485
6. Արտունեցի, Կախիկ մականունով, ժն դարի իմաստասէր (մհ. 1386 թ.)—198, 313, 336 373
7. Գանձասաց, ԺԳ դար—152
8. Թլզուրանեցի, բանաստեղծ—գանձասաց, ԺԳ դար—152
9. Համշենցի, կպս, 1401 թ. օր. ժողովածու— 305
10. Կր., «Քափոզ» (գերութիւնից ազատող) Գեաւորգիի սր նշանի, 1401 թ.—305
11. Երէց, Աննեցի, 1401 թ. նուէր ստացաւ մի Աւետ.—306
12. Վրդ, ուսուցիչ Ներսէս գրչի, որ 1402 թ. Գամաղիէի վանքում օր. Ճաղրաթիւր—307
13. Կր., սրա օժանդակութեամբ 1402 թ. Սար- գիս ոմն կազմեց մի Աւետ.—310
14. Շատաբենցի, կր., 1404 թ. գրեց մի յիշա- տակագրութիւն—314
15. Բարունի, կրայխաւոր Ստեփանոս Եպոս, որ 1407 թ. ստ. Տօնապատճառ—317, 318
16. Կր., որդի Մարտիրոսի, շուրջ 1407 թ. պր. Բուրթլիցի գնեց մի Աստուածաշունչ—318
17. Մրով . նահատակուած կըր. Ստեփանոս Եպոսի, որ 1407 թ. ստ. Տօնապատճառ—318
18. Բարունապետ, Կոստիկ մականունով, դա- սուականում էր Հերմոնի վանքում, հաւանա- րար սա է՝ 1439-ից առաջ ճաշոց ժողովա- ծուի խմբագրողը—335, 360, 387
19. Քհչ, թոս Քապուրի, որ 1411 թ. Ոստանում գերութիւնից ազատեց մի Աւետ.—326
20. Եզր. Սիմէոն գրչի, որ 1412 թ. Սարխա- թում օր. Նարեկ—327
21. Հգր հայր վերոյիշեալ Սիմէոն գրչի,—328
22. Քհչ, եզր. Գրիգոր գրչի, որ 1413 թ. Խա- րաստում—Հերմոնի վանքում օր. Գր. Տաթևացու Հարցմանց զիբըր—333
23. Առնճեցի, մի էջ բնորոշմանիւով օգնեց վերոյիշեալ Գրիգոր գրչին—335
24. Հնդցի հայր Մկրտիչ քհչի, որ 1419 թ. Յիւ- նայ վանքում ստ. Կապրգարան—335
25. Քհչ, 1414 թ. Յիւնայ վանքում Կացրգարա- նի օրինակ շնորհեց Մկրտիչ գրչին—336
26. Որդի Առաքիլի, լշվ. 1414 թ. Վասպուրա- կանում—338
27. Բարունի, հգր հայր Յոհաննէս գրչի, որ 1416 թ. Հիզանում օր. Գր. Տաթևացու Քա- րոզգիրքը—345

Յովհաննէս

28. Գրիչ, 1416 թ. Հիզանում օր. Գր. Տաթևա- ցու Քարոզգիրքը—345
29. Սիբելի աշակերտ Սիմէոն վրդի, որ 1416 թ. օր. ժողովածու—346
30. Վրդ, որդի Ամիրբէկի, 1419 թ. օր. Գր. Տա- թևացու Հարցմանց զիբըր—349
31. Եղիազարու վանքում 1419 թ. ծագեց ու կազմեց մի ժողովածու—350
32. Որդի Աստուածատուր քհչի, որ 1419 թ. մի ժողովածու նուիրեց Գրիգոր վրդին—350
33. Վրդ, Սաղարի մականունով, մեաւ 1420 թ. Սահմի ամսի 1-ին—351
34. Քհչ, 1420-ից առաջ Մոխրաբերդ գիւղում ստ. ճաշոց—352, 353
35. Գրիչ, 1420-ից առաջ Մոխրաբերդ գիւղում օր. ճաշոց—352, 353
36. Մոկացի, որդի Արքաճամի, 1420 թ. Եղ- վարդում—Անձնագրատում օր. Գր. Տաթևա- ցու Հարցմանց զիբըր—353, 354
37. Հրպոյս Անձնագրատ մենաստանի, 1420 թ. —354
38. Մրն Կոսոյ մենաստանի, 1422 թ.—356
39. Կր., Մըղաշուր գիւղից, որդի Ապալէնի, 1422 թ. Երուսաղէմում ստ. ճաշոց—357
40. Եպս Երուսաղէմի, 1422 թ.—358
41. Պր., սրա յորդորանքով Յակոբ Երէցը 1422 թ. Երուսաղէմ գնալու նպատակով հա- լաքած գրամով գնեց մի ճաշոց—359
42. Եզր. Սիմէոն կր.-ի, որ 1422 թ. մի Աւետ. վաճառեց պր. Խոթիւպէկին—359
43. Փակակալ Տաթևի, 1422 թ. Ստեփանոս Եպոսի մահուանից լետոյ էր «տեղապահ» և աթոռակալ նորինս—360
44. Քհչ, հնդցի քեռի Քումայ Կաֆայեցի գրչի, որ 1422 թ. Տաթևում օր. ժողովածու—360
45. Պանդիտամահ որդի վերոյիշեալ Քումայ Կաֆայեցու—360
46. Վրդ, 1423 թ. Հերմոնի վանքում օր. Աւետ. (զուցէ Յովհաննէս Կոյուսիկն է, տե՛ս № 18) —361
47. Անդամ այն գերդաստանի, որ 1423 թ. Ան- տոն Երէցին վաճառեց մի Աւետ.—361
48. Քհչ, որդի Յորդանանի, 1423 թ. Վասպու- րականում ստ. Աւետ.—362
49. Քհչ, 1424 թ. օր. Գանձարան—Տաղարան— 363
50. Կր., որդի Սերուն քհչի, 1424 թ. Բերկրիի Եղեվանքում ստ. Շարակնոց—364
51. Գրիչ, 1425 թ. Կաֆայում օր. ճաշոց—366
52. Փակակալ Երուսաղէմի սր Գրիչի, 1426 թ.— 367

Յովհաննէս

53. «Մղապի», 1430 թ. գնեց մի ժողովածու— 369
54. Եզր. պր. Կարապետի, որ 1431 թ. Աղբեր- մանում գնեց մի ճաշոց—370
55. Կր., որդի Աթանասի, 1432 թ. սր Կիրա- կոսի վանքում օր. Մաշտոց—371
56. Սրկոց, ի վայելումն սորա Քորոս գրիչը Երուսաղէմում օր. Մաշտոց—371
57. Քհչ, 1433 թ. վկայ եղաւ մի Աւետ. վաճառ- ման—373
58. Փարք Եկեղեցապան սր Յակոբայ վանքի, 1433 թ.—374
59. Գրիչ, 1433 թ. օր. Աւետ.—375
60. Նատերանց ազգից, հայր Աւետիբի, որ 1433 թ. Արիմում վաճառեց մի ճաշոց—375
61. Վրդ, որդի Վարդանի, 1434 թ. Գամաղիէի վանքում օր. Աւետ.—377
62. «Աւագ» Խարբերդ քաղաքի, 1437 թ.—383
63. Եզր. և հնդցի որդի Ստեփանոս գրչի, որ 1437 թ. Խարբերդում օր. Աւետ.—383
64. Հայր Գերձկի վանքի հայրապետ Գրիգորի, լշվ. 1437 թ.—385
65. Տնտես Գերձկի վանքի, 1437, 1441 թթ.— 385, 395
66. Լատոնի գիւղի բահաններէց, որք 1437 թ. Գերձկի վանքում աշխատող Յովակի գրչին տուին ճաշոցի օրինակ—385—386
67. Երէց, վկայ 1437 թ. Կոստանի գիւղի եկե- ղեցուն մի ճաշոցի նուիրաբերութեանը—386
68. Կր., 1439 թ. օր. մի Աւետ.—387
69. Միաշնակեց, որդի Գարբիէի, 1439 թ. Երուսաղէմում թուղթ խաղելով օգնում էր Սարգիս գրչին—391
70. Ոմն, 1439 թ. իր կնոջ հետ միասին մի «հացհան» նուիրեց Բաստայ վանքում օրի- նակուած Աւետարանը նաշիւու համար—392
71. Պր., որդի Արամիբի, 1440 թ. Երզնկա- յի Իշուրի վանքում ստ. Մաշտոց—393
72. Վրդ, ուսուցիչ Գրիգոր Արծկեցի գրչի, որ 1441 թ. Երուսաղէմում օր. Աւետ.—394
73. Հնդցի հգր եզր. Ներսէս քհչի, որ 1441 թ. Երուսաղէմում ստ. Աւետ.—394
74. Ոմն, լշվ. 1441 թ. Երուսաղէմում—394
75. Վրդ, 1441 թ. Սանահնում ծագեց Տէրու- նականի օրինակած Աւետարանը—396
76. Կր., մքն Անկիւրիոյ օր. Աստուածամին վանքի, 1441 թ.—395
77. Հայր Յակոբ կր.-ի, որ 1441 թ. Անկիւրիա- յում ստ. Աւետ.—398
78. Արքեպս Մեծոփայ վանքի, որդի Սիմէոն քհչի, լշվ. 1446-ից առաջ—404, 405
79. Վրդ ոմն, լշվ. 1446-ից առաջ—404

Յովհաննէս

- 80. Յովհաննէս և Յոհաննէս, կըրարք Մինաս գրչի, որ 1446 թ. Երասկիերի որ Փրկիչ վանքում օր. Ճաշոց—407
- 81. Կր., աշակերտ Յակոբ վրդի, որ 1441—1455 թթ. տարրեր վայրերում օր. Ժողովածու—416
- 82. Ոմն, լշվ. 1448 թ. Քարիզում—83
- 83. Գրիչ, 1443 թ. Յովս ցիւղում օր. Մանրուս-ճանք—403
- 84. Քճյ, կըր. Քովմա Մեծօփեցու—405
- 85. Կր., 1448 թ. Յովհաննէս Մկրտիչ և Աննակողման վանքերում կազմեց մի Յայմատուրք—410
- 86. «Գրոց աշակերտ», լշվ. 1488 թ. Կաֆայում—411
- 87. «Նորուսումն գրիչ», 1488 թ. Կաֆայում օր. Գր. Տաթևացու մեկնութիւնների մի Ժողովածու—411
- 88. Կր., 1449 թ. Երուսաղէմում կազմեց մի Գանձարան—412
- 89. Կր, լշվ. 1450 թ. էջմիածնում—Քիւրակահում—412
- 90. Կր., Չորիկ ժականունով, ուսուցիչ Գրիգոր գրչի, որ 1450 թ. էջմիածնում—Քիւրակահում օր. Ճաշոց (հմտ. № 72 Յովհաննէսի հետ, որ կարող է նոյնը լինել)—413
- 91. «Քաշ բարտուղար», հար կըր. վերոյիշեալ Գրիգոր գրչի—413
- 92. Հայր Միքայէլ գրչի, որ 1450 թ. օր. Աւետ.—414
- 93. Հօրեղբայր Կարապետ քճի, որ 1450 թ. ստ. Աւետ.—414
- 94. Ոմն, լշվ. 1450 թ. Յակոբ վրդի կողմից—415
- 95. Հայր Մարտիրոս կր.-ի որ 1450 թ. զնեց մի Աւետ.—418
- 96. Պապ վերոյիշեալ Մարտիրոս կր.-ի—418
- 97. Եպս Արալցիայի, լշվ. 1450 թ.—413
- 98. Հնգյ ուսուցիչ և հօրեղբայր Ալեքսիանոս գրչի, որ 1451 թ. Հերմոնի վանքում օր. Գր. Տաթևացու Սաղմոսաց մեկնութիւնը—419
- 99. Հնգյ աներձագ տանուտէր Վարդանիսի, որ 1451 թ. կախում ստ. Մաշոց-Գանձարան—420
- 99 ա Գրիչ, որդի Կարապետի, 1451 թ. կախում օր. Մաշոց-Գանձարան—420, 421
- 100. Արզ, Սիւնենց, հերպետ Վերին Վարազայ, 1453 թ. օր. Մաշոց—422
- 101. Հայր Քովմա ջուլահարկի, լշվ. 1451 թ.—422
- 102. Ոմն, լշվ. 1452 թ.—422
- 103. Սրկզ, 1454 թ. նուր ստ. մի Աւետ.—423

Յովհաննէս

- 104. Վարագցի, 1453 թ. սրան պատկանող օրինակից ընդօրինակուեց Գր. Տաթևացու Հարցմանց գիրքը—435
- 105. Գրիչ, 1455 թ. Տփիսում օր. Աւետ.—425
- 106. Ազգ. Մարիամի, որ 1455 թ. Տփիսում ստ. Աւետ.—425
- 107. Ուսուցիչ Գաիթ գրչի, որ 1455 թ. Արճւղում օր. Աւետ. և մեռա նոյն թուին—426
- 108. Պապ վերոյիշեալ Գաիթ գրչի,—426
- 109. Խոջայ, հօրեղբայր վերոյիշեալ Գաիթ գրչի—426
- 110. Ռայիս Կամիս գիւղի, որդի պր. Մարգարի, 1458 թ. Պարուգըրկու վանքում ստ. Ճաշոց՝ իրենց գիւղի եկեղեցու համար—430, 431
- 111. Կր., որդի պր. Քովմայի, 1458 թ. Ասփրտան գիւղում ստ. Աւետ.—432
- 112. Քճյ, հար կըր. Ներբաղթի, որ 1459 թ. ստ. Մաշոց-Գանձարան—433
- 113. Եղր. վերոյիշեալ Ներբաղթի—433
- 114. Գրիչ, 1459 թ. օր. Աւետ.—434
- 115. Փոքրատր Գայուստ արեղաչի, 1460 թ. Աղբոց վանքում կազմեց վերջինիս օր. Աւետարանը—435
- 116. Փակակալ Մանանի վանքի, ուսուցիչ և վարպետ, 1460 թ. նորոգեց, թերին լրացրեց ու կազմեց Սոփե բերուած մի Աւետ., լշվ. նաև 1490 թ.—242, 436
- 117. Ազգ. Պարոնի, 1461 թ. Պայախորու վանքում ստ. Աւետ.—437
- 118. Հայր Իկիչի, որ 1462 թ. Երուսաղէմում ստ. Աւետ.—438
- 119. Քեռորդի Ստեփանոսի, որ 1462 թ. Վանում օր. Աւետ.—439
- 120. Եպս Վանի, 1462 թ.—439
- 121. Յովհաննէս և Յոհաննէս, ազգականք Ստեփանոսի, որ 1462 թ. Վանում ստ. Աւետ.—439
- 122. Որդի Վարդան գրչի, որ 1462 թ. Վանում օր. Աւետ.—440
- 123. Համշինցի, նշանուոր բարունակետ, «ի թաղատրական ազգէ», հնագոյն յիշատակութիւնը սրա մասին 1463 թուականից է, երբ արդեն բարունակետ էր Եկեղեցաց նահանգի Աւազ վանքում, հաւանաբար 1489 թ. իր զարդոց տեղափոխում է Կապոսի վանք, որ և կնքում է իր մահկանացուն 1497 թ.—33, 51, 51*, 66, 74, 92, 93, 104, 123, 142, 163, 204, 205, 207, 220—222, 232, 233, 248, 249, 251, 253, 272, 441, 469,
- 124. Եպո, առաջնորդ Աւազ վանքի, լշվ. 1464—1494 թթ.—17, 18, 32, 51, 75, 104, 123, 179, 208, 441

Յովհաննէս

- 125. Եղբորդդի Ուսիմարոսի, որ 1465 թ. Երևանում ստ. Աւետ.—443
- 126. Որդի Աստուածատուրի, լշվ. 1466 թ. կախում—445
- 127. Հնգյ կըր. տանուտէր Մկրտիչի, որ 1466 թ. կախում ստ. Աւետ.—445
- 128. Արքեպս կապի, 1466 թ.—446
- 129. Սրկզ, մրն կապի Մատնէվանքի, 1466 թ.—446
- 130. Մի ալ մրն Մանէվանքի, լշվ. 1466—1439 թթ.—153, 196, 446,
- 131. Երբորդ մրն Մատնէվանքի, լշվ. 1466—1490 թթ.—153, 446
- 132. Եպս Տրապիզոնի, մեռա 1468 թ.—448
- 133. Նոյնանուն երկու կըրարք (մէկը հանգուցեալ) Յակոբ գրչի, որ 1468 թ. Խարբերում օր. Մաշոց—449
- 134. Մանգասարենց կամ Մանգասարի որդի, բազմաբեղուն գրիչ, նրա ընդօրինակած հնագոյն ձեռագիրը 1435 թվականից է, իսկ վերջինը՝ 1505-ից մէկ-երկու տարի առաջ. ստույգ վկայութեան համաձայն իր կնիքի ընթացքում արտադրել է 132 մեծ ու փոքր ձեռագիր—39, 80, 131, 151, 451
- 135. Հայր Ամիր-Սարգսի, որ 1469 թ. Արճւղում ստ. Աւետ.—451
- 136. Երզնկացի, ձաղկող և գրիչ, Կեսարիոյ դատարի նիսայ գիւղում օր. 2 Ճաշոց, Աւետ., լշվ. 1469—1466 թթ.—18, 67, 91, 92, 452
- 137. Արքեպս Հաղարամի, լշվ. 1469—1499 թթ.—201, 280, 452
- 138. Ղարաճա մականունով, 1471 կամ 1491 թ. ստ. Գանձարան—453
- 139. Ոմն, 1437 թ. Կուլարքի Ուսիմի գղեկում ստ. Աւետ.—456
- 140. Եղր. Մկրտիչ կապի, որ 1479 թ. Առես գիւղում ստ. Շարակնոց—461
- 141. Եղբորդդի Մկրտիչ կապի, որ 1479 թ. Առես գիւղում ստ. Շարակնոց—461
- 142. Որդի կամ կըրարդդի Վարձիգոյի, որ 1480 թ. իր կըրարքների հետ զնեց մի Աւետ.—462
- 143. Կր., օժանդակեց Մկրտիչ կր.-ին, որ 1481 թ. Արճւղում ստ. Յայմատուրք—9
- 144. Գունդուզ մականունով, եղիսկոպոս, առաջնորդ վարազայ վանքի, լշվ. 1481—1500 թթ.—12, 88, 101, 102, 111, 219, 298
- 145. Հայր Խաչատուր գրչի, որ 1481—1485 թթ. Կառուցում օր. 3 Աւետ.—12, 30, 71
- 146. Հայր Վարդան կր.-ի որ 1481 թ. Կառուցում ստ. Աւետ.—12
- 147. Ոմն, 1481 թ. ստ. Աւետ.—13

Յովհաննէս

- 148. Կաթողիկոս Հայոց, ըստ Օրմանեանի գահակալել է 1474—1484 թթ.—14, 57
- 149. Կաթողիկոս Աղտանից, որդի պր. Մահրապի, թոս պր. Զալալի, լշվ. Ժն գ. մի անթուական յիշատակարանում—530
- 150. Արեղայ, 1481 թ. շարադրեց մի յիշատակարան—14
- 151. Արքեպս Վայոց-ձորի, 1482 թ.—27
- 152. Մրն Բոյորարեղդի վանքի, 1482 թ.—27
- 153. Հօրեղբ. Յակոբ քճի, որ 1482 թ. Բուրբուրեղում ստ. Աւետ.—27
- 154. Գրիչ, 1482, 1483 թթ. Արճւղում օր. 2 Աւետ.—28, 38
- 155. Գրիչ, որդի Մուրադի, 1482, 1483 թթ. Կառուցում օր. Տօնական և Աւետ.—29, 39, 40
- 156. Հօրեղբորդդի Քովմայի, որ 1482 թ. ստ. Շարակնոց—34
- 157. Որդի Վարդանի, 1482 թ. Հիզանում ստ. Աւետ.—32
- 158. Սրկզ, որդի խոջայ Յակոբի, 1482 թ. Խուլայում վանքում ստ. Յայմատուրք—31
- 159. Կր., 1482 թ. զրեց յիշատակարան մի ճաշոցի նուիրարքութեան մասին—34
- 160. Եպս, 1482 թ. ստ. Մաշոց—35
- 161. Եպս, առաջնորդ Քաջերունեաց կամ Եպս Արճւղի, լշվ. 1482—1490 թթ.—79, 151, 463
- 162. Բարունակետ, առաջնորդ Քաջերունեաց տարրեր և Նախարկից—463
- 163. Հայր Տիրատուր քճի, որ 1482 թ. Ականց գիւղաքաղաքում ստ. Շարակնոց—463
- 164. Եղբորդդի վերոյիշեալ Տիրատուր քճի—463
- 165. Քեռորդի վերոյիշեալ Տիրատուր քճի,—463
- 166. Ազգ. Ամինագիւնի, որ 1483 թ. Ուսիմիում ստ. Յայմատուրք—37
- 167. Ազգ. Մկրտիչ քճի, որ 1483 թ. Երբեղանի գիւղում ստ. Աւետ.—49
- 168. Մանկօնեց ազգանունով, արքեպս, առաջնորդ Բարթողիմէոս առաքելի վանքի, լշվ. 1483—1490 թթ.—50, 103, 139, 149
- 169. Բանչարիկ բականունով, կապ Կաֆայի, 1483 թ.—51
- 170. Էրբնկանի գիւղի քահանաներից, 1483 թ.—51
- 171. Հար կըր. Մարգարայ գրչի, որ 1483 թ. Էրբնկանի գիւղում օր. Մաշոց—51
- 172. Պապ ոսկերիչ Խաչերի, որ 1483 թ. Կաֆայում ստ. Մաշոց—51
- 173. Գրիչ, որդի Շատուսի, 1483 թ. օր. Յայմատուրք—54

Յովհաննէս

- 174. Հայր Կիրակոսի և Մարտիրոսի, որք 1483 թ. ստ. Յայտնատրք—54
- 175. Արքեպս, «գիտապետ» Էջմիածնի վանքի, Էդրադր Ստեփանոս Եպոսի, 1484 թ.—55
- 176. Հայր Զահվիլի, որ 1484 թ. Մոզնիում ստ. Աւետ.—56
- 177. Քեոսրդի վերոյիշեալ Զահվիլի—56
- 178. Գրազիր, ծագիւղ, կազմող, «րնաիր կրօնատր, փրիստփայ», լշվ. 1484 թ. Մոզնիում—56
- 179. Կր., 1484 թ. Վերին Նորափանքում ստ. Աւետ.—57, 58
- 180. Ղրձիլենց, Հայր խոշայ Սաղազայի, որ 1484 թ. Աղթամարում ստ. Աւետ.—63
- 181. Կր., վարպետ Յակոբ գրչի, որ 1484, 1493 թթ. Աղթամարում օր. 2 Աւետ.—64, 191
- 182. ՔՀյ, Հայր Վարդան գրչի, որ 1462 թ. Վաչում ստ. Աւետ.—440
- 183. Հայր Մելիքսէթ գրչի, որ 1484 թ. Բաղէշում օր. Յայտնատրք—66
- 184. Եպս Ամասիոյ, 1484 թ.—69
- 185. ՔՀյ, 1484 թ. ստ. Ճառքնատրք—104
- 186. Լանկանց, 1484 թ. ստ. Ներսէս Շնորհալու «Յիսուս որդի»—465
- 187. Ազգ. Խանդի, որ 1485 թ. Զորկվանքում ստ. Աւետ.—72
- 188. Նորեղբորորդի Մելիքսէթի, որ 1485 թ. Մաղարոյ վանքում զինց Սաղմոսարան—73
- 189. Գրիչ, 1485, 1489 թթ. Աղթամարում օր. Շարակնոց և Նարեկ—74, 135, 136
- 190. Որդի Շնորհարի, 1485 թ. Արճէշում ստ. Գանձարան—74
- 191. Եղբ. Սարգիս գրչի, որ 1485 թ. Կիրոզի վանքում օր. Գանձարան—75
- 192. Վրդ, մրն Սերաստիոյ որ Նշանի 1485, 1487 թթ.—76, 100
- 193. Երէց, 1485 թ. Ամիթում Նուէր ստ. Տաղարան—466
- 194. Հայր Ուսթիանէի, լշվ. 1486 թ. Արճէշում—79
- 195. Ոստանի բահաններէց, 1486, 1490 թթ.—86, 155
- 196. Ազգ. Վարիպաշի, որ 1486 թ. Արճէշում ստ. Աւետ.—86
- 197. Որդի Գովաթիարի, 1486 թ. Ասպիսնակում ստ. Աւետ.—87
- 198. Հայր Մարտիր, որ 1486-ից չեռայ ստ. Ասպիսնակում օրին սկսած մի Աւետ.—87
- 199. Գրիչ, որդի Միքայիլի, 1486—1493 թթ. Հիզանում օր. 3 Աւետ. և Գանձարան—83, 246, 247, 279, 285

Յովհաննէս

- 200. Եպս, 1456 թ. Հիզանում ստ. Աւետ.—88
- 201. Գրիչ, անունը զրուած է ծածկազրոյ, 1486 թ. օր. Ժամադիրք—467
- 202. Որդի Յովհաննէսի, 1486 թ. Սղզայում ստ. Գանձարան—88
- 203. Հայր Յովհաննէս կր.-ի, որ 1486 թ. Սղզայում ստ. Գանձարան—88
- 204. Թոս Գասպարի, որ 1486 թ. Աւստոյ վանքում ստ. Աւետ.—90
- 205. Արճիշենցի, որդի Աստուածատրի, գրիչ, 1486—1495 թթ. Արճէշում օր. Մաշտոց, Գանձարան, Աւետ.—79, 80, 150, 218
- 206. Սաղմոսերգու մրն Աղուլեաց վանքի, 1486 թ.—82
- 207. ՔՀյ, Հնգյ Նորեղբոր Աստուածատր գրիչ Կաֆայեցու, որ 1486 թ. Քաթայ քղրում օր. Գանձարան—468
- 208. Արքեպս, որդի Աստուածատրի, 1487 թ. Նորաշենում ստ. Գանձարան—98
- 209. Եպս Սերաստիոյ որ Նշանի (Նմ. Ն 192-ի հետ, հաւանաբար Նոյն անձն է), 1487 թ.—99
- 210. Կր., 1487 թ. Նրեզի վանքում թուղթ էր կոկում—100
- 211. Հայր Զանգիշահի, որ 1487 թ. Սղզայի վանքում ստ. Մաշտոց—101
- 212. Գրիչ, 1487 թ. օր. Շարակնոց—469
- 213. Եպս, առաջնորդ Այրիվանքի, 1488 թ. օր. Յայտնատրք, լշվ. նաև 1493 թ.—108—110, 194
- 214. Որդի Աստուածատրի, 1488 թ. Այրիվանքում գրել տուեց Յայտնատրք, սակայն մահացաւ ընդօրինակութեան ընթացքում—108—110
- 215. Գրիչ, որդի Արզանշահի, 1488 թ. Վարագում օր. Ճաշոց—111—113
- 216. Հայր Մաղթումի, որ 1488 թ. Վարագում ստ. Ճաշոց—111
- 217. Որդի Կարապետ քՀի, լշվ. 1488 թ. Վարագում—113
- 218. ՔՀյ, Հնգյ Եղբ. Խանդ-Խաթունի, որ 1488 թ. Հաղարտում ստ. Աւետ.—114
- 219. Եղբորորդի վերոյիշեալ Խանդ-Խաթունի—114
- 220. Եղբ. Սահակի, որ 1488 թ. Կոսթում ստ. Աւետ.—117
- 221. Նորեղբորորդի Կարապետի, որ 1488 թ. Ասպիսնակում ստ. Շարակնոց—118
- 222. Եղբ. Ստեփանոս Ասպիսնակցի գրչի, որ 1488 թ. Արճէշում օր. Գր. Տաթևացու Հարցմանց գիրք—119

Յովհաննէս

- 223. Չերպետ Արճիլի Էրաշխատր որ Աստուածածին վանքի, 1488 թ.—119
- 224. Բաղիշենցի, մրն Մեծօփայ վանքի, 1488 թ.—119
- 225. Մրն Մեծօփայ վանքի, 1488 թ.—119
- 226. «Գրոց աշակերտ» Մեծօփայ վանքի, 1488 թ.—119
- 227. Տփիսի բահաններէց, 1488 թ.—120
- 228. Երէց, 1488 թ. (այս թուականն ուղղելի է, պետք է լինի 1288 թ.) Առեստում ստ. Աւետ.—120, 121
- 229. Ոմն, այլոց ընկերակցութեամբ Առեստում ստ. Աւետ. (սահ'ս նախորդը)—120
- 230. Խոշայ, որդի խոշայ Մարգարի, որին հրով նահատակեցին 1488-ից առաջ—122, 123
- 231. Գրիչ, 1488 թ. Տիրիկում օր. Աւետ.—124
- 232. Երէց, անկր Սիմեոնի, որ 1488 թ. Տիրիկում ստ. Աւետ.—124
- 233. Ազգ. վերոյիշեալ Յովհաննէս Էրեցի—124
- 234. Հայր Սիմեոնի, որ 1488 թ. Տիրիկում ստ. Աւետ.—124
- 235. Եղբ. մէկի (անունն անյայտ), որ 1488 թ. Կիրոզի վանքում ստ. Աւետ.—124
- 236. Բ. Քլիստարանցի, կաթողիկոս Սար, ըստ Երմանեանի աթոռակալի է 1489—1525 թթ., սակայն ինքնազիր մի յիշատակագրութեան մէջ ասում է. «Նստայ ի յաթոս կաթողիկոսութեան թվականին Հայոց ՁԷ. (1488)»—114, 125, 132, 223, 254, 470
- 237. Ոմն, 1488 թ. ստ. Սաղմոսարան—125
- 238. Ոմն, 1488 թ. արժամագատեց մի Աւետ.—126, 127
- 239. Որդի Սարգսի, որ 1488 թ. ստ. Աւետ.—127
- 240. ՔՀյ, լշվ. 1489 թ. Բուստ գիւղում—219
- 241. ՔՀյ, որդի Գովաթիարի, որ 1489 թ. Ասպիսնակում ստ. Աւետ.—130, 131
- 242. Նորքնձայ մրն Բատոյ անապատի, 1489 թ.—130
- 243. Եպս, 1489 թ. Նուիրեց 2 ոսկի մի Աւետարան ծաղկելու համար—133
- 244. Ոմն, 1489 թ. Աղթամարում թանաք օգտատեսչու զգթոր նուիրեց Ներսէս գրչին—135
- 245. Որդի Վարդանի, որ 1489 թ. Կոստանից որ Աստուածածնի Էփեղեսոս նուիրեց մի Աւետ.—136
- 246. Հայր Խոշայ Սաղազայի, որ 1489 թ. ստ. Գանձարան—137
- 247. Գրիչ, 1489 թ. Սասնոն գիւղում օր. Աւետ.—139
- 248. Հայր Աստուածատրի, որ 1489 թ. Շատուանում ստ. Աւետ.—139
- 249. Որդի վերոյիշեալ Աստուածատրի—139

Յովհաննէս

- 250. Որդի Միրիչանի, որ 1489 թ. Խիզանում ստ. Աւետ.—140
- 251. Վարպետ Մկրտիչ գրչի, որ 1466—1497 թթ. Խիզանում և Մասնէվանքում օր. 3 Աւետ. և Գանձարան—89, 140, 238, 446
- 252. Եղբ. Սարգսի գրչի, որ 1489—1499 թթ. Նխաշրիում և Էրրնկանի գիւղում օր. 3 Աւետ.—143, 149, 279
- 253. Եպս, հորեղբայր Մաթթէս գրչի, որ 1491, 1497 թթ. Աղթամարում օր. Աւետ. և Շարակնոց—177, 244
- 254. Եղբորորդի Ստեփանոս Դարսնապետի, Էրկուր միստին լշվ. 1489 թ. որպէս Խարաշարի վանքի առաջնորդ—143
- 255. Եղբ. Աւետիքի, որ 1490 թ. ստ. Աւետ.—145
- 256. Եպս Սիմեոն Նահանգի, 1490 թ.—146
- 257. ՔՀյ, Եղբ. Արապաշի, որ 1490 թ. Էրրնկանի գիւղում ստ. Աւետ.—149
- 258. Վահակայ Բարթողիմէոս առաքեալի վանքի, 1490 թ.—150
- 259. Վրդ, Էրախատր Յովհաննէս Արճիշենցի գրչի, 1490 թ.—151
- 260. «Քաջ փրիստփայ», մրն Ուսնկարու վանքի, 1490 թ.—151
- 261. Եպս, տեղապահ և յաշորդ Քոմայ Եպոսի, լշվ. 1490 թ. Վասպուրականում—154
- 262. Եղբ. Հայրապետ գրչի, որ 1490 թ. Աղթամարում օր. Աւետ.—154
- 263. Ազգ. Գովաթ-Խաթունի, որ 1490 թ. Աղթամարում ստ. Աւետ.—154
- 264. Ոմն, 1490 թ. Գինեկանց գիւղում ստ. Գանձարան—155
- 265. Սրկու Ոստանի Էկեղեցիներէց մէկի, 1490 թ.—155
- 266. ՔՀյ, Եղբ. Առաքել գրչի, որ 1490 թ. Բանաշենում ստ. Աւետ.—156
- 267. ՔՀյ, Հայր Յովհաննէսի, 1490 թ. Շատուանում ստ. Մաշտոց—157
- 268. Որդի վերոյիշեալ Յովհաննէսի—156, 157
- 269. Գրիչ, 1490 թ. օր. Աւետ.—158, 159
- 270. Հայր Ստեփանոս գրչի, որ 1490 թ. Եղբորոստում օր. Աւետ.—159
- 271. Մրն Կապոսի վանքի, 1490 թ.—160
- 272. Որդի Քրիստոսատրի, 1491 թ. Գանդում ստ. Աւետ.—165, 166
- 273. Եղբ. վերոյիշեալ Յովհաննէսի—165
- 274. Վրդ, առաջնորդ և լուսարար որ Քառանից և որ Գրիգորի (Գանդ գիւղում), 1491 թ.—166
- 275. Եղբ. Լրանասի, որ 1491 թ. Գուգարքում ստ. Աւետ.—166
- 276. Կր., որդի Սարգսի, 1491 թ. ազատեց Ներ-

Յովհաննէս

- սէն արքեպիս քրտ քրած Աւետարանը և վերադարձրեց Աղթամարի վանքին—167
- 277. Հայր Մկրտիչ քրչի, որ 1491 թ. Մոզնիսում օր. ճաշոց—168
- 278. Մահաթի, յշվ. 1491 թ. Արշակունի վանքում—170*
- 279. Իճանիս, հայր Մարտիրոսի, որ 1491 թ. Տաթևում ստ. Աւետ.—172
- 280. Քչյ, հայր Յակոբ քրչի, որ 1491 թ. Արծկէում օր. Ճարտար—174
- 281. Քչյ, Պեղնագոմեր գիւղի, 1491 թ.—174
- 282. Հայր Բարխուդարի, որ շուրջ 1491 թ. գերութիւնից ազատեց մի ձեռագիր—174*
- 283. Գրիչ, 1491 թ. Համարեց զիւզաբաղարում օր. Աւետ.—177
- 284. Հոգևոր հայր վերոյիշեալ Յովհաննէս քրչի—177
- 285. Եղբ. Ղասամի, որ 1491 թ. Համարեցում ստ. Աւետ.—177
- 286. Գրիչ, 1491 թ. Գր. Նիսացու վանքում օր. Գիրք ձեռնադրութեան—181
- 287. Քչյ, 1491 թ. ստ. Աւետ.—182
- 288. Մրն Քանահատի վանքի, 1491 թ. օր. Ճաշոց—183
- 289. Եղբ. Միխայի, որ 1491 թ. ստ. Աւետ.—183
- 290. Իր հայր Պողոսի հետ միասին 1492 թ. Աղթամարում ստ. Մաշտոց—187
- 291. Հայր վերոյիշեալ Պողոսի—187
- 292. Գրիչ, 1492թ. Սերաստիոյ ար Նշանում օր. Գանձարան—189
- 293. Ոմն, 1492 թ. ստ. Շարակնոց—190
- 294. Հայր Կարապետ քրչի, որ 1492, 1495 թթ. Աղթամարում օր. 2 Մաշտոց—187, 268
- 295. Տանուտըր ետրականց գիւղի, 1493 թ.—192
- 296. Գորգոնց, տանուտըր ետրականց գիւղի, 1493 թ.—192
- 297. Հիսն, տանուտըր ետրականց գիւղի, 1493 թ.—192
- 298. Արդի ետրականց գիւղի տանուտըր Կիրակոսի, 1493 թ.—193
- 299. Ովանէս արեղայ, 1493 թ. վկայ եղաւ մի Աւետարանի վաճառքի—193
- 300. Հայր Համանգոյ կնոջ, որ 1493 թ. Այրի-վանքում ստ. Աւետ.—194
- 301. Հայր Վարդան Եղսի, որ 1493 թ. Արծկէում ստ. Մկն. կաթողիկէից թղթոց—195
- 302. Հայր մի քրչի (անունը չի պահպանուել), որ 1493 թ. Բաղէում օր. Ճաշոց—196
- 303. Հովիւ Մատենկանցի, 1493 թ.—196
- 304. Ոմն, 1494 թ. Աղթամարում ստ. Աւետ.—202

Յովհաննէս

- 305. Տանուտըր, 1494 թ. Բնաշէնում ստ. Աւետ.—203
- 306. Արեղայ, տաշնորդ Կապոսի վանքի (յշվ. ներսէսի հետ միասին), 1494 թ.—204—206
- 307. Գրիչ և ծաղկոց, 1494 թ. ծաղկեց մի Աւետ.—209
- 308. Թաղաշարեց, յշվ. 1494 թ. Աղթամարում—210
- 309. Ովանէս, Էղբորդի Ազարիայի, որ 1495 թ. Գարնաբարում ստ. Աւետ.—212
- 310. Եղբ. Ազարիա կր.-ի, որ 1495 թ. Եղեկօտում ստ. Աւետ.—213
- 311. Եղբորդի վերոյիշեալ Ազարիայի—213
- 312. Մրն Պալախարու վանքի, 1495 թ.—216
- 313. Եղբ. Զանդուրանի, որ 1495 թ. Կօսի գիւղում ստ. Աւետ.—217
- 314. Եղբ. Բարունակի, 1495 թ. Ասպինակում ստ. Աւետ.—218
- 315. Հայր Գորգի, որ 1495 թ. Կապոսի վանքում ստ. Աւետ.—221
- 316. Հայր Սիրառանի, որ 1495 թ. Մանտիսում ստ. Յայնաուտըր—222
- 317. Գրիչ, որդի Քարոսի, 1495 թ. Մանտիսում օր. Յայնաուտըր—222, 223
- 318. Արդի Աբելի, 1495 թ. Կ. Պոլսում ստ. Աւետ.—223, 224
- 319. Արդի Ստեփանոս Դոշենցի, որ 1495 թ. Կորդի տունց մի Աւետ.—224
- 320. Ովանէս քրիչ, 1496 թ. Սաղմոսավանքում օր. Աւետ.—226
- 321. Հոր որդի Սարհանի, որ 1496 թ. Սաղմոսավանքում ստ. Աւետ.—226
- 322. Եղբ. Գալուստի, որ 1496 թ. Քանաքեռում ստ. Աւետ.—227
- 323. Դրախտկեցի, 1496 թ. ծաղկեց տունց մի Աւետ.—229, 230
- 324. Ոհանէս քրիչ, 1496 թ. Աւազ վանքում սկսեց օրինակել մի Շարակնոց, բայց մեծաւ կիսատ թողնելով—233
- 325. Լնցցի Եղբ. Ալեքսիանոս քրչի, որ 1496 թ. Մաքրիսում օր. Աւետ.—228
- 326. Եղբ. վերոյիշեալ Ալեքսիանոսի—228
- 327. Գրիչ, որդի Զարգար երէցի, 1496 թ. Տիրիկում օր. Աւետ.—472
- 328. Արդի Եղբաշի, 1497 թ. Խիզակում ստ. Գանձարան—237
- 329. Մրն Բարխուդարի վանքի, 1497 թ.—238
- 330. Հայր Ստեփանոսի, որ 1497 թ. Արգելանում ստ. Շարակնոց—239
- 331. Եղբ. Երնշակի, 1497 թ.—240
- 332. Հայր Զոմարտի, որ 1497 թ. Բերդիկում այլոց ընկերակցութեամբ ստ. Աւետ.—240

Յովհաննէս

- 333. Արդի Քարամազի, որ 1497 թ. Բերդիկում այլոց ընկերակցութեամբ ստ. Աւետ.—240
- 334. Քր. վերոյիշեալ Քարամազի—241
- 335. Վրդ, որդի Պարոնի, 1497 թ. Սանահում ստ. Շարակնոց—242
- 336. Հօրեղբայր Գորգի, որ 1497 թ. Կոզոց վանքում ստ. Աւետ.—273
- 337. Եղբորդի Կիրակոսի, որ 1497 թ. Ամ գիւղում ստ. Աւետ.—247
- 338. Գրիչ, որդի Գանիկի, 1497 թ. Ամ գիւղում օր. Աւետ.—247
- 339. Նորնծայ եպս Եղբորդի վանքի, 1497 թ.—248
- 340. Արքեպս, 1497 թ. Երզնկայում ստ. Սաղմոսարան—250
- 341. Վանահայր ետրաշարի վանքի, 1497 թ.—252
- 342. Գրիչ, 1497, 1498 թթ. Կապոսի վանքում օր. գրութիւնը Գր. Նազիանզացու և Գիրք գանձոց—253, 271—273*
- 343. Կոզ մականունով, Երուսաղէմի հայ սէն, 1497 թ.—254
- 344. Ոհանէս զոփր, որդի Աւազի, 1497 թ. Երուսաղէմում ստ. Գանձարան—254
- 345. Քչյ, Եղբ. Գեաղիանայի, որ 1497 թ. այլոց զործակցութեամբ Կոմանայ գիւղի եկեղեցու համար զնեց մի Աւետ.—473
- 346. Աղբ. Քարտանդի, որ 1498 թ. Ասպինակում ստ. Աւետ.—255
- 347. Գրիչ, որդի Բարսեղի, 1498 թ. Ասպինակում օր. Աւետ.—258
- 348. Վարդապետ Կարապետ Բերկրեցի քրչի, յշվ. 1498 թ.—265
- 349. Եպս. ժրն Բերկրիի Յուսկան որդու վանքի, 1498 թ.—265
- 350. Մրն Յուսկան որդու վանքի, 1498 թ.—265
- 351. Արդի Վարդաշահի, 1498 թ. գրեց մի յիշատակարան—266
- 352. Եղբորդի հիսն Մուրադի, որ 1498 թ. Աղթամարում ստ. Մաշտոց—267
- 353. Եղբ. Ղփշախ-Խաթանի, որ 1498 թ. Աղթամարում ստ. Մաշտոց—268
- 354. Քչյ, խնամատար 1498 թ. օր. Աւետարանի—270
- 355. Ոմն, 1498 թ. Երուսաղէմում զնեց Գանձարան—273
- 356. Երէց, որդի Խոջայ Էմինի, 1498 թ. Կ. Պոլսում կազմեց Աւետ.—274
- 357. Եղբ. Հայրապետի, որ 1499 թ. Շատախում փրկեց մի Աւետ.—277
- 358. Եղբորդի վերոյիշեալ Հայրապետի—277

Յովհաննէս

- 359. Ուսուցիչ Յովհաննէս քրչի, որ 1499 թ. Հիզանում օր. Աւետ.—280
- 360. Մաղկոց, յշվ. 1499 թ. Հաղբատում—281
- 361. Գայր, 1499 թ. Հաղբատում թուղթ էր կրկում—281
- 362. Մաղկոց, 1499 թ. Կածիք գիւղում ծաղկեց մի Աւետ.—282
- 363. Արդի Աստուածատուր Նահատակի, յշվ. 1499 թ. Արծկէում—283
- 364. Աղբ. վերոյիշեալ Աստուածատուրի—283, 284
- 365. Արդի Զանազիզի, յշվ. 1499 թ. Աղթամարում—284
- 366. Յոհաննէս և Յովաննէս, Էղբարք Վարդան, կր.-ի, որ 1499 թ. Ամ գիւղում ստ. Աւետ.—286
- 367. Արդի Կարապետ քրչի, որ 1499 թ. Եղնփրում օր. Աւետ.—288
- 368. Սրկոց, որդի Չիչարի. ժայր և որդի 1499 թ. Խաչատուր քրչին կերակուր տուցին—290*
- 369. Եպս, տաշնորդ եկեղեցաց գաւառի Գր. Լուսատուրի զամբարան կոչուող վանքի, 1499 թ.—474
- 370. Եղբ. Խարիբի, որ 1500 թ. ստ. Աւետ.—293
- 371. Լնցցի Եղբ. Գրիգոր եպս քրչի, որ 1500 թ. Երուսակի վանքում օր. Ճաշոց—296
- 372. Գրիչ, որդի Զանազիզի, 1500 թ. Վարագում օր. Աւետ.—298
- 373. Այր Հալուի, որ 1500 թ. Վարագում ստ. Աւետ.—298
- 374. Երզնկացի եպս-քրիչ, 1500 թ. Իստանուս գիւղում օր. Մաշտոց—300
- 375. Եղբ. Խաչատուրի, որ 1500 թ. ստ. Աւետ.—301
- 376. Դրախտիկ գիւղում 1500 թ. ժարտիրոսացած արեղայ—301
- 377. Քչյ, Եղբ. Ստեփանոս քրչի, որ աշխատում էր Տշող գիւղում ժն դ. սկզբներին—347
- 378. Սրկոց, որդի Քորոս Քչի, որ ժն դ. ստ. Աւետ.—477
- 379. Քչյ, Եղբ. Ստեփանոս վրդի, որ ժն դ. ստ. Մաշտոց—478
- 380. Լնցցի որդի Ամիր-Սարգսի, որ ժն դ. Սինիքում ստ. Աւետ.—480
- 381. Կր., ժն դ. Տանականի օրինակ տունց Աւետան քրչին—481
- 382. Ըղնատուր, Էղբ. վերոյիշեալի—481
- 383. Ոմն, ժն դ. հիւրընկալեց Ատոմ քրչին—484
- 384. Եղբ. Գարրիկ եպսի, որ ժն դ. ստ. Ժողովածու—485
- 385. Կր., Չաղար մականունով, հրատես ինչ-որ վանքի, ժն դ. ստ. պատարագամատոց—485

- Յովհաննէս**
- 386. Պատանի, ազգ. Բարիոր միայնակեցի և ծառայեց Երան պատկանող Կարեկի, ժն. 4.—488
 - 387. Կր., ժն. 4. ստ. Աւետ.—490
 - 388. Որդի Փաշարեկի, որ ժն. 4. ստ. Ճարնատիր—490, 491
 - 389. Քչյ, որդի Կարապետի, որ ժն. 4. մի ճառընտիր—491
 - 390. Եղբ. Աստվ. քչյի, որ ժն. 4. ստ. Յայտաւարք—491
 - 391. Մահանի, ժն. 4. Մեծոփայ վանքում թուղթ կոկեց—493
 - 392. Քչյ, ժն. 4. Վարդենիս մենաստանում ստ. Աւետ.—496
 - 393. Վրդ, առաջնորդ Գամաղիելի վանքի, ժն. 4.—497, 507
 - 394. Գամաղիելի վանքում, հաշատուր գրչի օգնութեամբ, իր համար ժն. 4. օր. մի ժողովածու—497
 - 395. Քչյ, հայր Կարապետ գրչի, որ ժն. 4. Խնձուրտի վանքում օր. Մաշտոց—498
 - 396. Հօրեգրար վերսիշխալ Կարապետ գրչի—498
 - 397. Կր., որդի Գրիգորի, ժն. 4. ստ. Աւետ.—500
 - 398. «Կարուակ», լլվ. ժն. 4. անթուանկան մի յիշատակարանում—501
 - 399. Քչյ, ժն. 4. ստ. Կանոնգիրք—502
 - 400. Արքեպս Սեհունեաց նահանգի, ժն. 4. ստ. Մաշտոց—504
 - 401. Եղբ. Սարգսի, որ ժն. 4. Գամաղիելի վանքում ստ. Աւետ.—507
 - 402. Հօրեգրար վերսիշխալ Սարգսի—507
 - 403. Աւագիւրց, հար հայր Մարտիրոս գրչի, որ ժն. 4. օր. Գանձարան—509
 - 404. Յոհանէս և Յովանէս թոռնի Տէրուն քչյի, ժն. 4. ժառանգեցին իրենց պապի Աւետարանը—512
 - 405. Հայր տառայ Ննքաւի, որ ժն. 4. ստ. Ժողովածու—513
 - 406. Քչյ, լլվ. ժն. 4.—513
 - 407. Որդի պր. Պէկիմանուրի, արքեպս, առաջնորդ պր. Կիրակոսի, ժն. 4.—514
 - 407 ա. Մրն պր. Կիրակոսի վանքի—514
 - 408. Հայր պր. Սահակի, որ ժն. 4. ստ. Ճարնատիր—515
 - 409. Որդի վերսիշխալ Սահակի—515
 - 410. Քչյ, հայր և ուսուցիչ Յակոբ գրչի, օգնեց իր որդուն, որ օրինակում էր Ճարնատիր—516, 516*
 - 411. Պր., եղբ. պր. Բաղդասարի, որ ժն. 4. ստ. Աւետ.—516, 517

- Յովհաննէս**
- 412. Գրիչ, ժն. 4. օր. Գր. Տաթևացու Հարցմանց գիրքը—520
 - 413. Աթմարչի, ժն. 4. ստ. Աւետ.—520
 - 414. Գրիչ, ժն. 4. օր. Կանոնգիրք—520
 - 415. Խշտունցի, «քաշ թարանի», լլվ. ժն. 4.—520*
 - 416. Ոմն, լլվ. ժն. 4.—520*
 - 417. «Ոսկերչի որդի» մականունով, որդի սոկերիչ Ամիրբաղի, ժն. 4. օր. Ժողովածու—521, 522
 - 418. Գրիչ, որդի էլրեկի, Շատիկի վանքում օր. Մաշտոց—522
 - 419. Գրիչ, ժն. 4. Հերմոնի վանքում օր. Յայտաւարք—523
 - 420. ժն. 4. մի Աւետ. նուիրեց Սալուպատր վանքին—523
 - 421. Վրդ, ժն. 4. օր. Տօնապատճառ—523
 - 422. Որդի Մկրտիչի և Շամամի, ժն. 4. օր. Ճաշոց—524
 - 423. Որդի Մկրտիչի և Մէլեքի, ժն. 4. օր. Յայտաւարք—524
 - 424. Գրիչ, ժն. 4. օր. Աւետ.—525
 - 425. Գրիչ, ժն. 4. օր. Գր. Տաթևացու Հարցմանց գիրքը—525
 - 426. Եղբ. Արքաճամի, ժն. 4. ստ. Յայտաւարք—525
 - 427. Գրիչ, ժն. 4. օր. Յայտաւարք—525, 526
 - 428. Գրիչ, ժն. 4. օր. Մաշտոց—526
 - 429. Գրիչ, որդի Մարտիրոսի, ժն. 4. օր. Աւետ.—526
 - 430. Հօրեգրար վերսիշխալ գրչի—526
 - 431. Բարտ մականունով, ժն. 4. օգնում էր Յովհաննէս գրչին թուղթ կոկեղով—527
 - 432. Գրիչ, ժն. 4. օր. Ճարնատիր—527
 - 433. Ոմն, ժն. 4. ստ. Ճարնատիր—527
 - 434. Որդի Վարդանի, ժն. 4. օր. Աւետ.—527, 528
 - 435. Որդի Նիկողոս գրչի, օգնում էր հօրը թուղթ կոկեղով—528
 - 436. Ոմն, լլվ. ժն. 4.—529, 530
 - 437. Վրդ, Երկաթեց աղգանունով, լլվ. ժն. 4.—533
 - 438. Գրիչ, ժն. 4. օր. Փարսղիք—535
 - 439. Որդի Հայրապետի, ժն. 4. ստ. Փարսղիք—535, 536
 - 440. Եղբ. Փոխանի, որ ժն. 4. գերութիւնից ազատեց մի Աւետ.—541
 - 441. Հայր Սաղաղայի, ժն. 4. ստ. Մկն. կաթողիկէից Բզթոց—541
 - 442. Լաւրկանց, ժն. 4. իր մի տունը քանդեց՝ աղիւսը օր Կարապետի եկեղեցին նորոգելու համար օգտագործելու նպատակով—542

- Յովհաննէս**
- 443. Մտիկ մականունով, ժն. 4. օր. Գանձարան—543
 - 444. Ոմն, ժն. 4. ստ. Մաշտոց—543
 - 445. Հայր Իգնատիոսի, որ ժն. 4. ստ. Աւետ.—544
 - 446. Քչյ, ոմն, լլվ. ժն. 4.—546
 - 447. Որդի Աստմի, ժն. 4. ստ. Մաշտոց—546
 - 448. Քչյ, ժն. 4. ստ. Աւետ.—546
 - 449. Յոխանէս, 1551թ. մի արտ նախրեց Կարնկեց վանքին—136*
- Յովհարան**
- 1. Վրդ, լլվ. 1487 թ. Սինիքի Արեւիս գիւղում—97
- Յովսէփ (Ուսէփ)**
- 1. Մրկուց, լլվ. 1407 թ. ոմն Ստեփանոս եպոսկոստանից—318
 - 2. Երեց, 1409 թ. նպաստեց մի Ճարնատրի քննարկմանը—320
 - 3. Յրաչ, Յոսէփ Շահապոնեցի, 1415-ից առաջ Քոնստանդնուպոլիսում օրինակել էր Թովմայ Արքեպիսկոպոսի 3դ. եւթն խորհրդայն եկեղեցայ աշխատութիւնը—341
 - 4. Եպս, կաթողիկոսական նուիրակ Կաթաւում, 1427 թ.—368
 - 5. Գրիչ, որդի Յակոբ քչյի, 1437, 1441 թթ. Գերձիկի վանքում օր. 2 ճաշոց—385, 395, 396
 - 6. Ազգ. Նիկողոսի, որ 1438 թ. նորոգել տուց մի Աւետ.—386
 - 7. Եպս, առաջնորդ Անկիւրիոյ որ Աստուածունի վանքի, 1441 թ.—398
 - 8. Կր., 1448 թ. Թարեղում կազմեց մի Աւետ.—82*
 - 9. Կր., 1451 թ. խոջայ Յարութիւնից նուիր առաջաւ մի Ոսկերչի—419
 - 10. Մրկուց, Յոսէփ Առաքելի, որ 1455 թ. ստ. Աւետ.—423, 424
 - 11. Գրիչ, 1474 թ. Տղանց վանքում օր. Ժամագիրք—457
 - 12. Փրիխտիայ, շարականի ուսուցիչ Ստեփանոս գրչի, որ 1481 թ. հարեցրդի որ Կարապետի վանքում օր. Շարակեց—10
 - 13. Քչյ, հայր Գրիգոր գրչի, որ 1482 թ. Ականյում օր. Շարակեց—463
 - 14. Ովսէփ, մրն Կարնեց վանքի, 1483 թ.—40
 - 15. Գրիչ, 1483 թ. Բաղէշում օր. Շարակեց—42
 - 16. Հայր Յակոբ գրչի, որ 1484, 1493 թթ. Աղթամարում օր. 2 Աւետ.—63, 191
 - 17. Ուսէփ, մրն. Խոնդի, որ 1485 թ. Չորամանքում ստ. Աւետ.—72

- Յովսէփ**
- 18. Ուսէփ, որդի Տիրատուր Երեցի, որ 1485 թ. Տիֆլիսում ստ. Շարակեց—466
 - 19. Գրիչ, 1486, 1493 թթ. Ագուլեաց վանքում օր. Գանձարան և Մաշտոց—82, 83, 194
 - 20. Հայր Ալեքսիանոսի, որ 1486 թ. Արքայի վանքում օր. Աւետ.—84
 - 21. Ովսէփ, որդի խոջայ Մէլքոնի, որին հրով ալրեցին, լլվ. 1488 թ.—122
 - 22. Հար հայր Մարգարեաց գրչի, որ 1489 թ. Սպիտակ Կարնկան գիւղում օր. Աւետ.—471
 - 23. Կրկին գիւղի քչյ, 1489 թ.—132
 - 24. Քնոթրդի հանդարտի, որ 1490 թ. հարսակի վանքում ստ. Աւետ.—161
 - 25. Ուսէփ, Եղբ. Պողոսի, որ 1491 թ. Գեղում ստ. Աւետ.—165
 - 26. Որդի հարբաշի, որ 1491 թ. ստ. Ճարնատիր—182
 - 27. Քեփ Մահակի, լլվ. 1495 թ. Մանտրոնում—222
 - 28. Հայր Ստեփանոս Գոշենցի, որ 1495 թ. հարսակի տուց մի Աւետ.—224
 - 29. Աղթամարցի, որդի աէր Աւագի, ծաղկուց և գրիչ, 1497 թ. Արգելանում օր. Շարակեց. իսկ Աղթամարում ծաղկեց 2 Աւետ.—238, 239, 244, 245
 - 30. Եղբորդի Հայրապետի, որ 1499 թ. Շատուանում գերութիւնից ազատեց մի Աւետ.—277
 - 31. Հնոց Եղբ. վերսիշխալ Հայրապետի—277
 - 32. Եղբորդի Վարդանի, որ 1499 թ. Ով գիւղում ստ. Աւետ.—286
 - 33. Հայր Կարապետ գրչի, որ 1500 թ. Եղնվիտում օր. Ժողովածու—297
 - 34. Հայր պր. Աստուածատուրի, որ ժն. 4. ստ. Աւետ.—482
 - 35. Հօրեգրար Կարապետ քչյի, որ ժն. 4. ստ. Ճարնատիր—491
 - 36. Եղբ. Յակոբի, որ ժն. 4. ստ. Ճաշոց—527
 - 37. Եղբ. Ամիրխանի, որ ժն. 4. մասնակից եղաւ մի Յայտաւարքի ստացմանը—528
- Յարգանան**
- 1. Հայր Յովանէս քչյի, որ 1423 թ. Վասպուրականում ստ. Աւետ.—362
 - 2. Եղբ. Գալուստի, որ 1491 թ. Կելախում օր. Աւետ.—164
 - 3. Եղբ. Համանգուլ Կնոց, որ 1493 թ. Այրիկ վանքում ստ. Աւետ.—194
 - 4. Եղբ. Ազարիայի, որ 1495 թ. ստ. Աւետ.—213
 - 5. Հօրեգրարի Գալուստի, որ 1496 թ. Փայտաւանում ստ. Աւետ.—227
 - 6. Փեսայ վերսիշխալ Գալուստի—227

Յարգանք

- 7. Արքեպոս, ապրել է 1500-ից շատ առաջ—297
- 8. Հայր Աստուածատուրի (Բարեբ մականունով), որ ժն դ., արժեքի կէտը վճարելով, Աղթամարի վանքի համար զնեց մի Աւետ.—495

Յուդիսա

- 1. Մայր Մարգարէ գրչի, որ 1489 թ. նեխոյրի գիւղում օր. Աւետ.—143

Յունան

- 1. Գրիչ, 1334 թ. Գլածորում օր. Իմաստասիրական մի ժողովածու—319*
- 2. Գրիչ, որդի Աստրեի, 1414 թ. Մեծոփայ, վանքում օր. Գր. Տաթևացու Քարոզգիրքը—337
- 3. Եղբ. Կանայրի, որ 1482 թ. Կոտայում ստ. Աւետ.—30
- 4. Հայր Մխիթար գրչի, որ 1487 թ. Վարազում օր. Աւետ.—102
- 5. Եպս, որդի Մխիթարի, 1491 թ. (վայրն՝ անշլայտ) 1500 թ. (Գեորգիանոն գիւղում) օր. 2 Աւետ.—182, 297
- 6. Կեղի զրքի որ Սարգիս Եկեղեցու քահանայ, 1498 թ. օգտագործման ստացաւ մի Աւետ.—275*

Յուսիկ

- 1. Եղբ. Գանիէլ վրդի, որ 1450 թ. էջմիածնում—Բիրականում օր. Ճաշոց—412
- 2. Կր., եղբորորդի Մարխաթանի, 1476 թ. Երուսաղէմում նուր ստացաւ մի Եարակնոց—459
- 3. Եպս Ուխտիքի, 1483 թ.—37
- 4. Գրիչ, 1483 թ. օր. Գր. նազիանզացու Ասորս Ճառքը—53
- 5. Հնրպետ ինչ-որ վանքի, 1488 թ.—128
- 6. Եպս Գուգարքի, 1491 թ.—166
- 7. Որդի Ամիր-Եղգիների, որ 1491 թ. Պատակունիսում ստ. Աւետ.—171
- 8. Գրիչ, 1491 թ. Խարտիշարի վանքում օր. Մաշտոց—181
- 9. Վրդ, զուպան ստացաւ 1494 թ. Կապոսի վանքում, լշվ. նաև 1498 թ.—204, 272
- 10. Վրդ, առաջնորդ Պալատորու վանքի, 1495 թ.—216
- 11. Գրիչ, 1499 թ. Եզոկիայում օր. Ոսկեփորիկ—292
- 12. Կր., քուրթ կոկելով օգնում էր Աւետիս գրչին, ժն դ.—487

Յուսուփ—Տե՛ս Կարա-Յուսուփ

Յուստիան—Տե՛ս Աստիան

Յօլիչ

- 1. Որդի սր. Կարապետի, որ 1431 թ. Աղբերմանում զնեց մի Ճաշոց—370

Նագան-Փաշայ

- 1. Կին Ասոմ բճի, որ ժն դ. ստ. Յալմատրք—491

Նազար (Նատար)

- 1. Հարս Մկրտիչ եպսի, որ 1479 թ. Ասես գիւղում ստ. Եարակնոց—461
- 2. Մրձ. Քաղեսու մահապատ, որ 1484 թ. Արարուց վանքին նուիրեց մի Աւետ.—62*
- 3. Քոյր Խալիֆի, որ 1491 թ. Արժկէում ստ. Ճառքներ—173

Նազ

- 1. Մայր Յակոբ բճի, որ 1433 թ. զնեց Աւետ.—374

Նագակ

- 1. Մայր Մահակի, որ 1488 թ. Կուրբում ստ. Աւետ.—117

Նագլ

- 1. Եղբորդուստր Վարդանի, որ 1499 թ. Ով գիւղում ստ. Աւետ.—286

Նագլուխան

- 1. Հարս Գասպարի, որ 1486 թ. Աւետայոյ վանքում ստ. Աւետ.—90

Նագլխարուն

- 1. Մայր Ստեփանոս եպսի, որ 1407 թ. ստ. Տօնապատճառ—317
- 2. Մայր Քոնմայի, որ 1498 թ. ստ. Աւետ.—266
- 3. Քոյր Ջահարի, որ ժն դ. ստ. Ճաշոց—511

Նագլկիլի

- 1. Հորեղբորդուստր Մելիքսէթի, որ 1485 թ. Մաղարդավանքում զնեց Սաղմոսարան—73
- 2. Գուստր Աղարիայի, որ 1495 թ. Եղեգիսում ստ. Աւետ.—213

Նարէլ

- 1. Տատ, լշվ. 1486 թ.—94, 95

Նախչա

- 1. Որդի Մուրատի, որ 1497 թ. Բերդիկում ստ. Աւետ.—240

Նանուպետ

- 1. Քուրթ կոկոզ, աշակերտ Աբրահամ գրչի, որ 1482 թ. Բոլորբերդում օր. Աւետ.—27
- 2. Հայր Աթաբէկի, որ մտադրուել էր մի Ճաշոց նուիրել Ղրիմի Քեմէակի վանքին, բայց մեռաւ 1482 թ.—33
- 3. Քճի, 1486 թ. ստ. Աւետ.—95
- 4. Մըն Բատոյ անապատի, 1489 թ.—129
- 5. Գրիչ, 1489 թ. Տարսի նորշէն գիւղում օր. Աւետ.—140
- 6. Աշակերտ Վրթանէս գրչի, որ 1491 թ. Արջառեկի վանքում օր. Յալմատրք—170*

Նազաչ (ար.)

- 1. Որդի Աղարիայի, որ 1495 թ. Գարանարում ստ. Աւետ.—212

Նազաչ (իդ.)

- 1. Աղգ. Յակոբ կր.-ի, որ 1493 թ. Աղթամարում օր. Աւետ.—191
- 2. Հարս Քորոս բճի, որ ժն դ. ստ. Աւետ.—477

Նան

- 1. Մայր Քանսուխի, որ 1488 թ. ստ. Աւետ.—125

Նանախարուն

- 1. Գուստր խոջայ Մելքոնի, որին հրով աչրեցին 1488-ից առաջ—122

Նատիբ

- 1. Հնգցի եղբ. Ջաբարիայի, որ 1487 թ. ստ. Եարակնոց—195

Նարդիկ (Նարկիկ)

- 1. Եղբորճարս Ուսիմբուսի, որ 1465 թ. Երեւանում ստ. Աւետ.—443
- 2. Մրձ. Խոնդի, որ 1485 թ. Կարավանքում ստ. Աւետ.—72
- 3. Գուստր Մատթէոսի, որ 1496 թ. Եղեգեաց վանքում ստ. Աւետ.—229

Նարդան

- 1. Քոյր Յունանի, որ 1500 թ. Գեորգիանոն գիւղում օր. Աւետ.—297

Նարին

- 1. Քոյր Գրիգոր կր.-ի, որ 1437 թ. Արզնիանի վանքում ստ. Եարակնոց—385
- 2. Գուստր Ղազարի, որ 1488 թ. Տփլիսում ստ. Աւետ.—120

Նարին-Գափր

- 1. Քեռորդի Յովանէս կր.-ի, որ ժն դ. ստ. Աւետ.—500

Նարին-Խարուն

- 1. Կին Սաղղաթիարի, լշվ. 1486, 1487 թթ. Ասպիսնակում—87, 131
- 2. Քոյր Խոնդարի, որ 1490 թ. Խորասկի վանքում ստ. Աւետ.—161
- 3. Մայր Աղարիայի, որ 1490 թ. Արաշում օր. Աւետ.—162
- 4. Կին Ղուպարի, որ 1490 թ. Արաշում ստ. Աւետ.—162
- 5. Գուստր Խարիբի, որ 1500 թ. ստ. Աւետ.—293
- 6. Հարս վերոյիշուել Խարիբի—293
- 7. Կին Սիրունի, որ ժն դ. մասնակցեց մի Եկեղեցու նորոգմանը—542

Նարին-Խանայ

- 1. Քեռորդի Յովանէս կր.-ի, որ ժն դ. ստ. Աւետ.—500

Նարմէլիք

- 1. Մայր Ջարափաբ գրչի, որ 1465 թ. Տիրիկում օր. Ճաշոց—442

Նարա-Մէլիք

- 1. Մայր խոջայ Յարխաղինի, որ 1451 թ. զնեց մի Ոսկեփորիկ—419

Նաւասարդ

- 1. Եղբ. Սպահանի, որ 1496 թ. Սաղմոսավանքում ստ. Աւետ.—226

Նարդին

- 1. Որդի Միրիշանի, որ 1489 թ. Խիզանում ստ. Աւետ.—140

Նեսաւիչան

- 1. Խաթուն, Ննգցի Գուստր Մուրվանի, որ 1417 թ. ստ. Աւետ. (անունը, անշուշտ, նեստանդարեզան անունն սխալ տառադարձուած ձևն է)—281*

Նեսէս

- 1. Շնորհայի—152, 182, 328, 465
- 2. Վրդ, 1402 թ. Գամաղիէի վանքում օր. Ճառքներ—306, 307
- 3. Մըն Գամաղիէի վանքի, 1402 թ.—306
- 4. Վրդ, Կարխաւար Ստեփանոս եպսի, որ 1407 թ. ստ. Տօնապատճառ—317, 318
- 5. Ոմն, 1414 թ. Վասպուրականում ստ. Աւետ.—337
- 6. Երուսաղէմի սլ. Փրկիչ վանքում 1426 թ. վարձի կէտը զիջելով՝ թուղթ կոկեց Ղազարոս Ղրիմեցի գրչի համար—367
- 7. Եպս, առաջնորդ Գեորգի վանքի, լշվ. 1437—1441 թթ.—385, 395
- 8. Քճի, որդի Սարգսի, 1441 թ. Երուսաղէմում ստ. Աւետ.—394
- 9. «Փիլիսոփայ», մըն Սանահնի վանքի, 1441—1497 թթ.—242, 397
- 10. Վրդ, 1441 թ. Մեծոփայ վանքում օր. Ժամագիրք—401

- 10 ա. Վրդ, առաջնորդ Արզնիանի վանքի, որ «Եկեղեցին շինեաց տէր Յունկան որդւայ», լշվ. 1441—1455 թթ. միջոցին—416

- 11. Կր., հար որդի Գրիգոր գրչի, որ 1450 թ. էջմիածնում—Բիրականում օր. Ճաշոց—412

- 12. Եղբ. Գանիէլ վրդի, որ 1450 թ. էջմիածնում—Բիրականում ստ. Ճաշոց—412

- 13. Եպս, առաջնորդ Անկիւրիոյ, 1450 թ.—418
- 14. «Քաչ և արի բարունի», եղբ. Հայ-Խաթունի, որ իր ամուսնու հետ 1469 թ. Արժէում ստ. Աւետ.—451

- 15. Կաթողիկոս Աղուանից, ամրոտակալեց 1476 թ.—459
- 16. Հայր Մկրտիչ եպսի, որ 1479 թ. Ասեսում ստ. Եարակնոց—461

Ներսէս

- 17. Քչյ, հայր Մեհարը քչյի, որ 1481թ. Հայ-րիվանքում ստ. Աւետ.—15
- 18. Քոս Մեհարը քչյի, որ 1481 թ. ստ. Աւետ.—15
- 19. Հայր Գրիգորի, որ 1481 թ. ստ. Մանրու-ժունք—20
- 20. Մբն Կառցի, 1482, 1483 թթ.—29, 40
- 21. Քանաքեռցի, 1484 թ. ստ. Գանձարան—55
- 22. Քեռորդի Մելքիսեթի, որ 1485 թ. Մաղար-դավանքով ստ. Սաղմոսարան—73
- 23. Կր., 1486 թ. Ագուլիաց վանքում օգնում էր Գանձարան օրինակող Յովսէփ գրչին—83
- 24. Ստանի րահաններից, 1486, 1490 թթ.—86, 155
- 25. Գրիչ, 1487 թ. Նորշենում օր. Գանձարան—98
- 26. Հգր հայր Յովանէս գրչի, որ 1487 թ. օր. Շարակնոց—469
- 27. Հէրպետ Մեծոփայ վանքի, 1488 թ.—119
- 28. Առաջնորդ Խանկայ վանքի, 1488 թ.—123
- 29. Գրիչ, 1488 թ. օր. Աւետ.—127
- 30. Եպս, որդի Գուռչիբէկի և Էմնա-Խաթունի, եղբ. Աղթամարի Սահփանոս կաթողիկոսի, անուանի գրիչ, Ճեռա 1491 թ.—133, 134, 155, 167, 211, 270, 287
- 31. Եպս, որդի խոջայ Ասարակի, առաջնորդ Կապուրի վանքի, «սիրող դատաւան», յշվ. 1489—1499 թթ.—142, 160, 204, 205, 206, 221, 222, 232, 233, 248, 249, 253, 272, 287
- 32. Գրիչ և թուղթ կոկող, 1489 թ. Բերթակում օր. Յայտաւորք—141
- 33. Քչյ, 1489 թ. Բերթակում ստ. Յայտաւորք—141
- 34. Մբն Ուանկարու ար Նշանի, 1490 թ.—151
- 35. Վրդ, սուտցիչ Սահփանոս գրչի, որ 1490 թ. և անչայտ թթ., հաւանարար եղբորտի վանքում օր. Աւետ., Շարակնոց և Քարողգիրք—160, 594, 535
- 36. Եղբ. Ղուպարի, որ 1490 թ. Արաշում ստ. Աւետ.—162
- 37. Հայր Յակոբ Եպսի, որ 1491 թ. օր. Գանձարան (զուցէ նոյն Ներսէսն է Յակոբ գրչի հայրը, որ յշված է 1499 թ. և ժն. Կ. Արծ-կէում օր. ձեռագրի յիշատակարանում)—175, 276, 517
- 38. Մշեցի, յշվ. 1491թ.—182
- 39. Հայր Միսիթարի, որ 1492 թ. ստ. Շարակ-նոց—190
- 40. Գպիր, վայելող 1492 թ. նորոգուած մի Շա-րակնոցի—190

Ներսէս

- 41. Սրա միջնորդութեամբ 1493 թ. Խարականց գիւղի եկեղեցուն նուիրեցին մի Աւետ.—197
 - 42. Տէր, սրա վկայութեամբ 1493 թ. Վարդի-րլուր գիւղի եկեղեցուն արամազուրեց մի Աւետ.—193
 - 43. Որդի Գրիգորի, 1493 թ. Կալերում ստ. Աւետ.—193
 - 43. ա. Մբն Ամիրզօի վանքի, 1493 թ.—197
 - 44. Ոմն, 1495 թ. վկայ էրա մի Աւետ. վա-ճառման—213
 - 45. Որդի Մատթէոս քչյի, որ 1496 թ. Եղեղեաց վանքում ստ. Աւետ.—229
 - 46. Եպս, որդի Ղուկասի, 1496 թ. Կապուրի վանքում ստ. Մաշտոց—234
 - 47. Եղբորորդի Մատթէոսի, որ 1497 թ. Սա-կոթլու գիւղում օր. Մաշտոց—236
 - 48. Մբն Բարիձորայ վանքի, 1497 թ.—238
 - 49. Հայր Գրիգորի, 1499 թ. Հիզանում ստ. Գանձարան—285
 - 50. Քչյ, որդի Ատոմի, ժն. Կ. ստ. Ճառքետիր—498
 - 51. Քչյ, հօրեղբ. Յովանէս կր.-ի, որ ժն. Կ. ստ. Աւետ.—500
 - 52. Երբօրորդի վերոյիշեալ Յովանէսի—500
 - 53. «Սաթայ», որդի Յովանէսի, ժն. Կ. ստ. Ժողովածու—513
 - 54. Մբն ար Կիրակոսի վանքի, ժն. Կ.—514
 - 55. «Քաջ Վարդապետ», սուտցիչ Սահակ Եպսի, որ ժն. Կ. ստ. Տոնապատճառ—524
 - 56. Երեց, որդի Թորոսի, ժն. Կ.—526
 - 57. Գրիչ, ժն. Կ. օր. Գր. Տաթևացու Հարց-մանց գիրքը—528
 - 58. Վարպետ Պետրոս գրչի, որ ժն. Կ. օր. Հա-րանց վարք—529, 530
 - 59. Ոմն, ժն. Կ. ստ. Քարողգիրք—535
- Նեւամատ (Նեքամատ)
- 1. Ռայիտ, յշվ. 1437 թ. Խարրերգում—383
 - 2. Գպիր, 1482 թ. Խուլալոյ վանքում մի Յայտաւորք օրինակելու համար թանաք էր եփում—31
 - 3. Որդի Մամախաթունի, յշվ. ժն. Կ.—537
- Նեքաղք
- 1. Գուտար Գրիգորի, 1459 թ. ստ. Մաշտոց—Գանձարան—433
- Նեքղաղ
- 1. Քոյր Սահփանոս վրդի, որ ժն. Կ. ստ. Մաշ-տոց—478
- Նիգանդար
- 1. Եղբորորդի Խարիր-Խաթունի, որ 1500 թ. ստ. Աւետ.—293

Նիգար (Նիկար)

- 1. Կին Պետրոս քչյի, որ 1441 թ. Սանահնում ստ. Աւետ.—397
- 2. Կին ոմն, որ 1482թ. Կառուցում օրինակուող Յայտաւորքի համար «Թէրձան մանեց»—30
- 5. Մայր Կարապետ և Յակոբ Բաղիշեցիների, որք 1487 թ. Կապուրի գիւղի վանքին նուիրե-ցին մի Աւետ.—98
- 4. Մայր Եղիա գրչի, որ 1488, 1490թթ. Խա-ղանավար գիւղում օր. 2 Աւետ.—116, 148
- 5. Մայր Աստուածատուրի, որ 1489 թ. Շա-տանում ստ. Աւետ.—139
- 6. Մրձ. Միլասի, որ 1491 թ. ստ. Աւետ.—183, 184
- 7. Մայր Կարապետ Բերկրեցու, որ 1500 թ. Արծկէում ծղղկեց Աւետ.—296

Նիգար-Խարուն

- 1. Հնգլ բոյր Խաշատուր գրչի, որ 1485 թ. Սանահնում օր. Աւետ.—71
- 2. Մայր Կաշարէկ կնոջ, որ ժն. Կ. ստ. Ճառ-քետիր—490, 491

Նիգար-Փաշայ

- 1. Մայր Բարխուդարի, որ 1491-ից յետոյ զե-րութիւնից ազատեց մի ձեռագիր—174*

Նիկիփոս

- 1. Բ Փոկաս, կայսր Բիւզանդիոյ (912—969)—382

Նիկողայոս (Նիկողոս, Նիկոլ և այլ)

- 1. Որդի Քազարի, հօր և եղբայրների հետ միասին 1411 թ. զերութիւնից ազատեց մի Աւետ.—326
- 2. Եղբ. պր. Ուուպէկի, որ 1433 թ. Ղրիմում գնեց մի ճաշոց—375
- 3. Որդի Մուրադի, 1438 թ. նորոգել տունեց մի Աւետ.—386
- 4. Քչյ, 1443 թ. Անկիրիայում ստ. ճաշոց—400
- 5. Եպս, Աղբերմանցի, 1460, 1482 թթ. օր. Լուծմանք նարեկի և Աղօթագիրք—35*, 434
- 6. Քչյ, որդի Վարդան գրչի, որ 1462 թ. Վա-նում օր. Աւետ.—440
- 7. Գրիչ, 1472 թ. Տրապիզոնի ար Փրկիչ անա-պատում օր. Աւետ.—454, 455
- 8. Առաջնորդ (հայրապետ) Կ. Պօլսոյ, 1482 թ.—23
- 9. Որդի ոսկերիչ Խաչերի, որ 1483 թ. Կաֆա-չում ստ. Մաշտոց—51
- 10. Խոջայ, 1484 թ. մի Ժողովածու բնորինա-կելու համար թուղթ նուիրեց—465
- 11. Եպս, գրիչ, 1486թ. Արծկէում օր. Աւետ.—86
- 12. Հօրեղբայր Խաշահի, որ 1486 թ. Գր. Նի-սացու վանքում ստ. Աւետ.—91

Նիկողայոս

- 13. Սրկիզ, յշվ. 1487 թ. Երեզի վանքում—109
- 14. Որդի Յովանէսի, որ 1497 թ. Խիզանում ստ. Գանձարան—237, 238
- 15. Վրդ, որդի Ղայամի, 1500 թ. Արծկէում ստ. Աւետ.—296
- 16. Եպս, վայելող 1500 թ. Խտանաս գիւղում օր. Աւետարանի—300
- 17. Նեկեղոս, եղբ. Սահփանոս վրդի, որ ժն. Կ. ստ. Մաշտոց—478
- 18. Ոմն, յշվ. ժն. Կ.—513
- 19. Գրիչ, որդի Ղուկասի, ժն. Կ. օր. Մաշտոց—528
- 20. Նեկեղոս գրիչ, որդի Ատոմի, ժն. Կ. օր. Ժողովածու—528
- 21. Որդի Շահնաշի, ժն. Կ. ստ. Աւետ.—529

Նուբանա

- 1. Փեսայ Կարապետ ժամկոչի, որ 1434 թ. ստ. Աւետ.—375

Նուրամիա

- 1. Հնգլ հօրեղբորորդի Մելքիսեթի, որ 1485 թ. Մաղարդավանքում ստ. Սաղմոսարան—73

Նոյիմգար

- 1. Հնգլ բոյր Խաշատուրի, որ 1485 թ. Սա-նահնում օր. Աւետ.—71

Նուրիփաշա

- 1. Կին Միրիշանի, որ 1493 թ. Աղթամարում ստ. Աւետ.—191

Նուրխարուն

- 1. Մայր Մարգարէ գրչի, որ 1489 թ. Նեխհրի գիւղում օր. Աւետ.—143

Նուրմիլի

- 1. Կին Արեւի, որ 1488 թ. Յղնալում ստ. Աւետ.—115

Նուրշան (Նորշախ)

- 1. Հօրեղբորորդի Մելքիսեթի, որ 1485 թ. Մա-ղարդավանքում ստ. Մաղմոսարան—73
- 2. Հօրեղբայր Յովանէս կր.-ի, որ ժն. Կ. ստ. Աւետ.—500

Նուրպարուն

- 1. Եղբորորդի պր. Գորգի, որ 1495 թ. Կա-պուրի վանքում ստ. Աւետ.—221

Նուանշախ

- 1. Հարեղբայր Մելքիսեթի, որ 1485 թ. Մա-ղարդավանքում գնեց մի Սաղմոսարան—73

Նուրբար (Նուպար)

- 1. Ազգականուհի Թուրվանդայի, որ 1498 թ. Ասպինակում ստ. Աւետ.—256
- 2. Կին Ազատի, որ ժն. Կ. ստ. Մաշտոց—477
- 3. Նուպար-Փաշայ, բոյր Բէրամի, որ ժն. Կ. ստ. Ճառքետիր—487—488
- 4. Կին Նեկեղոսի, որ ժն. Կ. օր. Ժողովածու—528

Նուկար

- 1. Հոր սրդի Մամէի, որ 1498 թ. Եղեգեաց վանքում ստ. Աւետ.—264

Նուկար

- 1. Գրուած՝ Նուրկար, քոյր Գրիգոր գրչի, որ 1500 թ. Խորուակի վանքում օր. Ճաշոց—296
- 2. Կին Ջանփաշի, յշվ. 1497 թ. Սանահնում—242
- 3. Մայր Վրթանէս գրչի, որ 1497 թ. Երուսաղէմում օր. Գանձարան—254

Նունուֆար (Նինիֆար և այլ)

- 1. Նինիֆար, քոյր սր. Կարապետի, որ 1431 թ. Ազոբերմանում գնեց մի Ճաշոց—370
- 2. Նունուֆար, զորա՛նչ տանուակր Մկրտիչի, որ 1466 թ. Խյաթում ստ. Աւետ.—445
- 3. Նինիֆար, ազգ. Ամինադիկի, որ 1483 թ. Ուխտիքում ստ. Յայսմաուրք—37
- 4. Նունուֆար, դուստր Միրիչանի, որ 1489 թ. Խիզանում ստ. Աւետ.—140
- 5. Նինիֆար, կին Մկրտիչ գրչի, որ 1491 թ. Մոզնիում օր. Ճաշոց և մեռաւ երիտասարդ հասակում—168
- 6. Նունուֆար, մայր Միսիմարի, որ 1492 թ. ստ. Շարակնոց—190

Նշխուն

- 1. Քոյր Քաղէոս երկցի, որ 1439 թ. Բաստայ վանքում ստ. Աւետ.—391
- 2. Քոյր Մարգարայի, որ 1490 թ. Երբնկանի գիւղում օր. Աւետ.—149
- 3. Քոյր Ասեփանոսի, որ 1498 թ. Բերկրիում ստ. Շարակնոց—264
- 4. Նշխուն-Խաթուն, մայր Մարտիրոս Գումաճէնցի, որ ժն զ. ստ. Աւետ.—505

Նուշ

- 1. Քոյր Յակոբ քճի, որ 1482 թ. Բուրբերդում ստ. Աւետ.—27

Նուշիկ

- 1. Մայր Դանդ գիւղի քճի Վարդանի, 1491 թ.—165

Նուշմկիմ

- 1. Քոյր Կարապետ Կրնդագրակցու, յշվ. 1422 թ.—358

Նուր

- 1. Գրուած՝ Նուրէ հոլովածնով, հայր Գալիթ վրդ Զուղայեցու, որ ժն զ. ստ. Գր. Տաթևացու Քարոզգիրքը—489

Նուրադին (Նուրատին)

- 1. Խաչայ, որդի խոջայ Մղճիասի, ազգ. Քուճայ Կաֆայեցի գրչի, որ 1422 թ. Տաթևում օր. ժողովածու—360
- 2. Եղբ. Մինաս գրչի, որ 1446 թ. Արարկիրի սր Փրկիչ վանքում օր. Ճաշոց—407

Նուրադին

- 3. Ազգ. Մկրտիչ Եպոսի, որ 1479 թ. Ասեստ գիւղում ստ. Շարակնոց—461
- 4. Եղբորորդի Գրիգորի, որ 1492 թ. Գփնի գիւղում ստ. Մաշտոց—188
- 5. Հայր Հալուի, որ 1500 թ. Վարազում ստ. Աւետ.—298

Նուրամիր

- 1. Ազուլեաց Վերին թաղի սարկաւազներից, 1493 թ.—194

Նուրի-Խարուն

- 1. Քոյր Վարիպշահի, որ 1486 թ. Արժկէում ստ. Աւետ.—86
- 2. Կին խաչայ Միրիչանի, որ 1493 թ. Աղթամարում ստ. Աւետ.—192*
- 3. Նուր-Խաթուն, քոյր Արրահամի, որ ժն զ. ստ. Յայսմաուրք—525

Նուրիշան

- 1. Քոյր Մելքիսէթի, որ 1485 թ. Մազարգավանքում գնեց Աւետ.—73

Նուրհաստ

- 1. Որդի Փոխանի, ժն զ. զերութիւնից աղատեց մի Աւետ.—541

Նուրմեխիմ

- 1. Մայր Անդրէասի, որ 1494 թ. Գլմզէմաշէնում ստ. Աւետ.—199

Նուրպէլ

- 1. Աղա, հայր Ալէքսիանոս քճի, որ 1468 թ. Տրապիզոնում օգնեց կազմել մի Աւետ.—449

Նակֆ

- 1. Կին Խղաթի, որ ժն զ. ստ. Ոսկեփորիկ—546

Նակֆ-Խարուն

- 1. Մօրաքոյր Մկրտիչ Եպոսի, որ 1479 թ. Ասեստում ստ. Շարակնոց—461
- 2. Մայր Յովաննէսի, որ ժն զ. մասնակցեց մի Եկեղեցու նորոգմանը—542

Նարար

- 1. Քոյր Ճանիաղի, որ 1499 թ. ստ. Աւետ.—291

Շ

Շահար (Շախար)

- 1. Որդի Վարդան կր.-ի, որ 1481 թ. ստ. Աւետ.—12
- 2. Եղբ. Յովաննէսի, որ 1497 թ. Ամ գիւղում օր. Աւետ.—247

Շահ-Արքաս

- 1. Իրանի շահ (1557—1628)—161*

Շահազիզ

- 1. Տանուակր Գարպի գիւղի, 1491 թ.—168
- 2. Եղբ. Միրազեղի, որ 1491 թ. Մոզնիում ստ. Ճաշոց—168

Շահալամ

- 1. Հնգյի քոյր Գալուստի, որ 1496 թ. Քանաթնում ստ. Աւետ.—227

Շահամիր

- 1. Պր., որդի Բաթիմարի, 1487 թ. ստ. Աւետ.—106
- 2. Գեառն Գրիգորի, որ 1492 թ. Կփնիկում ստ. Մաշտոց—188
- 3. Հայր Անդրէասի, որ 1494 թ. Գլմզէմաշէնում ստ. Աւետ.—199

Շահանդուխտ

- 1. Կին Սարգսի, որ 1488 թ. ստ. Աւետ.—127
- 2. Մրձ. Համանդուլի, որ 1493 թ. Ալլիփանքում ստ. Աւետ.—194

Շահաճաղ

- 1. Կին Կրիգորի, որ 1489 թ. Սպերի Կոբնկան գիւղում ստ. Աւետ.—471

Շահազոտուր

- 1. Որդի Ջահփիլի, որ 1484 թ. Մոզնիում ստ. Գանձարան—56

Շահբաշ (Շախբաշ)

- 1. Կին Մաղթումի, որ 1488 թ. Վարազում ստ. Ճաշոց—111
- 2. Որդի Կարապետի, որ 1498 թ. Աղթամարում օր. Մաշտոց—268

Շա[Ե]րուղաղ

- 1. Որդի Ջանրուղի, որ ժն զ. ստ. Աւետ.—530

Շահգուլ

- 1. Կին Մկրտիչի, որ ժՁ զ. Սղազի վանքին նուիրեց մի Աւետ.—243*

Շահէր

- 1. Պապ Վարդան Եպոսի, որ 1493 թ. Արժկէում ստ. Մին. կաթողիկէից թղթոց—195

Շահգաղայ

- 1. Հարս Ուսմարոսի, որ 1465 թ. Երևանում ստ. Աւետ.—443
- 2. Դուստր Եղիայի, որ 1488, 1490 թթ. Խոզանաւար գիւղում օր. 2 Աւետ.—116, 148
- 3. Ոմն, 1490 թ. Եղրզոտի վանքում ստ. Աւետ.—159
- 4. Քոս Լիանոսի, որ 1491 թ. Գուգարքում ստ. Աւետ.—166
- 5. Մրձ. Քուրվանդայի, որ 1498թ. Ասպիսանկում ստ. Աւետ.—256
- 6. Շահբաշ, ազգ. Ամիր-Սարգսի, որ ժն զ. ստ. Աւետ.—479

Շահգալիմ

- 1. Ոմն, յշվ. 1489 թ.—144

Շահիար

- 1. Եղբ. Մինաս գրչի, որ 1446 թ. Արապկիրի սր Կրկիչ վանքում օր. Ճաշոց—407

Շահի

- 1. Դուստր Բլրամի, որ 1403 թ. Արժկէում ստ. Աւետ.—38

Շահիկ

- 1. Հայր Մատթէոս քճի, որ 1481 թ. Հերմոնի վանքում ստ. Աւետ.—15
- 2. Սրա և Ջահալի յիշատակին 1493 թ. գրուեց մի Աւետ.—471

Շահիճար

- 1. Քոյր Վանականի, որ 1498 թ. Զորէվանքում օր. Մաշտոց—260

Շահիկշայ—Տե՛ս Շահճշահ

Շահիչրվան

- 1. Խոսրը Շիրվանշահ Յառուխ-Յասարի մասին է, որ թագաւորել է 1462—1501 թթ.—237

Շահիշան

- 1. Գրուած՝ Շախիշան, Խորուակի վանքի սպասաւոր, 1500 թ.—295

Շահիսլամ

- 1. Շահիսլիմ, հարս Խոնդ-Խաթունի, որ 1488 թ. Հաղրատում ստ. Աւետ.—114
- 2. Դուստր Մելիք-Աւանի, որ 1500 թ. Խորուակի վանքում ստ. Ճաշոց—294
- 3. Շահիսլում, հարս Ամիր-Սարգսի, որ ժն զ. ստ. Աւետ.—479

Շահստան

- 1. Մայր խոջայ Ջուղի, որ 1490 թ. ստ. Աւետ.—158, 159
- 2. Զօրեղբորորդի Գովաթ-Խաթունի, որ 1490 թ. ստ. Աւետ.—154
- 3. Զօրեղբորորդի Վարդանի, որ 1491 թ. Անշուղոնց վանքում ստ. Աւետ.—178
- 4. Կին Մարտիրոսի, որ 1498 թ. Կաշի տունի մի ձեռագիր կազմելու համար—266

Շահ-Հիւսէին

- 1. Պր. Շաքիի, 1496 թ.—236, 237

Շահղուրար

- 1. Ոսկերիչ, 1496 թ. գրուակց մի Աւետարանի զեղեցիկ արձաթէ կազմը—231

Շահմկիմ

- 1. Հարս Մատթէոս քճի, որ 1481 թ. Հերմոնի վանքում ստ. Աւետ.—15
- 2. Հնգյի որդի Քանուխի, որ 1488 թ. ստ. Աւետ.—125
- 3. Ոմն, 1493 թ. Նուիրեց մի Աւետ.—471
- 4. Քոյր Մատթէոսի, որ 1497 թ. Սոկոմբու գիւղում օր. Մաշտոց—236

Շահ-Մեծաուր

- 1. Որդի Գորբի, յշվ. Արժկէում 1486 թ.—79

Շահմուլի

- 1. Դուստր Քումայի, որ 1499 թ. Աղթամարում օր. Մաշտոց—285
- 2. Ազգ. Գոճարի, որ ժն զ. ստ. Աւետ.—481

Շահնազար

- 1. Քոս Գասպարի, որ 1486 թ. Աւսուղոյ վանքում ստ. Աւետ.—90

Շահնամար

- 1. Ոմն, 1499 թ. Գանձարանի, օրինակ շնորհեց Մաշտոց արտագրող հաշատուր գրչին—290

Շահնիար

- 1. Որդի Ատոմի, որ 1484 թ. Վանում ստ. Աւետ.—60

Շահնշահ (Շահնշահ, տե՛ս նաև Շահնշայ)

- 1. Պր., հայր պր. Ուլուպէկի, որ 1433 թ. Ղրիմում գնեց մի ձառոց—375
- 2. Եղբ. ներսէս քհնի, որ 1441 թ. Երուսաղէսում ստ. Աւետ.—394
- 3. Հայր Կարապետ կր.-ի, որ 1483 թ. Բաղէշում ստ. Շարահնոց—42
- 4. Ոմն, ժն դ. ստ. Աւետ.—529

Շահնուրաբ (Շահնիբաբ)

- 1. Քրոջուսար Մուրատի, որ 1498 թ. Աղթամարում ստ. Մաշտոց—267
- 2. Մայր Ստեփանոսի, որ 1499 թ. Արծկւում ստ. Աւետ.—276

Շահնուրար

- 1. Մայր պր. Վարդանի, որ 1468 թ. Տրապիզոնում ստ. Գանձարան—448

Շահպարտն

- 1. Չեսայ Չահվիլի, որ 1484 թ. Մոզնիում ստ. Գանձարան—56
- 2. Տեքր Քանսուխի, որ 1488 թ. ստ. Աւետ.—125
- 3. Որդի էտիլաշի, հօր և եղբայրների հետ 1491 թ. Արշառէրեկում ստ. Յայմատուրք—169
- 4. Եղբորդի Կարապետի, որ 1492 թ. Աղթամարում օր. Մաշտոց—187
- 5. Եղբորդի Գրիգորի, որ 1492 թ. Գվնիկում ստ. Մաշտոց—188
- 6. Եղբ. Մարիամի, որ 1498 թ. Կեղիում ստ. Աւետ.—275

Շահռուխ

- 1. Որդի Լանկ-Քամուրի, պարտութեան մատենով իր հակառակորդներին զրավեց հօր գահը և իշխեց մինչև իր մահը՝ 1447 թ.—356

Շահսուրան

- 1. Մայր Անանիայի, որ 1488 թ. գնեց մի Աւետ.—117
- 2. Գուսար Գոշմիւնի, որ 1494 թ. Հոտոմայրում ստ. Աւետ.—201
- 3. Գուսար Միլիբ-Աւանի, որ 1500 թ. Խորատկի վանքում ստ. ձառոց—294

Շահվել

- 1. Եղբ. Կանայրի, որ 1482 թ. Կասուցում ստ. Աւետ.—30

Շահրիար

- 1. Որդի Գովլաթեարի, որ 1486 թ. Ասպիւսակում ստ. Աւետ.—87, 130, 131
- 2. Հայր Սահակի, որ 1488 թ. Կուքիում ստ. Աւետ.—117
- 3. Ոմն, լշվ. 1489 թ. Բաստ գիւղում —129
- 4. Ոմն, լշվ. 1497 թ. Քարիբում—243

Շահրիման

- 1. Որդի Միրիչնի, որ 1489 թ. Խիզանում ստ. Աւետ.—140

Շահփաշայ (Շահփաշա)

- 1. Ազգ. Ֆիրաւի, որ 1434 թ. Գամաղիկի վանքում ստ. Աւետ.—377
- 2. Քոյր Ղարիպաշի, որ 1486 թ. Արծկւում ստ. Աւետ.—86
- 3. Կին Յովհաննէսի, որ 1495 թ. Կ. Պոլսում ստ. Աւետ.—224
- 4. Քոյր Բէկի, որ 1497 թ. Աղթամարում ստ. Աւետ.—245

Շախ-Փարիխան

- 1. Գուսար պր. Գորբի, լշվ. 1486 թ. Արճէշում—79

Շահուել

- 1. Հնգյւ կր. Խոնդ-Խաթունի, որ 1488 թ. Հաղրատում ստ. Աւետ.—114

Շահում

- 1. Գուսար Քուվանի, որ 1487 թ. Վարազում ստ. Աւետ.—102
- 2. Եղբորդուսար Չանգիշահի, որ 1487 թ. Սղզայի վանքում ստ. Մաշտոց—101
- 3. Շահում աղա, գուսար Սարուխանի, լշվ. 1490 թ. Քանահատի վանքում —147
- 4. Գուսար Խաշատուրի, որ 1500 թ. ստ. Աւետ.—301
- 5. Շայում, սպասուսար որ Աստուածածնի, ժն դ.—547

Շաղաւար

- 1. Մերձ. Քուրվանդայի, որ 1498 թ. Ասպիւսակում ստ. Աւետ.—256
- 2. Քոս Աստուածատուր Նահատակի, լշվ. 1499 թ. Արծկւում—283
- 3. Եղբ. Մամլաքաթի, որ ժն դ. ստ. Կանոնգիրք—545
- 4. Որդի վերոյիշեալ Մամլաքաթի—545

Շաղսկի

- 1. Քոյր Չանդուրրանի, որ 1495 թ. Կուքիում ստ. Աւետ.—217

Շաղփաշա

- 1. Գուսար Կարապետի, որ 1492 թ. Աղթամարում օր. Մաշտոց—187
- 2. Մայր Գորգի, որ 1497 թ. Կոզուց վանքում ստ. Աւետ.—243

Շաղաւար (Շաղաւաթ)

- 1. Հօրեղբ. Աստուածատուրի, որ 1490 թ. Մասնէվանքում ստ. Տեհական—153
- 2. Ոմն, 1495 թ. վկայ եղաւ մի Աւետ. վանքում—213

Շամամ

- 1. Քոյր Քուլմայի, որ 1452 թ. ստ. Աւետ.—422
- 2. Հնգյւ մայր Գալիթ գրչի, որ 1455 թ. Արճէշում օր. Աւետ.—426
- 3. Գուսար Ասիլի, որ 1488 թ. ստ. Աւետ.—127
- 4. Մայր զարբին Վարդանի, որ 1489 թ. Աղթամարում ստ. Յայմատուրք—134, 135
- 5. Գուսար վերոյիշեալ Վարդանի—134, 135
- 6. Կին Ամիր-Եղզիմի, որ 1491 թ. Փառակունիսում ստ. Աւետ.—171
- 7. Հօրեղբորկին Վարդանի, որ 1491 թ. Անչոզնց վանքում ստ. Աւետ.—178
- 8. Մայր Ստեփանոսի, որ 1493 թ. ստ. Աւետ.—197
- 9. Մայր Յակոբի, որ 1494 թ. Հաղրատում ստ. Մաշտոց—201
- 10. Մայր Յովհաննէսի, որ 1497, 1499 թթ. Խիզանում օր. 2 Աւետ. Գանձարան, ձառոց—246, 279, 285, 524
- 11. Եղբորկին Հերապետի, որ 1499 թ. Շատախում փրկեց մի Աւետ.—277
- 12. Տատ Կարապետ գրչի, որ ժն դ. Խնձորում վանքում օր. Մաշտոց—498

Շամշա

- 1. Տեքր Խոնդ-Խաթունի, որ 1488 թ. Հաղրատում ստ. Աւետ.—114

Շամշա-Խարուն

- 1. Մայր Ամիր-Սարգսի, որ 1469 թ. Արճէշում ստ. Աւետ.—451

Շամշատին

- 1. Բարեկրպցի, որդի Յախրատինի, 1468 թ. Տրապիզոնում գնեց և Կողոնիայի եկեղեցուն նուիրեց մի Աւետ.—448, 449

Շամս

- 1. Կին Իզնատուրի, որ ժն դ. ստ. Աւետ.—544

Շատլուս

- 1. Հայր Յովանէս գրչի, որ 1483 թ. օր. Յայմատուրք—54

Շանշայ (Շանշ, իմա՛ և տե՛ս Շահնշահ)

- 1. Տատն Խորոտիկի վանքի, լշվ. 1490 թ.—161
- 2. Եղբ. Պօղոսի, որ 1491 թ. Գեղում ստ. Աւետ.—165
- 3. Եղբորդի Չարբիայի, որ 1488 թ. Այրի վանքում ստ. Յայմատուրք—110
- 4. Եղբ. պր. Աղբուղայի, որ ժն դ. ստ. Յայմատուրք—492

Շապան

- 1. Ոմն, 1480 թ. վկայ եղաւ մի Աւետ. վանքում—462
- 2. Հայր Եղիա գրչի, որ 1488, 1490 թթ, Խոզանավար գիւղում օր. 2 Աւետ.—116, 148

Շարաֆ

- 1. Եղբ. Ֆիրաւի, որ 1434 թ. Գամաղիկի վանքում ստ. Աւետ.—377

Շարքաբ

- 1. Կին Խաշատուրի՝, որ 1492 թ. ստ. Շարահնոց—190

Շարիբէկ

- 1. Հասարթամեա եղբ. Մարտիրոսի, որ 1489 թ. Կապուսի վանքում ստ. Աւետ.—142

Շարման

- 1. Մայր Առաքել գրչի, որ 1490 թ. Բանաշէնում օր. Աւետ.—156

Շարմէլիք (Շարմէլէք և այլ)

- 1. Հարս Քազուրի, որ 1411 թ. Ոստանում գերութիւնից ազատեց մի Աւետ.—326
- 2. 1439 թ. վախճանուած քոյր Քաղէսոս գրչի, որ Բաստայ վանքում օր. Աւետ.—391, 392
- 3. Մայր Քարմշահ, Խորշահ և Աստմ խոշաների, որք 1484 թ. Վանում ստ. Աւետ.—60
- 4. Եղբորկին Հայրապետ գրչի, որ 1490 թ. Աղթամարում օր. Աւետ.—154
- 5. Մայր Կարապետ գրչի, որ 1492, 1498 թթ. Աղթամարում օր 2 Մաշտոց—187, 268
- 6. Մայր Բէրամի, որ ժն դ. ստ. Ճառնտիր—488

Շախար

- 1. Հայր Աստուածատուր գրչի, որ 1403 թ. Անձնապատի վանքում օր. Ոսկեփորիկ
- 2. Մեծ պապ Խորշահի, որ 1484 թ. Վանում ստ. Աւետ.—61
- 3. Հայր Գովլաթ-Խաթունի, որ 1490 թ. Աղթամարում ստ. Աւետ.—154
- 4. Հօրեղբ. Ստեփանոսի, որ 1497 թ. Աղթամարում ստ. Աւետ.—245
- 5. Հայր Ատոմի, որ 1499 թ. Էրզնկանի վանքում ստ. Աւետ.—278

Շախարիկ

- 1. Եղբ. Ամիր-Սարգսի, որ 1469 թ. Արճէշում ստ. Աւետ.—451
- 2. Եղբ. Յովսէփ Աղթամարցու, որ 1497 թ. Արզնիւնում օր. Շարահնոց—239

Շախար-Խարուն

- 1. Քոյր Գրիգոր կր.-ի, որ 1437 թ. Արզնիւնում ստ. Շարահնոց—385
- 2. Մայր Ակլայ կոս Աստուածատուրի, որ 1455 թ. օր. Աւետ.—424

Նախարարներ

- 3. Մայր Աստված թո՛ղի, որ ժեղ. ստ. Յայնմատուրք—491
- 4. Քոյր Քոյմայ զրշի, որ ժեղ. կառափնադար վանքում օր. Աւետ.—495

Ներքին

- 1. Որդի Մարտաշահի, որ 1485 թ. ստ. Աւետ.—77

Ներքին

- 1. Որդի Ներվանշահ Յառուխ-Յասարի, լշվ. 1497 թ.—236, 237

Ներքին

- 1. Գուտար Յակարի, որ 1494 թ. Հաղրատում ստ. Մաշտոց—201
- 2. Հարս Աղարիայի, որ 1495 թ. Գարանարում ստ. Աւետ.—212
- 3. Մրձ. Արիպ-Խաթունի, որ 1489 թ. Բառույ անապատում ստ. Աւետ.—130
- 4. Մայր Անիթիկի, որ 1499 թ. Կաթիքում ստ. Աւետ.—282

Ներքին

- 1. Եղբ. Անդրեասի, որ 1495 թ. Մանտիանում իր Յայնմատուրքը տուեց օրինակելու—223
- 2. Փեսայ Փոխանի, որ ժեղ. գերութիւնից ազատեց մի Աւետ.—541

Ներքին (Իմա՛ Շիրինշահ)

- 1. Հորեղբ. Սիրատանի, որ 1495 թ. Մանտիանում ստ. Յայնմատուրք—222
- 2. Ազգ. Յովհաննէսի, որ 1437 թ. Գուգարքի Ռիստիք զղեկավարում ստ. Աւետ.—456

Նման (Սիման)

- 1. Հայր Աստուածատուր պատանի զրշի, որ 1403 թ. Անձնապատի վանքում օր. Ոսկեփորիկ—311
- 2. Սիման զպիր, եղբորորդի Խաչատուր թո՛ղի, որ 1469 թ. Նրուայ զիւղում ստ. Մաշտոց—452
- 3. Հայրապետ Ագուլեաց վանքի, 1486 թ.—83
- 4. Մաղկոզ, 1486 թ. ծաղկեց մի Աւետ.—94, 95*
- 5. Կաթողիկոս Աղուանից, լշվ. 1486, 1498 թթ.—84, 261
- 6. Վրդ, մրն Սերաստիոյ որ Նշանի, 1487 թ.—100
- 7. Կովտուն զիւղի քահանաներից, 1487 թ.—97

Ներքին (Շնոֆոր, Շնոնոր, Շնախոր և այլ)

- 1. Շնոֆոր, թոյր Մղալուր զիւղացի Յովաննէս կր.-ի, որ 1422 թ. Երուսաղէմում ստ. Ճաշոց—357
- 2. Շնոնոր-Տիկին, անդամ այն գերզատանի, որ 1423 թ. Անտան երկնին վաճառեց մի Աւետ.—361

Ներքին

- 3. Շնախոր, մայր Ստեփանոս զրշի, որ 1437 թ. Խարբերդում օր. Աւետ.—383
- 4. Շնահուր, մայր Կարապետ կր.-ի, որ 1437 թ. Տփլիսում օր. Գանձարան—384
- 5. Շնոնոր, մայր պր. Յոհաննէսի, որ 1440 թ. Երզնկայի Իշողի վանքում օր. Մաշտոց—293
- 6. Շնորհուր, մայր Ներսէս թո՛ղի, որ 1441 թ. Երուսաղէմում ստ. Աւետ.—394
- 7. Քոյր Ստեփանոս զրշի, որ 1450 թ. Պուրսայում օր. Ճաշոց—417
- 8. Շնորհոր, կին Կամիս զիւղի ապիս Յովհաննէսի, որ 1458 թ. Պարուսազրիւս վանքում ստ. Ճաշոց—431
- 9. Շնոֆոր, զուտար Մարխաթունի, որ 1476 թ. Երուսաղէմում ստ. Շարակնոց—459
- 10. Շնովհոր, զուտար Մերսր թո՛ղի, որ 1481 թ. Հայրիվանքում ստ. Աւետ.—15
- 11. Շնոնոր, թոյր Յոհաննէս թո՛ղի, որ 1482 թ. Կառուցում ստ. Տոնական—29
- 12. Շնոնոր, մայր Մարգարայ զրշի, որ 1483 թ. Երզնկանի զիւղում օր. Աւետ. (տե՛ս նաև N 21, 28) —50
- 13. Շնոնոր, թոյր Զահվիլի, որ 1484 թ. Մոյնիում ստ. Գանձարան—56
- 14. Շնորհոր, մայր Յովաննէսի, որ 1485 թ. Արճէլում ստ. Գանձարան—74
- 15. Շնոֆոր, պր., հայր Գրիգորի, որ 1485 թ. Սերաստիոյ անապատում ստ. Աւետ.—76
- 16. Շնախոր, մայր Փայիկի, որ 1486 թ. Արճիկում ստ. Աւետ.—86
- 17. Շնորհուր, մայր Յովհաննէս կր.-ի որ 1486 թ. Արզղայում ստ. Գանձարան—83
- 18. Շնախոր-Խաթուն, մայր Յոհաննէս արքեպիս, որ 1487 թ. Նորաշէնում ստ. Գանձարան—98
- 19. Քոյր զարբին Վարդանի, որ 1489 թ. Աղթամարում ստ. Յայնմատուրք—134, 135
- 20. Շնոնոր, «չոյ մայր» վերոյշինալ Վարդանի—134
- 21. Շնոնոր, մայր Մարգարայ զրշի, որ 1490 թ. Երզնկանի զիւղում օր. Աւետ.—149
- 22. Մայր Մարգարի, որ 1495 թ. Ամրզոյի վանքում օր. Աւետ.—219
- 23. Շնորհուր, ժորաթոյր Կիրակոսի, որ 1496 թ. Կապոսի վանքում ստ. Սաղմոսարան—234
- 24. Շնովհոր, կին Ստեփանոսի, որ 1497 թ. Աղթամարում ստ. Աւետ.—245
- 25. Շնոխուր, զուտար Կիրակոսի, որ 1497 թ. Ամ զիւղում ստ. Աւետ.—247
- 26. Շնոնոր, զուտար Աւազի, որ 1497 թ. Երուսաղէմում ստ. Գանձարան—254
- 27. Շնոնոր, մեծ հարս Աստուածատուր Կահապի, լշվ. 1499 թ. Արճիկում—283

Ներքին

- 28. Շնախոր, մայր Մարգարայի, որ 1499 թ. Երզնկանի զիւղում օր. Աւետ.—278
- 29. Շնահուր, թոյր Աստուրի, որ 1499 թ. Երզնկանի զիւղում ստ. Աւետ.—278
- 30. Շնահուր, հորաթոյր Հայրապետի, որ 1499 թ. Շատախում փրկեց մի Աւետ.—277
- 31. Շնոֆոր, զուտար Քորոս թո՛ղի, որ ժեղ. ստ. Աւետ.—477
- 32. Մայր Անտան զրշի, որ ժեղ. օր. Տոնական—480
- 33. Շնովհոր, մայր Արիստակէս զրշի, որ ժեղ. օր. Տոլղովածու—485
- 34. Շնովհոր-Տիկին, թոյր Քովմայի, որ ժեղ. Կառափնադար անապատում օր. Աւետ.—495

Ներքին (ար.)

- 1. Շնախոր-Պարոն, ազգ. Էմին-պէկի, որ 1481 թ. Գր. Նրուայում վանքում ստ. Ճաշոց—19
- 2. Շնոֆոր-պարոն, որ 1487 թ. Կովտուն զիւղում ստ. Յայնմատուրք—96
- 3. Շնահուր-պարոն, մրձ. Աստուածատուրի, որ 1488 թ. զնեց Աւետ.—128
- 4. Հայր Աւազի, որ 1490 թ. զերութիւնից ազատեց մի Աւետ.—163
- 5. Շնոֆոր-պարոն, հայր Գրիգորի, որ 1494 թ. Երզնկայում օր. Աւետ.—209
- 6. Շնահուր, կղբ. Սպահանի, որ 1496 թ. Սաղմոսավանքում ստ. Աւետ.—226

Ներքին

- 1. Սկեզրայր Մարիամի, որ 1455 թ. Տփլիսում ստ. Աւետ.—425

Ներքին

- 1. Հորեղբայր ալր Մանուէլի, որ 1460 թ. Վանտանայ սր Աստուածանի համար ստ. Աւետ.—435
- 2. Ազգ. Մկրտիչ Եղսի, որ 1479 թ. Անեստ զիւղում ստ. Շարակնոց—461
- 3. Անպէս է կոչուած Շիրուանշահ Յառուխ-Յասարը (տե՛ս նաև Շահշրտան)—236, 237

Նուէլիսար

- 1. Զուակ Քորուանդայի, որ 1439 թ. Երուսաղէմում ստ. Աւետ.—390

Նուէլիսար

- 1. Կին Քազարի, որ 1411 թ. Ոստանում զերութիւնից ազատեց մի Աւետ.—326
- 2. Ազգ. վերոյշինալ Քազարի—326
- 3. Մայր Ասիլի, որ 1488 թ. ստ. Աւետ.—127
- 4. Ոմն, լշվ. 1489 թ. Կարնկեց զիւղում—136
- 5. Գուտար Յակոբի, որ 1494 թ. Հաղրատում ստ. Մաշտոց—201

Նուէլիսար

- 1. Քոյր Պարոնի, որ 1461 թ. Պալատորու վանքում ստ. Աւետ.—437
- 2. Քոյր Ուսիմարոսի, որ 1465 թ. Երզնկանում ստ. Աւետ.—443
- 3. Հեղցի կին Յովհաննէս Մանգասարեկնց նշախուր զրշի, լշվ. 1469 թ.—451
- 4. Մայր Քովմայ կր.-ի, որ 1482 թ. ստ. Շարակնոց—34
- 5. Եղբորուտար Քովմայ կր.-ի, որ 1482 թ. ստ. Շարակնոց—34
- 6. Մորթողուտար Մկրտիչ Եղսի, որ 1479 թ. Անեստ զիւղում ստ. Շարակնոց—461
- 7. Կին Զումարի, որ 1497 թ. Բերկրիում ստ. Աւետ.—240

Ո

Որդի

- 1. Մրձ. Տիրանանցի, որ 1486 թ. Ագուլեաց վանքում ստ. Գանձարան—83

Ողար

- 1. Եղբ. Կանայրի, որ 1482 թ. Կառուցում ստ. Աւետ.—30

Ողում

- 1. Անէր Մարտիրոսի, որ 1498 թ. կաշի նութեց մի ձեռագիր կազմելու համար—266

Ողու-Մկիլի

- 1. Գուտար Աղարիայի, որ 1495 թ. Երզնկայում ստ. Աւետ.—213

Ոսկան

- 1. Որդի Մատթէոսի, որ 1496 թ. Երզնկաց անապատում ստ. Աւետ.—229
- 2. Սպ, ժեղ. վկայ կզու մի Աւետ. վաճառման—504

Ոսկանց

- 1. Քրոջղուտար Ալեքսանոսի, որ 1486 թ. Արքայի վանքում օր. Աւետ.—84

Ոսկեմամ

- 1. Հայր Արքայամի, որ ժեղ. ստ. Յայնմատուրք—525

Ոսկեվան

- 1. Հայր պր. Վարդանի, որ 1485 թ. Երուսաղէմում ստ. Աւետ.—77

Ոսկի

- 1. Մայր Յովհաննէսի, լշվ. 1414 թ. Վասպուրականում—338
- 2. Տատ Գալիթ զրշի, որ 1455 թ. Արճէլում օր. Աւետ. և մեծաւ նոյն թուականին—426
- 3. Ազգ. Յակոբ թո՛ղի, որ 1482 թ. Բուրդարիքում ստ. Աւետ.—27
- 4. Քոյր Յոհաննէս զրշի, որ 1482, 1483 թթ. Կառուցում օր. Տոնական և Աւետ.—29, 39

Պակի

- 5. Կին ոմն, որ իր որդի Գրիգորի հետ միասին 1483 թ. նորոգել տուեց Կորնզեց գիւղի եկեղեցին—40
- 6. Մայր Ստեփանոսի, որ 1498 թ. Բերկրիում ստ. Շարակնոց—264
- 7. Մայր Խարիստ-Խարիստի, որ 1499 թ. Էրզն-կանի գիւղում ստ. Աւետ.—278
- 8. Գուտար Հայրապետի, որ 1499 թ. Շատախում գերութիւնից ազատեց մի Աւետ.—277

Պակիկ

- 1. Ազգ. անունն անյայտ մէկի, որ 1497 թ. Եղեղիայի Կոմանայ գիւղում ստ. Աւետ.—473

Պակիճատ (Պակիճատ)

- 1. Մայր Միրանշահի, որ 1460 թ. Սանահնում ժառանգութիւն ստ. մի Աւետ.—437
- 2. Կին պր. Յակոբի, որ 1473 թ. գերութիւնից ազատեց ու նուիրեց Կ. Պոլսի սր Սարգիս եկեղեցուն մի Աւետ. և Յայտաւորք—455
- 3. Գուտար Սարգսի, որ 1488 թ. ստ. Աւետ.—127
- 4. Ոմն, ժն գ. նպաստեց մի Աւետ. ծաղիկուն և կազմելուն—494
- 5. Մայր Յակոբի, որ ժն գ. ստ. Ճաշոց—524

Պակիտիկի

- 1. Մայր Հայրապետի, որ 1490 թ. Աղթամարում օր. Աւետ.—154

Պարզան (տե՛ս նաև Հարզանան)

- 1. Եղբ. Յակոբ վրդի, որ 1441—1450 թթ. միջոցին, շրջելով տարբեր վայրերում, օր. մի ժողովածու—416
- 2. Եպս Սիմեոն, յշվ. 1488 թ.—116

Պարսպան

- 1. Քոյր Ռաֆայելի, որ 1465 թ. Երևանում ստ. Աւետ.—443

Պարս-Հասան (կամ Հասան-բէկ)

- 1. Աղ-կոյունյունների աշխարհակալ պետութեան հիմնադիր (1467—1478)—83*, 103, 153, 451, 460

Պարսպան

- 1. Մայր Ռաֆայելի, որ 1465 թ. Երևանում ստ. Աւետ.—443

Պարսպար

- 1. Գալի, 1486 թ. Աղուեաց վանքում թուղթ էր կոկում—83

Պարսպարուն

- 1. Քոյր Խանգարի, որ 1490 թ. Խորանի վանքում ստ. Աւետ.—161
- 2. Մայր խոջայ Զրախի և Փիրումի, որք 1491 թ. Բարերում ստ. Յայտաւորք—179
- 3. Ոմն, 1497 թ. Քարիզում նորոգել տուեց մի Աւետ.—242

Պարսպարայ

- 1. Որդի Միրիշահի, որ 1493 թ. Աղթամարում ստ. Աւետ.—191
- 2. Հնգյւ Էղբ. վերոյիշխալ Միրիշահի—191

Պարսպան

- 1. Աղգականուհի Գոհարի, որ ժն գ. ստ. Աւետ.—481

Պարսպակ (Պարսպակ)

- 1. Հայր Յարման տիկնոջ, որ 1486 թ. Քաթայ քաղաքում զնեց և ծաղիկ-կազմել տուեց մի Գանձարան—468
- 2. Պր. որդի պր. Շահնշահի, 1433 թ. Արմում զնեց մի Ճաշոց—375
- 3. Փեսայ Խորշահի, որ 1486 թ. Գր. նիւսացու վանքում ստ. Աւետ.—91
- 4. Պր. որդի Շահնշահի, որ ժն գ. ստ. Աւետ.—529

Պարսպէլ

- 1. Եղբ. սակերիշ Խաչերի, որ 1483 թ. Կաֆայում ստ. Մաշտոց—51

Պարսպիկ

- 1. Խոջայ, յշվ. 1500 թ. Խորանի վանքում—295

Պարսպայ

- 1. Մայր Գրիգորի, որ ժն գ. ստ. Աւետ.—545
- 2. Քոյր Մարտիրոս զրչի, որ ժն գ. օր. Շարակնոց—509

Պարսպիպայ

- 1. Մայր Ազարիայ վրդի, յշվ. ժն գ.—482

Պարսիկ

- 1. Քչի, հայր Աւետիքի, որ 1490 թ. ստ. Աւետ.—145

Պարսիտ

- 1. Հայր անունն անյայտ մէկի, որ 1497 թ. Եղեղիայ Կոմանայ գիւղում ստ. Աւետ.—473

Պարսի (իմա՛ Օշին)

- 1. Գալի, յշվ. 1441 թ. Երուսաղէմում—395

Պարսի

- 1. Քոյր Ճովանի, որ 1467 թ. Արատիոյ սր Աստուածածին եկեղեցուն նուիրեց մի Ճաշոց—447

Պարսիշա

- 1. Կին ոմն, որ 1496 թ. Մուշում արծաթ նուիրեց մի Աւետ. կաղմի համար—232

Պարսիկ

- 1. Որդի Գորգի, որ 1495 թ. Կապոսի վանքում ստ. Աւետ.—221
- 2. Գրուած՝ Ոսկան հոլովածով, հոր որդի Մամէի, որ 1498 թ. Եղեղեաց վանքում ստ. Աւետ.—264

Պարսիպոս

- 1. Որդի Սահմաղնի, որ 1465 թ. Երևանում ստ. մի Աւետ., որ նուիրեց Նորազարթի սր Գէորգ եկեղեցուն—443

Պարսպ

- 1. Մայր Ղազարայ քչի, որ 1404 թ. զնեց մի Աւետ.—314

Պարսպ-Մէլիք

- 1. Մայր Յովանէս զրչի, որ 1488, 1498 թթ. Վարազում օր. ձեռագիր—113, 266

Պարսպիկ (Ուտիան, Ուտիանա և այլ)

- 1. Ազգ. ներքազթի, որ 1459 թ. ստ. Մաշտոց—Գանձարան—433
- 2. Գուտար Յակոբ զրչի, որ 1468 թ. Խարբերում օր. Մաշտոց—449
- 3. Ազգ. Յովհաննէսի, որ 1473 թ. Գուգարքի Ուտիքի զգեակում ստ. Աւետ.—456
- 4. Հարս Մատթէոս քչի, որ 1481 թ. Հերմոնի վանքում ստ. Աւետ.—15
- 5. Քոյր Քոմայ կր.-ի, որ 1482 թ. ստ. Շարակնոց—34
- 6. Մայր Կանայքի, որ 1482 թ. Կապոսում ստ. Աւետ.—30
- 7. Քոյր սակերիշ Խաչերի, որ 1483 թ. Կաֆայում ստ. Մաշտոց—51
- 8. Հնգյւ քոյր Ալէքսանոսի, որ 1486 թ. Արքայի վանքում օր. Աւետ.—84
- 9. Մայր պր. Գորգի, յշվ. 1486 թ. Արճէլում—79
- 10. Մայր Սարգիսի, որ 1486 թ. Արճէլում ստ. Մաշտոց—79
- 11. Յուտիան, քոյր Ամիր-Եղիշի, որ 1491 թ. Փառակունիսում ստ. Աւետ.—171
- 12. Հարս Մուրաթի, որ 1497 թ. Բերդիկում ստ. Աւետ.—241
- 13. Հարս Զանիբէկի, որ 1499 թ. Կածից գիւղում ստ. Աւետ.—282
- 14. Հարս Մելիք-Աւանի, որ 1500 թ. Խորանի վանքում ստ. Ճաշոց—271
- 15. Ազգ. Գոհարի, որ ժն գ. ստ. Աւետ.—481
- 16. Շաւրիանա, մայր Յովհաննէսի, որ ժն գ. ստ. Քարողիք—536

Պարսպի (իմա՛ Խաւթի)

- 1. Ազգ. Ամենաւաղի, որ 1494 թ. Աղթամարում ստ. Աւետ.—202
- 2. Սակերիշ, 1499 թ. Հարախում վանքում ստ. Մաշտոց—287
- 3. Հայր խոջայ Աղուայի, որ ժն գ. ստ. Յայտաւորք—488

Պարսպ

- 1. Եղբ. Միլանի, որ 1491 թ. ստ. Աւետ.—184

Պ

Պարսպի

- 1. Սուլթան Եղիպոսի, յշվ. 1441 թ.—394

Պարսիկ

- 1. Ոմն, 1403 թ. ստ. Աւետ.—313

Պարսպի

- 1. Մայր Մարտիրոսի, որ 1491 թ. Տաթևի վանքին նուիրեց մի Աւետ.—172

Պարսպ

- 1. Կին ոմն, որ 1496 թ. Մուշում ի զարգ մի Աւետարանի տուեց արծաթ—232
- 2. Կին ոմն, որ 1499 թ. Խաչատուր զրչի համար բանջար ու լաւաշ բերեց—290
- 3. Քոյր Մելիք-Աւանի, որ 1500 թ. ստ. Ճաշոց—295
- 4. Գուտար Խաչատուրի, որ 1500 թ. ստ. Աւետ.—301

Պարսպ

- 1. Մայր Սարգսի, որ 1490 թ. Արճէլում ստ. Գանձարան—151
- 2. Քոյր Յակոբ Եպոսի, որ 1491 թ. Արճէլում օր. Գանձարան—175

Պարսիկ

- 1. Հայր Ստեփանոսի, որ 1491 թ. Փառակունիսում օգնեց մի Աւետ. զնեուն—172

Պարսպ

- 1. Խոջայ, որդի Ամիր-Տաւայի, 1491 թ. Բարերում, Եղբոր հետ միասին ստ. Յայտաւորք—179, 181*

Պարսի

- 1. Ոմն, 1432 թ. Երուսաղէմում Մաշտոցի սրինակ տուեց Քորոս զրչին—371
- 2. Չրքքն, հայր Քաղէս մահապատ, որ 1484 թ. Արարոց սր Լուսաւորչին նուիրեց մի Աւետ.—62

Պ

Պարսպան

- 1. Քոյր Գասպարի, որ 1486 թ. Աւետարան վանքում ստ. Աւետ.—90

Պարսի

- 1. Որդի Հախումի, յշվ. 1490թ. Քանահատի վանքում—147

Պարսիկ

- 1. Եղբ. Քաղէսի, որ 1444 թ. հետ զնեց իրենց զերդաստանին պատկանած Աւետարանը—403
- 2. Եղբ. Զահարի, որ ժն գ. ստ. Ճաշոց—511

Պարսիշակ

- 1. Հորեղբորդուսար Մելիքիսեթի, որ 1485 թ. Մաղաքազանքում զնեց մի Աւետ.—73

Պարսի

- 1. Խոջայ, որդի խոջայ Սուլթանշահի, որ 1464 թ. մի Աստուածաշունչ վանքուց Եղեղիկ կր.-ին, (որ նուիրեց Աւագ վանքին)—441

Պաղ
 1. Զորավար Մարտի սուլթանի, լճ. 1481 թ.—
 —9
 2. Որդի Գասպարի, որ 1486 թ. Անտոպոյ վան-
 բում ստ. Աւետ.—90

Պաղաշխ (տե՛ս նաև Բաղաշխ)
 1. Ոմն, լճ. 1489 թ. Բուստ գիւղում—129

Պաղտասար—Տե՛ս Բաղտասար

Պաղտատ—Տե՛ս Բաղտատ

Պալտոնդուր (ճիշան և՛ Բալտոնդուր)
 1. Աղ-կոյունլու փաղիշա՛, որդի Յաղուրի,
 դա՛նակալի և 1490—1492 թթ.—170, 172

Պաշարաբ
 1. Աղ. Խոնդի, որ 1485 թ. Զորավանքում
 ստ. Աւետ.—72
 2. Քնարդի Խոնդարի, որ 1490 թ. Խորտակի
 վանքում ստ. Աւետ.—161

Պաչ
 1. Ոմն, շուրջ 1407 թ. վկայ եղաւ մի Աստու-
 ծաշնչի վաճառման—319
 2. Տաւես Աղուլեաց վանքի, 1486 թ.—82
 3. Աբեղայ, լճ. 1488 թ.—128
 4. Որդի եղբւր աղայի, որ 1491 թ. ստ. Ճա-
 շոց—182
 5. ՅՂ. 1493 թ. Աղուլեաց վանքում—194, 195

Պապաշան (Պապաշան)
 1. Պապաշան-Մկրտիչ, 1450 թ. իր անունը
 յիշատակարանի մեջ զրանցել տալու պայ-
 մանով, մասնակից եղաւ մի Աւետ. զնմա-
 նը—418
 2. Եղբորորդի Թումայ կր.-ի, որ 1482 թ. ստ.
 Շարակնոց—34
 3. Պապիշան, եղբ Մելքիսէթի, որ 1485 թ.
 Մաղարդավանքում զնեց Մաղմուսարան—73
 4. Եղբ. Ղուկաս եպոսի՝ Գեղարքունեանց Խորտա-
 կի վանքի առաջնորդի՝ 1500 թ.—295

Պապիկ
 1. Տանուաւր, 1433 թ. վկայ եղաւ մի Աւետ.
 վաճառման—374
 2. Որդի Քուվանի, որ 1487 թ. վարագում ստ.
 Աւետ.—102
 3. Որդի Մուրաթի, որ 1497 թ. Բերդիկում ստ.
 Աւետ.—240

Պապուկ
 1. Որդի խոջայ Յովանէսի, որ 1488 թ. Մու-
 շում ստ. Աւետ.—123

Պաստամ
 1. Զօրեղբորորդի Յակոբ քչի, որ 1482 թ.
 Բոլորաբերդում ստ. Աւետ.—27

Պատուական
 1. Եղբ. Յովանէս կր.-ի, (Մըղաշուր գիւղից),
 որ 1422 թ. Երուսաղէմում ստ. Ճաշոց—357

Պարիշան
 1. Զայր Կտուցի մրն Ատուրի, որ 1422 թ. վա-
 նում ստ. Յայսմաուրբ—356

Պարծանց
 1. Զօրանչ Առաքելի, որ 1455 թ. Ակիւում ստ.
 Աւետ.—423

Պարոն
 1. Որդի Մուրատի, 1461 թ. Պալախորու վան-
 քում որ. Աւետ.—437
 2. Որդի խոջայ Փիրումի, որ 1491 թ. Բարեբ-
 դում ստ. Յայսմաուրբ—179
 3. Զայր Յովաննէս վրդի, որ 1479 թ. Սանա՛-
 նում ստ. Շարակնոց—242

Պարսնիկ
 1. Պատաննակ, վայելող 1488 թ. ստ. մի Սաղ-
 մուսարանի—126

Պարսնուտ
 1. Որդի Աթալայէկի, որ 1482 թ. մի Աւետ.
 պիտի նուրբէր Քիմճակի վանքին, բայց
 մեռաւ—33
 2. Աղ. Թովմա զրչի, որ ժն գ. Կառափնադար
 անապատում որ. Աւետ.—495

Պարսնա[Է]
 1. Զօրեղբ. Մելքիսէթի, որ 1485 թ. Մաղար-
 դավանքում զնեց Մաղմուսարան—73
 2. Եղբ. Մարիամի, որ 1498 թ. Կեղիում ստ.
 Աւետ.—275
 3. Եղբորորդի Մելիքդասաշի, որ ժն գ. գե-
 րուփիւնից ազատեց Մկն. կաթողիկէից
 թղթոցի մի ձեռագիր—541

Պարսամ
 1. Որդի Սաղաթի, որ 1484 թ. Աղթամաքում
 ստ. Աւետ.—63
 2. Թա Մաղթումի, որ 1488 թ. վարագում ստ.
 Ճաշոց—111
 3. Խոջայ, որդի խոջայ Սաղաթայի, որ 1489 թ.
 ստ. Գանձարան—137, 138
 4. Սրկւզ, 1490 թ. Մաշկաղղակում որ. Ճա-
 րնախր—157
 5. Մաղկոց, 1491—1498 թթ. Աղթամաքում
 ծաղկեց 3 Աւետ., ինչպէս նաև Ոստանում
 գրաւից ազատեց մի այլ Աւետ.—167, 184,
 191, 192*, 269, 270

Պաղոս (Պօղոս)
 1. Կր., լճ. 1407 թ.—318
 2. Քառ Քաղսորի, որ 1411 թ. Ոստանում գե-
 րութիւնից ազատեց մի Աւետ.—326
 3. Գաննեցի, եպս Երուսաղէմի (լճ. 1415 թ.),
 ապա՝ կաթողիկոս Զայր (ըստ Յրմանեանի՝
 1418—1430 թթ.)—338, 351, 358, 365,
 368, 426
 4. Քչի, Տնգջլ անդամ այն գերդաստանի, որ

Պաղոս
 1423 թ. մի Աւետ. վաճառեց Անտոն Երե-
 ցին—361

5. Եպս, առաջնորդ Մշոյ Առաքելոց վանքի,
 1439 թ.—388

6. Եղբ. Ալէքսիանոս զրչի, որ 1451 թ. Զեր-
 մոնի վանքում որ. Գր. Տաթևացու Մաղմու-
 սաց մեկնութիւնը—419

7. Զայր Առաքելի, որ 1455 թ. Ակիւում ստ.
 Աւետ.—423

8. Որդի Յակոբ զրչի, որ 1468 թ. Խարբերում
 որ. Մաշոսց—449

9. Կր., եղբ. Կանայրի, որ 1482 թ. Կտուցում
 ստ. Աւետ.—30

10. Մրն Արարոց վանքի, 1484 թ.—62

11. Զայրապետ Աւագ վանքի, 1484 թ.—66

12. Կր., Տօրեղբ. Գրիգորի, որ 1485 թ. Ան-
 րաստիոյ անապատում ստ. Աւետ.—76

13. Կազմոց, Տօրեղբորորդի Մելքիսէթի, որ
 1485 թ. Մաղարդավանքում զնեց մի Սաղ-
 մուսարան—73

14. Զօրեղբորորդի Արէլի, որ 1488 թ. Յնջում
 ստ. Աւետ.—115

15. Որդի Միրիշանի, որ 1489 թ. Խիզանում
 ստ. Աւետ.—140

16. Եղբ. Աւետիբ քչի, որ 1490 թ. ստ.
 Աւետ.—145

17. Սրկւզ Գեղ գիւղի, 1491 թ. ի վայելումն
 ստ. մի Աւետ.—165, 166

18. Որդի Յօրգանանի, եղբորորդի Գալուստ
 կր.-ի, որը 1491 թ. Կեշախում ստ.
 Աւետ.—164

19. Զրն, որդի Յովաննէսի, 1492 թ. Աղթա-
 մաքում ստ. Աւետ.—187

20. Քառ վերսոյշեալ Պաղոսի—187

21. Երկց, որդի Յակոբ քչի, որ 1493 թ. իր
 Աւետարանը տուեց օգտագործելու վարդե-
 յուր գիւղի Էկեղեցուն—193

22. Գրիչ, 1493 թ. որ. Շարակնոց—198

23. Եղբորորդի Ալէքսիանոսի, որ 1496 թ. Մա-
 րենացոց վանքում որ. Աւետ.—228

24. Մրն Բերկրիի որ Գէորգի, 1498 թ.—265

25. Եղբ. Խամօշի, որ 1499 թ. Աղթամաքում
 ստ. Մաշոսց—284

26. Ոմն, 1499 թ. Խաշատուր զրչի համար մի
 փունջ մորի բերեց ուտելու—290

27. Զայր Ազարիա վրդի, լճ. ժն գ.—482

28. Քչի, ժն գ. Գանձարանի օրինակ տուեց
 Մարտիրոս զպրին—509

29. Եղբ Սահակ եպոսի, որ ժն գ. ստ. Տանա-
 պատճառ—523

30. Մրն. Մելքիսէթի, որ ժն գ. ստ. Ժողովա-
 ծաւ—543

Պետրոս
 1. Սրկւզ, մրն Գամաղիկի վանքի, 1402 թ.—
 —307

2. Սրկւզ, լճ. 1407 թ.—318

3. Զնգջլ որդի Քաղսորի, որ 1411 թ. Ոստա-
 նում գերութիւնից ազատեց մի Աւետ.—326

4. Յրայ, հոգևոր հայր Յր. Գրիգորի, որ
 1415 թ. Քանայում որ. մի ձեռագիր—342

5. Գրիչ, որդի Մկրտիչ քչի, որ 1419 թ.
 Բերկրիում որ. Գր. Տաթևացու Մեկնութիւն-
 ների մի ժողովածաւ—348

6. Կր., 1421 թ. Մաշոսցի օրինակ շնորհեց
 Զայրապետ զրչին—355

7. Կր., 1422 թ. Երուսաղէմում օղնում էր Սա-
 մուկ զրչին թուղթ կոկելով—359

8. Քչի, հայր Կարապետ զրչի, որ 1437 թ.
 Տփլիսում որ. Գանձարան—384

9. Երկց, 1437 թ. վկայ եղաւ Կառափն գիւղի
 Էկեղեցուն մի ճաշոց նուիրաբերելուն—386

10. Քչի, 1441 թ. Սանահում ստ. Աւետ.—397

11. Երկու նոյնանուն թոռներ վերսոյշեալ Պետ-
 րոս քչի—397

12. Եղբ. Ալէքսիանոս զրչի, որ 1451 թ. Զեր-
 մոնի վանքում որ. Գր. Տաթևացու Մաղմու-
 սաց մեկնութիւնը—419

13. Քչի, որդի Զանբրէկի, որ 1472 թ. Տրապի-
 զոնում ստ. Աւետ.—454, 455

14. Արքեպս, եղբ. Կանայրի, որ 1482 թ. Կտու-
 ցում ստ. Աւետ.—30

15. Ոստոցիչ Բարդուղիմէոս զրչի, որ 1484-
 1485 թթ. Մաղարդավանքում որ. 2 Սաղ-
 մուսարան—58, 73

16. Ոստոցիչ Յովաննէս զրչի, որ 1484 թ. Գր-
 նիւացու վանքում որ. Ճաշոց և Աւետ.—
 —68, 91

17. Զայր Զորիսիմէի, որ 1486 թ. զնեց մի
 Աւետ.—94

18. Եղբորորդի Զաքարայ կր.-ի, որ 1487 թ.
 ստ. Շարակնոց—105

19. Մրն Արղումի վանքի, 1487 թ.—469

20. Քչի, հայր Մանուկ զրչի, որ 1488 թ. Կու-
 բիում որ. Աւետ.—117

21. Զայր Գրիգոր զրչի, որ 1489 թ. Բուստում
 որ. Աւետ.—130

22. Եղբ. Պաղոսի, որ 1491 թ. Գեղում ստ.
 Աւետ.—165

23. Որդի Յօրգանանի, եղբորորդի Գալուստ
 արքեպսի, որը 1491 թ. Կեշախում ստ.
 Աւետ.—164

24. Եղբ. Բարունակի, որ 1495 թ. Ասպինակում
 ստ. Աւետ.—218

25. Եղբորորդի Ազարիայի, որ 1495 թ. Գարա-
 նաքում ստ. Աւետ.—212

- Պարոս**
 26. Եպո, առաջնորդ Եղրզտի վանքի, 1497 թ.—248
 27. Որդի Կիրակոս քչի, որ 1497 թ. Ամ գիւղում ստ. Աւետ.—247
 28. Ուսուցիչ Կարապետ Բերկրցի գրչի, ծագկոզի և Կազմողի, յշվ. 1498 թ.—265
 29. Եղբ. Խամօշի, որ 1499 թ. Աղթամարում ստ. Մաշտոց—284
 30. Որդի Ամիր-Սարգսի, որ ժն գ. ստ. Աւետ.—479
 31. Ոմն, ժն գ. դրամով մասնակից եղաւ մի Յայմատուրքի գնմանը—488
 32. Ոմն, ժն գ. ստ. Հարանց վարք—529, 530
 33. Գրիչ, ժն գ. օր. Հարանց վարք—529, 530
 34. Եպո, առաջնորդ Շիրենից վանքի, ժն գ.—547
- Պեշկեն**
 1. Օրբելան, որդի Սմբատի, իշխան Տաթևի, յշվ. 1422 թ.—360
- Պետուան**
 1. Սրկւզ, վայելից 1489 թ. Խարտիշարի վանքում օր. Շարակնոցի—143
- Պսաի-Խարուն**
 1. Գուսար Գորբի, յշվ. 1486 թ. Արճէշում—79
 2. Պատիկ-Խաթուն, դուստր Քուրվանդայի, որ 1498 թ. Ասպինակում ստ. Աւետ.—255
- Պպիպարուն**
 1. Եղբորդի Գորգի, որ 1495 թ. Կապոսի վանքում ստ. Աւետ.—221
- Պկրլմուր**
 1. Պր., Հայր Յովհաննէս եպոս' առաջնորդի այն վիճակի որ գտնուում էր օր Կիրակոսի վանքը, ժն գ.—514
- Պկի-Խարուն**
 1. Կին Աւետիս քչի, որ 1471 թ. սրբազրել տունց իր Յայմատուրքի սխալաշատ հս-դուածնէրից մէկը—453
- Պլւիկ**
 1. Հայր Յատր քչի, որ 1433 թ. գնեց Աւետ.—374
- Պուփիւր**
 1. Իմաստասէր (232—303)—188
- Պաղախ (նոյնն է՝ Քուղաղ, տե՛ս)**
 1. Որդի Սիրատանի, որ 1495 թ. Մանտիստնում ստ. Յայմատուրք—222—223
 2. Պատախ, հօր որդի Քուրվանդայի, որ որ 1498 թ. Ասպինակում ստ. Աւետ.—255
- Պպլան**
 1. Քոյր Ստեփանոս գրչի, որ 1450 թ. Պուրսայում օր. Ճաշոց—417
- Պպլէ**
 1. Հօրեղբ. Խորշահի, որ 1486 թ. Գր. Նիւսացու վանքում ստ. Աւետ.—91

- Պուղան**
 1. Մայր Քորոս կր. ի, որ 1432 թ. Երուսաղէմում օր. Մաշտոց—371
- Պոսաչ**
 1. Իշխան, նախահայր Պոշեան ֆեոդալական գերդաստանի—194
- Պսակ**
 1. Պր., յշվ. 1489 թ. Աղթամարում—134
- Ջ**
- Ջալալադին**
 1. Սուլթան, որդի Քուրթաթիշի, զան Ոսկի հորդայի, յշվ. 1412 թ.—328
- Ջալալ (ար.)**
 1. Պր., պապ Ադուանից Յովհաննէս կաթուղիկոսի, յշվ. ժն գ.—530
- Ջալալ (իգ.)**
 1. Մայր Հայրապետ եպոսի, որ ժն գ. ստ. Շարակնոց—504
- Ջանազիզ (Ճանազիզ)**
 1. Հայր Ամարասի եպո Ալեքսիանոսի, 1476 թ.—460
 2. Պր., կղբ. Ջաբրիլայի, որ 1488 թ. Այրի վանքում ստ. Յայմատուրք—110
 3. Մրձ. Խամօշի, յշվ. 1499 թ. Աղթամարում—284
 4. Որդի Ատոմի, որ 1499 թ. Երենկանի գիւղում ստ. Աւետ.—278
 5. Հայր Յովհաննէս գրչի, որ 1500 թ. Վարագում օր. Աւետ.—298
- Ջանազա**
 1. Մրձ. Քուրվանդայի, որ 1498 թ. Ասպինակում ստ. Աւետ.—258
- Ջանաժիւր**
 1. Հնգյլ հօրեղբ. Մելքիսէթի, որ 1485 թ. Մազարդավանքում գնեց մի Սաղմոսարան—73
- Ջանբաղ**
 1. Հայր Խանդ-Խաթունի, որ 1488 թ. Հազրատում ստ. Աւետ.—114
- Ջանբուլազ (Ճանբուլազ)**
 1. Հայր Ազարիայի, որ 1495 թ. Գարանարում ստ. Աւետ.—212
 2. Որդի վերոյիշեալ Ազարիայի—212
 3. Ոմն, ժն գ. ստ. Աւետ.—530
- Ջանդար**
 1. Եղբ. Ղազարի, որ 1488 թ. Տփիսխում ստ. Աւետ.—120
- Ջանի**
 1. Որդի կամ եղբորդի Վարձիգոյի, որ 1480 թ. իր եղբայրների հետ միասին գնեց մի Աւետ.—462

- Ջանիազա**
 1. Գրամոճ՝ Ճանիազա, որդի Ճիարիկի, 1499 թ. ստ. Աւետ.—291
- Ջանիար**
 1. Եղբ Յակոբ քչի, որ 1482 թ. Բուրբըրում ստ. Աւետ.—27
 2. Քոս Մաղթունի, որ 1488 թ. Վարագում ստ. Ճաշոց—111
 3. Քոս Մուրատի, որ 1498 թ. Աղթամարում ստ. Մաշտոց—267
- Ջանիբիկ (Ճանիպէկ)**
 1. Ոմն, 1457 թ. գնեց մի Մաշտոց—428
 2. Հայր Պետրոս քչի, որ 1472 թ. Տրապիզոնում ստ. Աւետ.—454
 3. Ազգ. Վարդան արեղայի, որ 1481 թ. ստ. Աւետ.—12
 4. Եղբ. Տիրատուր քչի, որ 1482 թ. Ականցում ստ. Շարակնոց—463
 5. Հայր Կիրակոս և Յակոբ Բաղիշեցիների, որք 1487 թ. Կապուտկողի օր Յակոբի վանքին նուրբեց Աւետ.—98
 6. Մրձ. տանուէր Քուրվանի, որ 1487 թ. Վարագում ստ. Աւետ.—102
 7. Որդի վերոյիշեալ Քուրվանի—102
 8. Մրձ. Ներսէս եպոսի, որ 1489 թ. Աղթամարում օր. Յայմատուրք—134
 9. Հայր Աստուածատուրի, որ 1490 թ. Մատնէվանքում ստ. Տոնական—153
 10. Յշվ. 1493 թ. Ազուլեաց վանքում—194
 11. Եղբ. Ջանդուրանի, որ 1495 թ. Կուրի գիւղում ստ. Աւետ.—217
 12. Միայնակեաց, 1496 թ. կազմել տունց մի Աւետ.—227
 13. Եղբ. Վանական գրչի, որ 1498 թ. Չորէվանքում օր. Մաշտոց—260
 14. Միայնակեաց, որդի Մարտիրոսի, 1499 թ. Կաթիքում ստ. Աւետ.—282
 15. Ոմն, ժն գ. դրամով մասնակից եղաւ մի Յայմատուրքի գնմանը—488
 16. Հայր Մահրաբի Աւետիսի, ժն գ.—547
- Ջանիկ**
 1. Մրն Արարուց վանքի, 1484 թ.—62
 2. Ազա, փեսայ Մարգարի, որ 1488 թ. Այրիվանքում ստ. Յայմատուրք—110
 3. Հօրեղբ. Ամիր-Սարգսի, որ ժն գ. Սիւնիքում ստ. Աւետ.—480
- Ջանխարուն**
 1. Եղբորին Քանկազիլի, որ 1492 թ. Յզնայում ստ. Աւետ.—186
- Ջանդուրան**
 1. Որդի Գալուստի, որ 1495 թ. Կուրիում ստ. Աւետ.—217

- Ջանմէլիք**
 1. Մայր Խարիր-Խաթունի, որ 1500 թ. ստ. Աւետ.—293
- Ջանույ**
 1. Հայր Վարդան գրչի, որ 1485 թ. Չորվանքում օր. Աւետ.—72
- Ջանսաի՞**
 1. Հօրեղբորդուստր Մելքիսէթի, որ 1485 թ. Մաղարդավանքում գնեց Սաղմոսարան—73
- Ջանփաշայ (ար.)**
 1. Ազգ. Ստեփանոսի, որ 1462 թ. Վանում ստ. Աւետ.—439
 2. Եղբորդի Մելքիսէթի, որ 1485 թ. Մաղարդավանքում գնեց Սաղմոսարան—73
 3. Որդի Ասիլի, որ 1488 թ. ստ. Աւետ.—127
 4. Եղբ. Սպահանի, որ 1496 թ. Սաղմոսավանքում ստ. Աւետ.—226
 5. Մրն Սանահնի վանքի, 1497 թ.—242
- Ջանփաշայ (իգ.)**
 1. Ջանիփաշայ, թոնոնի Բերամի, որ 1483 թ. Արճէշում ստ. Աւետ.—39
 2. Քոյր Սասաղայի, որ 1484 թ. և ժն գ. (տարին անյայտ) Աղթամարում ստ. Աւետ. և Մկն. կաթուղիկից թղթոց—63, 541
 3. Գուսար Մուրատի, որ 1498 թ. Աղթամարում ստ. Մաշտոց—267
 4. Հարս Յովհաննէս քչի, որ ժն գ. ստ. Աւետ.—546
- Ջաշուտ**
 1. Պր., որդի ուն Յովհաննէսի, 20 տարեկան հասակում, հօր մահից հետո դարձաւ Ասպինակի գիւղի, ունի և ձեռնաորդ, 1498 թ.—255, 256, 258
- Ջաւանիր**
 1. Հնգյլ կին Ջանդուրանի, որ 1495 թ. Կուրի գիւղում ստ. Աւետ.—217
- Ջանսար (Ջուհար, Ճուհար և այլ)**
 1. Խաթուն, 1435 թ. Խարբըրում, վճարելով 3,5 բանկա, նպաստեց մի Աւետ. գրութեանը—381
 2. Մայր Աւետի, որ 1441 թ. Անկիրիայում ստ. Աւետ.—398
 3. Քոյր Ստեփանոս գրչի, որ 1450 թ. Պուրսայում օր. Ճաշոց—417
 4. Ջուհար, մայր Քուրվանի, որ 1452 թ. ստ. Աւետ.—422
 5. Քոյր Խաչատուր քչի, որ 1469 թ. Կեսարիոյ Նիւսայ գիւղում ստ. Մաշտոց—452
 6. Քոյր Էմին-պէկի, որ 1481 թ. Գր. Նիւսացու վանքում ստ. Ճաշոց—19
 7. Քոյր Յոհաննէսի գրչի, որ 1482, 1483 թթ. Կուրում օր. Աւետ. և Տոնական—29, 39

Ջանար

- 8. Տնտես Անոնց վանքի, 1486 թ.—90
- 9. Հարս Անտիոքի, որ 1490 թ. ստ. Անտ.—145
- 10. Մայր Խաղաղարի, որ 1497 թ. Հիզանում ստ. Անտ.—246
- 11. Գուտար Սարգսի ժն. Գ. ստ. Ճաշոց—511
- 12. Գուտար Ջանբուղի, որ ժն. Գ. ստ. Անտ.—530
- 13. Խաթուն, ժն. Գ. ստ. Անտ.—546
- 14. Գուտար Փոխանի, որ ժն. Գ. փրկենց մի Անտ.—541
- 15. Ճուտար, մայր պր. Արևի, որ 1482-ից տարիներ առաջ ստացել էր մի ճաշոց—34*

Ջաֆար

- 1. Եղբ. Ղազարի, որ 1488 թ. Տփղիսում ստ. Անտ.—120
- 2. Սկեբարյո Խարիբ-Խաթունի, որ 1500 թ. ստ. Անտ.—293

Ջգարհուն

- 1. Որդի Քումայի, որ 1452 թ. ստ. Անտ.—422

Ջիգար

- 1. Մայր Մարտիրոսի, որ 1498 թ. կաշի նուրբեց մի ձեռագրի կազմի համար—266

Ջիլա

- 1. Հորեղբորորդի Բաղդասարի, որ ժն. Գ. ստ. Անտ.—516

Ջիհան (Ճիհան)

- 1. Քոյր Խաչատուր բճշի, որ 1469 թ. Կեսարիայ նիսիայի գիւղում ստ. Մաշտոց—452
- 2. Ճիհան-Մելիք, մայր պր. Աստուածատուր Անկիրացու, որ 1447 թ. գնեց մի ճաշոց—409

Ջեան (Ճրհան)

- 1. Կի՛ն Միրիջանի, որ 1489 թ. Խիզանում ստ. Անտ.—140
- 2. Մայր Մարտիրոս գրչի, որ ժն. Գ. օր. Շարակենց—509
- 3. Գուտար վերսիլիկալ Մարտիրոս գրչի—509

Ջեանբաղո

- 1. Կին Անդրեասի, որ 1494 թ. Գեմդեմաշենում ստ. Անտ.—199
- 2. Ճահանպաղտ, մայր Մարկոսի, որ ժՁ. Գ. ստ. Անտ.—202*

Ջեանգիր

- 1. Աղ-Կուլունու իշխան, հայր Ղասում պարոնի, որ ժն. դարի վերջերին իշխում էր Ամիդի և Մերդինի շրջաններում, լքվ. որդու կապակցութեամբ 1497 թ.—257

Ջեանկյան

- 1. Կարա-Կուլունու փազրիշահ (1437—1467)—11, 83*, 369, 397, 400, 414, 419, 428, 435, 440, 451

Ջեանշահ

- 2. Մրձ. Վարդան գրչի, որ 1485 թ. Ջորամանում օր. Անտ.—72
- 3. Եղբ. Խոնդրարի, որ 1490 թ. Խորոսի վանքում ստ. Անտ.—161
- 4. Եղբորորդի վերսիլիկալ Խոնդրարի—161
- 5. Հայր Գեղի գիւղի բահանայ Վարդանի, 1491 թ.—165
- 6. Ոմն, լքվ. 1491 թ. Արշառէրեկ անապատում—170*
- 7. Անըր Ամիր-Եղղինի, որ 1491 թ. Փասակունիսում ստ. Անտ.—171
- 8. Եղբ. Անդրեասի, որ 1494 թ. Գեմդեմաշենում ստ. Անտ.—199
- 9. Եղբ. պր. Արտուղայի (հասանարար Արցախի իշխաններից), ժն. Գ. ստ. Յայամատուր—492

Ջամատ

- 1. Որդի Յովաննէսի, 1497 թ. այսոց բնկերակցութեամբ ստ. Անտ.—240, 241

Ջումայ

- 1. Պոռչեան իշխան, մեծ պապ Վայոց-ձորի հայ իշխան Արղուիսայի, լքվ. 1498 թ.—259

Ջումլայ-Խարուն

- 1. Մայր պր. Ուլուպէկի, որ 1433 թ. Ղրիմում գնեց մի ճաշոց—375
- 2. Հնգցլ կին Շահինշահի, որ ժն. Գ. ստ. Անտ.—529

Ջումլայիք

- 1. Ոմն, 1489 թ. Խաչատուր գրչին մածուն և հաց բերեց ուտելու—290

Ռամատան

- 1. Ճառահպաշի, 1481 թ. Կ. Պոլսում ստ. Բժշկարան—13

Ռան

- 1. Մայր Խոջայ Աղուպի, որ ժն. Գ. ստ. Յայամատուր—488

Ռատ

- 1. Հնգցլ Եղբ. Կարապետ Կրեղագրակցու, լքվ. 1422 թ.—358

Ռուգ

- 1. Գուտար Մուքիսի, 1499 թ. Հիզանում ստ. Անտ.—279, 280

Ռումայ

- 1. Կին Քուլիսանի, որ 1448 թ. ստ. Անտ.—411

Ռուստամ (Ըսրուսամ, Ըոստամ և այլ)

- 1. Ռուստամ Քարխան-օղի, Ջահանշահի նշանաւոր զօրավարներից—249
- 2. Եղբորորդի Խոնդրարի, որ 1490 թ. Խորոսի վանքում ստ. Անտ.—161

Քուստամ

- 2. Աղ-Կուլունու փազրիշահ, թոռ Ուլուն-Հասանի, գահակալել է 1492—1497 թթ.—185, 191, 192, 194, 195, 199, 200, 201, 211, 215, 214, 215, 226, 228, 230, 231, 236, 237, 238, 239, 260, 264, 472
- 4. Ոմն, լքվ. 1493 թ. Աղուլեաց վանքում—194
- 5. Որդի Մելիք Աւանի, որ 1500 թ. Խորոսի վանքում ստ. Ճաշոց (Մի. Գոշի սերբնգից էր)—294
- 6. Թոռ Ամիր-Սարգսի, որ ժն. Գ. ստ. Անտ.—479

Պարախ (Տե՛ս նաև Սապահ)

- 1. Ոմն, լքվ. 1452 թ.—422

Պարախ-Մելիք

- 1. Քոյր Բերամի, որ ժն. Գ. ստ. Ճառնար—488

Պարիբ-աղա

- 1. Ոմն, լքվ. 1439 թ. Թանահատի վանքում—147

Պարապալ (Սատաղ և այլ)

- 1. Եղբորորդի Յովաննէս կր.-ի, որ 1439 թ. Երուսաղէմում օգնում էր Սարգիս գրչին՝ թուղթ կոկեղով—391
- 2. Խոջայ, որդի Յովաննէսի, 1484, 1489 թթ. և ժն. Գ. (Բվականն անյալտ) Աղթամարում ստ. Անտ. Գանձարան և Մկն. կաթուղիկէից թղթոց—63, 64, 137, 138, 541
- 3. Հնգցլ, ազգ. Ղարիպշահի, որ 1486 թ. Արծկէում ստ. Անտ.—86
- 4. Խոջայ, Եղբ. Մաղթումի, որ 1488 թ. Վարազում ստ. Ճաշոց—111
- 5. Տանտուէր Փարպի գիւղի, 1491 թ.—168
- 6. Խարականց գիւղի տանտուէրներից, 1493 թ.—192
- 7. Միայնակեաց, 1495 թ. Ասպինակում ստ. Անտ.—218
- 8. Եղբորորդի Կիրակոս բճշի, որ 1497 թ. Ամ գիւղում ստ. Անտ.—247
- 9. Պապ Սանփանուս կր.-ի, որ 1495 թ. Բերկրիում ստ. Շարակենց—265
- 10. Մօրբորորդի Կարապետ Բերկրեցի գրչի, որ 1498 թ. Բերկրիում օր. Շարակենց—265
- 11. Որդի Յովանի, որ 1498 թ. Երուսաղէմում գնեց մի Գանձարան—273
- 12. Տանտուէր, 1499 թ. Աթախում ստ. Անտ.—291

Պարաղ (իգ.)

- 1. Քոյր Գանիէլի գրչի, որ 1450 թ. էջմիածնում—Բիրականում ստ. Ճաշոց—412

Սաղոն

- 1. Եղբ. Յունան Լպոսի, որ 1500 թ. Գեորգիանի գիւղում օր. Անտ.—297
- 2. Հայր Հոփսիմէի, որ ժն. Գ. ստ. Անտ.—527

Սաղբաճան

- 1. Հանիկ Աղարիայի, որ 1498 թ. Ախլաթայի Մոզնոյ վանքում օր. Անտ.—269

Սալամ

- 1. Գուտար Խաչատուրի, որ 1500 թ. ստ. Անտ.—301

Սալուկ (Սալուր)

- 1. Մայր Միւնի, որ 1485 թ. ստ. Ճառնար—78
- 2. Քոյր Կարապետի, որ 1488 թ. Ասպինակում ստ. Շարակենց—118
- 3. Մայր Խալիֆի, որ 1491 թ. Արծկէում ստ. Ճառնար—173
- 4. Ոմն, 1492 թ. Ամասիոյ սր նիկողայոս Եկեղեցուն նուրբեց մի Յայամատուր—189
- 5. Գուտար Գրիգորի, որ 1492 թ. Կվեթի գիւղում ստ. Մաշտոց—188
- 6. Մայր տանտուէր Բարունակի, որ 1495 թ. Ասպինակում ստ. Անտ.—218
- 7. Քոյր Մարիամի, որ 1498 թ. Կեղիում ստ. Անտ.—275
- 8. Կին Խաչատուրի, որ 1500 թ. ստ. Անտ.—301
- 9. Կին Աստուածատուրի՝ հար. որդու Քումայ բճշի, որ 1494 թ. Աղթամարում ստ. Անտ.—202

Սալվար

- 1. Ոմն, լքվ. 1490 թ. Թանահատի վանքում—147

Սալվիեալ

- 1. Քոռնուհի Պետրոս բճշի, որ 1441 թ. Սահահում ստ. Անտ.—397

Սախարուն

- 1. Մրձ. Տիրանանցի, որ 1486 թ. Աղուլեաց վանքում ստ. Գանձարան—82

Սանակ (Բահակ)

- 1. «Բանի սպասաւոր», որդի Սեղբեստրոս բճշի, ուսուցիչ Անտիք կր.-ի, որ 1410 թ. Աւաղ վանքում օր. Գր. Տաթևացու Մկն. Մատթի աւետարանին—325
- 2. Անպամ այն գերդաստանի, որ 1423 թ. Անտոն Երէցին վաճառեց մի Անտ.—361
- 3. Եղբ. Գանիէլի գրչի, որ 1450 թ. էջմիածնում—Բիրականում ստ. Ճաշոց—412
- 4. Կր., շուրջ 1460 թ. նիկողայոս կպս Աղբերմանցուն օրինակել տուեց Լուծմունք նաբեկի—434

Սահակ

- 5. Իսահակ, հայր Յակոբ քչյի, որ 1482 թ. Բաղրբերդում ստ. Աւետ.—27
- 6. Պապ Գրիգորի, որ 1483 թ. Բասենում օր. Աւետ.—38
- 7. Որդի Մարգարի, Թոռ Չարարէի, որ 1488 թ. Այրիվանքում ստ. Յայմատուրք—110
- 8. Մրձ. Թանսուխի, որ 1488 թ. ստ. Աւետ.—125
- 9. Այլոց ընկերակցութեամբ, 1488 թ. Առետում ստ. Աւետ.—120
- 10. Որդի Շահրիարի, 1488 թ. Կուրխում ստ. Աւետ.—117
- 11. Հայր Միրիշանի և Ջահանի, որք 1489 թ. Երզնում ստ. Աւետ.—140
- 12. Հօրեղբ. Աստուածատուրի, որ 1489 թ. Շատախում ստ. Աւետ.—139
- 13. Կր., 1490 թ. Ալանայի սր նշանին նուիրեց մի Աւետ.—156
- 14. «Հոգևոր առաջնորդ Փարպոյ», 1491 թ.—168, 169
- 15. Պեշնագոմեր զիւղի բահաններից, 1491 թ.—174
- 16. Փեսայ Գրիգորի, որ 1492 թ. Գվնիկում ստ. Աւետ.—188
- 17. Գրիչ, 1493 թ. Մելիտինայ վանքում օր. Աւետ.—197
- 18. Կր., 1495 թ. Վանում ստ. Աւետ.—219
- 19. Կր., ծաղկող, 1495 թ. Գարանարս զիւղում նկարազարդեց մի Աւետ.—212
- 20. Հայր Ազարիայի, որ 1495 թ. Եղեգիսում ստ. Աւետ.—213
- 21. Որդի վերոյիշեալ Ազարիայի—213
- 22. Երէց, որդի Տերիկի, յՂՎ. 1495 թ. Մանտիսան զիւղում, որպէս Երախատուր Յովաննէս գրչի—222
- 23. Մանտիսան զիւղի բահաններից, 1495 թ.—223
- 24. Եղբ. Կիրակոսի, որ 1497 թ. Ամ զիւղում ստ. Աւետ.—247
- 25. Մաղկող, ժն դ. նկարազարդեց 2 Աւետ.—479, 481
- 26. «Գրագիր և ծաղկող մատենից», որդի Անտոն գրչի, որ ժն դ. օր. Տօնական—480, 481
- 27. Եղբ. Գրիգոր կր.-ի, որ ժն դ. ստ. Կարեկ—501
- 28. Հայր Մարտիրոս զարի, որ ժն դ. օր. Գանձարան—509
- 29. Պր., որդի Յոհաննէսի, ժն դ. ստ. Ճարդատիր—515
- 30. Որդի Կիրակոսի, ժն դ. ստ. Տօնապատ. ճառ—523, 524

Սահակ

- 31. Առաջնորդ սր Մարտիրոս վանքի, ժն դ.—547
 - 32. Ոմն, որդի Գիւլշարի, յՂՎ. ժն դ.—547
 - 33. Գրիչ, ժն դ. օր. Ժողովածու—548
- Սահիր**
- 1. Ոմն, 1486 թ. Արքայի վանքում արժաթ նուիրեց մի Աւետարանի կազմը դարգարից ճամար—84
- Սանիլ—Տե'ս Ջահվիլ**
- Սանձաղիճ**
- 1. Հայր Ուսիմարսի, որ 1465 թ. Երևանում ստ. Աւետ.—443
- Սահրաք—Մելիք**
- 1. Քոյր Ստեփանոս գրչի, որ 1419 թ. օր. Մկն աղօթից—347
- Սահրաս**
- 1. Որդի Իսղղատարի, որ ժն դ. ստ. Աւետ.—516
- Սաղարէլ**
- 1. Գրիչ, ժն դ. օր. Ժողովածու—530
- Սաղար**
- 1. Հօր մայր Մարգարայ գրչի, որ 1483 թ. Էրբնկանի զիւղում օր. Մաշտոց—51
 - 2. Մայր Ազարիա գրչի, որ 1484—1490 թթ. Վանում, Սղղայի և սր Բարդուղիմէոսի վանքերում օր. 2 Աւետ. և Մաշտոց—61, 101, 150
 - 3. Մայր Արապաշահի, որ 1490 թ. Էրբնկանի զիւղում ստ. Աւետ.—149
 - 4. Սահրաս, ազգ. խոջայ Ամնադնի, որ 1490 թ. Եղրզուտի վանքում ստ. Աւետ.—159
 - 5. Գուստր Աստմի, որ 1499 թ. Երբնկանի զիւղում ստ. Աւետ.—278
- Սաղար—Խարուն**
- 1. Կին տանուտէր Մկրտիչի, որ 1466 թ. Խաթում ստ. Աւետ.—445, 446
 - 2. Քոյր Եսայի վրդի, որ ժն դ. ստ. Գր. Տատեացու Հարցմանց դիրքը—538
- Սաղարիար**
- 1. Եղբ. Գովաթիարի, հօրեղբայր Յովաննէս քչյի, որք 1486, 1489 թթ. Ասպիտակում ստ. Աւետարաններ—87, 130, 131
- Սամար**
- 1. Կին Մկրտիչ քչյի՝ ուսուցչի Յակոբ քչյի, որ 1433 թ. գնեց մի Աւետ.—374
- Սամբուն (իմա՝ Սամսուն)**
- 1. Մրն Պարսպի սր նշանի, վախճող 1484 թ. Աղթամարում օր. Աւետարանի—64
- Սամուէլ**
- 1. Հայր Գալուստի, որ 1491 թ. Կէլառիսում օր. Աւետ.—164

Սամուէլ

- 2. Մայր Աւետիքի, որ 1496 թ. Կապոսի վանքում օր. Մաշտոց—234
 - 3. Սանէլլ արեղայ, Եղբ. Բարիսոք միանկակեցի, որ ժն դ. ստ. Կարեկ—488
 - 4. Որդի Մարտիրոսի, որ ժն դ. ստ. Ճաշոց—547
- Սայիճ**
- 1. Մայր Թումայ Կաթաչեցի գրչի, որ 1422 թ. Տաթևում օր. Ժողովածու—360
- Սայիզա**
- 1. Հօրեղբորորդի Մելիքաթի, որ 1485 թ. Մազարդավանքում գնեց Մաղմուսարան—73
- Սայլալ—Սոյրան**
- 1. Քոյր Սարուզալի, որ 1486 թ. Արճէլում ստ. Մաշտոց—79
- Սաչարէլ**
- 1. Եղբ. Ջանիբէլի, որ 1499 թ. Կաթիք զիւղում ստ. Աւետ.—282
- Սանասար**
- 1. Հայր Քաղրիվերանի, որ ժն դ. գերութիւնից ազատեց մի Աւետ.—512
- Սանդուխտ**
- 1. Սանդուխտ, մայր Մկրտիչ գրչի, որ 1485 թ. օր. Ճարդատիր—78
 - 2. Հնգցի հարս Գասպարի, որ 1486 թ. Աւստոյն վանքում ստ. Աւետ.—90
 - 3. «Ջոջ մամ» Անտոն քչյի, որ 1486 թ. Հիզանում ստ. Աւետ.—89
- Սաշու**
- 1. Հուանարար սխալ օրինակուած անուն (գոյցէ եղև է՝ Սաղու—Սալուսի), յՂՎ. 1497 թ. Եղրզուտի վանքում—248
- Սապահ (Տե'ս Եսակ Սարախ)**
- 1. Հարս Քարամազի, որ 1497 թ. Բերդիկում ստ. Աւետ.—241
- Սապատիճ**
- 1. Հայր Սատաթիարի, որ 1433 թ. վկայ եղաւ մի Աւետ. վանքում—373
- Սառայ**
- 1. Գուստր Պետրոս քչյի, որ 1441 թ. Անահնում ստ. Աւետ.—397
 - 2. Քոյր պր. Աստուածատուր Անիիրացու, որ 1447 թ. գնեց մի Ճաշոց—409
 - 3. Հօր մայր հօր Գաթիթ գրչի, որ 1455 թ. Արճէլում օր. Աւետ.—426
 - 4. Մայր Ներքաղթի, որ 1459 թ. ստ. Մաշտոց—433
 - 5. Կին Մկրտիչի, որ 1484 թ. ստ. Գանձարան—68
 - 6. Կին պր. Վարդանի, որ 1485 թ. Երուսաղէմում ստ. Աւետ.—77

Սառայ

- 7. Տատ Խորշահի, որ 1486 թ. Գր. Նիսացու վանքում ստ. Աւետ.—91
 - 8. Կին Աւագի, որ 1487 թ. Խախ զիւղում ստ. Գանձարան—104
 - 9. Քոյր Խոնդ-Խաթունի, որ 1488 թ. Հաղրատում ստ. Աւետ.—114
 - 10. Կին Մարտիրոսի, որ 1489 թ. մի արտ նուիրեց Կարնկեց զիւղի Եկեղեցուն—136
 - 11. Մայր Ստեփանոսի, որ 1491 թ. Փասակունիս զիւղում նպատեց մի Աւետ. օրինակելու գործին—172
 - 12. Սարայ-Մէլիք, մայր Ղուպարի, որ 1490 թ. Արաշում ստ. Աւետ.—162
 - 13. Մրձ. Մինասի, որ 1491 թ. ստ. Աւետ.—183
 - 14. Մայր Յովաննէս գրչի, որ 1495 թ. Մանտիսանում օր. Յայմատուրք—223
 - 15. Մայր Քաթրիզի, որ 1498 թ. ստ. Աւետ.—269
 - 16. Ոմն, 7 շահուտի (դրամ) նուիրելով 1498 թ. նպատեց մի Շարակնոցի ընդօրինակութեանը—265
 - 17. Կին Թորոս քչյի, որ ժն դ. ստ. Աւետ.—477
 - 18. Քոյր Թումայ քչյի, որ ժն դ. ստ. Աւետ.—496
- Սառիկ**
- 1. Քոյր Ճանիփաչի, որ 1499 թ. ստ. Աւետ.—291
- Սատար**
- 1. Փեսայի մայր Յովաննէս կր.-ի, որ 1458 թ. Ասպիտան զիւղում ստ. Աւետ.—432
 - 2. Թոռ պր. Շահինշահի, 1503 թ. «վերստին Խո նորոգել» մի Աւետ.—529*
- Սատարիար**
- 1. Որդի Սապատիւնի, 1433 թ. վկայ եղաւ մի Աւետ. վանքում—373
 - 2. Եղբ. Սատաթիարի, որ 1496 թ. Եղեգեաց վանքում ստ. Աւետ.—229
 - 3. Որդի Սառուզի, որ 1499 թ. Սերաստիոց անապատում ստ. Գանձարան—289
- Սարալայ**
- 1. Քոյր Թումայ քչյի, որ ժն դ. ստ. Աւետ.—496
- Սարի**
- 1. Մեծ պապ Սարուզալի, որ 1486 թ. Արճէլում ստ. Մաշտոց—79
- Սարգիս**
- 1. Վրդ. մեկնիչ Գր. Կարեկացու Ողբերգութեան մատենանի—327
 - 2. Բժիշկ, ժԳ դա՛ր—24
 - 3. Արքեպս Երզնկայի, ժԳ դ. 2-րդ կէս—387

Սարգիս

- 4. Քորեպս Սրբուպագարի (Սուլթանխայի), ժԻ դ.—529*
- 5. Ոմն, 1402 թ. կաղմեց մի Աւետ.—309, 310
- 6. Քոռ Քազարի, որ 1411 թ. Ոստանում զերթիւնից ազատեց մի Աւետ.—326
- 7. Եղբ. Սիմէոն գրչի, որ 1412 թ. Սուրխաթում օր. նարեկ—328
- 8. Մահտեսի 1414 թ. Մեծոփայ վանքում օղնում էր Յունան գրչին թուղթ բերելով, կոկելով և այլ կարգի աշխ. կատարելով—337
- 9. Կր.— 1417 թ. ստ. Մանրուսումն—346
- 10. Մրն Կոտց վանքի, 1422 թ.—356
- 11. Հայր Մատթէոս դասակալի, լշվ. 1422 թ. Երուսաղէմում—358
- 12. Եպս Համշէնի, 1425 թ.—365
- 13. Բարունապետ, 1427—1433 թթ. դասախոսութիւններ էր կարդում Կաֆայում իմաստասիրական հարցերի շարք—189, 368, 373
- 14. Պր., հայր պր. Կարապետի, որ 1431 թ. Աղբերմանում զնեց ճաշոց—369
- 15. Եպս Երուսաղէմի, 1431 թ.—371
- 16. Քչյ, ազգ. (պա՛ւ) Մարգարէ գրչի, որ 1432 թ. Աւագ վանքում օր. Աւետ.—372
- 17. Քչյ, նատերանց ազգից, պա՛ւ Աւետիքի, որ 1433 թ. Ղրիմում վաճառեց մի ճաշոց—375
- 18. Սարկաւագ, մրն Գերձկի վանքի, 1437, 1441 թթ.—385, 395
- 19. Կատոնին զիւղի քահանաներից, որոնք 1437 թ. ճաշոցի օրինակ տունն Գերձկի վանքում աշխատող Յովնէփ գրչին—386
- 20. Միայնակեց Գանաշեցի, 1439 թ. ստ. ճաշոց—387
- 21. Կր., գրիչ, 1439 թ. Երուսաղէմում օր. ճաշոց—390
- 22. Հայր Աբրահամ մահտեսու, որ 1439 թ. Երուսաղէմում օղնում էր Սարգիս գրչին թուղթ կոկելով—391*
- 23. Քչյ, 1440 թ. Իշողի վանքում իր պապի և հօր հետ միասին, յորդորեցին պր. Յոհաննէսին ստանալ մի Մաշտոց—393
- 24. Եպս Կոսկոսի, լշվ. որպէս հոգևոր հայր և ասպնջական ներսէս քչի, որ 1441 թ. Երուսաղէմում ստ. Աւետ.—394
- 25. Հայր Ներսէս քչի, որ 1441 թ. Երուսաղէմում ստ. Աւետ.—394
- 26. Կր., լշվ. 1441 թ. Երուսաղէմում—394
- 27. Հնգգլ Եղբ. Աւթա մահտեսու, որ 1441 թ. Անկիրիայում ստ. Աւետ.—398
- 28. Ապրակունեցի, վրդ, ուսուցիչ Քումայ Մեծփեցու, մհ. 1401 թ., (լշվ. 1441 թ.)—401

- 29. Որդի Անկիրիոյ սր Քառասնից եկեղեցու աւագերէց Կիրակոսի, 1447 թ.—410
- 30. Արեղայ, 1450 թ. Պուրսայում ծագեց և կաղմեց Ստեփանոս գրչի օրինակած ճաշոցը—417
- 31. Վրդ, առաջնորդ Հերմոնի վանքի, 1451, 1481 թթ.—15, 419, 523
- 32. Քչյ, որդի Առաքելի, 1455 թ. Ակիրում ստ. Աւետ.—423, 424
- 33. Բանասեր, 1457 թ. օր. Աւետ.—428
- 34. Պր., հայր Կամիս զիւղի աշխի Յովնէսի, որ 1458 թ. Պարուագրիկու վանքում ստ. ճաշոց—430
- 35. Կր., գրիչ, 1458 թ. Պարուագրիկու վանքում օր. ճաշոց—431
- 36. Կամիս զիւղի քահանաներից, 1458 թ.—431
- 37. Կր., 1460-ից առաջ մահացած եղբորորդի Ստեփանոս վրդի, որ Սախ սրա համար բերել էր մի Աւետ.—436, 437
- 38. Մրն Խլաթի Մատնէվանքի, 1466 թ.—446
- 39. Որդի Սարգիս գրչի, որ 1468 թ. Խարբերում օր. Մաշտոց—449
- 40. Կր., գրիչ, 1469 թ. Երուսաղէմում ասարտեց Վարդան Մարաթացու մի գործի օրինակութիւնը—450
- 41. Գ. կաթողիկոս Էջմիածնի, ըստ Օրմանեանի դահակայնի է 1484-ից, սակայն կան հիմքեր ենթադրելու, թէ նոյնն են Սարգիս Բ և Գ համարուած կաթողիկոսները: Սոյն հատորում Սարգիսը կաթողիկոս է լշվ. հենց՝ սկսած 1481 թ.—10, 12, 15, 23, 27, 28, 29, 31, 33, 37, 38, 51, 53, 54, 56, 66, 69, 70, 71, 73, 74, 75, 79, 87, 88, 89, 90, 97, 101, 103, 109, 111, 115, 116, 118, 121, 130, 146, 147, 148, 150, 153, 163, 166, 167, 169, 170, 172, 175, 177, 194, 199, 201, 211, 213, 214, 218, 219, 224, 226, 227, 228, 229, 230, 231, 238, 239, 240, 241, 242, 246, 248, 259, 261, 262, 263, 270, 276, 279, 280, 282, 285, 295, 296, 298, 458, 466, 470, 472
- 42. Հայր Գովյաթ-Խաթունի, որ 1481 թ. ստ. Աւետ.—14
- 43. Եղբորորդի վերոյիշեալ Գովյաթ-Խաթունի—14
- 44. Աղա, լշվ. 1481 թ. Հերմոնի վանքում—15
- 45. Որդի Գունիայի, լշվ. 1481 թ. Հերմոնի վանքում—15
- 46. Բարունապետ, լշվ. 1482 թ. Բուրբուրի յոյ անապատում—27
- 47. Կր., մրն Հայոց-Քառի, 1482 թ.—28
- 48. Եպս, մրն Կոտցի վանքի, 1482, 1483 թթ.—29, 39

Սարգիս

- 49. Երէց, ազգ. Ամինազնի, որ 1483 թ. Ուխտիքում ստ. Յայտաւորք—37
- 50. Եղբ. Կարապետ կր.-ի, որ 1483 թ. Բաղէշում ստ. Շարակնոց—42
- 51. Որդի Էլպի, 1483 թ. ստ. Աւետ.—53
- 52. Մրն Մոզնի սր Գէորգ վանքի, 1484 թ.—56
- 53. Փեսայ Զահվիլի, որ 1484 թ. Մոզնիում ստ. Գանձարան—56
- 54. Ոմն, 1484 թ. Աղթամարում ստ. Գանձարան—64
- 55. Գրիչ, 1484 թ. Բաղէշում օր. Յայտաւորք—66
- 56. Ոմն, մշակ, լշվ. 1484 թ. Բաղէշում—66
- 57. Քչյ, որդի Սէթ երէցի, մհ. 1484 թ. լուլիսի 27-ին—465
- 58. Գրիչ, որդի Ղազարի, 1485, 1488 թթ. Կիրդի վանքում օր. Գանձարան և Աւետ.—75, 124
- 59. Դերձակ, ամուսին Յարման տիկնոջ, որ 1486 թ. Քաթայ քաղաքում զնեց և ծագեցի ու կաղմեց տունց մի Աւետ.—468
- 60. Կենեց, մրն Կապուտկոզի սր Յակոբի, 1487 թ.—99
- 61. Առաջնորդ Երեզի վանքի, 1487 թ.—100
- 62. Վրդ, գրիչ, 1487 թ. օր. Աւետ.—106
- 63. Խոջայ, հայր Մուրատի, որ 1487 թ. ստ. Յայտաւորք—106
- 64. Գրիչ, մրն Արզրումի վանքի, 1487 թ. օր. Գանձարան—468, 469
- 65. Գրիչ, 1488 թ. Առեստում օր. Աւետ.—120, 121
- 66. Եղբ. Յոհաննէսի, որ 1488 թ. Առեստում ստ. Աւետ.—121
- 67. Գրիչ, 1488 թ. Խանկայ վանքում օր. Գանձարան—123
- 68. Մրն Խանկայ վանքի, 1488 թ.—123
- 69. Գրիչ, 1488 թ. օր. Աւետ.—127
- 70. Երէց, 1488 թ. Ասիլ-Մէլիք տատից ստ. մի Աւետ.—127
- 71. Ոմն, 1488 թ. զնեց Աւետ.—128
- 72. Մրն Բստոյ վանքի, 1489, 1495 թթ.—129, 215
- 73. Անիծորացի, վրդ, 1489 թ. Կապոսի վանքում օր. Աւետ.—142
- 74. Որդի Քաւաքալի, որ 1488 թ. Խարտիշարի վանքում ստ. Շարակնոց—143
- 75. Ոմն, լշվ. 1490 թ. Քանահատի վանքում—147
- 76. Վրդ, մրն Ապահունեաց վանքի, 1490 թ.—148

Սարգիս

- 77. Կր., որդի Արապշահի, 1490 թ. Արճէշում ստ. Գանձարան—151, 153
- 78. Հօրեղբորորդի Գովյաթ-Խաթունի, որ 1490 թ. Աղթամարում ստ. Աւետ.—154
- 79. Եղբ. Գաթի, որ 1490 թ. Գինեկանց զիւղում օր. Գանձարան—155
- 80. Որդի Առաքելի, որ 1490 թ. Բոնաշէնում օր. Աւետ.—156
- 81. Երէց, 1490 թ. Մաշկազգակ զիւղում նորագեց մի Աւետ.—158
- 82. Որդի Գաթի, 1490 թ. Ուխտիքում ստ. Աւետ.—160
- 83. Եղբորորդի Աւազի, որ 1490 թ. աղտեց մի Աւետ., որ նուիրեց Սարգսին—163
- 84. Պապ Լիանոսի, 1491 թ. Գուգարքում ստ. Աւետ.—166
- 85. Որդի վերոյիշեալ Լիանոսի—166
- 86. Հայր Յոհաննէս արեղայի, որ 1491 թ. Ոստանում զնեց մի Մաշտոց ու նուիրեց Աղթամարի վանքին—167
- 87. Եղբորորդի Սիրազեզի, որ 1491 թ. Մոզնի զիւղում ստ. ճաշոց—168
- 88. Եպս Տաթևի, 1491 թ. Տաթևում վաճառեց մի Աւետ.—172
- 89. Եղբ. Վարդանի, որ 1491 թ. Անշոզնեց վանքում ստ. Աւետ.—178
- 90. Գպիր, Եղբ. Համանգուլի, որ 1493 թ. Այրիվանքում ստ. Աւետ.—194
- 91. Սա[ր]գիս, 1495 թ. վկայ եղաւ մի Աւետ. վաճառման—213
- 92. Գրիչ, որդի Սքանաարի, 1495 թ. Ամրոյի վանքում օր. Աւետ.—219
- 93. Վրդ, առաջնորդ Մաքենացոց վանքի, 1496, 1498 թթ.—228, 261
- 94. Եպս, 1496 թ. ծագեց մի Աւետ.—172*
- 95. Վրդ, 1496 թ. Սանահնում ստ. Աւետ.—230
- 96. Հօրեղբ. Ներսէսի, որ 1496 թ. Կապոսի վանքում ստ. Մաշտոց—234
- 97. Սպասուոր Բարիձորոյ վանքի, 1497 թ.—238
- 98. Հայր Գրիգոր գրչի, որ 1497 թ. Աղթամարում օր. Աւետ.—246
- 99. Գրիչ, որդի Զոմարտի, 1497 թ. Բերդիկ զիւղում օր. Աւետ.—240, 241
- 100. Որդի Մուրատի, որ 1497 թ. Բերդիկ զիւղում ստ. Աւետ.—240
- 101. Եպս Զորավանքի, 1498 թ.—260
- 102. Քեռորդի Ստեփանոս կր.-ի որ 1498 թ. Բերկրիում ստ. Շարակնոց—265
- 103. Հայր Քումայ միայնակեցի, որ 1498 թ. ստ. և Առեսաց զիւղի եկեղեցուն նուիրեց մի Աւետ.—266

Մարտի

- 104. Ոմն, 1498 թ. Արիջխայի Մոզնի վանքում՝ Քուղթ կոկեղով և թանաք եփելով օգնում էր Ազարիա գրչին—269
- 105. Հնգյլ որդի Յովհաննի, որ 1498 թ. Երուսաղէմում զնեց Գանձարան—273
- 106. Ազգ. ասնուտեր Հայրապետի, որ 1499 թ. Շատախում փրկեց մի Աւետ.—277
- 107. Հօրեղբ. Աստմի, որ 1499 թ. էրբնկանի գիւղում ստ. Աւետ.—278
- 108. Կեր. Զանիրէկ միայնակեցի, որ 1499 թ. Կածիք գիւղում ստ. Աւետ.—282
- 109. Ք՛չ, հօրեղբորդի Ամիր-Սարգսի, որ ժն գ. Սինիքո՞ւմ ստ. Աւետ.—480
- 110. Հայր Աստուածատուր գրչի, որ ժն գ. օր. Յայսմատուրք—482
- 111. Հնգյլ եղբ. Քովմա գրչի, որ ժն գ. Կառափնադար անապատում օր. Աւետ.—495
- 112. Ոմն, յՂ. ժն գ.—501
- 113. Եղբ. Յակոբ եպսի, որ ժն գ. օր. Յայսմատուրք—502
- 114. Վրդ. Խիզանցի, ուսուցիչ Վարզան Բաղիշեցի ծագողի, ժն գ.—506
- 115. Որդի Կարապետի, ժն գ. Գամաղիէլի վանքում ստ. Աւետ.—506
- 116. Հայրական պապ Մարտիրոս զպրի, որ ժն գ. օր. Գանձարան—509
- 117. Հայր Զահարի, որ ժն գ. օր. Ճաշոց—511
- 118. Եղբ. վերսլիշեալ Զահարի—511
- 119. Որդի խոջայ Բաղդասարի, որ ժն գ. օր. Աւետ.—516
- 120. Ք՛չ. ժն գ. օր. Յայսմատուրք—524
- 121. Պր., որդի Զանրուզի, որ ժն գ. օր. Աւետ.—530
- 122. Գրիչ, ժն գ. օր. Մկն. Մատթէի անտարանին—530
- 123. Գրիչ, ժն գ. օր. Աւետ.—531
- 124. Գրիչ, ժն գ. օր. Ճաշոց—532
- 125. Գրիչ և ծագող, ժն գ. օր. Սաղմոսարան—Աղօթագիրք—532
- 126. Վրգ, ժն գ. օր. Յայսմատուրք—536
- 127. Եղբ. Եսայի վրդի, որ ժն գ. օր. Հարցմանց գիրք—538
- 128. Եղբ. Յովանէս ք՛չի, որ ժն գ. օր. Աւետ.—546

Մարիբէկ

- 1. Եղբ. Ղասումի, որ 1491 թ. Համասրեց գիւղաքաղաքում ստ. Աւետ.—177
- 2. Եղբ. Գալուստի, որ 1496 թ. Քանաքեռում ստ. Աւետ.—227

Մարտի

- 1. Ազգ. Գանիէլ վրդի, որ 1450 թ. էջմիածնում—Բիրթականում ստ. Ճաշոց—412

Մարկուս

- 1. Վրդ, մեծանուն տօմարազէտ, իմաստասէր և բանաստեղծ, մ.Շ. 1129 թ.—343
- 2. Ոմն, 1488 թ. ստ. Սաղմոսարան—126
- 3. Գրիչ, որդի Ռատակէտի, 1489 թ. Սպերի Կորնկեց գիւղում օր. Աւետ.—470, 471
- 4. Աշակերտ Ստեփանոս գրչի, որ 1490 թ. Եղրզոտում օր. Աւետ.—159
- 5. Որդի պր. Աստուածատուրի, որ ժն գ. օր. Աւետ.—482

Մարոյսան

- 1. Անղամ մի գերգաստանի, որ 1490 թ. Սանահատի վանքում ստ. Աւետ.—147

Մարուզաշ (Մարուզոշ)

- 1. Ուստայ, որդի Աստուածատուրի, 1486 թ. Արճէշում ստ. Մաշոց—79, 80
- 2. Եղբ. (Հնգյլ) վերսլիշեալ Մարուզաշի—79

Մարուզան (Սեւալան)

- 1. Սեւալան, եղբ. Յակոբ ք՛չի, որ 1433 թ. զնեց մի Աւետ.—374
- 2. Եղբ. Եղիայի, որ 1488, 1490 թթ. Խողանաւարում օր. 2 Աւետ.—116, 148

Մաւա-Մեկի

- 1. Քոյր Քաղէսի, որ 1444 թ. վերագնեց նախկինում իրենց գերգաստանին պատկանած Աւետարանը—403

Մաւար

- 1. Եղբ. խոջայ Միրաբի, որ 1486 թ. նահատակուեց Քարիզում—81
- 2. Որդի խոջայ Յովհաննէտի, որ 1488 թ. Մուշում ստ. Աւետ.—123
- 3. Հնգյլ կողակից Քարամազի, որ 1497 թ. Բերդիկում ստ. Աւետ.—240

Մալի

- 1. Քոյր Մուրատի, որ 1498 թ. Աղթամարում ստ. Մաշոց—267

Մալիկ

- 1. Կին Ճանիաղի, որ 1499 թ. ստ. Աւետ.—291

Մալիփաշա

- 1. Մայր Քուվանի, որ 1487 թ. Վարազում ստ. Աւետ.—102

Մանիա

- 1. Կին էմինայէկի, որ 1481 թ. Գր. Նիւսարու վանքում ստ. Ճաշոց—19

Մաւաւոգ

- 1. Մահտանի, 1499 թ. Անապատի վանքում ստ. Գանձարան—289

Մաւրզան

- 1. Եղբորկին Մելքէսէթի, որ 1485 թ. Մաղարդավանքում զնեց մի Սաղմոսարան—73

Մաֆար

- 1. Մրձ. Տիրանանցի, որ 1486 թ. Ազուլեաց վանքում ստ. Գանձարան—83
- 2. Եղբորդի Խարբրի, որ 1500 թ. ստ. Աւետ.—293
- 3. Հօրեղբորդի Բաղդասարի, որ ժն գ. օր. Աւետ.—516

Մաֆարշան (Մաֆարշայ, Մաֆարշա)

- 1. Որդի Քարիմշահի, որ 1484 թ. Վանում ստ. Աւետ.—60
- 2. Եղբորդի Սաղադայի, որ 1484 թ. Աղթամարում ստ. Աւետ.—63
- 3. Հնգյլ եղբորդի Զանգիշահի, որ 1487 թ. Սղազլի վանքում ստ. Մաշոց—101
- 4. Հայր Ստեփանոս ք՛չի, որ 1492 թ. Կուքի գիւղում ստ. Աւետ.—186
- 5. Մաֆարշա, ինամի Մատթէոսի, որ 1496 թ. Եղեգեաց վանքում ստ. Աւետ.—229

Մելազ

- 1. Քոյր Ամիրխանի, յՂ. ժն գ.—526

Մելվիկ

- 1. Քոյր Մամէի, որ 1498 թ. Եղեգեաց վանքում ստ. Աւետ.—264

Մելքեւարուս

- 1. Ք՛չ, նահատակուած հայր որանի սպասուորք Սահակի, յՂ. 1410 թ. Աւազ վանքում—325

Մելուլ

- 1. Հարս Մատթէոսի, որ 1496 թ. Եղեգեաց վանքում ստ. Աւետ.—229

Մելաղան—Տե՛ս Մաւալան

Մէր

- 1. Երէց, մ.Շ. 1444 թ. մայիսի 6-ին—465
- 2. Պր., 1484 թ. Բաղէշում ստ. Յայսմատուրք—66
- 3. Ազուլեաց վերին թաղի բահաններից, 1493 թ.—194
- 4. Քոս Ամիր-Սարգսի, որ ժն գ. Սինիքո՞ւմ ստ. Աւետ.—480

Մելիք

- 1. Մրձ. Տիրանանցի, որ 1486 թ. Ազուլեաց վանքում ստ. Գանձարան—82

Սիր-Խարուն

- 1. Հնգյլ քոյր Յովանէտի, որ 1497 թ. Սանահտում ստ. Շարակնոց—242
- 2. Մայր Աղարիայի, որ 1495 թ. Եղեգիսում ստ. Աւետ.—213
- 3. Մայր Գրիգոր գրչի, որ 1500 թ. Խորտակի վանքում օր. Ճաշոց—296

Սիմայ

- 1. Մայր Գերձկի վանքի հայրապետ Գրիգորի, յՂ. 1437 թ.—385

Սիմայ

- 2. Հնգյլ զուտար Բաղդասարի, որ ժն գ. ստ. Աւետ.—516

Սիմաուն (Տե՛ս նաև Շմաուն)

- 1. Բժիշկ, ժԳ դա՛ր—24
- 2. Ազգ. Պարոնի, որ 1461 թ. Պալատորի վանքում ստ. Աւետ.—437
- 3. Քեռու որդի Խորշահի, որ 1484 թ. Վանում ստ. Աւետ.—61
- 4. Մրն Կապոսի վանքի, 1494 թ.—204
- 5. Պապ Սահակի, յՂ. 1495 թ. Մանտիսում—222

Սիմեոն

- 1. Եղբ. Ասատ միայնակեցի, որ 1462 թ. ստ. Ճարեւտիք—306
- 2. Գրիչ, 1412, 1414 թթ. Սուրխաթում օր. նարեկ և Յայսմատուրք—327, 337
- 3. Վրգ, 1416 թ. օր. մի ժողովածու—346
- 4. Եպս, 1420 թ. Մաուրիկ անապատում օր. Սաղմոսարան—351
- 5. Բարունապետ, յՂ. 1420 թ. Եղվարդում—353
- 6. Կր., մրն Կոտոց վանքի, 1422 թ.—356
- 7. Կր., 1422 թ. պր. Խովիւպէկին վանանց մի Աւետ.—359
- 8. Ք՛չ, հայր Քուվայ Կաֆայեցի գրչի, որ 1422 թ. Տաթևում օր. ժողովածու—360
- 9. Պր., «տղայ հասակու» մեռած որդի պր. Կարապետի, որ 1431 թ. Աղբերմանում զնեց Ճաշոց—370
- 10. Մրն Գերձկի վանքի, 1437, 1441 թթ.—385, 395
- 11. Եղբ. Յովանէս միայնակեցի, որ 1439 թ. օգնում էր Սարգիս գրչին՝ Քուղթ կոկեղով—391
- 12. Հայր Մեծոփայ վանքի առաջնորդ Յովհաննէս եպսի, յՂ. մինչև 1446 թ.—404, 405
- 13. Մաթըլմիշ մականունով, հայր Աստուածատուր Անկիւրացու, որ 1447 թ. զնեց մի Ճաշոց—409
- 14. Հնգյլ եղբ. Գալիթ գրչի, որ 1455 թ. Արճէշում օր. Աւետ., և մեռու նույն թուականին—426
- 15. Հղբ որդի Եղեգիէլի, որ շուրջ 1464 թ. զնեց և Աւազ վանքին նուիրեց մի Աստուածաշունչ—441
- 16. Ք՛չ, յՂ. 1466 թ.—444
- 17. Եպս Խարբրի, 1468 թ.—449
- 18. Հայր Մելքիսէթ գրչի, որ 1473 թ. Ուխտիքում օր. Աւետ.—456
- 19. Որդի Ճալի, որ 1480 թ. իր եղբայրների հետ միասին զնեց մի Աւետ.—462

Սիմեոն

- 20. Հօրեղբայր Մովսէս գրչի, յշվ. 1481—1493 թթ. Արծիւնում—10, 174, 196
- 21. Հօրեղբորորդի Յակոբ քչչի, որ 1482 թ. Բոլորաբերդում ստ. Աւետ.—27
- 22. Մրն Կույմաի վանքի, 1482 թ. վկայ եղաւ մի ճաշոցի նոյրաբերութեան—34
- 23. Գրիչ, 1485 թ. Երուսաղէմում օր. Աւետ.—78
- 24. Քչչ, որդի Գասպարի, որ 1486 թ. Աւետ.—90
- 25. Մրն Արզրումի վանքի, 1487 թ.—469
- 26. Որդի Յովհաննէսի, 1488 թ. Տիրիկում ստ. Աւետ.—124
- 27. Մրն Խանկայ վանքի, 1488 թ.—123
- 28. Կաղմարար, 1488 թ. Այրիվանքում կազմեց մի Յայմատուրք—110
- 29. Հօրեղբ. Խանդ-Խանթանի, որ 1488 թ. Հաղարատում ստ. Աւետ.—114
- 30. Գպիր, որդի Մարգարի, որ 1488 թ. Այրիվանքում ստ. Յայմատուրք—110
- 31. Հօրեղբ. Աստուածատուրի, որ 1482 թ. Շատուանում ստ. Աւետ.—139
- 32. Մրն Մատենավանքի, 1490 թ.—153
- 33. Եղբ. Աւետիքի, որ 1490 թ. ստ. Աւետ.—145
- 34. Փակակալ Խորոտկայ վանքի, 1490 թ.—161
- 35. Եպս, յշվ. 1493 թ. Մելիտենկի վանքում—197
- 36. Հնրպետ Արծկի Սքանչելագործ վանքի, 1493 թ.—196
- 37. Վրդ, 1494 թ. Աղթամարում ստ. Նարեկ—209, 210
- 38. Մաղկոց, 1497 թ. Երզնկայում նկարագրուցեց մի Սաղմոսարան—250
- 39. Խարբերոցի, Նաղաշ, 1499 թ. Կապուսի վանքում ծաղկեց մի Աւետ.—287
- 40. Քչչ, գրիչ այն Աւետարանի, որ օրինակեց Խաչատուր գրիչը ժն գ. Քաջբերունեաց Վարդենիս վանքում—497
- 41. Ոմն, ժն գ. վերջերին շարդրեց մի շափածոյ յիշատակարան—520*
- 42. Վրդ, ժն գ. ստ. Մկն. Պարապմանց գրոց Կիրողի—532
- 43. Վրդ, ժն գ. օր. մի Քարոզգիրք—532
- 44. Եղբորորդի Յովհաննէս կր.-ի, որ ժն գ. ստ. Գր. Տաթևացու Քարոզգիրքը—535, 536
- 45. Առաջնորդ Զարեհաւանի վանքի, ժն գ.—544

Սիմիկ

- 1. Քոռ Ամիր-Սարգսի, որ ժն գ. ստ. Աւետ.—479

Սիմոյ

- 1. Գուտար Աւագի, որ 1497 թ. Երուսաղէմում ստ. Գանձարան—254

Սիմոն

- 1. Մայր Գորգի, որ 1495 թ. Կապուսի վանքում ստ. Աւետ.—221

Սիւան

- 1. Եղբ. Իկղիչի, որ 1462 թ. Երուսաղէմում ստ. Աւետ.—438
- 2. Որդի Յովհաննէսի, որ 1495 թ. Կ. Պոլսում ստ. Աւետ.—224

Սիրոն

- 1. Արեղայ, յշվ. 1452 թ.—422
- 2. Որդի Աննայի, որ 1454 թ. ստ. Աւետ.—423
- 3. Քչչ Մանտիսոն գրիչի, 1495 թ.—223
- 4. Եղբ. Յովհաննէս կր.-ի, որ ժն գ. ստ. Ճառքնախիւր և Քարոզգիրք—527, 535, 536

Սիսիլայ

- 1. Եղբորորդուր Բաղդասարի, որ ժն գ. ստ. Աւետ.—516

Սիսիլի

- 1. Մայր Մկրտիչի, որ ժն գ. օր. Ժողովածու—513

Սիրադեղ

- 1. Աղայ, որդի Աստուածատուրի, 1491 թ. Մոզնի գիւղում ստ. Ճաշոց—168, 169

Սիրա-Խարուն

- 1. Հարս Պետրոս քչչի, որ 1441 թ. Սանահնում ստ. Աւետ.—397
- 2. Մեծ տատ Գալուստի, որ 1496 թ. Քանաքիսում ստ. Աւետ.—227

Սիրամարգ

- 1. Անդամ այն զերդաստանի, որ 1423 թ. Անտոն Էրեցին վաճառեց մի Աւետ.—361
- 2. Մեծ մամ Յակոբ քչչի, որ 1433 թ. զնեց մի Աւետ.—374
- 3. Քոյր Վարդան կր.-ի որ 1481 թ. ստ. Աւետ.—12
- 4. Մամ Եղիա գրչի, որ 1488, 1490 թթ. Խոզանավար գիւղում օր. 2 Աւետ.—116, 148
- 5. Քոյր Մարկոսի, որ ժՁ գ. ստ. Աւետ.—202*

Սիրատան

- 1. Որդի Յովանէսի, որ 1495 թ. Մանտիսոնում ստ. Յայմատուրք—222, 223

Սիրիոյիսա

- 1. Մրձ. Սահակի, որ 1488 թ. Կուրիում ստ. Աւետ.—118

Սիր-Խարուն

- 1. Մայր Ղաստմի, որ 1491 թ. Համարեկ գիւղաքաղաքում ստ. Աւետ.—177
- 2. Գուտար Ազարիայի, որ 1495 թ. Եղեգիսում ստ. Աւետ.—213

Սիրմայ

- 1. Մամ Լիանուսի, որ 1491 թ. Գուգարքում ստ. Աւետ.—166
- 2. Կին Միսիթար Էրեցի, որ ժն գ. ժառանգեց իր հօր զնած Աւետարանը—512

Սիրմիկ

- 1. Գուտար Մարգարի, որ 1488 թ. Այրիվանքում ստ. Յայմատուրք—110

Սիրուն

- 1. Որդի Վարդան կր.-ի, որ 1481 թ. ստ. Աւետ.—12
- 2. Եղբորորդի Յովհաննէս եպօսի, որ 1486 թ. Հիզանում ստ. Աւետ.—88
- 3. Որդի Տոգանի, որ 1489 թ. Սոսկոն գիւղում ստ. Աւետ.—131
- 4. Որդի Մարտիրոս քչչի, որ ժն գ. ստ. Ճառքնախիւր—491
- 5. Քչչ, ժն գ. մի Եկեղեցի նորոգելու համար աղոյս նուիրեց—542

Սիրիկ

- 1. Կին Զհանշաչի, յշվ. 1491 թ. Արքաուրեկ անապատում—170*

Սիրնշ

- 1. Հօրեղբ. Աստուածատուրի, որ 1490 թ. Մատենավանքում ստ. Տեւական—153

Սլեման (Իմա՛ Սուլէյման)

- 1. Որդի Թութանի, որ 1448 թ. ստ. Աւետ.—411

Սլեմանշա[Ե]

- 1. Փեսայ Զարդարի, որ 1495 թ. Ամրդօլի վանքում ստ. Աւետ.—219

Սմբատ (Սմպատ)

- 1. Օրբելեան իշխան, որդի Իսանի, թոռ Բուրբելիի, հայր Բէշկենի և Ստեփանոս եպօսի, յշվ. 1422 թ. որդու կապակցութեամբ—360
- 2. Խոջայ, որդի Եղբրշաչի, որ 1484 թ. Վանում ստ. Աւետ.—60, 61
- 3. Եղբորորդի Զանգիշայի, որ 1487 թ. Սղզայի վանքում ստ. Մաշտոց—101
- 4. Օրբելեան իշխան, որդի Եղեգիսի տէր Տարայիշի, հայր Վայոց-ձորի արքեպս Եղիշայի, յշվ. 1495 թ.—213
- 5. Մրկի, 1497 թ. Արգելանի վանքում օգնում էր Յովսէփ Աղթամարցի գրչին՝ մագաղաթ պատրաստելով—239
- 6. Որդի Աստմի, որ 1499 թ. Էրզնկանի գիւղում ստ. Աւետ.—278
- 7. Եղբ. Յակոբ կր.-ի, որ ժն գ. Խնձորուտ վանքում ստ. Մաշտոց—498

Սաղամոն

- 1. Եղբ. Մարիամի, որ 1455 թ. Տփիսիսում ստ. Աւետ.—425

Սաղամոն

- 2. Գրիչ, 1476 թ. Երուսաղէմում օր. Շարակնոց—458
- 3. Մրն, ապա առաջնորդ Սեբաստիոյ անապատի, 1485, 1499 թթ.—75, 289

Սասրենէս

- 1. Եղբ. Աւետիքի, որ 1490 թ. ստ. Աւետ.—145

Սովիւն-Մելիք

- 1. Քոյր Շահնշաչի, որ ժն գ. ստ. Աւետ.—529

Սպանա

- 1. Որդի Աթաբեկի, որ 1496 թ. Սաղմոսավանքում ստ. Աւետ.—226

Սպանդիար

- 1. Եղբ. Ղազարի, որ 1488 թ. Տփիսիսում ստ. Աւետ.—120

Ստեփանոս (Ստեփան)

- 1. Բժիշկ, ժՊ գար—24
- 2. Գանձասաց, ժՊ գա՛ր—152
- 3. Եպս, առաջնորդ Գամաղիէի վանքի, յշվ. 1402, 1434 թթ.—306, 377
- 4. Մրն Գամաղիէի վանքի, 1402 թ.—306
- 5. Սրկոց Գամաղիէի վանքի, 1402 թ.—307

- 6. Արտամեղցի, կր., 1404 թ. գրեց մի յիշատակարան—314

- 7. Եղբ. Ենոթէ կր.-ի, որ 1406 թ. զնեց մի Ժողովածու—317

- 8. Եպս, որդի Կիրակոսի, շուրջ 1407 թ. ստ. մի Տփսպատճառ—317, 318

- 9. Կր., յշվ. 1407 թ. վերոյիշխայ Ստեփանոս եպօսի կողմից—318

- 10. Ոմն, 1409 թ. նպաստեց մի Ճառքնարի քնդօրինակութեան—320*

- 11. Շահունցի, կր., 1409 թ. ստ. Ճառքնախիւր—319

- 12. Քնտորդի Թումայ «բանի ինդրողի», որ 1409 թ. դարձաւ կրօնատուր—324

- 13. Ոմն, 1410 թ. Մեծփայ վանքում մի բզ էր նուիրում Մկրտիչ գրչին—323

- 14. «Տղայ համբակ» եպս. Քաջբերունեաց, 1413, 1425 թթ.—334, 365

- 15. Հայր Աստուածատուր քչչ Սաղմոսավանքու, յշվ. 1415 թ.—340

- 16. Նորնծայ եպս, 1416 թ. Կարապետ բարունոց ստ. մի Մաշտոց— (զուցէ նոյնն է X 14-ր)—345

- 17. Գրիչ, (անունը պարզեցինք ծնողների անուններով), որդի Մկրտիչի, 1419 թ. օր. Մկն. աղօթից և պատարագի—347

- 18. Քչչ, որդի Աստմ քչչի, 1419 թ. նորոգելու առեց մի հողեր Երզարան—348

- 19. Գրիչ, Յովհաննէս գրչի ընկերակցութեամբ

Պատկանու

- 1420 թ. Մոխրաբերդ գիւղում օր. ճաշոց—353
- 20. Եպս Սինեաց, որդի պր. Ամբաս Օրբէլեանի, մ.ճ. 1422 թ. Վրաստանում, ուր զնացել էր մօրը տեսնելու—360
- 21. Տանուտէր, որդի Անտոնի, 1424 թ. Կաժուրջ գիւղում ստ. Ասեփորիկ—363
- 22. Եղբ. Յովհաննէսի, որ 1424 թ. Եղեվանքում ստ. Շարակնոց—364
- 23. Վրդ, 1426 թ. Երուսաղէմում Մաղմուսարանի օրինակ շնորհեց Ղազարոս Արիմեցի զըրչին—367
- 24. ՔՀյ, որդի Մարգարի, 1435 թ. հարբերդում օր. Աւետ.—379—381
- 25. Եպս հարբերդի, 1435, 1437 թթ.—381, 383
- 26. Հօրեղբ. Կարապետի, որ 1436 թ. Սորոյ վանքում ստ. Աւետ.—282
- 27. Գրիչ, որդի Գրիգորի, 1437 թ. հարբերդում օր. Աւետ.—383
- 28. «Քաջ փիլիսոփայ», եղբ. Արզելանի անապատի առաջնորդ Մկրտիչ Վրդի, 1437 թ.—385
- 29. Կր., 1441 թ. Անկիւրիայի սր Աստուածանի վանքում օր. Աւետ.—398
- 30. Պր., հայր խոջայ Մելքոնի, որ 1443 թ. ստ. Աւետ.—402
- 31. Հայր Քովմայ Մեծփեցու—404
- 32. Երէց, 1447 թ. Պուրսալում վաճառեց մի ճաշոց—409
- 33. ՔՀյ, 1447 թ. Նիկիտայ քղրում ստ. ճաշոց—408
- 34. Երէց Սըսցի, որդի Քորոս քճի, գրիչ, 1447—1450 թթ. Պուրսալ քղրում օր. 2. Աւետ.—410, 412, 417
- 35. Եպս, աթոռակալ Բարդուղիմէոս առաքելի վանքի, 1450 թ.—412
- 36. Կր., 1488 թ. Կաֆայումն էր՝ որպէս բնկերակից կաթողիկոսական նորոտիկ Մարտիրոս եպսի—410
- 37. Աւաղերէց Բիւրականի սր Յովհ. Մկրտիչ Եղեղեցու, 1450 թ.—413
- 38. Ոմն, յղվ. 1441—1455 թթ. միջոցին Յակոբ վրդի կողմից—415
- 39. Եղբ. Մարտիրոս կր.-ի, որ 1450 թ. զնեց Աւետ.—418
- 40. Եղբ. Քովմայի, որ 1452 թ. ստ. Աւետ.—422
- 41. Արեղայ, յղվ. 1452 թ.—422
- 42. Աղգ. Մարիամի, որ 1455 թ. ստ. Աւետ.—425
- 43. Պր., մեծ պապ Խաչատուր քճի, և նրա Քաւիք որդու, որ 1455 թ. Արճէլում օր. Աւետ.—426

Պատկանու

- 44. Ոմն, 1457 թ. վկայ եղաւ մի Մաշտոցի վաճառման—428
- 45. Արեղայ, ծագող, 1460 թ. Աղջոց վանքում ծագեց մի Աւետ. (Կարող է նորիք լինել Ստ. Առնշեցին)—435
- 46. Վրդ, Անբերդցի, Աղաճոյ այր անապատից, 1460-ից առաջ զնաց Երուսաղէմ, ապա Սիւս, այնտեղից Սանահին բերեց մի Աւետարան (մ.ճ. 1460-ից առաջ)—436, 437
- 47. Եղբ. Պարոնի, որ 1461 թ. Պալախորու վանքում ստ. Աւետ.—437
- 48. Ոմն, 1462 թ. Վանում ստ. Աւետ.—439, 440
- 49. Աշակերտ Յովանէս Համշեցի բարունապետի, յղվ. 1464 թ. Աւազ վանքում, հաւանաբար սա է, որ 1486 թ. նոյն վանքում օրինակեց Ն. Շնորհալու Մկն. Մատթէոսի անտարանին—92, 93, 441
- 50. Վրդ, առաջնորդ Մեծօփայ վանքի, 1464 թ.—441
- 51. ՔՀյ, հայր Զարգար գրչի, որ 1465 թ. Տիրիկում օր ճաշոց—442
- 52. Կր, մտերիմ Գրիգոր Աթաբէկեց գրչի, որ 1466 թ. Արզելանում օր. Աւետ.—444
- 53. Եղբորորդի տանուտէր Մկրտիչի, որ 1466 թ. Խլաթում ստ. Աւետ.—445
- 54. Անէր Ամիր-Սարգսի, որ 1469 թ. Արճէլում ստ. Աւետ.—451
- 55. Հօրեղբ. Խաչատուր քճի, որ 1469 թ. Նիսիս գիւղում ստ. Մաշտոց—452
- 56. Մրն Տրապիզոնի սր Փրկիչ անապատի, 1472 թ.—454
- 57. Գրիչ, 1478 թ. օր. Վիճակացոյցի մի մասր—460
- 58. Հնգյւ եղբ. Մկրտիչ եպսի, որ 1479 թ. Առեստ գիւղում ստ. Շարակնոց—451
- 59. Եղբորորդի վերոյիշեալ Մկրտիչ եպսի—461
- 60. Եպս, Շղոնց մականունով, առաջնորդ Դաւիայ վանքի, 1481 թ.—10
- 61. Եպս, գրիչ, Այրարատեան գաւառից, 1481 թ. հարբերդի սր Կարապետի և Արղիմեոնի վանքում օր. Շարակնոց—10, 11
- 62. Դ Կաթողիկոս Աղթամարի (1464—1489), որդի Գուշիբէկի, եղբորորդի Զաքարիա Գ կաթողիկոսի—11, 19, 29, 32, 58, 63, 64, 67, 74, 85, 88, 89, 98, 121, 126, 133—135, 140, 155, 167, 211, 270, 287, 443, 445, 458
- 63. Պր., 1481, 1482 թթ. Կտուց վանքում թուղի կոկիւով օգնում էր Խաչատուր գրչին—12, 30, 31, 40

Պատկանու

- 64. Գրիչ, 1481 թ. Հայրիվանքում օր. Աւետ.—15
- 65. Գրիչ, 1481 թ. Գր. Նիսացու վանքում, իր ուսուցիչ Յովանէս Նազաչի բնկերակցութեամբ, օր. ճաշոց—19
- 66. Որդի Յակոբ քճի, որ 1482 թ. Բոխրաբերդում ստ. Աւետ.—26
- 67. Եպս Սինեաց Նահանգի, 1482, 1490 թթ.—27, 146
- 68. Կր., դասվար Բոխրաբերդի անապատի, 1482 թ.—27
- 69. Բարունապետ, յղվ. 1482 թ. Կտուց անապատում—29
- 70. Քեօթղի Տիրատուր քճի, որ 1482 Ականց գիւղաքաղաքում ստ. Շարակնոց—463
- 71. Եղեվապա գիւղի երէց, որի միջնորդութեամբ 1483 թ. Ուխտիրում օրինակուեց մի Յայտմատուր—37
- 72. Հայր Մարտիրոս քճի, որ 1483 թ. էրբնկանի գիւղում ստ. Մաշտոց—50
- 73. Վրդ, մրն Աւազ վանքի, 1483, 1485 թթ.—51, 51* 75
- 74. Որդի կամ եղբորորդի Կիրակոսի, որ 1483 թ. ստ. Յայտմատուր—54
- 75. Եպս, յղվ. 1483 թ.—54
- 76. Գրիչ, 1484 թ. օր. Գանձարան—55
- 77. Եպս, եղբայր ինչ-որ վանքի առաջնորդ Յոհաննէս արքեպսի, յղվ. 1484 թ.—55
- 78. Մրն Արարոց վանքի, 1484 թ.—62
- 79. Եղբորորդի Յակոբ գրչի, որ 1484 թ. Աղթամարում օր. Աւետ.—63
- 80. Հայր Մելքիսէթ գրչի, որ 1484 թ. օր. Գանձարան—68
- 81. Հօրեղբ. Մելքիսէթի, որ 1485 թ. Մաղարգավանքում զնեց մի Սաղմոսարան—73
- 82. Հօրեղբորորդի վերոյիշեալ Մելքիսէթի—73
- 83. Աղգ. վերոյիշեալ Մելքիսէթի—73
- 84. Պր. 1485 թ. Աղթամարում ստ. Շարակնոց—74
- 85. Արեղայ, 1485 թ. ստ. Տոնացոյց—78
- 86. ՔՀյ, հօրեղբորորդի Նալբանդ Գոգի, յղվ. 1486 թ. Արճէլում—80
- 87. Որդի Մատթէոսի, 1486 թ. Նորավանքին նստիլէց Գանձատուր—85
- 88. Առանի քահանաներից, 1486, 1490 թթ.—86, 155
- 89. Գրիչ, 1486 թ. Արճէլում օր. Աւետ.—87
- 90. Հայր Մովսէսի, որ 1488 թ. Անուց անապատում օր. Աւետ.—89
- 91. ՔՀյ, եղբ. Զանդիշայի, որ 1487 թ. Աղգայի վանքում ստ. Մաշտոց—101

Պատկանու

- 92. Եղբ Զաքարայի, որ 1487 թ. ստ. Շարակնոց—105
- 93. Եպս, Առնշեցի, անուանի ծագող, 1487—1498 թթ. ծագեց Տփլիսում, Դէմզէմաշէնում, Քանաքեռում, Գաւառանի վանքում և այլ վայրերում օրինակուած 5 Աւետ., Շարակնոց և ճաշոց—200, 226—230, 263, 466, 467
- 94. «Քաջ բարունապետ», յղվ. 1488 թ. Այրիվանքում—109
- 95. Մրն Այրիվանքի, 1488 թ.—109
- 96. Եպս Կոտայից երկրի, եղբ. Այրիվանքի առաջնորդ Յովհաննէս եպսի, յղվ. 1488, 1493 թթ.—109, 110, 194
- 97. Գրիչ, որդի էվալի, 1488 թ. Յղնայում օր. Աւետ.—115
- 98. Ասպիսակցի, գրիչ, որդի Մարտիրոսի, 1488 թ. Արծկէում օր. Գր. Տաթևացու Հարցմանց գիրքը—119
- 99. Տայոնց ազգանունով, մրն Մեծօփայ վանքի, 1488 թ.—119
- 100. Մրն Մեծօփայ վանքի, 1488 թ.—119
- 101. Եղբ. Ղազարի, որ 1488 թ. Տփլիսում ստ. Աւետ.—120
- 102. Որդի Յոհաննէսի, որ 1488 թ. Առեղսում ստ. Աւետ.—121
- 103. Վրդ, 1488 թ. բնկերակցութեամբ Աւետաց վանքի առաջնորդ Աբրահամ վրդի օր. Աւետ.—122
- 104. Այր Քանուկի, որ 1488 թ. ստ. Աւետ.—125
- 105. Ոմն, յղվ. 1488 թ.—125
- 106. Մրն. Աստուածատուրի, որ 1488 թ. զնեց մի Աւետ.—128
- 107. Նորնծայ կր., մրն Բստոյ վանքի, 1489 թ.—130
- 108. ՔՀյ, որդի Կիրակոսի, 1489 թ. Բազենից վանքում ստ. Մաշտոց—132
- 109. Հայր Ատոմ Արսամեացու, որ 1489 թ. ստ. Աւետ.—136
- 110. Մրն Բարձրօղիմէոս առաքելի վանքի, 1489 թ.—139
- 111. ՔՀյ, որդի Ներսէսի, որ 1489 թ. Բերթակում ստ. Յայտմատուր—141
- 112. ՔՀյ, որդի Բերթակ վանքի անտես Մելիքի, 1489 թ.—141
- 113. Բարունապետ և առաջնորդ խարտիշարի վանքի, յղվ. 1489—1500 թթ.—143, 181, 252, 299
- 114. Մրն. Տափուտի, որ 1489 թ. ստ. Աւետ.—144

Ստեփանոս

- 115. Գրիչ, որդի Հասանի, 1490 թ. Քանաճատի վանքում օր. Աւետ.—146
- 116. Հայր Արապաշի, որ 1490 թ. Երրնկանի գիւղում ստ. Աւետ.—149
- 117. Մակաղի, 1490 թ. Արճեղում իր Գանձարանք տուեց արտադրելու—151
- 118. Հէրպետ Ուանկարի սր նշանի, 1490 թ.—151
- 119. Մրն Մատնէվանքի, 1490, 1493 թթ.—153, 196
- 120. Ալի մրն Մատնէվանքի, 1490, 1493 թթ.—153, 196
- 121. Հայր Դովաթ-Խաթունի, որ 1490 թ. Աղթամարում ստ. Աւետ.—154
- 122. Ս. Ե. մերոյիչեալ Դովաթ-Խաթունի—154
- 123. Որդի Առաքելի, որ 1490 թ. Բոնաշէնում օր. Աւետ.—156
- 124. Գրիչ, որդի Յովանէսի, 1490 թ. Եղրդատում օր. Աւետ.—159
- 125. Քչյ, փեսայ Խոնդրարի, որ 1490 թ. Խորտակի վանքում ստ. Աւետ.—161
- 126. Մրն Փարպոյ Բարգմանչի վանքի, 1491 թ.—168
- 127. Սակոարերդ գիւղի Քչյ, որ 1491 թ. Կուր ստ. Յայմատուրք—170
- 128. Գրիչ, որդի Քանկուղի, 1491 թ. Երրատունք գիւղաքաղաքում օր. Աւետ.—170
- 129. Քչյ, ապաստանեց վերոյիշեալ Ստեփանոս գրչին—170
- 130. Որդի Զինիկի, 1491 թ. Փառակունիսում պրամով օրնեց մի Աւետ. գնելուն—172
- 131. Պեշնազունք գիւղի քահանաներից, 1491 թ.—174
- 132. Հնգրդ եղբ. Յովհաննէսի, որ 1491 թ. Դսեղում ստ. Աւետ.—165
- 133. Քչյ, 1491 թ. ստ. Աւետ.—471
- 134. Քչյ, որդի Սաֆարշահի, 1492 թ. Կուրի գիւղում ստ. Աւետ.—186
- 135. Որդի վերոյիշեալ Ստեփանոս քչի—186
- 136. Հնգրդ որդի Գրիգորի, որ 1492 թ. Դվնիկում ստ. Մաշտոց—188
- 137. Դպիր, վայելող 1492 թ. Երրդուած մի Շարակնոցի—190
- 138. Հայր Խաչատուրի, որ 1492 թ. ստ. Շարակնոց—190
- 139. Եղբորորդի Յակոբ գրչի, որ 1493 թ. Աղթամարում օր. Աւետ.—191
- 140. Որդի Խոնայ Միքիլանի, որ 1493 թ. Աղթամարում ստ. Աւետ.—191
- 141. Որդի Յակոբի, 1493 թ. ստ. Աւետ.—197
- 142. Կր., 1493 թ. Ալրիվանքում, իր եղբ. Հայրապետի ընկերակցութեամբ օր. Աւետ.—194

Ստեփանոս

- 143. Արքեպս, 1494 թ. ստ. Մաշտոց—200
- 144. Քչյ, հայր Մովսէսի, որ 1494 թ. Աւաղ վանքում ստ. Աւետ.—208
- 145. Որդի վերոյիշեալ Մովսէսի—208
- 146. Գրիչ, 1495 թ. Դարանաքս գիւղում օր. Աւետ.—212
- 147. Ուսուցիչ Սարգիս գրչի, որ 1495 թ. Ամբրոսի վանքում օր. Աւետ.—219
- 148. Մրն Գաւառանի վանքի, 1496 թ.—229
- 149. Եղբ. Կիրակոսի, որ 1496 թ. Կապոսի վանքում ստ. Սաղմոսարան—234
- 150. Հայր Մատթէոս եպօսի, որ 1497 թ. Սուկուխում գիւղում օր. Մաշտոց—236
- 151. Եղբորորդի վերոյիշեալ Մատթէոս եպօսի—236
- 152. Բարունապետ, մրն Բարիձորչի վանքի, 1497 թ.—238
- 153. Եպս, առաջնորդ Արգելանի վանքի, 1497 թ.—239
- 154. Կր., որդի Յովանէսի, 1497 թ. Արգելանի վանքում ստ. Շարակնոց—239
- 155. «Նորընծայ կրօնաւոր», 1497 թ. Արգելանի վանքում սպասաւորում էր Յովսէփ Աղթամարցի գրչին—239
- 156. Եղբ. Յովանէս վրդի, որ 1497 թ. Սանահնում ստ. Շարակնոց—242
- 157. Որդի Գրիգորի, 1497 թ. Աղթամարում ստ. Աւետ.—245, 246
- 158. Փեսայ վերոյիշեալ Ստեփանոսի—245
- 159. Գրիչ, 1497 թ. Եղրդատի վանքում օր. Աւետ.—248
- 160. Հայր Աւագի, որ 1497 թ. Երրատունքում ստ. Գանձարան—254
- 161. Որդի անունն անշայտ մէկի, որ 1497 թ. Կոմանայ գիւղում ստ. Աւետ.—473
- 162. Քչյ, որդի Երազիլի, որ 1498 թ. Զորվանքում ստ. Աւետ.—261
- 163. Հգր որդի Մամէի, որ 1498 թ. Եղեզնոց վանքում ստ. Աւետ.—264
- 164. Արքեպս Բերկրիի, 1498 թ.—264
- 165. Բարունապետ, լլվ. 1498 թ. Կարապետ ծաղկող Աղթամարցու կողմից—266
- 166. Որդի Ղարիպշահի, 1498 թ. Բերկրիում ստ. Շարակնոց—264, 265
- 167. Հգր հայր վերոյիշեալ Ստեփանոսի—265
- 168. Հայր Ղիշաղ-Խաթունի, որ 1498 թ. Աղթամարում ստ. Մաշտոց—268
- 169. Բարունապետ, հեւտօր, լլվ. 1498, 1499 թթ. Կապոսի վանքում—272, 287
- 170. Մահաւեսի, որդի Մովսէսի, 1499 թ. Արճեղում ստ. Աւետ.—276

Ստեփանոս

- 171. Հայր Խարիպ-Խաթունի, որ 1499 թ. Էրբնկանի գիւղում ստ. Աւետ.—278
- 172. Հորեղբ. Յովանէս գրչի, որ 1499 թ. Զիզանում օր. Աւետ.—279
- 173. Եպս, առաջնորդ Հաղբատի վանքի, 1499 թ.—280
- 174. Եպս, 1499 թ. Ճալթալ ամրոսում օր. Աւետ., որ ծաղկեց Ստ. Աննջեցի անուանի նկարիչը—281
- 175. Մրն. Զանիրէկի, որ 1499 թ. Կածիբ գիւղում ստ. Աւետ.—282
- 176. Արքեպս, լլվ. 1499 թ. Աղթամարում—285
- 177. Բատականց գիւղի տանուտէրներից, 1499 թ.—285
- 178. Բրնց մականունով, Բատականց գիւղի տանուտէրներից, 1499 թ.—285
- 179. Հորեղբ. Յովանէս գրչի, որ 1499 թ. Զիզանում օր. Գանձարան—285
- 180. Եղբորորդի Վարդանի, որ 1499 թ. Ով գիւղում ստ. Աւետ.—286
- 181. Որդի Կարապետ գրչի, որ 1499 թ. Եղնովիտ գիւղում ստ. Աւետ.—288
- 182. Ոմն, 1499 թ. Խաչատուր գրչին շնորհեց Յայմատուրքի օրինակ—290
- 183. Հոսոմ (յոյն), 1500 թ. իր կնոջ և երեխաների հետ դժգոհեց ընական աղետի—291
- 184. Որդի Խաչատուրի, որ 1500 թ. ստ. Աւետ.—301
- 185. «Անյաղք փիլիսոփայ», հորեղբայր Յովանէս գրչի, որ 1500 թ. Վարազում օր. Աւետ.—298
- 186. Քչյ, գրիչ, որդի Գրիգոր քչի, որ ժն գ. սկզբներին, հաւանաբար Տշող գիւղում օր. Մաշտոց—347
- 187. Հայր Քորոս քչի, որ ժն գ. ստ. Աւետ.—477
- 188. Վրդ, որդի Ասումի, ժն գ. ստ. Մաշտոց—478
- 189. Սրկոզ, փեսայ պր. Աստուածատուրի, որ ժն գ. ստ. Աւետ.—482
- 190. Որդի Կարապետ քչի, որ ժն գ. ստ. Ճառնտիր—491
- 191. Մրն Կառափնաղար ծովահայեաց անապատի, ժն գ.—495
- 192. Հայր Քումայ քչի, որ ժն գ. ստ. Աւետ.—496
- 193. Քչյ, պապ Կարապետ գրչի, որ ժն գ. Եղեզնիսի եկեղեցու վանքում օր. Մաշտոց—498
- 194. Հայր Հայրապետ եպօսի, որ ժն գ. ստ. Շարակնոց—504
- 195. Երէց, որդի Մեծատուրի, ժն գ. ստ. Աւետ.—510

Ստեփանոս

- 196. Ոմն, լլվ. ժն գ.—520*
- 197. Սեպուխոնց մականունով, ժն գ. օր. Մկնի թփան մարգարէից—534
- 198. Գրիչ, ժն գ. Սուրխաթում օր. Աւետ.—534
- 199. Գրիչ, ժն գ. օր. Շարակնոց—534
- 200. Գրիչ, ժն գ. օր. Ժողովածու—534
- 201. Եպս, ուսուցիչ Ստեփանոս գրչի, որ ժն գ. օր. Քարոզգիրք—535
- 202. Գրիչ, որդի Գրիգորի, ժն գ. օր. Քարոզգիրք—535, 536
- 203. Սաղկոզ, ժն գ. Խորանաշատում նկարազարդեց մի Աւետ.—535
- 204. Գրիչ, ժն գ. օր. Յայմատուրք—536
- 205. Գրիչ, ժն գ. օր. Ճարակիր—536
- 206. Գրիչ, ժն գ. օր. «Մարգարէ երկարնակաց»—537
- 207. Գրիչ, ժն գ. օր. Մաշտոց—537
- 208. Գրիչ, ժն գ. օր. Հարցմանց գիրք—537, 538
- 209. Գրիչ, ժն գ. օր. Գանձարան—538, 539
- 210. Ոմն, ժն գ. Երրատունքում ստ. Սաղմոսարան—539
- 211. Պապիղրայր Փոխանի, որ ժն գ. փրկեց մի Աւետ.—540
- 212. Երկու նոյնանուն ազգականք վերոյիշեալ Փոխանի—541
- 213. Մրն Առաքելոց վանքի, ժն գ.—541
- 214. Միակնաւոր, ժն գ.—544
- 215. Քոս Վնիկի, որ ժՁ գ. ստ. Աւետ.—171

Մրապիտ

- 1. Բարունապետ, ուսուցիչ Բարսեղ վրդի, որ 1418 թ. ստ. Ժողովածու—350
- 2. Եպս, առաջնորդ Ախալցխոյ գաւառի, 1498 թ.—98
- 3. Որդի Աւետիսի, որ ժն գ. փրկեց մի Աւետ.—547

Սուլբան (Սուլտան, Սալթան)

- 1. Ազգ. Յիւրաի, որ 1434 թ. Գամաղիկի վանքում ստ. Աւետ.—377
- 2. Հայր Մինաս գրչի, որ 1446 թ. Արապկի սր փրկիչ վանքում օր. Ճաշոց—407
- 3. Որդի Գրիգորի, որ 1492 թ. Դվնիկում ստ. Մաշտոց—188
- 4. Պապ Եղիա գրչի, որ 1488, 1490 թթ. Խոզանավարում օր. 2 Աւետ.—116, 148
- 5. Եղբ. վերոյիշեալ Եղիա գրչի—116, 148

Սուլբան (իզ.)

- 1. Քոյր Յոհաննէս կր.-ի, որ 1458 թ. Ասփրստան գիւղում ստ. Աւետ.—432
- 2. Մայր Ամարասի եպս Ալեքսիանոսի—1476 թ.—460

Սուրբան

- 3. Եղբորկին Քովանի, որ 1487 թ. Վարազում ստ. Աւետ.—102
- 4. Մայր Տէրտէրի և Յովաննէսի, որք 1488 թ. Այրիվանքում գրել տուին Յայամատորք, բայց մահացան մինչ աւարտումը—110
- 5. Կին խոշայ Յովաննէսի, որ 1488 թ. Մուշում ստ. Աւետ.—123
- 6. Մայր Ստեփանոս քճի, որ 1489 թ. Բագենից վանքում ստ. Մաշտոց—132
- 7. Եղբորկին Յովաննէսի, որ 1490 թ. Շատախում ստ. Մաշտոց—157
- 8. Քոյր Ամիր-Յզզի, որ 1491 թ. Փառակուծիում ստ. Աւետ.—171
- 9. Կին Գրիգորի, որ 1492 թ. Գլխիկում ստ. Մաշտոց—188
- 10. Մայր Բարսեղ գրչի, որ 1495 թ. Ուրծում օր. Սաղմոսարան—211
- 11. Քոյր Մուրատի, որ 1498 թ. Աղթամարում ստ. Մաշտոց—267
- 12. Մայր Կարապետ քճի, լճվ. 1499 թ. Հիգանում—279
- 13. Դուստր Խաչատուրի, որ 1500 թ. ստ. Աւետ.—301
- 14. Կին Յոհանի, որ ժն գ. ստ. Աւետ.—520
- 15. Քոյր Փոխանի, որ ժն գ. գերութիւնից ազատեց մի Աւետ.—541
- 16. Մայր Խղաթի, որ ժն գ. ստ. Ոսկեփորիկ—546

Սուրբան—Տե՛ս Միլիթ-Սուլթան

Սուրբաբարդ

- 1. Մայր Ստեփանոս գրչի, որ 1488 թ. Յոնայում օր. Աւետ.—115

Սուրբանբաշ

- 1. Հգր մայր Յոհաննէս գրչի, որ 1491 թ. Համարեց գիւղաքաղաքում օր. Աւետ.—177

Սուրբանգատ

- 1. Հնգյի զաւակ Ատոմի, լճվ. 1488 թ. Վարազում—111

Սուրբան-Խարուն

- 1. Քոյր Տիրատուր քճի, որ 1482 թ. Ականց գիւղաքաղաքում ստ. Շարակնոց—463
- 2. Քոյր Սարուգոջի, որ 1486 թ. Արճէլում ստ. Մաշտոց—79
- 3. Զոբանչ Ամենազի, որ 1494 թ. Աղթամարում ստ. Աւետ.—202
- 4. Ազգ. Յովաննէս կր.-ի, որ ժն գ. ստ. Աւետ.—500

Սուրբան—Խալիլ

- 1. Որդի Ուզուն-Հասանի. հօր մահից հետո գրավեց զահը 1478 թ. սկզբներին, և թաղաւորեց ընդամենը 6 ամիս—461

Սուրբան-Խոշայ

- 1. Որդի Այլաղատի, որ ժն գ. ստ. Մաշտոց—499

Սուրբան-Վագար

- 1. Հայր Աւետիսի, որի կինը 1499 թ. Աղթամարում ստ. Մաշտոց—284

Սուրբան-Վուլի

- 1. Պատանի որդի Խարչաշի, որ 1484 թ. Վանում ստ. Աւետ.—60

Սուրբան-Մելիք (Սուլթան-Մելիք)

- 1. Ոմն, լճվ. 1452 թ.—422
- 2. Քոյր Դովլաթ-Խաթունի, որ 1490 թ. Աղթամարում ստ. Աւետ.—154
- 3. Մայր Ամենազի, որ 1494 թ. Աղթամարում ստ. Աւետ.—202
- 4. Դուստր Ազարիայի, որ 1495 թ. Գարախաք գիւղում ստ. Աւետ.—212,
- 5. Եղբորդուստր Ազարիայ կր.-ի, որ 1495 թ. Եղեգիսում ստ. Աւետ.—213
- 6. Մայր Խամոջի, որ 1499 թ. Աղթամարում ստ. Մաշտոց—284
- 7. Մայր Խաչատուրի, որ 1500 թ. ստ. Աւետ.—301
- 8. Կին Սերուն քճի, որ ժն գ. ստ. ձառնտիր—514

Սուրբանշահ (Սուլթանշայ, Սուլթանշա և այլ)

- 1. Հնգյի մրձ. Քովմայ վրդի, որ 1418 թ. Խառաքատում օր. Գր. Տաթևացու Քարոզգիրքը—347
- 2. Եղբ. Քովմայ Մեծօփեցու—405
- 3. Խոշայ, շուրջ 1464 թ. իր որդի խոշայ Պակիի հետ միասին վաճառեց Եղեկիէլ կր.-ին մի Աստուածաշունչ (Եղեկիէլը Խաթրեց Աւագ վանքին)—441
- 4. Հայր Մկրտիչ գրչի, որ 1482—1497 թթ. Խիզանում օր. 3 Աւետ. և Գանձարան—32, 89, 141, 238
- 5. Եղբ. Բէրամի, որ 1483 թ. Արճէլում ստ. Շարակնոց—38
- 6. Որդի վերոյիշեալ Բէրամի—38
- 7. Հգր Եղբ. Մարգարայ գրչի, որ 1483 թ. Էրնեկանի գիւղում օր. Մաշտոց—51
- 8. Եղբորդի Սաղաղայի, որ 1484 թ. Աղթամարում ստ. Աւետ.—63
- 9. Հօրեղբ. Յոհաննէս քճի, որ 1490 թ. Շատախում ստ. Մաշտոց—157
- 10. Եղբ. Արաղաշի, որ 1490 թ. Էրնեկանի գիւղում ստ. Աւետ.—149
- 11. Հօրեղբայր Վարդանի, որ 1491 թ. Անշոզոց վանքում ստ. Աւետ.—178
- 12. Հօրեղբորդի վերոյիշեալ Վարդանի—178
- 13. Հայր Մուրատի, որ 1497 թ. Բերդիկում ստ. Աւետ.—240

Սուրբանշահ

- 14. Որդի վերոյիշեալ Մուրատի—240
- 15. Ոմն, ժն գ. Մեծօփայ վանքում օդեց մի Գանձարանի օրինակութեանը—493

Սուլէյման-բէկ (զրուած նաև Սուլիման-բէկ, Սուլէյման-բէկ)

- 1. Բիժան-օղլի, Ուզուն-Հասանի տաղանդաւոր զօրահրամանատարներից, մեծ վեղիր, ժն գ. 80-ական թթ. Աղ-կոյունլունքի պետութեան փաստական տիրակալն էր, սպանուեց 1492 թ.—62, 98, 101, 108, 139, 151, 157, 173—175, 177, 185

Սուրաբ

- 1. Մայր Կարապետի, որ 1436 թ. Սօրոյ վանքում ստ. Աւետ.—382
- 2. Հօրաքոյր Քաղտուի, որ 1444 թ. հետ զնեց նախկինում իրենց գերդաստանին պատկանող Աւետարանը—403
- 3. Մայր Պարանի, որ 1461 թ. Պալախորու վանքում ստ. Աւետ.—437
- 4. Ազգ. Մկրտիչ եղբի, որ 1479 թ. Առեստ գիւղում ստ. Շարակնոց—461
- 5. Կին Ազարիայի, որ 1495 թ. Եղեկիսում ստ. Աւետ.—213
- 6. Եղբորդուստր Վարդանի, որ 1499 թ. Ուլ գիւղում ստ. Աւետ.—286
- 7. Կին Սահակի, որ ժն գ. ստ. Ճաղընտիր—515

Սուրաբ-Խարուն

- 1. Մայր Կարապետ Կրնդազրակցու, լճվ. 1492 թ.—358
- 2. Քոյր Քաղտուի, որ 1444 թ. հետ զնեց նախկինում իրենց գերդաստանին պատկանած Աւետարանը—403

Սուրամլի

- 1. Որդի Ասիլի, որ 1488 թ. ստ. Աւետ.—127

Սուլխաս

- 1. Որդի Քովմայ քճի, որ 1433 թ. ստ. Աւետ.—375
- 2. Հնգյի եղբ. Յակոբ գրչի, որ 1484, 1493 թթ. Աղթամարում օր. 2 Աւետ.—63, 191
- 3. Կր., ուսուցիչ Մարգարայ գրչի, որ 1487, 1499 թթ. Էրնեկանի գիւղում օր. 2 Աւետ.—103, 279
- 4. Հօրեղբ. Կարապետի, որ 1488 թ. Ասպիտանկում ստ. Շարակնոց—118
- 5. Չաթայ մականանով, Եղբորքոյր Կարապետի, որ 1488 թ. Ասպիտանկում ստ. Շարակնոց—118
- 6. Գրիչ, 1499 թ. Ուլ գիւղում օր. Աւետ.—286
- 7. Հայր Ռուզի, որ 1499 թ. Հիզանում ստ. Աւետ.—279, 280

Սուլխաս

- 8. Գրչութեան վարպետ Յովաննէս գրչի, որ 1500 թ. Վարազում օր. Աւետ.—298

Սլանդար (Սրանսար)

- 1. Կարա-կոյունլու փաղիշահ (1421—1437)—82°, 83°, 356, 362, 365, 377
- 2. Որդի խոշայ Յակոբի, որ 1482 թ. Խուլայր վանքում ստ. Յայամատորք—31
- 3. «Քաջ նահատակ», որ «ի ձեռաց անօրինաց մարտիրոսացաւ» 1466—1484 թթ. միջոցին—61
- 4. Եղբորքոյր Սաղաղայի, որ 1484 թ. Աղթամարում ստ. Աւետ.—63
- 5. Ազգ. Կարապետի, որ 1488 թ. Ասպիտանկում ստ. Շարակնոց—118
- 6. Փեսայ Դարիպ-Խաթունի, որ 1489 թ. Բուստում ստ. Աւետ.—130
- 7. Ազգ. վերոյիշեալ Դարիպ-Խաթունի—130
- 8. Եղբորքոյր խոշայ Սաղաղայի, որ 1489 թ. ստ. Գանձարան—138
- 9. Հայր Դազար քճի, որ 1489 թ. Տփլիսում ստ. Աւետ.—120
- 10. Հայր Սարգիս գրչի, որ 1495 թ. Ամրդուլի վանքում օր. Աւետ.—219
- 11. Ոսկերիչ, 1496 թ. պատրաստեց մի Աւետարածաթէ կազմը—231
- 12. Որդի Քարամազի, 1497 թ. Բերդիկում ստ. Աւետ.—240
- 13. Որդի խոշայ Դարիպաշի, ժն գ. ստ. և կազմել տուեց մի Աւետ.—493

Սուխն

- 1. Որդի Ատոմի, որ 1499 թ. Էրնեկանի գիւղում ստ. Աւետ.—278

Սօրղան

- 1. Քեռորդի Ստեփանոսի, որ 1462 թ. Վանում օր. Աւետ.—439

Սօֆի-Խալիլ

- 1. Ուզուն-Հասանի զօրահրամանատարներից. մեծ զին էր կատարում Աղ-կոյունլունքի պետութեան մեջ ժն գ. 80-ական թթ., այն ատիճան, որ ժամանակակիցների աչքում 1491 թ.՝ «նստեց ի թաղթն Խաղէրբէշան», այսինքն՝ գրաւեց զահը, քիչ յետոյ սակայն (1491 թ. օգոստոսի վերջերին)՝ սպանուեց Սուլէյման Բիժան-օղլուի կողմից—173—178, 185, 512

Վախախ

- 1. Քոյր Յակոբ քճի, որ 1433 թ. զնեց մի Աւետ.—374
- 2. Ոմն, 1486 թ. արծաթ տուեց Արթայի վանքում օր. մի Աւետ. կազմելու համար—84

Վախրանկ

- 1. Ք. Քաղաւոր վրաց (1443—1446)—400
- 2. Ոմն, 1488 թ. Հաղթատում կազմեց կամ արծաթապատեց մի Աւետ. («կողին աշխատեցաւ»)—114

Վանան

- 1. Երէց, հայր Աւետիքի, որ 1495 թ. Պալատի վանքում օր. Մաղմուտարան—216

Վահրամ

- 1. Բժիշկ, ԺԳ դար—24
- 2. Աթոռակալ Յակոբ Գ. Սոցի կաթողիկոսի, 1413 թ.—328, 330

Վահրամշահ

- 1. Հայր Սամուէլի, որ 1443 թ. Աղջոց վանքում ստ. Աւետ.—401
- 2. Որդի Դովլամ-կաթողի, որ 1481 թ. ստ. Աւետ.—14

Վանակահ

- 1. Գրիշ, որդի Էտիշայի, 1498 թ. Զարկվանքում օր. Մաշտոց—258, 260
- 2. Գրիշ, 1499 թ. Կածիք գիւղում օր. Աւետ.—282
- 3. Ոմն, ԺԵ դ. ստ. Վարդան Արեւելցու Մկն. Մաղմուտաց—489

Վաչ

- 1. Գրուած՝ Վաչին հոյովածեով, եղբ. պր. Արեւի, որ 1482-ից տարիներ առաջ ստացել էր մի ճաշոց—34*

Վաչօ

- 1. Եղբորորդի Խալիֆի, որ 1491 թ. Արծկում ստ. Ճառնարի—173

Վառիկ

- 1. Փառակունիսում 1491 թ. աշխատող Մանուկ զրչին «մէկ սուրահի գինի ըրկեց՝ իր սեղանովն»—172
- 2. Գուստր Ամիր-Սարգսի, որ ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—479

Վառիկ-Սալբան

- 1. Հարս անունն անյայտ մէկի, որ 1497 թ. Եւոկիայի Կոմանայ գիւղում ստ. Աւետ.—473

Վառվառ

- 1. Գուստր Աստուածատուր քչի, որ 1419 թ. մի ժողովածու նուիրեց Գրիգոր վրդին—350
- 2. Հնգջլ գուստր Մատթէոս քչի, որ 1481 թ. Հերմոնի վանքում ստ. Աւետ.—15
- 3. Քոյր Ալէքսիանոսի, որ 1486 թ. Արքայի վանքում օր. Աւետ.—84

Վասակ

- 1. Քոռ Քաղաւորի, որ 1411 թ. Ոստանում գերութիւնից ազատեց մի Աւետ.—326

Վասիլ

- 1. «Մեծագարմ իշխանաց իշխող», ԺԳ—ԺԳ դար—315

Վասիլ

- 2. Հայր Կոստանդին եպօ (այգա՝ կաթողիկոս) Վահագու, լշվ. 1413 թ.—329
- 3. Որդի Խաթուն-Մելիքի, որ 1435 թ. Խարբերում 1 Ֆլորի նուիրեց ի նպաստ մի Աւետարանի գրութեան—281

Վարդ (ար.)

- 1. Պր., որդի Կամիս գիւղի ռայիս Յովանիսի, որ 1458 թ. Պարուզըրիկու վանքում օր. Ճաշոց—430

Վարդ (իգ.)

- 1. Մայր Կարապետ զրչի, որ ԺԵ դ. Ենձորում վանքում օր. Մաշտոց—498
- 2. Ազգականուհի Քաղաւորի, որ 1411 թ. Ոստանում փրկեց մի Աւետ.—326

Վարդան

- 1. Այգեկցի—484, 521
- 2. Արեւելցի—367
- 3. Կր., ԺԳ դարում զրչի հարթիշ նուիրեց անունն անյայտ մի զրչի—494*
- 4. Վրդ, ուսուցիչ Քովմայ Մեծփեցու—401
- 5. Մրն Գամաղիէլի վանքի, 1402 թ.—306
- 6. Կր., լշվ. 1407 թ.—318
- 7. Գրիշ, 1409 թ. օր. Ճառնարի մի փոքր մասը—320
- 8. Գրիշ, 1412 թ. օր. Ն. Շնորհալու Յիսուս որդի պոճմի մի մասը—328
- 9. Քչի, 1421 թ., ի վայելումն իր Կիրակոս եղբոր, ստ. մի Մաշտոց—355

- 10. Արքեպօ, առաջնորդ Վասպուրականի վանքերից մէկի, լշվ. 1423 թ.—362
- 11. Եղբ Յովհաննէս Կր.-ի որ 1424 թ. Եղեվանքում ստ. Շարակիոց—364
- 12. Հայր Ազանի, որ 1426 թ. Կորոզել տունց մի Աւետ.—366
- 13. Եղբ Յակոբ քչի, որ 1433 թ. գնեց մի Աւետ.—374
- 14. Հայր Յովաննէս վրդի, որ 1434 թ. Գամաղիէլի վանքում օր. Աւետ.—377
- 15. Երէց, 1435 թ. Խարբերում դրամ հաւաքելով նպաստեց մի Աւետ. գրութեան—381
- 16. Ոմն, 1438 թ. Կորոզեց ու կազմեց մի Աւետ.—386
- 17. Քչի, մասնիշ, սրա սաղարանքով 1439-ից առաջ Մշոյ բուրդ ամիրը զօրքով եկաւ Առաքելոց վանք ու թալանեց սրբութիւնները—388
- 18. Քնոսորդի Յակոբ Կր.-ի, որ 1441 թ. Անկիրիայում ստ. Աւետ.—398
- 19. Մրն Գերձկի վանքի, 1441 թ.—395
- 20. Գրիշ, 1443 թ. Անկիրիայում օր. Ճաշոց—400
- 21. Ճաւիկ մականունով, Տօրեղբ. Քաղաւորի, որ 1444 թ. հեռ գնեց նախկինում իրենց գերդաստանին պատկանած Աւետարանը—403

Վարդան

- 22. Անէր Ասեփանոս զրչի, որ 1447 թ. Պարսայում վանքոց մի ճաշոց, իսկ 1450 թ. օր. Ճաշոց—409, 417
- 23. Որդի վերոյիշեալ Ասեփանոսի—417
- 24. Գրիշ, որդի Սամուէլ քչի, 1452 թ. օր. Աւետ.—421, 422
- 25. Էլթանեց, վարպետ հաշատուր քչի, որի Գաիթ որդին 1455 թ. Արճէլում օր. Աւետ.—426
- 26. Երէց, որդի Յովաննէս քչի, 1462 թ. Վանում օր. Աւետ.—439, 440
- 27. Կազմող, 1462 թ. Աստուածատուր վանքօր պատուերով Կորոզեց մի քանի ձեռագրեր—440
- 28. Վրդ, 1466 թ. «յաւն գեղեցիկ» կազմեց Արքեւանում օր. մի Աւետ. (գուցէ նոյնն է նախորդը)—445
- 29. Մրն Մասնէյանքի, 1466 թ.—446
- 30. Պր., որդի Էւաշէի, 1468 թ. Տրապիզոնում ստ. Գանձարան—448
- 31. Գայիր, 1468 թ. Ստում յիշատակարան գրեց մի Աւետ. գերութիւնից ազատելու մասին—448
- 32. Կր., որդի Յովաննէսի, 1481 թ. Կոտուցում ստ. Աւետ.—12, 13
- 33. Քչի, նախնի Մեսրոբ քչի, որ 1481 թ. Հայրիվանքում ստ. Աւետ.—15
- 34. Եղբ. Կանայքի, որ 1482 թ. Կոտուցում ստ. Աւետ.—30
- 35. Հայր Յոհաննի, որ 1482 թ. Հիգանում ստ. Աւետ.—32
- 36. Կր., Տօրեղբայր հաշատուր զրչի, որ 1485 թ. Սանահնում ստ. Աւետ.—71
- 37. Վրդ, որդի Զանայի, 1485 թ. Զորավանքում օր. Աւետ.—71, 72
- 38. Արքեպօ, առաջնորդ Մաղարայ վանքի, 1485 թ.—73
- 39. Որդի Մուրաշահի, որ 1485 թ. ստ. Աւետ.—77
- 40. Պր., որդի Ոսկեվանի, 1485 թ. Երուսաղէմում ստ. Աւետ.—77
- 41. Հայր Տիրանանցի, որ 1486 թ. Ազուլեաց վանքում ստ. Գանձարան—82
- 42. Եղբ. վերոյիշեալ Տիրանանցի—82
- 43. Ազգ. Կիրակոս Բաղիշեցու, որ 1487 թ. Կապուտկողի վանքին նուիրեց մի Աւետ.—99
- 44. «Կազմող», ուսուցիչ Մարգարայ զրչի, որ 1487, 1499 թթ. Էրրնկանի գիւղում օր. Ընազրե (հմմ. N 27-ի հետ, գուցէ նոյնն էն)—103, 149, 279
- 45. Եղբորորդի Զարարիայի, որ 1487 թ. ստ. Շարակիոց—105

Վարդան

- 46. Գրիշ, 1488 թ. Հաղթատում օր. Աւետ.—114
- 47. Աղա, լշվ. 1488 թ. Զրվէմում—115
- 48. Կր., վաչելոց 1488 թ. Ասպինակում օր. Աւետարանի—118
- 49. Հէրպետ Մեծփայ վանքի, 1488 թ.—119
- 50. Մրն Մեծփայ վանքի, 1488 թ.—119
- 51. Ոմն, 1488 թ. ալլոց ընկերակցութեամբ ստ. Աւետ.—120
- 52. Տփիսիսի սր Գէորգ Եկեղեցու քահանաներից, 1488 թ.—120
- 53. Գարբին, որդի Հայրապետի, 1489 թ. Աղթամարում ստ. Յայմատուր—133—135
- 54. Որդի Մարտիրոսի, որ 1489 թ. մի այլ նուիրեց Կորնկեց սր Աստուածածինին—136
- 55. Որդի Միրիշանի, որ 1489 թ. Խիգանում ստ. Աւետ.—140
- 56. Եղբ. Աւետիք քչի, որ 1490 թ. ստ. Աւետ.—145
- 57. Մրն Ունկարու վանքի, 1490 թ.—151
- 58. Առաջնորդ Մատնէվանքի, 1490 թ.—153
- 59. Որդի Առաքելի, որ 1490 թ. Բանաշէնում օր. Աւետ.—156
- 60. Ոմն, 1490 թ. Մաշկազտակ գիւղում, ալլոց ընկերակցութեամբ, Կորոզել տունց մի Աւետ.—158
- 61. Կր., որդի Յակոբի, 1490 թ. Մաշկազակ գիւղում ստ. Ճառնարի—157, 158
- 62. Քչի Գսեղ գիւղի, 1491 թ.—165
- 63. Պեշնագոմէր գիւղի քահանաներից, 1491 թ.—174
- 64. Որդի Գրիգորի, 1491 թ. Անշողոնց վանքում ստ. Աւետ.—178
- 65. Վրդ, լշվ. 1491 թ.—182
- 66. Գայիր, վաչելոց 1492 թ. Կորոզած մի Շարակիոցի—190
- 67. Եղբ, աթոռակալ Խաթի, որդի Յովհաննէսի, 1493 թ. Արծկում ստ. Մկն. կաթողիկէից թղթոց—195
- 68. Փակակալ Աղթամարի, 1494 թ.—202
- 69. Քչի, վաչելոց 1494 թ. Մակեց Գաշա գիւղում օրինակուած Ոսկեփորիկի—203
- 70. Մրն Տափի վանքի, 1495 թ.—212
- 71. Հէրպետ Աւետի վանքի, 1496 թ.—231
- 72. Վրդ, 1498 թ. Զարկվանքում «ստ ոստ սորա» Վանական գրիւր օր. Մաշտոց—259
- 73. Որդի Մամէի, որ 1498 թ. Եղեղեաց վանքում ստ. Աւետ.—264
- 74. Մրն Բերկրիի սր Գէորգ վանքի, 1498 թ.—265
- 75. Մահուտի, 1498 թ. Հիգանում ստ. Շարակիոց—270, 271

Վարդան

- 76. Հայր Հայրապետի, որ 1499 թ. Շատախում վրկեց մի Աւետ.—277
- 77. Եղբորորդի վերոյիշեալ Հայրապետի—277
- 78. Հօրեղբայր Ասոմի, որ 1499 թ. Էրեւնկանի գիւղում ստ. Աւետ.—278
- 79. Տնտես Հազրատի վանքի, 1499 թ.—281
- 80. Կր., որդի Աբրահամի, 1499 թ. Ով գիւղում ստ. Աւետ.—286
- 81. Որդի Կարապետ որդի, որ 1499 թ. Եղնփտում օր. Աւետ.—288
- 82. Հօրեղբորորդի Յունան եպս որդի, որ 1500 թ. Գետիսիմոն գիւղում օր. Աւետ.—297
- 83. Հօրեղբ. Յովանէս կր.-ի, որ ժն գ. ստ. Աւետ.—500
- 84. Հայր Գրիգոր կր.-ի, որ ժն գ. ստ. Նարեկ—501
- 85. Եղբ. Յակոբ եպսի, որ ժն գ. ստ. Յայմատուրք—502
- 86. Պապ Հայրապետ վրդի, որ ժն գ. օր. Աւետ.—505
- 87. Բաղիշեցի, ժն գ. ծաղկեց մի Աւետ.—505, 506
- 88. Մաղկոզ, ժն գ. նկարագրողից մի ծառոց—524
- 89. Հայր Յոհաննէս որդի, որ ժն գ. օր. Աւետ.—528
- 90. Գրիշ, ժն գ. օր. Շարակնոց—539
- 91. Գրիշ, ժն գ. օր. Մաշտոց—539
- 92. Փակակալ Զարէհաւանի ուխտի, ժն գ.—544
- 93. Մրն սր Մարտիրոսի վանքի, ժն գ.—547
- 94. Որդի Վելիի, որ ժՁ գ. ստ. Աւետ.—171

Վարդաշան

- 1. Հայր Յովհաննէս որդի, որ 1498 թ. օր. Աւետ.—266

Վարդանէս—Տե՛ս Վրթանէս

Վարդէղոյն

- 1. Սրկւզ, որդի Յովակիմ քչի, ժն գ. Լվովի մօտ զտեղոզ Քարծին գիւղում օր. Ոսկեփորիկ—540

Վարդէմաս

- 1. Կին էմին-պէկի, որ 1481 թ. Գր. Նիսացու վանքում ստ. Ճաշոց—19

Վարդէտիկին (Վարդտիկին)

- 1. Մայր Գրիգոր որդի, որ 1450 թ. Էջմիածնում—Բիրբականում օր. Ճաշոց—413
- 2. Մայր Գրիգորի, որ 1485 թ. Սերաստրոյ անապատում ստ. Աւետ.—76
- 3. Մայր Գրիգորի, որ 1494 թ. Եղնփախում օր. Աւետ.—209

Վարդիկ

- 1. Ազգ. Յովսէփ երէցի, որ 1409 թ. նպատեց մի ճառքնտիր օրինակելու գործին—320

Վարդիկ

- 2. Որդի Մարտիրոս որդի, որ ժն գ. օր. Շարակնոց—509

Վարդիսցար

- 1. Դուստր Քարունդալի, որ 1439 թ. կրօնազէմում ստ. Աւետ.—390

Վարդ-Խարուն

- 1. Հօրեղբորկին Կարապետի, որ 1488 թ. Ասպինակում ստ. Շարակնոց—118
- 2. Մրն. Խամօշի, որ 1499 թ. Աղթամարում ստ. Մաշտոց—284
- 3. Եղբորդուստր Բաղդասարի, որ ժն գ. ստ. Աւետ.—516

Վարդ-Պարուն

- 1. Եղբ. Գրիգորի, որ 1492 թ. Գլինիում ստ. Մաշտոց—188
- 2. Եղբ. Սիրատանի, որ 1495 թ. Մանտիսոնում ստ. Յայմատուրք—222

Վարիկ

- 1. Այր սմն, որ թուղթ տուեց 1493 թ. Ագուլեաց վանքում մի Մաշտոց օրինակելու համար—194

Վարձիգոյ

- 1. Եղբ. Գովլաթ-Խաթունի, որ 1481 թ. ստ. Աւետ.—14
- 2. Որդի ճալի, 1480 թ. իր եղբայրների հետ միասին զնեց մի Աւետ.—462

Վարուս

- 1. Եղբ. Յակոբ վրդի, որ 1403 թ. Անձնապատի վանքում օրինակել տուեց մի Ոսկեփորիկ—311
- 2. Միալուստր, ժն գ.—544
- 3. Որդի Յովհաննէսի, ժն գ. ստ. Աւետ.—546

Վարաց

- 1. Ազգ. Ստեփանոսի, որ 1462 թ. Վանում ստ. Աւետ.—439
- 2. Սրկւզ, մտերիմ Յովանէս որդի, որ 1488 թ. Վարադում օր. Ճաշոց—113
- 3. Որդի Տոզանի, որ 1489 թ. Սոսկոնում ստ. Աւետ.—131
- 4. Որդի Մարատի, որ 1498 թ. Աղթամարում ստ. Մաշտոց—267
- 5. Որդի Պաղոսի, որ 1492 թ. Աղթամարում ստ. Մաշտոց—187

Վէլի

- 1. Որդի Գույմէլիքի, ժՁ գ. ստ. Աւետ.—171

Վէլիբեան

- 1. Գրուած՝ Վալիբեան, կղր. Ազարիա վրդի, լշվ. ժն գ.—482

Վէլգէն

- 1. Փեսայ Թանուխի, որ 1488 թ. ստ. Աւետ.—125
- 2. Վէրեն, կղր. Կարապետ Կրեղազբակցու, լշվ. 1422 թ.—358

Վերապատու (Վերապատել)

- 1. Որդի Զահլիլի, որ 1484 թ. Մոզնիում ստ. Գանձարան—56
- 2. Եղբ. Գրիգորի, որ 1500 թ. Խորտակի վանքում օր. Ճաշոց—296

Վերաճեա (Վրդանէս, Վարդանէս, Վարդանիս և այլ)

- 1. Որդի Քումայ քչի, որ 1433 թ. ստ. Աւետ.—375
- 2. Եղբ. Գանիկ վրդի, որ 1450 թ. Էջմիածնում—Բիրբականում օր. Ճաշոց—412
- 3. Տանուակր, որդի Յակոբի, 1451 թ. Խլաթում ստ. Մաշտոց—Գանձարան—420, 421
- 4. Հնգցլ կղր. Հայ-Խաթունի, որ իր ամուսնու՝ Ամիր-Սարգսի հետ 1469 թ. ստ. Աւետ.—451
- 5. Գրիշ, իր կղր. Արիստակէսի հետ միասին 1482 թ. Խուլայու վանքում օր. Աւետ.—464
- 6. Մրն Խարբերդի որ Կարապետի վանքի, 1481 թ.—10
- 7. Հնգցլ որդի Մեսրոբ քչի, որ 1481 թ. Հայրիվանքում ստ. Աւետ.—15
- 8. Հնգցլ կղր. Մատթէոս քչի, որ 1481 թ. Հերմոնի վանքում ստ. Աւետ.—15
- 9. Գրիշ, 1482, 1491 թթ. Արշառերիկ անապատում օր. Շարակնոց և Յայմատուրք—28, 169
- 10. Մրն Արարոց որ Գրիգոր վանքի, 1484 թ.—62
- 11. Սրկւզ, վալելոզ 1485 թ. Զորավանքում օր. Աւետարանի—72
- 12. Որդի Բարսեղ որդի, որ 1486—1498 թթ. Ասպինակում օր. 3 Աւետ. և Շարակնոց—87, 118, 131, 258
- 13. Գրիշ, 1487 թ. օր. Շարակնոց—105
- 14. Հայր Անանիայի, որ 1488 թ. զնեց Աւետ.—117
- 15. Գրիշ, 1494 թ. Եղեղեաց գաւառի Խողնցիք գիւղում օր. Շարակնոց—208
- 16. Սրկւզ, որդի Ազարիայի, որ 1495 թ. Եղեղեանում ստ. Աւետ.—213
- 17. Եղբորորդի Աբրահամ բարունապետի, որ 1495 թ. Վերի-Նորավանքում ստ. Աւետ.—214
- 18. Որդի Մատթէոս քչի, որ 1496 թ. Եղեղեաց վանքում ստ. Աւետ.—229
- 19. Հօրեղբ. Կիրակոս կր.-ի, որ 1496 թ. Կապուսի վանքում ստ. Մաղմուսարան—234
- 20. Արեւելցի, որդի Մկրտիչի, 1497 թ. Երուսաղէմում օր. Գանձարան—254
- 21. Հայրապետ Զորէվանքի, 1498 թ.—259
- 22. Մրն Զորէվանքի, 1498 թ. թուղթ կոկելով օգնում էր Վանական գրչին—259

Վերանէս

- 23. Որդի Մամէի, որ 1498 թ. Եղեղեաց վանքում ստ. Աւետ.—264
- 24. Տէր, 1499 թ. Մաշտոցի օրինակ շնորհեց Խաչատուր գրչին—290
- 25. Հնգցլ կղր. Գրիգորի, որ 1500 թ. Խորտակի վանքում օր. Ճաշոց—296
- 26. Որդի Ամիր-Սարգսի, որ ժն գ. ստ. Աւետ.—479
- 27. Եղբ. Կարապետ քչի, որ ժն գ. ստ. Ճառնտիր—491
- 28. Գրիշ, ժն գ. օր. Յայմատուրք—540

Ց

Տակալակ

- 1. Եղբ. պր. Ուլուպէկի, որ 1433 թ. Ղրիմում զնեց մի Ճաշոց—375

Տանիր

- 1. Սուլթան Եղիպատի (հասանաբար նոյնն է 1438—1453 թթ. իշխող Զահիր Սէյի-աղ-դին Չախմախը), լշվ. 1446 թ.—406, 407

Տալուս-Խարուն

- 1. Մայր Քնքուշի, որ 1499 թ. Արծկում արծաթ տուեց մի Աւետ. կազմելու համար—283

Տալուս (Պալիթ անուան աղճատ ձեւերից է)

- 1. Ոմն, 1489 թ. ստ. մի Աւետ.—144

Տանուխ (զուցէ Տանուսի կամ Փանուսի անուան աղճատ ձեւ է)

- 1. Կին Սիրատանի, որ 1495 թ. Մանտիսոնում ստ. Յայմատուրք—223

Տանուխ (Տե՛ս նաև Փանուխ)

- 1. Եղբորդուստր Սիրատանի, որ 1495 թ. Մանտիսոնում ստ. Յայմատուրք—222

Տասա

- 1. Որդի Խոջայ Զրախի, որ 1491 թ. Բարբերում ստ. Յայմատուրք—179

Տաթիկ

- 1. Մամ, 1415 թ. Երուսաղէմում սպասարում էր Գրիգոր Խլաթեցի գրչին—339

Տարալիե

- 1. Օրբէլեան իշխան, տէր Եղեղեանցի, որդի Գորգուսի, լշվ. իր թոռ՝ Վալոց-ձորի եպս Եղիշէի կապակցութեամբ՝ 1491 թ.—213

Տաւայ

- 1. Ժն դարում դրամ տուեց մի Աւետարան ծաղկելու և կազմելու համար—494

Տաւար—Տե՛ս Գովլաթ և Տովլաթ

Տաւախ

- 1. Հայր Մարտիրոսի, որ 1489 թ. Կապուսի վանքում ստ. Աւետ.—142

Տանական—Տե՛ս Տօնական

Տաճապետ—Տե'ս Տոճապետ

Տարեկ (Տե'ս Նաև Գարեկ)

1. Որդի պր. Վարդանի, որ 1485 թ. Երուսաղէմում ստ. Աւետ.—77

Տեւեւ

1. Հայր Սահակի, լլվ. 1495 թ. Մանտրոնում—222

Տէա-կարուն

1. Կերակրում էր Յովանէս գրչին, որ 1496 թ. Սաղմոսազանքում օր. Աւետ.—226

Տ[Լ]րուն

1. Եղբ. Մարկոսի, որ ժՁ դ. ստ. Աւետ.—202*

Տէրունական

1. Գրիշ, որդի Եղիի, 1441 թ. Սանահնում օր. Աւետ.—396, 397

Տէրգապ

1. Որդի Քաղէոս քչի, որ ժԵ դ. ստ. Աւետ.—494

Տէրտէր

1. Հայր Աբրահամ գրչի, որ 1482 թ. Բաղրաբերդում օր. Աւետ.—27
2. Որդի Աստուածատուրի, 1488 թ. Այրիվանքում, իր եղբ. Յովանէսի հետ, գրել տունց Յայսմաուրք, բայց մեռան երկոքեան միևի արտագրութեան աւարտումը—108—110
3. Որդի Քարամաղի, որ 1497 թ. Բերդիկում ստ. Աւետ.—240
4. Որդի Գրիգոր Քարազոմեբցու, որ ժԵ դ. ստ. Տոնական—490
5. Որդի Շահնշահի, ժԵ դ. ստ. Աւետ.—530
6. Եղբ. Յովանէս քչի, որ ժԵ դ. ստ. Աւետ.—546

Տէրտուր

1. Քեռի Կիրակոսի, որ 1496 թ. Կապոսի վանքում ստ. Սաղմոսարան—234

Տէրուն

1. Քչի, ժԵ դ. ստ. Աւետ.—512

Տիկիմեր

1. Կին Անկիշի, ազգ. Մելիքիսէթի, որ 1485 թ. Մաղարդավանքում ստ. Սաղմոսարան—73

Տիկիճ

1. Մայր Զաւհարի, որ ժԵ դ. ստ. Ճաշոց—511

Տիճար

1. Մայր խոշայ Յակոբի, որ 1482 թ. Խուլայոյ վանքում ստ. Յայսմաուրք—31

Տիրամայր

1. Քոյր Քաղէոս քչի, որ ժԵ դ. ստ. Աւետ.—494

Տիրամանց

1. Որդի Վարդանի, 1486 թ. Ազուկեաց վանքում ստ. Գանձարան—82

Տիրանց

1. Կին, ոմն լլվ. 1452 թ.—422
2. Քոյր Գրիգոր կր.-ի, որ ժԵ դ. ստ. Նարեկ—501
3. Տիրանց-Հաթուն, դուստր Ուսիմաբոսի, որ 1465 թ. Երեանում ստ. Աւետ.—443

Տիրապետ

1. Որդի Կարապետ ժամկոչի, որ 1434 թ. ստ. Աւետ.—375

Տիրատուր

1. Գրիշ, 1417 թ. օր. Մանրուսմունք—346
2. Տանուտէր, 1433 թ. վկայ եղաւ մի Աւետ. վաճառման—373
3. Գրիշ, 1433 թ. Երուսաղէմում օր. Ճաշոց—374
4. Հօրեղբ. Քումայ քչի, որ 1433 թ. ստ. Աւետ.—375

Տիրտուր

5. Կր., հօր որդի Գրիգոր գրչի, որ 1450 թ. Էջմիածնում—Բիրապանում օր. Ճաշոց—412
6. Հերպետ Կուլամի վանքի, 1482 թ.—34
7. Քչի, որդի Յովանէսի, 1482 թ. Ականց գիւղաքաղաքում ստ. Շարակնոց—463
8. Որդի Քաղէոսի, 1485 թ. Տիփուսում ստ. Շարակնոց—466, 467
9. Եղբ. Յովանէս եպոսի, որ 1486 թ. Հիլանում ստ. Աւետ.—88
10. Եղբ. Մարուղաչի, որ 1486 թ. Արճէշում ստ. Մաշոց—79
11. Պապեղրայր Կարապետի, որ 1488 թ. Ասպիտակում ստ. Շարակնոց—118
12. Մրճ. Աստուածատուրի, որ 1488 թ. գնեց Աւետ.—128
13. «Նորընծայ կրօնաւոր», մրն Բստոյ վանքի, 1489 թ.—130
14. Հայր Քումայ գրչի, որ 1489 թ. Բազնից վանքում օր. Մաշոց—132
15. Հայր Կարապետ Բերկրեցու, որ 1500 թ. Արճէկում ծաղկեց մի Աւետ.—296

Տիրացու

1. Երէց, մրն Գերձկի վանքի, 1437 թ.—385
2. Արկզ Ազուկեաց վերի թաղում, 1493 թ.—194

Տիրաւազ (Տիրաւաթ)

1. Եղբ. Ալէքսիանոսի, որ 1486 թ. Աբբայի վանքում օր. Աւետ.—84
2. Ոմն, 1497 թ. Քարիզում շարադրեց յիշատակարան մի Աւետարանի նորոգման մասին—242, 243
3. Հայր Յովանէս Աղթամարցու, որ 1497 թ. Արզնիւնում օր. Շարակնոց—239

Տիրունի

1. Մայր Կոստանդին Վահկացի եպոսի (հետադայում՝ Կաթողիկոս), լլվ. 1413 թ.—329

Տիրունի

1. Քոյր Աստուածատուր Կաֆայեցի գրչի, որ 1486 թ. Քաթայ վանքում օր. Գանձարան—468
3. Մայր Գարրիէլ եպոսի, որ ժԵ դ. ստ. Ժողովածու—485

Տղապարտեմ

1. Երիտասարդ տարիքում վախճանուած եղբ. Սահակ «բանի սպասաւորի», լլվ. 1410 թ. Աւաջ վանքում—325

Տղաքան

1. Տանուտէր, 1489 թ. Սոսկոն գիւղում ստ. Աւետ.—131

Տոսախ

1. Կին Սիմէոնի, որ 1488 թ. Տիրիկում ստ. Աւետ.—124

Տովլաթ (Տե'ս Նաև Դովլաթ)

1. Որդի խոշայ Յակոբի, որ 1482 թ. Խուլայոյ վանքում ստ. Յայսմաուրք—31

Տովլաթ (իգ.)

1. Կին Փիրգատ աղայի, որ 1490 թ. Քանահատի վանքում ստ. Աւետ.—146
2. Մեծ մայր Աստուածատուրի, որ 1490 թ. Մատնէվանքում ստ. Տոնական—153
3. Մայր Սիրատանի, որ 1495 թ. Մանտրոնում ստ. Յայսմաուրք—222
4. Եղբորդուստր վերայիշեալ Սիրատանի—222

Տովլաթիար (Տե'ս Նաև Դովլաթիար)

1. Եղբորդուր Յոնան եպոսի, որ 1500 թ. Գեփսիմոն գիւղում օր. Աւետ.—297

Տովլաթ-կարուն

1. Կին ոմն, 1459 թ. սր Ահարոնի եկեղեցուն նուիրեց մի Ճաշոց—433

Տովլաթ-կանում

1. Քոյր Կոստատի, լլվ. 1490 թ. Քանահատի վանքում—147

Տուկալ

1. Մրն Կուլամի վանքի, 1482 թ. վկայ վղաւ մի Ճաշոցի նուիրարբերութեան—34

Տուկալպէլ

1. Որդի Շահնշահի, որ ժԵ դ. ստ. Աւետ.—529

Տուրիխան

1. Քոյր Սարուղաչի, որ 1486 թ. Արճէշում ստ. Մաշոց—79

Տրդատ

1. Քոյր Աբէլի, որ 1488 թ. Ցղեալում ստ. Աւետ.—115
2. Եղբ. Խոնդրարի, որ 1490 թ. Խորուկի վանքում ստ. Աւետ.—161
3. Հայր Լիանոսի, որ 1491 թ. Գուգարքում ստ. Աւետ.—166
4. Ոմն, 1496 թ. Նպաստեց մի Աւետ. բնորդինակութեան—227

Տոնական (Տանական)

1. Վարպետ, լլվ. 1412 թ. Սուրխաթում—328
2. Մի Աւետարան էր նուիրել Սիմէոն արեղային, որը 1422 թ. վաճառեց պր. Խոնդրուպէլին—359
3. Եպոս, փակակալ Երուսաղէմի սր Փրկիչ վանքի, 1476 թ.—458

Տոնապետ (Տանապետ)

1. Որդի Քոստանի, որ 1488 թ. ստ. Աւետ.—411
2. Ոմն, 1450 թ. Բիրապանում օրինակուող Ճաշոցի մէջ գրեց մի յիշատակագրութիւն—413
3. Եղբորդուր Կիրակոսի, որ 1497 թ. Ամ գիւղում ստ. Աւետ.—247
4. Քեռորդի Կարապետ Բերկրեցի գրչի, որ 1498 թ. Բերկրիում օր. Շարակնոց—264
5. Եղբ. Մարիամի, որ 1498 թ. Կեղիում ստ. Աւետ.—275

Տոնա-Տիկիճ

1. Մայր Գրիգոր գրչի, որ 1413 թ. Խառաբատում—Հերմոնի վանքում օր. Գր. Տաթևացու Հարցմանց գիրքը—333

Փալիկ

1. Մարտիրոսացած որդի Զարիպշահի, որ 1486 թ. Արճէշում ստ. Աւետ.—85, 86

Փաղաճ

1. Հայր Էտիլշահի, որ 1491 թ. Աբշառէրիկում ստ. Յայսմաուրք—169
2. «Ուսուսչ», հայր Ասոմ քչի, որ ժԵ դ. ստ. Յայսմաուրք—491
3. Միլիթ. Փաղաճ, ժՁ դարում վկայ եղաւ Սղապի վանքին մի Աւետ. նուիրարբերութեան—244*

Փանիկ

1. Մեծ պապ Խորշահի, որ 1486 թ. Գր. Նիւսացու վանքում ստ. Աւետ.—91

Փաշայ

1. Հարս Քաղարի, որ 1411 թ. Ոստանում գերութիւնից ազատեց մի Աւետ.—326
2. Կին Ամիտ մահտեսու, որ 1441 թ. Անկիրիայում ստ. Աւետ.—398
3. Հօրաքոյր Խորշահի, որ 1484 թ. Վանում ստ. Աւետ.—61
4. Մայր Յակոբ գրչի, լլվ. 1484, 1493 թթ. Աղթամարում—63, 191
5. Երկու նոյնանուն դստերք (մէկը՝ հանգուցեալ) Աստուածատուրի, որ 1489 թ. Շատուանում ստ. Աւետ.—139
6. Քոյր Կարապետի, որ 1492 թ. Աղթամարում օր. Մաշոց—187

Փաշայ

- 7. Եզր. Ազարիայ զորդի, 124. ժն. դ.—482
- 8. Մայր Քաղղիվերանի, որ ժն. դ. գերու-
թիւնից ազատեց մի Աւետ.—512

Փաշարկի

- 1. Գուտար Ուսիմարուսի, որ 1465 թ. Երևա-
նում ստ. Աւետ.—443
- 2. Գուտար Ասլանի, ժն. դ. ստ. Ճառնաիր—
—490, 491

Փաշա-Խարուն

- 1. Քոյր Տիրատուր քչի, որ 1482 թ. Ական-
ցում ստ. Շարակնոց—463
- 2. Կին պր., Գորբի, 124. 1486 թ. Արճէշում—
—79
- 3. Քոյր Զանգուրբանի, որ 1495 թ. Կուրի
գիւղում ստ. Աւետ.—217
- 4. Մայր Գոճարի, որ ժն. դ. ստ. Աւետ.—481
- 5. Ոմն, ժն. դ. ստ. Ճառնաիր—514

Փաշամէլիի

- 1. Տատ խոջայ Մելքոնի, որ 1443 թ. ստ.
Աւետ.—402
- 2. Կին Աստուածատուրի, Հարս տանուտէր
Մկրտիչի, որ 1455 թ. Խլպթում ստ. Աւետ.—
—445
- 3. Մայր Յովանէս Մանգասարենց, գրչի, 124.
1469 թ.—451
- 4. Մայր Արծկէի Երաշխաւոր սր Աստու-
ածանի վանքի Հերպետ Յոճանէսի, 1488 թ.—
—119
- 5. Մայր Գովլաթ-Խաթունի, որ 1490 թ. Աղ-
թամարում ստ. Աւետ.—154
- 6. Մայր Զանգուրբանի, որ 1495 թ. Կուրի
գիւղում ստ. Աւետ.—217
- 7. Մայր Աստուածատուր Նահատակի, 124.
1499 թ. Արծկէում—283

Փաշալան

- 1. Կին Խղրբ աղայի, որ 1491 թ. ստ. Ճառն-
աիր—182

Փաշիկ

- 1. Կին Սամուէլի, որ 1443 թ. Աղջոց վան-
քում ստ. Աւետ.—401

Փառուխ

- 1. Հայր Գրիգոր Քարագոմերեցու, որ ժն. դ.
ստ. Տօնական—490

Փասիլ

- 1. Եզր. Քաթար տանուտէրի, որ 124. 1441—
1455 թթ. Միջոցին՝ որպէս Կողրի սր Լու-
սաւորչի և Սուրխասանց վանքի առաջնորդ—
—416

Փարաճան

- 1. Եզր. Խորոտկի վանքի առաջնորդ Ղուկաս
Լպսի, 1500 թ.—295

Փարի-Խարուն

- 1. Հանգուցեայ մրձ. Խղրջանի, որ 1484 թ.
Վանում ստ. Աւետ.—61

Փարոջան

- 1. Հարս խոջայ Զաւգի, որ 1490 թ. ստ.
Աւետ.—158

Փարվանչա

- 1. Եզր. Խոնդրարի, որ 1490 թ. Խորոտկի
վանքում ստ. Աւետ.—161

Փէրամ

- 1. Քոյր Լիանուսի, որ 1491 թ. Գուգարքում
ստ. Աւետ.—166

Փէրիխան

- 1. Մրձ. Տիրանանցի, որ 1486 թ. Աղբուկաց
վանքում ստ. Գանձարան—83

Փրնչու

- 1. Գուտար Ստեփանոսի, որ 1497 թ. Աղթա-
մարում ստ. Աւետ.—245

Փիլիպպոս (Պիլիպոս)

- 1. Լուսոին գիւղի բաճանաներից, որք 1437 թ.
Ճաշոցի օրինակ տօին Դերձի վանքում
աշխատող Յովակի գրչին—386
- 2. Գրիչ, 1485, 1487 թթ. Սերաստիայում օր.
Աւետ. 1. Ճաշոց—75, 99
- 3. Մրն Ազուկաց վանքի, սաղմոսերգու, աշա-
կերտ Յովաննէսի, 1486 թ.—82
- 4. Վարպետ Մկրտիչ գրչի, որ 1489, 1497 թթ.
Խիզանում օր. ձեռագրեր—140, 238
- 5. Քչի, 1494 թ. Եղոնկիայում ստ. Աւետ.—209
- 6. Եպս, 1498 թ. Հաղրատում օր. Մաշտոց—
—261
- 7. Քչի, 124. 1499 թ. Հիզանում—280
- 8. Պարոնէր, առաջնորդ Կեչառիսի, 1499 թ.—
—282

Փիւրան

- 1. Մրձ. Տիրանանցի, որ 1486 թ. Ազուկաց
վանքում ստ. Գանձարան—83

Փիւրգաս

- 1. Եզր. Առաքել քչի, 124. 1485 թ.—77
- 2. Աղա, 1490 թ. Քանահատի վանքում ստ.
Աւետ.—146

Փիւրի

- 1. Քոյր Մելիք-Աւանի՝ (Մխ. Գոշի ազգից),
որ 1500 թ. Խորոտկի վանքում ստ. Ճաշոց—
—295

Փիւրիկ

- 1. Եզր. Յակոբ քչի, որ 1482 թ. Բուրբաբեր-
ցում ստ. Աւետ.—27
- 2. Եզր. Մելքէսէթի, որ 1485 թ. Մաղարդա-
վանքում գնեց մի Սաղմոսարան—73

Փիւր-Պուտաղ

- 1. Որդի Զճանչաճ փաղիշաճի, Երկիցս ապս-

տամբեց հօր ղէմ, սպանուեց 1465 թ. Բաղ-
դազում—83*

Փիւրիջան

- 1. Որդի Քարամազի, որ 1497 թ. Բերդիկում
ստ. Աւետ.—240

Փիւրամ

- 1. Եզր. Մելիք-Աւանի (Մխ. Գոշի ազգից),
որ 1500 թ. Խորոտկի վանքում ստ. Ճա-
շոց—225
- 2. Խոջայ, որդի Ամիր-Տատայի, 1491 թ. իր
Եզրայր Զրախի հետ ստ. Յայսմաւորք—
—179, 181*

Փոլաս

- 1. Պր., որդի պր. Ասլանի, որ 1450 թ. Ան-
կիւրիայում ստ. Գանձարան—418

Փոխան

- 1. Ոմն, 124. 1489 թ. Խիզանում—140
- 2. Որդի Կիրակոսի, ժն. դ. գերութիւնից ազա-
տեց մի Աւետ.—540, 541

Փոխ-Տիկի

- 1. Մայր Բարիսր միակեցի, որ ժն. դ. ստ. մի
Նարեկ—488

Փաննափուշ

- 1. Մրձ. Տիրանանցի, որ 1486 թ. Ազուկաց
վանքում ստ. Գանձարան—83

Փամայ-Խարուն

- 1. Գուտար պր. Աստուածատուր Անկիրացու,
որ 1447 թ. գնեց մի Ճաշոց—409

Փայի-Խուրով

- 1. Որդի պր. Ղորղորայի՝ Սամցիէի աթարե-
կութեան տիրակալի, 124. 1498 թ.—269

Փանգար

- 1. Քեռի Խղրջանի, որ 1484 թ. Վանում ստ.
Աւետ.—61

Փասպար (Փասպար անուան աղճատ ձեւերից)

- 1. Քոյր Պետրոս քչի, որ 1441 թ. Սանահ-
նում ստ. Աւետ.—397

Փարամ

- 1. Մայր Սիմէոնի, որ 1488 թ. Տիրիկում ստ.
Աւետ.—124
- 2. Մայր Խաչատուր գրչի, որ 1492 թ. Ցա-
ղացքարում օր. Աւետ.—186

Փարամազ

- 1. Ոմն, 1497 թ. Մուրադի և Զոմարտի ընկե-
րակցութեամբ ստ. Աւետ.—240, 241

Փարամ-Խարուն

- 1. Հոր մայր Տիրատուր քչի, որ 1482 թ.
Ականցում ստ. Շարակնոց—463
- 2. Մայր Վարդան գրչի, որ 1485 թ. Զորա-
վանքում օր. Աւետ.—72

Քարիմ

- 1. Եզր. խոջա Յովաննէսի, որ 1495 թ.
Կ. Պոլսում ստ. Աւետ.—224
- 2. Որդի Մամախաթունի, 124. ժն. դ.—537

Քարիմաղին

- 1. Հօրեղբորորդի Գալիթ գրչի, որ 1455 թ.
Արճէշում օր. Աւետ. և մեռաւ նոյն թուա-
կանին—426
- 2. Որդի կամ Եղբորորդի Վարձիգուլի, որ
1480 թ. իր Եղբայրների ընկերակցութեամբ
գնեց մի Աւետ.—462

Քարիմչան

- 1. Խոջայ, որդի Քումի, 1484 թ. Վանում, իր
Եղբայրների ընկերակցութեամբ ստ. մի
Աւետ.—60, 61

Քախուր

- 1. Եղբորորդի Կիրակոսի, որ 1497 թ. Ամ
գիւղում ստ. Աւետ.—247

Քեղուպար (Քեղիպար)

- 1. Աղգ.՝ Խոնդի, որ 1485 թ. Զորավանքում
ստ. Աւետ.—72
- 2. Ոմն, 124. 1493 թ. Կայեր գիւղում—193
- 3. Եզր. Մամէի, որ 1498 թ. Եղեգեաց վան-
քում ստ. Աւետ.—264

Քեւիմպետի Սուրբան

- 1. Մահճեղական մի տիրակալ, որ 1414 թ.
արշակեց Ղրիմ—337

Քէմիլ (Քէմրլ)

- 1. Հայր Մարգարայի, որ ժն. դ. ստ. Աւետ.—
—526
- 2. Եզր. Աստուածատուր Քէնթուպալի, որ
ժն. դ. նորոգեց մի Տօնական—483

Քիմիա

- 1. Գուտար Մանուկի, որ 1484 թ. Գր. Նիսա-
ցու վանքում ստ. Ճաշոց—68
- 2. Գուտար Սահակի, 124. 1495 թ. Մանտի-
սոնում—222

Քիչի

- 1. Քոյր Յակոբ Լպսի, որ 1491 թ. Արծկէում
օր. Գանձարան—175

Քիչի-Խարուն

- 1. Քոյր Սարուղայի, որ 1486 թ. Արճէշում
ստ. Մաշտոց—79

Քեար-Խարուն

- 1. Կին Աստուածատուր Նահատակի, 124.
1499 թ. Արծկէում—283

Քնիւշ

- 1. Քոյր Խղրջանի, որ 1484 թ. Վանում ստ.
Աւետ.—61
- 2. Քնբուշ-Խաթուն, Եղբորին Մաղթումի, որ
1488 թ. Վարագում ստ. Ճաշոց—111
- 3. Մայր Խանուսի, 124. 1489 թ. Կորնկեց սր
Աստուածածնի վանքում—136

Քննույ

- 4. Մրձ. Մինասի, որ 1491 թ. ստ. Աւետ.—183, 184
- 5. Եղորդկին Մուրատի, որ 1498 թ. Աղթա-ձարում ստ. Մաշտոց—267
- 6. Ոմն, 1499 թ. Արծկէում արծաթ նուիրեց մի Աւետարանի կազմը զարդարելու հա-մար—283
- 7. Ոմն, 1499 թ. Արծկէում ստ. Աւետ.—283
- 8. Մայր հովիտ Յակոբի, լշվ. 1499 թ. Աղթա-ձարում—284

Քննեափառ (Քննեափոշ)

- 1. Ոմն, 1493 թ. շախմատի Արծկէից Բաղէշ տարաւ նոր օրինակուած Գանձարանը—196
- 2. Եղբորորդի Խարիւր-Խաթունի, որ 1500 թ. ստ. Աւետ.—293

Քրիստափոր

- 1. Եղբ. Մարգարէ գրչի, որ 1432 թ. Աւագ վանքում օր. Աւետ.—372

Քրիստոսատուր

- 1. Պապ խոշալ Մէլքոնի, որ 1443 թ. ստ. Աւետ.—402
- 2. Գրիշ, 1460 թ. Երզնկայի զաւտում օր. Մաշտոց—434
- 3. Մահանի, 1462 թ. Երուսաղէմում նպաստեց մի Աւետարանի ընդօրինակութեանը—439
- 4. Մրձ. Աստուածատուրի, որ 1488 թ. զնեց մի Աւետ.—128
- 5. Հայր Յովաննիս, որ 1491 թ. Գսեղում ստ. Աւետ.—165
- 6. Գրիշ, 1495 թ. Երզնկայում օր. Աւետ.—213

Քրման-Խարուն

- 1. Մայր Քումայի, որ 1499 թ. Աղթաձարում օր. Մաշտոց—284—285

Քուլաֆ

- 1. Որդի Ղփշախ-Խաթունի, որ 1498 թ. Աղթա-ձարում ստ. Մաշտոց—268

Քուրան

- 1. Մայր պր. Շահամիրի, որ 1487 թ. ստ. Աւետ.—106

Քուրիկ

- 1. Մայր Արեւի, որ 1488 թ. Յղնայում ստ. Աւետ.—115

Յախրատին (Յաղարդին, Յարխատին)

- 1. Ոմն, 1435 թ. Խարբերքում զրամ հաւարե-լով նպաստեց մի Աւետ. գրութեանը—381
- 2. Խոշալ, հօրեղբորորդի Գալիթ գրչի, որ 1455 թ. Արճէշում օր. Աւետ.—426
- 3. Խոշալ, որդի էվաղշահի, 1451 թ. զնեց մի Ոսկեփորիկ—419

Յախրատին

- 4. Հայր Շամշատին Բարերգացի ոսկերչի, որ 1468 թ. զնեց ու նուիրեց Կողմնիայի եկե-ղեցուն մի Աւետ.—448, 449
- 5. Յախրատին, խոշալ, 1490 թ. Եղբորում ստ. Աւետ.—159

Յախրուն

- 1. Եղբ. Իզնատուրի, որ ժն. ստ. Աւետ.—544

Յառնալ

- 1. Եղբ. Քումայ միակեցի, որ 1498 թ. ստ. Աւետ.—266

Յառոյս

- 1. Ռայիս Լըրելանի գիւղի, հօր հայր Մար-գարայ գրչի, որ 1483 թ. օր. Մաշտոց—50

Յառուխշա[ն]

- 1. Հօրեղբայր Սարգսի, որ 1490 թ. Արճէշում ստ. Գանձարան—151
- 2. Քոս Մուրատի, որ 1498 թ. Աղթաձարում ստ. Մաշտոց—267

Յարամագ

- 1. Փնայ Մամէի, որ 1498 թ. Երզնկայի վան-քում ստ. Աւետ.—264

Յարման-Տիկին

- 1. Դուստր Ուլուպակի, 1486 թ. Քաթայ քա-ղարում զնեց, ծաղկել է կազմել տունց մի Գանձարան, վճարելով 182 սպիտակ—468

Յարզուպար

- 1. Որդի Ազարիա գրչի, որ 1487 թ. Սղզայոյ վանքում օր. Մաշտոց—101

Յիրաւ

- 1. Կոչում նաև Կարապետ, որդի Քաճարի, 1434 թ. Գամաղիկի վանքում ստացաւ փառահեղ մանրանկարներով Խաչատուր ծաղկողի կողմից զարդարուած մի Աւետ., ի յիշատակ իր հանգուցեալ զաւակների—376, 378
- 2. Եղբորթոն վերոյիշեալ Յիրաւի—377

Յոսկիչան

- 1. ժն. դ. մասնակից եղաւ մի Յայմատուրբի գնմանը—488

Օգուէնդ

- 1. Արեղայ, նշանաւոր գրիչ, Ղրիմեցի, 1440 թ. օր. մի ժողովածու—393

Օգրապիր

- 1. Հայր Քուրումանկայի, որ 1439 թ. Երուսա-ղէմում ստ. Աւետ.—390

Օրպիկ

- 1. Մերունի հայր Մկրտիչ գրչի, որ 1410-ից առաջ Մեծփայ վանքում օր. ժողովածու—323

ԱՉԳԱՆՈՒՆԵՐԻ ՑԱՆԿ

- Արաւամեցի—Մարտիրոս, 1498 թ.—266
- Արարիկեց—Գրիգոր գրիչ, 1466 թ. Արզնիւն—444
- Աղուրեց—Ատոմ կր, հերպետ Սղզայի վանքի, 1487 թ.—101
- Ասլան—Մելիքեց—Ասպահանշահ
- Ավրամեց—Քաղէտ գրիչ, 1433 թ. Կուրի գիւղ—373
- Աղուրեցի—Գալուստ. ժջ. դ. յիշատակագիր—171
- Բարձգործեց—Աւետիս, 1494 թ. Աղթաձար—202
- Բուրբիլեց ազգ—Մինեաց Օրբէլեանների պր. Բուրբիլից սերունդ գերդաստանը—147
- Բրկուրեց—Յովհաննէս, լշվ. ժն. դ.—533
- Բճեց—Ստեփանոս տանուտէր, 1499 թ. Աղթա-ձար—285
- Դարգեց—Յովհաննէս՝ տանուտէր Խորտակացի գիւղի, 1493 թ.—192
- Դումանեց—Մարտիրոս արեղայ, ժն. դ.—505
- Դոշեց—Ստեփանոս տանուտէր, 1485 թ.—224
- Էղիւնեց—Եղօ, 1498 թ.—269
- Էլբանեց—Տէր Վարդան, 1455 թ. Արճէշ—426
- Էնկուզեց—Կիրակոս՝ Բլլայ քհն, 1487 թ.—98
- Քաղաշարեց—Յովհաննէս, 1491 թ. Աղթաձար—210
- Լանկեց—Յովհաննէս կր., 1484 թ.—465
- Լաւեց—Արքահամ վրդ, ժն. դ.—481
- Մերեց—Գրիգոր վրդ Ելաթեցի—9 (բաղմիցս)
- Կնեց—Սարգիս, 1487 թ. Կապուտկող—99
- Կոյսեկեց—(նաև Կոյստիկ) Յովհաննէս վրդ. 1422 թ.—360
- Հաւոշեց կամ Հաւոշ—Կիրակոս Բաղիշեցի, 1487, 1491 թթ—98, 99, 178
- Բարկ—Յորդանան, ժն. դ. Աղթաձար—495
- Բանջարկեւր—Յովհաննէս եպս Կաֆայի, 1483 թ.—51
- Բուրտ—Յովհաննէս, ժն. դ.—527
- Դազուկ—Ատոմ Արաւմեացի, 1489 թ.—136
- Դունդուզ—Յովհաննէս եպս Վարագի, 1481, 1487 թթ.—12, 101
- Խոյ—Գրիգոր, Շարակեցի լուսագոյն օրինակի գրիչ-խմբագիր—11, 461
- Խօնդիկ—Մկրտիչ, լշվ. 1441—1455 թթ. միջո-ցին—416
- Կոռնով—Քումայ կր., 1499 թ. Աղթաձար—285
- Կուզ—Յովհաննէս ուն Երուսաղէմի Հայոց, 1497 թ.—254
- Վարամեց—Յովհաննէս, 1471 կամ 1491 թթ.—453
- Վլիկ—Գալիթ եպս, 1422 թ. Տարօն—357
- Վուրիկ—Մսէհ, 1493 թ.—269

- Ղննկեց—Կարապետ, ժն. դ.—541
- Ղրնկեց—Տէր Յովհաննէս, 1484 թ. Աղթաձար—63
- Մամիկոնիկ—Սահակ եպս («հայրենի ազգաւ Մամիկոնիկ»), ժն. դ.—524
- Մումկեց—Աւետիս, 1551 թ. Կոբնկեց սր Աստուածաժին—136*
- Մանկոնեց—Յովհաննէս արքեպս, առաջնորդ Բարդուղիմէոս առաքնալի վանքի, 1483 թ.—50
- Մարդանեց—Կիրակոս, Բաղէշի քահանաներից, 1455 թ.—426
- Միւսեց—Քումայ, նշանաւոր գրիչ, և ծաղ-կող—185
- Մումկեց—Աւետիս, լշվ. 1551 թ.—136*
- Նատուրեց—Աւետիք, ծոս զրիսահայ նշանա-ւոր գրիչ Նատուրի, 1433 թ.—375
- Շամուեցի—Ստեփանոս արեղայ, 1409 թ.—319
- Շոնեց—Ստեփանոս, գիտապետ Գլխայ վանքի, 1481 թ.—10
- Ոստեց—Աստուածատուր, 1489 թ.—132
- Ռատուրեց—Ազգանուն լշվ. 1500 թ. Երզնկի-տում—297
- Սառանեց—Գալիթ, 1484 թ.—63
- Սեւաղլուեց—Ստեփանոս, ժն. դ.—534
- Սիւնեց—Յովհաննէս վրդ, 1453 թ. Վարագ—422
- Վարդապետեց—Ատոմ, Ոստանի քահանաներից, 1486 թ.—86
- Տայեց—Ստեփանոս, մրն Մեծփայ վանքի, 1488 թ.—119
- Տառակեց—Գրիգոր, 1468 թ. Սիս—448

ՄԱԿԱՆՈՒՆԵՐԻ ՑԱՆԿ

- Ճափկ—Վարդան, 1444 թ.—403
- Մժիկ—Յովհաննէս գրիչ, ժն. դ.—543
- Շէկ—Կարապետ, 1488 թ. Մեծփայ վանք—119
- Ոսկերչի ուրդի—Յովհաննէս գրիչ, ժն. դ.—521, 522
- Չարալ—Սուրբաս, 1488 թ. Ասպիտակ—118
- Չարար—Յովհաննէս կր., ժն. դ.—485
- Չորան—Գրիգոր վրդ Արճիշեցի, 1486 թ.—82
- Չորիկ—Յովհաննէս արեղայ, 1450 թ.—413
- Պուզ—Եղիսարեթ հաւատուր, 1439 թ. Երուսա-ղէմ—390
- Սաղախ—Յովհաննէս վրդ, մհ, 1420 թ.—351
- Սարբլմիշ—Պր, Աստուածատուր, 1447 թ. Պուր-սա—409
- Սրիկ—Կոստանդ, գանձասաց—152
- Տալիլ—Տօնական եպս, 1476 թ.—458
- Փոքր—Կարապետ, 1488 թ. Մեծփայ վանք—119
- Քարաւր—Եղեկիլ, 1497 թիզան—246

ՏԵՂԱՆՈՒՆԵՐԻ ՅԱՆԿ

Ս.

Ազուլեաց վանք, ներքին Ազուլիսի վանք—82, 194, 480
 Ազուլ, մերձ ի Կարմիր վանք—497
 Ազարով գիւղ, Կոտորոյ նահանգում—107*, 108
 Աբախ, քաղաք Գերջան գաւառում—299
 Ալան, ուր գտնվում է սր. նշան վանք—156
 Ալբեա—տե՛ս Երնջակ
 Ալյցիխէ քաղաք—192, 280
 Ալյցիխէ գաւառ—268, 269
 Ախներման, քաղաք Ուկրաինայում—369
 Ականց գիւղաքաղաք, Քաջբերունիքում—463
 Ակիլ—424
 Ակներ, Չմշկածագից հիւսիս—479
 Ալաղ—544
 Աղօրատեղի Մետապայ, Բալուայ երկրի Սրիսէ գիւղում—11
 Աղաւնոյ այր, անապատ Անրերգի մոտ—436
 Աղբակու երկիր, նահանգ—40, 50, 103, 139, 149, 150, 278, 432
 Աղեկեաց ձոր, Եղեգեաց—186
 Աղեհանդերիս—436
 Աղբամար քաղաք—135
 Աղբամար կղզի, վանք—12, 32, 58, 63—65, 74, 88, 89, 98, 133, 140, 153, 156, 167, 173, 176, 177* 184*, 187, 191, 202, 209—211, 230, 231, 238, 239, 243—245, 257—259, 267—279, 284, 439, 494, 495
 Աղկալ, մերձ ի Կարմիր վանք—479
 Աղայնովիղ, Աղիովիտ—257
 Աղջոց վանք, Այրարատեան գաւառի Քեղոյ-ձորում—400, 435
 Աղվանից բերդ, մերձ ի Խլաթ—356
 Աղուանք—236, 237, 281, 459
 Ամ գիւղ—247
 Ամասիայ քաղաք—22, 23, 25, 69, 188, 189, 457
 Ամառա վանք, Արցախի Վարանդա գաւառում—459, 460
 Ամիղ քաղաք, Միջագետքում—151, 257, 459, 465
 Ամուկ բերդ, Վանայ լճի ափին, Արերանի գաւառում—173
 Ամեղալի վանք, մերձ ի Բաղէշ—103, 196, 219

Այրարատեան նահանգ, երկիր, գաւառ—11, 28, 57, 167—169, 211, 254, 263, 280, 281, 316, 340, 353, 400, 412, 413, 464, 483
 Այրեւնեց գիւղ, Վայոց-ձորում—252
 Այրիվանք—108—110, 194
 Անապատ վանք, ի քաղաքն Սերաստիս—289
 Աներեղ—436
 Աերափ—99
 Անիսոր—142
 Անյոց անապատ—89
 Անկուրիայ քաղաք—300, 409, 410
 Անկիւրիոյ բերդ—398
 Անձնապատի վանք, մեծատան Ռչտունիքում—313, 354
 Անուշակ—Մրտկին երէց տաղասացի ձեռնգրվածք—22
 Անշոռնց վանք, Շատախում—159, 178
 Աշոտի գիւղ, Տարապայ (Տրովագա՛յ) գաւառում Կիլիկիայ—357
 Ապանունիք վանք—148
 Ապարանից վանք, Մոկաց աշխարհում—107*, 108
 Ապարանից գիւղ, Մոկսի Մամրատանից գաւառում—353
 Առախլոց վանք կամ Ղազարու վանք, Տարսնում—140, 357, 388
 Առնոս գիւղ, Բերկիրում—120, 121
 Առնոս (Բանդումա՛հի) գիւղ—461
 Առանց գիւղ (Ասանց, Վանի մոտ)—266
 Առնեկուս գիւղ, Քաջբերունիքում—276, 277
 Առնջուց վանք, Կոտայքում—200, 281
 Առինջ գիւղ, Կոտայքում—227
 Առինձ Միզաց կամուրջ, Մամլաղրկու գետի վրա—432
 Առաւելեկ, Արշաւելեկ անապատ կամ Ուրծ, Այրարատեան երկրում—28, 169
 Ասորիք—46
 Ասորեստան—47
 Ասպիտակ գիւղ, Քաջբերունիքում—87, 118, 130, 218, 255, 256
 Ասիատան գիւղ, Աղբակոյ նահանգում—432
 Ատուալիայ քաղաք, Կիլիկիոյ համանան գաւառում—436

Աւամա գիւղ, Շամեայ աշխարհում—444
 Աւաշ գիւղաքաղաք—162
 Աւազկերոյ երկիր—407
 Աւարուց կէղեցի, վանք Վանում—62, 298
 Արգելեան մենաստան, Տարբերունեաց երկրում—238, 384, 416, 444
 Արգելեան Քարանձաւ անապատ—315
 Արեւից գաւառ—453, 508
 Արեւիս գիւղ, Սիւնեաց գաւառում—97
 Արգում—Տե՛ս Կարին
 Արգումի վանք—469
 Արծկէ քաղաք—9, 28, 38, 85, 119, 173, 174, 195, 196, 276, 283, 284, 296, 517
 Արծրաբեր Աստուածածնի վանք—Խառարատայ վանք—337
 Արծոյ քաղաք—Տե՛ս Արծկէ քաղաք
 Արդնի քաղաք, Չորրորդ Հայքի Պաղին գաւառում—429
 Արնիլ քաղաք Քաջբերունիքում, գաւառ—16, 39, 61, 73, 74, 79, 87, 101, 119, 130, 131, 138, 150, 218, 259, 334, 338, 426, 451
 Արտազ գաւառ, Վասպուրականում—416
 Արտամետ գիւղ, Վասպուրականում—136, 137, 314
 Արտաւէլ քաղաք, Պարսկաստանում—107
 Արեւի վանք Տարսնում—84
 Ասաց վանք, Սեպու՛ լեռան մոտ, Դարանդեաց կամ Եղեգեաց գաւառում—17, 18, 32, 51, 51*, 66, 74, 90, 93, 104, 123, 179, 207, 208, 233, 321, 325, 372, 441, 533, 534
 Անիսու վանք, մերձ ի Բաղէշ—122, 231
 Անուրի գիւղ—511
 Արեւից գաւառ—257
 Անտոքոյ վանք, Շահապունեաց գաւառում—90
 Աղբիւն, ձեռնգրվածք ոմն Գալուստի, ժՁդ.—171

Բ.

Բարելոն—տե՛ս Բաղդաս
 Բարեղոյ գաւառ, Խախտեաց երկիր—89, 141, 203, 437, 455
 Բարեղ քաղաք—141, 179, 205, 428
 Բագասան—356
 Բագարչայ, Սիւնիքում—259
 Բագենից վանք, Վասպուրականում—131, 132
 Բալուայ երկիր—11, 143
 Բալու քաղաք—197, 428
 Բաղդատ (Բաբելոն)—46, 47, 83*, 382
 Բաղէշ քաղաք—41, 41*, 42, 64*, 65, 98, 103, 196, 231, 276, 356, 426
 Բանդումանի (Առնոս) գիւղ—461
 Բանձու գիւղ—273
 Բաննոյ գաւառ, երկիր—38, 257, 260, 478
 Բառակեաց գիւղ—285

Բարդուղիմեոսի վանք, Աղբակում—149, 150
 Բաւիձորոյ վանք, Խիզանում—238
 Բաւձապի գիւղ—110
 Բաւձը մանալա, Կեղոյ քաղաքի թաղերից—352
 Բերդակայ վանք, Խախտեաց գաւառում—141, 177, 542
 Բերդիկ գիւղ, Երնջակայ երկրում—240
 Բերդանոյ վանք, Ռչտունիքում—503
 Բերդեան երկիր—383
 Բերկի քաղաք, երկիր (Տարբերունեաց)—113, 120—122, 173, 238, 242, 264, 348, 364, 384
 Բզնունեաց գաւառ—119, 308
 Բլու—98
 Բիւզանդիա—25
 Բիւզանդ գիւղ, Արագածոտնում—412, 413
 Բոլորբերոյ անապատ, Վայոց-ձորում—26
 Բոլորձորոյ անապատ, նոյնն է նախորդի հետ—57
 Բուձկան գաւառ, Այրարատեան նահանգում—164
 Բուրեխիլոյ երկիր—286
 Բուստ գիւղ, Բառոյ վանք, Գողթան գաւառում—129, 130, 215, 391
 Բշնի—37, 316
 Բշնոյ նահանգ—37
 Բոնաշէն գիւղ, Մոկաց երկրում—155, 156, 203

Գ.

Գագարիս, որ կոչի Կաֆա—189, 373
 Գամաղիլի վանք, Խիզանում—377, 497, 507, 528*
 Գամալի երկիր, դաշտ—173, 177
 Գաւառան վանք—288, 289
 Գեղամայ երկիր—170—172, 212, 282, 414
 Գուլիստան, որ է Վարդաւ, գիւղ Աղուանքում—446
 Գեղարունի—165, 294, 295
 Գեախմոն գիւղ, յերկիրս Վարդանաշատոյ—297, 298
 Գերգայ վանք, Բալուում—428
 Գերգ զարափալի վանք, հնձորուտի ձորում (Եղեգիս)—449
 Գինեկեաց գիւղ, Մոկաց երկրում—155, 270
 Գլակայ վանք, Տարսնում—9, 10, 141, 196, 232, 248
 Գողթան գաւառ, երկիր—115, 129, 215
 Գոմոց վանք, Բաղէշում—41, 41*
 Գուգարաց գաւառ, Գուգար—36, 37, 166, 456
 Գրիգոր Եփեսացոյ վանք, Կեսարիոյ գաւառում—19, 67, 91, 181

Դ.

Դաշտ գիւղ, Մոկաց երկրում—203
 Դարանդեաց գաւառ—321, 428, 469, 473

Գառանալի գիւղ, Գեղամայ երկրում—213
Գեւորի վանք, Տիրիկոյ գաւառում—385, 395
Գլմղկամաշէն գիւղ, Անանի շրջանում—199
Գրղարայ ամրոց, Երկիր, որ այժմ Ղապալայ կոչի (Կապաղակ)—236, 237
Գսնգ գիւղ, Լոռիում—165
Գրախախի գիւղ, Գեղարքունիքում—229, 230
Գվնիկ գիւղ, Կարինում—187, 188

Ե

Եայրաբաւոյի մահալա, թաղ Կ. Պոլսոյ—455
Եգնապատ, Ստեփանոս երէցի ծննդավայրը—37
Եգիպտոս—406, 436
Երզնկա, բաղաւթ, մայրաքաղաք (իմա՛ նրզնկայ)—21, 22, 37, 40, 103, 208, 232, 248, 250, 287, 387, 419, 428
Երզնկա, երզնկայ գաւառ—160, 392, 434
Եկնկեաց գաւառ—103, 121, 141, 142, 160, 203, 205, 208, 220—222, 232, 233, 248, 249, 253, 272, 287, 269, 473

Եղեգիս քաղաք, Վայոց-ձորում—213, 214, 499
Եղեգեաց գաւառ—26, 85
Եղեգեաց անապատ—201, 229, 264, 481
Եղեվանք, Բերկրիում—364
Եղիպարու վանք, Ղազարի վանք, Տարօնում—231, 350
Եղիվարդ—353
Եղեովիտ, ի յերկիրս Համշխում—288, 296, 297
Եղրդատ մենաստան, ի գաւառս Տարօնոյ—159, 248, 467

Եռապալեաց գաւառ—381
Երաղ, իմա՛ Իրաք—173
Երասխ—257
Երեզի վանք—100
Երևա՛ն—443
Երբեկանի գիւղ, Աղրակու երկրում—42, 50, 149, 278
Երեւակոյ երկիր—185, 240, 257
Երուսաղէմ—52, 76, 78, 242, 254, 273, 291, 331, 332, 338, 339, 345, 357—359, 367, 369, 372, 374, 406, 412, 433, 436, 389, 390, 394, 436, 438, 450, 458, 539
Երզնիկայ քաղաք, երկիր—76, 189, 209, 292, 406, 473
Եփրատ գետ—46, 47, 49, 173

Զ

Զաւենականի ուխտ—544

Է

Էհան վանք, մերձ ի Կարմիր վանք—479
Էջմիածին—23, 28, 55, 56, 71, 88, 97, 109,

113, 146, 192, 194, 227, 230, 231, 238, 276, 282, 295, 410, 412, 416, 440
Էրբեկանի գիւղ, ի յերկիրս Աղրակու—103, 139

Թ

Թաւառեաց կամ Թանաճաթի վանք, Սիւնիքում—85, 146, 183
Թաշրաղ գաւառ (Փաշաթա՛ղ)—148
Թաւմանշի վանք, Փարպի գիւղում—168
Թաւրէզ, Գարեթ—9, 10, 26, 70, 71, 80, 83, 103, 108, 109, 153, 173, 176, 185, 200, 201, 214, 240, 242, 257, 259, 270, 294, 362, 440, 457
Թաւրիզու քախտ—157, 158
Թլօղապալիս—տե՛ս Կարին
Թխրիկոյ գաւառ—տե՛ս Տիրիկոյ գաւառ
Թոխար—տե՛ս Երզնկա
Թրխէ գիւղ, Բայուայ երկրում—11
Թֆնայ վանք, Միջագետքում—33

Ի

Իլայովայ երկիր, իմա՛ Իլովայ (Կլովի) երկիր—տե՛ս Լե՛նաստան
Իննակնեան վանք Տարօնի—տե՛ս Գլախայ վանք
Ինտիբն Քնմեակ, Ղրիմի ս. Աստուածածնի վանքը—33, 34
Իշխի վանք, Երզնկայի գաւառում—392
Իշմայ գիւղաքաղաք, Խարբերքում—11
Իստանաւս գիւղ Անկիրիոյ—300
Իւրեանց գիւղ—280

Լ

Լազարաց աշխարհ (Ղրիմ)—368
Լայտառայ գիւղ—տե՛ս Փարձին
Լատիին գի՛ւղ, Գերձկի վանքի մո՛տ—385
Լենաստան—540
Լիմեաս կղզի—462
Լոտա բերդ—369
Լոռայ գաւառ—114, 165, 201, 230
Լուսաւուրչի վանք և Սուրբասանց, ի Կողբ—416

Խ

Խաղերբէանի քախտ—175
Խախ գիւղ, Եկեղեցաց գաւառում—103
Խախտեաց գաւառ—տե՛ս Բարբերոյ գաւառ
Խանկայ վանք, Արզրումի գաւառում—123
Խանձաղ գիւղ, Անթուրիոյ գաւառում—291
Խաչինու երկիր—161*
Խաչիկ ճոր գաւառ—297
Խաւարատա վանք—տե՛ս Մահարայ վանք
Խաւակեաց գիւղ, Վասպուրականում—192
Խաւայիլով—386
Խարբերոյ երկիր—10, 11, 31, 381, 383, 428, 449,

Խաւարիւրի վանք, Չմշկածագում—143, 181, 252, 299,
Խոթի՛շի—տե՛ս Կարապետի ծննդավայրը—119
Խրզան—տե՛ս Հիզան
Խլար, մայրաքաղաք Բղնունեաց գաւառի—153, 195, 308, 356, 420, 445
Խնդրակատար վանք, Բաղէշի մօտ—175
Խնձուրու ձոր, Երզնկայում—499
Խոզանաւար գիւղ, ի Փաշաթաղոց գաւառին—116, 148
Խոզնցի գիւղ, ի գաւառս Եկեղեցաց—208
Խոչալու վանք—տե՛ս Խոչալոյ վանք
Խոտանալա վանք, Տաւուշում—535
Խոտասան—116, 148, 429, 451
Խոտակայ վանք, Գեղարքունիքում—161, 294, 295
Խուլայոյ վանք, Խարբերոյ երկրում—17, 31, 464
Խրիմ, տե՛ս Ղրիմ

Փ

Մակեաւ ձորակ—259
Մաղկրնու երկիր, Այրարատեան նահանգում—282
Միւրանաւոր տաճար—298
Մկրու վանք—64

Կ

Կազրիական նահանգ—311
Կածոնց արտ—544
Կալեւ գիւղ—193
Կածիլ գիւղ, Գեղամայ երկրում—282
Կաղզվանայ գաւառ—241
Կամիս գիւղ—431
Կամուրջ գիւղ—363
Կապաղովիկա—67, 91
Կապուսի, Կալիփոսի վանք, Եկեղեցաց գաւառում—142, 160, 203—205, 207, 220—222, 232—234, 247—249, 253, 271, 272, 287
Կապուտակոյ, Ոշուունիքում—98, 99
Կառափնաղար ծովահանեաց անապատ—495
Կարմիր վանք, Չմշկածագի մօտ—382, 479
Կարնոյ քաղաք—47, 104, 123, 166, 257, 259
Կաֆա (Քէդդոսիս), որ կոչի Գազարիս—20, 51, 163*, 189, 328, 329, 368, 373, 410, 458
Կնդի (Քղի) քաղաք—274, 275, 352
Կնչառիս ուխտ, Բուժկան գաւառում—164, 281, 282
Կնարիս քաղաք, գաւառ—19, 67, 91, 181, 222, 223, 457
Կրզնց գիւղ—132
Կրնդագրակ, ծննդավայր ուն Կարապետի—358
Կրիկիրա—357, 406
Կրպրոս—332, 436

Կիրակոսի վանք—371
Կիրդի վանք, Տիրիկոյ գաւառում—75, 124
Կլայոյ բերդ—47
Կլայ (Հոռմկլայ)—332
Կողբ—416
Կողբիայ (Ղարասար)—449
Կողոց վանք, Արծկէի շրջանում—243
Կումանայ գիւղ, Երզնկայում—473
Կոստանդնուպոլիս—13, 23—25, 189, 223, 224, 274, 436, 455, 462
Կովտուն գիւղ, Անթուրիոյ գաւառում—96, 473
Կոտայից երկիր, իմա՛ Կոտայք—110
Կոտերոյ նահանգ—107*, 108
Կոզազաց երկիր—46
Կուլամի վանք, Ղրիմում—34
Կուլ, ծննդավայր ուն Գրիգոր զրչի—368
Կուսից անապատ—472
Կուրասիս գիւղ—386
Կուր գետ—237
Կուրի գիւղ, Շահապունեաց ձորում—117, 192, 186, 217, 230
Կորնկեց գիւղ, Սպերում—136, 137, 479
Կորնկեց վանք—39*, 40
Կոսոց կղզի—13, 29, 30, 39, 40, 59, 100, 356

Հ

Հագարի, մերձ ի Կարմիր վանք—479
Հաորնոյ վանք—տե՛ս Ասորնոց վանք
Հալապ քաղաք—299
Հաղրատ—113, 114, 182, 200, 201, 216, 217, 261, 262, 280, 452
Համազան—173
Համասեց գիւղաքաղաք—177
Համրայ գաւառ—173
Համշխ—365
Համշխու երկիր—288
Հանդերձիլ գիւղ—104
Հաշալէն—46
Հասրեմէֆ—407
Հայաստան—22, 217, 256
Հայոց աշխարհ—9
Հայոց քաղի վանք—28
Հայրիվանք, Գեղարքունիքում—15
Հասնեմէֆ—Անտիք վրդի ծննդավայրը—10
Հասրախու վանք, ի յերկիրս Բուզերիկոյ—286
Հարբերդ—տե՛ս Խարբերդ
Հեմմուի վանք, Վայոց-ձորում—15, 335, 361, 419, 523
Հիզան—32, 88, 89, 140, 156, 237, 238, 246, 270, 271, 279, 285, 346, 528*
Հնդկային ծով—10, 264
Հոզոց վանք, Վասպուրականում—154

Հանաց աշխարհ, երկիր (Ղրիմ)—189, 368, 373, 410
 Հոռոմայր, Լոռիում—201
 Հոռոմոսի վանք—70
 Հոռոմոց երկիր—96, 107
 Հոռոմաց տուն—237
 Հոգոմ գիւղ (այժմ Խորգոմ), Վասպուրսկանում—231
 Հունձի գիւղ, Քաջբերունիքում—441
 Հոռոմ—83*

Զ

Չազա եկեղեցի, Կոտայքում—14
 Չազավանք, Կոտայքում—14
 Չոբավանք, որ Կուրի Փառակայ, Գողթնում—215
 Չոբլվանք, Վայոց-ձորում—71, 258, 259, 260
 Չորիվանք, Չորոյ վանք—տե՛ս Չորլվանք
 Չփրտան, Վասպուրականում—137

Ղ

Ղապալոյ ամրոց—տե՛ս Գրղլաթայ ամրոց
 Ղազարու վանք—տե՛ս Եղիազարու վանք
 Ղարասար—տե՛ս Կողոնիայ
 Ղամ բաղար, Իրանում—241
 Ղրիմ—33, 163*, 329, 337, 373

Ճ

Ճալերոյ ամրոց ի յաշխարհն Աղուանից—281
 Ճիխլ գիւղ—16
 Ճկվայձոր, Եղեռնի մօտ, Համշիխու գաւառում—297

Ս

Սակեղոնացոց աշխարհ—24
 Սակու բերդ, գիւղ—416
 Սաղարդա վանք, Գարաշամբում—58, 72, 73
 Սամյազիկու գետ—432
 Սամառանք—108*
 Սամոտանից գաւառ (Մոկր)—353
 Սանձկերտ—174
 Սանձկերտու դաշտ—173
 Սանաթոն գիւղ, Կեսաբիոյ գաւառում—222, 223
 Սաշկազտակի գիւղ—157, 158
 Սատելվանք, մերձ ի Խրաթ—153, 195, 196, 308, 445, 496
 Սախնեացոց վանք, Գեղարքունիքում—226, 228, 261, 283
 Սառիկ անապատ—351
 Սելտենոյ վանք—197
 Սենձե Ասիա—436
 Սեմափայ վանք, Քաջբերունիքում—118, 119, 336, 342, 366, 367, 370, 376, 401, 404, 405, 449

Սերդիկ բաղար, Միջագետքում—257, 370, 429
 Մրդաշուր գիւղ—375
 Միջագետք—47, 429, 453
 Միջագետք Ասորոց—175
 Մոխարբեղ գիւղ, Ռշտունիքում—353
 Մոկս, Մոկաց երկիր—98, 155—157, 178, 203, 270, 547
 Մոզնի գիւղ, Այրարաղեան գաւառում—167, 168
 Մոզնոյ վանք, Ախալցխոյ գաւառում—268
 Մոզնոյ սուրբ Գէորգ եկեղեցի, Տփլիսում—466
 Մուշ—112, 231, 388
 Մար—9, 107, 115, 140, 254,

Յ

Յորլվան գիւղ, ի գաւառն Գողթեան—115
 Յեշատ—278
 Յովս գիւղ—403

Ե

Եարեկ գիւղ, Ռշտունիքում—209
 Եսիշոյ անապատ—130*
 Եկապոյ բաղար—83*
 Եկեղեցի գիւղ, Քալու գաւառում—143
 Եփրատ գիւղ, Կեսաբիոյ գաւառում—452
 Ետրազափր—443
 Ետրավանք, Սինիքում—85, 420
 Ետրատունք գիւղ, Գեղամայ երկրում—170
 Ետրէն գիւղ, Տարօնում—98, 140

Շ

Շահապոնք—393
 Շահապոնեաց ձոր—192
 Շամեան տուն, աշխարհ (Իմա՛ Սիրիա)—96, 299, 444, 451
 Շամ—տե՛ս Շամեան տուն
 Շամախի—107, 108, 257, 259, 277
 Շամշուլա (Իմա՛ Սամշվիլիլ)—397
 Շատախ, Մոկաց աշխարհում—156, 157, 178, 277
 Շատիկի վանք, Վայոց-ձորում—522
 Շատուան գիւղ, Ռշտունիքում—13, 138, 139
 Շիրազ—174
 Շախի—236
 Շիրակվան—165
 Շիրեկից վանք, Մոկսում—547
 Շիրվան—196
 Շոտոք, Երեւանի գաւառում—420
 Շորլուջայ—տե՛ս Սորլուջայ
 Շուկայի մաշալայ, թաղ Սերաստիայ—447

Ո

Ոլորայիս գիւղ, Հաշտենից գաւառում—46
 Ոմավանք, Աղուանիքում—459

Ոստան բաղար, Ռշտունիքում—11, 86, 155, 167, 173, 177, 209, 256, 278
 Ով գիւղ, Տրապիզոնի մօտ—286
 Ռեմակ գիւղ—246
 Ռիսիք գեղակ, Գուգարաց գաւառում—36, 37, 456
 Ռիսիք բաղար, ի գաւառն Տաոց—160
 Ռոնկարու սուրբ Նշան, Քաջբերունիքում—151
 Ռոնուաի արտ, Կոբնկեց վանքի մօտ—136*
 Ռուձ, որ կոչի Արշակունիք, Արարատեան գաւառում—169, 211
 Ռուհայ բաղար, Եղեռն—9, 429

Ր

Րմշկաձագ բերդ, բաղար—143, 299, 479
 Րմշկաձագոց երկիր—382

Պ

Պալախառոյ վանք, Խաղտեաց գաւառում—215, 216, 437, 483
 Պաշուածք գիւղ—414
 Պապոյ կամ Վարդենիս վանք, Քաջբերունիքում—497
 Պալան, մերձ ի Կարմիր վանք—479
 Պատրիկի վանք, Ռշտունիքում—277
 Պարս (Պարսկաստան)—453
 Պարսից ձով—47
 Պարուգրբիկու վանք—431
 Պեշեպոնք—174
 Պղնձայրոյ անապատ—317
 Պաղտի ուխտ, մերձ ի Սիս—406
 Պոնտոս, որ այժմ ասի Տրապիզոն—436, 442, 447, 449, 454
 Պուղարիկ (Պուղարիկացի)—502, 503
 Պուտս բաղար—409, 411, 417

Ջ

Ջուղա վանք—16
 Ջրվեժ—115
 Ջուղայ—470

Ռ

Ռշտունեաց գաւառ—138, 139, 257, 312, 353, 354, 520
 Ռուսաց երկիր—61

Ս

Սալմաստ—278
 Սալն անապատ, Սալնապատ, Վանի մօտ—17, 74, 523
 Սակարբեղ գիւղ—170
 Սակունեաց երկիր, Շամեան աշխարհում (Իմա՛ Սիրիայում)—444

Սաղիմ—տե՛ս Երուսաղէմ
 Սաղմոսավանք—226
 Սաղմոսաց արան—340
 Սամբոն բաղար—329
 Սայլա անապատ—տե՛ս Սալն անապատ
 Սանանիք—70, 147, 183, 230, 241, 242, 294, 436, 452
 Սարուլայ գիւղ—528
 Սալ լեռ—173
 Սերաստիա բաղար, երկիր—75, 96, 99, 100, 189, 289, 447
 Սենունեաց գաւառ—504
 Սեղրեկայ լեռ, Չմշկաձագից Դիւխս—479
 Սեպուն լեռ, Գարսնաղեաց գաւառում—287, 469, 474

Սեւան կղզի, վանք—199, 262, 414
 Սերկղունք գիւղ, Վայոց-ձորում—97
 Սիմառայ գիւղ, Տիրիկոյ գաւառում—124
 Սինմուս թաղ Խարբերդ բաղարի—449
 Սիս—114, 115, 357, 406, 410, 436, 449
 Սինեաց գաւառ, որ է Ալեքսայ—257
 Սինեաց գաւառ—97, 116
 Սիրունեայի վանք, Մեծկերտում—208
 Սլակոյ վանք—տե՛ս Սղգայոյ վանք
 Սկամ գիւղ—197
 Սղգայոյ գիւղ, վանք, Վարադի մօտ—88, 101, 243*

Սպանան—429
 Սպեռոյ գաւառ, երկիր—457, 470
 Սարք գաւառ, Սինիքում—161*
 Սակուրու գիւղ, Շաբիում—236
 Սարլուջայ դաշտ—236
 Սարոյ վանք, Խիղանում—387
 Սոսկոն գիւղ, Քաջբերունիքում—131
 Սուրբանիա բաղար—83* 529*
 Սուրմանաստիք, Կ. Պոլսի սուրբ Աստուածածնի եկեղեցին—224, 225

Սուկա լեռ, որ է Քոստաղաղ—257
 Սուխառայ վանք, Քաջբերունիքում—334, 336
 Սուխար—328, 534

Վ

Վաղարշապատ բաղար—14, 15, 55, 57, 147, 150, 227, 231, 239, 282, 295, 418, 466
 Վաղարշկերտոյ գաւառ—356
 Վալիձոր, տե՛ս Վայոց-ձոր
 Վայոց-ձոր—15, 26, 147, 213, 214, 252, 259, 523
 Վան—12, 59—62, 173, 176, 209, 219, 256, 278, 356, 439, 443
 Վանայ դաշտ—174, 177
 Վանատան—435
 Վասակաշէն—261

Վասպուրական—111, 256, 365
 Վառազ—88, 101, 102, 111, 112, 219, 298, 422
 Վարդանաշատայ երկիր—297, 298
 Վարդերյուր—193
 Վարդենիս կամ Պապգոյ վանք. Քաջբերունի-
 րում—497
 Վարդինաւր վանք—241
 Վարդգեսաբերկի վանք—305
 Վարդուտ կամ Գուրխասան գիւղ, Աղվանքում—466
 Վարդըղոյ երկիր, Աղուանքում—459
 Վենետիկ—83*
 Վերին թաղ՝ Ագուռեաց—194
 Վերին նորավանք. Երեկախի Ալալազ գիւղի մօտ
 —57, 147, 214
 Վնաստան (իմա՝ Վրաստան)—460
 Վրացաուն—55, 165, 466

Տ

Տարև—172, 314
 Տառց գաւառ—160
 Տաւուրայ գիւղ—477
 Տարւան գաւառ—47, 93, 140, 159, 196, 248,
 357
 Տարաղայ, գաւառ Կիլիկիոյ—357
 Տարբերունի երկիր, որ կոչի Բերկերի—113, 121,
 122, 238, 364, 384, 461
 Տափի վանք, Ուրծում—211
 Տգանց վանք, Ապիրոյ գաւառում—457
 Տիգրիս գետ—46, 47, 49
 Տիկնայ վանք—584
 Տիրիկի գաւառ—75, 396, 442
 Տիրիկ քաղաք—124, 472
 Տրապէզ—տե՛ս Պոնտոս
 Տփսնաց երկիր—97
 Տփսիս քաղաք—55, 120, 384, 425, 466

Յ

Յաղման գիւղ—31
 Յաղացխարայ վանք, Աղեկաց (նղեզեաց) ձա-
 րում—40, 186
 Յիպնայ վանք, Բղեունիքում—335, 365
 Յղնայ գիւղ—115

Փայտակարան (Տփխիս)—466
 Փառակայ անապատ, որ կոչի Չորավանք—215
 Փառակունիս գիւղ, Գեղամայ երկրում—171, 172
 Փարպի գիւղ, Այրարատեան գաւառում—168,
 169
 Փողիկ գիւղ, Եկեղեցաց գաւառում—142
 Փոնձարաղ գիւղ, Վայոց-ձորում—259
 Փոս արտ—544
 Փուրիոյ Նահանգ—381
 Փրկիչ վանք, Արապկիրոյ երկրում—407

Ք

Քաղցրահայաց վանք—190*
 Քանայզեռ, Կոտայքում—227
 Քաշարաղուց գաւառ—116
 Քաջբերունեաց գաւառ—87, 118, 130, 131, 218,
 255, 256, 334, 336, 365, 401, 405, 441,
 451, 463, 497
 Քարագոմեր—490
 Քարատակ գիւղ, որ Բերդիկ կոչի—240
 Քարձին գիւղ, որ կոչի Լալատարայ (Լեհաստա-
 նում)—540
 Քարայ քաղաք—468
 Քեղոյ ձոր, Այրարատեան գաւառում—400
 Քեմնակ վանք, Ղրիմում—534
 Քրիչոյ վանք, Աղուանքում—460
 Քոչանեց վանք, Համշէնում—365
 Քոսաղաղ—տե՛ս Սուկաւ շեռ
 Քսանքան գիւղ—376
 Քրմանեց արտ—544

Պ

Պոնուս—114, 115
 Օրուզ սր Յովանէս, մերձ ի Սուրխաթ—327
 Օլախաց աշխարհ (Լեհաստան)—369
 Օրուրազար—տե՛ս Սուլթանիս

ԱՌԱՐԿԱՅԱԿԱՆ ՅԱՆԿ

Արմենա, գրադուսնք
 Աթմաբլի—520
 Ակնաճանաչ—82*
 Արծաթադործ—82*
 Բժիշկ—160, 188, 234, 462, 464
 Ղարբին—134, 135, 150
 Ղարուակ—501
 Թամղաշի—11
 Լալա—11
 Խոջայ—20, 31, 60—64, 67, 73, 89, 81, 83*,
 101, 102, 106, 109, 111, 112, 123, 137,
 138, 141, 156—159, 162, 168, 179, 188,
 191, 192, 223, 224, 248, 262, 274, 295,
 308, 309, 329, 345, 360, 395, 402, 415,
 419, 426, 428, 441, 454, 465, 488, 493,
 576, 541
 Կուրդինկար—435
 Հիւսն—187, 267, 268
 Հովիւ—284, 318
 Ճառագայաշի—13
 Մաճակալ—318
 Մուքերի—82
 Նայրանդ—80, 293, 294
 Նոդարաճի—104
 Ներկըրար—454
 Ոսկերիչ, սպիկործ—51, 205, 231, 267, 298,
 305, 448, 510, 522, 523
 Ուսթայ—38, 39, 79, 103, 134, 156, 266, 287,
 298, 491, 499, 513
 Պարտիզպան—96
 Պրդընձգործ—157
 Տնտես (վանքի)—82, 90, 141, 161, 239, 260,
 318, 395, 522, 547 (կիւն)
 Բարունապետ—27, 29, 38, 51, 66, 75, 76, 92,
 93, 99, 104, 109, 142, 143, 150, 163, 181,
 204, 207, 214, 220, —222, 238, 239, 248,
 251—253, 262—264, 266, 280, 350, 353,
 360, 372, 373, 401, 405, 411, 441, 444,
 463, 464, 469
 Փակակալ—82, 161 (քաղմիցս)
 Փեակիր—134
 Գաճակալական պայքար, խառնակ քաղաքական
 վիճակ—191, 256, 257, 276, 278, 279, 281,
 294, 296, 461, 462

Գերեվաւորայում, ավարաւորայում, սպանորայում—
 ներ—55, 97,—99, 107, 165, 166, 173,
 174, 176—178, 209, 256, 257, 260, 264,
 276—278, 294, 311, 312, 337, 356, 365,
 386, 397, 418, 419, 429, 460, 466, 542
 Գիսափոր աստղ—42*
 Գրացանկ—137
 Գրչորայան ծանր, անբարեկալատ պայմաններ—
 —12, 162, 199, 232, 259, 289, 313, 324,
 346, 371, 386, 399, 416, 422, 493, 508
 Դասավանդորայում, բարձրագոյն դպրոցական
 ուսուցում—17, 27, 113, 142, 181, 204,
 207, 221, 232, 248, 251, 253, 262, 263,
 287, 299, 335, 336, 353, 354, 367, 373,
 406, 424, 430, 464
 Դրամական միավորներ
 Աղուրէկի (Յաղուր Աղ-կոյունլուի կտրած
 դրամ)—132
 Աշրաֆի—468
 Դրամ (դիրհեմ)—329, 346, 359
 Դահեկան, ղեկան—318, 369, 373
 Թանկայ—168, 185, 193, 210, 351
 Կարմիր (ոսկի)—133
 Ղուտուշ—122
 Մարշի—213, 504
 Շահուսիսի—265, 544
 Շրտան (Շիրուանշահի կտրած դրամ)—265
 Ոսկի—200, 473
 Սպիտակ (արծաթ դրամ)—369, 375, 468
 Փափասի—136
 Յուրի—94, 189, 201 329, 358, 381, 409, 423
 Երկաշարծ—21—22, 37, 40, 178, 429
 Խրատ՝ ձեռագիրը խնամով և ապահով պա-
 նելու—13, 68, 91, 93, 99, 104, 124, 223,
 268, 332, 386, 422
 Մածկազիր—15, 16, 27, 80, 92, 93, 273, 435,
 467, 509
 Հայածանք Բրիտանիայաների նկատմամբ—71, 83*,
 85, 97, 98, 109,—111, 125, 138, 145,
 175, 194, 200, 215, 240, 244, 256, 258,
 259, 362, 380, 389, 418, 420, 429, 454,
 460, 470, 472
 Հաւկապանաւորայան ծանրացում—96, 97, 139,
 168, 169, 200, 256, 259, 261, 262, 420

Հարկեր—11 (Քամոյ), 11 (խարճ), 62 (զա-
հանդրայ), 110 (տուգանք), 259 (թաւ-
ուի-ի չիզիա), 261 (մայ), 259 (չիզիա)
Հացի զին—185
Ջեռագրի ազատում գերությունից—167, 177,
192, 209, 210, 278, 280, 326, 369, 403,
455, 511, 512, 540, 543, 544, 547 և այլ
Ջեռագրերի առուծախ (արժեքի նշումով)—122,
133, 136, 213, 318, 329, 358, 359, 369
(երկիցս), 373, 375, 381, 409, 428, 468,
504, 544
Մագաղաթի պատրաստում—91, 236, 239, 265,
Մանտարածամ—59, 195, 255, 256, 260, 353,
385, 413, 415, 450, 451
Մանկահավաք—454
Մորեխ—312, 353, 354
Նահատակություն. սպանություն հավատի հա-
մար—61, 80—82*, 83*, 101, 138, 150,
156, 173, 209, 218, 293, 296, 301, 318,
326, 424, 445, 471
Նախադրություն վանեհին, եկեղեցիներին—11,
13, 136, 136*, 137, 137*, 544
Շինարարություն. վերանորոգում՝ վանեհի, եկե-
ղեցիներին և այլ շէնեհի—10, 12, 40, 161,
236, 257, 274, 299, 416, 447, 454, 542
Պաշտոններ. տիպոսներ, վարչական տեւմին-
ներ—
Ազայ—15, 28, 146, 161, 169, 182, 449
Ամիր—377, 381
Ամիրզայ, Իմիրզայ, Միրզայ—259, 260, 269,
397
Արթայ—11 (բազմիցս)

Բէկ (պէկ)—236, 237 (բազմիցս)
Երեսփոխան—38
Էլի—237
Քաղաւոր—28, 239, (բազմիցս)
Իշխան—259, 328 (բազմիցս)
Իշխանաց իշխող—315
Իւզրաշի—161*
Խան, խանութին—130, 147, (բազմիցս)
Ղան, զանութին—11, 28 (բազմիցս)
Խոնդրար, խոնդրար—115, 417 (բազմիցս)
Հազինադար—12
Չեռնաւոր—115, 256
Ղատի—109
Մանկատաւազ—536
Մէլիք—294
Շեխ—107*
Ուլուսըկի—173
Պարոն—10, 12, 13 (բազմիցս)
Պարոնազն—163
Պարոնաց պարոն—365
Պարոնտէր—213
Ռէս, ուլիս—62, 104, 136, 158, 254, 255, 276,
278, 285, 299, 383, 431, 511
Սուլթան—9—12 (բազմիցս)
Տանուտէր—11, 28, 85 (բազմիցս)
Փաղիշահ—9, 11, 70 (բազմիցս)
Պատերազմ—9, 55, 96—99, 107, 108, 115,
115, 151, 165, 166, 173, 192, 236, 237,
257, 329, 356, 369, 386, 397, 419, 429,
451, 458, 460, 461
Սով, սզուրյուն—185, 256
Տամարական զուգանեհներ—28, 162

Օ Տ Ա Ր Բ Ա Ռ Ե Ր

Արմաւէլ (թուրք. արմաւրշի)—Հացագործ—529
Աղբապտին (արար.)—Քոչկարան—115
Ամանար (արար.)—Պահ տրված իր—137
Արմաղան (պարսկ.)—Շնծա—10
Քաշ, պաշ (թուրք.)—Պուլի—10
Բարդար (համանաբար պարսկ.)—Հանձնարա-
րութիւն կատարող, իրագործող—257
Բրրվալ անէլ (իմա՝ Բեյթ ուլ-մայլ, արար.)—
Բռնագրավիլ լարբունիս—293
Գունան (պարսկ.)—Հանցանք, մեղք—108
Գոստէ (պարսկ.)—Մի ձեռք, կապ—119
Գուի (արար.)—Վեճ, վիճարանութիւն—127,
226
Դիւան (պարսկ.)—Գատ, դատաստան—11
Դուլան (արար.)—Կրպակ, խանութ—80
Եղի, իաղի (արար.)—Ապստամբ—96, 236
Էլպաշի (թուրք.)—Ցեղապետ—19
Էլզար (պարսկ. յաղիզար)—Հիշատակ—255
Ընամար (արար.)—Ողորմի իրեն—492
Ըղզակ (արար.)—Նյութական բարիք—128, 257,
297
Քամամիլ (արար.)—Լրացնել, վերջացնել—110
Քամաղաշի (մոնղ.)—Հարկաչին վերակացու—11
Քասպուրիւն (արար.)—Մոլեռանդութիւն, ան-
հանդարտութիւն—109
Իման (արար.)—Հաճատք—80
Լալա (պարսկ.)—Պայակ—11
Խարուն (մոնղ.)—Տիկիլն—83 (բազմիցս)
Խալապա (թուրք.)—Աղմուկ, աղաղակ—399
Խալիֆայ (արար.)—Հողեր առաջնորդ—517
Խալտեզա (արար. Ղալատ բառից)—Սխալվեցի
—359
Խալար (պարսկ.)—Լուր, տեղեկութիւն—81
Խարշեզալ (արար.)—Մախսեցիներ—403
Խզէլաղլան (թուրք. գոզալ օղլան)—Գեղեցիկ
ողա
Խրոսիլ (արար.)—Ազատվել—279
Խոջայ (պարսկ.)—Վաճառական
Կումաշ (արար.)—Նործվածք—107, 257
Հասար (արար.)—Կարոտ, դուրի—255
Հաւարաման, հասարամեա (արար.—հայ.)—
—Կարոտամեա—142, 255
Ղազայ, զազէ (արար.)—Արբազան պատե-
րազմ—81, 98

Ղալատ (արար.)—Սխալ—486, 531
Ղառաշուրիւն (թուրք.)—Անպատեհապիտան—
137
Ճոռանպաշի (արար.—թուրք.)—Վերաբաժա-
պետ—13
Մաժուլ (արար.)—Զբաղված, զբաղված—486
Մալուլ (արար.)—Տխուր—521
Մախմուր (արար.)—Գինով—417
Մանալայ (արար.)—Քաղ, շրջան—447
Մանիկ մաղչա (պարսկ. մահիկ մահչէլ)—Լուս-
նայակ—378
Մասրուր (արար.)—Պարկեշտ կին—129
Մոլեայ (արար.)—Մոլլա—108
Մուրատ տալ (արար.)—Իզը կատարել—81
Նազարանի (թուրք.)—Նազարա նվազող, թմբ-
կահար—104
Նամուս (արար.)—Պատիվ (այստեղ՝ կին, կո-
ղակից)—201
Շապաղ (արար. շաֆաղ)—Պարզե, բարեգործու-
թիւն—10
Ռիֆ (արար. վակիֆ)—Վանական հաստատու-
թիւն նվիրարեբրած կալվածք—17, 13 և այլ
Ումր (արար.)—Կլանք—261
Չուխայ (պարսկ.)—Հագուտ
Պարիշեզան (թուրք.)—Հաշտվեցին—237
Պէրար (պարսկ.)—Վաթար—115
Պէմուար (պարսկ.)—Անգութ—538
Պոստանեխաշի (թուրք.)—Պետական բարձր
պաշտոնչա—13
Ջապիւր կարել (թերևս պարսկ. շաֆար բառից)—
—Շինարարութիւն համար տախտակամած
կապել—236
Ջուլ, շվալ (թուրք.)—Լաթ, համաշ խոտր—108,
137
Ջումլայ (արար.)—Ամբողջ—329
Սանար (արար.)—Փամ—251
Սալար լիւնիլ (պարսկ.)—Սատար լիւնիլ, նպաս-
տել—339
Տալապ անէլ (արար.)—Պահանջել—137
Տապաղայ (արար.)—Մի թերթ—339
Փխատայ (պարսկ.)—Հեռակ—259
Փարզիանդայ (պարսկ.)—Վայել, այստեղ՝ եկե-
ղեցուն ի վալիւումն տրված գուրք—137

Յ Ա Ն Կ

ՄԱՇՏՈՑՅԱՆ ՄԱՏԵՆԱԳԱՐԱՆԻ ՕԳՏԱԳՈՐԾՎԱՆ ՉԵՌԱԳՐԵՐԻ

Առ յն ցանկում, համարական հերթաշարով, շարադասված են Մաշտոցյան Մատենադարանի այն ձեռագրերի համարները, որոնց հիշատակարանները հրատարակվել են «Ժն դարի հայերեն ձեռագրերի հիշատակարաններ» ժողովածուի Ա, Բ և Գ հատորներում: Ամեն մի ձեռագրի համարին առնթվեր (գծիկից հետո) նշված են վերահիշյալ 3 հատորներում հրատարակված այն հիշատակարանների համարները, որոնք քաղված են ամյալ ձեռագրից: Ձեռագիր ու ազգագիր մյուս աղբյուրները, որոնք նույնպես նյութ են մատակարարել «Ժն դարի հիշատակարանների մեր ժողովածուին» թվարկված են Ա և Բ հատորների Առաջարաններում և Գ հատորի սկզբում դրված «ներկու խոսքի» մեջ:

55—Գ 182	380—Ա 624	856—Ա 108
69—Ա 10	415—Բ 443, 444	895—Բ 524
83—Ա 501	425—Բ 308	898—Ա 13
101—Ա 305	427—Գ 786	901—Բ 371
112—Գ 346, 365	428—Գ 175	905—Բ 55
113—Գ 55	474—Բ 470	917—Ա 149, Գ 442
114—Գ 298, 341	530—Ա 353	918—Ա 83, 298
115—Բ 235	576—Գ 521	921—Ա 91
141—Ա 696	582—Ա 625	933—Գ 738
158—Գ 334	598—Գ 466	936—Ա 728
184—Ա 9	599—Ա 152	939—Ա 605, Գ 58
185—Բ 281	601—Ա 227	942—Բ 541
178—Գ 423	620—Գ 277	944—Ա 435
207—Ա 291	625—Գ 682	955—Գ 123
215—Բ 396	639—Ա 99	958—Բ 439
216—Բ 461	721—Գ 636	959—Բ 137, Գ 229
219—Բ 373	732—Ա 15, Գ 408	960—Գ 349
220—Գ 379	734—Գ 495	962—Ա 92
221—Բ 475	744—Ա 674	965—Ա 448
225—Ա 126	750—Գ 730	976—Ա 566
226—Բ 485	753—Ա 55	982—Բ 177, 292
228—Բ 121	763—Ա 86	987—Ա 418, Գ 215
266—Բ 356	769—Ա 606	993—Բ 90
279—Բ 175	787—Գ 675	994—Ա 96
287—Ա 467, 490, Բ 150	813—Ա 2	996—Ա 603
303—Բ 34	817—Ա 164, Գ 309	999—Գ 748
309—Գ 669	819—Գ 761	1027—Բ 133
313—Գ 802	820—Գ 755	1028—Ա 419
331—Գ 664	845—Ա 439	1039—Գ 377
334—Գ 649, 794	847—Ա 253	1042—Ա 542
354—Ա 66	853—Գ 785	1046—Գ 797
357—Գ 129, 239	854—Գ 722	1053—Ա 243
358—Ա 619	855—Գ 723	1071—Գ 268

1084—Գ 352	1665—Ա 590	2514—Ա 563, 731
1094—Ա 60, 224	1693—Ա 481	2517—Բ 160
1114—Ա 35, 224	1701—Ա 142	2519—Ա 121
1115—Ա 84	1711—Բ 255	2520—Ա 67
1117—Ա 300	1712—Գ 814	2522—Բ 114
1122—Ա 166	1716—Ա 112	2523—Ա 358
1125—Ա 464	1722—Գ 737	2538—Ա 109, Գ 717
1128—Ա 181	1766—Գ 778	2540—Ա 564
1130—Բ 64	1771—Ա 583, 647, Բ 221	2542—Բ 503
1161—Ա 82	1849—Ա 569, Գ 453, 454	2549—Բ 260
1186—Գ 684	1851—Գ 710	2625—Գ 671
1190—Ա 107	1921—Գ 247	2629—Ա 325
1194—Գ 726	1925—Ա 16	2631—Բ 429
1198—Ա 147	1979—Գ 426	2632—Բ 411
1203—Ա 717	2001—Բ 565	2634—Բ 474
1264—Ա 62	2014—Ա 192, Բ 237	2666—Ա 429
1269—Գ 777	2037—Ա 296	2670—Ա 248
1295—Ա 113	2063—Ա 173, 366	2671—Ա 641
1301—Բ 4	2064—Ա 285	2678—Բ 518
1303—Ա 220, 331	2065—Ա 103	2687—Բ 513
1304—Գ 768	2072—Ա 73	2690—Ա 102, Գ 467
1306—Ա 254	2074—Ա 199	2711—Բ 566
1309—Բ 256	2076—Ա 117	2748—Ա 704
1317—Ա 156	2077—Ա 344	2781—Բ 501, Գ 623
1329—Գ 462	2117—Ա 262	2783—Ա 100, Գ 429
1380—Ա 495	2130—Ա 684	2788—Բ 246
1382—Ա 568	2136—Գ 454*	2815—Գ 766
1391—Ա 178, Գ 458	2137—Ա 226	2816—Բ 274
1394—Ա 533	2142—Ա 259	2843—Բ 62
1402—Ա 121	2143—Ա 228	2846—Բ 405
1408—Ա 326	2144—Ա 355	2889—Ա 264
1410—Գ 773	2148—Ա 204	2961—Ա 444
1419—Ա 383	2152—Ա 69	3002—Գ 399
1502—Գ 680	2153—Գ 774	3033—Ա 25
1511—Բ 403	2156—Բ 22	3048—Գ 350
1520—Ա 50	2167—Ա 341	3049—Բ 223
1524—Ա 3, Գ 237	2177—Ա 128	3081—Ա 480, Բ 40
1548—Գ 20	2178—Ա 106	3082—Ա 111
1551—Ա 256	2184—Ա 146	3104—Ա 74
1563—Ա 190	2226—Ա 730	3113—Գ 586
1569—Ա 437	2229—Ա 123	3140—Գ 767
1573—Ա 158	2335—Բ 517	3179—Ա 719
1579—Գ 404	2382—Ա 33, Գ 416	3191—Բ 109
1585—Գ 70	2387—Ա 462	3201—Ա 260, 282
1587—Ա 315	2388—Ա 574	3202—Ա 212
1605—Բ 212	2400—Ա 502	3223—Բ 144
1609—Ա 135	2418—Ա 64, Գ 598	3275—Գ 276
1616—Ա 357	2428—Գ 280	3276—Ա 182
1617—Գ 325	2445—Գ 357	3279—Ա 704
1618—Բ 301	2456—Գ 700	3295—Գ 580
1620—Գ 631	2465—Բ 252	3330—Բ 469
1624—Գ 144	2470—Գ 541	3333—Գ 314
1625—Գ 321	2496—Գ 424	3334—Գ 132

3336-Գ 646	3850-Գ 698	4201-Գ 245
3402-Բ 19	3854-Բ 404	4202-Գ 686
3412-Գ 787	3862-Ա 576	4206-Ա 484
3429-Ա 392	3863-Ա 17	4211-Բ 302, Գ 599
3456-Ա 410	3864-Գ 113	4223-Ա 5
3481-Բ 264	3866-Գ 739	4227-Ա 599
3483-Ա 552, Գ 524	3874-Ա 311	4231-Գ 796
3484-Ա 461	3876-Ա 174	4263-Բ 186, 227
3490-Գ 736	3884-Բ 211, Գ 627	4265-Ա 445, Գ 501
3494-Բ 181	3892-Ա 587, Գ 537	4266-Գ 307
3495-Գ 297, 320	3917-Բ 159	4267-Գ 705
3505-Բ 421, Գ 614	3923-Ա 79	4277-Գ 795
3505-Ա 485	3930-Ա 78	4282-Գ 460
3509-Գ 763	3936-Ա 477	4299-Գ 775
3513-Գ 706	3955-Ա 34	4303-Գ 251
3525-Ա 225	3985-Ա 38	4309-Ա 196
3530-Գ 333	3988-Գ 216	4350-Բ 18
3534-Գ 335	3990-Բ 398	4385-Գ 733
3540-Ա 89	3992-Բ 305	4392-Բ 427
5555-Ա 446	4002-Ա 266	4419-Ա 712
3556-Ա 586, 715	4005-Գ 745	4411-Ա 63
3557-Գ 652	4009-Ա 230	4420-Գ 769
3578-Ա 21	4019-Ա 387	4427-Բ 111
3587-Բ 362	4020-Բ 152	4433-Բ 544
3588-Ա 340	4023-Գ 694, 808	4435-Ա 332
3600-Գ 719	4041-Ա 347	4436-Ա 686
3629-Գ 351	4060-Ա 51	4452-Ա 395
3651-Գ 420	4066-Գ 425	4454-Գ 145
3670-Ա 197	4072-Ա 61, Բ 161	4504-Ա 488
3679-Գ 783	4090-Գ 807	4515*)-Բ 9, 74, 122, 123,
3701-Բ 275	4091-Բ 120	201, 202, 204, 232, 238,
3703-Բ 115	4097-Ա 361, Գ 67	344, 366, 385, 392, 410,
3708-Գ 480	4099-Գ 191	417, 418, 419, 424, 457,
3709-Գ 125	4107-Ա 273	Գ 258, 261, 274
3713-Ա 304	4117-Ա 505	4517-Ա 546
3714-Ա 246	4123-Բ 313	4519-Բ 93
3716-Ա 289	4132-Գ 725	4522-Ա 277, 300
3756-Բ 162, 402	4151-Ա 238	4551-Ա 237
3758-Բ 282	4153-Գ 378	4553-Ա 378
3759-Բ 258	4154-Գ 329	4557-Գ 396
3762-Գ 781	4155-Գ 267	4561-Գ 689
3763-Գ 791	4156-Ա 401	4569-Գ 690
3771-Բ 24	4157-Ա 140	4600-Գ 386
3782-Գ 668	4161-Ա 125	4615-Գ 661
3784-Գ 415	4162-Բ 329, Գ 806	4624-Ա 279
3790-Գ 472	4163-Ա 493	4630-Գ 673
3791-Բ 47	4171-Ա 133	4638-Բ 471
3806-Ա 642	4185-Ա 27, 479, Գ 413	4639-Գ 683
3832-Գ 809	4186-Բ 130	4647-Գ 754
3848-Բ 138	4195-Գ 724	4648-Բ 96

*) Մաշտոցյան Մատենադարանի № 4515 ձեռագիրը՝ Ղ. Փիրղալեանի «Նշխարք պատմութեան Հայոց» աշխատության Բ հատորն է:

4656-Գ 508	4866-Ա 666	5187-Գ 100
4669-Ա 104	4868-Գ 56	5196-Ա 698
4670-Ա 4	4869-Գ 26	5199-Ա 618
4673-Գ 793	4870-Գ 198	5201-Գ 101
4674-Բ 169	4873-Ա 385, Բ 538	5207-Բ 102
4676-Գ 759	4875-Բ 445	5212-Բ 145
4684-Ա 72	4876-Ա 350, Բ 495	5222-Գ 372
4687-Գ 159	4882-Բ 328	5223-Ա 723
4889-Բ 78	4883-Բ 225	5232-Ա 31
4690-Բ 486	4893-Բ 5	5240-Ա 127, Գ 205, 811
4695-Ա 278	4907-Բ 165	5241-Ա 18, Գ 799
4696-Բ 151	4915-Ա 472	5255-Ա 105
4728-Գ 172	4921-Ա 205	5262-Բ 492
4733-Գ 688	4922-Ա 688	5285-Ա 526
4734-Ա 155	4923-Ա 438	5297-Ա 718
4745-Բ 139	4927-Ա 39	5303-Գ 289
4746-Բ 118	4928-Ա 708	5313-Բ 286, 493, Գ 66,
4750-Գ 419	4929-Գ 679	616
4755-Բ 119	4931-Ա 235	5328-Ա 88
4766-Գ 207	4937-Գ 252	5331-Բ 142
4767-Գ 69	4941-Գ 542	5332-Գ 812
4768-Բ 6	4948-Գ 161	5333-Բ 507, Գ 2
4775-Բ 393	4949-Գ 743	5334-Ա 45
4778-Բ 224	4950-Գ 740	5338-Բ 288
4779-Բ 463	4955-Գ 358	5339-Գ 149
4782-Գ 242	4958-Ա 52	5355-Ա 721
4784-Գ 704	4960-Ա 323	5361-Գ 105
4787-Ա 48	4961-Գ 757	5363-Գ 803
4791-Գ 752	4963-Գ 471	5376-Բ 310
4802-Ա 46	4966-Գ 64	5383-Բ 99
4805-Գ 137	4967-Բ 350, Գ 721	5396-Գ 383
4807-Ա 377, Գ 595	4970-Բ 387	5399-Գ 382
4815-Գ 520	4971-Ա 692	5401-Բ 406
4817-Ա 179	4976-Բ 532	5402-Գ 327
4818-Ա 80, 116, 469	4977-Ա 398	5403-Գ 709
4819-Ա 324, Գ 482	4979-Ա 557	5404-Ա 570
4822-Գ 225	4992-Բ 480	5405-Ա 180
4824-Գ 810	4997-Բ 194	5406-Գ 703
4826-Ա 269	5001-Բ 46	5414-Բ 509
4827-Ա 428	5013-Բ 481	5417-Բ 166
4829-Ա 637	5018-Բ 11	5418-Ա 369
4830-Բ 25	5057-Գ 670	5425-Գ 177
4834-Բ 299	5067-Բ 446	5434-Գ 46
4837-Բ 249	5113-Գ 708	5435-Ա 157
4840-Ա 497	5114-Ա 318	5438-Գ 226
4841-Ա 215	5118-Ա 143	5440-Գ 674
4845-Գ 720	5128-Գ 596	5443-Գ 751
4846-Ա 643	5133-Ա 397	5444-Ա 213
4849-Բ 208	5134-Գ 193	5459-Բ 79
4850-Բ 180	5172-Ա 473	5462-Բ 378
4853-Գ 663	5175-Ա 232	5469-Բ 432, Գ 263, 643
4854-Գ 692	5177-Գ 173	5470-Բ 184
4859-Գ 136	5181-Գ 359	5480-Գ 303

5510—Ա 129, Գ 437, 801
 5511—Գ 758
 5512—Ա 233, 567
 5513—Բ 49
 5514—Ա 263
 5515—Ա 589, Բ 270
 5517—Գ 716
 5521—Ա 654
 5523—Ա 170
 5526—Գ 699
 5530—Ա 518
 5537—Գ 174
 5542—Ա 345
 5543—Ա 506
 5544—Բ 182
 5553—Բ 337
 5554—Գ 800
 5562—Ա 19
 5568—Ա 370
 5569—Ա 474
 5574—Ա 243
 5581—Բ 567
 5591—Ա 382
 5597—Ա 53, Գ 409
 5601—Գ 779
 5603—Գ 702
 5610—Գ 714
 5619—Բ 494
 5629—Բ 98
 5635—Ա 306
 5647—Ա 664, Գ 119
 5657—Ա 507
 5658—Բ 430
 5660—Բ 516
 5667—Ա 588
 5674—Ա 209, 245
 5702—Բ 391, Գ 219
 5707—Ա 1, Գ 284
 5708—Ա 321
 5727—Ա 47
 5734—Ա 320
 5738—Բ 464
 5740—Ա 73, 114
 5751—Գ 296
 5784—Ա 646
 5785—Գ 45
 5786—Գ 696
 5798—Ա 300, Բ 228
 5833—Գ 271
 5860—Գ 168

5861—Գ 431
 5869—Ա 200
 5871—Ա 122
 5879—Գ 82
 5905—Ա 550
 5908—Գ 634
 5910—Բ 425
 5912—Բ 438
 5917—Ա 276
 5931—Ա 638
 5937—Գ 49
 5951—Ա 43, Գ 448
 5955—Ա 360
 5972—Ա 413, Բ 8
 5975—Բ 334
 5978—Գ 202
 5982—Գ 435
 6034—Ա 175
 6042—Բ 341
 6050—Ա 411
 6076—Բ 110
 6107—Գ 19
 6108—Ա 662
 6112—Բ 233
 6120—Գ 546
 6121—Ա 631
 6122—Ա 443
 6125—Բ 513
 6216—Բ 77
 6224—Գ 37
 6253—Ա 261
 6255—Ա 163
 6257—Բ 519
 6260—Բ 132
 6261—Բ 174
 6262—Ա 373
 6268—Բ 454
 6272—Բ 157
 6273*)—Բ 154, 382, 383,
 394, 413, 436, 440, 442,
 455, 456, 460, 462, 478,
 482, 488, 508, 555, 557,
 568, 569, Գ 63, 76, 78,
 95, 99, 117, 118, 120,
 122, 126, 130, 135, 139,
 152, 231, 249, 254, 264,
 275, 282, 294, 295, 302,
 316, 353, 363, 374, 397
 6283—Ա 530
 6288—Գ 332

6291—Ա 130
 6292—Բ 131
 6293—Գ 220
 6313—Բ 176
 6317—Գ 798
 6319—Բ 522
 6324—Ա 400, Գ 371
 6326—Գ 381
 6333**)—Ա 421, 476, 545,
 687, Բ 17, 324, 352,
 379, 408, 451, Գ 75,
 163, 204, 475, 590
 6342—Ա 626
 6348—Գ 255
 6350—Ա 689
 6352—Գ 223, 311
 6356—Բ 243
 6358—Գ 142
 6359—Բ 412
 6365—Ա 691
 6366—Գ 770
 6367—Բ 197
 6368—Ա 660
 6374—Ա 271
 6378—Բ 530
 6379—Բ 414
 6383—Բ 473
 6390—Բ 332
 6394—Գ 657
 6399—Ա 90
 6400—Գ 222
 6401—Ա 405
 6403—Ա 431
 6405—Ա 104
 6424—Բ 15
 6430—Ա 433
 6450—Ա 623, Գ 257
 6495—Գ 195, 259
 6497—Բ 504
 6498—Գ 667
 6507—Գ 687
 6509—Բ 54
 6529—Ա 300
 6531—Գ 165
 6570—Բ 32
 6608—Գ 747
 6648—Գ 310
 6653—Բ 53
 6683—Բ 66
 6699—Գ 9

6745—Գ 813
 6767—Բ 407
 6792—Ա 68, 134
 6795—Գ 666, 744
 6798—Բ 273
 6800—Գ 672
 6803—Գ 660
 6806—Բ 21
 6807—Գ 235
 6808—Բ 500
 6822—Գ 375
 6831—Բ 514
 6846—Գ 662
 6858—Բ 523
 6860—Բ 198
 6861—Բ 112
 6862—Ա 579, Գ 89
 6865—Գ 266
 6875—Գ 217
 6878—Գ 567
 6879—Գ 43
 6884—Գ 246
 6901—Գ 504
 6918—Գ 789
 6950—Գ 566
 6964—Գ 326
 6969—Ա 288
 7019—Ա 328
 7043—Ա 195
 7117—Ա 672
 7146—Գ 728
 7203—Ա 595
 7209—Բ 447
 7224—Ա 244
 7263—Ա 571
 7274—Գ 400
 7275—Բ 116
 7305—Ա 162, Գ 506
 7332—Բ 266
 7344—Գ 651
 7351—Գ 707
 7353—Գ 438
 7362—Ա 305, 313
 7366—Գ 232
 7402—Գ 640
 7404—Գ 584
 7410—Գ 756
 7433—Բ 342
 7434—Ա 442
 7438—Գ 33
 7446—Ա 617
 7448—Ա 145, 512

7449—Բ 191
 7451—Գ 735
 7463—Ա 160, 573, Գ 446
 7465—Ա 436
 7471—Գ 368
 7539—Բ 437
 7545—Գ 780
 7553—Գ 59
 7563—Գ 338
 7566—Բ 187
 7585—Գ 197
 7592—Ա 85
 7593—Գ 57
 7594—Գ 213
 7620—Ա 93
 7627—Բ 183
 7631—Բ 320
 7632—Բ 226
 7638—Գ 647
 7650—Գ 764
 7661—Բ 293
 7679—Գ 410
 7686—Ա 272
 7691—Բ 13
 7700—Գ 655
 7728—Ա 503
 7734—Գ 544
 7740—Ա 420, Գ 160
 7742—Բ 225, 573
 7745—Գ 11
 7747—Բ 148
 7748—Բ 388
 7757—Բ 345
 7760—Բ 147
 7770—Գ 23
 7771—Գ 405
 7772—Ա 629
 7774—Բ 476
 7776—Գ 97
 7777—Գ 291
 7779—Բ 528
 7782—Բ 409
 7787—Բ 189
 7831—Բ 108, 490
 7833—Ա 333
 7835—Բ 468
 7836—Բ 251
 7839—Ա 540
 7846—Բ 203
 7849—Ա 489
 7857—Ա 475
 7870—Ա 613

7873—Ա 176
 7874—Բ 131
 7880—Գ 330
 7919—Գ 48
 7945—Գ 343
 7953—Բ 251
 7954—Գ 51
 7961—Գ 184
 7979—Գ 395
 7986—Բ 156
 7991—Բ 451
 8056—Ա 645
 8076—Ա 194
 8135—Գ 211
 8157—Գ 34
 8164—Գ 776
 8173—Ա 334
 8188—Ա 338, Բ 172
 8211—Ա 408
 8237—Գ 729
 8242—Ա 465
 8301—Բ 124
 8308—Գ 695
 8357—Գ 269
 8358—Ա 529
 8366—Գ 487
 8373—Բ 321, 521
 8393—Բ 335
 8409—Բ 397, Գ 354
 8410—Ա 452
 8423—Ա 310
 8429—Ա 177
 8449—Գ 360
 8452—Ա 601, Գ 94
 8453—Բ 265
 8459—Գ 804
 8477—Գ 637
 8538—Գ 718
 8550—Գ 568
 8588—Գ 364
 8590—Ա 486, Բ 12
 8599—Գ 485
 8621—Գ 12
 8628—Գ 90
 8630—Գ 305
 8647—Ա 492
 8689—Ա 211
 8761—Գ 370
 8765—Ա 249
 8771—Ա 667
 8775—Ա 188, Գ 449
 8871—Բ 153

*) Սույն ձևադիրը Ղ. Փիրղալեմյանի հիշատակարանների հավաքածուն է, կոչված «Նշխարք պատմութեան Հայոց»:

**) Սույն ձևադիրը Ս. Բարաղամյանի կողմից «Վասպուրականի ձևադրաց ցուցակն» է:

8875—Ա 683	9402—Ա 121	10146—Գ 10
8883—Գ 585	9431—Ք 441	10147—Գ 79
8904—Ա 14	9432—Ա 516	10154—Ք 395
8908—Ա 300	9450—Ա 451, 580, Գ 496	10169—Ա 49, Ք 570, Գ 418, 629
8919—Գ 711	9454—Գ 784	10198—Գ 437
8925—Ք 32	9470—Գ 715	10200—Գ 455
8928—Ք 386	9474—Գ 483	10220—Գ 240
8933—Ա 525, Ք 355, Գ 110	9485—Ք 190	10271—Գ 760
8956—Գ 727	9538—Ք 559	10283—Գ 610
8968—Ք 39	9552—Գ 481	
8971—Ք 472	9554—Գ 450	
8973—Ա 638, 665	9660—Գ 241	ՊԱՏԱՌԻԿ
8979—Ա 514	9671—Գ 15	570—Ա 449
90004—Ա 704	9694—Ք 125, Գ 578	829—Գ 685
9060—Գ 265	9717—Ք 214	830—Գ 428
9087—Ա 110, 221, 585	9720—Ք 381	833—Ք 234
9093—Ա 139, Ք 465	9792—Գ 626	923—Ա 76
9112—Գ 658	9841—Ք 30, Գ 569	926—Ա 138
9233—Գ 68	9858—Գ 603	928—Ք 92
9239—Ք 384	9598—Գ 515	933—Գ 750
9244—Գ 454*	9999—Գ 591	943—Գ 732
9247—Ա 77	10051—Գ 531	946—Գ 749
9248—Ա 301	10062—Գ 497	1825—Գ 124
9273—Գ 279	10116—Գ 792	
9274—Ք 56	10128—Գ 712	ՀԱՅԱՍՏԱՆ
9323—Ք 61	10137—Գ 452, 746	1—Ք 562
9388—Գ 681	10142—Գ 77	108—Գ 107
9428—Գ 318	10144—Ք 466	

34-1967

ԲՈՎԱՆԳԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Երկու խումբ	էջ
Հայերեն ձեռագրերի հիշատակարաններ (1481—1500 թթ.)	5
Հավելված	9
Ա. Ժն դարի նորահայտ հիշատակարաններ	305
Բ. Ժն դարի անթվական հիշատակարաններ	477
Ցանկեր	
Անձնանունների	551
Ազգանունների	695
Մականունների	695
Տեղանունների	695
Առարկայական	703
Պատր բառերի	705
Ցանկ Մաշտոցյան մատենադարանի օգտագործված ձեռագրերի	706

Պատ. խմբագիր՝ Ա. Ս. Մարտոսյան
 Հրատ. խմբագիր՝ Ս. Ա. Անաստասյան
 Տեխ. խմբագիր՝ Մ. Ա. Կափլանյան
 Նկարչական ձևավորումը՝ Լ. Ա. Սաղոյանի
 Սրբագրիչ՝ Լ. Ս. Սարաֆյան

ՎՖ 04657, Հրատ. № 2609, ԽՀԽ № 982, պատվեր 271, տպարանակ 1090,

Հանձնված է արտադրության 27/X 1965 թ., ստորագրված է սպառողական 20/II 1967 թ., հրատ. 53,2 մամուլ, տպագրական 44,75 մամուլ, պայմ. 61,3 մամուլ. Թուղթ № 2, 70 × 108¹/₁₆ Գիներ 3 օ. 40 կ.

Հայկական ՍՍՀ ԳԱ հրատարակչության էջմիածնի տպարան: